Anul VIII

nr. 373

7-13 aprilie 2000

16 pagini 3000 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

SE DISTRIBUIE ÎMPREUNĂ CU SUPLIMENTUL GRATUIT **VINERI**

Democraţia locală

© D. Stanciu

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

În acest număr:

Liviu AVRAM, Ciprian CIUCU, Vasile Sebastian DÎNCU, Sorin IONIŢĂ, Cristian PÎRVULESCU, Ioana POPESCU, Andrei ŢĂRANU

Portrete de primari: Eugen DURBACĂ, Gheorghe FUNAR, Dumitru SECHELARIU, Constantin SIMIRAD

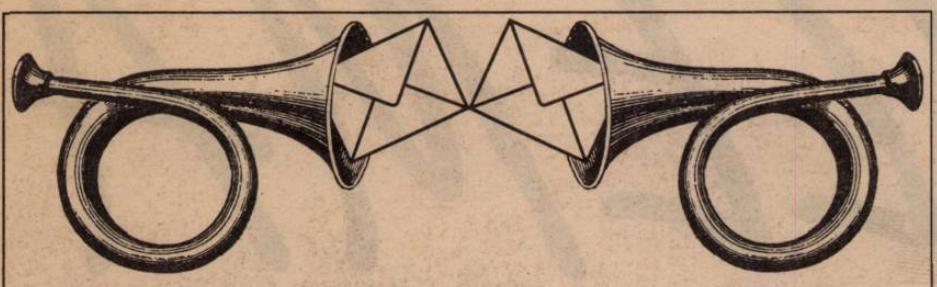

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 366: *„Vulgaritatea“*

Pro Vasile Lupu

În articolul domnului Z. Ornea, din *Dilema* nr. 366, ceremonia de promulgare a „legii Lupu“ ne este dată ca exemplu de vulgaritate. Asta din cauză că senatorul Vasile Lupu şi alte cîteva persoane s-au prezentat în straie populare.

Nu pot fi de acord cu această părere şi asta din mai multe motive. Faptul că domnul Lupu a apărut îmbrăcat într-un frumos costum bucovinean, atunci dar şi cu alte ocazii, mi s-a părut mai degrabă pitoresc decît vulgar. Am văzut recent imagini din Parlamentul Scoţiei. O parte din aleşii scoţienilor, chiar şi prinţul Charles, moştenitorul tronului Marii Britanii, erau îmbrăcaţi în tradiţionalul lor costum naţional. Şi nu mi s-a părut deloc deplasat sau de prost gust. Mi s-ar fi părut vulgar dacă s-ar fi prezentat într-un ireproşabil costum Armani sau Versace, care să fi costat echivalentul salariului pe 3-4 ani al unui profesor de gradul I. Şi am văzut demnitari români, plătiţi de la bugetul de stat, îmbrăcaţi aşa.

Că domnul Lupu are o talie „neglijată“, şi nu dizgraţioasă, cum a spus domnul Ornea, este o problemă care n-ar trebui să intereseze o revistă de cultură. Cred că domnul Lupu e primul care şi-ar dori un trup „à la Tom Cruise“ dar... n-a fost să fie. Aşa că să-l judecăm doar după faptele şi după spusele sale şi despre acestea n-am auzit nimic reprobabil.

Celelalte persoane, prezente la ceremonie în costume populare, mi s-au părut a fi chiar ţărani autentici. Nu era aşa greu a găsi cîteva exemplare, deci nu era nevoie să se travestească în ţărani indivizi din alte categorii socio-profesionale. Şi dacă tot au fost ţărani, mai bine că au venit îmbrăcaţi în costumele lor populare, deoarece la „costum şi cravată“ n-ar fi arătat deloc mai bine.

Horia GIURGIU
Sibiu

N. red.: Vă respect opiniile, dar cred că n-aveţi dreptate. Spectacolul oferit de dl deputat Vasile Lupu a fost un kitsch dezagreabil şi, prin aceasta, vulgar peste măsură. **(Z. O.)**

Nr. 369: *„Ei, românii“*

Din nou despre articolul lui Sántha Attila

Dacă cineva este întrebat: ce părere are despre cutare etnie, este previzibil ca judecata sa să se bazeze mai mult pe stereotipuri, prejudecăţi şi – eventual – pe cîteva experienţe personale întîmplătoare, nu pe un studiu care are la bază un eşantion reprezentativ. Răspunsul corect este foarte dificil, fiindcă de fapt o etnie nu are caracteristici general valabile pentru toţi membri ei. Se poate vorbi doar – în sens statistic – despre comportamente, atitudini, obiceiuri, concepţii, ideologii care se manifestă într-un procent mai mare, chiar covîrşitor, dar niciodată exclusiv, din populaţie. Problema se complică şi prin faptul că etnia nu este o populaţie omogenă, ponderea trăsăturilor respective diferă în funcţie de statutul social al indivizilor. Pe deasupra, toate aceste trăsături sînt determinate istoric, se schimbă în timp – ceea ce a fost valabil în trecut, poate să nu mai fie adevărat în prezent.

Sántha Attila sugerează în *Dilema* nr. 369: „... ia să arăt eu românilor cum îi percep eu pe dînşii“. Dar din cele prezentate reiese că S. A. nu-i cunoaşte pe români. El s-a născut şi a trăit într-un mediu în care numai cîţiva funcţionari ai administraţiei de stat erau români, or torţionarul Agache reprezenta dictatura ceauşistă şi nu poporul. Este vina lui S. A. dacă nu vede pădurea de copaci, dacă din puţinele date de care dispune face generalizări, extrapolări nepermise. S. A. afirmă: „... e greu să nu confunzi un Iliescu sprijinit de Vadim şi Funar cu poporul român (care i-a votat)“. Caz tipic de culpabilizare colectivă! Inversez afirmaţia întrebînd: cum poţi să-i confunzi? Poporul poate fi scuzat chiar dacă votează pe falşii profeţi. Adevăraţii vinovaţi sînt cei care îl dezinformează, manipulează: liderii politici şi liderii de opinie din mass-media. S. A. mai scrie: „... ceea ce percepe maghiarul-secui majoritar ca fiind imaginea românului este chiar imaginea statului român“. Poate că aşa este, dar această imagine este falsă. Poporul nu este identic cu cei care exercită puterea în numele lui. Citind atent, observăm că de fapt S. A. nu vorbeşte despre români, ci despre nedreptăţile suferite de către minoritatea maghiară din partea puterii româneşti. Toate faptele înşirate de el pot să fie adevărate, dar acestea nu caracterizează poporul român în general.

Este adevărat că naţionalismul este o ideologie răspîndită în sînul poporului român (ca şi printre maghiari), dar nu este adevărat că toţi românii sînt naţionalişti. Nici chiar naţionaliştii nu sînt la fel. Auzim din gura unor lideri maghiari – şi mulţi oameni simpli repetă după ei – că „timp de 80 de ani guvernul român...“, parcă ar fi fost acelaşi guvern. Nu, domnilor! Diferitele guverne româneşti au avut atitudini mai mult sau mai puţin diferite chiar şi în problema naţională. Naţionalismul românesc s-a manifestat diferit în perioada interbelică, sub dictatura carlistă şi cea antonesciană, în timpul lui Gheorghiu-Dej şi cel al lui Ceauşescu. Şi în prezent atitudinea diferiţilor politicieni diferă, chiar dacă au şi unele trăsături comune. După cum nici naţionalismul lui Horthy nu a fost identic cu cel al lui Teleki sau Szálasi, sau în prezent naţionalismul lui Orbán nu este identic cu cel al lui Torgyán sau Csurka. De fapt, naţionalismul este un egoism colectiv. Aşa cum, printre indivizi, egoismul este mai răspîndit decît altruismul, în etapa istorică prezentă, naţionalismul, care a fost ideologia dominantă în secolul al XIX-lea în Europa, se mai manifestă la toate popoarele în măsură mai mare sau mai mică, dar în general tinde să se atenueze, paralel cu trendul spre globalizare.

S. A. aminteşte de o singură trăsătură care, după părerea sa, ar fi caracteristică românilor: că ei sînt şmecheri. Da, cunoaştem tipul lui Mitică Bucureşteanul, şmecher şi descurcăreţ, gata să recurgă la metode mai puţin ortodoxe pentru a obţine foloase materiale. Dar crede S. A. că toţi românii, sau majoritatea lor pot fi identificaţi cu acest prototip? Nici măcar toţi bucureştenii! Eu nu am întîlnit această trăsătură în Ţara Moţilor, deşi am umblat mult pe acolo. O astfel de imagine este tot atît de falsă ca şi cea mult vehiculată că „nemeşul“, „groful“, „jandarmul“ îi reprezintă pe maghiari.

Cu ocazia sondajelor de opinie publică şi cetăţeanul din Calafat este întrebat: ce părere are despre unguri. Atunci el repetă ceea ce a învăţat la şcoală, a citit în ziare, a auzit la radio şi la TV, dar aceasta nu este părerea sa proprie. Răspunsul corect ar fi: nu am nici o părere, căci nu-i cunosc. Acelaşi lucru ar trebui să spună şi domnul Sántha Attila referitor la români. Cît despre politica statului român faţă de problema naţională în trecut, în prezent şi cum ar trebui să fie în viitor, acesta este un alt subiect, complet diferit de cel al caracterului românilor.

Fey LÁSZLÓ

drept la replică

Caius Dobrescu între vulgarizatori şi producătorii de idei

Aflu, dintr-un articol intitulat „Apoteoza vulgarizatorilor“ semnat de Caius Dobrescu în *Dilema* (nr. 370 din 17-23 martie 2000), că aş face parte dintr-un grup („ce în esenţă seamănă cu o sectă de *tremurici*“) al vulgarizatorilor („nucleul dur al inteligheţiei locale“) a căror vocaţie ar consta „în capacitatea de a condensa, de a simplifica, de a exprima «ceea-ce-de-fapt-gîndeam-cu-toţii-fără-a-reuşi-să-exprimăm»“ –, grup „scos în prim-planul vieţii culturale“, format din oameni „convinşi că reprezintă tabăra Luminii“ în conflict cu „comuniştii, eternii lor adversari, plasaţi în sectorul Gheenei“, exponenţi ai unei „Vulgate a intelectualului care gîndeşte corect“. „Adevăraţii producători de idei sînt întotdeauna periculoşi pentru consensul“ unui asemenea grup. Pleiada înfierată de Caius Dobrescu e compusă din Octavian Paler, Gabriel Liiceanu, Nicolae Manolescu, Gabriela Adameşteanu, Laurenţiu Ulici şi subsemnatul. Ce vulgarizăm noi, tremuricii? Autorul nu precizează. Ne lasă doar să bănuim, citînd pe alţi vulgarizatori, cum ar fi cei ai „principiilor relativismului cultural (dl Lucian Boia), kremlinologiei şi ştiinţei politice americane a anilor '60-'70 (dl Stelian Tănase), idealurilor civic-comunitare (dna Ana Blandiana), ideilor liberalismului clasic (dl H.-R. Patapievici) şi lista rămîne, evident, deschisă.“

Dacă, aşadar, am înţeles bine, tuturor acestora li s-ar opune „intelectualii precum domnii Dan Petrescu, Daniel Barbu, Gheorghe Iova, Alexandru Muşina, Mircea Mihăieş, Virgil Podoabă, Călin Avramescu, Mircea Boari, Adrian Oţoiu, Sorin Matei, Teodor Baconsky – şi lista ar putea, din nou, continua“, care „sînt condamnaţi prin chiar condiţia originalităţii şi ireductibilităţii personalităţii lor să nu poată ocupa avanscena culturală“.

Tristeţea lui Caius Dobrescu stă în faptul că, „cu sau fără complicitatea lor directă, vulgarizatorii sînt luaţi, în toate situaţiile şi la toate nivelele, drept autentici inovatori, drept legitimi şi unici producători de idei“. În faţa acestui aberant climat al unei societăţi care şi-a pierdut busola şi simţul valorilor, autorul face o sumbră predicţie: „Atît timp cît reprezentarea publică asupra culturii plasează în centru vulgarizatorii, condiţiile de libertate (în sensul de imprevizibilitate) intelectuală presupuse de o polemică autentică nu vor fi niciodată întrunite.“

Iată, aşadar, ce anume justifică prezenţa unui atare articol într-un număr al *Dilemei* cu tema „Polemici şi polemişti“: divulgarea vulgarizatorilor mai-sus-amintiţi care – reprezentînd „intelectualul anti- şi post-comunist ca scînteie a Luminii eterne căzută în lumile inferioare/infernale“ – întreţin „mitologia maniheistă *a luptei* Binelui cu Răul“ şi „blochează naşterea şi propăşirea unor valori şi a unui imaginar (ba chiar, de ce nu, a unei *alte* mitologii) legate de *competiţie*“. Felicitări redacţiei pentru vigilenţa de care a dat dovadă în această operă de ecarisaj intelectual şi moral!

Am citat atît de copios, ca să se vadă clar opiniile autorului despre lipsa climatului polemic în cultura noastră de azi, despre cine sînt răspunzători de această penurie, ca şi despre „sterilitatea dezbaterilor pe care ei le angajează“.

Acuzaţi de maniheism, vulgarizatorii sînt plasaţi într-o opoziţie cum nu se poate mai maniheistă cu „adevăraţii producători de idei“, cărora cei dintîi le-au blocat – cînd? cum? – accesul la „avanscena culturală“. Mărturisesc că nu am înregistrat prezenţa pe această „avanscenă culturală“ a celor mai mulţi dintre străluciţii „producători de idei“ numiţi de Caius Dobrescu. Dar de ce l-a plasat între aceştia şi pe Mircea Mihăieş care – slavă Domnului! – semnează săptămînal în *România literară* rînduri care nu o dată depăşesc polemica în direcţia pamfletului?

Cît despre „cei care îşi aruncă prestigiul dobîndit înainte de 1989 în lupta pentru debolşevizarea României“ – argument valabil (zice autorul) în anumite „circumstanţe“ –, socotesc că numai miopia politică (sau să fie, Doamne fereşte!, altceva?) îl poate face pe cineva să insinueze că aceste „circumstanţe“ n-ar mai fi actuale, sau că prezumţia „bunului intelectual“ – de care vulgarizatorii ar abuza – „duce la ruina spiritului critic, reducînd pînă aproape de zero şansele înfiripării unor polemici intelectuale autentice“.

Ce se poate răspunde unei asemenea afirmaţii peremptorii? Poate că albeaţa de pe ochii autorului ar dispărea dacă el însuşi ar încerca să polemizeze un pic cu cei care nu-şi aruncă prestigiul (care prestigiu?!) „în lupta pentru debolşevizarea României (ba, din contra!), pentru a vedea ce înseamnă să-ţi încrucişezi condeiul – prin inteligenţă, onestitate şi modestie“ – cu „*întreaga* moştenire culturală şi intelectuală a trecutului nostru comunist“. I-aş recomanda cu căldură cîţiva... protocronişti notorii...

Pînă atunci, însă, poate că autorul articolului ar pune puţină surdină pledoariei sale indecente pentru manifestările glandulare ale unor veleitari, oricît de... ireductibile ar fi personalităţile acestora.

Ştefan Augustin DOINAŞ

Rupte din viaţă

● Miercuri. Ceva înainte de 7 a.m. Adică o anume vînzătoare, cu *22* + *Academia Caţavencu* + *Observator Cultural*. Povestim puţin. Îi spun că timpul meu abia mai apucă, în zilele de lucru, ceva dintr-o carte. Ceea ce îmi e al naibii de rău. Împingîndu-şi incomod capul prin gemuleţul aflat chiar deasupra tejghelei, mă întreabă uimită: „Nu puteţi citi la serviciu?!“

Alina IORDACHE
Rîşnov

radio deltarfi 93.5 fm
Ascultă
ce mică e lumea!

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

● **Ce fel de capitalism?**
● **Hyde Park**

Identificări şi comparaţii

1) ...Şi-a găsit, aşadar, în fine!, şi Titu Maiorescu locul în Panteonul politic al actualităţii: i s-a decernat, postum, titlul de *reprezentant marcant al unui PNŢCD din secolul nouăsprezece*.

Nu e o glumă.

Nu e nici una dintre acele enormităţi produse cotidian şi în cantităţi industriale prin încrucişarea dintre semidoctism şi patriotismul de partid sau tot felul de alte patriotisme la purtător.

E grav şi e serios.

Şi este judecata unui specialist, a cărui competenţă, probată, e în afara oricărui dubiu. Este judecata unui eminent critic literar şi a fost expusă într-o publicaţie de asemenea eminentă: *Alex Ştefănescu*, „În aşteptarea oamenilor de cultură“, în revista *22*, nr. 12, 21-27 martie 2000.

2) Din lăudabila dorinţă de a clarifica o polemică transnaţională şi chiar intercontinentală, în multe privinţe ermetică însă pentru cititorul român, revista *Observator cultural* (nr. 5, 28 martie-3 aprilie 2000) reproduce, „cu asentimentul autorului“, articolul lui George Voicu *Reacţia de prestigiu*, apărut iniţial în 1998, în *Sfera Politicii*, articol prezentat drept „punct de pornire“ al încîlcitei controverse. Cum însă articolul lui George Voicu are subtitlul „reflecţii pe marginea unei polemici“, subtitlu conservat la retipărire, se deduce lesne că e mai degrabă *o verigă* decît un veritabil „punct de pornire“.

Şi mai mult: ignorat, într-adevăr, la apariţie, articolul lui George Voicu a declanşat o serie de reacţii polemice sau de delimitare abia doi ani mai tîrziu, exclusiv ca urmare a traducerii în revista franceză *Les Temps Modernes* (nr. pe noiembrie-decembrie 1999), traducere incorect şi tendenţios recenzată în cotidianul *Le Monde*. Da, dar traducerea din *Les Temps Modernes* nu este chiar o traducere, este mai curînd o prelucrare, o adaptare a textului din *Sfera Politicii*; iar dacă, totuşi, se preferă termenul de „traducere“, ar trebui precizat că e vorba de o *traducere* în sensul *traducerilor* din *D'ale Carnavalului*. O simplă comparaţie între cele două texte ar fi evitat, poate, noul *malentendu*.

Republicat „cu asentimentul autorului“, articolul din *Sfera Politicii* e o nouă falsă probă într-o discuţie a cărei principală caracteristică constă în sistematica fugă de obiect. Şi ar trebui să credem într-o influenţă malefică fără frontiere: deşi reacţiile polemice şi de delimitare s-au referit în mod explicit la recenzia din *Le Monde*, cotidianul parizian „s-a scos“ din situaţie şmechereşte, pretinzînd, ridicol, că „intelectuali români răspund“... articolului din *Les Temps Modernes*.

3) O comparaţie care face ravagii: între *Holocaust* şi *Gulag*. O comparaţie frenetic instrumentalizată, o comparaţie prin care, de fapt, se anulează nu doar ireductibilele identităţi ale realităţilor atroce denumite prin cei doi termeni, se anulează însăşi ideea de comparaţie. Instrument al cunoaşterii, comparaţia e convertită în modalitate de nivelare, de uniformizare, de banalizare. *Holocaustul* şi *Gulagul* devin, prin această deraiere, simple elemente derizorii şi inconsistente dintr-o serie sinonimică de larg consum.

Exemplu la îndemînă, ca mecanism, desfrînatul uzaj al termenului *genocid* în cazul Kosovo.

Unde a fost orice, numai *genocid* nu...

4) „...este un fapt paradoxal, scandalos, că sub multe sisteme despotice a existat o foarte mare literatură, o foarte mare gîndire, muzică, artă. Este trist, dar aşa e; e absolut aşa. Chiar şi răul răurilor – oroarea stalinismului – era înfricoşat de epigrama unui mare poet, a lui Mandelstam. Casa Albă nu poate concepe să-i fie frică de un poem; este cu totul imposibil“.

Nu e un oarecine marcat de rămăşiţe totalitare autorul acestor observaţii: e George Steiner.

Mircea IORGULESCU

Iliescu în urma PDSR

Ion Iliescu nu este tipul clasic de politician carismatic. Veşnic nehotărît, se pierde în explicaţii complicate şi eludează meandrele discuţiei aşa încît nimeni nu reţine două idei dintr-un talk-show cu Ion Iliescu. Nervos că veşnicii răuvoitori nu îi înţeleg adevărata natură umană, îşi iese frecvent din fire şi gratulează diverşi cetăţeni cu cîte un visceral „măi, animalule“ sau, mai de curînd, cu o ameninţare de vătămare a botului. Ion Iliescu nu isterizează masele, nu ţine discursuri electrizante, nu este frumos şi nici prin dicţie nu excelează.

Cu toate acestea, Ion Iliescu a fondat un partid care a obţinut o victorie zdrobitoare în 1990. Cînd acel partid nu l-a mai vrut, Ion Iliescu a înfiinţat altul cu cîteva luni înainte de alegerile pe care le-a cîştigat din nou.

Partidele înfiinţate de el au făcut parte dintr-o categorie clasică: formaţiune vehicul pentru un lider. Între 1992 şi 1996, PDSR nu a existat ca partid. Erau reţele de putere care conduceau şi parazitau administraţia şi economia, care aveau un singur stăpîn: Cotroceniul. Sintagma „regimul Iliescu“ a prins pentru că preşedintele avea o putere imensă în stat, chiar dacă de cele mai multe ori firea ezitantă îl împiedica să o exercite efectiv.

Oscilînd între o social-democraţie europeană care are ezitări în a-i recunoaşte legitimitatea şi un naţionalism de baştină spre care are porniri naturale, PDSR a guvernat fără a avea o ideologie, era pur şi simplu partidul preşedintelui.

După 1996 zvonistica, atît de importantă în lumea politică încît toţi o iau în seamă, a afirmat de mai multe ori că Iliescu se retrage din conducerea efectivă a partidului. Succesori cu cotă înaltă au fost Adrian Năstase, Teodor Stolojan şi alţii mai puţin cunoscuţi.

Tot după 1996, mulţi au afirmat că PDSR se va scufunda. Puterea, liantul de pînă atunci, fusese pierdută. Plecarea viitorilor aperişti a confirmat aceste presupuneri.

Adevărul este că Iliescu a fost locomotiva partidului său. Liderul PDSR a avut în mod constant un scor în sondaje şi la alegeri mult mai bun decît cel al partidului. În ultima vreme, însă, locomotiva a obosit.

Cifre

Există o întrebare în sondajele de opinie care naşte dispute: „cîtă încredere aveţi în următoarele personalităţi politice?“. Se consideră că această întrebare măsoară marja pînă la care un lider politic poate creşte în opţiunile de vot, plecînd de la premisa că încrederea într-un om este un element de bază fără de care nu l-ai vota. Cît a fost preşedinte, Ion Iliescu a beneficiat de o încredere destul de ridicată, 64% în martie 1995, şi constantă, dat fiind că peste exact un an avea 63%. Este posibil să se fi manifestat şi surplusul înregistrat de preşedinţii în funcţie, pentru că apariţia frecventă în postura oficială impune. În acelaşi timp, PDSR s-a menţinut la o cotă de vot constantă dar scăzută, mult sub cea a preşedintelui.

Deşi a pierdut alegerile la o diferenţă minusculă, efectele acestei bătălii ratate au fost catastrofale pentru imaginea sa. Aura sa de învingător detaşat pe care o avea din 1990, de om puternic garant al stabilităţii s-a năruit. Astfel, în numai şase luni el a scăzut dramatic de la o cotă de încredere de 58%, în octombrie 1996, la 37% în martie 1997, pentru ca în iunie acelaşi an numai 27% dintre chestionaţi să afirme că au încredere mare şi foarte mare în Ion Iliescu. Treptat, această cotă a crescut, dar foarte lent, şi s-a stabilizat în ultimele luni în jur de 46%. De remarcat însă o mutaţie esenţială: pentru prima dată, în septembrie 1997, Iliescu (21%) avea mai puţini alegători decît PDSR (25%). În toată această perioadă cota de încredere în Iliescu creşte o dată cu cota de vot a PDSR, iar intenţiile de vot pentru preşedinte se situează la fel de constant sub cele ale partidului, în medie cu 3-4 procente. Dat fiind că este o tendinţă ce durează de ceva vreme, se poate spune că vagonul a luat-o înaintea locomotivei. Iliescu nu mai trage partidul ci doar colectează împreună cu acesta nemulţumirea.

Dar Ion Iliescu nu mai are de unde să crească. Încrederea în el este aproape epuizată ca procentaj (în ultimul sondaj îl votează 44% şi au încredere în el 48%, un potenţial minuscul), iar dacă va ajunge în turul doi cu Meleşcanu va concura un politician care se bucură de încrederea a circa jumătate din populaţie în ultimele luni, la care se adaugă în mod semnificativ prospeţimea candidaturii şi masivul vot anti-Iliescu de la CDR şi Emil Constantinescu. Aşadar, Iliescu nu numai că nu mai are cu ce să ajute PDSR, dar îl poate priva chiar de funcţia prezidenţială.

Cine îi spune?

Să se fi transformat PDSR din partidul preşedintelui într-o formaţiune de sine stătătoare? În realitate aşa pare să se întîmple, dar în conştiinţa oamenilor partidului, el rămîne legat de fondator. Oricărei opinii lansate de media privind o eventuală intenţie a celui văzut ca succesor, Adrian Năstase, de a-i propune o funcţie onorifică, a trezit reacţii vehemente. De frică să nu pară uzurpator şi să nască tensiuni, Năstase şi eventualii săi sprijinitori amînă momentul. Starea de echivoc este prelungită, iar Ion Iliescu fie se face că nu observă, fie pluteşte iar în incertitudinea care îl caracterizează.

Cristian GHINEA

România văzută din Balcani

Cum se vede România din celelalte ţări balcanice?

Păi nu prea se vede; iar cînd se vede, se vede rău de tot...

În presa din Albania sau Macedonia trec astfel luni de zile fără să apară un cuvînt despre ţara noastră. Iar cînd, după lungi pauze, România revine în paginile ziarelor, este datorită unor evenimente deosebite, de obicei cu rezonanţe importante în politica ţării respective (o declaraţie a unui înalt funcţionar NATO sau UE, de pildă, referitoare la România, dar vizînd şi celelalte ţări din zonă, care, brusc, ciulesc urechea). Mineriadele din ianuarie sau împlinirea a zece ani de la „telerevoluţie“ sînt şi ele evenimente ce atrag, mai mult sau mai puţin, atenţia publicului străin. „Este interesant însă – remarcă analistul din Macedonia care a realizat monitorizarea presei la care ne referim – că nu a existat nici un ziar din Macedonia care să fi prezentat o imagine despre cum trăiesc de fapt românii în prezent, astfel încît singurul lucru pe care îl află cititorul sînt veşti de suprafaţă despre scena politică română“.

Grecia, în schimb, se opreşte şi asupra acestei „vieţi de zi cu zi“ a românilor. Rezultatul: „Din puţinele referinţe la România pe care cititorul le poate găsi în presa grecească, acesta îşi va face cu uşurinţă părerea că este vorba despre o ţară foarte săracă, cu care Grecia are relaţii tot mai strînse“. „O ţară a mizeriei“, titrează un jurnal grecesc, preluînd în bună parte un reportaj apărut în *Le Monde*. Un altul face un scurt bilanţ „după zece ani“: „O ţară mai «mică», în măsura în care 500.000 de oameni au emigrat; (...) PIB-ul a scăzut cu 24% faţă de 1989; românii cheltuie 82% din veniturile lor pentru a-şi satisface nevoile de bază“... De la epidemii la corupţie, peisajul nu este foarte atractiv. În ceea ce priveşte afacerile, care îi interesează în mai mare măsură, guvernul Greciei îşi exprimă, prin presă, nemulţumirea faţă de „tendinţa protecţionistă a Bucureştiului şi nesfîrşitele schimbări în legislaţie“.

Imaginea cea mai neagră nu putea să vină însă decît de pe malul celălalt al Dunării, bulgarii iubindu-ne cam tot atît cît îi iubim şi noi pe ei. Dacă lăsăm deoparte problema podului şi cursa pentru integrare europeană, tema principală referitoare la România în presa bulgară rămîne aceea a corupţiei. Reţinerea nemotivată timp de 12 ore la vama română a unui autobuz în care erau copii a stîrnit astfel furia presei bulgare: „Faptul că vecinii noştri nordici terorizează şoferi şi pasageri este o poveste veche; dar să ţii copii 12 ore la graniţă, acesta nu mai este un act de raketi, ci de mămăligari!“ – scrie *24 Ceasa*, pentru a conchide cu altă ocazie că „insolenţa românilor a depăşit orice limite“. De aici pînă la a declara o stare de război (al nervilor?) între cele două ţări nu mai este decît un pas: „Există un război care face ravagii nu numai în Iugoslavia; un adevărat război este purtat şi împotriva Bulgariei. Ameninţările vin din partea Bucureştiului şi bombele cad pe capul călătorilor noştri. Strategia militară include sabotarea intenţionată a oricărei tentative de a construi un al doilea pod peste Dunăre, precum şi operaţiuni terestre împotriva şoferilor noştri“. Şi un aviz amatorilor: „A călători prin România este o aventură de mare risc“.

Nu-mi rămîne decît să fredonez: oglindă, oglinjoară...

Vintilă MIHĂILESCU

statul de drept

Migraţia politică

Dacă nu ştiu, atunci să le spunem oamenilor politici că printre „mişcările" cel mai puţin plăcute electoratului nostru este migrarea parlamentarilor de la un partid la altul. Trecerea unui parlamentar de la un partid politic la altul este întotdeauna privită ca dovadă de neseriozitate, dacă nu chiar de sfidare a electoratului. Migraţiile politice din Parlament, adesea de la majoritate la opoziţie sau invers, pot fi discutate cel puţin din două perspective. Prima este aceea individuală, a parlamentarului, a relaţiei sale cu electoratul care l-a propulsat şi a conştiinţei sale. Aici nu sînt prea multe de spus. Parlamentarul român înţelege că electoratul este *al său* şi nu *al partidului* pe a cărui listă a candidat. Ciudat fenomen: intri în Parlament în urma unui vot de listă şi te comporţi ca şi cum ai fost ales prin vot uninominal. Probabil că, în mintea lor, mulţi anonimi migratori cred că ei au ridicat cota partidului lor şi nu pot accepta în ruptul capului adevărul că au ajuns parlamentari pentru că numele lor neştiut a fost pe o listă în fruntea căreia se afla sigla care a atras voturile. În ceea ce priveşte conştiinţa parlamentarului, ca om politic, cred că migrarea este acceptabilă dacă se realizează în sînul aceleiaşi familii politice. Înţeleg, de pildă, ca un om politic liberal, nemulţumit de felul în care merg lucrurile în sînul PNL, să migreze către UFD, sau un om politic creştin-democrat să părăsească PNŢCD pentru ANCD. Dar trecerile de la creştin-democraţia cu puternică tentă monarhistă a PNŢCD la social-democraţia vajnic republicană a PDSR, ori de la PDSR-ul adorator a intervenţionismului statal la ultraliberalul UFD sînt stupefiante. Voltele pe rute ameţitoare (PNŢCD – independent – PDSR sau PDSR – ApR – UFD) dau seamă despre soliditatea omului politic român, iar vina principală pentru faptul că asemenea circ a fost cu putinţă o are sistemul nostru electoral. Sigur că e de vină şi fragilitatea bietului parlamentar terorizat de vremurile sub care este. Sigur că şi electorii care au ales fără să ştie bine ce aleg sînt de vină – căci a vota lista CDR pentru ca deputatul trimis astfel în Parlament să sfîrşească la PDSR ori a vota lista PDSR pentru ca, după patru ani, cel ales pe această listă să fie în direcţia politică diametral opusă decît în cea în care a fost trimis, implică şi o anumită culpă a electorului votul în necunoştinţă de cauză. Sigur că şi partidele au partea lor de vină pentru promovarea unor asemenea candidaturi. Dar vina principală este a sistemului care permite aşa ceva. Sistemul electoral după care este licită o asemenea gravă denaturare a voinţei electoratului este un sistem defect. Şi astfel, ajungem la a doua perspectivă din care poate fi privită migraţia politică.

A doua perspectivă ţine de corecta funcţionare a democraţiei. Fără îndoială că aşteptata reformă a sistemului nostru electoral va trebui să lămurească statutul parlamentarului care părăseşte, în timpul legislaturii, partidul pe ale cărui liste a fost ales sau situaţia parlamentarului care, în timpul legislaturii, trece de la partidul care l-a propulsat la altul. În mod normal, dacă respectăm spiritul votului de listă, trebuie să acceptăm că electoratul alege partide şi nu persoane. Prin urmare, cel care părăseşte partidul, trebuie să părăsească Parlamentul, următorul candidat de pe lista partidului urmînd să-i ia locul. În plus, ar trebui interzisă migrarea parlamentarilor de la un partid la altul în numele celui mai sfînt lucru pentru o democraţie: respectarea voinţei electoratului. De asemenea, ar trebui cu desăvîrşire interzis ca partide care nu au participat la alegeri sau care nu au cîştigat alegerile să fie reprezentate în Parlament. Este inadmisibil ca Parlamentul României de astăzi să aibă o cu totul altă compoziţie politică decît cea rezultată în urma ultimelor alegeri generale – avem un număr imens de „independenţi", deşi toţi au intrat in Parlament pentru că erau „înregimentaţi", după cum este inexplicabil să avem în Parlament mai multe partide decît s-au calificat la ultimele alegeri. PNR, ApR, UFD sau ANCD sînt în Parlament fără să fi participat la alegeri, deci fără acceptul electoratului. Democraţia, în ceea ce are ea fundamental, este învinsă prin aranjamente politicianiste.

Asemenea migraţii politice au, întotdeauna, un substrat oportunist. Cea mai bună dovadă: de cîteva luni, cea mai vizată ţintă este PDSR. Mă mir, însă, cum de PDSR, un partid care se îndreaptă din ce în ce mai clar spre cîştigarea alegerilor, un partid aflat acum „pe val", un partid „în forţă", acceptă ofertele unor asemenea migratori, majoritatea provenind din formaţiuni politice care au fost constant şi tenace împotriva PDSR. Să aibă PDSR iluzia că cei care îl curtează azi o fac din sinceră dumirire ideologică?

Sever VOINESCU

SATUL GLOBAL

Noul Babel

Termenul de „globalizare" tinde să devină ca şi cafeaua zilnică: uneori îţi face plăcere, alteori e pură obişnuinţă, îţi dă senzaţia de dependenţă sau îţi oferă un pretext de conversaţie – oricum, *fără* nu se mai poate. Sigur, există nuanţe: *mondialisation oui, globalisation non*, zic francezii, şi au în vedere (şi în subtext!) în primul rînd dimensiunea lingvistică şi culturală a fenomenului. Campionii pieţei globale şi ai liberalismului fără frontiere se simt adesea incomodaţi de complicaţiile pe care le creează „localismele" de tot felul, inclusiv identităţile culturale şi lingvistice care cer o anume adaptare.

Fenomenul se observă cel mai uşor făcînd o simplă călătorie prin Europa, de la Est la Vest: la fiecare cîteva sute de kilometri, schimbînd ţara, se schimbă şi limba; aşadar, enunţurile şi informaţiile necesare (semne de circulaţie, indicatoare în gări, afişe utilitare etc.) sînt de multe ori fără sens pentru călătorul care nu are o cultură lingvistică bogată sau măcar un ghid bun. Au apărut, e drept, în unele ţări, inscripţii bi- sau multilingve, dar europeanul care se plimbă printr-un spaţiu care acum nu mai are graniţe trebuie să facă oarecari eforturi pentru a „înghiţi" diversitatea.

Contradicţia cea mai evidentă între „limba unică" şi diferenţele lingvistice se observă însă pe Internet, unealta diavolească a noii societăţi. 84% din *site*-urile de pe Internet sînt în engleză, deşi mai bine de jumătate dintre utilizatori nu sînt anglofoni. Pare mult, dar Derick De Kerchove, fost asistent al lui Marshall McLuhan şi, acum, coordonator al „Centrului McLuhan" de la Universitatea din Toronto, atrage atenţia că este de fapt un progres: acum 2-3 ani nu mai puţin de 98% din Internet era ocupat de engleză. Mai mult decît atît, Internetul permite intrarea în reţea, şi deci difuzarea la scară planetară, a unor limbi rare ori pe cale de dispariţie, ne mai spune dl De Kerchove, un iremediabil optimist cînd e vorba despre posibilităţile Reţelei. Ce-i drept, în ultima vreme, aparentul „imperialism electronic" al englezei a generat reacţii din partea altor culturi (în primul rînd cea franceză), iar pătrunderea tot mai intensă a tehnologiei multimedia pe pieţele europene a dus la apariţia tot mai multor *site*-uri non-engleze. Dar competiţia abia acum începe, iar de engleză nu scapă (mai) nimeni.

Producătorii de tehnologie electronică au prevăzut însă de mai mult timp importanţa „localismelor", aşa încît nici computerul nu e, de fapt, la fel peste tot. În standardizarea sa de suprafaţă e loc pentru cea mai fără de limite diversitate lingvistică şi culturală. Utilizatorii ştiu că tastatura computerului se poate „seta" (adică îşi poate modifica funcţiile) după limba în care se lucrează, acceptînd şi recunoscînd un adevărat Babel, de la afrikaans la limbile baltice ori de la islandeză la bască. Prin urmare, poziţiile unor litere pe tastatură se schimbă. Standardizarea totală e împiedicată, între altele, de semnele diacritice diferite din diverse limbi; micile şi ciudatele semne devin astfel depozitare ale diversităţii culturale şi lingvistice şi, prin aceasta, piedici serioase în calea imperialismului limbii engleze. Dat în judecată pentru practici monopoliste în distribuirea programelor produse de Microsoft, Mr. Bill Gates dăduse dovadă, cu mult înainte de a fi luat la întrebări de justiţia americană, de o perfectă împăcare cu soarta, înzestrînd pachetul *Windows* cu (mai) toate literele, accentele, virguliţele şi liniuţele pămîntului. Antiamericanii de pe tot globul ar trebui, aşadar, să-şi convertească formele de împotrivire într-o variantă pozitivă (şi *soft*): în loc să condamne expansiunea englezei şi a tehnologiei americane, ar face bine să ridice „monumentul sedilei", „statuia accentului grav", „monumentul î-ului necunoscut" şi altele asemenea, pentru că micile semne au fost primii eroi ai rezistenţei împotriva standardizării globale.

Mircea VASILESCU

BARBURISME

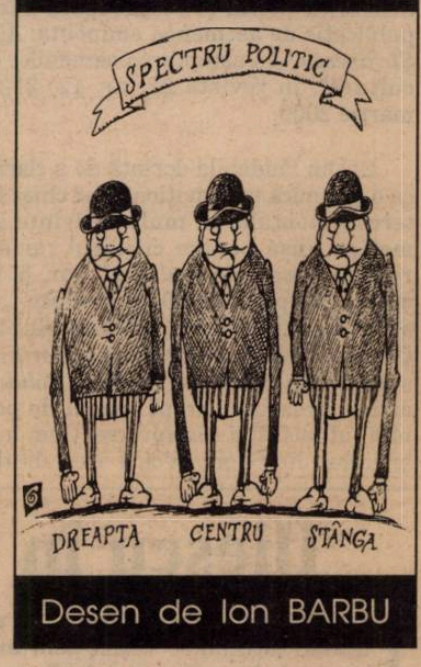

Desen de Ion BARBU

economie

Piaţa şi „cazanul comun"

Decalajele ce ne despart de ţările avansate se adîncesc fără încetare. Putem opri căderea? De zece ani, spunem că soluţia e reformarea economiei. Deviza a fost: „Să ne grăbim încet!"... Ne-am grăbit foarte încet. Rezultatul se vede.

Acum ştim că nu mai avem timp... să ne grăbim încet. Am pierdut acest drept.

Dacă nu ne vom grăbi repede, vom continua să ne lovim de inflaţie, şomaj, scăderea veniturilor reale. Industria va continua să consume în neştire materii prime şi resurse energetice, făcînd să sporească an de an cererea de importuri, fără să asigure în compensaţie valoarea adăugată necesară. Tot aşteptînd schimbarea, fără ca ea să se producă, o mare parte a populaţiei îşi va întări convingerea că fatalmente sîntem condamnaţi la sărăcie. Atunci, se va spulbera pentru multă vreme încrederea într-un viitor pe care societatea va obosi să şi-l mai închipuie în vreun fel. România va continua să deţină lanterna roşie a nivelului de trai în Europa.

De ce ne mai lovim? Concurenţa e liberă potrivit legii, dar nu-i liberă în realitate. Expresii iniţial profetice, între care privatizarea, restructurarea, libera iniţiativă economică, au fost demonetizate din cauză că li s-a deturnat sensul real. Economia noastră e dominată de o eficienţă modestă şi de absenţa competitivităţii; multe întreprinderi produc... pierderi în loc de profit.

Am primit, în aceşti ani cu inflaţii mari, tot mai mulţi bani, dar cu ei am cumpărat mărfuri tot mai puţine. Sondajele sociologice arată că populaţia se teme de inflaţie mai mult decît de şomaj. A devenit şi a rămas obsesivă această teamă de creşterea generalizată a preţurilor.

Salariul real n-a crescut. Dimpotrivă, a continuat să scadă. Explicaţia este simplă. În anii de creştere, produsul intern brut s-a umflat prin acumulări de... stocuri şi blocaj financiar. Din această cauză, preţurile au continuat să crească mai repede decît veniturile. În noiembrie '96 ne-am bucurat cu toţii că vom retrăi un timp al schimbării. Puţini, însă, au înţeles că schimbarea înseamnă, în primul rînd, renunţarea la mantaua statului, deja uzată. Pentru a ne procura o manta nouă: piaţa liberă. Dar fiindcă reforma a continuat să înainteze încet, nu avem încă un sistem integrat de pieţe libere.

Acum, şi politicienii, şi economiştii, şi populaţia vor grăbirea reformelor. Dar vor cu adevărat? Dacă răspunsul e DA, de ce sînt menţinute pe linia de plutire întreprinderi ce nu au drept criteriu eficienţa, care nu se supun legilor pieţei, ale riscului şi profitului?

Mulţi cred că radicalizarea reformelor ar putea fi o cale directă către un stat generalizat al bunăstării, care să aibă grijă de toţi cetăţenii ţării, de la copii la bătrîni. În egală măsură. Încă o iluzie. Un astfel de stat, conturat într-o viziune idilică, nu-i decît rodul unei imaginaţii de tip populist. În realitate, radicalizarea reformelor e legată, întîi şi întîi, de regenerarea muncii. Doar acest proces ne-ar aduce un nou mediu de afaceri, care să încurajeze şi să stimuleze competiţia în muncă, libera iniţiativă, asumarea riscului. În locul chiulului, delăsării şi înşelăciunilor. Mai departe, însă, bunăstarea n-o vom putea obţine decît prin muncă eficientă.

Sigur, oamenii au nevoie de case confortabile în care să locuiască, de hrană îndestulătoare, de condiţii bune pentru o muncă plină de roade. Dar toate aceste lucruri nu pot să cadă din cer. Ele trebuie să fie înfăptuite pe pămînt. Or, aici, pe pămînt, nu-i nici drept şi nici posibil să primească la fel cel ce aşteaptă venituri din fonduri de protecţie socială şi cel ce, prin munca, iniţiativa şi riscul lui, asigură banii necesari protecţiei sociale. Tot aşa cum nici întreprinzătorii nu pot primi la fel. Numai competiţia poate să decidă cît primeşte fiecare, prin „jocul" pieţei. Trebuie să învăţăm în sfîrşit o lecţie nouă: că şi energia, şi materiile prime, şi banii, şi proprietatea se împart pe piaţă. Potrivit regulilor pieţei, total diferite de cele ale repartiţiei administrate de stat, din „cazanul comun".

Adrian VASILESCU

scrisoare din New Orleans

Omul procentaj

Regula „Un om – un vot“ ar trebui să dispară. Am devenit prea complecşi pentru ea. Eu, de pildă, sînt 8% republican, 12% democrat, 14% libertarian şi 65% anarhist. Sînt republican în ceea ce priveşte taxele, democrat cînd vine vorba de ecologie, libertarian în materie de droguri şi anarhist în toate cele şi religie. Sînt gata să fac pariu că nici un partid politic nu reprezintă în întregime interesele vreunui american din ziua de azi. Aş vrea să intru în cabina de vot şi să votez 2% pentru Bush, 4% pentru McCain, 7% pentru Gore, 7% pentru Bradley, 9% pentru Tom Paine, 9% pentru Timothy Leary şi 62% pentru Rimbaud şi Kropotkin. Ar trebui să mi se permită să votez cîte un procentaj pentru vii, pentru morţi, pentru cei doar închipuiţi şi pentru toţi cei reprezentativi pentru multele mele euri.

Chiar şi acum, două treimi din fiinţa mea sînt private de dreptul la vot. Ce-ar face libertarianul din mine dacă aş vota cu democraţii, crescînd astfel, automat, cu nu se ştie cîte miliarde bugetul pentru lupta împotriva drogurilor? Şi ce-o să facă republicanul, cînd o vedea că jumătate din banii de pe statul de plată se duc la bugetul pentru lupta anti-drog? Avînd doar un singur vot, las pe dinafară o hoardă de euri nemulţumite care, în cele din urmă, se vor uni cu o mulţime de tu-uri nemulţumite şi vor pune de o Revoluţie. Nu glumesc. Nici chiar Internetul, cu miriadele sale de posibile pseudonime şi meniuri de identităţi, nu poate sălta capacul de pe acest ceaun mocnind de ego-uri nebăgate în seamă. Şi continuăm să ne tot subdivizăm, chiar acum.

Politicienii simt asta, dar nu realizează dimensiunea fenomenului. Îşi schimbă ideile în funcţie de sondaje, pînă ajung să arate ca nişte păpuşi de cîrpă, încropite din petece din fiecare curent politic. Toţi sînt în favoarea a orice este în graţiile publicului, ceea ce îi face o antologie de zdrenţe de idei, fără un partid pe care să-l poată numi „acasă“. Dacă un politician poate fi X% din asta, Y% din cealaltă, de ce nu i se permite şi Omului-de-pe-stradă să-şi îmbucătăţească votul întocmai?

Politicienii ştiu doar ce le spun sondajele, dar şi sondarea opiniei publice a rămas rău de tot în urmă.

Electoratul de azi se împarte în categorii mult dincolo de cele tradiţionale. Să luăm cazul unui pensionar, dis-de-dimineaţă: înainte de venirea poştei e o persoană total în favoarea asigurărilor sociale. După ce vine poşta, devine alt om, ferm convins de necesitatea aplicării drastice a legii. După ce se duce la doctor, e în favoarea politicii asigurărilor de sănătate. Seara, cînd ia o Viagra, se transformă în libertarian. Fiecare dintre aceştia ar vota altfel, dacă ar avea cum. Şi fiecare din ei ar vota direct asupra unei chestiuni, dacă ar avea cum.

A scăpa de politicieni ar rezolva numai o parte din problemele noului Multi-Om. Am putea vota direct prin computer, pentru fiecare problemă. Democraţia directă s-ar potrivi mai bine diversităţii noastre interioare, dar există şi chestiunea votului impulsiv. Democraţia directă ar deveni expresia şi ţinta unor atacuri publicitare încă şi mai înverşunate decît cele de azi. Politicienii, chiar aşa imperfecţi, mai calmează un pic impulsurile adrenalinei.

Cea mai bună soluţie rămîne tot votul pe procente. Intri în cabina de vot cu calculatorul în mînă şi votezi procente. Dacă stai prost cu matematica, o să te avertizeze o sonerie cînd treci de 100%. Şi n-ai cum să greşeşti dînd cîte puţin fiecăruia pentru puţinul pe care ni-l dau ei.

Andrei CODRESCU

www.codrescu.com

(traducere de Ioana AVĂDANI)

(Rubrică difuzată la *National Public Radio* şi publicată în *The Realist, Gambit Weekly, The Baltimore Sun* şi *Funny Tonus)*

A apărut ***Tratat de rienologie,***
de Ion D. Sîrbu şi Ion Barbu,
ilustrat cu desene
ale colaboratorului nostru Ion Barbu,
multe dintre ele publicate în *Dilema*.

din fanfare funerare

După revoluţiune, stăm la coada pentru taxe şi impozite locale

Cum s-a schimbat stăpînirea, pe dată toţi ciocoii şi linguşitorii alergau „din toate părţile să se facă plăcuţi stăpînilor lor“. La vreme de noapte patrule mărşăluiesc pe toate „stradele în centru şi în mahalale“; acolo, în vaiete şi plînset, în scrîşnirea dinţilor şi în durerea populului se întîmplă arestările celor „denunţiaţi“. De veţi întreba care sînt turnătorii, istoria răspunde fără echivoc: „spionii“ sînt dintre cei care, înainte vreme, purtaseră cocardă tricoloră, acum, tot ei, chioteau de plăcerea denunţului, de bucuria delaţiunii, de farmecul răsturnării, al revenirii la o lume încruntată şi ciufută, cam aşa cum a fost să fie mai săptămîna trecută cînd, pe un frig aspru, am stat eu în stradă două ore, de la opt la zece, ca să plătesc impozite pentru chiria la firma româno-italiană „Cutărică“ srl care de ani buni nu progresează, nu are profit, e aşa un soi de agitaţie sportivă pe la camera de comerţ, pe la registrul comerţului, pe la notariat, de acolo fuga la vamă, apoi alergarea contra cronometru la bancă, „este un'şpe juma'te şi acolo închid la prînz“ şi nu avem cutare cont, cutare adeverinţă, cutare certificat. O înghesuială pe la ghişee este viaţa de zi cu zi a micului investitor, excursii pe la mici daraveri din care nu iese nimic. Şi cum spun, am stat noi înţepeniţi de frig două ore în stradă, cu o zi mai devreme am stat la „altra coda“, vorba amicului meu, ca să ne spună că inspectorii de la finanţe sînt pe teren miercurea şi lunea, şi cînd am îndrăznit să întrebăm că, adică de ce nu au scris ei pe o bucată de hîrtie, afară, cam cînd îi putem găsi ca să nu frecventăm „coda“ pe degeaba, s-au uitat la noi domniii inspectori ca la ceva ininteligibil, ca la nişte aiuriţi, n-au timp de treburi de-asta: „haideţi, domnilor, prezentaţi actele, dumneavoastră nu vedeţi ce-i aici?“. Dăm din cap cum că aşa-i, e o nebunie acolo de inşi cu acte, de fojgăieli, de şmecheri care ştiu pe cutare şi cutare, intră prin birouri cu avîntul unui transatlantic pe o mare în hulă şi discută amical cu polcovnicii, pînă cînd vine, într-un sfîrşit, vremea ca firma româno-italiană „Cutărică“ srl, adică eu şi Guido Canciani, de loc din Padova, să prezentăm sfioşi actele şi, iată, inevitabilul se produce, nu sîntem în regulă, nu avem cutare acord al soţiei mele care figurează şi dumneaei în cartea funciară atît de greu dobîndită la „altra coda“. Prin urmare trebuie să mergem să obţinem semnătura, este ora zece şi jumătate, afară coada se întinde ameninţătoare, întrebăm dacă mai trebuie să aşteptăm, „trebuie, sigur că da“, ni se spune, replicăm intimidaţi, „domnilor, nu putem intra pînă la ora douăsprezece cît e orarul“; ni se spune în fugă: „veniţi dumneavoastră marţea viitoare“, „de ce marţi?“, îndrăznim, ni se explică limpede, să înţeleagă orice cap pătrat, orice ageamiu care vrea să facă afaceri în România, că vineri şi luni e teren, prin urmare marţi e momentul. Padovanul îndrăzneşte să spună cum că a stat o săptămînă pe degeaba, că el, ştiţi, vrea să plece luni dimineaţa, nu a crezut că e nevoie de atîta timp pentru un impozit la o chirie care nici măcar nu e reală, întrucît „mio socio romeno“ nu cere, în calitate de asociat, nici o chirie firmei acesteia minunat crepusculare. Nu are importanţă, ni se spune. „Bine, bine, domnilor, am făcut atîta drum degeaba“, întreabă cu o voce puţintel mai aspră concitadinul Sfîntului Anton şi, deodată, ca iluminat, un domn din dosul unui morman de hîrtii se uită la noi şi ne şuieră următorul adevăr de viaţă: „ce tot veniţi aici, staţi acasă, domnule, nu mai umblaţi creanga pe la noi prin ţară!“.

Daniel VIGHI

bon de lectură

Triunghi de dragoste

Puţin cunoscut în România, Yasushi Inoue a fost o prezenţă activă în peisajul literelor japoneze, afirmîndu-se atît ca un bun prozator, cît şi ca ziarist (meserie la care va renunţa la începutul anilor '50) şi ca istoric şi critic de artă. Noua colecţie a Editurii Humanitas, „Cartea de pe noptieră“, debutează cu cel mai bun roman al lui Inoue, *Ryōjū (Puşca de vînătoare*, 1949).

Puşca de vînătoare face parte, alături de *Tōgyū (Lupta cu taurul*, 1947) şi de alte cîteva scrieri, dintr-o primă etapă a creaţiei lui Inoue, etapă caracterizată de prelucrarea unor teme universale ale literaturii, precum dragostea, moartea, singurătatea şi perfect încadrabilă în zona de puternică influenţă a literaturii occidentale în literatura japoneză (anii '20-'60). În cadrele atît de vaste ale acestei perioade, se poate spune că romanul lui Inoue nu este neapărat o revelaţie şi că el vine, cumva, în prelungirea tendinţei de a scrie *shishōsetsu* (roman al eului), tendinţă dominantă a primei jumătăţi a secolului al XX-lea. Nu sînt departe de *Puşca de vînătoare* romanele unor Tayama Katai sau Dazai Osamu, corifei ai *shishōsetsu*. Noutatea absolută a scrierii lui Inoue este faptul că el scrie din perspectiva unei femei. Şi cînd spun noutate, mă gîndesc strict la perioada în discuţie, pentru că această convenţie este una de lungă tradiţie în literatura japoneză, poeţii, mai ales, utilizînd-o din plin în perioada clasică. Ea se pierduse aproape cu totul, însă, la momentul apariţiei scrierii lui Inoue. Este foarte probabil ca tocmai acest procedeu să fi încîntat juriul Premiului Akutagawa, pe care prozatorul l-a primit tocmai pentru acest roman.

Şi dacă scrierea din perspectivă feminină ar putea fi considerată o reluare a tradiţiei literare japoneze, în schimb, convenţia obiectivităţii absolute (una dintre marotele începuturilor literare ale lui Inoue, datorată, cel mai probabil, activităţii sale intense de ziarist) este una larg utilizată de literatura occidentală a vremii. Sîntem, aşadar, în faţa unei inteligente împletiri de tradiţie şi modernitate (a se citi: influenţă occidentală), împletire rareori reuşită de prozatorii vremii. În ce constă, de fapt, obiectivitatea pe care şi-o construieşte Inoue? În includerea în textul romanului a patru scrisori primite de la unul dintre cititorii săi. Şi dacă prima vine de la un bărbat, Yasuke Misugi, şi îi este adresată autorului, celelalte trei îi sînt adresate chiar lui Misugi şi îi sînt trimise prozatorului de către acesta. Tripticul epistolier vine de la trei femei care au însemnat, de fapt, viaţa însăşi a personajului nostru. În ordinea din roman, epistolele sînt trimise de la Shoko, nepoata lui Misugi, de la Midori, soţia acestuia şi, în fine, de la Saiko, sora ei şi amanta lui. Cele trei femei îşi dezvăluie adevăratele sentimente pe care le nutresc pentru el şi hotărăsc că despărţirea este soluţia care se impune în cazul relaţiei lor (sigur că în cazul lui Saiko, moartea este cea care încheie legătura). Asistăm, deci, parcurgînd cele trei scrisori, la evoluţia unui triunghi de dragoste (Midori-Misugi-Saiko) şi la prăbuşirea lui.

Talentul incontestabil al lui Inoue se vădeşte în capacitatea de a portretiza trei tipuri feminine, care se croiesc în jurul unuia masculin. Sînt aici, Shoko – nepoata, pentru care Misugi a fost tatăl pe care l-a pierdut din copilărie şi tipul fetei care înţelege că acela care a reprezentat un model pentru ea de-a lungul anilor nu merită imaginea pe care şi-o făcuse despre el, Midori, tipul soţiei înşelate care decide să nu-i mai fie nici ea fidelă soţului şi, în fine, Saikō, amanta, despre care, însă, nu se poate spune că se încadrează în limitele acestui tip feminin, aşa cum sîntem noi obişnuiţi cu el din literatura universală. De fapt, personajul cel mai bine construit al romanului este chiar Saiko. Ea este prezentă în toate cele trei scrisori, iar romanul, cu un final uşor patetic şi doar aparent moralizator, se încheie chiar cu moartea ei. Atît Shoko, fiica lui Saiko, cît şi Midori, soţia lui Misugi, vorbesc în egală măsură de sentimentele pe care le încearcă cu privire la personajul masculin al triunghiului, cît şi despre cele pe care le nutresc faţă de Saiko. Pe lîngă caracterizările directe sau indirecte pe care le desprindem din scrisorile celor două femei, caracterul lui Saiko este definitivat de propria scrisoare trimisă lui Misugi.

Complex şi bine construit, *Puşca de vînătoare* nu a reuşit să surprindă întru totul publicul nipon, deşi a fost bine primit de mediile literare. Tradiţie şi modernitate, vechi (sînt în roman simboluri – precum cel al şarpelui, o constantă a literaturii din perioadă, prezent, de exemplu, şi într-un alt roman tradus în româneşte, *Shayō (Amurg)* al lui Dazai Osamu – care merită analize pe mai multe pagini şi care pot schimba radical maniera de interpretare a operei), – iată un fericit debut pentru o colecţie literară a Editurii Humanitas care, din cîte înţeleg, îşi propune să reia mari scrieri ale literaturii japoneze, demers pentru care nu pot decît să o felicit.

George ŞIPOŞ

Yasushi Inoue, *Puşca de vînătoare*, Colecţia „Cartea de pe noptieră“, Ed. Humanitas, 2000, 94 p., preţ neprecizat.

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

CE SE-NTÎMPLĂ CÎND DAI CU BÎTA ÎN BALTA CU PEŞTI ŞI PROSTITUATE

O noapte de pomină

Utilaje de producţie

Mai întîi am intrat la secţia de poliţie nr. 8 de pe Mihai Bravu. Razia tocmai se terminase în acea zi. Birourile şi arestul gemeau de „reţinuţi". Ziariştii, fotografii şi cameramanii urcau şi coborau scările într-o continuă fervoare, în căutarea marilor poveşti. Unii se mai şi împiedicau.

Am fost primit într-un birou în care două *fete* stăteau de vorbă cu un ofiţer. Două amărîte mizerabile. Urîte cu draci. Una avea şi nişte bube. După cum vorbeau nu păreau nici prea isteţe. Prima zicea că lucrează pe cont propriu, agăţînd şoferii la intrarea în pasajul Obor. Avea un pardesiu lung şi uzat prin a cărui deschizătură se întrezărea o fustiţă de mărimea chiloţilor. În picioare purta papuci de casă. Spunea că niciodată nu scade preţul sub cincizeci de mii. Poliţistul dădea din cap întoit: „şi la doi clienţi tot cincizeci de mii ceri, ştiu foarte bine". Cealaltă (aia cu bubele) zicea că a fost vîndută de mai multe ori de la un peşte la altul. Pe opt sute de mii sau un milion, după cum era înţelegerea. Ultimul domiciliu de sechestru fusese undeva pe strada Mătăsari, de unde, de altfel, o şi săltase poliţia. Zicea că n-ar fi reuşit niciodată să fugă de acolo. De fapt nu era sigură că, odată arestată, va scăpa definitiv de peşti. Poate că nici nu voia. Am întrebat-o cum se simte cînd e vîndută ca un obiect, ca o marfă. Mi-a răspuns cealaltă: „Peştii le consideră p-astea pe care le au în custodie ca pe nişte utilaje de producţie". Mi-a mers gîndul la Sidex Galaţi.

Razie şi captură

Am plecat la altă secţie uşor dezamăgit. Voiam să-i văd pe *mascaţi* la lucru, să asist la cuceriri de borderuri, să aud împuşcături, să văd maşini explodînd şi proxeneţi în lanţuri. La secţia nr. 1 de pe Ana Ipătescu, luminile erau aprinse peste tot. Ca la o mare petrecere. De altfel, la toate secţiile a fost la fel, în nopţile raziei. Uşi deschise pentru ziarişti, care colindau de la o secţie la alta, de la un chef la altul ca de la un mare boier la un alt mare boier. Lume multă şi înăuntru şi afară. Familiile arestaţilor se zgîiau pe la geamuri. În curte, plutoane de jandarmi, în uniforme negre, aşteptau aliniate ordinul de atac. Era nouă seara. Ni s-a spus că de abia pe la 11 se va întîmpla ceva. Ne-am înghesuit cîţiva ziarişti în BMW-ul unui coleg şi am urmărit meciul Manchester-Fiorentina. BMW-ul avea televizor şi aer condiţionat. Afară era frig.

La 11 s-a dat ordinul. S-au împărţit sarcinile pe echipe. Cu alţi cinci ziarişti m-am *lipit* de o grupă de cinci poliţişti în civil, escortaţi de şapte jandarmi. Am pornit cu toţii spre Piaţa Romană. Pe jos, fără nici o dubă. Pe drum am spus bancuri. Nu ştiam prea bine unde trebuie să ajungem. Ne-am zis că trebuie să ştie poliţiştii şi ne-am lăsat în seama lor. În Piaţa Romană unui jandarm i-a sunat telefonul mobil. A zis „da, să trăiţi", apoi le-a explicat poliţiştilor că ei, jandarmii, au primit alte ordine şi că rebuie să se întoarcă la bază. Ordinul nu se discută. Am rămas aşadar cinci ziarişti şi patru poliţişti în civil. Le-am spus că dacă se întîmplă ceva, pot conta pe noi ziariştii. Batem tot cartieru'. Un ofiţer a decis: „hai la *Malibu*". *Malibu* e o discotecă cu program de dansuri erotice, în sediul teatrului de copii Ion Creangă. Ne-am zis că la *Malibu* o să fie *povestea poveştilor*. Înăuntru nu era nici un client. Erau numai dansatoarele aşezate la o masă. În faţa lor, o colegă evolua la bară. Exerciţii liber alese, evoluţie de neuitat. Stăteam la o masă, serviţi pe degeaba de barmanul care, bineînţeles, ştia cine sîntem şi ce vrem. Un poliţist îmi dădea coate. „Bună bucăţică, nu? Asta dacă-ţi vine acasă ţi se urcă şi pe lustră. Trebuie s-o ai bine prinsă-n tavan. Păi nu?". „Bună, bună – a zis unul dintre ziarişti – daa', cînd aprindeţi luminile, cînd vă puneţi măştile? Cînd începem scandalul?". Poliţiştii s-au uitat lung la el, ca la un novice: „Păi n-avem nici un motiv, doar n-o să deranjăm lumea aşa aiurea". Acestea fiind zise, am ieşit din discotecă, oarecum frustraţi. Poliţiştii se întrebau unul pe celălalt „Unde mai mergem? Nu găsim noi alt local, ceva?". Am intrat într-un bar din apropiere. Lumea stătea la mese ca la orice bar. Nimic ilegal, nimic suspect. Am dat ocolul încăperii şi am ieşit tot aşa cum intrasem. Chelnerul informator nu ne-a semnalat nimic. Odată ieşiţi afară, iarăşi s-a pus întrebarea „Unde mai mergem?". Parcă eram *craii de curtea-veche*. Am intrat la *Buzuki*, lîngă cinema Studio. Aici, clienţi ioc. Doar un tip cu două pipiţe lîngă el şedeau la tehghea. Gustau cu paiul plini de snobism, din licorile scumpe ale localului. Suspecţi, dar nu îndeajuns. După o altă scurtă discuţie între un ofiţer şi barman, am plecat. Pe scara în spirală ce te scoate din această hrubă în stradă am găsit însă ceva interesant. O aurolacă murdară care ne-a cerut bani. La întrebarea „Ce ştii să faci, ca să-ţi dăm bani?", răspunsul a venit prompt: „Orice". „Ia hai cu noi", a zis poliţistul. „Hai, mişcă, mişcă!". „Da' ce, sînteţi gabori?". „Gabori sîntem, ai ghicit, ia mergi mai repede". Fata a început deodată să ne povestească despre o femeie (i-a dat numele şi adresa completă) care i-a oprit buletinul şi „vrea s-o dea la produs". Pe drum spre secţie ni s-a mai ataşat, de bună voie, o altă aurolacă mai mică (de fapt nu ştiu bine dacă era fată sau băiat). Zicea că de obicei doarme împreună cu cealaltă „jos la metrou, la drogare". Şi aşa ne-am întors la secţie cei nouă bărbaţi şi marea noastră captură: o aurolacă şi jumătate.

Petrecerea

La secţie am constatat că fusesem nişte ghinionişti. Biroul de unde plecasem era acum plin de „fete". Vreo cincisprezece. Zarvă mare. Una din celelalte echipe dăduse lovitura la un stabiliment de pe strada „Clopotarii Vechi". Prostituate de condiţie medie şi chiar mai mult. Una cu ochelari de profesoară de engleză striga în gura mare că nu face nici o declaraţie fără avocat. Zicea că a fost ridicată din maşina personală. „Da' nu eşti curvă?" – a întrebat-o un ziarist. „Curvă-i mă-ta...". O altă fată care asistase liniştită la acest schimb de replici a intervenit: „Eu sînt curvă şi recunosc...". Două surori blonde încercau să strecoare cuiva o carte de vizită. Fotografii de la ziare pozau în neştire. Două fete se ascundeau în cîte un colţ cu hainele trase pe cap. O alta, în schimb, îşi descheia geaca arătîndu-şi decolteul impresionant: „Hai, pozaţi-mă să mă recunoască lumea" (Fellini curat). Mă aşteptam ca vreun poliţist să scoată pistolul şi să tragă pe geam nişte focuri. Aşa ca de revelion. Nu s-a întîmplat... Cele două din colţuri, nemaisimţindu-se la adăpost de blitzuri, au încercat s-o zbughească pe o uşă laterală. Un plutonier s-a repezit după ele: „Nu în camera de armament, curvele naibii!". În toată harababura, un colonel încearcă să facă linişte. Două studente de pe o bancă asistau sfeclite la toată scena. Fuseseră prinse mai devreme furînd parfumuri dintr-un magazin de cosmetice. La un moment dat toţi ziariştii s-au strîns în jurul unei fete. Era una care se hotărîse să vorbească: „...două sute de mii la scurt. La mai mult se negociază. Fetele au peşti, peştii le *procesează*. Treaba merge şi acasă la client, merge şi în maşină, merge şi fără prezervativ... Aşa-i cu fetele, vă spun, dar eu nu sînt prostituată". Atunci, cu ce se ocupă? Răspunde că stă pe stradă să cîştige bani. Cum îi cîştigă dacă nu e prostituată? Are mulţi prieteni, sute de prieteni, care o ajută. Ea le satisface dorinţele şi ei *o ajută* cu bani. Mişto...

Între timp, fetele care fuseseră „convinse" să iasă din camera de armament au început s-o înjure. O considerau turnătoare. Individa se apăra: „Ce vrei fă, să iau amendă ca proasta? Mai bine vorbesc, eu nu-s curvă ca voi". Şi apoi către noi: „Astea sînt două tîmpite".

L-am întrebat pe colonel ce vor păţi *fetele*. Declaraţii, verificări şi amenzi (pentru asociere în vederea săvîrşirii de infracţiuni?!). De la două la patru sute de mii de lei. Am înţeles de ce unele voiau să plătească amenda cît mai repede şi să plece. Noaptea încă nu se sfîrşise.

Andrei MANOLESCU

Heruvimi şi cupidoni

Pe Pache Protopopescu, cînd faci o plimbare solitară, seara, după ora 10, la Mătăsari se poate agăţa de braţul tău o fată, cu voce afectuoasă şi zîmbet sclipitor în neoanele publice: „Ce doreşti, dragul meu?". Sau băieţi îmbrăcaţi modest întreabă din priviri şi apoi şuierat printre dinţi, încît trebuie să fii atent să vezi dacă îţi spune ceva – „Vrei o fată?"

De fapt studiasem zona de mai multă vreme. Vorbisem cu oamenii din împrejurimi care se plîngeau de nesiguranţa străzii, mai ales seara, de ruşinea în faţa copiilor care întrebă „de ce fetele astea nu aşteaptă tramvaiul, ca toată lumea, în staţie?". Aflasem de Bursucu, de Şchiopu şi într-o noapte, într-un gang, am descoperit şi seringile cu ajutorul cărora fetele îşi injectează, din cînd în cînd, un strop de fericire imaculată. Nu i-am cunoscut, dar am înţeles că există „ţiganii de mătase" care se plimbă în Mercedes-uri fără să aibă carnet şi îşi permit lucrul ăsta acoperiţi de cele 200-300 de milioane făcute pe lună de „fetiţe".

A trebuit să aştept plecarea Poliţiei. Au stat de vorbă cam un sfert de oră. Luna. Ştiam că nu trebuie să spun nimic. Mă plimbam şi un băieţel de 14-15 ani mă întreabă: „Ia zi, şefu', îţi dau o fată?" Tratez chiar cu el. Şi explic despre ce e vorba... sînt reporter... „Da, zice, te costă un milion şi îţi spune fata tot ce doreşti." Negociem şi ajungem la a 10-a parte din preţul cerut de el. Mă conduce la grupul lui, mă prezintă unui şef cu care încep o nouă negociere. Şef este Sile Bese şi Nicolas. De altfel, ei sînt cei mai mari, restul puştani de maxim 17 ani. O cunosc pe Cecilia şi mi se acordă 15 minute pentru că „Fă, timpu' tău costă..." Cecilia are 18 ani şi se prostituează de 6 luni. Aşa spune ea. Cu toate astea, copiii ei, o fată de 9 luni şi un băiat de 2 ani, nu au tată: „Mizeria, amărăciunea m-au adus aici... pentru copii... Dacă aş găsi unu' să mă ţină, l-aş lua de bărbat, m-aş potoli... Da' să fie unu' cu bani..." Ea e din Sf. Gheorghe, dar vine aici că „e vad mai bun" şi împart o cameră cu

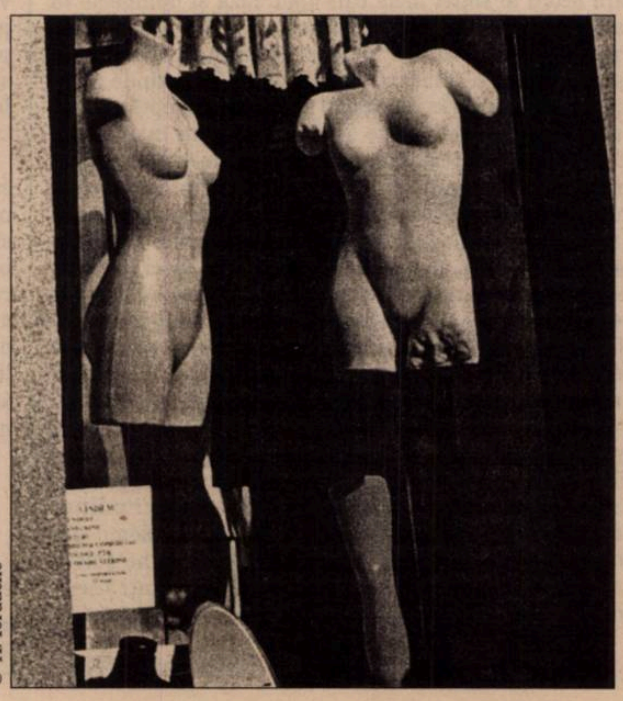

© A. Iordache

clienţii, cu celelalte fete, aici pe Mătăsari. Mi-a spus ce face, privind în jos, la oja scorojită a unghiilor: „Fac orice. Dar mă protejez întotdeauna, afară doar dacă nu-i din obligaţie, că unii te mai şi obligă." Atît am vorbit cu Cecilia şi Sile vine cu Nicolas. Sile îmi dă să beau dintr-o sticlă de vodcă trei sferturi goală şi mîngîindu-şi burta proeminentă îmi spune: „Bă, uite, trebuie să vină un băiat care-i place ăştia ca tine... Dacă îi place de tine, ştii ce-ţi zice? Că, bă, vreau să te pup. El plăteşte 100-200 de dolari... Ce zici?" Respiră gîfîit, se uită la mine cu ochii bulbucaţi, roşii. Deşi e răcoare, pe buza de sus are broboane de transpiraţie. Se duce mai într-o parte, scoate un teanc de bani, îi numără, îi pune la loc în buzunar. Se întoarce la mine, apare şi Vintilă. Şi întreb cum se descurcă, şi toţi se plîng de „mascaţii care au nenorocit tot poporul", care „intră şi noaptea şi dimineaţa prin case şi bate de la copilul din faşă pînă la omul cu barbă şi femeia gravidă". Ar vrea să se filmeze acţiunile poliţiei, să vadă toată lumea nelegiuirile. E foarte greu – mănîncă urzici, cartofi, ei nu fac decît 200-300 de mii pe seară, ei de fapt nici nu sunt peşti, stau şi ei aşa... cu fetele... şi dacă ele se îndură de ei... le mai pică. Dar e păcat „din cauza la lumea interlopă să suferim tot Bucureştiul". La plecare Nicolas îmi dă numărul lui de telefon pentru o eventuală afacere: „O mie de dolari şi-ţi organizăm un flagrant cu mascaţii, cînd ne cere dreptu'."

Locul de muncă al fetelor, pe Mătăsari, este în faţa bisericii şi vis-à-vis de Centrul Ecumenic Internaţional. În biserică e linişte, heruvimii încă nu s-au preschimbat în Cupidoni.

Cătălin MANOLE

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

îl cunosc pe...

Alexandru Danga

Bucureşti. În '59, părinţii lui cumpără (adică cu bani, adică cu lei şi, surprinzător, cu contract), de la tanti Grunberg, apartamentul de la etaj, din Ţepeş Vodă 28. În '96 se dă drumul, uneori cu lege, alteori fără judecată, la repunerea în posesie a celor ce-au fost naţionalizaţi. Fiul lui tanti Grunberg se întoarce în ţară. Apropo, am uitat, se zvonise că în ţară se face dreptate. „Subsemnatul Grunberg Solomon Nelu chem în judecată şi personal la interogatoriu pe Consiliul Local al Municipiului Bucureşti şi pe SC Foişor SA pentru ca prin hotărîrea ce veţi pronunţa să-i obligaţi pe pîrîţi: 1. Să-mi lase în deplină proprietate şi posesie imobilul situat în str. Ţepeş Vodă 28 şi 2. Să constataţi nulitatea absolută a deciziei prin care în baza Decretului Lege nr. 111/1951 imobilul sus menţionat a trecut în proprietatea statului." Şi urmează o poveste clasică: tanti Grunberg a luat imobilul de la un Ştefan Nicolescu în '46. În '65 apartamentul a fost naţionalizat, nu de la tanti Grunberg, între timp plecată din ţară, ci de la fiica Nicolescu. Şi ce frumos le zice nea Nelu Solomon: să i se dea conform principiilor „nimeni nu poate transmite mai multe drepturi decît are" şi „fraus omnia corumpit". ICRAL-ul nu s-a arătat spre a spune atît: nu avem adresa pe inventar. În '98, pentru povestea asta nea Nelu Solomon cîştigă punerea în posesie, în faţa unui juriu compus din Sultănica Gavrilescu, judecător de sectorul doi. Adevăratul proprietar, Alexandru Danga, n-ar fi aflat nici acum că urma să-şi mute catrafusele în stradă şi să urle la lună. Un vecin, ca toţi vecinii, merge la ICRAL să-şi plătească dările şi acolo află că Danga-i fără casă. Sigur, nea Nelu Solomon îşi iubeşte mama uitucă şi vînzătoare de imobil, precum judecătoarea Sultănica iubeşte mult ficţiunea şi aşa cum Danga îşi iubeşte soţia, casa, peste treizeci de ani petrecuţi prin ungherele din Ţepeş Vodă. Cu toţii sînt egali. Doar că Danga acum trebuie să-l dea în judecată pe nea Nelu Solomon, fiindcă nea Nelu, plăcut impresionat de cum reacţionează judecătoria la poveşti, poate să vîndă de trei ori apartamentul şi, astfel, să-i anuleze proprietatea lui Danga. Aşa se pot valorifica drepturile conferite de actul Sultănicăi judecătoarea. Cine să judece judecătoarea? Cine să-l judece pe nea Nelu?

Eugen ISTODOR

roluri

A juca rrolul rromului

Fără să existe neapărat un raport cauză-efect, originalitate-pastişă sau arhetip-stereotip, postul de televiziune PRO TV practică în fiecare dimineaţă – şi aceasta, probabil, datorită programului propus de Cristian Tabără – un sistem tematic, oarecum asemănător aceluia practicat săptămînal de revista *Dilema*. Este o alternativă la imaginea caleidoscopică a celorlalte posturi de televiziune, perfect valabilă, după părerea mea, fiind focalizantă şi nu dispersantă, centripetală şi nu centrifugală. În felul acesta, s-a ajuns, vinerea trecută, la chestiunea rromilor, pe care moderatorul emisiuni şi oaspeţii săi au tratat-o serios, echilibrat, cu grijă pentru adevăr şi respect pentru nuanţe, ceea ce mi-a adus aminte de un număr mai vechi al *Dilemei*, intitulat „Ei, ţiganii". Nu mă opresc asupra unor intervenţii „civile", dintre care, cele mai multe, erau favorabile etniei („vrem să descoperim ceea ce e bun în ei, sau vrem să-i izolăm?" întreba, retoric, cineva), în sensul că: „am fost vecini cu ei, ne-am înţeles bine, ne-am împăcat, ne-am ajutat...", declaraţii cărora ar trebui, cred, să li se acorde prezumţia de sinceritate, căci au existat în probleme similare şi declaraţii nesincere („Cum o să fiu eu antisemit, exclama unul dintre cei mai hotărîţi antisemiţi contemporani, cînd am avut chiar o logodnică evreică?!"). Interesante mi s-au părut, mai ales, patru momente ale dezbaterii: 1) aşa-zisa „operaţiune Luna" a Poliţiei s-a desfăşurat în cartierele ţigăneşti prăpădite şi nu acolo unde se ştie că trăiesc mafioţii (Vasile Ionescu, consilier la Ministerul Culturii); 2) de ce se scrie *rromi* cu doi *r*? nu cumva ca să-i deosebim de *români*? (Dan Oprescu, de la Guvernul României); 3) noi nu ţinem seama de etnie (pot fi şi americani, sau englezi), ci de încălcarea legii (poliţist englez); 4) există o *discriminare instituţională* în privinţa rromilor (Delia Grigore, asistent universitar). Cu excepţia poliţistului britanic, toţi interlocutorii lui C. Tabără au jucat admirabil rrolul rromilor, fiind ei înşişi romi. Cu un singur *r*, ca la *români*.

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

DĂDACA, EPISCOPUL ŞI VOINŢA CONSUMATORULUI

● Văzînd că *Dădaca*, serialul meu preferat de la PRO TV, întîrzie să-mi apară pe ecran, în reluare, joi, 30 martie după prînz, am sunat la departamentul „Relaţii cu publicul" al amintitului post. A urmat acest schimb de replici: „Alo, PRO TV-ul? Bună ziua. Sînt nedumerit: ora cînd era anunţat *Dădaca* – 12,25 – a trecut, în program a intrat filmul care era prevăzut după serial... Ce se-ntîmplă?" Voce: „A fost transmisiunea directă!" (?!) Eu: „Atunci, îl reluaţi mai tîrziu?" Vocea: „Nu." Eu: „Îl reluaţi mîine, atunci...?" Vocea: „Nu, mîine se reia episodul de mîine!" Eu: „Şi cel de astăzi – nu se mai reia deloc?!" Vocea (jenată): „N-nu." Eu (deja enervat): „Cum nu!? Nu mi se pare serios din partea dvs.!" Vocea (ezitantă): „O să transmit departamentului «Programe»..." Eu: „Chiar vă rog!" Clac! (am închis telefonul) Mama mi-a spus că e normal, transmisiunea în direct care s-a prelungit – ceva cu „anti-corupţie" – e mai importantă decît serialul... Dar mie nimic nu mi se pare mai important decît serialul meu preferat, *Dădaca* – de luni pînă vineri, la 18,25; în reluare, nu se ştie cînd. (**a. l. ş.**)

● Aflu dintr-un număr recent al ziarului *Le Monde* că în Marea Britanie lupta dintre un smochin şi un penis s-a încheiat cu victoria acestuia din urmă. Mai exact, Direcţia Patrimoniului a refuzat cererea episcopului de Salisbury de a se planta un smochin menit să împiedice cuplurile sterile să mai facă dragoste pe un gigantic penis preistoric gravat pe una din pantele unei coline din Dorset. O victorie a bunului simţ. (**D. S.**)

● În Belgia, pe multe cutii de scrisori am vazut afişe/inscripţii de genul: „vă rog nu introduceţi reclame, oferte, pliante etc.". Ceea ce reprezintă, desigur, o expresie a voinţei consumatorului, sătul de iluziile pe care i le strecoară zilnic sub nas agenţii de marketing ai firmelor şi magazinelor. Se poate exprima însă, pe aceeaşi cale, şi opţiunea politică; pe o cutie de scrisori era un afiş care suna cam aşa: „vă rog, fără pliante/reclame cu Vlaams Blok" (formaţiune politică flamandă, „rudă" cu partidul lui Haider din Austria). (**M. V.**)

IA CU TINE NIŞTE POZE CU CEAUŞESCU ŞI SPALĂ-LE ACUM

● De cînd am auzit prima dată şlagărul formaţiei A.S.I.A. cu îndemnul „Ia cu tine şi inima, inima mea / Şi ascunde-o-n bagaje, pe undeva" am avut impresia că este vorba, de fapt, de una din poveştile acelea sinistre cu geamantane şi asiatici. Cînd am văzut afişul spectacolului „Ia cu tine şi inima mea" pus pe gardul cimitirului din Pieptănari, n-am mai avut nici un dubiu. (**C. P.-B.**)

● Pe Internet există, după cum m-am putut convinge acum cîteva zile, un *site* dedicat lui Ceauşescu: www.ceausescu.org. La cîte circulă pe ultrademocratica reţea, nu-i nimic surprinzător. Ironia (cîtă mai încape) vine însă din acel „.org", care în limbajul Internetului este rezervat de obicei – tocmai – *organizaţiilor* de tot felul, de la *Greenpeace* pînă la *Radio Free Europe*, de pildă. Altminteri, pe *site* se pot găsi foarte multe poze cu Ceauşescu şi destul de multe materiale (documente, articole) despre Securitate. De-acolo să vină, oare, „.org"-ul? (**M. V.**)

● Un individ care stătea pe bordură, într-o mini-parcare de pe lîngă Piaţa Amzei, îi zice unuia ce tocmai îşi încuia maşina: „E cam murdară, şefu'". Şefu' înţelege despre ce era vorba şi îi replică: „Da, dar n-o spăl acum. Altă dată!". Se pare, însă, că n-a înţeles ce trebuia, pentru că omul de pe bordură simte nevoia să-i dea explicaţii suplimentare: „Da' mie *acuma* mi-e foame!" (**C. P.-B.**)

BINGOLIATH & COCA-COLAPS

● Luni, 3 aprilie 2000, pe prima pagină a *Cotidianului*, se anunţa că „mai multe structuri specializate din Ministerul Apărării Naţionale (repet: M.Ap.N.!) au decis „analizarea, la nivelul Statului Major General (repet: Statul Major General!) a jocurilor BINGO TV sub aspectul apariţiei unui nou factor de risc la siguranţa naţională. „Chestia e dintr-acelea la care omul normal la cap zice că „nu se poate!". Ce să aibă MeSteMe-ul cu bingo? Are, fiindcă „astfel de jocuri, pe fundalul unei stări de sărăcie a unui important segment din populaţia ţării, pot conduce la un moment dat la stări conflictuale şi violenţe". Aha, şi atunci ar interveni Armata? Ca în Albania!? Măi să fie... Făcînd parte dintr-un important segment al populaţiei, nădăjduiesc că ştirea din 3 aprilie e din stocul de păcăleli rămase pe şpalt... (**R. C.**)

● Vladimir Beringer, neurolog la Universitatea Ben Gurion din Be'er Sheva, susţine că Goliath avea o boală cronică numită astăzi acromegalie: creierul apăsa pe nervul optic şi, pur şi simplu, uriaşul nu l-a văzut pe David care s-a apropiat de el. Astăzi, boala lui s-ar putea trata şi băiatul cu praştia nu ar mai avea nici o şansă. Succesele medicinei nu duc întotdeauna la triumful dreptăţii. (**M. B.**)

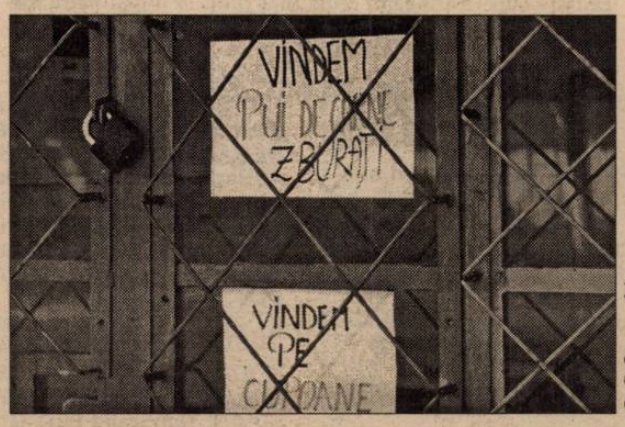

© S. Ivanoschi

● Există amănunte care uneori spun mai multe decît statisticile. De pildă: am văzut aruncate într-o ghenă de gunoi cîteva sifoane din sticlă. Aşa cum trăim în prezent epoca „cola la plastic", altădată sifoanele şi-au avut gloria lor. Sifonăria din colţ mă îngrozea prin huruitul maşinăriei care îmi umplea recipientul. Circulau şi poveşti despre cutare fetiţă căreia i-a explodat sifonul în mînă şi a rămas fără două degete. „Ba i-a tăiat toată mîna", sărea unul mai bine informat. Epoca sifonului a început pe cînd era Blaga copil, există o scenă în memoriile sale în care sifonul are un rol important. Tăcut, fără să nască nostalgii, sifonul din sticlă s-a stins. Ce vremuri... (**C. G.**)

● La apogeul fenomenului Bingo, este greu să mai încerci un concurs decent în România de azi. „Premierul cărei ţări a intrat în colaps cerebral în aceste zile?" – cam aşa suna întrebarea concursului matinal de pe *Radio 3* (fostul *România Tineret)* din 4 aprilie a.c. Habar n-are Keizo Obuchi, prim-ministrul japonez, că pe seama lui o ascultătoare din România a cîştigat astfel un CD cu multă muzică bună. (**A. C.**)

CÎND HACKER-II ERUP, OILE SUPLE NU TREBUIE SĂ LIPSEASCĂ DIN NICI O BIBLIOTECĂ

● „*Site*-ul de pe Internet al postului de televiziune Atomic a fost spart de un grup de hacker-i cu orientări muzicale diferite." Ştirea s-a răspîndit cu viteză şi, prin ineditul ei, a făcut vîlvă. De abia după aceea s-a aflat că totul nu era decît o păcăleală de 1 aprilie. Cred că cea mai reuşită din mass-media românească de după Revoluţie. (**C. M.**)

● Într-o corespondenţă din New York, trimisă *Contrafortului*, Ruxandra Cesereanu antologhează o serie de „obscenităţi" scrijelite pe băncile de la Columbia University, „care *la noi* erup doar în closetele publice": *I'm the whore of the books / I hate sex / I dream about making love to a stallion while riding him bareback... La noi*, la Cluj, probabil, fiindcă *la noi*, la Bucureşti, în venerabilul amfiteatru Odobescu, există însemnări pe lîngă care „a călări un armăsar fără şa" este o imagine de-a dreptul poetică. (**S. S.**)

● Spiritul mioritic nu se lasă doborît de civilizaţia uzurpatoare: lîngă primul McDonald's, aproape de ieşirea din Bucureşti (undeva prin Băneasa), pe la orele 17 p.m., un cioban îşi păştea calm turma de oi. (**I. P.**)

● O tînără înaltă, suplă, dezinvoltă cere la poştă vederi din Bucureşti. I se oferă imaginea unui Ateneu verzui ca fierea, o vedere a Casei Poporului semănînd a dormitor comun supraetajat şi vopsit în ocru, o „Gară de Nord". Vizibil încîntată, ar mai dori şi altele: i se arată o imagine cu grădinile Capitalei. „Vai, nu, ar însemna că Bucureştii e un oraş frumos"... Schimbă o hîrtie de o sută de mii şi cumpără timbre pentru străinătate. (**T. C.**)

● Joia trecută a avut loc o *lansare* de carte. La Palatul Elisabeta. O carte despre care se spune că nu trebuie să lipsească din nici o bibliotecă. E vorba de cartea de telefon ediţia Bucureşti 2000. (**A. M.**)

La Feteşti

Feteşti este un oraş al judeţului Ialomiţa. Ion Iliescu l-a declarat municipiu într-una din vizitele sale, în 1995, cu toate că aproape trei sferturi din populaţie trăieşte la casă, în condiţii de sat. Locuitorii îşi amintesc cu nostalgie anul 1989 cînd în oraş erau aproximativ 12.000 din salariaţi şi fabricile funcţionau. Acum, Agenţia Judeţeană pentru Ocupare şi Formare Profesională a anunţat aproape 2000 de şomeri, în timp ce viceprimarul îmi oferă ca informaţie sigură 2000 de angajaţi şi restul pînă la 37.000 de mii – populaţia Feteştiului – *victime ale capitalismului şi economiei de piaţă*. Cu toate acestea, hotărîte nu sînt decît 700 de ajutoare sociale, dar nici acestea nu s-au mai dat de trei ani decît pentru cazurile... limită: înmormîntări, bani de sicriu, lumînări.

Oraşul are cîteva şcoli generale, un liceu, cîndva faimos, un spital pentru oameni, care pe la 1877 era de cai, două biblioteci modeste, cinematograful transformat în gară şi nici o casă de cultură.

Presa locală este reprezentată de ziarul „Impas" şi de postul de radio „Orion". *Impasul* este bilunar şi chiar dacă nu are diacritice, la pagina socio-politică poţi găsi întotdeauna o rubrică de mitologie generală. Involuntar dar lăudabil (atenţie la sufixul „bil"). Postul FM încă tînăr – 4 luni – a găzduit cîteva dezbateri în studio şi în rest cetăţenii s-au adaptat, nu mai protestează nimeni, ceea ce-i rămîne directorului Paul Gheorghe de făcut: „Eu pot să-i mint mult şi bine pe oameni ca să se simtă bine dimineaţa. Realitatea e alta, dar mă leg de lucruri mărunte – de vremea frumoasă, un om îmbrăcat frumos pe stradă... Trebuie să mă mint şi eu bine de tot ca să găsesc ceva în oraşul ăsta"...

Partidele

Majoritatea partidelor importante au filială în oraşul Feteşti. Am încercat să vorbesc cu reprezentanţii locali în speranţa unei imagini clare a ceea ce s-a întîmplat în ultimii 4 ani şi din curiozitatea de a şti ce-ar putea urma...

De dimineaţă singurul partid care *avea deschis* era PNL. Sediul, în faţa primăriei, este un parter de clădire împărţit probabil după algoritm cu PDSR şi PNŢCD. În urmă cu 4 ani Partidul Naţional Liberal a pornit cu stîngul din cauza domnului Geo Cristea – şeful Camerei pentru Agricultură care „a făcut legea aici" – îmi spune Sima Ion, preşedinte al filialei. A fost ales un om nepotrivit căruia dealtfel i s-a şi retras sprijinul, după ce a devenit consilier şi arogant. În Convenţie, PNL a fost întotdeauna „o remorcă" şi nu a avut puterea deciziei: „La nivel central Convenţia a învîrtit-o; la nivel municipal şi judeţean n-a funcţionat nici un fel de convenţie: Ei a dictat politica!".

Actualii 221 de membrii au posibilitatea „a cîte 2-3 adeziuni fiecare – neamuri prieteni, cunoştinţe, colegi – am sări de 5-600 de membrii". S-a organizat un birou permanent cu 90% intelectuali, s-au pus la punct strategii şi programe: realizarea unei Burse de Cereale la Feteşti care ar aduce 20.000 de locuri de muncă, construirea unei Case de cultură şi refacerea echipei de fotbal „că feteştenii n-are nici un fel de relaxare, de distracţie".

Sediul Partidului Democrat era închis şi-atunci am mers la spital, acolo unde preşedintele filialei Postole Florin, este director. Coerent şi explicit mi-a spus că „problema în localităţile mici rămîne primarul care face şi drege, taie şi spînzură" fără să ţină cont de Consiliul Local, din care au făcut parte, în actualul mandat, 6 pedişti. Soluţia ar fi un plan matematic, proiectat de comun acord în primul rînd cu populaţia, cetăţenii să stabilească priorităţile, previzibile dealtfel: căldură, apă, un nou spital, construit în proporţie de 70% care trebuie terminat, transparenţă şi eliminarea birocraţiei în primărie, străzile, iluminatul public. Domnul Postole a candidat la primărie în alegerile anterioare cînd „populaţia a considerat că sînt mai important pentru oraş ca medic".

Partidul Umanist Român mi-a vorbit la Feteşti prin domnul Nistor Gheorghe. În primul rînd, mi-a elucidat disfuncţionalităţile primăriei de-acum: o atmosferă de ambiguitate şi inconsecvenţă datorată primarului „ales independent, dar care a oscilat de la o formaţiune politică la alta"; şi camera consilierilor prin fixarea orei de şedinţe la 16 şi un sfert; obligaţia consilierilor de a vota lucruri deja înfăptuite de primar. Au urmat obiectivele „primordiale" ale PUR: „Să atragem investitori. De aici cresc veniturile, cresc taxele... După aceea reabilitarea sistemului de încălzire, care a şi început deja dar de unde? Unde a existat un director din primărie, viceprimarul, oameni în graţiile primarului; apă curentă în cartierele mărginaşe" (acolo oamenii aduc din centrul municipiului apă – cu sacaua, cobiliţa şi bidonul) Bineînţeles mai sînt două proiecte de bază: finalizarea lucrărilor la spital şi o sală de cinema, prin subscripţie publică.

Deşi la sediul PNŢCD orarul afişat era „zilnic 10-12/17-19" nu am găsit pe nimeni. Am privit vitrina prăfuită şi ochiul încercănat pictat pe geam. Notat cu cretă, de cine ştie cîtă vreme, pe pleoapa de sus a ochiului scria *fosile,* pe cea de jos *hiene.* ApR închis, cu o firmă colorată, uriaşă. La geam o înşiruire de cactuşi...

La sediul Partidului România Mare ajungi pe o scăriţă. Cobori, undeva într-un beci. Underground. O sală destul de mare, absolut goală, cu excepţia unei mese lungi cu scaune. Două steaguri – unul al României şi unul al partidului, în rest var alb şi ciment. Înăuntru, la masă, îmbrăcaţi gros, cu fularele puse, preşedintele filialei şi un posibil membru, cocoşaţi de frig, jucau table. Preşedintele Gheorghe Sabin mi-a explicat, zîmbind cu un dinte solitar, proiectele PRM, susţinut şi de actualul consilier local al partidului, Puican Dumitru, om sobru, cu părul alb: casă de cultură, cinema, probleme „edilitar-gospodăreşti", reînfiinţarea islazului, rezolvarea subsolurilor de blocuri, inundate din cauza proastei canalizări.

De la UFD nu am găsit nici sediu nici membrii, cu toate că am auzit că sînt 15-16 aderanţi.

Am stat de vorbă cu viceprimarul Gheorghe Brănescu, pedeserist. În biroul cald se auzea uşor, dintr-un colţ, o romanţă. Întreb de realizările ultimilor patru ani. „Nimic... îmi spune cu voce stinsă, vicele. Am cîrpit o stradă, un trotuar, am făcut un iluminat public, am asigurat un pic de apă... Un pic de apă pentru că la Feteşti, la ora actuală nu e apă"... Romanţa se preschimbă într-o melodie populară săltăreaţă, cu un acordeon de mici şi bere. Întreb de planuri măcar începute. Nu s-a făcut nimic pentru că nu au fost fonduri: „Poate vor veni după noi alţii şi vor aduce ceva mai bun. Dar promisiunile sînt deşarte pentru toţi atîta timp cît populaţia e săracă şi nu are cu ce plăti"...

Cazul „Fundătura Ceahlăul"

Întîmplător eram la primărie, cînd un cetăţean, Manea Nicolae, şi vecinii săi, se întîlneau cu o parte din consilierii locali pentru a dezbate o problemă. Am profitat de bunătatea hazardului şi iată ce s-a discutat.

Feteştenii prezenţi la şedinţă locuiesc pe strada Ceahlăul, care este o fundătură nu o stradă propriu-zisă. Ceahlăul a fost introdusă la străzile de categoria A, cu un impozit de 75.000 m^2 deşi este practic o uliţă plină de noroi, nici măcar pietruită. Cetăţenii cereau fie consolidarea străzii, să arate de categoria A, fie reducerea impozitului. Lucrurile au fost însă mai complicate. S-a dezbătut procedura unei astfel de cereri, dacă documentaţia este completă: raport asupra străzii – cine a zonat-o, dacă are trotuar pe stînga, pe dreapta sau pe ambele părţi, dacă e pietruită, dacă e fundătură, ce înseamnă de fapt „fundătură"; un raport al străzii în comparaţie cu altă stradă de aceeaşi categorie ş.a.m.d. pentru că „ne trebuie un raport să avem pe ce dezbate" spune un consilier. S-au rostit vorbe de duh şi definiţii din DEX, cetăţenii au arătat hîrtii şi rapoarte care erau deja depuse. Dar... nu erau bine depuse: „Păi la primărie? Nu... la Consiliul Local trebuia"... Şi dacă nu au fost depuse cererile pînă „cu o zi înainte" acum era prea tîrziu şi oamenii trebuie să aştepte încă o lună pînă la următoarea şedinţă. Timp destul să se mai documenteze.

Cetăţeanul Manea copleşit de exigenţa consilierilor întreabă: „Şi atunci ce speranţe avem? La anul? Să plătim impozitul integral şi pe anul ăsta? – Fără ameninţări! Dacă nu sînteţi de acord ăsta-i dreptul dumneavoastră! – Da, dar situaţia asta îmi lezează un drept al meu... cetăţenesc... – Nu vă supăraţi, nu vi-l lezează nimeni, vi-l lezaţi singur. Dvs. puteţi veni şi să votaţi împotriva celor din consiliu, la alegeri"...

Rromii

Cu toate că sînt peste 300 de familii de rromi în Feteşti, nimeni nu îi ia în serios. Consilierul municipal PUR declară că în oraş nu sînt minorităţi deoarece stau mai mult plecaţi prin Irlanda, prin Anglia: „Sînt programe de integrare... Primăria nu a iniţiat nici un program că ştiţi cum e... dacă nu sînt locuri de muncă pentru români, dară-mi-te pentru rromi"... PRM-ul recunoaşte existenţa rromilor dar „chiar ei s-au declarat români" aşa că teoretic nu sînt minorităţi deşi practic „Ţiganul tot ţigan rămîne"... Viceprimarul mi-a povestit momentul „năvălirii" rromilor din Ţăndărei în Feteşti, în '89: „Au plecat oamenii că au venit ţigan lîngă ţigan sau cum le ziceţi dvs. rromi... Noi le zicem tot ţigani... Ţigani sîntem şi noi... ne fac ăştia pe-afară...".

Comunitatea rromilor are un reprezentant în Consiliul local dar există rivalităţi între bulibaşe, oamenii sînt ignoraţi şi în consecinţă nemulţumiţi: „Avem cîte 6-7 copii, ne moare de foame. Ar trebui să avem clasă în limba noastră la şcoală, da' dacă nu ne face nimeni... nu ştim". Problema pare a fi reprezentantul: „Avem un bulibaşă da' e şi ăla muşamalizat şi ce s-a făcut... şi tot comunist... şi n-are cine să spună dreptatea noastră".

Foarte mulţi rromi trăiesc doar din colectarea deşeurilor de aluminiu. Ajutoarele sociale nu le-au primit, ca toată lumea, de 3 ani. Cei cu care am stat de vorbă au ameninţat că nu vor veni la vot...

Am plecat din Feteşti în minte cu imaginea unei tonete ruginite, văzută lîngă piaţă, pe care scria caligrafic: „Deviza firmei – Calitate! Calitate! Calitate!". Acolo se vindea pîine.

Cătălin MANOLE

Modelul Orbeasca

Programul „7 comunităţi model" îşi propune să creeze precedente de comunicare între cetăţeni şi autorităţile locale. După pregătirea reprezentanţilor din localităţi în tehnici de comunicare cu populaţia şi de negociere, ultima etapă a programului a constat în medierea unor întîlniri publice. Una dintre cele şapte localităţi a fost Orbeasca.

Aceasta este o comună din judeţul Teleorman care are 11000 de locuitori. Specificul economic al localităţii este unul agricol. Nu au fost identificate conflicte interetnice, deşi populaţia este eterogenă. Nu există o practică de lucru cu cetăţenii, singura formă de comunicare dintre aceştia şi administraţia locală fiind audienţele (în număr destul de mare).

Întîlnirea publică de la Orbeasca a fost popularizată prin intermediul postului local de televiziune prin cablu, prin intermediul afişajului în locuri publice şi direct, prin intermediul invitaţiilor trimise de primărie. Întîlnirea s-a desfăşurat la şcoala generală din Orbeasca de Sus şi au participat primarul, viceprimarul, doi voluntari APD, consilierii locali şi 46 de cetăţeni.

După comunicarea de către moderator a regulilor de desfăşurare a întîlnirii, primarul George Frăsineanu a trecut la prezentarea temei de dezbatere: necesitatea constituirii unui islaz comunal în apropierea comunei, distanţa la care se află în prezent punîndu-i practic pe posesorii de animale în postura de a nu putea trimite animalele la păşunat. Interesul stîrnit de temă a fost cel aşteptat de organizatori, existenţa islazului mai sus menţionat s-ar repercuta pozitiv asupra creşterii numărului de animale, ar scădea preţul animalelor şi ar creşte implicit nivelul de trai.

Antrenaţi în discuţii, cetăţenii au fost invitaţi să vină cu sugestiilor lor pentru rezolvarea acestei probleme. Soluţiile pe care le-au găsit cetăţenii împreună cu reprezentanţii administraţiei locale au fost următoarele: cedarea de către proprietari a unei suprafeţe de 70 de hectare de teren propice pentru amenajarea islazului în apropierea comunei, în schimbul obţinerii compensatorii a unui teren deţinut de primărie, de o calitate superioară celui cedat, dar aflat la o mai mare distanţă, obţinerea pe cale judecătorească a unui teren din patrimoniul comunei, în prezent administrat de o comună vecină. În urma discuţiilor, participanţii au căzut de acord să pună în aplicare prima soluţie, celelalte urmînd să fie abordate ulterior. De menţionat că adoptarea acestei soluţii s-a obţinut prin atingerea unui grad foarte mare de implicare a celor prezentţi, care au construit argumentaţii pentru susţinerea propriilor opţiuni. Odată luată decizia s-a trecut la dezbaterea modalităţilor concrete de transpunere în practică a acesteia. S-a stabilit ca transferul de proprietate să se facă ţinînd cont de ordinea terenurilor deţinute în prezent, iar punctul de începere a măsurătorii să fie ales prin tragere la sorţi.

Aproape nesperată de organizatori a fost prezenţa bilunară propusă de cetăţeni pentru organizarea unor astfel de întîlniri.

De remarcat este intenţia declarată a cetăţenilor de a sprijini efectiv, cu mijloace şi prin muncă, acţiunile administraţiei locale, poziţie ce indică o depăşire a stării de inerţie şi apariţia premiselor de trecere a populaţiei de la pasivitate la implicare civică.

Asociaţia Pro Democraţia

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: dilema@fcr.algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Cristian GHINEA
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Olga MACHIN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

● Anul VIII ● Nr. 373 ● 7 - 13 aprilie 2000 ●

Anul VIII
nr. 374
14-20 aprilie 2000
16 pagini 3000 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Ce fel de capitalism?

© S. Ivanoschi

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

În acest număr:

Daniel BARBU, Daniel DĂIANU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Vasile MORAR, Costea MUNTEANU, Dumitru SANDU, Dorel ŞANDOR

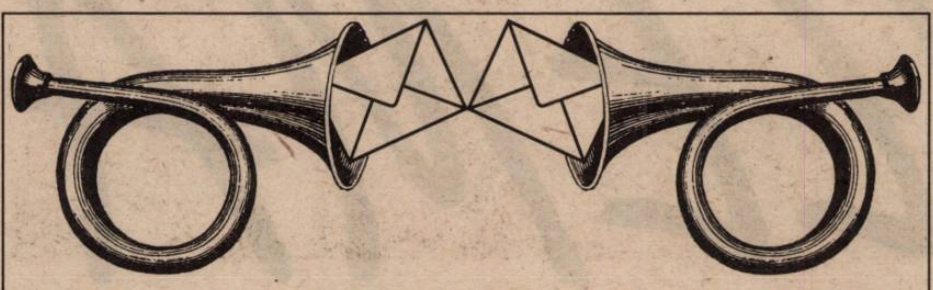

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 371: *„Ce nu se vede“*

Moralitatea

Se văd personaje ignobile debordînd de demagogie cu nonşalanţă diabolică, indivizi patibulari de un voios semidoctism.

Nu se vede nici în ghicitură, nici în oglindă şi cu atît mai puţin pe ecranele TV-urilor noastre sau în spaţiul politic românesc, moralitatea, coloana vertebrală şi efectele sociale benefice generate de acţiuni politice responsabile inspirate de credinţa în anume principii, luciditate, pragmatism.

Se vede o indiferenţă morală, un soi de autism moral de care suferă o mare parte din societatea românească.

Simptomatologia se traduce de cele mai multe ori prin următorul tip de discurs: „şi ce dacă X a fost securist sau turnător? Au trecut 10 ani. Omul, între timp, a evoluat, s-a schimbat. A devenit brusc prinţul din poveste, din broască rîioasă un flăcău frumos înflăcărat de dragoste pentru UE, NATO, economia de piaţă. Are vile, are jeep-uri, are milioane de dolari. Dar combate bine şi deeh... se descurcă“.

Se vede amoralitatea celor care ar trebui să fie exemple de moralitate, se văd interesele personale, mărunte şi insignifiante în raport cu interesele pe termen lung ale tuturor oamenilor ce locuiesc acest spaţiu atît de încercat care este România.

Nu se văd, sau se văd extrem de rar, eleganţa, nobleţea, sinceritatea, spiritul critic, ironia, apetenţa pentru cele esenţiale în detrimentul celor efemere, acţiunea eficientă, pragmatică şi lucidă în numele unor principii a unor idei, în favoarea şi pentru construirea unei societăţi în care libertatea individului să fie cît mai completă şi mai responsabilă.

Nu se vede solidaritatea, se văd apatia, indiferenţa, gustul pentru vulgar, inapetenţa pentru nuanţe, memoria periculos de scurtă a unei societăţi ce a ieşit prea de curînd din cea mai mare dramă istorică a secolului pentru a avea dreptul să uite „puţin“, terapeutic. „Capitaliştii“, foşti securişti, acum democraţi şi spirite liberale, nu văd, nu au văzut şi nici nu vor să vadă zecile şi zecile de milioane de victime ale comunismului, ale lor.

Oameni nevinovaţi ucişi, destine încarcerate, vieţi distruse.

Multe din aceste victime, cel puţin aici, în această lume, nu se văd.

Se văd în schimb în presă, în spaţiul politic, sau la TV, lichelele care, personal, nu cred că vor răspunde la nici un fel de apel uman.

Se văd totuşi şi instituţii democratice, se vede o Europă de care actuala putere politică ne-a apropiat prin acţiuni întreprinse pragmatic şi lucid, se văd încercări curajoase, dar destul de izolate, de a lupta împotriva răului ce rînjeşte din subteranele imunde locuite de cei ce trec de la o credinţă la alta cît ai clipi din ochi, neavînd de fapt nici o credinţă. (...)

Alex IOANID
medic
student an I master F.S.P.A.

Despre *Dilema*

Dragi...

(Nu ştim cum să vă numim – „redactori“ ar fi prea puţin spus – sînt pline publicaţiile de redactori oarecare.)

Sîntem un cuplu de muzicieni care vă felicită pentru tot ce faceţi (cît mai rezistaţi în ţara asta?) şi vă roagă să nu abandonaţi. (Scuzaţi tonul patetic – pur şi simplu aşa a „ieşit“.)

Mărturisim că de data asta (nr. 372, 31 martie – 6 aprilie), exuberanţa noastră în ceea ce vă priveşte a întrecut măsura – pur subiectiv, desigur – datorită interviului cu doamna Aurelia Mocanu – pe care odată am şi avut plăcerea de a o cunoaşte (numai „fizic“ însă; n-am prea avut timp pentru a sta de vorbă) şi pe care o admirăm pentru... (ar fi cam multe de spus)... să zicem, emisiunile dînsei de la radio.

În fine, ca să nu vă reţinem atenţia prea mult, am îndrăzni să vă sugerăm ca această minte luminată să apară mai des în revista dvs.

Cu cele mai bune gînduri,

Andrei KIVU
violoncelist şi compozitor
Irinel ANGHEL
compozitoare şi muzicolog

in memoriam

Teddy Sugár

Sau despre relaţia dintre presă şi politică

S-a stins din viaţă TEDDY SUGÁR, admirabil ziarist, fin cunoscător al realităţilor social-politice, constructor al cîtorva publicaţii de prestigiu din România contemporană. L-am cunoscut în vara anului 1990, cu ocazia unui stagiu de pregătire în ştiinţele sociale organizat de Fundaţia Soros. Discret în tot ceea ce făcea, generos cu prietenii şi cu publicul căruia i se adresa, el fusese un reper inconfundabil prin capacitatea de a analiza evoluţiile politice meandrate ale scenei politice est-central europene de după 1989. Secretar general de redacţie la *A Hét*, *22* şi *Dilema*, el avusese timp de aproape un deceniu o impresionantă experienţă ca redactor al emisiunilor de televiziune în limba maghiară. A fost şi fondator ori colaborator al formaţiunilor teatrale de limbă română, „Arhiteatru“ şi „Podul“, perioadă în care a beneficiat de mari premii internaţionale pentru spectacolele montate. În anii '70-'80, Teddy Sugár devenise un redutabil profesionist în domeniul jurnalismului. Om căruia îi plăcea activitatea în echipă – lui i se datorează concepţia după care s-a ghidat un timp *22* şi *Dilema* şi tot lui, managementul iniţial al revistelor –, jurnalistul a căutat permanent poziţii care să-i confere şansa exersării profesiei în condiţiile unor minime exigenţe.

S-a născut în Timişoara şi a beneficiat enorm de vechile medii culturale plurilingve, multi şi interculturale ale oraşului. Era el însuşi un plurilingv, germana şi maghiara folosindu-le la fel de bine ca limba română. S-a afirmat printr-o onestă şi pasionantă muncă intelectuală desfăşurată la Bucureşti începînd cu anii '70. Deşi a început a activat în lumea teatrului şi a filmului, studierea şi înţelegerea vieţii politice şi a ideologiilor i-a marcat biografia intelectuală. Avea o perspectivă teoretică aşa cum puţini o au. Cu toate că nu a scris studii sau tratate, formaţia, bunulsimţ, stăpînirea informaţiilor îl recomandau ca pe un jurnalist competitiv, ca pe un avizat comentator al problemelor privind dialogul majoritate-minorităţi, ca pe un prudent interpret al situaţiilor de criză din Europa est-centrală şi de sud-est. Realizator al paginii despre minorităţi la revista *22*, Teddy Sugár cunoaştea multe aspecte legate de sensibilităţile etnoculturale, dar şi sensul termenilor care trebuiau promovaţi în limbajul politic prin mijlocirea culturii scrise. Faptul că circula cu dezinvoltură în mediile române şi maghiare, fără a se lăsa impresionat de prejudecăţile unora sau ale altora, i-a facilitat o sumă de analize comparative meritorii şi selecţia articolelor ce meritau într-adevăr să vadă lumina tiparului. Trilingvismul său a fost folosit din plin de revista Grupului pentru Dialog Social în anii 1990-1992.

Înţelegerea matură faţă de orice fel de alteritate se datora lecturilor frecventate, dar şi mediului tolerant în care se formase. Depăşirea spiritului de ghetou etnocultural nici nu era o dificultate pentru aceia care prin intermediul familiei moşteniseră o zestre plurală. În anumite perioade ale istoriei sale, Banatul a excelat în acest *mélange* cultural, de unde s-a dezvoltat şi o mai bună şansă a locuitorilor săi de a conserva civismul, de a se opune la totalitarism, de a construi punţile de legătură între diverse minorităţi şi majoritate şi de a face posibilă comunicarea transnaţională. Subliniez acest lucru o dată în plus (vezi în acest sens pe larg în cărţile mele, „Identităţi multiple în Europa regiunilor. Interculturalitatea Banatului“, Hestia, 1997 şi „Istoria evreilor din Banat. O mărturie a multi şi interculturalităţii Europei oriental-centrale“, Du Style, Atlas, 1999), ştiind că sînt mulţi oameni care nu cunosc din varii motive o asemenea realitate, concitadini sau concetăţeni care nu îşi pot explica laboratorul social în care s-a născut atitudinea contrară dictaturii naţionalist-comuniste. Dacă interferarea culturilor a devenit o şansă în construirea politicilor raţionale, atunci instituţiile statului şi ale societăţii civile va fi de dorit să se transforme în garante ale amintitului avans democratic al regiunii.

Adept al societăţii deschise, Teddy s-a manifestat ca atare şi în anii în care dictatura impusese un comportament contrar acesteia. Nu doar civism, dar şi deschidere spre celălalt, o deviză provenind din filozofia politică popperiană şi pe care prietenul meu o promovase în mediile social-culturale din România în vremea în care unii filozofi se străduiau să ne recomande exclusiv importanţa retragerii în turnul de fildeş spre a medita la sensul abstract al fiinţei colective. Teddy Sugár a fost pînă la sfîrşitul vieţii sale un mare purtător de cuvînt al mediului cosmopolit timişorean în care se născuse. La Bucureşti trăind, şi-a păstrat reflexele intelectuale de sorginte central-europeană, atitudinile specifice relaţiilor inter-umane şi intergrup profesate în oraşul de pe Bega în anii în care noul ton al acestuia l-a dat muzica formaţiei Phoenix. S-a implicat – consumînd enorm din propria energie – spre a induce armonia între grupurile culturale ale căror ideologii erau mai mult ori mai puţin în divergenţă. Reuşise să-şi păstreze firescul în articolele scrise sau în acelea difuzate prin Radio Europa Liberă (al cărui colaborator fusese în anii din urmă). Teddy pledase pentru integrarea minorităţilor lingvistice şi culturale în politica statului român, pentru promovarea raporturilor bazate pe înţelegerea raţională a lucrurilor.

A scris articole nu atît pentru a-şi exprima propria opinie, cît mai ales pentru a informa cititorii. În acest scop el se pregătea. Observasem adesea că era primul care ştia ce se întîmplă atît în ţară, cît şi în străinătate. Uneori, îmi povestea cum a ajuns un mare consumator de ştiri venite de pe toate meridianele. Alteori, formula (în cursul unor memorabile întîlniri din anii în care locuiam amîndoi în Bucureşti) pronosticuri asupra alegerilor locale sau generale din România; Ungaria, Austria şi Germania. Teddy era permanent în contact cu presa scrisă şi audio-vizuală din Germania şi din Ungaria. Cum îi stă bine unui jurnalist pentru care presa este un mod de a trăi. Aşa se explică multe din comentariile sale publicate în *22*, *Dilema*, *A Hét* şi *Három Szék*. Nu întîmplător, corectitudinea sa contrasta în raport cu aceea a publiciştilor amatori de spectaculos. În vreme ce unii dintre noi am pierdut prin plecarea lui Teddy Sugár un minunat prieten, presa a pierdut o personalitate de prim rang care avea încă multe lucruri de făcut şi de spus. El rămîne în conştiinţa tuturor acelora care l-am cunoscut ca o figură deosebit de ataşantă. Va fi de dorit să-şi găsească locul într-o istorie a presei postdecembriste. Motivul? A fost unul dintre cei mai străluciţi jurnalişti bilingvi, inimitabil constructor al punţilor între diversităţile culturale şi ideologice ale României contemporane.

Victor NEUMANN

radio deltarfi 93.5 fm
Ascultă
ce mică e lumea!

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Hyde Park**
- **Jocuri şi concursuri**
- **(In)fidelitatea**
- **Piaţa Universităţii**

Subiecte

● *Acolo unde s-a produs, revenirea la putere a comuniştilor nu a însemnat revenirea la putere a comunismului. Ex-comuniştii şi-au schimbat numele, s-au rebotezat social-democraţi ori s-au împopoţonat cu alte etichete. Aceşti transsexuali politici nu au intenţionat însă nici o clipă să revină la regimul partidului unic, al proprietăţii colective şi al dictaturii culturale. (...) Cu toate că ieşit din vechea nomenclatură, noul preşedinte polonez, ales în 1995, un elegant oportunist, şi-a proclamat fără întîrziere intenţia de a persevera în economia de piaţă şi în privatizări.*

Nu este un citat din vreun susţinător, pe faţă ori stîngaci mascat, al revenirii foştilor comunişti la putere: e un citat din *La Grande Parade*, carte recentă a lui Jean-François Revel, un autor, care, orişicît!, nu poate fi bănuit de simpatii comuniste.

Deşi subintitulată „eseu despre supravieţuirea utopiei socialiste“, *La Grande Parade* e mai curînd o carte pamflet, împotriva stîngii franceze non-comuniste, cu toate calităţile şi defectele genului, şi unele şi altele încă şi mai evidente cînd e vorba de un pamflet întins pe 340 de pagini – greu lucru, firesţe, chiar şi pentru un atlet consumat al jurnalismului combativ, cum e Jean-François Revel.

Dar observaţia lui despre lipsa de poftă a foştilor comunişti din Est de a readuce comunismul la putere, de a se reîntoarce la partidul unic şi la proprietatea colectivă, el opunîndu-i pe aceşti „transsexuali politici“, cum gingaş îi numeşte – pe drept sau pe nedrept, n-are importanţă aici! –, politicienilor francezi de stînga, nu ţine de registrul pamfletar. Ţine, mai degrabă, de bun-simţ.

Bun prilej, însă, de a nota această curiozitate: de zece ani încoace, în România tema revenirii la putere a comunismului (prin intermediul *cripto-comuniştilor, neo-comuniştilor,* chiar al *comuniştilor* pur şi simplu) este dominantă în viaţa politică şi, prin efect de rezonanţă dirijat, în viaţa publicistică şi chiar în cea intelectuală. Asta înseamnă fie că foştii comunişti români sînt nişte fosile incapabile să se deprindă cu miresmele mai subtile ale economiei de piaţă, fie că permanenţa acestei teme este un simptom clar de fosilizare a numitelor „vieţi“.

● *Putem spune că a existat mai întîi partidul şi apoi această ţară.*

Nu, nu este un citat „de pe vremuri“, din vreun activist comunist bezmetic, năucit de cretinismul propagandei ceauşiste, conform căreia Burebista, Decebal, Ştefan cel Mare, Mircea cel Bătrîn, Vlad Ţepeş, Eminescu ş.a. deveniseră, după o prealabilă cosmetizare, membri post-mortem ai PCR. Nu este nici un citat din vreo scriere satirică din aceeaşi epocă, unde se folosise distructivul procedeu al ridiculizării prin supralicitare delirantă.

Este o afirmaţie făcută de curînd (săptămîna trecută! – început de aprilie 2000) de un fruntaş politic român, membru al conducerii superioare a unui important partid.

Un partid anti-comunist, desigur.

Nu mai puţin şi creştin – dar ce partid românesc nu e şi creştin?! Cu o admirabilă sincronizare în cucernicie şi dincolo de abisurile doctrinare care le separă, PDSR şi UFD au anunţat aproape concomitent că îşi suspendă campania electorală în Săptămîna Mare...

● Fotbalistul francez Frank Leboeuf, „libero“ la *Chelsea* şi vedetă răsfăţată a britanicilor, supranumit „Lovely Boy“, ţine – între alte activităţi – şi conferinţe studenţilor de la Oxford. Ultima temă a fost o interogaţie aproape hamletiană: *„Est-il plus jouissif de marquer un but que de faire l'amour?“*. Traducerea e, cred, inutilă.

● Monica Lovinescu povesteşte, în *La apa Vavilonului*, despre un român refugiat la Paris, şi poet între altele, care s-a dat drept specialist în problemele „războiului psihologic“ şi a reuşit să fie angajat ca antrenor în materie, studenţii săi fiind militari din Legiunea Străină. Profesorul-antrenor de „război psihologic“ a cerut să fie comandate de la Editura Gallimard suficiente exemplare din *Ce este metafizica?* de Heidegger şi i-a pus pe atleticii săi studenţi din Legiunea Străină să înveţe pe de rost în fiecare zi cîte o pagină. Ca să se perfecţioneze în materie de „război psihologic“. Inventivul dascăl a fost curînd alungat de un sergent care l-a pus şi el la o probă: ştia pe de rost romane poliţiste.

Mircea IORGULESCU

Moartea coaliţiei

Perioada pre-electorală are o frumuseţe aparte pentru observatorul politic. Se poate simţi mirosul de furtună în aer, aşa cum uraganele sînt precedate de un foşnet surd. Este o perioadă în care zvonistica atinge paroxismul, indivizi şi individe care vor să pară bine informaţi te asigură că deţin informaţii venite direct de la cutare cabinet unu şi care anunţă mutaţii evident spectaculoase şi la fel de evident radicale. Se perindă variante diverse, de la partide scapă fel de fel de scenarii care de cele mai multe ori apar într-un colţişor de ziar, pentru a verifica reacţiile celor interesaţi.

Toată această agitaţie are un suport real: legăturile directe, fire mai mult sau mai puţin roşii, între căpeteniile formaţiunilor politice funcţionează acum din plin, eşaloanele secunde vehiculează diverse variante de evoluţie şi o aşteaptă pe cea hotărîtă la vîrf pentru a o susţine cu entuziasm.

Pentru că nimic nu e sigur. Sistemul politic din România este astfel alcătuit încît alegerile nu dau şi un guvern sigur. Negocierile, tratativele, împăcările şi trădările joacă un rol cel puţin la fel de important în configuraţia guvernamentală finală. Uneori, după insistenţa cu care revine o anumită ipoteză pe canalul zvonistic poţi să-ţi dai seama dacă este sau nu ceva serios. De foarte multe ori zvonul se dovedeşte întemeiat prin ieşirea la rampă în mod deschis a unor lideri.

Astfel încît, după îndelungata campanie de zvonuri şi presupuneri, declaraţia liderului PNL Valeriu Stoica prin care invita ApR să participe împreună la viitoarea guvernare nu a mai surprins pe nimeni. Dacă pînă acum se vorbea despre o alianţă pur electorală, ministrul Justiţiei face acum un pas înainte: propune o configuraţie de guvern de după 2000, din care ar urma să lipsească PDSR.

Ideea nu este nouă. Pe cînd era în floarea mandatului de premier, Radu Vasile a lansat-o într-o formă inabilă: strîngerea rîndurilor pentru a izola politic PDSR, astfel încît acest partid să nu poată forma un guvern şi să rămînă în opoziţie chiar dacă ar obţine un scor important la alegeri (bineînţeles, dacă PDSR nu va forma singur guvernul, dar este puţin probabil, sondajele sînt înşelătoare în acest punct). Propunerea lui Radu Vasile a rămas fără urmări, iar încercarea lui Valeriu Stoica de a atrage ApR alături de coaliţie face parte din acelaşi registru, dar are meritul de a părea plauzibilă.

Teoretic, s-ar putea forma un guvern, dar ideea pierde din vedere un amănunt: actuala coaliţie scîrţîie din toate încheieturile chiar în forma actuală.

După ce ţărăniştii nu i-au putut împiedica pe liberali să candideze pe liste proprii la alegerile locale, resentimentele au ieşit imediat la iveală. Propunerea lui Valeriu Stoica de asumare a răspunderii guvernamentale pentru pachetul legislativ de reformare a justiţiei au căpătat o lovitură de graţie tocmai din partea PNŢCD. Pe de altă parte, PNL a intrat într-un conflict dur cu PD de mai multă vreme, iscat din certuri mărunte privind împărţirea mămăligilor locale (între altele, Traian Băsescu l-a înlocuit fără să ceară voie pe şeful portului Constanţa, o funcţie liberală prin vocaţie după cîte se pare). De remarcat că în mod tradiţional PNL şi PD erau în relaţii normale, liberalii au încercat să modereze conflictul major între democraţi şi ţărăniştii în timpul guvernului Ciorbea, iar acum, în timpul crizei Babiuc, s-a ajuns la o ruptură totală între cele două partide.

Pe de altă parte, PD a făcut săptămîna trecută o mişcare ce pare să anunţe alte mutaţii majore: a permis accesul PDSR către statutul de membru al grupului socialist din Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei. A fost un moment în care partidul care se vede cîştigător în plan intern a făcut un pas important pentru a scăpa de principalul său complex: relaţiile externe. Ca o damă bine care îşi arată piciorul şi promite explicit mai mult, PD lasă să se înţeleagă prin acest gest că ar putea da partidului lui Ion Iliescu chiar bomboana de pe tort: accesul în Internaţionala Socialistă, dacă ar primi ceva valoros la schimb.

La rîndul său, PDSR nu mai este partidul izolat din 1996 şi înghite cu noianul fel de fel de partidulete, de pensionari, de umanişti, de liberali (aripa Câmpeanu) şi face alianţe cu mari centrale sindicale. Imaginea de cîştigător pe care şi-o construieşte îl face şi mai dificil de izolat.

Astfel, a lua actuala coaliţie ca punct de plecare în construirea unui scenariu este o eroare. Perioada de coabitare la guvernare a stricat relaţiile între partide şi nu a creat posibilitatea formării unui pol permanent. Practic, scena politică este deschisă la mutaţii radicale. Doar două partide au posibilităţi de mişcare reduse: PRM, prin voia sa, se vede tot mai izolat, iar UDMR, prin voia soartei, este condamnat la o guvernare numai într-o configuraţie care exclude PDSR.

Astfel, încercarea lui Valeriu Stoica de a deschide coaliţia către ApR este mai curînd o constatare a decesului acestei alianţe în forma de pînă acum.

Cristian GHINEA

Mc'Bett

Un suflet caritabil ne-a luat bilete la teatru: *Macbett* de Eugène Ionesco, în regia lui Beatrice Bleonţ. Sîmbătă seara, Sala Mare a Teatrului Naţional, primenit şi cu sufletul în sărbătoare. Ceea ce urmează este însă un *crescendo* bine regizat al unei deziluzii de zile mari: actori care parcă se ascund, ezitînd să-ţi transmită ceva în care nici ei nu prea cred, *papa-mobil* şi mineri, Armstrong şi femei ieşite din *9 săptămîni jumate*. Slavă Domnului, nu sînt pudibond, dar mai ţin încă la diferenţa între provocare şi trivialitate. Nu sînt nici un mare cunoscător de teatru, dar sînt şi eu un fel de intelectual şi nimic din ceea ce este cultură nu-mi este (total) străin, ca să spun aşa. În orice caz, sînt un spectator de bună credinţă. Nu pot deci să nu mă întreb şi eu, fără pretenţii de specialist, ce se întîmplă?

„Tragedia este substanţa farsei“ – aminteşte cineva în programul de sală. Ceea ce se vede însă pe scenă este o farsă ce ţine loc de tragedie. Textul lui Ionesco se pretează, desigur, la nesfîrşite „ilustrări“, dar nu oricum şi nu la toate deodată. Or, ceea ce ni se prezintă pe scena Naţionalului este o înşirare de găselniţe scremute şi ostentative, de gadget-uri preambalate, preluate de ici şi de colo. Iar rezultatul este o mare „făcătură“.

„Cred că nu se poate înţelege nimic din istorie, mai ales din istoria actuală, fără demonologie“ – afirma Ionesco în 1972, drept prefaţare a piesei sale. Montarea lui Beatrice Bleonţ preface demonii Puterii în papiţoi de care putem „să ne rîdem“ cu superioritate.

Am rîs cu lacrimi! – declară încîntată o fetiţă, la pauză, sorbindu-şi cu încîntare Coca-Cola. Mda, cam asta ar fi...

Dar de ce scriu despre toate acestea? Doar nu sînt critic teatral şi nu aceasta este menirea rubricii mele!

Poate pentru că îmi dau un sentiment de *déjà-vu*. Ceea ce văd în această seară pe scena teatrului îmi evocă incontrolabil ceea ce văd prea adesea pe scena socială a vieţii noastre de zi cu zi. O bagatelizare a problemelor existenţei, o „descătuşare“ de tot ceea ce înseamnă spirit critic, aplicaţie şi profesionalism, înlocuite toate cu o cultură de-a gata, afişată precum maşina nouă a unui om de bani gata. Reţeta aceea clasică a raportului dintre inspiraţie şi transpiraţie a fost înlocuită cu o simplă expiraţie: rapid, simplu şi eficient precum un hamburger. *Fast food, fast cult*...

Ştiu că *Mc'Do* are un public fidel şi entuziast pretutindeni în lume, dar *Mc' Bett*, noua reţetă de succes, mi se pare în cel mai bun caz o generalizare pripită şi forţată. Partizan îndărătnic al variantei *slow food*, părăsesc aşadar sala.

La ieşire, pe treptele teatrului, un superb cîine de rasă face aport cu sticle goale de Pepsi dintr-o grămadă de gunoaie, sub privirile blazate a trei maidanezi tolăniţi mai încolo. Pe trotuar, un tip zdrenţăros se înfăşoară şi se desfăşoară într-o bandă de casetă audio (sau video?), înnodată la celălalt capăt de un stîlp: *M-au legat*... – murmură el în ritmul înfăşurărilor şi desfăşurărilor.

Teatrul absurdului s-a mutat în stradă; pe scenă a rămas mai degrabă teatrul absurd...

Vintilă MIHĂILESCU

statul de drept

Delirul competenţelor constituţionale

Apriga dezbatere despre constituţionalitatea decretului de revocare a primului-ministru Radu Vasile, emis de Preşedintele României, a avut, ca mai toate evenimentele bucureştene, o latură pozitivă şi una negativă. S-ar zice, în limbajul doct al politicianului român, că situaţia a fost complexă. Amestecul acesta de pozitiv şi negativ, de responsabilitate asumată cu gravitate şi de penibil balcanic face imposibilă tentativa de a acorda evenimentului greutatea pe care, cu adevărat, o are. La noi, la Bucureşti, nu prea ştii care este diferenţa dintre un gest responsabil sau a maşinaţiune ridicolă.

Întîi, mi se pare pozitivă implicarea în chestiune a tuturor partidelor politice importante, mi se pare corectă prestaţia presei care nu a stat deoparte şi mi se pare benefic efortul făcut de fiecare cetăţean de a se pronunţa, după propria-i ştiinţă, în ceea ce priveşte constituţionalitatea revocării lui Radu Vasile. Vocile care cereau tăcere pînă la auzul analizei specialiştilor mi s-au părut false şi, oricum, rău sfătuitoare. Constituţionalitatea decretului Preşedintelui nu a fost o problemă numai pentru specialişti şi nici politicienii, mai mult sau mai puţin apropiaţi de Cotroceni, nu aveau de ce să considere că deţin exclusivitatea; aceasta a fost o problemă a tuturor românilor pentru că, dincolo de persoana lui Radu Vasile, se punea în discuţie fundamentul democraţiei româneşti. Graba cu care mai toţi românii şi-au exprimat părerea mi se pare, deci, un semn benefic pentru societatea noastră. Imaginaţi-vă, numai, ce deprimare ne-ar fi cuprins dacă întreaga epopee colorată a debarcării lui Radu Vasile s-ar fi consumat în faţa unui public mut, inert, neinteresat!

Această implicare naţională, dincolo de semnificaţiile ei pozitive, a avut, cum spuneam, şi un ce ridicol. Am văzut oameni politici sau simpli trecători care exprimau păreri asupra constituţionalităţii decretului fără să aibă habar despre normele constituţionale puse în discuţie. Mulţi români care pur şi simplu nu îl plac pe Preşedintele Constantinescu au spus apăsat că decretul este neconstituţional, după cum mulţi dintre suporterii Preşedintelui au afirmat fără umbră de îndoială că Preşedintele a acţionat în deplin acord cu legea fundamentală.

Nu discut acum argumentele lui Radu Vasile şi nici pe cele ale liderilor PDSR. Nu discut acum nici argumentele aduse în sprijinul gestului prezidenţial de lideri ai CDR. Sper ca într-un text viitor să mă opresc asupra atît de des invocatului principiu al simetriei actelor juridice, invocat şi evocat de fiecare după cum slujea părerii sale deja formate. Ceea ce vreau să pun în discuţie acum este **competenţa** de a vorbi despre constituţionalitate în România.

Pentru jurist, cuvîntul „competenţă" are, pe lîngă sensul său general (acela de cunoaştere a unui anumit domeniu) şi un sens special: *atribuţia* unui funcţionar sau a unei instituţii de a face ceva. Din acest al doilea punct de vedere, vom spune că, potrivit legii, în România, competenţa de a se pronunţa asupra constituţionalităţii legilor sau a actelor normative care au forţa juridică a unei legi o are Curtea Constituţională. Conform principiului ierarhizării actelor normative după forţa lor juridică, toate celelalte acte normative trebuie să fie conforme cu legile – verificarea acestei conformităţi este, de regulă, de competenţa unor instanţe judecătoreşti specializate. Cu alte cuvinte, orice act normativ, în afară de lege, va fi conform Constituţiei în măsura în care va fi conform unei legi care, la rîndul ei, este constituţională.

Din punctul de vedere al primei accepţiuni a cuvîntului „competenţă", lucrurile sînt mai complicate şi nu sînt, neapărat, de domeniul dreptului. Orice cetăţean are dreptul să afirme public dacă un act emanat de la o autoritate a statului este constituţional ori nu. Asta pentru că, dincolo de sensul strict juridic al termenului „constituţionalitate", există un sens mai larg, politic, care se referă, mai ales, la spiritul legii fundamentale şi nu la litera ei. În acest sens, aş spune că cetăţeanul are datoria de a se pronunţa asupra constituţionalităţii acţiunilor guvernanţilor în sensul conformităţii acestor acţiuni cu spiritul Constituţiei.

Pentru ca opinia sa să fie utilă, cetăţeanul trebuie, însă, să ştie despre ce vorbeşte. Calitatea de cetăţean nu este suficientă pentru a exprima păreri constituţionale pertinente, după cum studiile juridice nu sînt garanţia de calitate a unei opinii despre constituţionalitate. Este de dorit o cunoaştere generală a mecanismelor constituţionale şi, în plus, un simţ constituţional, parte a bunului-simţ. Pentru români, acum, este mai important exerciţiul exprimării opiniei decît conţinutul opiniei exprimate. Trebuie, totuşi, după 10 ani, să facem pasul decisiv. Efortul de a emite opinii pertinente va trebui, în final, să fie atît de intens, încît lipsa informaţiei fundamentale sau a reflexelor democratice ar trebui să fie suficiente pentru abţinerea de la opinie.

Sever VOINESCU

S A T U L

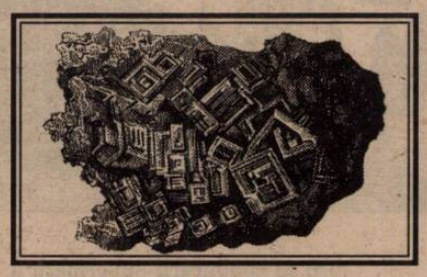

G L O B A L

Hamburgeri lexicali

Viteza comunicării pare să fi devenit prea mare pentru ritmurile ceva mai temperate ale evoluţiei limbilor. În orice caz, diversitatea lingvistică este adesea un obstacol în calea mersului rapid al mesajelor de la emiţător către receptor. Să luăm, de pildă, Uniunea Europeană: pentru a asigura egalitatea tuturor membrilor şi pentru a crea o suprafaţă democratică, documentele oficiale sînt traduse în toate limbile „celor 15", ceea ce înseamnă un aparat birocratic uriaş, timp, bani, nuanţe care se pierd prin traducere etc. Într-un cuvînt, complicaţii. Mult mai simplu şi mai practic ar fi, desigur, dacă totul s-ar desfăşura într-o singură limbă; au existat destule încercări de a adopta o „limbă universală", iar inventarea limbii esperanto a pornit chiar de la o astfel de premisă: că oamenii vor comunica mai bine şi mai uşor, se vor apropia mai mult şi vor fi mai deschişi unii către ceilalţi dacă vor avea la dispoziţie un mijloc universal prin care să-şi transmită mesajele. Ca orice speranţă, sună utopic, dar mai ales total nepractic: esperanto e o limbă artificială, deci nevorbită de nici o comunitate umană; creată „în laborator", ea nu poate creşte natural. Dar a adopta ca limbă „universală" o limbă naturală creează alte complicaţii, cea mai mare fiind alegerea: prin gradul de difuziune, engleza ar părea cea mai îndreptăţită să preia o astfel de funcţie. Ce te faci însă cu celelalte? Chiar şi fără să fi fost declarată de cineva în vreun fel, engleza are oricum suficienţi „duşmani" doar pentru că uzul (sau, dacă preferaţi, piaţa) a impus-o ca principală limbă de comunicare internaţională. Mai ales în ţările neolatine, invazia limbii engleze a declanşat proteste ori panică sau a generat chiar oarecari „măsuri de combatere" – a se vedea, în Franţa, *le franglais* şi lupta împotriva sa. Ar fi de neimaginat ca vreuna dintre limbile naturale să „o ia înaintea celorlalte" în vreo împrejurare oficială. Pe „piaţa liberă" însă, orice e posibil în războiul permanent, dar nu totdeauna declarat dintre diversele manifestări ale identităţii culturale şi naţionale prin limbă. Zilele trecute, cîţiva studenţi din Anvers mi-au explicat esenţa conflictului dintre cele două comunităţi din Belgia (flamandă şi valonă), arătîndu-mi cum locuitorii Flandrei şi-au manifestat dreptul la o identitate lingvistică şi culturală proprie, după o lungă perioadă de supremaţie a francezei. Aşa încît acum se practică abundent o lansare pe orbita oficială a limbii neerlandeze: inscripţiile de tot felul ori corespondenţa oficială sînt exclusiv în neerlandeză, chiar cu unele excese – de pildă, explicaţiile din unele muzee, biserici sau monumente unde, dată fiind afluenţa de turişti străini, s-ar cuveni totuşi şi oarece rezumate într-o limbă ceva mai cunoscută. Dar probabil că tot „piaţa" va reglementa şi aceste aspecte, aşa cum a reglementat şi altele: neerlandeza a căpătat un statut oficial, e drept, dar – adaugă tinerii mei interlocutori – „toţi învăţăm franceza şi engleza, pentru că altfel nu găsim de lucru". Ceea ce, de altfel, constat şi singur: în plină afirmare a identităţii neerlandeze, te poţi înţelege perfect cu toată lumea (de la şoferul de autobuz la frizer, de la vînzătorul de ziare la casiera de la magazin) în engleză sau în franceză.

Dincolo de implicaţiile şi complicaţiile lui naţionale, politice şi identitare, „cazul neerlandez" sugerează o posibilă convieţuire paşnică între limba naţională şi engleză şi, mai ales, confirmă un lucru pe care lingviştii îl ştiu, dar cei care vor să semnaleze tot timpul pericole la adresa identităţii noastre se fac că nu-l pricep: cuvintele străine şi contactul dintre limbi nu pun deloc în primejdie fiinţa naţională a unei limbi. Sau, mai bine zis, nu cîteva cuvinte ori formule preluate din engleză strică limba; mult mai periculoasă este incultura lingvistică, adică incapacitatea vorbitorilor de a utiliza corect limba maternă, în conformitate cu normele sale, nu numai cu cele pur gramaticale, dar şi cu cele culturale ori sociale. Strict funcţional vorbind, moda formulelor englezeşti nu atinge decît superficial limba română. Dar, de pildă, faptul că la televizor se vorbeşte ca la colţul mahalalei ori că ziarele descoperă şi popularizează argoul strică mult mai mult: sînt afectate nu numai normele limbii, dar şi cele de comportament cultural şi social.

Să nu ne speriem, aşadar, de „invazia străinătăţii": *hamburger*-ii lexicali sînt mai uşor de digerat decît par. Adevăratele probleme ni le creăm tot noi, atunci cînd amestecăm cu prea mult sîrg în mămăliga lingvistică neaoşă.

Mircea VASILESCU

BARBURISME

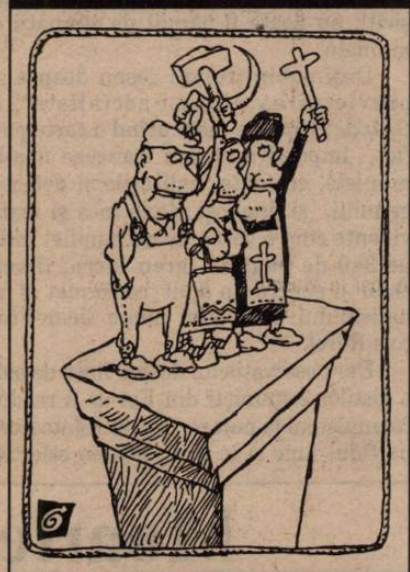

Desen de Ion BARBU

economie

PIB cu plus: o nevoie stringentă

Am fi avut nevoie, în acest an, de o creştere economică de plus 10 la sută. Ţintă de neatins. Ne-a fost clar încă de la începutul anului că nu avem de ce să rîvnim la o astfel de creştere plus, fiindcă n-o vom avea. Aşa că am coborît stacheta la plus 1,3. Asta a fost prognoza. Acum ştim că am putea avea un PIB de plus 1,5-2 la sută. Deja avem o certitudine: creşterea pozitivă din primul trimestru, de aproape 1 la sută.

De ce avem nevoie de un PIB pozitiv? Un PIB de minus 3 la sută, în '99 faţă de '98, a constituit fără îndoială o sursă de mari complicaţii. Mai ales că ne-am aflat în al treilea an consecutiv ce s-a încheiat cu valoare adăugată negativă. Desigur, nici plus 1,3 sau chiar plus doi nu asigură un nivel optim. Va fi însă un început de creştere.

Îndeplinirea obiectivelor din 2000 e obligatorie. Bugetul se construieşte pe trei piloni: PIB, inflaţie şi curs de schimb. Cu un PIB mai mic, în realitate faţă de prognoză, s-ar ajunge inevitabil la o reducere a încasărilor bugetare din impozitele pe profit şi din taxa pe valoarea adăugată. Diferenţa ar putea fi acoperită numai din venituri suplimentare obţinute prin creşterea fiscalităţii. Dar multe întreprinderi, îndeosebi din industrie, îşi întorc buzunarele pe dos, ca să vadă şi Ministerul Finanţelor că sînt goale. Cu ce să plătească? Aflate de ani de zile la reanimare, aceste întreprinderi aşteaptă acum o relaxare şi nu o înăsprire a fiscalităţii.

Mai greu e pentru întreprinderile statului, care s-au obişnuit să întindă mîna la buget. Aşa au supravieţuit ani în şir. Acum, însă, bugetul a sărăcit atît de mult, încît rareori mai răspunde afirmativ la astfel de solicitări. Monopolurile de stat, în principal, văzînd că bugetul a încetat să mai fie o vacă de muls, au întors foaia. Bugetul le dă, însă nu cît cer. Aşa că diferenţa şi-o „încasează" singure, prin neplata deliberată a contribuţiilor.

Normal ar fi ca statul, proprietarul acestor întreprinderi, să le someze: ori se adaptează concurenţei şi competitivităţii, ori dispar prin falimentare. Nu se întîmplă însă aşa decît în cazuri excepţionale. Statul-proprietar e confuz: nici nu le dă destui bani întreprinderilor cu pierderi, să-şi acopere ineficienţa, nici nu aruncă aceste întreprinderi în apele adînci ale pieţei şi ale concurenţei, să înveţe să înoate. Din această cauză, în economie dăinuie o periculoasă stare de somnolenţă.

Mai mult PIB ar însemna mai multe valori adăugate. Dacă însă n-am obţine decît o creştere pentru... creştere, prin producţie îngropată în stocuri, plusul de valoare adăugată nu ne-ar încălzi deloc. Fiindcă bunăstarea ar diminua şi mai mult. Cei care şi-ar permite luxul de a fi nerentabili ar obliga populaţia şi societăţile comerciale competitive, aşa cum au făcut ani la rînd, să le accepte indolenţa, nepriceperea şi risipa.

Dacă noi n-am ajuns, încă, la bunăstarea dorită, asta se întîmplă pentru că mai avem încă multe plăţi de făcut. Plătim pentru că munca eficientă nu e corect stimulată. Pentru că salariile sînt rupte de productivitate şi de calitate. Pentru că producţia şi consumul s-au dezechilibrat îngrijorător. Pentru că multe întreprinderi produc pierderi în loc de profit. Astea sînt bolile cele mai grave. Populaţia a simţit din plin efectele lor dureroase: preţurile au explodat şi inflaţia şi-a căutat mereu noi culoare prin care să acţioneze pentru a ne goli buzunarele.

Există alternativă? Bineînţeles: pompa de oxigen pentru ofertă. În loc să fie umflate preţurile peste media mondială, ar putea fi stimulată oferta. Producătorii ar fi puşi în situaţia de a produce mai mult şi mai bine. În acest fel, şi-ar vinde produsele şi ar obţine bani pentru investiţii, pentru furnizori, pentru plata datoriilor la buget şi la bănci, pentru salarii. Aceasta e calea spre bunăstare.

Adrian VASILESCU

povești suprapuse

Curățenia – între politic și civic

(asta-i dilema!)

Îmi spune cineva că Moscova e plină de mizerie, firmele de salubrizare nu țin pasul, coșurile de gunoi sînt de formă sau sînt deformate, apa din cîte vreo țeavă spartă se prelinge de dimineața pînă seara pe marginea străzii, cîinii se împerechează prin parcări, sticle de plastic și ambalaje de polietilenă plutesc în băltoace. Și, mai presus de toate, posterele ultimelor alegeri – rupte, suprapuse, caricaturizate – sluțesc și mai mult strada. Ba încă, dacă ești insistent, mai vezi și postere de la alegerile de acum patru ani.

Memento: în septembrie 1964, jurnalistul american Fred Coleman obținea acreditarea de presă la Kremlin, pe lîngă care a rămas corespondent de presă vreme de 30 de ani; mai tîrziu va povesti într-o carte o parte din ceea ce a văzut și a trăit*. Atunci, Coleman a ajuns la timp pentru a fi martorul unei noi *victorii* a Sovietelor: luni 12 octombrie '64 era lansat pe orbită, pentru „un zbor lung", satelitul *Vozhod* („*Răsăritul*"), cu trei cosmonauți la bord. La cîteva ore după lansare urma rituala convorbire radiotelefonică dintre eroii spațiali și liderul sovietic, aflat în *dacea* sa de la Pitsunda, la Marea Neagră: „veți primi la întoarcere o îmbrățișare mai puternică decît forța gravitației!", le-ar fi spus inimitabilul Hrușciov.

Totuși, din motive altele decît *cosmice*, „zborul lung" al satelitului a durat doar o zi: marți, 13 octombrie, *Voshod*-ul s-a întors pe pămînt sovietic, spre surprinderea chiar și a ziarului guvernamental *Izvestia* (ziar condus de Alexei Adjubei, ginerele lui Hrușciov!). Curînd au apărut zvonurile: un corespondent al agenției germane DPA a transmis, temerar, știrea morții lui Hrușciov; drept represalii, a fost expulzat. A doua zi, miercuri, toți ziariștii de la Kremlin – ruși, estici sau occidentali – așteptau cu inima la gură dezlegarea enigmelor. După-amiază, un ziarist rus ale cărui legături cu KGB-ul erau notorii răspîndea vestea înlocuirii lui Hrușciov cu Brejnev. Și totuși, nici un comunicat oficial nu venea de la Kremlin. Nimic. Tăcere.

A fost la Moscova – spune Coleman – o seară cețoasă acea seară de 15 octombrie 1964. Tîrziu, în noapte, pe la orele 22, cîțiva muncitori au urcat pe fațada Hotelului „Moskva", (în apropierea Kremlinului și a Pieței Roșii) și au dat jos portretul mare cît trei etaje al lui Hrușciov. Din acel moment nimeni n-a mai avut nevoie de confirmarea oficială a demiterii. În orele următoare zeci sau sute de mii de portrete ale lui Hrușciov au dispărut de pe pereții școlilor, birourilor, sediilor de partid, uzinelor, colhozurilor, spitalelor, unităților militare și posturilor de miliție, gărilor și aerogărilor din întreaga Uniune Sovietică. Și atunci erau gunoaie prin Moscova; dar, unde dorea regimul *să curăță*, rămînea lună.

La noi: în București era mizerie și *înainte*, dar liderului Ceaușescu i-au schimbat, tot într-o noapte, celebrul portret „într-o ureche" și l-au înlocuit cu acel zîmbet subtil de deasupra unei cravate cu blacheuri. Azi, posterele electorale rămîn pe pereții patriei cu anii. Cu puțină șansă, încă veți mai găsi prin vreun colț de țară vreun afiș ars de soare cu Ion Rațiu sau cu „PNL-Aripa tînără", după cum îl veți mai găsi prin București, fără nici un efort, pe inepuizabilul Brătianu, eternul candidat perdant la Primărie. În Universitatea din București, într-un dis-de-dimineață de prin '87, Marius Oprea și cîțiva dintre colegii săi au lipit pe ziduri, în interior, niște manifeste anticeaușiste. În maximum o oră de la deschiderea programului ele dispăruseră. Azi, în aceleași spații, mai poți vedea încă afișe invitînd la colindat de Crăciunul anului 1999.

Există pe lume țări în care curățenia era mult mai eficientă atunci cînd era sarcină de partid decît azi, cînd ar trebui să fie datorie civică. În rest, toate bune. Vin alegerile. Pregătiți-vă ochii pentru întîlnirea cu noile postere electorale. Și, mai ales, imunizați-vă privirea – pentru că aceste afișe vor adăsta lejer pe pereții și stîlpii orașului măcar vreo doi-trei ani – ani de zile și de nopți, de soare, ploi și vînturi.

*Fred Coleman, *The Decline and Fall of the Soviet Empire*, St. Martin's Press, NY, 1996; la momentul apariției, cartea a fost recenzată pentru *Washington Post* de către fostul general-maior defector din KGB, Oleg D. Kalughin

Adrian CIOROIANU

presa despre...

Serviciile secrete

Partidele comuniste care au deținut puterea absolută în Rusia, în Europa centrală și de Est au dispărut, s-au reformat, s-au scindat. Viața serviciilor secrete înființate de ele este mult mai lungă și influența lor mult mai consistentă.

Departe de a despărți apele, accesul la dosare tulbură viața politică, legînd-o de trecut, nu de prezent sau viitor. O opinie de la Varșovia: „Dacă partidele mici nu au reușit să intre separat în Dieta, din cauza discursului nepopular ținut de politicienii lor, reușind să devină ridicoli și să-i enerveze pe alegători, acum cînd sînt la putere se poartă la fel, compromițînd întreaga coaliție (AWS – Acțiunea electorală Solidaritatea). Nimeni nu face o campanie electorală mai eficientă în favoarea neocomuniștilor decît reprezentanții coaliției. „Lustrația" (identificarea publică a foștilor colaboratori ai poliției secrete) este exemplul cel mai vizibil. Eu nu țin cu fosta Securitate și cu agenții săi, am suportat prea multe umilințe din partea lor. Dar, într-un stat civilizat, lustrația făcută din motive ideologice violează principiile justiției. Se cere unui grup de oameni să depună mărturie contra unei instituții care nu a fost declarată criminală, iar colaborarea cu ea nu a fost declarată delict. Eu cred că activitatea poliției politice și a colaboratorilor săi a fost imorală, dar cele mai imorale acte nu pot fi pedepsite dacă n-au fost interzise prin lege. Lustrațiile arbitrare au minat încrederea în clasa politică susținută de Solidaritatea. Nu e zi în care să nu afli despre cutare sau cutare om politic respectabil, de la ei, că ar fi putut fi agent. În același timp, lustrațiile nu se referă aproape deloc la neocomuniști. Fără îndoială că acești domni au fost colaboratori și șefi ai Securității, dar nu s-au ascuns niciodată. Și asta nu-i compromite în ochii alegătorilor." (Krzysztof Lozinski – *Gazeta Wyborcza*)

După ce președintele Rusiei a anunțat că va numi în posturile din apropierea sa foști agenți ai KGB-FSB, unii au crezut a vedea în această decizie trama unei noi ediții a serialului *Incoruptibilii*. Nu e chiar așa: „Privatizarea efectivă a KGB-ului a început încă de pe vremea cînd comunismul începea să se prăbușească. KGB-ul a fost prezent la crearea noii economii ruseți. Dacă e să dăm crezare unui studiu, la sfîrșitul anilor '80 și începutul anilor '90, agenția a cheltuit circa 120 de milioane de dolari înființînd 600 de bănci și companii. Una din cele mai puternice bănci din Rusia de dinainte de criză, Menatep, a fost întemeiată de un ofițer KGB. KGB este o componentă a economiei mafiote din Moscova de același rang cu Mercedesul blindat. Cei mai buni dintre foștii agenți sînt foarte prețuiți pentru ceea ce știu și pentru relațiile lor. În regiunea industrială Krasnodar, unde guvernator este fostul general Alexandr Lebed, la Compania de aluminiu, denumită KRAZ, sînt angajați 400 de foști salariați ai KGB și ai Ministerului de Interne. Ei știu tot ceea ce trebuie știut despre companiile rivale, despre politicienii locali și despre foștii lor colegi care le asigură spatele". (Bill Powell, *Newsweek*, 10 aprilie)

În Germania, unde accesul la arhivele fostei securități, STASI, a fost cel mai bine reglementat, apar consecințe imprevizibile și, în orice caz neplăcute. *The Economist*, 8 aprilie: „De ziua lui, dl Kohl, eroul unificării țării și arhitect al integrării europene, a fost obligat să-și părăsească reședința din Rhineland pe furiș, într-o limuzină cu perdelele trase, în timp ce florile, cadourile și telegrame de felicitare se adunau la secția de poliție. Și de ce? Pentru că tocmai fuseseră publicate transcrierile unor convorbiri telefonice duse de colegi apropiați ai domnului Kohl. Conversații din anii '70 și '80, înregistrate de poliția secretă a fostei Germanii Răsăritene, STASI. Citatele sugerează că domnul Kohl știa mult mai mult decît vrea să recunoască acum despre finanțele partidului său. Dl Kohl susține că este victima unei campanii murdare, al cărei țel este să-i diminueze imaginea și să înece în noroi cei 16 ani de carieră, în calitate de cancelar. El s-a adresat avocaților săi, spunînd că va folosi toate mijloacele legale, inclusiv un posibil apel la Curtea Constituțională a Germaniei, pentru a pune capăt publicării oricărui material Stasi despre el sau despre colectarea de fonduri. (...) Politicienii din fosta Germanie occidentală protestează și ei, spunînd că informația din asemenea dosare este oricum dubioasă, deoarece a fost strînsă pe bază de zvonuri și bîrfe. Ei susțin că orice cetățean german are dreptul constituțional la discreție față de viața lui privată, unde sînt incluse și conversațiile telefonice. Dar, mulți foști cetățeni din Est, împreună cu Verzii protestează împotriva inegalității de tratament: mii de funcționari din Est au fost concediați pe baza informațiilor obținute din dosarele STASI, mulți au fost judecați și întemnițați, din cauza acelorași mărturii. Foarte puțini occidentali au protestat atunci". (**M. B.**)

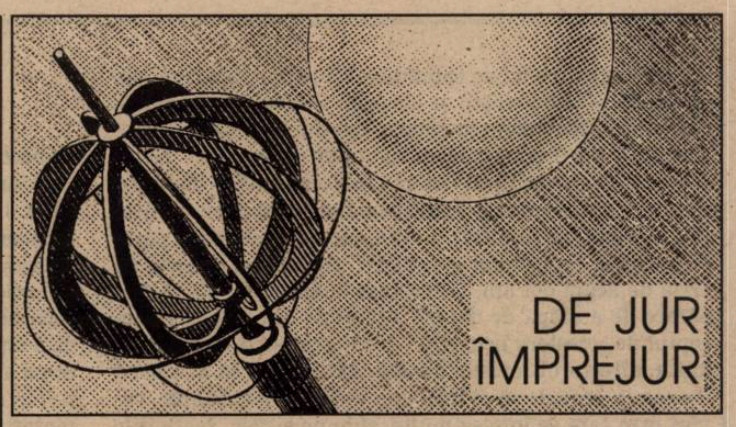

Europa sentimentelor

La un an după bombardamentele NATO în Iugoslavia, experții militari, dar și oamenii politici care examinează fragila pace din Kosovo, sînt de părere că s-a greșit prin reținere, nu prin exces. Odată decisă intervenția militară, ea trebuia într-adevăr să se producă, nu doar sub forma raidurilor aviatice, ci și a acțiunii terestre. Doctrina militară americană a prevalat și europenii s-au supus unui fel de a face război pentru care nu au fost pregătiți, nici sub raportul concepției, nici sub cel al armamentului. Atît înainte de raidurile americane, cît mai ales după, capacitatea Europei democratice de a acționa pentru a-și impune, pașnic sau nu, sistemul de valori, în numele căruia se unește, a fost pusă sub semnul întrebării. Cam toată lumea acceptă că acțiunea NATO în Iugoslavia nu a fost bună, dar nimeni altcineva nu era în stare să modifice o situație considerată criminală, atît în premisele, cît și în consecințele ei. O lume dominată de o singură superputere nu este acceptabilă, nici măcar pentru superputerea în cauză, care nu vrea și nu poate să-și asume toate responsabilitățile planetare. Existența unui rival neostil, neamenințător, cu independență în acțiune, cum ar putea fi Europa unită, nu displace – în anumite condiții – autorilor politicii externe și militare de la Washington. Numai că unitatea Europei se construiește greu și fiecare avans este urmat de lungi adaptări și modificări a ceea ce părea dobîndit.

Europa economică – premergătoare celei militare și politice – se legiferează sub presiuni contradictorii: partizanii extinderii se împotrivesc aprofundării și invers. Tratativele cu țările incluse în primul val – Polonia, Cehia, Ungaria – nu sînt deloc simple. Polonia, țara cea mai întinsă, cea mai populată și cu o importanță strategică deosebită, pune și cele mai multe probleme, în primul val. Ca și fiica mare din poveste, ea trebuie măritată întîi, pentru ca și celelalte să se poată gîndi la matrimoniu. Zestrea *(acquis* comunitar) polonează nu este încă pregătită și cînd tratativele au ajuns la subiectele într-adevăr importante – subvențiile pentru politica agricolă și mișcarea liberă a forței de muncă – s-a dovedit că acordul părților e greu de obținut. Dacă alte țări vor fi primite înainte, există riscul ca populația Poloniei să nu mai fie amatoare să pătrundă într-o societate, unde prezența ei este atît de condiționată, încît pare nedorită. Pe culoarele instituțiilor europene circulă ideea ratificării simultane a zece membri (toate țările de pe lista solicitanților, cu excepția României, Bulgariei și Turciei), cîndva, în 2006, ceea ce ar elimina necesitatea unor granițe birocratice și concrete în jurul primilor admiși, edificate doar pentru a fi înlăturate, cînd vor fi primiți și ceilalți. Oficial, însă, această variantă nu există.

Și, în timp ce tratativele economice se lasă greu descifrate din cauza caracterului lor tehnic, Europa politică, acțiunea comună în vederea asigurării stabilității democratice pe continent, își elaborează criteriile și instituțiile. După Kosovo, un prim semnal de necesitate a fost dat de reacțiile la intrarea unui partid de extremă dreaptă în guvernul Austriei. Pot fi impuse sancțiuni unei țări pentru că electoratul ei a produs un rezultat antipatic pentru vecinii și partenerii de alianță? Nu există asemenea reglementări și cei care se vor apuca să le codifice vor avea nevoie nu doar de diplomație, ci și de imaginație; s-ar putea ca rezultatul să fie, într-adevăr, o răscruce pentru evoluția tuturor țărilor de pe acest continent. Al doilea semnal este mult mai ambiguu. Cînd, din cauza modului cum este dus războiul din Cecenia, Consiliul Europei a ridicat delegației ruse dreptul de vot, recomandînd procedura suspendării Rusiei din acest organism, autoritățile de la Moscova, în dorința lor de a minimaliza importanța crizei, au declarat că este vorba despre „o reacție emoțională". Nimic nu este mai stupid în lumea diplomației internaționale ca emoțiile și compasiunea. Dar și responsabilii occidentali vor să treacă peste acest incident. Rusia nu este Iugoslavia și nici Austria. Realiștii – și toți politicienii sînt realiști – susțin public că „un parteneriat strategic de durată" nu trebuie parazitat de incidente pe termen scurt. Pe termen scurt, poporul cecen poate fi exterminat și nu este treaba europenilor să emită opinii sau sentimente.

Realiștii, cei fără emoții, nu consideră că Rusia – cu ceceni sau fără – face parte din Europa. Situație în care Europa ar trebui să-și găsească mai repede criteriile de convergență, pentru a putea oferi garanții vizibile și solide celor din vecinătatea apropiată sau mai depărtată a Rusiei.

Între timp, politicienii din Statele Unite sînt ocupați de cazul Elian, copilul cubanez ajuns, după dramatice peripeții, la unchiul său din Miami și revendicat de tatăl său, fidel cetățean al republicii lui Castro. În dezbaterea electorală de aici, emoțiile nu sînt considerate stupide, mai ales că, în generozitatea lor, privesc doar un singur copil.

Magdalena BOIANGIU

Argument

Întrebarea „ce fel de capitalism" îi neliniştеşte mai degrabă pe economiştii şi ideologii Occidentului: expansiunea economiei americane, opt ani de creştere neîntreruptă au impus conceptul „noua economie". Noua economie ar semnifica victoria indiscutabilă a liberalismului, a subsumării politicii mondiale dobîndirii profitului, real sau virtual. Dar tot din noua economie fac parte şi acţiunea capitalului speculativ, considerat vinovat de criza de acum doi ani, şi încercările disperate ale ţărilor sărace de a scăpa de datorii eliminînd din viaţa lor conceptul de „creştere negativă". Însă, cum scria Fareed Zakaria, directorul revistei *Foreign Affairs*, „ca să ai o nouă economie, trebuie să ai întîi una veche". Globalizarea, cuvînt prin care se înţeleg multe, şi bune şi rele, realităţile create de fuziunile marilor companii şi bănci, de evoluţia tehnologiilor, multiplică averea cîştigătorilor şi sporesc mizeria celor condamnaţi la eşec. Dar s-a pronunţat această condamnare? O bună parte din români par a crede că da. După zece ani de tranziţie, după ce s-a avansat perspectiva mai multor modele – japonez, suedez, german, – democraţia originală anunţată de Ion Iliescu, pe vremea cînd nu mai era tovarăş, dar încă nu devenise domn, a devenit o realitate dramatică. Tragică, spun unii. Reforma economică nu izbuteşte să asigure un conţinut reformelor politice, iar mentalităţile evoluează/involuează sub semnul neîncrederii şi al pesimismului. Nu doar ritmul lent al reformelor, caracterul lor incomplet, dar şi incapacitatea de a acţiona sincron pe mai multe planuri, creează un sindrom al aşteptării, în care răul e întotdeauna sigur. Partidele reformiste aşteaptă apariţia clasei mijlocii, cei tentaţi să se considere clasă mijlocie aşteaptă să vadă ce forţă politică le poate susţine interesele şi, între timp, cîştigă cei care promit săracilor că le vor rezolva situaţia. Săracii pierd în toate situaţiile.

Între timp, voci mînioase, acompaniate de voci „înţelepte", pretind că este greşit proiectul unei societăţi care îşi elaborează regulile economiei de piaţă în condiţiile accesului general la libertăţile politice şi civice. Se deplînge anomia, se demască disoluţia autorităţii, se anunţă apocalipsa anarhiei. O conducere autoritară ar putea dezvolta economia de piaţă, tot în folosul profitorilor de pînă acum, lichidînd drepturile dobîndite. E greu de crezut că astfel se va instaura legea şi ordinea: marile crime ale secolului nu s-au petrecut din cauza excesului de libertate, ci sub conducerile autoritare ale lui Stalin, Hitler, Mao.

Socialismul real era contestat prin comparaţia cu ideea despre capitalism, capitalismul real este contestat în numele unei inexistente lumi perfecte.

La întrebarea ce fel de capitalism, colaboratorii acestui număr nu se referă la „implementarea" unor modele economice performante, la preluarea unor formule instituţionale verificate de alţii, ci la informaţie şi compasiune, la valorificarea ocaziilor promiţătoare la îndemînă.

După analizele şi avertismentele experţilor, răspunsul la întrebarea ce fel de capitalism ar trebui dat de fiecare individ în parte, indiferent de partidul cu care votează. **(M. B.)**

Daniel DĂIANU

profesor universitar, Academia de Studii Economice, şi *visiting professor,* UCLA (Los Angeles)

Politică şi economie

Presiunea evenimentelor, viaţa, m-au obligat să meditez la complicatele interacţiuni dintre politică şi economie şi să încerc să le sistematizez. De la început, vreau să subliniez care a fost perspectiva considerată de mine adecvată pentru analiza acestor interacţiuni: s-a destrămat euforia din primii ani, mulţi au renunţat la naivităţile de la începutul anilor '90, nu mai credem că a început „sfîrşitul istoriei". S-a dovedit că transformarea este un proces complex, de durată şi adeseori dureros, cu succese specifice dar şi cu eşecuri; aşteptările înşelate îşi au rădăcini şi în procesul politic.

Putem opera cu presupoziţia că într-o societate democratică, cetăţenii se bucură de libertăţile fundamentale iar căderea comunismului ar fi trebuit să pună rapid capăt practicilor nedemocratice, deoarece oamenii s-au luptat pentru libertate. Cu toate acestea, lumea reală a politicilor de tranziţie arată altfel. Se poate observa cît de acerbă este rivalitatea între funcţionarea practicilor democratice şi stilul politic autoritar, o dinamică de guvernare frecvent întîlnită în perioada de tranziţie. Şi apare atunci o întrebare: de ce este autoritarismul atît de răspîndit? O cauză ar putea deriva din circumstanţele, uşor de detectat pe teritoriile lumii postcomuniste: războaie, entităţi statale în criză de identitate, economii avariate şi popoare covîrşite de sărăcie. S-ar putea gîndi că asemenea circumstanţe dificile au un impact asupra dinamicii politice şi că astfel, cel puţin pentru un timp, politica autoritară nu ar trebui să surprindă. Dar vor putea fi înlăturate politicile autoritare ca rezultat al progresului economic şi al schimbărilor instituţionale sau se va dovedi că acest comportament este teribil de rezilient şi are o inerţie mare, o dependenţă de traiectorie, asemănătoare celei a trenului care nu deraiază de pe şine? Sau să admitem că tentaţia autoritară este inerentă naturii umane şi singura speranţă optimistă este dezvoltarea unui mecanism politic corect, unde cei de la putere să poată fi controlaţi de mecanisme instituţionalizate, ceea ce de fapt nu oferă un răspuns la întrebare. Dacă presupunerea operaţională elementară este că democraţia implică asumarea obligaţiilor şi că politicienii sînt responsabili în faţa poporului pentru satisfacerea năzuinţelor lui, atunci cum s-ar putea aprecia sfidările pentru factorul politic într-o democraţie în mers, care se construieşte? Aş observa că există cîteva nivele de analiză. Primul ar fi cel al respectului faţă de logica controlului şi a echilibrului. Şi deşi politicianul, slujbaş public, poate fi, ca individ, extrem de vanitos şi arogant, regulile şi procedurile democratice nu îi permit să fie prea arogant ca om politic; se presupune că el ar trebui să fie sensibil la reacţiile cetăţeanului. Al doilea nivel de evaluare al reformei guvernamentale este în legătură cu afirmaţia făcută în urmă cu cîţiva ani de Leszek Balcerowicz: „în vremuri ieşite din comun politicile extraordinare sînt inevitabile". Un astfel de demers politic nu este lesne de făcut; e nevoie de viziune şi de planuri bune. Şi de necesitatea de a comunica în mod convingător cu oamenii. Şi nimic nu e posibil fără compasiune. Nu sînt puţine acele realităţi care cer compasiune din partea omului politic. Al treilea nivel este cel al crizei majore. O criză majoră poate fi temporară, cu consecinţe neglijabile pentru sensul direcţiei politice şi pentru componentele sale principale. Dar dacă frămîntările politice inversează sensul, se poate imagina chiar apariţia unor trăsături consolidate ale unei Kriegswirtschaft (economie de război). Ceea ce ne aduce înapoi la fenomenul autoritar. Un prieten, profesor de ştiinţe politice la Berkeley, îmi spunea că „în America Latină tranziţia durează de o sută de ani". Amintesc această observaţie pătrunzătoare deoarece nu există o legitate cu acţiune de fier oferind certitudinea că, într-un viitor apropiat, toate ţările postcomuniste vor deveni economii prospere de piaţă şi entităţi politice democratice. Dacă acceptăm această ipoteză, atunci trebuie să-i acceptăm unele consecinţe. Unii evidenţiază că numai cîteva ţări din imediata vecinătate a Uniunii Europene au bune rezultate în transformarea lor. Jeffrey Sachs a subliniat rolul geografiei în această privinţă. Dacă privim Balcanii sau regiunea Caucazului vedem destule lucruri neliniştitoare, extrem de grave. Sindromul Fujimori este foarte prezent în multe ţări în tranziţie.

Şi acum aş vrea să mă refer la ceea ce înseamnă o bună guvernare. Fără a subestima politica propriu-zisă aş vrea să accentuez, pe urmele altora, condiţionările iniţiale în sensul unor semnificaţii multiple. Nu mă refer doar la moştenirea defectuoasei alocări a resurselor şi la absenţa reformelor parţiale care, în marea majoritate a cazurilor, provoacă o încordare structurală intensă în sistemul economic şi social. Mă refer, de asemeni, şi la ceea ce Elemer Hankinss, un cunoscut sociolog ungur, numea „cealaltă societate". Acolo unde, înainte de 1989, au existat reforme parţiale (ca în Ungaria sau în Polonia) societatea era mai deschisă şi, ca să folosesc conceptul lui Albert Hirschman, cetăţenii aveau o voce. Acolo unde oamenii au găsit căi pentru a-şi face auzite frustrările şi cerinţele, în momentele cruciale, societatea a căpătat un grad superior de transparenţă în comparaţie cu alte ţări postcomuniste. Apar mai repede conducătorii apţi să dirijeze tranziţia, asemenea oameni devin repede vizibili şi, de asemeni, sînt mai uşor acceptaţi de populaţie ca lideri. Dimpotrivă, există spaţii naţionale unde absenţa transparenţei este enormă. În aceste spaţii e greu de lucrat, de formulat şi de aplicat politici: interesele statornicite sînt foarte puternice şi rezistenţa la schimbare este pe măsură. Într-un asemenea context găsesc inadecvată şi cinică afirmaţia, formulată adesea, că „nu există voinţă politică". Janos Kornai a spus odată: „consilierii străini vin şi ne spun că asta e schema, acum trebuie pusă în practică. Dacă politicienii dumneavoastră nu sînt în stare, vă priveşte". Rezultă de aici o completă lipsă de respect faţă de aspectul politic al reformei. Viaţa reală nu este niciodată imaculat de albă sau cu desăvîrşire neagră; nu există un deţinător al adevărului absolut. Existenţa dependenţei de traiectorie, a reflexelor tradiţionale este foarte puternică, ceea ce contează. Şi ajungem astfel la problema schimbării instituţionale. Pe de o parte se poate accepta ideea că există un vacuum instituţional şi că lideri inteligenţi şi vizionari pot construi în mod adecvat instituţii. În acest fel se poate crea o tastatură instituţională corectă, o bază pentru creşterea economică şi se poate trece la modernizare. Pe de altă parte, sînt justificate rezervele faţă de teza că e suficient să ai voinţă politică pentru a construi instituţii bune, pentru a reuşi în reforme. Este nevoie de mai mult. Poziţia mea este următoarea: este necesară o conducere fermă (constructivism) dar şi o evoluţie organică. Pot să dau un exemplu în acest sens. Unii susţin că neputinţa de a impune respectarea legii îi obligă pe oameni să-şi facă singuri dreptate; alţii sînt îngrijoraţi de faptul că în asemenea situaţii nu există răspundere, reguli, procedură, dependenţa de traiectorie funcţionează în sens vicios. Cînd legea este luată în propriile mîini apar mari primejdii; alcătuiri societale de tipul celei din Columbia pot să apară şi în partea noastră de lume. Nu cred că dinamica instituţională este în mod automat determinată de o anume logică şi că în cele din urmă instituţiile bune învinge. Societatea poate căpăta instituţii rele; puternice dar dăunătoare intereselor celor mai mulţi cetăţeni. Rezultă astfel ceea ce putem numi faţadă democratică sau ceea ce Fareed Zacharia numea democraţii neliberale.

Cu cîţiva ani în urmă, politicienii neglijau rolul instituţiilor. Regula jocului folosea clişee şi simplificări. Ca să mă explic o să folosesc o metaforă. Într-un film regizat de Kevin Costner, *Poştaşul*, se poate vedea cum o societate din care instituţiile dispar devine o junglă. Oamenii se simt îngrozitor

© S. Sacagiu

de descurajaţi. Deodată, poştaşul începe din nou să vină, aducînd mai mult decît o rază de speranţă: civilizaţia nu e complet pierdută. Cred că una din marile primejdii pentru ţările în tranziţie este această dezamăgire, supărare, disperarea care ameninţă să cuprindă majoritatea. Aş sublinia un paradox: e adevărat că oamenii resping autoritarismul, pentru că ei s-au luptat pentru drepturi. Ei au vrut libertate. Dar, în acelaşi timp, sînt mulţi cei care vor să fie ocrotiţi şi foamea de paternalism, destul de răspîndită, este uşor de detectat. Astfel se combină un amestec de impulsuri, care în circumstanţe nefavorabile, poate crea efecte politice surprinzătoare şi neplăcute.

Cîteva cuvinte despre rolul conducătorilor. Ei pot modifica destinul marilor organizaţii, pot transforma un eşec într-un succes. Dar ca să aibă succes, liderii au nevoie de un mediu care să le pună în valoare capacităţile. Ce este necesar unui succes la vîrf? Din proprie experienţă pot să spun că nu se poate face nimic în absenţa viziunii, a coeziunii şi a spiritului de echipă, a empatiei (e vorba de empatie intelectuală), a abilităţii şi a puterii de a face faţă unei birocraţii sufocante. Miniştrii trebuie să „vorbească aceeaşi limbă" între ei. Tehnicienii din guvern o duc greu, dacă nu au un puternic suport politic, în special cînd guvernul este puternic politizat. Oricum, ei trebuie să reziste presiunii amatorilor de privilegii, din partidele organizate clientelar. Cei ce fac politică trebuie să aibă un ascendent puternic şi o bună cunoaştere a procedeelor pentru ca să poată lansa politici; trebuie să evite fundamentalismul, să fie pragmatici, în sensul bun, sănătos, intelectual al cuvîntului. Trebuie cunoscut bine programul economic pentru ca el să poată fi introdus şi aplicat. Este esenţial pentru construirea unei reputaţii autentice. În unele ţări, aflate în tranziţie un mare număr de cetăţeni cred că ei sînt conduşi de la Washington sau Bruxelles. Ceea ce e o problemă serioasă, cu o influenţă nocivă în politicile locale, mai ales cînd economia e slabă. În fine, dar nu mai puţin important, conducătorii trebuie să ştie ce înseamnă modestia şi compasiunea, pentru că sînt multe lucruri pe care nu le cunosc şi mult din mizeria înconjurătoare se datorează politicilor lor.

Intervenţie la masa rotundă „Economie şi Politică", moderată de Jacques de Larosière, desfăşurată în cadrul conferinţei cu tema „10 ani de tranziţie", organizată de institutul CASE din Varşovia, 16/17 octombrie 1999.

Daniel BARBU
profesor, Facultatea de Ştiinţe Politice, Universitatea Bucureşti

Cît de drept este statul de drept?

– *liberalizare* versus *democratizare în tranziţia românească* –

Capitalismul şi socialismul trec, în ochii majorităţii observatorilor tranziţiei, drept tipuri concurente şi opuse de societate. Socialismului, cel puţin în versiunea sa reală, «ştiinţifică» şi etatistă, i-ar fi fost dat să dispară pentru a lăsa locul capitalismului, a cărui victorie absolută şi definitivă pare să constituie obiectivul central al epocii postcomuniste.

Socialismul n-ar fi fost doar un mod de a conduce procesul de modernizare a unei societăţi în care statului îi revine rolul principal, ci o formă propriu-zisă de organizare globală a respectivei societăţi. Ca atare, trecerea de la socialism la capitalism n-ar presupune doar restrîngerea drastică a funcţiilor economice ale statului în favoarea mecanismelor de piaţă, ci, mai ales, un efort de transformare în profunzime nu numai a raporturilor sociale, dar şi a « mentalităţilor » colective.

În temeiul unei asemenea convingeri – şi în absenţa capitalului şi a pieţei –, capitalismul de tranziţie este tratat doar în subsidiar ca un mod de a organiza dezvoltarea şi de a suscita creşterea economică. Capitalismul postcomunist apare cu precădere drept un fenomen politic şi cultural, dacă nu chiar ca o ideologie de înlocuire a socialismului ştiinţific. În fapt, acest tip particular de capitalism nici nu pare să aibă ambiţia de a fi mai mult decît un manifest politic, din moment ce se bizuie pe actori sociali încă inexistenţi – întreprinzători de toate mărimile, clasă de mijloc care economiseşte, public care consumă – şi îi ignoră, dintr-o prejudecată ideologică, pe actorii reali ai unei societăţi căreia nu reuşeşte să-i administreze prezentul şi să-i proiecteze viitorul.

Tranziţia poate fi descrisă deci ca loc în care se înfruntă două logici opuse: democratizarea este un proces istoric guvernat de imperativul mobilizării sociale, în timp ce liberalizarea economică conduce pe cale naturală la diferenţiere şi discriminare. Ca practică socială, tranziţia este blocată într-o contradicţie fundamentală: pe de o parte, statul trebuie să devină un « stat de drept », adică unul neutru, imparţial, care să vegheze ca nici un cetăţean ori grup de cetăţeni să nu fie favorizat – în fapt şi în drept – în raport cu alţi cetăţeni sau cu alte grupuri, iar, pe de altă parte, statul de tranziţie are misiunea de a incita apariţia şi consolidarea economiei de piaţă, de a (re)suscita « capitalismul». Or, o componentă indispensabilă a acestei ultime misiuni este privatizarea.

Punînd între paranteze sporul de raţionalitate economică pe care-l promite, procesul de privatizare prezintă o uriaşă dificultate politico-juridică: statul trece în proprietatea exclusivă a *anumitor cetăţeni* bunuri publice, bunuri aflate în proprietatea comună a *tuturor cetăţenilor*. Privatizînd, statul avantajează *imediat*, *explicit* şi *direct* un număr restrîns de cetăţeni în raport cu marele număr al cetăţenilor, cărora li se făgăduiesc beneficii *viitoare*, *implicite* şi *indirecte*. Dacă este oarecum probabil că acest transfer de proprietate se va dovedi cîndva profitabil din punct de vedere economic, este, în schimb, de pe acum sigur că privatizarea se manifestă ca o injustiţie politică. Căci, cu titlu de proiect politic pus în operă de *mîna văzută* a statului şi nu de cea nevăzută a pieţei, proiecţia economică a capitalismul românesc este inseparabilă de o dimensiune etică. Statul de drept care privatizează masiv, sistematic şi, cel puţin în intenţii, complet, care trece la privatizare fără ca roadele acesteia să fie explicit distribuite, după regula şanselor egale, *tuturor* cetăţenilor este însă constrîns să fie un stat ne-drept.

Eforturile coaliţiei care a cîştigat alegerile din 1996 de a promova proprietatea privată ca principiu ideologic, inflexibil şi ireductibil deopotrivă al statului de drept, al democraţiei liberale şi al economiei de piaţă prezintă riscul de a face ca *justiţia* să devină opozabilă *echităţii*. Ea acţionează în virtutea unei *Gesinnungsethik*, a unei etici a convingerilor, în acelaşi timp fundamentalistă şi reducţionistă în măsura în care nu se simte responsabilă pentru efectele sociale produse.

Căci, dacă este just ca toate proprietăţile confiscate în mod abuziv de către regimul comunist să fie restituite foştilor proprietari, nu este însă mai puţin evident că dorinţa de recuperare a proprietăţilor confiscate sub totalitarism nu a fost o forţă portantă a revoluţiei din decembrie, deşi amintirea raptului a putut contribui la calificarea regimului ca injust în ochii multor români. Dacă nu se numără printre factorii care au dus la concedierea istorică a comunismului, se pune totuşi întrebarea dacă satisfacerea unui asemenea tip de revendicare – ce se manifestă ca rezultat şi nu ca premisă a schimbării – trebuie să devină o prioritate politică atunci cînd apare un conflict de datorii în termenii binelui comun.

Dacă înţelegem *proprietatea* în sens lockean, totalitarismul nu a răpit numai *bunurile* unor cetăţeni, dar şi *viaţile* acestora ori ale altor cetăţeni, ca şi *libertăţile* celor mai mulţi dintre romîni. Cum se pot oare restitui (în natură sau sub formă de despăgubire) vieţile, demnitatea, şansele şi libertăţile pierdute? Datoria de a repara această categorie de pierderi, în temeiul unei etici a responsabilităţii, statul postcomunist nu şi-a pus-o nici o clipă.

Acest lucru – alături de altele – face ca statul de tranziţie să fie privit de către tot mai mulţi cetăţeni ca o entitate care le este nu numai exterioară, dar şi ostilă. Deficitul de dreptate inerent statului de tranziţie, ca şi statului capitalist de altfel, ar trebui compensat printr-o prezenţă cît mai concretă şi mai activă a statului de drept la nivelul societăţii, ca şi printr-un comportament auster al clasei politice.

Cu atît mai mult cu cît convingerile reducţioniste şi ideologizante de tipul «statul este cel mai prost gestionar» au fost infirmate dramatic în cursul procesului de privatizare. Bunăoară, trecerea telecomunicaţiilor în proprietate privată a avut drept consecinţă agravarea comportamentului monopolist al companiei de telefoane, ridicarea necontrolată a preţurilor şi precaritatea calităţii serviciilor. Paradoxul destatalizării economiei post-comuniste este că procesul de reducere şi de autolimitare a funcţiilor statului nu poate fi dus la bun sfîrşit decît de un stat suficient de puternic pentru a asigura eficienţa şi echitatea transferului şi a reduce pe cît posibil costurile sociale ale acestei operaţii.

Numai o maximă echitate a actului politic şi a actului administrativ i-ar putea convinge pe cetăţeni că privatizarea nu înseamnă doar trecerea – în condiţii adesea oneroase – a capitalui public în posesia anumitor particulari, ci că este una – nu însă şi singura – dintre premisele dezvoltării şi ale unei redistribuţii sociale cît mai juste a prosperităţii. Altfel, România se va bloca într-o tranziţie perpetuă, de tip indian sau brazilian, în care insule de performanţă economică şi intelectuală vor pluti în derivă într-un peisaj social dezolant. *Statul de drept* este, de aceea, obligat să fie un *stat drept*.

Vasile MORAR
profesor, Facultatea de Filozofie, Universitatea Bucureşti

Capitalism şi moralitate

Să plecăm de la evidenţe. Acum un deceniu a devenit, brusc, clar şi evident pentru foarte mulţi oameni, faptul că istoria are un „nou început“, iar acesta, desigur, că nu putea fi investit decît „cu tot ce-i mai bun pe lumea asta“. Cuvintele magice au fost „libertate şi democraţie“ şi n-am auzit decît după cinci ani, prin vocea domnului Brucan, rostit răspicat cuvîntul „capitalism“. În fond, cine nu ştie că doi termeni, acesta şi opusul său „comunism“, au fost cuvintele obsesii ale unei jumătăţi de secol? Printr-o ciudată reacţie, ce ţine mai degrabă de psihologia adîncurilor şi de mecanismele auto-apărării psihismului, „comunismul“ a încasat (mai e necesar să spunem, pe bună dreptate?) toate adjectivele calificative negative ale limbii române. Simultan însă nu termenul „capitalism“ a fost cel în postura de-a încapsula în el toate virtuţile doritului „început absolut“. Credem că se cuvine să plecăm de la această constatare elementară pentru a da, cît de cît, un răspuns mulţumitor la întrebarea „Ce fel de capitalism?“. Este cert că, în timp, niciodată în perioada anterioară de la noi acest termen n-a fost întrebuinţat ca un cuvînt avînd o *semnificaţie neutrală*. Din contră, el a fost punctul de plecare pentru a simboliza aşazisul „rău“. Ce scurt-circuit s-a produs în atîtea minţi pentru ca, deşi odată admis că „răul deplin a fost comunismul“, această judecată nu s-a însoţit de o evaluare spontan pozitivă a capitalismului!? Cel puţin două serii de cauze pot fi evocate în acest context. Prima cauză trimite în chip direct la puterea perversă a structurilor ideologice, mult după ce acestea au sucombat. Cea de a doua serie cauzală ţine de modul în care oamenii doreau declarativ capitalismul, dar nu erau pregătiţi să-i accepte pe „capitalişti“. Un ideal dezirabil devenea dintr-o dată întunecat de prezenţa prea puţin agreabilă a „noului capitalist“. În fapt, chiar şi în această situaţie, utilizarea lui „noilor îmbogăţiţi“ în locul simplului „capitalist“, spune de la sine aproape totul despre ruptura din conştiinţă dintre ceea ce trebuie să fie şi ceea ce este. Mai este de adăugat tot aici ceva important. Capitalismul nu poate exista decît cu *purtători valorici* ai practicilor capitaliste. Or, se uită prea adesea că în economia românească de dinainte de '89 n-au existat insule de capitalism, iar tot ceea ce amintea de „spiritul capitalismului“ era repede şi brutal descurajat prin acţiuni represive ce se deghizau, evident, sub forma „legalităţii“ socialiste.

Acestea toate sînt evidenţe, dar aceasta nu înseamnă deloc că ele sînt şi adevăruri transparente pentru toată lumea, încă de la început. De pildă, ce n-a fost evident ci mai degrabă înceţoşat şi tulbure?! În primul rînd, n-a fost clar faptul că, utilizarea termenului *democraţie* trebuia însoţită de întrebuinţarea, pe acelaşi plan al discursului, şi a noţiunii de *capitalism*. Ce să facem acum, să ne lamentăm pentru această nesincronizare şi să-i culpabilizăm global pe oameni? Nu este deloc cea mai înţeleaptă atitudine dar nici nu putem să nu observăm cît de păguboase au fost nesfîrşitele campanii de tip *reactiv* în care se amestecau într-o incongruentă devălmăşie atitudini ce ţineau de cea mai pură psihologie (invidie, ură faţă de oricine era activ, îndrăzneţ şi înţelegea ceva din spiritul afacerilor) cu doar uşoare urme de atitudine *reflexivă* (atitudine sinonimă, în acest caz, cu ideea că noţiunea de *capitalism* trebuie să fie privită fără patimă şi, mai ales, fără prejudecăţi). Nu pot fi trecute cu vederea, în acelaşi context, judecăţi pripite de evaluare formulate în cei mai categorici termeni: „Ne îndreptăm fără ieşire şi pentru totdeauna spre un capitalism primitiv“ sau „Capitalismul românesc nu seamănă cu nimic din Europa, el este identic cu cel latino-american“ sau „Capitalismul nostru este unul de tip mafiot“ etc., etc. Orice om cît de cît dispus să judece în termeni logici şi să asculte de bunul-simţ nu putea să nu observe contradicţia dintre „capitalismul este un rău necesar“ şi „democraţia este un bine posibil“. N-am aduce acest argument la iveală dacă el n-ar avea şi o importanţă deloc de neglijat în jocul politic real. Astfel, deşi de cinci ani se vorbeşte deschis (sau mai deschis) despre capitalism este ciudat că argumentele pentru a fi considerat „democrat“ sînt însoţite de reproşuri abia mascate, aduse, în fapt, capitalismului, care este redus la vechea imagine caricaturală. Astfel, adversarii sînt etichetaţi ca stăpîniţi de toate viciile „burghezului“ clasic şi de toate defectele capitalismului „primitiv“ (evident). Ce adevăruri ar trebui în acest context să fie totuşi făcute evidente? Chiar cu riscul de-a simplifica excesiv, credem că trebuie accentuate cîteva idei. Întîi de toate capitalismul ţine de legătura de ordin natural dintre om şi progres în scară civilizatorică. Din acest punct de vedere capitalismul reprezintă modul în care, deloc uşor şi deloc scutiţi aprioric de suferinţă, oamenii au învăţat din *necesitate* să aibă o *conduită raţională orientată spre realizarea unui scop*. Acest comportament raţional presupune şi el la rîndul lui, nu numai ceea ce numim *utilitate* şi *eficacitate*, ci şi voinţă fermă în urmărirea scopurilor, spirit de iniţiativă, hărnicie, ordine în viaţă, respectarea cuvîntului dat şi respectarea contractului (odată semnat). Ce se uită adesea este faptul că *spiritul capitalismului* este solidar cu o *etică*, că el a ajuns să reprezinte un temei pentru a aprecia calitatea morală a unei persoane: moral este cel ce acţionează şi munceşte raţional, cel ce este onest prin respectarea condiţiilor acceptate în prealabil ca reguli şi norme de ordin etic în relaţiile concurenţiale, cel ce este util prin faptele sale celui mai mare număr de oameni ş.a.

© a.l.ş.

Adevărul adevărat este că acest etos al capitalismului nu era întărit pe deplin la noi, de pildă, nici măcar în anii '30 ai secolului. Acest fapt este vizibil atunci cînd D. Gusti scriind în orizontul acelui timp *Pentru o etică vie a naţiunii* găsea că tocmai asemenea virtuţi – precum cele mai înainte pomenite – trebuie urmărite cu asiduitate „dacă vrem progres social şi demnitate umană“. Mai este oare nevoie să mai repetăm acum cît de necesar este acest fel *de capitalism* înfrăţit cu *o etică a acţiunii raţionale*? Alternativa ar fi ieşirea din istorie, din morala globală a civilizaţiei actuale.

Dorel ŞANDOR
director la Centrul pentru Studii Politice şi Analiză Comparativă

Un capitalism de mîna a doua

– paradoxal, păgubos, parşiv –

După zece ani de tranziţie – o veritabilă zăpăceală istorică – se poate spune că, în România a apărut capitalismul. Este un capitalism la *second hand*: importat ca ideologie, ca sistem, structuri şi năravuri noi. Construit, bucată cu bucată, din material autohton, acest produs reprezintă de fapt, un veritabil kitsch istoric. Un capitalism de mîna a doua cu o configuraţie şi performanţă predominant negativă, nu doar pentru o parte a societăţii, pentru păgubiţii tranziţiei, ci chiar şi pentru fericiţii tranziţiei, atîţia cît sînt. Este un capitalism care îi îngrijorează şi îi nemulţumeşte pe toţi. Populaţia României, investitorii străini, care vin aici spre paguba lor, guvernele occidentale, înduplecate, cu mare greutate, să accepte România în structuri mai avansate de integrare, nu încetează să fie surprinşi şi frustraţi de o desfăşurare pe cît de paradoxală, pe atît de păguboasă a lucrurilor. România este copilul teribil, nedisciplinat al Europei de Est, reuşind să rateze nenumărate ocazii: internaţionale, regionale şi locale. Chiar şi şeful statului rămîne în mod sistematic nemulţumit, adesea scîrbit de realitatea românească în încăpăţînarea ei de a scăpa rigorilor adevăratului capitalism de pe malurile Tamisei, Potomacului sau Senei. Toate acestea i-ar putea face pe mulţi să creadă că în fond reapariţia capitalismului este un proiect irealizabil în România. Şi totuşi, acesta există, dar este unul care nu ţine seama nici de nostalgiile interbelice, nici de vanitatea intelectuală, nici de cosmopolitismul turistic al politicienilor. Refuzînd în mod constant să aibă o esenţă conformă cu modelele occidentale, capitalismul românesc este o sumă de paradoxuri.

1. Împotriva celui mai elementar bun simţ proletar, avem de a face cu un capitalism care succede socialismului, după ce timp de decenii românii au sărbătorit cu mult fast dispariţia deplină şi definitivă a acestuia. Ceea ce este însă cu adevărat grav este că, renăscut din ruinele socialismului, capitalismul românesc moşteneşte cu o fidelitate ieşită din comun tarele acestuia, o bună parte din lideri şi o greu de disimulat ambivalenţă înte „est" şi „vest".

2. Împotriva celui mai elementar bun simţ burghez obsedat *de libera iniţiativă*, diversitate şi toleranţă în România – ca de altfel şi în celelalte societăţi postcomuniste, capitalismul se construieşte (oarecum de mîntuială), dar totuşi după tipare rigide, măsurate periodic, scrupulos şi sever de înalţi funcţionari occidentali. Tranziţia a fost planificată după criterii, termene, indicatori. Au loc înalte întîlniri internaţionale, adevărate momente istorice în care statele, foste membre CAER, promovează în etapa următoare sau mai aşteaptă un rînd.

3. Împotriva celui mai important mecanism al pieţei libere – *competiţia* – sînt dispuse cele mai asidue şi subtile eforturi. Competitivitatea economică, fie şi în comparaţie cu economiile vecine, apare ca o pretenţie suspectă atunci cînd aduce atingere combinatelor „epocii de aur" sau gestionării subvenţionate a ceea ce a mai rămas din industria socialistă. Conservarea, după zece ani de reforme, a vechilor mecanisme centraliste de reglare a economiei ne arată cît de real a fost comunismul şi cît de vii şi efective rămîn mentalităţile asociate acestuia la nivelul maselor ca şi al noilor elite. Frica de moarte e o problemă secundară în comparaţie cu frica de competiţie în politică, viaţa comunitară, proiectarea carierei proprii sau în raportarea la ceilalţi. Întrecerea socialistă pare încă ruptă din Rai.

4. Împotriva scopului ultim al capitalului de a produce *bogăţie*, reapariţia capitalismului în România este inevitabil asociată cu pauperizarea accelerată a populaţiei, cu fragmentarea socială. Tendinţe evidente de polarizare socială, decalajele între regiuni se menţin şi s-ar putea accentua.

Averile, atîtea cîte au apărut, sînt nesigure şi foarte adesea suspecte. De fapt, comportamentul de succes este ceva exotic, acceptat doar în telenovele. O cultură a fatalităţii mioritice, a damnării, ghinionului, copleşitoare printr-o tradiţie rememorată selectiv tronează asupra faptului divers. Iar faptul divers, de la scandalul politic la cronica judiciară, a acaparat treptat ceea ce în primele zile ale tranziţiei părea să fie libertatea de exprimare şi presa independentă.

5. Împotriva spiritului iscoditor, expansionist, obsedat de *noi frontiere* în planul acţiunii, cunoaşterii şi performanţei profitabile, capitalismul românesc a căzut în capcanele nostalgiei interbelice, a mafiilor locale şi xenofobiei.

S-a crezut iniţial că naţionalismul este o mască de protecţie doar pentru comunismul ce supravieţuise Revoluţiei din decembrie '89. Liberalismul de SRL, provincial şi şmecher, nu e mai puţin patriot atunci cînd e vorba de credite preferenţiale, datorii de eşalonat sau utilităţi publice numai bune de înhăţat.

Lipsa de orizont accesibil şi, mai grav, lipsa nevoii de orizont pentru a alege căile, mijloacele şi liderii, ţine tocmai de o absenţă activă din resorturile societăţii româneşti actuale. O gîlceavă perpetuă ţine locul dezbaterii orientate spre soluţii. Pentru o societate aflată în tranziţie, absenţa deplină a consensului naţional ar putea fi şansa celor mai periculoase rătăciri. Poate de aceea crizele interne şi constrîngerile externe reprezintă singurele repere care influenţează orientarea capitalismului românesc.

Şi tot din această cauză, pe măsură ce evoluează, este tot mai confuz, mai instabil, mai nesigur. Dar el există. Ceva despre care se pot spune atît de multe lucruri rele, sigur există.

Costea MUNTEANU
profesor universitar, ASE

Capitalismul rentier

Sondajele de la sfîrşitul anului trecut arătau că nu mai puţin de 69% din populaţie consideră că evoluţia societăţii româneşti se îndreaptă într-o direcţie greşită, în timp ce doar 10% mai cred că mergem în direcţia bună (spre deosebire de prima parte a lui 1997 cînd procentul era de 52%). La nivelul percepţiilor individuale, lucrul acesta apare firesc atunci cînd, după 10 ani de tranziţie, salariile au ajuns să acopere numai o treime din cheltuielile totale ale gospodăriilor (în timp ce în 1989 acopereau în jur de două treimi), iar numărul persoanelor sărace a crescut de la mai puţin de 900 de mii în 1989 la peste 7,5 milioane în 1998 (datele pe care le folosesc sînt luate dintr-un studiu ce aparţine Manuelei Stănculescu). Astfel de evoluţii par a da dreptate celor care constată că, în tranziţie, sărăcia a devenit din fenomen marginal o problemă socială sau, mai tranşant, care afirmă că, prin însăşi natura ei, tranziţia spre economia de piaţă şi democraţie determină un proces de sărăcire.(în sensul deteriorării generale a standardului de viaţă şi al creşterii continue a numărului de oameni expuşi la riscul sărăciei). Oare aşa să stea lucrurile? Este tranziţia la economia de piaţă o evoluţie spre capitalismul pauper, şi nu spre cel prosper? Tot evidenţele empirice (folosesc aceeaşi sursă de date) ne arată că, în România, sărăcia este extrem de elastică la evoluţiile economiei: astfel, o creştere de 3,9% a PIB-ului în 1996 a „salvat" din sărăcie 1,2 milioane de persoane, în timp ce o reducere a PIB cu 6,6% în 1997 a „aruncat" în sărăcie 2,5 milioane. Aceasta înseamnă că aserţiunea de mai sus trebuie reformulată astfel: este inevitabil ca, în condiţiile tranziţiei, performanţele economice să se deterioreze aproape continuu, iar societatea să se afle prinsă într-un cerc vicios al declinului economic?

Răspunsul este, cu certitudine, negativ. Înscrierea României pe direcţia capitalismului pauper nu este o fatalitate, din orice punct de vedere am privi lucrurile. Cred că (şi în această credinţă mă alătur analizelor şi concluziilor formulate în diferite studii relativ recente aparţinînd lui Lucian Croitoru, Claudiu Doltu şi Cornel Târhoacă) la baza tuturor cauzelor se află *politica de reforme incomplete* în transformarea către economia de piaţă aplicate de guvernele ce s-au succedat la putere în aceşti peste 10 ani postcomunişti. Un prim aspect al caracterului incomplet al reformelor se referă la ceea ce am numit în mai multe lucrări ale mele „capcana gradualismului patologic", respectiv pervertirea reformelor parţiale (poate, inevitabile pentru situaţia noastră post-decembristă) în reforme incomplete.

Esenţa acestui proces de pervertire stă într-o trăsătură adînc înrădăcinată, pe care gradualismul a avut-o întotdeauna, *aceea a pericolului apariţiei unor reacţii adverse ale economiei reale pînă ce are loc aplicarea reformelor complementare*. În cazul politicilor de reformă graduală „normală", proasta funcţionare a pieţelor este considerată ca reprezentînd costuri inevitabile ale tranziţiei şi luată drept semn pentru o aplicare mai rapidă a reformei. Dimpotrivă, în cazul tipului românesc de gradualism „patologic", pe fundalul *lipsei de voinţă* în aplicarea de reforme structurale reale, această proastă funcţionare a pieţelor a fost folosită ca pretext pentru o acţiune administrativă sporită şi pentru adoptarea unor măsuri mergînd împotriva reformei, care erau invocate ca încercări de a face faţă dificultăţilor imediate. În consecinţă, datorită fenomenului de gradualism „patologic", autorităţile române au putut să conceapă şi să aplice reformele astfel încît să păstreze inconsistenţa lor internă, lucru care a permis, mai tîrziu, birocraţiei şi grupurilor de interese fie să se întoarcă la vechile intervenţii şi controale administrative, fie să includă în noile măsuri de tip reformist vechiul conţinut de tip intervenţionist.

Un al doilea aspect ce explică politica de reforme incomplete are legătură cu slaba înclinaţie a guvernelor spre reforme. Cu alte cuvinte, *lipsa vocaţiei pentru reforme* este un aspect complementar la lipsa voinţei pentru reformă, la care m-am referit anterior. Ipostaziată de o neîncredere aproape viscerală în instituţiile pieţei, lipsa vocaţiei reformiste a autorităţilor post-decembriste se explică prin experienţa lor consolidată în ale planificării centralizate, precum şi prin expunerea lor redusă la stocul de cunoştinţe din teoria economică occidentală. Fapt este că lipsa vocaţiei a fost cea care a alimentat, în mare măsură, un climat de non-transparenţă şi de improvizaţie în luarea deciziilor guvernamentale, climat în care au predominat şi au persistat soluţiile intervenţioniste.

Ezitările în susţinerea ritmului şi substanţei reformelor au permis birocraţiei statale, care avea cel mai mult de pierdut de pe urma unor transformări profunde, să exercite influenţa necesară pentru a sugera şi impune cel mai convenabil model al reformelor din perspectiva conservării puterii: *simbioza căutătoare de rente* dintre birocraţia statală şi aliaţii acesteia din cercurile de afaceri şi grupul liderilor sindicali. Căutătorii de rente au înţeles de timpuriu şi au exploatat continuu – înainte şi după 1996 – legătura intimă care există între incompletitudinea reformelor şi disponibilitatea întreprinderilor de stat pentru cursa decapitalizării. Persistenţa declinului economic a devenit, în acest fel, pretextul unor propuneri contra-reformă, care să faciliteze extragerea de rente,

© S. Ivanoschi

sursa propunerilor fiind atît birocraţia statală, cît şi noua elită a afacerilor şi cea sindicală (spre exemplificare, vezi insistenţa de dată recentă a liderilor sindicali pentru „îngheţarea" pe timp de un deceniu a privatizării utilităţilor publice). Obiectivul extragerii de rente pe seama implantului nesistematic al instituţiilor pieţei într-o economie de stat a generat interese obscure „trans-partinice" în apărarea surselor de rente, opunîndu-se în acest fel concurenţei şi liberalizării. Reformele au devenit din ce în ce mai greu de aplicat, autoritatea statului s-a erodat, calitatea actului de guvernare s-a degradat şi am ajuns, astfel, să culegem acum roadele acestui capitalism discreţionist-rentier: conservarea unei bune părţi din *economia virtuală* (şi acum, după 10 ani de tranziţie, sectorul de stat ce performează activităţi economice generatoare de valoare adăugată negativă reprezintă încă cca 13% din patrimoniul naţional), hrănirea *economiei clientelare* (vezi aici perenitatea sistemelor de compensare a arieratelor pe filiera furnizori-clienţi şi rezistenţa puternică a grupurilor industriale de presiune şi a celor mai variate cercuri politice – de la putere şi din opoziţie – faţă de încercările de desfiinţare a acestor sisteme), precum şi dezvoltarea explozivă a *economiei subterane*.

Contracararea evoluţiei spre capitalismul rentier nu mai poate fi concepută – cum, poate, am fi fost tentaţi să gîndim înainte de 1996 – în termenii alternanţei la putere. Simbioza căutătoare de rente din managementul reformei s-a dovedit o realitate trans-partinică. Ea este un comportament adînc înrădăcinat al actualelor elite (statale, de afaceri şi sindicale); nu mai este loc de iluzii în această privinţă! Ceea ce ne-ar trebui acum ar fi o majoră ajustare instituţională, care să reducă semnificativ relevanţa şi sfera de manifestare a comportamentului căutător de rente, precum şi afirmaţia unor elite cu vocaţia reformei. Altfel spus, totul este o problemă de timp.

Lucian MÎNDRUŢĂ
jurnalist, PRO TV

Statul performant *versus* statul degeaba

La început a fost buticul. Şi duhul îmbogăţirii rapide se învîrtea cu un aer suspect deasupra... După 10 ani de capitalism tragem linie şi adunăm: maşină de vată de zahăr, Caritasul, drumul la Stambul cu rulmenţi şi înapoi cu blugi, biterul suedez şi magneţii care reglează metabolismul. Sînt succesele noastre comerciale şi ne mîndrim cu ele. Capitalism? Ne mai înţelegem noi...

Ghiceşte partidul – concurs trist, fără premii

Să luăm următoarea frază extrasă dintr-un document programatic al unui partid politic românesc. Şi să încercăm, în timp ce citim, să ghicim care e partidul de la care provine.

„În anii 1997 şi 1998, PIB-ul României a scăzut cu 15,5 la sută. În 1999 se anticipează o nouă contracţie (...). În condiţiile în care programele guvernamentale din ultimii trei ani au avut drept ţintă asanarea economiei (...), ritmul lent al restructurării, asociat cu declinul economiei *certifică eşecul acestei abordări*."

Cine combate aşa de bine? PDSR, PSM? Nu, e unul dintre partidele de la putere. PNL. Care, după trei ani de guvernare, explică de ce n-a mers:

„Abandonarea asanării prin restructurare (...) este expresia poziţiei puternice pe care o deţin în România grupurile de interese (...). Este vorba despre relaţiile simbiotice dintre birocraţia statală şi aliaţii acesteia din cercurile de afaceri şi grupul liderilor de sindicat."

În traducere liberă: nu poţi închide uzine, că ai umplut piaţa din faţa guvernului cu demonstranţi. Iar poliţia, la-o adică, îi lasă să treacă, şi să te lase fără mandat. În fabricile statului, oamenii cer salarii, chiar dacă nimeni nu le cumpără marfa. Salariile se dau de la buget, iar bugetul se face cu bani de la cei (puţini şi descurajaţi) a căror marfă se mai vinde. Un cerc vicios ameţitor la care oamenii politici se uită de 10 ani şi oftează.

Liberalii au pornit la drum cu speranţa că vor putea aplica metoda clasică a reducerii de taxe. Nu s-au gîndit că alţii le-au luat-o înainte: fiecare roman îşi reduce singur taxele, încă din 1990, prin felurite metode. E capitalismul în culori de camuflaj. Cu cine să te lupţi?

Ai o ţigară? Îţi rămîn dator.

„(...) România trebuie să practice, în următorii patru ani, un deficit anul al bugetului consolidat de 4-4,5 la sută din PIB, care să se regăsească integral în volumul cheltuielilor publice de capital. Obiectivul poate fi atins prin finanţarea sa cu preponderenţă din surse externe."

Din nou e nevoie de oarecare traducere. În următorii patru ani de guvernare PDSR (căci acest partid emite mai sus citata mărturisire programatică) vom cheltui din nou mai mult decît producem. Ultima oară cînd s-a întîmplat asta (între 1992 şi 1996), statul a lansat comenzi către uzinele sale muritoare de foame, iar produsul, vandabil sau nu, a fost trecut cu voioşie la capitolul creştere PIB. Sigur, s-au plătit salarii, iar tractoarele sau maşinile de depănuşat porumb au făcut o treabă utilă. Mecanismul acesta a mers însă, în parte, în afara regulilor pieţei. Iar banii pentru alimentarea lui s-au luat din împrumuturi externe. Plătite pe serviciul CDR-PD-UDMR.

Acum PDSR propune acelaşi lucru: datorii externe pentru finanţarea unui „deficit spending" care să dea un brînci creşterii economice. Cine va plăti următoarele datorii? Probabil, guvernul care vine din 2004.

Stînga maselor, dreapta indivizilor

De cealaltă parte a baricadei, elogiul individului vine de la un partid de dreapta format din oameni care au din ce trăi şi dacă se lasă de politică. Aşa că le dă mîna să vorbească.

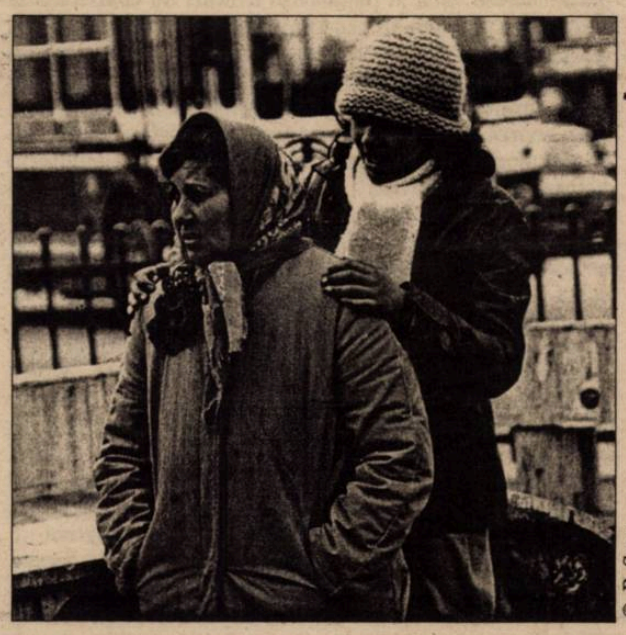

© R. Sava

„Sînt întrebat adesea dacă mesajul nostru ajunge la omul obişnuit, dacă acesta înţelege ce este Dreapta, dacă nu cumva se teme de ea, dacă, istovit de sărăcie, nu caută mai degrabă ajutorul statului decît riscul şi iniţiativa. (...) Unii spun că nu putem reuşi decît împreună. Dar nu, nu putem reuşi decît individual: fiecare trebuie să-şi asume propria fericire."

Sînt vorbele lui Varujan Vosganian. Tot el pare a fi autorul unui frumos (şi lung) elogiu adus capitalismului, postat pe pagina de web a partidului.

„Capitalismul se bazează pe esenţa naturii umane şi nu cere sacrificarea interesului individual de dragul «binelui colectiv» ca în socialism. În capitalism «binele public» reprezintă însumarea realizărilor individuale."

Cuvinte frumoase, care merg cu siguranţă la inima situată deasupra unui stomac plin. Foştii strungari de la Faur, acum şomeri, îşi aduc aminte însă de o singură perioadă bună: aceea cînd binele era colectiv, iar realizările individuale erau închiderea balconului şi cumpărarea unui congelator. Şi totuşi, UFD are alegători. Ca dovadă că „esenţa naturii umane" lucrează undeva, în fundal.

Ce-am avut şi ce-am pierdut

De fapt, şi dreapta şi stînga ştiu prea bine care e problema capitalismului românesc: Dom'le, ăştia ne cred proşti să muncim atîta!

Astăzi, capitalismul, aşa cum îl cer masele, este unul în care succesul trebuie să lipsească, la fel ca şi înfrîngerea. Ce vrea cetăţeanul din tramvai: maşini mai mici şi mai modeste pentru cei bogaţi. Case idem. Pedepsirea celor cu case şi maşini mari prin punerea lor la muncă fizică şi în situaţia de a merge la piaţă cu portofelul aproape gol. „Să vadă şi ei cum e să tragi la şaibă de dimineaţă pînă seara."

Concurenţa? Spuneţi mai bine protecţie şi respect pentru „oameni care au făcut ţara asta, care au muncit o viaţă, care ştiu o meserie". E ironic cum o ideologie a „progresului continuu al omenirii" a creat structuri mentale atît de osificate: strungarii şomeri vor locuri de muncă pentru strungari. Minerii la fel. Pînă şi cercetătorii speră să iasă la pensie din institutul în care s-au angajat. Cînd ies în stradă şi cer o viaţă mai bună, cei mai mulţi vor de fapt o viaţă mai bună pentru întreaga lor clasă socială. Salvarea individuală, evoluţia, sînt aproape excluse.

De fapt, aproape toată lumea confundă capitalismul cu bunăstarea. Oamenii vor bunăstare – politicienii le dau (promit) capitalism. De aici distanţa între clasa politică şi masa cetăţenilor.

Pentru mulţi, diferenţa doctrinară între dreapta şi stînga e destul de simplă: stînga se preface că îi pasă de cei (mulţi) care au pierdut cursa. Dreapta e mai sinceră: trebuie să ne pese doar de noi. Avem deci de unde alege:

Puterea liberalilor plus lichidarea birocraţiei egal capitalism.

Puterea pedeseriştilor plus „deficit spending" egal tot capitalism.

Capitalismul nostru, al maselor largi, populare? Îl păstrăm pentru capra vecinului.

Veşnica precizare

Dacă românii din sondaje par a fi şi pro-economie de piaţă şi nostalgici după binefacerile statului socialist, clasa politică nu este decît oglinda societăţii pe care o reprezintă. O imagine a acestei clase politice ne este oferită de studiu *„Adevăratul Parlament al României – viziunea economică a Camerei Deputaţilor"*. Autorii Sorin Ioniţă şi Dragoş Aligică şi-au propus să analizeze orientarea economică a deputaţilor României la mijlocul anului 1998. Se utilizează o scală de clasificare oarecum similară celei clasice stînga-dreapta, dar înlocuind aceste noţiuni cu cele mai explicite de pro-intervenţionism versus pro-piaţă. Prin completarea de către aleşi a unui chestionar specific, studiul a ajuns la o concluzie parţial surprinzătoare: întreg spectrul politic românesc este deplasat semnificativ către poziţii intervenţioniste. S-ar părea că cei mai liberali dintre români sînt ungurii, pentru că doar două grupări (UDMR şi PNL) se plasează în jumătatea liberală a spectrului.

Există trei poli importanţi de doctrină economică: cel moderat-liberal (UDMR şi PNL), deţinînd 16% din cele 328 de mandate, polul centrist (PD şi PNŢCD) cu 40%, polul intervenţionist (PUNR, PDSR, PRM) cu 34% din mandate. Pe lîngă acestea mai există o mică grupare de centru-stînga (PSDR şi ApR) care deţine cam 8% din locuri. Partidele mari, PDSR şi PNŢCD par să fie în realitate ceva mai intervenţioniste decît se declară, iar PD are o poziţie mai liberală în chestiuni economice decît ar sugera-o eticheta sa de centru-stînga, cel puţin în raport cu celelalte partide. PUNR şi PRM au opinii economice hotărît intervenţioniste, ceea ce le plasează la aripa stîngă a spectrului politic, în ceea ce priveşte orientarea economică. De altfel, întregul pol intervenţionist, alcătuit din componentele fostei guvernări de pînă în 1996, se află departe de pragmatismul şi realismul economic al stîngii occidentale.

Trecînd de la acest plan real către orientarea proclamată a partidelor, capitalismul tot nu este la modă. Nu sună bine, aşa că este atenuat prin felurite precizări, completări, adăugiri, sau se preferă mai domesticul „economie de piaţă".

În cadrul strategiei PDSR privind actuala criză a României, Ion Iliescu afirmă că partidul „s-a pronunţat în favoarea economiei sociale de piaţă, care permite corectarea prin intervenţia statului, a dezechilibrelor şi inechităţilor generate spontan de jocul cererii şi ofertei, de legităţile economiei de piaţă." Nu ştiu dacă este sau nu o coincidenţă, dar în strategia prezentată nu apare cuvîntul „capitalism", nici măcar dacă îl caută computerul, iar situaţia se repetă şi în oferta politică a PDSR.

Alături de această mult vehiculată „economie socială de piaţă", PDSR mai vine cu o formulă: „democraţia socială". Adrian Năstase afirmă că: „în viziunea pe care o am ... social-democraţia este privită ca un sistem capabil de a oferi o altă variantă capitalismului neoliberal, creînd posibilitatea existenţei statului social – pe care îl stipulează Constituţia României – a controlului larg al puterii politice de către social (aceasta fiind cu adevărat democraţie socială)." Totuşi, se forţează aprig alternative la un capitalism care nu a fost încă pus în practică.

În general, partidele par a fi de acord cu capitalismul, dar...

Astfel, „modelul economic pentru care optează Alianţa pentru România este economia capitalistă de piaţă modernă – economie mixtă capitalistă – deschisă către acele principii şi practici care şi-au demonstrat viabilitatea în ţările europene civilizate cu economii avansate". Se vede treaba că există un blocaj, nu se poate vorbi pur şi simplu de „economie capitalistă", trebuie să fie şi „mixtă", orice ar însemna lucrul acesta.

Deşi Petre Roman afirmă clar că „nu există nici o altă cale (de exemplu «democraţia originală» sau «modelul suedez» înţelese ca o ocolire a sistemului capitalist de piaţă)", totuşi cuvîntul lipseşte din binomul care defineşte poziţia partidului: „democraţie şi piaţă". Pînă şi PNŢCD, care credea cu ceva ani în urmă că „în societatea românească a fost experimentat doar un capitalism fără profit şi un socialism fără planificare", propune o „economie de piaţă cu caracter social sau participativ". De data aceasta se adaugă un caracter social.

Singurele partide care îşi asumă deschis opţiunea pro-capitalistă, fără alte apendice, sînt PNL şi UFD. De la biroul de presă al liberalilor am fost trimis către „cartea aceea a lui Patriciu şi Rusu, «Capitalismul românesc – un proiect», stiţi, cea implicată într-un scandal de plagiat". Decît cine ştie ce originalităţi neaoşe, mai bine un plagiat după ceva bine făcut. Oricum, pe această carte se bazează şi manifestul economic al partidului, în care ni se spune verde-n-faţă: „capitalismul este sistemul social care permite exercitarea nestingherită a libertăţilor individuale". Mai virulentă este Uniunea Forţelor de Dreapta care „consideră că, împreună cu renaşterea morală şi demnitatea naţională, dezvoltarea capitalistă trebuie să fie una din dimensiunile fundamentale ale modelului românesc de relansare economică şi socială. (...) Noi avem astăzi curajul de a vă spune: nu vă temeţi de capitalism. El este singura soluţie de dezvoltare economică a ţării".

Cristian GHINEA

Z. ORNEA

Capitalism înainte de toate

Lovinescu observase, cu dreptate, că sufletul românesc e latent sămănătorist, aplecat spre tradiţionalism şi închistare autohtonistă. Şi cu toate acestea, forţe înnoitoare au determinat, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, progresul civilizaţiei româneşti spre industrializare şi capitalism. Şi, ca reacţie, curentele de idei tradiţionaliste au blamat acest drum socotit greşit spre care e împins organismul românesc. S-a spus (de cîte ori?) că acesta subminează identitatea specifică a românului, care nu poate vieţui decît în îndeletniciri agrare şi păstoreşti. Şi, totuşi, liberalii foşti paşoptişti, în frunte cu I.C. Brătianu, au înţeles necesitatea sociologică şi, în guvernarea lor din 1876-1888, au clădit fundamentele României moderne. Aceasta în ciuda blamului paseist rostit, în articolele din *Timpul,* de Eminescu. Şi structurile româneşti au evoluat. E adevărat, procesul acesta era mult îngreunat de caracterul predominant agrar al economiei româneşti, într-o ţară în care peste 80% din populaţia activă locuia la sat. Şi, pe deasupra, disparitatea din proprietatea rurală era, din nenorocire, scandalos în favoarea latifundiarilor şi moşierilor, întreţinînd, permanent, o stare de revendicări şi revolte. Unii dintre liderii opiniei publice (Stere, Vasile M. Kogălniceanu, Spiru Haret şi uneori chiar Ion I.C. Brătianu) militau pentru soluţionarea acestor anomalii de structură, socotind că ele sînt mai importante decît evoluţia spre civilizaţia de tip industrial. C. Stere, cu întregul curent poporanist, considera că, dat fiind specificul economiei româneşti, aici trebuie creată, după o largă reformă a proprietăţii, o democraţie rurală, industria capitalistă trebuind acceptată numai întrucît prelucrează produsele agrare. Acesta era singurul tip de industrializare capitalistă acceptată, evident însoţind industria prelucrătoare (zăcămintele de petrol descoperite). După primul război mondial, dorita, necesara reformă agrară s-a înfăptuit dîndu-se ţăranilor, în proprietate, aproape şase milioane de hectare de pămînt, realizîndu-se ceea ce economiştii vremii numeau ţărănizarea agriculturii. Dar anomalia, aici, s-a menţinut întrucît 26,4% din gospodăriile ţărăneşti aveau între 1-3 ha (alt procent îl formau gospodăriile sub un hectar) şi Madgearu a demonstrat, în cartea sa din 1940, *Evoluţia economiei româneşti după războiul mondial,* că avînd o proprietate de pînă la trei hectare, gospodăriile respective nu pot supravieţui, fiind nevoite ori să consume din substanţa exploatării, ori să apeleze la venituri anexe. Asta şi pentru că, în anii douăzeci, nefiind fonduri necesare (dar cînd au atins acestea nivelul necesar în ţara noastră?), nu s-au putut acorda credite noilor gospodării ţărăneşti pentru a-şi achiziţiona unelte şi maşini, pămîntul fiind lucrat ineficient (extensiv), mai rău decît în vechime. Şi populaţia activă continua să fie ocupată, în proporţie zdrobitoare (tot 80%), în agricultură. Aceste realităţi creau un constant handicap în calea unei reale industrializări. Cu toate acestea, industria s-a dezvoltat în interbelic apelîndu-se, în ciuda lozincii lui Vintilă Brătianu „prin noi înşine", şi la capital străin, care şi-a găsit loc de investiţie. Din păcate, procesul acesta de industrializare a fost rău perturbat de criza economică din 1929-1933. De abia din 1934, criza încetînd, industria românească capătă avînt, cunoscînd cea mai favorabilă a ei dezvoltare, de cînd exista la noi. Mai ales că, prin reîntregirea ţării şi dublarea ei în dimensiune şi populaţie, industria căpătase noi surse de materii prime. Madgearu a observat, în cartea amintită, „cu începere din 1933 producţia industrială creşte continuu. Între 1933-1934, pe baza instalaţiilor existente, se intensifică producţia de articole finite. Din anul 1935 industria metalurgică ia un avînt nou datorită începutului de redresare economică din 1933-1934", aici un rol important exercitînd comenzile de stat. Cu toate acestea, aprecia Madgearu, România se afla, în 1940, în comparaţie cu alte ţări, pe ultimul stadiu al procesului de industrializare. Dar, incontestabil, România era o ţară cu o economie capitalistă, în care instrumentele pieţei îndeplineau roluri hotărîtoare, cu toate handicapurile contracaratoare. Industrializarea forţată din deceniile dictaturii comuniste a lărgit, incontestabil, locul ocupat de această ramură, determinînd o migrare masivă a populaţiei dinspre sat spre oraş (totuşi, la noi, şi astăzi, 40% din populaţie locuieşte în sate). Dar repartizarea ei (accentul pus, cu precădere, pe metalurgie, siderurgie şi petrochimie) i-a conferit o fizionomie monocordă, extrem de dăunătoare, încît consecinţele se simt – acut – şi astăzi. Însă, mai ales, s-a obturat, doctrinar, economia capitalistă, experimentîndu-se socialismul care, finalmente, s-a demonstrat a fi falimentar. Fără acest interstiţiu dăunător în toate, în cinci decenii capitalismul s-ar fi dezvoltat şi consolidat. N-am fi fost, poate, la nivelul capitalist industrial al ţărilor avansate. Dar, incontestabil, pe o treaptă avansată şi consolidată deplin, ne-am fi situat.

De aici, din acest stadiu anticapitalist şi necapitalist, în care criteriile economiei de piaţă au fost interzise cu străşnicie, trebuia reluat procesul din 1990 încoace. Din păcate, la început, s-a bîjbîit prea mult, căutîndu-se modelul adecvat de capitalism. S-a pendulat, păgubitor, între modelul suedez, cel japonez sau cel al economiei sociale de piaţă. Aceste vane şi păguboase căutări au contribuit la întîrzierea intrării în economia de piaţă, în capitalism efectiv, statul (adică tot contribuabilul) continuînd să întreţină întreprinderi industriale, cînd nu întregea ramuri nerentabile, de la buget. S-a pierdut, în acest fel, un timp enorm, pe cînd ţările tot foste socialiste din jur s-au mişcat alert şi util, atrăgînd investitori străini, cu ajutorul cărora şi-au privatizat, în largă măsură, industria şi economia. Noi am rămas, fatal, în urmă şi azi (pe lîngă legislaţia noastră anapoda şi contracaratoare) investitorii ne ocolesc şi nu ne putem desfăşura procesul privatizării, adică reinstalarea capitalismului. Şi azi continuă să se audă voci care se întreabă spre ce tip de capitalism trebuie să evoluăm, emiţînd teribile diatribe împotriva capitalismului sălbatic ce tinde să se instaleze la noi. Aceste diatribe sînt inutile şi neavenite. Unde anume, în lume, a fost capitalismul, la începuturile sale (şi noi, totuşi, în acest stadiu ne aflăm acum) altfel decît sălbatic? Şi nici imprecaţiile împotriva capitaliştilor de la noi nu sînt mai justificate. Aiurea, de pildă în Anglia, capitaliştii, la început, s-au recrutat din foştii piraţi marini. La noi au ieşit, în primul plan, la începuturi, foştii ofiţeri de securitate sau, pentru întreprinderile de export-import, foştii funcţionari ai întreprinderilor de export în fiinţă pînă în 1990. Şi cine are naivitatea de a solicita spirit umanitar de la capitalism, cu deosebire de la cel care, tocmai, se înjgheabă? Sacrificiile sociale sînt inevitabile (era să spun în ordinea firească a lucrurilor), protecţia socială putînd fi dobîndită numai după ce economia îşi creează, din plin, resurse. Aici, la noi, cred că problema nu e tipul de capitalism al cărui model să fie implantat, ci capitalismul ca

© A. Iordache

atare, care, deocamdată, întîrzie să cîştige teren. Surprinzător e faptul că, în stadiul retardatar în care ne aflăm, se discută critic, în presă, despre consecinţele dăunătoare ale globalizării. Realitatea e că, pînă vom ajunge să ne confruntăm cu dificultăţile negative ale globalizării, va mai curge destulă apă pe albia Dîmboviţei. Repet, nu asta interesează acum, ci, încă o dată, capitalizarea integrală a economiei (în primul rînd a industriei) naţionale. Apoi, se va vedea ce va mai fi, ce piedici inevitabile se vor ivi, perturbatoare în consecinţe. Din păcate, acum, globalizarea economiei e folosită ca o sperietoare, împotriva ei fiind scoase la lumină vechi teorii şi concepte din tezaurul specificităţii naţionale. E – s-o mai spun? – profund contraproductivă şi chiar retrogradă utilizarea, astăzi, a acestor învechite teorii şi concepte, toate cu iz tradiţionalist. De altfel, nici nu avem de ales. Dacă viitorul ne va aduce dorita integrare în structurile europene va fi spre binele ţării şi al tuturor locuitorilor săi. Şi de vreme ce unele puternice ţări europene au acceptat să renunţe la moneda proprie, simbolul naţional, în favoarea monedei unice (euro) nu vom putea noi opune acestui proces economic necesar reactualizatele teoreme despre specificul naţional. Nu sîntem, din păcate, în situaţia de a ne alege tipul model de capitalism. În starea în care ne aflăm, sîntem receptori – obligatoriu aproape pasivi. Important e să se restaureze capitalismul, cu toate consecinţele sale adesea nepotrivite şi chiar dăunătoare. Repet încă o dată, nu sîntem în situaţia, acum, de a alege noi, fatali receptori în nevoie, tipul de capitalism pe care ni l-am dori, socotit mai adecvat.

interstiţii

Din nou despre Sartre

Cîteva comentarii apărute în revistele româneşti au încercat să sugereze că eseul lui Bernard-Henri Lévy despre Sartre a fost validat cu entuziasm de mass-media din Franţa, cu care prilej ar fi fost definitiv ridiculizate şi spulberate acuzele aduse, de-a lungul anilor, autorului *cuvintelor* de către o serie de cîrcotaşi, frustraţi şi – bineînţeles – reacţionari ireductibili. Confuzia care se face aici este între ubicuitatea mediatică a fotogenicului ex-nou filosof (care nu a ratat nici o emisiune radio şi TV, nici un supliment cultural al presei cotidiene şi hebdomadare) şi lectura efectivă, nu doar aceea mimată de jurnaliştii mobilizaţi pentru *prime-time,* a stufosului său op. Printre cei care s-au arătat refractari la celebrarea cultului BHL-ian se numără şi istoricul Marc Fumaroli, handicapat, faţă de brilianta inteligenţie pariziană, de apartenenţa sa la două vechi şi (totuşi) prestigioase instituţii: e profesor la Collège de France şi membru al Academiei Franceze. Pentru Fumaroli, cartea lui Lévy este un exerciţiu de narcisism care îşi propune să ne convingă că Saint-Germain-des-Prés e încă buricul lumii şi că secolul 20 a fost unul clonat după chipul filosofului existenţialist. Nu opera lui Sartre constituie obiectul demersului lui Lévy, ci omul „care a terorizat odinioară Parisul, pe vremea cînd Stalin şi Mao erau printre cei vii". Noul exeget îl absolvă, aprioric, pe Sartre de orice vină şi de orice bănuială: şi pe Sartre cel prudent din timpul Ocupaţiei, şi pe Sartre justiţiarul de după război, şi pe Sartre stalinistul, şi pe Sartre apologetul terorismului etc., etc. Cum de reuşeşte cineva să redevină, după lamentabile derive repetate, curat ca lacrima? Prin, crede Lévy, intenţia metafizică *generoasă:* cum scopul scuză mijloacele şi cum orice opţiune e legată de un anumit context, ar rezulta că Sartre, de fapt, nu s-a înşelat niciodată. În cazul lui nu mai funcţionează, aşadar, criteriile bun-rău, adevăr-minciună, moral-imoral: el e deasupra acestor repere tocmai prin „angajarea şi disponibilitatea lui de cauciuc, cu atît mai despotice faţă de alţii cu cît sînt mai indulgente faţă de sine însuşi", observaţie valabilă atît pentru Sartre cît şi pentru Lévy, intratabil atunci cînd e vorba să-i stigmatizeze pe un Barrès, pe un Heidegger, sau, la polul celălalt, pe un Aragon.

Aş adăuga, la acest rapid rezumat al intervenţiei lui Marc Fumaroli, măcar două lucruri. Mai întîi, faptul că aberaţiile proferate de Sartre nu pot fi puse pe acelaşi plan cu enormităţile emise de vreun ideolog obscur sau de vreun militant exaltat al extremei stîngi ori al extremei drepte: pe de o parte, fiindcă de la un om cu formaţia şi orizontul lui Sartre te aştepţi la altceva, iar pe de alta deoarece impactul vorbelor sale a fost considerabil, nefiind posibilă nici o comparaţie cu audienţa nu ştiu cărui activist de serviciu. În al doilea rînd, ar trebui să ne reamintim momentul în care Sartre îşi face intrarea pe scena publică. Revista *Les Temps modernes* e lansată în octombrie 1945. În acel an, în februarie, are loc procesul (proces dintr-o serie mai lungă) scriitorului colaboraţionist Robert Brasillach, care e condamnat la moarte. Mai mulţi scriitori – Mauriac, Cocteau, Paulhan, Camus (acesta ostil, principial, pedepsei cu moartea) semnează o petiţie în care cer graţierea lui Brasillach, unul din argumente fiind dreptul intelectualului la eroare. De Gaulle refuză graţierea, justificîndu-se ulterior în *Memorii:* „în literatură ca şi în orice alt domeniu, talentul este un titlu de responsabilitate". Din acest caz şi din altele asemănătoare, Sartre trage concluzia imensei responsabilităţi a scriitorului, idee centrală a textului ce expune programul revistei *Les Temps modernes.* Fiecare cuvînt al unui scriitor, afirmă acolo Sartre, are un mare ecou, fiecare tăcere a lui de asemenea. Cuvintele sînt „pistoale încărcate cu gloanţe", nici un rînd, nici o manifestare publică, nici o vorbă a unui scriitor nu pot fi inocente şi scuzabile.

Cine face asemenea afirmaţii nu are cum, cincizeci şi cinci de ani mai tîrziu, să se sustragă unei judecăţi obiective.

Alexandru CĂLINESCU

Alain de LIBERA

DRUMURILE FILOZOFIEI MEDIEVALE

Intelectualul est-european are în genere o dublă apartenenţă: una, activă, e formaţia sa culturală modernă, de tip occidental; cealaltă, deseori dar nu întotdeauna latentă, e cea spirituală, de tip creştin răsăritean. Între ele, articulaţia e problematică dacă nu, de cele mai multe ori, absentă. Cartea lui Alain de Libera, Filozofia medievală *(Paris, PUF, 1993) poate fi în acest sens utilă: ea expune articulaţiile filozofiei, aşa cum a fost ea practicată, transmisă, îmbogăţită, recreată în lumile Evului Mediu. Ea vorbeşte despre feluritele piste pe care filozofia le-a parcurs din Orient pînă în Occident, înainte ca Renaşterea să închidă lumea occidentală în propria ei suficienţă. Publicăm aici cîteva extrase din introducerea acestui volum. Autor al unor lucrări de autoritate despre gîndirea medievală* (Introducere în mistica renană, *1984, a fost premiată de Institut, iar* Albert cel Mare şi filozofia, *1990, de Academia franceză), Alain de Libera este director de studii la Ecole Pratique des Hautes Etudes. (A. M.)*

O istoriografie partizană

Filozofic vorbind, lumea medievală e lipsită de centru. Nu numai pentru că Evul Mediu occidental are o pluralitate de centre (ceea ce mulţi istorici recunosc cu uşurinţă), ci mai ales pentru că există mai multe lumi medievale. Bagdadul sec. al III-lea al Hegirei şi Aix din sec. al XII-lea al erei creştine sînt contemporane, dar nu aparţin aceleiaşi vremi, nici aceleiaşi lumi, nici aceleiaşi istorii. Atunci cînd două istorii sfîrşesc prin a se întîlni (cum se întîmplă cu ansamblurile mai sus citate), istoricul filozofiei care e martor – dar la ce distanţă! – al fenomenului are o primă datorie: aceea de a lăsa cele două universuri spaţio-temporale şi geopolitice să se întîlnească pe acelaşi nivel; două lumi epistemologic egale în drepturi, care converg sau diverg în faţa ochilor săi. Locul savantului nu e nici de partea lui Charlemagne, nici de partea lui Harun al-Rashid; locul său e de partea amîndurora. A fixa fundalul pe care se joacă istoria filozofiei medievale înseamnă a desfăşura întreaga pînză, de la un capăt la altul al Mediteranei. Istoria filozofiei medievale nu e istoria filozofiei creştine; e istoria filozofiei păgîne şi a celor trei monoteisme pentru care filozofia a fost un instrument docil ori rebel, un partener sau un concurent... Or, acelaşi etnocentrism care îl face pe un E. Gilson să celebreze izbînzile filozofiei creştine a ruinat mai înainte filozofia medievală în ochii autorilor din epoca Luminilor, de la care se reclamă non-catolicii. Adversarii Evului Mediu, umaniştii în principal, în orice caz aceia care au distrus modul de gîndire medieval, tocmai ei au impus lectura istorică şi viziunea asupra a ceea ce au năruit. Vom încerca să rectificăm cele două perspective...

Evul Mediu – epocă intermediară între Antichitate şi Timpurile Moderne – ar fi, se spune, perioada cuprinsă între căderea Imperiului roman de Apus (476) şi cucerirea Constantinopolului de către turci (1453). Natura însăşi a celor două evenimente arată că, pentru înţelegerea tradiţională, perioada medievală e centrată – în mod inconştient – pe *romanitate*. Dacă am lua delimitarea şcolară *ad litteram*, ar trebui să spunem că cele zece secole scurse între depunerea împăratului Romulus Augustus şi victoria lui Mahomet al II-lea asupra lui Constantin al XII-lea Dragases corespunde unei amînări istorice acordate Romei: e timpul ce i-a trebuit Imperiului roman de Răsărit, şi prin el Imperiului roman însuşi, ca să moară. Or, cu toate că înscrie Evul Mediu între cele două căderi ale Romei, sau între căderea celor două Rome – prima şi a doua „Cetate eternă" –, istoriografia tradiţională nu dă nicidecum un rol central Constantinopolului în istoria medievală: e ca şi cum istoria însăşi ar urma spontan punctul de vedere al unui roman din Apus asupra romanilor din Răsărit. Această spargere a lumii în două e un fapt istoric care se reproduce, mai mult ori mai puţin conştient, în practica istoricului. În fond, viziunea asupra Evului Mediu se confundă cu ceea ce numim „Occidentul creştin" şi e centrată pe el: tot ceea ce nu e occidental şi creştin e condamnat la marginalitate, apendice exotic fără legitimitate proprie. Se respinge astfel: tot ceea ce e creştin, dar nu occidental, altfel spus, creştinii de Răsărit (reduşi la o masă obscură, dacă nu cumva damnată); tot ceea ce e occidental, dar nu creştin, adică arabii şi evreii. Două opoziţii Răsărit – Apus se suprapun astfel în percepţia pe care o avem *noi* despre Evul Mediu: opoziţia între cele două Rome imperiale, cele două Imperii, cele două romanităţi, pe de o parte; opoziţia între cele două Biserici, cele două creştinisme, apusean şi răsăritean, pe de altă parte. Fenomenul are două consecinţe perverse: ne e la fel de greu să admitem în această istorie atît pe orientalii creştini cît şi pe occidentalii necreştini.

Gotic şi arabesc

Pentru scriitorii secolelor XVII şi XVIII, Evul Mediu nu e decît o epocă barbară. În sec. al XVII-lea, termenul „gotic" e aplicat cu dispreţ arhitecturii medievale; în sec. al XVIII-lea, sînt denunţate nu numai fanatismul şi grosolănia medievale, ci şi „influenţa" intelectuală „arabă". În al său *Tratat despre opinia publică*, tipărit la Veneţia în 1735, marchizul Gilbert-Charles Le Gendre de Saint-Aubin face filozofiei medievale un portret prea puţin flatant: articol de import, ea e pentru viaţa spiritului ceea ce e goticul pentru artă – o corupere a gustului francez, datorată Cruciadelor, jefuirii Bizanţului şi descoperirii aristotelismului arab... Cîteva rînduri, false din punct de vedere istoric, dar suficiente pentru a impune un scenariu-catastrofă din care perioadele următoare se vor alimenta abundent, pînă în pragul sec. XX. „După cucerirea Constantinopolului, francezii aduseră cărţile lui Aristotel comentate de arabi. S-a insinuat astfel o filozofie luată de la Avicena şi de la alţi comentatori africani; iar prostul gust arabesc a corupt Şcolile, aşa cum celelalte arte se stricaseră prin gustul gotic. Vane şi barbare subtilităţi luară locul vechii filozofii, se înstăpînră asupra logicii şi a metafizicii, rămase pe atunci aproape singurele obiecte ale filozofiei". Diagnostic: scolastica e în acelaşi timp o deformare arabă a ştiinţei filozofice şi o formă de ornamentaţie complicată, încîlcită, încărcată, care desfigurează o gîndire redusă la logică şi metafizică, precum goticul a ruinat calmul aparenţelor prin vana exuberanţă a festinelor sale de piatră.

Interminabilă şi dezgustătoare, gîndirea medievală e întîi de toate un corpus excesiv, o masă voluminoasă, gargantuescă. E, de asemenea, o gîndire străină. Le Gendre denunţa prima aculturaţie, de la 1204: sosirea comentatorilor arabi în bagajele învingătorilor Bizanţului. Dar mai e o alta. Pentru el, pînă în sec. al XV-lea, tot răul continuă să vină din Orient: primului şoc cultural îi urmează un al doilea – exodul grecilor, refugiaţi în Italia după căderea Constantinopolului sub turci. În opinia lui Condillac, care îi împărtăşeşte viziunea negativă referitoare la *translatio studiorum*, afluxul acestor oaspeţi nedoriţi e cel care împiedică *gustul* să se dezvolte în Italia, favorizînd prestigiul funest al limbilor moarte în detrimentul limbilor naţionale şi năruind speranţele estetico-lingvistice pe care le putuseră trezi în sec. al XIV-lea un Dante, un Petrarca, un Boccacio. Ostilitatea Luminilor pentru Evul Mediu nu priveşte decît tradiţia creştină. Pentru istoricii iudaismului, Luminile din sec. al XVIII-lea nu sînt, dimpotrivă, decît un fel de continuare, peste secole, a luminilor Bagdadului şi Córdobei. Un istoric îşi intitulează una dintre lucrări: *De la Luminile medievale la Luminile moderne*, vorbind despre o „continuitate istorică" între cei doi Moise, Moise Maimonide şi Moise Mendelssohn. Pentru istoricii gîndirii arabo-musulmane, presupusul „Ev Mediu" e, dimpotrivă, privit ca o perioadă a naşterii, o perioadă de avînt, dacă nu cumva un apogeu al culturii.

Translatio studiorum

Conform unei idei primite şi perpetuate, în Evul Mediu s-a produs înlocuirea definitivă a filozofiei greceşti prin teologia creştină. Cînd a încetat să existe oare filozofia „greacă"? Unde să plasăm limita între cele două? Neo-platonicianul Simplicius, calificat în mod unanim drept „ultimul mare filozof păgîn al Antichităţii tîrzii" şi Ioan Filopon, zis „Gramaticianul", creştin monofizit triteist, sînt contemporani. Amîndoi au fost elevi ai lui Ammonius la Alexandria: unul părăseşte Atena la închiderea Şcolii de către Justinian în 529 şi se exilează, ori mimează exilul, în Persia sasanidă; în acelaşi an, celălalt publică un tratat împotriva lui Proclus, care va salva Şcoala din Alexandria de fulgerele imperiale.

Secolul lui Justinian e o perioadă crucială: e secolul recuceririi, un secol de supremă afirmare a romanităţii bizantine, de reconstituire a Imperiului lui Constantin. Or, aceasta e perioada cînd puterea politică creştină decide să elimine filozofia păgînă. Spaţiul istoric în care se situează Justinian nu e nici medieval, nici antic tîrziu: timpul în care el îşi înscrie acţiunea e cel al romanităţii. Justinian e un roman; un împărat roman care se străduie să pună capăt filozofiei ca instituţie şi realitate socială. Decizia lui poate fi lesne explicată. Obiectivul major fiind unificarea imperiului, unitatea religioasă va fi mijlocul esenţial şi indispensabil al politicii imperiale. Or, existenţa în Atena a unui centru instituţional menit perpetuării politeismului neo-platonician era un obstacol important – poate chiar unicul obstacol ideologic – ce împiedica încheierea creştinării intelectuale. Interzisă la Atena, filozofia va emigra în Asia, adică în Orientul Apropiat: filozofii atenieni, cu Simplicius şi Damsacius în frunte, pornesc spre Imperiul Sasanid, căutînd şi obţinînd protecţie la curtea regelui Khosro (sau Chosroes) I. Această fugă, pe care propaganda persană a exagerat-o poate, are de ce să surprindă dacă identificăm filozofia greacă cu cea din sec. V î. Chr. Dar nu e deloc uimitoare în sec. al VI-lea d. Chr. Deşi religia oficială a Sasanizilor era mazdeismul ori zoroastrismul, Khosro se înconjura atît cu creştini (exista în Persia o importantă comunitate nestoriană), cît şi cu filozofi păgîni. Întrepătrunderea comunităţilor, atît de masivă în Orient, e un fenomen pe care Occidentul nu l-a cunoscut, exceptînd Spania şi Italia de Sud în vremea renaşterii din sec. al XII-lea.

Filozofia nu moare aşadar în epoca lui Justinian. Începe, dimpotrivă, o mişcare de deplasare sau de transfer al ştiinţei – *translatio studiorum* – ce va dura pînă la sfîrşitul Evului Mediu.

Ideea unei „translaţii a centrelor de studii" – asociată, evident, unei „translaţii a Imperiului" – a constituit un puternic instrument de propagandă occidental-creştină în vremea lui Charlemagne, apoi a regatului Franţei. Extrem de conştienţi că sînt nişte moştenitori, medievalii au voit să se situeze în istorie ca restauratori ai culturii antice şi ai imperiului. Ideea, lansată de Alcuin, de a face din Franţa o Nouă Atenă inaugurează percepţia noastră curentă despre *filiaţia greacă* – nu e vorba despre restaurarea Romei, care în afară de Plotin nu a cunoscut un înalt învăţămînt filozofic, ci despre Atena, capitala filozofiei: o Atenă creştină totuşi, în care cele şapte daruri ale Duhului Sfînt se asociază celor şapte arte liberale pentru a consacra superioritatea celei de a doua Cetăţi asupra primeia... Cînd, în noiembrie 1405, Jean Gerson predică în faţa lui Carol al VI-lea, discursul său, *Vive le Roi!*, înscrie secvenţa Atena, Roma, Paris în durata lungă: Adam, primul om a transmis ştiinţa evreilor, evreii au comunicat-o egiptenilor, Egiptul Atenei, Atena Romei, Roma Parisului.

Însă ideologică ori nu, noţiunea de „translaţie a centrelor de studii" e neîndoielnic valoroasă pentru a gîndi istoria filozofiei la limita între Antichitatea tîrzie şi Evul Mediu, iar apoi mai departe: ea ne permite să exprimăm totodată realitatea şi distorsiunea. O realitate viciată de propaganda anti-bizantină. Nu toate drumurile filozofiei vin de la Roma sau chiar de la Atena pentru a ajunge la Paris. Există mai multe *translatio studiorum*: una conduce de la Atena în Persia şi din Persia la Harran, altele din Alexandria spre mănăstirile siriene din secolele VII şi VIII. O a treia mişcare se produce prin intermediul culturii siriace spre cea arabă, de la Alexandria spre Bagdad. Aceste mişcări ocupă întreg Evul Mediu: sînt suficiente pentru a încadra şi structura o istorie. Duratele lor nu sînt însă toate similare. În epoca la care ne referim, Occidentul creştin e filozofic steril. Nu va ieşi din lungul lui somn decît printr-o nouă *translatio* ce merge de la Bagdad la Córdoba, apoi la Toledo, altfel spus din Orientul musulman în Occidentul musulman, iar de aici în Occidentul creştin. Evident, filozofii din pămîntul islamului secolului X ori XI d. Chr. nu mai aveau nimic de a face cu filozofii păgîni refugiaţi la curtea lui Chosro I în epoca pre-islamică. Trăiau într-o societate musulmană şi erau ei înşişi musulmani sau „oameni ai Cărţii", adică legaţi de o Revelaţie: evrei, creştini ori sabeeni. Dar continuau să slujească idealul filozofic şi să susţină forma de viaţă filozofică drept o posibilitate de existenţă. De la Alexandria la Bagdad, din Bizanţ în Islam, aceasta e prima etapă a „transferului". Altele au urmat, în care evrei şi creştini occidentali au conlucrat din plin: acesta e drumul ori mai bine zis, acestea sînt drumurile filozofiei medievale: din Bizanţ la Bagdad, din Ifriqîya în Andalus, din Sefarad în Provenţa, de la Toledo la Paris.

* * *

La 4 aprilie 1497, mişcarea de arabizare a culturii europene primeşte întîia lovitură instituţională: Nicolo Leonico Tomeo ocupă o catedră de filozofie la Universitatea din Padova unde, pentru prima oară în Europa, va preda filozofia lui Aristotel după textul grec. Căderea Granadei şi recucerirea unui Aristotel grec au un punct comun: elementul arab, omul şi limba, sînt izgonite din patrimoniu. Lucrurile nu se opresc aici. Expulzarea evreilor face ca Toledo să se şteargă. Nu mai există *datorie externă*. Bizanţul e mort. Grecia e de faţă, *intactă*. Sprijinindu-se pe aceste trei dispariţii Renaşterea îşi poate construi noile identităţi.

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

glosar de tranziţie

Mineriadele

Termenul de mineriade este nou – nu însă şi fenomenul pe care îl desemnează. Minerii din Valea Jiului şi-au convertit ciclic nemulţumirile în acte de protest mai mult sau mai puţin violente, interzise de legile în vigoare. Generaţie după generaţie, ei au ajuns să se afle în stare de conflict cu toate regimurile din România: ei au fost reprimaţi de regimul democratic interbelic pentru greva din 1929, de statul militarist antonescian pentru greva de la începutul lui 1941 şi de dictatura ceauşistă după greva din 1977. În prelungirea tuturor acestora se situează prima lor descindere în Capitală de după 1989, cînd a fost adoptat şi termenul de mineriadă.

Manifestîndu-şi, ca şi în trecut, propensiunea spre violenţă, ei acţionau acum în altă ambianţă, împinşi de alte motivaţii. Era în iunie 1990 cînd, în spiritul convenţiei cu autorităţile supreme ale statului, ei treceau din rolul tradiţional de perturbatori, în cel de pretinşi aparători ai ordinii publice. Pentru a obţine efectul scontat pe plan naţional, operaţia trebuia să se desfăşoare în Capitală unde, după evacuarea forţată a manifestaţiei din Piaţa Universităţii, ordinea publică era pusă la grele încercări. Din obiect al represiunilor, grupul minerilor, sfidînd cele mai elementare prevederi legale, se transfigurase în substitut al forţelor represive acreditate. Ei restabileau ordinea publică încălcînd-o.

Repetatele reveniri ale acestui minuscul, dar atît de agresiv, sindicat provincial, au scos în relief cîteva dintre particularităţile lui. El era condus de acelaşi lider constant, carismatic şi eficient, care ştiuse să asigure minerilor din Valea Jiului o situaţie privilegiată în ansamblul forţei de muncă; tactica era aceea a deplasărilor intempestive în Bucureşti, amintind de marşul lui Mussolini asupra Romei; mijlocul predilect de acţiune era violenţa, ceea ce submina grav credibilitatea autorităţilor, cărora însă nu încercau să le ia locul; răbufnirile lor provocau veritabile seisme politice, dar ei nu aveau nici o orientare politică (exceptînd mai recenta aderare a şefului lor la PRM); rudimentele unei ideologii se reduceau la o amestecătură care combina cultul şefului, anti-intelectualismul, accente ale unei ortodoxii sui-generis, pasiunea fanatică pentru echipa locală de fotbal, narcisismul profesiei, idiosincrasia faţă de instituţiile statului. Definindu-se prin asemenea trăsături, sindicatul Sfînta Varvara devenea purtătorul unui alarmante tendinţe spre mafiotizarea sindicatelor – risc evitat datorită împrejurării că modul lor de a acţiona nu şi-a găsit imitatori sau susţinători cu o pondere semnificativă. Ei au continuat să sfideze legile, fără ca legile să-i tragă la răspundere. Pînă la un moment dat.

Uluitoarea carieră a lui Miron Cozma începe în iunie 1990 cînd şeful armatei, generalul Stănculescu, nu îi acordă preşedintelui Iliescu protecţia pe care acesta o solicita. După 10 ani destinul îi aduce pe cei trei protagonişti ai neuitatului episod în situaţii cu desăvîrşire schimbate: fostul şef al armatei şi şeful minerilor condamnaţi la ani grei de temniţă, pe cînd cel care le solicitase protecţia se află în faţa perspectivei nesperate de a redobîndi jilţul nu de mult pierdut.

Pavel CÂMPEANU

bazar

Fotonovela

Benzile desenate au înlocuit povestea pentru copiii şi adolescenţii dornici de o receptare mură-n gură. Pentru adulţi, a căror nevoie de poveste se manifestă mai capricios, banda desenată n-a fost la fel de suficientă. Aparenţa, cu orice preţ, a realităţii, şi goana după credibilitate şi seriozitate au făcut ca simpla bandă desenată să nu fie suficientă pentru adulţi. A apărut, în schimb, banda fotografiată, sau fotonovela. Sonoritatea cunoscută nu-i întîmplătoare: este corespondenta în scris a telenovelei, care, triumfătoare, a reuşit să migreze de pe ecran în spaţiul privat al fiecăruia dintre noi. În special al doamnelor, căci lor li se adresează această revistă editată de *Burda*. Fotonovela nu se aseamănă cu telenovela decît în privinţa concepţiei generale: detaliile diferă vădit. Din cele două numere studiate (pe februarie şi martie) reiese că fotonovela este un „roman ilustrat", plin de „dragoste, pasiune, intrigă" (aşa cum se prezintă pe copertă), dar totul în cheie temperată. Tonul patetic al telenovelei lasă locul, aici, unuia mai potolit. Nu degeaba se adresează unei categorii de cititoare care ştiu să croiască pulovere ori iepuraşi de Paşti după tiparele prezente în celelalte reviste editate de acelaşi trust *(Ioana, Anna)*. Nu am descoperit, în cele două numere studiate (au fost trei cu totul pînă acum) nici fraţi incestuoşi, nici crime pasionale. Una din caracteristicile poveştilor ilustrate este moderaţia; de multe ori, cu varianta-decenţa. Decenţa caracterizează înfăţişarea personajelor; revista nu cultivă frumuseţea ostentativă, strălucitoare. Fetele despre care se spune că sînt frumoase sînt, de fapt, decente, chiar şterse. Au, în general, o faţă luminoasă cu o sugestie de puritate. Ele sînt fetele bune, machiate discret şi îmbrăcate asortat, dar simplu, fără explicite tente sexy. Fata rea, pe de altă parte, îşi mai permite şi cîte-o rochie mulată. Ea este, în general, cea legată de interesul material. Căci conflictul, ca şi în telenovele, răbufneşte din încleştarea între iubire şi bani. În cea dintîi fotonovelă o Ea (fata rea) îl părăseşte pe un El pentru veşnicul bărbat bătrîn dar bogat. În cea de-a doua, El e gata să o părăsească pe Ea pentru o moştenitoare a unui imperiu financiar. Şi El şi Ea sînt funcţionari: El – om de afaceri, Ea – secretară. Elementul „de suflet" nu lipseşte din cele două poveşti: într-una din ele, un El e artist, cîntă într-o orchestră. Într-o alta, o Ea se ocupă de un copil bolnav de inimă. Suspansul se manifestă şi el blînd în ambele „romane": în cel dintîi, soţul infidel este surprins întîmplător cu amanta în oraş. În cea de-a doua, un alt soţ bănuitor pune un detectiv pe urmele nevestei bănuite. Totul se termină, însă, cu bine. Suspansul e şi el domol, conceput să nu-ţi deturneze prea mult starea de spirit de la croitul după tipar, ce va urma, probabil, cititului fotonovelei. Fotonovela e neutră, fiind atît de decentă încît nu pătrunde în nici un fel de adîncuri.

Iaromira POPOVICI

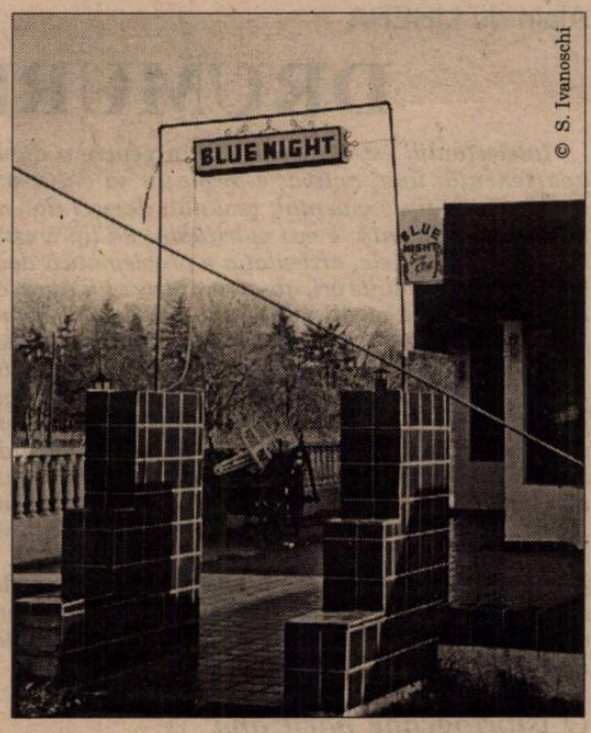

După părerea mea...

De o săptămînă fac în fiecare dimineaţă exerciţii intense de DPM, de „după părerea mea", rostite în gînd, cu linişte, la condiţional, vigilent la orice accent al grandomaniei care nu ne dă pace de cum ne simte că ne uităm în oglindă.

După părerea mea, un om inteligent nu ar trebui să se mai uite la acele emisiuni în care moderatorul e parte, cu ochi, cu sprîncene şi bretele, deşi ţipă că el este independent, ba chiar realizator.

După părerea mea, el realizează, cu o ipocrizie rău ascunsă, un tendenţionism agresiv, din ce în ce mai plicticos.

DPM, nu e un semn de inteligenţă ca toată ziua bună ziua să clamezi împotriva hoţilor care guvernează România, iar cînd ţi se taie răsuflarea să treci la ticăloşii fără de care hoţii nu ar guverna.

DPM, nici în cele mai infecte dictaturi, nici în iad, lumea nu se poate împărţi doar între hoţi, ticăloşi şi nevinovaţi, d'apăi într-o democraţie?

DPM, pe un om cît de cît inteligent – dacă tot nu poate renunţa la talk-show-uri – ar trebui să-l intereseze în numele humorului fără de care degeaba crede că e inteligent, ce salariu lunar au moderatorii, analiştii, politologii, realizatorii, toţi aceşti nimfomani ai microfonului la rever care se dau, ziua şi noaptea, zguduiţi de sărăcia în care trăieşte neamul românesc.

DPM, ar trebui să renunţ la această frază care cade în provocările populismului, dar nu o şterg, fiindcă deseori sînt de acord cu două păreri personale care se bat cap în cap, reciproc avantajos.

După părerea mea, un om inteligent ar trebui să citească de două, fie şi de trei ori, eseul lui Adam Michnik, „Cenuşiul este minunat", apărut în ultimul număr al revistei „Lettre internationale", unde fostul disident polonez poate scrie aceste rînduri de neconceput chiar pentru cei mai evoluaţi democraţi şi publicişti români: „...Democraţia nu este nici roşie, nici neagră. Democraţia este cenuşie, bazele ei se pun cu multă greutate, iar calitatea şi meritul ei pot fi recunoscute cel mai bine atunci cînd sînt supuse presiunii ideilor negre sau roşii. Democraţia nu este infailibilă, tocmai pentru că în cadrul dezbaterilor toţi sînt egali. De aceea poate fi manipulată şi este neputincioasă în faţa corupţiei. De aceea preferă adesea banalitatea în defavoarea excelenţei, viclenia în locul nobleţei, promisiunile deşarte în loc de competenţă autentică... Democraţia... este o piaţă a pasiunilor, emoţiilor, urilor şi speranţelor; este o imperfecţiune eternă, un amestec de păcătoşenie, sfinţenie şi matrapazlîcuri... Într-un asemenea univers, utopiile despre o societate bazată pe armonie, dreptate şi perfecţiune nu-şi au locul – şi nici absolutismul moral. Atît utopiile cît şi absolutismul moral sfîrşesc în anacronism, ipocrizie sau cinism, ajung să ameninţe ordinea democratică. Deoarece lumea democratică este cronic imperfectă, este o lume a libertăţii (păcătoasă, coruptă şi fragilă) ce s-a instaurat după prăbuşirea totalitarismului (şi acesta imperfect.)" (trad. Irina Horea)

După părerea mea, într-o democraţie, un om inteligent nu ar trebui să se considere laş dacă nu-şi precizează poziţia în toate polemicile zilei şi are tot dreptul să invoce – în faţa celor posedaţi de nebunia implicării în toate cauzele – datoria unei rezerve intelectuale atunci cînd este presat să se decidă între două vanităţi vehemente.

DPM, există prea mulţi intelectuali care intră în provocările politice, fascinaţi să ia atitudine precum atîţia jucători proşti de pocker gata să plătească şi astfel să demaşte toate cacialmalele.

După părerea mea, nu s-a stins nimic din actualitatea observaţiei lui Flaubert: „sînt evenimente din care oamenii deştepţi rămîn idioţi pe viaţă".

N-aş scrie că aceste exerciţii de „după părerea mea" sînt toate plăcute şi, cu atît mai puţin, invulnerabile; ca şi gimnastica de dimineaţă, ele conţin mult caraghioslîc şi inutilitate, dar sînt necesare spiritului matinal; le execut fiindcă într-o seară, certîndu-mă ţeapăn cu un prieten, m-am surprins că sînt prea categoric, emiţînd sentinţe de la înălţimea antipaticilor înţelepţi impersonali ce-şi permit a fi şi exemplari. Las' că dacă aş fi folosit această sintagmă, mi-ar fi strigat că mă prefac modest. Nu descurajez în a crede că în orice discuţie purtată între doi oameni inteligenţi (e singura condiţie, minima restricţie) apariţia acestei expresii la începutul unei fraze, schimbă ceva, în înverşunarea ideilor. Dacă trecem peste caracterul ei nu o dată şablonard, există ceva magic în vorba asta: „după părerea mea"... Nimeni n-o poate rosti, urlînd-o; decît dacă e un Ceauşescu, sau un Hitler, sau direct nebun. (Încercaţi...) Stalin o rostea cu o blîndeţe care înfiora.

Radu COSAŞU

scrisoare din New Orleans

Trei şcoli mici de mare succes

O clădire mărunţică, aflată pe o străduţă bizară din French Quarter, în New Orleans, adăposteşte trei şcoli puţin cunoscute, ale căror standarde de admitere nu sînt nici prea-prea, nici foarte-foarte, dar la care înscrierile au crescut vertiginos în ultimii trei ani. Pe după zidurile îngropate în iasomie, un grup de 30 de elevi, aleşi pe sprînceană, urmează o dietă zilnică de cursuri. Şcolile oferă diplome în fiecare dintre specialităţile lor, dar poţi obţine şi diplome interdisciplinare.

Şcoala de Imaginaţie (SI) se adresează cu predilecţie celor loviţi de SIS (Sindromul Îmbogăţirii Subite). Personalul, format din şase poeţi angajaţi cu jumătate de normă, predă următoarele discipline: Cum să-ţi foloseşti milioanele nemuncite pentru a-i ajuta pe alţii, Cum să te simţi în formă atunci cînd eşti putred de bogat, Cum să te bucuri de plăcerile simple ale vieţii fără să duci mîna la portofel şi Cum să te simţi iubit atunci cînd toţi te urăsc. Cursanţii sînt deprinşi să-şi folosească imaginaţia, după ce şi-au pierdut-o într-o măsură direct proporţională cu mărimea averii. Utilizînd un sistem zecimal, în care fiecare milion echivalează cu pierderea unei UI (unităţi de imaginaţie), programul este menit să atenueze sterilitatea şi părăginirea afectivă care pot conduce, în cazurile grave ale averilor de multe miliarde, la o totală dezumanizare. Instructorii îşi conduc clasele în excursii prin oraş, fără cărţi de credit, şi îi testează cu exerciţii de genul „pleci de la şcoală cu şase dolari şi te întorci într-o săptămînă cu doi prieteni şi cincisprezece dolari". Dar la Şcoala de Imaginaţie nu totul stă în muncă silitoare: şirul apăsător al cursurilor este întrerupt de bairamuri crîncene cu scriere de cecuri pentru proiecte concepute în timpul orelor. Absolvenţii SI au reuşit să devină aproape umani şi sînt acum membri marcanţi ai diverselor comunităţi precum *Hrană pentru Minte, Refacerea Libidoului, Inc., Nu Foamei, Dolari pentru minele de teren* şi *O zi fără nici o grijă*.

Aceeaşi clădire adăposteşte *şi Şcoala pentru Managementul Sudorilor* (SSM), un program educaţional care, la prima vedere, pare mai puţin consistent decît SI, dar, în realitate, este la fel de riguros şi necesar. În New Orleans, transpiraţia este un dat al sorţii şi, peste seculi, s-a adunat un imens ocean de înţelepciune despre înţeleapta fructificare a acestei activităţi de la care nu te poţi sustrage. Profesorii, majoritatea de prin partea locului, predau Managementul corect al broboanei de sudoare, Redirecţionarea cursului sudorii pentru a obţine maxima plăcere şi alte asemenea materii, menite să transforme această pacoste într-o experienţă magică. Managementul sudorii nu este deloc privit ca o preocupare strict locală. Dimpotrivă, el s-a dovedit util şi studenţilor bolnavi de Sindromul îmbogăţirii subite, care au putut astfel trage foloase din coşmarurile despre soarta bogăţiilor lor, din care se trezeau uzi leoarcă. Tehnicile Sudorilor Reci se îmbină aici cu cele ale transpiraţiilor fierbinţi, pentru a introduce libidoul acolo unde pînă nu demult domnea frica.

A treia, şi cea mai mare – cel puţin din punct de vedere al frecvenţei – dintre şcoli este SP, Şcoala Păsuirii, în care consumatorii ahtiaţi după plăceri şi bunuri de consum sînt deprinşi să se înfrîneze, ca să nu cadă laţi de supraconsum. Sezonul Mardi Gras, care ţine prelungi luni de zile, începînd din ianuarie şi terminîndu-se în Miercurea Cenuşii, face nenumărate victime ce nu mai apucă Miercurea Cenuşii pentru că ard mult prea repede. Şi cei cu Sindromul Îmbogăţirii Subite au cam aceleaşi probleme, cu supradozele acelea de case, avioane, iahturi şi hobby-uri stupide.

Există o cerere atît de mare pentru tehnicile de auto-înfrînare, pentru sudoarea de plăcere şi pentru utilizarea imaginaţiei încît instituţia este potopită de formulare de înscriere. Pentru informaţii privind înscrierile contactaţi aceste şcoli din New Orleans la www.corpse.org.

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
(traducere de Ioana AVĂDANI)

(Rubrică difuzată la *National Public Radio* şi publicată în *The Realist, Gambit Weekly, The Baltimore Sun* şi *Funny Tonus)*

Pierdut femeie. Spectatorului recompensă

La sfîrşitul săptămînii trecute, compania britanică „V-TOL" („Vertical Take-off and Landing") a prezentat la Sala Mare a Naţionalului spectacolul ***Without Trace*** *– experiment reuşit de „dance-cinema".*

O blondă semănînd cu prinţesa Diana părăseşte apartamentul prietenului ei, anunţînd că se întoarce la ora 2... Ceea ce vedem este, de fapt, amintirea acestui moment, aşa cum revine ea în „filmul interior" al celorlalţi: „Beth", femeia dispărută, suferă un accident de maşină şi moare. Singurul mod de a o readuce în faţa ochilor este replay-ul memoriei/imaginaţiei fiecăruia.

Pe o poveste care datorează mai mult cinematografului decît dansului sau teatrului, *Without Trace* este o radioscopie rafinată a *aşteptării* şi *absenţei*: dansul, muzica, dialogul şi imaginea video intervin exact pentru a contura stări mai curînd evanescente. Dansatorii sînt, pe rînd, actori de film şi teatru, iar undeva în spatele lor, un jazz-band susţine *live* acţiunea.

Lucrul cel mai impresionant din acest „simultan" de patru arte este însăşi concepţia spectacolului: felul în care el se articulează decupînd momentele dramatice şi folosind – cu o virtuozitate la milimetru – convergenţele imagine-text-muzică-mişcare. Decorul este funcţional, mulţimea cortinelor pe care sînt proiectate fragmentele video marcînd o foarte excitantă ieşire din spaţiul de joc într-o realitate ce pare în acelaşi timp imediată şi ipotetică. Tensiunea permanentă între „deja-întîmplat" şi „gata-să-se-întîmple" este mereu la un pas de emoţie. Ideea finală este că, atunci cînd cineva dispare „fără urmă", lasă urme profunde în toţi cei care l-au cunoscut.

Prin acest spectacol precis şi complex, „V-TOL" ne descoperă lumea contemporană într-un mod infinit mai provocator decît multe din piesele, filmele şi coregrafiile văzute pînă acum. Este o recompensă suficientă.

Alex. Leo ŞERBAN

din fanfare funerare

Campanie electorală în lumea lui *hanţi* şi *gredli*

Vînturile, valurile ne poartă prin te miri care locuri, ale mele sînt mai întotdeauna previzibile, adică dimineaţa copii la şcoală, altădată la părinţi în orăşelul cutare, mai apoi, şi mai des, într-o comună unde a mea *mather-in-low* îşi petrece în singurătate viaţa în mijlocul unui popor de găini şi a cîtorva perechi de găinuşe pe care bănăţenii le numesc *hanţi* şi *gredli*, după vechi influenţe multiculturale impuse încă după tratatul de la Passarowitz, cînd prinţul Eugeniu, din Casa Savoia, a intrat, în al doilea deceniu al veacului luminilor, prin poarta Forforoza în Cetate. Aşadar *hanţi* e cocoşelul mărunţel şi cam nervos din potriviri genetice, *gredli* e găinuşa cam bleagă ea din fire.

Ceea ce pe scurt vă voi povesti e o saga electorală: o prefigurare a ceea ce va să fie. Încleştarea cu pricina este prilejuită de un parastas de un an al unei rude în vîrstă. Iacătă electoratul luînd loc în „soba din faţă", iacătă popa spunînd cele de cuviinţă, tămîind, cuvîntînd, invocînd şi, iacată, bucuria sadoveniană cu care electoratul apucă paharele cu ţuică: „Dumnezeu să-i primească lu' baba cutare", zic, şi cu lingurile apucă din coliva frumos împodobită cu efecte de ciocolată din Germania: în liniştea care se lasă în aşteptarea supei de găină, un inginer-la-pensie-repus-în-posesie-pe-30-de-hectare, despre care aflat-am că se îngrijeşte să pună în comună de-o filială peremistă, zice următoarele sentenţe memorabile: „na, aţi văzut unde a adus ţapu' ţara românească, sărăcie că nu mai avem ce pune pe masă". Electoratul scufundat în farfuriile umplute cu supa galbenă, cu tăiţei producţie autohtonă, îi dă dreptate, clatină toţi îngrijoraţi din cap. Las un timp să treacă, nu lung, şi contraatac duios: „d-apăi", zic, „şi domnu Iliescu dă ţara la ruşi, aţi văzut cu firu' roşu". Masa electorală îmi dă dreptate: „da, da", zic, „am văzut", şi clatină îngrijoraţi din cap. Pe urmă, chiar cînd la masă se aduc oalele cele mari cu sărmăluţe mărunţele, împodobite cu smîntînă ecologică, răsună replica întîrziată a filialei peremiste, zice privindu-mă duios: „d-apăi, oameni buni, mai bine cu ruşii, decît cu imperialişti americani şi cu ungurii, aţi văzut ce-au putut face sîrbilor, că doar ni-s la zece kilometri de graniţă ş-am auzit avioanele la Vîrşeţ". Masa electorală îi dă dreptate: „asta aşa-i", zic, şi clatină îngrijoraţi din cap. Tac nu multă vreme şi, înainte de a veni tăvile cu fripturi de pui şi de porc, contraatac duios: „d-apăi", zic, „şi Iliescu se aliază cu ţiganii, orişicîtuşi", zic, „mai bine cu ungurii decît cu ţiganii"; masa electorală tocmai taie din fripturi, tocmai bea bere, dă din cap: „asta cam aşa-i", răspund şi, gata, se încheie campania, discuţia apucă pe alte cărări, comesenii devin deodată limbuţi, apucă din prăjiturile cu nume expresive: una se numeşte *muşuroi de furnici*, alteia i se spune *Lepa Brena*, alta, cu cîteva straturi galbene cu lămîie, se numeşte *Petre Roman*. La urmă de tot se scoală popa din fruntea mesei şi zice rugăciunea şi cîntarea *În veci pomenirea* şi masa electorală pleacă, se ridică moşii de la masă cu picioarele îndoite de reumatisme specifice, îşi pun pălăriile şi paltoanele; conduc pîlcul electoral la stradă şi, chiar în momentul în care strîng mîini şi salut obştea, îmi zumzăie prin cap nedumerirea: „cu cine votează ăştia la toamnă, domnule", mă întreb, în vreme ce cocoşelul *hanţi*, săltat pe stîlpul gardului de la grădină, sloboade un cîntat subţirel şi cam isteric, după cum îi este firea dobîndită prin îndelungi potriviri genetice.

Daniel VIGHI

trecerea prin reviste

Texte nubile

Primul număr pe 2000 al revistei *Litere nouă* face ordine – cam şcoleşte – în deceniul literar tocmai încheiat. Filologii dornici de unitate dintr-o anumită orientare de la Literele bucureştene (cea omologată şi moral şi intelectual, aş zice, celelalte fiind (re)forfecate chiar în revistă) descriu, în texte mai vechi sau mai noi, atmosfera acestor zece ani prea repede scurşi.

„Bilanţul de etapă" pe care şi-l propune capul limpede al gazetei – I.B. Lefter – este pozitiv. S-a scris, într-adevăr, la Litere, mai bine sau mai prost, mai gratuit, sau cu dedicaţie. Cu toate acestea, este un procedeu destul de neuzual (care, mai ştii, poate va crea şcoală) să re-recenzezi la scurt timp antologii şi volume (desigur reprezentative) doar aşa, *ad usum delphini*, şi ca şi cum n-ar mai fi făcut-o nimeni. Nu revenirea în actualitate a cărţilor respective a provocat recitirea lor, ci o întrebare pe care ne-o putem pune tot la doi ani: ce-a mai produs şcoala de literatură de pe Edgar Quinet?

Motiv pentru care mult mai interesante decît textele din Fişier '90 sînt „declaraţiunile" autorilor (de la *Ficţiuni* la *Tescani)*, iar dintre articolele de fond, acela al lui Paul Cernat, de departe criticul revistei. Este, de altfel, şi cel care îşi păstrează tonul din revistele „serioase" – *România literară* şi *Observator cultural*. În rest, criticii-prezentatori de la *Litere nouă* îşi caută un „ton de jucărea" în jocul de-a „colegii noştri – profesorii noştri", cu bătăi amicale pe umăr şi adresări directe, sau cu *happeninguri* – precum acela cu „grupul anti-Cărtărescu" – cam fără sens.

Probabil că nu sînt cea mai nimerită să răspund constatării dlui I.B. Lefter despre „abandonul", „întîrzierea", „discreţia" celor care au avut, din primii ani ai deceniului, deschise cele mai importante două porţi – aceea a *României literare* şi cea a Facultăţii de Litere (nu cea de la intrare, ci cele mai directe, care dau spre diferitele catedre). Şi care... în pofida acestor deschideri, nu s-au impus şi n-au scris cărţi. Ar putea fi, pe de o parte, ale tranziţiei valuri, dar poate şi acea recunoscută „slăbire" a obiectului (critica literară), nu doar a subiecţilor. Apoi, mai toţi cei pomeniţi de dl Lefter au făcut doctorate serioase în străinătate, sau sînt lectori la diferite universităţi de afară; unii îşi vor avea (dacă va fi să fie) şi cărţile. Alţii, nu.

Simona SORA

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

Sindromuri

Sindromul competenţei

Cu ani în urmă am avut prilejul să mă aflu, împreună cu o înaltă oficialitate din Ministerul Învăţămîntului, într-o vizită de studiu în Anglia. Înaltul personaj se afla într-o permanentă stare de solemnitate. Cu toate că nu dispunea de un titlu didactic academic, ţinea să se prezinte drept profesor universitar. Cămăşile, costumele, cravatele şi pantofii erau schimbaţi de cîteva ori pe zi. Într-un ritm la fel de susţinut erau deschise, cu gesturi ostentativ măsurate, noi pachete de Kent.

Serile, domnia-sa îmi făcea favoarea unor discuţii pe marginea evenimentelor de peste zi. În aceste ocazii, făcea – în treacăt, dar destul de frecvent – remarci despre sine, pe care însă le formula cu îngăduinţă la persoana întîi plural, de genul: „Noi, oamenii de cultură... noi, oamenii de mare ţinută intelectuală... noi, oamenii cu deschidere... etc.".

Marele om de cultură, care totuşi nu vorbea şi nu înţelegea nici una din limbile de mare circulaţie, binevoia să apeleze la mine pentru traducerea prezentărilor şi explicaţiilor gazdelor noastre. Ascultînd varianta românească a discursului, distinsul personaj simţea nevoia să manifeste prin diverse ramarci („Oooh"... „Aaa"... „Ţţţ"...) marele interes cu care urmăreşte expunerea.

La finalul discuţiilor însă, apărea aceeaşi problemă: omul nostru avea de pus cîteva întrebări. Mai mult decît atît, nu putea fi convins nici în ruptul capului să renunţe la ele. Întrebările sale dovedeau de fiecare dată, cu o vigoare şi o claritate remarcabile, faptul că nu înţelesese nimic, dar *absolut nimic* din cele prezentate.

Anii care au urmat mi-au dat prilejul să constat că la toate nivelurile administraţiei, dar cu deosebire la cele superioare, sînt prezente cu asupra de măsură asemenea personaje, care petrec mai mult de şase luni dintr-un an peste hotare, la diferite simpozioane şi conferinţe, unde stau cu urechea plecată spre cei ce le şoptesc despre ce se discută.

Alegerile din 1996 au adus unele elemente noi în acest peisaj. Discursurile coerente, într-o limbă română elegantă, ale domnilor Marga, Şerbănescu sau Dăianu, au provocat nedumerire şi îngrijorare înaltelor personaje convinse că povara tranziţiei stă pe umerii lor.

De exemplu, pe umerii domnului Ciumara care, uitînd că în 1997, sub privegherea părintească a Guvernului, opt regii autonome ale statului au mai angajat 300.000 de persoane, şi-a propus ca în 1998 să le restructureze... fără disponibilizări de personal.

„Sarcini" nu mai puţin „importante" au stat pe umerii domnului Dimitriu: este oare puţin lucru să convingi opinia publică de necesitatea de a se obţine pe întreprinderile româneşti de şapte ori mai puţin decît obţin bulgarii pe ale lor; sau de faptul că în timp ce diplomaţii români se dădeau de ceasul morţii să plătească 20 de milioane de dolari pe o clădire ce stă să se prăbuşească pe o stradă nu tocmai centrală din Berlin, domnia-sa era silit să vîndă 1.600 de întreprinderi autohtone cu o sumă medie de o jumătate de milion?

Să nu uităm pe domnul Pantiş, căruia nu i-a fost uşor să însăileze o demonstraţie ca să arate că o *creştere de şapte ori* a preţurilor în domeniul poştei şi telecomunicaţiilor între ianuarie 1997 şi ianuarie 1998 este în avantajul consumatorilor şi nu are nici o legătură cu gardurile, interfoanele, ferestrele termopan, gresia, faianţa, aerul condiţionat şi faţadele care au împodobit într-un ritm ameţitor oficiile poştale şi telefonice, nici cu salariile personalului şi nici cu vilele ale căror temelii ameninţă cu surparea a întregi masive muntoase.

Istovite de munca în folosul ţării au fost şi vîrfurile Ministerului Sănătăţii, mai ales după ce au reuşit să convingă pe cei de la Monitorul Oficial să publice un fals drept... hotărîre a Guvernului.

Nici domnului Dejeu nu i-a fost uşor să ne convingă de normalitatea faptului că un consilier al domniei-sale îşi petrece timpul „consumînd whisky" în compania unor personaje suspecte, între care o tînără care, după ce îşi provoacă contuzii... prăbuşindu-se beată peste mobilier (?), îndrăzneşte să acuze pe domnul consilier de tentativă de viol?

Şi pentru că „toate acestea trebuiau să poarte un nume", au intrat în cartea legendelor tranziţiei sub titlul *promovarea competenţei*.

Petru LISIEVICI

D'ale Bucureştiului

(pivniţe, ziduri, burlane)

La suprafaţă

© C. Bumbuţ

Bucureştiul e un oraş sub acoperire, sub o acoperire imensă de praf. Incert, indistinct, ca un foetus în pîntecele mamei, oraşul acesta visează. Se visează pe sine travestit în „micul Paris" sau într-o fata morgana călare pe norişorul său străveziu. Dacă dai praful la o parte, îl trezeşti. Ai un sentiment straniu, ca acela încercat apriori pe o înghesuială mare într-un troleibuz mic: te simţi puţin furat. Apoi vezi o mînă retrăgîndu-se discret şi îţi spui că lucrurile sînt apriorice doar în mintea ta.

Da, ceva lipseşte. Un fragment temporal (de – să zicem – 45 de ani), pe care Bucureştiul încearcă să îl recupereze ca spaţiu, alunecînd parcă într-un vis, de la suprafaţă spre subteran. O verigă genetică între ieri şi azi, care să îi ascundă stîngăciile, nesiguranţa, trauma. Şi asta se vede cel mai bine în aspectul localurilor. La suprafaţă, un şir de restaurante, fast-food-uri, băruleţe, cofetării trăgînd după ele (cu puţine excepţii) tradiţia occidentală a banalităţii de consum: fier forjat, marmură, gresie (eventual şomoioage de franjuri care îşi fac datoria chiar în faţa ta perplexă, curăţînd podelele în timp ce încerci să mănînci). Suprafeţe lucii, contururi exacte şi plante sintetice. Uneori acelaşi tipic pe octava superioară: eleganţă rece, încălzită la focul mic al candelelor de la mese, clarobscur intim, simplitate şi, din cînd în cînd, un ghiveci. De fapt, o plantă adevărată pe care nu o mai crede nimeni *(Contessina-Carlton)*. Sau arhitectură modernă, cu spaţii deschise, lift transparent şi iluminaţie în regim diurn. Atmosferă business *(Da Vinci)*. Sau restaurante: obosite, elegante şi doar atît, ori cu specific. Cu un specific vag şi prost ilustrat *(Marele Zid Chinezesc*, care ar putea fi, la fel de bine, *Marea Hală cu vreo două fresce orientale înăuntru şi cîteva lampioane sigur chinezeşti pe dinafară* şi – ce-i mai rău – *cu nişte ospătari prost crescuţi, definitiv români şi aglomeraţi la uşă)*. Sau cu un specific care începe kitsch şi se termină cu bine: restaurantul chinezesc de pe strada Eminescu, la cîţiva paşi de cel menţionat anterior. Aici te întîmpinau, de 8 martie, două vaze imense cu trandafiri artificiali pe care stătea scris: „Vă rugăm, nu furaţi florile!". Apoi, totul căpăta sens: o chelneriţă zîmbitoare în chimono de mătase te invita în *salonul Dragonului* sau în cel al *Lotusului* ori al *Bambusului*, la alegere. După ce îl înţelegeai pe primul, puteai să le confunzi pe ultimele două, dar asta nu mai avea nici o importanţă. În ciuda spaţiului redus şi, poate, a livingului de la intrare, localul reuşea să te pună în atmosferă, fără excese dar şi fără lipsuri. Şi, mai important, dădea conceptului o minimă coerenţă.

Una peste alta, partea văzută a oraşului, cu localurile sale, e o lume banală, în care „kitsch" poate însemna fie multiplicarea ei nesfîrşită, fie planta sintetică ce copiază (nu se ştie de ce) după natură.

Dedesubt

Antropologic vorbind, barurile bucureştene împărtăşesc mai toate aceeaşi predilecţie pentru un *regim nocturn al imaginarului*, refugiindu-se în spaţiul cavernos din pivniţe şi demisoluri. Un fel de regresie *ad uterum*, ca cea a omului primitiv, înspăimîntat de „lumea riscului redutabil şi dușmănos" (Durand). Un fel de grote de consum ale postmodernităţii, cu o arhitectură minimală, brută, lăsînd impresia nefinisajului intenţionat, a cărămizii şi tencuielii fruste, a instalaţiilor explicite sau jucat mascate. În mod paradoxal, aceste cavităţi simple sînt aglomerate pînă la exasperare de un întreg calabalîc ostentativ: butoaie, ustensile şi maşinării vechi, obiecte gospodăreşti de muzeu, bani ieşiţi din circulaţie (atîrnaţi deasupra barului) şi litografii după reclame de epocă pe pereţi. Etcaetera... Ele devin locuri de depozitare haotică a unor reziduuri simbolice, o aventură subterană apăsătoare prin exces, prin presiunea insuportabilă exercitată de obiecte asupra ta. Un kitsch care înseamnă prea mult *(Terminus)*. Sau rămîn într-un echilibru plăcut *(Lord's Pub)*.

La burlane (vizavi de Teatrul Ţăndărică) nu respectă reţeta. Construit pe aceleaşi principii, este, totuşi, genul de bar personalizat care reduce obiectualul la minim, de la concret spre abstract, urmărindu-şi cu aplicaţie tema. Nimic supărător în afara unui panou publicitar *Marlboro*, ulterior şi neavenit.

Dedesubt, Bucureştiul e un univers bîntuit de fantasmele civilizaţiei, însă unul cam prost decupat dintr-o Europă cu foile veline. Fiindcă, dacă *neglijé*-ul minimalist dă bine pe trupul marilor capitale (cu spaţii salubre, superfinisate), la noi adînceşte psihoza. O încăpere cu tencuială aparentă şi ţevile la vedere – după un oraş întreg în mizerie – poate fi insuportabilă.

Poze la minut

Planter's (Piaţa Amzei) – un bar interesant, cu supantă şi luminator. Jos: atmosferă plăcută şi la modă, în stilul pub-urilor englezeşti. Sus: o sofa pe care te poţi aşeza să respiri aerul mucezit al obiectelor vechi din încăpere, reflectoare de scenă atîrnînd de lanţuri grele şi sobiţe de epocă bune de admirat. Aici clienţii suferă de o uşoară afectare fără să aibă nici cea mai vagă idee de ce.

Opium: dacă treci pe strada Horei, vezi o casă roşie cu felinare şi cu aspect de mucava. Te opreşti descumpănit fiindcă nu are firmă, dar te incită. Asta e chiar tupeu! Să dai peste ceva pe care nu scrie ce e... înăuntru: aer stătut, mobilier vechi, drapaje grele în aceeaşi culoare, sofale „decadente" şi (de ce nu?) o cadă. Lipseşte *Madama*, sau, oricum, lipsea, fiindcă barul era închis, aşa că nu l-am mai văzut. Ar fi fost, în orice caz, prea mult. De la intrare, experimentul părea supralicitat, teatral şi îngrozitor de real, lumea prea bună, şi pretenţiile mari! Mult spectacol acolo unde nimeni nu are nevoie de atît. Sau poate că unii da?

La Grand Café (Pache Protopopescu) – este un local mic, construit pînă la ultimul detaliu pe ideea de *kitsch*. Nu există aici nici un obiect care să nu facă parte din această categorie şi care să nu întreţină cu celelalte o relaţie de perfectă armonie. Rezultatul este absolut remarcabil: în afara unui domn – probabil „aproprietar" şi cu comportament de patron român –, nimic din *La Grand Café* nu are legătură cu *kitsch*-ul. Un loc extrem de plăcut, greu de descris şi care trebuie pur şi simplu văzut.

Uptown (str. Rabat): un bar elegant, bine gîndit. Aflat într-o zonă de vile vechi, se integrează perfect în atmosferă. Patronii explică alegerea culorilor şi a designului: „Am vrut să arate clasic, nu am vrut să schimbăm nimic pentru ca totul să pară natural şi vechi. În grădină nu era nimic înainte, aşa că am acoperit-o cu lemn pentru a o putea folosi şi pentru a se asorta cu ce e în jur. La fel, ferestrele sînt verzi fiindcă totul e verde împrejur". Pe pereţi au fost pictate de mînă hărţi vechi (în galben – marca timpului). „Hărţile sînt originale, la fel şi zodiacul din spate." Ş.a.m.d. Un loc aranjat cu gust şi care te face să te simţi bine.

Memento

Mă tot întreb de ce prin originalitate se înţelege exces. Nu am răspuns, aşa că pornesc la drum călcînd uşor, să nu se trezească Bucureştiul. Sînt la suprafaţă.

Alice POPESCU

● *În strada Toamnei, colţ cu Franzelari – Restaurantul* Nicoreşti. *Lume multă, gălăgie, miros de mîncare, tacîmuri zdrăngănite. În sala principală, peste oamenii care mănîncă, vorbesc şi sînt atenţi să nu-şi păteze costumele costisitoare, domneşte un uriaş basorelief din lemn. Este o scenă de vînătoare aproape cît peretele, adică de aproximativ 6-7 metri pătraţi. De ce a fost nevoie de atîta spaţiu, de atîta lemn lăcuit? Pentru că vînătorul cu pană la pălărie şi cu puşca în spate şi cu cartuşiera la brîu are 4-5 cîini ce par toţi hămesiţi şi stau în jurul stăpînului aşteptînd o bucăţică din vînatul proaspăt. Dar toată acţiunea se desfăşoară în pădure unde pericolele sînt la tot pasul: pe o creangă un rîs îl pîndeşte pe vînător, iar din inima codrului se apropie un urs. Într-un alt copac – o veveriţă drăgălaşă pentru sensibilizarea mesenilor. În colţul din dreapta-jos am crezut că se află căprioara prinsă. O privire mai atentă mi-a dezvăluit însă pe unul din cîini mîncîndu-şi liniştit osul. Tabloul se termina şi în continuarea lui oamenii care mîncau, vorbeau atenţi să nu-şi păteze costumele. În holul de trecere, încă un basorelief, însă mai simplu: cîţiva flamingo printre cîteva beţe de stuf. Un soare geometric strălucea deasupra tuturor.*

Cine a realizat aceste lucruri? „Ehe... A plecat de la noi din ţară..." îmi spune Fane, şeful de salon, cu amărăciune în glas.

● *La* Simplon, *în centrul Bucureştiului, puteţi mînca în susurul izvoarelor (să vă imaginaţi că sînteţi poate la un picnic?). O fîntînă arteziană în patru trepte îşi clipoceşte apa necontenit. Cele patru trepte sînt un fel de patru ligheane cu vopseaua albastră scorojită din care apa vine în cădere pînă la pompă şi de-aici iarăşi înapoi. Întreaga fîntînă este înconjurată de plante de plastic, deasupra lor fiind o salcie. Pe lîngă această mică grădină, înrămate, postere cu gladiatori şi maşini sport.* ***(Cătălin Manole)***

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

îl cunosc pe...

Ion Ţugui

Am fost un copil, care, dincolo de-a descoperi oamenii, dintr-o familie numeroasă, am descoperit pădurile şi animalele. Mai ales oi, fiindcă păscutul vitelor şi al boilor de jug era o treabă ce nu putea fi lăsată în seama unui copil de 6 ani. Eu mergeam primăvara pe toloacă, iar toamna pe ţarină. Domnule, ce se întîmplă, ajungi să identifici fiecare exemplar. Iată, a trecut o viaţă, şi pot să spun acum că vorbitul cu vietăţile nu-i metaforă, nu-i o rostire subiectivă, gratuită. Copil fiind şi stînd de la 6 dimineaţa la 9 seara cu oile, mi-am dat seama că fiecare exemplar are propria personalitate. Erau nişte exemplare cărora nu le plăcea să meargă în urmă. Le nenoroceai dacă le puneai în coadă, sau în rînd. Erau unele ce atrăgeau la izvoare turma întreagă. Dar ce-am căpătat de copil... de aceea n-am putut asista la tăierea unui miel, şi nici acum nu mănînc miel sau oaie... odată cu venirea primăverii peisajul copilului capătă nişte înfloriri, nişte frumuseţi inexprimabile. Mieii au un mod de a se juca paradoxal. Au obiceiul lor de a zburda în patru picioare, ca şi cum ar avea arcuri. Mult mai tîrziu am înţeles de ce creştinismul a personificat mielul, i-a dat o autoritate sacră. Or, asta o poţi înţelege cînd ai păscut oi mulţi ani. Am pierdut oi, mi-am văzut oaia răpită de lup... n-am s-o uit niciodată... se înţepase în copită. Eram lîngă o pădure foarte densă. Deodată, stîna s-a speriat, oile au fugit spre mine, cea şchioapă a rămas. N-am să uit scena asta cînd doi lupi literalmente au sfîşiat-o... lupoaica un salt în ceafă, al doilea la burtă. Au tras de ea, au transformat-o într-un cojoc, asta era... eu am scăpat de-o haită, şi-am scăpat cum? O intuiţie colosală... aveam buzunarele pline de ziare cu colinde de Crăciun. Am rupt un par, era îngheţat totul... am aprins ziarele pe par şi era un lucru inexplicabil cum au ars... am fugit şi am fost salvat. Mie nu mi-era frică de lupul ce se apropia. Acela vine direct, periculoşi sînt cei ce vin din jur şi nu apuci să-i vezi decît cînd e prea tîrziu... Tata vroia să mă ţină în gospodărie, vă daţi seama... 15 hectare de pămînt şi-şi vedea viitorul gospodăriei bine pus în mîinile mele... ei bine, cînd am văzut ce mi se pregăteşte, iar colectivizarea făcea ravagii în Vicovul de Jos, am plănuit un lucru grozav, să fug de-acasă. Aveam consimţămîntul mamei. Un frate mai mare mi-a făcut rost de o valiză mai mare, de lemn, cu lacăt, mama mi-a dat bani. Prin septembrie 1950 şi de la Vicovul de Jos şi pînă la Bucureşti am notat fiecare staţie prin care personalul a oprit. Era un eveniment, aveam mărturia fugii. La Bucureşti, rigorile ţăranului au dispărut... nimeni nu mă aduna de pe drumuri, nimeni nu mă trezea la 5 dimineaţa. A trebuit o supraconştiinţă ca-n situaţia asta de rătăcit să-mi pot aduna în mine cel puţin un ideal. Idealul a fost să fac artă şi să scriu. Am făcut Conservatorul, clasa de contrabas. Stăteam la un cămin, un fel de cazărmi civile, într-o cameră cu 40 de studenţi, lîngă patul mea dormea Dumitru Furdui, Dumnezeu să-l ierte... eram numai artişti şi nu semănam cu nimeni altcineva dintre studenţii altor facultăţi. Aici traiul era tipic colhoznic. Aici era un principiu: erau mulţi saşi nemţi. Erau mai înstăriţi, primeau pachete mai bogate de acasă. Ei bine, cînd venea un pachet, se pregătea o întreagă strategie şi cu mare discreţie se dădea lovitura la acel pachet. Era un furt haiducesc, se împărţea prada cu ceilalţi, uneori era chemat şi păgubitul. Ceva mai mult, această „normă" colhoznică era valabilă şi la îmbrăcăminte, la chiloţi, izmene, cămăşi... nu era bine să ai două perechi de pantofi, una, obligatoriu, ţi-o lua altcineva. Era acea lume venită la începuturile proletcultismului, era omul sărac cu acces la învăţătură. Pe atunci a venit şi prima iubire. Aveam o prietenă, fiica lui Miss România din deceniul trei. Mama ei ţinea neapărat să o căsătorească cu un artist, care să nu semene cu clasa muncitoare. Evident, ne-am găsit unul pe altul, iar după o săptămînă ne-am decis să ne facem şi noi o viaţă împreună. Ne tocisem buzele de săruturi şi fiinţa păcătoasă sau naturală îşi cerea drepturile. Eu stăteam în cămin, iar minunata frumuseţe deodată spune că mama ei pleacă de-acasă şi puteam sta la ea. Bine... prima seară era frumoasă. La ora 2 noaptea am ajuns pe Splaiul Independenţei, un bloc cu şapte etaje... am urcat şapte etaje, pe scara de serviciu, pe întuneric, ca să nu dăm de bănuit. Mi s-a atras atenţia ca atunci, la etajul 7 ajunşi, eu să aştept, ea va deschide uşa la bucătărie, o să aprindă o lumină, iar eu cum o văd, să intru. Cum am văzut lumina, m-am apucat să urc, dar nu era balustrada, ci ceva din lemn gros şi m-am împiedicat şi am tras peste mine acel obiect. L-am văzut venind spre mine uriaş. Obiectul se prăvălea pe scări... era un butoi uriaş de bere care a coborît şapte etaje, producînd un zgomot infernal. Eu după el. Spectacolul ce a urmat acestui spectacol infernal a fost următorul: priveam de pe malul Dîmboviţei blocul. Blocul era, de sus pînă jos, luminat. În felul acesta s-a încheiat o iubire. Celelalte iubiri au fost fără butoaie şi fără lumină.

Eugen ISTODOR

roluri

Moartea tragediei

Oedip, ucigîndu-şi tatăl, căsătorindu-se cu mama sa şi făcînd copii împreună, acţiona inconştient şi involuntar, dirijat de un Destin „manipulat" de zei, aceiaşi zei care vor declanşa, drept pedeapsă, o cumplită molimă în cetatea Tebei; *Destinul* a împins-o apoi pe Iocasta, mama incestuoasă, la sinucidere şi pe Oedip, fiul asasin şi incestuos, la automutilare. Astfel a luat naştere una dintre cele mai cutremurătoare tragedii ale Antichităţii, datorată lui Sofocle. Soarta lui Oedip produce, de peste două mii de ani, unor generaţii succesive de spectatori, emoţii răscolitoare, acea stare de purificare, prin milă şi groază, pe care cei vechi au numit-o *catharsis*. Cînd vedem, însă, în zilele noastre, la televizor, făpturi patibulare care şi-au violat mama sau fiica minoră, nu ne înfioară vreo emoţie, nu trăim vreun *catharsis*. De faptele acestor monştri este vinovat un singur zeu: Alcoolul, care, la rîndul său, acţionează pe fondul unei structuri pre-umane, de nevertebrată. Iar pedeapsa pentru incest este, azi, incomparabil mai mică decît în tragediile antice: nici tu epidemii devastatoare, nici tu sinucideri, nici tu automutilări, „cel mult, şapte ani de puşcărie". Aşa dispare din sufletul nostru sentimentul tragicului. Aşa moare tragedia. Şi e teribil de trist, fiindcă tragedia – pentru unii pare greu de crezut – face parte din sublimul existenţei omeneşti. Este drept că la subminarea tragediei a contribuit şi mass-media, cu cifrele ei reci şi seci, rezultate din războaie, accidente, atentate, sinucideri colective, pe care ni le recită zilnic voci impasibile, automate de speakeri pe toate posturile de televiziune din lume.

Bun, a murit tragedia, dar s-a născut altceva, comparabil, în loc?

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

PROTECŢIA LIMBII ROMÂNE ŞI A ÎNTREGII FAMILII (4 SOŢII ŞI 17+18 COPII) DE CATASTROFE CARE POT JUPUI HÎRTIA

● Deşi simt în spate suflarea celor zece milioane de români invocaţi de domnul senator Pruteanu în sprijinul legii sale, deşi simt greutatea „sutelor de scrisori" pe care le primea tot domnul Pruteanu în sprijinul limbii ca „sînge al românului", tot nu-mi pot imagina ce s-ar întîmpla odată aplicată respectiva lege pentru protecţia limbii române. Însă mi-l pot imagina pe domnul Pruteanu, nervos, supărat, carismatic, în fruntea poporului, cum tună şi fulgeră împotriva englezismelor, iar în faţa sa iepuraşul Bugs Bunny care îi dă celebra replică: „What's up, doc?" (adică „ce-ai păţit, doctore?" – cu acelaşi ton şi ritm). **(C. G.)**

● Specificaţia pe un produs (de obicei, cosmetic) „pentru întreaga familie" ţine de o manevră publicitară, care are în vedere multiplicarea categoriilor de consumatori. Numai că stratagema invocării familiei consumatoare s-a extins în ultima vreme la tot felul de produse, ajungîndu-se chiar la aberaţii – aşa cum se întîmplă, de exemplu, în cazul unei mărci de băuturi *(Russeika Family)*. De ce, prin urmare, să nu apară şi *tabacioc* pentru întreaga familie? Sau femei pentru întreaga familie? (Asta pentru a completa lista de preferinţe a unui celebru consumator de vodcă. *Haraşo!)* **(C. P.-B.)**

● Salariile directorilor de regii (echivalentul a cîteva zeci de mii de dolari pe lună) par scandaloase în România, pentru că sînt comparate cu cele ale profesorilor, medicilor, cercetătorilor. Nu în această direcţie privesc responsabilii domeniilor respective. Cînd s-a descoperit că Jefri, prinţul din Brunei, în calitatea sa de ministru al Finanţelor, a risipit banii administraţi de el, bietului om – tată a 17 copii de la 4 soţii, la care se adaugă 18 copii adoptaţi – i s-a confiscat paşaportul, avioanele lui nu au mai primit autorizaţie de zbor şi conturile i-au fost blocate. Sultanul a decis că de-acum înainte nu poate cheltui mai mult de 300.000 de dolari pe lună. Dacă i-ar adopta şi pe directorii de regii... **(M. B.)**

● În materie de catastrofe nu-s de ajuns informaţiile, mai trebuie şi stil gazetăresc: „în oraşul Sovata, rîul Tîrnava a acoperit gara pe o porţiune de *cinci hectare* (s.n.) *(Naţional,* 8/9 aprilie). Despre restul hectarelor pe care se întinde probabil gara Sovata nu ni se mai spune nimic. **(T. C.)**

● „O admiraţie fără rezerve mi s-a părut nepotrivită" – scrie Vlad A. Arghir în numărul 6 al *Observatorului cultural,* referindu-se la splendida colecţie a editurii Brumar şi, în particular, la două volume de Şerban Foarţă publicate acolo; drept pentru care colaboratorul săptămînalului face o cronică a... cuadraţilor, colontitlurilor şi logogramelor, mergînd, maniacal, pînă la faptul că „în *C(aragialeta),* o picătură de clei rătăcită între foi a jupuit hîrtia"... Nu ştiu cum i se va fi părut lui Ş.F. însuşi – suprem arbitru al *mise-en-page*-ului – această cronică; în ce mă priveşte, subscriu la părerea „recenzentului", cum că „proiectul... pretinde mai mult. N-am avut încotro şi i-am întors această politeţe." **(a. l. ş.)**

MEG & MACBETT, UN MINISTRU TRUCAT ŞI UN DOBITOC DIN TRIBUNĂ

● Hercules, cel din mitologia greacă, a devenit erou de desene animate, în stil Mickey Mouse, Fred Flinstone sau Bugs Bunny. De aceea, nu e de mirare că povestea lui a fost prescurtată şi contaminată (cu peripeţiile altor eroi mai puţin cunoscuţi). Nostim e că, în cărţulia cu acelaşi titlu apărută la editura Egmont, şi numele personajelor au fost rezumate, probabil pentru a nu îngreuna memoria micilor receptori: Philoctetes devine Phil, Megara se transformă în Meg. **(I. P.)**

● Aflăm din *România literară* (nr. 13) că actorul Claudiu Bleonţ primise un plic de la dna Marie-France Ionesco conţinînd un manuscris inedit al marelui Eugène, cerut de secretariatul literar al Naţionalului pentru a figura în caietul-program al spectacolului *Macbett.* Atunci cînd programul a apărut fără manuscris, d-na M.-F. Ionesco a trimis o notă de protest la *Rom. lit.* (apărută în nr. 11) citită cu stupoare de directorul Naţionalului şi de secretarul său literar, care habar n-aveau că manuscrisul fusese expediat...! Pur şi simplu, dl Bleonţ – soţul regizoarei spectacolului şi interpretul său principal – considerase că manuscrisul îi era adresat lui... Înduioşătoare ingenuitate! **(a. l. ş.)**

● Nu trebuie să fii neapărat un fan al lui Ion Caramitru pentru a-ţi spune că ideea (gen *Academia Caţavencu* în intenţie, dar mai apropiată de *Atac la persoană* ca rezultat) trucării fotografiei sale (capul ministrului pe trupul unei demimondene) în *Adevărul* din 11 aprilie a.c. nu a fost cea mai fericită idee posibilă. Ceva-ceva oricum spune că seriozitatea temei în discuţie acolo nu rimează cu umorul căznit al unei asemenea ilustraţii de pagina 1. **(A. C.)**

● C.T. Popescu a comentat alături de Dumitru Hărădău meciul de tenis România-Ungaria. Un talent surprinzător pentru un gazetar consacrat în alt domeniu, cel al comentariului politic. Plin de observaţii interesante, mult lăudate chiar şi de Hărădău, echilibrat şi fair play. Şi mi-am zis că sportul (chiar dacă meciul e între România şi Ungaria) te *ţine departe* de patimile la care te predispune politicul. Dar, meciul lung, nervii tot mai încordaţi... Spre sfîrşit au început exclamaţiile. Hărădău a pornit a drăcui mingile. „Neaveniţi din tribune", aşa cum elegant îi caracteriza C.T. Popescu la început pe spectatorii scandalagii, au devenit în exprimarea aceluiaşi comentator „Un dobitoc din tribună!". Sîngele apă nu se face. **(A. M.)**

SENTIMENTE EUROPENE ÎN CASTELE DE NISIP FURATE

● Dintre toate strîngerile amicale de mînă între şefii lumii, nici una parcă n-a fost mai viguroasă, mai îndelung susţinută şi mai larg desfăşurată ca aceea dintre domnii Putin şi Solana, în ziua cînd occidentalul a sosit la Kremlin să explice că suspendarea Rusiei din Adunarea Europeană e o expresie a unor sentimente europene care, desigur, se pot şi schimba... Cele două mîini, energic mişcate, aveau ceva din bielele unei locomotive, cînd copiii, la grădiniţă, se joacă de-a trenul. **(R. C.)**

● Cum arată capitala descrisă de *Cotidianul:* „Uriaşi cu picioare de lut, blocurile bucureştene nu oferă nici o garanţie locatarilor că pot scăpa cu viaţă în cazul producerii unui seism serios. Construite după ureche după principii care îi fac şi acum să zîmbească pe cei ce le-au realizat, *blocurile Capitalei* (s. n.) sînt castele de nisip..." *(CutremuRomania",* 7 aprilie a.c.). Nu cumva e vorba, mai degrabă, de Hâncu-manie? **(T. C.)**

● Potrivit spuselor unui reprezentant al Poliţiei române (luate de la o conferinţă de presă şi aduse într-o emisiune de ştiri la PRO TV), la domiciliul unui infractor au fost găsite, printre alte obiecte furate, „14 *cease* de aur". Care, probabil, arătau toate ora şase. Cînd mintea poliţistului plecase. De acase. **(D. S.)**

Dumitru SANDU

profesor universitar, Facultatea de Sociologie, Universitatea Bucureşti

„Nu se poate face capitalism cu oameni pesimişti“

Cartea profesorului Dumitru Sandu Spaţiul social al tranziţiei *analizează competent, ştiinţific şi interesant în acelaşi timp, componentele şi determinările celor zece ani de tranziţie românească, efortul de a trece de la o fortăreaţă totalitară la o societate democratică şi la o economie de piaţă, context în care optimismul – ceea ce îl generează şi ceea ce-l ucide – devine subiect de analiză. „Reprezentările despre schimbare devin parte integrantă a schimbării“, susţine profesorul Sandu şi acesta a fost subiectul interviului de mai jos, rămas monolog, deoarece întrebările nu făceau decît să încurce logica discursului.*

Tema optimismului îmi este dragă, nu pentru că aş fi un optimist iremediabil. Dezbaterea publică de pînă acum, dusă de către politicieni, jurnalişti, sociologi s-a centrat pe mulţumire şi nemulţumire, pe satisfacţie-insatisfacţie, încredere şi neîncredere. Sînt aspecte extrem de importante. În raport cu ele optimismul în capitalismul românesc este o nouă temă.

Legătura dintre optimism şi capitalism nu este una speculativă, ci una de fond, de substanţă. Capitalismul de tip democratic – nu cel autoritar, dictatorial, gen Franco sau Hitler – se dezvoltă prin proiect, prin proiecte individuale şi de grup, libere să se mişte, să intre în competiţie. Ca să faci proiecte, trebuie să ai dispoziţia de a gîndi ziua de mîine. Şi a gîndi ziua de mîine, înseamnă, în esenţă, a fi optimist. În esenţă, deoarece ziua de mîine poate fi gîndită în sens pozitiv şi în sens negativ. Optimismul ţine de gîndirea pozitivă.

După această constatare apare întrebarea: cine generează optimismul? Vine din cer, vine de pe pămînt, vine de la dreapta, adică din Vest, vine de la stînga, adică din Est? El vine de aici, din această ţară, de pe aceste locuri, din solul acestei ţări, în primul rînd din solul social şi instituţional. Ar trebui să ne întrebăm atunci, dacă optimismul există în profunzime, în structura valorică reală a acestui popor, sau e legat de structuri instituţionale. Ca orice fenomen social nu are o singură determinare, nu există legături unice în viaţa socială. Dar, pe de altă parte, există legături predominante.

Cînd economiştii, oameni care operează cu cifre – unii dintre ei cu idei fascinante – ajung în zona incertitudinii, în explicarea unor fenomene, cum ar fi eşecul de moment al capitalismului din România, încep să vorbească despre valorile şi mentalităţile existente, nefavorabile capitalismului adevărat. Se presupune că în genele noastre culturale există o orientare pasivă, nonantreprenorială; dar situaţia românilor plecaţi în străinătate infirmă această supoziţie. În momentul cînd se schimbă mediul, se schimbă şi reacţiile omului: el nu-şi modifică mentalitatea, el pleacă luînd cu el un bagaj cultural, al culturii româneşti, al lui pentru toată viaţa; el are succes pentru că s-a modificat mediul. Şi nu e vorba despre colegii de muncă sau de vecini, ci în special despre structura instituţională. Punctul meu de vedere este că optimismul, floarea rară care trebuie ocrotită, creşte numai în anumite grădini, trebuie să aibă anumite alei, straturi orînduite, în aşa fel încît respectiva floare să fie provocată să crească. Este nevoie de o anumită umiditate, însorire. În plan social acestea se numesc instituţie, lege, ordine instituţională. Cum se poate crea un aranjament de legi, instituţii, asociaţii care să-i poată determina pe oameni să-şi gîndească viitorul la modul pozitiv? Nu există reţete. Dar în această căutare de răspuns, societatea românească este una fascinantă pentru sociolog, politician sau jurnalist, deoarece răspunsurile se găsesc greu dar – probă de optimism şi nu numai – se pot găsi.

Problema este cea a stimulării activismului social al oamenilor, în plan economic şi mai ales în plan politic. Răspunsul standard la întrebarea formulată mai înainte este că structurarea dezirabilă nu se produce din vina politicienilor. La prima vedere este adevărat: ei sînt inginerii, proiectanţii de instituţii. Instituţia nu este proiectată de omul de pe stradă: acesta are dorinţe, are aspiraţii şi el trebuie să respecte instituţia după înfiinţarea ei. E un joc de doi parteneri. Dar ca sociolog trebuie să nuanţez. Nu e corectă afirmaţia că toţi politicienii sînt în toate cazurile vinovaţi, plasînd toate deficienţele acolo.

Boală este legată de o tendinţă mai generală şi ea se numeşte lipsa de expertiză. În societatea noastră, stocurile de cunoaştere, mai ales pe latură economică şi socială, sînt extrem de reduse. În lipsa unei informaţii adecvate care să permită judecăţi şi evaluări corecte, apare tendinţa de a găsi un ţap ispăşitor. Ori de cîte ori ne ducem spre ţapul ispăşitor, politicianul de dreapta sau cel de stînga, cel care a fost la putere sau cel care este la putere, circulăm în spaţii ideologice, în spaţii din afara cunoaşterii de specialitate, de unde şi vin rădăcinile răului. E adevărat că nu există o cunoaştere precisă a felului cum trebuie să se desfăşoare tranziţia postcomunistă. Şi în alte ţări ea evoluează prin încercare şi eroare. Dar ceea ce se întîmplă în centrul şi Estul Europei este unic doar din punct de vedere economic; din punct de vedere politic se aseamănă destul de bine cu experienţa Spaniei, a Portugaliei sau a Greciei, din anii '70-'80, cînd aceste ţări au trecut de la regimuri autoritare la organizări social-politice de tip democrat. Trecerea de la economia centralizată la cea de piaţă este unică şi e firesc ca Polonia, Cehia, Ungaria, Slovacia, România şi celelalte ţări din zonă să fie confruntate cu erori. De unde vin diferenţele?

Majoritatea teoreticienilor se referă la punctul zero, la faptul că în 1990, Ungaria, Polonia, Cehia arătau altfel decît România sau Bulgaria. Acolo situaţia era mai bună, existau experimente ale reformei, chiar în cadrul comunismului, în timp ce România a fost o ţară izolată. Şi Dej, şi Ceauşescu au avut un succes remarcabil în izolarea ţării şi această „performanţă“ ne influenţează în continuare. Este ceea ce se numeşte dependenţă de cale: se avansează în funcţie de drumul pe care s-a pornit. Este aşa, dar nu e numai aşa. Această influenţă a punctului zero, 1989-1990, este în scădere; contează din ce în ce mai mult memoria instituţională, capacitatea diferitelor societăţi de a înmagazina şi de a prelucra informaţia cu privire la ce a fost bine şi ce a fost rău în anii trecuţi. De aici vin diferenţele.

În lumea exemplelor, se pot găsi multe explicaţii: am lucrat, doi ani de zile, ca expert PHARE pentru probleme de dezvoltare regională, proiectînd împreună cu colegi geografi, urbanişti, economişti, structurile instituţionale necesare dezvoltării regionale. Un coleg al nostru din Anglia a venit în ţară la un interval de un an de zile şi a fost primit de aceeaşi persoană, la acelaşi ridicat nivel de decizie, în acelaşi birou, din Palatul Victoria. La a doua vizită, englezul a constatat că tot ce s-a discutat la prima întîlnire nu mai exista, n-a notat nimeni ce s-a decis în urmă cu un an. Ca să nu mai vorbim că nu se făcuse nimic din ceea ce se promisese. Cînd a revenit era ca şi cum ar fi venit pentru prima oară. Este tragic din punct de vedere social, pentru că, în acel mic-mare birou, din Palatul Victoria, s-a întîmplat ceea ce se petrece în toată ţara: nu se adună informaţia, nu se leagă cum trebuie, nu se învaţă din ce este greşit şi din ce este bun. Brambureala instituţională de aici decurge. Aşa apare şi nevoia de a găsi puncte de intrare în cercuri vicioase, extrem de bine structurate. Dacă este să vorbim aplicat, atent, ştiinţific, problema nu este cu politicianul sau cu mentalităţile, ci cu cercul vicios creat în relaţia dintre mentalitatea omului simplu şi politician. Pentru că există şi un gen de cultură a omului normal, care favorizează comportamentul defectuos al politicianului.

Ar trebui căutate punctele de intrare de unde să poată fi întreruptă acţiunea distructivă a lipsei de memorie instituţională. Nu ştiu care e calea, dar pot exista ipoteze. Una dintre ipotezele de acţiune este cea a dezbaterii publice responsabile, în care şi jurnaliştii şi juriştii, şi sociologii, şi economiştii, şi politicienii să-şi respecte reciproc competenţele. Atunci pot să apară efectele de corecţie. Presa este un mecanism cu un început bun, competiţia există, în pofida unor dependenţe economice evidente. Presa a contribuit mult la indicarea unor direcţii de acţiune în materie de corupţie şi modul de raportare la corupţie este una dintre căile de rupere ale pomenitului cerc vicios.

Optimismul trebuie plasat, cu sens, într-un tablou. Termenul este etichetă pentru un fenomen mai larg, care se referă la capacitatea de dezvoltare prin proiect.

Pentru a evolua, o societate trebuie să genereze prin grupurile ei, prin asociaţiile ei, prin indivizii ei, planuri concurente de dezvoltare. Dar aranjamentul instituţional nu este suficient pentru producerea modernizării democratice. Acest proces trebuie regîndit, reconstruit, scos din clişeele socialismului şi pus pe făgaşul lui normal de dezvoltare capitalistă. În esenţă, modernizare înseamnă raţionalizare, organizare raţională, pe fundament ştiinţific, a proceselor economice, politice şi sociale. Construirea de proiecte face parte din acest proces major. Nu se poate ajunge însă la o efervescenţă constructivă, decît dacă se asigură fluxurile optime de circulaţie a informaţiei necesare. Una din moştenirile grele ale comunismului este circulaţia defectuoasă a informaţiei: se cheltuiesc bani mulţi pentru producerea ei şi apoi zace stocată, moare în dosare sau, mai nou, în fişierele calculatoarelor. O parte din informaţia necesară sociologului – sondajele – el şi-o produce singur, dar pentru a pune un diagnostic corect este nevoie de mai mult. Lupta cu instituţiile guvernamentale, dar şi cu cele neguvernamentale, pentru a obţine informaţii curate, bune, este destul de grea, în pofida progreselor făcute pe această cale. Capitalismul nu poate fi eficient fără accesibilitatea informaţiei şi capacitatea de prelucrare şi de analiză, în aşa fel încît datele să vorbească oamenilor. Pe piaţă sînt multe cărţi proaste care fac ideologie sub haină ştiinţifică şi singura modalitate de a le elimina este să pregătim oamenii aici cît se poate, să-i trimitem în străinătate să înveţe; trebuie să facem să circule exemplele bune, reuşitele societăţii, altfel opinia publică este copleşită de eşecuri. Numărul de specialişti pentru zona ştiinţelor sociale, oameni capabili să prelucreze bine datele, este încă extrem de redus.

Acolo unde nu există competenţă în prelucrarea informaţiei, creşte ideologia. Aceasta din urmă îşi are rostul ei, mai ales atunci cînd este credinţă constructivă, dar nu ca justificare de interes sau de incompetenţă. Floarea optimismului social poate fi uşor sufocată de vitalitatea pe care o au ideologiile, politicianismul, corupţia şi incompetenţa.

A consemnat Magdalena BOIANGIU

O lustraţie ca-n Germania

E capitalism în România? Dacă nu, se îndreaptă România spre capitalism? Ce fel de capitalism? Dv. doriţi capitalism?

Sînt cîteva întrebări pe care le-am pus unor oameni care-şi făceau cumpărăturile prin piaţa Galaţi. Să vedem ce-au răspuns.

Maria Nastea (funcţionară) – Capitalism e la americani nu la noi. La noi e socialism, încă. E plină ţara de monopoluri de stat şi de indivizi care trăiesc necinstit de pe urma statului. E foarte greu să devii patron şi să lucrezi în mod corect, să nu depinzi de stat... Poate vom ajunge şi în capitalism, peste cîteva zeci de ani, cînd s-or mai duce ăştia de acum pe la cimitir. Că sper să se ducă înaintea noastră. Sigur că vreau capitalism, altă soluţie normală nu există.

Dumitru Gheorghe (tehnician) – E capitalism domnule, d-aia e totul aşa scump. Economie de piaţă. Păi nu vezi, a ajuns carnea şaizeci de mii, nu mai poţi să-ţi faci un concediu... Pe vremea răposatului banii erau bani. Credeţi că în capitalism banul nu e ban?

Poate pentru ăia care fură. Sau poate în alte ţări, în Occident, ştiu eu. Dar mă cam îndoiesc. Oricum, la noi, capitalismul ăsta e o pacoste. Mai bine era înainte.

Grigore Stan (inginer) – E capitalism. Cam sălbatic, dar capitalism. Ne-am dorit capitalismul cînd am făcut revoluţia. Că nu-i perfect, e şi vina noastră. Şi vina politicienilor, care nu se dezbară de anumite mentalităţi trecute; nici unii şi nici ceilalţi. Am zis că odată ce-a venit Convenţia la putere, scăpăm de rămăşiţele astea. Uite că nu-i aşa uşor. Trebuia o lustraţie ca-n Germania.

Ion Buruiană (ţăran) – Să-ţi spun eu matale cum e. Înainte cînd erau moşierii o ducea şi ţăranii cum o mai ducea. Pe urmă, sub comunişti, n-a mai dus-o de nici un fel. Acu' unii a mai prins nişte cheag, din nou. Da' ăia mai bătrîni, vai de mama lor. Le-au dat acu' pămîntul înapoi, cînd nu-l mai pot munci. E bătaie de joc. Da' eu nu mă plîng că-mi merge bine, am pămîntul meu, nu mă bate nimeni la cap. Asta cu capitalismul..., ce să zic. Păi nu-i capitalism? Mata ştii mai bine lucrurile astea, că eşti de la oraş.

Ilinca Vasile (lucrătoare la spital) – Nu le-a ajuns ţărăniştilor ăstora de atîta capitalism? Eu votez cu Iliescu. Ăsta ştie ce vrea poporul. Că o fi avînd şi el păcatele lui, dar nu-i bandit ca ăştia de acum. E om cinstit. Nu ne-om îmbogăţi noi după ce vine el, dar măcar om trăi mai decent. Spune şi dumneata, n-am dreptate? Şi-au făcut ăştia la vile pe Valea Prahovei de nici nu crezi. Au băgat miliarde. De unde, mînca-ţi-aş sufletul, de unde, că nimeni n-are salarii aşa mari. Capitalism să le dea dracu'. Dar, nu capitalism dintr-ăla ca-n America. Ca la noi aşa.

A consemnat Andrei MANOLESCU

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: dilema@fcr.algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

● Anul VIII ● Nr. 374 ● 14 - 20 aprilie 2000 ●

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Magdalena BOIANGIU
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Olga MACHIN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

Anul VIII

nr. 375

21-27 aprilie 2000

16 pagini 3000 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

HYDE PARK

– unde apare o anume „Romanian Beauty" –

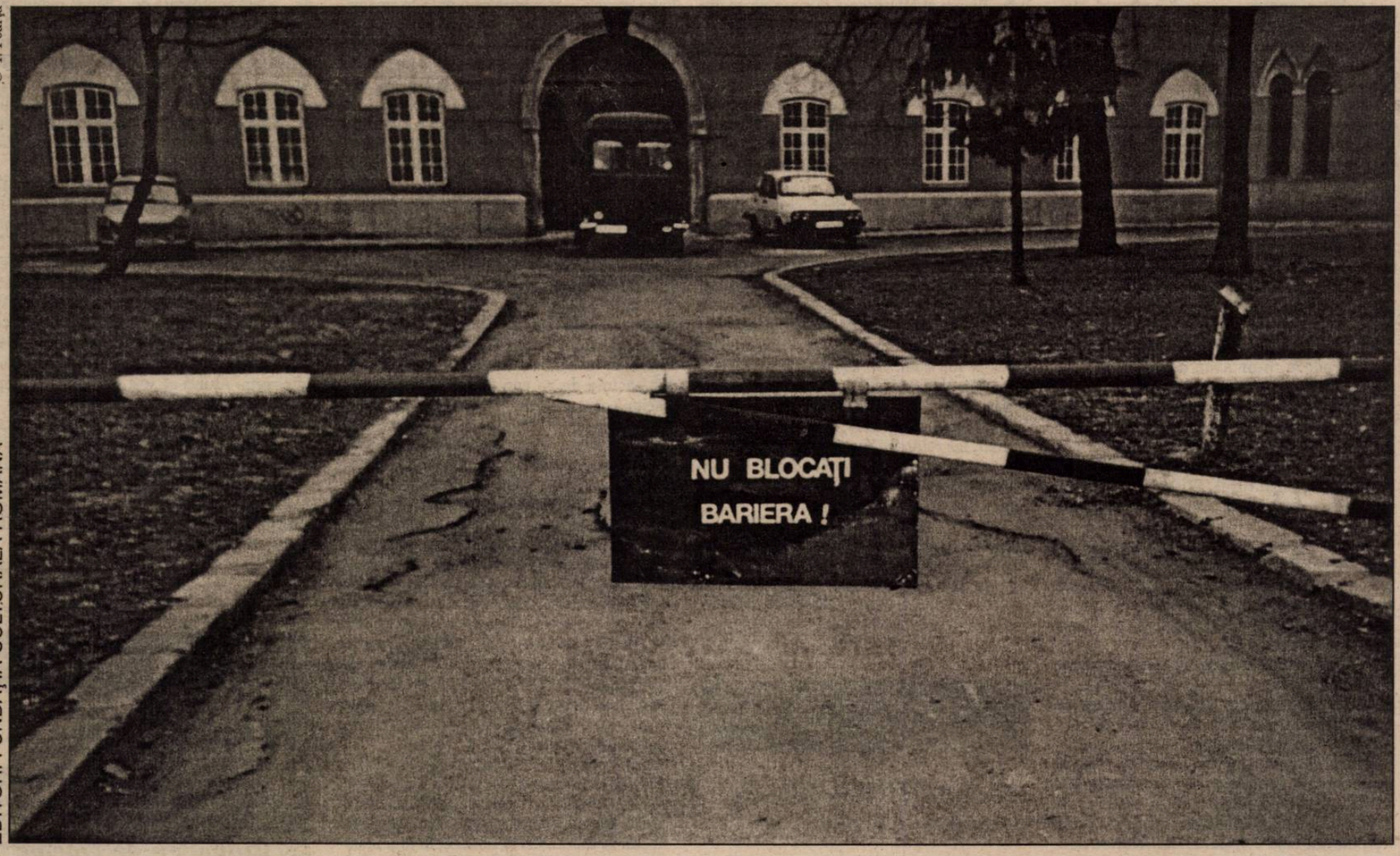

© I. Foarţă

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

Inscripţia din fotografie e opera cutărei instituţii (nu spui care, însă importantă) a Timişoarei culturale. A pozat-o, pentru „dilematici", Ildikó, soţia mea adică, pe cînd ne preumblam prin urbea noastră, iraţionali şi transcendenţi (i. e.: cu ochii-n 3,14).

Recomandăm negarea negaţiei drept metodă (dialectică) de rezolvare a paralogicei inscripţii (oricînd valabilă, altminteri, pentru vameşi şi, pesemne, heruvimi).

Şerban FOARŢĂ

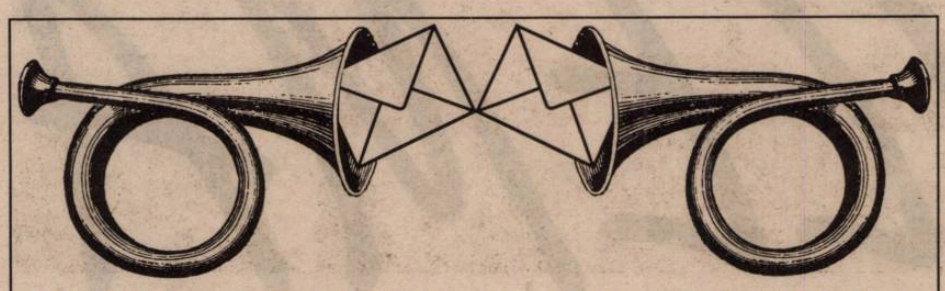

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 373: Articolul *„Iliescu în urma PDSR“*

Şansele lui Iliescu la prezidenţiale

Am citit cu mult interes articolul dlui Ghinea, avînd ca „hobby“ analiza sondajelor de opinie. Personal, atît din datele citate în articol, cît şi din datele altor sondaje am ajuns exact la concluzia inversă.

(Din motive de spaţiu nu voi folosi date, tabele din sondaje, ci doar afirmaţii pe baza acestora, dar la redacţie există varianta lungă a articolului, cu toate datele, şi sursele.)

Dl Ghinea afirmă: „Iliescu nu numai că nu mai are cu ce să ajute PDSR, dar îl poate priva chiar de funcţia prezidenţială“.

Voi încerca să pledez pro-Iliescu. Cred că Iliescu este singurul candidat potenţial din partea PDSR-ului, cu şanse uriaşe de cîştig.

Aş preciza, în paranteză că nu sînt „părtinitor“, sau în măsura în care totuşi sînt, atunci sînt exact pe dos. Nu numai că n-am fost vreodată „fan Iliescu“, dimpotrivă, am răguşit sistematic şi inutil, ţipînd „Jos Iliescu!“, în Piaţa Universităţii. Acum urmăresc îngrijorat întoarcerea la putere a lui Iliescu şi a PDSR-ului – dar oricît de speriat aş fi, nu mă îmbăt cu apă rece, sperînd în minuni. Mai precis, în minuni se mai poate spera, dar tocmai sondajele nu-mi permit.

Sondajele nu ne spun neapărat ce se va întîmpla peste 8 luni, dar spun relativ precis, că dacă ar fi avut loc în ultimele 6 luni, atunci cîştigătorul cu o probabilitate covîrşitoare ar fi fost Iliescu la prezidenţiale, iar PDSR ar fi avut nevoie de partener de coaliţie, doar aşa, pentru „imagine“; prin recalcularea voturilor ar fi ocupat aproape jumătate din locurile din Parlament.

Să luăm cîteva din argumentele dlui Ghinea şi să le comentăm.

1. Întrebarea legată de „încredere în X“ este oare „marja pînă la care un politician poate creşte în opţiuni de vot.“? Adică s-ar subînţelege că Iliescu avînd „doar“ 48% grad de încredere, n-ar avea de unde să mai scoată un biet 2% pentru turul II?

De peste doi ani, nici un politician nu a atins „încrederea“ de 50% (cu cîteva excepţii punctuale, întîmplătoare). Asta înseamnă, oare, că dacă ar fi avut loc alegeri anticipate, nimeni nu cîştiga turul II? Teoria cu „marja maximă“ este valabilă, evident, doar pentru turul I.

Toate sondajele dovedesc că marea majoritate a voturilor vor fi „voturi negative“. Se va vota partidul, candidatul prezidenţial despre care se speră că va fura mai puţin, va minţi mai puţin etc. Se speră în „răul mai mic“, nu în „bine“.

Şi la partide, există două tipuri de întrebări: „intenţie de vot“ şi „încredere“. Răspunsurile sînt grăitoare. În cazul fiecărui partid procentajul celor care l-ar vota este peste dublu faţă de cei care au încredere.

Majoritatea populaţiei îşi exprimă neîncrederea faţă de toate partidele şi toţi politicienii, aşa, la modul general. Şi totuşi aproximativ 75% nu numai că se vor prezenta la vot, dar au deja o opţiune. Majoritatea deci are „opţiune“ de tip negativ, contează mult mai puţin gradul de încredere, cît diferenţa între gradele de neîncredere.

Şansele PDSR ar fi mai mari la prezidenţiale fără Iliescu? Imposibil. Năstase, relativ cel mai popular PDSR-ist, după Iliescu, are, de ani de zile în mod constant, un grad de încredere de aproape două ori mai scăzut decît Iliescu, sub 30%. Popularitatea celorlalţi lideri PDSR-işti oscilează între 4% şi 15%. Sau crede cineva în şansele unui *outsider*, gen Răzvan Theodorescu, scenariu vehiculat în presă?

În urmă cu 8 luni, Meleşcanu într-adevăr avea sistematic un avantaj de peste 10%, la capitolul încredere. Apoi Iliescu, încetul cu încetul, s-a apropiat, iar în ultimele luni practic nu mai există nici o diferenţă între ei.

Aici să ne oprim un pic. Gradul de încredere, în forma prescurtată publicată de ziare, este de fapt suma între „multă“ şi „foarte multă“ încredere. Grupul celor cu „foarte multă“ încredere este cel al „fanilor“, agenţi electorali benevoli.

Meleşcanu şi Iliescu, deci, au popularitate egală, aşa, la modul general. Dar e o diferenţă netă, la „nuanţe“, în favoarea lui Iliescu. El are de două ori mai mulţi „fani“ („foarte multă încredere“).

Dl Ghinea vorbeşte de turul II, unde voturilor pro-Meleşcanu, li s-ar alătura voturile pro-Emil, voturile „masiv anti-Iliescu“. Uită însă de voturile fanilor lui C.V. Tudor, care în mod sigur îl vor sprijini pe Iliescu în turul II.

Aş atrage însă atenţia că nu toţi votanţii lui Roman şi Constantinescu îl vor sprijini pe Meleşcanu; în schimb, Iliescu poate conta sigur pe marea majoritate a vadimiştilor. Dl Ghinea vorbeşte de „masivul vot anti-Iliescu de la CDR şi Emil“. Din această categorie cel puţin jumătate sînt anticomunişti „duri şi simpli“, care nu fac o prea mare diferenţă între Iliescu şi Meleşcanu. O mare parte din această categorie nu va lua parte la turul II, dacă favoritul lor, Emil, nu va participa.

Să vedem cum arată suma voturilor Emil + Meleşcanu + Roman, faţă de Iliescu + C.V. Tudor:

De peste jumătate de an „tabăra Iliescu + Tudor“ are un avantaj oscilînd între 3% şi 13%, faţă de „tabăra Meleşcanu + Constantinescu + Roman“.

În concluzie, cred că doar o minune, respectiv un eveniment cu totul şi cu totul excepţional, neaşteptat, ar putea să ne seutească de revenirea lui Iliescu la Cotroceni. Două variante sînt posibile (nu şi probabile): ori o dezvăluire, scandal cu totul special, de mult mai mare efect decît Firuleţul Roşu, ori un succes personal spectaculos al lui Emil. De exemplu o declaraţie comună a NATO şi UE, potrivit căreia România devine instantaneu membru NATO şi UE, datorită meritelor „Marelui Lider Regional“, iar cetăţenii români vor beneficia de un venit special de 300 dolari lunar, pe durata mandatului lui Emil. Dar pentru acest „scenariu“ şansele sînt mici.

Aşa că, vrem, nu vrem, cred că deocamdată Iliescu rămîne marele favorit, şi oricum singura şansă a PDSR, la prezidenţiale.

BÁNYAI Péter
Cluj-Napoca

Nr. 372: *„Călători români în ţări străine“*

Din Rusia pînă în Islanda, trecînd prin Franţa

Normal, ar trebui să recunosc că am fost un norocos: de mic am călătorit. Şi cum vremurile erau peste noi, tot normal, m-am îndreptat spre răsărit, de unde ne venea lumina.

Bunicul, care căzuse prizonier la ruşi (în „Prima Mare Bătaie“ cum zicea bunica) şi ajunsese pînă acolo unde pisica îl bătuse pe urs, îmi zicea că Rusia e atît de mare că mergi şi o săptămînă dintr-un sat pînă în altul vecin.

Tot bunicul m-a rugat ca, dacă ajung şi pe la turcmenii ăia care prin toamna lui '44 se rătăciseră pe la noi prin sat şi îi luaseră porcul, să-i întreb dacă au strîns bani ca să-l plătească. Eram însă prea pătruns de ale mele; şi bunicul şi tata nu aveau o vorbă bună despre ruşi, iar eu voiam să-l văd pe Stenka Razin ori pe Pugaciov, sau să ajung în staniţa lui Grişa. Ba mi-ar fi plăcut să-l întîlnesc pe Bezuhov ori să o privesc îndeaproape pe Ana Karenina deşi, pe atunci, mi se părea că a fost pur şi simplu o proastă, scuzaţi de vorbă...

Palatul de Iarnă şi Kremlinul nu m-au prea impresionat dinafară; poate erau prea mari pentru o părere. Pe Pavlik n-am avut timp să-l caut şi cred că nici nu-l înţelegeam, căci eu îl ajutam pe tata să ascundem oile, găinile şi alte alea cînd veneau să ni le numere.

Şi a doua oară cînd am fost în Rusia, tot în contratimp eram – căutam trecutul. Crescusem, bunicul plecase sus în deal, unde încetul cu încetul se aduna tot satul, dar reţinusem spusele lui: ruşii sînt foarte credincioşi, însă nu din convingere, ci dintr-un fel de obicei şi frică.

Aveau nevoie de a se teme de cineva, chiar voiau să existe cineva de care să le fie frică, pentru că altfel nu se ştiau stăpîni. Nu sînt dezamăgit, poate n-am ştiut eu să privesc ceea ce trebuia, căci parcă peste tot vedem „monumentul temporar“ al belgianului Hugo Raes. Iar dacă şi Soljeniţîn e dezamăgit, vă daţi seama că n-o să vă fac eu portretul robot şi ideal al rusului!

Islanda (o vizită scurtă, cît ai citi o carte) mi-a rămas în memorie ca o pată în imensitatea apei, cu mijlocul verde şi, spre marginile-i neregulat stîncoase, de o culoare nedefinită contopindu-se cu valurile apei. În drum spre ţară am vizitat şi Anglia ori, mai bine, Marea Britanie, căci am mers din Scoţia pînă la Londra. Ce ţi-e şi cu literatura!, înainte mi-o închipuiam tot timpul acoperită de ceaţă, să nu vezi la doi paşi, cu oameni veşnic posomorîţi şi răi, care bat copiii... Poate am prins eu un relaş; totul era verde, parcă mai verde ca acasă. Un frate al bunicului s-ar fi integrat perfect locului. Era vecin de casă cu noi şi duminică de duminică îl urmăream trecînd la biserică.

Vara cu pălărie pe cap şi iarna cu căciulă, dar întotdeauna cu un baston în mînă mi-l amintesc. Şi de fiecare dată cînd se întîlnea cu cineva, saluta ridicînd pălăria/căciula de pe cap făcînd o scurtă plecăciune, dar şi săltînd bastonul. Calm, deloc precipitat, şi o făcea cu oricine, oricît de tînăr. Muream de dorinţa de a fi pe bancă în faţa casei cînd trecea; nu apucam de multe ori să-l salut eu primul, deşi, la început, vrăjit de spectacol, uitam de buna creştere. Mă alesesem şi cu un obicei: umblam prin curte, ţanţoş, cu o japiţă de bîtă în mînă, încercînd să-l imit pe uica Marcu. O verişoară m-a întrebat „uimită“ ce fac, şi i-am răspuns nepriceputei „iaca, merg şi eu cu bună ziua“.

(Ca o paranteză: deşi aveam foarte multe de privit la bunicul, mai fascinat eram de spectacolul din afară. De fapt, verişoara aia „deşteaptă“ care se amuza la răspunsul meu cînd eram cu japiţa în mînă, nu mînca pîine la noi, ci se ducea la vecini cu pîinea şi o schimba pe mălai.)

În Franţa am fost de mai multe ori. Era clar, nu puteam să-i mai caut pe muşchetari şi pe prietenul lor, gasconul, trecuseră de multe ori cei douăzeci de ani. Dar nici tupeul să sun la Cioran ori la Ionesco, la dna Monica Lovinescu ori la dl Virgil Ierunca şi să le spun „eu sînt ăla de la şi vreau să vă cunosc şi să discutăm“.

Intelighenţiei stîngiste aş fi vrut să-i strig ceva în faţă, dar în imensitatea Parisului cred că orice claxon mi-ar fi acoperit vocea. Faţă de Franţa, noi românii sîntem ruda săracă de la ţară, de care te ruşinezi. De fapt (deşi cred că din răutate o fac) mie Franţa mi se pare ca un bărbat care a dat nişte rateuri cu o vecină şi acum foloseşte Vi-agra – de calitate, e drept.

Deşi, dacă-mi reamintesc de gascon şi de prietenii lui, de Montaigne ori de L.-F. Celine doar, Franţa rămîne fascinantă.

...Nu mi-a fost frică pe niciunde, nici străbătînd cele două Americi de la un ocean la altul ori Australia, nu mi-a fost frică nici pe vapoare şi nici cu avionul. Ba, ajuns in Anctarctida, mă bătea gîndul să rămîn acolo, printre pinguini. Păreau primitori, dar n-am reuşit să-i înţeleg. O enigmă, ca japonezii – veşnic zîmbitori, chiar cînd plănuiesc planuri macabre.

Şi de oriunde mă întorceam acasă, luam o carte din bibliotecă şi... plecam iarăşi.

Victor BALINTON
Aleea Vişinilor 4, et. 3, ap. 15
Lugoj

Nr. 366: *„Vulgaritatea“*

Vulgaritatea în costum de gală

Orice s-ar zice, noi, telespectatorii, sîntem respectaţi. Uitaţi-vă puţin la prezentatorii TV de la jocurile Bingo. Impecabili, cu papion, costumaţi ca pentru un spectacol de zile mari. Acompaniaţi de nimfe longiline, feline, în rochii de seară, în vădită majoritate faţă de „omul care strigă“, care ne sparge urechile noastre delicate pentru a ne convinge a nu ştiu cîta oară, că suma, vai suma de... a fost adjudecată de... Sau la publicitate, cu doi băieţi de cartier atît de simpatici şi de miraţi de sumele de bani care se pot cîştiga la atît de mult vizionatul Bingo (de la TVR1, Antena 1 sau PRO TV).

Totul îţi ia ochii şi-ţi străpunge urechile. Doamne, se cîştigă milioane...! sau chiar maşini!!! De necrezut. Ce spectacol grandios, învăluit în poleială ieftină!

Pentru români (aşa de fericiţi, de plini de speranţă că vor cîştiga şi ei, totuşi) este o adevărată seară de gală, pînă şi inima-ţi bate mai repede, creşte adrenalina, cu fiecare bileţel extras atît de gingaş din cutie.

Dar cînd cîştigi, ce uimire, ce binecuvîntare. Ce norocoşi sînt ăştia care cîştigă. Alţii pierd muncind. Alţii cîştigă completînd. Sîntem asaltaţi de Bingo peste tot, pînă şi la serviciu. Şeful ne recomandă, ne porunceşte ceva. Noi îl înţelegem. Atunci să vezi ce mirare pe chipul său. Ai înţeles? Bingo!!!

În ultima vreme mă tot gîndesc la fizică. Ce ştiinţă minunată, atrăgătoare! Mulţi ar trebui s-o studieze aşa cum se cuvine. Dar dacă, îmi vine în minte un gînd buclucaş, Arhimede ar fi strigat în sala lui de baie „Bingo“ în loc de învechitul „Evrika“, ce destin am fi avut totuşi acum?

Mariana DINA
studentă, Bucureşti

radio deltarfi 93.5 fm
Ascultă ce mică e lumea!

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Jocuri şi concursuri**
- **(In)fidelitatea**
- **Piaţa Universităţii**

Bufniţa etatistă şi gîsca neoliberală

Vîndută şi cumpărată pe un preţ de nimic, urmînd, practic, să dispară, chiar dacă denumirea îi va fi, probabil, conservată de noul proprietar, editura *Minerva* şi-a încheiat destinul într-un mod neaşteptat: printr-o polemică situată, ca intenţie măcar, în planul *ideilor generale* despre instituţiile culturale în România de astăzi şi de mîine.

Dar trebuie precizat că în mod curent *ideile generale* au, în dezbaterea publică autohtonă, o funcţionare curioasă: îşi devoră obiectul eventual (sau îşi uită punctul de pornire, pretextul, ocazia) şi declină inevitabil în stabilirea unei adversităţi, mai mult, a unei incompatibilităţi, de ordin moral şi politic, dimpreună.

Nu este însă constatarea unui eşec al dialogului, a unui eşec al posibilităţii de dezbatere a unor puncte de vedere diferite pînă la opoziţia totală. Nu e un acord prin care se acceptă existenţa dezacordului.

E o anatemă.

E culpabilizarea *celuilalt*, e sancţionarea lui printr-un stigmat, e asigurarea unei superiorităţi prin simplă situare de *partea* bună, pozitivă, progresistă, occidentală, democratică, europeană, americană, (post)modernistă, neoliberală, globalizantă ş.a.m.d. În chip reflex, oricine şi orice contrazice pe autoproiectaţii în postura de agenţi şi avocaţi din oficiu ai progresismului, occidentalismului, democratismului, europenismului, americanismului, (post)modernismului, neoliberalismului, globalismului etc., etc. este relegat în trista, negativa şi condamnata de istorie condiţie de conservator, anti-occidental, anti-democrat, anti-european, anti-american, anti-(post)modernist, anti-liberal, anti-globalist etc.

Oricine şi orice: chiar şi evidenţa însăşi.

Sau, poate, în primul rînd evidenţa, realitatea fiind întotdeauna cea dintîi victimă a maşinăriei de produs termeni cu pură valoare descalificantă.

Asta în variantele *soft* şi *intelectualiste*, fiindcă altminteri *dezbaterile de idei generale* se rezolvă, mult mai simplu, prin aplicarea ştampilei de *comunist* (neo, cripto, ex-) ori a celei, mai indulgente, de „mentalitate totalitară".

Şi este normal, cîtă vreme îndată după 1989 s-a constituit un fel de „arhetip al răului", întruchipat de *comunist* (neo, cripto), de *anti-occidental*, de *anti-european*, de *anti-american*, de *anti-liberal*.

Se poate spune, scrie, susţine orice neghiobie, cu singura condiţie de a fi prezentată ca expresie a opoziţiei la vreuna dintre imaginile acestui „arhetip al răului".

Nu e nevoie de cercetare, de analiză, de reflecţie: ajunge să te crezi reprezentantul viitorului luminos într-un prezent încă disputat de forţele întunecate ale trecutului, ajunge să te crezi mesagerul Occidentului într-un tărîm unde colcăie vermina Răsăritului, ajunge să te crezi iluminat de cauza cea bună şi dreaptă în mijlocul unei rătăcite mulţimi inepte.

Ajunge să te crezi călăuză.

Nu are importanţă dacă e o credinţă sinceră sau o ipocrizie: are vreo importanţă dacă au fost ori ba sinceri cei care, în numele „progresismului", ai „metodelor moderne", ai „atitudinii occidentale", au doborît *Coloana* brâncuşiană de la Tîrgu-Jiu?! Cei care au încercat să li se împotrivească au fost etichetaţi drept duşmani ai iniţiativei private, dinozauri cripto-comunişti, fosile naţionalist-etatiste, obscurantişti apărători ai monopolismului cultural de stat...

(va urma)

Mircea IORGULESCU

Deschiderea care închide

Nu poţi să faci capitalism cu oameni pesimişti – explica foarte frumos colegul meu Dumitru Sandu în numărul anterior din *Dilema*. Este una dintre cele mai cuprinzătoare şi subtile expertize sociologice ale tranziţiei noastre cea de toate zilele, încercînd să depăşească particularul unor date statistice eterogene pentru a identifica o „boală de sistem": **pesimismul**. Căci despre o boală de sistem e vorba, un fenomen social cuprinzînd deopotrivă şi dimpreună indivizi şi instituţii.

Cu toate acestea – sau poate tocmai de aceea – sînt tentat să împing lucrurile şi mai departe pe această linie a semnificaţiilor majore.

Mai întîi de toate aş lărgi înţelesul pesimismului astfel încît să cuprindă şi acea blazare vitală a oamenilor noştri de succes, pentru care „în ţara asta nu poţi să faci altceva". Este şi aceasta o formă de pesimism, unul satisfăcut, poate cel mai nociv din toate, legitimînd (şi legitimîndu-se prin) lipsa oricărei perspective. Căci pesimismul, în sensul său profund, este tocmai o astfel de închidere – sau negare – a orizontului visării şi o reducere a facerii la amenajarea contingentului.

Atingem astfel un paradox esenţial al tranziţiei: cel al deschiderii care închide. Comunismul ne-a închis accesul la lumea cea largă, obligîndu-ne, într-un fel, să visăm la adăpostul celor patru pereţi un *dincolo* ce avea adesea şi o proiecţie geografică precisă. Această autarhie a visării ca refuz mărunt al realităţii a produs o altă „boală de sistem": infantilismul. În sens opus, post-comunismul ne-a deschis orizontul mondializării, făcîndu-ne să credem că ceea ce ni s-a oferit brusc privirilor noastre infantilizate este însăşi Lumea, aşa cum este şi cît este. Deschis „totului", orizontul nostru a devenit finit şi fără mistere, fără umbra unui *dincolo*: ceea ce se **vede** a devenit ceea ce **este**. Un soi de realism, care epuizează realitatea dintr-o privire (fie ea aceea a mizeriei sau aceea a îndestulării) a pus rapid stăpînire pe noi, făcînd inutilă, dacă nu suspectă, orice visare într-un orizont care, lărgindu-se, s-a închis. E ca şi cum ai striga numele Domnului (fie el şi cel al economiei de piaţă) în gura unei peşteri, iar ecoul ţi-ar căsca, plictisit, în nas.

Astfel, dacă e să ducem pesimismul la ultima sa implicaţie, acesta înseamnă dispariţia lui Dincolo, ultimul avatar al profeţiei morţii lui Dumnezeu. Semnele acestei limitări sînt multiple şi nu vizează doar „trecerea spre economia de piaţă". Le găsim, de pildă, în agonia spiritului critic: cum să cauţi ceva dincolo de aparenţe dacă îţi lipseşte însăşi ideea de „dincolo"? A gîndi revine astfel la a pritoci pe cont propriu evidenţele tuturor, drept care oricine poate fi, evident, un cunoscător.

În cu totul alt registru, regăsim aceste semne în triumful „hip-hop-ului", transformat din revoltă a unora **împotriva** societăţii – cum se întîmplă de atîta vreme cu „muzica tînără" – în mobilizarea tuturor **în cadrul** societăţii: în afara a ceea ce este, nimic nu este; aşa că asta este!

Fiind eu însă un optimist, nu mă pot împăca uşor cu această idee. Dacă *dincolo* s-a umplut în aşa măsură cu *aici*, poate că salvarea poate veni de *dincoace*.

Aşa că, dacă o fi să întrebe cineva de mine, spuneţi-i că voi fi plecat, pentru o scurtă eternitate, pe *dincoace*, şi că *la nunta mea s-a născut o stea*...

Vintilă MIHĂILESCU

O seară cu Vadim Tudor

„Patrulaterul roşu" este una dintre expresiile anonime care au făcut carieră în publicistica românească. Este o rămăşiţă a epocii în care PDSR era partid de guvernămînt, acea perioadă în care regimul din România avea o imagine nefericită în Occident şi preşedintele Iliescu făcea eforturi disperate, uneori hilare, de a stabili relaţii normale cu guvernele vestice.

În condiţiile în care acum coaliţia majoritară funcţionează cu sincope majore, este de mirare cum un partid minoritar a avut parte de linişte la guvernare. Explicaţia constă în existenţa celor cîteva „partide-masă de manevră": PRM, PUNR, PSM care sprijineau guvernul, iniţial doar în Parlament. Ulterior au încheiat un acord de alianţă formal, denunţat după cîteva luni şi sateliţii au trecut rînd pe rînd în opoziţie.

Par vremuri trecute. PDSR încearcă acum să-şi remodeleze imaginea şi să uite de perioada în care moţiunile de cenzură împotriva guvernului Văcăroiu erau respinse cu ajutorul lui Corneliu Vadim Tudor. Mai ales că acum este curtat cu asiduitate de partide cu imagine respectabilă, de-a dreptul europene. Crezînd că a trecut puntea, partidul lui Ion Iliescu se dezice de vechiul tovarăş de drum, rămas ruda săracă ce se vrea la guvernare, dar îl face de rîs.

Considerînd PRM ca un partid „neimportant", fostul preşedinte a respins semnalele pe care Vadim Tudor i le trimitea galeş, iar fostul ministru de Externe Adrian Năstase a supralicitat şi l-a trecut, fără diplomaţie, în rîndul indezirabililor: PRM, UDMR şi PNŢCD.

Dacă voi nu mă vreţi...

Tribunul naţionalismului a răspuns printr-un lung comunicat de presă care, în stilul cunoscut, ne conferă imaginea situaţiei tot mai marginale a partidului care în urmă cu cîteva luni dădea fiori.

O analiză pe text poate arăta confuzia prin care trece PRM şi liderul acestui partid. Un simplu exerciţiu de imaginaţie: aşezat la masa sa de brad, poetul scrie. La început este doar puţin ţîfnos, dar are încă un chef teribil de glumă: „dacă ne-ar fi întrebat pe noi, cei doi lideri ai PDSR ar fi aflat că nu le-a cerut nimeni o astfel de alianţă.". Dar pe măsură ce gîndul îl poartă aiurea şi mîna-i se încinge, tribunul devine tot mai nervos. Îl acuză pe Ion Iliescu că a patronat direct „grave acte de corupţie", că e „vinovat de dezastru" şi realizează un rechizitoriu al guvernării PDSR care i-ar face invidioşi pe ţărănişti. Apoi explică de ce el şi partidul său, patrioţi cinstiţi, s-au dezis atunci de „Mafia rapace".

Supărat pe sondajele „ridicole" care fac din PDSR „partid unic, precum PCR din care se trage", revine în prezent la aceiaşi lideri ai PDSR care „lipsiţi de memorie, dar trufaşi cît cuprinde, cutreieră ţara de la un cap la altul şi promit marea cu sarea, speculînd disperarea unei populaţii căreia tot ei i-au biciuit nervii". Pentru ca tribunul să devină brusc profet: „nu revenirea stîngii la putere ar fi o calamitate ci revenirea lui Ion Iliescu". Dar, ca un poet veritabil, conştient de puterea cuvîntului scris şi urlat, tribunul este mărinimos, se mai potoleşte şi scuză partidul. PDSR nu este de vină, spune justiţiarul concesiv, Iliescu şi Năstase „produc confuzie în mintea propriului electorat care acolo, la bază, în teritoriu, conviеţuieşte foarte bine cu electoratul nostru".

Conştient că altă şansă de a ajunge la putere nu are în afara unei alianţe cu PDSR, Corneliu Vadim Tudor lasă loc de negocieri. Chiar încearcă să se abţină, îi caută scuze lui Ion Iliescu, care „e bătrîn şi depăşit de evenimente", dar cumsecade, lasă să se înţeleagă.

Dar Năstase... „Năstaaase!!!???", privirea-i se încruntă, hormonii se dezlănţuie: „factorul dizolvant al acestui partid, cu ifosele şi emfaza lui de voiajor european, care dă altora lecţii, note la purtare, semnale şi termene". Mişelul!

O siluetă indecisă intră în cămară şi îi tulbură carisma. Un miros de cafea fierbinte îi inundă neuronii, se relaxează. Tonul devine amical: „personal, simt o adîncă mîhnire sufletească. Nişte oameni, incontestabil, inteligenţi şi cultivaţi, ca Ion Iliescu şi Adrian Năstase, pot cădea din nou, în capcanele forţelor diversioniste, atacînd din senin, un partid care le-a făcut, pînă acum, numai bine". Chipurile a sute de mii de oropsiţi pentru care augustul reprezintă speranţa îi înflăcărează imaginaţia: „deşi pretutindeni în ţară, oamenii, disperaţi, scandează «Unitate! Unitate!», domnii Ion Iliescu şi Adrian Năstase trădează speranţele populaţiei şi dau apă la moară forţelor antinaţionale, care au tot interesul ca românii să fie dezbinaţi şi stăpîniţi mai uşor. Noi, cei de la PRM, avem înţelepciunea de a nu le răspunde şefilor PDSR cu aceeaşi monedă. Am făcut, pînă acum, cu prisosinţă, dovada că sîntem parteneri loiali, oameni de dialog şi luptători redutabili pentru Interesul Naţional".

Şi cum să nu te miri cînd „Romano Prodi, Gunther Verheugen şi Lordul Russel-Johnston, ca şi preşedinţii Bundestagului şi Bundesratului... ne felicită pentru spiritul nostru echilibrat", că se găsesc tocmai Năstase şi Iliescu să dea lecţii. Dar poetul e poet, el stă maiestuos pe soclu şi nu se coboară. Pentru că providenţa veghează: „indiferent ce vor spune unii şi alţii despre mine, românii au înţeles că există un prototip de politician VADIM, adică un patriot curat la suflet, un om integru, o persoană cu coloană vertebrală, pe care, vorba unui om de spirit, o poţi ucide, dar nu o poţi insulta. Nu intră PRM-ul în viitoarea guvernare? Nici o problemă. Dar tare mi-e teamă că agonia acestui Popor se va prelungi peste puterea lui de suportabilitate şi abia atunci se va produce o revoltă devastatoare." Cortina cade, poetul se retrage, Ţara îl va chema.

După ce ani de-a rîndul a fost văzut ca un teribilist al politicii care spune pe nume lucruri pe care „mentorii" săi politici se fereau a le afirma, Vadim Tudor intră acum într-o criză adolescentină de personalitate. „Năzdrăvăniile" pe care le comitea în primii ani de imaturitate a democraţiei au devenit acum de-a dreptul infracţiuni, cum ar fi instigarea minerilor, ameninţările cu procese pe stadioane şi recentele afirmaţii despre cumpărarea de arme. Vadim a rămas acelaşi, România s-a schimbat.

Cristian GHINEA

statul de drept

Prin bibliotecă

● Fragment din *Republica* lui Platon (348 c):
"– Adică socoţi dreptatea un defect?
– Nu, ci doar o nobilă neghiobie.
– Iar nedreptatea o socoteşti un defect de caracter?
– Nu, o consider iscusinţă."

Cel care întreabă este Socrate. Cel care răspunde este Thrasymachos, care vorbeşte impetuos, sub un spirit care domină o Românie debusolată.

● Tot *Republica* (347 c), de astă dată Socrate: "...cea mai mare pedeapsă este să fii condus de către unul mai rău, dacă n-ai vrea tu să cîrmuieşti." A fost aproape singular exemplul lui Andrei Pleşu, de două ori ministru în vremuri în care cei asemenea lui – cîţi vor mai fi fiind – alegeau postura călduţă de spectator din cînd în cînd angajat... în discuţii. Completez cu începutul tratatului *Monarchia* al lui Dante: "Acei oameni cărora natura cea desăvîrşită le-a întipărit în suflet dragostea de adevăr se socotesc în cel mai înalt grad datori ca, după cum ei s-au îmbogăţit din strădania înaintaşilor, tot astfel să se străduiască la rîndul lor, pentru urmaşi, ca şi posteritatea să aibă cu ce se îmbogăţi de la ei. Să ştie că se îndepărtează mult de la datoria lui acela care, bun cunoscător al treburilor publice, nu-şi dă osteneala să aducă vreun folos statului; el nu este ***un pom sădit lîngă o apă ce rodul lui îl dă la vreme*** *(Psalmi* I, 3), ci , mai degrabă, o prăpastie primejdioasă, întotdeauna lacomă să înghită, fără să vrea să dea vreodată înapoi ceea ce a înghiţit."

● Platon cel bătrîn şi dezamăgit din *Scrisoarea a VII-a*: "Dar acum, un fel de daimon sau ceva necruţător cotropindu-se cu nelegiuirea, cu necredinţa şi, ceea ce e cel mai grav, cu îndrăzneala pe care ţi-o dă prostia, din pămîntul căreia toate relele îşi trag rădăcinile şi cresc, pentru ca mai tîrziu să dea rodul cel mai amar celor care l-au trezit la viaţă – un daimon ca acesta a răsturnat şi prăpădit toate **pentru a doua oară**." *(s.m.)* Daimonul necruţător poate reveni.

● Recitesc acum, în anul electoral 2000, pagini din *Unde scurte. Jurnal indirect*, cartea Monicăi Lovinescu. Intuiţii istorice extraordinare, luciditate, verticalitate. Înţeleg că momentul aşa-zisului dezgheţ al ultimilor ani ai deceniului al şaptelea a "prins" multe inteligenţe. N-am trăit acele timpuri, dar ştiu că entuziasmul acelor ani, veniţi după bezna îngheţată a stalinismului, a ameţit aproape toată România. Îmi imaginez acum acei ani în care foarte mulţi credeau că se poate un comunism catifelat, în care Ceauşescu se făcea că sfidează Moscova, în care supravieţuitorii gulagului se întorceau acasă, în care zeci de autori interzişi reveneau pe piaţă. Totuşi, de undeva de la Paris, se auzea o voce care avertiza: comunismul există încă, fiara doar îşi trage răsuflarea. Vocea a avut dreptate. N-am trăit acele timpuri. Le trăiesc pe acestea. Închid cartea şi, parcă, simt răsuflarea pustiitoare a fiarei...

● Un argument pentru iniţiativele de simplificare a legilor noastre, în *Politica* lui Aristotel: "Corpurile sănătos constituite, navele bine construite şi echipate cu marinari destoinici pot să îndure, fără teama de a pieri, greşelile cele mai grave; dar corpurile bolnăvicioase, navele deja ostenite şi lăsate pe mîna unor marinari neştiutori nu pot, din contră, să îndure cele mai mici greşeli. Tot astfel şi cu Constituţiile politice: cu cît sînt mai rele, cu atît le trebuie mai multe precauţii."

● În *Hamlet* (III, 3), conştiinţa vinovăţiei cumplite nu dă pace regelui uzurpator Claudius: "Pe-a lumii noastre strîmbe căi, al crimei / Pumn aurit poate-mbrînci dreptatea. / Şi-ades vezi preţul crimei cumpărînd / Pe juzi: dar nu-i aşa în cer..."(trad. Leon Leviţchi şi Dan Duţescu). Vinovaţii simt justiţia imanentă mai acut chiar decît victimele.

● Dacă mi-ar sta în putere, aş impune la sfîrşitul studiilor juridice un acelaşi examen, obligatoriu pentru fiecare absolvent: comentarea alegoriei *În faţa legii* de Franz Kafka. Povestea omului de la ţară venit să ceară voie "să intre la lege", dar acolo, "în faţa legii stă un păzitor" care îi blochează accesul. Tot cerînd voie, ani şi ani la rînd, omul îmbătrîneşte şi, cu puţin înaintea morţii ridică marea întrebare către păzitor: "Toţi se străduiesc, vezi bine, să afle ce e legea, cum se face atunci că, în atîta amar de ani, n-a mai cerut nimeni, în afară de mine, să intre înăuntru?" Dîndu-şi seama că bătrînul e pe moarte, păzitorul îi răspunde: "Pe aici nu putea obţine să intre nimeni altul, întrucît intrarea asta ţi-era hărăzită doar ţie. Acum mă duc s-o închid."

Sever VOINESCU

SATUL GLOBAL

Tonul şi tonusul

Începe campania pentru alegerile locale, se intensifică lupta politică, pentru că nici alegerile generale nu sînt foarte departe, iar ceea ce ne-am obişnuit să numim „presa română" ia poziţie pe baricade. Mai bine zis, îşi consolidează poziţiile, încarcă armele şi aşteaptă ordinele de deschidere a focului, pentru că pe baricade se află oricum, în orice moment. Principalele noastre cotidiene continuă să formeze o presă „de campanie", mereu în luptă cu politicienii şi arogîndu-şi un rol de directivă politică. Într-un studiu din cartea sa *Colosul cu picioare de lut* (Editura Polirom, 1999), Peter Gross a demonstrat că presa nu a influenţat mai deloc rezultatele alegerilor din 1996, în ciuda ideii comune că Emil Constantinescu şi CDR au ajuns la putere (şi) pentru că au avut ziarele de partea lor. Probabil că nici de această dată cotidienele centrale (ale căror tiraje *cumulate* sînt departe de a atinge măcar un milion de exemplare) nu vor influenţa votul, în primul rînd pentru că ele sînt citite de oameni care au opţiunile politice deja formate. Ziarele vor avea însă un rol în stabilirea agendei politicienilor: toate dezvăluirile, polemicile, scandalurile se vor desfăşura prin intermediul presei, iar cel dintîi gînd al politicianului român atunci cînd face o declaraţie este cum va fi ea preluată de presă. Aşa încît o bună parte din otrava acestei veri ne va fi oferită, în numele dreptului la corecta informare a opiniei publice, de ziariştii-servanţi ai artileriei politice. Există aici o perfidă dependenţă a mass-media de lumea politică: deşi, la nivel retoric, se declară alături de cetăţenii oropsiţi, ziarele nu reuşesc să impună subiectele de pe agenda opiniei publice, ci de cele mai multe ori transmit (ori manipulează) subiectele vehiculate de politicieni. În concubinaj cu posturile TV (pentru că diriguitorii ziarelor sînt şi abonaţi la talk-show-urile politice), asemenea subiecte ajung să fie dominante şi să producă zgomote de fond care fac, de fapt, imposibilă comunicarea mesajelor politice reale. Cît despre limbaj, să nu mai vorbim: retorica găunoasă a politicienilor este egalată doar de nelimitata capacitate de lamentare a celor mai mulţi dintre editorialişti. Din acest punct de vedere, Peter Gross are dreptate: presa românească se află încă la un nivel *pre-profesionist*.

Dar există o categorie de publicaţii care funcţionează cu succes în afara dezbaterilor politice: revistele-magazin precum lunarele *Avantaje* sau *Unica* ori săptămînalul *Formula As*. Sigur, *Avantaje* şi *Unica* sînt adresate în primul rînd publicului feminin, sînt tematizate şi, deci, conţin alte mesaje decît presa generalistă cotidiană. Răsfoind însă zilele trecute mai multe numere din aceste publicaţii, m-a frapat diferenţa de ton, de discurs, de valori culturale faţă de presa cea de toate zilele. Nu intru acum în detalii care ar cere o analiză mai amplă, dar aceste reviste practică gîndirea pozitivă şi induc o anume stare de normalitate, construind o utilă antiteză cu veşnica încrîncenare a editorialistului român. Ce ne propun, de fapt, aceste publicaţii? Cum să ne îmbrăcăm mai bine, cum să ne îngrijim sănătatea şi corpul, cum să comunicăm eficient cu semenii noştri, cum să ne destindem după orele de lucru şi alte asemenea subiecte, ilustrate cu poze în care mama, tata şi copiii sînt zîmbitori şi plesnesc de sănătate. (Să nu-mi spuneţi că, în cenuşiul românesc, pozele par inadecvate: nimeni nu spune că-s reale, sînt doar verosimile!). Ce are *Formula As*, publicaţia cu cel mai mare tiraj de la noi, ajunsă de curînd la numărul 400? Sfatul medicului, reţete, o bună distribuţie între cultură şi divertisment, interviu, rubrică politică, reportaj – adică tot ce trebuie să aibă un magazin săptămînal. Succesul provine nu atît din conţinut, cît din tonul aşezat, cuminte, normal, decent, fără „dezvăluiri" şi fără inflamări inutile. Aşa încît, pentru păstrarea unui tonus bun, pentru încadrarea permanentă în limitele decenţei (care e burgheză, chiar mic-burgheză, recunosc, dar ne-ar strica acum, în România, o clasă de mijloc – adică „mic-burgheză" – consistentă?), îmi propun ca, măcar o dată la trei editoriale, să citesc şi o revistă-magazin.

Mircea VASILESCU

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

economie

Timpul începe să curgă în favoarea României

Februarie 2000. Exportul României a atins cea mai mare cotă din '90 încoace. Creşterea nu vine de la buşteni şi fier vechi, ci de la produse cu valoare adăugată mare. Începe să se contureze creşterea economică.

Sigur, războiul continuă. A fost cîştigată numai o bătălie. Vor urma altele. De altfel, lumea întreagă suportă un război economic dur. De lovituri năpraznice, din afară, nu sînt scutite nici companiile americane, japoneze, germane ori franceze. Deşi, în replică sau aparţinîndu-le iniţiativa, aceste companii lovite dau şi ele cît se poate de tare. Şi dacă aşa merg lucrurile în lumea de azi, cu lovituri şi contralovituri, de ce să ne supărăm noi cînd vine cîte o agenţie de evaluare a riscului de ţară şi ne scade nota?!

E cazul să recunoaştem, totuşi, că economia românească se află într-o situaţie nefericită din cauza amînării reformelor structurale. De fapt, este în situaţia unui bolnav căruia i s-au recomandat plimbări în aer liber dar le-a tot amînat, spunîndu-şi că are în faţă timp destul. Şi tot aşa, mai întîi an după an, pînă în '97, apoi lună după lună, în '98, cît a fost timp frumos (un ciclu de creştere economică de cîţiva ani buni, cu efecte benefice înregistrate pe largi spaţii ale planetei, din Asia pînă în America) bolnavul a dormitat. Imediat însă ce vremea s-a stricat şi criza financiară a cuprins aceleaşi largi spaţii ale planetei, în al doisprezecelea ceas, bolnavul (economia românească) a fost trezit. Şi iată că în '99 am reuşit să restrîngem deficitul extern.

Acum, în 2000, Guvernul a luat decizia să apuce taurul de coarne. De această dată, însă, nu se mai poate da înapoi, fiindcă nu mai există alternativă. Înapoi e o prăpastie, aşa că numai înainte e salvarea.

Dacă vrem ca, în anii viitori, timpul să lucreze pentru noi, va trebui să trecem cu bine de anul 2000. În această privinţă, nu va fi de-ajuns să împingem lucrurile către simple ajustări. E nevoie de mult mai mult. În decembrie '89, România a întors ceasul istoriei în plan politic. Acest ceas a rămas însă în urmă în plan economic şi social. E timpul să fie potrivit ceasul şi în aceste domenii vitale, strîns legate între ele.

Fără îndoială că locul codaş al României, în clasamentele europene, e profund nedrept. Dar acest fapt, de ordin emoţional, are prea puţină importanţă. Un alt fapt este important: acela că, în acest secol, niciodată nu am reuşit să evadăm din zona lanternei roşii. Ceea ce nu înseamnă că trebuie să avem aceeaşi soartă şi în veacul viitor. Dar asta depinde de noi, de rezultatele noastre şi nu de cei care întocmesc clasamentele. Ei doar înregistrează. Atît. Referitor la eventuale conspiraţii, în cazul în care ar exista aşa ceva, important este ca noi să le blocăm prin performanţe economice şi nu să le sprijinim prin tărăgănarea reformelor şi menţinerea unor rezultate catastrofale.

Mai întîi, însă, trebuie să ieşim din zona confuziilor. Una dintre confuzii, poate cea mai gravă, se menţine în jurul industriei româneşti. Unii spun că această industrie ar fi neputincioasă. Alţii că ar fi puternică. Adevărul e mai degrabă la mijloc. Este oare neputincioasă o industrie care a dus în spate, timp de mulţi ani, erorile ideologice ale vechiului regim, cele din economie desigur, inclusiv greşeala capitală de a plăti numai în opt ani o imensă datorie externă, care duce în spate de nouă ani o inflaţie cumplită, plus întîrzierea reformelor structurale şi uciderea concurenţei? Fără îndoială că nu! Nu este însă mai puţin adevărat că această industrie are şi numeroase crăci cărora le e dat să cadă, fiindcă s-au uscat. Ele trebuie să fie tăiate. Sigur că această industrie, împovărată de un blocaj financiar cumplit, care a pierdut dintr-o dată 60 la sută din pieţele externe tradiţionale, reuşind în scurt timp să cucerească altele, care dispune de unităţi de elită, în stare să acopere pierderi de la multe unităţi aflate în impas ori în stare efectivă de faliment, şi-a dovedit deja forţa. Dar nici nu poate fi ignorat faptul că au trecut ani buni în care, în numeroase întreprinderi, nu au fost reînnoite tehnologiile, utilajele, la care se adaugă şi povara crizei manageriale, adunată în anii în care politicile economice au neglijat atît formarea managerilor, cît şi dezvoltarea unui climat bazat pe eficienţă şi profitabilitate. Aceste propuneri au slăbit forţa industriei. Nu într-atît însă încît să-i epuizeze capacitatea de regenerare.

De ce, atunci, atîta teamă de o restructurare decisivă şi rapidă? O industrie care a suportat atîtea boli, fără să se lase îngenuncheată, va suporta şi şocul restructurării radicale. Mai ales că un astfel de şoc este condiţia esenţială a însănătoşirii.

Investitorii, măcinaţi acum de multe întrebări, de multe îndoieli, descurajaţi de inflaţie, aşteaptă un mesaj real, încurajator, care să-i îndemne să-şi plaseze banii în afacerile de pe piaţa românească. Asta-i esenţa, cred, şi nicidecum îndreptarea degetului arătător spre nu ştiu care conspiraţii, reale ori doar imaginare.

Adrian VASILESCU

povești suprapuse

Parlamentarii spală fața lui Carol al II-lea

(adaug: din prostie)

Se dau trei idei din „istoria clipei“:

unu – Agenția „Standard & Poor's“ scade *rating*-ul României, prezentînd-o ca pe o țară pîndită de pericolul incapacității de plată. Chiar dacă agenția a argumentat prin dodii, faptul rămîne fapt: vrei în horă, joci după ce-ți cîntă lăutarii.

doi – România este iarăși în această primăvară sub inundații; în '97 – '99, numai din inundații au suferit 92 de mii de gospodării, un milion hectare teren agricol au fost scoase din circuit, într-un cuvînt pagube de peste cinci mii de miliarde lei. Adăugați ravagiile recente, miile de familii afectate, sinistrați cît cuprinde... De regulă, țările pe care un *afront* al naturii le aduce în colaps (ninsori iarna, inundații primăvara sau secetă vara) sînt țări din ceea ce numim *lumea a treia*. Parcă nu eram prin lumea asta.

trei – Sîmbăta trecută, începînd de la orele dimineții, bucureștenii au dat buluc în fața PRO TV-ului și au blocat circulația străzii, cărînd saci de plastic sau de hîrtie, pungi, sacoșe, cutii de carton. Oameni mai răsăriți sau pensionari cu deficit major în structura dentiției veniseră „cu ajutoare“ pentru cei loviți de ape. Entuziaștii spun că „ăsta-i românul“; flegmaticii spun că-n saci era rodul curățeniei de primăvară prin șifoniere. Nu contează; organizatorii au respirat oricum între extazul unui succes neașteptat și agonia incertitudinii că ar putea direcționa tot ce s-a strîns.

După acestea trei, vine și cea de-a patra idee.

Într-o ședință antologică, săptămîna trecută Biroul Permanent al Camerei Deputaților a decis mărirea salariului de parlamentar (hotărîre confirmată apoi în plen de Camere, lunea trecută). Potrivit stenogramei, ședința B.P.-ului a durat 42 de minute, destul pentru ca deputatul Gh. Albu să spună aceste vorbe, demne de săpat în lemnul obrazului său: *„Eu zic... să nu ne comparăm cu ultima bătrînă, pentru care am tot respectul, pentru vîrstă, dar să ne comparăm cu similar. Am ajuns pe ultimul loc în Europa ca salarii ..., la jumătate din Albania, ca să fie clar cum stăm“*. Deputatul nu vorbea despre salariul profesorului, doctorului, cercetătorului sau bibliotecarei, ci despre leafa lui.

Nu-i vorba de graba dezbaterii (42 de minute, repet) – prostiile frauduloase n-au nevoie de timp, ele sînt *zvîcnite*: pe 30 decembrie '47, ședința (după unii fictivă) a Adunării Deputaților prin care s-a proclamat *Republica Populară* a început la 19h10' și s-a termint la 19h55', deci 45 de minute cu aplauze cu tot au îngropat secole de tradiție. Pe de altă parte, poate că salariile aleșilor nu sînt atît de mari pe cît se spune – deși cînd îi vezi citind ziarul, moțăind cu mîna peste leșul burții sau scobindu-se în nară cu unghia degetului mic în căutarea bobițelor de inefabil nu-ți vine să le dai nici aluminiul celor 500 de lei, ca aurolacilor.

Nici în interbelic nu aveam în politică numai mucenici; erau și atunci *gheorghealbi* și *acsintegașpari* pe ales. Chiar și Maniu – om și el înainte de a fi statuia de azi – te putea umple de draci, iar Ionel Brătianu – de-ți era adversar – te aducea ușor în pragul congestiei cerebrale. Dacă citești anumite dezbateri parlamentare din anii '20 chiar îți explici de ce pentru unii năbădăiosul Carol al II-lea a venit în iunie '30 ca un salvator și de ce autoritarismul lui legiferat în '38 a părut unora a fi chiar o soluție. Uitați-vă la ucrainienii de azi: cu voioșie au sporit puterile președintelui, pentru că *Duma* lor (ca și Parlamentul nostru) pare plină de neghiobi.

Gravă în ideea măririi salariilor parlamentarilor este inadecvarea ei. Într-o țară sărăcită, în plină calamitate, această idee nu pleacă din bizantinism, din balcanism, din morav levantin – ci din *pură prostie*.

Ori asta chiar te pune pe gînduri. Dacă-l vezi pe politician că e bîlbîit, devii înțelegător; dacă-l vezi că e subțire la minte, devii ironic; dacă e hoț, devii circumspect; dar dacă e și prost pe de-asupra, de-abia atunci ai motive să fii speriat de-a binelea și să tremuri pentru soarta parlamentarismului și a democrației românești.

Adrian CIOROIANU

presa despre...

Relații, legături

Corupția, fenomen universal, se numește în chineză *Guanxi* și doi economiști de la City University (Hong Kong), Shuhe Li și Shaomin Li, au analizat conceptul în termeni economici. Revista *The Economist* (8 aprilie) publică un rezumat al ideilor lor: „În limba chineză, *guanxi* (sau ceea ce se scrie, cu litere latine, așa) înseamnă relații sau legături. Unii îl consideră un concept mistic, foarte chinezesc. Dar, dacă acest concept este studiat ca o ectoplasmă spirituală, nu se ajunge prea departe

(...) În economiile avansate, afacerile se fac în cadrul unui sistem bazat pe niște reguli, ceea ce înseamnă o manieră public verificabilă (adică, prin contracte), conform unor legi cunoscute de toată lumea și în mod consistent respectate. Cadrul unui asemenea sistem, regulile elaborate de-a lungul anilor implică și mari costuri fixe. Instaurarea puterii legislative și judecătorești, interpretarea legilor, respectul obligatoriu pentru termenii stabiliți prin contracte, toate implică prețuri mari. Pe de altă parte, șansa de a adăuga condiții suplimentare implică și costuri suplimentare, cu consecințe aleatorii. O dată ce sistemul există, el este considerat garantat.

Deocamdată, economia Chinei nu se bazează pe reguli; este o economie unde funcționează doar relațiile. În tranzacții nu se folosesc contractele, importante sînt înțelegerile personale. Dar cum se poate asigura funcționalitatea sistemului? Se verifică atent trecutul persoanei, statutul și patrimoniul ei. Dacă te înșeală, știi unde este averea lui, poți să-l șantajezi, sau dacă e nevoie, chiar să-l răpești Acest mod de funcționare (un fel de «dă-mi ca să-ți dau», folosindu-se la nevoie și armamentul greu) poate fi extrem de eficient pentru determinarea celor doi de a-și respecta înțelegerea.

Un sistem întemeiat pe reguli are nevoie de un dispozitiv costisitor și performant de menținere a ordinii publice. Un sistem bazat pe relații se descurcă și cu un dispozitiv minimal. Este suficient să știi că nu o să fii jefuit pe drumul spre bancă și că este improbabil ca directorul băncii să fugă cu banii. Pe de altă parte, costurile marginale pentru găsirea, cercetarea și supravegherea partenerului sînt extrem de ridicate. Relația este personală, sarcinile nu pot fi delegate. În China, directorii companiilor răspund chiar ei la telefon; este o diferență față de Occident care vorbește de la sine. O relație nouă implică costuri mari; de aceea sînt preferate afacerile în familie: întîi familia apropiată, apoi familia extinsă, apoi vecinii, foștii colegi de școală și de-abia la urmă, după multe ezitări, străinii. În acest fel, între anii 1980-1990, a evoluat în China economia de piață. Țara a apucat-o pe drumul mai ieftin al dezvoltării relațiilor personale, evitînd calea costisitoare a alcătuirii unui sistem bazat pe reguli. Așa s-a ajuns la o explozie a pieței și la o rapidă diviziune a muncii. Aceasta este de fapt esența „miracolului chinezesc“.

Însă în absența regulilor economice, piețele locale rămîn fracturate, nu pot deveni piețe regionale, naționale sau chiar internaționale. Mai mult, se creează imense distorsiuni economice, prin corupție și o vicioasă alocare a resurselor. Pe măsură ce reformele economice și legale avansează, guvernul chinez vrea să renunțe la economia bazată pe relații în favoarea unor reglementări specifice economiei de piață, nu celei socialiste.

«Prudență, străine, prudență». Este nevoie să fie cercetat cît mai atent punctul în care *guanxi* devine redundant. Piețele se extind, economia devine tot mai complexă, costul mediu al economiei bazate pe relații crește, în timp ce costul statului de drept scade. Tranziția de la prima formă de guvernămînt la cea de a doua nu este atît de lesnicioasă cum cred cei din afară. Ei cred că prin adoptarea noilor legi vor fi protejate investițiile. Cei dinăuntru văd cum relațiile dintre participanții la economia de piață devin fluide. Cei din afară văd o ocazie pentru investiții, cei dinăuntru văd o ocazie de jaf. De aceea e atît de greu de făcut afaceri astăzi în China“.

Dacă din acest articol reiese că ilegalitățile întăresc legăturile de familie, în alte părți ele contribuie la stabilirea bunelor relații între dușmani. Un demnitar rus, de origine cecenă, povestește în revista *Le Nouvel Observateur* (13 aprilie): „Dacă Rusia consideră Cecenia parte integrantă a teritoriului ei, ea are acolo și obligații financiare: decretul numărul 1361, din 1997, acorda 470 de miliarde de ruble. Dar cînd reprezentantul Ceceniei a venit la ministerul de Finanțe, un funcționar rus de rang mijlociu, l-a gonit: «Cară-te de aici, după ce că nu recunoașteți Constituția, mai vreți și bani!». Sfătuit de compatrioții săi din Moscova, omul a revenit a doua zi, cu o propunere acceptată imediat: «Lasă Constituția, păstrează tu o treime din suma prevăzută în decret și dă-mi restul!»“ Nu se știe cu cine a mai fost împărțit restul. **(M. B.)**

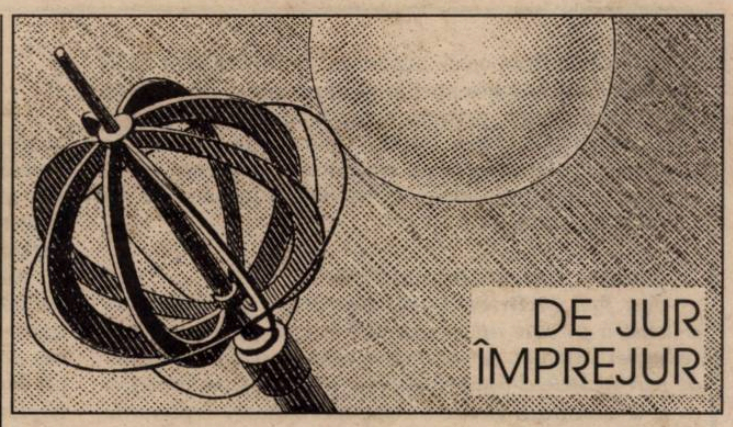

Istoricul Irving

A fost o acțiune judiciară destul de lungă și în orice caz scumpă: primul proces al revizionismului din Marea Britanie s-a încheiat la 11 aprilie, după 32 de ședințe, și a costat aproximativ douăzeci de milioane de dolari. Istoricul britanic David Irving, om cu o excelentă reputație de savant, specialist în istoria celui de al doilea război mondial, a dat-o în judecată pe americanca Dora Lipstadt, profesoară la Atlanta, pentru acuzațiile din cartea ei *Negarea Holocaustului*. Ea a găsit 20 de falsuri concrete în volumul lui Irving *Războiul lui Hitler*, unde se susține că Hitler nu a ordonat și nu știa nimic despre soluția finală, care de altfel nici nu a existat; comportarea hulpavă și ipocrită a evreilor merita oricum să fie pedepsită; camerele de gazare care au existat au folosit la deparazitarea deținuților, cele arătate astăzi au fost construite imediat după eliberarea lagărelor, în scopuri de propagandă. Nu se verifică cifra de șase milioane de victime evreiești și dacă supraviețuitorii nu mint cînd povestesc ororile din lagăre, nu se explică cum de au supraviețuit.

Argumentația lui Irving se sprijină și pe lucrări publicate anterior de alți istorici, mai puțin celebri, care au provocat la vremea lor scandaluri de presă și în unele țări (Franța, Germania) au dus la promulgarea unor legi prin care revizionismul și negaționismul – contestarea lichidării planificate și metodice a evreilor în teritoriile ocupate de cel de al III-lea Reich, în timpul celui de al doilea război mondial – sînt declarate delicte. Aceste legi au fost adoptate imediat după război și nu îi satisfac pe partizanii libertății absolute a cuvîntului. Acum, în aprilie 2000, pentru prima oară grupuri marginale ale comunității științifice au fost susținute de autoritatea unui istoric într-adevăr important. În sentința sa, judecătorul Charles Gray a afirmat că Irving „este un om care stăpînește în mod remarcabil documentația istorică și posedă o cunoaștere aproape fără egal a celui de al doilea război mondial“, dar și că din „motivații ideologice a falsificat și a manipulat deliberat mărturiile istorice“; reclamantul este „indubitabil și incontestabil un antisemit“.

Dincolo de sentimente sau de resentimente, contestarea periodică a Holocaustului derivă și din caracterul inacceptabil al adevărului, negat în pofida evidenței. Publicat recent la Ierusalim, *Jurnalul* lui Eichmann, responsabilul nazist pentru soluția finală, confirmă realitatea ei și ordinele lui Hitler. Pe măsură ce martorii dispar, argumentația cîștigă în popularitate. Mulți au obosit să tot audă despre tragedia unui popor care între timp se descurcă destul de bine iar pentru generațiile postbelice pare nefirească raportarea motivațiilor de acum la consecințele de atunci. Formațiunile politice europene care cred că viitorul țării lor este amenințat de prezența străinilor nu vor să fie identificate ca fasciste în timp ce continuatorii discursului fascist nu vor să audă despre camerele de gazare.

În țările din Estul și centrul Europei, discuția despre Holocaust este legată de Gulag și cele două orori intră într-un fel de concurență sub raportul cifrelor: comunismul a făcut mai multe victime, dar pentru o apreciere care să nu nedreptățească pe nimeni ar trebui poate elaborată o unitate de măsură care să lege capacitatea de a face crime de unitatea de timp. Pare că li se reproșează celor care se referă la Holocaust că prin acțiunea lor ocultează Gulagul: o bună bucată de timp cele două acțiuni de exterminare au fost simultane, cea de a doua a durat și s-a intensificat în timp ce prima era judecată și condamnată. Pînă la Soljenițîn, martorii n-au fost crezuți și, dacă Holocaustul a suportat o condamnare morală absolută, intelectuali de prestigiu au încercat justificarea crimelor comuniste prin decalajul dintre puritatea idealului și impuritatea credincioșilor. Frustrarea victimelor de acum față de compensațiile materiale și prestigiul moral obținute de victimele de atunci este oarecum de înțeles, dar dezbaterea pare a fi expresia neputinței minții omenești de a accepta pluralismul în materie de crime în masă. Conflictul dintre victime contribuie la solidaritatea călăilor.

După sentință, gazetarii s-au grăbit să afirme că istoricul și-a pierdut definitiv credibilitatea. Nu e atît de sigur. Minciunile au o viață lungă, așa cum o dovedește durata unui fals dovedit: *Protocoalele Sionului*.

Pe Internet, istoricul consideră că acest accident nu-l poate opri din lupta împotriva Dorei Lipstadt și a „comanditarilor ei din Israel“. Prezența lui Irving în tabăra negaționiștilor va avea consecințe, și nu doar pentru istoria Holocaustului: cu trecerea timpului, dubiul – scandalos sau nu – va deveni opozabil certitudinilor.

Masacrele trecutului se combină cu cele ale prezentului. Crimele se justifică în funcție de ideologiile făptașilor dar și ale comentatorilor. Cifrele – la fel. Simultan cu încercarea de a-l judeca pe fostul dictator chilian Pinochet, cu descoperirea unei noi gropi comune la Katyn, unde au fost îngropați ofițerii polonezi uciși de NKVD, cu interpretarea rapoartelor medicilor legiști despre cadavrele din groapa comună de la Racak (Kosovo) – procesul pierdut de David Irving este dovada distanței dintre istorie și adevăr.

Magdalena BOIANGIU

Argument

Pentru prima oară, argumentul unei teme a *Dilemei* îşi găseşte sprijin şi expresie în scrisoarea unui cititor, primită chiar în săptămîna pregătirii acestui *Hyde Park*. Dl Alin Cristea din Oradea, fie şi adresîndu-se doar unui singur corespondent de al nostru, ne-a simţit ideea şi i-a dat, telepatic, de nu încîntător, un nume.

Stimate domnule Adrian Popescu,

Am fost încîntat de instantaneele surprinse de d-voastră pe care aţi avut amabilitatea de a le trimite redacţiei Dilemei. *Am fost de asemenea plăcut surprins de pertinentele d-voastră cuvinte pe care nota redacţiei ni le-a dezvăluit. Lectura celor trei scrisori captivante care dezaprobau inconsecvenţele din scrisoarea d-lui Cristian Popescu din nr. 364 şi implicit apreciau ţinuta dlui H.-R. Patapievici şi apoi a acestor dulci-amare constatări* rupte din viaţă *m-au făcut să exclam la sfîrşitul acestei pagini a dilematicilor de prin ţară: Ce frumoasă-i ţara mea! Ce oameni frumoşi există pe aceste meleaguri! Am fost convins că am făcut un act de patriotism apreciind astfel* Romanian Beauty!

Vă întrebaţi dacă sînteţi un muncitor dilematic sau o dilemă printre muncitori? Cred că sînteţi un Om între oameni. În momentele cînd am citit acele rînduri în care am putut descoperi ceva din persoana cu numele Adrian Popescu mi-am amintit poezia Dacă *de Rudyard Kipling, aceasta devenind astfel un fel de dedicaţie pentru d-voastră. De asemenea, mi-am amintit de un articol al d-lui Dan Perjovschi din revista* 22, *intitulat* În Europa, unul cîte unul *care se încheia astfel:* Aşa că dacă ţara mea nu poate fi integrată în UE, eu unul pot. Şi or mai fi cîţiva ca mine. *Nu era vorba de nici un fel de aroganţă, ci de o anumită normalitate a vieţii,* normal romanian beauty, *pe care o recunosc nu numai la cei pe care îi citiţi şi îi admiraţi, cît şi la d-voastră.*

Alin CRISTEA
str. Nufărului 84, Oradea

Cititorii noştri au căpătat instinct de redactori? Căci noi, lucrînd la acest *Hyde Park,* intrat în tradiţia *Dilemei,* asta am încercat să facem: să dăm o imagine de NORMALĂ FRUMUSEŢE ROMÂNEASCĂ (normal romanian beauty), un amestec permanent de sensibilitate şi gravitate, de tandreţe şi ironie, de entuziasm şi sarcasm, toate vibrînd împreună pe fiecare pagină, pînă la ultima. Să sperăm că am reuşit. (**R. C.**)

În căutarea timpului pierdut

„Orice problemă pe care timpul sau banii o pot rezolva nu e o problemă" spunea o doamnă vîrstnică, veche prietenă a familiei noastre. Şi doamna ştia ceva în această privinţă, pentru că dacă banii nu prea îi avea cu prisosinţă, în schimb timp a avut din belşug, ţinînd cont că prietena noastră a trăit pînă la 95 de ani.

Mă gîndeam la spusele ei zilele trecute cînd, avînd nevoie de o adeverinţă de la o instituţie administrativă (nu-i dau numele pentru că toate sînt la fel!), am avut de aşteptat cîteva ore bune pentru o treabă care se putea rezolva în cîteva minute.

Şi atunci mi-am amintit de o ştire dintr-un ziar, apărută nu demult, în care se arăta că o statistică apărută în Occident susţinea că viaţa unui cetăţean român are o durată cu şase ani mai mică decît a semenilor săi din Europa. E trist, dar oare este şi adevărat?

N-are rost să disecăm aici cauzele sumbrei constatări, dar cert este că avînd în vedere calitatea vieţii românilor, nu-i greu de înţeles de ce s-a ajuns la această concluzie jalnică. Şi totuşi, părerea mea este că autorii statisticii au greşit profund, fundamental, pe toată linia.

Cum se poate susţine că longevitatea locuitorilor acestei ţări este mai mică decît a altor popoare? Eu cred că lucrurile stau în contradicţie flagrantă cu cele afirmate în acea statistică şi nu corespund realităţii. Dimpotrivă, durata vieţii unui român poate figura în Cartea Guiness a Recordurilor, pentru că, de fapt, media lui de vîrstă este două sute de ani! Da, da, aţi citit bine: două sute de ani, nici mai mult, nici mai puţin. Ba nu, greşesc, poate chiar mai mult!

Gîndiţi-vă bine! Tribulaţiile cetăţeanului de rînd prin labirinturile birocraţiei îi prelungesc automat durata vieţii. Aşteptarea infinită şi fără rezultat, de cele mai multe ori, pentru obţinerea unui document, îl apropie de pragul eternităţii. Cursa cu obstacole pe care trebuie s-o parcurgă un solicitant strecurîndu-se printre meandrele paperaseriei unei instituţii de stat îl desemnează favorit într-un eventual raliu de rezistenţă fizică. Eu aş propune ca în antrenamentul puşcaşilor marini americani (poate cel mai dur din lume) să se includă şi maratonul românesc de birocraţie.

Nu mai vorbesc de aşteptarea unui autobuz sau timpul necesar pentru a ajunge la un produs alimentar cu un preţ mai omenesc. Toate acestea iau timp, mult timp. Socotiţi acum cît timp pierde un biet cetăţean încercînd, fără cine ştie ce succes, să-şi rezolve o problemă administrativă. Locuitorul acestui spaţiu carpato-dunărean îşi petrece jumătate din viaţă luptîndu-se cu balaurul birocraţiei.

Şi ar fi atît de uşor să decapităm monstrul! Ar fi suficient ca cei în măsură să decidă, să reevalueze sistemul administrativ, să-l simplifice şi să-l reducă la minimul necesar. Sînt convins că mai mult de jumătate din funcţionarii care se ocupă de problemele cetăţeneşti şi-ar putea găsi un loc de muncă în alte instituţii, în care prezenţa lor ar fi mai folositoare.

Dar, întrebarea întrebărilor ar fi: cine sînt cei în măsură să decidă?

Dumneavoastră îi vedeţi? Regret, dar eu nu-i văd!

Revenind la fraza bătrînei doamne pe care o aminteam la început, dacă pînă acum am vorbit de factorul timp, e cazul să vorbim şi de factorul bani, dat fiind că de cele mai multe ori, cu cît timpul necesar rezolvării unei probleme scade, cu atît suma plătită celor care pot rezolva problema creşte. Simplu, nu?

Şi atunci, cum rămîne cu longevitatea?

Adar DARIAN
Bucureşti

Craiova, în aprilie 2000

Oraşul nu s-a schimbat prea mult. Blocurile, fabricile din marginile lui (există şi margini interioare ale oraşului, dai peste ele cînd nu te-aştepţi!) sînt aceleaşi. E drept, au apărut panourile publicitare, cîteva benzinării, Mc Donald's, tramvaie uzate aduse din Germania. Feţele oamenilor nu s-au schimbat. Bătrînii arată la fel. Elevii nu mai au uniforme, nici carnete UTC. Fetele au părul vopsit ca unghiile şi sandale despre care aţi scris şi voi. O glumă.

Studenţii nu mai culeg recolta. Se dau burse în străinătate. Cei cărora nu le e dragă şcoala nu se mai fac strungari, ci taximetrişti. Fetele tot vînzătoare. Avem discoteci, baruri, greve, bingo, chat, telenovele. Nu mai avem antene pentru sîrbi.

La sat oamenii şi-au primit pămîntul înapoi. Unii se duc cu Dacia să-l muncească. Dar tot moromeţian se-adună şi pun masa, lîngă maşină. Apoi dau cu sapa sau ară. Cei mai mulţi ară cu plugul. Femeia (sau copilul) mînă calul (sau măgarul, dacă acesta este de acord), în timp ce bărbatul ţine bine de coarnele plugului.

Seara privesc „Sunset Beach" sau plîng la „Surprize, suprize". Elevii mai mari sînt scutiţi de cîmp, au avut testare pentru bac. „Ce v-a dat, mamă? A fost greu?". „Am făcut. Ne-a dat *Porcul mistreţ cu dinţi de argint*."

Corina îmi spune că unele sate sînt tare sărace. Că a văzut o femeie care avea în camera ei şi cocina în care *habita* porcul. Că erau şi doi copii despre care se spunea că iarna se hrănesc cu coceni, iar vara *pasc ca iezii* iarbă, din curte. E prea trist ca să nu fie adevărat. Şi veţi spune că e o excepţie, iar eu vă întreb dacă există şi o regulă pe care o confirmă.

E bine însă! Sîmbătă seara, în cîte un sat, în cîte un bar, aduce patronul două fete, de la oraş, iar ţăranul român poate vedea *live* un număr de strip-tease spre disperarea şi indignarea sătencelor.

Mă întreb ce gîndesc aceşti oameni despre capitalism, despre democraţie. Le ascult comentariile politice în trenurile acelea personale în care aş spune că puţină lume are bilet şi, de regulă, cei ce au aşa ceva stau în picioare. Aş spune despre ceilalţi că merg cu naşu. *(Naşu* e tot de la ţară. După ce trece, oamenii spun că şi-a făcut vilă în sat, *naşu*. Că are gresie în curte. Mai spun că şi naşii dau o cotă, mai sus, că de-aia nu se ia nici o măsură. Eu nu cred. Poate în altă ţară! Nu pot crede că se întîmplă aşa ceva la noi, în ţara fără poliţişti corupţi, fără medici care nu operează dacă nu li se dă o anumită sumă, fără preoţi mutaţi în alte parohii pentru că „jupoaie oamenii", fără păduri înjumătăţite, fără bacşişuri, fără politicieni incorecţi, cu funcţionari cinstiţi şi echipe de fotbal care joacă fotbal chiar şi pe stadionul Rocar.)

Oamenii ştiu ce e de făcut. Unii zic că tot dictatura ar fi mai bună. Alţii s-au săturat de cursul dolarului. Ei, de exemplu, ar pune lira sterlină. Americanii să stea în America lor, cu dolari cu tot. Alţii au programe pentru agricultură, unii ştiu cum ar trebui făcută reforma (în privinţa privatizării, ei *nu sînt de acord*. Deja statul a pierdut prea mult şi pe nimica).

Dacă există o gîndire capitalistă în mintea acestor oameni, ea este, cel mult, larvară. Efectele propagandei comuniste sînt încă puternice, clişeele pe care ea le-a indus fiind folosite în discursul politic al unor partide, după 1989. Şi sînt şi astăzi. Nu e de mirare că o bună parte a populaţiei României consideră că, după zece ani de tranziţie spre capitalism, cel mai potrivit om pentru funcţia de preşedinte al ţării este un fost activist al Partidului Comunist.

Şi cum atunci cînd spun capitalism mă gîndesc la democraţie, pot zice că atunci cînd mă gîndesc la democraţia românească îmi vin în minte cuvintele lui Montherlant: „Era chiar fecioară. Dar atît de puţin, încît mai bine să nu mai vorbim despre asta".

Cornel Mihai UNGUREANU
Calea Bucureşti, Bl. N10, Craiova

Polemica – a face dragoste cu viaţa

Dacă ar fi să luăm drept criteriu modul în care se desfăşoară, putem spune că polemicile sînt de două feluri: publice şi private. Cele publice sînt rareori interesante. Iar noi, cei de pe margine, spectatorii, luăm parte la ele din fotoliu, cu o ţigară în mînă şi o bere pe masă. Eventual. Dar cum spectacolul unor polemici interesante este întristător de rar, nu ne rămîn decît cele personale, în care nu sîntem numai actorii propriilor noastre roluri, ci şi „trăitorii" lor. Căci o polemică adevărată este cea pe care o trăieşti cu toate celulele trupului, cu toţi neuronii, cu sufletul la gură. Polemica este un mod de a dialoga care te scoate din monoton, din tern, din firescul de zi cu zi. O polemică susţinută fără patimă este o polemică pe jumătate moartă. Cea vie este cea în care simţi cum sîngele îţi clocoteşte în artere, cum tîmplele îţi zvîcnesc, cum inima o ia la galop, simţi cum nu mai ai răbdare ca interlocutorul să-şi încheie fraza pentru că tu ai ceva mult mai important de spus, de susţinut, de contrazis, de demonstrat. Pulsul înnebuneşte, obrajii îţi ard, cuvintele năvălesc în creier cu viteza luminii, nici măcar nu ai timpul fizic necesar să rosteşti ceea ce mintea îţi poate, dar nesuferitele legi ale dialogului şi ale bunului-simţ te obligă să taci cînd şi cînd, să îl laşi şi pe celălalt să îşi expună părerea, drept care, nu ai încotro, trebuie să taci; mai aprinzi o ţigară, mai torni un strop de bere, mai pui de o cafea, căci resursele de genul acesta sînt excesiv de importante. Şi nu merge orice fel de ţigară, ci una tare, care să te satureze atunci cînd îţi verşi oful pe ea, ceva gen Pall Mall fără filtru sau Camel.

A purta o polemică înseamnă nu numai a fi bine documentat asupra chestiunii, ci a fi şi bine mîncat. Pentru că în timpul bătăliei se ard multe calorii. Polemicile adevărate sînt cele care simţi că nu se mai termină (dar tu nici nu-ţi doreşti ca ele să sfîrşească). Iar cele cu totul şi cu totul adevărate sînt cele care, după nesfîrşite ceasuri de argumentări, ajung să conveargă într-un punct comun. De fapt, nu există nici o divergenţă, chestiunea era văzută doar în alte nuanţe (ale aceleiaşi culori), dar ce frumos este să polemizezi! Ce plăcut este să îţi susţii cu patimă argumentele, să le demonstrezi punct cu punct, să etalezi o splendidă logică pe care o crezi indestructibilă, să gesticulezi în volte mai mult sau mai puţin graţioase! Nu ştiu de ce, dar în timp ce polemizezi cu tot sufletul, nu numai că temperatura corpului creşte (puţin, dar semnificativ), dar te simţi şi mai deştept, simţi cum, parcă, sclipeşti, simţi cum împrăştii o lumină aparte, ochii îţi scînteiază, ce mai!, este ca atunci cînd te îndrăgosteşti. A şti să polemizezi presupune a face artă. La fel cum a face dragoste tot o artă presupune. Poate că nu eşti nici mai deştept, nici mai luminos, nici mai sclipitor atunci cînd porţi o polemică, dar cel puţin, aşa te simţi. Şi numai asta contează. Bineînţeles că toate acestea se pot întîmpla numai şi numai atunci cînd interlocutorul este pe măsură. (Dar fiecare avem propria măsură!) Ca să rezum, condiţiile ideale pentru o polemică serioasă, reală sînt: un partener de talie egală, un subiect pe măsură, suficiente ţigări, cafea, eventual bere sau whisky la îndemînă, un cadru adecvat în care să-ţi facă plăcere să te manifeşti şi, nu în ultimul rînd, dispoziţie. Pentru că aşa cum se întîmplă să nu ai chef oricînd să faci dragoste, aşa se poate întîmpla să nu ai chef să porţi o polemică pe cele mai înalte culmi (pe care eşti în stare să ajungi). Dar, spuneţi-mi, cine nu ar vrea să fie un etern îndrăgostit?

În cele din urmă, a polemiza înseamnă a simţi că trăieşti cu adevărat şi, de ce nu, a face dragoste cu viaţa. Dar, ca toate celelalte, şi asta se învaţă. Cu răbdare, cu bun-simţ, cu cîteva sute de cărţi citite şi lăsate-n urmă şi, important!, cu mult exerciţiu. Şi tot ca în multe altele, un bun profesor este aproape indispensabil. Chiar unul care să nu ştie că îţi oferă acest gen de lecţie. (Profesorii de genul ăsta sînt periculoşi...)

Ioana PETREA
str. Covurlui 22, Ploieşti

Scene clujene din autobuzul 29

În autobuzul 29 am fost martorul a două scene, care pe mine, un student post-modern, după cum am aflat că sînt, m-au pus pe gînduri. Să le luăm pe rînd.

Miercuri seara (15 martie), pe cînd mă întorceam de la cursuri, am fost controlat de cel care se asigură ca lumea să nu înşele RATUC-ul. Eu am fost în regulă. Cel de lîngă mine, un cetăţean de 40 de ani, cu păr alb, i-a întins un bilet. Controlorul parcă atît aştepta. În continuare dialogul celor doi: „Vă rog să-mi spuneţi unde l-aţi compostat" – (arătînd vag) „Acolo" – „Haideţi cu mine şi arătaţi-mi" – „Du-te, domnule, şi vezi" – „Spune, omul lui Dumnezeu, adevărul că nu te-am văzut cînd ai urcat să fi compostat biletul" (se duce şi compostează de două ori un bilet, la ambele capete, şi se întoarce comparîndu-le) – „Unde sînt, omule, trei găuri, că eu văd numai două?" Autobuzul opreşte în staţie şi cetăţeanul coboară şi se îndepărtează grăbit. Controlorul, surprins puţin, fuge după el şi-l opreşte. Cetăţeanul îl îmbrînceşte fără succes, căci are de-a face cu un băiat tînăr, solid. Acesta îl prinde de mîini şi strigă după celălalt controlor. Disperat, cetăţeanul se smuceşte, îl înjură, îl trage prin staţie. Autobuzul pleacă şi din depărtare îl văd pe celălălt controlor cum sare în spatele cetăţeanului. Lumea din jurul meu a comentat îndelung întîmplarea.

A doua zi, dimineaţă, plecam la bibliotecă. Nimic interesant pînă cînd o doamnă urcă în autobuz. Cu banii în mînă încearcă să-şi cumpere un bilet (în staţie de unde s-a urcat nu era casă de bilete) de la o călătoare, dar nu găseşte – i se spune că nu sînt controlori în autobuz. Zîmbitoare, încearcă la altă călătoare tot fără succes, coboară din autobuz şi cred că se ducea la destinaţie pe jos. Din cîte am înţeles era Piaţa Mihai Viteazu, cam la 1 km depărtare. Mi-a părut rău că nu am putut să o ajut, eu avînd abonament; pe viitor mi-am propus să am un bilet pentru asemenea cazuri.

Seara am avut un curs cu profesorul Claude Karnoouh care de la prima întîlnire mi-a lăsat o impresie deosebită. Titlul cursului era „Originea modernităţii".

În drum spre casă, cele două scene mi-au apărut în faţa ochilor şi, după mintea mea, am reuşit să le categorisesc ca fiind legate de „antropologia culturală". Sper să greşesc, dar în timp ce unele societăţi încearcă să depăşească post-modernitatea, noi nu ştim dacă toţi am înţeles modernitatea.

Căiuş ENGHIN
Calea Floreşti 81, Bl. V5, ap. 148, Cluj-Napoca

O paralelă necesară

Muzeul Simu, Sala Dalles, Complexul din Parcul Carol, cartierele Uranus, Antim, Domeniile, Mănăstirea Văcăreşti, Bisericile Mihai Vodă, Sfîntul Gheorghe, Izvor, Antim, Sfîntul Spiridon, Domniţa Bălaşa, Sfînta Vineri, Bucur, Palatul şi Spitalul Brâncovenesc, Monumentul Pompierilor, Lupoaica, Zodiacul din Piaţa Sfîntul Gheorghe, marcînd kilometrul 0 al României, Piaţa Senatului şi alte construcţii de referinţă ale Bucureştiului, dispărute odată cu specificitatea acestui oraş-metropolă (cîndva, prin anii '40), a acestui oraş supranumit pe bună dreptate „Micul Paris".

În locul lor, precum valurile năvălirilor barbare, blocuri tip URSS, mai apoi cele cu „specific românesc" – balcoane ornamentate cu diverse modele –, iar prin anii '80, împodobite cu tot soiul de stucaturi. În fostul centru geografic, un bulevard de inspiraţie chineză, străjuit de monstruozitatea denumită Casa Poporului.

Toate acestea le-am văzut cînd existau şi le-am simţit lipsa atunci cînd, din timp în timp, mergeam în Bucureşti. Sau în perioada studiilor. Cumulat, pot spune că mi-am petrecut 10 ani din viaţă în Capitală. Vacanţele, copilăria mică, mi-au fost marcate de Bucureşti. Prietenii şi rudele de pe Viilor, Meteori, Cotroceni, Sebastian, Năstase Pamfil, Popa Chiţu, Sandu Aldea îmi prilejuiau plimbări pe străzi înguste, liniştite, mirosind a tei, a castan, printre foşnete de frunze şi uguit de porumbei, acordurile unui pian.

În octombrie 1989, am avut însă un adevărat şoc, fizic şi psihic, la vederea aberantei construcţii ce domină Bucureştiul: m-am simţit strivită.

De vreun an încoace „se coace" însă ridicarea unei alte construcţii-mamut: Catedrala Neamului! Şi, culmea! – tot în acelaşi areal.

Am citit, atît în presa cotidiană, cît şi în mai multe numere ale *DILEMEI*, toate argumentele pro şi contra privind acest proiect.

Eu, ca simplu român, am reţinut esenţialul: profesioniştii în domeniu, în covîrşitoarea lor majoritate, s-au opus; capacitatea de cuprindere ar fi de circa 10.000 de persoane; înălţimea ar fi între 100-150 de metri; finanţarea ar fi asigurată din contribuţia benevolă a drept-credincioşilor români; executantul – printre alţii – ar fi armata română, tot benevol (?). Precum s-a întîmplat şi la Casa Poporului!

Oare, înainte de a lansa ideea unei atari construcţii, s-a pus – măcar şi pentru o clipă – întrebarea dacă Biserica are dreptul moral de a cere realizarea ei, mizînd pe capitalul spiritual şi material al românilor, atîta timp cît, vreme de 40 de ani şi mai bine, nu s-a opus în nici un fel demolărilor, cu precădere ale lăcaşurilor de cult, ale construcţiilor care definesc pe români în circuitul de valori universale, ale caselor enoriaşilor?

Socot că, infinit mai onest ar fi să-şi facă *cinstiţii părinţi* din conducerea Bisericii Ortodoxe un sever examen de conştiinţă. Şi cu mai multă smerenie să cedeze eventualele fonduri deja colectate pentru a le da un acoperiş deasupra capului măcar cîtorva dintre miile de oameni în nevoie!

În ceea ce îi priveşte pe profesioniştii în domeniu: arhitecţi, istorici, oameni de cultură (adevăraţi, iar nu „scoşi pe puncte"), urbanişti, aceştia ar trebui să se afirme cu mai multă vehemenţă în mass-media, astfel încît tot ceea ce ar fi să se mai construiască, să se armonizeze cu ceea ce există. Să se statuteze nişte „insule", inabordabile pentru beton şi sticlă, precum Avenue du Maine – din „umbra" lui Tour Montparnasse sau Rue Mouffetard, autoproclamata „comună liberă" – la doi paşi de Cartierul Latin, din Marele Paris. Acolo însă s-au pus la bătaie semnături celebre, petiţii, memorii şi o rezistenţă acerbă a locuitorilor în faţa invaziei arhitecturii mileniului 21.

Şi astfel ne vom fi recîştigat statutul de „Mic Paris".

Cristina PETRACHE
str. Oituz 27, Oneşti

Scurtă istorie

Antică

Noi ne aflăm aici de două mii de ani. Ca popor ne-am născut în secolul al şaptelea, asta ca să nu apuce slavii să migreze încoace şi să ne altereze puritatea sîngelui.

© S. Sacagiu

Pe cînd istoricii erau mai puţin preocupaţi de slavi ne născuserăm chiar mai tîrziu. Cînd ne-am născut, ne-am născut creştini, ceea ce dă creştinismului nostru vechimea de... două mii de ani, record absolut în materie. În primul secol, creştinii români au trăit două mari bucurii. O dată că moartea şi învierea lui Hristos a dat religiei lor un obiect al muncii şi, pe urmă, însuşi apostolul Andrei a venit să oficializeze acest creştinism timpuriu (Petru şi Pavel nu s-au putut deplasa căci erau ocupaţi cu adevăraţii păgîni). După aceea, lucrurile au început să se complice, căci romanii şi dacii (un fel de fracţiuni româneşti) au început să se lupte între ei.

Medievală

După ce s-a terminat şi povestea asta, ne-am trezit la confluenţa a trei mari imperii. Cel mai insistent a fost cel al turcilor, cărora li s-a năzărit tam-nesam să dea lupte prin zonă. Dar şi ai noştri au dat: grîu, miere, femei, copii... Cînd stocurile ajugeau la cota de alarmă, din rîndurile boierilor patrioţi se înălţa cîte un mare voievod (Ştefan, Mircea, Mihai), care hotăra să-i apere pe creştinii apuseni cu orice preţ, chit că erau cu toţii nişte păgîni schismatici. Schismaticii nu erau deosebit de interesaţi de problemă, ocupaţi fiind ei să edifice civilizaţia occidentală, dar s-au arătat dispuşi să participe la efortul de război. Lasă că nici ai noştri nu s-au lăsat mai prejos ci, lăsînd o clipă contemplaţia mistică specifică spiritualităţii ortodoxe, au prezentat cereri coerente şi precise. Atîţia oameni, atîtea arme şi mai ales, atîţia bani, plus conducerea oricărei armate creştine ce s-ar implica în conflict, ca unii ce avem know-how. Ajunse în acest punct, negocierile se cam împotmoleau. Apusenii rămîneau cu banii şi armatele lor, iar românii, trădaţi de Istorie şi Occident, rămîneau cu turcii, la care-şi închinau ţara, luînd astfel totul de la început.

Modernă & contemporană

Ultimul mare voievod a fost Cuza, după care pentru român au urmat vremuri grele. În 1907 au tras în el cu tunul, votul universal l-a transformat în victimă periodică a bătăilor; apoi Carol (al doilea) a introdus deja tradiţionala instituţie a dictaturii, Antonescu – de altfel bun român – a prefecţionat-o, iar Dej şi Ceauşescu au dus-o pe cele mai înalte culmi. Obosit de povara istoriei multimilenare pe care o purta în spate, românul a intrat în tranziţie şi, văzînd că aici se poate respira mai liber, s-a aşezat pe o fabrică (sau poate era o regie autonomă?) şi a aţipit. Însă oamenii cei mai avansaţi, elementele cele mai conştiente şi mature ale neamului, îşi dădeau seama că nu există decît o singură cale.

Andrei TIUT
Str. Colonel Costescu 2, Bucureşti

Avram Iancu – Broşteni

...Vă supun atenţiei o notă care şi-ar găsi locul eventual în interesanta rubrică „Cu ochii-n 3,14".

În anul 1961, la Iaşi, a început construirea unui nou cartier de locuinţe într-o zonă de cocioabe sordide şi care – pe bună dreptate – au fost demolate. Noul cartier a fost denumit „Avram Iancu – Broşteni" după numele a două uliţe care se intersectau în centrul zonei. Un mucalit s-a exprimat cam aşa: „Ştiam de Gheorghe Gheorghiu-Dej, de Petre Constantinescu-Iaşi, de Octav Pancu-Iaşi, de Ionescu-Siseşti; nu ştiam că pe Avram Iancu îl chema Avram Iancu – Broşteni."

Revenind în registru serios, îmi amintesc că trecînd prin comuna Reteag din Ardeal am fost impresionat de un panou mare, la intrarea în respectiva comună, care menţiona: „În această localitate s-a născut Ioan Pop Reteganul...". Fără adaosul referitor la obîrşia marelui bărbat, ar fi rămas unul din zecile de mii de Pop din România.

V-aş rămîne îndatorat dacă mi-aţi confirma primirea acestei scrisori. Dacă v-a şi trezit interesul, vom trăi şi vom... citi!

Cu stimă,

Ing. Norbert ZILBERMAN
Piaţa Unirii 2, sc. B, ap. 4, Iaşi

Noi, americanii...

Această scrisoare se vrea răspuns la articolul „Afară“ scris de dna prof. Oana Godeanu – *Dilema* nr. 365/17 februarie 2000.

Cu respectul cuvenit, îmi permit să nu fiu de acord cu dna profesoară. Ca emigrant din România, locuind în America de 24 de ani, am avut şi am o percepţie cu totul şi cu totul diferită de a domniei sale.

Am plecat din România nu mînat de realităţile economice, nu alungat de lipsa de libertate (pe care în anii '70-'76 o găseam aproape acceptabilă – un fel de *golden cage)*. Nu, am plecat în America nu pentru că uram România, ci pentru că am vrut să fiu **American**.

Am vrut să fiu cetăţean al acestei ţări extraordinare, care m-a primit cu braţele deschise, fără a mă considera străin vreodată. Nu m-au întrebat de ce vin aici, nu mi-au pus condiţii, nu era treaba lor. Cînd am ajuns pe aeroportul J.F. Kennedy, am simţit că pot vedea, mirosi şi atinge libertatea, aşa este ea de concretă în America. E ţara unde oameni complet străini de tine se bucură că ai venit, că vrei să te adaptezi, să munceşti, să plăteşti impozit, nu?, că vrei să fii unul ca ei.

O dată ce am păşit aici, nu m-am considerat niciodată mai puţin decît egalul fiecăruia dintre americanii care mă înconjurau. Drept care, am gîndit şi folosit întotdeauna, „noi americanii“, în loc de „ei, americanii“; am învăţat cît am putut de bine englezeşte, ascultînd TV, vorbind şi citind întruna, inclusiv cu membrii familiei mele; am învăţat, ca la şcoală, istoria noii mele ţări, ştiinţele politice, sistemul de vot etc., tocmai pentru că era ţara mea. Nu m-am asociat cu Românii-Americani care se considerau parte din Diaspora, Exil sau alte categorii. Îi înţelegeam, simpatizam poziţia lor, dar nu era a mea. Am intrat, cum spune dna profesoară, în maşina de spălat, nu la figurat, ci la un propriu cît se poate de concret (poate ajung şi-n *Caţavencu* cu aşa perle). Veţi întreba de ce.

Pentru că voiam să aparţin unei superputeri; a fi parte din *Number One;* a vota pentru un preşedinte care într-adevăr va influenţa cursul lumii în următorii 4 ani; a şti că dacă apare ceva bun, oriunde în lume, şansele de a beneficia de aceasta sînt imediate, nu cînd *or veni şi la noi*; a fi în stare să-ţi înfiinţezi propria ta companie cînd vrei, unde vrei, cu sau fără cont în bancă şi de cele mai multe ori, fără licenţe sau aprobări din partea statului; să călătoreşti unde vrei, cînd vrei, fără vize sau invitaţii, şi mai ales să *fii în stare să-ţi permiţi aceste călătorii*. Unde „the pursuit of (personal) happiness“ („urmărirea fericirii personale“) nu-i o vorbă-n vînt, ci poţi să-i concediezi pe acei conducători (aleşi tot de noi) care nu muncesc îndeajuns pentru fericirea noastră şi asta fără a vorbi în gol.

Nu ştiu care sînt băştinaşii bogatului Vest, cum îi numeşte doamna profesoară, care se simt ameninţaţi de venirea altor români. Dar îi *cunosc* pe cei 6-7 colegi de la Politehnică care ştiind că fostul lor şef de grupă (Tocilarul sau Comunistul) emigrează în America, îi închiriaseră deja apartament şi-i găsiseră şi o slujbă, înainte ca acesta să pună piciorul în State.

Îi *cunosc* pe prietenii şi colegii mei de o viaţă de la Spiru Haret, cu care ne întîlnim la fiecare cîţiva ani, venind de pe diferite continente. Ne bucurăm sincer cînd auzim că şi alţii dintre noi sînt afară şi întrebăm cum îi putem ajuta.

Aşa că tuturor prietenilor doamnei profesoare, care vor să iasă *afară*:

A veni din România, apartenenţa la o ţară săracă, cu un balcanism inerent naturii noastre, un complex al ghetoului sînt, în opinia mea, numai şi numai cuie în capul celui care gîndeşte astfel. Acum şi în viitor, aceia care vor să emigreze şi să se adapteze vor reuşi numai după ce vor lăsa acest bagaj unde au pornit călătoria. Transplantul de identitate nu e miraculos, ci perfect fezabil. E nevoie, ca să zicem aşa, de o „do it yourself brain surgery“ („autooperaţie pe creier“...). Iar dacă ai copii, merită să lupţi de două ori mai tare. Dixit!

Nick LERESCU
9 East gate Dr, Glenwood, NJ 07418, USA

Modelul „mîncătoriei“ bucureştene

Vă scriu deoarece m-am săturat. Vă scriu deoarece, probabil, sînteţi singura revistă care mai permite revolta, o afişează şi o comentează. În aceste vremuri, a fi tînăr şi revoltat constituie un subiect de care ceilalţi rîd. Am observat că marea problemă a acestei ţări este lipsa unui ideal. Cineva ar putea să-mi spună că noi credem în idealul european, în integrare etc. Nu. Noi nu credem în nici un ideal, de aceea plutim în derivă. Noi credem numai în noi înşine. La propriu şi nu la figurat. Fiecare român crede numai în calea sa care este cea bună. Toate celelalte căi ale celorlalţi trebuie distruse, bîrfite, negate. „Eu sînt cel mai tare, tu eşti nimic“... iar cel care simte (poate nici nu o gîndeşte conştient) aceasta va face totul pentru a-l îngropa pe celălalt.

Revolta mea provine din mediul provincial în care locuiesc. Un oraş mic, dar plin de „caractere“. Fiecare îl ciuguleşte pe celălalt. Grupurile de interese se concentrează în spatele unor ziare şi pseudo-televiziuni. Folosind aceste arme se porneşte atacul. Fiecare mare personalitate financiară care-şi bagă banii în astfel de „jucărele“ are orgoliul de a se umfla: scrie editoriale, apare în fiecare zi „pe post“. După cum la Bucureşti „baronii“ presei jonglează afacerile şi scandalurile, la fel şi în Provincie.

Poate că oamenii inteligenţi se întreabă de ce România în ansamblu merge atît de prost, de ce Provincia este chiar mai retardată decît Capitala. Vă pot da un răspuns: provincialii preiau modelul „mîncătoriei“ bucureştene deoarece mass-media îl oferă pe tavă. Comunităţi mici, precum cea cîmpineană, imită comportamentele personalităţilor din Capitală, iar atunci cînd mai există un ziar-două imediat se caută scandal. Cît mai mult scandal, că doar din asta trăim, asta mîncăm seara şi noaptea împroşcîndu-ne şi urîndu-ne edificăm un viitor demn de cele mai reci previziuni. Dar omului român nu-i pasă de construcţii temeinice, el doreşte imediatul, iar politica îi oferă excelente portiţe pentru a degaja mizeria ce sălăşluieşte în foarte multe minţi aşa-zis culte române. Pentru mizeria actuală cred că nu oamenii normali ar trebui învinuiţi cît mai ales „high-life“-ul românesc, elitele politice de la Bucureşti, dar şi din Provincie. Modelul pe care-l oferă este acela al „junglei“ în care cuţitul şi comisionul sînt armele preferate. Alegerile locale vor determina lupte fratricide şi pline de ură. Oamenii se încaieră pentru putere în România deoarece posedînd-o pot să se îmbogăţească, evident, în detrimentul publicului spectator, prostit de atît de multă rea-voinţă, ipocrizie şi hoţie. După cum cînta Depeche Mode prin 1989, „the grabbing hands grab all they can / All for themselves – after all / It's a competitive world / Everything counts in large amounts“. („Mîinile care apucă, apucă tot ce pot / totul pentru ele – în fond / e o lume competitivă / totul contează dacă-i pe apucate“).

Dacă nu putem muta ţara, ar fi mai bine dacă am muta altundeva categoria „binevoitorilor“ puternic interesaţi în noi.

Codruţ CONSTANTINESCU
str. Griviţei 8, Cîmpina

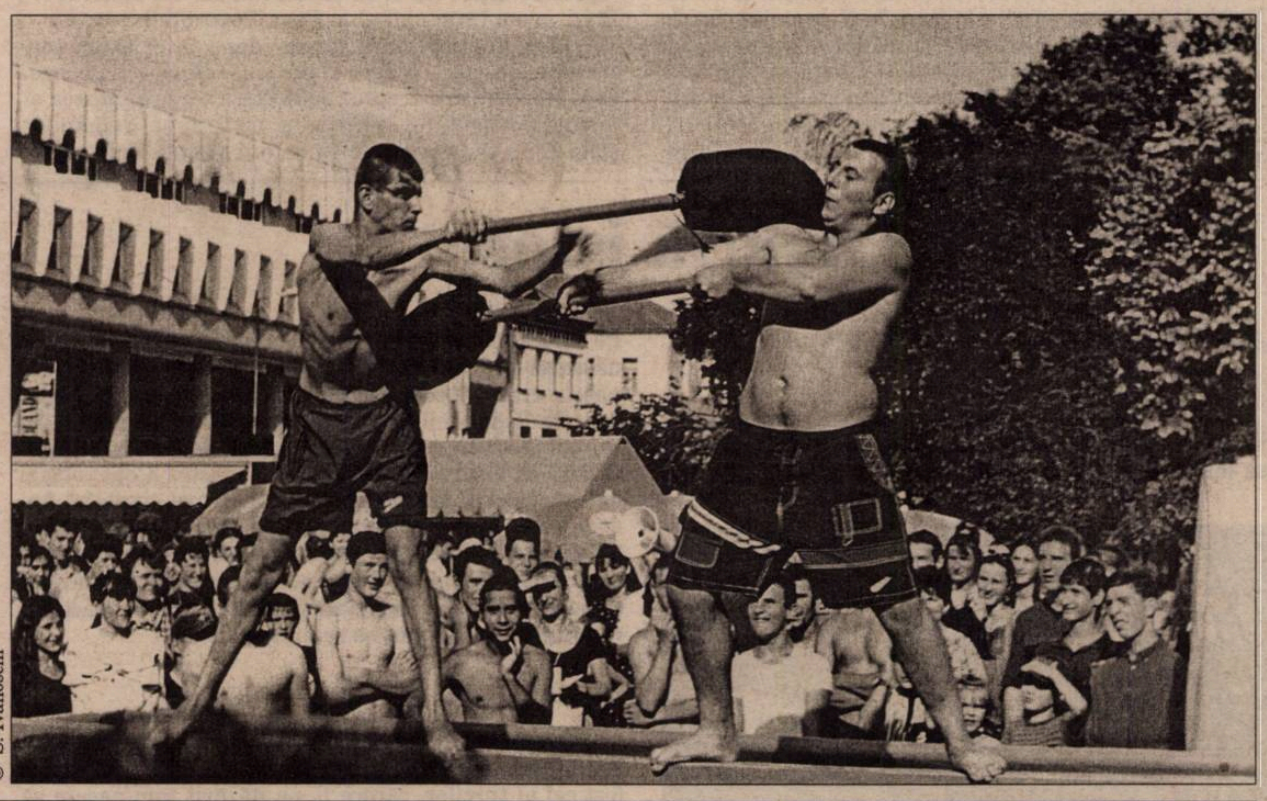

© S. Ivanoschi

Repertoarul românesc sau românii despre Ei, românii

Stimată redacţie,

Faptul că aţi găsit printre rîndurile pe care vi le-am trimis cîte ceva interesant pentru a putea fi publicat, m-a umplut de bucurie şi m-a făcut să recidivez, cu un material referitor la tema propusă în numărul 369, „Ei, românii“.

*A*u o ţară ca o floare, binecuvîntată; aşezaţi într-un spaţiu geografic nefericit.

*B*uni la toate; biruitori în lupte; blestemaţi de soartă; bravi.

*C*rescuţi în spiritul iubirii aproapelui şi al credinţei în Dumnezeu.

*D*elăsători, darnici, daţi dracului.

*E*ntitate culturală distinctă, eroi între eroi, efectiv AFARĂ ţi-e ruşine cu românii.

*F*ăloşi, falnici, falimentari.

*G*eniali, generoşi.

*H*arnici (plăteşte-l bine pe român şi atunci să-l vezi cum munceşte!).

© S. Ivanoschi

*I*nventivi, idioţi, isteţi, insulă de latinitate.

*J*elui-s-ar şi n-au cui.

*L*eneşi, laşi.

*M*ioritici, milostivi, mai ţigani decît ţiganii.

*N*eserioşi, neînfricaţi, născuţi pentru a suferi, nepoţii lui Traian şi Decebal.

*O*ameni de omenie, opincari, oieri, ortodocşi, dintotdeauna ortodocşi, o turmă de oi condusă de un ţap.

*P*opor mîndru între popoare; prietenoşi, plini de umor, pesimişti, puturoşi, poeţi înnăscuţi.

*R*omânii sînt neam de curve si hoţi, neam de mămăligari, „românii îi bate la cur pe nemţi că ăia dacă nu are piesă de schimb stă maşinile pe butuci, da' românii însă găseşte ei ceva o sîrmă şi gata a reparat maşina“.

*S*ăritori la bine şi la rău.

*Ş*mecheri.

*T*urnători, ticăloşi, temerari.

*U*rmaşii lui Eminescu.

*V*iteji între viteji, vizionari.

Şi niciodată Noi, românii, întotdeauna Ei, românii.

Adrian POPESCU
electrician la R.A.T. Braşov
str. Dacia 84, Braşov

cînd am fost de întîi decembrie la cîmpina, unde a depus culiţă jurămîntul

liniştea calmul de a sta undeva în patiseria-restaurant-cofetărie a unui necunoscut orăşel de provincie care ar putea fi caracterizat cel mai bine ca fiind... dichisit, sunetul insuportabil la numai patru ore din dimineaţă al deşteptătorului, la orice oră de altfel, camera de baie plină de ecou, pasta de dinţi, aromată apa, umedă oglinda, tu scapi repede de toate acestea, arunci nişte haine pe tine, este întîi decembrie şi trebuie să ajungi în acel orăşel să zicem cîmpina un prieten depune jurămîntul nu se poate să nu te duci îţi repeţi neîncetat acest lucru totul e să rezişti tentaţiei de a te vîrî în patul cald sub plapuma grea pînă ieşi pe uşă pînă şi în momentul în care îmi încalţ bocancii mă bate gîndu' mă bate un gînd acelaşi reuşesc să ajung în gara de nord după o oră nu mai am timp să-mi cumpăr bilet naşu' îmi dă rest (!) la 50.000 eu din curiozitate refuz el insistă nu am încotro rămîn fără replică atunci cînd îmi motivează cu cinstea negustorului clandestin oricum e prea devreme poate că încă mai visez în sfîrşit după ce ascult volens-nolens vorba bunicului ultimul album treisudest pe culoarul ticsit de lumea de pe lume calc pe peronul gării din cîmpina în faţa mea clădirea gării după ea oraşul poate un bulevard poate o parcare poate orice trec prin şi ajungînd dincolo mă trezesc nicăieri cel mult o staţie de autobuz şi o alta de taxiuri dimineaţa crescuse între timp devenise plăcută atrăgătoare frumoasă ţineam să fac o plimbare pe jos pînă-n centrul oraşului la oricare distanţă s-ar fi putut afla acesta de esenţiala periferie în care mă trezisem eu ca să aflu direcţia mă îndrept spre un taxi şoferul îmi deschide uşa portiera poarta eu parcurg şi ultimii patru metri care ne mai despart şi aşezîndu-mă în dreapta lui mormăi oarecum înciudat „în centru" nu ştiu dar în dimineaţa asta sînt convins că o să sune pueril infantil idiot chiar dar nu vreau să dezamăgesc pe nimeni eu oricum rezist omul culmea este bun vesel că nu a îngheţat de pomană pînă atunci în warburgul său că nu a aşteptat de pomană rapidul de bucureşti că a fost primul din calea mea că a fost amabil fericit că este un om bun şi de aceea favorizat binecuvîntat de dumnezeu cu un client aşa deci este un om deschis un om care cel puţin la prima vedere adică exact pînă în pragul pe care nu vroiam să-l trec era un om frumos la suflet nu a început cu e greu chiar dacă a ajuns şi acolo ci cu aţi mai fost în oraşul nostru hm! ăsta vrea să mă fure dacă îi spun adevărul o să o ia pe un drum ocolit mă trezesc recunoscînd el incepe să-mi toarne poveşti idile demne de un herman şi dorotheea ai lui goethe despre oraşul natal un oraş cuminte docil cumsecade un oraş ai cărui locuitori vor să ajungă la pensie ştiu că-i puţin cam general vag ambiguu are un băiat student în bucureşti e bucuros că-i ultimul an tot tatăl a fost greu na că am ajuns şi aici dar trecem repede pentru că urmează întrebarea cheie unde în centru? ei cu asta m-a dat gata o iau pe departe întrebîndu-l cam cît de mare este centrul oraşului înţeleg din ce-mi spune că este cît toată cîmpina depinde... da cum de nu mi-a trecut prin cap vezi bine că depinde ce dracu' sînt aşa adormit la primărie domnule ce mai tura-vura e bine să fii dăştept din cînd în cînd gîndi eu dar... ori eu nu am venit cumva la cineva un frate un văr un prieten care depune jurămîntul eu ca mine dar ăsta ce dăştept e ba da ei păi jurămîntul e mai încolo pe la zece avea dreptate pînă atunci unde o să stau că afară chiar dacă e soare are dinţi aşa că aveam de ales între cîteva restaurante cofetării patiserii mergeam din ce în ce mai încet mai tîrziu aveam să-mi dau seama că ajunsesem demult unde vroiam îi spun să oprească semăna îndeajuns a centru cînd îşi ia inima-n dinţi şi mă-ntreabă dacă nu vreau să-mi facă un tur al oraşului şi al împrejurimilor să văd şi eu vilele cîtorva politiceni mă uit să văd la ce sumă ajusesem pînă atunci întreb cît mă costă protocolul zece mii şi mai renunţ la o bere poate că s-a meritat poate că nu ce vă pasă

intru în unitatea alimentară la braţ cu surîsul la braţ înăuntru mese scaune îngrijite feţe de masă în pătrăţele alb-albastre sau roşu cu alb afară ieşea soarele tot înăuntru trei femei. domnule tipare nu alta. una la fo' patruşcinci beţivă cu faţa plină de vinişoare mătura pe jos o a doua tot la vreo patruşcinci stătea de pomană în faţa unei tejghele al doilea tipar iar ultima o tinerică la locul ei se mişca harnică în spatele alteia, tejghele, spaţiul este relativ strîmt beţiva-mi aruncă în treacăt o privire scîrbită nimerisem bineînţeles în mijlocul gunoiului pe care ea îl adunase cu trudă probabil exact la distanţa potrivită pentru a călca în el dacă treci de uşă nu mă descurajez dintr-atît şi strig fără să vreau intenţionam doar să spun săr'na aşa la toată lumea plimbîndu-mi privirea de la stînga la dreapta, prin, toate, trei, erau atît de reale, hm, virgulă, vreau o cola şi o amandină celei tinere dar şi două ochiuri celei în vîrstă sînt invitat să mă aşez la masă mă supun cu plăcere la televizor desene animate cartea cărţilor faza de fază cu porcii sinucigaşi, posedaţi sau mai bine zis cu dracii sinucigaşi din porcii nevinovaţi mi se aduc bucatele mă uit pe un menu preţuri decente şi nu-mi pot refuza încă o mică plăcere va părea că o duc pe roze cea a unei sute de grame de caşcaval ras pe ouă cam indecent parcă fără voie mi se aduce eu nu pot mînca dimineaţa dar mă-ndop pentru că-mi face plăcere între timp totul devine sublim pentru că încet încet pe rînd fostul magazin cooperatist se umple cu rudele celor care aveau să depună jurămîntul care mai de care cu sarsanaua cu frăţiorul cu bunicul majoritatea vor la toaletă totul decurgea ca la carte.

mai întîi vorbeşte primarele apoi încă un număr de personalităţi locale fusese aşteptat radu vasile ex-ul dar intervenise ceva afară un soare ucigător extraordinar ca în miez de vară mi se lipiseră indispensabilii de picioare ciorapii de lînă începuseră să scîrţîie-n bocanci comentam nemulţumiţi eu şi cu încă un prieten de-al meu şi de-al prietenului meu discursurile interminabile ale notabilităţilor nu aveam încă idee de ce ne aşteaptă.

soldaţii în poziţie de drepţi teriştii în stînga intersecţiei răcanii în dreapta se fac poze prietenul meu se încadrează docil în Poză ţeapăn din cînd în cînd îşi mai mişcă ochii nu privirea pe deasupra noastră eu celălalt prieten mai în spate părinţii un văr de treabă şi prietena lui a prietenului nu a vărului mai în faţă sîntem toţi mîndri că e terist sîntem toţi emoţionaţi că depune jurămîntul de ostaş faţă de ţară se spun cuvinte mari mincinoase este un jurămînt destul de complex sîntem toţi impresionaţi de uniforma şi de arma lui Culiţă de bascul şi de bocancii lui de felul cum acceptă situaţiunea şi cînd te gîndeşti că eşti forţat, obligat să depui jurămîntul să faci armata, de doi lei, în fine, noi oricum sîntem mîndri sîntem mîndri şi însetaţi soarele ne bate cu duşmănie ne bate-n căpăţîni sîntem mîndri numai să se termine o dată

urmează inevitabilul sobor de preoţi

după sobor au mai cîntat nişte copilaşi, ca pe timpuri, unul dintre cele şapte opt cîntece a fost treceţi batalioane... nu am înţeles de ce or unde sînt eu ignorant rupt de realităţi

eli eli lama sabachtanni! o babă nebună sau poate doar isterică urlă cu o voce îngroşată de efort: „voi sînteţi feciorii neamului! flăcăi să muriţi cu demnitate pentru patria voastră!" puţin a lipsit să nu fie linşată de părinţii vitejilor, deja, eroi oricum a plecat în trombă şi-n ţipete belicoase escortată de limuzina poliţiei. căldură mare... în sfîrşit s-au rupt rîndurile

dar a trecut mult timp de atunci sîntem deja în anul 2000 unii dintre noi mai în vîrstă doar cu cîteva luni alţii îmbătrîniţi doar cu cîţiva ani chiar ce-aţi făcut de crăciun dar de revelion în ajunul bobotezii de sf. ioan aţi oficiat aţi sărbătorit aţi făcut poze aţi fost mîndri entuziasmaţi fericiţi aţi început bine anul foarte bine aţi făcut!

nu vă părăsiţi unul pe altul că-i mare păcat, uneori.

Alexandru IACOB
Bucureşti

© S. Ivanoschi

Alte glasuri, alte încăperi

Mesaj

...Cred, totuşi, că încă nu sîntem o generaţie ratată, că mai avem puţin timp să ne trezim, să ne spălăm pe ochi şi să ne-apucăm de treabă, fraţilor!

Să nu ne batem joc de şansa pe care o avem de a trăi liberi (cum părinţii noştri n-au putut şi ce n-ar fi dat!), după prea-repede uitatul '89, să nu ne batem joc de noi, căci prea ne-a pus Dumnezeu mîna-n cap!

I.R. GOLEANU
student, anul al II-lea, Universitatea „Babeş-Bolyai"

Mădălina

În unele din drumurile sale matinale către locul de muncă, apoi cel de cursuri, Mădălina mai foloseşte cîteodată tramvaiul 34. Tot cîteodată, tînără fiind, de altfel, dar cam bolnăvicioasă, Mădălina cade în greşeala să se lase doborîtă de oboseală şi găsindu-şi un loc liber, şade privind ostenită prin geamurile murdare ale trenuleţului de oraş.

Întîmplarea face ca traseul lui „34" să se strecoare şi prin cîteva cartiere mai „bătrîneşti" ale Capitalei, de unde dau năvală numeroşi moşi şi babe umplînd pînă la refuz burta nu încăpătoare a tramvaiului. Mulţi dintre ei se reped, cu o sprinteneală demnă de bătrîneţea lor, spre locurile rămase libere, sau spre posibile locuri ocupate de tineri. Şi, la fel, tot întîmplarea face ca Mădălina, respectuoasă din fire, dar, aşa cum spuneam, uneori frîntă de oboseală, să fie chiar brutalizată şi agresată verbal, pe motivul că face parte dintr-o generaţie ce nu mai cunoaşte respectul.

Să nu-l fi citit Mădălina pe Cioran cu a sa „Noapte a Sf. Bartolomeu printre bătrîni"?

Robert A. ZANFIR, student
Focşani

Ei şi noi

Supărătoare confuzia asta între *ei* şi *noi*. Cică integrare, dar nu asimilare. Sebastianisme, cosaşisme. A se slăbi. Evrei de operetă, nu merg la sinagogă decît invitaţi, la Pesah sau Purim. Ştiu mai multe despre creştinism decît despre iudaism. Religie, nu; limbă, nici atît. Atunci? Identitate culturală. Aiurea, nu-i ştim noi?, la greu tot la ai lor trag.

Un cunoscut mi-a spus odată: „Ce om de treabă e tatăl dumitale, nici nu se cunoaşte că-i evreu".

Stăteam de vorbă cu un prieten machidon (minoritar, de!). Activează, scrie, ţine conferinţe. Încearcă să ţină trează conştiinţa de neam, să coaguleze identitatea tinerilor mai ales, ei sînt mai în pericol. „Halal de mine!", mi-am zis. Pot dormi liniştit. Problema asta nu o am. Mai devreme sau mai tîrziu, s-o găsi cineva să le spună copiilor mei că sînt jidani.

lornea@imar.ro

Z. ORNEA

Cazul Minerva

Există instituţii editoriale care se confundă cu un segment important al culturii naţionale. Aşa se întîmpla cu Editura Minerva, al cărei rost era şi este editarea, în ediţii critice, a operei scriitorilor fundamentali din literatura naţională. Editura Minerva este, aici, moştenitoarea de drept şi de fapt a Editurii Fundaţiei Culturale Regale care a iniţiat, de prin 1934, editarea, la noi, a operei clasicilor literaturii naţionale. Să amintesc, cu titlu de exemplu, ediţiile Caragiale (editorii Paul Zarifopol şi, apoi, Şerban Cioculescu), Eminescu (editor Perpessicius), Macedonski (editor Tudor Vianu) ş.a. Şi tot, aici, la Editura Fundaţiei Culturale Regale, a fost programată apariţia acelei memorabile colecţii „ediţii definitive" din opera unor scriitori interbelici de seamă. Tradiţia ediţiilor critice n-a fost abandonată cu totul şi, chiar în întunecaţii ani cincizeci, a fost inaugurată o colecţie de acest fel, la început cu opera lui Gr. Alexandrescu (editor I. Fischer), Miron Costin (editor P. P. Panaitescu) şi Caragiale (editori Al. Rosetti, Şerban Cioculescu, Liviu Călin), continuată apoi, la E. P. L. şi Minerva, cu prestigioasele, impunătoarele colecţii „Opere" şi „Scriitori români". Mi-aş îngădui să spun că amintitele colecţii de la ESPLA, EPL, Minerva erau mai bune (în aparatul critic) chiar decît cele de la Editura Fundaţiei Culturale Regale. S-a adăugat, la aparatul critic, migăloasa secţiune dedicată receptării operei în epocă (unii editori, cum e de pildă, dl George Gană la ediţia Blaga au dus această din urmă secţiune pînă la zi). Vreau să spun că, în condiţii nespus de vitrege, generaţia mea de istorici literari şi editori şi-a făcut, din plin, datoria editînd opera clasicilor literaturii noastre. Din păcate, unele ediţii au fost amputate, în textele editate, de cenzură iar altele, destule, au rămas nefinisate (ediţia Caragiale la volumul patru, cea Camil Petrescu la volumul cinci, cea Delavrancea, cu numeroase discursuri eliminate, cea Sadoveanu rămasă la al optulea volum, ediţia critica Arghezi nici măcar începută). Şi, între timp, au dispărut scriitori de seamă dintre contemporanii noştri (Marin Preda, Leonid Dimov, Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Radu Petrescu). Să adaug că editarea, în ediţii critice, (impecabile filologic şi cu aparat critic care reconstituie laboratorul interior al creaţiei scriitorilor) este unica modalitate de conservare a patrimoniului cultural al moştenirii cultural-estetice lăsat de înaintaşi. După 1990, Editura Minerva, asupra căreia apăsa restituirea acestui legat de preţ, şi-a continuat, tot mai poticnit, activitatea, iniţiind chiar noi ediţii critice (G. Călinescu, M. Eliade, M. Sebastian, Gala Galaction, Aron Cotruş). Din păcate, întregul efort risca şi riscă să se împotmolească. Nu e rostul unei edituri comerciale să investească fonduri importante în publicarea ediţiilor critice. E acesta rostul unor instituţii specializate de stat. Să adaug că în alte culturi există cîteva tipuri de astfel de ediţii critice. Numai la noi, unde lipsesc cu totul instrumentele de lucru, aceste ediţii critice sînt încă o îndatorire – de seamă – a prezentului şi a viitorului imediat.

M-am rugat, de aceea, mult (eram pe atunci, director al Editurii Minerva) de dl Ion Caramitru de îndată ce, la sfîrşitul anului 1996, a devenit ministru al Culturii ca să păstreze pe lîngă minister o instituţie editorială care să reia tradiţia fostei Edituri a Fundaţiei Culturale Regale. Fireşte mi-am argumentat punctul de vedere. Părea, la început, a fi de acord, pentru ca, apoi, totul să fie abandonat. Editura Minerva a fost trecută pe lista editurilor privatizabile. Şi, finalmente, a fost privatizată. S-a discutat mult în ultima vreme în cotidiene şi presa literară, de această privatizare devenită un caz. S-a întîmplat ca noul patron, aflat în gravă jenă financiară, să devalizeze fondurile, toate, ale Editurii Minerva (reprezentînd presante acoperiri a unor datorii către unele tipografii şi drepturi de autor către editorii care au trudit din greu la realizarea unor ediţii). Şi, mă întreb, ce se va întîmpla dacă acest patron e declarat falit. Va deveni falită şi Editura Minerva? Şi, atunci, cine va mai publica ediţii critice? În ciuda sărăciei generalizate, aici e necesară o rapidă şi eficientă intervenţie a statului, care să preia Editura Minerva (unde apare şi centenara colecţie „Biblioteca pentru toţi") şi s-o finanţeze pentru a putea continua apostolatul ediţiilor critice. Cine, întreb retoric, să o facă dacă nu statul român, care are datoria morală de a conserva opera scriitorilor noştri fundamentali? Vorbeam mai înainte de apostolat. Cuvîntul e, aici, la locul său. O treabă de editor de acest fel e, într-adevăr, un efectiv apostolat. Trebuie, pentru asta, multă erudiţie (cunoştinţe filologice, de istorie literară, de politologie şi folosofie) şi efectivă dăruire. Acest travaliu este, acum, în pericol, pentru că e insuficient considerat şi îngrozitor recompensat financiar. Aceasta a determinat rărirea alarmantă a editorilor competenţi. Cei mai mulţi dintre ei sînt de vîrsta mea (în jur de 70 ani), şi dau clare semne de oboseală şi abandon. Cel mai „tînăr" editor, pe care îl cunosc, are 50 de ani. Şi tinerii nu se înghesuie spre acest tip de muncă. Pentru asta ar trebui măcar plătiţi cum se cuvine. Perpessicius mi-a povestit odată, prin anii cincizeci (i-am fost redactor la o carte publicată la ESPLA), că pentru primul volum din ediţia Eminescu, apărut în 1939, Editura Fundaţiilor Regale i-a oferit o asemenea sumă consistentă încît şi-a putut cumpăra o casă pe strada Romană (azi M. Eminescu). Azi, repet, editorii sînt plătiţi în batjocură, pentru că subvenţiile acordate de o comisie de pe lîngă Ministerul Culturii, acoperă între 20-40% din costuri, abia izbutindu-se acoperirea cheltuielilor de tipografie (hîrtie, manoperă). Editorul operei lui Rebreanu, de Niculae Gheran, a cerut pentru penultimele două volume din ediţie, la care a trudit trei, ani să fie plătit cu contravaloarea salariului primit de o femeie de serviciu de la CONEL. Nu e inutil să menţionez că „pretenţia" Dsale nu poate fi satisfăcută. E imperios necesar, dacă vrem ca ediţiile critice să nu sucombe, (şi cine ar voi acest lucru?), să le asigurăm un regim, cel puţin minimal, de stabilitate funcţională. Să se creeze, în timp util, programe culturale rezonabile care – cine ştie? – ar putea obţine surse de finanţare de la organisme europene abilitate. Şi, totodată, să fie folosit cum trebuie potenţialul de cercetare al Institutului de Istorie Literară „G. Călinescu", în aşa fel încît să fie îndreptat spre alcătuirea ediţiilor critice. Şi, poate, dacă se va izbuti finanţarea convenabilă a acestor programe, se vor fi găsit şi tineri care să se dedice acestui tip de activitate culturală. Dar înainte de toate, pentru asta trebuie creat Editurii Minerva, singura instituţie editorială abilitată, condiţii de funcţionare sub un regim patrimonial de stat, sub egida Ministerului Culturii. În acest spirit a pledat un recent memoriu publicat, beneficiind de semnătura prestigioasă a unor proeminente personalităţi culturale. E, aici, în acest memoriu, un apel avizat al unor mari oameni de cultură care ştiu ce trebuie făcut pentru a salva ceea ce încă mai poate fi salvat în spaţiul culturii naţionale. Să se acorde creditul necesar acestor eminenţe culturale, nelăsînd ca apelul lor să se piardă în neantul tuturor nepăsărilor.

Repet, se mai poate salva, aici, ceea ce e imperios necesar a fi salvat. Asta, fireşte, cu condiţia ca instituţii abilitate să-şi asume responsabilităţi, adoptînd, din vreme, măsurile necesare şi aşteptate.

© S. Ivanoschi

interstiţii

Un ceh la Bucureşti în 1870

În noua serie a BPT a apărut un volum intitulat *De la Praga la Paris şi Ierusalim;* autor – Ian Neruda, figură marcantă a literaturii cehe din secolul trecut. Sînt note de călătorie, ce ţin nu atît de jurnal cît de reportaj; autorul, după toate aparenţele un citadin împătimit, vizitează Parisul, Veneţia, Neapole, Istanbulul, Belgradul, Viena, Berlinul etc. Însemnările, atestînd un remarcabil spirit de observaţie, au şi o anume doză de – şarmantă – naivitate. Din paginile consacrate călătoriei (în 1970) la Bucureşti, voi decupa – raliindu-mă astfel la o practică devenită frecventă – cîteva citate care (aici trebuie introdusă formula ritualică) se dispensează de orice comentarii:

„...în România fiecare produs industrial poartă o marcă străină..."

„Oraşul Giurgiu era ascuns în întregime într-un nor galben de praf".

„De la Giurgiu la Bucureşti sînt numai cîteva staţii şi intrăm deja în gara luminoasă a capitalei României".

„«Parisul de pe Dîmboviţa», fala românilor, viitorul oraş de faimă mondială al viselor româneşti".

„Ce frumos oraş! de la gară se înclină domol spre Dîmboviţa o pantă molcomă, iar de cealaltă parte se înalţă un oraş nebănuit de mare în cadrul verde al grădinilor şi parcurilor. Totul străluceşte de parcă oraşul ar fi înflorit abia ieri! Casele sînt albe şi mari, acoperişurile de tablă au fie strălucirea albă a argintului, fie rumeneala purpurie a chinobarului".

„Dar ce folos, ne aflăm la porţile Orientului (...). Pentru oraşele din Răsărit este valabilă o regulă necruţătoare: dacă oraşul îţi place de afară, nu intra înăuntru, iar dacă eşti înăuntru nu intra şi mai înăuntru. (...) Nu cumva să te abaţi puţin (...) pe străduţele periferice!"

„Străzile sînt în majoritatea cazurilor înguste, accidentate, întortocheate, n-am văzut nici o singură «stradă» sau «cale» cum o numesc ei dreaptă. Denumirile acestor străzi sînt de asemenea o amestecătură ciudată determinată de simţul religios, istoric şi politic".

„Există şi aici «strada dreptăţii» care este însă departe, în afara oraşului, la mahala unde se găseşte şi «piaţa libertăţii», foarte accidentată şi mlăştinoasă ca însăşi libertatea românească deocamdată".

„Un oraş tînăr în plin avînt şi un popor tînăr – ce minune că Bucureştiul este însufleţit, ba chiar foarte însufleţit!"

„...numeroşi cîini ţi se împletesc printre picioare..."

„Bucureştiul este un mozaic de toate credinţele religioase. Trăiesc aici români şi greci ortodocşi, catolici şi protestanţi, evrei botezaţi ortodox sau reformat, armeni de toate cele trei rituri, baptişti, metodişti, pravoslavnici..."

„«Românul e ca un stejar», iar faţa lui este întotdeauna în mod natural inteligentă".

„Magazinele sînt pline de tot felul de fleacuri la modă şi în general prăvăliile sînt pline. Comerţul este foarte animat numai că pentru români este un comerţ de consum".

„Am remarcat o particularitate ciudată a acestor prăvălii. Într-una, de exemplu, se vînd numai pelerine negre şi uniforme pentru vizitii, iar în plus flaute. În altă prăvălie se vînd dantele şi flaute, iar în a treia porţelanuri ruseşti şi flaute – se pare că toată lumea cîntă la flaut".

„Aici poetul nu-şi poate cînta nici măcar dragostea pentru iubita lui fără a-i da un ton patriotic".

„Nemţii afirmă că poporul român nu este încă suficient de maturizat pentru o libertate atît de mare".

„... orice deputat se îngrijeşte mai mult de punga lui decît de binele patriei..."

„Am văzut o revistă umoristică... (...) într-o imagine era reprezentată doamna România, dezbrăcîndu-i primului-ministru pantalonii şi legîndu-l cu nişte funii".

Alexandru CĂLINESCU

UN LOC CARE TE SCOATE DIN FIRE

– convorbire cu Horia BERNEA –

Aşezat pe unul din degetele peninsulei Chalcidice, Athosul – Sfîntul Munte – e un loc forte, unic întrucîtva, al monahismului răsăritean. În 963, călugărul Atanasie, apropiat al împăratului bizantin Nichifor Focas, a fondat aici o primă mănăstire, într-un teritoriu deja populat de eremiţi. Cum imperialul său prieten nu a mai apucat să i se alăture în acest refugiu de rugăciune, sf. Atanasie s-a retras într-o grotă din peretele sud-vestic al Muntelui. De o mie şi mai bine de ani, Muntele adună călugări din toată creştinătatea Orientului. Tradiţia rugăciunii, a vieţii contemplative a fost, şi este, experimentată în această republică monahală, de-a lungul unor perioade de efervescenţă, de stagnare, de decădere, de reînnoire. Horia Bernea a fost acolo de curînd. Publicăm aici o parte din impresiile şi observaţiile sale de teren.

Anca Manolescu *Ştiaţi locul din lecturi, imagini, din tot soiul de relatări, din prestigiul lui, aproape legendar, de „pol" al monahismului ortodox. L-aţi zărit într-un voaiaj anterior pe mare, de-a lungul ţărmurilor lui. Ce v-a surprins în mod special acum, cînd aţi intrat în Athos?*

Horia Bernea Cunoşteam evident imagini ale mănăstirilor, ale celorlalte tipuri de aşezări, ale unor icoane şi chipuri din Athos. Dar m-a uimit spaţiul propriu-zis, aşezarea în teren. Ai impresia unui loc foarte sălbatic, lăsat în voia lui, un loc de adîncă pustietate, rupt de lume. Ştii din cărţi că suprafaţa e de cîţiva kilometri, ştii cît de multe mănăstiri, schituri, chilii sînt presărate pe Athos şi te aştepţi la o populare relativ densă a peninsulei. Nici vorbă. Fiecare aşezare stă într-o pustietate. Nu există drumuri pavate, abia de curînd s-au făcut cîteva pentru maşini de teren. Accesul pe mare e limitat la un vapor pe zi, iar el există numai pentru cîteva mănăstiri de pe latura nord-vestică. E dificil să intri şi să ieşi din Athos (şi nu numai din raţiuni administrative). Cînd e furtună, vaporul nu vine. Pe urmă e un peisaj spectaculos, foarte variat: la ţărmuri, vegetaţie mediteraneeană, veşnic verde şi aerul primitor al Mării Egee; partea sudică aminteşte de aridităţea Peloponezului, ba chiar în anumite zone de pustia sinaitică: rocă pe care nu rezistă decît cîte un mărăcine stingher. Sînt, apoi, locuri cu păduri de munte: la schitul românesc Lacu e cam ca pe la Predeal (se pare că monahii şi-au ales cîteodată aşezarea prin afinităţi cu peisajul ţării de origine). E apoi culmea severă, înzăpezită a Muntelui. Există plaje dulci şi există prăpăstii îngrozitoare, cum e la grota sf. Atanasie. Ai senzaţia acută de insulă: nu numai din pricina mării, pe care o zăreşti adesea şi din cele mai neaşteptate unghiuri, dar şi din pricina izolării, a sălbăticiei, a lipsei de legătură între aşezările monahale altfel decît cu pasul, cu catîrii, iar acum cu maşina de teren. Uriaşele mănăstiri ale Athosului au fost ridicate cu materiale cărate în spinare. Prezenţa umană e foarte diluată: în ciuda construcţiilor uneori extrem de impozante, vaste incinte cu capacitate de mii de locuri, mănăstirile dispar aproape într-un peisaj cu mult mai amplu decît mi-l imaginam. Nu e nicidecum un loc turistic; e un aventuros loc de pelerinaj, în care intră maximum 50 de persoane pe zi. Iar Athosul respectă cu stricteţe regula ospitalităţii: toţi pelerinii sînt găzduiţi şi hrăniţi gratis.

M-a surprins cu deosebire minunata aşezare a schitului românesc Prodromul (îi spune schit pentru că s-a decis ca numărul mănăstirilor să se limiteze la 20, însă construcţia e impozantă): e suspendat pe platoul de la marginea mării, deasupra peretelui unde se află grota sf. Atanasie, în capul peninsulei. Acest perete e un loc extrem de aspru: bat acolo nişte vînturi atît de puternice încît te ameţesc, te dizlocă, te smulg pur şi simplu din percepţia obişnuită pe care o ai despre tine şi despre ceea ce te înconjoară. În jumătate de oră aveam deja un sentiment straniu către sinistru, de completă înstrăinare, aveam senzaţia că nu mai există nimeni şi nimic pe lume. Cei care au avut curajul să se stabilească acolo trebuie să fi avut o mare putere, erau oameni foarte tari. Tot în acest perete se află o bisericuţă cu moaştele sf. Patapie, suspendată la mare înălţime deasupra mării.

Însă distrugerea relaţiilor cu lumea nu se manifestă numai prin peisaj, prin distanţe, prin accesul dificil. Ritmul interior al mănăstirilor, ritmul vieţii lor e făcut parcă să te contrarieze, să te scoată din ţîţîni, să te smulgă din condiţia curentă. Începînd cu chestiuni foarte concrete. Cînd se face întuneric, de pildă, se stinge lumina. Dacă nu ar fi nevoie, peste zi, de lumină în ateliere ori de curent electric pentru diferite lucrări, probabil că s-ar dispensa de electricitate. În biserici nu există becuri; în orice loc sacru se ard doar lumînări şi candelă. Iar după ce te obişnuieşti, constaţi că e perfect suficient; mai ales dacă e şi lună. Însăşi ritmarea timpului e alta decît în lumea din afară. Dincolo de faptul că se urmează calendarul pe stil vechi, orele se socotesc după modelul bizantin. Ora bizantină se calculează foarte organic – aşa cum se întîmplă toate lucrurile într-o civilizaţie tradiţională –, iar nu în funcţie de noţiuni abstracte, de convenţii ce au doar o realitate matematică. Aici se consideră ora zero cea a apunerii soarelui. „Miezul nopţii" cade aşadar ba pe la ora 5 seara în ianuarie, ba la 7 primăvara, ba la ora 9 în iunie. Acolo am înţeles de ce slujba de dimineaţă începe pe la 2 noaptea: s-au scurs cam 6-7 ore de la miezul nopţii. Iar slujbele, reglate după ora bizantină, ritmează tot programul zilei. Mănînci de prînz cînd se termină utrenia şi liturghia, adică pe la 7 dimineaţa. Sucurile gastrice, ritmurile tale de citadin sînt date în cîteva zile complet peste cap. Trebuie să mănînci şi să bei la comandă, într-un timp bine delimitat care e hotărît de viteza cu care mănîncă stareţul. Cînd el a terminat, masa încetează. Se mănîncă în perfectă tăcere, ascultînd lectura unui text. Mîncările sînt săţioase, dar nu-ţi fac cine ştie ce poftă. Fiind în post, am mîncat mult bob, ceva varză, spanac amestecat cu braţe de calamar. Ca la toţi orientalii, e foarte mult dulce: halvale, dulceţuri, cafeluţa cu mult zahăr, însoţită de un ouzo-mastică. În cîteva zile nu-mi mai era foame. Mai ales că, fiecare mănăstire avînd propria ei rînduială, iar noi trecînd de la una la alta, trebuia să ne potrivim mai multor reguli: participam la slujbe de zi şi de noapte, vizitam, vedeam icoane şi moaşte extraordinare, mai moţăiam pe drum. Era un ritm teribil. Concluzie: toată viaţa este ritmată de ritmul liturgic: masă, somn, muncă, rugăciune se supun cadenţei slujbelor.

După ce mănîncă de prînz, călugărul se duce la chilie, face rugăciune, doarme, citeşte, ce-o fi făcînd nu ştiu exact, că toţi dispar. În zilele de lucru unii merg la ateliere, foarte puţini la lucru la cîmp ori în grădini. M-a uimit faptul că acolo munca e socotită un lucru nedemn pentru un călugăr, care ar trebui să se dedice mai ales slujbei şi rugăciunii. E singurul loc unde am găsit o asemenea atitudine. Părinţii spun în genere că trebuie să trăieşti din munca mîinilor tale. Or, la Athos am auzit şi un fel de dicton: să nu munceşti ca un argat, să nu mănînci ca un mirean. Mănăstirile greceşti sînt destul de bogate, au proprietăţi şi în afara Athosului, au o comunitate bogată care le susţine, aşa încît viaţa călugărilor şi ospitalitatea despre care vorbeam pot fi asigurate relativ uşor. La români, care dispun de mijloace sensibil mai modeste, se munceşte zdravăn şi e mai multă disciplină, ordine, curăţenie. Mănăstirile greceşti – nu o spun deloc cu răutate – au o oarecare neglijenţă în ceea ce priveşte gospodăria.

Athosul e vestit pentru splendoarea liturgică. Cum sună, cum arată cultul?

E într-adevăr impresionant nivelul „profesional" al călugărilor, derularea perfectă, somptuoasă a ritualului; e o experienţă liturgică extraordinară, acumulată de secole. Icoanele, apoi, sînt de o clasă şi de o vechime uluitoare; în muzee nu poţi vedea aşa ceva. Te afli în spaţii unde arta liturgică e la vîrfurile sale. Chiar dacă, brusc, un burlan trece printr-un candelabru, fiindcă au aşezat o sobă în mijlocul bisericii. Sau conductorii electrici merg nonşalant peste fresce, peste sfinţi: dar ajung unde trebuie, au şi ei să-şi împlinească o datorie şi o fac. Sînt incredibile semnele astea de firesc, tipic ortodoxe aş zice, care vin cu precădere, mi se pare mie, din lumea, din tipul de libertate a lumii Mediteranei. Nu ştiu cît din această „libertate" nu e un dispreţ pentru forme şi o fugă de „idoli" (vezi „idoli culturali"...). Stilul Muzeului Ţăranului se regăseşte la Athos, e acolo în plină acţiune. Ceea ce am încercat la Muzeul Ţăranului e un fel de marcaj care să schiţeze o stare ideală, aş zice, un fel de sinteză a tipului ăsta de trăire: firescul unei tradiţii, o decontractare stăpînită, ţinută sub control – dacă acceptăm asemenea alăturări de termeni – care, tocmai ea, e născătoare de frumuseţe. Aş aminti de vorba lui Leonardo: un lucru frumos e un lucru ce pare făcut cu uşurinţă. Aceeaşi inuiţie, mult mai tîrziu, la Manet care spunea că un tablou bun e un tablou pictat repede, aparent fără atenţie şi efort. Viul vieţii, legea firescului transpare în toate aceste cazuri. Îmi amintesc de stareţul de la m-rea Sf. Pavel care pomenea cu o voce plată, categorică, aproape încîntată de felul cum a ars biblioteca mănăstirii. Nu era nimic trist, dramatic că un asemenea depozit, pentru noi nepreţuit, s-a distrus; esenţial era ca viaţa de mănăstire, de rugăciune să rămînă activă. Aceasta e poziţia lor, mai greu de înţeles şi acceptat pentru noi; mai ales că sîntem puşi tocmai să păstrăm un patrimoniu. E poate punctul în care cei de la Athos ne-ar critica: noi dăm prea multă atenţie zidurilor şi prea puţin spiritului; ajungem, din punctul lor de vedere, să idolatrizăm obiectul. Dar nu avem ce face: un muzeu e făcut din obiecte. Oricum, noi am încercat mai mult decît alţii să refacem „duhul" unui context tradiţional şi un anume tip de relaţie cu obiectul: foarte bogată, cu o mulţime indefinită, deschisă de niveluri de semnificaţie, de unghiuri de abordare.

Revenind la Athos, cel mai frumos lucru pe care l-am văzut a fost un paraclis-portic în faţa fîntînii de la Catholikon-ul Marii Lavre (unde se află şi cel mai vechi chiparos, plantat de sf. Atanasie, fondatorul locului, în 963). Ca orice portic, avea un şir de coloane: primele două erau dintr-un porfir preţios, cu un tip de capitel pe care călugărul constructor l-a socotit mai potrivit ca bază a stîlpului; veneau apoi nişte coloane albe, urmate de cîteva mai fruste, în mod vizibil alcătuite la faţa locului, după care apărea un simplu băţ, urmat de o bîrnă: o colecţie nonşalantă de tipuri posibile de sprijinire. Altă imagine de viaţă în desfăşurarea ei nestingherită, la Iviron, cred: o viţă de vie care urca pe peretele multietajat al mănăstirii. Pînă la etajele 3-4, ramurile erau tăiate, subzista numai trunchiul, un fel de burlan vegetal. Viţa, crescută de foarte mult timp, a tras aracul pe care se sprijinise trunchiul, aşa încît ceea ce fusese iniţial elementul de stabilitate era suspendat acum la mare înălţime; dar fusese lăsat acolo, să se ridice împreună cu ea. Nu ştiu ce pot spune altcuiva asemenea imagini, însă pentru mine sînt profund semnificative, emoţionante.

Imaginea cu atît mai frapantă cu cît se află la doi paşi de faimoasa icoană a Maicii Domnului Portăriţa, cea venită pe ape, care a întemeiat mănăstirea Iviron şi o păzeşte, care a refuzat să se lase dusă din locul unde a poposit iniţial. E o icoană şocantă. În primul rînd pentru că e ieşită din scară. În genere, icoanele sînt mai mici decît scara umană, doar cele împărăteşti, cele imperiale, constantinopolitane o egalează. Or, aceasta e cu mult mai mare; are un chip monumental, uriaş. Acum e ferecată, dar ceea ce se vede e o pictură extradordinară, de la sfîrşitul primului mileniu, se spune. E foarte bizară nonşalanţa cu care călugării îţi dau anumite date; dacă ai obiecţii, dacă îi contrazici, cedează imediat. Pentru ei, esenţială nu e situarea culturală; ei *trăiesc* împreună cu aceste prezenţe, într-un cu totul alt raport decît cu nişte obiecte de artă. La Athos, mi-a devenit foarte limpede consubstanţialitatea între icoane şi moaşte. Sînt la fel. Nu mă refer la funcţia lor, ori la continuitatea ce rezultă din explicaţiile doctrinare, ci la *materialitatea* lor. Nu e vorba nici de faptul că şi unele şi celelalte sînt ferecate, ori că amîndouă au primit patina timpului. Eu cred că exista dintru început aceeaşi *tramă plastică*, că icoana reproducea anumite trasee ale feţei prezente la moaşte, spre care în mod sigur viza inspiraţia, mai mult ori mai puţin importantă, a zugravului de icoane. Apoi felul în care sînt aşezate mîinile nu are nimic de a face cu o reprezentare verosimilă, realistă. În anumite icoane ale Maicii Domnului Eleusa spaţiul dintre piciorul Pruncului, de pildă, şi mîna lui Theotokos care arată către el e figurat ca un fel de prăpastie, un gol profund de întuneric; e acolo un întreg peisaj, un peisaj supra-real. Referinţa la obiectul propriu-zis – mînă, picior, trup, om – e foarte neclară. Vizual, spaţiul acela se asocia pentru mine cu hăurile şi cavităţile de la grota sfîntului Atanasie. Există o anumită ambiguitate, mai precis o dublă percepţie posibilă în aceste zone intermediare din cîmpul icoanei: parcă ar delimita nişte elemente ale trupului uman, dar, în acelaşi timp, parcă s-ar deschide acolo nişte goluri, nişte treceri spre alt nivel de existenţă. Ceea ce trimite iar spre condiţia moaştelor. Un teolog ar vorbi imediat despre natura teandrică, divino-umană, a subiectului. Dar aici nu e vorba despre discurs, despre explicaţie, ci despre faptul că poţi observa chiar materialitatea, concretul acestei comunicări, acestei întrepătrunderi.

Revenind la liturgic, cîntarea e extraordinară, aspră, plină, decisă. Şi ea e în continuitate cu monumentalitatea icoanelor. E evident că nu avem de a face, nici în icoane, nici în cîntare, cu o formă de trăire creştină sentimentaloidă, lăcrămoasă, cu o formă de complezenţă pentru puţinătatea umană. Cîntarea e francă, de o afirmaţie brutală aproape, fără multe nuanţe: ca o suită de lovituri, de lovituri de sabie. Nu există pianissimo-uri, tremolo-uri de jelanie, cum auzim în mod curent. E o monodie severă, ofensivă, hotărîtă, fără ezitări şi fără concesii: un fel de proclamaţie perfect formalizată. Cu excepţia cîntării de la Stavropoleos, nu seamănă cu ce se cîntă la Bucureşti şi în România. Influenţa slavă e, poate, muzical de vină pentru tenta „moale", plină de înduioşări, de efuziuni umane, care domină în muzica bisericească curentă – ceea ce se leagă de un anume pietism şi denotă, pînă la urmă, complezenţa despre care vorbeam, complacerea în condiţia noastră de „bieţi oameni". La Athos nici vorbă de aşa ceva: ca şi ritmurile zilei, ca şi rînduiala din mănăstiri, ca şi peisajul, cîntarea e făcută aici să te scoată din tine, să te scoată din fire, să te transforme.

A consemnat Anca MANOLESCU

glosar de tranziţie

Premii

De obicei la începuturile de an, mass-media ne îndeamnă cu surle şi fanfare să luăm parte la nenumărate solemnităţi de decernare a unor premii. Tranziţia nu a inventat premierile, ci doar molima lor. Pe măsură ce scade PIB-ul, stocul de medicamente compensate sau numărul locurilor de muncă în care se pot angaja noile promoţii de absolvenţi, creşte procentul premiaţilor la mia de locuitori. Melancolia stîrnită de avatarurile coşniţei zilnice ar trebui să-şi găsească o consolare în mîndria de a fi concetăţenii atîtor personalităţi excepţionale. Supraabundenţa de premianţi ar putea reactualiza amintirea celor 15.000 de specialişti pe care, în 1996, Convenţia Democratică era gata să-i scoată la iveală îndată ce va cîştiga alegerile.

Producţia de premiaţi s-a desfăşurat pe o scară încă şi mai largă sub vechiul regim, dar pe alţi parametri şi purtînd alte denumiri. Deşi nu interzisese premierea şcolarilor sîrguincioşi, dictatorului nu i s-a decernat totuşi premiul Nobel care era adînc convins că i se cuvine. Singurul împărţitor de premii era statul, sub controlul forurilor de partid, beneficiarii acestor distincţii simbolice fiind îndeobşte fruntaşii întrecerilor socialiste şi mamele prolifice. Desfiinţînd atît întrecerea socialistă cît şi maternitatea prolifică, tranziţia l-a înlocuit pe premiatorul statal prin cel privat şi pe beneficiarul producător de bunuri materiale prin cel de valori culturale.

Răsplătirea unor realizări excepţionale reprezintă ea însăşi o realizare mai mult decît respectabilă. Nefiind supusă unor reglementări legale specifice, această activitate pretinde din partea protagoniştilor ei pe lîngă resurse, generozitate, competenţă şi nepărtinire, curajul de a înfrunta contestările care vor urma. Există însă donatori de premii, organizaţii şi persoane private, mai mult sau mai puţin impermeabile faţă de asemenea exigenţe. În cazul acestora, dorinţa de a stimula anumite activităţi se pierde adesea printre alte motivaţii: dorinţa de a apărea în postura de Mecena, de a-şi face publicitate, de a-şi ocroti amicii ori de a-şi căştiga noi amici, sau pur şi simplu de a-şi asuma acest rol pentru că „se poartă". Astfel de procedee conduc spre decizii arbitrare şi spre impostură, riscînd să afecteze ideea în sine.

Confuzia motivaţională provoacă o primejdioasă confuzie de valori. Linia de demarcaţie între premiile cuvenite şi cele gratuite devine fluidă. Molima premiilor nu ameninţă cu instituirea unei meritocraţii, ci dimpotrivă, cu neputinţa de a distinge între meritul autentic şi cel presupus. Oricum, dacă lucrurile merg tot aşa, riscăm ca într-o bună zi numărul premiaţilor să îl depăşească pe al nepremiaţilor.

Poate oare un asemenea dinamism să nu se intersecteze cu veşnica agitaţie a vieţii politice? Pînă acum categoria oamenilor politici nu a intrat în vederile împărţitorilor de premii. De ce însă, într-un viitor mai apropiat sau mai îndepărtat, dacă oamenii politici ar continua să nu devină premianţi, nu ar deveni tot mai numeroşi premianţi oameni politici? Pragul de 5% s-ar putea dovedi insurmontabil pentru partidul automobiliştilor, sau pentru cel al pensionarilor, dar nu şi pentru un prezumtiv partid al premianţilor.

Pavel CÂMPEANU

bazar

Morala Disney

M-am întrebat, mereu, de unde mi se trag o serie de automatisme morale, puternic cuibărite în gîndurile şi deprinderile mele. Nu e vorba de un substrat profund, religios, pentru că, pe vremea cînd mi le-am însuşit nu ştiam nimic despre credinţă şi valorile ortodoxiei. Se explică, aproape sigur, prin doza de cultură de masă (despre care pe atunci nu ştiam cum se numeşte) ingurgitată în copilărie. Receptată altfel, naiv şi (aproape) total, fără analize şi variante de interpretare. În filmele produse de studiourile Disney lucrurile erau ori albe, ori negre; bunii erau buni şi răii-răi, dar comici şi convertibili. Nu exista situaţie fără ieşire, lipsă de soluţii salvatoare, nepăsare; nici măcar moartea nu era definitivă: vezi Albă ca Zăpada, Frumoasa din Pădurea Adormită... Şi, evident, nu exista nici sfîrşit trist...

Filmul *Şoricelul Familiei* (în regia lui Bob Minkoff), intrat de curînd pe ecranele româneşti, este în bună tradiţie Disney. E adevărat că moralei clasice maniheiste i se adaugă şi necesarul de *political corectness* (prezent în producţiile mai recente de desene animate, gen *Frumoasa şi bestia*, *Cocoşatul de la Notre-Dame)*; adaosul nu este însă supărător. Mai ales cînd „discriminatul" este un fermecător şoricel alb: o minoritate foarte plăcută la vedere. Familia Little se decide să adopte un al doilea copil, şoricelul Stuart, una din ofertele orfelinatului. Domnul şi doamna Little hotărăsc să-l adopte pe Stuart nu numai pentru că se potriveşte cu numele lor de familie (mereu se fac aluzii la ce înseamnă un adevărat Little), ci şi pentru calităţile lui morale şi intelectuale. Ceea ce frapează în relaţiile şoricelului înfiat cu restul familiei este firescul. Firescul cu care doamna de la orfelinat îl tratează pe Stuart, făcînd abstracţie (aproape totală) de specia sa. Firescul cu care mama lui Stuart (Geena Davis) îi spală hainele mult mai mici la rînd cu celelalte. Normalitatea cu care familia Little lărgită (unchi, bunici, etc.) îl „integrează". Indiferenţa pozitivă cu care poliţia îl caută pe Stuart atunci cînd este răpit, fără să se mire de înfăţişarea sau dimensiunile sale. Firescul sus-amintit izvorăşte din toleranţă şi din decenţa respectării alterităţii şi identităţii fiecăruia.

Singurul personaj care nu se mulează pe tipicul tolerant de mai sus este motanul familiei. Ghiocel (căci aşa se numeşte) nu poate accepta, prin natura lui, prezenţa unui şoarece în propria-i casă: e umilitor. Mai ales dacă-l văd vecinii, motanii de cartier, adevăraţii duri, pentru care toleranţa nu figurează printre valori. Prin evoluţia sa morală, prin iniţierea într-un alt set de valori, motanul este de fapt eroul (în sens romantic) al filmului: Ghiocel este capabil să treacă de la dorinţe criminale la adresa şoricelului la porniri nobile. El este cel care îl salvează, în final, de pisicile dezlănţuite, asumîndu-şi-l ca vecin respectat.

Morala Disney atinge, astfel, o altă etapă-total opusă celei gen Tom şi Jerry, în care motanul îl tot fugăreşte pe şoarece (e drept, fără să-l prindă niciodată): o treaptă a acceptării, dacă nu de bunăvoie, măcar datorată acceptării, resemnate, a diversităţii. Şoricelul Stuart cîştigă acceptarea motanului nu prin insistenţe, ci prin discreţia cu care încearcă să fie util făcînd abstracţie de dimensiunea sa ingrată.

Iaromira POPOVICI

reguli

● Nu trebuie să rataţi *Sleepy Hollow (Legenda călăreţului fără cap)*, ultimul film al lui Tim Burton. Ecranizare infidelă a povestirii lui Washington Irving, este prima aventură a lui Burton într-un gen (basmul horror) căruia îi reaşază, cu rigoare şi umor, frontierele undeva între pastişă postmodernă şi „fantezie" formală. Oscarului pentru scenografie i s-ar fi putut alătura, la fel de meritat, cel pentru imagine: această somptuos-fioroasă incursiune în imaginarul romantic – cu înmărmuriri de spaimă, amor platonic şi vrăji cu tot – este cel mai frumos film al hipertalentatului autor al lui *Beetlejuice, Edward Scissorhands* şi *Ed Wood*... (**a.l.ş.**)

Din viaţa unui extremist de centru...

„Le Monde" şi „Moskovski Komsomoleţ"

O fi trist sau nu, dar adevărul – mă rog, o parte a lui, ceea ce nu e puţin – este următorul:

pe lumea asta crispată, crîncenă, tragică, halucinantă, absurdă – vocabularul cuvintelor cumplite este inepuizabil – mai au loc şi evenimente vesele, ca să nu spun mai mult, aici sărăcia adjectivală fiind cronică; dacă istoricii profunzi ai apocalipselor le trec cu vederea, ca nesemnificative, ca neserioase, e treaba lor. O istorie a voioşiei, a neseriozităţii umane nu e pe curînd. Noi, aceştia, ziariştii, aşa numiţii istorici ai clipei, ne permitem plăcerea – confundată cu onoarea – de a le consemna şi savura. Uneori, mergem cu frivolitatea pînă într-acolo încît nu ne prăpădim dacă ne facem şi ne topim de rîs odată cu ele.

E cazul corespondentului permanent la Moscova al bătrînului, gravului şi glacialului „Le Monde". Pe 5 aprilie 2000, dumnealui semna pe prima pagină, un articol intitulat deajuns de sprinţar pentru stilul ziarului: „Cum i-a promis Elţîn un viitor radios lui Putin, ucigaşul unui mistreţ". Dl. François Bonnet se delecta citînd pe larg din extrasele pe care un ziar moscovit le publicase cu cîteva zile înainte, prezentîndu-le ca pagini din „Memoriile" la care lucrează actualmente, liniştit, Boris Elţîn; se dădeau pe faţă secrete dacă nu îngrozitoare, cel puţin memorabile:

cum a venit la el, în noaptea de 28 spre 29 decembrie 1999, Tatiana, fiica lui, insomniacă, „niciodată mai palidă şi mai încordată", explicîndu-i îndelung că „nu există altă ieşire": el va trebui să demisioneze, lăsîndu-i locul lui Vladimir Vladimirovici; cum l-a chemat a doua zi de dimineaţă pe Putin care a acceptat ceea ce cu o săptămînă înainte refuzase categoric, interimatul preşedinţiei; cum atunci, pe 22 (fiecare are „22"-ul pe care-l merită!) Putin îi spusese că „nu e pregătit pentru asta" şi că „o retragere a Dvoastră din fruntea statului ar fi o enormă pierdere pentru ţară", ca acum să mărturisească: „Boris Nicolaevici, am greşit. Cred că pot accepta propunerea..." Cum doi dintre consilierii prezidenţiali au sosit în aceiaşi zi la vila Gorki 9 şi-au lucrat intens la declaraţia solemnă din noaptea de revelion care dacă n-a schimbat destinul lumii, cel al cîtorva toasturi tot o fi reuşit. În sfîrşit, pe larg – cum de i-au căzut ochii pe Putin, încă din 1994, la o vînătoare desfăşurată lîngă Sankt-Petersburg; cum, acolo, prezent printre hăitaşi, Vladimir Vladimirovici ţinea strîns puşca, „aşa cum se îmbrăţişează femeia iubită"; cum, la ora îmbucăturii, în jurul unei mese întinse într-un luminiş, apăru deodată printre copaci, un mistreţ; cum doi oameni din suită, unul din ei fiind tocmai Putin, ochiră şi descărcară imediat două gloanţe, doborînd pe loc fiara; cum, după un examen rapid, se constată că exact glonţul lui Putin a fost acela care a lovit-o drept în inimă, dar – după cum recunoştea memorialistul – „n-am ridicat după aceea decît un singur pahar în cinstea şi pentru braţul fără de tremur al lui Vladimir Vladimirovici; cum, în clipa aceea, mi-am zis: „Moscova de asemenea oameni are nevoie!".

Două zile mai tîrziu, „Le Monde", datat 7 aprilie 2000, publica tot pe prima pagină, în acelaşi loc central, un articol intitulat nu mai puţin zglobiu decît precedentul: „Cum a înghiţit «Le Monde» o păcăleală moscovită de 1 aprilie". Acelaşi monsieur Bonnet explica pe larg cum nu s-a prins dumnealui la ceea ce „este o tradiţie puternică şi, de ce nu, amuzantă" a presei ruseşti „care de 1 aprilie e plină de scorneli", enumerînd chiar cîteva din cele apărute în acest an. Ca atare: „Articolul nostru din ediţia datată 5 aprilie e un fals... Aceste „Memorii" erau foarte bine redactate, cauţionate de doi specialişti dintre cei mai buni ai ziarului... într-un stil apropiat discursurilor şi declaraţiilor ielţiniene. Păcăleala fusese vag dibuită, dar şi foarte repede uitată. Două zile telefonul sună în redacţia pustie a lui „Moskovski Komsomoleţ", în următoarele zile celelalte păcăleli din presă au fost dezvăluite cititorilor, dar aceasta nu – nici de Kremlin, nici de apropiaţii fostului preşedinte. Atunci, la biroul nostru din Moscova, ne-am spus: „e bună!" Şi am greşit: a fost un lamentabil fleoşc, oferit cu totul involuntar cititorilor noştri. Prezentîndu-ne scuzele, le promitem să aşteptăm cu mai multă prudenţă şi răbdare autenticele memorii prezidenţiale."

Păstrîndu-mi buna dispoziţie – inclusiv frivolitatea – ţin să remarc:

promptitudinea şi politeţea cu care se prezintă scuze cititorilor pentru un fleoşc gazetăresc;

absenţa din „Le Monde", de 1 aprilie, a vreunei păcăleli (decît, poate, aceea din ştirea de pe ultima pagină, intitulată: „2,4 miliarde de Euro pentru Balcani") deşi, din cîte ştiu, şi în Franţa există obiceiul acesta de 1 aprilie;

lipsa de invidie cu care privesc, ca scenarist şi consumator român de păcăleli zilnice în presa mea, performanţa unui ziar rusesc care a putut trage în piept nişte gazetari francezi. În acest domeniu, ne putem uita de sus la oricine scorneşte vreo aiureală verosimilă. Sîntem imbatabili în verosimilităţi.

Radu COSAŞU

scrisoare din New Orleans

Maestrul haiku-ului din French Quarter

Nu poţi fi în acelaşi timp şi scriitor, şi chefliu. Adică, poate că poţi, dar atunci trebuie să scrii haiku-uri. Iată un haiku:

Festivalul Tennessee Williams.
Conjuraţia imbecililor. Mint Juleps.
Flori timpurii se deschid în sînge.

V-a plăcut. Mai luaţi unul:

Bunele maniere din Sud interzic bătaia cu pumnii.

O romancieră din Sud uită să-şi ia calmantele.

Gardeniile înfloresc în crăpături.

Şi iată şi cîteva subiecte pentru posibile haiku-uri care se vor alcătui singure, de îndată ce creierul acesta tulbure îşi va redobîndi flexibilitatea. O frumuseţe pe nume Jack Kerouac. Un profesor uimit zboară pe deasupra Catedralei. Chris Rose îmi face cinste cu un pahar. Redactorul secţiunii cultură & reportaje de la Gambit pierde prin mişculaţii concursul de strigături – Steeeeeellaaaaa! Rudele administratorei mele de reţea sînt foarte chipeşe. Ştiu că aceste două din urmă au prea multe silabe, dar haiku-ul modern nu dă doi bani pe regula celor şaptesprezece silabe. Ca să vă dau un singur exemplu, poetul Dave Morice din Iowa City, în de mult apuşii ani '70, a scris un haiku al cărui vers din mijloc era lung de o milă! Chiar aşa. L-a scris într-o librărie din Iowa City de-a lungul a 36 de ore nebune, în timp ce prietenii săi îi citeau ziarele & radioul & televizorul trîmbiţau către el cuvinte de-a valma. Dacă un oraş rece şi mohorît precum Iowa City, într-un deceniu anonim, a putut isca un vers de haiku de o milă, gîndiţi-vă numai ce poate face o pseudo-metropolă subtropicală (pe cale de a deveni tropicală) precum New Orleans... unul lung cît Mississippiul. Asta e!

În acest fără de sfîrşit week-end în stil haiku, am învăţat că Sudul şi a sa fleur-dumal, New Orleans, sînt parte din America Latină mai degrabă decît din Nordul baptist, aşa cum cred cei mai mulţi oameni. Dacă deschizi Sudul astfel încît să privească spre Caraibe şi Mexic, obţii o lume cu mult mai vastă decît te lasă manualele să crezi. Şi spun acestea pentru că totul în obiceiurile şi apucăturile noastre este latin. Nu mă aştept să înţelegeţi asta dacă nu aveţi la bord cîteva julep-uri de mentă şi o pereche-două de Lucky Dogs. Dar totul va deveni clar ca lumina zilei cînd o să mă întremez.

Şi uite încă un haiku, proaspăt:

Dincolo de gardul grădinii voci de beţivi.
Tolomacul de alături se ploşeşte sub streaşina casei sale neterminate.
Nuduri pozează pentru îngerii din bazin.

Nu vă lăsaţi duşi de natura lirică a acestei din urmă transmisii. A trebuit să-mi părăsesc ironia caracteristică pentru a respecta numărul de silabe. Să recapitulăm: e foarte simplu să pierzi un week-end şi să cîştigi o droaie de senzaţii; festivalul Tennessee Williams va fi urmat de festivalul din French Quarter, care va fi urmat de festivalul de jazz, care va fi urmat de festivalul Amneziei Totale. După aia vine vara, cînd fierbem şi apoi modelăm materia fiartă în elegante băltoace artistice. Asta este tot ce pot să vă spun acum. Luna plină peste mănăstirea Ursulinelor. Fetele cuminţi dorm. Noapte bună, America de Nord şi de Sud.

Noua carte a lui Andrei Codrescu, „Diavolul nu doarme niciodată", se numeşte aşa dintr-un motiv bine întemeiat.

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
(traducere de Ioana AVĂDANI)

(Rubrică difuzată la *National Public Radio* şi publicată în *The Realist, Gambit Weekly, The Baltimore Sun* şi *Funny Tonus*)

din fanfare funerare

O telenovelă cu maidanezul Tambur

Am spus de mai multe ori, şi-mi voi cheltui multă energie, ca să arăt tuturor celor interesaţi să vadă, şi văzînd să priceapă, banalitatea complicată a realului. Iacătă, bunăoară, cum fenomenologicul se împleteşte dinlăuntrul lui cu ontologicul în căscatul cîinelui Tambur, un maidanez de sat, domnilor, lipsit de nobleţea neamurilor sale europene occidentale. Un extracomunitar este javra Tambur, nimic nu are el din puritatea rasei nemoşagurilor[1] sale din Apus. Şi ce face Tambur? Mai nimic, domnilor! Cască, într-o zi în care tot ceea ce pare să se întîmple s-a şi întîmplat deja, o zi fără anotimp şi ordine militară, vorba poetului, o zi în care fenomenologicul se prăbuşeşte indistinct în ontologicul clipei cu pricina. Îl privesc şi-mi înăbuş un căscat aidoma, se ştie că apucătura asta de profund extract fiziologic traduce un anume spleen care se transmite de la unul la altul. Aşa şi eu, cu discreţie impusă de normele civilizaţiei contemporane, îmi înăbuş ceea ce Tambur cu multă voluptate îşi permite. Iacătă cît de complicat şi de simplu se prezintă ale noastre vieţi: uitaţi-vă la coada lui Tambur şi veţi vedea că are ea, pe la mijloc, o sîrmă de la baloţii de paie, de aceea se şi prezintă coada lui ruptă, adică jumătate este întreagă şi viguroasă, cealaltă atîrnă damblagită, ca mîna paralizată a fostului frizer[2] pe nume Mică Hanţi. Aşa şi jumătatea cozii lui Tambur, stă lipsită de viaţă, nu răspunde voinţei sale întrucît, în urmă cu mai mulţi ani, a fost să fie o întîmplare specifică cruzimii universului rural care l-a pedepsit după antice cutume justiţiare. I s-a tras totul de la faptul că prea adesea a evadat el din ogradă ca să dea iama anapoda prin grădini, să producă dezordini prin geometria abstractă a rîndurilor de ceapă, de morcovi, de roşii abia plantate. Atunci i s-a petrecut ceea ce inevitabil trebuia să se petreacă: un oarecare l-a prins şi i-a legat de coadă o cutie de conservă cu sîrmă. Multă spaimă a îndurat bietul meu tovarăş de spleen, mult s-a zbătut prin garduri şi prin curţi pînă a scăpat de hărmalaia conservei. I-a rămas, ca semn de perpetuă învinovăţire, sîrma aceea pe care nimeni n-a mai reuşit să i-o desfacă; să ia, adică, un cleştepatent şi să răsucească invers răsucirea dintîi a drotului. Nu s-a putut deoarece, de atunci înainte, nimeni nu l-a mai putut prinde, nimeni nu l-a mai putut apuca în braţe; cu îndărătnicie şi lătrături care-ţi dau fiori şi-a apărat el coada şi sîrma. Problema ar putea s-o rezolve doar vecinul Paia, om ca de doi metri, fermier trecut de cincizeci de ani, ins fără milă care, la vreme de iarnă, apucă porcul şi-i trece aceeaşi sîrmă de baloţi peste nasul lui porcin şi-i aşază cu meşteşug un laţ pe sub dinţii din faţă – rămaşi încovoiaţi din vremuri de sălbăticie – şi, în multă larmă şi opinteli, îl trage afară şi-i face felul cu multă pricepere.

Vecinul Paia, cum zic, vine în curte, se uită la Tambur şi propune soluţia, să-l luăm, adică, într-un sac, să-i punem coada pe tăietorul de lemne şi cu toporul să-l scăpăm de inutilitatea restului aceluia damblagit. Cînd aud eu asemenea grozăvenie, pe dată îmi reglez răspunsul: „ascultă, ceaico[3]", zic, „mie mi-e cam milă cînd mă gîndesc la treaba asta"; aşa-i spun pe cînd Tambur tocmai şi-a proptit botul de genunchiul meu şi mă priveşte cu duioşie. Ceaica Paia se uită la mine amuzat, cam cum s-ar uita Gabriel Liiceanu la o telenovelă, şi-mi zice următoarele vorbe: „da' las' că nici n-are cînd să-l doară, e aşa ca şi cînd l-ar muşca un scleapţ"[4].

Daniel VIGHI

1. Cuvînt barbar specific.
2. *Bărbir*, cum zic oamenii fără carte din partea locului.
3. Întrucît este cu 15 ani mai mare, îi zic *ceaică*, dacă ar fi mai bătrîn, îndatorat aş fi să-i zic *uică*.
4. Pentru cei care nu ştiu, le dezvălui că substantivul din urmă e numele poporan al muştelor ălora mari care înţeapă vara caii.

trecerea prin reviste

Lecturi subiective

MOZAICUL
REVISTĂ DE CULTURĂ FONDATĂ LA CRAIOVA, ÎN 1838, DE CONSTANTIN LECCA • SERIE NOUĂ • NR. 1-2 • 2000 • 32 PAGINI • 6000 lei
EMINESCU,

● Primul număr care mi-a picat în mînă din revista craioveană *Mozaicul* (nr. 1-2 / 2000) a reprezentat pentru mine o reală încîntare. Şi – de ce să n-o spun? – o surpriză: eram resemnat, în ceea ce priveşte imaginea Craiovei culturale, datorită ofertei obosite şi, prin urmare, mediocre a revistei *Ramuri*. Iată că mai există, însă, şi această revistă *Mozaicul*, mă aventurez să spun una dintre cele mai vii şi mai deschise reviste din provincie. Poate că sînt subiectiv: tema numărului este „Eminescu, el însuşi". Dar, oricît de subiectiv aş fi eu, un lucru este cert: e destul de greu să găseşti în ziua de astăzi o publicaţie care să trateze subiectul fără să se situeze într-una dintre cele două dimensiuni ale fiinţei întru Eminescu-neam: prosternarea lăcrămoasă, misticoidă şi mediocru metaforică în faţa obiectului de cult, pe de o parte, şi înfierarea cu mînie proletară a numiţilor detractori şi trădători, pe de altă parte. Or, această abilitate în a evita cele două căi mult prea bătătorite trebuie – cel puţin ea – aplaudată.

Din nefericire, nu toate luările de poziţie din acest număr de revistă sînt lăudabile, mai există şi excepţii – aşa cum sînt, de exemplu, articolul reputatului Constantin Barbu („După Iorga şi Noica, eu (adică acest domn Barbu, *n.m.*) sunt a treia generaţie care încearcă să tipărească în facsimil **Manuscrisele sfinte** ale poetului şi nu întâlnesc în cale-mi decât verde «netrebnicie românească»") sau o afirmaţie ca a lui Aurelian Zisu care, nemulţumit de portretul din citate pe care i l-a făcut Mircea Cărtărescu lui Eminescu ne vinde un pont: „Şi Cărtărescu are o falcă inegală, poate de asta acceptă să fie pozat dintr-o parte." (aşa s-or fi văzînd lucrurile de la Craiova?). Îmi place să cred, însă, că acestea sînt, precum spuneam, excepţii, pentru că cele mai multe articole din numărul respectiv sînt lipsite de complexe, proaspete, curajoase. Iată, în acest sens, un fragment din articolul Sorinei Sorescu (al cărei stil ne este cunoscut, de altfel, din remarcabila ei carte *Jurnalistul fără jurnal. Jocurile semnăturii)*: „Vag articulată epistemologic în jurul unei judecăţi de valoare absolutizante, eminescologia s-a dovedit un teren foarte slab apărat în faţa infiltraţiilor ideologice de tot felul. Mai ales că, prin orgoliul ei de ştiinţă generală despre «cel mai mare poet român», a colaborat cu destul sârg la procesul, oricum inevitabil, prin care Eminescu a devenit o temă identitară. Iar identitatea, s-a dovedit, este bună la toate, oricare ar fi timpul şi doctrina. Numai în ultimele decenii, a existat un Eminescu al rezistenţei antitotalitariste, după cum a existat, la fel de bine, un Eminescu al propagandei naţionalist-comuniste. (...) Dacă aşteptările sunt deturnate către anecdotic este şi din cauza abuzului îndelungat de comentariu. Eminescu este sufocat de o ştiinţă impersonală şi holistică, numită afectat «eminescologie». Prin chiar pretenţiile ei de ştiinţă autonomă despre «poetul naţional», evocă o stare de saturaţie exegetică, greu decompozabilă în blocuri de interese ştiinţifice şi inhibată pentru un proiect mai calm de revalorizare."

● O altă publicaţie care tratează subiectul prilejuit de „Anul Eminescu" într-un mod dezinhibat şi, prin aceasta, în contra direcţiei de astăzi, este tînăra revistă *Universul şcolii*. Şi faptul este cu atît mai lăudabil, cu cît publicaţia se adresează în principal cadrelor didactice şi îşi propune să reflecte şi să analizeze aspecte ale sistemului nostru educaţional. Adică acel spaţiu care este cel mai impregnat de discursuri clişeizate. De data aceasta, am ales un citat edificator din textul unei eleve – Ioana Cărtărescu, clasa a VI-a, Liceul George Coşbuc: „Multă lume se întreabă de ce generaţia tânără nu mai citeşte Eminescu. Motivul este simplu: nu din cauză că opera lui s-a devalorizat cu timpul, sau pentru că suntem o generaţie de inculţi fără valori morale, ci din două cauze importante: cauza clişeelor folosite cât mai des şi mai patetic la adresa lui şi neprezentarea corectă în materialele didactice a operei sale. Oricărui adolescent, atunci când i se impun nişte formule precum «geniul Carpaţilor», «luceafărul poeziei româneşti», şi «marele simbol naţional, Eminescu», i se va insufla automat o părere proastă despre autor şi un refuz de a-i citi opera tocmai din cauza acestei «idolatrii» generale faţă de ea. (...) Cum să îl convingi pe un elev din ciclul gimnazial să mai aprecieze opera eminesciană după ce a luat o notă proastă la un profesor mai neînţelegător de limba română pentru că a zis că Eminescu a fost un om ca toţi oamenii, nefolosind clişeele care i-au fost dictate cu o oră înainte?"

Texte cum sînt cele din care am oferit cele două citate mai ample mă fac să cred că lucrurile nu vor mai sta mult în amorţeala de acum. Sînt, desigur, şi de data aceasta subiectiv, dar poate că, uneori, şi subiectivitatea are momentele ei de luciditate. **(C. P.-B.)**

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

HAI SĂ BEM UN PĂHĂREL

Plata „miracolului“

Alcoolicii alcătuiesc o subcultură. Deviantă, bineînţeles. Reacţia opiniei publice sau a autorităţilor faţă de aceasta, poate duce la o conştientizare a identităţii de grup, la asocierea celor ce au ca bază a stigmatizării lor prietenia cu Bachus. O astfel de subcultură promovează practicarea unui stil de viaţă anume, cu deprinderi, tehnici, interese, valori, instrumente, toate făcînd parte din identitatea alcoolicului.

Atitudinea aceasta se naşte datorită unei situaţii defavorizate, în care oportunităţile, perspectivele sînt minuscule, sau poate avea cauze biologice, socio-genetice. „Pentru România cifre statistice sigure în ceea ce priveşte alcoolismul, nu există“ – mi-a declarat domnul doctor Dan Prelipceanu de la Spitalul Alexandru Obregia. Totuşi în urmă cu cîţiva ani o estimare aproximativă anunţa 7,5 l de alcool pur pe cap de locuitor, cifră ce nu ţinea cont de produsele de contrabandă şi de cele *home-made*.

Problema nu este doar a României – în Franţa se consumă peste 14 l de alcool pur pe cap de locuitor, în America sînt estimate costurile consumului de alcool la 80-85 miliarde dolari etc. – ceea ce a dus din partea Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii la declararea alcoolismului drept a treia problemă de sănătate a noului mileniu, punîndu-se în discuţie chiar conceptul de „sănătate publică“. Între timp alcoolul continuă să fie un drog legal ce creează dependenţă la fel de puternică precum heroina.

Costurile unui astfel de fenomen sînt greu de calculat în şi pentru România, dar ele ar trebui să cuprindă costul tratamentului, pagubele create în accidentele de circulaţie datorate consumului de alcool, scăderea randamentului muncii – efect direct a ceea ce se numeşte „alcoolism de week-end“ sau a ipotezei matinale şi bachice conform căreia „nimic nu merge ca lumea fără una mică“. La aceste costuri materiale se adaugă costurile sociale: consecinţă de notorietate – pentru un alcoolic suferă cel puţin şapte persoane.

Pentru evitarea situaţiilor-limită (vezi ţările vecine, unde spirtul se dă numai cu reţetă), unele instituţii încearcă să fie efervescente în paharul societăţii. Una dintre aceste instituţii este Poliţia, care a înfiinţat în 1994 un *Institut pentru Cercetarea şi Prevenirea Criminalităţii*, şi o alta este ONG-ul. ICPC are în desfăşurare trei programe de prevenire a consumului de droguri (printre care şi alcoolul): „Caravana Prevenirii“, „Drogul – o iluzie scump plătită“ şi „In-dependent“, ultima fiind realizată împreună cu ONG Aliat şi Ministerul Tineretului şi Sporturilor. „*In-dependent* îşi propune în prima etapă, îmi spune doamna doctor Carmen Mihalcea – coordonatoare a programului, informarea tinerilor în ceea ce priveşte consumul de droguri tari – heroină, LSD etc. Vor urma etape cu privire la alcool, tutun. Avem metodologie şi instrumente de ultimă oră; încercăm să explicăm lucrurile nu din perspectiva unei autorităţi ci de la egal la egal, subliniind atît efectele *miraculoase* cît şi riscurile“. Este şi o campanie împotriva gîndirii „just say No!“ în care axiomatic sînt condamnate toate drogurile.

Recenta acţiune anti-tutun, susţinută pe temeiul responsabilităţii de una dintre cele mai mari firme producătoare şi distribuitoare de ţigări, m-a determinat să merg la una din fabricile de alcool bucureştene.

Mi-a venit în minte Fabrica de Bere Rahova. Fiind şi duminică, nu l-am găsit decît pe portarul Stelică, angajat aici de 40 de ani: „Nu mai funcţionează nimic aici de mai bine de un an. S-au dus vremurile cînd fabrica asta era o nuntă – că mai exagera cîte unu' cu berea şi-l băgam în vestiar şi-i ziceam stai bă acilea nu ţi-e ruşine... Mergea foarte bine, aveam toţi maşină, casă; acum după atîţia ani de muncă sînt portar cu un milion două sute... Nu că n-ar mai bea lumea, da' s-au îmbogăţit 2-3 inşi, restu'...“

Şi nu în ultimul rînd scumpirea cu 20-25% a băuturilor alcoolice începînd cu 1 Mai va spori probabil rîndurile alcoolicilor anonimi care au o fundaţie în Spitalul „Al. Obregia“, la serviciul numărul 17. Aici de trei ori pe săptămînă, lunea, miercurea şi vinerea, se întîlnesc necunoscuţi care îşi spun unul altuia povestea vieţii începînd cu „Bună ziua. Sînt X şi sînt alcoolic.“

Cătălin MANOLE

Cine-a pus cîrciuma-n drum

România se află pe locul I în Europa în ceea ce priveşte gradul de mortalitate datorat bolilor cardio-vasculare de origine artero-sclerotică. Astfel, faţă de aproximativ 200 de decese la 100.000 de locuitori, cît este indicele pentru ţările din Uniunea Europeană, la noi în ţară mor 800 de oameni la 100.000 de locuitori. Doctor Adrian Albu, cercetător ştiinţific principal gradul I la Institutul de Sănătate Publică şi medic primar de igienă a alimentaţiei, explică acest lucru prin „consumul de alcool în mod abuziv şi exagerat. Principala cauză este lipsa de educaţie sanitară. În ţările Uniunii Europene, timp de 20 de ani educaţia s-a adresat atît scăderii consumului de lipide de origine animală (grăsimi de porc), cît şi cu privire la consumul de băuturi alcoolice“. La ţară, mai ales, omul îşi creşte un porc, mănîncă slănină, pune untură la borcan şi o unge tot anul pe pîine pentru că nu are ce mînca, după care spune că o diluează cu o tărie. Dar, subliniază doctor Adrian Albu, efectul alcoolului este acelaşi cu cel al grăsimilor.

Albu crede că o educaţie sanitară ar elimina multe din cazurile de boală şi astfel s-ar realiza chiar o economie la buget, prin diminuarea nevoilor de medicamente compensate. El spune că e mult mai uşor pentru un medic să dea omului o reţetă pentru medicamente decît să încerce să elimine cauza bolii prin educaţie, dar medicul bun este cel care atacă sursa bolii. Iar în cadrul bolilor cardio-vasculare, alimentaţia este unul dintre puţinii factori controlabili.

În ultimul deceniu, cercetătorii de la compartimentul de igienă a alimentaţiei din Institutul de Sănătate Publică au realizat mai multe studii cu privire la consumul de alimente şi alcool în zonele rurale. Din datele culese, s-a observat că oamenii continuă să bea alcool în special din propria gospodărie. Crîşma sau bodega devin soluţii mai ales în timpul verii, cînd rezervele proprii se sfîrşesc. De altfel, consumul de bere, un produs prin excelenţă cumpărat, creşte primăvara şi vara, perioadele de secetă de acasă. În schimb, toamna şi iarna sînt perioadele cele mai „vesele“. În afară de anotimpuri şi de producţia proprie, consumul de alcool variază şi în funcţie de relief. Astfel, la Holbav, în judeţul Braşov, sau la Tulnici, în Vrancea, zone muntoase, băuturile distilate aproape că trec înaintea vinului, băutura care se menţine pe primul loc în mai toate zonele.

Interesant este că, fie că este vorba de Vrancea, de Braşov sau de localităţi din Giurgiu, Călăraşi sau Teleorman, concluziile cercetătorilor sînt aceleaşi: „consum mediu zilnic individual anual excesiv de băuturi alcoolice, reflectat în starea de sănătate a populaţiei“. Aceasta în condiţiile în care, conform celui de-al IV-lea Raport al Asociaţiei Mondiale Alcool şi Sănătate, consumatori moderaţi de alcool sînt cei sub 4,5 g de alcool (100%) pe zi, consumatori moderaţi – între 4,5 şi 23 g de alcool pe zi iar consumatori excesivi peste 23 g de alcool pe zi. Or, în comuna Băneasa din Giurgiu, de exemplu, în trimestrul al II-lea, cînd consumul de alcool era cel mai mic, media a fost de 22,3 g pe zi. Cifra din semestrul al III-lea pare deja astronomică: 104,3 g de alcool pe zi pe individ. La fel şi pentru localitatea Gurbăneşti, din Călăraşi, unde consumul mediu zilnic anual era de 81 g de alcool.

Doctor Adrian Albu spune că nu se poate vorbi, totuşi, de un popor cu sate pline de oameni în stare de ebrietate. El vede în consumul de alcool mai degrabă un fel de hobby, „o obişnuinţă, în lipsă de altceva. Se fac vreo cinci, şase baruri în tot satul şi, cum mulţi nu au ce face, se strîng să stea de vorbă“. În plus, Adrian Albu crede că, în parte, nu este vina oamenilor, ei trebuind să fie educaţi în privinţa consumului de alcool şi chiar de alimente. A nu se înţelege prin asta că omul nu este responsabil pentru ceea ce pune în gură.

Octavian GABOR

Visînd la Veronica Micle

Şi dacă n-ar fi nu s-ar povesti.

Era o dumbravă minunată cu stele, flori şi filomele, „o bodegă împuţită, s-o ia dracu', da, au votcă ieftină“, careia i se zicea „La Marian“. Marian era un om vajnic, plăieş, spătos şi cu mustaţă care cît ai zice peşte şi-a trîntit în Bucureşti „bălăria asta de construcţie“. Şi aşa stau aici băieţii cu plete cît îi ziulica de lungă de ţi-i mai mare dragul. Stau şi beau „că viaţa-i grea, moşule, de ţi se-mpute de trăit“ şi „zilele fără votcă sînt ca votca pe degeaba, adică nu există, mă-nţelegi?“.

Mai sînt la cîrciuma lui Marian, în afară de băieţi, oameni serioşi cu ochii roşii, cu privirea grea, fixă şi tulbure, scaune de metal şi mese de metal şi cîini la număr trei. Unul alb, altul negru, iar cel din urmă alb cu negru. Mai este şi multă linişte şi pace şi plopul din curte. În rest, străduţe cu praf, cer şi seară.

„Cam pe la ora asta ne strîngem. Uneori şi cîte zece. Stăm şi pînă la unu noaptea, bani s-avem.“ Marian nu strîmbă din nas din cauza muzicii supărate. Chiar el o pune la casetofon: „ce-are dom'le, băieţii sînt clienţii mei, ei şi-aduc muzica, io-i servesc, care-i treaba?“.

Oamenii serioşi sînt singurii care se mai enervează. „Să-i vezi moşule, pe adevăraţi... Punem şi noi o muzică finuţă, Burzum, ştii?, nu contează; şi să-i vezi: stau cam juma' de oră cu ochii-n pahar, dup-aia înjură ceva şi se cară. Faci pe tine de rîs...“ Îmi spune apoi că numele lui n-are nici o legătură cu ce simte, că porecla e „treaba care te defineşte“. Şi Morbid Fuck a băut votcă la biberon de cînd avea nouă luni. „Să fac cocoaşă dacă te mint.“ Şi dacă în locul bodegii s-ar afla acum un castel pe un vîrf de stîncă, descîntat de ceaţă, ar începe din senin o furtună cu trăsnete şi tunete înfricoşătoare şi, îngroziţi, am vedea cum pe spatele lui Morbid Fuck creşte o gîlmă uriaşă care-l încovoaie. Dar, nu, nimic. Morbid Fuck se ridică de pe scaun şi se îndreaptă hotărît spre closet.

„Minte. De băut bem toţi, cum îi zice...? Vîrtos. Ultima dată am băut aici pînă am văzut ceru' de-a-ndoaselea. Am borît pe copacu' din curte şi-am rămas acolo lipit de el.“ Toată lumea rîde. „Ca-n Eminescu, bă!“ Apoi altul, rîzînd strident: „Se gîndea la Veronica Micle!“ Rîsete. „Bă, Coco, da' nu mai spui cum te-am dus acasă, că sughiţai ca porcu' tot drumul!“ „Pe mine a vărsat. P-ormă nu se mai lăsa dus. Nu, că se duce el. L-am lăsat şi-a căzut în mijlocul drumului. Într-un final a ajuns acasă.“ „M-am băgat în baie îmbrăcat, m-a dezbrăcat maică-mea, şi cred c-am adormit, nu mai ştiu.“

Fiecare se îmbată în felul lui. „Ăsta face pe filozofu', îţi spune cre' că-n total vreo trei idei, da' ţi le spune, nene, de te-nnebuneşte, cinci ore-n şir.“ Altul tace, ascultă, adoarme. Morbid Fuck rîde şi doarme. „Ce? Cum fac ce? Pute la budă de-ţi mută nasu'. Sau despre ce vorbeaţi?!“ Nu-i spune nimeni. Se reia subiectul. „Să-l vezi pe Mazăre, se enervează sare la cafteală, e rău omu'...“ „Da? Păi să-l vezi pe John, te termini de rîs cînd începe să-ţi cînte Sepultura pe melodii d-ale lu' Dan Spătaru.“ „Gaşparu îi taie pe toţi. A fost şi la dezalcoolizare. Băga-n el tot timpu'.“ „Gaşparu a ajuns nasol. N-avea bani, odată şi-a tăiat şpreiurile lu' sor'sa şi le-a băut. Ăsta dement.“

Poveştile continuă, s-a înserat de-a binelea. Băieţii sînt de abia la a doua bere. Nu mai cumpără votcă. „Bă, eu n-am chef.“ „Nu ştiu, e cam tîrziu.“

Se ridică plictisiţi. „Hai să-ţi zic şi ţie teoria mea. Cîn' se pileşte omu', face ce face şi-ntr-un final tot zice ceva de Eminescu. Să fi atent d-acu' în colo.“

Closetul de la Marian e o adunătură de putoare şi întuneric. Afară, cîinele negru se ridică în picioare, te miroase şi dă din coadă. Cel alb te priveşte doar, culcat şi plictisit. Cel de-al treilea a dispărut.

Prin plopul din curte trece acum vîntul.

Matei FLORIAN

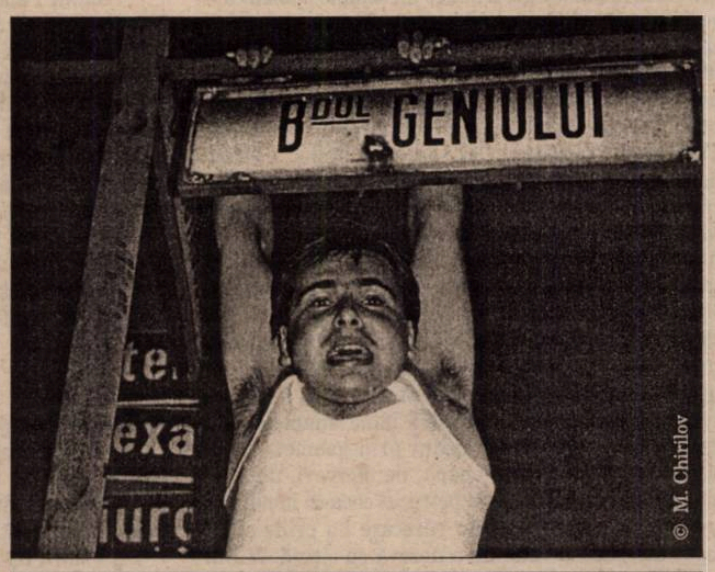

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

îl cunosc pe...

Ion Lăceanu

– cîntăreţ la nouă instrumente: fluier, caval, ocarină, cimpoi, solz de peşte, tilincă, tigvă, voce şi pai de ovăz –

Eu mă trag din comuna Săceni, de Roşiori de Vede, tata Ştefan, mama Vasilica. Mama m-a născut pe sub căruţă şi cînd s-a opintit, m-a trîntit. Tata a avut mare talent la a cînta la fluier. E vorba aia: ce naşte din pisică, tot şoareci mănîncă. La timpul potrivit era o copilărie fericită, că fiind eu cel mai mic, tatăl meu neglija să mă ia la munca cîmpului, de m-a pus păzitor de pepeni, să păzesc pepenii de ciori. Stăteam şi mă făceam un fel de sperietoare cînd venea în picaj cioara. În timpul ăsta a fost tata la oraş, la Roşiori, a cumpărat un fluier şi mi l-a dat: ia-l, poate faci ceva din el. Eu, fiind neam din aşa ceva, l-am luat şi am cîntat cu trei degete, după care am prins după ureche, de nici în ziua de azi nu ştiu note. Părăseam munca mea de ciorar şi mă duceam la profesorul meu de şcoală care avea, unicul, radio cu galene. Şi de acolo am pornit perioada mea de turnee în străinătate, de concursuri. De dragul muzicii, eu făceam instrumente singur, din coceni de porumb făceam nişte scîrţîietori, ca şi corzile de vioară, şi cum făcea lăutarul cu coardele. După aia există cucută, din aia eu îmi făceam un fluier, cum e la pana de gîscă, o crestam şi-mi făceam găuri, cîntam pînă se înmuia, ea luată din vrej, eu cu suflu cald, cîntam. Eu mă jucam aşa: mergeam cu oile şi puneam berbecii lui ăla cu ai mei să se bată, am fost un pic sadic, dar ăsta a fost hobby a meu... Din miez de floarea-soarelui făceam boi cu picioruşe, făceam carul şi mă plimbam printre copaci, adică iarbă. Concepţia mea de viaţă a fost să fiu ceva mare şi Dumnezeu m-a ajutat. Arta e expresia sufletului românului, eu cred în român fiindcă eu cred în trei părţi ale românului şi într-o parte, nu. Trei părţi sînt oamenii modeşti, oamenii săraci, iar în cei bogaţi nu cred, te face slugă. Mi-am dorit bogăţie, dar n-am putut, că am avut multe supărări pe lîngă muzica care o fac. Şi aşa am vrut să vin la Bucureşti, că mi-a zis unul: de ce stai aici, vino la Bucureşti, să faci electricitate. Am fugit de ai mei, deasupra pe acoperiş. Ionel Budişteanu m-a văzut după şase luni şi m-a luat la orchestra Sfatului Popular al Capitalei. Distrîndu-mi admiratorii, mă distrez şi eu. Am toate motivele să cred că sînt rar, un „monument al naturii"... Am iubit femeile şi ele pe mine... Arăt cum arăt, că eu am grijă de părul meu, mă dau cu fixativ. Am fost preferatul familiei Ceauşescu şi venea la mine şi dădea mîna cu mine şi-o strîngea: *Ai făcut cinste ţării, tovarăşe!* Aşa am dat mîna cu 17 preşedinţi de state... Eu am fost adventist şi la 17 ani m-am botezat în butoi, că era iarnă şi de ruşine la nişte babe în biserică mi-am pus slip... Eu am un hobby al meu, adică o dambla cum se zice la noi, să vin acasă şi să-i iau pe şoriceii mei Chiţi şi Piţi şi să-i pun pe rever şi să beau un pahar de bere. Asta e dambla la mine.

Eugen ISTODOR

roluri

Cel mai negativ personaj

Aşa cum unii actori sînt sortiţi – printr-un stereotip mecanic al emploi-ului – să joace numai roluri negative, tot aşa unele personaje ale vieţii publice sînt sortite – mai ales în ţările cu P.I.B. debil şi buget anemic – să fie percepute întotdeauna ca negative. Unul dintre acestea, poate cel mai negativ dintre ele, pare să fie ministrul de Finanţe. Indiferent de guvernul din care face parte. El este zgîrcit, zgîrie-brînză, unghie-n gît, maţe-pestriţe, el este harpagonul şi capsomanul care face economii aberante, care nu vrea pur şi simplu să dea bani celor îndreptăţiţi să-i primească, nesimţitor fiind la cererile, rugăminţile şi lacrimile solicitanţilor. Interpretat de mereu alt actor, în funcţie de schimbările de guvern şi de remanieri, ministrul de finanţe păstrează însă în mod constant o înfăţişare antipatică, rea, inumană. În viaţa civilă, Decebal Traian Remeş poate fi un om fermecător – figura lui îmi aminteşte de Nicolae Velea, ceea ce îl face, în ochii mei, profund agreabil –, dar, în calitate de ministru de Finanţe, îmi apare ca un cerber fioros, pus de pază la tezaurul ţării şi lipsit de sentimente omeneşti, mai ales atunci cînd refuzurile sale vizează Sănătatea, Cultura, Învăţămîntul, Protecţia socială. Ministrul de Finanţe este, în orice caz, cel mai urît şi înjurat ministru.

Ei bine, zilele trecute, omul pe care, cu aroganţa, răutatea şi agresivitatea bine cunoscute, Corneliu Vadim Tudor îl definea, la Tele 7 abc, ca pe „un cap de piatră din Insula Paştelui", mi-a devenit, pentru cîteva minute, cît a durat dialogul televizat dintre el şi un deputat din Parlament, unul dintre cele mai pozitive şi simpatice personaje din toate guvernele României. În timp ce deputatul justifica votul parlamentarilor care îşi dublau salariul, în cadrul unui buget, totuşi, de austeritate, prin *(risum teneatis!)* nevoia de... transparenţă, ministrul de Finanţe Decebal Traian Remeş, cu o figură tristă şi dezgustată (numai un foarte bun actor poate juca, în acelaşi timp, tristeţea şi dezgustul, aşa că trebuie să-l consider sincer, neputînd să-l consider un actor foarte bun!), deplîngea faptul. Asta cu atît mai mult cu cît diverşi parlamentari, înainte de penibilul vot, au dat declaraţii fulminante – în mass-media – că se vor împotrivi inoportunei măriri de salariu.

Iată cum tristeţea şi lehamitea îl pot transforma pe Zmeul Zmeilor în Făt-Frumos...

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

HITLER ŞI ILIE PINTILIE ÎNTRE *SEX CU NADINE* ŞI *ACADEMIA DE STARCRAFT*

● În Zimbabwe, pămînturile fermierilor albi sînt ocupate de formaţiuni paramilitare ale majorităţii de culoare. Preşedintele Mugabe, puternic contestat din cauza situaţiei mizerabile a ţării, încurajează aceste acţiuni violente. Cel care le conduce se numeşte Chenjerai Hitler Hunzvi şi este şeful foştilor combatanţi din războiul pentru independenţă. El îşi revendică numele înaintaşului şi al omonimului său german: „Hitler nu este nici o poreclă, nici un nume de război. Părinţii mi-au dat numele acestui revoluţionar care s-a bătut pentru ideile sale". Soarta tristă a revoluţionarilor: să nu poată controla culoarea discipolilor. (**M. B.**)

● Pe uşa centralei termice a unui bloc fost „cu epoleţi" de pe *Iancu de Hunedoara* scrie Bd. *Ilie Pintilie,* iar pe trotuarul din faţă e mereu parcată o Dacie neagră cu numărul... SRI. (**S. S.**)

● De cînd postul Prima s-a relansat, românul se zbate într-o dilemă de-a dreptul existenţială: ce să alegem între „O noapte cu Adrian Păunescu" şi „Sex cu Nadine"? (**C. G.**)

● Numărul academiilor din ţara noastră se măreşte constant. După „Academia de biliard", „Mica academie cu mici şi bere" şi vreo alte cîteva, s-a înfiinţat „Academia de Starcraft". Preşedintele, la fel de celebru în lumea lui ca şi Eugen Simion în a sa, este temutul *Shaper*. Urez succes noii instituţii şi aştept cu interes decernarea premiilor de excelenţă în cultura virtuală română. (**C. M.**)

SUBMINAREA CLASEI MUNCITOARE PRIN CHEFURI URMATE DE MĂSURI PUR TEHNICE DE SANCŢIONARE PRIN HUMOR

● În *Prizonierul din Manhattan* (săptămîna trecută pe „Acasă") există o scenă formidabilă în care Mel, personajul interpretat de Jack Lemmon, îi explică Ednei, soţia sa (Anne Bancroft), că motivul pentru care a rămas fără slujbă, au fost prădaţi de hoţi, iar el e cu nervii la pămînt este... „complotul!" „Ce complot?", întreabă Edna. „Nu ştii nimic", zice Mel; „Complotul – un complot mondial de subminare a clasei muncitoare!" „Ai o nevroză, dragul meu", îi spune Edna. Filmul e făcut în 1975, în plină „conspiratită" (Watergate etc.) şi-n plin „complot", cînd pînă şi măturătorii de stradă erau (puţin) paranoici... Evident, intenţia lui Neil Simon (autorul scenariului) era ironică: a folosi clişeele la îndemînă pentru a duce un argument la absurd. Dar, totuşi, o întrebare (iarăşi, la îndemînă): şi dacă marile revoluţii ideologice (marxismul, să zicem) sînt produsul unor (mari) nevroze...?! (**a. l. ş.**)

● Cu toţii am putut vedea, în spaţiile de reclamă ale staţiilor RATB, afişate postere cu prima pagină a noului ziar *Capitala*. Unul din subiectele anunţate pe această primă pagină sună aşa: „Chefuri – cînd lumea bună se dezlănţuie", iar ilustraţia acestui titlu îl înfăţişează pe Cătălin Botezatu, cu părul lui oxigenat şi cu gura larg deschisă. Cu adevărat dezlănţuit. Problema nu e cu „dezlănţuirea", ci cu „lumea bună". Dacă s-a ajuns ca persoana extrem de controversată şi, de fapt, mediocră a lui Cătălin Botezatu să fie considerată ca făcînd parte din lumea bună, atunci chiar că trăim într-o lume nebună. (**C. P.-B.**)

● „Marius Tucă Show" consacrat pedepsei capitale a avut, *de facto,* un singur invitat: pe dl Eftimescu, directorul general al Direcţiei Generale a Penitenciarelor, care a explicat, cu argumente raţionale şi bunsimţ, de ce reintroducerea ei nu e de dorit. Celălalt invitat (senatorul ecologist Otto Weber) a fost mai mult o mobilă: sumbru, rigid şi inarticulat. Uneori, este bine să vezi cum arată parlamentarii care propun asemenea măsuri extreme... Replică antologică a dlui Eftimescu: „Unele modificări, pur tehnice, nu ar trebui să mai treacă prin Parlament." În privinţa pedepsei cu moartea, mă tem că este unul din rarele cazuri în care majoritatea populaţiei ar fi de partea Parlamentului... (**a. l. ş.**)

● În atenţia protocroniştilor şi a celor care ne cred primii în toate şi mîndri în toate cele: în *Cotidianul* s-a dezvăluit de ce nu mai avem de trei ani festivalul „Cerbul de aur": fiindcă la penultima ediţie, primele trei locuri la „interpretări" au fost ocupate – prin decizia juriului internaţional! – de concurentele române, ceea ce FIDOP-ul (un fel de FIFA pentru festivalurile de acest gen) n-a înghiţit şi nu va înghiţi. Sursa anonimă a ziarului dezvăluie următoarea mişcare strategică: „Dacă vrei să-i termini cuiva festivalul şi să-i faci «o bucurie», votezi tot podiumul cu concurenţii gazdelor şi după aceea te duci şi reclami la FIDOP că, uite, în ţara respectivă nu se poate ţine o competiţie normală... Şi atunci curg sancţiunile. Noi, românii, am muşcat aici, nu ne-am dat seama. Şi am păţit-o!". Hai că-i tare! Şi se zice că am fi şi cei mai şmecheri din lume... Rămînem la neuitatul şlagăr al fraţilor Grigoriu: „Să fim veseli!". (**R. C.**)

● Recomandăm celor îngrijoraţi de prea multele nume străine apărute pe firmele Capitalei o călătorie din Piaţa de Gaulle pînă în Piaţa Titan, cu autobuzele 330/335. Pe Dorobanţi, ne întîmpină „Apples Woods", „Timberland", „Interlion" etc. – semn de anglofilie dominantă. Anglofilia continuă pe Ştefan cel Mare cu, între altele, „Goodies Market" şi „Qwo wadis" (!). În fine, pe şoseaua Iancului, colţ cu Mihai Bravu, dăm de două firme cu nume româneşti şi humor autohton: „Prompt" – spălătorie auto şi „Reparaţii imposibile". În Titan numai „Costin's" – jocuri electronice se mai dă „englez". Restul firmelor intră în normal: Florăria „Nicoleta" face oarecare concurenţă florăriei „Tanţa", situată la colţul de peste drum. Documentarea asupra limbii române ar fi bine, poate, să mai fie făcută şi pe la periferie, nu numai în centru. (**T. C.**)

BĂTĂLIE ŞI BELIGERANŢI LA INTRAREA ÎN PĂDUREA IGNORANŢEI

● Implicat, în calitate de reclamant, într-o acţiune judiciară vizînd blocarea adoptării unei legi prin care se urmărea interzicerea expresiilor „indecente sau vădit ofensatoare" pe computerele accesibile minorilor, octogenarul poet Lawrence Ferlinghetti a declarat de curînd gazetei *San Francisco Bay Guardian* (nr. 25 din 22-28 martie 2000): „Sînt mîndru să particip la bătălia – aflată în plină desfăşurare şi care nu va înceta – împotriva cenzurii. Nu poţi cîştiga o singură bătălie şi apoi să mergi la culcare." (**D. S.**)

● Luni, în centrul Chişinăului, studenţii se fugăreau cu scutierii, unii dînd cu ouă, alţii cu bastoane. Pînă aici nimic nemaivăzut. Epocal însă detaliul surprins de imaginea televizată, în plan secund: în urma valurilor de beligeranţi, un chelner – cămaşă albă, papion, chiştoc de ţigară în colţul gurii – strîngea sictirit scaunele de plastic ale unei terase răvăşite. Dacă nici ăştia nu sînt fraţii noştri, atunci nu mai avem rude pe lume. (**A. C.**)

● Dorinţa de a fi în pas cu timpurile se face simţită şi în sloganurile ecologice. La intrarea în pădurea dintre Sinaia şi Cumpătu stă scris: „Pădurea frate cu românul". Spiritul poeticului codru s-a dovedit, însă, atît de puternic, încît acordul gramatical a devenit cantitate neglijabilă. (**I. P.**)

● Citim în *Cotidianul* din 10 aprilie: „matrioşa puterii de la şefia F.P.S. a atacat ziarul *Cotidianul*. Ce l-a apucat pe afaceristul cel mai dubios din România (Radu Sârbu – *n.n.)* nu ştim. După ce l-am tratat cu ignoranţă..." Urmează să deducem că şeful F.P.S. a fost tratat cu lipsă (totală) de cunoştinţe, de învăţătură, adică, cu incultură, neştiinţă etc. – fiindcă asta înseamnă ignoranţă. Dacă aşa s-au petrecut lucrurile, n-ar fi nici o mirare că Radu Sârbu s-a simţit îndreptăţit să atace ziarul în chestiune. Reacţia sa ar fi fost inexplicabilă doar dacă ar fi fost ignorat, ceea ce înseamnă cu totul altceva. Dar cînd e nevoie de „articole tari", cine mai ţine seama de sensul cuvintelor? Se pare că DEX-ul a devenit o carte rară. (**T. C.**)

Împotriva pesimiştilor dilematici

Bună ziua,

Mă numesc Munteanu Laura, am aproape 17 ani şi învăţ la Colegiul Naţional A.I. Laurian din Botoşani. Sînt un caracter optimist şi de aceea cred că domnul Ciprian Dioşan, în scrisoarea sa „Sînt un naţionalist de genul...“ apărută în numărul 368 al revistei *Dilema*, este pătruns de un prea puternic pesimism.

Dumnealui spune: „Ignoranţa tineretului a devenit o stare de fapt. Noi (tinerii)... ne zbatem în mediocritate, în încercarea de a ne sustrage cît mai mult de la a ne asuma anumite responsabilităţi şi tot ceea ce constituie un ţel pentru noi e să scăpăm într-un sfîrşit de pe băncile liceelor şi universităţilor cu o slujbă asigurată.“

Nu cred că noi, cei tineri, sîntem atît de ignoranţi, că nu ne interesează decît „un oarecare concert“ sau „o oarecare discotecă“ şi că nu dăm importanţă educaţiei noastre.

Cred că totuşi mai există adolescenţi, tineri care nu trăiesc doar pentru fete (băieţi), distracţie, băutură etc., etc. De fapt nu cred, sînt sigură de lucrul ăsta. L-aş ruga pe domnul Dioşan să citească articolul lui Dragoş Radu-Bucurenci, elev. Nu cred că el e un ignorant. Apoi l-aş ruga să-şi aducă aminte de cîte ori – multe, desigur – a citit, în aceeaşi rubrică de curier în care a fost publicată scrisoarea dumnealui, scrisori venite de la oameni cu vîrste de 17, 18, 19 ani...

Chiar dacă majoritatea sînt interesaţi acum doar de muzica pe care o ascultă, de cum să se distreze mai bine, cu toate că au cam lăsat şcoala la o parte, nu trebuie făcută o generalizare.

Există mulţi tineri care sînt interesaţi de problemele cotidiene, de politică, de sociologie, de economie; sînt foarte mulţi care demonstrează că sînt meniţi să fie schimbul, ştafeta cea nouă în viaţa noastră culturală.

Să ne aducem aminte de olimpici, de cei care au, note extraordinare, care primesc burse de la universităţi recunoscute, Harvard, Cambridge. Nu cred că singurul lor interes este ceea ce vor pune pe masă după ce termină universitatea.

L-aş întreba pe acelaşi pesimist dilematic dacă ştie cîte reviste de cultură există în liceele româneşti, dacă a citit asemenea reviste la care scriu copii, adolescenţi, tineri, conştienţi de faptul că adevărata viaţă nu se rezumă doar la a mînca, a lucra, a mînca şi a dormi.

Balada unui blah, blah, blah

Blah, blah, blah, cuvînt, scrie, inspiraţie, marijuana, şcoală, violenţă, cutremur, telenovelă, femeia-haiduc, Uniunea Europeană, Cocktail, Nietzsche, Tata mare, popor, loc de fumat, grevă, jucărie, învăţătură, viermi, metrou, reacreaţie prelungită în şcoli şi licee, ţeapă, cultură, shake your bon-bon, şcdm-şcdm, Hollywood, Nelu, unguri, FPS, student, conştiinţă, Noapte de vis, revoluţie, apă caldă, portocale, milenium, cimitir, cinema, intoleranţă, război mondial, gripă, comentariu social, catastrofă, mai e loc, catastrofă, mai e loc...

Anunţ

Dragi cititori,

La redacţie ne-a parvenit scrisoarea unei fidele cititoare îndurerate de pierderea partenerului său de viaţă. Vă rugăm să o ajutaţi pe sărmana doamnă Smaranda care fiind deţinătoarea prodigioasei vîrste de 83 de ani nu poate porni în căutarea fidelului tovarăş plecat după apă minerală.

Semnalmente:
Înălţime: 1,20
Ochii: infraroşii
Zîmbet: fosforescent
Podoabă capilară: roşie cîrlionţată crescută în sus
Vîrstă: creşte într-o zi ca alţii niciodată
Răspunde la numele de Dixie-Fofilică
Particularităţi: INVIZIBIL.

Sînt mulţi nemulţumiţi de situaţia actuală, sînt şi mai mulţi care au o cultură remarcabilă, o inteligenţă neobişnuită, însă, timizi, înecaţi în mediocritatea majorităţii, se ruşinează să spună ceea ce nu le convine.

Cred că *Dilema* acestora li se adresează. Cred că de fapt noi toţi ar trebui să ne ocupăm de aceşti adolescenţi, de cei care cu adevărat doresc să-şi depăşească condiţia umană. Aceştia merită cu adevărat cea mai mare parte a atenţiei maturilor, a oamenilor de cultură.

Oameni ignoranţi, oameni maturi ignoranţi au existat mereu. Însă la fel au existat şi oameni care s-au ridicat împotriva mediocrităţii. Aceşti oameni de cultură ar trebui să se ocupe, în mod special, de aceşti viitori contra-ignoranţi. Ceilalţi, cei mediocri, nici nu vor de altfel să se schimbe. Preferă să rămînă la locul lor, să termine un liceu, o facultate, să continue să lucreze orbeşte, asemenea animalelor, să se reproducă şi să-şi educe copiii ca să le ia exemplul.

Vă trimit, alături de această opinie, o aşa-numită, de colegii mei, fiţuică incendiară, scoasă de mine împreună cu cîţiva prieteni. Trebuie să vă spun că sîntem complet independenţi, că foaia noastră volantă a avut cu numărul 2 un succes extraordinar şi un tiraj de peste o sută de numere, probabil datorat şi faptului că al nostru QSCHI (se citeşte chiuschi) este distribuit gratuit. El se vrea un adevărat manifest împotriva lucrurilor de prost-gust şi mai ales împotriva microbului acestuia care înghite pe mulţi, adică MEDIOCRITATEA (că doar n-o fi TELEEUROBINGO SHOW...).

De fapt ce vrea QSCHI? QSCHI pur şi simplu s-a săturat de toate *shit*-urile comerciale, s-a săturat de ipocriţii care se laudă că fac totul pentru binele societăţii, i-au ajuns pînă peste cap atîtea generaţii de sacrificiu, şi mai ales de acest sentiment al neimplicării care ne domină pe toţi. Nu-ţi convine, spune-o. Fă în aşa fel încît să fii auzit, încearcă să schimbi ceva.

QSCHI asta face..

Finalizez, mulţumindu-vă, la fel ca mulţi alţii, pentru că sînteţi acolo, că ne oferiţi o sursă de optimism şi că daţi şansa celor tineri să se afirme şi vă rog în acelaşi timp să fiţi optimişti, noi nu dormim, ci doar ne păstrăm forţele.

Deci: „Fiţi optimişti. Nici nu are rost să fiţi altceva.“ Winston Churchill

Laura MUNTEANU
Bd. G. Enescu 5A, ap. 6, Botoşani

Vreau înapoi la şcoală

(sau opinia unui om bolnav de atîta sedentarism)

Într-adevăr mă săturasem...! Deja ştiam pederost toate programele posturilor TV sau radio, mă plictisisem de filme, ştiam pederost articolele din revistele culturale care-ţi clătesc ochii cu frumuseţile naţionale şi nu numai. Aflasem o grămadă de amănunte despre viaţa Luz Claritei, a Angelei şi a lui Ivo...

Nu mai puteam. Mi se făcuse dor de ţipătul suav al profesorului de chimie, de bombănitul dulce şi zîmbitor al dirigintelui cînd vedea cîte – o sută – de absenţe s-au adunat în catalog, de surîsul binevoitor al doamnei doctor de la cabinet cînd îi explicam că pe mine aşa m-apucă gripa – o zi da, o zi nu, ca ăla cu frigurile, Marin Preda. Dar cred că ce-mi lipsea cel mai mult şi ce mi-a indus această nostalgie a fost sentimentul de extaz pe care mi-l inducea profesorul cînd spunea: „Scoateţi o foaie de hîrtttttttieeeee...“

Dar acum mi-e mult mai bine. Ascultîndu-l pe profesorul de matematică explicîndu-ne teoria aia cu paralelele îmi dau seama că totuşi viaţa are şi momentele ei frumoase. Ca acesta...

Semnat Şcolărelu Mihăiţă

„Pofta de a scrie ascunde refuzul de a trăi“
Jean-Paul Sartre

la închiderea ediţiei

Propunere pentru un Hyde Park românesc

În contrast cu sobrietatea motto-ului şi conformismul insular, vă propun o joacă extrem de serioasă şi de nonconformistă ca şi celebrul Hyde Park londonez.

Aşa încît, îmi voi permite să încep cu sfîrşitul, şi asta pentru a vă scuti de o lectură care s-ar putea încheia pentru cei care au citit articolul cu o propunere inutilă...

Propun, deci, înfiinţarea unei versiuni româneşti a faimosului Hyde Park englezesc. De ce, unde şi cum, ceva mai încolo, dacă aveţi răbdare să citiţi.

Dacă ideea vă displace, vă rog să vă mutaţi privirea pe articolul de-alături, să zîmbiţi ironic, să-i întoarceţi spatele precum o face auditoriul oratorilor ocazionali hotărîţi să-şi convingă semenii de tot ce le trece lor prin cap, dar să n-o respingeţi cu desăvîrşire.

Dacă vă stîrneşte curiozitatea, vă rog să citiţi şi argumentele „pe care mă bazez“, vorba lui M. Preda:

1. – un primar jurist american afirma că „într-un om incult există şi puţină cultură, dar într-un om cult există şi multă incultură“, sau în versiune ardelenească „unde-i minte multă nu e toată bună“. De aici necesitatea ca aleşii, conducătorii, consilierii, specialiştii et comp. să aibă prilejul să se inspire din realitatea vieţii, să tragă cu coada ochiului şi să-şi ascută pavilioanele la ce spune omul simplu care exprimă ce vede, ce crede şi ce simte şi care poate chiar propune soluţii la problemele expuse.

Dacă propunerea începe să vă stîrnească interesul, vă rog să citiţi şi argumentul doi.

2. – ştiind că „un visător ajuns la putere este o catastrofă pentru omenire“, s-ar asigura o alternativă a mass-media improvizate de a lansa informaţii brute nefiltrate, neprelucrate şi ar da posibilitatea auditoriului de a încerca un exerciţiu democratic, de a lăsa libertatea deplină de a propune şi un alt mod de a vedea acelaşi lucru şi ar constitui o formă de manifestare a toleranţei verbale, culturale, vestimentare etc.

Deşi nu insist să citiţi argumentul următor, sînt convins că faceţi acest lucru.

3. – pentru oratorii de ocazie, este un prilej de a-şi vedea visul împlinit, iar pentru putere, ocazia de a asculta şi părerile lui „Gică-Contra“ sau „Ilie de la sculărie“, că de-ale opoziţiei s-au săturat.

Deşi nu simţiţi o atracţie irezistibilă, ceva îmi spune că veţi continua să citiţi.

4. – pentru mulţi „băieţi de băieţi“ ar constitui o distracţie gratuită, un mod de a petrece timpul liber şi de a include în vocabularul lor colorat o expresie nouă: „haide-n parc“. Oricum mai plăcută şi mai sănătoasă decît limbajul suburban şi cultura de cartier care-i cucereşte şi-i blochează în tipare greu de depăşit.

La răbdarea de care aţi dat dovadă, meritaţi să vă dezvălui locul şi perioada experimentului şi n-ar fi altele mai potrivite decît Grădina Botanică de lîngă Cotroceni pe perioada campaniei electorale pentru alegerile generale. (Un amănunt: nu e bine; or s-o facă praf – *n. red.)*

La primele manifestări să participe prin rotaţie toţi consilierii prezidenţiali organizatorii şi şefii campaniei electorale ai tuturor partidelor şi candidaţilor prezidenţiali

prof. Gheorghe BUTOI
Comuna Desa, Jud. Dolj

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: dilema@fcr.algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Radu COSAŞU
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Olga MACHIN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

Anul VIII
nr. 376
28 apr. - 4 mai 2000
16 pagini 3000 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Jocuri și concursuri

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

În acest număr:

Laurenţiu GHEORGHE, Eugen ISTODOR,
Mircea KIVU, Aurora LIICEANU

– interviuri cu Horia BRENCIU, Mihai CĂLIN,
Răzvan CHELARU, Ionuţ GHERASIM şi Geo RAEŢCHI –

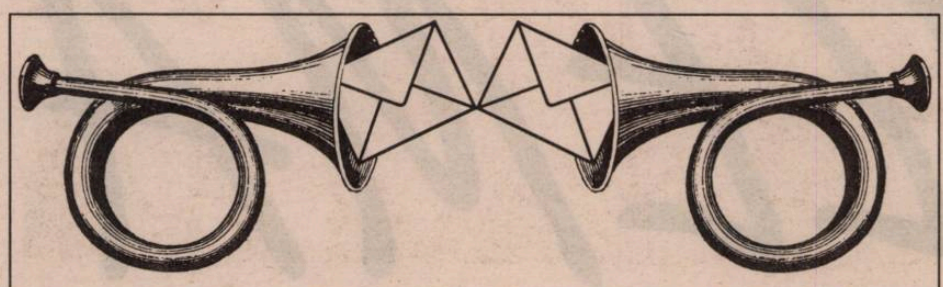

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 374: *„Ce fel de capitalism?“*

De acord cu articolul profesorului D. Sandu

Părerile şi ideile exprimate de profesorul Dumitru Sandu în numărul 374 al *Dilemei* mi-au mers la suflet, fapt pentru care trebuie să recunosc că domnia sa şi-a ales bine meseria. Fără îndoială, sînt mulţi factori care au contribuit la starea generală actuală a românilor, pe care o constatăm cu toţii şi care, mie cel puţin, mi se pare că se degradează continuu. Dar vin şi întreb: de ce clasificăm acest popor în români şi... politicieni? Pentru că au salarii mai mari? Pentru că nu mai ştiu de unde au plecat (ca poziţie socială)? Pentru că se autoexclud din rîndurile acestei populaţii, ajungînd să mimeze îngrijorarea pentru soarta ţării?

Nu înţeleg de ce este rău să căutăm un ţap ispăşitor!? Oare trebuie să ne resemnăm atunci cînd ceva merge prost? Nu cred. Să nu uităm că românii au acceptat să strîngă cureaua atunci cînd li s-a promis că astfel va fi trecut marele hop al tranziţiei. Se cunoaşte ce am primit în schimb: promisiuni, inflaţie, disponibilizări şi altele asemenea. Dar nimeni nu poate fi păcălit la infinit. Durerea este că românii se văd neputincioşi să facă acea schimbare în bine. Cea adevărată.

De ceva timp îmi doresc ca politicienii români să se trezească la realitate. De ceva timp a început să-mi fie teamă. Mi-e teamă că de ceva timp e prea tîrziu.

Dar, aşa cum spunea profesorul Sandu, e nevoie de optimism. Sînt total de acord.

Cornelia ONOIU
Ploieşti

Nr. 372: *„Călători români în ţări străine“*

Modelul scandinav

În 1929, în Editura „Casa Şcoalelor“ din Bucureşti, Nicolae Iorga publica un volumaş de mai puţin de 130 de pagini despre călătoria în două ţări scandinave: Norvegia şi Suedia. Textului memorialistic îi adăugase patru conferinţe, axate pe relevarea, pe baza unei priviri comparative, a ceea ce unea şi distingea cele două popoare (din punctul de vedere al poziţiei geografice, al rasei, al istoriei şi al performanţelor artistice), acestea din urmă mult mai interesante, mai dinamice, mai evident direcţionate înspre intenţii utilitariste. În prima dintre ele, *Ţara*, Nicolae Iorga accentua ideea necesităţii de a ne raporta la Scandinavia, exprimînd opinia funcţionalităţii certe a modelului oferit: „Cred necesară această expunere, fiindcă, după socotinţa mea, în aceste ţări noi avem un model pentru viaţa noastră însăşi, pentru această viaţă plină de greşeli pe care să dea Dumnezeu să nu le plătească atîta lume nevinovată“.

Intelectualiceşte, între boierul cu işlic şi anteriu Dinicu Golescu, al cărui periplu european s-a desfăşurat în jurul lui 1825, şi Nicolae Iorga, diferenţa este enormă, bineînţeles nu numai temporală. Savantul român traversează Scandinavia fără complexele boierului de la Dunărea de Jos. Cu toate acestea, spiritualiceşte, ei se apropie. Ochiul deschis asupra străinătăţii – neavizat în cazul lui Golescu, adeseori perplex şi curios pînă la risc personal, competent în cazul lui Iorga – nu rezistă presiunii interioare de a proiecta noile imagini (nu neapărat cele concrete, cît cele de mentalitate, obiceiuri, organizarea vieţii sociale etc.) pe fundalul bine ştiut al casei.

Mă îndoiesc că suedezii cunosc notele de drum ale lui Nicolae Iorga din Scandinavia, dar sînt convins că aprecierile lui i-ar lăsa reci, pentru că n-au nevoie de mărturii străine pentru a-şi descoperi sau confirma propria valoare. Sau dacă-i interesează reflectarea propriei identităţi în ochii străinilor, au făcut apel, desigur, la surse mai la îndemînă şi mai credibile în plan general: engleze, franceze, ruseşti, germane etc. Atunci cînd ştii cine eşti, accepţi declaraţiile străine ca un adaos pitoresc într-o operaţiune de identificare etnică deja încheiată.

Pentru noi, însă, relaţiile de călătorie şi conferinţele sintetice ale lui Nicolae Iorga ne pot interesa cel puţin din două motive.

Întîi, pentru că ele se situează într-o reală, dar cvasinecunoscută legătură dintre cele două spaţii geografice: scandinav şi românesc, cu punctul de plecare, precar evidenţiat, chiar în Evul Mediu. Spre exemplu, românii care au luptat în armata regelui suedez Carol al XII-lea la Poltava, împotriva ruşilor, ar trebui să reprezinte un subiect tentant pentru istoricii români, măcar pentru a nu se mai afirma că n-am luptat decît în interiorul graniţelor noastre.

În al doilea rînd, pentru conţinutul lor în sine, pentru ceea ce evidenţiază ele din punctul de vedere al modului cum un român – e adevărat că e Nicolae Iorga – priveşte nişte străini la ei acasă: realist, sobru, cu consideraţie, simpatie şi respect.

Pentru întregita, dar imperfecta Românie (interbelică), Nicolae Iorga identifica în Europa trei ţări de la ale căror popoare „putem învăţa“: Cehoslovacia (a cărei valoare ar fi fragmentată de reminiscenţele dominaţiei austriece) şi, în mai mare măsură, Norvegia şi Suedia. Un factor comun, care poate fi un punct de plecare pentru a lua în consideraţie posibilităţile de valorificare a experienţei scandinave, l-ar constitui stratul ţărănesc esenţial al celor trei ţări. Realitatea e că Nicolae Iorga întorcea din nou spatele ideii de modernizare prin dezvoltare industrială, o ignora voluntar şi cu efecte negative, pentru a supralicita ponderea elementului rural. Exaltînd virtuţile ţăranului scandinav (care, oricum, nu semăna cu ţăranul român): simţul solidarităţii naţionale, sentimentul religios şi aplecarea spre cultură, Nicolae Iorga găsea prilejul nimerit de a lovi în clasa politică din România, ale cărei defecte s-au perpetuat pînă la trecerea în mileniul al treilea: „Politica pentru politică, nereligioasă şi antisolidară, este o nenorocire pentru orice ţară. Această nenorocire n-o veţi întîlni nici în Suedia, nici în Norvegia“.

Două muzee consacrate civilizaţiei rurale (*Skansene*) existente în fiecare dintre cele două ţări scandinave îi provocau perspectiva unei realizări similare în ţară, prin care s-ar fi produs şi schimbarea percepţiei asupra ţăranului român, de la ipostaza de masă de manevră în mîinile politicianiştilor la aceea de creator de bunuri materiale şi spirituale. Ideea Muzeului Ţăranului Român se află expusă aici.

Călătorul practică, fără exagerări grosolane într-una sau alta dintre direcţii, comparaţia dintre Scandinavia şi România în diverse planuri. În plan economico-legislativ, privirea paralelă ne este defavorabilă: acolo exploatarea pădurilor este reglementată prin legi precise şi ferme, neajungîndu-se „ca la noi, unde numai cu cîţiva lei poţi călca legea silvică şi unde poţi să atragi torente prăpăstioase, cînd transformi în pulbere munţii“. A transforma munţii în pulbere sună a dezastru ecologic. Cele mai multe păduri aparţin comunităţii rurale şi statului, iar „faptul că nu sînt date pe mînă oricui este un element asigurător al acestei imense bogăţii“.

Tangenţial, Nicolae Iorga se ocupă de conceptul de rasă. Dacă în cazul ţărilor scandinave, amestecul de popoare s-a produs accidental şi nesemnificativ, datorită poziţiei izolate a acestora şi lipsei de atracţie a năvălitorilor străini pentru nişte pămînturi infertile, la noi el s-a produs din plin, ceea ce obligă antrolpologii la nuanţări în chestiunea unităţii rasiale. Afirmată de Mihai Eminescu „cu un imens talent“, dar lipsită de bază ştiinţifică, prejudecata unităţii de rasă e un fals în cazul nostru: „La noi nu se poate vorbi de o rasă pură, oricît ni s-ar părea nouă că zvîcneşte numai sînge roman în vinele noastre, fiindcă mult sînge omenesc s-a amestecat aici“. De altfel, însăşi noţiunea de rasă are, în concepţia lui Iorga, o accepţie dinamică, afectivă, nu de „grai al sîngelui“: „Rasa este, de fapt, ceea ce se formează sufleteşte, şi cu urmări fizice de la o vreme, din dezvoltarea istorică a unui grup omenesc, care este totdeauna cu caracter amestecat“.

În contextul politic de după războiul mondial, Nicolae Iorga vede Suedia, alături de România, ca pavăză împotriva expansionismului sovietic: „Coasta Suediei, graniţă a Rusiei bolşevice, face parte din aceeaşi linie de apărare a civilizaţiei ca şi graniţa Nistrului“.

Chiar dacă unele percepţii ale fenomenului scandinav nu sînt întru totul reale, călătorul român păstrînd, ca şi antecesorul său din Goleşti (asupra unei alte părţi a Europei), o viziune nu rareori idilizantă, el nu ezită să desemneze zonele de umbră din existenţa popoarelor vizitate şi să aprecieze eforturile de depăşire a acestora. Dacă în jur de 1800, alcoolismul ajunsese o veritabilă plagă a societăţii suedeze, condiţiile geografico-climaterice favorizînd acest viciu, Iorga constată funcţionarea, în timp îndelungat, a unui constant efort de refacere morală şi materială a ţării.

Poate pentru că fotele ţărăncilor suedeze seamănă foarte mult cu ale sătencelor noastre, poate pentru că articolul este postpus, ca în limba română, şi nu antepus, ca în limba germană, poate pentru că unii dintre eroii noştri seamănă cu eroii lor, pentru Nicolae Iorga poporul din nordul Europei de care noi ne apropiem cel mai mult, „care seamănă mai mult cu noi“, este poporul suedez. Poate că nu este aşa, dar merită a se urmări relaţiile lor istorice şi merită a se gîndi asupra posibilelor forme de cooperare actuală.

Recunoscînd cărţii sale intenţia de a ne învăţa, Iorga a oferit un model de care nu ştiu să fi beneficiat noi vreodată. Dacă relaţiile de-a lungul istoriei dintre români şi suedezi au rămas, în cea mai mare parte, inaccesibile opiniei publice, tot aşa au rămas pierdute între paginile unei cărţi, nereadăuse în circulaţie de aproape 70 de ani, recomandările oneste, complet dezinteresate, ale savantului român de a ne orienta spre ţările nordice. Posibilul model scandinav, identificat de Iorga în deceniul al treilea al secolului nostru, nu-şi va fi epuizat, desigur, resursele. El nu comunică un program politic, nu sugerează direcţii în care să ne deplasăm pe urmele scandinavilor, nu vorbeşte despre împrumut, preluare ori asimilare, dar ne atrage atenţia că acolo, în zona septentrională a continentului nostru, românii ar avea ceva de descoperit pentru ei înşişi. Ar învăţa, spre exemplu, că orice certitudine creează certitudini.

Corneliu CRĂCIUN
str. Galileo Galilei nr. 3, Oradea

Nr. 373: *„Democraţia locală“*

Precizări la articolul domnului A. Ţăranu

Referitor la articolul „Permanent în campanie electorală“ din nr. 373, semnat de domnul Andrei Ţăranu, am de făcut cîteva importante rectificări:

În articolul dlui Andrei Ţăranu se fac o serie de comentarii depreciative la adresa domnului C-tin Simirad, actualul primar al municipiului Iaşi, vizavi de o pretinsă instabilitate politică a acestuia. Se aduce drept argument perindarea sus-numitului prin trei partide: PNL-CD, ANL şi actualmente Partidul Moldovenilor. Dată fiind calitatea de „analist politic“ asociată numelui semnatarului, m-aş fi aşteptat ca informaţia politică difuzată să nu sufere de atîtea imprecizii. Poate că domnul Ţăranu este foarte tînăr (e o ipoteză, deoarece nu-l cunosc), dar tinereţea n-ar fi totuşi o scuză. Îmi permit de aceea să fac corecţiile ce se impun la afirmaţiile domnieisale, şi anume:

1) La alegerile locale din 1992, ca şi la cele din 1996, domnul Simirad era membru al PAC (Partidul Alianţei Civice). În această calitate a candidat şi a cîştigat de fiecare dată.

2) Al doilea aşa-zis partid în care ar fi migrat domnul Simirad, ANL (Alianţa Naţională Liberală), nu a fost un partid, ci doar o alianţă electorală conjuncturală pentru alegerile parlamentare din toamna anului 1996, deci ulterioare alegerilor locale din acelaşi an, între acelaşi PAC şi PL '93. La data cînd domnul Simirad a cîştigat al doilea mandat de primar, această alianţă nu exista încă, iar dînsul era în continuare membru PAC. Ulterior alegerilor parlamentare această alianţă s-a şi desfiinţat, de altfel, devenind superfluă.

3) Înfiinţarea Partidului Moldovenilor a fost iniţiată de C.S. după fuziunea PAC cu PNL, deci după dispariţia PAC, poate şi ca o reacţie personală de nemulţumire faţă de această fuziune, nefiind de fapt singurul în această situaţie.

Cu stimă,

Teodor CHIRCU
fost membru PAC (fost preşedinte filiala sector 6 Bucureşti)
actualmente membru PNL
Bdul Iuliu Maniu, 51, Bl. 22, Sc. D, ap. 185, Bucureşti

Rupte din viaţă

„Arta“ şi Moromeţii

Afiş, în faţa celui mai mare cinematograf din Arad.

„Cinema «Arta», 14-19 aprilie, ora 19, MOROMEŢII, după romanul lui Marin Preda, subiect de bacalaureat!“ (am pus ghilimelele ca să vă daţi seama unde începe şi unde se termină anunţul).

Acum stau şi mă întreb: să fie aceasta o campanie de promovare prin intimidare a filmelor româneşti în rîndul tinerilor (ce nu face RADEF-ul pentru spectatori în sălile de cinema!), să fie vorba de o întărire şi recunoaştere a frecventului dialog între liceeni (şi nu numai) „Ai citit cartea cutare? NU, am văzut filmul“. Sau poate e pur şi simplu o formă mai mult decît evidentă de sugestie subliminală? Orice ar fi, e „beton“! (Ca să mă exprim în argoul teen.)

Pe curînd,

M.Z.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **(In)fidelitatea**
- **Piaţa Universităţii**
- **Întoarcerea**

Bufniţa etatistă şi gîsca neoliberală (II)

Reflexului de a folosi orice pretext şi orice prilej pentru o autoexpunere cît mai avantajoasă în postură de *element înaintat* i se datorează, în definitiv, şi apariţia *cazului Minerva*.

Fusese, era încă, un episod al dispariţiei unor *instituţii de interes public* lăsate să se ruineze sau chiar împinse la ruină de nepăsarea ori de incompetenţa sau de ambele, combinate, ale celor care, în mod normal, aveau responsabilitatea *reformării* lor în noul context, *tranziţia* fiind în mod esenţial *un proces reformist*, nicidecum unul *revoluţionar* (pretenţiilor unor diverşi că ar fi produs „revoluţii", uneori prin simplă apariţie pe scena publică, sînt în sine groteşti, iar prin efecte catastrofale). Şi asta dintr-un motiv foarte simplu: *Minerva* era singura editură specializată în publicarea de lucrări de referinţă pentru istoria culturii şi a literaturii române, în primul rînd de ediţii critice. Asemenea lucrări nu sînt şi nu pot fi publicate de editurile comerciale dintr-un motiv, iarăşi, elementar: editurile comerciale se conduc dupa legea profitului, nu după criteriul interesului public. Scoaterea la mezat a Editurii *Minerva* echivalează de aceea cu suprimarea ei, echivalează, încă şi mai direct spus, cu suprimarea ediţiilor critice şi a lucrărilor de istorie literară şi culturală presupunînd ani îndelungaţi de cercetare, de investigaţii, de studiere a fondurilor documentare şi a arhivelor. Oricare ar fi fost şi oricît de mari ar fi fost *erorile manageriale* ale conducătorilor Editurii *Minerva*, nu suprimarea ei mascată, ambalată în ţipla foşnitoare a discursului despre *privatizare*, era soluţia. Dacă Universitatea din Bucureşti (sau din Iaşi, din Timişoara, din Cluj etc.) funcţionează prost, nu punerea în vînzare va aduce rezolvarea!

Ceea ce a urmat a luat forma unui *caz exemplar de deviere în aberaţie*. Cei cîţiva redactori ai editurii au sperat, poate naiv, într-o sensibilizare a *opiniei culturale* şi au redactat un *Apel pentru salvarea* acestei instituţii. *Apelul* a fost sprijinit de un număr de semnatari sensibil mai mic decît numărul semnatarilor a tot felul de petiţii *civico-intelectuale* cu obiect net politic (susţineri de candidaţi, de partide etc.), ceea ce reprezintă oricum un semnificativ simptom al *conştiinţei culturale* a momentului. Iar ecoul a fost, previzibil, aproape nul.

Aproape nul, dar nu cu totul nul. Tînărul director al unui tînăr hebdomadar cultural a găsit, probabil, ocazia nimerită pentru a *saluta* desfiinţarea practică a Editurii *Minerva*, eveniment pe care l-a situat în seria procesului general de eliminare a monopolurilor de stat: intervenţia sa era intitulată chiar aşa, *Apusul monopolurilor de stat*.

Dintr-o dată, scurt!, discuţia s-a deplasat pe terenul unei *dezbateri* (vorba vine!) *de idei* generale, cu cîştigătorul dinainte ştiut: între tînărul director al tînărului hebdomadar cultural, partizan al liberei iniţiative, al privatizării, al occidentalizării, filo-european şi pro-american, şi redactorii de la *Minerva* dimpreună cu semnatarii *Apelului*, toţi proiectaţi în hilariante ipostaze ţinînd de „arhetipul răului" în circulaţie – etatişti, conservatori, rămăşiţe de mentalitate totalitară, duşmani ai pieţii libere etc. O demonstraţie impecabilă a *luptei dintre nou şi vechi*, dintre *etatişti* şi cei care gîndesc *liber, deschis şi pozitiv*.

Atîta doar că Editura *Minerva* nu reprezenta un monopol şi nu funcţiona pe baza vreunui monopol. Nu existenţa Editurii *Minerva* (şi a presupusului său monopol) a împiedicat, din 1990 pînă în prezent, vreuna dintre editurile private să angajeze realizarea vreunei ediţii critice la un nivel ştiinţific egal cu nivelul ediţiilor critice de la *Minerva*. Nu existenţa Editurii *Minerva* (şi a presupusului său monopol) este cauza pentru care soarta ediţiilor critice este pecetluită cu semnul morţii (a se vedea, în acest sens, colocviul revistei *Familia*, din numărul 2, pe februarie 2000, al acestei eroice publicaţii, care nu caută efecte de publicitate prin *situarea de partea bună*). Căci nu din cauza existenţei vreunui „monopol" de stat atribuit de regimul comunist Editurii *Minerva* şi în sfîrşit desfiinţat nu au mai fost, nu sînt şi nu vor putea fi continuate ediţiile critice rămase în stare de şantier abandonat.

A *saluta* cu entuziasm dispariţia programată a *Editurii Minerva* pe motiv că reprezintă o victorie în lupta împotriva „monopolismului de stat" echivalează cu a recomanda vînzarea către întreprinzători privaţi a Radioului public, a Televiziunii publice, a Universităţilor publice, a liceelor publice, a Academiei ş.a.m.d., instituţii şi ele bolnave de „etatism" şi de alte *reziduuri totalitare*.

Mircea IORGULESCU

O falsă speranţă: tineretul

Cu ceva vreme în urmă debutam la *Dilema* cu un articol în care pledam pătimaş şi patetic pentru implicarea tinerilor în politică. Teoretizam atunci şi spuneam că singura soluţie de a evita oligarhizarea clasei politice este o infuzie masivă de tineri în conducerile partidelor. Şi acum sînt mîndru de acel articol. Ce frumos suna. A trecut timpul şi experienţa dobîndită m-a făcut să ajung la o altă concluzie, mult mai amară: în România, tineretul nu numai că nu aduce ceva nou şi benefic în politică ci este mijlocul prin care se reproduce oligarhia, după acelaşi model, ba chiar înrăutăţit.

Una dintre vulgatele politicianismului şi ale jurnalismului de suprafaţă din România pretinde cu emfază că este nevoie ca tinerii să fie atraşi şi implicaţi, să li se dea posturi şi funcţii înalte, pentru că, nu-i aşa?, noi avem încredere în tineri. Cînd are loc un congres groaznic de plicticos al vreunei organizaţii de tineret a unui partid politic, cîştigătorul, invariabil cunoscut dinainte dar democratic ales, afirmă că tinerii nu trebuie să rămînă la stadiul de lipitori de afişe, ci trebuie să se implice, trebuie să iasă în faţă şi alte asemenea care încep cu „trebuie".

Sînt fraze frumoase pronunţate cu drag, pentru că ele vin în prelungirea unei alte idei dragi primite de-a gata: gerontocraţia care conduce România. A căpătat statut de evidenţă această idee comună a bătrînilor care nu lasă tinerii să se afirme în politica de la noi, încît e puţin jenant să afirmi contrariul. Dar o privire mai atentă neagă vulgata: clasa politică s-a întinerit masiv în ultimii ani, iar acest proces se accelerează.

Dacă facem un efort de memorie să ne amintim politicienii din 1992, vom constata că elita noastră politică s-a împrospătat semnificativ. Prim-planul vieţii politice este acum dominat de politicieni care s-au afirmat în ultimii ani, o listă cu numele nou-veniţilor deveniţi „grei ai politicii" ar fi prea lungă. Cînd afirm că se manifestă un proces de întinerire la nivelul clasei politice, mă refer la cei de peste treizeci de ani, în politica înaltă cei de douăzeci de ani sînt o iluzie.

Preşedinţii organizaţiilor de tineret au avut cariere ascendente în partide. Cele mai bune exemple sînt Crin Antonescu şi Alexandru Sassu. Un alt caz este cel al lui Remus Opriş, fost lider de tineret, care a ajuns acum numărul trei oficial, dar conducătorul de facto al partidului considerat de foarte mulţi cel mai îmbătrînit.

Nu este vorba deci de faptul că tinerii nu sînt băgaţi în seamă, ei înaintează în partide, au un viitor. Problema o constituie asimilarea de către ei a mecanismelor perverse prin care se pătrunde la vîrf. Partidele româneşti, prin caracterul lor supracentralizat, lasă posibilităţi de promovare celor care linguşesc şi cară servieta. Nu contează mărimea organizaţiei, nu contează masa de membri, ci doar să te vadă bine şeful de la cadre. Iar dacă, totuşi, un alt individ este mai popular între membrii organizaţiei şi riscă să cîştige cine nu trebuie, atunci brusc majoritatea colegilor şi vecinilor devin membri ai partidului şi votează a doua zi la alegerile interne (este o practică destul de răspîndită, cineva îmi povestea mîndru de ispravă şi reţeta de a contracara această lovitură: dai telefoane pe la susţinătorii celuilalt şi îi informezi că se amînă votarea; este clar că băieţii au umor).

O întîlnire mai mult sau mai puţin intimă cu cîţiva indivizi care ne vor construi viitorul luminos e deprimantă. Îi vezi cum discută pînă spre dimineaţă, cum pot să-l „frigă" pe cutare, cum se zbat şi depun o energie impresionantă pentru a ajunge şef peste doi inşi. Un inventar al tehnicilor, maşinaţiunilor şi malversaţiunilor folosite pentru a-şi menţine controlul peste acei doi indivizi ar fi un subiect fascinant de cercetare. Dar comportamentul de fiare politice care se învaţă de tînăr, poate fi interesant numai pentru un cercetător cu nervii tari. Bineînţeles că pentru ei este o mîndrie, de exemplu, să-i faci un dosar penal cantracandidatului la şefia unei organizaţii de tineret pe un sector din Bucureşti, o adevărată faptă de arme, respectată şi de învinsul indignat. Privite global, bătăliile nemiloase se dau aici pe nimicuri, de exemplu pentru un post de consilier municipal, iar viaţa unor asemenea de indivizi se învîrte în jurul unui astfel de post, pentru că imediat băieţii veseli devin oameni de afaceri şi au deja firme care preiau servicii publice. Firma finanţează partidul care asigură viitorul acestor tineri. Mecanismul este descurajant pentru cineva care nu posedă astfel de „calităţi" şi care este inevitabil marginalizat.

Prin acest adevărat darvinism politic, România tinde să transforme democraţia originară, dar mai ales originală, într-o partidocraţie oligarhică. Organizaţiile de tineret ale partidelor constituie o şcoală politică absolut sinistră.

Tineretul nu este o soluţie în sine. Speranţa nu vine de la o altă generaţie, ci de la alte de mecanisme, cu alţi oameni.

Cristian GHINEA

Astenie de primăvară

Un ghiocel a străpuns o balegă şi se uită la luna care se oglindeşte în zăpada de pe Mândra. La liziera pădurii trece un urs năuc. Se opreşte un pic şi se uită la noi cu un aer suveran, precum nemuritorul Clanţa Buznu, de profesie urs, rostind majestuoasele vorbe din poezia lu' dom' profesor Manolescu:

N-ai nici tu,
nici Zarathustra
Bani, să-mi cumpere zacusca.

Apoi pleacă să viseze d'ale urşilor.

Noi stăm în jurul focului şi visăm d'ale oamenilor. Vorba aceluiaşi Clanţa Buznu, cînd a descoperit „Întîia foame":

Vroiam ceva
Ce nu era.

Ne mulţumim şi cu ceea ce este: slană pe jăratec cu usturoi şi pălincă.

Cu gîndul la Dom' profesor, care ne-a iniţiat în versiunea princeps a mondializării, îmi sună în urechi *Carmina Burana* şi, mai exact – cum altfel ? – *In taberna*. Fredonez războinic:

Bibit hera, bibit herus,
bibit miles, bibit clerus,
bibit ille, bibit illa,
bibit servus cum ancilla,

Fumul îmi intră în ochi, sugerîndu-mi o culinară: *antropolog afumat în sos de vin*. Mde...

Quidam ludunt, quidam bibunt,
quidam indiscrete vivant.

În jur e linişte. Cîntecul meu interior s-a oprit mai brusc decît a început.

Natura e la locul ei şi are aerul că ştie ce face.

Eu nu-mi găsesc locul şi mă visez ghiocel. A fi natură pentru a redescoperi ce înseamnă a fi natural ? A-ţi aminti doar pentru a uita ceea ce eşti ?

Sînt agenda vie a unuia Mihăilescu, dat dispărut. Iar acum sînt deschis la pagina „un moment de *relache*". Tot ceea ce mă înconjoară, de la foc la urs şi de la *Carmina Burana* la *Clanţa Buznu*, sunt, de fapt, puncte bifate la această rubrică. Zăpada de pe Mândra este şi ea amintirea unei excursii în Parîng.

Mă gîndesc că mai cunosc o seamă de agende, care se cred însă oameni, eventual de succes.

Îmi vin în minte alte versuri pe care le recitam cînd eram mic şi mă trag spre pîrîu să le dau drumul pe apă, modest şi desuet, cum stă bine unei agende cu probleme de conştiinţă:

Cri, cri, cri,
toamnă gri,
tare's mic şi necăjit.

După care îmi închid coperţile şi mă duc să mă culc. Peste noapte totul va deveni o nouă amintire...

Oare eu sînt visul agendei sau agenda este visul meu?

Vintilă MIHĂILESCU

statul de drept

Comunicare şi integrare (I)*

Integrarea europeană este un exerciţiu de comunicare. Candidatul trebuie să anunţe, să explice, să pledeze, să convingă, să întrebe, să răspundă, într-un cuvînt, trebuie să comunice. Fără să fie cel mai important factor al aderării, aptitudinea de a comunica este, totuşi, un atu important. Dacă excludem solilocviul, altfel atît de necesar pe un parcurs cum este integrarea europeană, două sînt direcţiile pe care un stat candidat trebuie să comunice.

Prima, foarte importantă, este comunicarea cu Uniunea Europeană şi cu membrii săi. Pe măsură ce procesul de integrare avansează, această comunicare devine din ce în ce mai tehnică. De fapt, din acest caracter tehnic derivă şi marea dificultate a acestei comunicări. Întîi, pentru că odată intrat profund în cursa intergrării, descoperi încet-încet că trebuie să înveţi un limbaj nou, care este cel al birocraţilor de la Bruxelles. Trebuie să vorbeşti cît mai precis despre programe, proiecte, termeni de referinţă sau aquis, trebuie să te raportezi precis la reglementări sau poziţii comune. Apoi, pentru că se naşte o frustrare. Mai ales pentru o natură colocvială cum este românul, scenariul bine pus la punct al dialogului oficial cu Comisia Europeană pare constrîngător şi arid. E adevărat că, pe măsură ce te familiarizezi cu acest tip de comunicare, îi înţelegi rigorile şi îi descoperi semnificaţiile, îi realizezi utilitatea şi eficienţa. Ca şi performanţele cerute pentru integrare, limbajul integrării este pragmatic şi precis.

A doua direcţie de comunicare, nu mai puţin importantă, este cu propriii cetăţeni. Experienţa marilor democraţii ne arată că, adesea, comunicarea cu cetăţenii se loveşte de bariere şi obstacole care, dacă nu o opresc, cel puţin o deformează. Statul român înţelege bine că legătura directă, nemijlocită cu cetăţeanul este nu numai o condiţie esenţială pentru orice democraţie, ci şi o condiţie esenţială a oricărei reuşite. Ea este cu atît mai importantă cu cît vorbim despre integrarea europeană, adică despre o cursă cu miză uriaşă, istorică. Statul român ştie bine că România poate fi membră a Uniunii Europene numai dacă cetăţenii sînt alături de el, pentru că integrarea europeană presupune un efort colectiv profund şi susţinut. În plus, statul român asumă deplin toate obligaţiile care revin unui stat de drept, inclusiv pe aceea de a fi permanent gata să răspundă în faţa cetăţenilor pentru acţiunile sale.

Exerciţiul comunicării nu este prea uşor pentru ţările noastre, care au stat mai bine de patru decenii la estul cortinei de fier. În tot acest timp am fost obişnuiţi cu gîndul că discursul oficial este mincinos, că cuvintele sînt goale şi inexpresive, că se poate trăi mimînd comunicarea ca în piesele marelui nostru compatriot Eugène Ionesco. Acum trebuie să ne regăsim deprinderea firească de a comunica real. În ţara mea, comunismul a suprimat comunicarea şi a instaurat în locul ei, ca unică realitate publică, propaganda. Orice tentativă de comunicare era un păcat ideologic. Pentru că adevărul era secret de stat, comunicarea era divulgarea secretului de stat. Secretul domina vieţile noastre, iar maximum de comunicare pe care ni-l puteam permite era zvonul şoptit conspirativ. Comunismul impune o cultură anti-comunicaţională, iar în România lucrurile s-au petrecut întocmai. Omul pe care puterea comunistă s-a străduit să-l creeze avea conştiinţa unui strung şi nu comunica mai mult decît un ghişeu închis. Violenţa cu care acest proiect uman a izbit natura firească, deschisă a românilor a fost teribilă. Îmi amintesc că, elev de liceu fiind, mi se spunea că secretul reuşitei în lumea în care trăiam era să nu comunic niciodată ceea ce gîndeam. Trebuia să reproduc, conformist, aceleaşi fraze goale pe care le spuneau toţi cei din jur. Şi, mai ales, nu trebuia să întreb.

Sever VOINESCU

*Acest text a fost prezentat în cadrul seminarului internaţional *Communicating Reforms, Reform of Communication*, desfăşurat la Sofia în 8-9 aprilie a.c.

SATUL GLOBAL

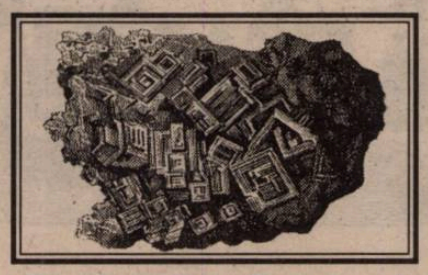

La zece ani

De un deceniu încoace, una dintre temele constante ale dezbaterii publice de la noi este „cultura română în lume". Sub diverse forme – unele mai substanţiale, altele reduse la clişee precum „cultura este cel mai bun produs românesc de export" sau „sîntem europeni prin cultură" – nu încetăm să ne declarăm bunele intenţii în promovarea valorilor noastre culturale şi trăim cu sentimentul că nu sîntem suficient de cunoscuţi şi de apreciaţi. Sentimentul e explicabil, bunele intenţii sînt necesare, dar răspîndirea culturii româneşti în lume este un proces complex, care cere profesionalism şi rigoare. La acest capitol stăm mai prost, pentru că, după decenii de propagandă comunistă şi de politizare a fenomenului cultural, acţionăm încă ideologic şi amatorist, fără să acordăm credit celor care se pricep. În acelaşi timp, pentru că tot românul ajuns personaj public se simte dator să ia o poziţie solemnă şi să-şi dea cu părerea atunci cînd vine vorba despre recunoaşterea valorilor noastre pe alte meridiane, manifestările valide sînt înecate într-un discurs superficial şi adesea resentimentar.

Problema prezenţei culturale în lume este însă cît se poate de importantă şi ţine, în primul rînd, de *comunicare*. În ultimii zece ani, au existat destule succese culturale româneşti în străinătate, de la turneele unor teatre pînă la expoziţii de artă. Ele au fost însă, mai mult sau mai puţin, rodul unor întîmplări fericite, al unor iniţiative de grup sau al încăpăţînării cîtorva oameni care au ştiut să depăşească barierele birocratice şi economice. *Comunicarea* culturii române în lume are nevoie însă de un efort instituţional sistematic şi consecvent. În dialogul dintre culturi care are loc în lumea de astăzi important e să fii prezent în permanenţă şi, mai ales, să fii credibil. Complexul de „cultură mică" pe care încă ni-l facem nu-şi mai are rostul: preocuparea Occidentului pentru marginalitate, pentru zonele periferice, dezbaterile despre globalizare şi efectele ei au creat un culoar foarte bun tocmai pentru culturile considerate „mici", pentru acele teme care pot oferi un aer de prospeţime unui Occident suprasaturat de manifestări culturale de tot felul. Mi-a fost dat să văd, prin diferite oraşe din Europa de Vest, prezenţe foarte ofensive ale unor culturi din Est (deci, „mici"), acceptate la manifestări importante şi reuşind să atragă o audienţă consistentă. Aceasta pentru că instituţiile din fostele ţări-surori ale spaţiului comunist au învăţăt foarte repede tehnicile şi limbajul unor astfel de manifestări. Aşa se explică faptul că prezenţa slovenă, croată sau maghiară în lumea culturală occidentală este mult mai consistentă decît a noastră. Cîte instituţii româneşti au căpătat obişnuinţa dialogului credibil, a deciziei ferme, a organizării eficiente? Si, mai ales, cîtă *consecvenţă* au demonstrat instituţiile noastre în dialogul cultural cu elita lumii occidentale?

Fundaţia Culturală Română a împlinit, de curînd, zece ani. Nu stă în obiceiul editorului nostru să se laude în propria publicaţie, dar la o asemenea aniversare poate că e utilă, totuşi, şi o scurtă privire din interior. Acuzată adesea, invidiată de multe ori, ajutată din cînd în cînd, singură în multe situaţii, Fundaţia Culturală Română şi-a construit, în acest deceniu, un orizont propriu. Nu e perfectă – şi nici nu poate fi o insulă de perfecţiune într-un context atît de labil cum este cel românesc. Dar a învăţat mult mai repede tehnicile dialogului cu parteneri externi, a învăţat să comunice şi, mai ales, s-a impus *ca instituţie*. Am întîlnit destui oameni de cultură sau manageri culturali din alte ţări care, după ce au cunoscut destul de bine diverse instituţii româneşti, au preferat ca partener Fundaţia, dintr-un motiv foarte simplu: pentru că se înscrie în standardele acceptate şi agreate oriunde în lumea din care vrem să facem parte. Fundaţia Culturală Română are, la zece ani de existenţă, şi calităţi şi defecte, pe care le vor număra cu siguranţă destui. Dar nimeni nu-i mai poate lua nici credibilitatea, nici dovezile că, în tot ce a făcut, a pus competenţă şi profesionalism.

Mircea VASILESCU

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

economie

Cheia problemei: competitivitatea

România este nevoită să-şi comprime acum timpul dezvoltării. O va putea face însă, într-adevăr, numai după ce va fi blocată risipa de resurse naţionale. Şi după ce vor fi stimulate munca, iniţiativa, eficienţa.

Oamenii au probleme, dureri, drame. Nu vor fi însă soluţionate, toate aceste necazuri, nici cu cheltuieli nesăbuite şi nici cu un buget umflat, fără surse de venit.

Dacă vrem să scăpăm şi de dureri, şi de drame, şi de sărăcie, atunci să nu ne distrugem singuri şansele risipind avuţia societăţii. Întreprinderile nerentabile, ţinute artificial în viaţă, nu pot să aducă venituri în plus. Numai prin muncă performantă, prin eficienţă, vom putea răzbi.

România are nevoie de un nou suport pentru o solidaritate naţională reală. Are nevoie de cîteva reuşite certe, care să redeştepte încrederea şi speranţa în viitor. Dacă vom reuşi, în anul 2000, să asigurăm reluarea unei creşteri economice sănătoase şi durabile, de cel puţin 1,3%, pe fondul înjumătăţirii inflaţiei, aceste rezultate se vor reflecta şi în nivelul de trai. Chiar începînd din acest an. Şi speranţa va reînvia.

Desigur, cetăţeanul român trebuie să ştie cît îl costă pe el această creştere. Tot aşa cum trebuie să ştie însă cît îl costă pe el bugetul statului, cît are el de plătit pentru sănătate, învăţămînt, cultură, ordine publică, dar şi pentru întreţinerea acelei părţi din economia naţională care nu se întreţine singură.

Creşterea economică a devenit o urgenţă. Pentru a i se deschide drum, a fost grăbită reforma fiscală, care să stimuleze creşterea volumului de economii şi relansarea procesului de investiţii; să asigure corelaţii normale între productivitate şi salarii, încurajînd activitatea eficientă şi munca de calitate; să consolideze un sistem de salarii reale ce nu vor putea creşte fără o creştere a productivităţii muncii. Din acest motiv, în primul rînd, reforma fiscală îi avantajează pe cei ce vor să muncească, să facă performanţă economică şi să ajungă la profit.

Tocmai asta-i problema. Reforma fiscală este menită să stimuleze întreprinderile să facă profit. Chiar şi pe acele întreprinderi care, acum, cheltuiesc mult, consumă mult, în timp ce cifrele lor de afaceri sînt mici. Din această combinaţie nu poate rezulta altceva decît o valoare adăugată nesemnificativă.

Profiturile multor întreprinderi sînt, deocamdată, substanţial diminuate. Din acest motiv, la sănătate, învăţămînt, armată, justiţie, poliţie, administraţie publică nu pot să ajungă decît sume extrem de mici. Nu ajung bani nici pentru investiţiile publice: infrastructură, energetică, lucrări edilitare, construcţii de locuinţe. Aceste tipuri de cheltuieli sînt şi vor mai continua să fie sufocante. Economia nu-i capabilă, încă, să alimenteze bugetul la nivel optim. Fiindcă, la noi, cele mai multe întreprinderi se menţin pe linia de plutire cu o eficienţă modestă a muncii, cu creşteri ale costurilor de producţie şi cu o competitivitate aflată la mare depărtare de cerinţele minime.

Legătura dintre reforma fiscală şi creşterea economică este evidentă. Creşterea economică durabilă, spre care ţintim în acest an, presupune reluarea investiţiilor. La rîndul lor, investiţiile depind de reluarea procesului de economisire. Dar reforma fiscală nu este pe deplin suficientă. Ea este doar factorul care poate sprijini reluarea procesului de economisire. Mai e nevoie de un factor: competitivitatea.

Punerea în mişcare a economiei româneşti, pe linia performanţelor europene, a eficienţei şi productivităţii înalte, va fi un proces anevoios şi cu costuri inevitabile. Dar un proces pe deplin posibil încă din acest an. Sub forma reducerii inflaţiei şi a reluării creşterii economice.

Adrian VASILESCU

povești suprapuse

De ce au moldovenii noroc la Bingo? De ce au românii ghinion la NATO?

Cunosc vreo cîţiva oameni – preponderent *dilematici* – pentru care adevăraţii lideri de opinie nu sînt nici directorii de ziare şi nici starurile de televiziune, ci taximetriştii. E drept, nu toţi: nu cei cusuţi la gură, nu cei care şofează şi tac, ci aceia care *te duc* ţinîndu-te de vorbă, informîndu-te, culegîndu-ţi opiniile şi convingerile şi punîndu-le pe cîntar cu opiniile şi convingerile lor. De fapt, nu e bine spus *opiniile lor*. Opinia unui taximetrist abil este fapt sociologic, apropiat de fineţea distilată a ştiinţei pure. Un taximetrist bun e o instituţie în sine, el e un *IRSOP* de unul singur, un *Gallup* redus la esenţă. Clienţii dintr-o lună ai unui taximetrist norocos formează un eşantion totalmente reprezentativ, mai ales dacă mai şi plouă vreo trei zile în luna aceea; iar dacă mai pică şi vreo grevă de metrou, atunci eşantionul nu va avea nici strop de marjă de eroare. (S-ar putea ca sociologii adevăraţi să strîmbe din nas la ce-am spus; dar, dacă tot am început pe acest ton, merg mai departe şi zic:) Nu ştiu de ce institutele de sondare a opiniei publice îşi mai pierd vremea cu chestionare şi barometre în loc să culeagă direct mierea din fagure.

Stoarceţi un taximetrist de tot ce ştie şi veţi afla cine cîştigă localele, cine cîştigă parlamentarele şi cine fură campionatul de fotbal. Şi multe altele.

Vineri 21 aprilie, la orele dimineţii, un taximetrist mă ia din scurt, nici nu ştiu dacă apucasem să-mi prind centura de siguranţă: *Dom'le, da' ce-au ăştia cu bingo de vor să-l interzică?! Nu le ajunge că şi-au mărit lefurile? Noi, ăştelalţi, să nu mai cîştigăm chiar nimic?*

N-are rost să contraziceţi un taximetrist; el are oricînd argumentul la care nu v-aţi fi gîndit niciodată.

Măcar – zic şi eu – *aţi cîştigat vreodată? Am cîştigat pe dracu'* – spune el –, *nu vedeţi că numai moldovenii cîştigă?*

Da, asta este întrebarea; aceasta este adevărata dilemă a ţării. Nu conturile lui Ceauşescu, nu asasinii lui Culianu; nu fratricidul Iliescu – Meleşcanu, nu antisemitismul (produs/indus) lui Gabriel Liiceanu, nu aciditatea memoriilor lui Petre Pandrea. Drama României profunde nu este regionalismul vestic al lui Sabin Gherman, ci regionalismul estic al cîştigătorilor *babani* de Bingo.

Bine – mai zic eu şoferului meu de pură tranziţie –, *da' atunci de ce mai jucaţi?* El oftează adînc, ca şi cum ar bate în lemn. *Nu joc eu* – spune –, *eu doar cumpăr biletele şi le pun la cutie, da' le completez cu numele lu' nevastă-mea, că e născută mai sus de Tecuci.*

* * *

Cum se vede, unii beau şi alţii se îmbată, unii joacă şi alţii cîştigă. Fundaţia Manfred Wörner a profitat de această regulă sfîntă, înfiinţînd un fel de bingotă cu „diplome de excelenţă" în care urmau să cîştige chiar şi cei ce n-au jucat vreodată. Mă bag cu inima strînsă în povestea asta, dintr-un motiv evident (motivul apare pe prima pagină a revistei, imediat sub titlu). Cineva ar putea zice că e sarcină de serviciu – dar nu e, credă cine-o vrea; nu pot divulga secrete de redacţie şi nu pot spune cît de des îl vedem la ochi şi la sprîncene pe directorul fondator.

Dar nu văd de ce prezenţa numelui lui Andrei Pleşu sub numele revistei m-ar împiedica să spun că mă bucură gîndul că acest fost ministru de Externe (un îndrăgostit de bragă, un *înţelegător* de Caragiale şi un comentator, la nevoie, al *mirelui absent* din „Nunta ţărănească" a lui Bruegel cel Bătrîn) a rămas suficient de balcanic – în sensul bun al termenului – pentru a refuza un balcanism trucat duhnind a Cola trăzvită, un *împăciuitorism* dubios în care, sub privirea candidă a d-nei Wörner, vreo cîţiva români au mai *pupat toţi Piaţa Independenţii*, pentru a refuza să fie *mirele în plus* într-o cumetrie care nu pare a avea *nord-atlantic* în ea nici praful de pe tobă.

Adrian CIOROIANU

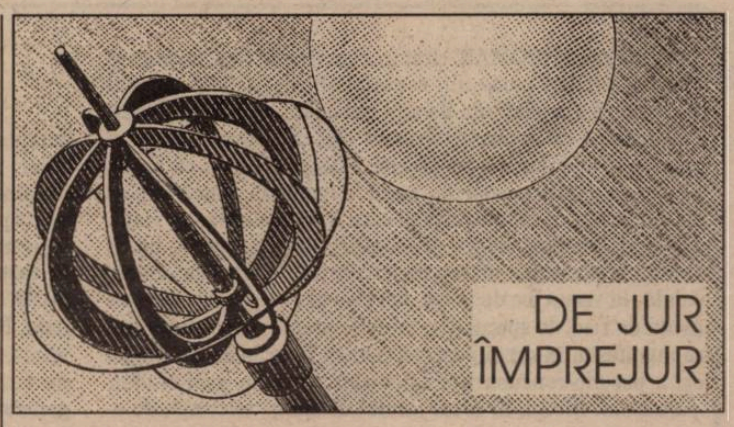

Corectitudine

Vocabularul corectitudinii politice din Statele Unite are o proastă reputaţie: este considerat sinonim cu prostia conformistă, cu pretenţiile normative ale unor universitari ghetoizaţi în campusurile universitare, convinşi că prin reglementarea cuvintelor pot elimina pulsiunile violente, tensiunile şi confruntările. Tirania majorităţii de care se temea Tocqueville, cînd scria despre America de la începutul secolului XIX, pare să fi fost înlocuită, în a doua jumătate a secolului XX, cu pretenţiile diverselor minorităţi de a fi tratate preferenţial, de a obţine recompense de la contemporani pentru vinile reale sau imaginare ale înaintaşilor. Este greu de vorbit, totuşi, despre o dictatură, în condiţiile în care graniţele dintre minorităţi sînt fluide: pentru afirmarea şi recunoaşterea specificului luptă şi femeile şi triburile native, homosexualii şi emigranţii din ţările latine. Acelaşi individ poate să facă parte din mai multe minorităţi aparţinînd în acelaşi timp unei majorităţi. Într-o ţară liberă, aceste noţiuni nu sînt fixe şi imuabile, cei mai abili politicieni obţin succesul combinînd revendicările mai multor minorităţi, asigurîndu-şi un vot majoritar, practic irepetabil.

Egalitatea în drepturi între albi şi negri, în toate statele americane, a fost obţinută tîrziu, în anii '50-'60, şi a fost codificată în legi de abia după cîteva sentinţe răsunătoare ale instanţelor judecătoreşti. Este specificul democraţiilor stabile de a se mişca mereu. Lupta populaţiei de culoare, sprijinită de mulţi albi, pentru drepturile civice a fost un proces dureros, desfăşurat nu doar în clădirile administraţiei şi ale tribunalelor, ci şi pe străzi şi în pieţe însoţit de violenţe stradale şi asasinate politice. A fost o revoluţie pe verticala structurilor politice şi sociale. Revoluţie încă neîncheiată: vocabularul corectitudinii politice care, printre altele, repudiază cuvîntul „negru" înlocuindu-l cu afro-american, a fost însoţit de măsuri legislative menite să lichideze decalajele înregistrate statistic între nivelul de trai al albilor şi gradul de integrare socială al afro-americanilor. S-au stabilit, în administraţie, cote obligatorii pentru angajarea personalului „afro-american", s-au experimentat felurite soluţii de omogenizare a nivelului de performanţă şcolară.

Rezultatele, atîtea cîte sînt, nu prea pot fi legate de aceste politici preferenţiale: apariţia clasei mijlocii din rîndurile categoriilor de populaţie, odinioară discriminate, este explicabilă mai curînd prin efectele prosperităţii generale, decît prin acordarea de privilegii. Aplicarea unor criterii diferite actorilor economici, în răspăr cu legile pieţei, crearea unor avantaje neconforme meritului individual, produc enclave în afara concurenţei, neviabile într-un sistem democratic. Prin răsturnarea semnului, politicile preferenţiale, „discriminarea pozitivă" – în fond reprobabilă, pentru că tot discriminare e – nu înlătură disparităţile, şi egalizarea se produce în jos: dacă pentru a face faţă criteriilor impuse de subvenţii, într-o universitate renumită, unde accesul este condiţionat de rezultate foarte bune, intră un număr semnificativ de studenţi cu rezultate mediocre sau slabe, nivelul general o să scadă. Cei interesaţi de performanţă pleacă şi creează o altă instituţie, mai puţin dependentă de iluziile legiuitorului. Într-un sistem unde echilibrele funcţionează, tentaţia intervenţionistă a statului de a compune o lume ideală este benefic cenzurată de dinamica vieţii. În multe state americane, au fost recent adoptate legi anulînd avantajele „discriminării pozitive" din învăţămînt.

Retrasă în cîteva citadele universitare, contra-cultura corectitudinii politice se separă de fluxul principal al evoluţiei relaţiilor din societate, la fel cum islamul afro-african reprezentat odinioară de Malcolm X şi acum de Louis Farakhan s-a închistat în ură şi xenofobie. Desigur, combaterea extremismului afişat de aceştia nu este la fel de bine văzută cum a fost condamnarea candidatului republican Bush care, în campanie electorală, a vizitat un colegiu unde întîlnirile inter-rasiale sînt interzise. Şi totuşi, politicile „corecte", uneori ridicole, cel mai des ineficiente, au contribuit enorm la studierea şi acceptarea diferenţelor. Tot mai multe discipline cercetează fundamentele ştiinţifice ale principiului egalităţii: rezultatele sînt uneori derutante şi există, firește, tentaţia de a oculta acele concluzii experimentale în contradicţie cu ideologia dominantă şi cu ipocrizia acceptată prin consens. Cei care folosesc vocabularul corectitudinii politice, dînd deosebirilor o semnificaţie morală, joacă, involuntar, în echipa doctrinarilor rasismului. Studiul patrimoniului genetic oferă încă multe surprize: în lumina noilor descoperiri, nimeni nu poate fi sigur de apartenenţa la o anume minoritate sau majoritate şi cum poate beneficia de efectele corectitudinii politice.

Magdalena BOIANGIU

presa despre...

„Duşmanii statului"

Veştile proaste din Zimbabwe au început să vină în februarie: „veteranii", foşti combatanţi din războiul pentru independenţă al coloniei, care cîndva se numea Rhodesia, au trecut la ocuparea pămînturilor fermierilor albi, gonindu-i pe aceştia împreună cu familiile lor. Nu erau chiar toţi veterani, unii dintre ocupanţii fermelor erau adolescenţi sau bărbaţi tineri, copii la vremea dobîndirii independenţei. Poliţia a asistat fără reacţie la aceste încălcări ale legii, încurajate de preşedintele Mugabe, la putere de 20 ani, acum într-o situaţie dificilă. Pînă pe 20 aprilie muriseră în urma acţiunilor violente 8 fermieri albi. „Se face prea mult zgomot în jurul agitaţiilor din Zimbabwe? – se întreabă revista *The Economist* (22 iulie). Africa a devenit un continent violent. Doar cu şase ani în urmă, Ruanda a fost scena celui mai mare masacru-genocid din ultima jumătate de veac. De atunci încoace, războaiele s-au răspîndit în Etiopia şi în Eritreea; în Sierra Leone căpeteniile triburilor au căsăpit şi mutilat mii de oameni. La sfîrşitul lui februarie, sute de nigerieni au murit ca urmare a violenţelor etnice care, doar în cîteva zile, au făcut credibil spectrul renaşterii războiului civil în cea mai populată ţară a continentului Într-o singură explozie din Congo, săptămîna trecută, au murit mai mulţi oameni decît în cele două luni de cînd sînt invadate fermele albilor din Zimbabwe. Este lumea occidentală mai preocupată de desfăşurarea evenimentelor doar din cauză că unii dintre cei bătuţi sau omoriţi sînt albi?

Da. Nici un alt răspuns nu ar fi cinstit. Dar nu e un motiv de linişte. Observatorii au de ce să fie îngrijoraţi: ceea ce se întîmplă aici va avea urmări şi asupra a ceea ce se va întîmpla în alte părţi ale Africii, deci asupra tuturor africanilor, albi sau negri. Adevărat, Zimbabwe nu este o ţară foarte bogată, nu este nici măcar o ţară mare. Dar a fost o ţară a speranţei, una dintre puţinele din Africa. În ultimii 20 de ani, fosta colonie britanică Rhodesia de Sud a evoluat liniştit, armonios şi relativ prosper. Nu e puţin lucru. Iar acum locuitorii au de ce să fie dezamăgiţi: alegerea unui guvern de către majoritate le-a fost refuzată la mijlocul anilor '60 de declaraţia unilaterală de independenţă a lui Ian Smith, ceea ce a dus la cei 14 ani cînd minoritatea albă a impus un fel de apartheid, iar majoritatea neagră s-a înarmat pentru lupta de gherilă.

Robert Mugabe a condus poporul spre independenţă în 1980, dar el nu a avut niciodată disponibilităţile pentru reconciliere dovedite, în vecinătate, în Africa de Sud, de Nelson Mandela, şi nu a fost niciodată răzbunător. Mulţi albi au rămas pe loc. Ei au contribuit cu folos la dezvoltarea unei economii bine apreciate de Fondul Monetar Internaţional şi de alţi parteneri. Presa era sprintenă, puterea judiciară a fost şi este încă, în mod meritoriu, independentă. Mulţi locuitori negri din Zimbabwe au pierit într-o serie de masacre în Matabeland la începutul anilor '80, dar după aceea ţara părea că se îndreaptă spre un viitor decent. Stabilitatea politică, infrastructura bună şi potenţialul turistic promiteau atragerea de investiţii şi sprijin din afară. Ar fi fost o diferenţă înviorătoare faţă de eşecurile sîngeroase care au compromis continentul. Acum toate acestea sînt sub semnul întrebării. În ţară nu s-a ajuns încă la un masacru. Deşi deplorabilă, violenţa care a însoţit ocuparea fermelor albilor nu este cauza principală a îngrijorării. Nici intenţiile reformei agrare, o veche şi legitimă revendicare populară, nu ar trebui să ridice probleme. Aspectul sinistru este dat de rolul preşedintelui în desfăşurarea evenimentelor. El «regretă» decesele, dar îi susţine pe cei care au acţionat şi i-a numit pe fermierii albi «duşmani ai statului». Refuză o condamnare fără echivoc a violenţei şi nu cere încetarea ei. Înalta Curte a declarat ilegală ocuparea terenurilor şi vicepreşedintele ţării a spus că trebuie să înceteze, dar preşedintele a declarat că «această problemă nu poate fi rezolvată la tribunal». De fapt, el îi susţine pe cei care impun legea turmei.

Nu este greu de ghicit de ce procedează aşa. Speranţele începutului au fost uitate. Conducerea prezidenţială a devenit tot mai autocrată, guvernul tot mai corupt şi economia tot mai puţin eficientă. Copleşiţi de inflaţie, de şomaj, de penuria cronică de combustibili şi de implicarea stupidă în conflictul din Congo, locuitorii din Zimbabwe sînt din ce în ce mai puţin mulţumiţi de guvernare; în august vor fi alegeri. Dl Mugabe a luat un pumn în nas, în februarie, cînd a supus la vot proiectul noii Constituţii, care nu a fost acceptat. Fără îndoială, el crede că reforma agrară, violentă sau nu, îl va ajuta să obţină un rezultat mai bun la urne".

Modelul violenţelor din Zimbabwe nu are nimic specific african: un politician la ananghie stimulează instinctele unui grup cu revendicări mai mult sau mai puţin legitime, se creează dezordine, apoi el produce ordinea care îl legitimează debarasîndu-se astfel de opoziţie şi de emoţiile alegerilor. **(M. B.)**

Argument

Sondajul INSOMAR, citat în numărul de faţă, descoperă că o bună parte din conaţionalii noştri văd norocul drept o modalitate de a te îmbogăţi; aceasta urmează îndeaproape căilor necinstite,care sînt pe primul loc. Tot o parte a semenilor noştri asociază Bingo Europa cu Dumnezeu; morala jocurilor de noroc e ignorată, păstrîndu-se doar ideea unui ce inexplicabil care îţi poate schimba viaţa. Conform aceluiaşi sondaj INSOMAR, 63% dintre cei intervievaţi au participat (ei sau un membru al familiei lor) măcar o dată, la vreun joc de noroc sau concurs cu premii. Componenta de risc, de speculaţie, teoretic proprie capitalismului, se manifestă, în cazul pasiunii pentru jocurile de tip Bingo, ori a pseudo-concusurilor televizate, într-un mod ciudat, paradoxal. Riscul, în cazul jocului de Bingo televizat, de exemplu (acesta situîndu-se,după acelaşi sondaj, pe primele locuri în preferinţele jucătorilor), este, de fapt, inexistent. Jucătorul pune la bătaie o sumă mică lunar, conştient că o poate pierde. Nu-şi riscă averea, viaţa ori reputaţia, aşa cum adevăraţii jucători din altfel de mitologii chiar o fac. Analog, în cazul concursurilor promoţionale, ori al telefoanelor cu 89.89..., răspunsul e, de cele mai multe ori, inclus în întrebare. Nu trebuie să ştii nimic, nu e vorba de nici o competivitate; ori e o afacere (ca în cazul liniilor 89.89...), ori chestie de şansă, ca-n cazul Bingo. Riscul şi competivitatea sînt, în general, componentele unei persoane active, care-şi foloseşte iniţiativa pentru a obţine ori realiza ceva. În cazul jocurilor şi concursurilor sus-menţionate e vorba de o opţiune pasivă, dinafară, neimplicată, de rezolvare a problemelor personale. Nu mă apuc să fac eu ceva, ci mă înscriu într-un sistem care, poate, îmi va da ceva. Pică pară mălăiaţă... fără dubii morale ori zvîrcoliri de conştiinţă. Nu e nimic paranormal aici,ori ilegal (cel puţin în cazul Bingo, în cazul liniilor 89,89... reproşîndu-li-se doar faptul că nu menţionează mai clar costul minutelor), oricît ar protesta puţini parlamentari ori CNA-ul. E o problemă de mentalitate, de trecere de la pasivitate la activitate, de la „alţii“ şi soluţiile lor strălucitoare la „mine“ şi soluţiile mele şchioape (cel puţin la început), dar încrezătoare şi dinamice. **(I. P.)**

Laurenţiu GHEORGHE
jurnalist, revista *Capital*

Caritas-ul secolului XXI

O definiţie economică a jocurilor de noroc pe înţelesul tuturor, ar suna cam aşa: „Procedeul prin care banii proveniţi de la foarte mulţi, se redistribuie aleator doar cîtorva persoane“. Care corespunde perfect definiţiei date prin lege. Bineînţeles că nu întreaga sumă colectată este destinată cîştigurilor, pentru că trebuie plătite taxe, suportate cheltuielile necesare funcţionării sistemului, iar organizatorii să obţină un profit bun din această activitate. Fără a pune problema moralităţii în mod normal, practicarea jocurilor de noroc nu se resimte la nivelul economiei naţionale, însă cînd devine sistemul de masă efectele negative nu întîrzie să apară. Trebuie să ne amintim doar de sistemul Caritas, iniţiat de Stoica la Cluj-Napoca. Avantajul, dacă putem spune aşa, a fost că acel joc, conceput după un sistem piramidal, se putea desfăşura doar pentru o perioadă finită de timp. Chiar în vremea de glorie a acestuia, era evident că nu se poate ca fiecare participant să cîştige de opt ori suma depusă iniţial, sfîrşitul fiind previzibil.

În prezent însă, jocurile de noroc nu se mai pot autodistruge, pentru simplul motiv că se are grijă ca premiile acordate cîştigătorilor să fie strict corelate cu încasările. Şi aici este vorba în primul rînd de bingomanie, ce nu va dispărea de la sine. De la o simplă distracţie, acest joc a ajuns, cu largul concurs al mass-media, să devină o adevărată obsesie a românilor. Stoparea proliferării lui presupune deci, în primul rînd, voinţă politică şi asumarea riscului declanşării unei campanii de presă defavorabile la adresa guvernului care va impune restricţii jocurilor de noroc.

Dar de ce este un flagel, din moment ce statul îşi majorează încasările din impozite şi se obţine o polarizare a veniturilor caracteristică economiei de piaţă? Pentru că simplul plimbat al banilor dintr-un buzunar în altul nu creează plus-valoare. Rezultatul înregistrat în PIB poate conduce chiar la scăderea acestuia. Banii rezultaţi în urma activităţilor productive, prestări de servicii ş.a.m.d. şi introduşi în concursurile de Bingo nu se mai reîntorc decît în mică măsură în circuitele economiei reale, deci nu vor mai putea crea la rîndul lor alţi bani. Acesta ar fi efectul direct îndreptat spre economia reală. Făcînd din nou comparaţia cu Caritas, situaţia în fond este similară, singura diferenţă fiind că atunci bancnotele erau efectiv înmagazinate într-o sală de sport, pe cînd acum se utilizează prin conturi bancare.

Implicarea mass-media în promovarea jocurilor de noroc, de tip Bingo, a depăşit însă orice închipuire. Fie televiziune sau presă scrisă, tentaţia creşterii audienţei, respectiv a tirajului, a transformat brusc toată floarea cea vestită a presei române în avocaţii diavolului, scopul, scuzînd după părerea lor, mijloacele. În joc sunt implicate cele trei televiziuni importante: Antena 1, PRO TV, Televiunea Naţională, în paranteză fie spus ultima fiind susţinută din bani publici şi cotidianele *Jurnalul Naţional* şi *Adevărul*. Statisticile demonstrează că cele mai mari cote de audienţă se înregistrează în orele cînd se transmit partidele de Bingo, iar în zilele cînd ziarele publică lista cîştigătorilor, tirajul acestora aproape se triplează. Interesul celor mai importante media în promovarea unor asemenea „programe“ face ca o analiză obiectivă a efectelor pe care le produc în rîndurile populaţiei să fie cenzurată cu mare atenţie. Un exemplu relevant l-a reprezentat timiditatea de care a dat dovadă executivul în a include aşa zisele concursuri de perspicacitate organizate de televiziuni, de tipul „sună la 89...dacă ştii cîte picioare are un cîine“ în categoria jocurilor de noroc. Au trebuit aproape doi ani de analiză profundă, pentru a modifica Regulamentul-cadru privind autorizarea, organizarea şi exploatarea jocurilor de noroc şi pentru a le taxa ca jocuri de noroc, ceea ce şi erau de la bun început. În acest caz este foarte greu să îţi închipui că nu au existat jocuri de interese care să întîrzie promulgarea noului act normativ. În perioada cînd ele au funcţionat pe lîngă lege, au adus profituri considerabile televiziunilor şi firmelor implicate în desfăşurarea lor.

Să ne gîndim numai la ceea ce s-a întîmplat în SUA în anii '60. Promovarea jocului denumit Monopoly a urmărit tocmai deprinderea de către cetăţenii americani a noţiunilor economico-financiare elementare: acţiuni, credit bancar, obligaţiuni, dividende etc. Succesul la public de care s-a bucurat nu putea fi obţinut fără un lobby puternic din partea jurnaliştilor. Şi acolo există economie de piaţă de cînd s-a înfiinţat statul american.

Conform sondajelor de opinie realizate recent, 80 la sută dintre pasionaţii jocurilor de noroc preferă Bingo. Asta n-ar însemna mare lucru, dacă numărul celor ce îşi încearcă norocul săptămînal n-ar fi crescut spectaculos. La începutul lunii februarie, un studiu realizat de Insomar, stabilea numai 37% din populaţia ţării nu participase vreodată la un joc de noroc, însă 23% la sută dintre aceştia au declarat că sînt hotărîţi să-şi încerce norocul în viitor. Dacă fiecare jucător alocă în medie 30.000 lei lunar pentru a-şi încerca norocul, iar numărul acestora este în continuă creştere (7% lunar, conform aceluiaşi sondaj), înseamnă că deja o parte din masa monetară aflată în circulaţie intră într-un circuit paralel cu cel normal. Ca de fiecare dată cînd se produce un astfel de fenomen, rezultatul este unul singur: creşterea presiunii inflaţioniste, cu consecinţele de rigoare. Personal mi se pare ciudat că pînă acum nici o comisie parlamentară nu a solicitat o evaluare a sumelor imobilizate din cauza bingomaniei şi compararea acestora cu volumul depozitelor bancare ale populaţiei. Am şti măcar la ce să ne aşteptăm în viitor.

Ar mai fi de subliniat un aspect. Pînă la apariţia telebingo, supremaţia organizatorilor de jocuri de noroc o deţinea Loteria Naţională. Ca regie autonomă, profitul net obţinut de aceasta este direcţionat de stat pentru susţinerea activităţiilor sportive inclusiv a Comitetului Olimpic Român şi a Federaţiei Române de Fotbal, fluxurile financiare putînd fi riguros controlate. Astfel sintagma de „impozit pe prostie“ atribuit taxelor colectate de stat de la participanţi avea acoperire în realitate. Acum însă cîştigurile obţinute de stat de pe urma organizării unor asemenea activităţi înseamnă pierderi pe termen mediu şi lung, tradus printr-un impozit pe care îl vom plăti, din păcate, cu toţii.

Mircea KIVU
sociolog

Amintiri din ţara lui Bingote

Mai întîi, românii s-au repezit la *Caritas* şi fraţii lui. Un escroc le spunea că el deţine metoda (strict secretă, de inspiraţie divină) de a înmulţi banii şi le oferea şi dovada. Mii de oameni puteau fi văzuţi şi pipăiţi pe cînd ieşeau pe poarta aşezămîntului încărcaţi de banii proaspăt înmulţiţi. E drept, unii cîrcotaşi le spuneau că aşa ceva e imposibil, că piramida nu-şi poate lărgi baza la nesfîrşit, că plopul nu poate face pere. Dar erau doar vorbe şi ei nu au putut niciodată să arate nici un om care să fi pierdut în afacerea asta. Cînd asemenea oameni au putut fi văzuţi şi pipăiţi, era deja tîrziu. Mai sînt şi acum oameni convinşi că totul era în regulă şi s-ar fi sfîrşit (?) cu bine dacă nu ar fi fost unii care să strecore îndoiala în sufletele oamenilor.

Mai tîrziu, a venit rîndul pentru *SAFI* şi fraţii lui. Ăştia arătau cu totul altfel – erau oameni de afaceri prosperi, politicieni respectaţi. Erau daţi cu parfum occidental şi vorbeau de investiţii, dobînzi, portofolii, acţiuni, lucruri care miroseau bine. Cum să nu-i fi crezut, mai ales că şi de la casieriile lor ieşeau oamenii cu pungile doldora, ba se mai şi publicau în ziare grafice care urcau ameţitor. Iarăşi au apărut cîrcotaşii care spuneau că ratele de creştere sînt exgerate, că banii nu se pot înmulţi, că plopul nu poate face pere. Din nou, perdanţii au putut fi văzuţi şi pipăiţi abia cînd era prea tîrziu.

Au apărut mai apoi, sau aproape în acelaşi timp, băncile ca ciupercile. În anii ăia, dacă vedeai pe stradă o clădire nouă placată cu marmură, urîtă dar impunătoare, puteai să fii sigur că era un nou sediu de bancă. Ce poate fi mai sigur ca piatra? Din nou, era suficient ca oamenii să-şi pună acolo banii şi apoi ei se înmulţeau de la sine. În ţara asta, oamenii nu mai stăteau la coadă la pîine sau la carne – stăteau la coadă la bănci. Treaba mergea, cîrcotaşii au fost mai reţinuţi la început, iar cînd au început să se exprime era din nou prea tîrziu – clădirile din marmură se transformaseră deja în cavouri pentru speranţele naivilor.

Oamenii se cam plictisiseră să-şi investească puţinii bani rămaşi de la un salariu la altul (sau mai curînd de la o pensie la alta) în tot felul de maşinării financiare mai mult sau mai puţin onorabile. Pe de altă parte, înţeleseseră un lucru simplu: în speculaţiile financiare poţi cîştiga ceva numai dacă ai un capital de investit, şi cîţiva bănuţi nu-s capital. Era nevoie de o maşină de creat iluzii cu un *look* nou, care să îndeplinească aceeaşi funcţie, anume să-ţi permită să visezi că vei deveni şi tu milionar peste noapte, aşa cum aflai din toate gazetele că s-a întîmplat cu marii magnaţi ai zilei. Combustibilul trebuia însă ajustat situaţiei de penurie.

Au apărut mai întîi cărţile poştale cu premii, mai apoi concursurile în care dacă ştiai cine e personajul din imagine (numele fiind afişat în josul ecranului) îţi puteai valorifica surplusul de inteligenţă şi cultură generală printr-un simplu telefon la un număr începînd cu 89 (nota de plată avea să sosească mult mai tîrziu, eventual după adjudecarea premiului cel mare). În perioada respectivă, s-a constatat că nici o formă de promovare, oricît de subtilă sau agresivă, nu poate ajuta la creşterea vînzărilor unui produs mai eficient decît o tombolă bazată pe colecţionarea a tot felul de etichete, capace etc. O realizare de un deosebit rafinament a fost inventarea concursurilor cu risc zero: dădeai un telefon şi primeai un obiect deosebit de atrăgător, fără nici un fel de tragere la sorţi; singurul inconvenient era costul convorbirii, care întrecea cu mult preţul obiectului, dar evident că asta se vedea cu mult mai tîrziu. Şi mai subtilă a fost adăugarea unui accesoriu deosebit de util: pentru fiecare minut petrecut la telefonul cu pricina, primeai o sumă de bani (de vreo zece ori mai mică decît costul convorbirii) – veritabilă instigare la furt, căci banii se trimiteau la o adresă indicată de tine, nu la cea a postului telefonic.

Dar toate aceste variaţiuni pe tema dreptului la îmbogăţire subită au avut existenţe efemere. Notele de plată ieşeau la iveală mai devreme sau mai tîrziu, iar bastonul de mareşal purtat în raniţa fiecărui soldat ieşea la lumină cu prea multă discreţie. Oricît de mediatizaţi erau fericiţii cîştigători ai autoturismelor de lux, ei erau prea puţini faţă de cei rămaşi cu buzele umflate. Ei trebuiau multiplicaţi, păstrîndu-se ideea valoroasă a investiţiei minime pe unitatea de speranţă. Atunci, locul de desfăşurare a actului de participare trebuia mutat din intimitatea aparatului telefonic sau a plicului poştal pe o mare arenă. Toate televiziunile, în orele de maximă audienţă, ne arătau şiruri compacte de oameni deveniţi fericiţi. Că în spatele fiecărui chiuit de bucurie al cîştigătorului milioanelor stăteau mii de cotizanţi, asta nu se vedea la televizor. Spectacole de anvergură, cu prezentatori simpatici, balerine din stirpea lui Nureev (adică, pline de nuri), muzici, lumini... În scurt timp, emisiunile respective ajunseseră să adune mai multe procente de audienţă decît orice alte producţii de televiziune.

S-au găsit cîrcotaşi să acuze prostul-gust al spectacolelor, glumele groase, dialogul mitocănesc, că ar fi kitsch, că ar trebui interzise. Într-adevăr, kitsch-ul era mereu prezent, dar el nu venea din felul în care erau spuse bancurile şi îmbrăcate dansatoarele. Kitsch-ul e însăşi ideea că bogăţia se distribuie democratic prin tragere la sorţi, că succesul e dreptul oricui în stare să citească numerele de pe un bilet de loterie. La urma urmei, premiul acordat cîştigătorului unei olimpiade internaţionale era derizoriu faţă de orice bingote.

1. Pe bune. Chiar nu au nimic de zis CNA şi OPC, cele atît de degrabă interzicătoare de tot ce nu e pe gustul lor, despre delictul de publicitate înşelătoare concretizat în reclamele „serviciilor“ telefonice din această familie, care afişează, e drept, costul convorbirii, dar cu litere deosebit de discrete, singurul lucru lizibil fiind ultimul cuvînt din formula „primele x secunde GRATIS“?

Aurora LIICEANU
psiholog

Jocuri

Recent, pe canalul de televiziune ARTE a fost prezentată o emisiune dedicată jocurilor în care se punea accent pe evoluţia loteriilor din lume. Un specialist în istoria mentalităţilor a făcut o incursiune în trecutul preocupării şi interesului oamenilor faţă de jocurile de noroc, subliniind două carcteristici esenţiale ale acestora: universalitatea şi permanenţa lor în timp. Au fost perioade în care frenezia jocului de noroc a cuprins Asia, Europa sau America, aşa cum noi astăzi constatăm răspîndirea „bingomaniei" în multiple variante.

Raportul omului cu ceea ce numim noroc este mult mai complex decît pare şi este fără îndoială o temă antropologică, antrenînd diferite tipuri de explicaţii. Oare există cineva care măcar o dată în viaţă să nu spună că a avut noroc sau că n-a avut noroc? Norocul şi apelul la noroc se explică prin puternica fascinaţie pe care o au asupra oamenilor instanţele necunoscute de care depinde soarta lor. În psihologie se foloseşte o tipologie care clasifică oamenii – şi implicit, societăţile sau culturile – în două mari categorii şi care, evident, nasc forme intermediare ca orice altă tipologie: indivizii sînt internalişti sau externalişti. Pentru externalişti, norocul este o stare de favoare: norocul vine, e dat. Lor li se potriveşte proverbul: „Dacă n-ai noroc şi parte/ Degeaba te scoli din noapte". În acest proverb, hărnicia este asimilată sculatului devreme şi se înţelege că nu ea te duce la cîştig, ci altceva, norocul. Externaliştii cred cu tărie că norocul nu poate fi mituit, el nu poate fi controlat de nimeni şi de aici decurge prestigiul lui, din faptul că este în afara omului. Dimpotrivă, internaliştilor, înclinaţi către raţionalitate, li se potriveşte proverbul „Norocul şi-l face omul". Ei cred deci cu tărie că norocul este o răsplată pe care omul şi-o dă sieşi şi că nu există o altă putere în afara lui. În realitate, purul externalism sau internalism există rar în mentalul individual, majoritatea oamenilor explicînd ceea ce li se întîmplă cînd în mod externalist, cînd într-un mod internalist, cînd mixînd ambele explicaţii cauzale.

Fascinaţia faţă de jocul cu norocul a făcut ca să se nască loteriile pentru cei care-şi încearcă norocul, jocul răspunzînd nu numai unei aspiraţii, dar şi unei curiozităţi. Gestul se justifică adesea cu cuvinte de tipul „ia să văd dacă am noroc!". Cineva a afirmat acest interes cu valoare de autodiagnoză într-un interviu pe stradă prezentat la emisiunea lui Stelian Tănase despre Bingo. Persoana a declarat că „a vrut să ştie (despre ea) dacă are noroc".

Se pare că, în forma sa elementară, loteria a apărut în Evul Mediu, cam acum 700 de ani în Italia, unde oamenii erau atraşi de jocul cu hazardul, magia cîştigului răspîndindu-se cu uşurinţă. Şi în Franţa, oamenii au intrat în frenezia jocului, dar nici Italia şi nici Franţa nu s-au putut compara cu nebunia din Spania, unde jocul de noroc devenise la acea vreme o preocupare naţională. Se juca cu o fidelitate perfect opacă la neşansa repetată, ca o datorie faţă de viaţa însăşi, indiferent de vîrstă şi sex. Anglia a fost şi rămîne mai reţinută în faţa tentaţiei jocului de noroc datorită, după mulţi, protestantismului.

Jocul cu norocul era implicit o instanţă justiţiară care redistribuia bani, făcînd ca inegalitatea să se amelioreze prin ieşirea unor săraci din categoria săracilor şi alăturarea lor celor fără griji. Jocul cu norocul este într-un raport special cu sărăcia; el este pînă la urmă şi o soluţie ultimă la îndemîna săracilor.

O dată ce se ia în consideraţie dimensiunea morală, lucrurile se schimbă. Moralitatea implică intervenţia statului care profită de banii cîştigaţi făcînd ca impozitarea să ajusteze datoria publică. Banul public provine astfel şi din muncă, dar şi din acceptarea ideii de noroc, de bani nemunciţi şi închiderea ochilor la ideea că „mulţi joacă, puţini cîştigă", a impozitării vînzării iluziilor. Formula „Loteria naţională salvează ţara" a existat şi poate că mai există într-o formă neexplicită. Oricum, pentru a se păstra un echilibru, banii cîştigaţi de stat sînt destinaţi unor defavorizaţi. Jocul de noroc acordă hazardului un rol absolut, excluzînd orice ingredient internalist. Competenţa, priceperea sînt excluse, individul aflîndu-se gol în faţa destinului care îşi alege favoriţii prin criterii imposibil de accesat. Nu există ştiinţă a hazardului absolut. Nu există, deci, expertiză, aşa cum se întîmplă în concursuri unde competenţa se împleteşte cu hazardul. Magia creşte pe solul hazardului absolut.

Existenţa şi proliferarea jocurilor de noroc se explică doar parţial prin factorul economic. Mai există componenta ludic-magică care funcţionează ca un drog pentru împătimiţi pentru că lor li se aplică formula folosită de cineva în legătură cu vînătorii: nu contează animalul vînat, ci starea vînătorului din timpul acţiunii. Literatura a exploatat suficient aceasta temă corelînd-o cu stereotipul masculinităţii. Psihologic, jocul de noroc nu antrenează rivalitatea tocmai pentru că exclude participarea datelor individuale. Jocul este condus de destin, el este cel care alege cîştigătorul, criteriile sînt secrete. Întîmplarea se sustrage oricărei explicaţii. Spre deosebire de jocul de noroc, în concursuri şi competiţii de orice tip, rivalitatea este prezentă pentru că un merit personal – miza concursului – poate fi identificat. Dar, atît jocul de noroc, cît şi acestea sînt generatoare de invidie. Dacă în concursuri, cîştigătorul se alege cu o imagine de sine întărită pozitiv prin recunoaşterea acestui merit, în jocurile de noroc el rămîne doar un ales al întîmplării. El „n-a făcut nimic".

Cîştigul concursurilor se traduce în recunoaşterea socială a unei priceperi, a unui talent sau abilităţi, a ştiinţei, a performanţei prin care cîştigătorul se detaşează de ceilalţi. Nu magia funcţionează, ci dorinţa de afirmare şi aprobare socială. Sau poate, magia succesului. De aceea, cîştigul este adesea doar simbolul recunoaşterii, componeta economică nefiind semnificativă totdeauna. Bani şi glorie nu merg totdeauna împreună.

Dezvoltarea jocurilor de noroc se datoreşte contagiunii facilitate de mediatizare şi de transformarea lor în spectacolul popular. Mediatizarea aduce în contact cîştigătorul cu publicul care află cine a cîştigat şi declară adesea motivaţia destinaţiei cîştigului. Mesajul spectacolului îndeamnă publicul la identificarea cu cîştigătorul – „şi tu poţi cîştiga" –, sugerînd trecerea la acţiune – „şi tu poţi cîştiga, nu-ţi rămîne decît să joci". Dacă la concursuri şi competiţii acest lucru nu este valabil – „şi tu poţi cîştiga, nu-ţi rămîne decît să ştii, să faci..." –, jocurile de noroc nu te îndeamnă la nimic. În afară de a cumpăra biletul virtual cîştigător, nici un efort de cunoaştere, de performanţă, ele propunîndu-ţi un raport direct şi simplu cu întîmplarea pură. Se dezvoltă la maximum variante care simplifică intervenţia şi participarea individului. La limită, individul rămîne un număr, iar norocul devine jucător. Moralitatea este discutabilă în măsura în care invitaţia la pasivism este implicită. Proliferarea variantelor Bingo dezvoltă externalismul şi, în pofida mediatizării, lasă individul solitar, prin acest raport personal cu destinul. Socialul este exclus ca factor de schimbare. Norocul este mut însă; el niciodată nu te lasă să-i cunoşti criteriile şi nici nu te lasă să ştii cînd să renunţi. De regulă, renunţarea apare după ce ai cîştigat, pentru că bunul-simţ ne spune că „ulciorul nu merge de multe ori la apă" şi că nesătulul se penalizează. Favoarea ca dar al întîmplării devine recunoaştinţă adîncă faţă de „Lady Luck".

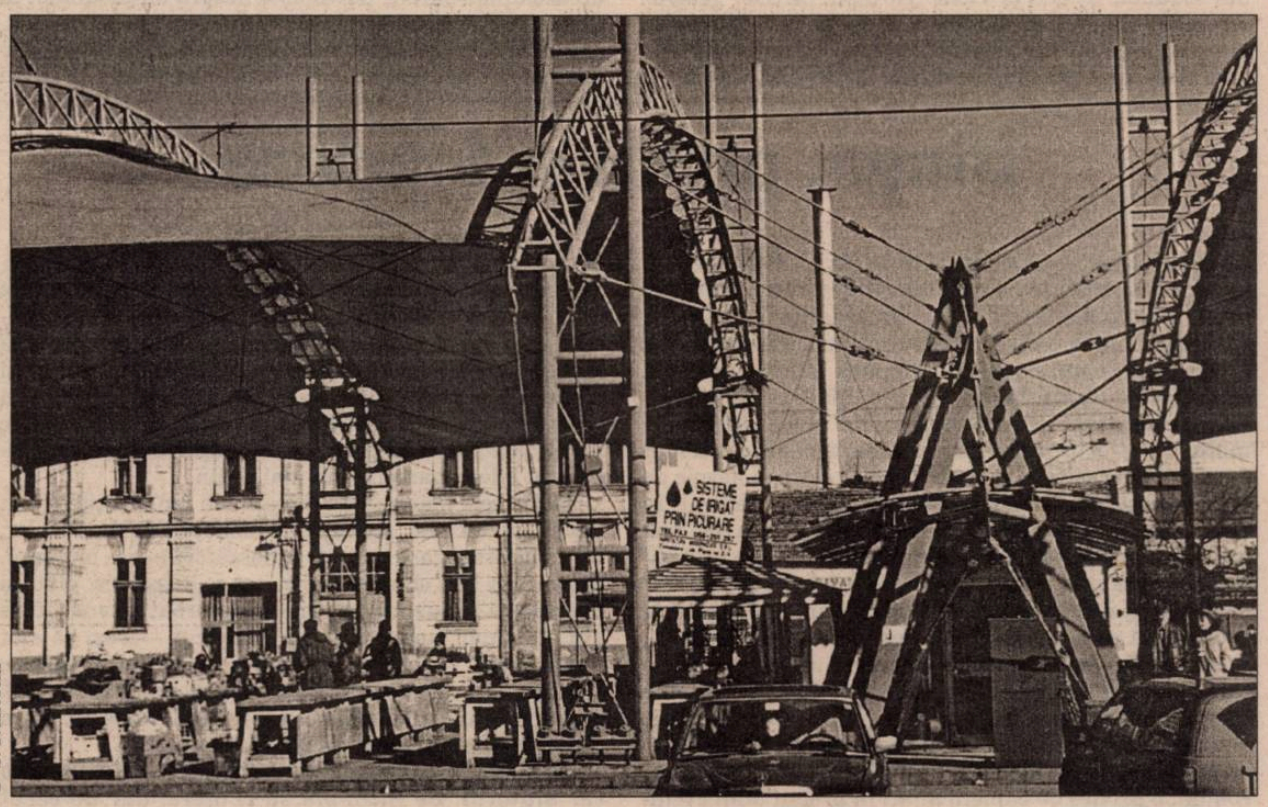

© S. Ivanoschi

Statistici şi motivaţii

– din sondajele de opinie –

Institutul Naţional pentru Studii de Opinie şi Marketing (INSOMAR) a realizat, în perioada 8-10 februarie 2000, un studiu privind participarea românilor la jocuri şi concursuri. Studiul a fost întreprins pe un eşantion de 1225 de persoane, peste 18 ani, în 95 de localităţi, 40 de judeţe şi în Bucureşti. S-a constatat că 63% din intervievaţi au jucat (el/ea sau membri ai familiei) la măcar unul din concursurile cu premii ori jocurile de noroc. Din cei care au răspuns afirmativ, majoritatea (34,4%) au jucat la *Teleeurobingo* (Antena 1), în timp ce doar 9,5% la *Loto*. În privinţa motivaţiei participării la joc, majoritatea, adică 49% au afirmat că nu prea cred în şansa lor de cîştig, în timp ce doar 4% au răspuns că sînt foarte încrezători. 86% din cei întrebaţi nu se îndoiesc de fair-play-ul jocului: consideră că la aceste jocuri se cîştigă nu pentru că organizatorii ar avea vreo influenţă, ci pentru că unii au noroc. Cel mai mare procent din intervievaţi (36%) văd în acest tip de jocuri o şansă de a se îmbogăţi; alte procente aproape egale din interlocutori le consideră „un lucru normal" (26%) ori „un spectacol trist" (25%). Doar 13% văd în ele „o păcăleală". Ultimele întrebări ale sondajului încearcă să-i identifice pe amatorii de jocuri şi concursuri: 71,2% sînt „oameni care au ce le trebuie, dar joacă din pasiune", în timp ce abia 18,6% sînt persoane care „în afară de jocuri, nu au altă şansă de a trăi mai bine" iar 10,1% sînt „oameni care au probleme financiare şi speră să cîştige pentru a scăpa de greutăţi". Procentul cel mai mare al participanţilor pune la bătaie lunar între 30 şi 50 mii de lei pentru jocuri şi concursuri.

Dl Răzvan Chelaru, director executiv INSOMAR, ne-a completat informaţiile cu o interpretare sociologică a sondajului: „Sondajul INSOMAR a avut în vedere jocurile organizate de Loteria Naţională, precum şi cele private, interactive, de tip Bingo. Interactivitatea a dus la o creştere substanţială a audienţei, în defavoarea jocurilor tradiţionale. Faptul că oamenii pot participa dacă nu în direct, măcar afectiv, sentimental la un joc televizat i-a atras mai mult decît sistemul Loto, în care se trăgeau nişte numere, timp de 5 minute şi atît. Oamenii pierd ore în şir în faţa televizorului şi uită de grijile cotidiene în favoarea unei mici emoţii de duminică seara. Pînă acum aceasta era dată de un film bun, de o emisiune reuşită de divertisment. Acum e vorba de o emoţie mai puternică – cea a participării efective. Nevoia de emoţii, de joc, de risc ţine, pe undeva, de esenţa naturii umane. De altfel, procentul (de 63% jucători) nu este mult diferit de cifrele din alte ţări. Acest lucru este confirmat şi de categoriile de participanţi: există, printre cei care joacă, tineri cu speranţa de a cîştiga nişte bani; există oameni în vîrstă dorind să trăiască mai bine. Majoritatea celor care participă sînt oamenii cu studii medii (ce constituie, de altfel, majoritatea populaţiei României) şi mai puţini cu studii inferioare. Cei care participă la joc sînt conştienţi că doar un număr mic vor cîştiga: pe lîngă emoţia participării, speranţa cîştigului e doar un subsidiar. Dacă duminica tot eşti în casă, şi nu-ţi permiţi altceva, joci la Bingo. În general, participă toată familia reunită, ceea ce nu se întîmplă în cazul altor emisiuni televizate. Acest tip de jocuri nu numai că ţin oamenii în suspans, dar ţin şi familia împreună.

Lipsa de dubii a spectatorilor, care nu consideră, decît într-un procent foarte mic, că sînt păcăliţi se datorează faptului că, fiind televizate, jocuri sînt publice. Pentru ei, televiziunea e o instanţă mai uşor de controlat. Cei care au sentimentul că sînt păcăliţi sînt, de fapt, cei decepţionaţi de o lungă aşteptare (a unui cîştig ce nu mai vine).

În ceea ce priveşte evoluţia, în timp, a participării la jocurile de Bingo (căci acestea se situează în top) probabil că procentul celor implicaţi se va diminua cu trecerea modei: se va ajunge la un prag normal de 30%, odată cu creşterea nivelului de trai, cu schimbarea stilului de viaţă, oamenii vor găsi ceva mai bun de făcut duminica seara decît să stea în faţa televizorului. Se poate vedea un film bun, ori ieşi cu prietenii ori pleca din oraş. Deocamdată, sînt însinguraţi, îşi petrec majoritatea vieţii în interiorul familiei; totul e rezumat la bugetul lor economic. Majoritatea românilor cred în noroc – privit ca o cale de îmbogăţire social acceptată (celelalte posibilităţi de îmbogăţire luate în consideraţie, într-un alt sondaj fiind căile necinstite). Şi ţin să fie în pas cu moda (căci bingo este o modă). Nici măcar cîştigătorii nu sînt atît de dornici să investească; un cîştigător declara, la un moment dat, că n-o să mai lucreze în viaţa lui.

A consemnat Iaromira POPOVICI

Un bătrîn domn, un vînzător de lozuri

Un bătrîn domn, un vînzător de lozuri mi-a spus că e plăcut să simţi primăvara de pe scăunel. Că stai liniştit acolo, în faţă ai măsuţa cu lozuri, iar pe lîngă tine trec oameni şi fete frumoase şi tu îi priveşti. Că s-a plictisit să strige şi că strigă doar cînd s-a plictisit şi mai tare: „nu lăsaţi să treacă norocu', luaţi apartamentu'", doar aşa, ca să iasă din amorţeală. Că uneori trece şi o oră pînă să vîndă cuiva vreun loz. Că soarele îi gîdilă faţa şi se gîndeşte la te miri ce sau că nu se mai gîndeşte la nimic. Că de cînd cu Bingo lumea nu mai cumpără lozuri în plic, nici măcar lozuri care se răzuiesc: „cam jumate din cîţi luau înainte mai cumpără acum". Că el cîştigă cam patru sute de mii pe lună, în funcţie de cît vinde. Adică două sute de lozuri în plic sau optzeci de răzuit. Că atunci cînd se înserează îşi strînge măsuţa şi scăunelul şi se duce acasă. Că acolo are un cîine. Că aşa mai trece timpul.

De cîştigurile Companiei „Loteria Naţionala S.A." se mai ocupă şi *Valentin Emandi, director la Direcţia Pariuri, Publicitate, Reclamă şi Relaţii cu publicul*. Domnul director îşi notează tacticos întrebările şi-mi spune să mai vin şi mîine. Mîine e o altă zi de primăvară frumoasă, aşa cum ar trebui să fie toate zilele de mîine. Şi mîine devenit azi mai aştept un timp, domnul Emandi e foarte ocupat, într-un final intru. Sînt scaune destule în birou, te poţi aşeza pe oricare dintre ele. Şi „da, domnule, vă ascult, care-i problema?" Nu-i nici o problemă, între timp vine şi se aşează pe unul din scaunele acelea şi *Victor Turbatu, director general adjunct*. Cei doi m-asigură, mai presus de orice îndoială, că Loteria Naţională merge cum nu se poate mai bine. În fapt, dintr-o cărticică cu poze, scrisă în engleză, poţi afla că an ca anul trecut n-a mai fost în cele cinci decenii de existenţă loto. Vînzările merg de minune, subvenţiile Ministerului de Finanţe aşijderea.

„Nu putem vorbi de o concurenţă directă cu Bingo. Şi chiar dacă ar fi una, ea nu ne afectează decît la un mod superficial, Clienţii ocazionali sînt cei care au dispărut, cei care oricum investeau sume fără importanţă." „Vînzările au rămas constante datorită unui public fidel pe care nu-l putem pierde." Oricum, jocul 6/49 (mai puţin expresul, pariurile hipice, super loto) asigură premii de peste un miliard. Pronosportul a rămas un joc pentru nostalgici, pentru microbişti, pentru cei care victoria lui Cagliari la Juventus mai înseamnă ceva.

Lămuriţi pe deplin că nu fac parte din acea sumbră, misterioasă şi anumită parte a presei, ziariştii văd una şi scriu alta, de asta trebuie să fim atenţi", domnii directori îmi povestesc despre racordarea la înalta tehnologie (într-o agenţie loto), despre computerele care înregistrează şi predau datele de oriunde din ţară, despre întreg sistemul care ucide frauda ca pe nimic, dinainte chiar ca ea să se nască. Şi aşa.

La agenţiile loto, vînzătoarele nu vorbesc cu presa şi rostesc propoziţii de o justeţe ireproşabilă ca: „eu îmi apăr patronul, aşa cum vi-l apăraţi şi dumneavoastră"!?

Nu e nimeni în agenţie, îţi poţi cumpăra un loz (necîştigător) poţi aştepta pe cineva. Pe *doamna Fotea*, de exemplu. Care-ţi povesteşte despre un alchimist al numerelor, contele polonez Vronsky, „a descoperit, domnule, un sistem laborios, infailibil, al repetării numerelor". Acest sistem este piatra filozofală a oricărui jucător de loto împătimit. „Vă daţi seama, să ştii dinainte ce numere vor fi extrase... Oricum, fiecare îşi are propriul stil de a juca."

Trebuie să vezi în ansamblu derularea numerelor, să nu te concentrezi doar pe un joc dintr-o săptămînă anume. Trebuie să mizezi tot timpul pe aceleaşi două numere, în combinaţie cu altele care se pot schimba. „Numerele se atrag unele pe altele, sînt ca o scală muzicală plină de armonie. Dar atunci cînd simţi că ai prins muzica, intervine ceva dizarmonic şi o iei de la început. Poţi să joci patruzeci şi opt de numere, cel de-al patruzeci şi nouălea nu-ţi va ieşi. Inspiraţia este sfîntă."

Te afli deja intrat într-o altă lume, o Kastalie a împătimiţilor de loto. „Există o grilă ca un fagure. Trei numere în interiorul unei celule. Cred că am să joc asta."

Apoi, doamna Fotea îşi aminteşte cîte ceva din trecut: „Doar nomenclaturiştii aveau bani să încerce multe variante. Noi, ăştilalţi, ca să avem şi noi o şansă, ne strîngeam prin agenţii, uneori şi treizeci, punea fiecare cîte douăzeci de lei şi jucam împreună, doar aşa, pentru plăcerea jocului. Rămîneam prieteni, discutam şi dacă se nimerea să cîştigăm, banii se împărţeau la cîţi eram. Era şi dubios ca un singur om să bage atîţia bani." Astăzi, se intră în joc cu sume variind între două mii şi douăzeci de milioane. „Nu se mai uită nimeni cine eşti. Să-ţi spun o chestie, mulţi îşi spală banii prin loto."

Doamna Fotea rămîne cu nostalgia colectivului de jucători, cu nostalgia sumei de paisprezece mii de lei pe care a cîştigat-o investind douăzeci şi cinci. În agenţie n-a mai intrat nimeni, poate doar fantoma contelui Vronsky.

Şi mîine se scurge şi el spre înserare şi devine ieri. Te gîndeşti cum numerele 3, 7, 28, 30, 34, 43 au putut deveni 5, 6 miliarde, te gîndeşti la primăvara de pe scăunel.

Matei FLORIAN

Bingo, pixuri şi foarfece

Bătrînica se uită vigilentă în jur şi, cu o foarfecă veche în mînă, strigă din cînd în cînd: „care mai taie cu foarfeca?". E în faţa sediului firmei Teleurobingo, unde e un freamăt continuu. Bătrînica are afacerea ei. Cum oamenii cumpără buletine cu mai multe bilete legate, iar ele trebuie tăiate cu grijă şi introduse separat în urnele amenajate în faţa firmei, de multe ori e nevoie de o foarfecă. Aşa că băbuţa şi-a luat foarfeca de acasă şi o închiriază celor care au nevoie de ea. Se oferă chiar să îi ajute ţinîndu-le buletinul, în timp ce oamenii îau foarfeca şi taie biletele. De cele mai multe ori primeşte cîte două mii de lei. Nu are un tarif fix, aşteaptă mai degrabă să îi ofere oamenii ceva. Iar oamenii nu rămîn datori, pentru că vor să cîştige şi le este teamă ca nu cumva să îi pedepsească Dumnezeu.

● Unii oameni parcă vin direct din casă, într-o cămaşă şi cu pantaloni scămoşaţi şi cu o pereche de pantofi, de cele mai multe ori negri, dar plini de praf. Alţii sînt îmbrăcaţi de sărbătoare, de parcă ar veni la o nuntă de la marginea Bucureştiului. Toţi au însă ceva comun, o privire de oameni aflaţi în pragul unui eveniment important al vieţii. Cînd ajung aici, la o staţie de tramvai din Piaţa Unirii, în direcţia Rahovei, îşi cumpără biletele şi se aşază la una dintre mesele special amenajate pentru completarea taloanelor. Sîmbăta şi duminica aproape că nu mai au loc: ba scriu pe genunchi, cei mai flexibili, ba se apropie de unul dintre coşurile de gunoi şi le folosesc ca suport. Cei mai tipicari, care vor să ştie că au făcut treaba cît mai bine, ca la un examen de admitere unde eşti atent cum să scrii subiectul, aşteaptă pînă se eliberează un loc. Forfota asta este mai ales la sfîrşit de săptămînă. În zilele lucrătoare sau cînd plouă, cum spun fetele de la tarabele cu bilete, oamenii vin mai puţin.

● De cele mai multe ori, oamenii vin însoţiţi. Ba în cuplu, ba cu copiii, şi atunci pun biletele pe numele lor, ba cu prieteni care par a fi cunoscători în ale meseriei. Cei versaţi sînt chiar dotaţi cu tot ce le trebuie: pixul şi o forfecuţă la buzunar, precum un bărbat de vreo 40 de ani. Se chiar laudă către un cunoscut – „vezi că sînt supradotat" –, dar nu îi oferă şi acestuia forfecuţa. Celălalt nici nu i-o cere. Îşi scoate cheile de la maşină şi, după ce îndoaie taloanele, foloseşte cheile ca pe un obiect tare, subliniind marginea biletelor.

● De altfel, e ceva aparte la toti jucătorii de aici: nu cer ajutorul. Se întîmplă să îl ofere, dar de cerut aproape niciodată.

● Tuns scurt, cu o haină scurtă din piele, mîinile permanent în buzunar şi cu privire de Don Juan de cartier, un tînăr – preferă să nu-şi spună numele, ca mai toţi potenţialii cîştigători – a venit aici împreună cu prietenii. Nu completează nici un formular, a făcut-o deja în timpul săptămînii, dar pare venit cu scopul de a face observaţii subtile. Se uită cu superioritate la toţi completatorii de formulare, mai puţin la amicii lui, şi scoate fraze de genul: „ia uite şi la ăştia ce muncesc". Cei din grup rîd, chiar dacă şi ei scriu de zor. Pare familiarizat cu toate tainele completării de taloane şi mai scoate cîte un deget din buzunar pentru a-şi îndruma amicii. Zumzetul creat de grupul lui este întrerupt doar de strigătele ritmate ale afaceriştilor de ocazie: „avem pixuri, cine mai doreşte pixuri! Foarfece!".

● În zonă a înflorit un adevărat comerţ, mai ales cu pixuri – buletinele trebuie completate – şi foarfeci. Primele sînt la 5.000 de lei bucata, foarfecile la 15.000. Apoi, covrigeii. Şi lîngă toate, credinţa. Un călugăr vinde aici cruciuliţe, strînge ajutor pentru mănăstire. Şi-a fixat măsuţa chiar în locul de unde încep tarabele de bingo. Aici se fac discuţiile filozofice. După ce şi-a depus buletinele, o doamnă s-a oprit lîngă călugăr şi intră în vorbă cu acesta. „Oricum nu ajung decît buletinele care trebuie. Astea se pierd pe parcurs". Ea a jucat, totuşi, pentru că nu se ştie niciodată de unde vine norocul. Călugărul dă din cap afirmativ la toate vorbele femeii. Cînd vinde o iconiţă sau mai trece pe răboj un donator întru ajutorarea mănăstirii, faţa bisericească rosteşte un „Dumnezeu să te ajute". De parcă Dumnezeu s-ar preocupa de aşa ceva.

Octavian GABOR

Doi adidaşi într-un cazino

Încerc să intru la unul din cazinourile din centrul Bucureştiului. Un bodyguard cu cap prea mic pentru un corp prea mare mă opreşte: „Nu puteţi intra fără pantofi". Poate sînt venit cu o maşină sport, sau sînt un tînăr bogătaş ce nu ţine cont de astfel de amănunţimi... Regula e clară: „Doar cu pantofi". Merg cîţiva paşi mai departe, intru fără probleme în alt cazino. Black jack, ruletă (americană), pocker. Cei mai mulţi se înghesuie la ruletă. Majoritatea sînt chinezi, sau oricum, asiatici. Restul turci, vreo doi englezi şi şmecheri de-ai noştri care pariază ostentativ sume infime. Peste tot camere de luat vederi – 15-20. Îmi închipui că există cineva care monitorizează totul, că ar putea înregistra. Şi acest regizor, pe care mi-l imaginez lucrînd nonşalant cu cel puţin o teorie bergsoniană a rîsului în mînă, în timp ce bila ruletei se-nvîrteşte cu o viteză formidabilă, va filma:

– disperarea chipurilor ce pariază pînă în ultimul moment, peste vocile supervizorilor strigînd *„No more bets! Thank you! Thank you!"*.

– inelul uriaş, bătut cu nestemate, al unui turc pitic şi chel ce fumează trabuc şi stă lîngă un bătrînel cuprins de pasiunea cea mai sfioasă şi ruşinoasă – invidia, întrucît nu-i poate ţine piept la pariuri.

– un macho nebărbierit, după moda Hollywoodului, de două zile, pe care angajaţii cazinoului îl strigă Ombres şi joacă la două mese deodată.

– singurul român mai răsărit care cîştigă o sumă destul de importantă cît să lase fetelor la masă 100 de dolari.

– buzunarul ros pe margini al unui individ pîntecos, din care scoate întruna bancnote nou-nouţe de 50 de dolari.

– pantofii scîlciaţi ai aceluiaşi individ.

– un asiatic, singurul perfect carismatic, care, acolo, în ţara lui plină de orezării nu cred că n-a văzut un western sau n-a ascultat măcar o dată Moricone, nejucînd altceva decît poker, uitîndu-se, încet, doar la vîrfurile cărţilor.

– crisparea jucătorilor odată cu încetinirea vitezei de rotaţie a bilei.

– şi în cele din urmă toate mesele golite de clienţi – români şi chinezi, englezi şi turci, plecaţi în faţa televizorului să vadă cum va da Hagi gol pentru Galatasaray.

Şi dacă ar fi un regizor aşa cum l-am imaginat pînă aici, ar filma şi o pereche de adidaşi negri care, zăbovind cîte puţin, se plimbau aproape reportericeşte de la o masă la alta.

Cătălin MANOLE

© F. Bobu

E norocul imoral?

– interviu cu Mihai CĂLIN, prezentator Super Bingo PRO TV –

Eşti omul de jocuri şi concursuri al PRO TV-ului...

Nu ştiu cum s-a nimerit... propunerea făcută de Adrian Sîrbu era o propunere în general, cu vreo şase luni de lansare. Nu era o propunere punctuală pentru ceva anume. La emisiunea de dimineaţă n-am rezistat prea mult, nici ca program, dar nici profesional... nu cred că eram bun. Apoi, următoarea propunere a fost pe concursuri. Era singurul loc de lucrat pe PRO TV. Pe ştiri, nu, nu eram jurnalist, nu eram de talk-show, aşa că am intrat pe „Ştii şi cîştigi". Era interesant, veneau oameni şi doldora de informaţii, dar şi inteligenţi. Era o echipă formată din absolvenţi ai diferitelor facultăţi care lucrau la întrebări, unele chiar dificile, pe domenii. Ei făceau întrebările, eu mă puneam la curent cu o zi înainte şi ceream lămuriri pe unde eram afarist. Era plăcut că sînt interesat de o mulţime de lucruri, chiar în liceu, vroiam la Istorie şi eram pasionat de tot felul de chestii. Nu supervizam întrebările, dar uneori, ştiind anumite lucruri, puneam întrebări pertinente şi descopeream unele erori, se mai întîmplă. După asta, au apărut pe alte posturi tv chestii mai facile, cu mai mult succes la public, şi ai noştri s-au gîndit să facă ceva de mai mult succes.

Tu aduceai audienţă?

Nu m-am gîndit niciodată la asta. Sondajele mi-erau favorabile, dar nu ştiu cît din simpatia de care mă bucuram susţinea *rating*-ul. Apoi, au urmat concursuri de care nu ştiu dacă eram pasionat, dar altceva n-aveam ce face. Ca actor, n-aveai de făcut decît divertisment. E mai lăudabil să faci un *sketch* decît un concurs? Mi-e greu să ştiu...oricum nu-ţi foloseşti în totalitate profesia ta în nici una din variante.

A urmat „Roata Norocului"

Era un job. Singurul lucru care mi-a plăcut era întîlnirea cu oamenii. Era haios. Bineînţeles, la Roată era nivelul mult mai scăzut decît la „Ştii şi cîştigi".

Ai o explicaţie pentru faptul că nu mai conta background-ul concurenţilor?

Nu mai era audienţa cea mare. Celelalte erau loto. Noroc. Cumperi bilet şi aştepţi să ţi se extragă numerele. Participarea e emotivă.

Cum te identifici cu eroul de la Super Bingo PRO TV?

Eu sînt acelaşi. Nu joc acolo nici un rol. Isteria Bingo există de ani de zile. Se chema Loto, dar impactul nu era popularizat, pentru că nu era la televizor. Foarte multă lume juca. Tatăl meu juca şi-mi zicea să-i dau nişte numere. N-am cîştigat, însă, decît 25 de lei, dar am gustat din emoţia jucătorului...

Trăieşti emoţiile spectatorului?

În momentul în care omu' cîştigă sumă mare, mă bucur, cînd e mică, sînt uşor dezamăgit. Nu e nici un rol, încerc să fiu plăcut, dar n-am o pasiune pentru Bingo şi nici nu-i văd un viitor ameţitor.

E imoral Bingo-ul?

Bine, aici e discuţie şi-n Parlament, iar cineva a spus să se interzică la televiziunile particulare, bine, dar la TVR 1 n-ar fi imoral? E noroc. E norocul imoral?

Ce limite îţi impui în dialogurile cu bingomanii?

Bine, jucăm un pic, cu dansuri şi cîntecele dintr-o reminiscenţă a Ministerului Comediei. Asta ar fi partea de *entertainment*. Avem limite de timp, că urmează *Ştirile*, şi limitele bunului-simţ.

Cum era bunul ăsta simţ?

Eu cred că am încercat să facem o emisiune elegantă. S-a tot indus treaba asta cu trăiască Bingo, şi mie nu-mi place să mi se zică sărut-mîna, mulţumesc, pentru că e riscul omului, iar dacă el cîştigă, e dreptul lui. N-am merite.

Dar ai avut gura argintată, mîna aurită...

Nu cred în chestia asta. Cineva trebuia să facă treaba aia.

Ţi-a afectat viaţa asta de prezentator de jocuri şi concursuri destinul de actor?

Deloc. Chiar dacă n-aş fi la tv, tot aş avea o problemă în a convinge într-un spectacol. Nu s-au spart geamurile Teatrului Naţional ca să mă vadă ca ăla de la PRO TV. Nu ştiu, pe de altă parte, şi cu Bingo ăsta, personal, aş vrea să fac altceva, fiindcă mă plictisesc destul de repede.

Ţi-ai dori să cîştigi ce cîştigă concurenţii?

Bineînţeles, dar ar fi culmea să joc la televiziunile concurente PRO TV-ului.

A consemnat Eugen ISTODOR

„Dumnezeu şi Bingo Europa"

– interviu cu Geo RAEŢCHI, realizatorul emisiunii Teleeurobingo Show –

Care este istoria apropierii dv. de jocul de Bingo?

Ca ziarist sportiv, aveam mulţi prieteni în domeniu. Unul dintre marii sportivi ai României, singurul campion olimpic al luptelor libere din România, Vasile Puşcaşu, m-a adus pentru prima oară (în '93 sau '94) la sala Bingo Europa din Bucureşti. M-am dus acolo ca jucător. Şi fiindcă există o lege nescrisă care se cheamă norocul începătorului, am cîştigat foarte mult: în '93-'94, să pleci cu 700.000 lei acasă, era ceva. Am venit în a doua seară, şi am cîştigat 500.000 lei. Şi aşa a ţinut-o norocul ăsta al începătorului vreo două săptămîni, că mă şi gîndeam: cîştigam la ziar cam de 10-20 de ori mai puţin decît la Bingo. Aşa că m-am legat cumva afectiv de sala aceasta. Tot întîmplarea a făcut ca directorul general al firmei să fie Vasile Stîngă, un fost mare handbalist despre care am avut ocazia să scriu de mai multe ori, şi de care mă lega şi-o mai veche prietenie. Dl Stîngă a jucat Bingo mai întîi în Spania. Acolo a cunoscut un avocat care a ajuns să-i fie partener în afacerea asta cu Bingo. Dl Stîngă, pe perioada cît a stat în Spania, nu a fost prea des în sălile de Bingo ci a vizionat multe casete video, în special cu muzică. Acolo şi-a educat foarte mult simţul artistic pe care îl are, fără discuţie. În concepţia actualului show, dl Stîngă are un rol foarte important.

Aţi asociat de la început jocul de Bingo cu divertismentul?

Invitaţi am avut de la început, actori, cîntăreţi, dar alţii la fiecare emisiune. Am avut o emisiune extraordinară cu Doru Octavian Dumitru, au fost şi Stela şi Arşinel, şi Nae Lăzărescu şi Vasile Muraru, şi Corina Chiriac. Spectacol a fost de la început (vă vorbeam de înclinaţia spre artistic a patronilor), nu erau, însă, atîtea găselniţe ca acum. Nu existau pe atunci, tichetele gratuite. Oricum, fiecare emisiune a avut ceva în plus faţă de precedenta: ori în planul jocului (măcar una din mărcile de maşini oferite se modifica) ori în plan artistic. De pildă, *Andrée* şi *No Comment* au debutat aici.

Formula „Zi-le, domnu' Geo" v-a legat numele, mai evident, de jocul de Bingo. De unde acest îndemn?

A plecat de la o chestiune practică. Înainte de emisiune, Mihai Mitoşeru şi cu mine ne gîndeam cum să întoarcem numerele. Şi i-a venit lui Mihai Mitoşeru această formulă elegantă: „Zi-le, domnu' Geo". Aşa am ajuns un clasic în viaţă, vorba lui George Stanca: „eşti de 30 de ani în sport şi n-ai intrat în folclor cum ai intrat acum".

Fair play-ul din sport e valabil şi pentru jocul de Bingo? Premiile uriaşe te pot pune pe gînduri...

Toate premiile, că sînt mari, că sînt mici, vin din procentul de încasări (din vînzarea biletelor de Bingo). La fiecare partidă, din vînzarea biletelor, tu trebuie să dai 50% premii jucătorilor (premii de linie de Bingo, premii speciale etc.); apoi impozitul către stat; cheltuielile de producţie; transmisiunea în direct; salariile miilor de oameni care lucrează în sistemul ăsta, începînd cu vînzătorii de cartoane şi terminînd cu directorii de sucursale. Sigur că se ajunge şi la beneficiu. Dar beneficiul, ca şi salariile actorilor, nu afectează în nici un fel cîştigurile jucătorilor.

Sînt voci, chiar din Parlament, care asociază Bingo cu „jocurile" de tip Caritas sau SAFI. Se pot face asemenea apropieri?

Nu se pot face astfel de asocieri pentru că principiul şi fundamentul celor două sisteme diferă extraordinar. Dacă Stoica venea şi spunea „Dă-mi banii, că-ţi voi da înapoi de 8 ori", aici se spune „Dacă jucaţi, veţi putea cîştiga". Este principiul guvernant al oricărui joc de noroc, începînd cu sistemele Loto Prono. În al doilea rînd, Caritas-ul nu era reglementat de nici o lege. Bingo este reglementat de o lege.

Care sînt of-urile Loteriei Naţionale în privinţa jocului de Bingo?

Loteria Naţională ar vrea să aibă monopolul acestui joc. Directorul acestei instituţii crede că, dînd la o parte pe alţii, va putea să-şi umple el buzunarele. El uită că într-o ţară democratică există concurenţa. Loto Prono a avut o sală de Bingo, în complexul Unirii, şi un joc de Bingo la Tele 7abc. Amîndouă au dat faliment. Instituţia respectivă a dovedit că nu se pricepe în domeniu.

Jocurile de tip Bingo nu cer, de la participanţi, nimic altceva decît o mică investiţie şi noroc. Nici un fel de cunoştiinţe, precum mai vechiul Robingo...

A existat şi la noi o încercare de a pune întrebări, simple, concurenţilor – pentru premii suplimentare. Dar, pînă la urmă, oamenii nu puteau răspunde, de emoţie. Din cauza emoţiilor, oamenilor li se încleştează gura. Cînd omul e sunat şi ştie că cel mai mic premiu e 100 de milioane, cînd el cîştigă un milion-două pe lună, e deja pe altă lume. Aşa că am renunţat la întrebări.

Cei care au norocul să cîştige ce fac, de obicei, cu banii?

Este limpede că, mai ales marilor cîştigători, viaţa li se schimbă. Despre marele cîştigător al milionului de dolari, de pildă, am citit în ziare că a dispărut. Dar eu ştiam că el avea de mult în minte să plece în alte ţări de soare pline. Majoritatea îşi rezolvă nişte probleme de viaţă cu aceşti bani: îşi iau casă, maşină, deschid o mică tarabă pentru copii. Mulţi preferă banii, nu maşinile, şi li se dă contravaloarea. Majoritatea nu investesc. Sînt oameni simpli, dar cu credinţă în Dumnezeu. Mulţi dintre cîştigătorii de Bingote au declarat că vor face donaţii, în special bisericilor. De multe ori, cîştigătorii spun „Mulţumesc lui Dumnezeu şi firmei Bingo Europa". Există asemenea alăturări, firma Bingo Europa avînd doar meritul că a organizat acest joc şi că se străduieşte să-l facă transparent şi cinstit.

Cum vedeţi viitorul jocului de Bingo?

Viitorul depinde numai de dragul românului de a juca. Depinde, de asemenea, şi de viitorul ţării. Cred că preocuparea pentru transparenţă şi fair play va asigura continuitatea jocului. Numai nişte duşmani ajunşi la putere vor putea face ceva împotriva jocului. Dacă s-ar întîmpla aşa ceva, ştiţi ce-ar ieşi? Ştii ce-ar fi în faţa Ministerului Finanţelor?

A consemnat Iaromira POPOVICI

„Această isterie..."

– interviu cu Ionuţ GHERASIM, deputat PNŢCD –

Aţi luat atitudine împotriva jocurilor de BINGO. Ce fel de atitudine a fost?

Eu fiind clujean, am trăit în '91-'93 jocul Caritas. Făceam naveta Bucureşti-Cluj, eram şeful de cabinet al lui Corneliu Coposu...

Şi duceaţi bani la Caritas...

Ce să fac? Unu, aveam o educaţie de la părinţii mei, doi, eram prea tînăr, trei, sînt un creştin practicant, greco-catolic, deci erau nişte incompatibilităţi. La ora actuală mi se pare inadecvat, în cadrul situaţiei economice din România, să existe această isterie, prin care poporul român pierde, nu doar bani, ci din demnitate. A fost o atitudine de suflet. Cred că se va prăbuşi ca şi Caritasul, cu mult zgomot.

Dar de ce v-aţi trezit acum?

Eu am luat atitudine acum vreo doi ani de zile cînd era un Bingo la Unirea, deasupra Circului Foamei. Atunci am discutat în Biroul de Conducere al partidului. Nu s-a luat nici o măsură, din populism sau nu, asta nu comentez, iar acum au luat atitudine CNA-ul, profesorul Ţepelea. De fapt, problema este nu jocul în sine, ci preluarea lui de către posturile tv. Într-o zi întreagă sînt programate jocurile astea ce zăpăcesc populaţia. E înnebunitor să-ţi dai seama că puţini cîştigă, iar cei mai mulţi pierd bani duminică de duminică. Şi trebuie să fie nişte oameni care să dea peste cap acest joc.

Aparenţa e salvată: se vînd bilete, se dau premii, se plătesc impozite. E cinste.

Dacă e să vorbim de psihologia românului care se ia după aparenţe... în '90 Corneliu Coposu era înjurat că a venit de afară şi n-a mîncat salam cu soia, iar cinci ani mai tîrziu, la moartea lui, erau vreun milion de oameni pe străzi. Poporul român e prea sentimental, se aruncă pe un subiect pe care nu-l cunoaşte de-ajuns... E un popor uşor de manipulat.

L-aţi manipulat şi dvs. în '96...

Sigur. Toată lumea l-a manipulat din '89 încoace. Românii au trecut la o libertate înţeleasă prost, adică numai sex, fotbal şi bingo, libertatea e libertatea mentalităţii.

N-aveţi dovezi că-i ceva necurat...

Din păcate, eu n-am nici o dovadă. Dacă e un joc Bingo, controlat de stat, pe un singur canal de televiziune, cu licitaţie, isteria e mult mai mică.

Dar vreţi să naţionalizaţi Bingo-ul, ca-n '47?

Iniţiativa liberă nu înseamnă a fura la nesfîrşit.

N-aţi demara pe cont propriu o anchetă?

N-am cum. Îmi trebuie ajutor de la Interne, de la Justiţie...

E Dudu...

Sigur, Dudu, eu şi Dudu Ionescu...

Vine şi Diaconescu, trei.

Eu voi cere o atitudine fermă şi clară, şi nu doar din Coaliţie.

Vine Campania electorală. Dvs. o să spuneţi: voi aţi făcut Caritas, PDSR-ul va spune: voi aţi făct ***Bingo... 1 la 1.***

Bine, Caritasul a adus multă durere sufletească şi materială.

E noroc să cîştigi la Bingo?

E ca-n fotbal, la alegerile pentru Campionatul Mondial, nu se poate să nu fie avantajate echipele gazdă. Ca să spun că-i ajută Dumnezeu mi se pare aberant, cum inadmisibil e că preoţi au sfinţit bilete de Bingo. E o bătaie de joc în faţa lui Dumnezeu. Cîştigă 10%, restul e înşelătorie şi ea vine de la cei ce conduc aceste jocuri. După aia, presa a relatat cum astfel de bilete sînt aruncate prin tomberoane. Nu se întîmplă niciodată într-un Bucureşti sau Cluj, ci se întîmplă în locuri mai îndepărtate, unde lumea e şi mai amărîtă.

A consemnat Eugen ISTODOR

● Anul VIII ● Nr. 376 ● 28 aprilie - 4 mai 2000 ●

Z. ORNEA

Partidul înaintea ţării

Istoria, mai ales cea naţională, ar trebui cunoscută de mai toţi cetăţenii ei. Măcar ca instrument de orientare. Rămîi efectiv interzis cînd constaţi necunoaşterea ei flagrantă de către cutare fruntaş de partid sau ministru în funcţiune. De curînd, la un conclav al tineretului PNŢCD, dl Ioan Mureşan, care cumulează demnităţile de prim-vicepreşedinte al acestui partid şi ministru al Agriculturii, a articulat, în chip de învăţ, enormitatea „Putem spune că a existat mai întîi partidul şi apoi această ţară". Cum aşa? Chiar a existat partidul dlui Mureşan înainte de constituirea ţării? Să notez aici repede cîteva date privind istoria acestui partid. Să admit, pentru o clipă, că dl Mureşan, inocent cum e, a avut ceva în minte. S-a gîndit, să presupun, numai la ramura transilvană a partidului creat, totuşi, în 1926. Şi anume la Partidul Naţional al Românilor care s-a constituit în ianuarie 1869 sub conducerea lui Alexandru Mocioni. Şi prin „ţară" identifică numai România Mare, creată la 1 decembrie 1918, confirmată, în iunie 1920, prin tratatul de pace de la Trianon. Redusă la aceşti doi termeni ai relaţiei (înfiinţarea PNR şi crearea României Mari) afirmaţia dlui Ioan Mureşan ar căpăta, cît de cît, înţeles. Dar mă îndoiesc că dl Mureşan a gîndit în aceşti termeni subînţeleşi (de mine). Mai degrabă e de admis că dl Ion Mureşan n-are, pur şi simplu, habar de istorie şi crede, cu superbie, că partidul său precede, nici mai mult, nici mai puţin, chiar ţara însăşi. Îl abandonez de aceea, pe dl Ion Mureşan, în inocenţa sa pură, şi socot util să familiarizez pe tinerii partidului său cu istoria sa reală.

Să spun, mai întîi, că e vorba de PNŢCD. Făcînd abstracţie pentru o clipă de ultimele două litere ale denumirii (Creştin-Democrat), adăugate acum un deceniu, rămîne în picioare tradiţia organismului istoric Partidul Naţional Ţărănesc. Asta presupune luarea în considerare şi a ramurii ţărăniste a partidului creat în 1926. Iar dl Ion Diaconescu, actualul preşedinte al PNŢCD, pune mare preţ, cum s-a observat, pe această ramură ţărănistă în frunte cu Ion Mihalache a PNŢ, de obicei ignorată de alţii, care, nedrept, se referă numai la aripa ei ardeleană în frunte cu Iuliu Maniu. Să notez, deci, că după Primul Război Mondial, intelectualii foşti haretişti pun bazele, la un congres al federalelor băncilor populare, Partidului Ţărănesc. Faptul se petrece între 7-18 decembrie 1918 şi fondatori sînt Ion Mihalache, prof. Ion Răducanu, dr. Milan Ionescu-Berbecaru, cărora li se alătură, relativ repede, Virgil Madgearu, dr. N. Lupu, Paul Bujor, avînd, din iunie 1919, ca organ de presă, ziarul *Ţara nouă*, apoi *Aurora* (condusă de dr. N. Lupu). Acest nou partid apărut pe harta politică a ţării cucereşte simpatii în lumea nevoiaşă de la oraşe şi sate. S-a întîmplat faptul uluitor că, la alegerile din noiembrie 1919, listele ţărăniste (pe alocuri cartelate cu partidul lui N. Iorga) să obţină un răsunător succes: 72 de mandate de deputaţi. Acest enorm succes recoltat la aceste alegeri impune definitiv Partidul Ţărănesc în viaţa publică românească: în guvernul blocului majorităţii parlamentare, Partidului Ţărănesc să-i revină două ministere (Ion Mihalache la Agricultură iar Ion Borcea la Culte şi Instrucţiune Publică). Şi PNR (Partidul Naţional) intră în acest bloc majoritar, Al. Vaida Voevod deţinînd chiar rolul de premier, semnînd, în această calitate, tratatul de pace de la Trianon. Guvernul Vaida Voevod e repede demis, la începutul lunii martie 1920, şi fostele grupări, din care fac parte şi Partidul Ţărănesc şi Partidul Naţional ardelean. Partidul Ţărănesc primeşte, în rîndurile sale, gruparea dr. N. Lupu şi pe cea basarabeană condusă de Pan Halippa şi C. Stere. A fost un mare succes pentru ţărănişti, pentru că au căpătat cultura sociologică şi doctrinară a lui C. Stere, încît, în martie 1920, Ion Mihalache declara că partidul său poate veni şi singur la putere, căci dispune de competenţele necesare guvernării. Iar Partidul Ţărănesc e, în aceşti ani, şi se va menţine, un partid de centru stînga, impunîndu-se, ca atare, în conştiinţa publică. PNR avea, în Transilvania, o puternică bază de mase la oraşe şi sate. După desăvîrşirea procesului de unificare naţională, programul acestui partid (elaborat încă în 1905) şi activitatea sa trebuiau să sufere serioase amendamente, de vreme ce principalul său deziderat, cel al luptei împotriva asupririi naţionale, se înfăptuise. În fapt, PNR se definea şi el ca un partid de centru şi astfel se exprimau fruntaşi ai săi precum Iuliu Maniu, Al. Vaida Voevod, Şt. Cicio Pop, Theodor Mihali, Vasile Goldiş. Către acest partid ardelean îşi îndrepta atenţia Partidul Ţărănesc, în vederea unor alianţe posibile şi necesare. La aceasta a contribuit, esenţial, ostilitatea ardelenilor faţă de PNL, adevăratul stăpîn al ţării, Ion I. C. Brătianu, negreşit făuritorul României Mari, bucurîndu-se de totala încredere a regelui Ferdinand. Ostilitatea faţă de atotputernicia PNL îi unea în acţiuni comune pe PNR şi Partidul Ţărănesc, care, la votarea Constituţiei din 1923 (sub un guvern, fireşte, liberal), s-au coalizat, părăsind împreună Parlamentul, în semn de protest faţă de un act socotit dictatorial. De fapt, trebuie notat, Partidul Naţional de sub conducerea lui Iuliu Maniu, deplin stăpîn în Ardeal, nu se putea impune în Vechiul Regat, în Bucovina şi Basarabia. Caută deci, rapid, alianţe dincoace de Carpaţi, aşa explicîndu-se fuziunea cu resturile takiste (printre care se găsea şi profund antidemocratul Stelian Popescu). Partidul Ţărănesc a dezaprobat această absorbţie (fuziune), fapt confirmat de aprecierea publică a oficiosului ţărănist *Aurora* din 24 noiembrie 1922. Dar nu exista alternativă. Cele două partide trebuiau să fuzioneze dacă voiau – şi voiau! – să se impună ca puternic partid de guvernămînt. Tratativele de fuziune se vor dovedi extrem de dificile şi, deci, îndelungate nu numai datorită forţei mai mari a Partidului Naţional în raport cu al ţărăniştilor. A intervenit aici, contracarator, structura temperamentală a unor fruntaşi ardeleni, cu deosebire a lui Iuliu Maniu, maestru neegalat în arta pertractărilor şi a temporizării. Mai totdeauna cînd lucrurile se apropiau de un final intempestiv apărea, nebănuit, un incident care schimba cursul tratativelor, împinse, iarăşi, în impas. Iuliu Maniu, cum spusese odată Mihai Ralea, cu psihologia sa de abate iezuit, era un maestru neîntrecut în ceremoniile de culise, mereu indecis şi echivoc, găsind deliciul în deliberările prelungite, procedînd prin istovirea preopinentului, niciodată la fel de rezistent şi de abil. Aceasta chiar în tratative lesnicioase. De astă dată dificultatea era însă reală. Trebuiau conciliate principii programatice. Aşa se face că tratativele de fuziune au durat aproape patru ani grei. La mijlocul anului 1923 totul părea încheiat, cînd, pe neaşteptate, un comunicat al ţărăniştilor vestea eşecul. O vreme tratativele dintre cele două partide sînt întrerupte. Dar în primăvara anului 1924 ţărăniştii sînt nevoiţi să reia pertractările. La 14 iunie 1924 un scurt comunicat comun anunţa încheierea fuziunii, prezentată în presă ca „un act istoric". Amăgire! Fuziunea, deşi perfectată, avea să fie denunţată, cu toate că la Bucureşti, în congrese extraordinare, cele două partide sancţionaseră hotărîrile delegaţiilor constituite ad-hoc. De astă dată, cuiul lui Pepelea a fost personalitatea lui C. Stere, pe care naţionalii ardeleni nu acceptau să o coopteze în conducerea noului partid, după cum ţărăniştii cereau ardelenilor să diminueze participarea foştilor takişti (în special a lui Stelian Popescu) în organismele de conducere. Interesant de precizat e faptul că tratativele pentru fuziune au fost purtate, în fazele sale finale, în jurul unei platforme, cuprinzînd zece puncte, elaborate de C. Stere, cu colaborarea lui Madgearu, care trebuia să constituie fundamentul principial al viitorului partid. Cum succesor al PNL a devenit anemicul partid al lui Al. Averescu (Partidul Poporului), cele două partide au reluat tratativele pentru fuziune, pentru a crea un puternic partid, căruia să-i revină succesiunea. Pentru alegeri, deocamdată, se încheie „un cartel electoral şi luptă loială, umăr la umăr". Tratativele pentru fuziune se reiau în vară şi durează tocmai pînă la sfîrşitul lui septembrie 1926. Fuziunea era, de data asta, aşezată sub semnul stabilităţii pentru că toate concesiile programatice (în dauna ţărăniştilor) fuseseră acceptate încă în 1924 iar Stere, s-a convenit, nu va fi inclus în organismul conducător al partidului nou creat. Aşa se fundează Partidul Naţional Ţărănesc, partid de centru stînga (stînga o realiza, desigur, aripa sa ţărănistă), Iuliu Maniu căpătînd demnitatea de preşedinte, Ion Mihalache (ca şi Vaida Voevod) vicepreşedinţi, iar Virgil Madgearu vicepreşedinte. Acest partid a guvernat ţara din noiembrie 1928 pînă în noiembrie 1933 (cu intermitenţa aprilie 1931-iunie 1932 cînd a guvernat N. Iorga) şi dacă nu şi-a putut realiza programul doctrinar de centru stînga, aceasta se datorează crizei economice mondiale din 1929-1933, care a dominat toată perioada guvernării naţional-ţărăniste. De o altă guvernare PNŢ nu a mai avut parte datorită acutului conflict dintre Iuliu Maniu şi regele Carol al II-lea, încît partidul s-a remarcat numai prin abila capacitate în opoziţie. Să căutăm în această moştenire neplăcută pentru un partid puternic cauzele actualului, totuşi, eşec guvernamental?

Acesta este partidul la care se referă, în necugetatul său discurs, dl Ioan Mureşan, şi care, oricum am privi lucrurile, n-a existat înainte de constituirea ţării.

© S. Ivanoschi

---

interstiţii

Grila U.S.V.

O revistă de programe TV ce se adresează, dacă e să ne luăm după titlu, „maniacilor" micului ecran utilizează un sistem de cotare a filmelor în funcţie de trei parametri: Umor, Sex, Violenţă. Sistemul e pe cît de simplu pe atît de, aşa cum vom vedea, derutant. Prima observaţie care se poate face e că, dacă ne luăm după această grilă, orice film conţine în mod obligatoriu cel puţin unul din cele trei ingrediente, indiferent dacă e vorba – reiau aici chiar etichetele propuse de revistă – de un thriller, de o dramă, de o comedie, de un western, de un film S.F., de acţiune, de aventuri sau de o peliculă „horror" (ceea ce înseamnă, totodată, că orice operă cinematografică e, în definitiv, o combinaţie – cu dozaj variabil – între umor, sex şi violenţă). În al doilea rînd, nu se înţelege dacă „steluţele" acordate fiecărei rubrici reprezintă o apreciere favorabilă sau, poate, o recomandare de genul „interzis spectatorilor sub 16 ani": două steluţe la „umor" indică, s-ar zice, că vom rîde în hohote; în schimb, două steluţe la „violenţă" sînt ambigue: să fie o invitaţie la a ne bucura ochii cu hemoglobină şi vînătăi sau un avertisment adresat sufletelor mai sensibile?

Una peste alta, pus în practică, sistemul ne rezervă numeroase surprize. Aplicînd creator teza lui Eugen Ionescu, conform căreia tragicul şi comicul se confundă, revista leagă nu o dată eticheta „dramă" de prezenţa umorului. *Cursa cea mare*, filmul lui Frankenheimer e „dramă" dar la „umor" are o steluţă; la fel, *Aşa e viaţa* al lui Blake Edwards. De un haz devastator pare să fie drama *Coşmarul* (caracterizată chiar, în textul de prezentare, drept „mişcătoare dramă") şi cotată, la umor, cu două steluţe! Cazul „dramei" *O iubire nemuritoare* e şi mai complex: povestea misterioasei iubiri a lui Beethoven are o steluţă la „umor" şi două la „sex" (de unde rezultă că prestaţia lui Beethoven e la fel de toridă ca aceea a eroinei din *Emmanuelle...*). Apărînd acolo unde nu te aştepţi, umorul e, dimpotrivă, absent din filme pe care tu, (tele)spectator neprevenit, le-ai apreciat tocmai pentru ironia subţire sau pentru accentele de fină parodie: nici o steluţă la „umor" pentru *Columbo*, pentru James Bond-ul intitulat *Never Say Never*, pentru *Rising Sun* (tot cu Sean Connery) şi pentru *Kramer contra Kramer* (acesta din urmă căpătînd, drept compensaţie, o steluţă la... „violenţă"!).

Să mergem mai departe? *Cineva acolo sus mă iubeşte*, biografia lui Rocky Graziano (interpretat de Paul Newman), e confundat cu peliculele difuzate după miezul nopţii din moment ce primeşte la „sex" tot două steluţe. *Iisus din Nazareth* al lui Zefirelli? „Violenţă" – o steluţă, la fel – *Faţă în faţă* al lui Ingmar Bergman, la fel *Marea bătălie* al lui Richard Brooks (cu Bogart), la fel *Inner Circle*, extraordinarul film al lui Koncealovski despre proiecţionistul lui Stalin... (pentru cine va fi fost steluţa de „violenţă": pentru Stalin sau pentru Beria?).

Vrea cinefilul un comentariu mai subtil? Scurtele texte însoţitoare sînt capodopere ale genului. Iată ce se spune despre filmul brazilian *La Nord de Rio*, prezentat – se precizează – la Karlovy Vary în 1957: „Critica de specialitate a remarcat că, deşi protagonistul acestui film era de culoare, filmul nu are deloc accente rasiale"...

Altfel, în josul paginii, acolo unde e programul de pe Arte, la recent difuzatele filme ale lui Fellini şi Visconti *(Rocco şi fraţii săi, Roma, Inocentul)*, numele regizorului nu a apărut niciodată, singurul reper fiind sibilinica indicaţie „coproducţie".

Vizionare plăcută !

Alexandru CĂLINESCU

Andrei SCRIMA

UN PELERINAJ, CÎTEVA ÎNTÎLNIRI...

– sau „cum neașteptatul mai coboară încă printre oameni“ –

Papa Ioan-Paul al II-lea a vizitat de curînd Israelul și teritoriile palestiniene. Diplomație eclezială care pledează pentru pacificare într-un ținut plin de tensiuni? Gest al unei îndelung urmărite politici ecumenice? Fără îndoială. Dar în primul rînd gest simbolic care merită să fie descifrat dincolo de grila lecturilor prea la îndemînă – mai cu seamă în această perioadă pascală cînd înțelegerea își poate celebra și exersa înnoirea.

Anca Manolescu: *Vizita aceasta nu merge oare pe drumul deschis de conciliul Vatican II în ce privește o nouă atitudine „catolică“?*

Andrei Scrima: Într-un anume fel, într-adevăr, călătoria papei confirmă obiectiv importanța și semnificațiile, încă neepuizate, ale conciliului Vatican II. Spuneam la vremea aceea cu o expresie cam „tare“ – pe care însă documentele oficiale au păstrat-o – că Vatican II „a salvat“ întrucîtva Biserica Romano-Catolică. E util să rememorăm ce era BRC pînă la papa Ioan al XXII-lea, inițiatorul conciliului. În contextul unei lumi calitativ noi față de cea în care BRC dăinuise, trăise, acționase pînă atunci, ea risca, simplu spus, să fie lăsată deoparte, alături de un drum care nu mai era doar drumul istoriei imanente (și aș preciza „profane“) ci însuși drumul destinal al omenirii. Acesta cunoaște desigur asemenea mutații dramatice și nu întotdeauna pozitive. E vorba de sfidări multiple, de ambiguități, de provocări care îi sînt puse înainte și determină o înnoire destinală: cu un cuvînt rapid, dar nu impropriu, am putea numi, pentru epoca noastră, această mutație *modernitate*. Pentru BRC, în forma ei propriu-zis occidentală, modernitatea a fost întotdeauna o problemă și o poticnire cărora a știut de bine, de rău, să le facă față de-a lungul veacurilor. (Cu atît mai mult cu cît ea însăși s-a manifestat adesea drept un catalizator al modernității.) La sfîrșitul Evului Mediu, de pildă, au avut loc marile conflicte cu Imperiul și cu ideea imperială, care au determinat o primă formă de secularizare. BRC a încercat și întrucîtva a reușit să dea un răspuns, mai apoi, marii fracturi protestante, care avea o cu totul altă importanță și semnificație: nu mai era vorba doar o secularizare; se instala o relativizare a acestei extraordinare instituții care continuă să fie BRC. S-a ajuns, mai tîrziu, la noi forme de coexistență – nu lipsite de o inteligență practică, de pragmatism –, soluții provizorii, dar viabile, precum Concordatul. (Aș evoca anecdotic savuroasa scenă dintre Pius al VII-lea, Signor Chiaramonte, și Napoleon certîndu-se între ei, se pare, pe italienește: romanul și corsicanul. „Commediante! Tragediante!“ îl face pe primul să strige celui de al doilea Alfred de Vigny în *Servitude et grandeur militaires*). Se atinge astfel un compromis, o formă de recunoaștere reciprocă ce a funcționat tot sec. XIX, într-o Europă încă stabilă, conformă ei însăși. Odată cu acest compromis BRC s-a retras din postura dominantă și a devenit un interlocutor intra-istoric, față în față cu niște structuri stabilite – regimurile europene ale secolului trecut – ce deveneau din ce în ce mai active, mai peremptorii și uneori mai intransigente. Situația s-a menținut pînă între războaie *grosso modo*, cînd noi emergențe, total neașteptate chiar pentru istoria seculară, au zguduit Europa. Ne referim desigur la cele două forme dictatoriale, una în inima lumii europene, cealaltă la marginea ei dar cu pretenții de revărsare în interior. Lucrurile devin și mai complexe după ultimul război. Anunțată încă din perioada interbelică, un fel de evoluție tumultuoasă a ethos-ului uman modern își face loc; spun ethos, nu etică: sensibilități și dispoziții ale umanității unde intervin nu atît instituțiile și formele de putere statală organizată, cît mai ales un factor lăuntric pe care omul îl asimilează accelerat prin educație, ambianță, prin noile medii de comunicare. Pentru acest ethos, referința la Biserică – Biserica în sens complex: o incontestabilă instituție europeană, dar mai cu seamă vector de gîndire, de creativitate, de viziune totală asupra omului și destinului lui –, referința aceasta devenea problematică. Din lăuntrul umanității moderne – în același timp cauză și efect ale acestei mutații rapide – apărea, se manifesta un soi de dificultate în relațiile cu Biserica și cu doctrina sa. Acum, cînd avem distanța istorică necesară, putem spune că reacțiile BRC au fost lungă vreme marcate de repliere și de crispare. Papa Pius al X-lea a exprimat, nu ca persoană ci ca personaj oficial, emblematic, această latură riguroasă pînă la rigiditate a unei anumite tradiții ecleziale. Trecem peste disputa aceleiași Biserici, la începutul secolului, împotriva modernismului, cu excomunicări care au continuat pînă în ultimii ani ai papei Pius al X-lea, în ajunul venirii lui Ioan al XXII-lea. Răsărit pe neașteptate, acesta a reacționat la periculoasa tendință de rigidizare și de îngustare a BRC. El va pune fără ambiguitate obligația unității în centrul conștiinței creștine, lansînd faimoasa formulă: „cît despre diviziunile Bisericii, responsabilitățile sînt împărțite“. (Altminteri spus, de vină nu sînt doar „ceilalți“, ci noi toți în egală măsură.) „Biserica trăiește ea oare adevărul ce o constituie și o definește înainte de toate? Nu slujirea propriei instituții trebuie s-o preocupe, ci serviciul pe care-l poate aduce lumii.“ Biserica trebuie să fie „slujitoare și săracă“. A urmat Conciliul Vatican II și s-a constatat cît de mult era așteptat, necesar. El a reprezentat o izbucnire, trecerea vibrantă către o ecumenicitate deschisă viitorului. Ortodoxia a fost, într-un anume fel, prezentă în lăuntrul acestui eveniment. Îngustarea despre care vorbeam – lucrul a fost repede înțeles – se datora și tendinței de a privi unitatea Bisericii ca rezultînd din supunere, din integrarea sub autoritatea unei instanțe supreme. Biserica Răsăritului continua să păstreze cealaltă față a unității: *colegialitatea*. Nu dominația formală, juridică ci comuniunea, libertatea în pluralitate. Din acel moment, Biserica Ortodoxă și comunitatea protestantă au devenit prezente ca un fel de conștiință a inanității separării, a dezbinării între creștini. Conștiința ajunsese la un grad de sensibilitate ce percepea separarea drept o insuportabilă contradicție. Contradicție între ceea ce era rațiunea de a fi a Bisericii – vastă, infinită deschidere înspre umanitate, cu o generozitate nu emotivă ci ființială, totală: și intelectuală, și activă, și materială – pe de o parte, și, pe de alta, realitatea la care se ajunsese (sau în care se decăzuse), ca fiece Biserică să se considere pe sine, în măruntele ei limite, o deținătoare exclusivă a întregului, a misterului universal al lucrării divinului în lume. Biserica Ortodoxă a fost, iarăși, prezentă în mod aplicat cînd s-au elaborat – în acest spirit colegial, prin discuții, căutări comune – noile forme de expresie care aveau să devină normative după Conciliu. M-am aflat printre participanții, ortodocși și protestanți, la Conciliu, ce erau priviți ca parteneri totali, adesea nu numai acceptați, dar urmați, înscriși în textul romano-catolic respectiv.

O regăsire a colegialității în act și în acte.

Și care, de astă dată, nu era doar activitate instituțională eficientă, ci avea o anvergură simbolică, sau chiar spirituală. Regăsirea, prin renunțarea la închiderile fiecăruia – atît de temută înainte – era, iată, posibilă, mai mult, de o ușurință în care se presimțea, poate, grația Duhului. A început apoi marea eliberare, cu anumite rezistențe desigur, ca întotdeauna. Dar mai ales a urmat întîlnirea de la Ierusalim dintre papa Paul al VI-lea și patriarhul ecumenic Athenagoras. S-a putut scrie atunci: „nici Roma, nici Constantinopolul: Ierusalimul“. Ierusalimul deja descoperit ca referință a întîlnirii, ca făgăduință a universalului. În acel moment de reală descătușare a catolicismului occidental (și de promisă deșteptare a ortodoxiei prin lucrarea patriarhului Athenagoras), și-a făcut loc de asemenea un alt interes, o serioasă atenție pentru religiile non-creștine. Ceea ce valorifica spiritul uman, capacitatea lui de a înțelege, de a trece dincolo de prejudecăți, de a se înnoi creator. Iată în ce măsură atitudinea actualului papă are precedențe, pregătiri... Ioan Paul al II-lea e, ca persoană și ca funcție, cineva care s-a lăsat prelucrat, purtat dincolo de el însuși, cu un fel de încredere dăruită total „imprevizibilului“ lui Dumnezeu. În felul acesta privește – a declarat-o el însuși – și această călătorie în țara Sfîntă, pelerinaj ultim...

Țara Sfîntă

Evenimentul concret, înregistrabil, analizabil și chiar „criticabil“ s-a produs. Și în acest caz, am putea spune, există o sfidare, o provocare. Pentru că actul se înscrie în oceanul tumultuos al evenimențialității moderne, care aduce și duce cu sine valuri de întîmplări și informații. E un risc asumat de papă cu simplitate și încredere, cu un fel de detașare de el însuși – ceea ce e o garanție spirituală de autenticitate. S-a dus în Țara Sfîntă. Țara Sfîntă e, întîi de toate, un termen asumat, confirmat pînă astăzi de vocabularul unanim al umanității. Geografic vorbind, noțiunea e labilă și nu neapărat fixată, unică. Pentru că, pur și simplu, geografia se învecinează aici periculos cu metageografia, cu celălalt tărîm. Referința lui centrală este Ierusalimul, unde se află nu numai rămășițele Zidului Plîngerii, extraordinara esplanadă a Templului cu Moscheea Stîncii și biserica Sfîntului Mormînt (cam barocă ca arhitectură, cam învălmășită, cam îmbîcsită). Însă toate urmele christice se află acolo, dincolo de nevrednicia materială a prezenței lor și a modului cum noi le administrăm încă. Ierusalimul e un loc nu numai simptomatic (pentru istorie), nu numai evident real, ci mai mult decît real: *simbolic*. Am uitat-o oare? Nu cred: simbolul e locul unde realul – imediat, evident – își deschide virtual drum înspre „și mai real...“ Cetatea Ierusalimului e simbolică în primul rînd pentru că aici converg – într-un fel viguros, chiar prea viguros uneori – aspirațiile și conștiința celor trei religii abrahamice. E simbolică și într-un alt mod, neperceput întotdeauna suficient. Acolo s-a întîmplat un eveniment cu o prezență foarte discretă în istorie, dar care depășea istoria: primul conciliu al noii comunități de credință ce avea să se numească Biserica creștină. Niște oameni de o puținătate socială evidentă s-au văzut dintr-o dată purtători literalmente ai unui spirit nou care spunea: Dumnezeu nu aparține unui popor definit, unei etnii, unei structuri religioase definite. Ci e cel ce se dăruiește și așteaptă întîlnirea cu orice om care se apropie în duh, în adevăr și în credință. E locul unde a început eliberarea universalului concret, a universalului viu. Or, papa s-a dus conștient că intră într-un Ierusalim amenințat astăzi de reîntoarcerea la o stare cvasi-sectară, devenit locul revendicărilor exclusiviste. De unde a fost, la început, pentru tradiția creștină cel puțin, locul noii deschideri spre universal: nu al excluziunii, ci al unei universale incluziuni. Papa a încercat – iar reușita rămîne deschisă viitorului – să reintroducă exigența discretă, spirituală, morală, umană a eliberării Ierusalimului de el însuși: printr-o rezolvare diplomatică a conflictelor. Mai mult, „stațiunile“ sale în Țara Sfîntă au pus, au celebrat, au asumat și au explicitat sensuri grave, esențiale, aș spune transcendentale. El a încercat să redea Ierusalimul și Țara Sfîntă funcțiunii și statutului lor „din altă parte“, „de sus...“ Cititorul poate crede că exagerăm în interpretările noastre. Nu! Acum cîteva luni a fost acolo, foarte discret, Dalai Lama. Sînt anumite semnale ce se propun libertății noastre de a înțelege și de a asuma eventual mesajul lor. Ierusalimul e locul totalității, unde nimănui nu i se poate interzice accesul sau, mai curînd, împărtășirea: împărtășirea cu Ierusalimul, cu ființa și cu sensul lui. E ceea ce a indicat destul de explicit papa, dacă știm să observăm și să citim.

Nisi exceptativum

M-aș opri la un alt moment al călătoriei și la un alt act, după mine, absolut singular, de o excepțională gravitate de semnificație, capabil să facă să se încline viitorul. Cîteva mari rețele de comunicație, Radio France de pildă, au remarcat și au menționat gestul; eu însumi am primit un telefon din anturajul papei care mi l-a relatat. Și am aflat astfel că papa nu numai încuviințase, ci chiar el propusese să aibă loc ceea ce s-a întîmplat. Era la Betleem, unde pontiful roman a ales să oficieze missa la 11. 30, în spațiul din fața Bisericii Nașterii, numit Piața Ieslei. În plină desfășurare a celebrării, la ora 12, papa și ceilalți oficianți se opresc și așteaptă într-o deplină tăcere, înconjurați de mulțimea la fel de tăcută. Iar în această liniște, se aude ridicîndu-se chemarea muezinului din minaretul moscheii din preajmă. Această chemare la rugăciune lansează invocația fundamentală a islamului, cea care într-un anumit fel îl rezumă și îl perpetuează: *Shahada*. *Shahada* în arabă înseamnă „mărturie“; e mărturisirea de credință, actul esențial de instaurare a islamului și actul său de durată, de dăinuire. Ea sună astfel: *La ilaha illa 'Llah* – „Nu există dumnezeu în afară (decît numai) Dumnezeu“.

Missa creștină, liturghia, suprema mărturie a creștinismului – care e sacrificiul ceresc al Celui răstignit și înviat – a adăstat în momentul acela pentru a primi într-un fel de ospitalitate sacră de dincolo de timp – în temporalitatea noastră, dar ceea ce se întîmpla era vertiginos și dincolo de timp –, a creat o pauză pentru a primi venirea mărturisirii islamului. Ceea ce e extraordinar, filozofic vorbind, dacă vrem, pentru că *Shahada* e construită – gramatical și logic – pe o uimitoare structură similară. Prima parte *(La ilaha)* e afirmația, recunoașterea, constatarea faptului că, vorbind omenește, creat, mundan, Dumnezeu nu există. Dumnezeu nu poate veni din acest domeniu, nu poate fi găsit, descoperit în lume: cînd te uiți într-acolo, constați că Dumnezeu nu există. După care urmează o stază *(illa* – afară de, decît numai). Intervine aici ceea ce în vechile compendii de gramatică, nu numai arabe, ci și medievale, se numea *nisi exceptativum*. Nu există Dumnezeu decît Dumnezeu el însuși, care emerge numai din sine. Omul nu-l poate pune, propune. Omul nu poate decît să-i facă loc în această pauză unde a făcut *tabula rasa* de orice formă și pretenție de divinitate, ce nu poate fi evident, din păcate sau din fericire, fundată în creaturalitate. *Nisi exceptativum, illa 'Llah*. În acest moment cu totul extraordinar de la Betleem a avut loc nu atît o întîlnire cît, în primul rînd, o venire, o *pogorîre*. Și una și cealaltă tradiție erau cuprinse în aceeași descensiune a Dumnezeirii înseși, proferîndu-se ea însăși pe sine. Între cele două tradiții nu mai era, în acel moment, opoziție, succesiune istorică, ci o împreună recunoaștere obiectivă. Nu mai erau necesare declarații de consimțămînt mutual. Singura declarație pe care omul o poate face e: nu există *nisi*. Singura atitudine adecvată e această clipă de *silentium* – de atenție și de primire – pentru a face loc pogorîrii prin care Dumnezeu însuși se pune, se spune pe sine. În vîrtejul evenimentelor mundane, a avut loc, iată, ba chiar s-a consumat un asemenea eveniment „de altundeva...“

N.B.: Prof. Andrei Scrima a fost observator și reprezentant personal al patriarhului ecumenic Athenagoras la Conciliul Vatican II.

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

glosar de tranziţie

Ţăranul român

Abandonată de mulţi ani, sintagma, degajînd un aer vetust, este brusc reactualizată într-un patetic apel prin care Ministerul Agriculturii îi cheamă pe locuitorii satelor să-şi ia în primire cupoanele menite să îi scoată din nevoi. Odinioară, cînd obedient şi fericit, ca în stihurile bardului de la Mircești, cînd năpraznic şi setos de sînge, ca în incendiarele versuri ale lui Coşbuc, ţăranul român ocupa un loc precumpănitor în retorica publică. Pe umerii lui stătea prosperitatea naţiunii, România fiind, aşa cum proclama cu mîndrie patriotică fiecare frază a fiecărui discurs politic, o „ţară eminamente agricolă". Numai arareori se făceau auzite şi altfel de cuvinte, de pildă la amărîta Casă a Poporului din acea vreme, unde un băieţandru famelic, izgonit de mizerie din satul lui oltenesc, declama poticnindu-se „Noi vrem pămînt" cu glasul cavernos care va asurzi ţara de-a lungul sfertului de veac cînd se va afla sub stăpînirea lui.

A venit apoi războiul, care l-a transformat pe ţăranul român în soldat, trimis să moară în stepele calmuce pentru salvarea civilizaţiei creştine şi după aceea, drept răsplată, în beneficiar al reformei agrare. Abia se încheiase împărţirea minusculelor loturi şi ţărănimea s-a pomenit dezagregîndu-se în tabere potrivnice: sărăcimea, reprezentînd proletariatul agricol, chiaburimea, întruchipare malefică a capitalismului sătesc şi mijlocaşii, ocupînd şi pierzînd această nesigură aşezare prin voinţa forurilor locale de partid. Zavera a durat mai bine de 15 ani, pînă cînd locul ţăranului român l-a luat ţăranul colectivist care, prin fuga la oraş, s-a metamorfozat în fost ţăran. Pămîntul ţăranilor era confiscat de aceeaşi putere care li-l împărţise.

Trei decenii mai tîrziu, fostul recitator înălţîndu-se cu helicopterul la cer, deasupra satelor, ca şi a oraşelor, a pogorît tranziţia. Operaţiunilor anterioare, de împroprietărire şi de confiscare, le urmează una cu totul nouă: restituirea. Viaţa omului fiind însă scurtă, după scurgerea atîtor decenii, majoritatea celor colectivizaţi cu forţa îşi dorm somnul de veci în pămîntul care ar fi urmat să le fie restituit. Şi astfel pogoanele pierdute cîndva de cei răposaţi sînt cele mai adeseori recuperate de moştenitorii lor. Fără să fi fost nici ţărani, nici colectivişti, aceştia se trezesc pe nepusă masă constituind o categorie cu desăvîrşire nouă: cea a ţăranilor legatari.

În contextul tranziţiei, ţăranul român s-ar putea defini prin trei parametri: locuieşte la ţară, munceşte pămîntul şi este proprietarul pămîntului pe care îl munceşte. Acesta ar fi însă un ţăran ideal – cel real fie nu locuieşte la ţară şi nu munceşte pămîntul al cărui proprietar s-a trezit, fie locuieşte la ţară şi este proprietarul unui pămînt pe care, din cauza vîrstei, nu-l poate munci, fie locuieşte la ţară, se află în putere şi este proprietarul unui pămînt pe care nu îl poate munci pentru că nu are cu ce. Constatîndu-i metehnele congenitale, tranziţia îi conferă ţăranului român o identitate sintetică, fără precedent istoric: cea de ţăran inutil. Căci sub zodia tranziţiei anumiţi protagonişti ai liberei iniţiative descoperă cu cît mai hrănitor poate fi grîul de import decît cel cultivat pe istovitele ogoare ale patriei.

Pavel CÂMPEANU

bazar

Poezia reţetelor

Nu e o onoare, dar poţi face parte din categoria celor care ştiu să gătească mai mult în teorie decît în practică. De nevoie, a trebuit să furnizez informaţii de precizie şi subtilitate performer-ului propriu-zis într-ale gătitului, de pe poziţia marginală a consultantului, ori a mîinii a doua. Sanda Marin (cartea de bucate, evident) e Referinţa,enciclopedia pe care o consulţi pentru siguranţă şi confirmare. Au apărut, însă, acum, multe alte cărţi şi reviste culinare. Chiar doamna de la una din librăriile Humanitas ne recomanda, la capitolul ultimele apariţii interesante, cîteva cărţi din bucătăria internaţională. În privinţa revistelor, nu doar cele pentru femei au pagini consacrate gătitului; există chiar publicaţii dedicate în întregime subiectului. Una dintre acestea este *Secretele bucătăriei* – reţete pentru fiecare (un supliment al revistei *Ioana).* Revista cultivă nu doar noua estetică gastronomică, tip joc de cuburi multicolor şi neverosimil, ci şi o posibilă poezie a limbajului de specialitate. Posibilă dacă vrei s-o priveşti nu din perspectiva, docilă, a receptorului-bucătar (privite astfel, reţetele sînt doar corecte şi clare) ci din cea a cititorului de varii literaturi. Pentru „tăiţeii cu sos de zbîrciogi", de pildă, „se pot folosi fie 50 g zbîrciogi proaspeţi, fie 25 g zbîrciogi uscaţi". Cuvîntul „zbîrciogi" este suficient pentru a te duce cu gîndul la o poezie dadaistă. Doar consultînd DEX-ul aflăm că e vorba de nişte ciuperci. Pentru prepararea tăiţeilor, în făină, griş şi sare „se face la mijloc o gropiţă şi se pun trei ouă proaspete". Şi-aici se pot găsi numeroase conotaţii ouălor care se cuibăresc, zgribulite, în ploaia de făină şi griş. Urmează, apoi, o lirică mai frustă: a ingredientelor ca atare. Pentru sos, „se toarnă (...) Sherry"; apoi se pune piper de Cayenne. Nu orice vin, ci Sherry, băutura doamnelor bine din multe romane care se respectă. Nu orice piper, ci unul de Cayenne. Internaţionalismul şi înălţimea standardelor te fac să intri în rîndul lumii doar citind. Călătoria „spirituală" în ţări „cu tradiţie" se poate face şi prin intermediul reţetelor, supralicitîndu-le valoarea strict utilitară. Limbajul culinar te aruncă pe mai multe coordonate. Una dintre ele este cea „de specialitate", a preciziei excesive de forme şi culori: „se împarte coca în opt bucăţi, din care se fac bile, apoi se rulează baghete de cca. 50 cm. Se rotesc sub formă de spirale şi se aşază în cerc" (Colăcei). În trei rînduri scrise apar deja trei forme geometrice diferite. Acestea nu sînt nici pe departe singurele, nici cele mai exacte: pentru ouă umplute se foloseşte un „spriţ în formă de stea", iar pentru frigărui de viţel carnea „se taie în cuburi cu latura de 2 cm." Cea mai exotică şi mai romantică poezie este cea a ingredientelor: piper verde, „curry slab", „avocado zdrobit", hasmaţuchi, tarhon, rozmarin, maghiran, nucşoară, salvie... Un paradis exotic al aromelor, cu tentă magică. Acestuia i se adaugă rafinamentul felurilor de brînză (Roquefort, Gouda, Camembert) şi îndrăzneala sosurilor (printre componente se numără rachiu de anason, vin rosé). Amestecul cosmopolit este reglementat de verbe seci, impersonale (se curăţă, se topeşte, se scutură, se toacă, se spală...), înveselite ici-colo de cîte unul mai puţin utilitar (se decorează, şi, mai ales, se garniseşte). Şi consacrat prin denumiri pe măsură: „omletă de somon pe gulii"; „supă de orez romană", „frigănele de somon cu conopidă", „curry de pui cu nuci de Cajou". Văzută prin paginile revistelor, bucătăria apare ca un joc dadaist de alăturări surprinzătoare.

Iaromira POPOVICI

Războiul, pacea, astrele

Stimată doamnă astroloagă,

se împlinesc un an şi două săptămîni de cînd v-am scris, aici, în *Dilema,* pentru prima oară, avînd grijă să vă informez, atît pe D-voastră cît şi pe eventualii cititori, că acea scrisoare deschisă şi impudică este totodată şi primul capitol al unei cărţi intitulate, provizoriu: „Al patrulea mondial". Vedeam atunci o legătură dramatică – şi camilpetresciană! – între începutul bombardării Iugoslaviei şi elanul cu care vă abordam şi vă explicam, concis, filosofia mea de viaţă în care mersul şi descifrarea astrelor se înscriu armonios. Vă denunţam atunci ca pe o teroristă în toate previziunile privitoare la zodia mea. Vă acuzam că niciodată nu aţi avut pentru noi, scorpionii, prognoza unei zile cît de cît agreabile, liniştite; mergeam pînă într-acolo încît vă numeam „cea mai cioraniană astroloagă." Am revenit după trei săptămîni – iertaţi-mi acest rezumat, dar îl socotesc necesar – constatînd că scrisoarea mea a avut urmări benefice şi v-aţi modificat stilistic, nu numai pentru scorpioni, dar şi pentru tauri, raci, berbeci etc., devenind o generoasă în zile bune şi foarte bune, în expresii tot mai puţin lemnoase. Vă imputam, în final, doar că n-aţi prevăzut cutremurul din 28 aprilie 1999, pentru acea zi promiţîndu-mi-se o zi bunicică. Sigur că eram excesiv – o astroloagă nu e Hâncu şi nu se ocupă cu ce-i sub pămînt, ci cu ce-i pe cer şi dincolo de cer, dar nu acesta e motivul pentru care nu v-am mai scris, sau mai corect: motivele. Sînt două, aparent fără legătură, dar care – în termeni de ai D-voastră – intră într-o conjuncţie pe care sper că o veţi sesiza.

Primul motiv este acela că în ultimele luni de zile am pus la grele îndoieli ideea mea, răsfrîntă şi în titlul cărţii: „Al 4-lea mondial." Nu încetarea bombardărilor în Iugoslavia m-ar fi convins că n-am dreptate în felul cum văd lucrurile (dacă „lucruri" se pot numi războaiele...). Căci dacă ce s-a realizat în Kosovo se numeşte pace – atunci abia că devine valabil acest „Al 4-lea mondial" cu noutăţile sale, nu numai tehnice, în acest continuu progres al perversităţii cu care scopul înalt e compromis de mijloace oribile. Nici Cecenia nu mi-a dat apă la moară, fiindcă eu joc chiar şi cu mine fair-play, spre diferenţă de cei care bombardau Belgradul pentru crimele lui în Kosovo, dar nu şi – Doamne fereşte! – Moscova pentru ce face ea din Groznîi, ei nuanţînd foarte clar şi benefic pentru meseria D-voastră şi a mea: Miloşevici nu e Elţîn, nici Putin, chiar dacă Kosovo e o problemă la fel de intimă a Iugoslaviei precum Cecenia a Rusiei. Nu.

Îndoieile mele, ca de obicei, au venit din reacţia semenilor mei, prieteni sau duşmani (de nenumărate ori îmi desemnaţi duşmani în jurul meu, eu nu-i văd, îi caut, îi găsesc, îi justific...); e poate o nenorocire de a mea, dar nu pot ignora factorul uman; ca atare:

n-am găsit pe nimeni care să-mi dea dreptate;

nici unul nu avea senzaţia (auzi termen!) că ar trăi un război mondial, dacă americanii, englezii, francezii, germanii erau gata să nu moară, ci doar să facă praf monstrul sîrb, iar ruşii, chinezii, plus mari procente de români nu vedeau în monstru decît o victimă tot mai nevinovată cu fiecare pod distrus.

Ca atare: şi cei pro şi cei anti NATO mi-au spus răspicat că exagerez. Că fabric grozăvii. Că să nu scap „Billy Mincinosul" la „Acasă". Că mai bine să citesc horoscopul meu – ei ştiau că eu mi-am asumat deschis „prostia"! – decît să...

Acesta a fost un argument decisiv în a vă părăsi; nu e greu de explicat: se ştie că în perioadele de conflagraţie mondială, se petrec – calm vorbind – violente degradări spirituale; omul decade, filosofii deznădăjduiesc, profeţii dîrdîie nefericiţi şi satisfăcuţi, negustorii, dacă nu-s de arme, îşi plîng mărfurile stocate, îndrăgostiţii se sărută cu ultimele puteri, bridgiştii sînt luaţi drept dezertori etc. Dar dacă nu e război mondial decît în capul meu? Dacă nu e deloc un al patrulea mondial, cum văd eu lucrurile şi titlul cărţii mele, şi e cum zic ei: „un moment ceva mai dificil... un mauvais quart d'heure...? Priveşte cum pleacă dl Cernomîrdin la Belgrad, în seara cînd FMI-ul i-a dat 4 miliarde de dolari lui Primakov şi vei înţelege totul!". Am privit.

Ei bine,.doamnă, pe mine m-a descurajat, m-a disperat faptul că nu e război mondial şi atunci m-am comportat la fel de degradant ca şi cum ar fi! Trăind în pacea pe care nu aveam puterea s-o neg – cărţi nescrise şi, mai multe, citite, cronici săptămînale la *Dilema* şi *Prosport,* belotă şi bridge săptămînal, discuţii nesfîrşite despre Saramago şi chenzine la limita superioară a decenţei etc. – mi-am permis un act de trădare, de nesupunere sentimentală, de dezertare din ordinea plată a păcii pe care am fost silit s-o accept: v-am trădat! V-am înşelat cu altele. Cu una care-mi anunţa, în februarie, o sănătate beton. Cu alta care-mi anunţa că voi rămîne în lift. Cu o a treia care insista să fiu optimist. Cu o a patra care la cap. „sănătate" scria că „se îngroaşă gluma". Nu trebuie să vă spun că toate prognozele nu se adevereau, dîndu-mi o crescîndă melancolie după ale D-voastră, exacte sau inexacte. Nu melancolia, ci realitatea, „la zi", mă face să vă scriu. De cînd Putin a fost primit la Londra de Regină şi de dl Blair („Tony" – cum îl numeşte, la pertu, Vladimir Vladimirovici), de cînd am văzut cu ochii mei că „totul va fi ca înainte", în pace şi onor şi covor roşu, mă gîndesc să mă întorc la horoscopul D-voastră. V-o mărturisesc cu un mare efort de a mă păstra sobru. Daţi-mi un semn că mă înţelegeţi şi că nu v-am dezgustat prin oportunismul meu. Trăiască lupta pentru pace!

Radu COSAŞU

regula jocului

● De Paşti, cu o promptitudine de ordonanţe, televiziunile noastre scot pe tapet, invariabil, nefrecventabilul film despre Isus al lui Zeffirelli – echivalentul în mişcare al „Mîntuitorului-cu-mieluşei" (cromolitografie) din unele case de creştini... Singurul film viu şi adevărat dedicat Acestuia – *Evanghelia după Matei* (1964) de Pier Paolo Pasolini, cu Enrique Irazoqui în rolul lui Isus, imaginea lui Tonino delli Colli şi o coloană muzicală care combină Bach, Mozart, „negro spirituals" şi cîntece revoluţionare ruseşti... – nu este programat niciodată! Puteţi (re)vedea această capodoperă la Cinematecă, într-o singură proiecţie (de ce?) duminică, 30 aprilie, la ora 14. (**a.l.ş.**)

scrisoare din New Orleans

Prima-i gratis sau bolşevicu' electronic

Cea mai recentă carte a lui Stephen King, „Călare pe glonţ", este în prezent disponibilă numai în varianta electronică. Poţi s-o transferi în computerul tău, dar nu poţi s-o cumperi de la librărie. Se pare că toutlemondeul profită. Editura lui King, *Simon & Schuster,* reuşeşte să se plaseze în fruntea gloatei în revoluţia ce va să vie, cea a cărţilor electronice. Compania de soft Adobe Acrobat oferă clienţilor săi un bonus sexy. Cyber-distribuitorii, SoftLock.com, Amazon.com şi Chapters Online reuşesc să lanseze e-cartea, un terminal portabil, elegant şi la modă, jumate incunabul, jumate silicon. Stephen King cîştigă milioane de noi cititori şi nu ştiu cîte milioane de dolari pentru a fi fost primul care să încaseze glonţul, dacă nu să îl călărească. Cititorii lui King pot să se fudulească acum cu noul stil de lectură, sticlindu-şi display-urile prin cafenele. Copacii tresaltă de bucurie. Cine iese în pierdere?

Cu siguranţă, nu iubitorii de cărţi. Cei care iubesc cartea ca obiect nici nu vor clipi. Chiar dacă toate cărţile, de acum pînă la sfîrşitul lumii, vor fi scoase doar în variantă electronică, iubitorii de cărţi tot vor avea suficiente volume tipărite care să-i ţină ferice ocupaţi cîte zile or avea. Există destule cărţi necitite, nevîndute sau la mîna a doua în lumea aceasta ca să potolească foamea retro a oricărui amator de hîrtie.

Viitorul n-a fost să fie ca în celebra Farenheit 451. Acum, în viitor, cărţile nu-s arse, ele pur şi simplu dispar. Oamenii n-au nevoie să înveţe cărţile pe de rost, trebuie doar să le transfere în computere. Memoria unui laptop mediu este mai mare decît memoria oricărui individ. Dacă odinioară cenzorii îşi puteau permite să ardă cărţile, pentru că se găseau în număr limitat, acum nu mai pot face asta. Pot să le şteargă, dar numai din propriile terminale. În locul tirajelor limitate avem acum un număr infinit de exemplare.

Şi totuşi, mă sîcîie îndoiala. Da, sîntem martorii unei revoluţii. Nostalgia nu-şi găseşte locul aici. Şi totuşi, ca în oricare revoluţie care se respectă, se simte deja suflarea unui „imperativ istoric". E-cartea este încă doar o opţiune, ca un membru oarecare al Frontului Popular. Dar mîine? Şi computerele erau doar o opţiune cu nu prea mult timp în urmă. Azi sînt de neînlocuit. Este e-cartea un bolşevic electronic? În viitor, citirea unei lucrări o să semene cu scrisul la maşină. Se poate, dar de ce s-o faci? De ce să mergi cînd poţi să zbori?

De rîsul lumii fie acela care spune că mersul este mai bun decît zborul. Dar eu o spun: e mai bine să mergi decît să zbori şi decît să conduci. Mersul îţi dă viteză optimă pentru gîndire. Dacă mergi prea repede, nu poţi gîndi şi dacă nu poţi gîndi, nu poţi scrie şi dacă nu poţi scrie, nu o să mai existe cărţi. Ceea ce o să cam elimine „conţinutul"* (content) din media (content-provider). De bună seamă, o să apară cei care gîndesc mai repede, scriu mai repede, cum o să apară şi cărţi scrise atît de repede pe cît permite editorul de text cu comandă vocală. Dar pe acestea o să le pîndească scurt-circuitul, chiar la vremea la care n-o să mai poţi fără ele.

Prima-i pe gratis.

* Scriu „conţinut" – şi „content" în paranteză – fiindcă e vorba de un „buzz-word" foarte nou în industrie. „Content" este mai mult decît informaţie, este tot ce se transmite în media (care se cheamă de aceea „content-provider"). Este un termen perfect vag şi în limba americană. Am ridiculizat de multe ori şi cuvîntul, şi ideea de „content", care-nseamnă totul şi nimic. Totul este „content" – sau „conţinut", aşa că la urma urmelor, patronii media care cer „content" cer în fapt Totul. Sîntem gata să le dăm şi asta, dacă plătesc bine.

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
(traducere de Ioana AVĂDANI)

(Rubrică difuzată la *National Public Radio* şi publicată în *The Realist, Gambit Weekly, The Baltimore Sun* şi *Funny Tonus)*

din fanfare funerare

V-aaliniaţi!

Bune lucruri spuneau cei de demult. Iacătă unul singur: „Intuiţia fundamentală a lui Avicenna, exprimată încă din *Logica (al-Shifa')*, este că predicatul «om» nu poate fi atribuit unei pluralităţi de subiecte individuale decît dacă esenţa omului nu este în sine nici universală, nici singulară: nici universală deoarece, dacă ar fi aşa, nu ar putea exista în ea nici un om singular; nici singulară deoarece, dacă ar fi aşa, nu ar exista în ea decît unul singur (ed. Veneţia, 1508, f. 12ra)" (în Alain de Libera, *Cearta Universaliilor*, p. 192).

E greu de explicat ce vor a spune rîndurile de mai sus din punctul de vedere al minţii noastre prea puţin dedate cu asemenea îndeletniciri. Greu e de priceput, cum zic, care e situaţia specifică; adică dacă totul ar fi în om la modul universal, cum anume ar mai avea loc într-însul omul celălalt, cel singular. Păi nu e prea greu de înţeles treaba asta: vine, să zicem, Vadim, însoţit de-a dreapta de Funar, şi zic că aşa şi pe dincolo, adică noi, poporul, sîntem ce nu s-a văzut şi pomenit, pe urmă (iertată-mi fie alăturarea!) zice Cioran că sîntem ca pietrele, pe urmă Nae Ionescu şi el grăieşte şi spune că ortodoxul este român din fire (ontologic) în timp ce greco-catolicul e altfel, adică românaş din îndatorare cetăţenească (fenomenologie, ar fi asta de pe urmă). Unul, orice ar face, este român ca pasărea pe creangă, aceasta cîntă frumos pentru că ontologic este menită să împodobească muzical cosmosul; chiar fără să vrea, chiar fără să priceapă: dumneaei este aşa şi nu va fi în veci pururea altfel. Măi, măi, zicem noi, adîncă încredinţare, desăvîrşită raţiune! Toate bune, dacă moş filozoful pomenit mai sus n-ar crede că fiind aşa, omul universal nu-l lasă pe ălalaltul, pe cel singular, să fiinţeze pe faţa pămîntului. Unul este, celălalt piere. Am mai spus că asemenea rătăcire filosoficească nu a tulburat mintea scriitorului celui mare, acesta vede, mai întotdeauna, copacul, nu pădurea. Caragiale nu atîta în minte poporul au avut, cît pe Mitică la bere, pe el l-a cercetat cu grijă, pe el l-a arătat cu toate ale lui. Ce vrea să zică fabula asta? Nimic alta decît că universaliile alungă, rezolvă, dirijează, fac în aşa fel încît să ne bucurăm că cele multe şi mărunte se aliniază pe plutoane disciplinate, cam tot aşa cum la vremea apelului de seară, în armată, cînd venea tovarăşul ofiţer de serviciu şi striga el porunca: „v-aaliniaţi!", noi pe dată ne aşezam pe grupe, întorceam capul spre dreapta, în direcţia şefului de grupă, al purtătorului de AG7, pe urmă cei din spate îndatoraţi erau să stea în dreptul celui din faţă, în aşa fel încît privind noi, precum filosoful îndrăgostit de universalii, dintr-o parte să vedem şirul bine aliniat şi mai lung al grupelor, iară din faţă scrutînd, alta să nu ni se arate decît şirul mai scurt al celor trei grupe: iară pistolarul doi din prima grupă să aibă în spate, nevăzuţi, pe ceilalţi pistolari asemenea. Unul şi Multiplu.

Acu e adevărat că acelaşi moş filosoful zice că esenţa predicatului *om* nu poate fi nici (doară) singulară pentru că, de ar fi aşa, „nu ar exista în ea (în esenţa respectivă) decît unul singur". Cum rezolvă Caragiale problema? Păi într-un mod practic: managerul berăriei ştie că atunci cînd dumnealui zice ceea ce s-a îndatorat să zică, nu mai e nimic de adăugat, şi că atunci cînd Mitică bea bere chiar asta face. E adevărat că, vorba lui Budai Deleanu, prin singular se întrevede universalul, aşa că vezi bine: prin Mitică „să înţăleg ş-alţii carii tocma aşa au făcut şi fac". Şi tot el zice următoarele vorbe cu tîlc, punînd capăt daraverii şi neputinţelor noastre: „Cel înţălept va înţălege!..."

Daniel VIGHI

pe m.t.r.z. în publicetate

Ponturi. Poante

Totul a început cu nişte teaser-e (adică zgîndăritoare / de orizonturi de aşteptare). Cu năucitoare (aşa cred unii) / unghiuri de filmare. O grămadă de ziarişti se înghesuie să intre într-o sală de conferinţe.

Montajul este dinamic, filtrele de culoare dau spre verzui, pentru a prezenta această poveste simplă: o masă de ziarişti intră într-o sală. Nişte gazde – bodyguarzi foarte „cool" – liniştesc mulţimea, înainte de începerea conferinţei de presă.

Fraza de final, indicaţia bodyguardului-purtător de cuvînt, vine după cîteva apeluri deranjante de telefoane mobile. „Oricum nu o să mai aveţi nevoie de astea" spune tînărul (dur – că aşa e „aspiraţional" junele modern) aparte. Chiar dacă anterior tînărul specificase „Închideţi telefoanele", rămîne impresia, dată de şoapta aparteului şi acel „astea" zeflemitor că e vorba despre persoanele de sex feminin din jur.

Doar o impresie, pentru că reclama (im)propriu-zisă apare peste cîteva săptămîni să lămurească lucrurile. E vorba despre noua firmă de telefonie mobilă Cosmorom.

În acelaşi cadru – cu ziarişti şi gazde cu feţe de killeri – se desfăşoară acum de sus pe un perete un uriaş cearşaf cu logo-ul în cauză şi memorabilul slogan însoţitor: „Cosmorom. Un serviciu de cuvînt". Să-l comparăm, strict tehnic, cu sloganele firmelor concurente. „Viitorul sună bine" zice sloganul Connex. Iar cel Dialog „Face totul posibil". Se vede diferenţa?

Sloganul Cosmorom reuşeşte o performanţă rară: nu e slogan. Pentru că nu respectă regula de bază a conceperii unuia – nu are o „arie semantică" „atotcuprinzătoare", nu lasă posibilitatea „interpretării infinite". E concret ca o definiţie strictă, şi nu pozitiv vag, ca o idee inspiraţională generoasă.

Mai mult, pînă şi „definiţia strictă" nu e corectă. Cosmorom nu este un serviciu. Mesageria vocală este un serviciu. Redirecţionarea apelurilor este un serviciu. Cosmorom prestează servicii. Atunci corect ar fi (ca definiţie, nu ca slogan) „Cosmorom. Servicii de cuvînt."

Asta e viaţa. Într-un peisaj publicitar în care Connex şi Dialog şi-au restrîns bugetele încît mai apar (aproape) doar ca sponsori, Cosmorom poate să iasă în evidenţă. Dar nu prin inteligenţa campaniei, a mesajului acesteia, ci prin simpla prezenţă. Tot e ceva...

Uitînd puţin de publicitate, e de remarcat calitatea semnalului Cosmorom – 1800 MHz – care va determina în timp (după ce Cosmorom va avea o acoperire mai mare decît cele două – trei oraşe programate pentru următorii doi ani) scăderea preţurilor serviciilor şi taxarea la secundă la concurenţă.

Şi în final un pont care vă va face o mare plăcere: firmele de telefonie mobilă au venit în România cu posibilitatea tehnică de a taxa la secundă din prima zi. Dar nu a făcut-o... De ce oare?...

Bogdan DUMITRESCU

trecerea prin reviste

America

Prin ce-i fascinează pe unii sau îi intrigă pe alţii America? Ne oferă un răspuns la această întrebare numărul dedicat Americii al revistei *Secolul XX*, începînd chiar de la primele rînduri ale editorialului semnat de Ştefan Aug. Doinaş: „America de Nord, dar mai ales Statele Unite, exercită un fel de fascinaţie asupra noastră, a Europenilor. Poate că este singurul tip de fascinaţie care n-are nimic exotic: nu este vorba de ceva ce ne deosebeşte fundamental, de o alteritate care să pună problema respingerii sau a asimilării, adică o atitudine reducţionistă. Dimpotrivă, este vorba de ceva ce, într-un fel, ne aparţine şi ne defineşte, aşa cum o treaptă superioară de organizare a umanului se află, deja, prefigurată, pe treptele inferioare. America ne atrage irezistibil printr-o indenegabilă superioritate." De o indeniabilă superioritate este vorba, într-adevăr. Numai că discursul domnului Doinaş s-ar potrivi mai degrabă în cazul raportării noastre, a românilor, la ceilalţi „noi", europenii. Distanţa dintre noi, românii, şi ei, americanii, este însă atît de mare, încît Statele Unite sînt, pur şi simplu, pentru noi, o altă planetă. Ceva de neconceput, pe care unii îl mai numesc şi miracol. Cum să nu fie aşa ceva exotic? Şi, aşa stînd lucrurile, cum să nu fascineze?

Un american ar explica foarte simplu în ce constă miracolul, pentru el ceea ce nouă ni se pare extraordinar ţine de firescul cotidian. James Rosapepe, Ambasador al Statelor Unite ale Americii la Bucureşti: „Pentru multe popoare sentimentul naţional derivă dintr-o combinaţie de solidaritate etnică şi practici religioase comune, ca şi din secole de istorie şi tradiţie comune. Americanii totuşi provin din grupuri etnice diverse, aparţin unor credinţe religioase diferite şi sînt laolaltă de relativ puţin timp. Ceea ce îi uneşte pe americani este un document politic, Constituţia, pe care am conceput-o la scurtă vreme după cîştigarea independenţei. Atunci cînd spui că eşti american faci de fapt o afirmaţie politică, însemnînd că subscrii la un anumit set de valori politice şi civice. Aceasta este cheia pentru a înţelege modul în care ne autodefinim." Pare simplu. Dar oare este de ajuns să importăm Constituţia americană pentru a deveni americani? Se pare că nu, pentru că, aşa cum observă şi domnul James Rosapepe, ne deosebeşte ceva fundamental, şi anume ideea de naţiune.

În ansamblu, acest număr al *Secolului XX* este, aşa cum ne-a obişnuit prestigioasa revistă, unul foarte bine articulat, care are meritul că nu se rezumă să fie doar o exclamaţie de entuziasm în faţa unei realităţi extraordinare, ci se încumetă să pună în discuţie probleme şi chiar aspecte negative (o adevărată democraţie, oricît de avansată ar fi, are şi aşa ceva, numai că, spre deosebire de regimurile totalitare, care clamează perfecţiunea, ea nu ascunde gunoiul sub covor). Revin, însă: chiar şi deficienţele sistemului american sînt atît de îndepărtate de noi, sînt atît de deasupra noastră, încît le percepem ca realităţi dezirabile. De exemplu, într-un articol al lui Peter Gross se analizează criticile care i se aduc în America jurnalismului american, culminînd cu acuzaţiile că ar fi lipsit de profesionalism sau că ar submina democraţia. Pentru noi, însă, ar fi ceva nesperat să ne putem lăuda cu un jurnalism cum e cel american! Americanii vorbesc de o post-corectitudine politică (aşa cum aflăm dintr-un articol al lui Kevin Cope), iar la noi jurnaliştii scriu cu nonşalanţă că femeia nu e om... **(C. P.-B.)**

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

Sindromuri

Sindromul „visul de aur al omenirii“

Sosirea dinspre Răsărit a aprobării pentru rotirea către tărîmuri pline de lumină şi verdeaţă a perechii ce a „întinat“ atîta amar de vreme „nobilele idealuri“ ale comunismului, a deschis drumul pentru construirea acestuia şi în România.

Regiile autonome ale statului, sprijinite nemijlocit de Oficiul Concurenţei, sub privegherea părintească a tuturor guvernelor perindate pe la Palatul Victoria din 1990 încoace, s-au hotărît să preia pe umerii lor eforturile şi sacrificiile cerute de construirea noii orînduiri.

„De la fiecare după posibilităţi“ s-a concretizat în scăderea continuă a productivităţii muncii, scăderea calităţii serviciilor (de exemplu, telefoanele pot fi „deranjate în cablu“ timp de opt luni, la 100 metri de oficiul telefonic), în neîndeplinirea sistematică a sarcinilor de muncă (de exemplu, un tren poate deraia „din cauza căldurii“ pe o linie tocmai ieşită din... reparaţie capitală). Personalul cu activităţi în teren îşi culege în linişte porumbul şi via, personalul funcţionăresc îşi citeşte ziarul la cafea, iar personalul cu funcţii de conducere e ocupat mai ales cu licitaţii, comisioane şi conducerea firmelor-căpuşă înfiinţate pe numele soţiilor, copiilor şi părinţilor. Lucrătorii de la TAROM nu mai catadicsesc a cîntări şi aranja bagajele nici măcar pentru avionul prezidenţial, iar după ce acesta ratează decolarea, e nevoie de ceva timp pînă să fie aduşi de pe la treburile lor oamenii necesari pentru rezolvarea problemei combustibilului.

„Fiecăruia după nevoi“ s-a concretizat în creşterea continuă a salariului real al lucrătorilor din sectoarele energetic, extractiv şi de prestări servicii, aflate încă în proprietatea statului, pe baza creşterii aberante a preţurilor şi tarifelor practicate, care mai apoi au stimulat continuu inflaţia şi au contribuit decisiv la blocajul financiar şi la incontrolabila degringoladă economică. Începînd cu gunoierii şi terminînd cu minerii, lucrătorii aparţinînd unei lungi serii de categorii profesionale care nu necesită nici multă şcoală şi nici multă calificare profesională au solicitat cu violenţă şi au şi obţinut creşteri salariale care, prin raportare la salariile altor categorii profesionale, plasează România pe un loc cu totul special între ţările lumii.

Cu nişte timp în urmă, citeam într-un ziar britanic un articol ironic despre, la vremea respectivă încă premierul John Major. Acesta era – spunea articolul – cel mai prost plătit premier din toată istoria Regatului Unit, cîştigînd doar 50.000 lire sterline anual, în comparaţie cu cele 46.000 ale unui profesor universitar sau cu cele 100.000 lire pe lună, cît cîştiga (în echivalent monetar contemporan) Wellington. Dacă ne gîndim şi la camionagii francezi, care nu cu mult timp în urmă şi-au încheiat greva, bucuroşi că au ajuns să cîştige pe lună a treia parte din salariul unui profesor universitar şi la profesorii universitari români, care s-ar bucura să cîştige pe lună jumătate din cît cîştigă un electrician de la RENEL sau o casieră de la Metrou, ne dăm seama că „într-o anumită parte a României“, în sfîrşit, *comunismul a învins*.

Costurile trecerii la comunism, denumite cu delicateţe „costurile tranziţiei“, sînt acoperite prin sărăcirea sălbatică a celor rămaşi pe dinafara procesului.

La prima vedere, pare ciudat că primele semne ale victoriei comunismului s-au manifestat în România abia după ce foarte mulţi au avut naivitatea să creadă că a avut loc o revoluţie anticomunistă. Dacă ne gîndim însă mai bine, realizăm că esenţa „visului de aur al omenirii“ – anume gratificarea imediată şi cu minimum de efort a instinctelor primare – exercită o atracţie irezistibilă asupra indivizilor cu nivel redus de instruire şi că această situaţie va fi de îndată utilizată în scopuri de manipulare de către politicieni, manageri şi lideri sindicali de tipul celor ce s-au făcut stăpîni pe România acestor zile.

Petru LISIEVICI

ZILELE UNOR SALAHORI

Brăţara de nisip

Dropie rîde la primăvară şi primăvara rîde la Dropie. E ştirb, cu o mustăcioară rară şi blondă ce-i înveseleşte faţa. Munceşte. Acum se aşează pe o piatră în curtea din Sinaia, şi-şi trece o mînă înnegrită de praf peste fruntea transpirată şi roşie (să scriem în paranteză că acum aduce destul de bine cu Nică a lui Ştefan a Petrei puţin mai vîrstnic, cu părul bălai zbîrlit în toate părţile şi dîre de murdărie pe faţă). **„Chirilă Dragoş“**, îmi spune şi-mi întinde mîna. Imediat, de undeva din casă, o voce spartă rupe vraja acestei minunate zile de primăvară: „Bă, Dropie, lasă-te, bă, de poveşti şi adu naibii odată nisipu ăla, că ne prinde noaptea!“ „Zidarii. Mă cheamă“, îmi zîmbeşte timid Chirilă Dragoş şi reapucă toarta găleţii cu nisip. Peste nici un minut trece iar pe lîngă mine cu găleata goală. Apoi încă o dată, din sens invers, aplecat din şale cu un mers grăbit de raţă, cu nisipul în găleată, transpirînd şi tot aşa de vreo opt ori. „Greu al dracului nisipu ăsta! Şi n-ai zice, că găleata nici nu-i plină, da' sînt vreo patruzeci de chile aici.“ Şi chiar sînt. Nisipul e ceva al naibii de greu. „Acuma mi-a zis că pot să fac o pauză mică. Ce-a ieşit soarele...“ Nu prea are ce să-mi zică, îngînă cîte ceva, e evident că vrea doar să se odihnească. „Ăştia-mi zice Dropie, că mă trag de prin Bărăgan, da' nu mă supăr, că n-o spune că-s răi. Mai rîde de mine şi io de ei, aşa e cînd te ştii cu omu...“

Pînă şi eu îl ştiu pe Dropie, de la fotbal, numai că el nu ştie că eu îl ştiu. Dropie era portar, cel mai beat portar pe care vi-l puteţi închipui vreodată. Se clătina în poarta lui, ieşea alături într-una inexistentă, se prăbuşea din nimic, se ridica greu. Uneori, mingea se izbea de el şi atunci Dropie era fericit. Lumea rîdea, iar el se aplauda singur.

„Păi, după ce car şi io mormanul ăsta de nisip, mă duc să mă cinstesc. Din banii pe care îi iau, am şi pentru mîine, am şi pentru joi...“

Vocea spartă care îl cheamă iar pe Dropie cu nisipul e a lui Marian Strizu. Negricios, mic de înălţime, un pic nervos: „dă-l dreacu de beţiv nenorocit, stau eu după curu' lui toată ziua, parcă-asta e fericirea mea în viaţă, să fac mortar!“ O face că trebuie, că e şomer (nu mai lucrează la Mefin), că are doi copii şi-o muiere. D-aia. „Că ce, nu mi-ar place să stau acasă în fotoliu c-o berică, să citesc Prosportu? Da' parcă se poate aşa ceva? Uită-te la ăsta cu care ai vorbit, la Chirilă, păi ce treabă are ăsta? Îţi spun eu ce face: ia banu de-aici şi-l dă pe votcă. N-are familie de ţinut, stă la fra-su, normal, ce să facă omu? Toarnă cu votcă!“, vorbeşte cu năduf, amestecînd cimentul cu var, cu nisip şi apă. Se mai luminează dacă îl întrebi de Steaua. „Stau prost băieţii acum. Da'-i pune Piţurcă pe picioare, că le are. Campionatu' următor e al nostru.“

Nea Ene e tîmplar. Aşa cum sînt desenaţi în manual tîmplarii: oameni în vîrstă, serioşi, cu halate albastre, cu creioane după ureche, cu şublere sau alte chestii de genul ăsta. Au în vocabular mii de cuvinte vrăjite care te sperie, te năucesc, îţi dau certitudinea că omul care le rosteşte este cel mai desăvîrşit profesionist. Cuvintele provin din germană (se putea?) şi sînt substitutele mult mai vulgarelor noţiuni de uşă, lemn, fereastră, cuie, clanţă, priză etc.

Altfel, nea Ene a venit doar să măsoare tocul de la uşă. Scrie totul pe hîrtie. Tacticos. „Mîine mă apuc de treabă, acum îmi iau măsurile să fie totul ca la carte.“ Vine cînd îl chemi, e pensionar, nu ţine cu nici o echipă, nu joacă fotbal, nu bea. „Dom'le, tîmplăria-i brăţară de aur! Dacă n-aş face ceva, mi-ar rugini oasele!“ Unul dintre zidari îmi face cu ochiul: „Ce te îmbrobodeşte moşu... Îi merge gura...“ Iar apoi către tîmplar: „Hai bre, nea Ene, lasă-te de asta, mai bine zi-ne şi tu un banc, să rîdem şi noi aicia!“ Şi nea Ene spune un banc cu crocodilii care zboară, Dropie ascultă, varsă găleata cu nisip şi rîde.

Matei FLORIAN

Coşar, zidar, hamal

Radu Bancu este coşar şi cu toate că o astfel de meserie nu este neapărat de zilier, ea are zilele numărate. Cel puţin aşa am înţeles eu de la Radu, acasă la el, unde nu de mult era *cafeneaua sobarilor*.

Să fii coşar înseamnă şi să fii sobar. O defecţiune la coş poate duce la demontarea bucată cu bucată a sobei respective şi apoi remontarea ei. Operaţiunea durează trei zile dacă sînt respectate şi urmate toate etapele, dacă nu, se poate face într-o zi şi jumătate. Diferenţa se va simţi la calitate: „La o piesă, adică la o sobă, se fac, să zicem, 10 operaţii; poţi să faci doar 6 – să fuşăreşti, adică să faci un lucru superficial“, îmi explică domnul Bancu. El este un coşar de carieră – înainte de '89 a muncit la diferite vile, pentru oamenii partidului, a prins şi cîteva plecări *afară*, în Ungaria şi Germania, unde a lucrat case româneşti de protocol. După '90 lucrurile au început să meargă tot mai greu: încep să se simtă cei 40 de ani de muncă, lumea este tot mai săracă şi „poate ar vrea să-mi dea mai mult, dar nu au“. Gravă este apariţia sistemelor de aer condiţionat şi a microcentralelor de bloc. Dl Bancu caută în memorie şi-mi spune: „Cea mai veche sobă pe care am văzut-o era de la 1700 şi sîntem în 2000... să sperăm că o să mai dureze un pic“. Anul ăsta nu a avut nici măcar o singură comandă serioasă; doar intervenţii minore. Cînd are o sobă de făcut nu cere plată cu ziua – se face contract, cu clauze – este plătită lucrarea. Se calculează la mărimea sobei, din cîte cahle (piese) este alcătuită. O cahlă costă 12.000 de lei la manoperă, pentru construit şi 3.000 de lei pentru revizuire: „şi dacă omul se simte şi obligat moral – te pune la masă, da' eu oricum am în geantă întotdeauna ceva“.

Radu Bancu are drept hobby pescuitul, „pasiune înrudită cu meseria de sobar-coşar: îţi impune o mare răbdare, o şcoală a răbdării, pentru că cel ce nu are răbdare nu poate face lucru bun. Şi mai mult, e o meserie a solitudinii, pe asta nu poţi să o faci decît singur“.

© L. Muntean

Cea mai frumoasă casă la care a lucrat? În urmă cu 25 de ani, la actorul Ion Marinescu, undeva pe strada Italiană, într-o vilă la etajul trei: „Am cunoscut-o şi pe soţia dînsului – Anda Caropol – tipi foarte simpatici, am muncit cu plăcere la ei“. Cît despre imaginea coşarului care dansează şi cîntă pe case... „Viaţa e mai tristă... nu e ca la teatru, la Tănase“.

Încerc să găsesc *zilieri* adevăraţi în en-gros-ul Europa. Doi indivizi, unul slab şi altul burtos, împing un căruţ cu gunoaie: „Noi nu spunem nimic. Noi oricum avem contract de colaborare. Nu spunem.“ Într-o salopetă plină de var, un tînăr văruieşte în mov o florărie. Îl cheamă **Negoiţă Cristian**, are 30 de ani şi în general face „zugrăveli, tencuieli, zidării“, dar nu se fereşte de muncă „orice ar fi“. Cîştigă între 50 şi 150 de mii pe zi. Nu întotdeauna. De aceea nici nu se poate calcula aproximativ pe lună: „că azi iei 100, mîine 50, poimîine poate nu iei nimic, că nu-ţi dă omu', te ia şi la bătaie...“ Totuşi, găseşte de muncă atît cît să-şi întreţină familia: „Dacă vrei, este de muncă, dacă nu... stai acasă, croşetezi, te jeluieşti...“

În Piaţa Obor, după ce merg din bodegă în bodegă, îi dibuiesc în cele din urmă pe hamali, undeva după nişte tarabe. Tocmai au terminat de descărcat o maşină de carne şi acum se odihnesc. Imaginea lor se potriveşte cu descrierea unui patron de terasă: „vezi că-s unii mai rablagiţi aşa... că ce cîştigă la maşini beau la mine şi-mi dorm p-aici prin tarabe“. Din cinci inşi doar doi sînt mai lucizi, deşi e mijlocul zilei. Nu vor să-şi *dea numele*, mă servesc cu ţigări *Plai*.

Un hamal (sau încărcător) cîştigă pe zi pînă la 300 de mii. Cel mai bine sînt plătiţi la cartofi, la portocale şi la carne cîteodată: „Acum am descărcat 20 de carcase de porci şi mi-a dat 10.000 de lei. O carcasă de-aia are 60-70 de kg. Nu poţi să te tocmeşti la preţ că dacă nu ai de muncă ce să faci? Slugă. Eşti slugă la ei“.

Se munceşte de la 5 dimineaţa pînă noaptea tîrziu: „Dacă-i de muncă munceşti, dacă n-ai bani nu mănînci... te mai odihneşti“.

Toţi cei de-acolo au locul de muncă şi domiciliul în piaţă. Se doarme prin tarabe, pe cartoane... Unii sînt oameni în toată firea, alţii puştani, majoritatea de cel puţin 7 ani locuind în acest loc. Aşa cum i-am văzut eu, au ajuns probabil din cauza alcoolismului. Unul dintre băieţii tineri îmi cere să-i iau un interviu separat. Mi se şopteşte despre el că bea de la 3 litri de votcă în sus. Abia bîlbîindu-şi cuvintele îmi spune că şi el descarcă la maşini: „de bani îmi iau şi mîncare şi ţigări şi băutură. Eu beau“. Mă roagă să scriu următoarele: „Eu sînt Ionel Eugen. Lucrez la Piaţa Obor şi cine mi-a luat banii o să regrete“. Îl întreb de părinţi. Se enervează brusc, îmi arată o tăietură groaznică pe mînă. Devine incoerent. „Mi-e dor de ei... da' nu mă vor... ce să fac? Mă duc. Îl iau de cap şi paf! Îl omor, mă duc la puşcărie. Băăă! Nu mai rîde! (Se întoarce la cel din spatele lui, îl scuipă.) Că te-ncalec acuma!“... Tremura, cred că îi venea să plîngă, mi s-a părut imprevizibil. Îi spun: „Ionel o să vin mîine să fac un articol numai cu tine“. El pare împăcat. Eu plec.

Cătălin MANOLE

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

îl cunosc pe...

Gigi Japonezu

– lăutar de pe Cumpătu-Sinaia –

Cîntă ceva care-ţi place ţie cel mai mult...

Şefule, asta care merge frumos aşa de se urcă aşa pe dealuri, aşa, ăsta sînt eu.

Şi din ce cîntăreţ cunoşti?

Maria Tănase, mare, mare, mare, oho!

Cum ai învăţat meseria?

Tata meu mare acordeonist. A murit în '94, Feraru Vasile, mama cu vioara. Şi eu am furat meseria asta, este? Ce să faci? Meseria asta se fură, nu se-nvaţă. Corect? Eu am cîntat la nunţi şi mi-ar fi zis: putrezeşte! Or, eu pe Valea Prahovei îs cunoscut. Puteţi vorbi cu domnu' comandant Gigi Stan.

Ai cunoscut multă lume?

Sigur, eu cînt ce vreau eu, ei cer ce vor ei... asta ca să ai informaţie. La nuntă nu bagi tangouri, nu bagi tu mie *Macarena*.

Dar ce bagi?

Salţi... I-auzi de nuntă!

Dar la moarte cînţi?

Dar de ce mă întrebi aşa ceva? Eu, cioclu? Nu-mi place mie să întrebi.

Dar la propria nuntă ai cîntat?

Poftiţi? Ce faci, bă? Am 40 de ani, trăiesc la o căbănuţă, am o meserie... Adică, de ce, bă, mă întrebi? Eu te întreb de rele?

Dar de plecat, ai fugit cu mireasa de pe la vreo nuntă?

Nenică, astea sînt mixajuri. Păi, vine PRO TV-ul dacă e, este? Păi, nenică, e unu' Gigi Japonezu în ţara asta şi mă ştie toată Poliţia.

De ce v-aţi zis Japonezu?

Că, în orice caz, se ia unu'-altu' de mine că-s ţigan şi eu zic: Stai, nenică, acolo, că dacă dau, s-a rupt şi nu mai ai „ha-ha". E? Eu sînt băiat de băiat. E? Să fie clar! Îi înfund şi ochiu'. E?

Ce viaţă e-n Sinaia?

E nasoală aici. Uite ce este, eu cîştig la muncă cinstită. Nu mănînc azi, nu mănînc mîine, da' poimîine tot cîştig. Nu bag mîna-n buzunar!

Eşti mulţumit cu viaţa asta?

Oho, cum! Meseria mea asta e.

Ce e aia artist?

Ce e artist? Nu bagă mîna în buzunar, nu sparge, nu violează. Că ăia care se duc la PRO TV ce fac? Este? Că violează, fură, sparg şi se duc la PRO TV. Este?

Crezi în Dumnezeu?

Da, da' nu mă duc la biserică, că îi e frică de mine. Mă duc la biserică, cînd am serviciu cu mireasă.

Se aude prin Cumpătu că ai fost la Paris?

Era un canal lung... Cola Cao, ştii ce eşti acolo? Cu căciula pe jos, un cerşetor. Cum am ajuns acolo? N-am ajuns, vrăjesc şi eu fete cu carte. Ţiganii se duc, dar eu nu plec din Sinaia.

Se aude prin Cumpătu că ai cîntat cu Irina Loghin.

E, cîntat... am cîntat cu mama la vioară. De la difuzor o ştiu pe Irina şi Benone şi, nu vă supăraţi, îmi place Adrian, copilul minune.

Şi Ravel cum ai învăţat?

Da... stăteam la difuzor într-o seară şi am zis ce mă-sa la minor şi be sidol... După ureche, nenică!

Dar din Dragomiroiu ştii?

Stai, tataie, e aia cu părul lung pînă în păsărică? O ştiu. Iată-mă!

Eugen ISTODOR

roluri

Rău augur

„Stimaţi telespectatori, bună dimineaţa! Transmitem telejurnalul. Grav accident în Pacific: un feriboat filipinez s-a scufundat la 3 mile de ţărm, din cauza furtunii violente. 67 de morţi, 89 de dispăruţi. Este considerat cel mai grav accident din ultimii zece ani." În acest timp, se văd diverse ambarcaţiuni navigînd probabil la locul accidentului, cîteva şalupe transportînd răniţi, copii plîngînd, femei ţipînd, bărbaţi, paza de coastă, helicoptere zburînd, persoane care au scăpat ca prin minune din accident, cu feţe livide, disperate, strigînd ceva într-o limbă necunoscută. „În vestul Franţei au avut loc cîteva atentate cu bombe în *fast-food*-uri. Un salariat a fost ucis, cîţiva trecători au fost răniţi. Atentatul nu a fost revendicat de nici o grupare." Se văd ziduri sparte, poliţişti patrulînd în jurul unor cordoane de siguranţă, ambulanţe, maşini ale poliţiei cu sirenele şi girofarurile în funcţiune, femei speriate, bărbaţi demni, diverşi gură-cască. „Accident de cale ferată în Marea Britanie. Două trenuri s-au ciocnit frontal: un rapid care făcea legătura între Londra şi o suburbie vestică. 16 morţi, 36 de răniţi. Nu se cunoaşte numărul dispăruţilor. Se anchetează cauza accidentului." Vedem vagoane deraiate de pe linie, contorsionate, cadavre acoperite cu folii de plastic, maşini de ambulanţă cu sirenele în funcţiune, poliţişti, ceaţă. „Sinucidere în masă. Peste o sută de persoane, membre ale unei secte religioase, printre care femei şi copii, şi-au dat foc într-o localitate din Uganda." Imagini dezvăluind ziduri calcinate, trupuri carbonizate, peisaj deşertic. „Un elev de paisprezece ani a deschis focul cu o armă automată asupra unor colegi şi profesori dintr-o şcoală din Kalamazoo, omorînd doi elevi şi rănind cinci persoane, printre care şi o profesoară." Copii plîngînd, mame disperate, profesori derutaţi, poliţişti, medici, maşini ale Salvării, cineva povesteşte împrejurările tragediei. „Mari incendii în pădurile din sudul Greciei." Păduri arzînd, helicoptere încercînd să stingă focul. „Cutremur în nordul Chinei. Pînă în prezent au fost dezgropate 28 de victime." Ziduri dărîmate, praf, resturi de obiecte casnice. „Inundaţii în Cambodgia". Oameni cu cizme de cauciuc, cîmpuri sub ape, bărci... „Accident de circulaţie..." Imagini. „Un tînăr şi-a dat foc..." Secvenţe. „În Kosovo au fost descoperite cincizeci de cadavre într-o groapă comună..." Imagini corespunzătoare.

„Telejurnalul nostru s-a încheiat. Vă dorim o zi minunată alături de noi! Următorul telejurnal la ora nouă şi jumătate".

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

AGRESYVYTATE LA MASCULYY COMUNYTAR-PUBLYCYTARY

● Agenţia France Presse anunţă că urşii Panda vor primi Viagra pentru a le creşte libidoul şi a-i salva astfel de la extincţie. Potrivit *The Times*, oamenii de ştiinţă sînt nevoiţi să recurgă la pastila-minune ca o ultimă încercare, după ce medicamentele tradiţionale chinezeşti au dat greş. Un mascul Panda nu se poate împerechea decît 10-20 secunde, „ca atare şansele ca femela Panda să rămînă însărcinată sînt, din nefericire, destul de reduse" – scrie şi *Beijing Youth Daily;* „cu Viagra, masculul ar putea atinge 20 minute". Jiang Hemin, directorul unui centru Panda din provincia Sîciuan citat de cotidianul chinez, este sceptic însă: „Am încercat să le dăm medicamente chinezeşti pe la jumătatea anilor '90; rezultatul a fost că dorinţa sexuală a crescut corespunzător, dar în acelaşi timp a crescut şi agresivitatea, masculii începînd să atace femelele... Evident, nu a fost un lucru bun, aşa că a trebuit să renunţăm la experiment. Adevărata problemă – spune dl Jiang – este că mulţi urşi Panda nu ştiu să se împerecheze." (**a. l. ş.**)

● Dacă eşti producător agricol şi mergi la piaţă să-ţi vinzi marfa, se poate întîmpla să-ţi treacă prin cap că n-ar fi rău să te deosebeşti cumva de alţi producători care vor şi ei să şi-o vîndă pe a lor, făcîndu-ţi concurenţă. Şi-atunci, nu stai prea mult pe gînduri, iei o bucată de carton şi scrii pe ea cu pixul: „CARTOFY ALBY – 3000". (**D. S.**)

● La ce slujeşte o groapă în carosabil situată în vecinătatea unor reşedinţe diplomatice? În multe cazuri, ea poate procura clienţi atelierelor de reparaţii auto. Dar sînt şi excepţii fericite: pe o străduţă unde se află două case de diplomaţi, un cîine comunitar îşi găsise un adăpost comod şi liniştit, într-o asemenea groapă, de unde privea lumea cu blîndeţe. (**T. C.**)

● Unele panouri publicitare ni-l înfăţişează pe candidatul la Primăria Capitalei, Călin Cătălin Chiriţă, într-o poză neconcludentă, spunîndu-ne că el nu are timp pentru fotografii, fiindcă e dedicat problemelor cetăţenilor. Multe alte panouri ni-l prezintă, în schimb, fotografiat din toate poziţiile. Ce trebuie să înţelegem din asta? Că nici chestia cu problemele cetăţenilor nu e adevărată? (**C. P.-B.**)

UN ANIMAL CRUD CARE SE HRĂNEŞTE CU LEGENDE ŞI ALIFII DESPRE TRECUT

● Cei care încă şi azi susţin că „Gorila" lui Rebreanu e cea mai corectă metaforă pentru ce înseamnă politica în viaţa omului, au datoria să înscrie în bibliografia problemei şi această declaraţie recentă a unui om politic occidental care, fireşte, n-a citit romanul: „Politica este un animal crud care se hrăneşte, pentru a supravieţui, cu carne de om cît mai proaspătă". A spus-o Massimo D'Alema, fostul prim-ministru al Italiei, primul fost comunist, azi „democrat de stînga", care a condus, timp de 18 luni, un guvern în Europa occidentală. (**R. C.**)

● Cu mintea la filmele americane în care abundă bandiţi periculoşi, românii îşi creează din cînd în cînd cîte un bandit-legendă. Ne aducem aminte ce isterie a stîrnit fugarul colonel-bandit Truţulescu, cum media isterizată îl prezenta ca pe un specialist în diversiuni şi deghizări, ca pe un individ deosebit de periculos, pentru ca bărbatul cu burtă şi chelie, la vîrsta a doua, să fie prins într-un mod descurajant de banal. De cîteva luni, o asemenea legendă se crease şi în jurul lui Bebe Carabină, alt infractor deosebit de periculos pe care toată poliţia îl căuta. Cînd am auzit că a fost prins, mă gîndeam la echipaje întregi de „mascaţi", comandouri complexe în genul celor pe care stupizii de americani le-au trimis pentru a-l scoate din casă pe micuţul Elian Gonzales. Cînd colo, comandoul care l-a prins pe Carabină era compus din săteni din Ghimpaţi (ghimpăţeni!?) înarmaţi cu lanterne, bîte şi şipci de gard, între care s-a remarcat „Limbă", surdul satului. Nici măcar bandiţi nu avem cum ar trebui. (**C. G.**)

● Smuts Mokalele, vrăjitor dintr-un sat din Africa de Sud, a permis „unor turişti suedezi să-i fotografieze panoplia de instrumente pe care le folosea, precum şi prafurile şi alifiile de plante" cu ajutorul cărora îngrijea bolnavii tribului. Imediat după asta, „ca şi cînd pelicula le-ar fi absorbit energia" – instrumentele, alifiile şi prafurile şi-au pierdut puterea binefăcătoare, motiv pentru care, „disperat, bătrînul negru a adresat o plîngere comisiei pentru Drepturile Omului de la Helsinki, sub acuzaţia că a fost transformat din vrăjitor în şomer" *(Formula As,* nr. 410). Pe zi ce trece, disponibilizarea devine o problemă globală... (**T. C.**)

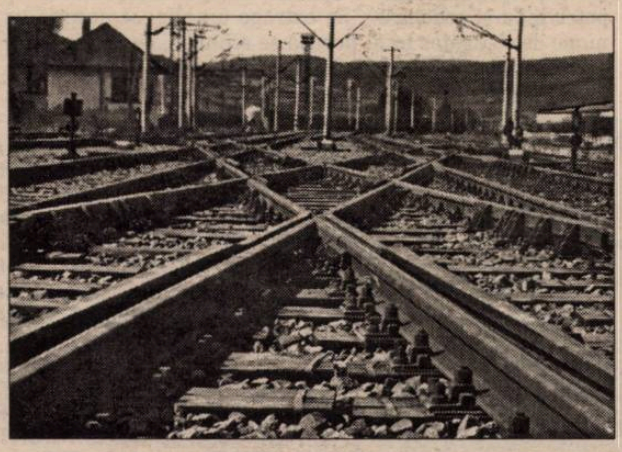

© L. Muntean

● Aflăm de la dl Brucan *(Profeţii despre trecut* din 22 aprilie) de ce şi-au mărit parlamentarii salariile: pentru că sînt obligaţi să „verse" o jumătate din salariu la partid sub formă de cotizaţii. E de mirare că au supravieţuit, totuşi, înainte de mărire şi siderant că din aceleaşi salarii îşi cumpără – tot dl Brucan ne informează – locul pe lista de partid cu 10.000-20.000 de dolari. (**S. S.**)

ÎNTRE GHIMPAȚI ȘI ROMÂNEȘTI, NAȚIONALITATEA ACCEPTABILĂ (ÎN DOLARI) A UNEI NETERMINATE CU AROMĂ DE ZMEURĂ

● Vestea cea mai bună a săptămînii trecute nu este, în opinia noastră, promisiunea ministrului Pierre Moscovici de scoatere a României de pe lista ţărilor ai căror cetăţeni au nevoie de viză, ci arestarea lui Bebe Carabină de către *garda obştească* a satului Ghimpaţi (Giurgiu). Deşi sună puţin a *Far West,* acesta poate fi un semn al regăsirii spiritului comunitar, iar de aşa ceva românul are nevoie poate mai mult decît de viza Schengen. (**A. C.**)

● Un întreprinzător particular de pe ruta Bucureşti-Sinaia a înţeles că o alăturare cît mai cosmopolită poate schimba sensul unui cuvînt, altfel, banal. *Le Gard* este numele unei discoteci situate prin zona satului Românești. Numele ei se vede, mare, din maşină, pe un gard. (**I. P.**)

● Un gazetar austriac consideră că una dintre performanţele majore ale presei din ţara lui este cea prin care a convins lumea că Beethoven a fost austriac şi Hitler – german. Se caută o naţionalitate acceptabilă pentru Jörg Haider. (**M. B.**)

● Despre starea lumii, a naţiunilor şi a noţiunilor, nimic mai clar, săptămîna trecută: FMI-ul a refuzat Republicii Moldova un credit de 35 milioane de dolari, în timp ce Lazio din Roma l-a cumpărat pe Rivaldo, de la Barcelona, cu 48 (milioane de dolari). (**R. C.**)

● Anunţ de mică publicitate din *Evenimentul zilei:* „Tînără începută, neterminată caut sponsor." Sună ca în balada Meşterului Manole... (**C. P.-B.**)

● La un centru de pîine de pe bulevardul Alexandru Obregia, pe tejghea, la vedere, sînt expuse în ambalajele lor colorate prezervative cu aromă de zmeură şi de căpşune. Mai toţi copiii trimişi de părinţi să cumpere pîine îşi închipuie că e vorba de bomboane. Vînzătorul refuză cu obstinaţie să renunţe la tipul său de marketing. (**A. M.**)

Speranţă, emoţii, spectacol

– convorbire cu Horia BRENCIU, prezentator Naţional TV Bingo Liberty –

Din „planul" care ani de zile ne-a dominat viaţa a scăpat totdeauna norocul. Cum nu putea fi explicat „în mod ştiinţific" şi nu era un rezultat al punerii în practică al cine ştie căror „indicaţii preţioase" ci doar al întîmplării, el trebuia măcar să fie prezentat în cel mai serios cadru. Duminica seara, în ultimile minute ale emisiunii de două ore, un grup de persoane sobre, martore la Tragerea Loto în direct, urmărea ca pe o experienţă de laborator zbaterea bilelor în urnă, căderea celei norocoase pe un culoar transparent, desfacerea ei şi comunicarea cifrei norocoase pe un ton solemn, de parcă s-ar fi anunţat o nouă aselenizare. Nu numai din lipsă de timp de emisie, reacţia cîştigătorilor nu ne era adusă la cunoştinţă; se putea presupune că şi ea era sobră. Cui îi ardea de chiot şi dans, de bucurie dezlănţuită, se putea păstra pentru „Cîntarea României". Acolo bucuria era nu numai permisă, dar şi obligatorie „la cele mai înalte cote". După un deceniu de la revoluţie, jocul şi norocul au cîştigat o popularitate care pare uneori îngrijorătoare: Bingo a devenit un cuvînt cu familie – Superbingo, Teleeurobingo, Bingote etc. – iar unul din reproşurile ce se aduc românilor este acela că au devenit o naţie de bingomani. Cum stau lucrurile, văzute de realizatorul unuia din jocurile cu cea mai largă audienţă? Stăm de vorbă cu Horia Brenciu, de la Naţional TV Bingo Liberty, emisiune transmisă de TV România 1.

Copilăria show-ului

Domnule Brenciu, după şapte ani de televiziune la emisiunile de jocuri şi concursuri, s-ar putea spune că aţi lansat un tip de realizator şi prezentator: omul care ştie să se bucure de norocul altora, dansează, ţipă de surpriză...

Am fost şi destul de criticat pentru asta, mi s-a atras atenţia să nu mai ţip, să nu mai fiu atît de „temperamental". Aşa credeam eu, la început, că trebuie să întreţin o stare de aşteptare în telespectatorul care urmărea tragerea, să-i ţin trează atenţia: „dar dacă tu eşti următorul cîştigător?". Cînd am intrat la TV, veneam după un an şi jumătate de Politehnică, la TCM, timp în care spiritul meu n-a fost deloc în „apele lui teritoriale", să spun aşa. Făceam şi eu parte dintr-acei bieţi copii care, pe vremea lui Ceauşescu, alegeau Politehnica fiindcă după absolvirea ei nu erai trimis la ţară. Dacă numai ăsta ar fi singurul motiv de nemulţumire faţă de regimul trecut şi tot n-aş mai dori, nici pentru o clipă, întoarcerea la vremea aceea. Un an şi ceva, cît am fost politehnist, am scris tot felul de scenarii, de întrebări care să-mi susţină jocul fanteziei fiindcă realitatea în care mă mişcam nu mă interesa. Mi-am încercat norocul la TV şi-am prins un loc unde puteam să mă desfăşor. După un an, am dat admiterea la ATF, la o secţie abia înfiinţată – comunicaţii audio-vizuale. M-am dus la „scenaristică". Îndrumat de profesori, imaginînd situaţii, scenarii, alături de regizori, mi-am dat seama că există în mine nişte aptitudini care ar putea fi valorificate în ceea ce se cheamă „entertainment", „show", spectacol cu public, conceput după regulile genului. Cred că, norocos fiind, am prins, după revoluţie, copilăria adevăratului „show" la noi.

Exuberanţa dvs. pe ecran ţinea de aceeaşi copilărie / copilărire?

Mă consider un om deschis din fire, nu trebuia neapărat să-mi induc o anumită stare. Cînd am intrat eu la TV studiourile erau cam pline, se realizau emisiuni de anvergură, Teatrul TV, filmul de televiziune; mă plimbam printre regizori cunoscuţi, printre actori vedete, printre tehnicieni cu experienţă veche. Dădeam cu nasul de ceea ce se cheamă lumea echipelor de televiziune. Circula pe-atunci gluma că cele mai importante locuri din TV sînt „redacţia şi barul". N-am stat nici în redacţie, nici în bar: m-am băgat prin studiouri. Aşa mi-am ales stilul convenabil de lucru: cel mai mult mi-a plăcut cum proceda regizorul Cornel Todea şi am căutat să-i preiau metoda de muncă. El, cînd intra în platou, discuta cu toată lumea din echipă, nu numai cu cine avea treabă atunci: de la femeia de serviciu la ultimul actor – măcar un „ce mai faci", un „cum te simţi azi?" – un cît de mic semn de atenţie fiecăruia. Mi-a fost limpede că dacă vreau să lucrez „ceas" cu echipa, aşa trebuie să fac şi eu. Mai ales la emisiunile în direct, n-ai voie să ignori nici un element de care depinde buna desfăşurare a întregii emisiuni.

O emisiune care poate schimba viaţa cuiva într-o clipă, s-o dea peste cap în bine. Dar cînd anunţi cuiva o asemenea clipă norocoasă, poţi s-o faci în diferite moduri. Există deja conturate, fie stilul mult prea familiar, cu glume decoltate, fie cel cumva paternalist: „uite ce buni sîntem noi cu jucătorii, le-am *dat cîştiguri* i-am *făcut oameni". Deşi poate nu totdeauna potrivite, ele prind: nu vă tentează să preluaţi şi dvs. ceva din aceste variante de relaţie cu publicul?*

Observaţia e a dvs., puteţi avea sau nu dreptate, nu mă pronunţ. Un concurs cu cea mai largă audienţă naţională, cum este Naţional TV Bingo Liberty, pune problema spectacolului în termeni proprii. Chiar dacă este mult bătută ideea de Bingo care aduce/n-aduce cîştiguri, – nu trebuie uitat că oamenii într-un fel se sacrifică, bagă banii în bilete, se agită, speră. Nimeni nu-i forţează să facă asta. Vor, cumpără bilete, nu vor, nu cumpără; se uită la emisiune sau nu. Prin jocul norocului există şi o mare cantitate de perdanţi, e normal. Luînd în consideraţie toate astea, eu aş zice că TVR îşi păstrează o oarecare etică, ceea ce e deja un bun cîştigat. Pe de altă parte, nu poţi opri pe nimeni să te identifice cu „dăruitorul de cîştiguri", personalizat. În fiecare săptămînă întîlnesc zeci şi zeci de oameni care-mi spun: „dragă Horia, săptămîna asta n-am cîştigat. Sînt foarte supărat pe *tine*, nu mai joc la *tine*". „Dragul meu, în principiu faci ce vrei. Dar gîndeşte-te în primul şi-n primul rînd ce-o să faci cînd o să cîştigi. Eşti trist, eşti vehement, pînă pică primul cîştig. Să vezi cum o să-ţi apară jocul de Bingo după aia: ce încurajator, ce simpatic, cît de antrenant etc.".

Aici cred că funcţionează o situaţie des întîlnită şi nu numai în Bingo: îndată ce oferă un avantaj personal, un cîştig cît de mic, un sistem devine simpatic, dă speranţe.

Da, aşa e. Dar la Bingo speranţa intră într-o formulă imediat verificabilă. Cumperi biletul de joc şi-ţi faci proiecte de succes timp de-o săptămînă. Dacă n-ai reuşit mai încerci săptămîna viitoare. De unde ştii că tocmai atunci cînd eşti mai disperat nu sare norocul, nu se îndeplineşte speranţa? Alţii cum cîştigă?

Temeri, orgolii, aşteptări

De ce nu aflăm că au cîştigat la Bingo actori, profesori, cercetători – persoane cu oarecare notorietate? Ei nu joacă?

În general, jucătorul de Bingo – cel puţin din cîte mi-am dat eu seama pînă acum – este omul obişnuit, cum îl numim adesea, care se încrede în şansă cu tot sufletul. La intelectuali cred că funcţionează şi un anumit orgoliu: „dacă joacă Vasile de la scara blocului, lăcătuşul, cum o să joc şi eu?" În multe cazuri acesta e motivul reţinerii. Pe urmă mai e ceva: niciodată un intelectual n-o să creadă că o să-i surîdă şi lui cîştigul, la noroc.

Nu crede că i se cuvine?

Nu crede că dacă el joacă o să şi cîştige. Iar dacă totuşi într-o săptămînă joacă, iar duminica stă cu ochii pe televizor cîteva ore şi n-a dat norocul peste el, zice „Auguri!" – nu mai joc. De altfel asta-i o prostie, e clar. Pe cînd celălalt, omul obişnuit, nutreşte permanent speranţa, încearcă iarăşi şi iarăşi.

Aţi apărut pe post mai întîi realizînd concursul Robingo: acolo, ca să participe, un ins el trebuia să mai ştie cîte ceva, să intre în competiţie cu ceea ce ştiau ceilalţi concurenţi. Se putea să nu cîştige. Asta mai treacă-meargă. Dar se făcea de rîs în public, ceea ce e greu de suportat. La Naţional TV Bingo Liberty, ca şi la alte jocuri de acest tip e de ajuns să cumperi bilet şi să aştepţi. Ce ştii sau nu ştii, nu interesează pe nimeni. Poate că e şi un mod de susţinere a ideii de „egalitate a şanselor". Dar nu credeţi că încurajează şi un anumit fel de inerţie, cea de a te mulţumi aşa cum eşti, numai noroc să ai?

Robingo cu care am început era un concurs de cultură generală; trebuie spus că în '93-'94 publicul era mult mai doritor de cultură decît acum. Voia să iasă în faţă cu ce ştie, nu miza atîta pur şi simplu pe noroc. Nu neg că în perioada aceea a fost o „culturalizare în forţă" şi a mea, pentru că miile de întrebări care mi-au trecut prin mînă mi-au format un bagaj solid de informaţie. Dar nici pura aşteptare nu e o stare la care să ne uităm cu prea mult simţ critic. Cine aşteaptă, de fapt? Începe să se configureze o imagine pe care o poţi plasa duminica după-amiază în multe case de români. Parcă vezi toată familia adunată în faţa televizorului, doi copii stînd pe podea, tatăl în spatele lor, pe canapea, bunica potrivindu-şi ochelarii... Se extrage un plic, se anunţă un nume de cîştigător totul în casă se schimbă, oamenii sar, se îmbrăţişează, izbucnesc în plîns poate, începe să sune încontinuu telefonul etc. Eu zic că Bingo are şi ceva pozitiv: îi ţine pe oameni duminica împreună. Dacă în ziua asta cineva s-ar gîndi să facă o demonstraţie după-amiaza, acţiunea ar fi compromisă din start.

Sîntem o ţară care crede / îşi pune speranţele în noroc mai mult ca altele?

Ce-am învăţat eu la geografie e că sîntem o ţară foarte bine aşezată geografic: asta poate să însemne, la un moment dat, un noroc. În plus, mai fiind şi iubitor de natură, am observat că multe lucruri ne vin de la sine. Dar, ca şi în alte părţi ale lumii, norocul şi-l mai face şi omul cu mîna lui. Asta urmează să deprindem acuma, sau să reînvăţăm dacă am uitat cumva.

Cîştigătorii

Domnule Brenciu, cum reacţionează cîştigătorii din diferite zone ale ţării?

Sigur, am putea vorbi despre moduri specifice de exteriorizare a emoţiilor sau nu, luîndu-ne după zonele ţării. Ardelenii o dau imediat pe o vorbire regională: am auzit cîte-un „tulai, Doamne" care exprima bucuria şi surpriza mai mult decît un discurs. La nivel de capitală, Bucureştii au zone delimitate foarte exact cultural şi social, stările efervescente, emoţiile se disting cu uşurinţă la telefon. Poate că – ştiu eu? – bucureştenii să ofere un procent mai mare de tipi flegmatici, de „preveniţi" – dar nu jur că e tocmai aşa. Mă întreb, totuşi de ce nu se bucură unii şi-o fac pe tipii sobri? Mor şi nu pot să-i înţeleg. Toţi ar trebui să ne bucurăm cînd vedem cum cîştigă nişte oameni; înseamnă că o să li se schimbe viaţa, că o să meargă bine la cît mai multă lume. O să trăim şi noi, poate, atunci într-o atmosferă mai normală, în general. Oricum cu bune şi rele, cred că s-a conturat un cod de spectacol TV foarte gustat de public. Concursul de Bingo subliniază legătura directă dintre prezentator şi cîştigători, din care se naşte clar bucurie, emoţie supremă, tahicardie şi urlet de surpriză: Aaaa! E un lanţ inevitabil. Am fost întrebat o dată dacă n-a leşinat cineva la telefon aflînd că a cîştigat: nu, leşinuri n-au fost, dar plînsete, izbucniri emoţionale greu controlabile, da, astea se întîlnesc frecvent. În asemenea ocazii stau pe telefon, aştept – uşor alarmat, totuşi, timpul trece! – ca omul de la capătul firului să-şi vină în fire. În platou situaţiile sînt mai diverse, dar, în mare, s-a conturat deja o lume de tipologii, cu nişte reacţii alerte gen filmul mut. Femeile, de pildă, vin mai decise spre microfon, iau lingoul de aur, cheile maşinii cîştigate sau banii şi se îndreaptă spre primul întîlnit în cale să-şi exprime bucuria. De obicei eu sînt cel pe care-l văd cel dintîi. Mă îmbrăţişează, mă pupă, şi, imediat, caută microfonul ca să declare ce simt. Una n-ar renunţa! Bătrînii sînt mereu o surpriză: dintr-o dată, vezi cum un ins liniştit şi cu mişcări încete devine un vulcan de energie şi entuziasm. Tinerii vor să păstreze un anumit stil de răceală calculată, un fel de „galanterie" supravegheată cînd mulţumesc televiziunii pentru ceea ce au cîştigat. Nu-şi păstrează mult acest aer sobru: camera e pe ei, le tremură mîna cînd mă salută, transpiră, abia se stăpînesc să nu-şi dea pe faţă tulburarea din clipa aia.

Care-ar fi părţile dificile" ale misiunii dvs. pe ecran?

Una, şi cea mai importantă, ar fi cea de a prezenta în aşa fel lucrurile încît să ţin cont şi de părerea de rău a celor care nu cîştigă. Vă daţi seama, sînt mulţi, şi, majoritatea dintre ei, poate şi-au pus în Bingo ultima speranţă de redresare. De altfel o lege nescrisă a spectacolului televizat mă obligă să mă bucur mai cu măsură decît cei care cîştigă. Asta am învăţat-o pe parcurs. Dreptul la gestul nestăpînit, la lacrimă, la strigătul din toată inima e al cîştigătorului.

Vi s-a întîmplat vreodată să vă spună cineva, în afara platoului de transmisie, că are de gînd, cu banii cîştigaţi, să plece din ţară, să-şi facă aiurea o altă soartă?

Nici vorbă. Tot cîştigul ăsta îl îndeamnă pe om să-şi mai încerce încă şi încă o dată norocul, pe care-l considera pînă atunci pierdut în ţara lui. Dar, de obicei, planurile sale – mai ales în starea aceea specială de după victorie – sînt confuze, imediate, punctuale. Spune mai degrabă ce-o să-şi agonisească decît ce-o să întemeieze cu banii, ce-o să investească, ce speră să facă şi ce o să riste, ca orice om liber într-o societate normală.

Pagină realizată de Tita CHIPER

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: dilema@fcr.algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Iaromira POPOVICI
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Olga MACHIN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

Anul VIII
nr. 377
5-11 mai 2000
16 pagini 3000 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

(In)fidelitatea

© L. Muntean

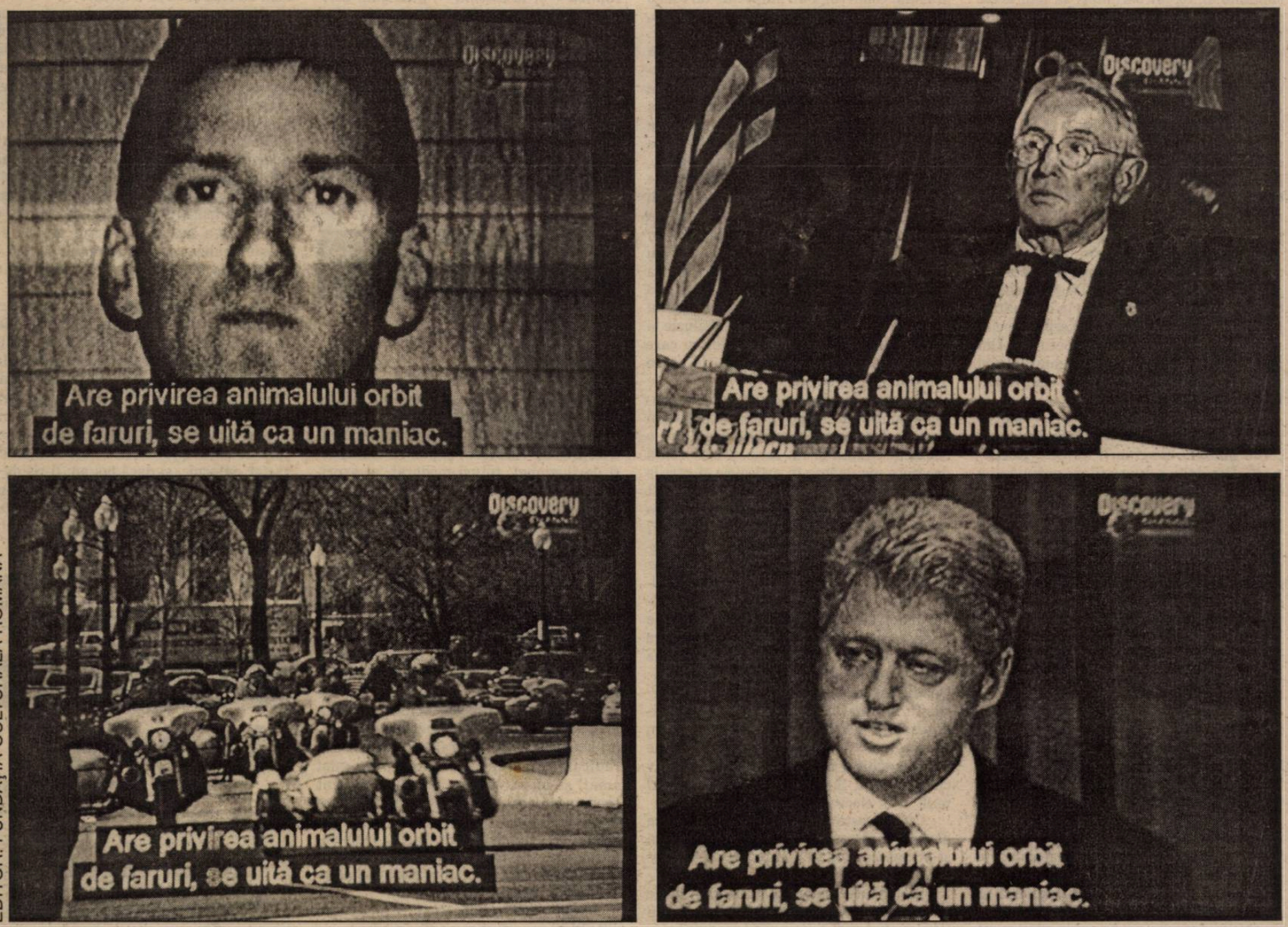

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

În acest număr:

Mihai CHIRILOV, Aurelian CRĂIUŢU, Norbert DODILLE, Victoria LUŢĂ, Doina MACOVEI, Adrian MIHALACHE, Dan C. MIHĂILESCU, Vasile MORAR, Mihai-Răzvan UNGUREANU

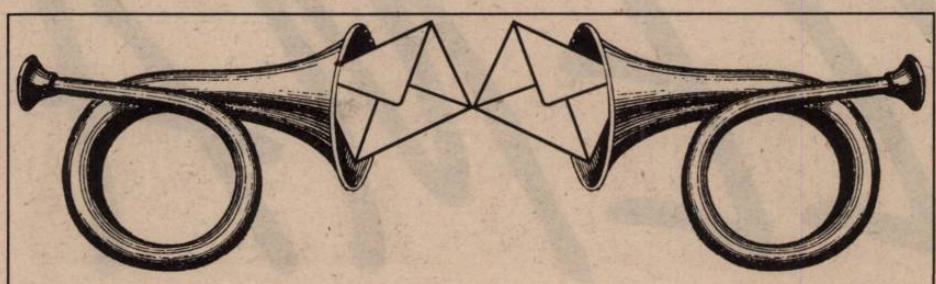

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 369: *„Ei, românii“*

Replică la articolul lui Sántha Attila

În nr. 369 din săptămînalul *Dilema* a apărut un articol semnat de dnul Sántha Attila. În acest articol au fost formulate o serie de acuzaţii şi s-au folosit o serie de epitete injurioase la adresa tatălui meu, colonel post-mortem Agaghe Aurel, erou martir al Revoluţiei din decembrie 1989 (Certificat nr. 005 din iunie 1991), licenţiat în Drept şi Istorie-Filozofie, căsătorit cu o localnică unguroaică şi tată a cinci copii.

Din acest motiv, vă rog ca în numele deontologiei profesionale ce cu siguranţă guvernează prestigiosul dumneavoastră săptămînal, să-mi permiteţi să dau acest drept la replică în vederea restabilirii adevărului, a dimensiunii sociale şi umane evocate în articolul respectiv.

Ce sare în evidenţă încă de la început este caracterul de generalitate, lipsa datelor şi a nominalizărilor concrete în ceea ce priveşte orăşelul respectiv şi a oamenilor ce au avut de suferit de pe urma a ceea ce generic se numeşte în articol ca fiind „monstruozităţi“ făcute, chipurile, de către „colonişti“, de „torţionarul Agache“, de către români în general, termenul de român fiind folosit în mod peiorativ.

Orăşelul respectiv se numeşte Tîrgu Secuiesc şi face parte dintr-o zonă numită generic Secuime. Oraşul Tîrgu Secuiesc este „polul sud“ al unei zone în care ultranaţionalismul este mult exacerbat „polul nord“ fiind oraşul Odorheiu Secuiesc. Din acest motiv, şi felul în care maghiarii îi văd pe „ei, românii“ este ceva mai diferenţiat faţă de restul ţării.

De aceea, nu trebuie să surprindă pe nimeni faptul că ceea ce românii numesc „erou martir“, maghiarii numesc „torţionar“. Din logica lucrurilor, activitatea colonelului Agache este prezentată ca fiind foarte bună şi neaducînd prejudicii onoarei instituţiei, aşa cum reiese din caracterizarea oficială a Inspectoratului Judeţean de Poliţie Covasna, în timp ce oficialităţile locale UDMR-iste, mass-media controlată cu autoritate de către acest partid, precum şi alţi formatori de opinie avînd propriile lor interese (urmărind de fapt atiţarea şi accentuarea curentului naţional extremist), vorbesc de crime, violuri, jafuri, de oprimare a maghiarimii.

Acest conflict de interese atît de puternic şi care generează atîta manipulare şi minciună a luat naştere în urma evenimentelor din decembrie 1989 cînd aşa cum se susţine în articol „Agache a fost linşat pentru crimele comise“.

În realitate, lucrurile stau cu totul diferit. Statisticile Ministerului de Interne sînt deosebit de grăitoare. În decembrie 1989 au fost linşaţi de către „revoluţionari“ 10 (zece) cadre ale M.I. Doi oameni în Cugir, unul la Sibiu şi şapte în Secuime. După cum lesne se poate vedea, un anume mecanism psiho-comportamental a făcut ca majoritatea zdrobitoare a purtătorilor uniformei albastre omorîţi cu deosebită cruzime în acele zile tulburi să-şi fi desfăşurat activitatea în Secuime. Trei maghiari şi patru români au plătit cu preţul vieţii, căzînd victime acestui mecanism psiho-comportamental. Care sînt procentajele pe care le reprezintă răzbunarea, anticomunismul, aversiunea faţă de uniforma albastră, şovinismul, în fiecare din aceste cazuri? Sînt întrebări la care doar persoane competente şi calificate ar putea răspunde.

Cît priveşte moartea „torţionarului“ Agache, şeful biroului economic al miliţiei din Tîrgu Secuiesc (orăşel cu o pondere a locuitorilor maghiari de peste 90%): după căderea lui Ceauşescu şi preluarea puterii politice de la fosta nomenclatură comunistă, un grup de infractori (practic scursorile societăţii) au atacat sediul miliţiei unde lucrătorii M.I., neînarmaţi, aşteptau cu pasivitate formarea noii puteri. Au fost loviţi cu bestialitate, majoritatea căpătînd răni grave. Maiorul Agache, fiind rănit, a încercat să scape din această orgie a terorii. Spre neşansa lui a ales un drum lăturalnic care mergea înspre centrul oraşului, unde, după refugierea într-o farmacie, pentru a cere ajutor, fiind rănit şi plin de sînge, a fost scos cu brutalitate afară, călcat în picioare şi lovit pînă a murit.

Aceleaşi animale cu chip de om i-au profanat cadavrul, i-au înfipt într-un ochi o monedă şi în celălalt stema de pe caschetă, iar în gură i-au băgat un şobolan mort. După care au încercat să-i dea foc. Ore în şir a fost lovit cu picioarele şi scuipat. Astfel a murit un om care pe lîngă faptul că a fost un bun profesionist în combaterea criminalităţii economico-financiare, şi-a întemeiat o familie cu o unguroaică, şi-a educat copii în spiritul toleranţei etnice, încurajîndu-i să înveţe limba maghiară (de altfel eu sînt un bun cunoscător al limbii maghiare). Pentru a fi obiectiv pînă la capăt, trebuie să recunosc faptul că în relaţiile cu infractorii a folosit un limbaj deosebit de agresiv şi de dur, fără a fi însă adeptul violenţei. El avea o vorbă care mi-a rămas adînc întipărită în memorie: „Eu nu bat cu mîna, bat cu stiloul“, făcînd aluzie la dosarele instrumentate impecabil şi care nu au fost niciodată respinse de către instanţele de judecată.

Domnul Sántha susţine faptul că educatoarea lui s-ar fi sinucis din cauza tatălui meu. Este pentru prima oară că aud o asemenea faptă şi nu cred că este reală deoarece nici măcar în articolele şi cărţile publicate de către propagandiştii UDMR pentru a contracara efectele procesului intentat de către Parchet celor dovediţi a fi crimnali, nu apare aşa ceva. Există un singur caz în care un bărbat s-a sinucis. Dar acest lucru nu poate fi pus pe seama tatălui meu, deoarece orice ofiţer într-o carieră îndelungată are neşansa să cerceteze şi oameni instabili din punct de vedere emoţional şi care pentru a scăpa de rigorile legii recurg la asemenea gesturi disperate. Cazul respectiv a fost cercetat şi de Parchetul Militar, tatăl meu fiind găsit nevinovat. Din păcate, metoda sinuciderii (în general prin spînzurare) este folosită de către maghiari mult mai des, comparativ cu alte naţii. Şi aici statisticile sînt mai mult decît elocvente.

Cît priveşte restul articolului, acesta dovedeşte aceeaşi simplitate premeditată şi nu corespunde în nici un fel cu realitatea.

Majoritatea celor ce locuiesc în acele blocuri sînt maghiarii veniţi din satele din împrejurimi şi care lucrează la unităţile industriale din oraş.

Pe mine, personal, nu mă surprinde limbajul folosit de către domnul Sántha. Pot spune chiar că este elevat şi tandru în comparaţie cu ideile multor concetăţeni ai domniei-sale. Din cînd în cînd, pentru aducere aminte, citesc defulările unor ultranaţionalişti, apărute în presa locală; ascult „hiturile“ locale în care pe superbele melodii populare ungureşti un grup de tîmpiţi fredonează vechi şi noi imnuri fascisto-hortyste, hituri cu care creşte noua generaţie şi în care hiperbolarizarea ţinutului secuiesc este direct asociată cu exterminarea elementului românesc mămăligar şi opincar, cu evocarea momentelor în care Horty şi al lui cal galopau în sînge românesc pînă la glezne (citate aproximative din textele cîntecelor).

Poate că într-o zi, un concetăţean maghiar va avea curajul şi va releva adevăratele dimensiuni ale situaţiei de facto existente în regiune. Şi va spune adevărul crud atît despre români, cît şi despre maghiari.

Pînă atunci va trebui să suportăm ideile şi aburelile unor persoane docte, dar care, în esenţă, nu spun nimic. Eventual îşi dezvăluie propria ignoranţă, profită de faptul că bariera lingvistică precum şi dezinteresul total al societăţii româneşti faţă de acumulările autodeterministe sînt în favoarea lor.

Aurel-Dionisie AGACHE
str. Nouă 99, Codlea

N. red.: În virtutea dreptului firesc la replică – şi la *dilemă* –, publicăm scrisoarea dlui Aurel-Diniosie Agache, fiul maiorului Agache, amintit în articolul născător de multe reacţii al colaboratorului nostru Sántha Attila (v. *Dilema*, 369). Nu sînt multe de spus. Cititorii noştri ştiu deja că fiii nu pot fi vinovaţi de păcatele – reale sau imaginare – ale taţilor, dar că sînt datori – din punct de vedere moral şi intelectual – să-i apere. Şi în acest caz – ca şi în serialele populare – *adevărul este dincolo de noi*. **(A. C.)**

Nr. 374: *Articolul dlui Vintilă Mihăilescu: „McBett“*

„...mereu predispuşi la patetism“

Înainte de toate, aş vrea să-l felicit pe domnul Mihăilescu pentru analiza concisă şi sinceră, legată de piesa doamnei Beatrice Bleonţ – *Macbett,* şi pentru tonul, deşi deziluzionat, totuşi moderat, al exprimării, ceea ce denotă că într-adevăr domnia-sa face parte din acei intelectuali iubitori de artă care îşi pot susţine o opinie fără a se simţi obligaţi să jignească pe cei care ar fi de altă părere.

Respect atît părerea dînsului, cît şi atitudinea pe care a simţit nevoia s-o adopte, dar în spirit „dilematic“ sînt nevoit a face cîteva precizări.

Prin forţa conjuncturii, am avut ocazia să văd de mai multe ori piesa doamnei Bleonţ, şi pot spune că fiind departe de a „rîde cu lacrimi“ , dincolo de umorul textual şi actoricesc specific situaţiilor absurde, mi s-a părut mai degrabă o piesă dură, radicală, ce te lasă la final cu un gust amar, şi cu întrebarea: Eu, oare, nu sînt asemenea acelor „papiţoi“ (cum consideră dl Mihăilescu *personajele* din rolurile titulare) care şi-au demonstrat toate slăbiciunile umane posibile, de altfel inerente în vecinătatea puterii şi autorităţii dobîndite sau avute (de orice natură ar fi)?

Trebuie să recunoaştem că piesa este dificilă, şi greu de digerat. Există două motive precise care mă fac să susţin asta. Unul ar fi că, precum foarte bine a observat dl Mihăilescu, absurdul este mult prea prezent pe stradă, în viaţa noastră cotidiană, pentru a mai putea avea un impact în forţă pe scenă (alta este situaţia în Franţa, unde echilibrul social este mult mai solid, şi astfel absurdul scenic este mai digerat); pe de altă parte, noi, românii, sîntem mereu predispuşi spre tragismul pur, spre patetism, şi, Doamne iartă-mă, plîngere de sine. Dar dacă d-na Bleonţ ar fi mizat pe tragismul pur din *Macbett,* nu ar mai fi fost nevoie de piesa lui Ionescu, ci putea foarte bine să pună în scenă *Macbett*-ul lui Shakespeare. Or, dacă dl Mihăilescu susţine că piesa jucată pe scena Naţionalului bucureştean este o „farsă ce ţine loc de tragedie“, voi admite acest fapt, şi voi spune că în opinia mea exact aceasta era ideea autorului.

Da, piesa este o farsă, dar una care îţi îngheaţă sîngele în vene, care te face să pleci din sală cu un sentiment de vinovăţie, că este posibil să nu fi cu nimic mai presus de personajele derizorii şi lipsite de caracter din piesă, nu „să te rîzi cu superioritate“ de ei, aşa cum susţine domnul Mihăilescu. Şi tragicul din piesă s-a concretizat nu prin conflictul intern al unor personaje, ci prin conflictul situaţional între gravitatea problemelor abordate şi interpretarea egal de tăioasă şi cu tentă comică a personajelor pierdute între slăbiciunea umană a puterii şi lipsa de caracter; iar acest conflict regizat cu măiestrie de d-na Bleonţ, a putut da fiori acelor spectatori care au putut gusta piesa, care nu au venit doar să rîdă şi să se distreze.

Nici eu nu sînt critic de teatru, cum nici dl Mihăilescu nu este. De aceea nici nu aş vrea să fiu considerat un partizan al piesei. Există multe alte neajunsuri regizorale pe care dl Mihăilescu nici măcar nu le-a amintit, sau poate nu le-a observat. Dar de aici pînă a spune că piesa montată de doamna Bleonţ este „simplă şi eficientă precum un hamburger, fast food, fast cult...“ şi a face o comparaţie între „McDonald's şi McBett“ mi se pare totuşi cam mult. Poate că dl Mihăilescu nu ştie în ce condiţii s-a lucrat şi cu cîtă muncă s-a reuşit finalizarea spectacolului. Îi stau la dispoziţie oricînd şi cu cea mai mare plăcere cu amănunte.

Pe scurt, *Macbett* nu ştiu dacă este cel mai bun spectacol al Teatrului Naţional, dar sînt sigur că pentru cine-l poate gusta, este un exerciţiu intelectual de calitate. Iar dacă întîmplător dl Mihăilescu a fost deranjat că personajele nu au avut forţa scontată de dînsul, pot spune că nici Hitler, nici Stalin, şi nici unul din tiranii care ne-au umplut istoria nu a fost un caracter puternic, şi dacă noi am fi rîs de ei la timp, dacă nu le-am fi dat crezare şi nu am fi crezut într-un mod naiv în forţa lor, poate că multe din atrocităţile secolului nostru n-ar mai fi avut loc.

TURI Zoltan
operator lumini
Teatrul Naţional Bucureşti

radio delta rfi 93.5 fm
Ascultă
ce mică e lumea!

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Piaţa Universităţii**
- **Întoarcerea celor plecaţi**
- **Modele de succes**
- **Fani, suporteri, militanţi**

Militanţi şi intelectuali

Calitatea de intelectual nu presupune în mod obligatoriu şi exercitarea *funcţiei intelectuale*. Poţi, cu alte cuvinte, să aparţii *categoriei intelectualilor*, cît ar fi aceasta de imprecisă, dar să nu faci uz de *funcţia intelectuală* nici măcar din nebăgare de seamă. O distincţie elementară, desigur, totuşi rareori aplicată şi încă şi mai rar acceptată. Cum să accepte un *intelectual* că în cutare circumstanţă nu şi-a exercitat *funcţiunea intelectuală* ci, de pildă, *funcţiunea militantă?!* Nu va accepta în ruptul capului...

De aceea, probabil, va fi ţinut Umberto Eco să o reamintească, pe la începutul anilor '90, într-un articol despre războiul din Golf, să o reia, apoi, la tipărirea articolului într-un volum *(Cinque scritti morali,* Bompiani, 1997), şi să o conserve şi în versiunea franceză a cărţii *(Cinq questions de morale*, Grasset, 2000), după care şi citez, o versiune de altfel „revăzută şi adăugită".

Funcţiunea intelectuală, scrie oarecum didactic Umberto Eco, fără să se teamă că nu e suficient de săltăreţ în exprimare, *constă în a contura, într-o manieră critică, ceea ce se considera a fi o aproximare satisfăcătoare a propriului concept de adevăr – şi poate fi îndeplinită de către oricine, chiar şi de un marginal ce reflectează asupra propriei condiţii şi o exprimă într-un chip sau în altul, în vreme ce poate fi trădată de un scriitor care a reacţionat pătimaş la evenimente, fără a-şi impune decantarea prin reflecţie.*

Citîndu-l apoi pe Vittorini (care susţinea că intelectualul nu trebuie să devină cîntăreţul revoluţiei), Eco abandonează lentoarea explicativă şi scrie această simplă şi apăsată propoziţie: *Prima datorie a intelectualului este să-şi critice tovarăşii de drum.*

Da, sună bine şi pare convingător. Atîta doar că pentru asta e nevoie ca intelectualul să nu aibă sentimentul că făcînd-o se discreditează. Sau măcar că nu riscă să fie socotit un trădător, un sperjur, un ins care, în sfîrşit!, îşi dă arama pe faţă, iar această „aramă", oho-ho!, *noi* o bănuiam, o ştiam de mult, de fapt... Ieşirea din rînd se sancţionează, chiar dacă, în definitiv, între *a sta cuminte în rînd, în cor, în grup* şi a exercita *funcţiunea intelectuală* incompatibilitatea e deplină.

E deplină, dar nu e singura de care nu se ţine seama. Din motive obscure, *militantismul* de partid sau de partidă nu este asumat deschis, ca atare, ci e transferat în contul *intelectualismului*. Spre exemplu, nu se menţionează niciodată că intelectualul X este el *intelectual*, dar că are o funcţie anume într-un organism politic, într-o instituţie guvernamentală sau una prezidenţială. Nu la fel citeşti punctul de vedere *politic* al unui profesor universitar ori al unui scriitor şi punctul de vedere *politic* al unui *membru al conducerii unui partid, al unui consilier guvernamental sau prezidenţial, al unui ministru.* Într-un caz, funcţionează premisa de independenţă de spirit, în celălalt premisa unei apartenenţe precizate. De unde şi de ce această pudoare?!

Fapt este că se practică, în consecinţă, un fel curios de militantism intelectual. Cine se abate de la un *anumit militantism* îşi pierde şi *statutul de intelectual*, aproape instantaneu. Octavian Paler, Ileana Mălăncioiu, Gabriel Andreescu, Mircea Mihăieş, dintre ultimii *excluşi* sau *cvasi-excluşi* din nebulosul *sindicat al intelectualilor*, au experienţele lor în materie. Prieteni rămaşi *înăuntru* încearcă să-i scuze, să-i ajute, să-i îndrepte, să-i aducă *pe calea cea bună*, scriind despre ei că ar fi cedat *pasiunilor*, dar că de fapt sînt *devotaţi cauzei*, atîta doar, sînt mai lesne iritabili.

E foarte emoţionant...

Mircea IORGULESCU

Cetăţeanul-model X

Deşi ne aşteptam ca un val de afişe, sunete, lumini, spectacole şi promisiuni să ne invadeze, începutul de campanie a fost liniştit. Numai pe ici pe colo ne-au deranjat politicienii. Sau poate că este numai o impresie, poate că noi ne-am văzut de ale noastre şi ei de ale lor. Noi am fost ocupaţi cu Florile, Sfîntul Gheorghe, postul şi Paştele, iar ei cu promisiunile.

Din ce se vede pînă acum, un lucru este cert: politica de la noi a trecut de perioada romantică şi intră treptat într-o normalitate de care deja ne-am plictisit, o normalitate în care profesioniştii fac campanie şi politicienii se supun lor timp de cîteva săptămîni ca nişte marionete. Politica noastră a avut romantismul ei. Era epoca în care la TVR se îmbulzeau candidaţii pentru a citi un text în care credeau sincer, cu ochii ieşiţi din orbite şi mîinile tremurînde, miraţi că au ajuns în televizor şi mîndri că îi văd vecinii. Acum, aceştia sînt tot mai puţini. Regulile jocului au început să fie învăţate. Partidele noastre au bani şi investesc în jocuri de iluzionare mai complicate.

Noile generaţii de politologi, dar şi de specialişti făcuţi peste noapte, au ocupat scena campaniei. Se fac studii, sondaje, cercetări, toate pentru a studia alegătorul şi a-i oferi ceea ce vrea. Iar alegătorul nu vrea politică, dar vrea spectacol.

În epoca romantică candidatul venea plin de zel în faţa camerei şi prezenta un program lung şi plicticos. Poate că aceasta este cea mai mare transformare care se observă. După logica simţului comun şi conservator, campania electorală înseamnă prezentarea de programe concurente. Dar politica reală a depăşit această etapă. Acum intră în joc simbolurile şi exploatarea acestora. Programul nu este ascultat de nimeni, oamenii votează omul.

Iar cei care sînt importanţi în această campanie au înţeles şi se prezintă prin simboluri, textele de videoclipuri seamănă în mod izbitor: X este un bun familist, are copii minunaţi, o soţie fericită; tot X are n şcoli şi cursuri de administraţie absolvite, preferabil în Vest; X este religios, merge la biserică, se închină; X are grijă de dumneavoastră, apare un bătrînel care îi mulţumeşte; X este dinamic şi se agită pentru dumneavoastră.

Romantismul programelor este înlocuit de biografii romanţate în care X este aşa cum fiecare dintre noi ar vrea să devină, un adevărat supra-eu, să ne scuze domnul Freud.

Dar o campanie bazată pe exploatarea simbolurilor înseamnă spectacol, imagine, sunete, video-clip, adică bani. Un simplu calcul privind costurile aproximative ale acestui profesionalism ne-ar înspăimînta. Iar discuţia ulterioară despre fondurile de campanie, care trebuie făcute publice, va fi un examen pentru democraţia noastră, dar aceasta este altă discuţie.

O imagine a ceea ce înseamnă campaniile viitorului, care nu sună neapărat bine, este covîrşitoarea prezenţă a candidatului CDR Călin Cătălin Chiriţă. Ceilalţi concurenţi ne-au lăsat să respirăm de sărbători, CDR a început prin supralicitare, a furat startul.

Şi aceasta dintr-o necesitate pe care specialiştii au înţeles-o: Cătălin Chiriţă trebuie să concureze cu candidaţi mult mai cunoscuţi, pe cînd el nu prea era ştiut (deşi a avut grijă ca acţiunile sale de primar al sectorului 5 să fie bine mediatizate). Astfel încît s-a început o acţiune clasică de creştere a notorietăţii. Profitînd de întîrzierile celorlalţi, figura domnului Chiriţă a apărut pe toate gardurile, stîlpii şi panourile din Bucureşti, oriunde te învîrţi îţi zîmbeşte acelaşi binevoitor cetăţean Chiriţă, gata să-ţi rezolve problemele.

La rîndul său, mesajul s-a vrut tot unul exclusiv simbolic. Înţelegînd greaţa faţă de politică, dar mai ales faptul că CDR nu mai este partidul preferat al bucureştenilor, campania respectivă se bazează exclusiv pe „omul Chiriţă", care n-are timp de poze, pentru că e ocupat să fie gospodar. Video-clipul ilustrativ este o trecere în revistă a tuturor calităţilor pe care le are bunul cetăţean X.

O campanie cu iz occidental realizată de o firmă occidentală. Ceea ce am văzut pînă acum a fost doar începutul, ni s-a atras atenţia, poate pretenţios pe alocuri, cum este cazul sloganului „un primar de importanţă capitală", care vrea să spună totul dar nu transmite de fapt nimic. Dar poate că exact asta s-a dorit.

Una peste alta, toţii candidaţii vor deveni cetăţeanul-model X cu care am vrea să ne identificăm şi vom ajunge să avem mai multe supra-euri, am deveni nişte fiinţe profund schizoide. Dar campania va mai dura şi noi ne refacem încă după drobul de Paşte.

Cristian GHINEA

© S. Ivanoschi

Învierea mahalalei

O mai veche cunoştinţă mă sună din Germania ca să mă anunţe că vrea să-mi ia un interviu despre... mahala. Îmi trec prin minte cîteva amintiri, prea puţine idei, rostesc un *mde* în telefon şi ne dăm întîlnire după Paşte.

O foarte nouă cunoştinţă, aterizată Dumnezeu ştie cum din Texas în plin Paşte bucureştean, mărturiseşte că se aştepta să găsească un oraş cu case mari şi vechi şi a dat peste Casa Poporului. I-a făcut o poză, a strîmbat din nas şi a plecat mai departe, spunîndu-şi instinctiv că *ăsta nu e Bucureştiul*.

– *Acum ştiu, aici e Bucureştiul!* – îmi zice texanul, la fel de firesc, muşcînd dintr-o ceapă pe treptele din faţa casei.

Am ieşit în curte să ne scoatem mielul la aer. Cartierul începe să se trezească, după reculegerea pascală a sfîntului borş. Vecinii scot vinul şi boxele.

– *Cristos a înviat, vecine!*

– *Adevărat a înviat, vecine!* Şi ciocnim un ou roşu peste gard.

Cîinii cartierului se încaieră din cînd în cînd în jurul unui os de miel zburat de peste vreun gard. Muzici diferite se ridică şi ele peste garduri.

Ni s-a terminat berea, aşa că o luăm spre Grande Maguy să încheiem ziua. În grădină cu greu poţi găsi un loc. Pînă la urmă găsim un colţişor şi ne aşezăm greoi pe nişte taburete mici de lemn, să încheiem în cinste şi onoare „sup(erb)liciul" sărbătorilor la români. Muzica anilor '60 ne face şi mai visători. *Asta-i cu berea, nu poţi niciodată să o cumperi, ci doar să o închiriezi* – ne explică texanul, ţîşnind spre toaletă, de unde se întoarce jubilînd şi pleacă din nou cu aparatul de fotografiat. *O să i-o trimit lui Cohen* – ne arată el, la întoarcere, o fotografie digitalizată a pereţilor WC-ului, cu texte din Leonard Cohen scrijelite pe el.

Texanul face şi el cinste cu un rînd şi se întoarce de la bar cu o adresă. *Fata aia stă în acelaşi cartier cu mine la Zürich* – se amuză el şi se duce să se tragă în poză cu ea.

Într-un tîrziu plecăm în căutarea unui taxi. La colţ sîntem năpădiţi de puradeii care-şi oferă surorile de 13-14 ani. Un Mercedes alb întoarce în intersecţie. Bănuind un client, puştiul de lîngă noi ţîşneşte peste stradă şi se înfige în şofer. Acesta îl scuipă între ochi, îşi face semnul crucii şi pleacă mai departe. Peste drum, doi soldaţi înarmaţi păzesc altarul cu aer de cazarmă, improvizat sub cerul liber în locul bisericii Mătăsari, cu scheletul turlei profilat pe reclamele luminoase de la PRO TV. Un soldat ne cere o ţigară şi traversez să i-o duc. Trece un taxi şi ceilalţi se suie în el.

O iau încet spre casă. *Barosane, hai să-ţi dau o fetiţă!* – mă urmăreşte insistent vocea unui puşti. *Ce-ai mă, eşti turbat, nu vezi că pe domnu' nu-l interesează?* – îl admonestează un tip spilcuit ieşit dintr-o curte. Apoi mi se adresează cu un *Cristos a înviat, vecine!* Îi răspund şi trec mai departe. O muzică ţigănească se tînguie peste case, învăluind pereţii albi ai vilelor pe lîngă care trec.

Mahalaua a murit, trăiască mahalaua! Sau post-mahalaua, ca să fim şi noi în rînd cu lumea...

Vintilă MIHĂILESCU

statul de drept

Comunicare şi integrare (II)

Am insistat acum asupra moştenirii pe care ne-a lăsat-o comunismul pentru că, în opinia mea, aceasta a fost principala cauză pentru stîngăciile noastre, pentru ezitările noastre, pentru reticenţele noastre. Lepădarea de comunism a însemnat, de fapt, lepădarea de toate reflexele şi deprinderile care dau substanţă socială comunismului. E limpede, astăzi, statul român comunică mult mai bine şi mult mai eficient cu cetăţenii decît o făcea ieri şi mîine, cu siguranţă, o va face mult mai bine şi mult mai eficient decît astăzi.

În ceea ce priveşte Uniunea Europeană şi ideile europene, în general, statul român nu a trebuit să facă prea multe pentru a convinge cetăţenii să aibă o abordare pozitivă. Întotdeauna, în ultimii 10 ani, sondajele de opinie au înregistrat procente remarcabile în favoarea integrării europene. Nu există sondaj pe această temă făcut printre români care să nu strîngă cel puţin 70% opţiuni favorabile. Procentul este atît de mare, încît nu exagerăm dacă spunem că integrarea României în Uniunea Europeană este susţinută cu entuziasm şi că acest obiectiv este într-adevăr perceput ca interesul naţional major pentru România. Clasa politică, prin definiţie sensibilă la opţiunile electoratului, susţine unanim integrarea europeană a României. Cea mai recentă dovadă este faptul că Strategia de dezvoltare pe termen mediu a României prezentată recent la Bruxelles de primul-ministru român, dl Mugur Isărescu, ca parte a strategiei româneşti pentru aderarea la Uniunea Europeană, a fost aprobată de toate partidele parlamentare. Consensul în jurul integrării europene a României este deplin. Putem da ferme asigurări că, în faţa perspectivei aderării României la UE, statul nostru nu se va confrunta cu probleme similare cu cele avute de Danemarca în iunie 1992 sau de Norvegia în noiembrie 1994. Avem, în schimb, alt tip de probleme.

Lipsa scepticismului şi prezenţa atît de pregnantă a optimismului entuziast ridică întrebări la care trebuie să reflectăm lucid. Care este temeiul acestei susţineri populare? Ce ştiu românii despre Uniunea Europeană? Sau, mai exact, ce îi atrage pe români către UE? Ce nu ştiu românii despre Uniunea Europeană? Care dintre realităţile Europei contemporane, dacă ar fi cunoscute, ar tempera elanul românilor?

În primul rînd, cred că trebuie să nu permitem ca Europa să devină un miraj, adică o ţintă falsă, iluzorie. Există pericolul ca mulţi români, fascinaţi de vitrinele Parisului, de castelele Bavariei, de soarele sudului Spaniei sau de automobilele de pe străzile Londrei să creadă că Europa înseamnă rezolvarea gravelor probleme economice sau sociale cu care se confruntă acum. De asemenea, există pericolul ca mulţi români să înţeleagă Uniunea Europeană drept un club al bogaţilor care vor plăti liniştiţi notele noastre de plată. Cred că, mai ales acum, după Helsinki, trebuie să explicăm românilor în detaliu ce înseamnă să fii membru în Uniunea Europeană.

Românii trebuie să ştie că UE presupune cedarea unei părţi de suveranitate, că obligaţiile care decurg din calitatea de membru sînt, uneori, greu de asumat şi că, în general, un parteneriat de asemenea tip poate să nască şi inconveniente.

Românii trebuie să înţeleagă, de asemenea, că aderarea la UE este o opţiune istorică fundamentală, că este singura opţiune care poate face din România o ţară stabilă, prosperă şi sigură. Cred, deci, că Guvernul României, alături de întreaga clasă politică, trebuie să livreze cetăţenilor un mesaj lucid.

Pe lîngă luciditate, avem nevoie de realism. Integrarea europeană se desfăşoară, cum bine ştiţi, după un calendar. Avem termene precise, obiective clare, paşi bine stabiliţi pe care trebuie să-i facem. Ar trebui să accentuăm efortul de a traduce acest calendar din limbajul tehnic pe care noi îl ştim, în limbaj simplu, comprehensibil şi să-l explicăm mai bine. Să spunem clar cînd am atins un obiectiv şi să explicăm responsabil cînd am ratat o şansă. Pentru a transforma opţiunea entuziastă în motivaţie profundă, trebuie să explicăm mai realist tot ceea ce facem pentru integrare.

Sever VOINESCU

S A T U L

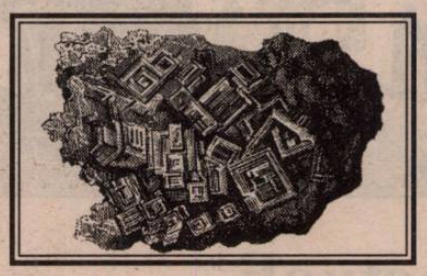

G L O B A L

Capitalismul accesibil

Fie că ne place sau nu, „fenomenul bingo" va intra în istoria tranziţiei şi, bineînţeles, va face parte dintre amintirile noastre de mîine („era pe cînd ne uitam duminica la bingo..."). Consiliul Naţional al Audiovizualului a avut de curînd o intervenţie foarte categorică împotriva acestui fenomen, solicitînd măsuri pentru stoparea lui. Dorinţa membrilor CNA (explicabilă şi justificabilă din multe puncte de vedere) trădează, deopotrivă, neputinţă şi candoare. Neputinţă – pentru că forul suprem în materie de audiovizual nu e înzestrat cu competenţe care să-i permită mai mult decît „tragerea unui semnal de alarmă", cum se spune de obicei în tranziţie. Candoare – pentru că nici un decret şi nici o interdicţie nu pot stopa, peste noapte, un asemenea fenomen. La originea lui stă o precară cultură/educaţie a maselor din România în domeniul *banilor* şi al *economisirii*. Banul, mai ales cînd e vorba de sume mari, e (încă) perceput de o bună parte a concetăţenilor noştri nu ca plata / răsplata unei munci, a unui efort, a unei investiţii – în fine, a unei *acţiuni* umane, ci ca o pleaşcă venită cu hîrzobul din cer, ca un „produs" al baftei ori ca un rezultat al bunăvoinţei cuiva de acolo, „de sus": a se vedea, în acest sens, mulţumirile adresate de cîştigători, pe nerăsuflate, deopotrivă „lui Dumnezeu, firmei Bingo Europa şi televiziunii Antena 1" (ordinea nu contează). Participanţii la joc văd în el o şansă de a scăpa de grija zilei de mîine păcălind încă o dată capitalismul şi competiţia, driblînd efortul de a cîştiga „prin tine însuţi"; aşa au făcut şi cu Caritas-ul, şi cu depunerile la bănci care promiteau dobînzi nefiresc de mari, aşa fac şi acum, cu aceeaşi deviză mioritică în ei („cît o ţine şi-asta"...) şi, vorba filozofului, cu cerul înstelat deasupra lor...

Dorinţa de a-ţi încerca norocul, deloc condamnabilă în sine, este o formă de distracţie populară dintre cele mai răspîndite: de la bîlciurile săteşti unde poţi cîştiga o sticlă de vin ori o păpuşă pînă la loteria clasică, mecanismul psihologic şi social e cam acelaşi. Pe de altă parte, dacă ne gîndim bine, sălile de bingo au fost printre primele consecinţe ale iniţiativei private chiar din 1990-1991. Proporţiile de *fenomen* pe care le semnalează CNA vin însă din mediatizarea intensă (de care loteria, de pildă, nu are parte) şi din transformarea jocului în spectacol, în produs al culturii de masă care beneficiază de canale de propagare foarte puternice. Iar aici intervin mecanismele şi efectele televiziunii. Transformarea jocului propriu-zis în show ambalează totul într-un înveliş care atrage audienţa, deci menţine interesul şi îi incită pe jucători. Formele concrete ale ambalajului sînt diferite: Antena 1 cultivă un discurs „popular", cu dese căderi în vulgaritate, cu o ambianţă de cîrciumă de periferie, PRO TV e mai „cu ştaif", iar TVR, ultima intrată în scenă, pare preocupată doar să-şi ia felia de tort rămasă. În orice formă însă, producătorii show-ului lansează către public mesaje care îi întreţin speranţele şi, mai ales, cultivă această imagine despre bani şi cîştig ca efect al providenţei şi ca posibilitate de a scăpa de grija zilei de mîine. Imaginarul colectiv e stimulat din plin, reacţia audienţei e pe măsură, şi astfel spirala e gata: nu se mai înţelege dacă masele *cer* acest produs în parametrii daţi sau dacă producătorii îl *oferă* astfel, creînd anumite necesităţi şi inducînd o anumită stare de spirit. În orice caz, dorinţa de cîştig rapid şi uşor a fost în mare măsură generată tot de spectacolul mediatic de tranziţie, plin de „cazuri" de îmbogăţire peste noapte care au marcat în mod sigur felul românilor de a percepe relaţia lor cu banii. S-a creat astfel imaginea unui „capitalism accesibil" care te poate aştepta la orice colţ de stradă, dacă ai seria biletului cîştigător... Dintr-o asemenea imagine lipseşte ideea de risc şi, mai ales, dispare sentimentul că totul e un joc, că averile se fac foarte rar din întîmplare şi că maşinile, casele şi fetele frumoase au, pe ecran, altă semnificaţie şi altă frecvenţă decît în realitate. Pînă cînd îşi va „reglementa" cu adevărat relaţia cu banii şi cu cîştigurile mari, românul va continua să consume *bingo* nu ca joc, ci ca formă de evaziune, indiferent ce „măsuri de stopare a fenomenului" vor fi luate.

Mircea VASILESCU

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

economie

Arieratele: începutul sfîrşitului

A început bătălia cu blocajul financiar. Testul cel mai dificil. De această dată se va vedea limpede cine vrea şi cine nu vrea reformă. De fapt, cine vrea şi cine nu vrea să fie îndreptate lucrurile în economia românească.

Primul pas va reprezenta o nouă atitudine faţă de companiile de utilităţi publice şi de întreprinderile cu pierderi. Un pas înainte, de la răsfăţ – fiindcă ele sînt răsfăţate de zece ani – la rigoare.

De fapt, ce pierd aceste... întreprinderi cu pierderi? Bani, fără îndoială. În orice întreprindere normală, oricare ar fi natura ei, fiecare secundă se socoteşte în bani: cît s-a încasat, cît s-a cheltuit, ce profit s-a realizat. Fiecare decizie este evaluată în bani: cît este costul şi cît va fi cîştigul. De altfel, în ultimă instanţă rostul unei întreprinderi este acela de a produce bani. Degeaba se fabrică strunguri, automobile, aragaze, frigidere şi multe altele dacă nu sînt vîndute şi transformate în bani. E drept că, la noi, multe societăţi comerciale cu capital majoritar de stat... produc mai puţini bani decît consumă. Diferenţa o acoperă din inflaţie. Prin profit nominal.

Întreprinzătorii, cînd încep o treabă, caută bani. Cînd o sfîrşesc au şi mai mulţi bani. Dacă treaba a fost bine făcută. În caz contrar nu-şi mai recuperează banii şi... înregistrează pierderi. Asta poate să ducă la faliment.

La noi, multe întreprinderi s-au salvat de la faliment prin... inflaţie. Au produs puţin şi au vîndut scump. Unde s-a ajuns? N-au apărut bani pentru investiţii – care au intrat într-un periculos impas. Nu s-au produs bani pentru deschideri de noi afaceri – care acum staţionează. Şi, faptul cel mai grav, s-au împuţinat banii pentru consum. Şi dacă nu e consum, degeaba mai produci. Întreprinderile au intrat în blocaj financiar şi s-au acoperit de stocuri.

Sînt şi întreprinderi care şi-au acoperit pierderile de la buget. Ca să supravieţuiască, au mîncat banii spitalelor, şcolilor, instituţiilor de cultură.

Mecanismul folosit timp de zece ani, în care inflaţia a ţinut loc de productivitate şi competitivitate iar bugetul a subvenţionat pierderi, s-a uzat. Acum, trebuie înlocuit. Nu avem decît o şansă: părăsirea iluziei că se poate trăi risipind resurse.

Principalul obstacol în calea reformei s-a dovedit a fi mentalitatea colectivistă, ce mai dăinuie încă în rîndurile unei bune părţi a societăţii noastre. Sub imperiul acestei mentalităţi, s-a ajuns să fie considerate normale lucruri aflate cu capul în jos. În consecinţă, prea puţini români par a fi deranjaţi că industria consumă în neştire materii prime şi resurse energetice, fără să asigure în compensaţie valoarea adăugată necesară. Sau că deficitele continuă să fie mari.

Dacă noi n-am ajuns, încă, la bunăstarea meritată, asta se întîmplă pentru că o bună parte din economie continuă să piardă bani. Această realitate o plătim scump. Munca şi-a pierdut stimulentele. Preţurile s-au rupt de valoarea adevărată a bunurilor şi serviciilor. Producţia şi consumul s-au dezechilibrat îngrijorător. Inflaţia şi-a căutat mereu noi culoare prin care să acţioneze pentru a ne goli buzunarele. Toate astea s-au întîmplat pentru că economia a continuat să piardă bani.

Neputinţa multor agenţi economici de a realiza produse competitive, care să fie căutate pe piaţa internă sau la export, a fost suplinită de înţelegeri oculte între întreprinderi privind „vînzări" cu plata amînată la nesfîrşit către parteneri interni. Sau către buget. În acest fel, era întreţinută iluzia că întreprinderile în cauză... au încasat bani. Au încasat, într-adevăr, dar numai pe hîrtie. În condiţie agravării blocajului financiar, iluzia devenise justificarea ca aceste întreprinderi să producă în continuare. Adică să-şi menţină personalul, să-şi păstreze schemele manageriale hipertrofiate, să primească credite şi... să dea impresie că sînt viabile. Dar pierderile lor s-au tot înmulţit.

În orice activitate economică, steaua polară este profitul. Desigur, profitul real. Dar ca să poţi face profit real e nevoie de capital bănesc. Nu de blocaj financiar. E nevoie de bani liberi, neblocaţi, care să fie transformaţi în capital productiv, prin investire. Şi din care să rezulte capitalul – marfă. Un bun sau un serviciu, care să aibă căutare pe piaţă, să-şi găsească atîţia cumpărători dispuşi să plătească preţul optim încît să poată fi asigurat un profit optim.

Fără îndoială că e nevoie să se investească mai mult, să apară noi locuri de muncă ori să fie restructurate cele vechi, să crească productivitatea şi competitivitatea. În acest fel, salariile ar creşte, dividentele ar fi mai mari, afacerile mai bune. Important este, însă, ca roata afacerilor să se învîrtească fără odihnă, în aşa fel încît să apară surplus de bani. Iată de ce, acum, după Paşti, obiectivul nr. 1 al Guvernului a devenit bătălia cu arieratele. Soluţia: legarea lor de salarii.

Adrian VASILESCU

povești suprapuse

Lecţii şi migrene din muzica pop

Pavel Palazcenko era pe la mijlocul anilor '60 student la Institutul de Limbi Străine din Moscova. Ce ani! Hruşciov tocmai fusese înlăturat, revista *Novîi Mir*, condusă de Alexander Tvardovski, stîrnea încă senzaţii... Cum spune Palazcenko, „toţi eram tineri (...). Nu aveam bani mulţi, dar strîngeam destui pentru chefuri cu fete şi băutură din belşug (...). Şi îi aveam pe *Beatles*-i. Sînt sigur că impactul *Beatles*-ilor asupra generaţiei de tineri sovietici ai anilor '60 va deveni într-o zi obiect de studiu. (...) *Beatles*-ilor, mai mult decît profesorilor mei de fonetică, le datorez accentul meu" – mai spune Palazcenko, cel care va deveni în anii '80 interpretul de limbă engleză al lui Gorbaciov şi al lui Şevardnadze*.

Nu ştiu dacă Paul McCartney a aflat despre acest compliment.

Ce ştiu este că muzica – cea mai rafinată sau cea mai *plebee* – este, în sine, capitol de istorie, chiar dacă nu sînt singurul care are migrene ori de cîte ori dă cu urechea de hiturile pop româneşti. Nu fac nazuri, dar adevărul este că nu poţi să scapi de ele. Deschizi fereastra în dimineaţa de vară şi auzi: *ne iubim pe nisipul fierbinte / nu mai sînt...* etc.; deschizi radioul în seara de iarnă şi auzi: *moşule, ce tînăr eşti* etc. Intri la metrou pe acorduri de *ia cu tine şi inima mea* şi ieşi de la metrou în sunete de ... *sau în Asiaaa!*

Şi totuşi, sînt dispus să las migrena deoparte şi să spun că, dincolo de toată *fragilitatea* ei compoziţional-intelectuală, muzica pop românească ne poate învăţa mai multe decît credem, şi încă lucruri bune, de care România are nevoie.

Muzica pop românească este o bună lecţie de liberalism în aer liber. Ea pare a fi ceea ce finanţiştii numesc *a succes story*, o poveste de piaţă cu final fericit. Nu ştiu cît din această marfă se vinde şi cu ce profit, dar bănuiesc că ceva tot se vinde din moment ce bulevardele oraşului şi toate vadurile comerciale sînt înţesate de mese, standuri şi tarabe cu marfă berechet; pe piaţa românească este o explozie de impresari, case de discuri şi, mai ales, formaţii şi interpreţi de tot soiul. Ceva îmi spune că în acest domeniu este o competiţie atît de dură încît mi se pare imposibil să nu rezulte şi ceva bun pînă la urmă.

Muzica pop este o lecţie reuşită de patriotism *consumist*. Chiar în condiţiile în care dreptul de autor este pură teorie iar pirateria audio/video este o industrie la ora actuală mai profitabilă decît siderurgia, mie oricum mi se pare o minune: acum cinsprezece ani mi-aş fi vîndut sufletul pentru o casetă audio cu *Duran Duran* sau *Foreigner*, iar acum zece ani aş fi făcut mătănii pentru un CD cu *Fleetwood Mac* (albumul din '87, *pour les connaisseurs*). Or, adolescenţii de azi chiar cumpără muzică pop românească, o cer la televiziuni şi şi-o dedică, prin radio, în draci. Din spate vine o generaţie pentru care *3 Sud Est* sînt mai cunoscuţi decît Michael Jackson, Madonna şi Tina Turner la un loc.

Muzica pop românească este o excelentă lecţie de transfer al puterii între generaţii. Cele două fetişcane (mă enervează cumplit, drept care nu le numesc) îmbrăcate ca marţienii şi care mişcă din picioare ca şi cum ar stinge mucuri de ţigară pe caldarîm domină piaţa într-o perioadă în care fostele glorii s-au retras care încotro: prin emisiuni de televiziune, pe la braţ de politician sau în uitare pur şi simplu. Niciunde în altă parte acest transfer intergeneraţii nu a mai avut loc: nici în Universitate, nici la Bursă, nici în Parlament.

În domeniul acestei muzici atît de *uşoare* şi de agasante este o dinamică pe care nu o poţi nici nega şi nici întîlni în altă parte. Dacă toată economia ţării ar avea acest dinamism concurenţial şi consumist, în zece ani am trimite o rachetă cu tricolor pe Lună – pe *Faţa nevăzută a Lunii*, cum ar fi spus cineva, nu mai contează cine.

* P. Palazchenko, *My Years with Gorbachev and Shevardnadze. The Memoir of a Soviet Interpreter*, Pennsylvania Sate Univ. Press, 1997.

Adrian CIOROIANU

presa despre...

Socialiştii şi egalitatea

Actualitatea suedeză este rar prezentă în paginile presei internaţionale. Imaginea este a unei ţări care îşi consumă calm şi raţional bunăstarea. Suferinţa acută din filmele lui Bergman nu este percepută ca o componentă a vieţii cotidiene. Suedezii plătesc impozite mari, dar şomajul e scăzut, şi politica de protecţie socială este extrem de generoasă. Premierul social-democrat Goran Persson dă asigurări Uniunii Europene că moneda comună va fi în mod sigur adoptată, dar „mai tîrziu", după referendumul care se va ţine, probabil, în 2002. Cei care descompun idila sînt, ca de obicei, gazetarii care observă şi compară. Göran Skytte scrie în *Svenska Dagbladet*, care apare la Stockholm: „Roma, noaptea de sîmbătă spre duminică. Împreună cu nişte prieteni stăm pe terasa unui café-restaurant, relativ şic, lîngă Piazza Navona. O echipă de la salubritate, bărbaţi şi femei în uniforme verzi, fac curăţenie în piaţă. Măturâ, golesc pubelele, curăţă spaţiile dintre statuile lui Bernini. Orologiul bate ora unu şi gunoierii fac o pauză. Intră în café-restaurant, îşi lasă măturile la intrare, comandă cafele şi sandviciuri, se instalează la o masă şi discută în timp ce mănîncă. La ora unu şi jumătate termină, îşi plătesc consumaţia, iau măturile de unde le-au lăsat şi se apucă din nou de treabă.

E o scenă cotidiană, banală. Dar pentru noi, suedezii, este şocantă; în ţara noastră ar fi considerată de neconceput, chiar provocatoare. Sindicatul muncitorilor din salubritate ar fi sărit pînă în tavan dacă municipalitatea i-ar fi obligat pe membrii săi să lucreze noaptea, şi încă în noaptea de sîmbătă spre duminică. Draga noastră doamnă, ministru al Agriculturii şi al Parităţii bărbaţi-femei, Margareta Winberg, ar fi trimis o scrisoare incendiară paginii de *Dezbateri* a ziarului *Dagen Nyheter*. Textul e uşor de imaginat: ...«Este nedemn pentru o societate solidară să-i oblige pe oameni să muncească în plină noapte ca să cureţe murdăria altora». Cel care ar observa că acestor oameni li se plătesc ore suplimentare şi că, de altfel, e practic şi eficient să mături străzile noaptea, cînd sînt pustii, ar fi imediat catalogat ca arhireacţionar, exploatator şi duşman al poporului.

Mulţi suedezi îşi închipuie că ţara lor este cea mai egalitară din lume. Dar în pretinsul nostru paradis egalitar, ar fi absolut de neconceput ca o echipă de măturători să intre, în plină noapte, la cafeneaua *Opera* din Stockholm ca să bea şi să mănînce. În această ţară unde se face atîta caz de realizările în domeniu, un măturător în uniformă verde într-un restaurant şic – unde *maîtres d'hôtel* sînt în smoking – la ora unu noaptea (de fapt, indiferent de oră) ar fi un scandal la fel de mare ca un negru într-un restaurant pentru albi, din Africa de Sud, în timpul apartheid-ului.

Elita noastră socialistă (miniştri şi editorialişti) nu conteneşte să spună că anumite servicii sînt «de căcat». Ei se declară solidari cu oamenii pe care în mod insolent îi denumesc «slabi», sau şi mai rău, «mărunţi». Atitudinea se transmite şi celor consideraţi astfel: lucrătorii din salubritate ştiu că, la vîrf, miniştri ca Margareta Winberg sau conducătoarea Partidului socialist, Gudrun Schyman, consideră că meseriile lor sînt de căcat, şi că ei sînt nişte oameni mărunţi şi slabi. Şi îşi însuşesc această poziţie. Devin mărunţi şi slabi. Îşi ştiu locul.

Pe vremuri, în mileniul trecut, socialismul a jucat uneori un rol progresist în ceea ce priveşte egalitatea, graţie a ceea ce pe atunci se numea omogenizarea dintre clase. Cînd socialiştii îi caracterizează pe oameni ca fiind «mărunţi», «slabi» şi «victime», îi devalorizează transformîndu-i în fiinţe mărunte şi slabe, în victime.

Aşa e în Suedia. Omogenizarea dintre clase, evidentă astăzi, nu este rezultatul unor politici socialiste. Noua economie şi Bursa joacă un rol mult mai progresist în evoluţia societăţii şi în promovarea egalităţii decît cel jucat de eminenţele socialiste, autorii ideii că unele munci sînt murdare, iar cei care le fac sînt nişte victime.

Mie îmi este clar un lucru. Italianul cu mătura din Piazza Navona care şi-a băut cafea în elegantul café-restaurant are mai multe posibilităţi de împlinire decît suedezul care, în numele pretinselor principii de egalitate şi solidaritate, este împiedicat să accepte anumite servicii de «căcat», de frică să nu fie dispreţuit de cei de sus". **(M. B.)**

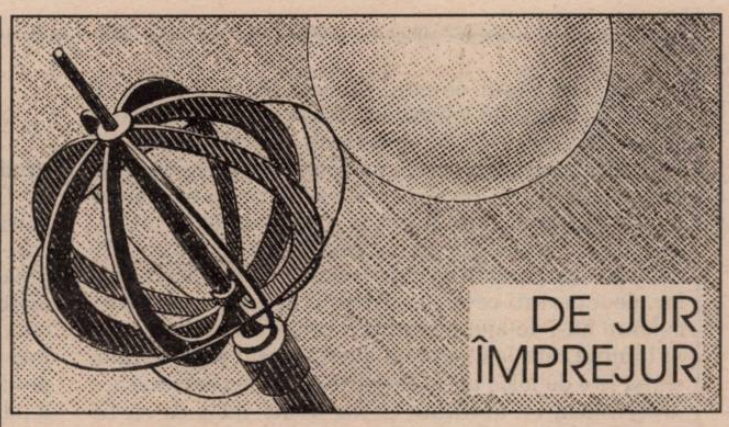

Un război pierdut

Şi în oraşul Ho-Şi-Minh, şi la Washington a fost marcată ziua de 30 aprilie, cînd în urmă cu 25 de ani, ultimul helicopter american decola de pe acoperişul unei clădiri din Saigon, capitala Vietnamului de Sud, în timp ce tancurile Nordului avansau spre centrul oraşului. Gerald Ford, pe atunci locatar al Biroului Oval, în calitatea sa de preşedinte al Statelor Unite, urmărea la televizor imaginile celei mai grele şi mai umilitoare înfrîngeri suferite vreodată de americani. „A fost cea mai tristă zi din viaţa mea" a afirmat el. Nu numai din viaţa lui. În conflictul care îşi încheia atunci forma lui violentă, îşi pierduseră viaţa peste două milioane de vietnamezi şi 58.000 de militari americani.

Ceea ce Statele Unite au vrut să împiedice s-a întîmplat. Principiul dominoului a funcţionat. Unificarea Vietnamului (1976) a însemnat controlul total exercitat de către Nord asupra Sudului: „supunerea întregului nostru popor în faţa voinţei clasei avansate care reprezintă societatea", după cum scria ziarul partidului comunist devenit forţa conducătoare în stat. În Laos şi Cambodgia au fost instalate guverne comuniste. Plecarea americanilor nu a adus pacea: Indochina a devenit spaţiul în care forţe de gherilă susţinute de China se războiau cu armata vietnameză, aprovizionată de Uniunea Sovietică. „Lupta de eliberare" s-a încheiat cu intervenţia Vietnamului de Nord împotriva regimului criminal al lui Pol Pot din Cambodgia. Printr-o stranie combinaţie a moralei cu politica, a doctrinei suveranităţii cu anticomunismul selectiv, la ONU, Statele Unite l-au susţinut pe Pol Pot şi au protestat împotriva ocupaţiei vietnameze. La Washington, Asia redevenise o regiune a lumii printre altele.

După 25 de ani, Vietnamul comunist reunificat încearcă o trecere nedureroasă la economia de piaţă: sînt favorizate investiţiile străine, inclusiv cele americane, care profită de pe urma unei mîini de lucru ieftine şi încă neobişnuită să-şi ceară drepturile; clasa politică se adaptează treptat la regulile unei societăţi împotriva căreia a condus o luptă eroică. În Statele Unite, ecourile conflictului intern în legătură cu războiul din Vietnam sînt încă prezente nu numai în cursa pentru locul singuratic de la Casa Albă, ci şi în felul cum este concepută atît strategia politicii externe cît şi propaganda ei în interior.

La început, opinia publică, intelectualii liberali moderaţi, au susţinut implicarea în Vietnam: „Costurile salvării Vietnamului vor fi mari, dar costurile intrării Asiei de Sud-Est sub dominaţia Rusiei sau a Chinei comuniste ar fi şi mai mari" scria *The New York Times* în 12 martie 1963. Pe măsură însă ce erau recrutaţi tot mai mulţi soldaţi şi proporţional sporea şi numărul victimelor, războiul a devenit o preocupare mai consistentă. S-a observat astfel că, apărînd valorile democraţiei, Statele Unite sprijină, la faţa locului, un regim cu desăvîrşire nedemocratic, că populaţia civilă este supusă unor presiuni inumane, s-a spus că acest război nu poate fi cîştigat şi că ar fi imoral să fie cîştigat. Paul Johnson, un istoric al perioadei, susţine că n-au fost niciodată mai mult de 20% dintre americani care să dorească retragerea din Vietnam. Dar vocea acestei minorităţi a fost foarte puternică şi a fost luată în seamă de candidaţii la preşedinţie, de preşedinţii instalaţi sau de demisionarul Nixon.

În 1960, în discursul său de inaugurare, preşedintele, John F. Kennedy, promitea: „vom plăti orice preţ, ne vom asuma orice povară, vom înfrunta orice restrişte, îi vom susţine pe toţi prietenii şi ne vom lupta cu toţi duşmanii pentru a asigura supravieţuirea şi victoria libertăţii". Pentru că nu şi-au ales bine prietenii, Statele Unite au trebuit să cedeze în faţa duşmanului. Memorialul de la Washington, unde sînt trecute numele tuturor celor morţi într-un război pierdut într-o regiune îndepărtată, a impus strategia „zero victime", practicată în Kosovo.

După 25 de ani de la înfrîngerea pe care mulţi i-o atribuie, Henry Kissinger analizează „umbrele Vietnamului" din perspectiva acţiunilor din Somalia, Irak, Bosnia şi Kosovo. Fostul secretar de Stat consideră că superioritatea Statelor Unite în domeniile economic şi militar este percepută ca o hegemonie, independent de agenda concretă a acţiunilor americane. Această percepţie naşte tensiuni şi adversităţi puternice. „În acest context, noua generaţie de lideri riscă paralizia progresivă dacă nu va elabora un concept limpede al interesului naţional; invocînd recursul ultim la forţă nu va impune elevaţia morală". Experienţa umană comună demonstrează că elevaţia morală nu poate fi impusă. În materie de politică externă, americanii vor reveni probabil la poziţia altui secretar de Stat, John Quincy Adams (1821): „Inima, binecuvîntările şi rugăciunile Americii vor fi peste tot acolo unde standardele libertăţii au fost sau vor fi încălcate. Dar nu va pleca în lumea largă să caute monştrii şi să-i distrugă".

Ceea ce le asigură monştrilor măcar un răgaz.

Magdalena BOIANGIU

Supraargument

„Am văzut oameni din cei pe care lumea îi numeşte adevăraţi. Toată veracitatea lor se epuizează în conversaţii lîncede citînd cît mai fidel locuri, momente, persoane, fără a-şi permite nici-o înfloritură, fără să brodeze, fără să exagereze în nici-o împrejurare. În tot ce nu ţine defel de interesele lor, ei istorisesc cu cel mai mare scrupul de fidelitate. Dar, îndată ce vine vorba de vreo afacere de-a lor, de-a povesti ceva ce-i priveşte îndeaproape, nici-o culoare nu-i de-ajuns pentru a prezenta acele lucruri în lumina care le e cea mai avantajoasă; şi, dacă minciuna le e de folos iar ei înşişi se abţin s-o rostească, o favorizează cu abilitate şi fac astfel încît ea să fie adoptată de toţi, fără a li se putea imputa. Aşa o vrea prudenţa: adio veracitate.

Omul pe care eu îl numesc *adevărat* face exact contrariul. În chestiuni perfect indiferente adevărul, pe care celălalt îl respectă atît de mult, îl interesează prea puţin, şi el nu-şi va face nici un scrupul dacă va distra cercul în care se-nvîrte cu felurite scorneli din care nu rezultă nici-o nedreptate, nici pentru, nici împotriva cuiva, viu sau mort; dar orice discurs care produce daune sau îi aduce profit, stimă sau dispreţ, laudă sau blam, împotriva dreptăţii şi-a adevărului, este o minciună ce niciodată nu va veni aproape de inima, gura sau pana sa. El este pe de-a-ntregul *adevărat*, chiar împotriva interesului său, deşi puţin îi pasă să o arate în conversaţii lîncede. E-*adevărat* în aceea că nu caută să înşele pe nimeni, că e la fel de fidel adevărului care-l acuză ca şi celui care-l onorează şi că nu-l impune nicicînd în folosul propriu, şi nici pentru a-şi înfunda duşmanii. Diferenţa care există aşadar între un om *adevărat* şi celălalt este că omul de lume este riguros fidel oricărui adevăr care nu-l costă nimic, dar deloc altuia, în vreme ce omul meu nu slujeşte niciodată mai fidel adevărul ca atunci cînd e nevoie să se arunce în foc pentru el.“ (Jean-Jacques Rousseau, *Rêveries du promeneur solitaire; „Quatrième promenade“*, Ed. Slatkine, Genève, 1995)

De la Rousseau citire...

Am încercat să traduc cît mai fidel pasajul de mai sus, perfect conştient că, nefiind un specialist al marelui Jean-Jacques, există probabil lucruri trimiţînd la opera (=viaţa) sa care mi-au rămas obscure. Însă acest pasaj pune, cred, o problemă fundamentală: aceea a raportului pe care înţelegem să-l avem cu *adevărul* (aşadar, cu morala).

Există oare scriitor (filozof) mai vulnerabil la acest „amănunt“ decît genevezul? Pe lîngă un Heidegger, să zicem, care a „cochetat“ cu naţional-socialismul, Rousseau, care şi-a abandonat copiii, este „monstrul suprem“... Cel care scrisese că omul se naşte bun, dar societatea îl corupe, rămîne – la mai bine de două sute de ani după moarte – numele favorit al tuturor căutătorilor de oi negre. El este exemplul ce trebuie dat ca exemplu tocmai pentru că nu poate fi un exemplu! Şi totuşi, dragi cititori, faceţi un mic efort: imposibil să nu găsiţi, în rîndurile traduse mai sus, un adevăr (o morală) ce trec, suverane, *peste* opinia comună, *peste* calcule imediate, *peste* machiaje de faţadă... În lucrurile fără importanţă – spune în esenţă Rousseau –, fidelitatea este un capriciu; în cele cu adevărat importante, ea este un comandament. Două secole mai tîrziu, această idee e în continuare valabilă, în continuare scandaloasă.

Există fidelităţi „în plus“ şi infidelităţi „la locul lor“? Ce este mai important: să fii fidel acelor lucruri (persoane) care-ţi fac viaţa mai uşoară, sau principiilor tale, care – adesea – ţi-o îngreunează? Este „trădarea“, în orice condiţii, un „viciu“ al moralei, sau o virtute a ei? (Camus spunea că, între justiţie şi mama sa, va fi întotdeauna de partea ultimei...) Cum poţi identifica Răul într-o lume în care acesta ia masca Binelui?

Există oameni care rămîn fideli vieţii lor, slujind fără regrete lucruri abominabile, şi alţii care-i sînt infideli, trecînd – fie şi în ceasul al treisprezecelea – de partea bună. Există canalii pînă la capăt şi canalii pînă la jumătate de drum; există fidelitatea criminală şi infidelitatea salvatoare – aşa cum există, fireşte, fidelitatea „sfîntă“ şi infidelitatea vicioasă. Ţine de talentul moral al fiecăruia să-şi modeleze (şi moduleze) existenţa în funcţie de pericolele uneia şi ale celeilalte.

Venind la lucruri „mai puţin importante“, (in)fidelitatea seduce nediferenţiat: de la angajatul unei firme, care trebuie să decidă după capul său pînă unde e dispus să-i rămîn fidel şi pînă la artistul (critic, regizor, traducător...) care se supune, în fond, aceleiaşi rigori. Primul nu are de dat socoteală decît vieţii sale, celălalt – operei şi cititorilor săi. În caz că am uitat, „fidelitate“ vine din *fides*, care în latină înseamnă „credinţă“. Nu cred, sincer, că „infidelitatea“ înseamnă altceva, numai că este o credinţă care-şi mută accentele în funcţie de adevărul interior. (In)fidelitatea este precum scala unui radio, pe care butonezi în căutarea postului; sînt oameni care, odată postul găsit, nu-l mai schimbă niciodată şi alţii care caută în continuare. Pînă la urmă, ce contează este să prinzi muzica potrivită...(**a.l.ş.**)

P.S. E posibil ca unele informaţii incluse în acest text să se bazeze pe o memorie infidelă...

Vasile MORAR

profesor de filozofie

Există o virtute a fidelităţii?

În mod deliberat formulăm interogativ această idee pentru că mi se pare mai potrivită decît simpla afirmaţie: *fidelitatea este o virtute*. Această opţiune mai cuprinde în ea încă ceva important: noţiunea aceasta morală poate fi corelată teoriei străvechi a virtuţilor umane fundamentale. Riscăm această asociere chiar dacă şi în tradiţia modernă mai tîrzie, şi în cea numită postmodernă, a vorbi despre *virtuţi* este cel puţin un semn de „premodernitate“, de „anacronism“, de atitudine echivalentă „desuetitudinii“. Întrebarea sau, mai bine spus, cascada de întrebări care se pot pune: în ce sens mai poate fi *acum, astăzi*, într-un climat desacralizat şi obsedat de *lipsă de temeiuri*, tema virtuţilor considerată vie, actuală, presantă? Sigur, nu mai sînt aceleaşi situaţii de viaţă ca atunci cînd tema morală a fiecăruia şi a tuturor era reductibilă la definirea *virtuţii ca virtute* şi, apoi, pe această bază, la identificarea virtuţilor particulare. Totodată, în acest sens, etica greco-latină şi cea creştină au în comun extrem de multe elemente argumentative, diferite însă dramatic faţă de ceea ce au adus nou „modernităţile“ care au urmat Renaşterii: un om interesat mai mult de *drepturi* decît de ceea ce este *bine*; interesat mai degrabă de *utilitate* decît de *asceză*; preocupat mai mult de propriul bine individual decît de „viaţa polis-ului“; dornic să ştie, precumpănitor, ce sens au „datoriile celorlalţi“ şi, evident, „drepturile lui“ ş.a. O întrebare însă rămîne şi răspunsul la ea este important pentru tema noastră: deşi condiţiile existenţiale sînt altele acum faţă de „timpul virtuţilor“ (greco-latine şi iudeo-creştine), deşi trăim *nu* într-o singură morală, ci într-un climat spiritual saturat cu tradiţii morale extrem de eterogene (Nietzsche numea aceasta „morala noastră pestriţă“), totuşi, în ultimă instanţă *noi sîntem sau nu sîntem morali*, indiferent de sensurile particulare acordate moralităţii. Or, dacă plecăm de la sinonimia Binelui cu valoarea morală, atunci putem accepta că noi sîntem morali dacă realizăm valori morale perene, constante şi sîntem virtuoşi sau vicioşi în măsura în care satisfacem un set de astfel de valori morale. Astfel, prin acest cerc al definiţiei, realizăm că trebuie, oricum am defini virtuţile, să *fim fideli moralei*; adică să acceptăm un sens universal acţiunilor noastre şi să nu-l trădăm niciodată.

Spunînd toate acestea ne-am apropiat, credem, destul de mult de aserţiunea de la început şi o putem completa astfel: în cazul fidelităţii, simţim că spunem foarte mult tratînd-o ca o valoare morală, dar, parcă afirmăm ceva în plus dacă o numim şi *o virtute*. „De vină fără de vină“ este probabil şi înţelesul primar al fidelităţii care a fost mult, foarte mult timp circumscris relaţiei de iubire. Fidelitatea în iubire însemna să nu părăseşti iubirea jurată, să nu trădezi niciodată partenerul. Or, mai ales în iubirea romantică, în cea modelată iniţial de creştinism, fidelitatea era o virtute incontestabilă. Întrebarea însă este: dacă extindem cerinţa de-a *nu uita* de la *iubire* la *gîndire*, de exemplu, se păstrează aceeaşi impresie că avem de-a face cu o virtute? Noi credem că da, iar dacă fidelitatea este *virtutea memoriei*, atunci putem spune alături de André Comte-Sponville: „A fi fidel în gîndire nu înseamnă să refuzi să-ţi schimbi ideile (dogmatism), nici să refuzi să le subordonezi altcuiva decît lor însele (credinţă) şi nici să le consideri absolute (fanatism)“. La limită, poate că acest înţeles al fidelităţii în gîndire şi prin gîndire îl avea în vedere Pascal atunci cînd spunea: „să ne străduim să gîndim frumos“; să fim fideli gîndului saturat de intenţie bună, să nu trădăm gîndul curat, inocent, nepervertit încă. Fidelitatea în gîndire înseamnă în primul rînd fidelitate faţă de adevăr.

Dar încă: mai putem susţine că fidelitatea este o virtute şi atunci cînd ea priveşte loialităţile, ataşamentele faţă de persoane sau partide politice? Şi în acest caz răspunsul este afirmativ, dar se cuvin a fi făcute cîteva precizări. Prima dintre ele: fidelitatea este izvorul oricărei morale; noi sîntem fideli legilor, normelor şi imperativelor şi, dacă persoanele şi/sau partidele au valoare morală, atunci putem fi fideli acestora. Acesta este criteriul fundamental de judecată. Dacă acele persoane sau partide comit acte inumane, incorecte, imorale, atunci fidelitatea noastră faţă de ele ne transformă pe noi în persoane aidoma lor: inumane, incorecte, imorale. Acest tip de identificare este unul pervers pentru că el prezervă un sens alterat altei virtuţi: onoarea, simţul onoarei; nu-l „trădezi“ pe cel căruia i-ai fost loial pentru că te identifici cu o falsă stimă şi, implicit, cu o falsă fidelitate. Astfel, o fenomenologie simplă operată asupra celor care au fost „fideli“ lui Hitler, Stalin, Mussolini, Ceauşescu etc., ne arată că aceştia se fac vinovaţi, în termenii propuşi de Karl Jaspers, de primele trei din cele patru culpe (în ceea ce priveşte ultima, „culpa metafizică“, ei sînt incapabili să o resimtă fiindcă le lipseşte sentimentul primar al moralităţii care să-i cuprindă pe toţi oamenii): culpa criminală, culpa politică, culpa morală. Cine e fidel celui care comandă crime; cine e fidel celui care iniţiază şi conduce acţiuni ilegale şi imorale, acela nu poate fi scuzat de *loialitatea sa în rău*. În fond, fidelitatea nu scuză orice, ne spune acelaşi moralist francez mai înainte pomenit şi adaugă: „să fii fidel în rău este mai grav decît să nu fii deloc fidel. Militarii SS îi jurau fidelitate lui Hitler; această *fidelitate întru crimă este ea însăşi criminală*. Fidelitatea în rău este o fidelitate greşit înţeleasă“. Există, în fapt, o fidelitate în bine, există marea fidelitate şi ea este *o virtute*. Ea este sigur *o forţă* care acţionează şi îi priveşte pe ceilalţi oameni ca obiecte morale avînd un preţ infinit şi unic. Şi totuşi, în acest fenomen de sugestie perversă a fidelităţii faţă de tirani, impostori, escroci, ticăloşi, cine decide că ne-am înşelat şi că-i putem trăda pe adevăraţii trădători? Noi înşine, nimeni pentru noi şi nimeni în locul nostru. Dar pentru aceasta este necesară o altă forţă specială, o altă virtute: cea a *curajului* adăugată celei a simţului dreptăţii. Dar pentru toate e necesară memoria, iar fidelitatea este totuşi memoria ca virtute. Memoria bună ni-i arată pe cei răi şi ne identifică fidelităţile neculpabile.

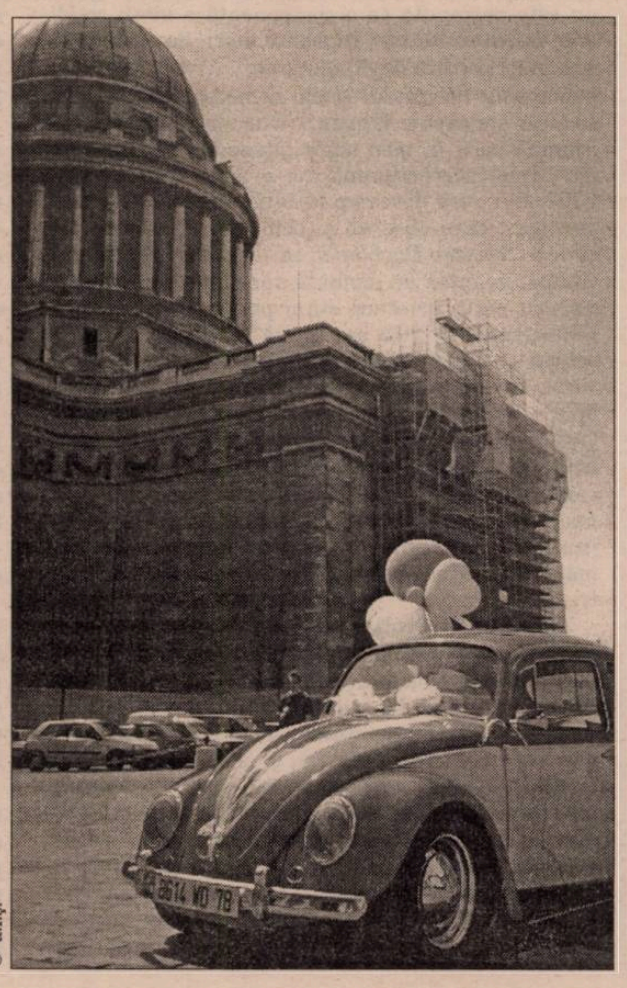

© a.l.ş.

Mihai-Răzvan UNGUREANU
istoric

Canis semper fidelis

– Vitlimescu, sfetnicul domnitorului Sturdza –

Nu am o dovadă mai potrivită de loialitate decît cea oferită de vrednicia discretă a sfetnicilor de taină – prezenţe tăcute îngăduite în vecinătatea periculoasă a puterii. Indiferent cui slujesc, pun mai presus de nevoile personale interesul celui recunoscut *illo tempore* ca stăpîn. Mimetici, se prezintă ca *alter-ego*-uri ale superiorului. Obedienţi prin natură sau raţiune, sunt şi angajaţi, şi alungaţi cu un gest minim, fără explicaţii, fără scrupule. Convocaţi să regleze sobru şi rece diferende politice sau chemaţi să asiste la dezmăţul Curţii, rămîn neschimbaţi, conştienţi că, de fapt, sînt singurii care exercită autoritatea prin interpretare sau decizie, neregretînd absenţa însemnelor ei. Contemporanii îi confundă cu însăşi arcana puterii şi le înconjură prezenţa de ceaţa deasă a secretului. Apariţia este aproape mistică; nimeni nu le ştie biografia în amănunt, nimeni nu le ghiceşte viitorul, însă invocarea lor – obligatorie pentru destinele de succes – presupune familiaritate pînă la amiciţie. Numele acestora abundă în istoria noastră şi reprezintă, poate, cea mai semnificativă probă a fidelităţii umane.

Am un exemplu în persoana celui care a stat credincios la dreapta lui Mihail Dimitrie Sturdza, domn regulamentar al Moldovei între 1834 şi 1849, în furtună sau în circumstanţe favorabile, egal cu sine şi aparent neinteresat de contextul social sau politic: Mihail (Mihalachi) Vitlimescu. Născut, pare-se, la 1816, din părinţi evrei, poate veniţi din Bucovina, ajunge, de foarte tînăr, între credincioşii Domniei, lucrînd la Curte. Documentele amintesc constant de faptul că, orfan fiind, a fost botezat de marele logofăt Mihail Sturdza, viitorul Domn, care l-a şi păstrat în preajmă-i în ciuda originii şi a statutului social. De altfel acesta este motivul pentru care prenumele subiectului nostru este acelaşi cu al prinţului. Dacă vă întrebaţi de unde provine, însă, numele de familie, aflaţi răspunsul amintind forma arhaică a substantivului propriu ce desemnează locul naşterii Mîntuitorului: Bethlehem. *Bethlehem* era *Vitleem* sau *Viflaim* pentru românii primei jumătaţi de secol XIX; de aici se ajunge repede la *Vitlimescu* sau *Vitlemen*, cum se mai recomanda în epocă. Copiii săi au devenit *Viclănescu* ş.a.m.d.

Studiindu-i pe botezaţii în ortodoxie, deseori am dat peste urmele lui Vitlimescu. După atentă cercetare, am descoperit cu infinită şi plăcută surpriză o biografie fără egal. Nu aveam cum scăpa de magia unui destin aparte. Ba încă nu eram singur; Mihail Sturdza îl îndrăgise pe Vitlimescu peste poate. Tînărul convertit face şcoală pe banii naşului său de botez şi absolvă mai întîi Gimnaziul Vasilian, apoi Academia Mihăileană la 1838, la aproape 22 de ani. Cu stipendiul încasat din averea princiară izbutea să ţină o casă deschisă tuturor celor care doreau să-l vadă şi să-i atragă atenţia, ştiindu-i-se bine influenţa. Prinţul cunoştea pesemne că Mihail fusese slujitor în casa familiei Edward, misionari ai Bisericii Scoţiei, pripăşiţi în Moldova pe la 1840 în căutare de prozeliţi printre evreii orientali. Atunci se consumase prima încercare de trecere la creştinism; numai insistenţa Domnului l-a determinat pe Mihail să accepte, pe lîngă slujba de la palat, şi convertirea la ortodoxie. Cîtă vreme a stat în apropierea veneticilor, mai apuca să scrie cîte un rînd şi către Prinţ, descriindu-i ocupaţiile şi planurile – politice sau nu – ale britanicilor. Micul lui spionaj l-a recomandat ca om de încredere, Prinţul încredinţîndu-i curînd o parte din secretele politice ale Curţii. Astfel şi intră în conştiinţa contemporanilor săi: *„Jidov botezat, dascal de limba jidovască, slugă în casă la Domnul Mihail Sturdza, care l-au şi boierit“* (C. Sion).

Boierit? Da, o atestă actele epocii. La 1844 devine pitar, ca *„director la Giudecătoria Agiutătoare şi ţenzor de limba evreiască“*, ca la 1853, sub alt domn, să ajungă stolnic, apoi căminar (1854). I-a fost lesnicios drumul spre înalta societate fiindcă îl proteja Principele şi îl respecta întreaga Curte. În atribuţiile sale intra cenzura publicaţiilor evreieşti, el vorbind binişor idiş şi cunoscînd ebraica (de unde şi zvonul că tatăl său fusese un celebru rabin). Ascensiunea se datorează în principal preluării postului de bibliotecar al Curţii, despre care mărturii tîrzii vorbesc ca de o demnitate deosebită, al cărei deţinător împărtăşea nu doar preocupările Prinţului, dar regla şi relaţia lui cu inteligenţia vremii. El hotăra ce anume să fie cumpărat pentru lectura familiei princiare; semnătura lui, aplicată pe un bon de comandă, echivala un certificat de valabilitate politică. Odată intrat în inventarul bibliotecii princiare, erai pus la adăpost de orice injoncţiune a autorităţii locale. A fi citit însemna a fi apărat. În scurt timp a căpătat renume; identificarea lui cu persoana aptă să ofere Domnului reţeta livrescă de moment a făcut ca, peste ani, cei ce-şi mai aminteau de Vitlimescu să-l considere bibliotecar şi al Şuţeştilor, şi al Ipsilanteştilor, adică al ultimilor domni fanarioţi din Moldova – paznic perpetuu al planurilor domneşti.

Ca administrator al cărţilor, datoria lui Vitlimescu nu se rezuma doar la redactarea de inventare. Este adevărat că o bună parte a zilei se ocupa de mersul cărţii (am descoperit că unul dintre vizitatorii asidui ai bibliotecii princiare era Kogălniceanu, inamicul îndîrjit al lui Vitlimescu şi al lui Asachi), însă mai multe ore se duceau pe cenzură. Vitlimescu nu terminase studiile universitare cînd a fost însărcinat cu lectura şi avizarea manuscriselor ebraice şi idiş. Cunoştinţele lingvistice îl avantajau; ca botezat şi creştin habotnic, nu putea fi bănuit de părtinire. Aşadar orice scriere evreiască trebuia să treacă pe la el înainte de a fi răspîndită sau tradusă. Arhivele păstrează zeci de intervenţii pentru îndulcirea regimului restrictiv la care erau supuse textele editate într-o limbă considerată *mutatis mutandis* „subversivă“. Unele erau în numele profesorilor de la Academie, altele în numele aghiotanţilor domneşti. Mai apropiat de Asachi, deţinătorul monopolului tiparului în Moldova, Vitlimescu nu dădea atenţie tinerilor intelectuali grupaţi în jurul partidei boiereşti progresiste. Aceasta nu l-a împiedicat să caute – interesat – amiciţia Rosetteştilor sau a Mavrocordaţilor în scopul descoperirii timpurii a oricărei intenţii de revoltă. Informaţia căpătată cu trudă şi răbdare era imediat livrată Prinţului.

Mihail Sturdza a avut marota complotu-rilor. Le-a căutat însă acolo unde nu apăreau: între străini, la periferia societăţii moldovene. Pe Vitlimescu l-a pus să detecteze fronda în sînul comunităţilor evreieşti, apoi l-a trimis să spioneze între intelectuali. Nu a trecut prea multă vreme înainte ca apariţia lui să stîrnească incriminări şi repulsie. Marginalizat, a perseverat în lectura grijulie a fiecărei cărţi de cult, a fiecărui afiş şi a corespondenţei de toate felurile, recomandîndu-se ca unic ştiutor al importanţei oculte exercitate de evrei asupra orînduirii. L-a tentat, totodată, şantajul cu dosare personale. Asachi strînsese date compromiţătoare despre inamicii săi politici, din rîndul cărora s-au recrutat *buntuşnicii* (revoluţionarii, zavergiii) de la 1848. Vitlimescu a avut acces la cîteva şi nu s-a ferit să le folosească. Prinţul însuşi îl încuraja. Atîta ură se strînsese împotrivă-i, încît pe la 1850 abia mai reuşea să scoată capul în lume. Dar ce importanţă are dacă stăpînul te apreciază şi ştie să te răsplătească la timpul cuvenit? Să adaug că Mihai Sturdza, înainte de a pleca în exil, şi-a umplut o căruţă cu documentele semnate de Vitlimescu – dacă le va fi folosit nu cunoaştem.

Nu voi trece cu vederea activitatea intelectuală a lui Vitlimescu. Ca să fim sinceri pînă la capăt cu personajul nostru, voi admite că era îndeajuns de deştept şi de abil ca să se ridice şi prin forţe proprii. N-a reuşit să obţină o catedră la Academie, dar a tradus răzbit din Schiller, a compus cărţi de catehează pentru uzul amatorilor de convertire *(Dovezi din Sfînta Scriptură – Biblia – că Mesia-Hristos de mult au venit* la 1839) şi a încercat să se îmbogăţească din creşterea viermilor de mătase, scriind *Proiectu de fabrica pentru cultura mătăsei* (1860). În divorţ cu politica după Unire, deşi, ca ocupant al postului de cenzor-şef, îi fusese prezentat lui Cuza, a început să se îndeletnicească numai cu *„viermii de dud“* şi cu producerea casnică a mătăsii. De pe urma trudei sale s-a înfiinţat şcoala de sericicultură de la Galata, unde şi plantă duzi în cultură intensivă, tot aşa cum procedă şi pe pămînturile sale în ţinutul Iaşilor, la Cucuteni şi la Cristeşti. La începutul deceniului şapte era suficient de bogat ca să întreţină şcoala numai cu veniturile obţinute de pe vînzarea mătăsii. Evident, instituţia purta numele lui Mihail Sturdza, iar ca subdirectoare a funcţionat ani în şir soţia lui Vitlimescu, Zamfira, la rîndu-i născută de... Mihail Sturdza.

A murit jalnic, muşcat de un cîine turbat. La îngropăciune au asistat toţi cei cărora el le făcuse vreun bine sau care mai purtau în suflet amintirea vremurilor bune de sub Mihai Vodă. S-au strîns destui – cel puţin aşa afirmă unul dintre participanţi, viitor aghiotant al lui Carol I, viitor păstrător de secrete regale, viitor bibliotecar. Să mai spună cineva că istoria nu se repetă...

Victoria LUŢĂ
jurnalist

La trust

Flori, ameţeală, blitzuri. Rude şi emoţii. Eveniment important. Schimbări de statut. Felicitări şi privilegiul de a se afla în centrul atenţiei. Şi în toată agitaţia, nici prin cap nu pare să le dea proaspăt-căsătoriţilor că în flatantul „Se potrivesc...“ de pe buzele celor care forfotesc prin biserică sau prin Oficiul Stării Civile, se ascunde germenele unui viitor incert, întotdeauna apt să se bifurce, cu timpul, în două feluri diferite. Abia anii lungi de convieţuire, presăraţi cu multe (generale, inefabile, dar şi mărunte) vor putea decide, în sens invers, semnificaţia acelui iniţial „Se potrivesc...“. Micile compromisuri cotidiene şi cedările de diverse naturi, inerente coexistenţei, se traduc, cu vremea, în paralizia diferenţelor din cuplu. Nervii care întreţin funcţiile individualizante se amortizează pînă la un prag maxim, unde, o dată ajunşi, cei doi încep să se confunde. Gusturile, diversele opţiuni, ticurile verbale şi tabieturile unuia au devenit şi ale celuilalt.

Întocmai ca istoria oricărui cuplu înaintînd vertiginos spre o plictiseală indistinctă se derulează şi relaţia dintre angajatul unui trust puternic şi firma care îl adoptă. Şi tot aşa, precum o candidă mireasă ori ca un ginerică euforic, nou-angajatului îmbătat de buna primire a CV-ului său şi de reuşita la un concurs pentru un *job* de mulţi rîvnit nici prin cap nu-i trece că un loc de muncă în aparenţă rezonabil şi plin de promisiuni îl poate absorbi pînă la ştergerea oricărui contur propriu. Cei care, spre pildă, au trăit fie şi o temporară experienţă într-una dintre televiziunile care se bat pentru supremaţie în cîmpul audovizualului românesc pot chiar să confirme (doar dacă, se înţelege, nu au fost cu totul rinocerizaţi şi îşi vor fi păstrat un dram de discernămînt) că însăşi cheia succesului constă, în aceşti parametri, într-o fidelitate supremă a angajatului faţă de firmă. Un tip de fidelitate mergînd pînă la suprapunerea şi coincidenţa totală a intereselor, a gusturilor şi a aşteptărilor personale cu acelea generale. Ale sistemului. Şi e imposibil, dacă ţii cît de cît la viaţa ta personală şi nu vrei să te dizolvi cu orice preţ în nirvana unui trust de presă, să nu constaţi cu stupefacţie că personajele cele mai „realizate“ sînt acei indivizi care trăiesc exclusiv în *aici* şi *acum*-ul locului de muncă. Dincolo de acesta s-ar părea că nici nu mai pot distinge ceva. Toate datele existenţei lor s-au restrîns şi configurat în funcţie de *job*-ul lor şi de statutul iluzoriu pe care el îl clădeşte: prietenii şi iubiţii se recrutează dintre colegi; acasă se discută numai chestiuni legate de serviciu; vestimentaţia privată, din timpul liber, denotă invariabil designul postului unde lucrează; dacă se uită şi la alte emisiuni decît la ale lor, în rarele momente cînd nu îşi contemplă admirativ propria prestaţie, o fac aproape numai spre a vîna micile scăpări, erori şi gafe ale colegilor; le înregistrează cu manie funcţionărească şi cînd e cazul le discută, cu poză critică, sau le toarnă în urechile mai-marilor. E ceva dubios şi inuman în toate astea? Dimpotrivă, ele denotă doar interesul şi o mare, enormă fidelitate faţă de sistem. Numai că pus în situaţia – firească – de a purta o conversaţie cu atari personaje, pe hol, la o ţigară, îţi vine uneori să le pui întrebarea: unde începi sau unde se termină ceea ce eşti tu? Sau cînd anume, în ce moment eşti – dacă mai poţi şi mai ştii ce înseamnă asta – tu însuţi? La fel cum, observînd căsnicia altora, te căzneşti să înţelegi cum or fi fost cei doi de mult, la început, înainte de a se topi şi estompa în instituţia matrimoniului...

Babiţki

Angajat al postului de Radio Libertatea (secţiunea rusă a postului Europa Liberă), Andrei Babiţki, jurnalist rus, transmitea, de la faţa locului, reportaje despre războiul din Cecenia. Faptele povestite de el nu semănau deloc cu cele transmise pe canalele oficiale, preluate şi de presa privată, sensibili cu toţii la nevoia publicului de a afla veşti bune. Disproporţia între forţele angajate, faptul că victoria este obţinută de cea de a doua putere militară a lumii împotriva formaţiunilor militare, dar şi a civililor dintr-un popor mic care are ghinionul de a fi rău plasat, nu par a fi relevante pentru presa rusă.

Babiţki a încercat să scrie ce rămîne în urma marşului victorios: „Alaltăieri, lîngă piaţa Minutka, în centrul oraşului Groznîi, casele de locuit au fost mitraliate de artileria mobilă. Au fost folosite şi gaze toxice, fabricate pe bază de benzină. Treceam pe lîngă o biserică pe jumătate arsă, cînd am fost acoperit de un nor de gaz. Mi-a fost rău toată ziua. Centrul oraşului este bombardat în fiecare noapte de artileria mobilă şi de mortiere. Noaptea trecută am simţit totul pe pielea mea. Proiectilele explodau în apropiere şi m-au nimerit o mulţime de schije. Aşa se întîmplă mereu de cînd s-a anunţat armistiţiul. Ziua, canonadele se aud la intervale mai rare. Este evident că soldaţii federali nu prea înţeleg ce se petrece în oraş şi ce se petrece cu ei“.

Pe 16 februarie, Babiţki a fost reţinut de trupele speciale, sub acuzaţia că face jocul duşmanului, că e solidar cu „bandiţii“. De aceeaşi părere era şi Vladimir Putin, la data evenimentelor încă preşedinte interimar; el îl considera pe Babiţki „...un trădător. Nu e bine să colaborezi cu bandiţii şi să scrii că ei taie capetele soldaţilor noştri... Ceea ce a făcut Babiţki este mai periculos decît dacă ar fi tras cu mitraliera... eu interpretez altfel decît dumneavoastră libertatea presei...“. *(Newsweek*, 27 martie) Nimeni nu a spus că ziaristul minţea, în discuţie era doar oportunitatea adevărurilor lui. După cîteva episoade rocambolesti, predat, în schimbul cîtorva prizonieri ruşi, unor formaţiuni cecene inexistente (între timp soţia lui primea mesaje suspecte prin caracterul lor liniştitor), Babiţki a fost, în cele din urmă, eliberat. În zarva alegerilor, cazul nu a mai fost o preocupare majoră, dar calificativul de trădător a rămas. Clişeul trădătorului plătit de străini pentru a ponegri realităţile eroice ale naţiunii şi-a reluat locul în imaginarul colectiv. Eroismul, victoria devin concepte desprinse de adevăr, de realitate. Fidel profesiunii lui, Babiţki a devenit un trădător al patriei.

Între timp, aventura cecenă continuă, depăşind scopul ei imediat: alegerea lui Putin. Oficialii ruşi tot nu se decid asupra unei versiuni coerente: unii spun că războiul din Cecenia s-a încheiat, alţii că trupele ruse sînt în fiecare zi tot mai victorioase, ceea ce ar însemna că luptele continuă şi după încheierea războiului. Ziarele ruseşti au început să scrie despre starea de derută a soldaţilor, despre utilizarea fără rost a artileriei grele; pierderile grele ale Armatei Roşii se explică prin lipsa de coordonare la vîrf. Au început să apară ştiri concordante despre „abuzurile“ comise împotriva populaţiei civile, despre coşmarul „lagărelor de triere“. Adevărul despre cei care ordonă o politică sistematică de discriminare şi despre cei care o pun în practică prin crime şi tortură face să crească numărul trădătorilor. **(M. B.)**

Aurelian CRĂIUŢU
profesor universitar

Elogiul moderaţiei

Ca şi în dragoste, în politică fidelitatea e o virtute tot mai rară şi mai „desuetă". Într-o lume mobilă şi agitată în care contractele pre-nupţiale au devenit tot mai curente pentru a preveni ulterior adevărate scandaluri financiare, mariajele sfîrşesc în divorţuri (mai mult sau mai puţin) de catifea, iar camaraderiile politice se destramă peste noapte, dînd naştere multor navetişti politici aflaţi în căutarea unor zodii mai favorabile. În politică, „infidelii" sau „trădătorii" sînt adesea priviţi cu suspiciune, în acelaşi timp în care, în mod paradoxal, despărţirile lor spectaculoase sînt comentate pe larg în mass-media, dînd naştere astfel unei neaşteptate (şi probabil nemeritate) publicităţi. În cele ce urmează, voi discuta tema fidelităţii/infidelităţii în politică dintr-un punct de vedere oarecum tangenţial, dar care trimite la cîteva întrebări fundamentale. Ce înţelegem atunci cînd spunem că cineva are simţ politic? Pot fi intelectualii care se ocupă de politică realişti? Pornind de la aceste interogaţii, aş dori să schiţez în paginile de faţă un elogiu al moderaţiei.

În politică, moderaţii nu trădează, dar nici nu strălucesc. Fideli bunului-simţ, ei joacă însă un rol esenţial, imunizînd corpul social împotriva virusurilor spiritelor radicale. În absenţa lor – îndrăznesc să afirm – viaţa politică nu ar fi nimic altceva decît o cacofonie universală, în care fiecare ar vorbi pe limba sa fără a fi capabil să înţeleagă punctul de vedere al adversarilor săi. Cu toate acestea însă, moderaţii rareori cîştigă simpatia publică; cel mai adesea, ei sînt marginalizaţi sau ostracizaţi, luaţi în derîdere sau pur şi simplu uitaţi. Să fie oare de vină faptul că moderaţii aflaţi în centrul arenei politice sînt percepuţi a fi nişte spirite „călduţe" sau oportuniste, fără pasiune sau culoare? Este oare centrul, precum afirmase odată Nietzsche în *Voinţa de putere*, expresia unei insuportabile mediocrităţi, lipsite de imaginaţie, curaj şi graţie? Dacă vocea filosofului poate părea prea aspră, ce spune atunci poetul? Tonul său, cel puţin la prima vedere, este mai nuanţat. Un bun exemplu îl găsim în cunoscutul poem al lui Yeats, *The Second Coming*: „Lucrurile se destramă; centrul nu poate rezista; anarhia se revarsă peste lume... Cei mai buni sînt lipsiţi de orice convingere, iar cei mai răi/Sînt plini de o pătimaşă intensitate".

Are poetul (deplină) dreptate? Un lucru pare a fi cert: cei mai răi sînt fanaticii care cred cu cerbicie în existenţa unei unice soluţii la toate problemele politice şi care, dintr-o fidelitate prost înţeleasă şi aplicată, sînt pregătiţi să riste sau să sacrifice orice cred de cuviinţă pentru atingerea scopului lor. Fanaticii sînt cei care, fideli doctrinei ridicate la rang de decret, sînt gata să spargă cît mai multe „ouă" în vederea „omletei" finale, mereu amînate, mereu promise; ei sînt cei pentru care nimic nu e prea preţios atît timp cît viitorul radios luceşte (pîlpîie) în orizontul îndepărtat.

Amară iluzie! Camus nu se înşelase în fond: fanaticii şi dogmaticii sînt nişte spirite orbite de propriile lor certitudini, imuni la scepticism, mînaţi de o ciudată pasiune pentru violenţă şi exces. Ca atare, ei sînt lipsiţi de simţul realităţii şi gîndesc în slogane, nefiind atenţi la detaliile vieţii pe care oricum nu le pot înţelege în profunzime. Adevăratul simţ politic evită o dublă capcană în care cad de obicei spiritele dogmatice. El nu face din fidelitatea faţă de principiu un fetiş, în acelaşi timp în care evită a cădea pradă unui pernicios oportunism. Între Scylla şi Charybda, moderaţii care au simţ politic urmează linia de mijloc, *le juste milieu*, „bunul-simţ ca paradox", care reclamă mereu atenţie la detalii, o constantă evaluare a plusurilor şi minusurilor fiecărui pas, disponibilitate şi atenţie. Opuşi spiritelor radicale, moderaţii navighează în ape tulburi, ştiind că cel mai puternic curent este, totuşi, în centru; astfel, ei sînt obligaţi să încline cînd spre stînga, cînd spre dreapta, pentru a evita capcana monştrilor marini. De aici şi acuzaţia de oportunism care li se aduce de obicei.

Nu întîmplător, moderaţii se regăsesc marginalizaţi într-un centru mereu instabil şi supus presiunilor de tot felul. Dispreţuiţi de spiritele radicale – la dreapta sau la stînga – care tînjesc după soluţii maximaliste, moderaţii abordează problemele curente după vechea şi testata metoda a *încercării şi erorii*. Ei sînt flexibili şi mereu pe fază, aidoma înotătorului pentru care orice clipă de neatenţie poate fi fatală; metoda lor nu e diferită, în fond, de cea a călătorului care se conduce după o simplă busolă în mijlocul unei păduri întunecate. Rătăcirile, popasurile şi revenirile fac parte din regulile jocului. Nietzsche se înşelase: centrul nu e locul cel mai potrivit pentru „turmă", ci este refugiul vocilor moderate, popasul spiritelor prudente aflate într-o perpetuă căutare. Dacă moderaţii refuză certitudinile facile, ei o fac atunci dintr-un sănătos instinct de conservare.

Pot fi însă intelectualii moderaţi? Răspunsul nu e greu de dat. Intelectualii, cei care se pretind a fi capabili să citească „în interiorul lucrurilor", sînt rareori spirite moderate, pentru că ei tînjesc după soluţii radicale şi întreţin un raport delicat şi conflictual cu realitatea. Radicalismul este în acelaşi timp măreţia şi opiumul intelectualilor, iar lumea „burgheză" este prea strîmtă pentru imaginaţia lor învăpăiată şi neliniştită. Atracţia extremelor se dovedeşte adesea a fi irezistibilă: Rousseau, Joseph de Maistre, Sartre, Heidegger, Carl Schmitt. În timp ce centrul este defensiv şi relativ, extremele stabilesc parametrii disputelor politice şi termenii în care acestea din urmă vor fi conduse. Cazul cel mai eclatant este cel al intelectualilor francezi care au cochetat cu comunismul în acelaşi timp în care, cu bună ştiinţă, au ignorat revelaţiile atrocităţilor comise în fostul lagăr comunist.

Există însă, fireşte, şi intelectuali moderaţi. Mai mult chiar, moderaţia îşi are eroii săi: Tocqueville, Guizot, Raymond Aron în spaţiul francez, Madison, Macaulay, Isaiah Berlin în cel anglo-saxon, pentru a numi doar cîţiva. Gloria a fost însă adesea nedreaptă cu ei. Guizot este aproape complet ignorat astăzi, deşi statura sa intelectuală este cea a unui uriaş. Aron a fost mereu eclipsat de verva şi iconoclasmul lui Sartre, dar în ciuda acestui fapt el este astăzi pentru noi un ghid politic mult mai solid decît adversarul său. Nu există nici un memorial Madison în capitala americană, iar despre Macaulay se vorbeşte rar şi în surdină.

Pentru a rezuma: flexibilitatea proverbială a moderaţilor e departe de a fi expresia unui nociv oportunism; ea arată mai degrabă un sănătos realism care îi face imuni la derivele milenariste sau seducţiile fanatismului. Fragili şi mereu ameninţaţi, moderaţii se aseamănă în politică cu acei misterioşi înţelepţi care, potrivit povestirilor hasidice, susţin din umbră lumea cu o elegantă discreţie.

Adrian MIHALACHE
profesor universitar

Corelaţie fără explicaţie

Recente rezultate ale antropologiei americane au reuşit să înfierbînte imaginaţia publicului profan. Un vast program de cercetare a întreprins corelarea unor măsurători antropometrice deosebit de precise cu particularităţi comportamentale şi orientări considerate pînă acum opţionale. Astfel, s-a constatat că raportul dintre lungimea arătătorului şi a inelarului *(the 2/4 ratio)* este puternic corelat cu orientarea sexuală a persoanei examinate. Anume, cu cît acest raport este mai mic, cu atît preferinţa heterosexuală este mai clară. Să remarcăm, în treacăt, că, dacă măsurătoarea degetelor este obiectivă, orientarea sexuală este exprimată subiectiv pe o scară de la 1 (hetero fanatic) la 6 (homo decis), incluzînd două trepte de ambiguitate (2 şi 4) şi una de bisexualitate (3). În concluzie, cu cît arătătorul le este mai scurt (în raport cu inelarul), cu atît bărbatul este mai afemeiat, iar femeia mai „safică". Invers, un raport apropiat de 1 sau chiar puţin mai mare, adică un arătător lung indică tendinţe homosexuale la bărbat şi pasionalitate „pură" la femeie. Presa respectabilă de mare tiraj a popularizat aceste constatări care susţin, spre satisfacţia comunităţilor încă minoritare, ideea fatalităţii biologice a opţiunii sexuale. Ca urmare, oameni obişnuiţi, preocupaţi pînă acum exclusiv de carieră şi de familie, pot fi deseori surprinşi pe stradă, în localuri sau la serviciu, contemplîndu-şi gînditori mîinile şi chiar ascunzîndu-le pudic de priviri indiscrete. Într-adevăr, nu se ştie niciodată cînd măsurătoarea raportului digital va deveni obligatorie la o eventuală angajare.

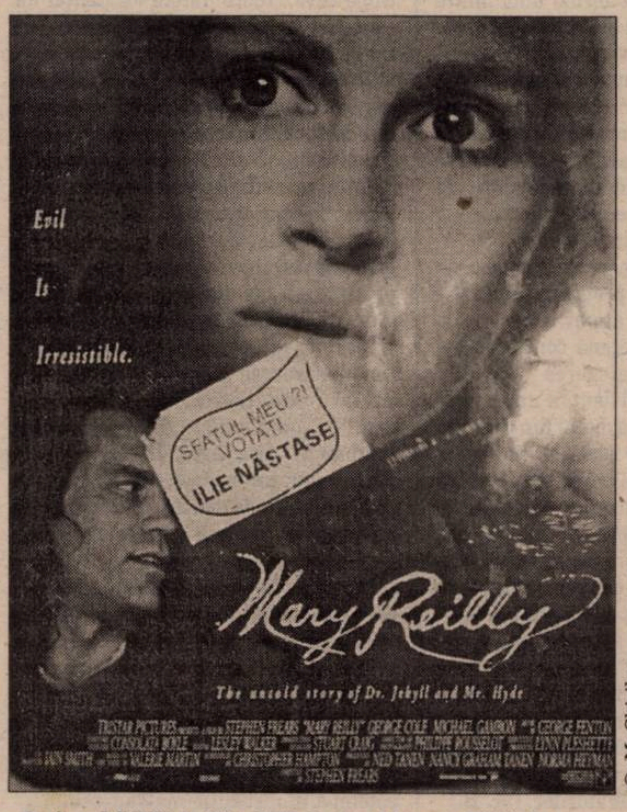

© M. Chirilov

Profesorul Robert Trivers, marele specialist în sociobiologie şi bio-antropologie de la universitatea Rutgers, considerat (de proprii lui doctoranzi) un Darwin al secolului XX, este mai puţin preocupat de degete, pasiunea lui fiind simetria facială. Pentru a o măsura, el foloseşte o fotografie a persoanei, pe care fixează cîteva puncte cheie: pupilele, extremităţile nărilor, ale gurii, centrele lobilor urechilor etc. Uneşte punctele respective cu linii orizontale şi determină mijloacele lor. Dacă toate aceste mijloace sînt coliniare pe verticală, avem de a face cu o simetrie perfectă. Abaterea de la ideal se măsoară prin media pătratelor distanţelor dintre punctele mediane succesive. Trivers a găsit corelaţii tulburătoare între valoarea numerică a simetriei şi diverse caracteristici comportamentale. Astfel, partenerele constante ale bărbaţilor relativ mai simetrici admit că se bucură mai des şi mai intens în relaţiile intime decît nefericitele soţii ale asimetricilor. Demonstrînd statistic că şi caii cu faţă mai simetrică cîştigă mai multe curse, Trivers arată că performanţe care, aparent, ţin de partea inferioară a corpului sînt legate mai mult de caracteristicile estetice ale părţii superioare, exprimate prin relaţii, decît de dimensiunile absolute ale organelor efectoare (picioare etc.).

O altă corelaţie interesantă descoperită de profesorul Trivers şi şcoala lui este aceea dintre simetrie şi fidelitate. Se pare, şi teste statistice exigente, bazate pe un vast material experimental verifică această ipoteză, că bărbaţii cu faţă mai simetrică zburdă mult mai mult decît ceilalţi. Înclinaţia spre simetrie fiind atît de puternic imprimată biologic, aceşti bărbaţi sînt mai tentanţi şi au astfel mai multe ocazii să-şi înşele partenerele. Studii similare

© C. Bumbuţ

asupra femeilor simetrice sînt în curs de desfăşurare. Deocamdată, s-a evidenţiat faptul că femeia devine facial mai simetrică (probabil prin impregnare hormonală diferenţiată) în perioadele lunare de maximă fertilitate, natura sporindu-i atracţia în scop fecundator.

O corelaţie la care Trivers nu s-a gîndit încă este aceea dintre simetria facială şi infidelitatea intelectuală. Fără să avem un material statistic semnificativ, dar bazîndu-ne pe cîteva exemple elocvente, ne încumetăm să formulăm ipoteza că bărbaţii infideli în relaţiile sexuale manifestă ataşament constant faţă de un număr relativ restrîns de autori şi cărţi. Astfel, Ion Barbu, insaţiabil explorator al diversităţii feminine (probabil un simetric facial cu arătător foarte scurt), frecventa cu asiduitate şi exclusivitate doar cîţiva poeţi: Poe, Novalis, Mallarmé, Moréas şi recitea mereu un singur roman: *Craii de Curtea Veche*. Invers, G. Călinescu, cuminte lîngă Alice-Vera lui, deşi zburdalnic în imaginaţie, citea neostoit întregi literaturi. Personal, mă feresc de omul unei singure femei, indiferent cît de fatală, ca şi de cel al unei singure cărţi, indiferent cît de genială. Ultimul trăieşte intens şi îngust, fiind capabil, măcar din cînd în cînd, de gesturi dramatice şi fanatice. Ion Barbu, *hélas*, ne serveşte şi aici drept exemplu. Cît despre celălalt, despre aventurosul iubitor al tuturor textelor, egal amator de Flaubert şi Stendhal, de Mann şi Hesse, de Byron şi Blake, nu pot spune decît că indecizia stilistică îmi repugnă, iar *l'ami de tous les livres n'est point du tout mon fait*.

Dan C. MIHĂILESCU
critic şi istoric literar

Textul ca pretext

© L. Muntean

Este una dintre cele mai frecvente acuzaţii pe care le aude criticul literar de la autorii comentaţi. (Între paranteze fie spus: critica literară este îndeobşte considerată cam ca o prestaţie de servicii, de la spălatul maşinii şi pus benzină, pînă la coafură, ospătărie, masaj ş.a.m.d. Criticul este aproape invariabil urechiat, ciupit, bîrfit pe la toate colţurile, sau înjurat în piaţa mare, numai că – rău necesar fiind! – se face mereu apel la el, cu dulci sau acre dedicaţii).

Iată variantele acuzatorii: 1) „te-ai folosit de cartea mea ca să-ţi faci tu *show*-ul de stil, inteligenţă şi asociativită"; 2) „m-ai folosit ca pretext polemic, ca să te răzbuni pe X şi să faci tu legea în scriitorime"; 3) „ai mers tot timpul alături de text. N-ai înţeles nimic, pentru că eşti orbit de prejudecăţile şi teoriile tale"; 4) „dacă nu ai parcurs nici o carte din bibliografia mea, cum poţi să zici că te pronunţi în cunoştinţă de cauză? Eşti un diletant invadat de ambiţia de a te pronunţa despre tot şi toate, indiferent dacă ştii sau nu despre ce este vorba".

Cînd îţi consideri comentatorul exclusiv una din două: fie ţînţar, fie demolator, atunci calea de mijloc (a exegezei corecte, mai mult sau mai puţin adecvată intenţiilor tale de autor şi operei tale, dar sigur făcută cu bună credinţă) fireşte că ţi se pare o utopie. Acuma, problema criticului narcisiac, a lecturii infidele, a trădării sensului originar al operei, ori folosirea stilului *artist* în ceea ce trebuie să fie, vezi Doamne, *ştiinţă* a literaturii etc. etc. – constituie un capitol străvechi, îndelung deliberat şi... insolubil al istoriei literaturii. S-a spus totul şi, bineînţeles, nu s-a putut ajunge niciodată la o *singură* concluzie. Fiecare-o ţine pe-a lui şi totul se judecă (se rezolvă?) de la caz la caz.

Ca să nu reiau aici teoria chibritului, am să spun, scurt, că, în ce mă priveşte, cred că infidelitatea este nu doar cea mai pasionantă şi mai inocentă (pentru textul comentat) dar şi cea mai eficientă manieră de prelungire a sensurilor, de fecundare a Operei. Sînt un critic impresionist, format la „şcoala" subiectivităţii artiste, la şcoala genialelor bufonerii călinesciene, matriţat cu fervoare la 18 ani de eseul lui I. Negoiţescu despre Eminescu, înghiţind entuziast Bachelard, estetică romantică şi Jean-Pierre Richard, Hocke şi Mauron, Albert Béguin şi Heidegger pe Hölderlin. Nu am, fireşte, nimic împotriva sintezei erudite de tip Adrian Marino, dar sînt legat de antipodul acesteia, lectura infidelă tip Nicolae Manolescu. Am fost aspru judecat la debut de anti-artistul Al. Piru, campion al criticii didactice, exactă dar insipidă şi sterilizantă, după cum am fost contrat de Şerban Cioculescu, maestrul criticii de diagnostic rece, după cum, mai nou, mă văd evaluat de Alexandru George (adversar neclintit al ideii criticii literare ca formă de creaţie) *sub* nivelul de înţelegere estetică al dactilografelor sale. (V. *Confesiuni împotrivă*, p. 157: „...am întîlnit în primele mele confruntări cu dactilografele, redactorele de editură şi corectoarele o inteligenţă mult superioară criticilor obişnuiţi, ba chiar şi unor N. Manolescu, G. Dimisianu, Gh. Grigurcu, Alex. Ştefănescu sau Dan C. Mihăilescu şi alţii de acelaşi calibru, care fac opinia în presa noastră literară de azi").

Îi dau dreptate lui Alexandru George, după cum am refuzat să polemizez cu Adrian Marino, Şerban Cioculescu, Al. Piru. Avem cu toţii destul loc sub soare şi, în ce mă priveşte, pe Alexandru George îl citesc adeseori cu enervare, de multe ori cu plăcere dar întotdeauna cu folos. Numai că pentru mine actul exegetic este o formă de eros, nu de pricepere medicală. Un palpit simpatetic şi nu un diagnostic. Un pretext pentru divagaţii istorico-literare, etice sau sociologice şi abia în al doilea rînd o necesitate de evaluare pur estetică. Mă simt mult mai acasă în critica ideilor şi în eseu, decît în demersul de etichetare şi ierarhizare.

Am mai spus-o: în actul critic (hermeneutica, exegeza, comparatistica etc.) nu poţi fi decît una din două: ginecolog sau amant. Unul e meseriaşul lucrînd rece, mecanic, făcînd tuşeul Operei, dînd verdictul şi prescriind, în consecinţă, reţeta. Celălalt e omul preludiilor prelungite, al capriciilor şi amînărilor mai mult sau mai puţin rafinate, donjuanizînd labirintic şi fidel Operei tocmai prin sinceritatea şi intensitatea infidelităţilor sale.

Sigur, nuanţele, chichiţele abia de aici încolo apar. Ce va să zică siluirea Operei în numele unei doctrine (politice, filosofice, morale sau estetice) şi ce înseamnă infidelitatea (abaterea de la text) din raţiuni de pură calofilie? În ce măsură poate istoricul literar, specializat în tradiţie, să-şi adecveze discursul şi metodele la noutatea de ultimă oră? Cît de fidel este criticul congener autorului şi cît de multă (şi de periculoasă) devine infidelitatea în funcţie de diferenţele de vîrstă? Ce înseamnă infidelitatea determinată, dirijată de considerente extraliterare, sau de *lobby* literar, şi ce va să zică infidelitatea din pasiune a criticului care, nu-i aşa, este, în taină, un scriitor *manqué*. Care este, deci, gradarea vinovăţiei, cum se alcătuieşte ierarhia abaterilor? E limpede că fidelitate maximă i se cere primului semnal de presă, recenzioarei de cîteva rînduri, obligată la „matematică", la factologicul nud, la prinderea cît mai adecvată şi elocventă a noului text în insectarul tradiţiei. Dar de la critica de întîmpinare, adică de la cronica literară, şi pînă dincolo, la eseu, trecînd prin fazele intermediare ale criticii de susţinere şi identificare, noţiunea de fidelitate se tot elasticizează.

În esenţă, infidelitatea este o formă de libertate. De libertate creatoare. Cine acuză furibund infidelitatea visează în secret la răceala lacătului şi zgomotul zăvorului.

Mihai CHIRILOV
critic de film

Sosul de ciocolată şi vopseaua roşie

În 1960, Hitchcock adapta, cu o fidelitate aproape exemplară, romanul unui anume Henry Bloch, publicat cu un an în urmă şi elogios recenzat de *The New York Times*. Legenda spune chiar că maestrul Hitch ar fi cumpărat sute de exemplare ale cărţii, în încercarea de a o face inaccesibilă celor mai mulţi cititori şi de a păstra, astfel, secretul poveştii. O dată filmul terminat, nu a organizat nici o proiecţie de presă, obligîndu-i pe exploatanţi să interzică accesul în sala de cinema după începerea filmului. Turnat în alb/negru şi-n mare viteză, cu aceeaşi echipă cu care lucra şi la seria TV „Alfred Hitchcock prezintă", făcînd apel la colaboratorii săi-fetiş (Bernard Herrmann – muzica, Saul Bass – genericul), *Psycho* – căci despre el este vorba – e cel mai mare succes de box-office din cariera lui Hitchcock. Paradoxal, critica vremii îl pune la zid, fără a folosi însă acel argument-şablon care-i uşurează munca atunci cînd are în faţă un remake („nici nu se compară cu originalul"!). Iar asta pentru că, pur şi simplu, „originalul *Psycho*" (romanul omonim al lui Bloch) îşi va cîştiga renumele abia ulterior (şi graţie) versiunii sale cinematografice, care, la rîndul ei, îşi va căpăta faima de „capodoperă a genului horror" ceva mai tîrziu. Fără a minimaliza reuşita lui Hitchcock, trebuie spus că scenaristul Joseph Stefano a contribuit doar la scrierea dialogurilor, luîndu-şi insesizabile libertăţi de la roman: de pildă, a suprimat dialogurile dintre Norman Bates şi mama sa, modificîndu-i celui dintîi aspectul fizic – în carte, Norman e incomparabil mai gras şi mai bătrîn decît Anthony Perkins. Atît. Motelul, proprietarul lui, mama împăiată, musca pe care, în final, Norman o cruţă, ideea genială de a o omorî pe protagonistă în prima jumătate a filmului – toate acestea existau deja în carte. Ba chiar şi celebra crimă de sub duş, „chiar dacă nimeni altcineva n-ar fi putut s-o filmeze aşa cum a făcut-o Hitchcock „. (cf. Bloch)

Ar fi interesant de imaginat ce s-ar fi ales de film dacă romanul inspirator „apuca" să devină popular. (Probabil că Hitchcock nu l-ar mai fi făcut...) Pentru că, se ştie: cultul originalului este o meteahnă incurabilă a criticii de film. Pentru ea, cu cît un film copiază mai fidel originalul (fie el carte, piesă de teatru, serial de televiziune sau – culme a îndrăznelii, taxată corespunzător – un film), cu atît mai inutilă e întreprinderea respectivă. Cu cît un film îşi ia libertăţi faţă de materialul original, cu atît este mai atacabil de cei care stau la pîndă cu foarfecele comparaţiei. Iar dacă originalul e decretat o capodoperă, cu atît mai blasfemiatoare e tentativa de a-l reproduce. E cazul lui *Psycho '98*, remake color după *Psycho '60*, cu Anne Heche, Vince Vaughn şi vopsea roşie în rolurile deţinute în original de Janet Leigh, Anthony Perkins şi sosul de ciocolată.

Ambiţionîndu-se să copieze la fotogramă „originalul

Psycho '98

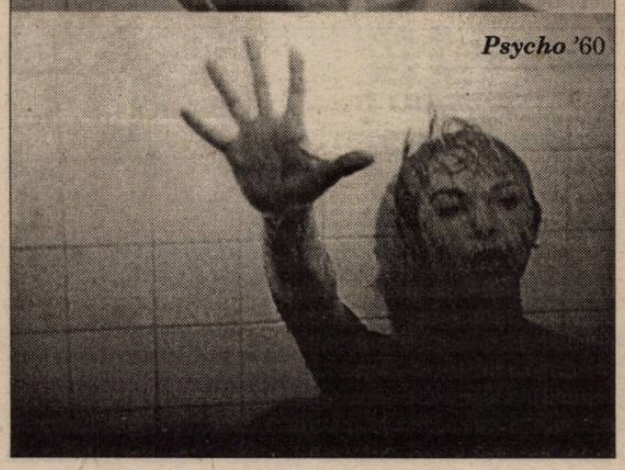
Psycho '60

hitchcockian" – caz de fidelitate unică în istoria cinematografului – , regizorul american Gus Van Sant nu a făcut decît să ridice mingi la fileu celor care nu au înţeles că versiunea sa era un remake de regie, şi nu de scenariu. Van Sant a respectat întocmai grila de turnaj a lui Hitchcock (durata filmărilor, ordinea lor etc.), a folosit aceleaşi „story-board"-uri (desene pregătitoare) şi platouri de filmare, găsind chiar un echivalent amuzant al antologicei treceri prin cadru a lui Hitchcock: acolo unde acesta era văzut din spate, apare însuşi Van Sant, cu faţa, conversînd cu un bărbat văzut din spate şi a cărui siluetă îl evocă pe Hitchcock! Mai mult: a interzis, ca şi Hitchcock, orice proiecţie de presă. Ar fi putut supralicita, acordînd aceleaşi interviuri aceloraşi reviste, dîndu-le aceleaşi răspunsuri ca şi Hitchcock... E limpede, în aceste condiţii, că intenţia lui Van Sant a fost de a virusa concepţia generală asupra remake-ului, care implică, invariabil, o comparaţie. „Filmul meu nu e gîndit să fie mai bun sau mai prost decît originalul, ci să fie, pur şi simplu, originalul. E, dacă vreţi, echivalentul unei traduceri într-o altă limbă."

S-ar putea spune că *Psycho '98* le aparţine, în egală măsură, lui Hitchcock şi lui Van Sant, sau nu aparţine nimănui. Într-o lume fidelă (încă) filmului de autor, *Psycho '98* este primul film fără autor. E, în acelaşi timp, originalul şi copia, umbra, fantoma şi visul lui *Psycho '60*, e – de ce să ne ascundem după degete ? – filmul pe care l-ar fi făcut *astăzi* Hitchcock. *Psycho '98* conţine, de altfel, cîteva planuri (cel din deschidere, luat din elicopter, sau cel din duş în care Anne Heche e văzută de sus, goală) pe care Hitchcock nu le-a putut filma sau păstra în varianta sa finală din raţiuni tehnice sau din motive de cenzură. Fiica lui, Patricia (care are un mic rol de secretară în *Psycho '60*), a susţinut în totalitate proiectul lui Van Sant, afirmînd că tatăl ei ar fi adorat ideea unui remake identic. Psihoza fidelităţii ar putea merge chiar mai departe: Pierre Huyghe (autorul unui alt remake hitchcockian, cadru cu cadru, al *Ferestrei din spate*, dar pe video) îşi manifesta interesul pentru un *Psycho* filmat cu aceeaşi actori, dar bătrîni. (Sau, adăugăm noi, cu copiii acestora, de ce nu?) *Cahiers du Cinéma* (februarie '99) emitea ipoteza unui remake perfect, a unei sosii cinematografice, turnate tot în alb/negru, cu actori leit lui Perkins şi Leigh. Că aceeaşi revistă (extatică la adresa lui *Psycho '98*, pentru care, iniţial, a intenţionat să scrie o cronică-remake a celei apărute în '60), e, la rîndu-i, fidelă autorilor (printre care şi Van Sant) pe care nu i-ar supune vreodată vreunui duş rece, e deja altă problemă...

Z. ORNEA

Un triunghi al infidelităţii

Am mai scris în revista noastră despre cazul triunghiului amoros Şt. O Iosif, D. Anghel, Natalia Negru. Revin pentru că avem aici exemplul cel mai eclatant al infidelităţii devenită flagrantă, degradantă. O infidelitate care a îndoliat, în 1913, 1914 literele române. Şt. O. Iosif (să-l introducem, cum se şi cuvine, mai întîi pe el în scenă), originar, firește, din Ardeal (Braşov) avea aproape 30 de ani în 1904) cînd o cunoaşte pe Natalia Negru. Era poet cu activitate literară cunoscută (prin revistele *Floare-albastră, Curierul literar* şi, apoi *Semănătorul* (din 1903 *Sămănătorul)*. Publica poezii nostalgice despre satul natal, deşi, era evident, nu-i lipsea sensibilitatea modernă, traducînd, ca bun ştiutor de nemţeşte, din poezia romanticilor germani. Devine student al Facultăţii de Litere din Bucureşti unde – se povestea – a trecut cu greu un examen de Logică chiar cu Titu Maiorescu. Cum poezia însemna şi atunci sărăcie, se mulţumea, pentru a trăi, cu slujbe minore dar aducătoare de venituri mici dar sigure şi la date fixe. O vreme a fost custode la Muzeul Aman. Dar, repede, e ajutat să-şi găsească o slujbă mai bună şi mai sigură. Prin 1903-1904, imediat aproape după inaugurare, (1902), capătă postul de bibliotecar la Biblioteca Fundaţiei Carol I. De fapt, era tot custode, stînd zilnic, dimineţile, în sala de lectură a Bibliotecii, unde primea, la catedră, comenzi de cărţi pe care, apoi, le distribuia solicitanţilor. Aici, fatalitate, a cunoscut-o pe Natalia Negru, cititoare, ca studentă ce era, în sala de lectură a Bibliotecii. Şi arătă, aproape agresiv, poetului cu nume şi renume (debutase în volum încă în 1897) sentimente de dragoste. Şi blîndul, sfiosul Iosif a sfîrşit, destul de repede, prin a-i cădea victimă. Se spune că din cauza acestui amor ameţitor Iosif nu şi-a dat licenţa la sfîrşitul studiilor rămînînd cu ele neterminate. În 1905 cei doi se căsătoresc şi vor avea un copil (o fetiţă). Să adaug că Natalia Negru cultiva, şi ea, muzele avînd nevoie pentru a pătrunde în presa literară de propteaua lui Iosif. De abia în 1909 veleitara debutează în volum (ca, firește, poetă) cu placheta *O primăvară,* poezie chinuită şi lipsită de har. Dar căsnicia Iosif-Natalia Negru şchiopătă. Ea, vanitoasă, ar fi dorit să ocupe un loc de prim rang în „lumea bună şi distinsă", pe cînd soţul ei nu-i putea oferi decît mediul literar, mereu în suferinţă şi de rang secund în cel mai bun caz. Pe deasupra, Iosif era un boem nevindecabil, ducîndu-şi viaţa între slujbă şi, după amiezele şi nopţile, cu colegii de redacţie (mai ales cu Ilarie Chendi, criticul, şi el ardelean) prin crîşme şi cafenele, bine înfrăţit cu paharul şi neglijent cu totul în ale vestimentaţiei. Se întorcea acasă noaptea tîrziu, mototolit şi cu damf de vin şi fum de ţigară ieftină.

Destul de devreme apare, în căsnicia lor, poetul Dimitrie Anghel, călătorit – la studii – prin Paris (dar şi în Italia, Elveţia, Spania), fiu de moşier moldovean cu stare şi, deşi şi el boem din fire, se vedea de la o poştă că e un poet modern, chiar modernist, înzestrat cu mult har. L-a cunoscut pe Iosif în redacţia *Sămănătorului*, unde, după venirea lui N. Iorga ca director, era şi el (ca şi Iosif) redactor. Anghel, care debutase în volum, în 1903, cu un volum de traduceri din Verlaine, se anunţă ca poet original, în 1905, cu volumul *În grădină*, neagreat de Iorga care scrie despre el că aici sînt flori din grădini străine. După despărţirea de Iorga şi de *Sămănătorul* (unde, de fapt, era un rătăcit), întemeiază, împreună cu Iosif, Sadoveanu şi Chendi, revista *Cumpănă,* care durează aproape doi ani (1908-1909). Şi tot tăifăsuind cu Iosif, încep să colaboreze la traduceri, dar şi în creaţie originală, cum e poemul *Legenda funigeilor* precum şi cele două volume din *Caleidoscopul lui A. Mirea* (1908-1910), cronici rimate apărute mai întîi în *Viaţa Românească,* pline de vervă şi sarcasm. Scriau împreună şi proză, cum e *Cireşul lui Luculles, Povestea celor necăjiţi, Fantome, Triumful vieţii, Steluţa,* risipite prin presa vremii (aducătoare, deci, de ceva venituri) şi adunată, apoi, în volu ıe. Au compus, tot împreună, şi teatru, precum *Carmen Saeculare,* poem istoric, pu.licat, în volum, în 1909. S-a discutat, se mai discută, de ›re aportul fiecăruia dintre cei doi poeţi la această abundentă producţie literară comună. Nu vreau să nedreptăţesc pe nimeni, dar e evident, la un atent examen comparat, că, de fapt, contribuţia lui Anghel, spirit vioi şi sarcastic, prevalează. Însă, în epocă, nici unul dintre ei n-a pretins întîietatea, înţelegîndu-se bine împreună şi colaborînd excelent.

Dar să nu uităm triunghiul amoros, de care am amintit la începutul acestor însemnări. Anghel a cunoscut-o pe Natalia Negru încă înainte de căsătoria ei cu Iosif şi, voluptoasă cum era poeta, *in spe,* i-a plăcut A participat la căsătoria ei cu Iosif şi avizaţii din epocă (de pildă Ibrăileanu) au apreciat că începutul şi, apoi, toată colaborarea creatoare a celor doi poeţi s-a datorat, de fapt, dragostei ascunse a lui Anghel pentru Natalia Negru. Anghel (apelativul amical Mitif) căuta intimitatea şubredei căsnicii Iosif Natalia Negru, pîndind-o şi stîndu-i mereu în apropiere. O bună parte din această creaţie duplex s-a petrecut în casa celor doi căsătoriţi, Mitif, ca boem incurabil ce era, (dar mai aduna şi mai dichisit decît Iosif) anunţa că el preferă, din principiu, burlăcia. Mai tîrziu, după consumarea tragediei, Natalia Negru a comis eroarea stupidă de a o evoca în nar ţiunea (să-i spun roman?) *Helianta*. Acolo povestea că, de fapt, Anghel îi spunea Helianta şi că în momentul cînd s-a produs apropierea ei intimă de Anghel, nu-l mai agrea pe soţul ei care, neglijent şi rufos, îi trezea dezgust şi pe care încetase de mult să-l mai iubească. I-a mărturisit chiar că iubeşte carnal pe altcineva (nu era încă Anghel!) pentru el neavînd decît sentimente de soră. Soţul ei, care părea că nu doreşte mai mult, n-ar fi simţit durerea mărturisirii. Aceeaşi nestatornică Natalia Negru se destăinuie în această naraţiune care e *Helianta* că \nghel, inteligent şi curtenitor, „era infinit superior lui Iosif... Era seducător ca un dem(n". A început campania de cucerire a doamnei, care, icum, era predispusă să cedeze. O copleşea cu cadouri, flori, flaterii, venirea lui fiind determinată de colaborarea literară cu soţul ei, pe care îl vedea, mereu, în posturi inferioare mulţumindu-se, adesea, să scrie la dict ıl lui Anghel, negreşit unul dintre cei patru mari poeţi simbolişti ai noştri (Bacovia, Minulescu, el şi Petică). Natalia Negru mărturiseşte: „fapt este că pe mine *morbidezza* lui Iosif mă desprinsese de el. Încet, încet ajunsesem să-i las lui sentimentalismul şi lui Anghel erotismul". Treptat, secretul acestui triunghi amoros devenise cunoscut în epocă, cu excepţia soţului care se făcea a nu şti nimic (sau chiar nu ştia). Lovinescu, în *Memorii* (1930), dezvăluia: „cunoscînd de mult constituirea triunghiului vieţii în sînul tovărăşiei A. Mirea, noi urmăream cu toţii convulsiile produse în temperamentul pasional, violent dar, în definitiv, cavaleresc, cu ascuţite dezbateri de conştiinţă al lui Anghel". De abia în 1910 Anghel i-a dezvăluit lui Iosif cruntul adevăr. S-a discutat mult în epocă despre acest amor al infidelităţii totale. Cei mai mulţi o acuzau pe soţia infidelă, destui avînd cuvinte de blam şi pentru Anghel, care a înşelat buna credinţă a unui prieten prea credul, delăsător şi inocent. Colaborarea lor literară, desigur, a încetat. Dar Iosif, înşelatul, suferea enorm, neconsolat de tăria dramei trăite. Foştii soţi s-au despărţit oficial, prin divorţ, şi Natalia s-a căsătorit cu Anghel. A fost o căsnicie nefericită, Anghel – ştia el ce ştia – gelozindu-şi mereu soţia, bănuindu-i amoruri extraconjugale, care au şi fost. În iunie 1913, bolnav şi sfîrşit de durere, moare într-un spital poetul Şt. O. Iosif. În după amiaza aceleiaşi zile, prietenul său Ilarie Chendi, rău bolnav de nervi şi internat în bolniţa de la mînăstirea Plumbuita de la marginea Bucureştiului, aflînd trista veste, se sinucide, aruncîndu-se pe fereastră. Două morţi tragice, deci în aceeaşi zi, îndurerînd Bucureştiul literar şi lumea toată. Menajul Anghel-Natalia Negru a supravieţuit acestei tragedii un an de zile, greu în consecinţe. Nimic nu mai mergea aici cum trebuie, soţii ducînd-o într-o ceartă continuă, otrăvindu-şi viaţa reciproc, acum încărcată şi de vinovăţia morţii abandonatului Iosif. Anghel era depresiv rău şi cu creaţia aproape secătuită. Certaţi între ei, soţii au decis să călătorească spre Buciumeni, unde părinţii Nataliei aveau o vie. În tren s-au certat din nou. Ajunşi la destinaţie, Natalia i-a spus lui Anghel că menajul lor nu mai merge defel şi că e decisă să divorţeze (a doua oară). Poetul, cu nervii zdruncinaţi cu totul, a scos un revolver pe care-l avea asupra sa, şi a tras în ea, rănind-o uşor. Apoi a tras, în el, cu acelaşi revolver. Rana lui era gravă. Socrii i-au instalat pe soţii răniţi, în camere deosebite. Înştiinţat, a sosit de la Iaşi fratele poetului, mare medic, care, cu greu, l-a luat cu sine. Şi-a sfîşiat feşele, dorindu-şi moartea. La 13 februarie 1914 Anghel a murit, în locuinţa fratelui său din Iaşi, după ce îi scrisese sfîşietoare scrisori de scuze soţiei sale. A fost înmormîntat în cimitirul Eternitatea din Iaşi. La înmormîntare, la care a participat şi infidela Natalia Negru, o femeie, a relatat un gazetar cu umor negru, a apostrofat-o „Femeie nenorocită care ucizi bărbaţii mari ai ţării". Nenorocita infidelă a trăit mult (în timpul primului război mondial fiind amanta ministrului Vasile Morţun atunci preşedintele Camerei Deputaţilor), murind tocmai prin anii cincizeci pensionară a Uniunii Scriitorilor.

---

interstiţii

Politică şi delicatețe

În filmul lui Nikita Mihalkov *Oci ciornîe,* personajul interpretat de Mastroianni, un italian călătorind în Rusia începutului de secol XX, ajunge la un moment dat într-un oraş de provincie unde e primit cu mari onoruri, în dubla sa calitate de occidental şi de om de afaceri: discurs al primarului, pupături apăsate şi zemoase pe gură, lăutari şi dansatori ţigani, paharul cu votcă dat fulgerător pe gît şi apoi, cum italianului îi ies literalmente ochii din cap şi i se taie respiraţia din cauza tăriei alcoolului, mîna expertă ce îi răstoarnă prompt în gură caviarul dintr-o lingură supradimensionată. Scena nu e numai de un mare haz, ci şi emblematică pentru ceea ce va constitui ulterior o componentă obligatorie a ritualului călătoriei în ţara socialismului biruitor, ritual rezervat oaspeţilor celebri. O descriere amănunţită a acestui ritual aflăm în recenta carte semnată de istoricul şi sociologul François Hourmant, *Au pays de l'avenir radieux* (editura Aubier). Capitolul „Edenul roşu" ne arată cum invitaţii de marcă – André Gide, Romain Rolland, G. Duhamel, H. Barbusse, J.-P. Sartre etc., etc. – sînt „cazaţi" princiar în hoteluri de lux (lui Romain Rolland i se rezervă, la Savoy, un apartament cu şase camere; dispune, pe lîngă interpretă, de o secretară şi de o infirmieră), iar întreg sejurul e punctat – programul fiind aici pe cît de bogat pe atît de riguros, neadmiţîndu-se nici o eschivă – de somptuoase dineuri, recepţii şi banchete. Gide e printre foarte puţinii care detestă aceste bachanale revoluţionare (autorul *Falsificatorilor de bani* socotindu-le – culme a ingratitudinii! – „nu numai absurde dar şi imorale, antisociale"); ceilalţi nici nu-şi dau osteneala să reziste tentaţiilor mai ales că – aşa cum observă judicios François Hourmant – etalarea delicateselor le stimulează nu doar papilele gustative, ci şi megalomania. Romain Rolland, gratificat cu titlul de „cel mai mare scriitor al lumii", e cu deosebire sensibil la aceste delirante puneri în scenă, pe care le notează conştiincios – şi fără urmă de ironie – în jurnalul călătoriei sale la Moscova din vara lui 1935: „Stau la masă între Buharin şi Dna Lunacearski (...). Vinuri generoase, şampanie, îngheţată şi fructe. Arosev, care e gazdă şi mecena, ţine un discurs în care mă compară cu soarele!". Georges Duhamel crede – nu e singurul – că aşa mănîncă, în viaţa zilnică, omul sovietic de rînd: caviarul, se extaziază romancierul, „caviarul, alimentul

© L. Muntean

prin excelenţă...". Convingere pe care gazdele o întreţin sistematic: la sfîrşitul unei mese pantagruelice, amfitrionul îi spune lui Gide: „Ceea ce e remarcabil, tovarăşe Gide, e că întregul nostru popor mănîncă astăzi aşa".

Pentru asemenea performanţe turistico-ideologice călătorului îi era necesară nu numai o solidă pregătire politică, dar şi o foarte bună condiţie fizică. În 1954, la primul său voiaj în URSS, lui Sartre i se întîmplă ceva ce aminteşte de suferinţele eroilor din *La Grande Bouffe,* legendarul film în care Marco Ferreri denunţa vehement societatea occidentală de consum. După un banchet de patru ore dat în onoarea lui de către scriitorul Konstantin Simonov la *„dacea"* acestuia de lîngă Moscova (douăzeci de toasturi cu votcă, vin rosé armenesc şi vin roşu gruzin *à gogo),* Sartre a trebuit să fie internat a doua zi, la spital. Filosoful a găsit însă resurse pentru a-şi lua revanşa. La Taşkent, e provocat la – cum să-i spun? – o partidă amicală de vodcă, adversar fiind un robust inginer, „mare cît trei dulapuri", după cum consemnează, tandru amuzată, Simone de Beauvoir în memoriile ei. Partida era de fapt, dacă ne gîndim bine, un fel de concurs „la chilometru", jocul în care excela poliţaiul republican Stan Popescu din „Boborul!", schiţă unde, ne amintim, chiolhanurile sînt inextricabil legate de fervoarea revoluţionară. Dar să revin. Partida de votcă părea să nu aibă învingător, ambii combatanţi dovedindu-se în mare formă. La aeroport însă, conducîndu-l pe musafir, inginerul s-a prăbuşit ţeapăn pe pistă, în timp ce filosoful a ajuns pe picioarele lui, pînă la scara avionului.

Deşi, mărturisesc, mă încearcă un gînd: dar dacă inginerul se va fi prefăcut că e beat mort, dorind să aducă şi el un omagiu respectuos ilustrului oaspete?

Alexandru CĂLINESCU

Teodor BACONSKY

SOLIDARITATEA

Risipitori şi pomanagii

Societatea noastră, cronic imobilizată sub acoperirea unor mimetisme formale, se dovedeşte de-a dreptul primitivă în materie de solidaritate comunitară. Oamenii – mai ales cînd adoptă ethosul tradiţional vădesc fireşte un lăudabil altruism: găzduiesc străinul, îşi ajută cunoscuţii, se preocupă de năpăstuiţii din preajmă etc Există deci o efectivă solidaritate individual-familială, care nu scuză totuşi disfuncţiile solidarităţii de ordin naţional. Facem adesea fapte bune în microcosmosul personal, însă ne lipseşte o filosofie a solidarităţii colective. Scurt spus, modelul microsolidarităţii „strămoşeşti" se blochează la nivelul inevitabil „modern" al corpului social, care comportă un grad de complexitate mult mai ridicat.

În general, prin solidaritate se înţelege distribuirea bunurilor inutile. Aproapele meu se găseşte în dificultate? Îl ajut plasîndu-i – direct sau prin intermediari – ce-mi prisoseşte. În Occident, unde excedentul se raportează la o substanţială prosperitate medie – practica aceasta dă rezultate palpabile. La noi, ea măsoară patetismul gestului simbolic, definit mai mult prin bunătatea „intenţiei" decît prin eficienţa soluţiei. Atîta timp cît solidaritatea se limitează la distribuirea bunuritor prisositoare, relevanţa ei morală rămîne scăzută, iar efectul ei real nu poate depăşi zona ajustărilor superficiale.

Pentru moment, solidaritatea românească trimite spre o *fenomenologie a cerşetoriei*. A fi solidar înseamnă a pomăda frugal indigenţa unui handicapat. Avem aici un (alt) exemplu de carenţă a modernităţii, în sensul echivalenţei medievale dintre *solidaritate* şi *pomană*. Evident, aria acestei atitudini nu se reduce la bănuţul aruncat cerşetorului care-şi exhibă infirmităţile reale sau simulate. Acelaşi model (solidaritate = pomană) se regăseşte în dirijarea banilor publici spre diferitele clientele ca şi în lunga listă a gratificărilor asistenţaliste. Gîndiţi-vă la omniprezenţa construcţiilor impersonale de tipul *se dă*. Şi în Occident „se dă". Forma impersonală este legată acolo de fetişizarea acelor reţele instituţionale care, redistribuind excedentul, prezintă solidaritatea ca pe propria lor *emanaţie*. La noi însă, cauzele acestei depersonalizări a solidarităţii sînt diferite: ele ar trebui căutate în persistenţa unei spiritualităţi a *miluirii* paradoxal consolidată prin experienţa istorică a etatismului comunist. Partea tristă constă în faptul că o asemenea situaţie încurajează *mentalitatea de pomanagiu,* sprijinită pe cîteva premise subliminale: **1.** am interesul să nu evoluez, astfel încît progresul celorlalţi să-mi evidenţieze retardarea şi, prin urmare, dreptul de a primi compensaţii. **2.** Centrul de greutate al vieţii mele cade în afara propriei persoane: depind întotdeauna de alţii, fie aceştia binefăcători abstracţi (Statul, Biserica, partidul, asociaţiile filantropice), sau imediat perceptibili (sub forma vecinilor culanţi, a rudelor avute sau a patronului, care are datoria de a mă îngriji). 3. Detest tot ce mă depăşeşte, întrucît *resentimentul* este materia primă a şantajului cu ajutorul căruia îmi negociez supravieţuirea. Acestui peisaj mental îi corespunde – simetric – *mentalitatea risipitorului arogant,* care se răsfrînge în următoarele prejudecăţi: **1.** a milui înseamnă a consacra un raport de putere: eu – sau instituţia pe care o reprezint – distribuim surplusul cu scopul de a institui o dependenţă ierarhică. **2.** Ofer ceva nu pentru a repara o nedreptate, pentru a suplini o lipsă sau pentru atenuarea unei catastrofe, ci pentru a garanta *statu quo*-ul social. 3. Generozitatea nu exprimă un calcul raţional, ci vanitatea unei cheltuieli de prestigiu în contul imaginii personale.

Pacea socială sau binele comun?

Această dublă patologie a solidarităţii – convergentă în sfera miticului *se dă* – are urmări desigur funeste. Prea mulţi dintre compatrioţii noştri folosesc aşteptarea caritativă ca substitut al propriilor responsabilităţi. Prea mulţi consideră, pe de altă parte, că solidaritatea este opţională, contingentă şi autocelebrativă. Beneficiarii se comportă ca o masă amorfă, care trebuie sporadic răsfăţată, pentru a nu exploda. În ce-i priveşte, donatorii au impresia că generozitatea lor ţinteşte mai curînd *pacea socială* decît *binele comun*. Amîndoi – donatorul şi primitorul – sînt ipocriţi şi se detestă secret, legîndu-se exclusiv prin vraja unui contract cinic, păgubos şi nesigur. Se înţelege cît de greu e să schimbi o atare situaţie mentală. La noi, de secole – agravate în deceniile roşii – „boierul" se îndură, iar „milogul" primeşte cu umilinţă nimicul consimţit. În ultimii ani, respectivul sistem – „totul vine de sus" a persistat, cu singura diferenţă că mana s-a prefăcut în mită administrativă sau electorală. Moştenitori ai unei economii de tardivă monetarizare, am rămas încă sub seducţia trocului, chiar şi atunci cînd acesta se sublimează sub forma tranzacţiei pseudo-morale („fii om cu mine, ca să fiu şi eu om cu tine"). Toată lumea – mai ales în sectorul public – pretinde, aşeaptă, revendică. Presa ultimului deceniu – dură cu guvernanţii – evită orice critică la adresa guvernaţilor. Nu se suflă o vorbă despre obligaţiile profesionale – îndeobşte neglijate – ale nenumăraţilor abonaţi la protecţie socială, măriri salariale etc. Aproape nimeni nu analizează astronomicele „datorii" ale întreprinderilor de stat sub specia deficitului de responsabilitate profesională. Pur şi simplu nu percepem incompetenţa ca pe un fapt antisocial, ca pe un atentat la demnitatea operativă a solidarităţii comunitare. Deficitul de management este privit cu o caldă simpatie umană, ca fatalitate *în pofida căreia* lucrurile progresează. Se ţese treptat un soi de rudenie promiscuă între donatorul iresponsabil şi eternul întreţinut. De aceea, în societatea noastră, extrem de puţini sesizează afinitatea dintre *providenţă şi prevedere*. Deocamdată, pînă şi fiinţa lui Dumnezeu este păgînească instrumentată sub semnul *falsei datorii de întreţinere*. Cercul stagnării se închide, probabil, în acest punct.

Mari analogii pascale

Mormîntul şi grădina lui Christos sînt simbolul Edenului unde Adam a murit de moarte nevăzută. A fugit şi s-a ascuns printre pomi, intrînd şi ascunzîndu-se între ei ca într-un mormînt. Cel viu, Care a fost îngropat şi a înviat în grădină, l-a sculat pe cel ce căzuse în grădină. Din mormîntul grădinii l-a dus întru slavă în cămara de nuntă din grădină.

Stropit-a rouă şi ploaie făcătoare de viaţă peste Maria, pămîntul cel însetat. Şi ca un grăunte de grîu a căzut în iad, înălţîndu-se ca un spic şi pîine nouă. Binecuvîntat fie zborul Lui!

Din înălţime s-a revărsat ca un rîu şi din Maria a ieşit ca o rădăcină. De pe lemnul crucii a căzut ca un rod şi ca o pîrgă a urcat înapoi la cer.

După singurătatea iernii celei surde şi mute, iată tună acum luna lui Nisan. E vraja care îmblînzeşte toate: îmblînzeşte marea cu murmurul vîslelor şi al corăbierilor; îmblînzeşte pustia cu murmurul turmelor, iar văzduhul cu glasul păsărilor. În luna lui Nisan s-a îmblînzit şi liniştea de moarte a iadului cînd a simţit că a intrat în el glasul cel viu...

(din *Imnele Învierii* ale lui Efrem Sirul, trad. Ioan I. Ică jr)

Dimensiunile unei valori

Natural că mă întreb – şi eu – ce s-ar putea face pentru a ieşi de sub povara unei „solidarităţi" de felul celei mai sus analizate. Cred că primul punct cîştigat ar fi acela de a conştientiza anacronismul acestui liant social feudalo-clientelar S-ar cuveni apoi să facem distincţia netă între organizarea solidarităţii şi asistenţialism. Un al treilea pas înainte ar fi făcut dacă am solicita o reflecţie publică pe tema solidarităţii: la ea ar avea un cuvînt interesant de spus nu doar juriştii, educatorii şi autorii de manuale ci şi antropologii, sociologii, ONG-urile specializate, instituţiile de asigurare, clerul şi mass-media. Trecerea de la etica parastasului la etica unci solidarităţi responsabile va fi nesfîrşită dacă Bisericile (teologii), instituţiile publice (experţii), partidele (doctrinarii) şi societatea civilă (liderii de opinie) nu se vor întîlni – în forumul mediatic şi în Parlament – pentru a dezbate acest subiect de interes naţional. Cu alte cuvinte, a regîndi solidaritatea înseamnă a face un efort interdisciplinar de redefinire a conceptului, un efort pedagogic de răspîndire a noii viziuni şi un efort politic pentru instituţionalizarea efectelor sale nemijlocite.

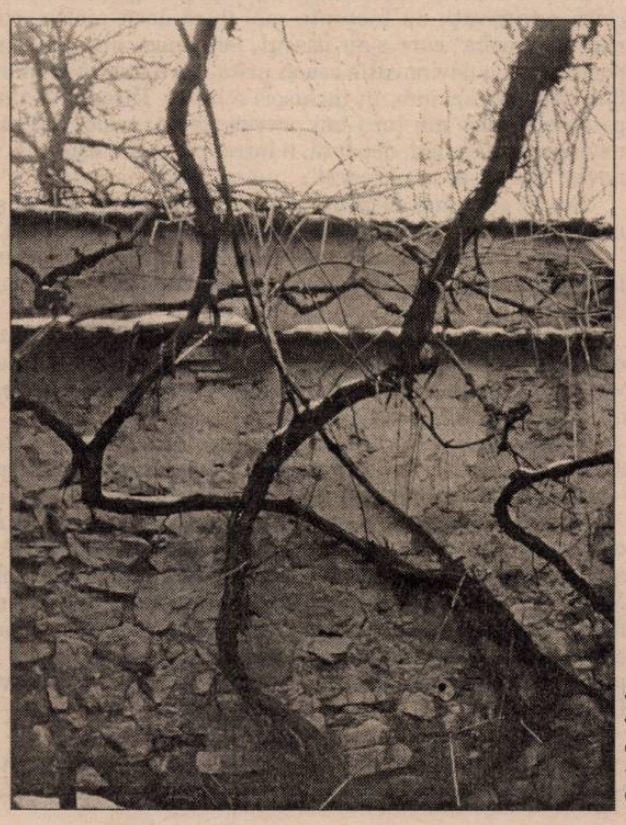

© A. Iordache

E zadarnic să denunţăm sălbăticia noilor raporturi sociale sau să reciclăm colectivismul sub figura unui creştinism idealizat. N-ar servi la nimic. Macro-solidaritatea e defectă pentru că nu dispunem de o gîndire clară, de un model instituţional aplicat prin politici adecvate şi de fondurile fără de care bunele intenţii se istovesc. În lipsă de bani, putere decizională şi spaţiu tipografic, mă mulţumesc să schiţez mai jos cîteva idei probabil utile. Cu o precizare: nu dau lecţii, ci iau aminte la experienţa Bisericii catolice, pe care o cunosc – ca ortodox – îndeaproape. Într-o lucrare recentă *(Verso quale società? La dottrina sociale della Chiesa per una nuova progettualità,* Biblioteca di Scienze Religiose **157,** Las-Roma, 2000, pp. 223-249**),** profesorul Mario Toso, care predă filosofia socială la Universitatea pontificală Salesiană, tratează laolaltă conceptul de *solidaritate* şi pe cel de *subsidiaritate*. De ce? Pentru că dreptul de a beneficia de roadele solidarităţii se combină, în Occident, cu obligaţia de a-ţi asuma responsabilităţile inerente nivelului la care te afli. Făcusem anterior o aluzie la această conexiune sugerînd afinitatea dintre „providenţă" şi „prevedere". Iată acum – fără alte ocolişuri – caracteristicile notate de universitarul italian: **1.** Solidaritatea îşi are rădăcinile în ontologia şi etica fiecărei persoane umane. **2.** Solidaritatea este plurală din punct de vedere instituţional (pentru că şi contextul socio-cultural sau istoric al fiecăruia este divers). Orice monism social – statal, familial, sindical, economic sau religios – este antiuman, antidemocratic şi deci dăunător binelui comun. 3. Solidaritatea este diversă sub raport ideologic, întrucît existenţa socială a persoanelor implică concepţii diferite despre istorie, scopul ultim al vieţii sau raportul om-natură. 4. Solidaritatea compune un tot organic, nu însă organicist: actorii (familia, corpurile intermediare, organizaţiile non-profit etc) interacţionează spre binele comun, afirmîndu-şi specificul şi respectîndu-i diversitatea complementară. 5. Solidaritatea este analogică: ea este o *valoare universală* (respectată ca atare în toate expresiile socialităţii) care-şi găseşte însă *reflectări specifice,* protejate prin aplicarea strictă a subsidiarităţii. 6. Există o conexiune intrinsecă între solidaritate şi *eficienţă:* ea se manifestă ca responsabilitate faţă de sine şi de ceilalţi, în legătură indisolubilă cu libertatea şi justiţia socială. Adevărata solidaritate nu presupune risipa, ci raportul optim dintre condiţia, nevoile şi meritele fiecăruia. Atunci cînd solidaritatea corespunde proprietăţilor enunţate, toate formele sale – de la cea personal-familială pînă la cea sindicală, economică, statală sau internaţională – se corelează optim în cadrul unui ansamblu funcţional, corect şi transparent. Principiul subsidiarităţii rămîne însă cheia de boltă a întregului mecanism: nu ajunge să fii generos. Important e să-i oferi fiecăruia *numai ce are nevoie şi numai atunci cînd posibilităţile sale de auto-organizare s-au epuizat.*

Orice depăşeşte nevoile reale intră în sfera risipei, aşa cum orice ajutor prematur şi nesolicitat denaturează vocaţia însăşi a comportamentului solidar. Dacă un ins e ajutat nu pentru că are nevoie, ci pentru că declară acest lucru, atunci solidaritatea se transformă în asistenţialism. Consecinţa acestei deplasări este „sinistră" (în sensul unei degenerări a valorilor de stînga). În loc să-şi exercite demnitatea autonomiei, beneficiarul devine cobaiul unei experienţe populiste menite să-i amputeze deopotrivă capacitatea de evaluare şi libertatea de a se dezvolta. El nu este ajutat, ci transformat în complice al unor cheltuieli iraţionale, care penalizează munca şi imaginaţia celorlalţi.

Cele scrise aici reprezintă, fireşte, un singur punct de vedere asupra unei probleme care impregnează ansamblul societăţii româneşti contemporane. Probabil că – şi în acest caz – dorinţa de a ordona un fenomen (solidaritatea demagogică, anarhică şi istoriceşte depăşită) s-a împlinit cu riscul unor nedrepte îngroşări caricaturale. Ceea ce contează pînă la urmă este *binomul solidaritate-subsidiaritate* şi necesara lui dezbatere.

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

glosar de tranziţie

Academia Caţavencu

Nu cei doi termeni ai sintagmei au încolţit sub limfaticul soare al tranziţiei, ci extravaganta lor simbioză. De-a lungul existenţei lor nici glorioasa instituţie distribuitoare de posterităţi, nici părintele versatului adversar politic al dîrzului prefect nu au visat o asemenea îngemănare. Izvoarele ei s-ar putea afla prin preajma locului unde s-a născut zicala „haz de necaz", mărturie a înclinaţiei spre o trăire dedramatizantă a dramelor istoriei.

Predecesorul imediat al *Academiei Caţavencu* a fost Bulă, beneficiar al spirjinului frăţesc oferit pe ici pe colo de Radio Erevan.

Bulă nu a fost un mare prieten al răposatului dictator, dar cu toate astea, într-un gest de inexplicabilă solidaritate, a sucombat o dată cu el. A fost ca şi cum o dată cu tiranul pierea şi pofta de glumă a celor care i se supuseseră batjocorindu-l. De-a lungul epocii de aur locuitorii plaiurilor carpato-danubiene nu rîdeau după reţeta lui Marx, despărţindu-se de trecut, ci înfundîndu-se în acel prezent tot mai puţin hazliu.

Cu o extraordinară intuiţie, echipa lui Dinescu a sesizat coincidenţa, în acel moment, indescifrabilă: execuţia de la Tîrgovişte nu lăsase liber numai locul lui Ceauşescu, ci şi pe cel al lui Bulă. Era ca şi cum, pentru a avea de ce rîde, românilor le trebuie musai o tiranie. Zece ani de tranziţie şi de succes al caţavencologiei par să spună că lucrurile nu stau chiar aşa.

Preluînd funcţia cathartică a lui Bulă, *Academia Caţavencu* păstrează faţă de el numeroase deosebiri substanţiale. Primul a fost un personaj fictiv, produs al creaţiei populare – a doua este o instituţie reală, creaţie literară atît prin geneză cît şi prin onomastică; unealta predilectă a celui dintîi era naivitatea simulată – cea a temuţilor academicieni este incisivitatea explicită. Producător inegalabil de gafe cu subtext Bulă, ale cărui mesaje circulau „de bouche à l'oreille", era un erou clandestin care se bucura de atenţia Securităţii în calitatea ei de poliţie politică – pe cînd Academia în chestiune, cu toate actele în regulă, îşi difuzează mesajele prin Rodipet şi nu se bucură de atenţia SRI întrucît aceasta nu este poliţie politică; sadici şi chivernisiţi, academicienii organizează baluri anuale la care îşi invită victimele – blajin şi sărăntoc, Bulă nu organiza baluri şi de altfel nu avea victime, obsesia acestuia era fixată pe un singur personaj, cea a caţavencienilor pe o categorie socială poreclită „clasa politică".

Deşi nu se cunosc probe peremptorii, se pare că nu Bulă şi-a dat numele de Bulă, botezul său fiind oficiat de o întreagă naţiune. Dimpotrivă, succesorii lui şi-au confecţionat ei înşişi sigla, de unde două întrebări inevitabile. Prima: de ce Academia, şi nu asociaţia, concernul, compania, partidul, uniunea, confederaţia, ONG-ul, liga, congregaţia ş.a.m.d? Opţiunea lor face din *Academia Caţavencu* o alternativă, dacă nu cumva chiar un competitor al Academiei Române: ea sugerează că oricare cetăţean poartă, aşa-zicînd, în raniţă, bastonul de academician; şi că noţiunile de academie şi de înflorire a ştiinţei nu sînt cu totul inseparabile. A doua întrebare: de ce Caţavencu şi nu, de pildă, Ştefan cel Mare şi cel Sfînt, iar dacă totuşi *Scrisoarea,* de ce nu amorosul prefect? Ipoteza cea mai la îndemînă ar indica, în tradiţia democraţiei autohtone, primatul opoziţiei faţă de putere şi disponibilitatea ambelor pentru consens, atunci cînd interesele ţărişoarei o cer.

Academia Caţavencu nu face tranziţia mai confortabilă, dar o face mai puţin insuportabilă.

Pavel CÂMPEANU

bazar

Daruri şi surprize

Producţia de masă, au spus-o deja mulţi teoreticieni, se substituie unei cohorte de moşi Crăciuni. Moşul industrializat se străduieşte să ofere daruri consumatorilor ce se arată doritori. Sigur că „daruri" are, în acest context, un mai ciudat înţeles: obiecte (sau servicii) pe care oamenii şi le cumpără pe banii lor, dar care sînt prezentate ca şi cum ar fi daruri oferite, cu generozitate, de o companie sau alta. Cel mai apropiat de noţiunea „clasică" de dar este ambalajul: publicitatea din jurul lui şi senzaţia (indusă) că ai făcut o alegere bună care-l însoţeşte. Unele astfel de aşa-zise daruri sînt chiar însoţite de oferte mai aproape de sensul de bază al cuvîntului. Revistele pentru femei, de pildă, pe lîngă pozele frumos colorate de pe copertă, îţi oferă astfel de cadouri. Nu degeaba sînt ele vîndute în ţiplă: în îmbrăcămintea lor de plastic au loc şi – printre altele – mostre de fixativ, şampon, vopsea de păr, de detergent, balsam, parfum ori emolient pentru rufe, pliculeţe de cafea, tampoane, prezervative şi chiar romane siropoase ori CD-uri. Ochiul pofticios al cumpărătoarei este fascinat de euforia de forme şi culori din sacul (porţionat) al unui abil Moş Crăciun. Mamele-consumatoare merg pe urmele puradeilor obişnuiţi să li se ia ochii şi să li se ofere. Cititoarele de *Elle, Unica* ori *Avantaje* se transformă în copii avizi să vadă, de la lună la lună, ce li se mai dă. O instanţă nevăzută are grijă şi de ele, le-a ghicit slăbiciunea şi le-o exploatează. Lunar, poţi să-ţi îndreptţi aşteptările spre cadoul din ţiplă şi să faci speculaţii în legătură cu ce ar putea fi. În fine, ceva neaşteptat, necunoscut. O surpriză. Precum în ouăle Kinder, pe care, desigur, le cumperi pe banii tăi, dar nu doar în schimbul unui obiect, ci în schimbul unei trăiri palpitante. Înainte de a-l desface, poţi face speculaţii despre ce-i înăuntru, dacă e o jucărie pe care ai mai avut-o sau nu; poţi să-ţi creezi propria mitologie a speculaţiei. De fapt, majoritatea produselor pentru copii sînt concepute în acelaşi fel: acadelele au drept suport un animal, care ştie să deschidă gura ori să dea din coadă, şi poate deveni obiect de colecţie; anumite gume de mestecat se adăpostesc într-un om-monstru, de identitate incertă, gen Batman, Spiderman & co; tot mai multe ciocolate se vînd în pachete împreună cu un animal, o maşinuţă sau un trenuleţ; nu mai vorbim de cunoscutele meniuri Happy Meal, în care mîncarea aproape că nici nu mai contează (deşi se poate produce o dependenţă implicită de *junk food),* ci doar jucăria la modă (din ultimul film Disney, etc). Se înmulţesc produsele pentru femei concepute pe principii asemănătoare: nu doar reviste, ci şi pachete de produse cosmetice şi casnice, în aceleaşi asocieri multicolore, în care aproape întotdeauna un al treilea ingredient e gratuit. Nu contează că preţul total e, de fapt, mai mare (o revistă cu CD costă dublu faţă de una fără CD, dar, desigur, CD-ul luat independent ar fi costat şi mai mult...); ori că anumite firme inteligente îşi fac promoţie pentru produse, în care, mai tîrziu, vei investi mai serios. Important e că ţi se oferă ceva neaşteptat. După copii, femeile au fost considerate următoarele pe lista acestui Moş Crăciun. Ele sînt asociate, de mentalul colectiv clişeizat, cu ideologia darurilor (pe care să le primească de la Bărbat, ultimul pe listă). În fond, nimic anormal în alterarea lui Moş Crăciun şi adecvarea lui la coordonatele unei lumi în care nimic nu e pe gratis. Atîta timp cît eşti conştient, din postura ta de consumator, că e un joc acceptat de ambele părţi, pe care ţi-l asumi, nu e nici un pericol.

Iaromira POPOVICI

Idei trăite în Oximoron-Les-Deux-Églises

Despre Dej. Într-o formidabilă anchetă a „Orient-Express"-ului condus de Stelian Tănase: „Cine a fost Gheorghiu-Dej? Dar Pătrăşcanu? Dar Ana Pauker?", cel mai „tare" nu era acel tînăr care presupunea că „Gheorghiu-Dej e numele unui revoluţionar anticomunist", ci un bătrîior amărît care clama aşa: „Dej şi Ceauşescu au fost oameni de suflet, nu ca ăştia de azi... O pot spune, aici, pe stradă, şi nu-mi pasă ce o să mi se întîmple!"... Reportera, tînără, nu-şi permitea să-i spună că pe vremea celor doi buni la suflet, oamenilor le cam păsa de ce o să li se întîmple vorbind pe stradă, într-un microfon.

Despre Michnik. Un democrat zbuciumat îmi explică „de ce n-avem şi noi, ceara mă-sii, un Michnik..." Ei bine, de ce? „Fiindcă am fost dintotdeauna tari în Ciorani, Eliazi şi Sebastieni!".

Despre Rusia. Cea mai mare şi mai cunoscută fabrică de ciocolată din Rusia se numeşte „Bolşevic".

Despre eternităţi. Mă duc într-o sîmbătă, pe la prînz, să-mi îngrop pe cel mai bun prieten; în amurg, mă aflu într-un mare hotel bucureştean, la un botez, care se întinde pînă spre miezul nopţii; vin acasă şi, pînă spre două-trei de dimineaţă, îi ascult pe cîţiva oameni în toată firea explicînd cum România e ţinta unui complot internaţional pus la cale de Occidentul care vrea să ne omoare şi dacă nu ne împotrivim, pierim.

Despre preţuri. Cînd m-am întors de la cimitirul acela dintr-o margine de Bucureşti, m-am aruncat într-un taxi şi deodată m-a apucat nevoia să-i explic şoferului cine a fost prietenul meu, ce curaj a avut în viaţă, ce boli a înfruntat, şi un cancer şi o comoţie cerebrală şi o arterită, cum l-a găsit moartea muncind alături de cei sănătoşi, la ce tăcere ne sileşte un cimitir... Omul mă ascultă ca vrăjit şi în faţă la „Lido" unde cobor – drum care ar fi făcut, normal, de unde veneam, cîteva bune zeci de mii – îmi ia jumătate, cerîndu-mi să-l iert! De ce? Fiindcă mi-a murit un prieten despre care am vorbit atît de frumos... Politica preţurilor, la noi, e şi ea emoţională.

Despre fascism. În Italia, Umberto Bossi vede posibil un fascism nonfascist mai periculos decît cel veritabil. Alexei Levinson, directorul anchetelor din Centrul Rus de cercetare a opiniei publice, susţine că „ruşii se simt neînţeleşi cînd Vestul îi critică pentru că în Cecenia ei fac exact ca NATO în Kosovo", existînd, totodată, şanse pentru apariţia unui fascism de tip nou: un amestec de autoritarism, corporatism şi democraţie fără democraţi". Mă mir: cum, mai există ţări europene în care intelectualii nu ştiu ceea ce pentru un român e deja un şablon: fascism=comunism? „Nişte proşti!" mă asigură un domn extrem de cultivat care a putut să scrie că în România se ştia ce este comunismul încă din 1917, cînd Koestler, să zicem, avea 12 ani.

Despre inocenţi. Se înmulţesc cei foarte agresivi în a se declara nevinovaţi; au inocenţa mai dură decît pielea „rinocerilor de treabă" care s-au născut, ionescian, din „oamenii de treabă"; au o nevinovăţie rea şi urîtă, care muşcă şi împunge fără milă. În schimb, în închisori e altfel. Directorul tuturor penitenciarelor din ţară îmi povesteşte că, acolo, toţi se dau nevinovaţi, dar cînd, deodată, îi întreabă: „Care eşti, mă, nevinovat? Ridică-te în picioare!"... nu se ridică nimeni.

Despre bunătate. O prietenă mă anunţă că au apărut şi oameni inteligenţi pentru care bunătatea e un experiment.

Despre China. Circulă prin oraş o întrebare importată de la Beijing: ce chip aveai cînd mama şi tatăl tău nu se cunoscuseră?

Despre paranoici. Cam o dată la două-trei zile, constat – ca simplu ipohondru – că paranoicii din jurul meu, nu puţini, văd în cei echilibraţi şi sănătoşi la minte, „nişte provocatori obraznici". Au dreptate.

Despre mătuşi. La 91 de ani, aceea din Tel Aviv – care a ajuns la concluzia că vecinii sînt la fel de importanţi ca rudele – mi se jură, la telefon, că nu o duce rău, doar că-i e greu.

Despre decese. „Fii atent – îmi spune bunul amic care de cum deţine „una genială", mă sună – unul se prezintă la o agenţie de publicitate şi întinde funcţionarei un anunţ: „A MURIT TAICĂ-MEU". Ea îi explică frumos că un deces nu se formulează aşa şi îi dă un volum cu modele ca să redacteze anunţul ca lumea. Tipul conspectează o vreme cartea şi se prezintă cu un nou anunţ: „A MURIT TAICĂ-MEU. VÎND DACIE 1300".

Radu COSAŞU

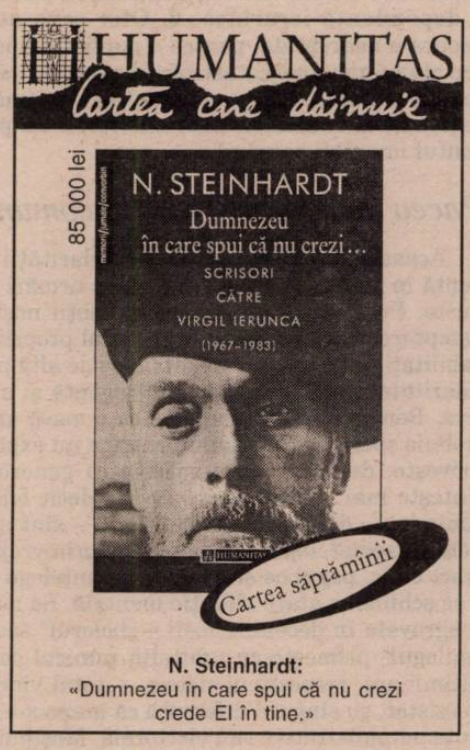

N. Steinhardt:
«Dumnezeu în care spui că nu crezi
crede El în tine.»

scrisoare din New Orleans

Ritual sacru

Ritualul meu sacru de duminică mă poartă la cafenea, cu un vraf de ziare. Mă aşez la masa mea – uneori ocupată de vreun turist venetic pe care îl dezintegrez cu raza morţii, pînă cînd se ridică şi pleacă – apoi mă apuc să scrutez lumea, în ordinea importanţei: cronicile de carte, publicitatea de modă, crimele din obşte, ştirile externe, prăvălia de opinii. Luna aceasta, ritualul meu a fost violat de două ori: o dată serios, a doua oară – comic. Prima violare a fost bestială. Un tip plin de muşchi, cu rînjet idiot pe figura trădînd nemărginit amor propriu, răcnea în celularul lui către varii interlocutori. Mesajul lui era unul şi acelaşi: „Te-am trezit, ha-ha-ha!". Cei din cafenea trimiteau săgeţi de ură către bădăranul cu endorfinele gîlgîind în vene după o alergare de cinci mile, dar îl tolerau ca nişte condamnaţi. În cele din urmă am pronunţat eu verdictul comunităţii: „Hei, tipule, nouă ăstora ne place pacea şi liniştea. Ce-ar fi să-ţi muţi ciripitoarea afară?". Aplauze. Malacul îşi închise telefonul, dar mă ţintui cu privirile cît am citit eu toată secţiunea de crime locale, după care îi slăbi concentrarea. Mare lucru să poţi citi mai îndelung decît pot alţii să se holbeze la tine.

A doua oară, tocmai linsesem spuma de pe capuccino şi ajunsesem la o reclamă pentru Bod în care apăreau nişte fătuce de abia ajunse la vîrsta liberului consimţămînt, purtînd nişte cămăşi zdrenţuite, cînd două femei, care le-ar fi putut fi mame, dădură buzna în cafenea, încă alergînd, şi îl înconjurară pe un tinerel arătos, tot clăpăind la un laptop lîngă mine.

„Trebuie să scoatem aluniţa asta, doctore!" Alergătoarea nr. 1 îşi trase în jos elasticul colanţilor uzi şi-i arătă tînărului ceva pe care m-am străduit să îl ignor.

„Mai vreau un lifting! Şi o reţetă de Zyban!" Nr. 2 strigase acestea cu evidentă mîndrie.

Nr. 1 confirma că Nr. 2 avea nevoie de Zyban. „A alergat tot maratonul, dar pieptu-i hîrîia de parcă avea un sac cu pietre înăuntru."

Am aflat apoi că învingătorul maratonului, în spatele căruia alergaseră, are un cerc de aluniţe „dezgustătoare" pe spate, că ele însele tare ar mai fi avut nevoie de un peeling chimic şi de un lifting, că liposucţiunea era însuşi Dumnezeu şi că, după ce îşi terminau jogging-ul de dimineaţă, urmau să plece într-o excursie pe un iaht plin cu şampanie şi *hors d'oeuvres*, proprietatea unuia dintre investitorii în compania lor nou-nouţă.

Tînărul doctor dădea din cap fericit şi le întrebă dacă au văzut noile buze ale lui Megan. Nu le văzuseră, dar mureau de curiozitate. „Da, spuse doctorul, i le-am luat direct de pe fund."

Echilibrul delicat al dimineţii mele şovăia îngrijorător. Fu complet distrus cînd Nr. 1 se aplecă către doctor, iar acesta scoase din geanta sa Vuitton nişte foarfeci. I le apropie de faţă şi începu să-i scoată copcile. Erau suficient de aproape pentru ca orice i-ar fi scos de pe faţă să aterizeze în capuccino-ul meu.

„N-aţi putea, am spus, să nu faceţi asta în public?"

„Nu sînt decît rezident", spuse timid doctorul, extrăgînd din femeia cea voioasă ceva la care nu am vrut să mă uit, „dar avantajul este că aşa nu te costă decît jumătate sau o treime din banii pe care i-ai da dacă te duci la un cabinet. Şi e mai bine să faci asta înainte de iulie." Motivul, îmi explică el, este că rezidenţii care fac chirurgie plastică pe cont propriu încep în ianuarie şi termină în iulie, cînd apare un nou lot de tinerei fără experienţă. Începînd cu iulie, ai mari şanse ca faţa să ţi se transforme în teren de antrenament şi, pînă să apuce să înveţe ei cîte ceva, să arăţi ca o spumă de capuccino.

De ce i-oi fi cerut cartea de vizită? Mie îmi plac ridurile mele. Dar mai sînt şi Lolitele din reclame. Am trecut direct la editoriale. Gînditori profunzi, cu feţe marcate de trecerea vremii, îşi dădeau cu părerea despre lumea veche şi îmbîrligată în care trăim. Totul era aşa cum trebuie: lumea frîntă în bucăţi, refugiaţii hămesiţi, burticile umflate de foamete ale copiilor din zonele de război, oamenii fugind din faţa terorii.

Doctorul îmi scrise numărul de telefon pe un petec de hîrtie din ziar. Era prea tînăr pentru a avea o carte de vizită.

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
(traducere de Ioana AVĂDANI)

(Rubrică difuzată la *National Public Radio* şi publicată în *The Realist, Gambit Weekly, The Baltimore Sun* şi *Funny Tonus*)

Critica adevărului unic

O bună prietenă – *maître de conférences* la Catedra de Film a unei mari universităţi europene – îmi spunea nu de mult cît de pasionantă i s-a părut cartea pe care o primise cu ceva vreme în urmă, şi pe care o citise de la un capăt la altul cu creionul în mînă. Vestea avea de ce să mă surprindă: cartea cu pricina (*Istoria critică a filmului românesc contemporan* de Valerian Sava) fusese mai degrabă „pusă la colţ" de exigenta breaslă a criticii de la noi, comod trecută cu vederea cînd nu, de-a dreptul, tocată mărunt cu penseta într-o recenzie pe două pagini de revistă... „Nimeni nu e profet în ţara lui", zice o vorbă veche. Aşa o fi, dar uite că unii mai cred că ei sînt, drept pentru care îngroapă ani de muncă şi o frumoasă patimă a cercetării sub cîteva fraze asasine, convinşi că, dacă o aduc bine din condei, au şi dreptate. Ei bine, nu au – şi e comic să vezi, cum să-i zic, prezbitismul celor care impută autorului defecte de care ei înşişi nu sînt deloc străini.

Ce i se impută, pe ocolite, lui Valerian Sava? O s-o spun pe şleau: biografia. Într-o recenzie intitulată – culmea! – chiar „Sine ira et studio ?", o foarte asiduă comentatoare a filmului de la noi, recunoscută pentru eleganţa scrisului, nu se poate abţine să nu strecoare, la fiece cotitură de paragraf, cîte o lovitură sub centură – vorba aia: autorul e bărbat, poa' s-o încaseze... După ce încearcă să se convingă că a scris recenzia mult după apariţia cărţii pentru că, vezi Doamne, nu are formaţie de istoric, ba mai mult, s-a simţit obligată, din scrupul profesional, să buchisească temeinic cele 422 de pagini, are gentileţea să „firitisească" pe cei cîţiva care au scris, din timp, despre *Istorie*... cu sentinţe precum „un ziarist exersat poate produce un text amabil şi din cititul pe sărite", neuitînd să precizeze că, în ce o priveşte, nu a „stăpînit niciodată această tehnică"... Tot e ceva! Anihilînd, cu drăgălăşenie, opiniile favorabile cărţii (un fel de-a spune că nimic din ce s-a scris despre ea nu e demn de a fi reţinut), cîmpul e liber să se „ocupe" de obiectul recenziei sale: cartea însăşi. Ce rămîne după ce citeşti recenzia – ba chiar, e cazul meu, o reciteşti (deh, am şi eu scrupulele mele!)? Rămîne un zaţ, făcut din acuzaţii pe jumătate, chichiţe chiţibuşare, resentimente, ţîfnă şi multă, multă sete de „revanşă"... Dar de ce? Ce anume există în această carte de poate da naştere unor asemenea aluviuni, bine controlate, de venin?...

Aş spune, simplu: o părere. O simplă părere – e drept, formulată în chip de *Istorie*..., cu tablă de materii, indice de nume şi bibliografie. *Asta* nu i se iartă lui Valerian Sava: faptul că a scris o carte – o „istorie polemică" (de ce istorie?, de ce polemică?, şi mai ales: *de ce el*?) –, că a terminat-o, că a tipărit-o, că a apărut... Astăzi cînd, nu-i aşa, nu mai ai loc de cîte „Istorii de film" se tot publică pretutindeni în ţară, cînd cinemaul nostru e comentat şi răscomentat de la origini pînă în prezent, e o nimica toată, un fleac să apară o asemenea carte... Iar cînd totuşi apare, trebuie „făcut totul" ca ea să nu ia un premiu binemeritat – cel al criticii –, trebuie marginalizaţi cei care-o laudă, trebuie îndiguită citirea ei de către „neaveniţi"... Cum să spui că e o „lectură fascinantă"?! Cu ce drept scrie Cutare că e-o carte bună? Şi *cine e Cutare*?... Există un singur Adevăr – cel „revelat" de monografii trudnice scrise la comandă – şi orice „alt" adevăr (opinie) e-o erezie. „Istoria" e una, iar cei care-o cunosc – pentru c-au fost parte a Ei –, ştiu; ceilalţi, nu.

Noi n-am avut un *cinéma de papa* împotriva căruia să se revolte un Truffaut; avem în schimb, cu prisosinţă, o *critique de mémères*, dispuse să apere biata fantomă a Filmului Românesc mai ceva ca pe sfintele moaşte... Gata, la o adică, să reteze elanurile demolatoare cu stiloul; iar cînd stiloul e călit la „flacăra" unanimităţii, el devine la fel de redutabil ca sabia. Şi la fel de generos.

Alex. Leo ŞERBAN

din fanfare funerare

Duios instanţa auctorială trecea

Chiar aşa! Este de arătat, zice fiinţa culturală din mine, cam ce anume, cam unde şi cum, cam ce şi unde. A venit vremea, zice ea, să arătăm, să vedem (dacă ne stă în putinţă) dincolo de mărunţişurile nedemne ale vieţii zilnice, de bicisnicia ei oarecare, e de dorit de făcut altceva. Fiinţa aculturală din mine spune altfel, zice dumneaei cum că ar trebui văzut ce poate fi viaţa altceva decît cultura, ce este dincolo de vizibilul monoton al drumului aceluia pe care l-ai străbătut ani de zile spre şcoala de cartier cu copiii sărmani pe care i-ai păstorit trimestre în şir de la o catedră peticită, te-ai plimbat printre şirurile de bănci, ai încălzit aerul rece al încăperii cu aburul răsuflării care se împletea cu cel al pruncilor care tocmai scriau ceea ce le dictai dumneata ca propunător, cum se obişnuia să vi se spună în vremurile acelea chivernisite didactic de instanţe inspectoriale abuzive ca nişte mici întrupări ale comandantului suprem al naţiunii. Le spuneai ce trebuia spus şi privirea dumitale de propunător anonim şi plictisit se oprea vag în stradă, în liniştea matinală a plopilor, a castanului, a vecinilor de la casele acelea de cartier vechi, diferit mult de cvartalele cu blocuri muncitoreşti, o lume care se aciuise în alte vremuri, cu cîini la poartă şi cu anunţuri care dovedeau că aici se mai păstrase ceva din precarităţile lingvistice ale unei comunităţi ce nu stăpînea limba naţională: *Atenţie, cîine muşcător!*, scrisese careva, un sîrbo-croato-germano-maghiaro-rom din Fratelia. Treci cu privirea peste gardurile din cărămidă aparentă, peste cele din lemn impregnat cu gudron, peste muşchiul crescut sub umbra unui brad mare din grădiniţa casei, simbol al unei vieţi ritmate de o disciplină gospodărească pe cale să se destrame. Istoria, domnilor, iată enigma pe care nimeni nu o va rezolva vreodată. Şi iată punerea în problemă care nu spune mai nimic; sarbădă, moartă în chiar ritmul descusut al formulării ei care te încredinţează că dezvăluirea ascunde, că a spune este mai întotdeauna modul cel mai sigur cu putinţă al tăcerii.

* * *

O moarte animală într-o viaţă (doar) culturală te aşteaptă, bre instanţă auctorială; literatura este peste tot, nu te lasă nicidecum să judeci cu capul tău, să păşeşti cu picioarele tale, să găseşti alte mijloace ca să arăţi cum a plouat ieri, cum a ţăcănit uniform apa scursă de pe ţigle în burlanele pe care cu doar două zile înainte le-a montat un ţigan gabor, tînăr şi gălăgios, şi cum s-a priceput el de bine să te jumulească de bani, chit că i-ai spus că ai fost profesorul fraţilor lui. Iată viaţa! Compară tot ce ai de comparat cu gaborul ăsta văicăreţ şi nu cu avatarurile lui Leopold Bloom pe uliţele Dublinului şi nu-i crede pe cei care-ţi spun că Bloom este mai adevărat decît gaborul, că el este adevărul vieţii, nu te lăsa amăgit de paradisuri artificiale, de iluzii, nu te lăsa impresionată, bre instanţă auctorială, fii liberă, eliberează-te de orice exigenţe, de orice ambiţii, stai aşa, uite, nici nu ştiu cum să-ţi spun, adu-ţi aminte vara cum te lăsai uneori pe apa rîului la vale, curgea încet, încet pe sub sălcii şi tu stăteai ca o plăcintă, cu picioarele crăcănate, cu mîinile depărtate de trup, apa ţi se furişează pe sub spate, te învăluie, te îmbrăţişează ca o femeie de lume mare, pluteşti la vale, nu mai ştii nimic, doar capul stă deasupra valurilor, te răsuceşte apa şi poţi vedea coroanele sălciilor cum se rotesc deasupra ta.

Daniel VIGHI

pe m.t.r.z. în publicetate

„Bile" de sticlă

Cortes ţine sabia la spate şi le întinde cu mîna neocupată „indienilor" panglici colorate şi oglinjoare sclipitoare. Chiar dacă oile nu începuseră să îl mănînce pe om şi panglicile nu erau obiectele atît de ieftine de azi, chiar dacă în oglinzi se băga ceva argint şi nu aveau valurile contemporane, totuşi oferta făcută aztecilor era meschină. În primul rînd pentru că Hernan voia în schimb aur; însă cadoul în sine era kitschos (chiar pentru standardele de atunci), şi, în mod clar, feminin. Deşi publicul ţintă vizat era de sex tare.

Ditamai civilizaţia precolumbiană era tentată cu jucărele şi ea întindea mîna să ia. Ce dacă pentru sudamericanii aflaţi fără să ştie în pragul extincţiei europenii debarcaţi erau zei? Cadourile „pandorice" stimulau anima, yin-ul din peplurile războinicilor, sîngeroşii strămoşi ai mexicanilor făceau primul pas spre a se transforma încet-încet în viitorii, actualii megaproducători de telenovele dansante.

Advertising-ul (publicitatea organizată) a acostat în România acum vreo cinci-şase ani, debarcînd o armată de occidentali cu săbiile la spate şi codul culorilor PANTONE întins în faţă. „Columbi" publicitari solitari veniseră şi pînă atunci să descopere plaiurile noastre blînde încă din '89, dar abia suportul strategic al televiziunilor şi presei a făcut necesară chemarea trupelor de asalt în a doua parte a deceniului zece. Specialiştii au venit cu neoane, plastice, cristale lichide, lasere şi cu oglinjoara cea mai lucitoare, know-how-ul. Localnicii au făcut o pasiune pentru ele.

Dar, surpriză: în shimbul „gift"-urilor lor sclipitoare, „viracochas" nu prea au primit metal preţios. De aceea, nu au mai avut motive să aprindă fitilul archebuzelor sau să şuiere lamele pentru a „civiliza" indigenii. Pînă şi perspectiva unui Eldorado le fusese obturată de conchistadori sovietico-ruşi...

Aşa că unii s-au retras, înlocuiţi de mercenari autohtoni, slab antrenaţi, care se mulţumesc cu mai puţin. Cei rămaşi au continuat să vîndă, mai mult, au reuşit să impună o cerere masivă de „gablonţuri", ştiind că nu vor mai primi pepite, ci în cel mai bun caz pulbere.

La început de mileniu publicitatea este la noi colorată, conformistă, bubuitor-pompieristică. Cu rare excepţii, explicabile prin confirmarea regulii. Astăzi, în România este de neconceput ca o campanie publicitară să aibă sobrietatea unui – spre exemplu – ad din „Financial Times".

Noi mai jucăm încă mărgelele de sticlă.

Bogdan DUMITRESCU

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

LA UMBRA TINERILOR REPORTERI ÎN FLOARE

Onanismul – palma moale dată societăţii civile

Poate cea mai suculentă descoperire pe care ar face-o un individ proaspăt cazat în căminul studenţesc „Mihail Kogălniceanu“ din vecinătatea Facultăţii de Drept s-ar constitui într-o categorie socio-umană denumită blînd „onaniştii“. Oricine a stat, măcar un an, în căminul mai sus menţionat a ajuns, complet dezinteresat, să-i cunoască din vedere şi să-i privească nu cu uimire, indignare sau scîrbă, ci cu un vag sentiment de compasiune. Trebuie să recunosc că mi-a venit greu să cred că acesta este singurul campus studenţesc unde ei îşi desfăşoară activitatea, însă am identificat apoi cauza în bogata cromatică a caracterelor pasionate de deviaţii sexuale care împînzesc Piaţa Operei: transsexuali, travestiţi, exhibiţionişti, ca să nu zic homosexuali. Nu consider că mai e nevoie de detalii tehnice, de natură motivaţională, ci este interesant de remarcat totuşi varietatea tipologiilor din ramura lor.

© S. Ivanoschi

Primul exemplu, care face notă discordantă cu ansamblul, este un individ scund, rotofei, negricios, pe care l-am zărit venind grăbit, îmbrăcat într-un costum elegant, aşezîndu-şi diplomatul pe treptele Operei, desfăcîndu-şi prohabul şi etalînd cu profesionalism ceea ce Adam nu ştia cu ce să acopere. Colegii lui, mai limitaţi de inhibiţii estetice, se folosesc de clasica metodă a buzunarului găurit şi, pentru a nu atrage prea mult atenţia, dau frîu liber imaginaţiei în scopul disimulării charismatice a vizitei lor. Unul, foarte ingenios, aduce mereu cu el un cîine mic şi alb, pe care îl tîrîie de colo-colo, pînă cînd, cu un aer de Romeo fremătător sau de arhitect fanatic, se declară satisfăcut. Cîinele, niciodată. Alţii stau pur şi simplu cu privirea pierdută undeva în spaţiu, iar pantalonii lor largi se învolburează uneori de scurte mişcări spasmodice. Există însă unii mai comunicativi, care merg mai departe şi folosesc un semnal cu care comunică fetelor din cămin intenţia lor – palma lor urcă şi coboară de cîteva ori pe coapsă cu o ritmicitate şi o precizie ce aminteşte de leagănele de copii. Dacă fetele curtate sînt de acord să îşi arate un decolteu mai bogat, chiar şi de la 20 de metri, ele coboară o pungă în care încălzitul pretendent pune ceva bancnote şi mărunţiş. De multe ori, însă, pînda lor se dovedeşte inutilă şi trebuie să se mulţumească cu lenjeria pusă la uscat la geamuri sau, din categoria „Oldies but Goldies“, cu clasicul privit în gol. Unul dintre cele mai interesante spectacole oferite de rasa umană, este momentul în care un astfel de intrus e descoperit de studenţii (la masculin) deveniţi brusc pudibonzi şi răniţi în amorul propriu. Subliniez „amorul propriu“. Ţipete, urlete, gîfîituri, scuipături, injurii, limbaj mai obscen decît actul descoperit şi argou de ultimă generaţie ambalat în borcane zburătoare dau nefericitului de jos reacţii care variază între „bătut obrazul“, „arătat degetul“ sau „fuga ruşinoasă sub un nor de frustrare sexuală“. Dacă poliţia căminului s-a deşteptat, doi plutonieri-gonaci aleargă (?) ca nişte canguri gestanţi după intrusul de mult dispărut. Pînă la urmă, totul reintră în normal. Plutonierii înjură, studenţii înjură, Monalisele de la geamuri înjură, B.U.G. Mafia înjură, Ion Iliescu înjură, iar tînărul hăituit se pierde dezamăgit în răsăritul tirajului de la revista *Bordel*.

Cătălin MATEI

Ţuţu – cele trei săptămîni ale tigrului

Cu Mariusică, dacă vreţi să vă întîlniţi, o puteţi face vinerea, cînd îl găsiţi la clubul CSS 1. Se duce la sala de forţă, dă cît poate într-un sac de box şi mai joacă uneori cîte-un fotbal cu băieţii. Este bodigard, a lucrat şi prin cazinouri, un băiat bun la toate, care nu se dă în lături de la un lucru sau altul. În week-end, se mai duce la ţară unde are nişte rude şi munceşte şi acolo.

Pe mine mă interesează aventura lui cu tigrul, de care am aflat prin mijlocitori şi vreau s-o aud acum chiar de el. Da, i s-a întîmplat nu vara trecută, ci cealaltă, acum doi ani. Era la mare cu doi tovarăşi şi, la un moment dat, un fotograf avea o datorie la ei, nu cine ştie ce, vreo 200.000 de lei pe care nu-i mai dădea înapoi. Nu ştiau ei clar ce fel de fotograf era, noroc că au dat de el pe plajă şi acolo, surpriză: tipul avea un pui de tigru cu el cu care făcea poze la lume. L-au întrebat iar de bani, ăsta tot n-avea şi atunci ce şi-au zis: ia, hai să-i luăm tigrul. Fotograful n-a vrut, bineînţeles, dar ei "l-au ţinut", ăla n-a mai zis nimic şi s-au făcut cu tigrul. Un pui mişto, de tigru bengalez, în vîrstă de aproximativ o lună, pe care l-au dus la Bucureşti ca să-l vîndă cu trei mii de dolari, cam atît ştiau ei că poţi să ceri pe un pui de tigru. Eh, şi au tot încercat să-l dea: mai întîi la nişte circari, nişte figuranţi care mai mult i-au încurcat, că n-aveau bani, apoi s-au înţeles cu o cucoană care le-a oferit 1200 de dolari, zicea că-l duce la ţară, să se joace fiu-său cu el. Ce ghinion! Chiar a doua zi i-a sunat un om care le-ar fi dat 2400 de dolari pe tigru. Degeaba au mers iar toţi trei la cucoană, deja asta îl dăduse, nu se mai putea face nimic.

De fapt, înainte de vînzarea tigrului a mai fost faza cu Gicaru. Gicaru e un mare afacerist ţigan, are o vilă prin Pantelimon şi se ocupă cu luptele de cîini, creşte cîini special pentru bătăi. Mariusică a luat într-o zi tigrul şi s-a dus cu un tovarăş la Gicaru, poate îl vrea el. Gicaru a zis bine, vi-l iau eu, vă dau 2500 de dolari pe el, dar astăzi n-am bani, lăsaţi-l aici şi veniţi mîine, vă dau banii mîine, să mai văd şi eu cum se comportă marfa.

A doua zi, Mariusică n-a putut să se ducă, era pe vremea cînd lucra la cazino, s-a dus numai tovarăşul lui. Şi cînd a ajuns la Gicaru, Gicaru i-a zis: ce, mă, ai tu ceva la mine? Nu te cunosc – şi l-a dat afară.

Greu de tot au recuperat tigrul de la Gicaru. Au pus un prieten de-al lor care se avea bine şi cu Gicaru să vorbească cu el. Gicaru a zis din nou: bine, dar le-a cerut o "taxă de fraier" de 200 de dolari, pentru tot deranjul, pe care au plătit-o cu un telefon mobil şi cu un lanţ sau o brăţară de aur.

În total, cei trei au ţinut tigrul aproape o lună, la o mătuşă a lui Mariusică cu casă pe lîngă Cişmigiu. Tigrul avea culcuşul lui în pod, unde îi amenajaseră o îngrăditură. Vă daţi seama: mic, cît un cîine maidanez mai pricăjit, dar cu capul mare şi cu nişte lăboaie care scoteau imediat ghearele de tigru. Mariusică îi zicea Ţuţu. Ceilalţi îi dăduseră şi ei nişte nume. De la fotograf îl luaseră cu o moleşeală în el, aşa că i-au dat mult să mănînce. Înghiţea orice în afară de lapte. Şi nu trebuia să-l deranjezi cînd era la masă. Făcea urît şi atunci se vedea că era un tigru. În rest, se purta ca un cîine. Blînd, pus pe joacă, înţelegea cînd îl certai, dar făcea tot cum voia el. Ziua îl scoteau prin parc, speriind cîinii care simţeau fiara şi îi făceau loc. Mariusică venea seara de la muncă şi cînd avea chef băga tigrul în maşină şi mergea prin oraş, înnnebunind gagicile din maşinile lîngă care oprea la stopuri. În general, să ai tigrul lîngă tine îţi dădea o senzaţie de putere. Şi trei săptămîni, cît l-au ţinut pînă să-l vîndă, a fost foarte mişto.

Alexandru VĂRZARU

Antinevralgic şi algocalmin

Într-o seară cu ninsoare şi ger, m-am dus la farmacia cea mai apropiată din cartier, să cumpăr un somnifer. E o farmacie particulară, mică, dar iluminată *a giorno* cu puternice neoane şi deschisă non-stop. Cum trecuse de ora 20, uşa de la intrare era totuşi încuiată şi rămăsese accesibil doar gemuleţul prin care se vînd medicamente noaptea. În faţa lui, stăteau la rînd cîţiva clienţi zgribuliţi de frig. M-am aşezat la coada care înainta greu. Farmacista dinăuntru făcea multe drumuri de la gemuleţ la rafturile cu medicamente, la aparatul de marcat şi înapoi.

La un moment dat, cel ajuns în faţa ghişeului nocturn era un bărbat de vreo 50 de ani, îmbrăcat cum s-ar spune „de la Second Hand“. Ceruse ceva pentru gripă. Extrem de amabilă, farmacista îi enunţă limpede o listă de medicamente eficace din import: – Pentru gripă avem Fervex, Strepsils, Paxeladine...

Bărbatul o întrerupse, arătîndu-se curios: – La ce preţuri? – Fervex la 45.000 cutia, Strepsils la 48.000, siropul Paxeladine cu 78.000 sticla.

Ca şi cum ar fi fost brusc vindecat, gripatul se apără rectractil: – Nu, nu vreau... Apoi deveni conciliant: – Altceva n-aveţi?

– Avem Antinevralgic sau Algocalmin, cu 4000 de lei.

Vorbind ca pentru el, solicitantul acceptă cu voce scăzută: „– Da, daţi-mi din astea“. Plăti, luă medicamentul şi plecă mormăind ceva, neauzit de nimeni.

Urmă la rînd o pensionară, după cum reieşise din comentariile confesive de la care co-codaşii înfriguraţi nu se puteau abţine. Purta pe cap o căciulă din blană de iepure uzată şi un guler din aceeaşi blană, montat peste un palton din care valurile de vînt risipeau, în lumina feerică a neoanelor firmei, fire de păr, o dată cu un sensibil miros de naftalină. Doamna dorea un medicament pentru migrenă. Cu amabilitatea dinainte probată, farmacista declină oferta: – Avem Eferalgan la 30.000, Coldrex la 27.000 cutia şi Aspirina Bayer la 60.000 cutia mare.

– ... Altceva, pentru migrenă?

– Algocalmin sau Antinevralgic, cu 4.000 coala.

După o ezitare în care se simţi efectul frigului de ianuarie, doamna optă pentru ultima variantă, la fel ca bărbatul suferind de gripă.

La gemuleţ ajunse o tînără îmbrăcată sport, cu un căţel în lesă care afişa, precum stăpîna, o condiţie superioară contextului. Stăpîna căuta un remediu pentru stomac, iar farmacista o întîmpină aproape cu entuziasm şi cu o pronunţie perfectă: – Renuie cu 35.000 cutiuţa, Alka Seltzer la 40.000 pachetul sau Maalox cu 10.000 un plic de unică folosinţă!

Presată de căţeluşul neastîmpărat din lesă, tînăra ulceroasă se pronunţă cu promptitudine: – N-aş vrea din astea. Altceva...

Farmacista îşi pierduse între timp din entuziasm, nu-şi mai privea clienta, fiind discret agasată de unul dintre neoanele firmei care începuse să clipească intermitent, încît repetă absentă alternativa cunoscută: – Antinevralgic sau Algocalmin...

Distrasă la rîndu-i de caninul însoţitor, tînăra abandonă pe neaşteptate dialogul tocmai angajat şi, fără nici o altă replică, alergă spre prima străduţă dintre blocuri, urmată precipitat de patrupedul din lesă.

În faţa ghişeului se afla acum o altă tînără. Ceru anticoncepţionale.

– Ce fel? Avem Marvelon la 90.000, Diane cu 120.000 de lei...

Sfielnică, juna tatonă un teren adiacent: – Ceva mai ieftin, dacă aţi avea.

Din ce în ce mai iritată de pîlpîitul neonului care se defectase, farmacista răspunse alb unui client imaginar: – Algocalmin sau Antinevralgic. După care îşi luă ochii de la firma enervantă şi scrută cît se poate de disponibilă figura clientei de dincolo de gemuleţ, aşteptînd-o să se decidă.

Delia UJICĂ

o cunosc pe...

Ioana Avădani

– călătoare prin New Orleans –

L-am cunoscut la New Orleans, la un colţ de stradă, pe Reverendul Goat. Mai degrabă scund şi subţirel, cu două cozi lungi pînă la brîu, împletite şcolăreşte, cu o pălărie cu boruri largi şi o vestă din blană (piele?) de zebră. Şi-a moştenit parohia de la o preoteasă de culoare. Simţind că i se apropie sfîrşitul, bătrîna preoteasă nu a vrut să-şi lase enoriaşele de izbelişte, aşa că l-a tot îndemnat pe reverend: „Go to them! Go to them!" (ceea ce, cu accentul sudic, ar suna mai degrabă ca „gow to 'em"). Aşa s-a ales reverendul cu parohie, oi de păstorit şi nume. În afară de grijirea sufletelor, reverendul preda cursuri de lactaţie pentru bărbaţi. Elevii săi învaţă cum să-şi stimuleze lactaţia (partenerele lor de cuplu au un rol important în asta) pentru a intra în contact cu latura lor feminină. Reverendul Goat a intrat în contact cu latura lui feminină de pe la 12 ani şi este fericit. Şi, să nu uit, este şi poet.

Tot la New Orleans am cunoscut-o pe Dina, ea caută fericirea. Durdulie şi plăcută, Dina transcende în zbor dimensiunile şi povesteşte prin dans ceea ce vede sau crede că vede acolo. Te întreabă „Ai fost vreodată în dimensiunea a cincea?" şi te simţi un dobitoc dacă nu ai fost. E toată numai inimă – şi cred că „toată" e cuvîntul, pentru că, mi s-a spus, are atît de mult entuziasm încît nu a mai rămas loc şi pentru vreun dar sau har, de nici un fel. Am cunoscut-o şi pe Andrea. E frumoasă şi stranie şi pare că se simte bine în pielea ei tatuată bogat şi complicat. Arată ca un giuvaer imens, cu cerceluşii ivindu-se de pe unde nu te aştepţi, cu un safir făcînd apeape încrustat între sprîncene. Stă dreaptă, spectaculos drapată în buclele ei de culoarea mahonului, împodobite şi ele, cu şuviţe împletite de piele, cu mărgele şi scarande de tot felul. Imaginea ei ţi se impune atît de imperios privirii încît nu-ţi rămîne apoi decît să te uimeşti de atitu linea ei aproape rezervată şi de coerenţa minţii ei. Umblă mai tot timpul cu ciorapii (mereu alţii) rupţi, de parcă zi de zi un personaj mitologic coborît din Anzi sau ieşit la lumina zilei din mlaştinilei Deltei şi-ar duce la îndeplinire blestemata misiune. Andrea are strălucirea şi răceala ciberspaţiului, din care îşi scoate pîinea, tutunul şi pileala zilnică şi în care, probabil, trăieşte cu adevărat. Ca să simplific lucrurile, aş putea spune că m-am întors de la New Orleans, un loc în care nimic nu se întîmplă la timpul anunţat, un loc aflat cu o oră în urma propriului său fus orar. Dar ar fi o jignitoare reducere la stereotip, pentru că de la New Orleans nu te mai întorci niciodată cu adevărat şi pe de-a întregul.

Eugen ISTODOR

roluri

Nu avem, ba avem!

Una din întrebările devenite coşmar ale trecerii noastre prin tunel pare să fie: cine oare ne conduce? Trecerea prin locuri sau timpuri neobişnuite, atipice nu se poate înfăptui la întîmplare; mulţimea mută (aşa vine vorba, căci numai muţenia nu caracterizează vremurile noastre, bogate în zgomotoase lozinci în proză şi versuri) trebuie să fie *(horribile dictu!)* îndrumată de cineva. La ieşirea din Egipt, Moise şi-a condus zeci de ani poporul prin pustiu. De atunci încoace, conducătorul *unic*, fie că se numeşte el Alexandru, Cezar, Stalin, Hitler, Mao sau Ceauşescu, este suspect de autoritarism sau de dictatură. Democraţia a născocit aşa-zisa clasă politică, aceea care ar trebui să conducă poporul şi pe care, la noi, în absenţa tiranului unic, toată lumea o înjură. Dar avem o clasă politică în România? îl întreabă, cu eternul lui aer de ingenuitate fabricată, Lucian Mândruţă pe Silviu Brucan, la unul din dialogurile lor săptămînale. Nu, nu avem. Clasa politică la noi este într-o stare *născîndă,* răspunde, după cîteva clipe de meditaţie, cel întrebat. Poetic cuvînt, acest *născîndă!* Dar cum aţi defini clasa politică? vrea să ştie candoarea întruchipată. După alte cîteva clipe de reflecţie, cel care are răspuns la toate o defineşte cam aşa: o clasă compusă din oameni care pun interesul obştesc mai presus de chiverniseala personală. Mi se pare o definiţie bună. Cu atît mai mult cu cît discuţia de la PRO TV are loc pornind de la grija parlamentarilor noştri de a vota mărirea propriilor salarii. După care, lui Silviu Brucan i se face milă de clasa noastră politică şi invocă oarecari circumstanţe atenuante: jumătate din salariul demnitarilor se duce, vai, pe cotizaţia către partidul care i-a propulsat în funcţii. Îi compătimesc şi eu şi mă gîndesc: ce bine e de „independenţi"! Dar mă întristez brusc: şi ei au votat pentru salarii duble. Îmi vine în minte Caragiale şi *Scrisoarea pierdută* şi înţeleg că şi pe vremea lui clasa politică românească era în stare *născîndă,* fiind ea la fel de puţin preocupată de interesul obştesc. După o socoteală sumară, un *născînd* care a durat peste o sută de ani va mai dura cel puţin încă o dată pe atît. Şi nu mă mai întristez. Mă îngrozesc.

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

BURGHEZI CU PELERINĂ ŞI MOCASINI CAUTĂ OUŞOARE PRIN COTLOANE ASCUNSE

● Un apropiat prieten american îmi trimite un articol din *Le Monde* (17 martie 2000) despre poetul şi pictorul Mario Cesariny, personaj de frunte al suprarealismului portughez. Vorbele acestuia îmi sună bine şi am să transcriu aici una dintre ele: „Pisicile sînt singurii burghezi cu care poate fi încheiat un pact". (**D. S.**)

● În „Metropolis", una din cele mai bune emisiuni de pe Arte, acest moment antologic: un filozof evreu de 95 de ani, Raymond Klibanski (păr lung alb, papion, pelerină...), recitînd, din memorie, versuri de Stefan George – „un mare poet, nu eram însă de acord cu ideile lui..." Şi tot Klibanski povestind că, atunci cînd îşi dă seama că trebuie să relaxeze atmosfera la cursurile lui, le pune studenţilor această întrebare: „Cîte strîngeri de mînă sînt între voi şi Marx?..." Răspuns: patru! Studenţii dau mîna cu el, el a dat mîna cu Tönnies, acesta cu Engels, Engels... „Marxismul" ludic. (**a. l. ş.**)

● Directorii marilor bănci şi ai cabinetelor de avocatură de pe Wall Street au permis, în sfîrşit, ca subalternii lor să poată veni la serviciu îmbrăcaţi comod. E voie cu jeanşi, tricouri, ghete de baschet, mocasini, jachete, sandale. La început, liberalizarea se referea doar la ziua de vineri şi părea a fi o avanpremieră a distracţiilor de la sfîrşit de săptămînă. Acum e liber toată săptămîna, în toate anotimpurile. O asociaţie de binefacere, *Career Gear,* recuperează costumele *Burberry* în folosul şomerilor care se prezintă la interviuri în vederea angajării. (**M. B.**)

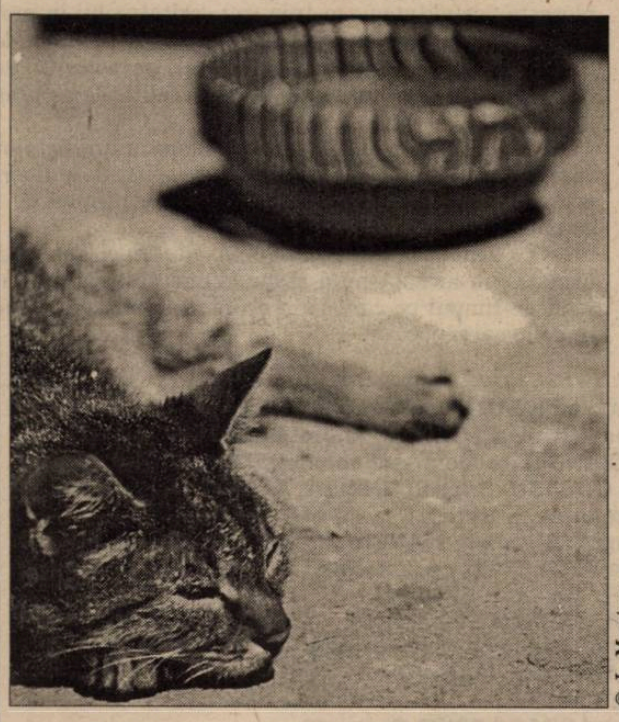

© L. Muntean

● Preotul dintr-un sat din nordul judeţului Argeş, Sălătruc, s-a ales de pe urma Sărbătorilor de Paşti cu o nouă poreclă: „Părintele Ouşoare". El a avut grijă să-şi pregătească enoriaşii din vreme, amintindu-le în repetate rînduri: de Paşti, să nu-i mai aducă ouă roşii, aşa cum e obiceiul în partea locului, ci ouşoare proaspete. Sau, dacă nu, cel puţin moi. (**C. P.-B.**)

● Sărbătorile de Paşti au fost prilej de diverse iniţiative nu întotdeauna pascale. O domnişoară reporter de la Antena 1 intra prin casele oamenilor să se intereseze cît de bine au făcut gospodinele curăţenie (!). Domnişoara curioasă îşi băga mîna prin cotloane ascunse şi căuta dacă mai rămăsese praf. În caz că găsea, gospodinele decretate vinovate erau puse să aleagă între 500.000 de lei amendă şi curăţenie în faţa blocului. Doamnele puse la zid se ruşinau, manifestîndu-se ca nişte infractoare prinse cu mîţa-n sac. Doar una dintre ele a realizat cu greu că, de fapt, e stăpînă în propria-i casă. Şi doar puţini telespectatori s-au prins, probabil, că era vorba de o glumă (nu prea bună). (**I. P.**)

DAŢI-NE VERTIJ FĂRĂ LOC, PRIN SONDAJ, SPRE MACARALEI

● Nu este căldură mare şi nici nu apare funcţionarul ceferist plictisit. Este tînără, drăguţă chiar, încearcă să converseze. „Daţi-mi la clasa întîi", „Nu pot", „Nu are a-ntîia!", „Ba da, dar nu am supliment", „Dar la a doua are loc?", „Vă dau cu loc, dar nu am primit diagrama şi nu vă dau locuri", „Păi, atunci daţi-ne fără locuri, să nu le mai plătim", „Nu se poate la rapid fără locuri, dar vă aşezaţi unde vreţi". Am ieşit din gara Titu, a doua zi de Paşte. A ieşit soarele, va fi căldură mare. (**C. G.**)

● În seara zilei de 1 Mai, o frază dintr-un reportaj de la *Observatorul* Antenei 1 m-a curentat din cap pînă în picioare: la Costineşti, reporterul îl întreba pe un turist autohton cum a petrecut în excursia de trei zile, aici, pe litoral: „Niciodată, în ultimii 10 ani, n-a existat o organizare mai bună". Omul vorbea – categoric – serios. Nici un jaf, nici un viol, nici un omor, nici o aberaţie nu mi-a dat, în ultimii 10 ani, un asemenea vertij ca această frază cutremurător de pozitivă. Mi-am revenit imediat şi mi-am spus tot ca autohtonul: „Ăsta ori e nebun, ori e plătit"... (**R. C.**)

● În blocul de pe Iancu de Hunedoara cu epoleţi, vestigii şi Dacii negre cu numărul... SRI, se fac controale „prin sondaj" dimineaţa, la prima oră. Legitimaţiile controlorilor de la „Evidenţa Populaţiei" par emise de Poliţia Capitalei... (**S. S.**)

● În ziua întîi de Paşti, de la fereastra autobuzului 311 în drum spre Macaralei, zărim cîteva unităţi care funcţionează non-stop – chioşcuri de pîine, de răcoritoare şi de ţigări. Cu uimire numărăm şi trei „case de amanet" cu uşile larg deschise, aşteptînd solicitatorii. (**T. C.**)

REACŢIA UNEI FEMEI LA UN PARADOX ROMÂNESC: PRIMUL *PAPARAZZO* INTEGRAT ÎN ECOSISTEM PE MARGINEA DRUMULUI

● „Televiziunea de stat rusă, RTR, şi-a şocat săptămîna trecută telespectatorii transmiţînd în direct reacţia unei femei înainte şi după ce i-a fost anunţată moartea soţului ei, în timpul operaţiunilor de pace din Kosovo" *(Cotidianul,* 2 mai). Prioritatea românească în utilizarea procedeului n-a fost nici măcar amintită în cuprinsul ştirii. Din nou, modestia noastră specifică. (**T. C.**)

● Într-o vizită de Paşti avea să ni se confirme o mai veche observaţie. Toţi cîţi erau acolo, bărbaţi şi femei, au încins o discuţie despre marile premii de formula I, cu nume de piloţi, număr de intrări la standuri, strategii, şcoli de pilotaj, detalii tehnice despre încălzirea pneurilor, accidente şi cancanuri din jurul pistelor, cu amănunte incredibile. Constat că tot mai multă lume se pricepe la treaba asta. În condiţiile în care în România nici măcar nu există un asemenea circuit. Mi-am zis imediat: *ce înseamnă televiziunea!* Doar că o cucoană prezentă la acea adunare ne-a povestit că l-a văzut pe Mika Hakkinen circulînd prin Monte Carlo cu un mic scuter. Nu la televizor l-a văzut, ci pe viu. Şi-l ştia foarte bine cum arată. Ce concluzie să mai tragi? Dintr-aia cu globalizarea? Cu post-modernismul? Sau cu paradoxurile româneşti? (**A. M.**)

● În ştirile publicate pe *site*-ul Internet al TVR pe 25 aprilie, se spune despre fotograful Ştefan Ioniţă că este „primul paparazzi român". Din două una: ori este vorba de „primul *paparazzo*" (căci acesta e singularul substantivului italian intrat în circuitul mediatic internaţional), ori Ştefan Ioniţă „e mai mulţi". (**M. V.**)

● Fauna umană se îmbogăţeşte: alături de *broneci,* o nouă specie de badigarzi s-a integrat în ecosistemul bucureştean – *tarantinii* (cum altfel să-i numesc pe angajaţii firmei Tarantino Security?). (**C. M.**)

● În apropiere de Piteşti, un indicator de pe marginea drumului trimite cu o săgeată către „Formaţia de asfalt Bascov". Ce fel de muzică or fi cîntînd? Probabil neagră. (**C. P.-B.**)

Norbert DODILLE
profesor universitar

Întrebări şi răspunsuri

1. Conversaţie

Eram toţi patru în jurul unei mese pe terasă – Lionel, Paul, soţia sa Ghislaine şi cu mine. Dejunul fusese delicios, iepure în vin, băutură fină, fructe la desert. Storurile se mişcau încet în bătaia vîntului, asigurîndu-ne umbra. În grădină se vedeau palmele lungi ale cocotierilor sub lumina crudă a amiezii. Şi trăncăneam.

Lionel îşi aprinsese un trabuc, eu îmi beam cafeaua.

Vorbeam de una-de alta, de una, mai ales, de absenta Heliana, care era departe de noi, la Bucureşti, în Europa, în emisfera nordică. Oare ce făcea acum? În mod absurd, m-am trezit zicînd, fără să cred o iotă şi, mai ales, fără să gîndesc: „Sper că măcar nu mă înşeală!" „Bineînţeles că te-nşeală", răspunse Lionel, placid, scoţînd un nor de fum alb ca o locomotivă care intră în gară. „Fireşte că te înşeală, e evident."

Fu ca o înţepătură de viespe, violentă şi neaşteptată. Trebuia incizată.

„Ce idee!", i-am replicat – ca şi cum n-ar fi fost chiar ideea mea. Lionel îşi privea trabucul, cu faţa un pic roşie din cauza digestiei şi din cauza faptului că se-nvîrtise în jurul focului, el fiind cel care gătise iepurele. Acum, lucrul pe care-l gătea eram chiar eu, era inima mea: o ţinea într-o ţepuşă imaginară şi se uita la ea cum se perpeleşte cu aceeaşi privire calmă cu care-şi contempla trabucul. Se simţi nevoit să explice: „Fireşte, fireşte, e departe de tine, deja au trecut două luni de cînd nu v-aţi văzut, e tînără, drăguţă, are şi ea necesităţi. Şi pe urmă, ştii şi tu, în mediile astea de artişti..."

Heliana era actriţă, lucra într-un teatru bucureştean, de aceea se şi întorsese în ţară: ca să joace într-o piesă care-i plăcea, o stagiune întreagă.

Am fost descumpănit şi, ca un copil care preferă să-şi facă zob jucăria decît să o dea altcuiva, am strigat: „Atunci, dacă mă înşeală, nici nu mai vreau să ştiu de ea, o s-o rup, chiar azi!"

Ghislaine, care are o inimă de aur, care e femeie şi care ţine la Heliana, îmi veni în ajutor ca o zînă bună. „Lionel, baţi cîmpii, dragă, fireşte că nu-l înşeală." Nu aducea nimic nou în discuţie, nu avea alt argument decît acest *fireşte* care făcea pandant acelui *fireşte* al lui Lionel, un pandant angelic, ce n-avea nevoie de dovezi. Ne-o împărtăşea ca pe o convingere intimă, în timp ce impozantul Lionel punea în balanţă ditamai dosarele logicii sale infernale. „Păi atunci, sugeră el, neclintit, n-ai decît s-o suni. Dă-i un telefon şi întreab-o dacă te înşeală. O să-ţi dai seama şi singur."

Paul nu scosese o vorbă.

2. Monolog

Aveam de gînd s-o fac, aveam de gînd să răspund la această provocare, aveam de gînd s-o sun.

Dar cum Dumnezeu să-i pun o asemenea întrebare? Nu era absurdă, ori nepoliticoasă? Şi ce răspuns m-aşteptam să primesc?

Era evident că Lionel credea că ea avea să mă-nşele a doua oară spunîndu-mi că nu mă înşeală, căci nu era atît de naiv să-şi închipuie că putea să-mi mărturisească pe loc cine ştie ce aventură de-a ei în culisele teatrului. Vroia să-mi demonstreze că eram trădat, cu-atît mai abitir cu cît mi-era imposibil să o ştiu cu exactitate şi că gestul la care mă împinsese dezvăluia, prin însăşi vanitatea sa, imposibilitatea de a verifica ceea ce nu putea să ţină decît de domeniul credinţei. Nu aveam altă soluţie decît să cred că mi-era fidelă, sau dimpotrivă. Şi-n felul acesta, singurul care rămînea în zona însorită a certitudinii, singurul care-şi păstrase rolul principal şi care era sigur *că nu s-a înşelat* era Lionel. Cam tot aşa cum autorul unui vodevil este singurul absolut sigur că nu e încornorat. Lionel, a cărui biografie nu era decît un lung şir de infidelităţi (nu era femeie care să nu-l fi părăsit pentru altul), se răzbuna pe mine de toate insuccesele sale.

Raţionamentul meu era simplu totuşi: dacă Heliana mă iubea, atunci mi-era fidelă. Dacă nu mă iubea, atunci putea să-mi fie infidelă, căci nu mai avea importanţă. Ce era important era faptul că, rămînînd cu ea care nu mă iubea, *eu însumi* mă înşelam.

Am decis să schimb sensul demersului la care mă împingea Lionel: am sunat-o pe Heliana în speranţa că o să-mi *înşele* aşteptările.

3. Dialog

Nu era posibil, nu era abil, şi mai ales util, să-i *pun* întrebarea.

Un interval imens, şi totuşi extrem de scurt, ne despărţea: mai mult decît miile de kilometri, era prezenţa intimă şi totuşi impersonală a receptorului (aşadar, el „recepta" în locul meu?) şi a microfonului, asociate într-un aparat unic şi inflexibil. Acest aparat era un orificiu îngust şi complex care n-ar fi îndurat să i se pună o întrebare atît de greoaie şi de jenantă precum aceea la care mă gîndeam. Vocea Helianei se potriveşte de minune telefonului: e o voce clară şi convingătoare, care coboară în urechea mea ca un fluid cald.

O asemenea voce nu poate să mintă.

Am început pe ocolite, i-am vorbit despre îndoielile mele ca şi cum i-aş fi vorbit despre o răceală pe care o capeţi stînd în curent – curentul de pe terasa unde se răspîndiseră virusii vorbelor lui Lionel. I-am cerut să mă ajute să mă însănătoşesc, aşteptam cuvintele liniştitoare ale medicului şi totodată, în acest confesional orb al telefonului, şoaptele binefăcătoare ale preotului.

Ea nu răspunse – nu *îmi* răspunse. Răspunse bărbaţilor, în general. Îmi spuse că bărbaţii cad în propriile lor capcane. Ei trădează, provocînd trădări, răspîndindu-le şi plîngîndu-se-apoi de ele ca de o boală, atunci cînd li se întorc. (Îmi aminti de-un pasaj din jurnalul meu în care povestesc că o dată, în avion, mă-ntîlnisem cu o fostă amantă. Eram aşezaţi unul lîngă celălalt, şi ea şi-a strecurat mîna sub pledul cu care mă învelisem. Şi totuşi, la aeroport o aştepta logodnicul ei, cu flori...) După o chestie ca asta, îmi zise Heliana, nu poţi să mai crezi în nimic.

Bărbaţii, şi nu eu, şi nici măcar toţi bărbaţii, ci doar aceia care nu ştiu să iubească şi care se răzbună pe slăbiciunea omenească aşa cum unii sparg vitrine, ei şi nu alţii sînt cu adevărat slabi.

Din ziua aceea am devenit fidel.

Doina MACOVEI
jurnalist

Fals tratat de fidelitate

– Mami, hai să ne jucăm... îmi propuse băiatul meu.

– Nu pot acum, trebuie să scriu despre *fidelitate*.

– Ce poţi să scrii decît ceva de rău? Mai bine hai să ne jucăm...

– Dar tu ce vezi rău în fidelitate?

– Păi, fidelitatea este armata omului ăluia rău, cu barbă, cubanez...

– Fidel Castro? De unde ştii tu de el?

– L-am auzit pe un nene gras, la televizor. Mi-am notat în caiet aşa cum m-ai învăţat, te-am întrebat de el, dar n-ai avut timp să-mi spui cine este. Mi-am dat seama că e un nene rău, pentru că acolo erau războaie. Şi Clinton era împotriva lui. Aşa că *fidelitatea* ar trebui să fie armata sau guvernul lui Fidel...

– Gata! De anul ăsta trebuie să mergi la şcoală. Aşa nu se mai poate..., am conchis eu amuzată.

Totuşi nu m-am putut abţine şi am intrat în polemică cu fiul meu, explicîndu-i de-a fir a păr, coborînd în mintea celor şase ani neîmpliniţi, ce-i aia *fidelitate*. „Dacă astăzi tatăl tău ar fi fost cu noi, asta DA fidelitate. Aşadar, dacă un om crede într-un concept fără a se dezice de el nici în momentele grele, de restrişte sau piedici materiale, este un fidel."

– E nefidel nenea Meleşcanu dacă a plecat din partidu' lu' Iliescu?

Inutil să mai menţionez că fiul meu e un împătimit telefil, avînd predilecţie mai ales pentru ştirile politice...

– Nu se spune nefidel, ci infidel, şi decizia lui Meleşcanu s-a schimbat din cauza dezbinărilor din PDSR.

– Şi liberalii sînt infideli dacă s-au despărţit?

Am cugetat o clipă la întrebările băiatului meu. Am răspuns ezitant: „Dacă convingerile se schimbă o dată cu evoluţia persoanei, dacă creşte cumva capacitatea de percepţie a omului faţă de ceea ce-l înconjoară, dacă se schimbă sistemul de valori, realizîndu-se astfel o depăşire a unui stadiu incipient, infidelitatea poate fi... scuzată, sau poate lua denumirea de *înţelepciune*".

Am realizat atunci că pot exista cazuri patologice de fidelitate. Împinsă pînă la extremă, calitatea se transformă în hibă, devenind dăunătoare nu atît celui care o urmează, cît mai ales celor cu care vine în contact. Mi-am adus aminte de un prieten care este atît de devotat/fidel firmei la care lucrează, încît în viaţa lui nu mai este loc de nimeni şi nimic. Capacitatea lui de a se dedica şi altor idealuri/valori este puternic zdruncinată. Ce este mai grav este că are multe calităţi pe care şi le va irosi probabil, necultivîndu-le şi limitîndu-se la universul oferit de satisfacţiile materiale sau realizările palpabile imediate.

© F. Bobu

Am descoperit însă şi spirite care, escamotîndu-şi propria imagine, ofereau celor dornici să le pătrundă fiinţa omul perfect fidel. Dar cum bomba, chiar şi cea cu efect întîrziat, îşi face pînă la urmă datoria de bombă, ar fi fost imposibil ca buba să nu se spargă: înlănţuit atîta timp în meandrele bunului-simţ, înfrînat din porniri, izbucnea cu o violenţă covîrşitoare şi se manifesta în toate planurile. Nu mai recunoşteai nimic din personajul pe care îl cotaseşi cu cinci stele.

– Să-ţi faci o listă a valorilor şi să crezi în ea – l-am încurajat eu pe Răducu, fiul meu.

– Care ar fi lista ta de priorităţi?

– 1. Credinţa în Dumnezeu. 2. În valorile familiale...

– Şi tata?

– Tata a dezertat.

Personajul-tată nu a fost niciodată un extremist-bun-pînă la capăt, sau rău-pînă în măduva oaselor, ca un erou de roman. Deziluzia, în cazul fiului meu, a pornit de la identificarea cu el: gîndeşti, simţi, suferi o dată cu eroul (pozitiv în general), după care te copleşeşte acefalitatea acestuia sau cecitatea lui în probleme minore, de bun-simţ. *Toujours une certitude de trop* – se gîndeşte global, numai el, personajul, se încăpăţînează, aneantizîndu-şi toate calităţile de pînă atunci.

– Fidelitatea poate fi, uneori, arma unui dictator care să-ţi înfiereze propriile porniri, spiritul de libertate, simţămintele cele mai fireşti – am continuat eu... ca pentru mine.

– La urma urmelor nici nu m-ai citat *fidel*. Am spus armata, nu arma – mi-a răspuns micuţul, vădit stînjenit de timpul pe care l-am acordat acestei probleme în defavoarea jocului.

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: dilema@fcr.algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Alex. Leo ŞERBAN
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Olga MACHIN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

● Anul VIII ● Nr. 377 ● 5 - 11 mai 2000 ●

Anul VIII
nr. 378
12-18 mai 2000
16 pagini 3000 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

PIAŢA UNIVERSITĂŢII

– după zece ani –

© E. Tănjală

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

În acest număr:

Aurora LIICEANU, Florin MIHALCEA, Viorel MOŢOC,
Irina NICOLAU, Cristian PREDA, Dragoş RADU-BUCURENCI
– interviuri cu Zoe PETRE şi Răzvan THEODORESCU –

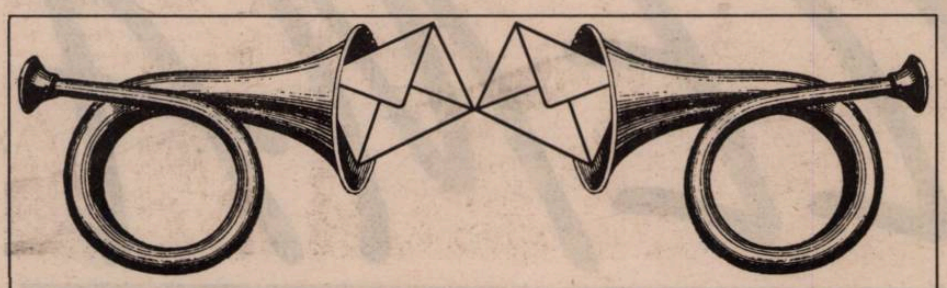

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 365: *„Hyde Park“*

A beautiful normal Romanian Day

La cîteva minute după ce am citit cîteva pagini din ultimul *Hyde Park* al *Dilemei*, simt un optimism aproape incredibil. Este, într-adevăr, un Hyde Park of the Romanian Beauty, „normal romanian Beauty“, probabil o faţă a normalităţii căreia entuziasmul meu încearcă să-i reziste cu greu, uneori în zadar. Ca acum.

Sînt la ţară, la Vrata despre care *Dilema* a mai scris, de altfel. Mai devreme, mama „venind de la oraş, în week-end, noi în vacanţă, bunica lîngă noi, îmi aduce *Dilema*. Brusc mi se face un dor teribil de Şerban Foarţă. Îmi promit telefoane, norocul meu că vine Paştele, îmi promit urări, e un scenariu de promisiune trist de familiar, dar de data asta va fi altfel!

Cuvintele lui Cristian Ghinea – cele despre Vadim, acelaşi într-o Românie schimbată – sînt atît de optimiste încît mi-e aproape teamă să le cred. În fine, îmi spun că scepticismul ar fi acum naivitate. Trebuie să fie aşa!

Vine lîngă mine, în timp ce scriu, Foucault, pisoiul cel mai deştept din lume (e gratuit: nu ştiu toţi pisoii din lume şi nici coeficientul mediu de inteligenţă al speciei, dar acum iertaţi-mi, vă rog, asta, nu-i aşa grav, în fond, nu?). E Foucault pentru că e, aşadar, deştept, e frumos, e analitic (se învîrte uneori în jurul cozii, ceea ce m-a determinat să aleg Foucault, între asta şi alternativa, Lyotard, dar cel din urmă e mai sintetic, îi plac salturile, nu învîrtitul ş.a.m.d.), îi plac spaţiile închise şi are ceva teribil de nobil în firea lui, adică (în plus) o personalitate mult prea puternică pentru a reuşi să ne domine pe toţi, uneori.

Destul despre el (am scris atîta pentru că-i un pisoi cu totul aparte, nu?).

Articolele celor care au semnat în acest număr sînt, cred, cea mai certă dovadă că, dincolo de sondaje, de orice altceva, *ne merge bine*. (Am rămas cu gura căscată – *n.red.)* Cît timp putem să gîndim astfel şi să scriem astfel, sîntem de-a dreptul fericiţi... (...)

O văd din nou pe mama: îmi place noua ei fustă? „Sigur că nu“, se pripeşte ea. Sigur că-mi place! Îmi plac toate fustele ei, toate fustele din lume, de fapt. Zîmbeşte. Pleacă (crede că-i o glumă).

Astă seară o să plantez flori în faţa casei, îi anunţ că nu mai plec la Timişoara. Se bucură, şi eu, vreau să sun la Timişoara să le spun unor prieteni ce minunată e cartea lui Renaut („Era individului“), e una din sărbătorile mele din ultimpul timp, să le spun de *Dilema*, de lucrarea noastră despre filosofia Europei Centrale.

Vă îmbrăţişez pe toţi,

Lorena ARMULESCU
sat Vrata, jud. Mehedinţi

Rupte din viaţă

Cum mă bucur de primăvară

Dragă Pitt,

Despre mine pot să-ţi spun că: ...sînt bine, mă bucur de primăvară, de copacii înfloriţi şi trecuţi prea devreme, de cîntecul păsărilor care, culmea, sînt şi pe aici – azi am văzut chiar şi o ciocănitoare, şi am descoperit şi o bisericuţă superbă pe General Berthelot (înspre Sala Radio) cu o mică grădină cu flori şi căpşuni şi potecuţe prin iarbă. Şi cam asta e tot.

Despre tristeţile mele am să-ţi spun că: îmi pare rău că n-am reuşit să ajung luni să văd „Solaris“-ul lui Tarkovski din Aula ASE, că nu ştiu încă încotro s-o iau, şi că, totuşi, nu mă bucur cu adevărat de cele mai sus pomenite; au trecut vremurile cînd era de ajuns să mă uit la un copac înflorit sau la un copil ca să simt că trăiesc şi să exclam „ce minune e viaţa“.

Ţi-ai amintit ce frumos îţi vorbeam despre călătoria mea de acum doi ani din nordul Moldovei, şi îmi spuneai să încerc să pun pe hîrtie experienţa trăită atunci? Ei bine, află că nu mai pot. Nu mai simt nimic. Am numai amintiri goale cu imagini şi personaje. Ar ieşi o poveste lipsită de viaţă, aproape o ştire ca de jurnal. Nu mai am spiritul liber şi uşor, nu mai văd viaţa altfel decît gri. Lucrul ăsta mă sperie foarte tare – îmi pierd puterea de a mai visa frumos, sufletul de copil. Nici măcar primăvara n-o simt şi nu mă bucură cum pretind. M-am secătuit. Încet-încet am devenit o brută. Poate şi Bucureştiul ăsta e de vină. Poate am alergat eu prea mult după înţelepciune, confundînd-o cu maturitatea. Şi n-am ajuns nici înţeleaptă, nici matură şi nici visătoare măcar n-am rămas. În loc să mă trezesc la realitate, dau cel puţin în blazare, dacă nu abrutizare. Ignoranţa inocentă de dinainte s-a transformat într-o ignoranţă conştientă – dacă pot să zic aşa. Şi iată şi disperarea! Un complex de disperare care face să stea în loc orice încercare pe care aş face-o de a schimba în vreun fel starea de fapt. Stau şi stau, aştept să se întîmple ceva, vreo minune care să mă scoată din neputinţă sau să-mi dea un sens, iar între timp mă apucă şi panica, dar tot nu mişc nimic. Toate aceste probleme se reduc la una singură şi simplă: credinţa. Credinţa ca să mut munţii. Nu mă refer la munţi în sensul lor fizic, ci la munţi, bariere pe care ni le impunem noi înşine ca să avem de ce ne împletici, să avem de ce sta în loc şi de ce dispera, găsind o scuză slăbiciunilor proprii. Sînt munţi precum disperarea sau ignoranţa de care îţi pomeneam, lipsa curajului – deci teama –, prostia, lenea şi alte asemenea păcate de moarte.

Dar să-ţi mai povestesc şi fapte nu numai constatări – pentru că asta sînt, doar simple constatări, nici un fapt, nici o mişcare. Apoi mă mai şi întreb de ce nu pot ieşi din c...

Faptic, s-au întîmplat multe. M-am întîlnit într-o seară cu Nita. Am sporovăit despre oamenii ei din radio, despre ultimele evenimente cu Daniela. Am ajuns de comun acord că românii sînt un popor de frustraţi. Să-ţi dau un mic exemplu. Ce fac colegii ei. În primul rînd notează că absolut toţi se plîng de lipsa banilor. Unii chiar visează la ce ar face ei dacă ar avea bani, la cum s-ar mai distra ei cînd vor avea bani. Şi, pînă una alta, nu merg nici măcar la o bere cu prietenii, pe motiv de bani. Stau toţi lipiţi de calculator, butonînd la un joc în care ai de dărîmat un zid cu o ghiulea, sau de luptat cu vreun inamic. Cînd se ridică de pe scaun, vezi un chip luminat de un zîmbet de satisfacţie: au sentimentul că sînt tari, doar au reuşit să doboare zidul (munţii, cum ar veni), nu? Deci sînt invincibili. Se întorc în lumea reală, după ce s-au defulat în cea virtuală de frustrări, gata s-o ia de la capăt în forţă pentru a sfîrşi în acelaşi loc: scaunul din faţa calculatorului cu care se iau la trîntă. Cum îţi spuneam şi eu data trecută cu pămîntul – Doamne, cum l-aş mai lovi, cu cîtă disperare aş da cu sapa în el! Aşa, ca să-mi vărs tot amarul. Aş lovi pînă mă lasă puterile, cu furie. Nu, nu pentru a mă da puternică sau, mai ştiu eu, ca să-mi recapăt încrederea în capacităţile mele. Ci pentru că pămîntul ăsta dă roade şi e singurul loc unde ştii sigur că nu te-ai consumat în zadar. După asta alergăm toţi, după un rost. Vreau să mă iau la trîntă cu el tocmai pentru că este singura certitudine şi m-am săturat să mă lupt cu mori de vînt. Înţelegi tu? Poate e tot un fel de defulare şi asta.

Dar bag de seamă că m-am cam aprins. Să revin.

Daniela. De cinci ani mă bate la cap cu pasiunea ei pentru marketing. Acum a ajuns să facă şi practic acest lucru. Stai să-ţi povestesc. După trei luni de muncă – în marketing – zice că nu mai vrea să muncească. Vrea să fie liberă. Zice că a ajuns un rob, o maşină. Se teme că o paşte şi pe ea frustrarea – avînd ca exemplu mulţimea de oameni ai muncii cu care are contact. Îşi dă demisia. O zi întreagă degustă dulcea libertate regăsită – puţin sălcie totuşi, din cauza remuşcărilor, a lucrurilor lăsate baltă. A doua zi se întoarce la lucru la chemările disperate ale celor abandonaţi. Bun. Primeşte pupături pe frunte şi i se explică faptul că lucrurile nu stau întocmai cum îi apar ei, că nu e bine să dai bir cu fugiţii în felul acesta etc. Mai trec încă trei luni. Învaţă şi mai multe, face şi mai mult marketing. Vine noaptea de la muncă, obosită. Vorbeşte despre munca ei. Numai despre munca ei.

Ei, din sărbătoare în sărbătoare însă, şi-a programat cîte o lovitură de teatru. Vine într-o seară bulversată nevoie mare. „Să ştii că plec!“ „Unde?“ „Mîine îmi dau demisia, îmi iau o vacanţă, şi după aceea mă apuc să-mi caut de lucru.“ De data asta, o chestiune de mîndrie. I-a spus şeful că nu mai are nevoie de marketing în firmă, drept care îi dă altfel de sarcini. Trebuie s-o ia de la capăt, să înveţe ceva nou care nici nu-i place. E mult. E greu. Şi nu e marketing. Şi s-a săturat să tot audă urlete şi reproşuri în jur. Să tot vadă sclavi, să asiste la manipularea cu impertinenţă a oamenilor de către un şef aproape despotic. Problema ia amploare, se ajunge din nou la frămîntarea ei de fond: *libertatea*. Vrea să evadeze, să scape de constrîngerile societăţii.

I se explică iar – că e vorba doar de promovare, că urmează să ia decizii mult mai importante, că marketingul trece doar pe locul doi şi nu se renunţă la el etc. Încet-încet, îşi recapătă încrederea în sine. Se teme că dacă va rămîne îi va fi mult mai greu să plece mai încolo, pentru că e omul care se dedică total muncii. Îi trece şi spaima de început, se obişnuieşte cu ideea noului. E doar puţin mai nărăvaşă. Nu concepe să fie manipulată sau tratată ca un obiect. Nu vrea să fie sclav. I-am spus: ia-o ca pe o provocare, vezi dacă poţi s-o duci şi pe asta. Şi a acceptat-o. Se va duce în continuare în acelaşi loc. Aseară îi zic: „Păcat că accepţi!“ La care îmi sare ca şi arsă „dar te contrazici, draguţă!“.

Şi mă opresc.

Carmen

P.S.: Pitt e soră-mea.

Eu sînt Carmen Pitulan, am 25 de ani... şi atît.

(Ba nu, adresa: Calea Victorie 101, sc. B, ap. 47, Bucureşti – *n. red.)*

Învierea în Militari

În noaptea de Înviere am mers la o biserică din cartierul Militari. Biserică de cartier înţesată cu băieţi de cartier. I-aş putea spune biserică „după blocuri“ (B.U.G. Mafia – referinţă subculturală), dacă n-ar fi între blocuri. Puţin înainte de miezul nopţii, într-un bloc, s-a luat lumina. Pînă a venit grupul electrogen, la etajul 9, o duduie solitară şi-a luat lumină de la brichetă, aprinzîndu-şi tacticos o ţigară. Apoi a privit întreaga slujbă de la balcon. Probabil deabia aşteaptă să apară blocurile cu lojă. Dar să revin. (Aşezaţi-vă liniştiţi la blocurile voastre!)

Enoriaşii îşi protejau lumînările şi epidermele cu tradiţionalele cutii goale de margarină şi iaurt, sau aveau înfipte lumînările în nişte cartoane pe care scria PPDR (Partidul Popular din România). Hait! Mi-am zis în gînd: Radu Mischiu – un politician să-l pici cu ceară iar el votul să ţi-l ceară.

Slujba s-a încheiat cu tradiţionala microfonie (ot Mitropolie). A urmat un exemplu de toleranţă creştinească (ce toleranţă are toleranţa?!). La auzul îndemnului: „Veniţi de luaţi Paşti cu 5000 de lei pachetul!“, enoriaşii s-au înghesuit, îmbulzit, porcăit ş.a.m.d.

Dincolo de toate încă mă urmăreşte o imagine din Vinerea Mare: din cauza durerilor de şale, o bătrînică mioritică a trecut pe sub masă în genunchi.

Lucian BOARIU

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Întoarcerea celor plecaţi**
- **Modele de succes**
- **Fani, suporteri, militanţi**
- **Iluzii**

CROH

I se spunea „Croh".

Nu era nici poreclă, nici denumire de alint, afectuostandră, doar simplă prescurtare *funcţională* a unui nume ciudat, lesne de ţinut minte, ajungea să-l citeşti, să-l *vezi* tipărit o singură dată şi nu-l mai uitai, dificil însă la pronunţare, mai ales dacă trebuia să-l rosteşti după protocolul oficial, în toată obositoarea lui lungime: *Ov. S. Crohmălniceanu*. Şi e probabil că varianta „Ovid S. Crohmălniceanu" se va fi explicînd mai ales prin legea minimului efort, cu toate că nici aşa lucrurile nu deveneau cu mult mai simple, în special, desigur, pentru inşi nededaţi la perversiunile cititului, dar obligaţi, prin funcţii, să silabisească poticnindu-se, şi încă în public, cu voce tare, *Ovsecroh..., Ovescroh...* – asta în vreme ce *Croh*, cu figura lui de diavol levantin, părea încremenit într-o impasibilitate sardonică. Iar cu inşi care aveau *unele dificultăţi* în a-i citi curgător numele prin şedinţe şi „plenare" a avut de-a face cam o viaţă întreagă.

Ciudatul nume era însă un pseudonim, confecţionat, pare-se, de însuşi purtătorul lui, după reguli numai de el ştiute, dar probabil nu fără legătură cu gustul pentru avangardă şi spiritul ludic, definitorii pentru veritabila personalitate a celui care a fost şi rămîne *Ov. S.Crohmălniceanu*, adică una dintre cele mai proeminente figuri ale criticii şi istoriei literare româneşti din perioada postbelică.

Avea, e drept, cîteva cusururi de neiertat. Era inteligent. Era cultivat. Avea talent. Era evreu. O combinaţie insuportabilă, nu?!

Cu atît mai mult cu cît, la fel ca întreaga lui generaţie, formată intelectual înainte de instalarea regimului comunist, Ov. S. Crohmălniceanu a fost constrîns să intre în salopeta „realismului socialist" fără să fi avut cauţiunea unei opere anterioare măcar schiţate, dar şi fără să fi avut inocenţa celor care nu aveau să trăiască în alt orizont decît cel al idiotizantelor platitudini de partid.

A intonat, mai bine sau mai prost, sloganele epocii, supunîndu-se intelectual unui îndelung exerciţiu de auto-mutilare, dar parcă abia aşteptînd înseninările – şi, trebuie spus, încercînd să le grăbească, să le deschidă calea, să le provoace, chiar. Cum-necum, e secretul lui, Crohmălniceanu a traversat „epoca dogmatică" fără a-şi distruge autentica personalitate. A fost pedepsit, a fost ameninţat, a fost obligat la incredibile, azi, *pocăiri publice*. „Prea puţine replici au venit împotriva teoriilor revizioniste în critică, împotriva tentaţiilor de denigrare a realismului socialist. Faptul că în domeniul criticii s-a manifestat o condamnabilă carenţă, că o atitudine împăciuitoristă, lipsită de principialitate, a redacţiei şi în primul rînd a redactorului şef (Ov. S. Crohmălniceanu) a îngăduit ca aici ideologia burgheză să găsească un punct slab, apare cu claritate din nr. 4/1958 al revistei noastre închinat criticii": aceste *înfierări* aparţin lui... Ov. S. Crohmălniceanu însuşi! Desigur, pentru un individ de bună credinţă, atîta doar, de bună credinţă, deşi cercetarea de istorie literară presupune şi alte calităţi, este evident că autorul acestei *autocritici* fusese *silit* să se autoacuze de „împăciuitorism", „lipsă de principialitate" ş.a.m.d.

N-are a face. Persoane şi personaje de tot felul, dar avînd ca numitor comun o orbire întru totul comparabilă cu orbirea politrucilor din anii '50, o orbire în care intră de toate, de la invidia canibalică la antisemitismul cel mai vulgar, fără a mai vorbi de prostie, prostie masivă, prostie sufocantă, prostie cu ifose şi sclifoseli, l-au proiectat pe Ov. S. Crohmălniceanu în rolul de tartor comunist al culturii. Al culturii *româneşti*, asta ca să se sugereze, măcar, cînd nu se spune de-a dreptul, cum că *de aceea*.

Ar putea fi chiar amuzant, dar e o dovadă mai mult de incompetenţă şi de rea credinţă. Aceiaşi procurori literari care denunţă decăderea sub comunism a scriitorilor afirmaţi înainte sînt incapabili să observe că unii dintre scriitorii care şi-au început cariera în primii ani de comunism au fost capabili de spectaculoase regenerări – iar Crohmălniceanu acestei din urmă categorii aparţine. Opera lui fundamentală, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, se află însă pe acelaşi raft cu *Istoria literaturii române* a lui E. Lovinescu şi cu *Istoria...* lui G. Călinescu.

Exilat discret după '89, Ov. S. Corhmălniceanu a murit în străinătate.

Mircea IORGULESCU

Omphalos

După ce lasă Parnasul pe dreapta, drumul începe să urce de-a lungul văii stîncoase spre „buricul pămîntului", acolo unde s-au întîlnit cei doi vulturi cărora Zeus le-a dat drumul de la cele două margini ale lumii: Delphi. De aici, aşezată pe trepiedul sacru considerat a fi însuşi tronul lui Apollo, deasupra pietrei sacre Omphalos, simbolizînd centrul lumii, Pythia traducea lumii greceşti voinţa zeului. Iar cînd clientela a crescut peste măsură, delfinienii au schimbat programul de la o zi pe an la a şaptea zi a fiecărei luni şi au pus la treabă trei Pythii în loc de una singură...

Pe înălţimile dimprejur se mai văd urme de zăpadă, golful Itea străluceşte la picioare iar miresmele pămîntului în floare te învăluie de pretutindeni într-un mod care nu te poate duce cu gîndul la nici un alt meleag. Ideea de centru al lumii devine persuasivă.

Grupul nostru se îndreaptă spre alt centru, cel european al culturii. Aici, după cum sună programul, va trebui ca, timp de patru zile, să „facem să avanseze gîndirea asupra patrimoniului şi să analizăm modul în care schimbările politice, sociale şi economice actuale din Europa constituie o provocare cu privire la modul nostru de a gîndi trecutul". Proximitatea fizică cu sediul Pythiei face analogia aproape explicită: ca buni intelectuali, va trebui să interpretăm pentru „cetate" semnele trecutului, aşa cum Pythia le interpreta pe cele ale Zeului. Iar pentru aceasta Comunitatea Europeană este gata să ne aducă ofrandele sale financiare.

Şi aşa începe marele ritual. Fiecare îşi citeşte nesfîrşita sa comunicare şi răspunde condescendent la foarte scurtele întrebări. De discuţii nu e timp, căci trebuie să respectăm programul. Importante nu sînt atît ideile, cît punerea lor în scenă. *Să vii tocmai de la Los Angeles ca să spui chestia asta, ce risipă!* – se revoltă un artist pierdut prin asistenţă. Se înşeală însă. De fapt, nimeni nu mai vine de mult la aceste ceremonii pentru a spune ceva, ci pentru a fi cu cineva. O conferinţă reuşită este o conferinţă care naşte o nouă conferinţă. Urmaşii Pythiei au devenit membrii unui club închis, care îşi repetă profeţiile între ei şi pentru ei.

Mă împrietenesc cu Doug, un scoţian foarte „british", jurnalist la *The Guardian*. *Ce o să scrii despre conferinţă?* – îl întreb. *Nimic* – îmi răspunde laconic. *Englezilor nu le plac de loc intelectualii sofisticaţi*. Şi ca să facă şi mai clară părerea sa, în finalul conferinţei îşi lansează propria profeţie, demnă de Pythia: *you are running out of time*, un fel de *timpul nu mai are răbdare* dar şi de *aţi ieşit din timp*. Altfel spus, măi copii, voi nu ştiţi pe ce lume trăiţi!

La cocktailul final, gura păcătosului adevăr grăieşte: *văd că lucraţi în industria turismului* – ni se adresează plin de respect chelnerul. Organizatorii ne dau tuturor cîte un *omphalos* mic din ipsos, buric al lumii la purtător. Înainte de plecare, repet gluma clasică, cerînd o cafea turcească. Se bat turcii la gura grecilor, atît de mare le e revolta. *Pardon, o cafea grecească* – mă corectez eu ipocrit şi zîmbetul le reapare pe buze. Rezum: patrimoniul este fie turism, fie război. Semnele trecutului au fost citite în altă parte, în afara clubului nostru!

În aceste condiţii mă decid să devin propriul meu patrimoniu. Îmi voi pune micuţul *omphalos* sub pernă şi-mi voi ghici singur soarta. Sfîrşitul jocului...

Vintilă MIHĂILESCU

Un strigăt de luptă

Puţini dintre admiratorii lui Karl May ştiu că din ceea ce urlau apaşii şi comanşii înainte de bătălie, din acele sunete care îţi făceau părul măciucă, se trag de fapt sloganurile de astăzi.

Specialiştii spun că aşa trebuie să fie un slogan: ca un strigăt de luptă. Adică scurt, expresiv, ritmat, uşor de reţinut, acaparant pentru ai tăi şi înfiorător pentru adversar. Doar că sloganul mai trebuie să şi spună ceva.

Prima calitate a unui slogan bun este uşurinţa cu care poate fi reţinut. Puţine asemenea vorbe de duh au durat în politica românească, majoritatea nici nu reţin atenţia. Un „votaţi schimbarea" a rămas nu pentru calităţile lui sonore ci pentru că surprindea o stare de spirit. După o vreme, starea de spirit s-a schimbat şi a ajuns subiect de băşcălie, cineva a lansat cu succes „să schimbăm schimbarea".

Nu am avut nici sloganuri care să sune bine, care să fie reţinute pentru versificaţie. „Sassu, rezolvă impasul" a fost singurul lucru care a rămas din campania necunoscutului pentru cetaţeni Alexandru Sassu. De unde se vede că un slogan bun nu este totul.

Deşi este un mijloc de persuasiune extraordinar, la noi sloganul nu este utilizat la capacitate maximă.

Încercări sînt. Despre „un primar de importanţă capitală", am mai vorbit. Tot pe aceeaşi linie pretenţioasă, campania lui Călin Cătălin Chiriţă a mai venit cu un afiş în care candidatul ne întinde o mînă, însoţit de textul „el are nevoie de o mînă de ajutor". Din omul dinamic, care merge pe role într-un clip şi gospodarul care face parcuri pentru copii în altul, domnul Chiriţă devine un neputincios care cere ajutor. O gafă care merita exploatată. La o ceremonie organizată de „Academia Caţavencu", Sorin Oprescu îi oferă cu zîmbetul pe buze şi jovial „bunului său prieten Chiriţă" o mînă din ghips. Cederistul nu putea decît să-şi înghită amarul şi să-l îmbrăţişeze pe generosul adversar. PDSR nu a scăpat prilejul şi a reluat momentul de cîteva ori în emisiunile electorale. Cu siguranţă că în laboratoarele specialiştilor sloganul respectiv a sunat perfect, o cercetare simplă prin două focus-grupuri ar fi evitat gafa.

Cele mai multe sloganuri vehiculate în actuala campanie sînt trase pe acelaşi şablon, vor să exprime în trei cuvinte tot programul candidatului sau mai probabil ceea ce crede candidatul că aşteaptă poporul de la el. Iar poporul aşteaptă: „ordine şi bani pentru Bucureşti"; „mai întîi respect pentru oameni"; „un primar cinstit pentru cartierul tău", „pentru eficieţă şi disciplină" sau o luptă „împotriva dezordinii şi sărăciei". Cu ceva vreme în urmă, Virgil Măgureanu a crezut că poporul aşteaptă „mîncare multă şi ieftină", ceea ce era adevărat, dar sloganul nu a stîrnit decît zîmbete.

Uneori, sloganul vrea să spună prea multe. Pe tema: „e vremea întoarcerii la adevăratele valori" poţi scrie o carte, dar dacă treci pe stradă şi îl vezi pe un gard nu ai timp să gîndeşti atît de profund cum ar vrea autorul. Altele sînt prea simpliste şi te lasă pe tine să ghiceşti ce ţi se cere. „Pentru că ştii ce vrei" nu spune nimic, poate se referă la o marcă de ţigări sau poate la un detergent, pentru un partid sună pompos şi gol ca împăratul.

Un slogan nu este bun sau rău în mod absolut, el trebuie să fie potrivit cu imaginea generală pe care o are candidatul şi să consolideze imaginea pe care acesta vrea să şi-o creeze. „Un primar al faptelor" este bun pentru un primar în funcţie care are prestigiul unuia care a făcut ceva, pentru un om care doar vrea să acceadă la funcţie nu spune nimic.

Au apărut cîteva sloganuri care exprimă o atitudine faţă de cetăţeni. „Un primar care ţine cu tine" te pune pe gînduri, aşa o fi. Dacă un candidat al aceluiaşi partid, din aceeaşi zonă geografică spune că „e de partea ta" îţi dai seama că acelaşi specialist i-a consiliat şi că este doar un artificiu publicitar. Şi dacă acelaşi partid îşi pune alt candidat să spună că „votez cu dumneavoastră" este clar că există o strategie de imagine mai amplă a aceluiaşi partid, centrată pe idea „ţineţi aproape de cetăţeni".

Chiar dacă un slogan este lung şi nu sună în nici un fel, conţinutul îl mai poate salva. „Am construit, construiesc, voi construi" este un înduioşător crez de viaţă, pentru pretenţiozitate: un apel la arhetipul meşterului Manole, la care face trimitere şi un candidat constănţean care „nu dărîmă, construieşte".

Alteori, un slogan poate corecta imaginea grobiană a unui personaj total neatractiv. După ce a fost „omuL IScusit", actualul primar al Bucureştiului se vrea gingaş: „votează cu inima" (inima este şi semnul electoral al partidului său).

Oare criza sloganurilor să fie o consecinţă a celor cincizeci de ani de „proletari din toate ţările, uniţi-vă"?

Cristian GHINEA

statul de drept

Comunicare şi integrare (III)

Temerea că explicaţiile realiste pot şubrezi susţinerea populară a integrării europene este falsă. De curînd, MAE a început să realizeze la televiziunea publică din România un ciclu de emisiuni care explică clar ce este Uniunea Europeană şi ce trebuie să facă România pentru a deveni membru. Aceste emisiuni sînt atent construite astfel încît să se evite orice nuanţă propagandistică şi să nu producă amăgiri sau false impresii. Reacţia cetăţenilor la aceste emisiuni dovedeşte limpede că oamenii înţeleg bine ce înseamnă integrarea şi continuă să o aprobe.

Personal am acordat un interviu, difuzat în această emisiune, în care am vorbit despre Acordul de la Schengen şi despre libera circulaţie a persoanelor în spaţiul UE. Problema este extrem de delicată pentru români. Credeţi-mă, am fost extrem de sincer, explicînd clar care sînt reproşurile pe care statele membre le fac României în această materie şi ce anume trebuie să facem pentru a ne bucura de accesul fără vize în ţările UE. Deşi am spus lucruri care nu fac plăcere multor români, vorbind despre trecerea ilegală a frontierelor sau despre comportamentul reprobabil al unor concetăţeni de-ai noştri ajunşi în ţările Uniunii, n-am primit nici un protest. Ba mai mult, reacţiile pe care le-am contabilizat m-au dus la concluzia că românii înţeleg foarte bine ce trebuie să facă pentru ridicarea barierelor consulare dintre ei şi restul europenilor şi că asumă deplin obligaţiile care le revin călătorind spre vest.

Această reacţie solidară mi-a întărit convingerea că o eficientizare a comunicării cu cetăţenii în ceea ce priveşte integrarea europeană a ţării mele ar putea fi obţinută prin evidenţierea faptului că aderarea la UE presupune un efort colectiv. Aderăm la UE dacă fiecare cetăţean român se comportă continuu şi în toate împrejurările ca un european de astăzi. Acest tip de abordare, care se bazează pe responsabilizarea cetăţenilor va face comunicarea mai vie, mai adevărată, pentru că va activa pe cetăţean ca pe un veritabil subiect. În fond, comunicarea nu este monolog. Poate că, pînă acum, am făcut prea puţin dialog cu cetăţeanul pe această temă. Să-l responsabilizăm şi să-l transformăm astfel în partenerul nostru de dialog. Iată ce ne trebuie acum.

După ce am sugerat ce cred că ar trebui făcut, îmi dau seama că nu este deloc uşor. De aceea, poate că este bine să spun şi ce cred că ar trebui evitat, în cazul particular al României, cînd vorbim despre UE şi aspiraţia noastră de integrare. Este, poate, mai important să ştim ce nu trebuie să facem decît ce trebuie să facem cînd e vorba despre comunicare. Pentru noi, cred că ar fi util să ne însuşim un decalog al lucrurilor care nu trebuie făcute.

1. Nu trebuie să cădem în propagandă.
2. Nu trebuie să facem din integrarea europeană o problemă savantă, rezolvabilă numai de către experţi.
3. Nu trebuie să transformăm discursul proeuropean într-un discurs de complezenţă.
4. Nu trebuie să permitem vorbelor şi explicaţiilor noastre să depărteze Europa de cetăţeanul obişnuit.
5. Nu trebuie să permitem monopolizarea subiectului de către o parte a societăţii.
6. Nu trebuie să permitem folosirea integrării ca argument al unei părţi a societăţii împotriva alteia.
7. Nu trebuie să facem din Europa o obsesie, dar nici nu trebuie să încetăm o singură secundă a vorbi despre integrare.
8. Nu trebuie să favorizăm imaginea unei Europe a bogaţilor care tolerează, din considerente geografice, săracii.
9. Nu trebuie să permitem răspîndirea percepţiei unei competiţii între candidaţi, ci a unei competiţii cu noi înşine.
10. Nu trebuie să facem din integrarea europeană un subiect plictisitor.

Cred că, dacă în România nu vom face aceste lucruri, vom comunica impecabil cu cetăţenii şi, curînd, vom discuta despre problemele comunicării cu propriii cetăţeni de pe poziţia unui stat membru al UE.

Sever VOINESCU

SATUL GLOBAL

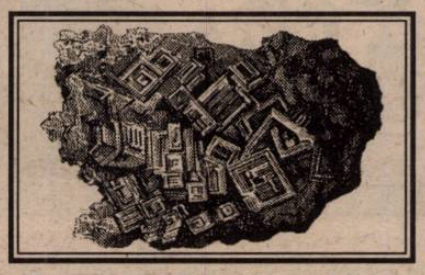

„Lumea a treia“ a Internetului

„După reuniunea de la Lisabona, în Europa nimic nu va mai fi ca înainte în materie de Internet“, scria acum cîteva zile un editorialist al ziarului italian *La Stampa*, profeţind cu optimism o apropiere a bătrînului continent, în cîţiva ani, de nivelul atins în Statele Unite. Procesul, într-adevăr, s-a declanşat, cu frenezia specifică, marcînd, săptămînă după săptămînă, puncte importante: apar noi furnizori de servicii Internet, cei vechi îşi deschid filiale în ţări europene, a apărut şi „la noi, în Europa“, accesul gratuit (deci fără a plăti vreun abonament sau vreo taxă, ci doar costul legăturii telefonice), iar liberalizarea pieţei telecomunicaţiilor duce la reducerea tarifelor telefonice. Pentru a stimula „noua economie“ şi pentru a-şi pregăti cetăţenii în vederea intrării în societatea informaţională, guvernele promovează legi care să stimuleze industria informatică, dotează administraţia centrală şi locală cu reţele de computere la care cetăţeanul să poată avea acces şi să-şi poată rezolva rapid, de acasă, diverse probleme (informaţii despre plata impozitelor şi taxelor, cererea / eliberarea unor certificate etc.), informatizează şcolile ş. a. m. d. Sigur, riguroşii spun că apropierea Europei de Statele Unite nu va fi atît de rapidă, pentru că nici americanii nu stau pe loc: peste ocean a început integrarea serviciilor Internet cu programele radio şi TV, distribuirea „personalizată“ a ziarelor (adică abonatul îşi poate configura *New York Times*-ul sau *Washington Post*-ul „său“, după preferinţe şi interese, primind prin e-mail numai ştirile şi articolele pe care le doreşte), iar comerţul electronic este deja o realitate, pe cînd în Europa e abia la începuturile sale. În sfîrşit, pesimiştii privesc totul ca pe un fel de isterie periculoasă şi se înfioară la gîndul că omenirea va fi dependentă de nişte aparate pe care oricînd le poate da peste cap, cît ai zice peşte, un virus trimis în reţea în joacă de vreun adolescent, cum s-a întîmplat acum cîteva zile cu un mesaj care începea cu „ILOVEYOU“. (Dar mesajele cu „I love you“, indiferent de limbă sau de mijloacele de transmitere, au dat totdeauna bătaie de cap umanităţii, de ce n-am recunoaşte...).

Există însă şi o „lume a treia“ a Internetului, de care nu strică să luăm cunoştinţă, ca oameni care, în România vechiului regim, am ştiut ce înseamnă cenzura şi îngrădirea libertăţii de expresie şi de comunicare. Pe *site*-ul Internet al organizaţiei „Reporters sans frontières“ sînt inventariate acele ţări care, într-o formă sau alta, controlează accesul la Internet: sînt 45, dintre care 20 „pot fi considerate ca adevăraţi inamici ai acestui nou mijloc de comunicare“. Motivele invocate cel mai adesea sînt „protejarea publicului de idei subversive“ sau „garantarea securităţii şi unităţii ţării“. Mijloacele concrete de „protecţie“ sînt exemplificate cu diverse ţări. Astfel, în Arabia Saudită Internetul este considerat un mijloc nociv de „occidentalizare a spiritelor“, aşa încît toate legăturile trec printr-un organism al statului care interzice accesul la *site*-uri care propun „informaţii contrare spiritului islamic“. În republicile din Caucaz şi Asia Centrală (Tadjikistan, Turkmenistan, Azerbaidjan), accesul la Internet este controlat de stat, la fel şi mai aproape de noi, în Bielorusia lui Lukaşenko, ca şi în (evident) Cuba lui Castro. În China, utilizarea Internetului a căpătat o anume amploare, dar utilizatorii sînt obligaţi să se înregistreze pe lîngă autorităţile statului; la fel stau lucrurile în Vietnam, iar în Birmania cine posedă un calculator trebuie să-l declare la organele administraţiei de stat. În sfîrşit, Siria interzice persoanelor particulare accesul la Internet, aşa cum interzice orice contact „neautorizat“ cu străinii, iar Coreea de Nord, Irakul şi Libia nu au nici o problemă: aceste ţări nu sînt conectate la Internet.

Ca oameni care pînă în 1989 trebuia să ne înregistrăm maşinile de scris la miliţie, totul ne sună familiar. Aşa că, seduşi de dinamismul american şi supăraţi că guvernul român nu ia măsuri „nici măcar ca-n Europa“, cîte o „privire în urmă“ ne ajută să ne plasăm mai bine în interiorul tranziţiei.

Mircea VASILESCU

BARBURISME

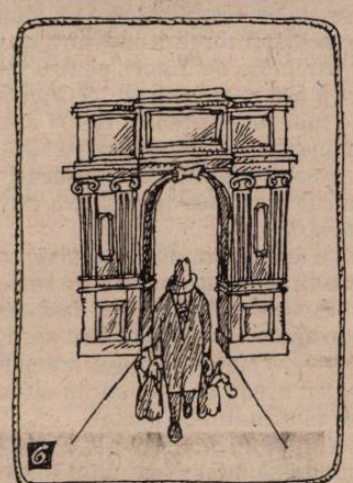

Desen de Ion BARBU

economie

Bugetul 2000 îşi intră în rol

În sfîrşit, avem buget. Promulgat deja de Preşedintele României, Bugetul 2000 a devenit realitate. Bugetul 2000 reprezintă o construcţie raţională. Nici o cheltuială nu a fost programată fără să existe o resursă certă pentru acoperirea ei. Veniturile sînt proiectate la un nivel suportabil, de 32,8% din produsul intern brut. Acest nivel va putea fi atins în condiţiile în care creşterea economică va fi de cel puţin 1,3%. Un produs intern brut pozitiv, mai mare cu 3% – cum se prefigurează acum – şi nu cu 1,3%, cum a fost prognoza iniţială, ne va ajuta să nu ne mai confruntăm cu condiţii de viaţă aflate la limita cea mai de jos, care impun cheltuieli mari de protecţie socială. Cît priveşte cheltuielile bugetare, ele sînt menţinute la 35,8% din PIB, ceea ce le face, în general, austere comparativ cu solicitările. Cauzele sînt clare: pe de o parte, scăderea activităţii economice în anii anteriori a limitat în general cheltuielile din economie; în timp ce, pe de altă parte, pentru anul 2000 ponderea veniturilor bugetare a scăzut la 32,8% din PIB, faţă de 34,8% în 1999.

Fără îndoială că banii nu ajung. Fiindcă întreprinderile cheltuiesc mult, consumă mult, în acelaşi timp cifrele de afaceri sînt mici, din această combinaţie neputînd rezulta altceva decît o valoare adăugată nesemnificativă. Profiturile întreprinderilor sînt şi ele substanţial diminuate. Din acest motiv, la sănătate, învăţămînt, armată, justiţie, poliţie, administraţie publică nu au avut cum să ajungă sumele de care aceste domenii ar fi avut nevoie. Nu ajung bani nici pentru investiţiile publice: infrastructură, energetică, lucrări edilitare, construcţii de locuinţe. Aceste tipuri de cheltuieli sînt şi vor mai continua să fie restrînse.

Bugetul 2000, aşa cum e construit, dă o şansă reluării creşterii economice, singura care poate oferi temeiuri pentru o protecţie socială pe termen lung. Creşterea economică avută în vedere în anul 2000 este bazată mai mult pe majorarea exporturilor şi a investiţiilor şi mai puţin pe stimularea veniturilor şi a cererii. Opţiunea pentru această variantă a pornit de la experienţa pe care România a trăit-o în ultimii zece ani: ori de cîte ori veniturile au crescut, prin indexări sau alte modalităţi, fără să crească în acelaşi timp şi productivitatea muncii, banii primiţi în plus de populaţie au fost tocaţi de inflaţie.

Bugetul pe anul 2000 include şi măsuri de reformă a impozitării veniturilor personale, prin introducerea impozitului pe venitul global. Acesta este conceput în aşa fel încît să sprijine categoriile cu venituri mai mici, încorporînd practic elemente reale de protecţie socială. În domeniile sensibile, protecţia socială a fost întărită. Astfel, au crescut cu peste 26% în termeni reali cheltuielile bugetare pentru ocrotirea copiilor aflaţi în dificultate.

Bugetul este construit să înregistreze un excedent primar de 3% din PIB. Deficitul apare abia în construcţia secundară, unde cheltuielile cu dobînzile reprezintă 5,4% din PIB, în condiţiile în care se presupune că ratele dobînzilor pe piaţa internă urmează un curs descendent, în pas cu inflaţia. Dacă inflaţia va fi mai mare decît cea programată, cheltuielile cu dobînzile vor creşte şi ele, ceea ce înseamnă că dobînzile ar putea depăşi proporţia estimată pentru anul 2000. În acest caz, alte cheltuieli vor trebui diminuate în mod corespunzător.

În cadrul reformei fiscale, rata impozitului pe profit s-a redus de la 38% la numai 25%. Concomitent, a fost introdus un credit fiscal de 10%, ca stimulent acordat celor ce fac investiţii efective. În scopul stimulării exportului, impozitul pe profitul aferent producţiei de export încasate în conturi valutare deschise în România a fost stabilit la 5,0%. Impozitul pe salarii scade şi el, ca pondere în produsul intern brut, de la 1,4% în anul 1999 la 0,2% în anul 2000, urmînd să fie înlocuit cu impozitul pe venit. În acest fel, sînt asigurate depăşirea situaţiei actuale a economiei şi consolidarea credibilităţii economiei de piaţă din România.

Aşadar, vom putea încheia cu succes negocierile pentru un nou Acord cu FMI. Desigur, important este să fie asigurată mobilizarea tuturor veniturilor prevăzute, folosirea eficientă a resurselor şi respectarea disciplinei financiare.

Adrian VASILESCU

povești suprapuse

Eterna şi fascinanta Românie, văzută din tren

Luni, 1 mai a.c., să fi fost soarele de vreo suliţă şi jumătate pe cer în momentul în care în gara Filiaşi au coborît din tren patru persoane – doi părinţi pînă-n 40 şi doi copii, fata la vreo 10 anişori, băiatul de vreo 8. Mergeau, pesemne, în vizită la părinţi/socri/bunici. El era îmbrăcat în costum – unul făcut pentru vreo năşie, în urmă cu ani, dacă nu cumva chiar costumul său de fost ginerică. Ea, la fel, în haine din cele bune: fustă şi vestă cu volănaşe la spate, ambele de culoare mov, cămaşă cu mîneci largi alb-perlă, ciorapi (cu chilot, pesemne) albi-gălbui; în picioare, pantofi negri *cu baretuţe*, decupaţi la vîrf. Sub timpul nemilos, fermitatea de altădată a cărnii ei – plauzibilă – pălise; călcîiele lăţite cădeau peste tocurile pantofilor – tocuri înalte ce scrîşneau sec pe pietrişul peronului, făcînd-o să meargă legănat, ca o anume pasăre de baltă.

După coborîre, bărbatul îşi părăsi o clipă familia pentru a cumpăra de la un chioşc nişte ţigări cartonate cu preţ mediu şi o votcă la plastic, din cea mică, pentru consum imediat. Întors lîngă ai lui, dădu votca fetiţei şi pacheul de ţigări băiatului *(să ducă şi ei ceva)* şi luă în mîini două genţi de voiaj – pe una scria, „pe turceşte", *Nyke*, pe alta *Voyageer*. Ea luă în mîini o altă geantă pe care se încrunta mascota roşiatic-spălăcită a echipei *Chicago Bulls* şi o pungă de plastic de pe care zîmbea şifonat un fotalist român. Ceva s-a întîmplat, pentru că doar ce-o luaseră din loc şi băieţelul a protestat, a spus oarece. Atunci, tatăl, împăciuitor, i-a luat din mîini pachetul de ţigări, a scos din buzunarul pantalonului un alt pachet, a luat din el ultimele ţigarete şi, sub ochii copiilor, l-a aruncat cu o mişcare a încheieturii palmei drepte. Dar nu l-a aruncat jos, pe pietriş, acolo de unde vreo măturătoare a gării – altfel curăţele – l-ar fi putut lua, ci l-a propulsat peste gardul viu al peronului. Sau cel puţin asta era intenţia; fatalitate, pachetul s-a oprit fix pe gard, carton alb-roşu printre rămurelele verzi. Noroc cu băiatul care venea din spate: încă nervos, puştiul a tras un şut dibaci în tufişuri şi, cu tot praful stîrnit, a reuşit să treacă pachetul dincolo, unde nu-l va mai vedea – şi mătura – nimeni.

Cine ar putea explica de ce românul născut la sat (şi adus la oraş, grăbit, de regimul trecut, din palide raţiuni politico-economice), la aproape 150 de ani de *chefere*, încă se mai îmbracă cu *hainele bune* atunci cînd urcă în tren? Cine ar putea spune ce anume s-a fracturat în aceşti ţărani-victime ale urbanizării năuce încît ideea de respect pentru *curăţenie* le-a fost extirpată?

Ca să fiu sincer, uitasem povestea de mai sus. Dar vineri 5 mai, tot dimineaţa, dintr-un alt vagon în mers (ajuns înainte de satul Gălăţeni, între Roşiori şi Videle), am ridicat o clipă ochii din ziarul cu „Afacerea *Le Parisien*", la timp pentru a vedea cum, din remorca unui tractor ce mergea în sens opus, 5-6 tineri făceau spre tren, din degetele palmelor, nişte semne *post-moderne* nedemne de hîrtie. Nu erau puradei dintre cei care şi acum un secol – există mărturii scrise – arătau fundul gol spre tren; erau tineri bărbaţi în jur de 30 de ani, loviţi de acea infantilizare ce afectează masculii adunaţi în grup, la adăpostul anonimatului şi al spoielii de educaţie primite în cei 10 ani pierduţi prin vreun fost liceu agro-industrial. Prin pielea proletarului clonat din carne de ţăran, *Omul nou* scoate capul şi face semne porcoase din degete.

Ei bine, mi se pare că acea familie *coborîtă* (!) la Filiaşi în gară şi acei tineri ce mimau hăhăind obscenităţi *urbane* – şi cei asemeni lor, cei cu care şcoala, biserica şi regimurile politice au dat-o greş – constituie o piedică mai mare, pe drumul occidentalizării ţării, decît rechinii (sau ştiucile) pe nume Bivolaru, Luţu sau oricare alţi prinţişori ai fraudei. Nici nu ştiu dacă e paradoxal sau doar dramatic de adevărat.

Adrian CIOROIANU

presa despre...

Anglosfera

Partizanii Europei Unite îi consideră conservatori şi reacţionari pe acei politicieni care se împotrivesc integrării ţărilor lor în Uniunea Europeană în numele independenţei şi suveranităţii. Membrii partidului conservator din Marea Britanie sînt printre cei mai activi eurosceptici. Unii dintre ei, conştienţi că şi independenţa şi suveranitatea se afirmă altfel decît la începutul secolului, consideră greşit proiectul comunitar european şi pledează pentru o alianţă cu parteneri mai potriviţi. Din totdeauna Anglia a întreţinut relaţii privilegiate cu Statele Unite şi recentele dezvăluiri despre spionajul între parteneri au arătat că, şi acum, după încheierea războiului rece, funcţionarii Coroanei se simt mult mai aproape de americani decît de aliaţii continentali.

„Anglosfera", denumire apărută întîi într-un roman SF de Neal Stephenson, a fost preluată de unii dintre teoreticienii dreptei britanice: „Produs al reflecţiei dreptei intelectuale anglo-americane – un mediu intelectual sigur de sine, răzbunător, acerb, dispunînd de fonduri importante – anglosfera corespunde convingerii dreptei transatlantice că şi ea are nevoie de un proiect internaţionalist coerent, pentru a lua cu asalt Uniunea Europeană considerată prea corporatistă. „Statele Unite, Canada, Marea Britanie, Irlanda, Noua Zeelandă, Australia, Africa de Sud şi o mare parte din Caraibe au în comun aceeaşi limbă, aceeaşi cultură, aceeaşi cultură juridică şi, în special, acelaşi spirit întreprinzător. Pot oare aceste ţări să întemeieze un fel de asociaţie liberă?" Hebdomadarul britanic *New Statesman&Society* (în general apărător al ideii europene) descrie raţionamentele spre o eventuală nouă lozincă: „Anglo-saxoni din toate ţările, uniţi-vă!".

Cronicarul masacrelor staliniste, Robert Conquest scrie: „Noi (cetăţenii principalelor ţări unde se vorbeşte limba engleză) avem şi posibilităţile fizice şi prestigiul moral necesare pentru ca, într-o primă etapă, să păstrăm precara pace mondială, iar pe termen lung să devenim modelul unei autentice comunităţi mondiale. Dacă vom şti să folosim această şansă, vom putea să ne salvăm pe noi înşine şi să salvăm lumea. (...) Mă străduiesc acum să alcătuiesc o Constituţie pentru această asociaţie de state. Nu va fi chiar o Constituţie, ci un document mai flexibil. Capitala ar trebui să fie într-un loc nu prea mare, în insulele Barbados, de pildă".

Pentru Jim Bennett (proprietarul unei companii americane şi autorul unei cărţi despre viitorul naţiunilor în epoca Internetului), Uniunea Europeană este un fenomen arhaic: „În Marea Britanie, euroscepticismul este descris ca o ideologie conservatoare şi nostalgică; de fapt este o concepţie cu faţa spre viitor. Este vorba despre crearea unor legături noi, corespunzătoare modelului nostru cultural şi modalităţilor comune de acţiune, mai importante decît proximitatea geografică".

Anglosfera are şi bază de mase: un sondaj realizat de revista *The Economist*, în noiembrie 1999, arată că 59% dintre britanici consideră că într-o situaţie de criză e preferabil să se conteze pe sprijinul Statelor Unite şi doar 16% dintre persoanele interogate ar avea încredere în Europa. Anglo-canadianul Conrad Black, proprietarul ziarului *National Post* şi al grupului de jurnale *Telegraph* din Marea Britanie, consideră că noul concept este în armonie cu natura umană, cu bunulsimţ şi cu dinamismul comercial. Este de la sine înţeles că aceste calităţi se condiţionează reciproc. Deocamdată, „Marea Britanie suferă de o singurătate existenţială, legată fiind de economiile Europei continentale care plătesc un greu tribut maselor urbane şi celor ale micilor agricultori nerentabili, tradiţiilor politice corporatiste şi antiliberale". John Lloyd, autorul articolului din *New Statesman & Society*, consideră că „mişcarea în favoarea anglosferei rămîne încă un fenomen marginal. Acum, Marea Britanie este condusă de un guvern mai mult sau mai puţin popular care pare doritor să se apropie de Europa. Poziţia oficială a Statelor Unite este încurajarea aproprierii între ţările Uniunii Europene, chiar dacă americanii sînt suspicioşi faţă de unele proiecte cum este cel al unei politici externe şi cel al apărării comune. (...) Dar, doi senatori republicani propun examinarea eventualelor efecte ale includerii Marii Britanii în Acordul de liber-schimb nord-american. Dacă va reieşi că avantajele sînt concludente, s-ar putea forma o anglosferă pe ambele maluri ale Atlanticului. Dreapta britanică nu are nici suficiente idei, nici suficiente proiecte pentru ca să-şi poată permită luxul de a neglija vreunul. Anglosfera face să vibreze, la dreapta, sfera acelor sentimente care nu-i vor permite s-o uite prea curînd".

Chiar şi cei mai înverşunaţi adversari ai cedării unor atribute ale suveranităţii ştiu că pentru a fi un actor cu replici în economia mondială, alianţele şi tratatele multilaterale sînt necesare. Desigur, e preferabil ca aliaţii să nu fie dintre cei care-şi adună sărăciile la un loc. **(M. B.)**

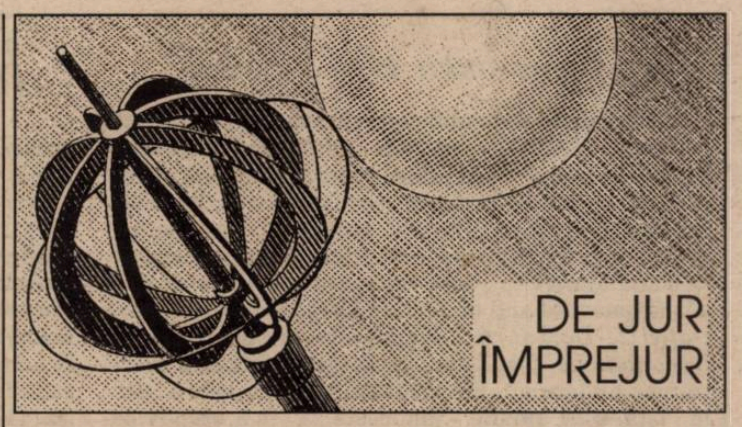

Întrebări ruseşti

Ritmul pare a fi cel al unei ţări care are timp: instalarea şi jurămîntul preşedintelui ales, Vladimir Putin, s-au produs la peste o lună după anunţul oficial al victoriei în alegeri. Acum preşedintele a numit un prim-ministru interimar: şi el o să aştepte cu deciziile importante, pînă la definitivarea pe post. S-ar putea crede că în Rusia, ca în Liechtenstein sau în Andorra, totul merge de la sine, important este ritualul puterii, cel care deosebeşte ţara de restul lumii. Între timp, războiul din Cecenia îşi ia, din ambele părţi, raţia sa de victime, economia ţării se tîrîie afişînd o creştere despre care specialiştii zic că este în relaţie cu preţul petrolului şi că e vulnerabilă la prima modificarea a pieţei mondiale. Climatul de afaceri este nesigur şi neatractiv, criza din vara lui 1998 a distrus sistemul bancar şi a inoculat un durabil sentiment de neîncredere. Afacerile se fac pe termen scurt, în căutarea profitului maxim. În spatele preşedintelui, marii magnaţi ai economiei mafiote ruseşti stau în aşteptare: nu este exclusă posibilitatea ca Putin, scos de ei din anonimat, să încerce să-şi facă un nume propriu printr-o lovitură împotriva lor.

Din punctul de vedere al situaţiei politice, Rusia se află la o importantă răscruce: este, probabil, ultimul moment, într-un răgaz de timp previzibil, cînd se mai poate spera la o evoluţie democratică. Paradoxul este că această perspectivă este dorită intens în afara Rusiei, de către foştii adversari din NATO, dar şi de către foştii aliaţi din Pactul de la Varşovia, de fostele republici sovietice şi de foştii vecini. Este de observat că deşi în fostele republici sovietice (cu excepţia ţărilor baltice) predomină conducerile autoritare, marcate de sechelele comunismului, şansa lor de a-şi păstra suveranitatea este dependentă de continuitatea democraţiei din Rusia. În Rusia însă, democraţia a rămas doar un cuvînt cu care nu se mai poate cîştiga nici măcar un post de primar într-un orăşel mic. Ea este identificată, pe de o parte, cu eşecul reformelor economice practicate de guvernul Gaidar şi cu consecinţele acestui eşec: sărăcirea unei treimi din populaţia ţării, calea liberă pentru relaţiile economice de tip mafiot care, aşa cum observă analiştii occidentali, „penalizează succesul şi favorizează infracţiunea" (Raportul McKinsey). Sărăcia proliferează lovindu-i pe marginali, pe pensionari şi pe salariaţi, pe pionierii micilor iniţiative private, în timp ce bogăţia se acumulează în afara criteriilor economice şi sfidîndu-le pe cele morale. Pe de altă parte, nici o bancă de investiţii şi nici un grup de analişti economici nu observă că odată cu scumpirea fără măsură a cozului zilnic au dispărut şi marile întrebări ale inteligenţiei ruse de tipul „Ce-i de făcut?", „Cine e vinovat?". Ar fi greu de dat un răspuns la prima, dar la a doua analiza ar trebui să producă şi o reflecţie asupra propriei prestaţii. În conflictul afişat dintre Elţîn şi comunişti, scriitorii şi artiştii „progresişti" l-au susţinut sonor pe primul în toate acţiunile lui, care erau ale unei puteri capricioase, neconsecvente şi imprevizibile, dar în nici un caz democratice. Dacă un lider, considerat democrat, obţine susţinerea intelectualilor cînd trage cu tunurile în Parlament, nimeni nu poate fi culpabilizat pentru că susţine un lider nedemocrat. Ataşamentul faţă de un lider şi nu pentru principii, alegerea răului celui mai mic, au paralizat gîndirea critică şi căutarea binelui: „Tradiţionaliştii" i-au acordat sprijin lui Ziuganov, ba chiar şi lui Jirinovski: pentru un scriitor ca Valentin Rasputin sau pentru un regizor ca Nikita Mihalkov milioanele de voturi obţinute de ei reprezintă dorinţele Rusiei profunde.

Demascarea crimelor comunismului, capitalul politic cel mai productiv al lui Gorbaciov pentru declanşarea reformelor politice şi economice, a pălit în confruntarea cu sărăcia. Potenţialul criminal declanşat de liberalizarea economică este o primejdie prezentă, iar Iagoda, Ejov, Beria, foştii şefi ai KGB-ului din perioada sa de maximă represiune, sînt morţi; Stalin îşi punea apostila pe listele condamnaţilor la moarte şi ale deportaţilor, dar, pe vremea lui, Rusia era o ţară mare şi cei care nu o iubeau se temeau de ea. Ales prin vot popular, Putin promite şi bunăstare şi revenirea la fosta măreţie. El crede că mîndria naţională va putea ţine un timp de foame. S-ar putea să nu se înşele.

La ceremonia de învestitură, Elţîn i-a spus părinteşte lui Putin: „Să ai grijă de Rusia". Ca şi cum Rusia ar fi un copil handicapat şi nu o ţară întinsă pe două continente, cu mari bogăţii naturale, cu un popor capabil să-şi mobilizeze resursele morale şi intelectuale în clipele de cumpănă. Tradiţia puterii centralizate nelimitate reînvie în Rusia, în sălile Kremlinului, unde erau încoronaţi ţarii. Ce-i de făcut şi cine-i vinovat? – romane ruseşti.

Magdalena BOIANGIU

Piaţa Universităţii 1990 – zilele...

22 aprilie – două mitinguri paralele au loc în Piaţa Aviatorilor (*PNŢCD*) şi în Piaţa Unirii (*Gruparea Democratică de Centru*); după prînz, demonstranţii fuzionează în Piaţa Aviatorilor şi pleacă spre Televiziune. Pe Calea Dorobanţi, un ghiveci de flori aruncat dintr-un balcon provoacă o fractură craniană unei demonstrante. Coloana ajunge în Piaţa Universităţii, unde se mai adaugă manifestanţi din partea *Alianţei Poporului*, *Asociaţiei 21 Decembrie*, *Grupului Independent pentru Democraţie* ş.a. Circulaţia pe bulevardul Bălcescu se întrerupe şi cîteva sute de manifestanţi rămîn peste noapte în Piaţă. ● **24 aprilie** – dimineaţa, la ora 5, trupele de ordine sparg manifestaţia neautorizată şi restabilesc circulaţia; la prînz, mii de demonstranţi se strîng iarăşi în Piaţă şi circulaţia este întreruptă din nou; TVR transmite că manifestanţii sparg parbrize şi opresc maşini de Salvare solicitate de urgenţe. ● **25 aprilie** – CPUN-ul formează o delegaţie care să dialogheze cu manifestanţii – manifestanţi pe care Ion Iliescu îi numeşte în aceaşi zi „golani". Seara se adună în Piaţă circa 25-30 de mii de oameni. Începe maratonul vorbitorilor de la balconul Universităţii; printre primii: Stelian Tănase, Lucian Pintilie, Radu Filipescu. Seara se citeşte o primă variantă a cererilor: la punctul 4 figurează susţinerea Punctului 8 al *Proclamaţiei de la Timişoara*, transcripţia unui radicalism dorit în ruperea de trecutul comunist. Animatorul principal al balconului Universităţii va deveni în zilele următoare Marian Munteanu, student la Litere. ● **27 aprilie** – într-o conferinţă de presă ţinută la Palatul Victoria, preşedintele Iliescu plusează: *„Cineva îi finanţează, îi alimentează, îi adăpează... N-au decît să stea. Să fiarbă în suc propriu..."*. În aceaşi zi, la un miting pro-FSN de pe platoul Academiei Militare, la apariţia lui Ion Iliescu soarele apare efectiv dintre nori, drept care primul vorbitor – Dan Iosif – spune că *„Frontul ştie să manipuleze pe Dumnezeu"*. În Piaţă, se dă citire comunicatului în 9 puncte al demonstranţilor anti-Iliescu şi anti-FSN. ● **29 aprilie** – Piaţa este declarată „Zonă liberă de neocomunism". A doua zi apar în perimetru primii grevişti ai foamei, instalaţi în corturi în faţa Teatrului Naţional. ● **2 mai** – în Piaţă se anunţă că studenţii de la universităţile Oxford, Cambridge, Harvard şi Sorbona se declară, în semn de soliaritate, „golani". ● **3 mai** – de la Paris, Eugen Ionescu trimite un mesaj Pieţei, autorevendicîndu-şi titlul de *Academician golan*. ● **5 mai** – Ion Iliescu revine, într-o declaraţie transmisă prin Rompres: *„Regret în mod sincer folosirea cuvîntului* golan *la adresa celor din Piaţa Universităţii"*. ● **8 mai** – la apariţia la balcon a lui Gheorghe Zamfir se scandează: *„La TVR, la TVR / Du-te şi ajută-ne!"*. ● **11 mai** – Ambasada SUA la Bucureşti dă publicităţii un comunicat prin care exprima îngrijorarea Secretariatului de Stat al SUA în legătură cu situaţia pre-electorală din România. ● **20 mai** – primele alegeri libere din istoria post-comunistă a ţării, cîştigate *lejer* de Ion Iliescu şi FSN (85, 07, respectiv 61,33 procente). ● **22 mai** – *Forumul Cetăţenesc* din Cehoslovacia se declară solidar cu manifestanţii din Piaţa Universităţii. ● **24 mai** – Asociaţia 21 Decembrie, *Grupul Independent pentru Democraţie*, *Liga Studenţilor* ş.a. propun transformarea manifestaţiei într-un protest periodic, în ziua de 21 a fiecărei luni. Doina Cornea, Gabriel Liiceanu şi Stelian Tănase cer greviştilor foamei să renunţe la acţiunea lor. ● **11 iunie** – tratative fără rezultat între reprezentanţi ai demonstranţilor şi ai guvernului. ● **13 iunie** – dimineaţa la ora 4, forţe ale poliţiei intervin în forţă şi împrăştie greviştii foamei şi demostranţii aflaţi în perimetru; peste cîteva ore, Radio Bucureşti va anunţa 240 de arestaţi. După prînz, confruntări violente între poliţie şi demonstranţi în mai multe puncte ale oraşului.

Fenomenul Piaţa Universităţii îşi trăia ultimele clipe; se pregătea să intre în scenă *mineriada din iunie*.

În loc de argument

... şi oamenii

Marian Munteanu: animator, victimă şi simbol al Pieţei, lider atunci al Ligii Studenţilor, a devenit apoi lider al unei organizaţii politice minore; azi, are rare apariţii publice dar este subiectul multor zvonuri, precum îmbogăţirea rapidă din activităţi comerciale *top secret*. ● **Emil Constantinescu**: atunci cel care – potrivit legendei – ar fi deschis (cu *cheia!)* balconul Universităţii; consecvent, în seara victorie sale electorale din noiembrie 1996, s-a adresat bucureştenilor tot din acest balcon. ● **Ion Iliescu**: o altă formă de consecvenţă – în 1990 preşedinte, în 2000 candidat la preşedinţie. ● **Stelian Tănase**: atunci, un revoltat cu argumente; azi, autor al cîtorva cărţi bine cotate, gazdă a unui *show* la o televiziune particulară (aliată formal cu Ion Iliescu), director al unei importante reviste de ştiinţe politice. ● **Dan Iosif**: atunci, ca şi acum, foarte consecvent în adeziunea sa la Ion Iliescu şi la centru-stînga, om capabil să-şi apere proprietatea mai bine decît ar face-o orice lege a regimului de centru-dreapta de azi. ● **Vali Sterian**: unul dintre cantautorii reprezentativi al Pieţei, azi anchetat pentru un grav accident de circulaţie. ● **Gheorghe Zamfir**: între timp a ajuns la televiziune, dar preferă emisiuni ale unor teleaşti deloc nostalgici faţă de Piaţă. ● **Mihai Chiţac**: atunci ministru al Internelor, azi deţinut – pentru implicarea sa în crimele din decembrie 1989. ● **Eugen Ionescu**: atunci academician, rămas – după moarte – pur şi simplu autor clasic. ● **Răzvan Theodorescu**: atunci director al TVR, azi academician şi rămas pur şi simplu el însuşi.

* * *

După zece ani, fenomenul Piaţa Universităţii rămîne încă la fel de *misterios* precum revoluţia care-l precedase, revoluţie pe care – cel puţin declarativ – urmărea să o desăvîrşească. Ca şi revoluţiei române, Pieţei nu i-au lipsit clipele de glorie şi clipele de penibil, nici incapacitatea guvernanţilor de a deschide un dialog cu rebelii, nici violenţa şi nici victimele. Ceva s-a întîmplat acolo, iar povestea acelor zile, cu bune şi rele, dăinuie nu numai în acel loc al memoriei, dar şi în fiecare dintre noi. Ecourile Pieţei încă ne mai bîntuie. (**Adrian Cioroianu**)

Dragoş RADU-BUCURENCI
elev

Amintiri din copilărie

— sindromul Peter Pan la scară naţională —

Cred că una din transformările grave suferite de societatea românească în perioada antedecembristă a fost *infantilizarea* în masă. Decembrie '89 a „eliberat" un popor format, în mare parte, din „copii" cu vîrste cuprinse într-un interval foarte larg. Este, zic eu, singura explicaţie a faptului că, deşi în primăvara lui '90 aveam numai opt ani şi jumătate, reuşeam să înţeleg destul de bine reacţiile marii mase a susţinătorilor F.S.N.-ului şi ai lui Ion Iliescu. La vîrsta aceea, cînd, în general, în ochii copiilor, multe din acţiunile adulţilor par bizare, pe mine nu reuşeau să mă mire cîtuşi de puţin nici denigrarea prea puţin onorabilă a partidelor istorice şi a personalităţilor din „opoziţie" sau care reprezentau recent apăruta „societate civilă", nici mieroasele îndemnuri la „consens" adresate „oamenilor de bine", nici candidatura la preşedinţie a unei formaţiuni şi a unei persoane care promiseseră că nu vor face acest lucru şi nici multe alte acţiuni ale „puterii revoluţionare" desfăşurate în aplauzele şi uralele unui procent considerabil din electorat. Mai mult, asemenea susţinătorilor F.S.N.-ului şi ai lui Ion Iliescu, aveam cea mai proastă părere despre cei înfieraţi în discursul „ultimului pe listă": cu deosebire, mă scoteau din sărite *boşorogii* de teapa lui Raţiu şi Coposu şi *istericalele* Anei Blandiana şi ale Doinei Cornea. „Consensul" de sentimente şi idei între mine, care, repet, aveam numai opt ani şi jumătate, şi vreo 70% dintre români (dacă e să scădem din rezultatele Duminicii Orbului procentele falsificate) este, cred, suficient pentru a conchide că între mine şi ei exista o identitate de vîrstă intelectuală. Şi cum mi se pare nerezonabil să presupun că eram extraordinar de precoce, rămîne ca singură variantă aceea că respectivii adulţi, dăduseră, pur şi simplu, în mintea copiilor.

O după-amiază în Piaţa Universităţii

Din păcate, acest „consens" a avut de suferit cu timpul, odată ce eu, vorba lui Creangă, m-am săltat niţel peste piciorul broaştei. Şi totul a început, de fapt, cu Piaţa Universităţii. Din ceea ce vedeam la *Actualităţi*, mă cam lămurisem în privinţa „contrarevoluţiei" începute de „golanii" din Piaţă şi ştiam că aşa-zisele „greve ale foamei" erau, de fapt, înşelătorii (se spunea că greviştii primeau mîncare noaptea, în corturi). Ţin minte că îmi venise chiar în minte ideea evacuării manifestanţilor cu forţa, folosind, în cazul în care poliţia nu ar fi făcut faţă, echipe de muncitori. Nu mă mir, deci, faptul că nici astăzi numeroşi români nu pun la îndoială legitimitatea represiunii din 13-15 iunie (văzusem într-o seară o coloană de vreo 20 de pensionare şi cîţiva pensionari plecaţi, după propriile declaraţii, „să spargă Piaţa Universităţii". Singura lor armă era un cîntecel simpatic — *Iliescu, te votăm, te votăm tot neamu' / Ca să crape de necaz Raţiu şi Câmpeanu!* — ceea ce mi s-a părut prea puţin eficient în lupta pe care o aveau de dus). Îndoielile mele au apărut în momentul cînd am luat contact cu „realitatea": într-o după-amiază, întorcîndu-mă acasă cu tatăl meu, am trecut prin Piaţa Universităţii. Între altele, mi-aduc aminte că l-am întîlnit pe vărul mamei, care, însă, era destul de tînăr, aşa că am bănuit că este „manipulat fără voia lui", cum mai auzisem că se întîmplă. Propriu-zis, nu mi-am schimbat foarte mult părerea despre manifestaţia „golanilor" — am înţeles însă că, deşi contrară intereselor naţionale, nu era o acţiune violentă. Faptul că se cîntau cîntece şi se îngenuchia mi se părea ceva frumos, dar mi s-a spus ulterior că acestea sînt manifestări „legionare", despre care ştiam, vag, că nu sînt în regulă.

Sînt convins să cei care nu agreau Piaţa Universităţii aveau cam aceleaşi impresii şi, asemenea mie, nu şi le-au schimbat radical, dacă se va fi întîmplat să treacă prin Piaţă (explicaţiile cu „manipularea fără voie", „mîncarea adusă noaptea greviştilor foamei" şi „manifestările legionare" erau bine gîndite şi funcţionau optim, mai ales în cazul unor „copii"). Represiunea din 13-15 iunie nu a schimbat, probabil, nici ea impresia generală, din simplul motiv că, în fapt, puţină lume a ştiut cum a fost ea în realitate (mă refer la atrocitatea violenţelor): spectatori propriu-zişi — cei care n-au fost nici victime, nici agresori — neputînd să fie decît cîţiva bucureşteni care îndrăzneau să treacă prin zonele de conflict, restul românilor fiind „publicul-ţintă" al informaţiilor oferite la *Actualităţi*.

Ieşirea din „copilărie"

Nu mai ţin minte cînd (să fi trecut, oricum, vreo jumătate de an) mi-a picat în mînă o cărticică cu coperţi albgălbui, editată de GDS şi APADOR-CH şi intitulată *Raport asupra evenimentelor din 13-15 iunie 1990, Bucureşti*. Am citit-o ca pe o carte de propagandă a „opoziţiei". M-a frapat, însă, faptul că ceea ce se povestea despre manifestaţiile din Piaţă nu contrasta cu ceea ce văzusem eu însumi în acea singură după-amiază. Mărturisesc, însă, că, şi cu această probă de concordanţă, mi-a fost greu să cred că în 13-15 iunie lucrurile se petrecuseră cu adevărat aşa cum se povestea în cărticica GDS-ului. Adevăratul moment al „ieşirii din copilărie" s-a produs atunci cînd am văzut la televizor cîteva scene cu mineri „eliberînd" Piaţa: mi-aduc aminte că am avut aceeaşi reacţie pe care mi-o provocau scenele cu lagărele de concentrare sau episoadele *Memorialului Durerii* — aceea că te afli faţă în faţă cu o realitate care iese în afara sferei umanităţii. Reamintesc că nu aveam mai mult de zece ani, aşa că simplitatea cu care făceam aceste asocieri mi se pare firească: minerii şi poliţiştii mi se păreau, pur şi simplu, neoameni. S-a produs atunci, un fel de reluare în sens invers a istoriei pe care memoria mea o înmagazinase — raportul GDS mi-a întregit imaginea ororilor represiunii din 13-15 iunie, Piaţa Universităţii şi-a reluat aura aceea frumoasă, pe care o resimţisem pentru doar cîteva clipe, iar imaginile cu Ion Iliescu au căpătat, brusc, o nuanţă întunecată, pe care, iată, nu şi-au pierdut-o nici pînă astăzi.

Au urmat, apoi, alte documentare privind Piaţa Universităţii şi represiunea din 13-15 iunie (interesant este că nici astăzi nu pot să separ primul fenomen, de natură social-politică, de cel de-al doilea, de natură penală), albumul Irinei Nicolau, discuţiile, aniversările şi, în fine, numărul acesta al *Dilemei*. Cu excepţia albumului, însă, nu cred că mi-am schimbat foarte mult impresia formată la cei zece ani, cînd am ieşit, cum îmi place să spun, din acea ciudată copilărie a credulităţii.

Despărţirea de „puşti"

Ţin să amintesc, însă, că nu despre mine trebuia să fie vorba în aceste rînduri, ci despre ceilalţi „copii", susţinători ai F.S.N.-ului şi ai lui Ion Iliescu, oameni de diferite vîrste şi de diferite profesii, care nu au agreat Piaţa Universităţii şi au aplaudat represiunea din 13-15 iunie. Mi-e teamă că mulţi dintre aceştia nu au părăsit liniştita lor „copilărie", în care se pot bucura de toate avantajele majoratului biologic (i.e. participarea la viaţa cetăţii, prin dreptul de a vota şi de a candida), precum şi de cele ale infantilismului intelectual — în principal, liniştea şi naivitatea. Adepţi ai relativităţii generalizate în domeniul eticului, preferă griurile spălăcite (pe care le numesc, fără să ştie ce spun, „toleranţă", „înţelegere", „consens") nuanţelor tari. A-i privi ca pe nişte copii poate fi o paradigmă foarte utilă unui studiu sociologic şi acest lucru am încercat să-l sugerez în cele de mai sus. Efectul acestei copilării prelungite asupra societăţii româneşti este, însă, devastator. Cine a văzut vreodată cîţiva puşti chinuind un căţeluş maidanez înţelege că există o răutate infantilă extrem de periculoasă. La fel de periculoasă ca cea a gospodinelor care, în 13-15 iunie, finisau munca minerilor, lovind cu picioarele tinerii căzuţi la pămînt sub loviturile ortacilor. Iar pentru acest ciudat sindrom *Peter Pan* nu cred că s-a descoperit încă vreun tratatment.

Cristian PREDA
lector dr. la Facultatea de Ştiinţe Politice

Adversarul societăţii

Nu am fost „golan". Am trecut, ce-i drept, de mai multe ori prin Piaţă, pentru a asculta discursurile din balconul Universităţii. Dar nu am rămas acolo niciodată mai mult de o oră, pentru că unii oratori mi se păreau a fi stupizi, iar mulţi dintre cei aflaţi în stradă păreau să fi venit doar pentru a cînta. Manifestaţia-spectacol mi se părea a fi în prea mică măsură politică. Student fiind, am preferat protestului de stradă, care voia să refacă ţara, angajarea „egoistă" în refacerea Facultăţii: în acea vreme, profesorii cereau ajutorul studenţilor. Am fost, de la bun început, de acord cu idealurile Pieţei Universităţii şi m-au impresionat voinţa greviştilor foamei şi inteligenţa celor care au transformat acuza de „golani" în etichetă a contestării. Puterea de atunci, care îşi zicea provizorie, dar acţiona ca una instalată pe viaţă, mă dezgusta. Iliescu era, în mod evident, un lider politic mult prea legat de retorica şi de sensibilitatea comunistă, iar lui i se opuneau cîteva spirite care preferau protestul civic angajării politice. Pe scurt: nu vedeam în Piaţa Universităţii o alternativă politică. Căci distanţa dintre obiectivul democratizării şi mijloacele puse în joc de către „golani" era mai mare decît cea care îi separa pe neocomuniştii de la putere de masele care voiau liniştea promisă de Iliescu.

Am rămas un suporter tăcut şi oarecum retras al idealurilor Pieţei Universităţii pînă în clipa în care Poliţia i-a evacuat cu violenţă pe manifestanţii rămaşi pe caldarîm. Dezgustul s-a transformat atunci în revoltă. Mi se părea inacceptabil să-i loveşti pe nişte cetăţeni cu care refuzasei să negociezi şi care erau paşnici şi lipsiţi de orice forţă politică. Pe 13 iunie, la prînz, am mers în clădirea Universităţii din Edgar Quinet, împreună cu alte cîteva sute de studenţi, pentru a apăra – la fel ca în zilele din decembrie 1989 – clădirea de intruşi. Intruşii nu mai erau teroriştii, ci poliţiştii. Din balconul Universităţii, i-am putut vedea pe subordonaţii ministrului Chiţac agresîndu-mi colegii şi forţînd literalmente o confruntare de stradă în care erau net superiori. Am mers în faţa poliţiştilor pentru a împiedica violenţa, dar am fost răsplătit, ca şi mulţi alţii, cu cîteva bastoane în cap. Retragerea poliţiştilor şi incendierea autobuzelor au declanşat o isterie care nu mai putea fi controlată. Poliţia a jucat atunci rolul de adversar al societăţii. Căci, în loc să limiteze violenţa, Chiţac a provocat-o. A urmat o seară de anarhie. Refuzînd să restabilească rolul instituţiilor, şeful statului a preferat să sporească anarhia, chemînd în ajutor la Bucureşti un grup social distinct, cel al minerilor. Această decizie a aruncat România cu cîteva sute de ani înapoi, într-o epocă în care statul nu avea limite precise.

Pe 14 iunie dimineaţa, Iliescu i-a îndemnat pe cei 12 mii de mineri din valea Jiului la violenţă, minţindu-i că pe străzile Capitalei defilaseră cu o zi înainte legionari. I-am văzut pe mineri mai întîi la televizor, fără să pot crede că ei dăduseră curs chemării Preşedintelui. Am ajuns la Facultatea de Drept chiar în momentul în care minerii părăseau clădirea pe care o devastaseră. Ţin minte chipul disperat al unuia dintre prorectori, împreună cu care am inventariat rapid pagubele produse de trupele de asalt ale domnului Iliescu. Universitatea fusese înfrîntă de democraţia originală.

Am parcurs apoi străzile din centrul oraşului. I-am văzut pe cîţiva mineri abrutizaţi spărgînd geamuri şi urmărind persoane în aclamaţiile isterice ale unor pensionari. De frică, m-am ascuns pentru cîteva ore în redacţia unui jurnal aflat în spatele Senatului. Erau acolo mai mulţi prieteni care fuseseră agresaţi. Ei mi-au recomandat să îmi scot ochelarii şi mai ales să ascund jacheta de culoare verde pe care o purtam, fiindcă riscam să fiu la rîndu-mi bătut în stradă, fiind luat drept intelectual sau legionar. Am ocolit, pe străzi lăturalnice, Piaţa Universităţii, pentru a lua metroul de la Izvor. Acasă, am decis că trebuie să plec din ţară. După ce l-am văzut, a doua zi, pe Iliescu mulţumindu-le minerilor pentru „spiritul lor civic", mi-am dat seama că alianţa neocomuniştilor cu sindicatul mineresc nu e una de circumstanţă, ci e bazată pe un primitivism politic moştenit şi de unii, şi de ceilalţi din epoca Ceauşescu. E vorba despre dorinţa de a impune – prin violenţă – o ordine socială. În această viziune, guvernanţii nu sînt protectori ai societăţii, ci aliaţii unei părţi a acesteia împotriva celorlalţi cetăţeni.

Aşa cum ştie toată lumea, a fost nevoie de şase ani pentru ca această viziune despre politică – care reprezintă esenţa regimului Iliescu –, să fie discreditată, prin vot, de către cetăţeni. Justiţia s-a mişcat mult mai greu, cîtă vreme azi, la zece ani după asaltul minerilor lui Iliescu împotriva cetăţenilor bucureşteni, singurul pedepsit a fost minerul care voia să-l ucidă pe Marian Munteanu cu o secure. La fel de inertă s-a dovedit a fi şi percepţia publică a guvernanţilor: şi acum aceştia sînt văzuţi ca adversari ai societăţii. Cel mai bine s-a putut observa acest lucru la începutul lui 1999: atunci, alianţa extremisto-sindicală, aflată de data aceasta în opoziţie, a încercat un nou asalt asupra Capitalei. Spre deosebire de 1990-1991, cînd a jucat, susţinut de mineri, rolul de agresor al societăţii, statul a oprit acum, prin mijloace proprii, adică legitime, agresiunea împotriva sa. Şi totuşi, mulţi au vorbit despre mineriadele din ianuarie-februarie 1999 ca noi episoade ale unei istorii unice a degenerării politice româneşti. Formula politică neocomunistă – guvernanţii împotriva societăţii – a fost pusă pe seama celor care i s-au opus încă din 1990. Piaţa Universităţii a rămas un loc ambiguu. Adversarul ei a început apoi să crească în sondaje.

© A. Pandele

Mulţumim Editurii Nemira pentru permisiunea de a reproduce imagini din volumul „Piaţa Universităţii" coordonat de Irina Nicolau, 1997

Aurora LIICEANU
psiholog

Vraja „ieşitului"

„Piaţa Universităţii" poate părea un subiect al unei acţiuni ca oricare alta, cu început, cuprins şi încheiere. Dar ceea ce s-a petrecut în cursul acestei acţiuni sau întîmplări este de fapt adevăratul subiect. Am putea spune că subiectul se numeşte „o anume stare de spirit" sau aşa cum bine a spus Irina Nicolau în cuvîntarea către cititor din cartea cu acelaşi nume „vraja de atunci" pe care „nimic nu o poate reconstitui, întreagă". Şi, cum s-ar putea ea reconstitui după aproape zece ani de cînd nu se putea reconstitui? Oricum vraja este ceva incomunicabil.

Două lucruri mi-au venit în cap gîndindu-mă la Piaţa Universităţii. Primul se referă la o Pragă din prima lună a anului 1970, puţin deci după invazia Cehoslovaciei, cînd în centrul vechi al oraşului se plimbau agale oameni însoţiţi de cîini, evident, în lesă. Am întrebat dacă praghezii sînt morţi după cîini şi mi s-a răspuns: Aşa ş-aşa! Dar asta e o reacţie la invazie. Ei se plimbă demonstrativ şi vorbesc între ei. Ce, n-au voie să-şi plimbe cîinii? Ruşii n-au ce face. Doar se uită, că-şi dă seama oricine că o fac special. Şi-au luat cîini ca să stea pe stradă şi ăia din tancuri îi supraveghează. Că de-aia stau acolo. Îi sfidează, în fond. Era, fără îndoială, o reacţie adoptată cu un sentiment de mîndrie, etalat cu o ironie bine dozată şi propagată. Al doilea lucru ni l-a povestit nemapomenitul profesor de psihologie de la Universitate, Gheorghe Zapan, care-şi făcuse studiile la Mănăstirea Dealu şi în Germania, de la nemţi împrumutînd rigoare şi pasiune pentru *gestaltism*. Comuniştii l-au pus să care aparate şi nu mai preda, dar odată cînd a fost necesar să suplinească un neo-profesor, a venit un rus de la Academia de Ştiinţe din Moscova şi l-a auzit. L-a plecare le-a spus românilor că dacă n-au nevoie de el îl ia el la ei. Aşa a fost repus în drepturi. El povestea că în Germania asistase la o revoltă studenţească. Studenţii, cum s-ar zice astăzi, s-au hotărît să picheteze facultatea şi au organizat şi un marş. Dar cum mergînd nemulţumiţi au dat de plăcuţe pe care era scris „Nu călcaţi pe iarbă" ei au fost nevoiţi să ocolească clădirea. Coexista, în mod incredibil pentru un ochi românesc, emoţionalul eliberat cu ordinea.

Piaţa Universităţii nu seamănă cu nici una dintre întîmplările de mai sus. În ambele există un fel de raţionalitate care acompaniază trăirea emoţională controlînd-o în oarecare măsură. Irina Nicolau şi colaboratorii ei au făcut înregistrări audio între 23 aprilie şi 17 iunie 1990 în Piaţa Universităţii, pe străzi, la mitinguri oferind „o carte de nisip". Doar nisipul dispare cînd îl ţii în pumnul închis destrămîndu-se ca o vrajă. Ca nisipul, vraja se sustrage voinţei şi dorinţei de a o păstra.

Piaţa Universităţii a fost, dintr-o perspectivă psihologică, un fenomen complex care s-a consumat prin realităţi dificil de separat. Ceea ce s-a întîmplat acolo se poate descrie, dincolo de raporturile de putere implicate, cam aşa:

1. Pentru prima dată se exersa colectiv o anume comparaţie socială pentru că cei de acolo, chiar dacă erau însoţiţi de familie, ieşeau dintr-un cadru strîmt, exprimîndu-şi nevoia de socializare informală dincolo de grupul primar. Se exersau acele operaţii ale gîndirii sociale pe care se realizează procesul categorizării. Referirile la categorii diferite era un exerciţiu al diferenţei. Securişti, studenţi, comunişti, reveniţi (în ţară), fesenişti, intelectuali activişti etc. sînt doar cîteva dintre ele.

2. Se exersa şi trăia spargerea globalului în categorii mari vizînd o anume apartenenţă, o anume identitate socială cu expresie ideologică: „ingroup-outgroup" exprima diferenţa adîncă şi netă între Noi şi Ei ca în jocul albaneagra. Presiuni de autodefinire precedau etichetele şi exprimau foarte separator şi concret diferenţa între „cei care ies" şi „cei care nu ies".

„– Ba are motiv să iasă dacă nu ie fesenist, toţi avem motive.

– Lui Mitică i se poate rupe sufletu' de tine şi de grevişti, poa' să i se rupă sufletu', da' nu iese din casă că trebuie să înveţe să iasă din casă, nu înţelege ce-i ieşitu'.

– De ce nu iese?

– Ieşitu' se-nvată."

3. Recuperarea consecutivă anulării complexului dezbinării care apasă pe umerii fiecărui român a alimentat fidelizarea participanţilor. În această recuperare se include şi anularea complexului pasivităţii. Conţinutul emoţional privea comuniunea, coeziunea indusă de apartenenţă:

„- Cînd a făcut toată lumea din Bucureşti ceva împreună?"

Vorbitul nu asigură pe celalţi de loialitatea oratorului, ieşitul este obligatoriu.

Piaţa Universităţii a născut o identitate globală avînd în centru dicotomia includere-excludere, în care toţi se regăseau, dar faţă de care rafinarea exersării diferenţei a creat particularităţi sau diferenţe specifice: identitatea de golan. Golănimea devenise o categorie largă ca un ordin natural funcţionînd prin aplicarea criteriului de vîrstă, sex, nivel educaţional, ocupaţie. La acestea se adăugau multiple trăsături de personalitate. Exista astfel golanul, golăncuţa, golăniţa, dar şi golănaşul, minigolanul, puişorul de golan, ca şi golanul bătrîn; golanul om de ştiinţă, golanul inginer, bucătar, student sau pensionar, dar şi golanul timid, blînd, feroce, melancolic, spălat, scîrbit, turbat, afurisit, înrăit etc. Construcţia identitară a produs simboluri de grup: imnul golanilor. Golănitatea căpătase forţă emblematică.

4. Intenţia ludică însoţea comportamentul şi antrena brainstorming-uri spontane a căror producţie lăsa să se vadă competiţia cordială, încurajarea reciprocă, păstrarea şi propagarea celor mai reuşite produse, adesea captînd stereotipurile discursului oficial sau pe cele ale contradiscursului: „golan manipulat de dolari", „golan încremenit în proiect". Efectele comice erau susţinute cu entuziasm: „golan serios meditez fesenişti gratuit".

5. Producţia folclorică releva o încîntare a comunicării: „În piaţă erau unii care povesteau... Veneau pe rînd să întreţină lumea"... Ritualul oralităţii, dar şi deschiderea către altul punctau cu rigoare o înţelegere pe care numai vraja o aduce. Se povestea despre un copil care văzuse că greviştii erau bătuţi cu ghete cu sîrmă ghimpată, că într-o Alimentara din Ferentari „trei miliţeni au tras în salam şi în oameni", că „Dinescu n-are facultate, da' a avut entuziasm", că „un miner cu o bîtă splendid uvrajată" şi „extraordinar de respectuos" a sărutat „cu multă curtoazie" mîna unei „călugăriţe foarte compătimitoare şi iubitoare" şi cîte şi mai cîte. Contagiunea funcţiona sporind satisfacţia. Se sublinia caracterul excepţional al celor trăite susţinîndu-se că „este o adevărată primăvară la Bucureşti" şi că „piaţa este pentru noi Piaţa Venceslav din Praga". Revelaţii, glume, confesiuni, bancuri, lucruri sublime, dar şi lucruri oribile, toate însemnau nopţile sociale din Piaţa Universităţii. Euforia se consuma într-o stare de „don't worry, be happy". După viaţa ternă şi amorţeala vechiului regim, oamenii se trezeau la viaţă, valorizînd afectiv prezenţa lor în acelaşi loc şi libertatea de a comunica. Se mai povestea că „Sorin Dumitrescu vroise şi el să vorbească din balcon, dar că atunci cînd a văzut vietatea aia care se-ntindea dedesubt, n-a mai putut, cînd a văzut vietatea aia s-a tras înapoi. Zicea că era o vietate care respira". Era fără îndoială o vietate care-şi savura un „basic need" multă vreme reprimat: comunicarea.

Viorel MOŢOC
jurnalist

Piaţa mea e un roman

– scene din jurnalul unui martor implicat –

Revăd fotografia mea din Piaţa Universităţii. Din imagine mă priveşte un puşti de vreo 22 de ani îmbrăcat într-o geacă jerpelită de blugi, cu două etichete de „golan" prinse-n bolduri, deasupra buzunarului de la piept, în stînga. Pe sub jachetă poartă un bluzon negru, cu guler la baza gîtului. Bluza neagră cu zebre pe care mi-a lăsat-o Liana atunci cînd a plecat în America. O trîmbă groasă de fum (sau poate de abur) iese din gura personajului, mascîndu-i jumătate din obrazul pe care se mai pot desluşi întîrziate urme de acnee juvenilă. Lăsat să crească în neorînduială, părul de hipiot îi acoperă sprîncenele, nu şi ochii. După un deceniu, lucrul ăsta mă frapează cel mai tare: intensitatea privirii, fixitatea întunecată a pupilei, sclipirea fanatică din hăul acestor orbite încercănate. Nu, deşi s-ar zice, nu-i privirea unuia drogat. Băiatul ăsta, care seamănă vag cu mine, sînt chiar eu, cel din Piaţă. O cunoştinţă foarte dragă, cu care nu mă voi mai întîlni pesemne niciodată. E unul din motivele ce mă împing să fac publice – acum, la 10 ani de la întîlnirea mea cu el – cîteva fragmente din jurnalul acestui tînăr atît de apropiat mie pe vremea aceea. Dincolo de poza romantică, divagaţiile patetice, naivităţile idealiste şi scăpările stilistice ale junelui autor, nădăjduiesc ca fragmentele de mai jos să stîrnească interesul celor curioşi să afle ce scria un filolog din Liga Studenţilor, în Piaţa Universităţii şi un pic după aceea...

24. IV. *Incapabil de abstragere, în seara asta am fost la un miting în Piaţa Universităţii. Scepticul care sînt îmi spune că, deşi tot ceea ce ceream acolo era just, şansele unei reuşite concrete sînt foarte mici. Îmi mai spune totodată că orice guvernare nu asigură libertatea, ci doar ceva mai multe libertăţi. N-am să pot însă uita sentimentul de solidaritate pe care l-am încercat acolo... atmosfera uneori stranie, alteori emoţionantă, precum si senzaţia că văd cum se scrie istoria. Un ţigan care era de 3 zile în stradă stătea tolănit pe spate lîngă nevastă-sa şi privind spre cer zice flegmatic, ca un expert în politologie: „Cred că cheamă armata. N-au altă soluţie". Apoi, după un timp, „Dincă (unul din lideri) e popa al nostru". În metrou, în drum spre miting, am stat lîngă un orb.*

26. IV. *Amîndouă zilele în piaţă. Din ce în ce mai multă lume în momentele de vîrf, chiar dacă în timpul nopţii mai rămîn doar cîteva sute. E o populaţie ciudată noaptea, amestec de lumpeni care oricum n-au unde să doarmă şi oameni foarte hotărîţi, dispuşi să nu cedeze. Atmosfera e mereu extraordinară. Un moment interesant după miezul nopţii cînd în drum spre casă, am stat de vorbă cu şoferul unei maşini care ne-a vîndut pîine. Ne-a poftiti să stăm lîngă el să-i explicăm pentru ce stăm în piaţă. Voise să le dea pîine şi acolo oamenilor însă de teama unei provocări fusese alungat. Mi s-a părut, ca mulţi alţi oameni simpli, şi bun la suflet şi prost. Ne-a repetat că el votează cu Iliescu...*

28. IV. *Tot în Piaţă. Piaţa se numeşte deja Piaţa Golanilor (zeci de mii în momente de vîrf) după eticheta pe care ne-a pus-o Iliescu... Din păcate manifestaţia, deşi adună tot mai mulţi manifestanţi, capătă uneori un aer uşor festivist. Aşa se întîmplă cînd Puterea te lasă în pace. Pericolul cel mare ar fi ca entuziasmul şi chiar disperarea primelor zile să fie înlocuite de automatismele obişnuinţei. Ar fi ca şi cum te-ai duce la Revoluţie ca la un spectacol sau ca un slujbaş la serviciu. Să ne ajute Dumnezeu să nu fie aşa...*

29. IV. *Am reuşit să mă cert şi cu ai mei, asta seară, la Nina...*

30. IV. *Se împlineşte o săptămînă de cînd sînt în Piaţă. Continui să rămîn destul de sceptic. Totuşi, mai degrabă nu-mi pasă. Faptul că, numeric vorbind, ne-am înzecit mă face să sper că, orice s-ar întîmpla, nimic nu va fi pierdut. Disperarea superbă a primei zile pare să se fi disipat în masa tot mai mare de manifestanţi, atenuîndu-se şi lăsînd locul unui sentiment aproape sărbătoresc care poate chiar să pară nelalocul lui. Chiar dacă mai puţin puternic, acest sentiment tonifiant mi s-a transmis şi mie, făcînd ca îndoielile să mi se pară, în fond, nesemnificative.*

5. V. *Ritmul de viaţă mi s-a adaptat după cel al manifestaţiei care continuă. Dorm în timpul zilei, şi seara, noaptea, stau treaz. N-am să pot uita atmosfera din zori, din Piaţa Universităţii. Şi, orice s-ar întîmpla, aceste zile şi nopţi, în care am simţit gustul libertăţii mă vor marca pentru totdeauna, după cum sînt convins că îi vor marca pe toţi cei care sînt acolo.*

Întrerup restituirea acestor însemnări fragmentate... Recitindu-le, îmi dau seama că tot ceea ce a însemnat Piaţa Universităţii – pentru mine şi alţii ca mine – se află notat aici, în jurnalul primelor două săptămîni. Ceea ce a urmat, pînă la izgonirea brutală din paradisul Pieţei n-a fost decît repetarea în formă deja cvasi-canonică (şi, evident, tot mai „degradată" pe măsura trecerii timpului) a unei ciudate ceremonii de celebrare a libertăţii şi de exorcizare a demonilor (post)totalitari. Las în seama altora să caute (şi, eventual, să descopere)profundele semnificaţii sacre ale ritualului oficiat în Piaţa Universităţii timp de 52 de zile. Golan înţelepţit, simt nevoia să mă aplec asupra cîtorva sensuri profane, dar nu mai puţin revelatorii.

18. V. *Ieri am făcut un marş, studenţii şi elevii din Bucureşti de la Operă pînă în Piaţă... A fost ceva de-a dreptul grandios. Nu pot să descriu starea, dar zic că merită să trăieşti pentru a-ţi aminti de aşa ceva. Şi simţind entuziasmul celor peste 50 de mii de oameni, toţi foarte tineri, am căpătat încrederea că deocamdată nimic nu e pierdut. Am rămas apoi toată noaptea în Piaţă. Am fost mai mulţi ca niciodată. Pe la 3 golanii Cristi B. şi Vlad N. repetau conjugări în greaca veche. Eu, cu D. şi cu M. am făcut o poezie vag urmuziană.*

20. V. *Dintr-un sondaj preliminar în urma votării Frontul a obţinut cam 66% din locuri în Parlament, iar Iliescu a cîştigat cu aproximativ 83%. N-aş putea spune că sînt deprimat. Oricum, personal n-am nimic de pierdut. Aşa că de ce n-aş continua. Ceea ce am făcut noi în Piaţă a meritat.*

16. VI. *Orice iluzie pe care o aveam mi s-a spulberat în ultimele zile. Piaţa Universităţii nu mai e... Am aflat lucruri oribile despre crime şi violuri comise de mineri. Am văzut neputincios cum bandele lor terorizează un oraş întreg. Mulţi prieteni au fost bătuţi, alţii au stat ascunşi. V. a stat închisă la Măgurele şi, deşi bătută rău, m-am bucurat că a scăpat cu viaţă... Cuvintele de „popor" şi chiar de „patrie" au ajuns să mi se pară în aceste zile goale de sens...*

8. VII. *Simt iarăşi nevoia să plec undeva, oriunde.*

9. VII. *... Aştept să plec, să încep „o viaţă nouă" aşa cum am mai început nu ştiu cîte pînă acum. Simt cum timpul a început să mă preseze, deşi încă mă consider foarte tînăr.*

Aici se încheie, de altfel, întreg jurnalul. Astăzi, chiar de m-aş întoarce, n-aş putea să repet decît prima parte a ultimei fraze. În schimb, îmi voi găsi mereu vreme să schimb măcar cîteva cuvinte cu toţi aceia pe care i-am întîlnit atunci. Să-i întreb: Ce mai faceţi, fetelor, şi voi, cum o mai duceţi, măi băieţilor? Credeţi şi voi c-a meritat, sau aţi ajuns să socotiţi că totul n-a fost decît o aiureală? Şi, sincer să fiu, eu aş încerca să nu-l uit definitiv pe tînărul acela din Piaţă şi din poză, pletos şi rebegit, un vechi amic cu care, deşi ne mai certam uneori, mă înţelegeam totuşi cel mai bine. Privirea lui halucinată mă va urmări, cred, toată viaţa.

Cui i-e frică de Iron Maiden

De parcă spaima, coborînd din cerurile albastre, a privit cîteva clipe din balconul univeristăţii şi s-a furişat, abur îmbîcsit, peste toată piaţa. Şi rămasă acolo, printre oameni, s-a prefăcut în vocea gravă a lui Marian Munteanu ce anunţa marele miting FSN Şi că din Piaţa Revoluţiei, oamenii răi şi plini de ură „vor veni spre noi cu bîte, bastoane şi lacrimogene. Să nu ne fie frică. Să rămînem calmi".

Şi ziua aceea şi democraţia se înnegriră faţă cu contramanifestaţia. Şi de parcă toate acestea nu ar fi fost de ajuns, din aceleaşi ceruri albastre, trecînd prin balcon şi devorînd mulţimea, se porniră înteţit zvonurile. Cum că „pînă aici ne-a fost", „vor să ne înconjoare", „s-au desprins grupuri mari, vin spre noi". Şi, ca o reacţie simplă din laboratoarele de chimie, spaima se transformă în panică şi panica în teroare. Dinspre Piaţa Romană înspre Piaţa Universităţii se putea vedea înaintînd agale un grup de vreo 15 persoane. Totul era aievea. Dar uneori (e de urmărit fenomenul), teroarea, printr-o combustie interioară, naşte eroism şi măreţie. Din balconul acela, vocea înstăpîni liniştea. „Fără violenţă. Să cădem în genunchi. Să ne rugăm." Şi lumea se lăsă în genunchi pe asfaltul prăfos şi făcu întocmai. Iar vocea din nou (puternică, mîndră): „Cine sînteţi voi?" Tăcere, grupul se apropie, acelaşi joc: „Cine sînteţi şi ce vreţi de la noi?" Lumea freamătă, grupul se apropie şovăielnic. Pentru a treia oară, microfoanele par să explodeze: „Vă întreb cine sînteţi şi ce vreţi de la noi?" Încordare maximă, lumea în genunchi, grupul s-a oprit, pare năucit. Într-un final, după o aşteptare ce începuse să semene cu veşnicia, cîteva voci răzleţe din acel grup, înţelegînd că despre ei e vorba, au prins să zbiere spre balcon: „Noi sîntem rockerii! Am venit şi noi!" Şi pletoşi şi cincisprezece şi în geci de piele au păşit printre cei din piaţă. Iar despre cum măreţia poate deveni confuzie şi mirare e o cu totul altă poveste.

Matei FLORIAN

Irina NICOLAU
scriitor

Grădiniţa speranţelor noastre

Încerc să judec lucrurile cu mintea de acum... Oricum aş suci-o, nu pot să-mi schimb sentimentele. N-am iubit Piaţa şi, după zece ani, tot nu pot s-o iubesc. 52 de zile am trăit cu impresia că asist la o păcăleală. Prea mult infantilism, prea multă exaltare, manipulare, infiltrare! La urma urmei, prea multe momente intense, fie ele sublime sau de mare tragism. 52 de zile am urmărit cum „Zona liberă de neocomunism" înghite uriaşe energii fără să producă mare lucru. Pentru că, în vreme ce „noi" stăteam acolo scuturînd chei, înghenunchind şi cîntînd în plină campanie electorală, „ei" se regrupau şi desfăşurau o muncă de lămurire de la om la om, printre vecini, pe stradă, la piaţă, în metrou. Drept pentru care au şi cîştigat alegerile. Ne-au mai lăsat un pic să strigăm „Jos Iliescu" şi i-au adus pe mineri să planteze panseluţe în grădiniţa speranţelor noastre spulberate.

Deşi n-am iubit Piaţa m-am simţit tot timpul de partea celor de acolo. Ca să fac şi eu ceva folositor am stîrnit un grup de prieteni şi ne-am apucat să scriem o carte – de fapt o culegere de mărturii, uneori cutremurătoare, alteori groteşti. Poţi să le numeşti vorbe sau istorie orală. A fost gata de 1 septembrie 1990, dar nimeni n-a publicat-o pînă în 1997. Dacă nu m-aş fi străduit s-o public, astăzi ruşinea m-ar fi strîns de gît, aşa însă mai am gură să vorbesc. Deci, după alegerile din '96, dar chiar în noaptea de după alegeri, am cerut prin serviciul de informaţii telefoanele mai multor edituri. Dis-de-dimineaţă am început iar să ofer manuscrisul. Contam pe oportunismul unora. Mă amuza chiar să-l văd publicat de un duşman declarat al Pieţei. În această situaţie aş fi avut sentimentul că am învins. Am fost naivă iar. Ăstora nu le era frică, se simţeau în continuare mari şi tari, aşa că au respins cartea despre Piaţă cu multă greaţă. Din cîte telefoane am dat numai unul a fost cu noroc. Cea care s-a angajat să publice cartea a fost Editura Nemira. Zis şi făcut!

© M. Caraman

Aşa că, în ziua de 22 aprilie, fix la 7 ani, cartea a fost lansată. Unde? Evident, în Piaţa Universităţii. Un grup de vechi pieţari au întins sfori între pomi şi stîlpi la fîntîna de la Arhitectură, apoi au atîrnat fotografii şi fragmente din cîntecele Pieţei. Eram şi eu acolo încît pot să spun că i-am văzut cu ochii mei pe oamenii care treceau în grabă. Nici un strop de curiozitate, ca să nu mai vorbim de interes.

Lansarea fusese pregătită în toată regula, anunţuri în ziare cotidiene, posturi de radio. La faţa locului, staţie de amplificare, Marian Munteanu, George Pruteanu, oamenii editurii, autorii cu neamurile şi prietenii lor. Şi au mai venit de capul lor vreo cincizeci de inşi. Atîţi am fost! Mi s-a părut că românii au înnebunit. La noi pomenirea de 7 ani este una importantă, despre Piaţă se tipărise numai o singură carte, ce s-a întîmplat? Autobuzele, maşinile şi oamenii treceau repede pe locul unde altădată... Dinspre partea mea n-aveau decît să treacă, pentru că nu eu scuturasem chei seară de seară, dar cei care le scuturaseră unde erau? Presupun că mulţi se simţeau dezamăgiţi, ca şi cînd îi amăgise cineva, nu se îmbătaseră singuri cu speranţe. Alţii, care deveniseră între timp afacerişti, funcţionari înalţi, aveau treabă. Treabă mare şi grea.

În timp ce prin minte îmi treceau gînduri din astea, o explicaţie plauzibilă şi-a făcut loc cu coatele. Ea zicea aşa, Piaţa a fost pentru democraţia românească un fel de grădiniţă, oamenii s-au dus ce s-au dus şi, pe urmă, au plecat care încotro. La şcoală te mai întorci ca să-ţi revezi profesorii şi colegii, te întorci şi la facultate, dar la grădiniţă nu. Te gîndeşti la vremea grădiniţei cu tandreţe şi ruşine, îţi vine să zici, ce draguţ şi penibil puteam fi cînd eram mic...

Florian MIHALCEA
jurnalist

„Timişoara! Timişoara!“

Acţiunile de pionierat ale Timişoarei, nedospite şi – privite cu ochiul analistului de astăzi – cu uşor identificabile stîngăcii, ar fi rămas simple încercări de democratizare a unei societăţi bolnave, cu evidente tendinţe de cronicizare; încercări a căror amintire nu ar fi fost păstrată nici măcar în cărţile de istorie, ci doar, poate, undeva, într-un cotlon al memoriei colective. Aşa s-ar fi întîmplat fără susţinerea Bucureştiului.

La 21 decembrie 1989, se anunţa, în chiar capitala României, căderea lui Ceauşescu, printr-un strigăt disperat, la început singular, venit de undeva din mulţimea care încă purta în mîini tablouri cu chipul studiat şi retuşat al dictatorului: „Timişoara! Timişoara!“.

Cîteva luni mai tîrziu, un miting început în faţa Televiziunii Naţionale se transforma în cea mai mare demonstraţie anticomunistă din estul Europei. Pe drumul dinspre Televiziune către Piaţa Universităţii, s-a auzit din nou acelaşi strigăt, devenit slogan: „Timişoara!“. De data aceasta Bucureştiul ieşise în stradă pentru a susţine o altă iniţiativă venită din Banat: „Proclamaţia de la Timişoara“. Fără Piaţa Universităţii şi „Proclamaţia“ ar fi rămas un simplu exerciţiu intelectual, incapabil de a schimba destinul postrevoluţionar al unei Românii ce s-a trezit dintr-o dată adepta paşilor mărunţi, făcuţi în cerc, cu timiditate şi inocenţa celui care nu spera decît ca cercul să nu se mai închidă în chiar acelaşi loc.

Am fost din nou mîndru că sînt timişorean şi că am trăit cele două definitorii coborîri în stradă şi ridicări în istorie: Revoluţia din Decembrie şi lansarea din 11 martie 1990 a Proclamaţiei de a Timişoara.

Îi priveam pe tinerii care strîngeau semnături de susţinere a Proclamaţiei în Piaţa Universităţii, pe cei care intraseră în greva foamei, şi realizam că de acum Proclamaţia devenise un bun comun, un copil care se desprinde de părinţii miraţi de minunea căreia i-au dat viaţă şi îşi urmează destinul independent de voinţa celor care i-au călăuzit primii paşi. De a doua zi, la Timişoara ne-am încercuit şi noi cu o sfoară de cînepă răsucită, propria noastră „zonă liberă de neocomunism“, încercînd să-i susţinem (noi de data aceasta) pe tot mai ameninţaţii „golani“ din Piaţa Universităţii. Era rîndul nostru!

De fapt, timişorenii au considerat întotdeauna „Piaţa Universităţii“ ca pe o continuare a acţiunii lor, o încercare de a impune, prin metode aparţinînd societăţii civile, legiferarea „Punctului 8“ al Proclamaţiei de la Timişoara. Proclamaţia, şi apoi Piaţa Universităţii nu erau altceva – privite de la Timişoara – decît continuări ale Revoluţiei din decembrie 1989 care, în viziunea autorilor Proclamaţiei, nu îşi atinsese încă scopul, acela de a ne desprinde pentru totdeauna de trecutul comunist.

Mineriada din 13-15 iunie nu a marcat eşecul Pieţei Universităţii. „Golanii“ au reuşit, cel puţin, să atragă atenţia pericolului perpetuării în România, chiar şi într-o formă îndulcită, a sistemului comunist. După Piaţa Universităţii, opinia publică a început, în ciuda manipulărilor informaţionale, să conştientizeze pericolul şi să devină mult mai activă. Ce se întîmpla în cercul puterii nu mai era un dat şi nu mai era privit ca o fatalitate. Societatea civilă realiza că vocea ei devine o voce importantă de care, mai devreme sau mai tîrziu, trebuie să se ţină seama.

Revoluţia română, în contextul în care sîntem îndreptăţiţi să credem că ea nu s-a încheiat în decembrie 1989 şi că a înglobat cel puţin toate mişcările şi frămîntările anului 1990, dacă nu şi cele care au urmat, rămîne un fenomen atipic. Începută cu o confruntare violentă, continuată cu lansarea ulterioară a unui program (Proclamaţia de la Timişoara), cu susţinerea, în stradă, a acestuia şi reprimarea mişcărilor populare de către segmentul conservator care a ajuns la putere şi a încercat să-i atenueze – în propriul beneficiu – efectele şi, mai departe, cu un proces lent (pe care „noua putere“ nu mai putea decît să-l temporizeze) de schimbare a structurilor în sensul ideilor conţinute în acel program, Revoluţia mergea mai departe. Chiar dacă programul ei născut „post factum“ nu avea să fie niciodată recunoscut ca atare de cei care, pentru a căpăta legitimitate, se considerau ei înşişi produsul revoluţiei române, singurii care afirmau că deţin, în întregime, monopolul schimbărilor „revoluţionare“.

Cum ar fi arătat România fără „Piaţa Universităţii“? Proclamaţia de la Timişoara ar fi rămas un document utopic, cvasinecunoscut, într-o ţară care nu şi-ar mai fi putut găsi drumul către un Occident spre care şi-ar fi pus de mai multe ori întrebarea dacă trebuia sau dacă merita să tindă. O Românie cu o pseudo-democraţie după model iugoslav, în care naţionalismul devine virtute, în care cel care spune „nu“ devine trădător şi în care legea e făcută de cel care controlează grupurile paramilitare (fie că sînt mineri, fie că sînt „gărzi patriotice“), crescute în subteranele societăţii cu două-trei noţiuni injectate deasupra sprîncenelor şi cu libertatea de a se crede „puternicii zilei“.

Dacă la Bucureşti au explodat tensiunile între ce a fost şi ce urma şi trebuia să fie, Timişoara rămîne autorul moral al rezistenţei societăţii civile în faţa agresiunii trecutului.

În staţia de metrou din Piaţa Universităţii rămăsese afişată, încă mult timp după iunie 1990, Proclamaţia de la Timişoara. Cei care o recitiseră şi cei care o susţinuseră în zilele şi nopţile Pieţei Universităţii priveau, încă, cu încredere către Timişoara. În clipele în care părea totul pierdut, la Bucureşti se făcea simţit un freamăt din care se desprindea mereu întrebarea: „Ce face Timişoara?“. Nu era doar o întrebare nostalgică. Bucureştenii se obişnuiseră ca Timişoara să facă primul pas.

De atunci, demersurile – numeroase, sincere şi de la fel de bună credinţă – ale societăţii civile timişorene n-au mai fost nici la fel de dramatice, nici la fel de răsunătoare. Ea, Piaţa Universităţii, rămîne clipa de graţie a istoriei trăite prin vieţile noastre.

aduse cu poşta

„Aşa Nu“

Începînd de la revoluţie, noul model de protest care s-a instaurat este cel al blocării drumurilor naţionale, europene şi, de ce nu, chiar mondiale, în cazul în care acestea vor avea indecenţa de a traversa pămîntul nostru nevandabil (termen derivat din sloganul „nu ne vindem ţara“). Pe lîngă acest model, avem şi exemplul unic în istoria postdecembristă a protestului, constituit de marşurile paşnice asupra Bucureştiului, realizate de către oameni de bine, marşuri care, paradoxal, contrar intenţiei iniţiatorilor, sfîrşesc întotdeauna cu capete sparte.

Faţă de aceste două modele, Piaţa Universităţii constituie o abatere intolerabilă. Protestul este tolerat dacă: îl faci pentru mărirea salariilor sau pentru a boicota închiderea unor sectoare extrem de profitabile ale economiei naţionale, dacă apelezi la o modalitate bine circumscrisă şi dacă antrenezi în această mişcare indivizi cu origine sănătoasă.

Ca un contraargument la vocile care ar pune în discuţie violenţa cu care s-a pus capăt acestei forme de protest, putem cita înţelepciunea populară care stipulează că bătaia e ruptă din rai. În consecinţă, zdrobirea unui microscop cu tîrnăcopul are şi valenţe educative care pot fi ignorate numai din rea voinţă. Cele două-trei lovituri corecţionale, aplicate cu parul în capul năzdrăvanilor, nu au alt scop decît acela de a-i aduce pe aceşti copii ai pieţei pe drumul mult visat al normalităţii.

Daniel HORVATH
Cluj-Napoca, str. Arany Ianos nr. 19

Bucuria tiflei

– interviu cu Răzvan THEODORESCU, preşedinte al Radioteleviziunii în perioada Pieţei Universităţii –

Ochelarii negri ai domnului Theodorescu au făcut vogă la vremea respectivă. Cum a ajuns un istoric al artei să fie văzut ca un manipulator machiavelic?

Modul în care singura televiziune existentă atunci s-a poziţionat faţă de Piaţă era foarte important pentru manifestanţi. Credeţi că televiziunea, la rîndul ei, a influenţat Piaţa?

Televiziunea a influenţat Piaţa şi televiziunea a influenţat decisiv publicul votant. Fenomenul a început în jur de 23 aprilie, dacă ţin bine minte. Paradoxul cel mare, şi în mod clar trebuie să fie amintit aici mentalul anului '90, era următorul: cu cît televiziunea dădea mai mult ceea ce participanţii la Piaţă cereau, cu atît sporea votul împotriva celor care demonstrau acolo. Nesiguranţa pentru oamenii care erau în diverse cătune, sate, tîrguri şi care urmăreau singurul canal de televiziune, după cum spuneaţi, devenea mult mai mare decît a bucureştenilor. Gîndiţi-vă la bunul cetăţean din Bîrlad sau din Salonta care vedea seară de seară că la Bucureşti se strigă împotriva puterii. Noi ştiam că era o demonstraţie continuă, care intrase oarecum în habitudinile Bucureştiului, ale vatmanilor, ale şoferilor ş.a.m.d. Cei trăitori mai departe vedeau Piaţa într-un fel apocaliptic.

Deci credeţi că popularizarea i-a fost fatală?

Popularizarea a ucis acele candori, acele utopii sau acele comedii care se spuneau şi se proclamau în Piaţă. Dacă votul a fost anormal de masiv pentru FSN, aceasta s-a datorat cererii exprese a celor din Piaţa Universităţii, cereri adresate mie în tratative comune, de a fi mereu şi mereu arătaţi. Sigur, cineva poate să-mi facă un proces de intenţie, să spună că Răzvan Theodorescu, care nu este chiar prost, ştia bine ce o să se întîmple. Mărturisesc că nu mi-am dat seama că Piaţa este percepută drept ceva atît de anormal. Pentru mine era ceva foarte normal, devenit chiar banal.

Dincolo de amintirile părţilor, tot mai estompate, am observat un fapt: impresia foarte răspîndită este că televiziunea a prezentat deformat evenimentele. A existat o asemenea politică?

Nu, o politică n-a existat. Eu, cînd am venit de la Paris, am fost informat despre ceea ce se întîmpla, în paranteză fie spus, oameni foarte apropiaţi de familia mea erau acolo şi îmi transmiteau ce se întîmplă. Mi s-a părut un fenomen interesant la început. Ulterior el a încetat să mai fie un fenomen interesant. La început Piaţa a fost înfăţişată corect, eu am luat o decizie asupra căreia am meditat şi mai tîrziu, a fost o decizie a unui istoric, nu a unui jurnalist. Jurnalistic, ai nevoie de ceva ieşit din comun, de un „scoop“. Dar era un fenomen unic şi atunci am decis să existe un puls al Pieţei, dimineaţa, la prînz şi seara. Acest lucru a fost considerat o ofensă adusă Pieţei: dimineaţa erau acolo pisici, cîini, cîteva babe care se plimbau. Mitingul nu era continuu, doar spre seară veneau oameni de cele mai felurite extracţii şi cu opiniile cele mai felurite. Erau acolo şi oameni de cultură distinşi, oameni care credeau într-adevăr că există un pericol neocomunist. Dar la începutul lunii mai, elita, studenţii s-au retras şi au rămas nişte oameni poate tot de bună credinţă, dar între ei începuseră să se infiltreze mult mai mulţi inşi de o altă structură. Apoi a fost faza de după 20 mai, care este total neinteresantă şi promiscuă. Acolo au fost precumpănitor, eu sugerez o proporţie de 95%, oameni care nu şi-au strigat frica la revoluţie. În Piaţă s-au dus ultimele cohorte de oameni care îşi strigau, în sfîrşit, teama în libertate, a fost eliberarea unei teribile frustrări. Era primăvară, se ieşea în Piaţa Universităţii, acolo se întîmpla ceva cu totul nou, se spunea ceva deschis, în libertate, împotriva puterii.

E o idee care apare şi în memoriile dumneavoastră. Spuneţi că majoritatea celor din Piaţă îşi răscumpărau colectiv laşităţile din trecut. Nu reduceţi puţin, ca istoric, categoriile şi motivaţiile oamenilor?

Nu, sînt convins că, din punct de vedere al mentalului colectiv, asta a fost reacţia. Nu e frumos, dar dau exemplul unora dintre noi. Vedeţi, dintre cei care cît de cît făcusem ceva înainte, cei care schiţasem un gest – scriitori, istorici – nimeni, nici unul, nu a participat la Piaţă dintre intelectualii „dizidenţi“ ai României. Piaţa Universităţii n-a fost nici o şcoală a democraţiei, ba chiar a fost o şcoală a intoleranţei, n-a fost nici o şcoală a oratoriei, ba chiar a fost locul unor discursuri inepte de multe ori, nu a fost nimic altceva decît un simbol, pentru toată lumea, al faptului că împotriva puterii se poate striga.

Să revenim la televiziune, totuşi, de ce a rămas această impresie despre rolul instituţiei?

Desigur că oamenii televiziunii filmau uneori tendenţios, filmau zone de goluri, figuri patibulare, asta nu neg, dar nu puteai sta în acele momente de mare libertate în spatele omului şi să-i spui cum să filmeze. În momentul în care am constatat aceste critici, am convenit cu Ana Blandiana – de ce cu Ana Blandiana?, nu mă întrebaţi, poate şi cu alţi membri ai GDS – ca cineva din partea stafului din piaţă să filmeze şi să ne aducă caseta. A fost desemnat Stere Gulea. Acest acord a fost respectat, dar era un gest împotriva profesioniştilor din televiziune, care spuneau, pe drept cuvînt, că este o palmă dată televiziunii. Am spus că prefer să dau o palmă televiziuniii şi să fiu „corect“ în această chestiune. Povestea a durat vreo două săptămîni, era prevăzută condiţia de a se aduce casete înainte de emisie cu evenimentele petrecute în ziua precedentă. Sistemul a funcţionat cu datare electronică, care nu putea să înşele. Într-o seară, venind de la facultate, am văzut că se trimisese o casetă care nu era cea cu evenimentele din ultima zi, ci una mai veche cu nu ştiu ce discurs incendiar, care în mintea înfierbîntată a organizatorilor trebuia repetat. Vă daţi seama că sute de mii de oameni o mai văzuseră, datarea era aceeaşi. I-am sunat şi le-am spus că înţelegerea noastră cade pentru că nu au respectat-o. Pentru mine era o uşurare, dar am regretat după aceea această impulsivitate a mea. Ar fi trebuit să aducă în continuare casete, pentru că fiecare pasăre pe limba ei piere. Aici s-au adăugat cele două greşeli ale puterii: lipsa de comunicare cu piaţa şi acea intrare catastrofală în 13 iunie, împotriva unui fenomen care se stingea de la sine.

Imaginile din 13 iunie, acel haos, toată ţara a văzut autobuzele în flăcări...

Asta era.

Aceste imagini au avut vreun rol în venirea minerilor?

Sigur că da, imaginile trebuiau să fie date, căci nu puteam să povestim Scufiţa Roşie între timp. Ele au avut un rol. Piaţa Universităţii, prin sămînţa de intoleranţă pe care a semănat-o, la un moment dat, faţă de tot ce nu era Piaţa Universităţii. Această intoleranţă s-a răsfrînt după aceea în alte intoleranţe. Piaţa este rădăcina intoleranţei româneşti de astăzi, societatea românească s-a scindat atunci. Poate că generaţia dumneavoastră va vorbi mai detaşat, întemeiată pe documente, pe presa de ambele culori, pe imagini zilnice şi cu detaşarea generaţiei celor care aveaţi 11 sau 12 ani atunci. Fenomenul merită studiat. Piaţa Universităţii a fost bucuria lui „nu“, bucuria tiflei. Asta este o reacţie absolut latină.

A consemnat Cristian GHINEA

Z. ORNEA

Meditaţii despre profesiunea mea

Cînd gîndesc asupra profesiunii mele de istoric literar ideea mă duce, instantaneu, la declaraţia de principii a lui Lovinescu din anii treizeci: „Sînt critic literar nimic mai mult dar nici mai puţin". Se considera, aşadar, numai critic literar şi, din caracterul declaraţiei, reiese că punea mare preţ pe această profesiune. De fapt, şi Lovinescu fusese mai mult decît atît. Nu a elaborat el, în 1924-1926, *Istoria civilizaţiei române moderne*, lucrare de pură sociologie cultural-politico-economică, de interes capital în bibliografia românească a temei? Şi, apoi, în 1940, n-a publicat el celebra monografie *Titu Maiorescu*, după ce mult înainte scrisese cîteva modeste monografii despre Gr. Alexandrescu, C. Negruzzi, Gh. Asachi? Iar din 1940 pînă la moarte (1943) nu s-a dedicat el acelor studii din ciclul junimist? Să admitem (cum altfel?) că istoria literară o considera o ipostază a criticii literare aplicată asupra unor scriitori şi opere din trecutul literar. Rămîne în picioare, ca argument neintegrator, *Istoria civilizaţiei...*, pe care am reeditat-o, din 1972, de vreo trei ori. Încît pot spune, fără înconjur, că modelul meu scriitoricesc este E. Lovinescu.

După cîţiva ani de preparative şi căutări fireşti, mi-am îndreptat cercetările spre studierea curentelor noastre de idei. Mi-am dat seama, după îndelungi investigaţii şi lecturi, că, la noi, curentele literare nu au, paradoxal, numai o dimensiune estetico-literară, ci sînt, structural, mai complexe, incluzînd, în spaţiul lor, şi alte dimensiuni, precum cea politică, socio-economică şi doctrinară. Şi asta pentru că aceste curente literare (cu pondere importantă în evoluţia fenomenului literar) s-au născut din nevoia imperioasă de a oferi o soluţie (adesea o directivă) întregului fenomen românesc, fatalmente retardatar. Aşa se întîmplă cu paşoptismul, junimismul, sămănătorismul, poporanismul, gîndirismul şi altele. Se poate, negreşit, scrie o monografie sau un studiu de sinteză despre aceste curente reţinînd numai ipostaza lor literară. Dar va fi, fatalmente, un studiu parţial şi, de aceea, neconvingător pentru că elimină, nepotrivit, alte ale sale dimensiuni nu numai caracteristice dar esenţiale. De aceea, m-am cufundat în lectura literaturii socio-economice româneşti şi europene, consumînd ani grei de studiu sistematic. Cum destinul m-a dus, în acei ani (1959-1966), grei pentru mine, în diverse slujbe, am ajuns, în 1962, şi bibliotecar, apoi redactor la o revistă economică a Academiei de Studii Economice. Acolo exista o bine pusă la punct bibliotecă, alcătuită încă de Virgil Madgearu şi Ion Răducanu, pe care am istovit-o prin lecturi adîncite. Am alcătuit chiar, prin 1963, şi o ediţie din *Scrierile economice* ale unui economist şi stastician român de pe vremea lui Al. Ioan Cuza. Se numea Dionisie Pop Marţian, era un partizan al protecţionismului economic, fiind citat, pentru onestitatea opiniilor sale, de Maiorescu în studiul *Direcţia nouă*. Ajunsesem să public frecvent în revista *Probleme Economice* şi nu mă ruşinez a spune că eram considerat un june specialist în istoria gîndirii economice româneşti, directorul Institului de Cercetări Economice, regretatul Costin Murgescu, propunîndu-mi să mă angajeze. Primul curent de idei spre studierea căruia m-am îndreptat prin 1959-1961 a fost, desigur, cel al junimismului. Au fost ani grei de studiu şi, cum citeam la Biblioteca Academiei, îmi era adesea frică de cărţile care se adunau pe masa mea de lucru din Sala 1, în care scrierile lui Lovinescu (atunci un autor interzis) ocupau spaţii respectabile. Şi luam în considerare, desigur, toate ipostazele caracteristice ale curentului. Prin 1962 terminasem de scris studiul meu şi l-am predat Editurii pentru Literatură, unde (pe atunci se numea ESPLA) lucrasem şi eu, ca redactor, din august 1955 pînă în martie 1959, cînd, datorită dosarului meu încărcat de litigii, fusesem licenţiat. Foştii mei colegi, cărora le-am încredinţat manuscrisul (vreo 250 de pagini), mă sfătuiau să-l iau acasă, de vreme ce opera lui T. Maiorescu nu era publicată şi vădit neagreată. Nu le-am dat ascultare. Dacă aveam norocul să-mi apară cartea în 1963, înaintea studiului prof. Liviu Rusu de „reabilitare" a operei şi a personalităţii lui Maiorescu, aş fi avut eu, poate, rolul de deschizător de drumuri în domeniu. Studiul (se numea *Junimismul)* a avut de aşteptat, pînă să apară, vreo patru ani buni şi, cînd a apărut, (vara lui 1966) trecuse prin puricatul observaţiilor la pagină şi la cuvînt (mai ales la cuvinte), ajungînd, adesea, pînă la desfigurare. Evident, nu m-a satisfăcut şi îmi consideram debutul literar un eşec. Mărturisesc că, în 1973, am reluat studiul pentru această carte şi, după doi ani de muncă încordată, am publicat, în 1975, o nouă carte (se numea *Junimea şi junimismul* avînd, 760 pagini), reţinînd din cea din 1966 nici douăzeci de pagini şi acestea mult amendate. Cartea a fost bine receptată de critica literară a timpului şi îndrăznesc a crede că a rămas ca una de referinţă în problema dezbătută. Mai înainte însă, în 1969, am publicat o carte despre un curent interbelic pur sociologic, *Ţărănismul,* avînd şi subtitlul „studiu sociologic", în care mi-am folosit o bună parte din cunoştinţele mele sociologico-economice adunate cu atîta trudă rodnică. M-am îndreptat, apoi, spre două curente de idei care, de fapt, spre deosebire de junimism, s-au opus evoluţiei structurilor româneşti spre o civilizaţie modernă de tip capitalist. Au fost *Sămănătorismul* (cartea a apărut în 1970) şi *Poporanismul* (1972), punînd în relief deosebirile dintre ele (cel dintîi mai retrograd agrarian, propunînd menţinerea obstinată în tiparele ruralităţii univoce, cel de al doilea, mai la stînga eşichierului social-politic, dar, oricum, proagrarian). M-am apropiat astfel de perioada interbelică. Începîndu-mi investigaţiile, mi-am dat seama că această perioadă nu e un conglomerat omogen şi că, pentru studierea ei adecvată, ea trebuie, de fapt, împărţită în două decenii distincte, Am procedat în consecinţă. În 1980 am publicat cartea (monografie, studiu de sinteză?) *Tradiţionalism şi modernitate în deceniul al treilea* care, ciudat, de-abia în 1982 a iscat pornirea otrăvită a celor două publicaţii naţionalist-ceauşiste *Săptămîna* şi *Luceafărul*, care au supus-o unui atac concentric şi susţinut *(Săptămîna* i-a consacrat opt foiletoane, din care reieşea că sînt un duşman al culturii române). Din această cauză şi din altele mi-am dat seama că mai departe (pentru studierea celuilalt deceniu din interbelic) nu se poate merge. Am aşteptat, în consecinţă, o luminiţă salvatoare. Ea s-a ivit după revoluţia din decembrie 1989 şi, în 1990, am reluat lucrul, citind întreaga presă a anilor treizeci. După cîţiva ani buni de studiu am publicat, în 1995, cartea (monografie, studiu de sinteză?) *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească.* Amîndouă aceste cărţi (cea din 1980 şi cea din 1995) îşi propun, în opinia mea, să pună în evidenţă disputa de idei între tradiţionalism şi modernitate în perioada interbelică de la modernismul lovinescian la neosămănătorism, gîndirism, legionarism, noua generaţie. Şi asta pe toate palierele de la estetică, beletristică, la ideologie doctrinară, pînă la activismul politic.

Cînd, în 1980, am renunţat la redactarea cărţii care a apărut tocmai în 1995, mi-am îndreptat investigaţiile spre o altă preocupare a mea deloc vicinală. Voiam, mai demult şi n-aveam vreme, să consacru cîte o biografie unora dintre personalităţile fondatoare ale acelor curente de idei pe care le-am studiat şi care au dominat spiritul public românesc de la 1848 pînă în 1940. Aici, e necesar să o subliniez, nu sînt suficiente instrumentele obişnuite ale istoricului literar. Trebuie, în asemenea studii, să iubeşti pînă la a te confunda cu personalităţile cărora le reconstitui biografia. Altfel spus, să le înţelegi, din interior, viaţa şi destinul, suferind alături de el de suferinţele lor umane care, laolaltă, de fapt, alcătuiesc viaţa unui om, oricît de mare şi important l-a reţinut istoria. Şi, fireşte, să ştii să te bucuri, laolaltă cu aceşti oameni, de puţinele lor bucurii şi marile împliniri. Sau, cu alte cuvinte, să porneşti de la ideea că suişul unor mari personalităţi este, în fapt, drama lor existenţială, chiar dacă nu accepţi opinia lui Sartre potrivit căreia orice viaţă e un eşec. M-am îndreptat mai întîi spre personalitatea lui Gherea (pe care începusem s-o studiez în monografia mea din 1977 *Curentul literar de la Contemporanul)*, figură de mesianic răzvrătit (a cărei plămadă se pare că s-a pierdut definitiv), mult îndrăgită de mine. În 1982, după grele obstrucţii determinate de aceleaşi grupări naţionalist-ceauşiste, am publicat *Viaţa lui C. Dobrogeanu-Gherea.* M-am îndreptat, apoi, spre reconstituirea şi revitalizarea personalităţii lui T. Maiorescu. Şi, după cîţiva ani adînciţi de studiu (inclusiv lectura integrală a jurnalului inedit al marelui critic, de care Lovinescu, în 1940, nu avusese parte să se folosească), am publicat în 1985 şi 1986, în două tomuri, *Viaţa lui Titu Maiorescu,* bine primită. Apoi, imediat, m-am apropiat iar, prin studiu adîncit, de personalitatea năpăstuită a lui C. Stere, publicînd, în 1990 şi 1991, tot în două tomuri, *Viaţa lui C. Stere,* apărută într-o perioadă neaşezată, orbecăitoare şi puţin interesată de studiul literaturii.

După o atît de aparent diversificată activitate, continuu să meditez la celebra declaraţie de principii a lui Lovinescu amintită la începutul acestor însemnări. Am dreptul să mă consider un istoric literar cînd, de fapt, ştiu bine, sînt mai mult decît atîta?

---

interstiţii

Pedagogism fără frontiere

În urmă cu o lună, Academia franceză a dat publicităţii o declaraţie în care avertiza asupra gravelor consecinţe ce decurg din reculul studiului literaturii. Politica de „subţiere" a filierelor literare, politică urmată consecvent de mai bine de două decenii, a dus – se spune în text – la eliminarea aproape completă din şcoli a cunoaşterii literaturii. Au fost, mai întîi, asfixiate limbile clasice, ignorîndu-se pînă şi faptul că latina şi greaca sînt indispensabile înţelegerii atît a limbajului ştiinţific cît şi a structurilor politice şi juridice ale civilizaţiei noastre. Au urmat la rînd limba şi literatura franceză, socotite probabil, cred academicienii, duşmani redutabili ce trebuie rapid neutralizaţi. A fost devalorizată faimoasa *dizertaţie*, care a ajutat nenumărate generaţii de elevi să-şi organizeze gîndirea, să construiască o argumentaţie corectă şi să caute, în operele literare, exemple relevante.

De unde vine această înverşunare împotriva studierii literaturii? Răspunsul academicienilor e, cu siguranţă, politic incorect: din, spun ei, concepţia, demagogică şi păguboasă, a egalizării şanselor: „în loc ca şcoala să fie mijlocul de a corecta şi de a compensa inferiorităţile eventuale datorate unui mediu social puţin impregnat de cultură, degradarea ei (a şcolii, *n.n.)* prelungeşte şi agravează aceste inferiorităţi". Vizată e, aşadar, pedagogia modernă care goleşte învăţămîntul de conţinut şi elimină criteriile de excelenţă. Combaterea elitismului nu face însă decît să privilegieze acele filiere selecte la care au acces doar cei proveniţi din familii cu o situaţie materială confortabilă. Ideologia egalitaristă produce, prin urmare, efecte perverse.

Declaraţia academicienilor francezi vine după ce mai multe cărţi *(Oroarea pedagogică*, *Scandalul Educaţiei Naţionale* etc.), scrise de ziarişti dar şi de profesori, au atacat dur aşa-numitul *pedagogism,* adică doctrina noilor experţi ce îşi propune să schimbe din temelii învăţămîntul tradiţional. Originile pedagogismului se află în ideologia lui mai '68, care condamna „învăţămîntul burghez", considerîndu-l (e teza susţinută, spre exemplu, de Pierre Bourdieu) un mecanism de reproducere a elitelor. Experţii de astăzi preiau această idee şi o asociază cu proiectul adaptării şcolii la exigenţele impuse de „noul public". În viziunea lor, elevii şi studenţii sînt „consumatori", învăţămîntul e în mod esenţial „comunicare", notarea trebuie înlocuită cu „evaluarea", recompensele se cer eliminate deoarece produc traume şi generează inegalităţi, competenţa primează în faţa diplomelor, programele trebuie alcătuite în funcţie de finalităţi strict pragmatice etc. Învăţămîntul e redus astfel, cum scrie Jean-Pierre le Goff în *Blînda barbarie* (La Découverte, 1999), la o „mecanică adaptativă", la o „logică a prestărilor de servicii". Terminologia utilizată de noii pedagogi frizează nu o dată caricatura. Cei implicaţi în procesul de învăţămînt (profesori, elevi, părinţi) devin „actori" şi „agenţi", şcoala e considerată un „spaţiu de viaţă" (şi nu, evident, un spaţiu unde se transmit nişte cunoştinţe), perioada actuală e apreciată ca ilustrînd „societatea post-educativă", analfabetismul e definit drept „incapacitatea de a stăpîni suficient competenţele de bază" ş.a.m.d. E vorba, în definitiv, de o viziune marxizantă combinată cu un discurs plat pragmatic inspirat din realităţile economiei de piaţă. Hibrid ideologic ce părea imposibil pînă mai ieri, dar care a ajuns să ocupe o poziţie dominantă şi prin aceasta să se legitimeze.

© S. Ivanoschi

Pedagogismul nu cunoaşte graniţe geografice şi nici limite ale ridicolului. Într-o intervenţie recentă a unui profesor de la o importantă universitate românească, după invocarea ritualică a modelului occidental, se afirma că studentul nu este altceva decît *un client*: „el trebuie să primească exact ceea ce doreşte, iar pentru aceasta trebuie să şi plătească" (să plătească taxe, precizez pentru a preîntîmpina o eventuală înţelegere eronată a mesajului). Nu ne rămîne decît să aşteptăm momentul cînd un rector-manager (sau un manager-rector) cu imaginaţie şi iniţiativă va dispune afişarea la decanate, catedre, secretariate a sloganului „Clientul nostru, stăpînul nostru".

Alexandru CĂLINESCU

Anca MANOLESCU

AVENTURILE FIDELITĂŢII

„Nu putem pune punct acestui ghid sau cod al iubirii adultere", spune Jacqueline Raoul-Duval în Farmecul discret al adulterului: scenariile infidelităţii, *de curînd apărut la Humanitas, „înainte de a aminti un lucru de mare importanţă: libertinul de ieri ori de azi, dezinvolt, uşuratic, sceptic, cu capul în nori se uită cu aceeaşi invidie la cuplul, real sau mitic, care a trăit sau trăieşte o dragoste unică, o dragoste absolută". Cartea, plină de nerv demistificator, de ironie şi de realism acrişor, se încheie neaşteptat de romantic – sacrificînd unui model care, de la poemele medievale şi pînă la telenovele, continuă să ne populeze cultura şi sub-cultura cu speranţa ori amintirea unei şanse de a scăpa dincolo de noi înşine.*

Fidelitatea oglinzii

În cazul „libertinului", contrastul între „unic", „absolut", întreg, indestructibil – multiplu, relativ, fragmentat, perisabil apare, neîndoielnic, mai spectaculos. Dar şi pentru el, şi pentru oamenii comuni, credinţa – în înţelesul ei de fidelitate – are un prestigiu aparte, iar exigenţele ei sînt dificil de împlinit cu adevărat. A fi credincios (unui prieten, unui maestru ori superior, unui iubit ori lui Dumnezeu) înseamnă adeziune fără rezerve şi fără rest, o adeziune ce rezistă accidentelor, adversităţilor ori pur şi simplu uzurii timpului; înseamnă, prin urmare, să te înfăţişezi în faţa celuilalt în mod autentic şi, mai ales, *întreg*. Nu-ţi poţi imagina pe participantul la o asemenea relaţie altfel decît concentrat, *adunat în sine* de prezenţa polarizantă a celuilalt, cu toate facultăţile convergente, absorbite în strădania de a-l descoperi. Efortul de a te orienta spre celălalt, de a-l întîlni presupun aşadar o recuperare a propriei fiinţe, descoperirea de sine într-o variantă nescindată, renovată, *unificată*.

Poetul sufi persan Djalal-od-Din Rumi (sec. XIII) îşi alesese, după moartea celui ce îl trezise la calea contemplativă, Shams din Tabriz (în *Odele mistice*, pe care i le-a dedicat, Rumi spune: „Soarele feţei lui Shams nu a strălucit peste nimic vremelnic fără a-l fi redat veşniciei"), îşi alesese ca prieten spiritual pe Salah-od-Din. Ameninţat cu moartea de gelozia discipolilor lui Rumi, acesta a surîs. „Sînt" a replicat el, „ca o oglindă în faţa lui Mawlana (literal «maestrul», numele emblematic cu care Rumi e cunoscut în islam). În mine, el îşi priveşte propriul chip. M-a ales pentru că s-a ales pe sine". A fi fidel celuilalt, rezultă din acest pasaj, înseamnă în primul rînd să-ţi fii fidel ţie însuţi, să lucrezi la realizarea propriului tău chip – proces obiectivat de „fidelitatea" oglinzii prietenului.

Istoria vieţii lui Mawlana lasă să se înţeleagă că Shams însuşi fusese asasinat de aceiaşi discipoli, iritaţi că atenţia lui Rumi era fixată exclusiv asupra sa. „Mawlana era împreună cu noul prieten aşa cum era cu celălalt rege, Shams din Tabriz", spune Sultan Walad, fiul lui Rumi. „Privirea i se aţintea necontenit spre el; în afară de el, pentru Mawlana totul nu era decît neant" (cf. Eva de Vitray-Meyerovitch, *Rumi et le soufisme)*. Invidia ucigaşă a elevilor nu obiectivează ea oare, în termenii anecdotei, presiunea multiplului ce încearcă să-şi recapete drepturile, atacurile centrifuge, „primejdiile" pe care le suportă fiinţa ce a optat pentru unic? A fi infidel nu înseamnă oare a consimţi la acest multiplu, a mări risipirea, fragmentarea lumii şi a fiinţe tale? Iar fidelitatea nu devine, astfel, înţeleasă, postura ce poate deschide persoanei „ochiul unităţii"? Fiindcă introduc exigenţa unu-lui, prietenia spirituală şi mai ales iubirea (chiar şi cea pe care ne-am obişnuit s-o numim profană) pot trezi în parteneri acea privire, mai rafinată, ce trece dincolo de multiplu şi accidental, de suprafeţe şi superficial. Fiindcă acceptă exigenţa unu-lui, fiecare dintre parteneri poate revela celuilalt ce imagine are în lumina Unu-lui.

Cu îndrăzneala de a disloca orice soi de reglementări sărăcitoare, cu vehemenţa ce-i stau în fire, Berdiaev protestează împotriva mediocrităţii la care creştinismul a supus iubirea cuplului bărbat-femeie: „cu privire la iubire nu se poate face cazuistică teologică, nu se poate moraliza, nici sociologiza, nici biologiza, ea este în afara acestor lucruri, ea nu aparţine «astei lumi», este floare din altă lume... În iubire este înfrîntă apăsarea «lumii»" *(Sensul creaţiei)*. Or, pentru Berdiaev, calitatea creatoare, eliberatoare a iubirii stă, printre altele, în capacitatea ei de a vedea, de a „crea" chipul autentic, nonscindat, chipul originar al celuilalt; în capacitatea de a pătrunde pînă la nivelul de realitate unde lucrurile devin unu. „Cel ce iubeşte întrevede chipul iubitului prin învelişul lumii naturale, prin scoarţa care acoperă orice chip... Cel ce iubeşte ştie despre chipul iubitului ceea ce nimeni nu ştie şi cel ce iubeşte are întotdeauna mai multă dreptate decît lumea întreagă... În Dumnezeu se întîlneşte cel ce iubeşte cu cel iubit, în Dumnezeu vede el chipul iubit... Iubirea este calea prin care fiecare descoperă în sine însuşi omul androgin." În fond, într-o asemenea iubire – rară, „aristocratică" o numeşte Berdiaev – fiecare din cei doi consimte să devină un simplu mediator: mediator către unitatea internă a celuilalt şi mediator către Unitatea divină.

Exersarea unităţii

Dar fie că e vorba despre cuplul bărbat-femeie ori despre cuplul maestru-discipol spiritual, fidelitatea trimite pînă la urmă, pe căi diferite, spre acelaşi ţel, spre acelaşi efort, spre aceeaşi problemă. Monahul, ce se retrage în pustietate sub îndrumarea unui „bătrîn", urmăreşte – numele lui însuşi o spune – să se predea pe sine lui Dumnezeu ca o fiinţă înnoită, recreată, *unificată*. În admirabilele studii cuprinse în volumul *Originile vieţii monahale* (1979, ed. rom. Anastasia, 1998), Antoine Guillaumont reface constelaţia de sensuri ce converg spre acest termen. *Monakos* (ca şi *monotropos)* sînt echivalentele greceşti ale ebraicului vechi testamentar *yahid*, „singur", „singuratic", „izolat". *Monotropos* e numit cel ce are un comportament şi o activitate orientate spre un singur ţel, organizate şi ordonate de o singură dorinţă. Omogenitatea în purtare şi acţiune reprezintă însă doar varianta exterioară a reculegerii, a efortului de unificare lăuntrică. Un teolog sirian monofizit, Filoxen din Mabbug (sf. sec. V – înc. sec. VI) spune, cu referinţă la *Psalmul* 68, 7 (67, 7), unde apare termenul *yahid:* „trebuie ca monahul să fie într-un deplin acord cu numele său atît în cele din afară cît şi în cele din lăuntru, iar în sine nimic să nu mai rămînă decît el însuşi şi Cel ce se sălăşluieşte în el, adică Hristos, care nu primeşte să se sălăşluiască în cineva pînă cînd acesta nu e singur." (Guillaumont, p. 76). Filon din Alexandria – căruia mistica creştină îi datorează cîteva piste importante de dezvoltare – declară în *De migratione*: trebuie să fii „unic" *(eis*, nu doar *monos)* pentru a te putea îndrepta spre Cel care este Unime. (cf. Guillaumont, p. 43). Aşa era iniţial Adam: constituit după modelul divin al unităţii şi capabil să progreseze în această condiţie. Pentru a-l putea întîlni pe Dumnezeu, pentru a se putea uni cu el, omul trebuie aşadar să-i devină într-o oarecare măsură asemenea, trebuie să-i devină oglindă adecvată. Dumnezeu nu „încape" decît într-un asemenea receptacul, nu are loc decît într-un spaţiu al dialogului dintre omul singur şi Cel singur, dintre unificat şi Unu.

Monakos – termenul grec care, atît în mediul creştin cît şi în cel gnostic, înmănunchează datele destinului contemplativ – se mişcă tocmai în această arie semantică: el indică o stratificare de sensuri afine, care merg de la „singur", „însingurat", „solitar", la „celibatar" şi „înfrînat", pînă la „unic" sau „unificat", „strîns în sine şi în unitate" (cf. H.-Ch. Puech, *En quête de la Gnose*, 1978, Paris). Termenul aduce în analogie diversele „niveluri" ale persoanei; e în el un adevărat program care face să consune atitudinea exterioară (însingurarea), opţiunea comportamentală (celibatul) şi, în sfîrşit, operaţia internă vizînd Unitatea însăşi a divinului. Monahul e un „însingurat" şi un „înfrînat", pentru că urmăreşte să devină „strîns în sine şi în unitate". Într-o remarcabilă concordanţă se află termenul sanskrit *kevala*, cu accepţia pe care o are pentru disciplinele ascetice hinduse. Conform lui H. Zimmer *(Filozofiile Indiei*, ed. rom. 1997, Bucureşti, Humanitas): *„Kaivalya* e starea celui care este *kevala* – adjectiv însemnînd «specific, exclusiv, izolat, singur; pur, simplu, neamestecat, neasistat de nimic; gol, neacoperit (ca solul)»; şi totodată, «întreg, integral, absolut şi perfect» *(kevala-jnâna*, de exemplu, înseamnă «cunoaştere absolută»)."

Pustiul şi gelozia

Adept al unei vieţi dedicate „dobîndirii unităţii", Grigore de Nyssa va face, din acest punct de vedere, un rechizitoriu împotriva locurilor de pelerinaj, considerate drept spaţii unde categoria „colectivului" dă frîu liber tendinţelor „dispersante"; el va opune locului sacru ce implică prezenţa fizică (colectivă) o stare propice concentrării, un loc simbolic, pe care pustia îl poate desemna prin excelenţă: „dezordinea, relaxarea moravurilor, scăderile de tot soiul prosperă cu predilecţie în locurile celebre de pelerinaj... Viaţa cu adevărat sfîntă şi filozofică cere calmul singurătăţii; pentru că Dumnezeu nu îşi leagă prezenţa de locurile sfinte. Dacă Duhul suflă unde vrea, vom participa la darurile lui chiar aici, după legea credinţei, iar nu după legea unei prezenţe fizice la Ierusalim" – *Ep. 2, II ad Censit. (apud* H. von Campenhausen, *Les Pères grecs*, 1963, Paris, Éditions de l'Orante).

Dacă pustia are o înaltă valoare emblematică pentru mai toate curentele contemplative e pentru că ea reprezintă – ca şi marea, echivalentul ei lichid – un peisaj unificat şi unificator, un peisaj omogen, o imensă oglindă a luminii.

Profetul vechi-testamentar Osea vorbeşte despre relaţia dintre Yahve şi Israel ca despre relaţia pasionată a unui cuplu, în care cel de al doilea e mereu tentat de dispersia politeistă şi mereu recuperat de Unitate. Iar operatorul acestei recuperări e pustia, cu dialectica ei de căldură mistuitoare (ce arde, curăţă, resoarbe accidentele) şi de lumină unitivă. „Ea (mama lui Israel)" spune Iahve *(Osea*, 4, 5-6) „nu mai este femeia mea, iar Eu nu mai sînt bărbatul ei – să lepede de la dînsa podoabele desfrînării şi semnele destrăbălării dintre sînii ei. Altfel, eu îi voi dezveli goliciunea şi o voi înfăţişa goală ca în ziua în care s-a născut şi o voi preface într-un pustiu, ca un pămînt uscat şi o voi prăpădi de sete". Prin acest dur procedeu reductiv, printr-un procedeu de „calcinare", partenerul e readus la starea originară de strictă substanţă, de strictă întindere – mistuită de o unică dorinţă. Devenit el însuşi „pustie" însetată, Israel va fi apoi atras în pustiu – ca loc al solitudinii şi al intimităţii cu divinul, unde dialogul dintre cei doi nu mai e unul al datoriei, nici al ierarhiei, ci al unei mutuale dăruiri: „Iată eu o voi atrage şi o voi duce în pustiu şi voi vorbi inimii ei... şi ea mă va numi «bărbatul meu» şi nu-mi va mai zice «stăpînul meu»" *(Osea*, 2, 16 şi 18).

Pentru profetul Ieremia, observă A. Guillaumont (p. 85), „gelozia lui Iahve" nu se referă atît la faptul că Israel i-a părăsit ori i-a neglijat cultul, cît mai ales la faptul că l-a „împărţit", că l-a transformat într-un cult ambiguu şi multiplu, dedicat atît lui Iahve cît şi idolilor. Gelozia lui Iahve revine la exigenţa ca partenerul să rămînă într-o postură a unităţii, să-şi menţină fiinţa unificată, în adecvare cu interlocutorul divin. „Eu le voi da o inimă unică *(leb ehad)* şi o cale", spune El în *Ieremia* 32, 38. Fără această „inimă unică", fără această fidelitate centrală, comunicarea nu e cu putinţă, iar Dumnezeu se găseşte în faţa unui interlocutor inconsistent, în care nu-şi poate contempla strălucirea Unităţii sale.

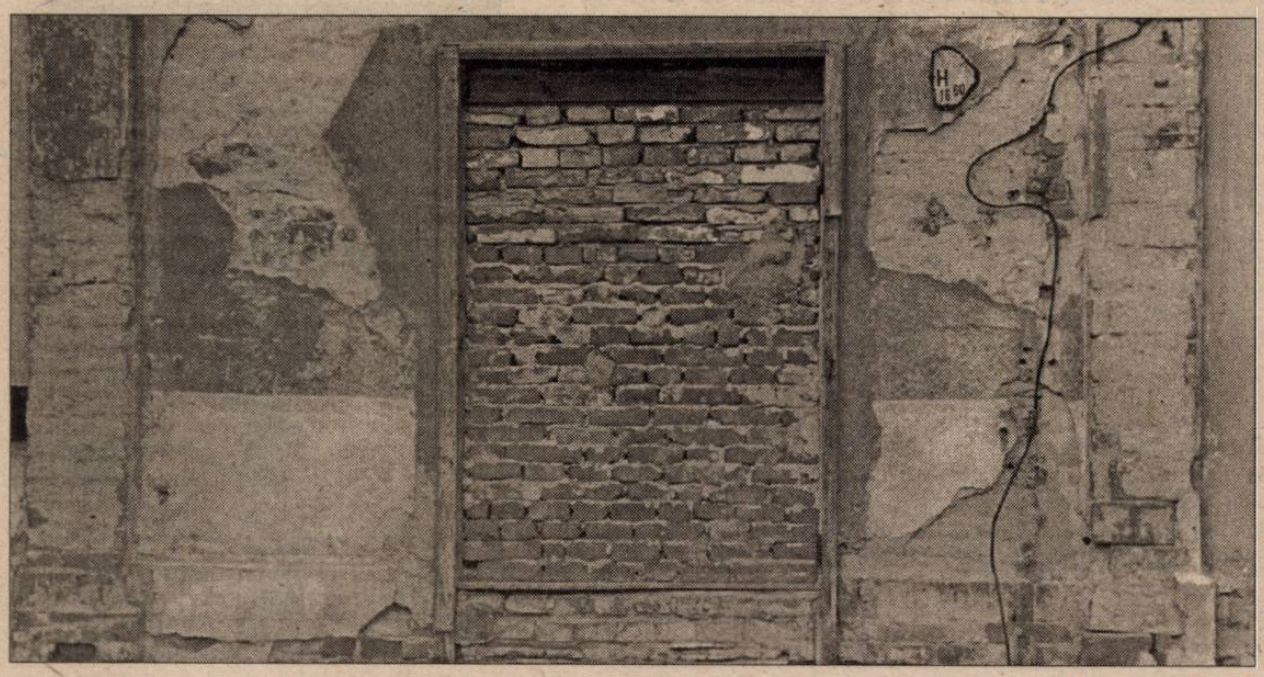

© S. Ivanoschi

glosar de tranziţie

Disco

Numai pentru noi Disco a răsărit odată cu tranziţia. Societăţile care au inventat această instituţie nu îşi mai amintesc de cînd îi savurează binefacerile. Nu ştim de ce inventatorii ei i-au zis Disco, dar ştim că noi îi zicem Disco fiindcă aşa îi ziseseră dumnealor. Preluarea denumirii odată cu instituţia ar putea avea şi ea o contribuţie la uimitoarea reuşită a acestui transplant. Statisticile oficiale nu divulgă numărul dughenelor pe a căror firmă este etalată magica denumire, dar simpla observaţie empirică demonstrează că densitatea lor pe km^2 îţi taie răsuflarea. Spre deosebire de teatre, Discourile nu sînt numai prolifice, ci şi supraaglomerate. De unde acest exorbitant succes într-o zodie suprasaturată de insuccese?

Lăsînd de o parte orice considerente ornamentale, Disco rămîne pînă la urmă un comerţ care vinde un singur soi de marfă: o anumită formulă de loisir. Misterul suspomenitului succes şi-ar putea găsi astfel dezlegarea într-un paradox al tranziţiei: pe măsură ce scade numărul locurilor de muncă se măreşte apetenţa pentru loisir. Succesul în chestiune ar putea însă avea la fel de bine şi cauze de ordin istoric. Disco a prins în solul pregătit de o tradiţie care merge de la hanul sau crîşma de odinioară pînă la ospătăriile, birturile economice ori barurile de zi dintr-o epocă încă prea puţin îndepărtată.

Cel mai cunoscut studiu antropologic în materie îi aparţine lui Marin Preda. Subiectul: locul ocupat în desfăşurătorul zilnic al lui Moromete de instituţia numită Meate. Există semne că Disco ar fi descendentul tranziţional al socialistului Meate. Cele două instituţii nu sînt numai înrudite, ci şi multilateral distincte. Aşa de pildă, pe cînd Meate era un dublu monopol: alcool şi tutun, evident de stat, Disco este un pionier al economiei de piaţă, la fel de evident privat. Primul cultiva cele două vicii fundamentale: băutul şi fumatul, în vreme ce Disco avansează un spectru de oferte infinit mai variat, a căror lipsă Moromete nu avea însă aerul să o resimtă: video casete, jocuri electronice, scotch whisky, muzică rock, zglobii animatoare, ba pe ici pe colo şi cîte un exotic drog. Intrînd la Meate, Moromete îşi reînnoia certitudinea că se află în satul său, intrînd la Disco urmaşii lui răzbesc într-o Americă strident butaforică, dar mult mai accesibilă decît cea autentică.

Meate era spaţiul public în care Moromete îşi comunica opiniile – ritualul presupunea pe lîngă orator cîţiva auditori şi o temă, care de obicei era situaţia pe mapamond. Disco este şi el un spaţiu public unde însă clienţii, din cauza vacarmului electronic, nu-şi pot comunica opiniile despre situaţia pe mapamond, chiar dacă le au. În această atmosferă locul comunicării vorbale îi ia uneori comunicarea pugilistică.

La oraş Disco-urile sînt de regulă mai arătoase decît la ţară. Totuşi, impetuozitatea cu care au pătruns în ambele medii deschide tranziţiei perspectiva de a înfăptui vechiul vis de aur de pe vremea sistematizării tuturor aşezărilor: ştergerea diferenţelor dintre oraş şi sat.

Pavel CÂMPEANU

bazar

Conturi şi sentimente

Atît în *soap*-uri, cît şi în telenovele, relaţiile care se stabilesc între protagonişti sînt altele decît în viaţă (în viaţa mai puţin spectaculoasă a unor oameni, să zicem, obişnuiţi). În bună şi clişeizată tradiţie machiavellică, scopul majorităţii personajelor le scuză mijloacele şi este motorul grosului acţiunii. Interesant este cum cele două mobiluri primordiale, banii şi amorul, se împletesc fără scrupule şi-şi împrumută, cu generozitate, din atribuţiuni. Că amorul, cu varianta mai evidentă seducţia, este o cale consacrată de a ajunge la bani – e un lucru de mult cunoscut. Interesant este însă că multe personaje de serial aplică, în sens invers, principiile afacerilor în amor. Problemele de inimă sînt tratate, adeseori, ca nişte afaceri ce trebuie încheiate cu succes. În telenovele aşa procedează, în general, femeile rele, eroinele negative care vor să le piardă pe cele bune (acestea din urmă încă se mai lasă duse de curentul, pare-se, desuet, al pasiunii necontorizate). În *soap*-uri, producţii ale altei civilizaţii, şi afacerile inimii se contabilizează. Reuşita în amor se programează şi se calculează, chiar şi de către fetele bune. Cele mai relevante exemple de *soap*-uri care să ilustreze „teoriile" de mai sus sînt tot *Dragoste şi putere* şi *Tînăr şi neliniştit*. Tot pentru că am mai vorbit despre ele, referindu-mă la plăcerea moralizatoare, la mania disecării firului în oricîte. Obsesia analizei şi explicaţiei nu se bate cap în cap cu contabilizarea amorului. Aparţin aceleiaşi civilizaţii evoluate, dar mai reci a *planning*-ului şi bilanţurilor. Cel mai mult m-au pus pe gînduri scenele, din ambele seriale menţionate cu rivalele la spital. Bolnavul era, evident, iubitul comun. În *Tînăr şi neliniştit* frumosul Brad făcuse un infarct, în *Dragoste şi putere* – spectaculosul Ridge fusese atacat şi bătut destul de tare. La căpătîiul fiecăruia dintre cele două victime soseşte cîte o pereche de iubite: foste şi actuale, reale şi potenţiale, sau cîte puţin din fiecare. Interesant este că, după introducerea idilică şi îngrijorată prin care fiecare din doamne ia cunoştinţă de noua postură a alesului inimii, urmează momentul culminant: cel în care rivalele dau ochi una cu alta. Din acea clipă, boala bărbatului comun trece pe plan secund. Ceea ce contează este doar prezenţa Celeilalte pe teritoriu privat. Rivalele îşi cer socoteală, făcînd abstracţie de conotaţiile spitalului. Conflictul are drept principal motiv mărimea sferei de protecţie a bolnavului. Se pare că influenţa în caz de criză valorează mai mult decît cea din momentele de linişte. Cea cîştigată în situaţii extreme se apropie tot mai vertiginos de cea Aleasă. De aceea, Tracy (fosta soţie) şi Lauren (actuala iubită) din *Tînăr şi neliniştit* se iau chiar la bătaie pe culoarele spitalului. Din acelaşi motiv, Taylor şi Brooke (ambele pretendente la mîna lui Ridge), din *Dragoste şi putere,* îşi aruncă vorbe grele în acelaşi context. Scena spitalului este un exemplu extrem. Acelaşi soi de încheiere a conturilor sentimentale se întîlneşte şi în situaţii mai puţin spectaculoase. În *Dragoste şi putere,* Taylor (femeia înţeleaptă) îi spune lui Ridge (bărbatul universal dezirabil) că nu face dragoste cu el fără angajament (evident, din partea lui), altfel refuză să se implice sentimental şi să sufere. Un alt personaj, Eric, om de afaceri şi patron (precum majoritatea bărbaţilor din seriale), pentru că nu vrea să divorţeze de soţia sa, Brooke (care-l iubeşte tot pe teribilul Ridge) incită pe altcineva să-l seducă pe Ridge. Stephanie, fosta soţie a lui Eric, este simbolul cel mai evident al transferului dinspre afaceri spre dragoste. Pentru a-şi recuceri fostul bărbat, ea manipulează toate celelalte personaje, instigîndu-le unul împotriva altuia sau adunîndu-i în perechi ori grupuri. Datorită schemelor ei, intriga filmului merge înainte. Incredibil este că sus-amintita Stephanie face toate acestea din dragoste, deci din suflet: ea vrea să se întoarcă la fostul soţ nu pentru bani, ori faima lui (acestea sînt doar implicite), ci pentru că îl iubeşte. Dar în lumea *soap*-urilor americane dragostea capătă o altă faţă. Mai calculată, mai pragmatică, mai afacere.

Iaromira POPOVICI

Clarificări

M-am lămurit! M-am lămurit întru totul: gata cu literatura, nu se mai poate face nimic! Totul e clar, dacă scriitorul cu cele mai mari tiraje de după '89, autorul a nu mai ştiu cîte cărţi care s-au vîndut ca pîinea caldă (asta metaforă!), creatorul cu cea mai înaltă prolificitate din toată breasla noastră, romancierul cu cea mai desfrînată putere epică, cu cea mai rapidă forţă de punere a ideilor de nu în abis măcar pe hîrtie, pe scurt: prozatorul cu cel mai mare succes de public, s-a decis să intre în politică, să-şi facă partid şi să candideze la Primăria Capitalei!

N-are absolut nici o importanţă – pentru mine şi, sper, nici pentru Domnia sa – faptul că nu am putut citi pînă la capăt nici una din cărţile lui, toate mînate de un încruntat şi întunecat naţionalism combinat cu o mare furie antidemocratică, toate minate de o neglijenţă stilistică avînd pe măsură doar tendenţiozitatea politică paralizantă din p.d.v. artistic. Repet, nu are nici o importanţă că nu-mi place cum scrie, cum gîndeşte şi ce propovăduieşte. Acesta e gustul meu şi – slavă Domnului! – el nu a împiedicat vreodată ca romanele respectivului să stea pe locul 1 în topurile librarilor; nu am ipocrizia atîtor confraţi – invidiabilă nu o dată... – cărora cică nu le pasă de „best-seller"-urile zilei, ei disprețuind succesul imediat în numele celui, indiscutabil, de pe lumea cealaltă. Mă uit la „best-seller"-uri ca omul în piaţă: ele există, nu le poţi ocoli, (o carte vîndută ca pîinea caldă nu e doar o metaforă frumoasă) şi e o prostie să-ţi cheltuieşti energia sfidîndu-le sau gelozindu-le. Ele sînt un fenomen de piaţă care mie, unuia, nu-mi displace în absolut, fiindcă dau un semn, bun-rău, esenţial: se mai citesc cărţi, ochii mai cad şi pe altceva decît pe televizor şi computer, nu mor tipografii cînd vor internauţii...

Dar ceea ce mă copleşeşte şi mă luminează acum este altceva şi nu aparţine economiei de piaţă, ci – iertare pentru libertatea de literă – economiei de viaţă.

Dacă scriitorul român cu cel mai larg succes de public – concurat doar de un altul care a rupt tîrgul cu un ciclu despre apocalipsă! – trece şi el la politică, nu mai este, repet, nimic de făcut cu meseria noastră de stil, sugestie şi imaginaţie. Dacă la banii lui, la prestigiul său economic şi – orişicîtuşi de puţin – la valoarea sa literară, omul acesta îşi proiectează nu un nou subiect, ci un partid, în loc să-i stea mintea la scris, *numai la scris,* atunci, o repet de o mie de ori, nu mai e nimic de făcut cu literatura; nici măcar bani! Doar politică – ne-o demonstrează, limpede ca „bună dimineaţa!" pe un tub de pastă de dinţi, cel mai avizat dintre noi, ficţionarii.

Cred că e absolut inutil să-i spun ce-aş fi făcut eu, simplu nuvelist, în locul lui; e o pierdere de timp să-i descrii cum ar fi trebuit, după mintea şi gustul tău, să arate la faţă o zi din viaţa lui, campion al topurilor, gigant al tirajelor. Sigur că mi-a venit în cap – oricît îmi este de antipatică proza lui – să-i dau un telefon confratern spunîndu-i deschis: „Domnule, nu ne cunoaştem la chip, dar eu, în cazul şi în locul dumitale plus banii care-i ai din romanele dumitale, aş încerca să scriu tot mai bine, să dau ceva grandios, o capodoperă, de pildă, închizînd gura celor care mă neagă, căci şi ăsta e un sentiment serios cînd eşti dotat cu uşurinţa pixului, nu?"

Nu.

Am renunţat la un asemenea telefon în noaptea cînd l-am văzut explicîndu-i lui Florin Călinescu cum va fi împărţit partidul Domniei sale în curii şi legiuni, după modelul armatelor romane. Omul era la fel de coerent ca subiectele romanelor sale în care România e făcută harcea parcea de CIA, KGB, Mossad, masoni şi uneltele lor interne.

Acum, la cîteva zile după aceste declaraţii care ţineau de realismul socialist al multor romane sovietice de spionaj maniheist ca tot ce e spionaj dacă nu semnezi John Le Carré, omul anunţă că va candida la Primăria Bucureştilor, ceea ce face şi mai improbabilă continuarea carierei sale de literat care – recunosc – ne-ar fi putut oferi surprize, de ce nu? Voi fi crezut sau nu, pe mine mă emoţionează orice părăsire a rîndurilor noastre, ale armiei literare – chiar dacă omul respectiv are un talent aşa şi aşa sau chiar dacă n-are talent, dar posedă voinţă literară (noţiune la fel de valabilă ca voinţa politică). Scrisul, ca şi Împărăţia Cerurilor, permite o speranţă pentru orice păcătos. Să nu mi se răspundă că omul – pe măsură ce scriu acest articol, numai aşa îmi vine să-i spun – va putea produce romane şi ca primar al Capitalei sau ca şef de partid. Nu se cunoaşte, în general, caz, cu atît mai puţin unul fericit. Balzac să fii şi tot n-ai putea da lumii „Comedia umană" fiind şi „maire de Paris". Ori Primăria va merge bine şi romanul va avea omeneşti inegalităţi ori invers.

O ultimă clarificare mi-a adus-o recenta conferinţă de presă, relatată pe scurt de *Ziua* din 27.04.2000, unde Domnia sa „a precizat că doreşte instaurarea unei dictaturi bazate pe respectarea Constituţiei României de către toţi cetăţenii". Ideea este atît de abracadabrantă – cum să institui o dictatură respectîndu-se o Constituţie care, democratică, garantează libertatea de expresie!? – încît exact într-o clipă ca asta, cînd îmi devine clar că nu mai putem avea nici un ce profit din literatură, exact acum îmi vine în minte o idee măreaţă a lui Scott Fitzgerald: abia atunci cînd nu mai e nimic de făcut, se mai poate face ceva! Ce-ar fi ca dl Pavel Coruţ să renunţe la politică şi să se aşeze la masa sa de scris pentru a ne da, în genul său, al romanului de ficţiune politică nonficţiune, o carte despre o dictatură bazată pe o constituţie democratică? E aici şansa unui „Ubu roi" la români! Dacă nu l-a părăsit cu totul trufia literatului, n-are voie s-o rateze.

Radu COSAŞU

scrisoare din New Orleans

Chelneri

Chelnerii, am băgat de seamă, diferă de la ţară la ţară. În unele ţări, ei fac legea, în altele, puţine, chiar servesc la masă. În Franţa, de exemplu, multor oameni le este mai frică de chelneri decît de străini, Hollywood şi Disneyland la un loc. Acolo, chelnerii împărăţesc ţara cu atîta străşnicie încît o simplă privire piezişă aruncată de un client poate fi considerată o înfiorătoare ofensă, ducînd la o pierdere de privilegii de nesuportat pentru nici un cetăţean francez. A-ţi pierde chelnerul favorit din propriul tău restaurant este ca şi cum ţi-ai pierde cetăţenia, o tradiţie transplantată, în Lumea Nouă, la New Orleans, unde nobilimea are chelneri moşteniţi din tată în fiu. Eu îl am pe Marcel, deşi nu sînt nici nobil, şi nici moşteniri din tată-n fiu nu am. Oh, dar să nu mă întrebaţi la ce trebuie să mă dedau ca să menţin lucrurile în albia lor.

România este o altă ţară în care chelnerii, ca şi în Franţa, fac pe vătafii, dar cu un plus de fineţuri bizantine. Proprietarii de restaurante de prin partea locului găzduiesc adunări politice, comitete şi comiţii culturale, cercuri de afaceri şi mafii de felurite soiuri, pe care le dirijează cu mînă de fier. Dacă vii cu mai multe persoane decît cele pentru care ai făcut rezervarea, rişti să fii excomunicat din restaurant. Asta poate fi sfîrşitul carierei tale politice, de afaceri sau criminale, ceea ce, de multe ori, înseamnă unul şi acelaşi lucru şi s-a zis cu tine pe vecie. Chelnerii români sînt tot pe atît de înfumuraţi ca şi cei francezi, dar, făcînd şcoala sub regimul socialist, pot lua şi notiţe despre tine.

La Praga, chelnerii nici nu te privesc şi dacă arunci chiar şi o privire furişă către ei, te vor ignora total. Stai şi aşteaptă cu capul plecat, umil, şi doar atunci vor catadicsi să te bage în seamă. Nu face greşeala să te îndoieşti de vreuna din bucatele din meniu. Nu te va mai servi nimeni, niciodată. Şi dacă, la sfîrşitul sfîrşiturilor, cazi în greşeala de a lăsa banii pe masă, vei fi alungat pînă în stradă şi anatemizat. Procedura corectă cere să depui banii în palma chelnerului şi să dai bacşiş pînă la suma rotundă. Dacă dai un bacşiş prea mare, vei fi tăiat de pe listă întru eternitate.

Pe de altă parte, chelnerii americani sînt o culme a amabilităţii, dar într-o atare măsură încît te şi sperie. Am un prieten care întotdeauna cînd chelnerii îşi spun numele, răspunde „Bună, pe mine mă cheamă Mark". Nu vă recomand. Chelnerii americani au multe meşteşuguri întru torturarea clienţilor. Şi totuşi, cuburile de gheaţă din băuturi şi pîinea gratis de pe masă bat, de departe, orice dichis al Europei, unde chelnerii sînt mai zgîrciţi cu gheaţa decît băştinaşii din Macondo.

Am adunat dosare grăsuţe despre apucăturile chelnerilor din diferite ţări. O să le public, odată şi-odată, sub pseudonim, şi sper ca Marcel să nu afle în veci.

Andrei Codrescu crede că Marcel este un chelner grozav.

Andrei CODRESCU

www.codrescu.com

(traducere de Ioana AVĂDANI)

(Rubrică difuzată la *National Public Radio* şi publicată în *The Realist, Gambit Weekly, The Baltimore Sun* şi *Funny Tonus)*

din fanfare funerare

Cu zahereaua la zahana

În nemărginirea amiezii păşim plini de o sfioasă cutremurare la fel cum, în alte vremi, păşise Calistrat Hogaş ţinînd Pisicuţa de căpăstru în acea grotă ce avea să-i ţină de adăpost în noaptea în care o neuitată tornadă îl va face să simtă măreţia naturii. Aşa şi noi pătrundem în răcoarea tulburată de zgomotul uşurel al unor picături de apă căzînd la intervale rare, amintind, prin monotonia misterioasă a plescăitului lor, de veşnicia peşterilor pe care le explorează reporterii de la Discovery. Şi ce văd ochii noştri e greu de arătat, după cum e dificil de povestit înfiorarea romantică care ne cutreieră în ruinurile acelei atît de expresive staţii de pompare pentru irigaţii aparţinînd de drept COMTIM-ului. Imaginile care ni se înfăţişează ar putea prea bine fi folosite de Tarkovski pentru filmări ca acelea din neuitatul film *Călăuza*: traverse şi piedestale de beton, uriaşe grinzi din fier, statoare înţepenite de la urieşeşti motoare electrice, cutare recipient din plastic de Coca-Cola pluteşte pe apele întunecate, afară cîmpuri nesfîrşite şi, din loc în loc, stîlpii de beton lipsiţi de cablurile care purtau odinioară curentul electric.

Pe cînd stăteam noi acolo, mie pe dată îmi răsare dinaintea ochilor mitingul din anul trecut care mi-a stîrnit în suflet cîntarea, cu străvechi rezonanţe: „trec rînduri-rînduri muncitori/Cu steagu-n vînt desfăşurat". Micul investitor Guido-de-loc-din-Padova priveşte expresivele dărîmături şi se întreabă cu o uimire sincer întipărită pe faţă, asemănîndu-se el, pentru o clipită, americanilor care descoperiseră un mamut perfect conservat în gheţurile siberiene: „mă, cum e posibil" (se) întreabă dumnealui, la care dom inginer Tibi Neu, agent agricol de loc din comuna Biled, rosteşte următorul adevăr de viaţă: „s-a furat tot". Investitorul zice dumirit: „aha, furateria" (ăsta-i numele generic pe care l-a improvizat el pentru a explica inexplicabilul). Pe cînd stau eu alături de exploratori, în răcoarea metafizică a staţiei de pompare, iarăşi îmi răsare în minte mitingul; văd aievea cum trec bărbaţi şi doamne pe străzile Timişoarei şi cum strigă lozinca: „Luptăm, murim, pentru carnea din COMTIM". Atunci mi-a venit să strig şi eu ceva de felul „Subvenţionăm, subvenţionăm, furateria apărăm", numai că n-am zis nimic, m-au năpădit amintirile, nostalgiile, melancoliile, mi s-au arătat maşini din acelea speciale pentru nutreţuri combinate cum rătăceau ele cînd se lăsa **Sara pe deal** pe la gospodăriile satelor bănăţene, cum erau azvîrliţi cu meşteşug purceluşii de prăsilă peste gardurile întreprinderii, cum erau curtaţi salariaţii pentru a „scoate" ceva muşchiuleţ, ceva ceafă, cutare muşchi ţigănesc pentru a deschide uşile pe la te miri care ministere, universităţi, clinici şi secţii spitaliceşti, mi-au năvălit în minte cum s-au dedat ţărişoara noastră cu soliile timişorene care în felul capichehăilor celor de demult băteau mătănii pe la Înaltele Porţi, pe dinaintea bineprimitoarelor sofale, şi cît de aşteptată era solia lor, cum era scrutată cu meşteşug dobîndit prin ani desaga ghiaurului din vilaietul timişan şi cum pe dată Măritul Sultan (tovarăşul sau tovarăşa cutare) îşi chema imbrohorul (citeşte secretara) şi la un semn zahereaua lua calea zahanalei. Mult mă podideşte nostalgia că toate astea pier, că furateria capătă alte aspecte şi se înnoieşte şi ea în rînd cu lumea, capătă alte dimensiuni: oul de ieri, pe cale firească ajunge boul de azi.

Poate că tocmai de aceea, pe cînd am auzit eu mitingul acela întîmplîndu-se, m-a podidit melancolia şi pe dată m-am pierdut pe o ulicioară şi mi-am spus, cu ochii aţintiţi la stele şi cu gândul la vremi apuse: „Unde eşti furaterie/ Cu desaga ta cu tot".

Daniel VIGHI

trecerea prin reviste

Oglindirea în monumente funerare

Daniel Cristea-Enache este un foarte tînăr colaborator al *Adevărului literar şi artistic,* unde scrie, de ceva timp, articole de critică de întîmpinare. Că este foarte tînăr – aceasta se poate vedea şi din insistenţa şi nerăbdarea lui în a se face cunoscut, în a se recomanda cu orice preţ, în a-şi face publicitate. Într-o mică paranteză trebuie să precizăm că tînărul este nepotul lui Valeriu Cristea şi că a beneficiat din plin de această înrudire. Faptul ne-a fost relevat, de altfel, de însuşi D. C.-E., printr-un articol apărut în *Adevărul literar şi artistic* acum cîteva săptămîni, cu ocazia împlinirii unei cifre rotunde de la dispariţia criticului literar. Am fost surprinşi atunci să constatăm că textul respectiv era prea puţin despre Valeriu Cristea, şi mai mult despre semnatarul articolului – despre cît de mult l-a apreciat şi cîte speranţe şi-a pus în el unchiul său. Deşi ne-a revoltat tratamentul (Valeriu Cristea merita ceva mai mult, nu doar să fie o simplă treaptă pe care să se înalţe nepotul său) am preferat să nu comentăm, considerînd că, în fond, este o chestiune de familie.

Iată însă că D. C.-E. recidivează. Din păcate, s-a ivit o nouă ocazie. Spunem „din păcate", pentru că această ocazie este din nou una întristătoare: recenta dispariţie a unui alt mare critic, Ov. S. Crohmălniceanu. Se pare că aceste momente de extremă gravitate îl incită pe D. C.-E. în dorinţa lui de a-şi face reclamă.

În numărul 516 (2 mai 2000) al *Adevărului literar şi artistic,* D. C.-E. semnează, pe prima pagină a revistei, necrologul intitulat „O pierdere grea: Ov. S. Crohmălniceanu". Din cele trei coloane ale articolului, prima, aproape în întregime, ni-l înfăţişează şi ni-l recomandă, prin intermediul celui dispărut, pe însuşi semnatarul textului. Îl întîlnim pe tînărul D. C.-E. în poziţia autoritară de universitar: „Acum cîteva zile, le recomandam studenţilor la seminar, pentru a nu ştiu cîta oară, să citească **Literatura română între cele două războaie mondiale**: lectură pe care, dacă aş putea, aş decreta-o obligatorie la Facultatea de Litere." (Un mic amănunt care se doreşte pus în legătură cu sintagma „pentru a nu ştiu cîta oară": tînărul este asistent de numai două-trei săptămîni; are destul timp pentru a face respectiva recomandare *pentru a nu ştiu cîta oară?* desigur, în fond poate s-o facă în fiecare zi... chiar dacă seminariile sînt săptămînale.) Dacă, însă, în fraza citată demersul auto-publicitar ţine mai mult de nuanţe, însinuîndu-se în mod subliminal, D. C.-E. ajunge peste doar cîteva rînduri la reclama directă: „îmi amintesc foarte bine, de parcă ar fi fost ieri, cum am «strălucit» la Olimpiada de română pe sector, printr-o destul de respectuoasă parafrazare a frazelor sale despre Arghezi. Găsisem atunci un filon bogat, de care, cu o minimă abilitate, se putea profita mult şi bine. Ceea ce am şi făcut, cu un entuziasm mai întîi juvenil, apoi «matur», ce a marcat liceul, dar şi facultatea, masteratul, dar şi doctoratul, propria activitate didactică – dar şi pe cea de cronicar literar." Iată, în încheiere, pentru cei interesaţi, şi un mic *curriculum vitae...*

În dorinţa de a-şi promova cu orice preţ imaginea, tînărul D. C.-E. ajunge la forme ciudate de narcisism, oglindindu-se pînă şi în marmura neagră a monumentelor funerare. Pînă la urmă, aceasta este treaba lui. Mai deranjant este că, atunci cînd se hotărăşte să rostească un discurs către îndurerata adunare, se caţără, pentru a se face văzut, chiar pe capacul sicriului. Din nebăgare de seamă, desigur. **(C. P.-B.)**

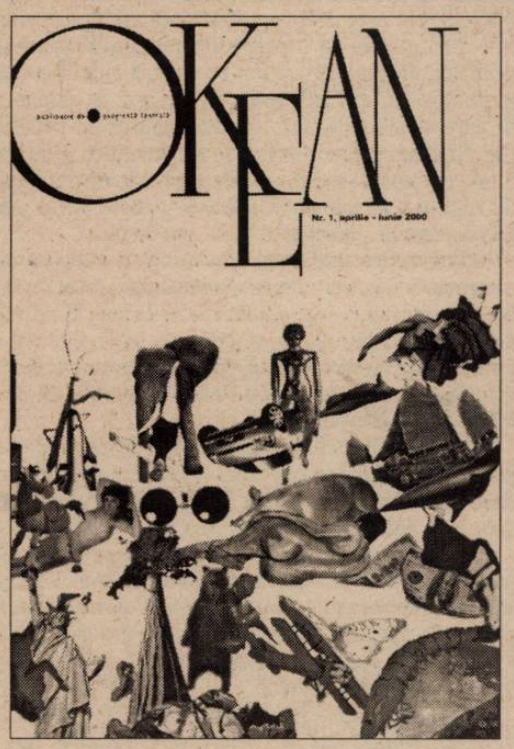

O nouă apariţie pe piaţa revistelor culturale: *Okean*, cu subtitlul „publicaţie de excelenţă teatrală". Este editată de Fundaţia Nottara, Teatrul Nottara în colaborare cu Best Print şi este realizată de o echipă de cunoscuţi comentatori de teatru (atunci cînd nu sînt, unii dintre ei, de-a dreptul creatori de teatru): Sebastian-Vlad Popa (coordonator), Saviana Stănescu, Horia Gârbea, Mihaela Precup, Iulian Mureşan, Elena Patap; prezentarea grafică a revistei este semnată de Mona Curcă. Noutatea cu care vine *Okean* în reflectarea actului teatral este că fiecare piesă este comentată de mai mulţi cronicari, discursul critic constituindu-se astfel într-o dezbatere, într-un dialog. Lăudabilă este, de asemenea, şi convertirea unor personalităţi culturale neimplicate public în viaţa teatrală – cum ar fi Dan C. Mihăilescu sau Ion Bogdan Lefter – la statutul de cronicari teatrali.

Prin urmare, cum primul pas a fost unul reuşit, nu avem decît să-i urăm revistei *Okean* drum bun în continuare. **(C. P.-B.)**

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

Sindromuri

Sindromul Ciorbea

Albert Ellis, părintele abordării „raţional-emotive“ în psihoterapie şi consiliere, identifică un număr de unsprezece „idei iraţionale“ („irrational ideas“) frecvent manifeste la nivel individual, idei întreţinute de modele culturale prezente în cele mai multe dintre ţările dezvoltate. Între acestea, figurează credinţa că *este esenţial, pentru individ, să fie preţuit şi stimat de majoritatea membrilor colectivităţii din care face parte.*

Recunoaştem o *versiune caricaturală* a acestei idei în încercările unor demnitari de a *„nu deranja pe nimeni“* în exercitarea atribuţiilor ce le revin, în credinţa că astfel vor genera o opinie generală de preţuire a activităţii proprii.

În contextul politic şi social de dinainte de 1989, o asemenea orientare putea fi explicabilă. Promovarea sau menţinerea în funcţie a „cadrelor de conducere“ erau mai puternic legate de respectarea întocmai a dispoziţiilor sau „indicaţiilor“ provenite de la nivelele superioare ale ierarhiei sau de la „partid“, decît de eficienţa şi spiritul de iniţiativă a acestora. Nu mai puţin, se impunea prudenţă în relaţiile cu subordonaţii, în măsura în care aceştia puteau „avea pe cineva“. Afişarea ostentativă a bunăstării rezultate din abuz în serviciu, corupţie sau trafic de influenţă era evitată, pentru a se micşora riscul „deranjării“ vreunui personaj suficient de influent pentru a „indica“ trecerea imprudentului la „munca de jos“. Se ajunsese pînă acolo încît chiar stilul vestimentar era subordonat aceluiaşi principiu. Ne aducem aminte că activistele de partid preluaseră în masă stilul de coafură al Linei Ciobanu, stil care „nu deranja“ pe „tovarăşa“.

După 1989 s-au înregistrat unele evoluţii notabile. A dispărut sfiiciunea în afişarea bogăţiei de către politicieni, funcţionari publici de rang înalt sau poliţişti; dimpotrivă, am putea spune că se manifestă o concurenţă deschisă şi acerbă pentru afişarea unor vile, maşini sau amante cît mai costisitoare.

Pe de altă parte, persistă tendinţa de a nu deranja la nivelul marilor decizii economice sau politice, cu toate că, în teorie cel puţin, competiţia este considerată dezirabilă atît în economie, cît şi în viaţa politică.

Unul dintre cele mai remarcabile exemple în acest sens a fost furnizat, din nefericire, de domnul prim-ministru Victor Ciorbea.

În primul rînd, domnia-sa a acceptat de îndată – în ciuda avertismentelor ce i-au fost transmise – să lase pe *alţii* să decidă componenţa echipei guvernamentale şi, în consecinţă, ca membrii echipei să aibă, fiecare, „şefi“ şi loialităţi dincolo de limitele cabinetului.

Domnia-sa nu şi-a asumat cu hotărîre rolul de lider al întregii administraţii, ci a preferat ca sursele autorităţii sale să fie preşedintele şi „partidul“, respectiv PNŢCD. Nu este deci surprizător să aflăm din presă că în confruntarea ce a precedat momentul prezentării demisiei, dl Băsescu a găsit cu cale să sublinieze faptul că dumnealui are „alţi şefi“. Oricît ar fi de ciudat, omul pe care o ţară întreagă l-a văzut măturînd podelele cu Ilie Năstase într-o dezbatere televizată a ajuns să se complacă într-o situaţie pentru care – la nivelul limbajului comun – se folosesc de obicei etichete puţin măgulitoare, precum „marionetă“ sau „om de paie“.

În al treilea rînd, domnul Ciorbea a evitat să ia, sau a amînat la nesfîrşit, luarea unor decizii importante pentru demararea şi impulsionarea reformei, fiind excesiv de atent a nu deranja fie sindicatele, fie Parlamentul, fie Cotroceniul, fie patronatul, fie regiile autonome, fie revoluţionarii, fie vecinii, fie Banca Mondială, fie Fondul Monetar Internaţional etc.

În al patrulea rînd, domnia-sa a dat înapoi de fiecare dată cînd deciziile cabinetului au stîrnit nemulţumiri, inclusiv în cazul penibilelor greve ale foamei şi cascadorilor ce au declanşat „criza Caramitru“.

În al cincilea rînd, a ales să treacă cu vederea comportamente într-adevăr inadmisibile ale unor demnitari, cum ar fi declaraţiile domnului Jenei privind impozitele plătite de sportivi, sau neglijenţa iresponsabilă a domnului Duvăz legată de amendamentul privind restructurarea regiilor autonome.

Situaţia în care fostul prim-ministru s-a găsit spre sfîrşitul mandatului pare a fi fost, din păcate, mai întîi *produsul unor opţiuni personale eronate* – care l-au făcut să rătăcească interesele majore ale ţării prin hăţişurile intereselor mărunte ale celor pe care a ţinut să-i mulţumească – şi de-abia apoi rodul manevrelor partenerilor de coaliţie.

Lecţia care pare a putea fi desprinsă de aici este aceea că *atunci cînd încerci să le faci tuturor pe plac, ajungi de obicei să-i nemulţumeşti pe toţi.*

Petru LISIEVICI

ALTE CARTIERE, ACELEAŞI ÎNTÎMPLĂRI

Cartierele, găştile lor şi subcultura creată în jurul acestora au încetat să mai fie dezvăluiri şocante. Pantelimonul a rămas prototipul; a ieşit la iveală, însă, că nici alte cartiere nu sînt mai prejos atît în privinţa „băieţaşilor“ şi a obiceiurilor lor rău-famate, cît şi a „adeziunii“ la hip-hop. Prezenţa găştilor de cartier şi a scenelor, de multe ori, violente, a devenit un peisaj „firesc“ în diverse zone ale Bucureştiului, la ore tot mai neaşteptate. Cîteva adolescente, eleve la licee bucureştene şi studente la un curs de jurnalism (în cadrul Centrului pentru Jurnalism Independent) au surprins astfel de scene în propriile lor cartiere. Perspectiva lor a fost cea a unor trecători grăbiţi şi întîmplători, ce s-au mărginit la descrierea imediată. Motivaţiile sociale ale întîmplările surprinse, abordate dintr-o perspectivă analitică, vor constitui, probabil, subiectul unei alte pagini. (I. P.)

Spectacol în Ferentari

Fiecare zi petrecută în cartierul Ferentari este altfel. Uneori stai la colţul străzii cu o ţigară în mînă şi te plictiseşti de moarte, alteori eşti martor la disputele dintre băieţaşii de cartier.

În timp ce cartierul Pantelimon este renumit pentru muzica hip-hop, Ferentari-ul abia face faţă. Cei de aici se luptă pentru a ieşi din mizerie.

Dacă nu eşti de prin partea locului, nu ştii cum este să trăieşti de pe o zi pe alta. Aici trebuie să te lupţi să supravieţuieşti. În fiecare seară are loc ceva „straniu“, şi cînd spun „straniu“ mă refer la bătăi, droguri, fetiţe, peşti etc.

Acum două seri cartierul s-a strîns în stradă. Erau în jur de 100 de persoane; îl aşteptau pe Robert (un băiat înstărit) să vină de la şcoală. Cînd acesta şi-a făcut apariţia, toţi s-au îndreptat spre el. A primit pumni, picioare în burtă, apoi a fost trîntit la pămînt şi toţi dădeau în el cu picioarele, îl loveau din toate părţile.

Credeam că nu se vor mai opri, că au de gînd să-l omoare. Nimeni nu a sărit să-l salveze. O femeie de la etajul 6 din blocul 95 de pe Calea Ferentarilor spunea că dacă aveau de gînd să mai dea mult în el ar fi ieşit afară. Dar n-a ieşit.

Lucru pe care eu nu l-aş fi făcut niciodată pentru că nu te poţi pune cu ei atunci cînd au chef de bătaie.

După ceva timp s-au oprit şi s-au cărat repede. Staţia de tramvai rămase iar singură pregătindu-se pentru ziua următoare.

Dimineaţa însorită se pregătea pentru o nouă ceartă între băieţii de cartier. Ciupi (Marius) a luat bătaie în mijlocul zilei din cauza unei fete pe care o cheamă Aura (în vîrstă de 21 de ani). Aura este o fată destul de drăguţă, aş putea spune chiar frumoasă, cu părul tuns scurt, brunetă şi slabă. Ciupi o cunoştea pe Aura de foarte mult timp, de cînd erau mici se plimbau împreună. Aura are un prieten drăguţ, pe nume R.C. Acesta a intrat în conflict cu Ciupi. Şi aşa începe povestea. R.C., văzînd că Ciupi stă de vorbă cu Aura, se îndreaptă spre el şi-i trage un pumn în faţă, aşa „din fundul curţii“. Ciupi şi-a băgat „coada între picioare“ şi-a plecat. Însă, seara, s-au strîns toţi din cartier la TEC-ul din faţa staţiei de tramvai „Ferentari“. Ciupi a venit cu „rudele“ lui şi îl aştepta pe R.C. să-şi facă apariţia şi să-i explice de ce a dat în el.

Cînd R.C. a venit, Ciupi-Marius l-a întrebat de ce a făcut asta şi dacă s-a gîndit la ce i se putea întîmpla. Dacă el ar fi venit cu toţi romii din Ferentari – ar fi fost o mare bătaie, pentru că şi R.C. avea destui prieteni.

Cearta nu s-a terminat aşa uşor. Marius-Ciupi venise acolo cu mama lui, care a încercat să-i ceară socoteală „fraierului ăluia“ şi să-l ameninţe. De înjurături nu mai spun, şi-au făcut apariţia imediat. Mama lui Ciupi nu s-a lăsat deloc dusă de nas de R.C. care abia aştepta să plece de aici. Ea a spus că ziua următoare îl va duce pe Marius la doctor, îi va scoate un certificat medico-legal şi va depune o plîngere la Poliţie.

S-au auzit şi replici de genul: „nu dai şi tu nimic“, pentru că R.C. era un băiat destul de bine îmbrăcat, cu o maşină roşie (Dacie 1400 nouă). Alţii îl întrebau unde stă sau ce maşină are pentru că vroiau să i-o aranjeze puţin. Reclamaţie la Poliţie nu ştiu să se fi făcut.

Daniela DRĂGAN

Băieţaşi obişnuiţi

În zona Unirii, în faţă blocurilor „de la fîntîni“, cum se spune, sînt găştile de băieţi mai cuminţi, de băieţi care nu prea provoacă scandaluri. În spatele acestor blocuri, însă, treaba devine mai serioasă. Găştile sînt mult mai dure, iar băieţaşii de cartier nu „ies p-afară“ decît noaptea.

O astfel de gaşcă este cea de la blocul Turn. La prima vedere, par oameni obişnuiţi, tineri ca toţi ceilalţi, fără nici un fel de problemă.

La fel ca şi alţi băieţi de cartier, cei de la blocul Turn sînt hip-hop-eri convinşi. Emi, unul dintre ei, care îşi flutura briceagul prin faţa ochilor mei, spunea că respiră hip-hop, mănîncă hip-hop, trăieşte hip-hop.

Dar, de fapt, ce înseamnă pentru ei acest hip-hop? „Pentru noi, hip-hop-ul este un mod de viaţă. Ne place ritmul, versurile sînt atît de reale şi se bazează exclusiv pe realitatea adevărată“, mi-a zis Guns, un tip de vreo 20 de ani, înalt şi mai bruneţel, în timp ce „savura“ o ţigară.

L-am întrebat dacă ţigările lui sînt obişnuite. A ezitat în a-mi răspunde, dar, pînă la urmă, am aflat. „Asta e. Pînă acum nu fumam d-astea normale aşa des, dar am zis că e mai bine aşa. Mai bine, mă droghez altfel, nu cu fumu'.“

Uimită am fost cînd am zărit şi o fată printre ei, lucru rar întîlnit în astfel de găşti. I-am întrebat pe ceilalţi cum o cheamă şi răspunsul a venit imediat: „Drogata“. Răspunsul l-aş fi intuit şi singură dacă aş fi fost mai atentă: cearcăne, ochi plînşi şi o energie doborîtoare, nefirească. Însă, de fapt, o cheamă Elena, sau, cel puţin, aşa mi-a zis ea, dar nu era prea sociabilă.

„De obicei sîntem mai mulţi, vreo 20. Dar ceilalţi vin mai tîrziu, pe la 1-2. Mergem prin baruri sau discoteci, sau luăm nişte «fetiţe». De droguri facem rost de pe unde ne ducem, că astea se găsesc peste tot. Şi de lovele nu ducem lipsă.“ Asta mi-a zis Mugurel, un tip mai mărunţel, şi el fumător, dar cu nişte ochi de un albastru care te hipnotizau.

Aş mai fi stat, aş mai fi vorbit cu ei pentru că au fost foarte deschişi. Asta şi pentru că lipsea şeful lor, Robert, sau poate pentru că erau doar vrei 8, dintre care 5 nu m-au ajutat în nici un fel.

Poate că nu sînt ei o gaşcă obişnuită, dar poate că nici nu sînt aşa cum par. Sau poate că anturajul îi face să fie mai duri. Mi-au rămas în minte cuvintele lui Guns care m-au cam pus pe gînduri: „Puştoaico! Ţine bine minte: să n-ai încredere în nimeni, nici măcar în tine, frate!“

Diana BAŞCHIR

Gaşca lui Barosanu'

În Piaţa Unirii, aşa-zisul centru al Bucureştiului, în parculeţul de lîngă fîntîni, îşi face veacul gaşca lu' Barosanu'. (Aproximativ 30 de tineri între 16 şi 25 de ani.) M-am aşezat pe banca de vizavi, cu gîndul să-i urmăresc, să-i studiez. La scurt timp, trei dintre ei se îndreptau vertiginos spre mine. Mi-am păstrat calmul.

„Singurică, singurică?“ S-au aşezat lîngă mine, şi-au scos o ţigară şi fumau cu tact. Le-am explicat că sînt un jurnalist în devenire şi că trebuie să scriu un articol despre viaţa de cartier. Bucuroşi de faptul că vor deveni „vedete“ cei trei au început să-mi împărtăşească esenţa vieţii lor. Nu se mai opreau. Am încercat să le explic faptul că acest articol este doar o lucrare, dar ei nu mă mai auzeau. I-am întrebat cum au ajuns să facă parte dintr-o asemenea gaşcă, iar cel din dreapta mea a răspuns: „Pe la 14 ani, taică-meu o bătea pe mama angro; într-o zi s-a săturat şi a plecat şi dus a fost. Mulţi dintre noi avem aceeaşi soartă, aceleaşi probleme şi atunci, ca să uităm de ele, ne întîlnim aici în fiecare seară, luăm ceva de băut, ţigări, în serile mai bune, *marfă de calitate*, ne ameţim şi cam atît. Cînd ne plictisim, ieşim la produs: strîngem gaşca, bătem aurolacii, şparlim prin tramvaie, spargem maşini de prin zonă...“ „Au ăştia nişte maşini, mînca-ţi-aş„, interveni cel din stînga, iar apoi continuă. „Dacă ne supără aurolacii îi caftim, iar dacă cineva e şmecher şi-o ia-n bot.“

Cel de-al treilea, un tînăr de culoare, îmi spune în româna lui stîlcită de francez: „Baciu, arătînd spre cel din stînga, e fratele lui Barosanu' şi cît timp Barosanu-i la pîrnaie, el e şefu...“

Dacă am văzut că băieţii cooperează, m-am gîndit să-mi satisfac o veche curiozitate: fetiţele de cartier. Baciu sare ca electrocutat şi cu un zîmbet şters în colţul gurii spune: „Sînt ştoarfe... mama lor, toate la fel...“

În scurt timp apar încă vreo cinci tipi cam la 1,80 şi îi întreabă pe „tovarăşii“ lor: „Ceva nou? Pradă bună. În seara asta ieşim la produs. Şi asta cine-i?“ Baciu barează: „Îi cu mine“. Încremenisem. Cîteva secunde, ce păreau secole, mai tîrziu, Baciu le spune celorlalţi: „Vin acuma“ şi mă trage de pe bancă, apucîndu-mă de mînă. Îmi spune ceva, dar nu înţeleg. Ceilalţi rînjesc.

Traversăm strada, dincolo de privirea celorlalţi şi Baciu îmi spune cu un ton grav: „Să nu mai vii p-aici“.

Iată cum în mai puţin de o oră, poţi fi cu ei şi de-a lor fără ca măcar să-ţi dai seama.

Gabriela NISTOR

îl cunosc pe...

Mircea Moldovan

– preşedinte CNA –

Ce zgomote percepeţi din mass-media, ca preşedinte CNA?

Ce să vă spun, e dificil, că aud multe zgomote care mă stresează... N-o să vă închipuiţi că mă sună parlamentari care îmi spun să iau o licenţă că nu ştiu ce televiziune i-a înjurat. Pe de altă parte, mă deranjează foarte mult tonurile insalubre ale unor emisiuni, publicitatea ce nu respectă legislaţia în vigoare, telefoanele cu 89, bingomania ce bîntuie România. 89.89... e o taxă pe prostie, dar trebuie stopată, aşa cum se spune la reclamele de ţigări, atenţie, face rău sănătăţii, cred că şi aceste telefoane ar putea fi însoţite de un: „Atenţie! E un atac la buzunarul tău!"

Dar şi-n viaţă-i la fel, dacă e unul mai prost?

Cred că e o naivitate...

Inocenţii chiar ajung în situaţii tragice... nepoţi, copii dau telefon, sînt duşi de nas şi se trezesc părinţii cu zeci de milioane datorie, de-şi vînd casa. Se profită! Chiar aici am putea cataloga şi infracţiunile din troleibuz, dacă unul e prost şi nu-şi pune portofelul la piept... treaba lui că l-au furat, şi atunci înseamnă că nu trebuie să mai existe pază. Am încercat să discut cu televiziunile... şi pe problema publicităţii difuzate excesiv... răspunsul a fost că au început să le dea şi mai des. Ca şi cum nu ne-am fi întîlnit, sau dacă ne-am fi întîlnit le-am fi spus „furaţi mai mult".

De ce fac asta?

Mi-au spus: ne-am înjumătăţi veniturile, conform legii. Dacă ştiţi, au fost tot felul de interviuri cu nişte cetăţeni mai bronzaţi în piaţă, ce-i obligă pe ţărani să le vîndă marfa şi ei vînd cu de trei ori preţul, iar cînd au fost intervievaţi, răspunsul lor a fost: Să furăm, să omorîm? Ca şi cînd n-ar fi alte modalităţi de a cîştiga un ban cinstit. Sigur, o televiziune presupune cheltuieli mari şi devine rentabilă după şase-şapte ani, iar noi nu vrem să le distrugem, dar nici nu putem tolera să se încalce legea în halul ăsta.

Ce-aveţi cu Bingo?

A proliferat prin tv. Nu încalcă legea CNA, ci una morală. Strigătul ăla obsedant: „M-aţi scos din foame" e un semn de concepţie şi de prostie. Scoaterea din foame nu se face prin jocuri de noroc. Sigur, s-ar putea să fiu interpretat drept un populist ieftin, dar scoaterea din foame se face prin muncă. Ideile trebuie scoase nu pentru a fura, ci pentru a conduce. Cît mai multe idei de a aduce venit – e un bine pentru societatea noastră.

Vreţi să fim inventivi pe un culoar moral?

Poate sînt conservator, da.

V-aţi uitat la Bingo?

O dată şi am văzut glume de prost-gust. Parcă era toboşarul de prin sate, care anunţa hotărîrile Primăriei, dar acesta avea o decenţă. Povestea asta cu Bingo ne-a aruncat în lumea a treia, iar dacă numai Bingo ne scoate din foame, înseamnă că sîntem săraci cu duhul.

Vă respectă autoritatea televiziunile?

Ce se întîmplă... de exemplu grilele, în principal, ajung la noi în ultima clipă, iar televiziunile schimbă înainte de a ne da noi aprobarea. Bine, acum vom fi excedaţi de campania electorală şi mai mult ca sigur nu vom avea timp să ne ocupăm de Bingo sau 89.89..., aşa că vor scăpa sigur încă un timp. Mai mult, după intervenţiile televiziunilor, unii membri ai CNA şi-au îmblînzit din tonul culpabilizator. Asta e, ce să faci? Nu există o lege împotriva prostului-gust. Dacă prostia ar durea, s-ar epuiza rapid algocalminul de pe piaţă.

Eugen ISTODOR

roluri

Polul visat

La Geografie, am învăţat că există doi poli: Polul Nord şi Polul Sud. La Astronomie, am învăţat că există doi poli: cele două puncte în care prelungirea axei terestre, trecînd prin cei doi poli, intersectează sfera cerească. La Fizică, am învăţat că există doi poli: polul electric pozitiv şi polul electric negativ. La Geometrie, am învăţat că există doi poli: fiecare din cele două puncte în care diametrul sferei intersectează sfera. Şi în vorbirea figurată există tot doi poli: fiecare dintre punctele (situaţiile etc.) aflate la două extremităţi opuse. Pentru toate aceste variante poate fi consultat şi DEX. Ei bine, mass-media vrea să ne convingă, cu tot dinadinsul, că există nu doi, ci trei poli: dreapta, stînga şi... centru! Respectiv, partidele grupate în cele trei poziţii. Încălcînd regulile matematicii, fizicii, geografiei şi logicii, manipulanţii mass-media, ziarişti din presă, radio şi televiziune (fireşte, numai din ţara noastră!), au hotărît înfiinţarea celui de-al treilea pol. Dacă termenul n-ar însemna altceva, această invenţie s-ar putea numi *extra-polare*. Cel de-al treilea pol nu există şi nu poate să existe! El a fost visat de nu ştiu care comentator şi preluat, ca o mare descoperire politică, ştiinţifică, lingvistică, de toţi ceilalţi. Polul mult visat! Polul metafizic! Orice s-ar spune şi s-ar scrie, cei trei poli politici ai societăţii noastre sînt doi: nu dreapta şi stînga, ci extrema dreaptă şi extrema stîngă. Dreapta şi stînga nu sînt poli decît dacă se situează la extreme. Cît despre centru, acesta în nici un caz nu poate fi socotit pol, ci pur şi simplu... centru. Precum centrul cercului, centrul sferei sau centrul Pămîntului. Amintesc toate astea fiindcă este un an electoral, în care lumea şi comentatorii ei ar putea să descopere nu trei ci, Dumnezeu ştie, o mulţime de poli. Dacă, însă, cuvîntul *pol* are în vedere vechea monedă sau bancnotă de douăzeci de lei, ei pot fi mulţi. Dar nu mai mulţi decît bugetul ţării, de curînd votat.

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

CÎTEVA ÎNTREBĂRI: SĂ FIU OARE SINGURUL? DE CE DAI, MĂ? ŞI DACĂ ÎŞI ADUCE AMINTE SĂ NU SE UITE LA TELEVIZOR?

● Winston Churchill despre profesorii săi de la colegiu: „Mi-ar fi plăcut să mă întrebe ce ştiam, dar ei mă întrebau totdeauna ce nu ştiam" (replică din filmul *Tînărul Winston*, Antena 1, 6 aprilie). Cu toate reformele prin care a trecut învăţămîntul, lucrurile au rămas şi astăzi la fel ca la finele secolul trecut... **(T. C.)**

● Avanpremieră la un binevenit număr despre „Idiosincrasii": să fiu oare singurul din această lume care nu gustă dansurile irlandeze ale lui Michael Flatley, vocea pe nas a lui Cristi Tabără şi aceea – ubicuă, deşi oarbă – a lui Andrea Boccelli?... Ei bine, nu: săptămîna trecută l-am văzut, într-o secvenţă „Euronews", pe Papa Ioan Paul al II-lea astupîndu-şi urechile în timp ce cînta ultimul dintre cei amintiţi! E un început. **(a. l. ş.)**

● Un strigăt de femeie în noaptea bucureşteană, undeva, pe Calea Griviţei, la răscrucea cu Buzeşti: „De ce dai, mă, de ce dai? Nu ştii să înjuri?". **(R. C.)**

● Seṇatorul independent, regizorul Sergiu Nicolaescu revine în partidul domnului Iliescu: cînd l-a părăsit a făcut caz de deosebirile de principii. Acum spune că unui artist nu i se poate cere să fie disciplinat, iar ca regizor, pentru a face filme (valoroase, se înţelege), are nevoie de sprijinul unui partid puternic cum este PDSR. Şi dacă după ce le ia banii, îşi aduce aminte din nou că este un artist independent şi nedisciplinat? I s-a mai întîmplat. **(M. B.)**

● Citim în *Formula AS* (nr. 412): „De ce să nu vă uitaţi la televizor? Televizorul îţi uşurează viaţa, te informează 24 de ore ce mai e prin lume. Foloseşte-te de el, dar cu dibăcie, fii stăpîn pe tine, televizorul este mersul tău pe stradă (...) Eu sînt convins că Apostolul Pavel ar fi deschis televizorul, dacă ar fi fost atunci să-l difuzeze pe Hristos". Opiniile aparţin părintelui Arsenie Papacioc de la Techirghiol, un venerabil monah în vîrstă de 86 de ani, considerat „un sfînt" cu care sîntem contemporani. **(T. C.)**

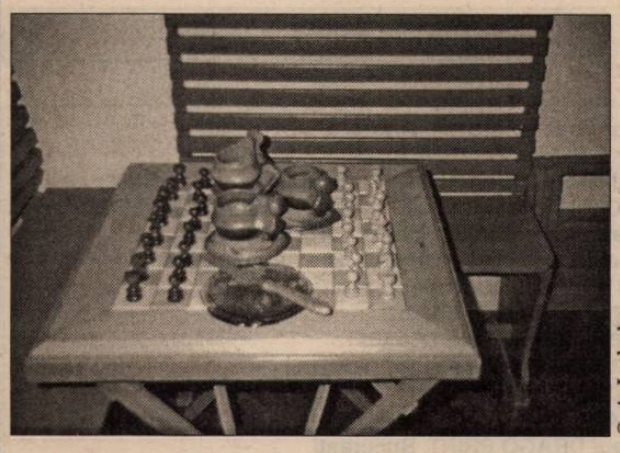

© A. Iordache

CÎTEVA MOSTRE: DE ÎNVIERE, DE GLOBALIZARE, DE BUCĂTĂRIE, DE CÎINI, DE GARD

● Aurel Ţicleanu este cel mai bun comentator dintre fotbalişti sau cel mai bun fotbalist dintre comentatori. Oricum, el poate spune ceva, spre deosebire de alt fotbalist convertit, Rică Răducanu. Şi de cînd e comentator, Ţicleanu împrumută stilul bombastic-înălţător al lui Ionel Stoica. O mostră: deşi Braşovul pică în B, tot sîntem după o săptămînă mare, creştinismul crede în învierea morţilor şi Braşovul va reveni. De unde se vede că Dumnezeu, deşi nu a fost braşovean, ci craiovean, era fotbalist. Oricum, aşteptăm cu interes schimbarea la faţă a Craiovei, înălţarea Rapidului la ceruri în campionatul următor (cupa şi campionatul) şi dispariţia cinei cea de taină a „Cooperativei". Să ne audă Dumnezeu şi Hagi. **(C. G.)**

● Mergînd pe o stradă centrală din Anvers, văd în faţa unui magazin de bijuterii un rus cîntînd „Kalinka", acompaniindu-se la balalaică, pentru a căpăta cîţiva bănuţi de la trecători. Ceva mai încolo, după ce trec de „Ristorante Cosa Nostra – italiaanse traiteur", văd în faţa filialei unei bănci multinaţionale, între un restaurant argentinian şi o berărie pur belgiană, patru lăutari români care cîntau, sub privirile unor turişti japonezi, o sîrbă neaoşă. Iată, îmi zic, pe numai cîteva sute de metri, o mostră de globalizare şi multiculturalism... **(M. V.)**

● Publicitatea creează asocieri uluitoare, pe care nici cu gîndul nu le-ai fi gîndit: *Bucătărie şi destin*. Aşa îşi intitulează uleiul *Bunica* unul din concursurile promoţionale, în urma căruia poţi cîştiga nu ştiu ce aparate electrocasnice şi mobilier (evident, de bucătărie) Mobexpert. Iată cît de domestic şi palpabil a devenit Destinul în zilele noastre. **(I. P.)**

● În zona Parcului Herăstrău a apărut un afiş nou: „Frizer de cîini". Latura de jos a afişului cuprinde numărul de telefon al specialistului şi cel de mobil, uşor detaşabile. Trei-patru au fost deja desprinse, cu grijă, semn că oferta este luată în serios. Mai neobişnuit e faptul că afişul nu este mîzgălit de vreo propunere şocantă adresată echipei „Dinamo" sau „Stelei", de vreo obişnuită formulă porno de care nu scapă nici o hîrtie afişată în jur, indiferent ce anunţă aceasta. Motivul decenţei rămîne încă misterios. **(T. C.)**

● „Mai nimic: 50 de mii pentru gard, că trebuie să ne facem gard nou" – ţi se răspunde la modesta bisericuţă de cartier de la marginea Bucureştiului, de pe strada Reşiţa, cînd întrebi cam cît ar costa un botez. Răsufli uşurat, dar după acest moment de *respiro*, se continuă: „Şi 50 de mii pentru apă caldă." Te întrebi dacă vor să-şi bage şi apă caldă, dar n-ai timp să-ţi dai răspunsul. „Şi 50 de mii pentru dascăl." Pînă la urmă, te gîndeşti că la un asemenea eveniment poţi să dai şi tu o sumă mai mare bisericii... „Şi 400 de mii pentru părinte" – adaugă vocea binevoitoare. **(C. P.-B.)**

CÎTEVA MIROSURI: DE VIAGRA, DE VITRINĂ, DE FIERBINTE

● Dragostea vă ameninţă calculatoarele: cel mai nou virus care a băgat spaima-n circuite se numeşte „ILOVEYOU" şi e originar de undeva din Filipine, o ţară în care dragostea neprotejată miroase a formatare de hard-disk. **(C. M.)**

● Textul unui autocolant văzut pe un camion: „Niagara falls, Viagra rises". **(M. V.)**

● După ce se întunecă şi se închid prăvăliile, în Bucureşti, oamenii fără casă îşi găsesc ocupaţie. Aşezaţi pe diverse păturI sau sacoşe (din care răsar gîturi de sticlă), se uită la televizor prin geamurile magazinelor de produse electronice. Uneori pot să aleagă din mai multe programe, fiecare televizor expus fiind potrivit pe alt canal. În timpul meciurilor de fotbal se dă chiar o luptă pentru locuri mai bune, mai aproape de vitrină. Lumina televizoarelor se reflectă în ochii lor roşii. Oameni amărîţi. **(A. M.)**

● La Piaţa Moghioroş (sau cum i s-o mai fi zicînd acum), o dugheană cu un nume care se vrea îmbietor: „LINIA FIERBINTE DE GOGOŞI". **(D. S.)**

© D. Stanciu

O euforie a libertăţii

– convorbire cu prof. univ. Zoe PETRE –

Piaţa Universităţii a fost numită o nouă Agora, o spălătorie a sufletelor, o Curte a miracolelor, cel mai curat parlament din istoria României – cu toate că nu cuprindea şi opoziţia – sau „unul din spaţiile cele mai pure ale acestui pămînt". În acelaşi timp Revoluţia devenea „lovitura de stat", „scenariul", „marea îmbulzeală", „loviluţia". Pentru a reda evenimentelor din decembrie '89 puritatea iniţială singura soluţie era „încă o revoluţie". În Piaţa Universităţii se recunoştea, implicit, că o revoluţie avusese totuşi loc. Dar, în opinia participanţilor la marea manifestaţie de protest din centrul capitalei ea trebuia trecută „pe curat", fără mistere, îndoieli şi dezamăgiri. În decembrie '89 oamenii ieşiseră împreună în stradă animaţi de spiritul revoltei necruţătoare: în Piaţa Universităţii experimentau împreună spiritul civic, aşa cum era el înţeles în acel moment. Cum ne raportăm după 10 ani la ceea ce s-a întîmplat în Piaţa Universităţii?

Schimbare şi legitimitate

Stimată doamnă Zoe Petre, în ce măsură opoziţia din '90 ajunsă la putere în '96 se simte legitimată de Piaţa Universităţii, de aspiraţiile protestatarilor de atunci, de intransigenţa lor?

Faţă de fenomenul Piaţa Universităţii se pot adopta două puncte de vedere, cel personal, subiectiv, şi cel analitic, necesar după trecerea a 10 ani. Una e afilierea pe care o resimte sau o mărturiseşte preşedintele Emil Constantinescu, alta e relaţia partidelor aflate la putere, care au fost în raporturi variate cu Piaţa Universităţii. Nu trebuie uitat că acolo se striga cu mare elan „noi nu sîntem partide". Acel punct de vedere este şi acum reproşat manifestanţilor din Piaţa Universităţii de către partidele care au beneficiat cel mai mult de spiritul Pieţei Universităţii. Pe de altă parte, PD, care atunci era parte integrantă din FSN, devenise beneficiarul alegerilor din '90 şi se afla la guvernare. E de presupus că n-are cum să se simtă prea aproape de Piaţa Universităţii, de care era contestat pe faţă. Chiar dacă ţinta principală era Ion Iliescu, totuşi contestaţia viza întregul FSN, din clipa în care el s-a decis să se transforme în partid. Indiferent de poziţia lor de acum, cei care au fost parte la această acţiune este evident că n-au cum să se raporteze detaşat sau cu mare simpatie faţă de Piaţa Universităţii. S-a pus de multe ori întrebarea dacă actuala putere se consideră „depozitara Pieţei Universităţii" şi dacă marea manifestaţie protestatară din '90 i-a dat în mod precumpănitor legitimitatea. Legătura există: ce s-a început în Piaţa Universităţii s-a încheiat, cumva, prin alegerile din '96. Dar, ca în orice acţiune omenească, nu întotdeauna ceva ce începe se încheie cum ai putea prevedea.

În 1990 eraţi decan al Facultăţii de Istorie şi vă aflaţi în proximitatea Pieţei Universităţii. Faptul acesta vă dădea o vedere mai exactă asupra lucrurilor sau, dimpotrivă, tocmai apropierea putea deveni un obstacol?

Sigur că proximitatea mă ţinea mai informată decît pe alţii, dar mai depinde şi ce vezi din această proximitate. Şi secretarele mele se aflau în aceeaşi apropiere teritorială de Piaţă dar erau moarte de frică, iar ca să ajungă la facultate ocoleau pe la Rosetti, pe unde puteau, nu cumva să calce pe acolo.

Nu credeţi că asta se întîmpla şi fiindcă ieşirea în stradă înseamna, atunci, pentru multă lume, numai revoluţie, violenţă, atac la ordinea abia înfiripată. Ieşi în stradă, cade şeful statului. Dreptul la protest părea ceva foarte nou.

Pentru unii părea ceva chiar anormal. Îmi amintesc că în prima lună după revoluţie m-am întîlnit pe stradă cu soţia unui fost student. „Doamnă, ce frică mi-a fost pe 21! Ieşisem la cumpărături cu colegele şi i-am văzut pe ăia din Piaţă care strigau: «vrem să fim liberi». Vai de mine! Ăştia sînt scăpaţi de la nebuni, auzi ce strigă, mi-am zis, şi-am fugit acasă cît m-au ţinut picioarele". Tot aşa, ţin minte că în Piaţa Universităţii, treceam la un moment dat pe lîngă o bătrînă care comenta, pentru sine, ceea ce auzea că scandează manifestanţii. Se striga „21/22 – cine-a tras în noi"?, „Dar de ce să ne mai batem capul cu asta? Oameni buni, a trecut aproape jumătate de an de-atunci". Încercarea de a uita, neimplicarea, evitarea întrebărilor erau reflexe bine însuşite în timpul dictaturii.

Se spunea adesea în acele zile, şi opinia încă mai circulă, că revoluţia ne-a unit, iar Piaţa Universităţii a împărţit societatea în mod artificial.

În decembrie '89 marea majoritate a intelectualilor şi-a închipuit că toată lumea era împotriva lui Ceauşescu – şi s-a văzut că nu, iar motivele de împotrivire faţă de dictatură nu erau în cazul tuturor aceleaşi. Ele au fost foarte diversificate, de fapt, şi o dată cu apariţia Pieţei Universităţii s-a văzut foarte clar că societatea românească era extrem de divizată; de asta s-a şi ajuns la forme de ostilitate faţă de manifestaţia din Piaţă.

Ostilitate care, să recunoaştem, nu era numai a structurilor puterii contestate, ci şi a unei părţi din populaţie. Nu toţi cei ce nu se puteau obişnui cu blocarea Pieţei sau cumpărau trandafiri erau foşti nomenclaturişti, nu toţi cei care observau şi elementele declasate care se amestecau printre manifestanţi tînjeau după Ceauşescu.

Elementele declasate, jucătorii de alba-neagra sau vînzătorii de ţigări de contrabandă au existat, dar în ce proporţie şi ce impact avea prezenţa lor acolo? Personal, cred că erau anume toleraţi de poliţie ba chiar încurajaţi să stea acolo: „dădeau" foarte bine cînd filma televiziunea pentru a prezenta Piaţa numai într-o anumită lumină nefavorabilă. Piaţa Universităţii arăta altfel în primele zile ale lui mai, în special după ora 6, cînd în marea de oameni care se afla acolo cei cîţiva neaveniţi se pierdeau complet; iar acelaşi loc, după alegeri, cînd majoritatea formaţiilor organizatoare s-au retras, şi-a schimbat complet aspectul. Acolo au mai rămas cîţiva tenaci, inşi care rămîn totdeauna după astfel de evenimente, iar invazia de lumpeni s-a văzut din plin. Ce rămăsese acolo nu mai avea legătură cu spiritul iniţial al Pieţei.

Maturizare

Pe studenţii dvs. de atunci i-aţi sfătuit să meargă în Piaţă?

Am avut în acele zile o mare grijă, o rezervă quasiobsesivă să nu cumva să vorbesc cu ei despre tema asta. Nu era corect să uzez de autoritatea mea de decan pentru a da sfaturi politice. Am aflat mai tîrziu, dar n-am avut cum să verific, că un grup dintre studenţii mei s-ar fi adunat şi-a dezbătut dacă să participe la manifestaţia din Piaţă ca grup sau individual. Pînă la urmă au decis să nu se afişeze ca grup, să facă fiecare, ca persoană, ce vrea, pentru că bătălia politică în interiorul facultăţii era foarte grea, contestarea profesorilor se desfăşura din plin. Studenţii voiau atunci să aşeze corpul didactic pe o temelie profesionistă foarte serioasă şi au înţeles să nu complice lucrurile. E adevărat că, în perioada aceea de început, facultatea noastră a avut un mare avantaj: participanţii direcţi la revoluţie au fost dintre studenţii cei mai buni, ei au venit cu o aură eroică şi au adunat în jurul lor crema facultăţii cînd era vorba de o iniţiativă.

După 10 ani, Piaţa Universităţii nu cumva apare şi ca un handicap pentru guvernanţi? De pildă, s-a făcut greva foamei pentru o televiziune independentă. Acum, se spune că televiziunea e controlată de putere, alţii îi reproşează că se dă cu' opoziţa. Cei din Piaţa Universităţii au vrut un post de televiziune liberă; astăzi există mai multe, comerciale însă, ceea ce nu-i acelaşi lucru.

Cînd s-a cerut un post de televiziune independentă nimeni nu s-a obosit să definească complex şi riguros noţiunea, pentru că, de fapt, războiul se ducea cu televiziunea dependentă, care făcuse din Piaţa Universităţii un pandemonium. Cînd apar mai multe posturi, e în firea lucrurilor ce ele să fie expresia unui pluralism de opţiuni. Un caz ceva mai complicat e cel al televiziunii publice, unde într-adevăr progresul conceptual a fost important, de la o televiziune independentă la un post public, aflat adică în serviciul întregii comunităţi civice. Eu cred că aici se face, totuşi, o greşeală principială, în măsura în care se consideră că mozaicul de opinii pe care îl prezintă televiziunea publică e o formă de obiectivitate. Nu înseamnă că dacă transmiţi, fără discernămînt, opinii şi aspecte care se bat cap în cap eşti obiectiv, ci doar incapabil de claritate.

O altă cerinţă imperioasă a Pieţei Universităţii a fost aplicarea imediată a punctului 8 din Proclamaţia de la Timişoara. Faptul nu s-a întîmplat pînă acum, iar într-unul din discursurile sale preşedintele Constantinescu a spus că Punctul 8 de la Timişoara este depăşit. Cum comentaţi?

În primul rînd n-a spus asta. Aşa a titrat presa. Preşedintele a afirmat că alegerile din '96 au însemnat, în realitate, punerea în practică a punctului 8 din Proclamaţia de la Timişoara şi, ca urmare, n-ar mai fi imperios necesar ca el să facă obiectul unei măsuri legislative anume. Iar faptul că, în esenţă, punctul 8 şi-a găsit aplicarea, nu poate fi contestat: pentru prima dată, în 1996, ca rezultat al unui vot liber, persoanele care au exercitat funcţii importante în aparatul comunist au intrat în opoziţie. Mai e ceva. Au trecut 10 ani, timp în care societatea românească, ne place sau nu, s-a schimbat fundamental. Nu poţi să rămîi cu aceleaşi idei. Sînt doar cîteva idei-far de-a lungul istoriei care rămîn nemodificate vreme îndelungată. În majoritatea cazurilor, ideile se schimbă după modificarea peisajului societăţii. Pe de altă parte, am învăţat, între timp, că toate organismele internaţionale, cu care avem de-a face şi în care vrem să ne integrăm, nu privesc cu ochi buni asemenea discriminări. Şi, pînă la urmă, deşi şi eu am fost parte a acelei Pieţe a Universităţii şi am susţinut revendicările ei, cred că rezolvarea cea mai corectă a problemei ar fi următoarea: cetăţeanul să ştie exact cine este persoana cu care este îndemnat să voteze sau nu. Cine a fost secretar de judeţ se ştie, calitatea asta n-are cum să fie negată. Dar cine dădea informări despre colegi, şi ei ajungeau la puşcărie, n-ai de unde să ştii, deocamdată. În momentul în care alegătorul află cu cine are de-a face e dreptul lui să decidă dacă îi pasă sau nu de acest lucru.

Cum aţi comenta evoluţia unor personaje de prim plan în Piaţa Universităţii: Marian Munteanu, Mihai Gheorghiu, Roncea ş.a.?

Cel mai uşor îmi e să vorbesc despre Mihai Gheorghiu cu care sînt şi acum într-o relaţie colegială. El este deputat PNŢCD, o personalitate care a căpătat o substanţă politică interesantă, mi se pare clar în gîndire, e un om serios pe care te poţi bizui. Evoluţia politică a lui Marian Munteanu, după 1992, cînd şi-a lansat „mişcarea", nu-mi mai e familiară. Ştiu că apare, meteoric, în cîte o ştire de presă, dar, personal, cred că face parte dintre cei care îşi epuizează vocaţia într-un singur eveniment, într-un singur gest. De altfel, el nici n-a fost primul vorbitor din balconul Universităţii, acela a fost Stelian Tănase, el a deschis seria cuvîntărilor. Au vorbit atunci foarte mulţi: dacă Ana Blandiana, Liiceanu, Leopoldina Bălănuţă – ca să dau doar cîteva nume dintr-o sumedenie – erau figuri foarte cunoscute publicului, cu experienţa comunicării directe, alţi intelectuali de mare clasă – mă gîndesc la prof. Alexandru Zub, la Mihai Şora, la Petru Creţia – erau, poate, mai puţin obişnuiţi să se adreseze unei mari mulţimi. Evenimentele explozive – iar Piaţa Universităţii n-a fost unul banal! – oferă o cale de manifestare unor temperamente foarte diferite. E adevărat că, dintre toate persoanele enumerate, Marian Munteanu a avut rolul de a focaliza o anumită emoţie publică, dar cred că şi-a epuizat valenţele în acel moment. Se poate spune că liderii Pieţei Universităţii au avut opţiuni foarte diverse, pe care şi le-au exprimat pentru un moment în acest fenomen special, dar odată ce acest fenomen s-a încheiat, fiecare din ei a plecat pe drumul său, asumîndu-şi libertatea.

S-a spus că Piaţa Universităţii a fost un fel de volumul II al revoluţiei din decembrie: cît de adevărată e comparaţia?

A fost fără îndoială un moment recuperator, fiindcă poate că mulţi dintre cei care erau acolo n-au fost pe stradă în 21 decembrie şi-atunci aveau de recuperat o onoare, în sensul participării la un eveniment. Sigur că nu mai era acelaşi lucru.

Iar spre deosebire de revoluţia care, cu puţine excepţii, părea că n-a avut adversari cu identitate precisă, Piaţa Universităţii avea şi de o parte a baricadei şi de alta feţe, gesturi, identităţi inconfundabile. Credeţi că a avut şi un stil caracteristic? Care?

Cred că una din cauzele fundamentale pentru care comunismul s-a prăbuşit e aceea că n-a reuşit în nici un fel să lase un spaţiu pentru manifestarea liberă a sentimentului de „sărbătoare". Or, din acest punct de vedere, dimensiunea ludică a Pieţei Universităţii a fost enormă. Humorul, improvizaţia, folkul – chiar şi partea aia cu lumînările şi rugăciunea, partea ritualistică – aparţineau unor oameni care aleseseră firesc o formă de a fi împreună.

Aşa a fost tot timpul? În felul acesta se comporta toată lumea de acolo?

Reacţii absolut controlate şi absolut unitare n-aveau cum să fie, normal. Dar, în durata ei, manifestaţia şi-a conturat un stil, dominat de sentimentul euforic de libertate. Faţă de contestatarii Pieţei sau de adversari au fost, izolat, şi reacţii mai agresive, la început. Dar nu pot să uit indignarea unei persoane care se bucura în 13 iunie că, în fine, „golanii au fost evacuaţi din Piaţă". Ea povestea indignată unui bărbat, cum, trecînd prin Piaţă şi auzind ce se strigă acolo s-a gîndit să le spună manifestanţilor vreo două. „Şi ştiţi ce mi-au făcut? Da' ştiţi ce mi-au făcut – şi spunea asta în crescendo, aproape înecîndu-se de furie. M-au aplaudat! Auzi!" Sentimentul de insultă, de frustrare şi de neînţelegere al acestei persoane faţă de o reacţie la urma urmei ironică, era, în mod evident, mult mai greu de suportat decît dacă ar fi călcat-o în picioare, bătînd-o. „Ei, fir-ar ei să fie, să le dea poliţia la cap, că nu e altă soluţie cu ăştia!".

Piaţa Universităţii a fost o Agora, ca-n vechea Grecie, în copilăria democraţiei?

Figurile de stil sînt permise în orice expresie publică. Problema fiecăruia dintre noi e cît de mult le luăm în serios şi cum le asumăm sensul profund.

Pagină realizată de Tita CHIPER

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: dilema@fcr.algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Adrian CIOROIANU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Olga MACHIN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

Anul VIII

nr. 379

19-25 mai 2000

16 pagini 3000 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

...acum, la-ntors acasă

© F. Andrieş

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

„Doar întoarcerea în ţara natală, după o îndelungată absenţă, poate dezvălui stranietatea substanţială a lumii şi a existenţei.“

Milan KUNDERA – „TESTAMENTELE TRĂDATE“

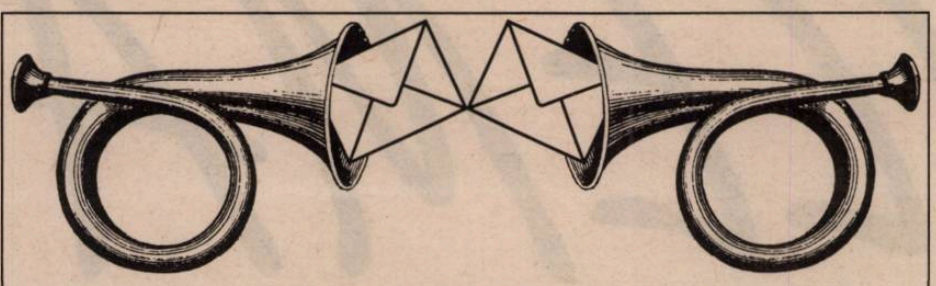

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 377: „*(In)fidelitatea*“

„Sînt prea vast pentru a fi fidel!“

[...] Atunci cînd trăieşti cu adevărat se întîmplă foarte rar ca oamenii să te înţeleagă. Se supără pe tine şi îţi spun că eşti egoist pentru că îi răneşti, pentru că nu-ţi pasă de sentimentele lor. Pînă în prezent, pot să afirm cu mîna pe inimă că nu există nici o fată care să mă cunoască exact aşa cum sînt în realitate. În fiecare relaţie sentimentală mă diluez voluntar, torn multă apă peste conţinutul meu real. De ce fac asta? Pentru că numai aşa sînt considerat bun de băut, numai aşa pot fi consumat. Nici o fată nu m-a gustat cu adevărat pînă în prezent. Nu cred că mi-ar putea suporta gustul. Aş vrea ca una, măcar una, să aibă curajul de a mă gusta cu adevărat. Şi ar fi spre binele ei, pentru că doar atunci aş fi capabil să-i dăruiesc totul, fără nici o reţinere. Pînă acum nu am fost total în nici o relaţie, ci am iubit şi am dăruit doar în fragmente. Şi aceasta nu pentru că aş fi incapabil de iubire şi de dăruire, ci pentru că nu pot dărui decît dacă mă simt în armonie cu mine însumi, nu pot dărui decît din integralitatea mea.

Îmi este cu desăvîrşire imposibil să fiu cu toată inima într-o relaţie cu o fată care îmi cere fidelitate, chiar dacă pe căi ocolite, într-un mod indirect. Firea mea nu este cea a unui om fidel. Mă simt prea vast pentru a încăpea într-o singură poză, într-un singur tablou. Am nevoie de spaţiu, am nevoie de continuă provocare, de continuă explorare. Fidelitatea, simpla idee a fidelităţii, mă îmbătrîneşte, mă usucă, nu mă lasă să respir. În plus, cine îţi pretinde fidelitate nici nu te iubeşte cu adevărat, nici nu înţelege prea multe din viaţă. Omul pur şi simplu nu este făcut să fie fidel. Fidelitatea este un concept execrabil şi un mod de viaţă absolut nenatural. Voi acuza în orice clipă de ipocrizie acea persoană care ar pretinde că nu este sau că nu a fost niciodată tentată de a experimenta iubirea şi sexualitatea în afara relaţiei constante. Fidelitatea este reprimare, este uciderea naturaleţii. Nu accept decît un singur gen de fidelitate – autofidelitatea, faptul de a fi fidel faţă de tine însuţi. Iar atunci cînd eşti fidel faţă de tine însuţi, nu mai poţi să fii fidel faţă de nimeni.

Nu am fost creaţi să fim fideli. Fidelitatea nu se află inclusă în gena noastră, în zestrea noastră genetică. A fi fidel este împotriva naturii, împotriva structurii noastre lăuntrice. Poate doar ingineria genetică să fie capabilă să creeze omul fidel, omul cu adevărat fidel, genetic fidel!... Cum ai putea fi în acelaşi timp fidel şi viu?!...

(...) Cu cît înaintez mai mult în vîrstă, cu atît îmi devine mai clar faptul că oamenii sînt nebuni. Nu există nici o „forţă întunecată“ care să le fie potrivnică. Nici nu ar fi nevoie, pentru că nu există duşman mai mare al omului decît omul însuşi. Şi spun că lumea e nebună pentru că refuză să privească adevărul de sub nasul ei. Peste tot în lume se ridică ochii către cer ori de cîte ori apare o problemă care trebuie rezolvată. Oamenii nu au curajul să înfrunte singuri realitatea, să privească în ei înşişi fără temeri şi, mai ales, fără prejudecăţi. Pentru că dacă ar face-o, ar găsi rapid falsitatea multora dintre principiile după care îşi conduc viaţa. Printre care şi „fidelitatea“.

Liviu PLEŞOIANU
str. Teiul Doamnei 19, bl. 39, sc. A, ap. 11, Bucureşti

Nr. 376: „*Hyde Park*“

„De ce să nu avem şi unul al nostru?“

Dacă nu este dovedit faptul că Elvis trăieşte, că Nostradamus a avut dreptate sau că Dracula chiar era ardelean, ştim însă cu certitudine că (pardon cacofonia) Caragiale umbla printre noi. Şi, în plus, a lăsat libere şi propriile-i personaje. Ele chiar s-au multiplicat ca o distribuţie cu mai multe variante interpretative. E greu azi să te hotărăşti care dintre personalităţile (?) ce ne intră zilnic în casă prin fereastra sticloasă a televizorului ori prin albul cretos al ziarelor este mai Agamiţă Dandanache decît celălalt, mai Ziţa ca alta, mai sucit decît Cănuţă omul cu acelaşi (re)nume. Iar ca şi românul imparţial, de-un par examplu, dacă englezii au Hyde Park-ul lor, noi de ce să nu-l avem pe-al nostru? Doar că democraţia noastră originală a transferat verdele inconfundabil al gazonului englezesc într-un cărămiziu prăfuit de piele şi catifea parlamentară. Iar noi stăm (uitînd că butonul telecomenzii ori mărunţişul pentru ziarul de dimineaţă se află în mîna noastră) şi ne holbăm la adaptările (ne)voite după „O scrisoare pierdută“ sau „O noapte furtunoasă“. Diferenţa dintre un Hyde Park şi altul este că unul se trage din Marea Carte a Libertăţilor, iar celălalt din Marea Literatură a lui Caragiale. Ghiciţi dumneavoastră. care e Hyde Park-ul lor şi care al nostru. Scuzaţi. Pardon. Bonsoar.

P.S. Haide(ţi) mai bine în Park, că s-a făcut frumos afară!...

Zomir DIMOVICI
reacţionar

Replica pesimistului din Cluj către QSCHI

Am citit cu deosebită plăcere scrisoarea domnişoarei Laura Munteanu din Botoşani (publicată în numărul 375 al *Dilemei*) însă cred că se cuvin cîteva observaţii din partea celui care a fost, cu atîta patimă, combătut.

Din punctul meu de vedere, a fi realist atrage după sine întotdeauna un dram de pesimism mai ales atunci cînd ai ca obiect de discuţie realitatea culturală şi socială care ne înconjoară. Din această cauză nu sînt de acord cu eticheta de pesimist care mi-a fost atribuită în această scrisoare şi cu atît mai mult vreau să-i spun domnişoarei că la vîrsta de „aproape 17 ani“ am fost şi eu la fel de optimist ca şi dînsa. Mai mult, am fost optimist chiar şi cînd am fost declarat admis la Facultatea de Ştiinţe Economice unde am crezut cu putere că voi reuşi să-mi duc la îndeplinire dorinţa de a cunoaşte tot ce se poate despre domeniul care mă atrăgea atît de mult, cel economic. Nu vreau să inspir din nou pesimism, de aceea nu voi spune decît că gîndurile mele nu sînt tocmai aceleaşi după 3 ani de studenţie şi încerc din răsputeri să privesc cu optimism perioada ce va urma după absolvire – obţinerea unui loc de muncă. Şi acest lucru nu este important doar din punct de vedere material, ci are un rol de finalitate a muncii pe care am depus-o cît timp am fost student, dar şi a dorinţei de a realiza mai mult, de a schimba pe cît se poate unele mentalităţi, de a demonstra că se pot obţine rezultate şi aici (în ţară).

Ştiu cîte reviste de cultură există în liceele din România şi, lăsînd la o parte pesimismul şi generalizarea, am avut ocazia să discut cu foarte mulţi elevi care erau supăraţi de faptul că într-un fel sau altul au *trebuit* să cumpere o astfel de revistă (accentuez: nu are importanţă cine şi cum, sau unde anume). Cred că în această situaţie cultura trebuie promovată nu neapărat vîndută. Este păcat de irosirea atîtor talente şi valori care sînt înghiţite atît de ignoranţa colegilor cît şi de cea a adulţilor. Pe de altă parte, trebuie să mai spun că spre surprinderea mea, am ajuns ca să nu mai pot urmări un film sau un spectacol de teatru (cu adevărat valoroase) în linişte din cauza unor manifestări zgomotoase ale unor persoane (atît elevi cît şi studenţi), care nu se regăsesc deloc în astfel de evenimente culturale. Şi mai îndrăznesc să întreb (nu are importanţă cine îmi răspunde) dacă facem cultură pentru cultură, sau cultură pentru public?

Cît despre tinerii amintiţi în scrisoare, care demonstrează că nu e totul pierdut, aş vrea să o întreb pe domnişoara Laura Munteanu: este convinsă că aceştia îşi vor găsi aprecierea pe care o merită aici în ţară după ce îşi vor termina studiile? Eu zic că probabilitatea e foarte scăzută. Şi atunci mai îndrăznesc să reflectez: ce facem noi, tinerii, pentru a schimba această stare de fapt?

Am tot respectul pentru tinerii elevi care demonstrează prin scrisorile lor că nu e totul pierdut, dar puterea lor este oarecum ineficace în faţa majorităţii mediocre. Pe de altă parte, atunci cînd eu am redactat scrisoarea am sperat că greşesc. Aş fi vrut ca şi eu şi dumneavoastră să primiţi o mulţime de scrisori de indignare din partea celor pe care i-am numit ignoranţi sau de nivel mediocru. Iată că nu a fost aşa. Eu am primit o singură scrisoare, de la o absolventă de facultate care era întru totul de acord cu mine şi cu care corespondez acum cu plăcere despre ceea ce este tineretul astăzi. Dacă am greşit generalizînd, mi-ar plăcea ca toţi cei pe care i-am jignit să-şi facă simţită prezenţa şi să demonstrăm împreună că tineretul este o forţă care poate schimba mentalităţile greşite şi poate participa constructiv la menţinerea democraţiei.

Pe de altă parte aş îndrăzni să spun că aceşti tineri, care au într-adevăr ceva de spus şi care s-au săturat de mediocritatea din jur, merită o pagină sau măcar o rubrică permanentă în *Dilema*, pentru că, aşa cum spunea şi Laura Munteanu, lor li se adresează în primul rînd acest săptămînal.

Urez succes celor de la QSCHI şi tot ceea ce doresc eu pentru ei este să reuşească să schimbe ceva, să învingă mediocritatea şi ignoranţa celor din jur. Şi mai mult, să rămînă în ţară!

În încheiere aş vrea să vă relatez o întîmplare care mie mi-a dat puţin de gîndit.

Într-una din pauzele unui curs plictisitor, în timp ce eu citeam încîntat noul număr din *Dilema*, o colegă se apropie de mine şi mă întreabă sfios:

„Ce citeşti?“

Nu i-am răspuns imediat deoarece nu-mi puteam dezlipi ochii de pe articolul respectiv, însă ea a observat numele din colţ. Replica a fost:

„A... *Dilema*?“

„Da, *Dilema*.“

„*Caţavencu* nu citeşti?“

„Nu.“

„Cum de nu citeşti şi *Caţavencu*?“

„Nu-l citesc deoarece nu-mi place.“

„Mă gîndeam că dacă citeşti *Dilema*, ar trebui să-ţi placă şi *Caţavencu*.“

La care eu am rămas fără cuvinte. Iată ceva ce nu ştiam despre mine.

Aşadar, hai să fim optimişti!

Ciprian DIOŞAN
student, Facultatea de Ştiinţe Economice, Cluj-Napoca

Nr. 369: „*Ei, românii*“

Despre articolele domnilor Predescu şi Agache

Dintre reacţiile critice la adresa domnului Attila, le-am reţinut pe cele ale domnilor A. Predescu şi A. Agache.

Primul adresează o recomandare domnului de origine maghiară şi anume de a se distanţa de opinia comună, de a-şi schimba modul de percepţie a românilor bazata pe prejudecăţi ce nu-i fac cinste. Această scrisoare, după părerea mea, trebuia înmînată domnului Sántha şi nu publicată în revistă. Mie mi se pare că dvs. v-aţi folosit de această scrisoare pentru a vă sublinia propriile nemulţumiri la adresa acestui articol, cînd mai corect ar fi fost pur şi simplu să nu-l publicaţi dacă nu vă plăcea. (Nu întotdeauna ce ne place şi ce nu ne place face legea la *Dilema* – mai avem şi alte criterii... – *n. red.*) Orice descriere a unui grup implică folosirea de prejudecăţi, stereotipuri. Sînt sigur că dacă acestea ar fi fost favorabile românilor, nimeni nu s-ar fi grăbit să i le impute domnului Attila. Eu înţelesesem din nota editorului de la momentul respectiv că dacă acest articol a fost publicat, aceasta se întîmpla ca să cunoaştem percepţii care există despre noi şi nu ca să fie luate la rost.

Dacă întreaga scrisoare a domnului Predescu ne spune că în articolul domnului Sántha există prejudecăţi, scrisoarea domnului Agache ne spune că există şi informaţii false. În privinţa caracterului şi comportamentului domnului Agache „torţionarul“ înclin să-i dau dreptate domnului Agache, însă există circumstanţe atenuante pentru domnul Attila. Acesta a crescut de mic cu convingerea că acest Agache este un personaj periculos; mai tîrziu, aflînd că acesta a căpătat titlul de erou, era normal să se revolte. Domnul A. Agache reproşează lipsa datelor concrete din articolul incriminat. Însă, acesta uită că domnul Attila nu face o analiză a cazului Agache, ci arată doar cum acesta a contribuit la evoluţia percepţiei sale cu privire la români. Aceste informaţii sînt, bineînţeles, binevenite, dar ar trebui ca reproşurile să lipsească.

Prin toate acestea nu vreau să spun că articolul cu pricina este imun la orice critică. De exemplu, metoda de argumentaţie are destule puncte slabe (n-am înţeles de unde apăruse acel complex de inferioritate).

Oricum, acest articol nu mi se pare atît de criticabil precum domniilor voastre, fapt care m-a şi determinat să scriu aceste rînduri.

Cu sinceritate,

A.V.M.

radio deltarfi 93.5 fm
Ascultă
ce mică e lumea!

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Modele de succes**
- **Fani, suporteri, militanţi**
- **Iluziile şi deziluziile democraţiei**

Ce căuta neamţul în Valea Jiului

În revista *22*, numărul 19 (9-15 mai a.c.) este publicat articolul unui ziarist neamţ, Keno Verseck, despre familia unui ex-miner din Valea Jiului. Unul dintre acei exmineri care, în indiferenţa naţională, şi-au dat foc. Iar articolul e, de fapt, republicat: a apărut mai întîi în două ziare din Germania, fiind tradus în româneşte, după cum se precizează într-o notă redacţională, de Radu Rosetti. Nota nu indică însă data (sau datele) apariţiei în gazetele nemţeşti. Dar nu are importanţă.

Este de trei ori un eveniment.

Articolul, intitulat simplu *Lupeni*, nu prea se potriveşte cu ceea ce s-a scris şi se scrie de obicei despre mineri în revista editată de Grupul pentru Dialog Social. Nu se potriveşte chiar deloc; de altfel, unul dintre cele două ziare germane după care a fost preluat este de stînga, opţiune şi ea surprinzătoare pentru *22*, în caz că opţiune va fi fost şi nu hazard ori neştiinţă.

Asta o dată.

În al doilea rînd, articolul neamţului e însoţit de un comentariu-introducere-propunere ce aparţine lui Sorin Vieru. Aici se anunţă o nouă rubrică, *Proiect social*, şi se fac observaţii nu neapărat inedite, dar neaşteptate în raport cu orientarea generală a publicaţiei care le găzduieşte. „Locuri ca Lupenii – *scrie, de pildă, Sorin Vieru* – sînt multe în ţara noastră. Realităţile descrise în reportajul de la Lupeni (*reportajul neamţului – nota mea, M.I.)* sînt consecinţa absenţei proiectului social. Statul, şi cu atît mai mult societatea civilă, se eschivează, întîrzie, abdică". Pentru o revistă ai cărei comentatori, analişti, editorialişti militează explicit pentru diminuarea rolului statului, care asimilează în mod constant apelul la intervenţia statului cu etatismul şi etatismul cu stînga, care susţin mai ales, dacă nu şi exclusiv, acele formaţiuni civice care de fapt sînt mai degrabă cluburi şi pepiniere politice, rubrica propusă de Sorin Vieru *în aceşti termeni* echivalează cu o revoluţie.

În sfîrşit, există tot în articolul lui Sorin Vieru, e drept că discret introdusă, şi constatarea unui abandon, dacă nu chiar a unui eşec: „Ar fi nevoie de un Grup de Proiect Social, un grup de impulsionare a gîndirii colective, care să împlinească ceea ce îşi propunea să fie, ceea ce putea să fie, dar pînă acum n-a fost, *Grupul pentru Dialog Social*".

Neamţul al cărui reportaj, se deduce, l-a zguduit pe Sorin Vieru, e jurnalist la *Deutsche Welle*, nu însă la secţia română, ceea ce probabil explică suficient atît de ce a fost totuşi impresionat de aceste auto-incendieri care altminteri în România (sau în spaţiul de sensibilitate şi conştiinţă specific româneşti) nu impresionează şi nu interesează pe nimeni, cît şi de ce s-a dus în Valea Jiului, cînd putea foarte bine să producă, de la Bucureşti, încă unul din acele sclipitoare şi sunătoare articole despre mineri ca *suboameni, armată de rezervă a forţelor conservatoare neo şi cripto-comuniste, gardă personală a fostului preşedinte, hoardă abrutizată* etc., etc.

Dacă memoria nu mă înşeală, singurul intelectual român care s-a dus, după ianuarie-februarie 1999, în Valea Jiului, şi a scris despre mineri normal, normal dar *altfel* decît o cere *codul bunelor maniere civico-intelectualo-politice* a fost Vintilă Mihăilescu, aici, alături, în această pagină a *Dilemei*.

O fi şi el neamţ?!

Mircea IORGULESCU

România în oglinda „Costea"

După ce „telefonul roşu" s-a stins fără urmări, ca orice scandal cu iz electoral, afacerea „Adrian Costea" părea la început un alt foc de paie de aceeaşi factură.

Din ce se vede pînă acum, această afacere aruncă o lumină nu tocmai plăcută asupra evoluţiei democraţiei româneşti. Fiecare element al unei democraţii care ar trebui să fie deja matură îşi arată slăbiciunea în oglinda „Costea".

În primul rînd, justiţia din România. Cea care ar trebui să fie a treia putere în stat se arată şi cea mai firavă. Deşi despre albumul „Eterna şi fascinanta Românie" se vorbeşte de cîţiva ani, justiţia română s-a ţinut deoparte de orice fir care ar putea duce spre lumea politică. Fără o tradiţie a independenţei, obişnuită să fie doar un instrument prin care puterea comunistă ţinea sub control societatea, justiţia română este încă timorată, îi este frică să nu supere puterea şi să nu fie acuzată de către opoziţie. Deşi în plan legislativ au independenţă, mentalitatea de slujbaş obedient îi împiedică pe magistraţi să privească bănuitor sau eventual acuzator spre lumea politică.

Justiţia se mişcă doar cu voie de la politicieni. Pînă şi un amărît de primar de sector ca Luţu a fost anchetat abia după ce partidul s-a dezis de el.

Costea a intrat în vizorul procurorilor abia după ce au venit judecătorii francezi. Iar magistraţii statului francez au căpătat un statut de supra-om. Neobişnuiţi ca oamenii legii să gîndească şi să acţioneze normal, ziariştii le-au acordat francezilor a aură de infaibilitate care probabil i-a surprins şi pe aceştia. Argumentul cel mai invocat a fost următorul: trebuie să fie ceva, dacă s-a deranjat un judecător francez.

O altă faţă a României care nu se vede tocmai bine în oglinda acestui scandal este presa. S-a spus că presa românească ar fi singura putere care funcţionează în momente ca acesta. Însă funcţionează pătimaş.

Indiscutabil că o presă care aduce în atenţia opiniei publice scandaluri politice îşi face datoria. Într-o ţară în care presa este total controlată de mediul politic, un scandal de corupţie politică nu poate fi poate decît o lovitură a stăpînului împotriva opoziţiei, şi avem exemplul Rusiei.

Presa din România este într-o situaţie mai fericită, ea se împarte în tabere, legăturile ziarelor cu puterea şi opoziţia nu sînt tot atît de vizibile, dar ele există şi funcţionează. Ca să nu mai vorbim de mania unor ziarişti care cred că este datoria lor să combată sau să apere, în funcţie de caz. Modul în care, din primele zile, unii s-au grăbit să publice fantasmagorii despre respectiva afacere şi alţii să o respingă apriori, ca un atac la opoziţie, este trist. Puţinele gazete care nu s-au aruncat cu capul înainte în vîltoarea pârtinirilor au fost copleşite de numărul celor atotştiutoare.

Cea mai importantă faţă nevăzută a României pe care o dezvăluie oglinda „Costea" este reţeaua de legături între afaceri şi politică. Parcă niciodată în ultimii zece ani, cititorii şi telespectatorii nu au avut atît de clară în faţa ochilor imaginea mecanismelor financiare care hrănesc politica noastră. Cu ceva vreme în urmă, Valeriu Stoica spunea că avem nevoie de un scandal de corupţie politică. Deşi este unilaterală şi creează impresia că numai puterea de pînă în 1996 a procedat aşa, afacerea „Costea" poate declanşa o avalanşă asemănătoare celei care, acum cîţiva ani, a demolat Partidul Creştin Democrat italian ce deţinuse puterea timp de decenii sau recentului scandal în care a fost implicat Helmut Kohl.

Cazul „Costea" nu dezvăluie doar o situaţie, ci un sistem de finanţare practicat de toate partidele (nu este singurul mecanism de acest fel). Schema este aceeaşi: capitalistul (numit uneori şi „investitor strategic") beneficiază de contracte cu statul, fără licitaţie sau cu una de formă, din care scoate bani frumoşi. O parte din aceşti bani ajung în vistieria partidului sau a candidatului. Franţa, cea care ne trimite acum magistraţi infailibili, este scuturată periodic de dezvăluiri ale acestui mecanism. Pentru a-l contracara, Franţa a înfiinţat un organism de urmărire a manevrelor oculte de tipul bani contra privilegii, dezvoltînd antidoturi împotriva puternicilor zilei de ieri, de azi şi de mîine. La fel şi Germania care şi-a doborît părintele unificator Kohl.

Din păcate, la noi presa este împărţită prea pârtinitor şi nu este credibilă, justiţia este timorată şi nu poate declanşa căutarea adevărului. Numai implicarea francezilor ne-a adus orchestra la acest bal, unde ar fi trebuit să dansăm pe muzica propriilor lăutari.

Probabil că scandalul „Costea" va rămîne un caz singular, deşi ar trebui să fie doar un început. Pentru că şi puterea şi opoziţia actuală s-au adaptat la un sistem pe care tot ele l-au dezvoltat. Acelaşi sistem de finanţare, pe care, fie presă, fie justiţie, mulţi îl ştiu, dar îl ignoră cînd profită de pe urma lui.

Avem nevoie de un scandal de corupţie politică, dar acum nici una dintre părţi nu este interesată să pornească bulgărele de zăpadă.

Cristian GHINEA

Sarmalaki

– o fabulă identitară –

Tot în Grecia fiind, m-am bucurat recunoscînd, la un moment dat, în farfuria din faţa mea, o mîncare „ca la mama acasă": *sarmale!* – am exclamat eu, entuziasmat. *No, no* – m-a corectat ospătarul – *sarmalaki! Traditional greek food* – a mai adăugat el. Şi uite aşa a început povestea plină de pilde a sarmalei, alias *sarmalaki!*

„Prototipul" îl găsim, s-ar zice, în Grecia antică: o frunză de viţă împreunînd boabe de stafide cu boabe de orez. De aici, sarmaua a început să umble din gură în gură prin toată zona, aducîndu-şi obolul la definirea unei arii culturale de gastronomie balcanică. Doar că, dacă degustăm mai de aproape, constatăm că sarmalele de la noi nu sînt chiar ca sarmalele de la ei. Sarmalele de la noi... Care dintre ele? Cele în foi de varză şi mari cît pumnul din Oltenia sau cele în foi de viţă şi mici cît unghia din Moldova? Cele cu carne de porc, cele cu peşte sau cele de post? Cele folosind orezul sau cele folosind păsatul? Sau poate sofisticata pentadă sarmalică, precum ar spune Alexandru Surdu, cunoscută în Bucuvina sub denumirea de „cuib de cinci"? Această mare diversitate de practici culinare locale, de care ne aminteşte la timp Radu Anton Roman în cartea sa, a pălit însă sub presiunile instituţiei burgheze, urbane şi mai ales naţionale a restaurantului, care a selectat din această varietate un exemplar, l-a standardizat şi ni l-a băgat pe gît – cu delicii, trebuie să o recunoaştem! – ca sarmaua naţională unică şi reprezentativă pentru toţi românii. Restul e marketing al identităţii.

Tîlcul poveştii însă de-abia acum începe, căci, după cum ar spune Lévi-Strauss, sarmaua nu este bună doar de mîncat, ci este bună de gîndit! De gîndit la tot acest nod gordian al obiceiurilor, tradiţiilor, patrimoniului şi, nu în ultimul rînd, al identităţii. Dacă ar fi să le punem în ordine, folosind sarmaua drept fir al Ariadnei, am ajunge la următoarea schemă: tema sarmalei în Balcani = **moştenire culturală**; „cuib de cinci" şi celelalte variaţiuni sarmalice ponto-carpato-danubiane = **obiceiuri locale**; sarmaua din meniul restaurantelor = **tradiţie naţională**; şi, în sfîrşit, cărţile de bucate româneşti etc. = punerea în scenă a unui **patrimoniu** propriu. Pe această traiectorie conceptuală putem să migrăm apoi în orice alt domeniu patrimonial. Să luăm, de pildă, Mioriţa. O „moştenire culturală" de teme folclorice care depăşeşte cu mult aria ţării noastre, „obiceiuri locale" diverse, constînd în sutele de variante culese de către folclorişti, un intelectual pe nume Alecsandri, din familia părinţilor fondatori ai naţiei, care alege o variantă, o rescrie şi ne pune să o învăţăm la şcoală ca poezie „tradiţională" românească, recunoscută şi promovată apoi de toţi ca „patrimoniu" al culturii noastre.

Multe s-ar putea spune despre acest proces social al patrimonializării. Cel mai important este însă, poate, faptul că patrimoniul nu este niciodată pur şi simplu „trecutul" nostru, păstrat cu grijă, ci ceea ce facem, la un moment dat, din acest trecut. Patrimoniul este totdeauna doar o parte a „moştenirii culturale", revendicată identitar de unul dintre moştenitori, de regulă în detrimentul celorlalţi, fiind astfel un **joc de putere** între a **împărtăşi** şi a **exclude**. Patrimoniul este totdeauna, într-un fel, un „război al sarmalei". În care, uneori, se moare...

Morala: mai bine împarţi sarmaua cu alţii decît să mănînci cotorul de la varză de unul singur.

Vintilă MIHĂILESCU

statul de drept

Exerciţiul distanţei

Pentru o bună bucată de vreme, voi contempla evoluţiile statului de drept român de la distanţă. Împrejurări care ţin de cariera mea profesională mă plasează, începînd de săptămîna viitoare, pe cu totul alte coordonate geografice unde, probabil, voi zăbovi mai mult.

Iniţial, m-am gîndit că, dacă nu voi mai fi zilnic pe străzile Bucureştiului, nu voi mai putea scrie despre ce se întîmplă în România. Nu voi mai fi „în priză directă", nu voi mai citi în fiecare dimineaţă ziarele, nu voi mai comenta ore în şir cu prietenii evoluţiile spectaculoase ale realităţii politico-juridice dîmboviţene, nu mă voi mai putea încărca decisiv cu energia pe care o emană fierbinţeala momentului. Am crezut, deci, că nu mai am cum să scriu această rubrică. Deşi, mărturisesc sincer, nu vroiam nici o secundă să părăsesc colţul de *Dilema* în care scriu săptămînal, orice ar fi, cu regularitate de metronom, de mai bine de 5 ani. Am mai spus-o, *Dilema* a intrat în ritmul meu biologic şi, chiar tînăr fiind, nu e uşor să renunţi la astfel de bune obişnuinţe.

Aşa stînd lucrurile, m-am bucurat cînd conducerea revistei mi-a propus să continuu, de departe, rubrica. M-am bucurat şi am acceptat, convins fiind că, aproape sigur, textele mele vor arăta altfel de acum înainte. Probabil că nu voi mai fi la fel de bine informat; deşi miraculosul Internet va suplini în bună măsură acest neajuns. Probabil că nu voi mai fi atît de **angajat**; deşi un pic de detaşare nu strică. Mai ales că, vreau să cred, nici pînă acum nu am cultivat un discurs partizan, înfierbîntat ori vădit dezechilibrat. Probabil că voi fi mai puternic influenţat de realitatea unui autentic stat de drept, cel în care mă voi afla; deşi nimănui niciodată nu a stricat comparaţia cu alţii mai buni. Probabil că voi fi mai teoretic; deşi toţi cititorii *Dilemei* („mai inteligenţi decît ai lor") ştiu bine că dacă nu **înţelegi** ceea ce ai de făcut, nici nu vei face ceea ce trebuie făcut.

În plus, mă grăbesc să adaug că distanţa are beneficiile ei. Mai ales cînd se aşează între tine şi o realitate zbuciumată, de multe ori absurdă. Distanţa dă, în primul rînd, altă perspectivă. Nu merg pînă acolo încît să cred, ca alţii, că perpectiva creează fenomenul. Statul de drept român sau mai exact forma în care fiinţează statul de drept în România există indiferent de unde l-ai privi. Neîndoielnic, în ultimii 10 ani, în România au apărut toate structurile şi regulile care definesc, în ceea ce are el esenţial, un stat de drept. Problema noastră este aceea a adecvării mentalităţilor la aceste structuri şi reguli. Altă perspectivă poate doar evidenţia alte accente. Acele nuanţe noi, nevăzute de aproape, voi încerca să le descriu cititorilor în săptămînile următoare.

Mi-amintesc, în context, experienţa trăită de foarte tînărul care eram în anii '80 ascultînd postul de radio „Europa Liberă". Realitatea pe care vocile familiare ale postului o descriau mi se părea, adesea, mult mai sumbră decît cea pe care o trăiam. Viziunea unei ţări în plină beznă, complet subjugată unui dictator feroce şi aproape lichidată de comunism, mi se părea puţin exagerată. Simţeam, fireşte, oprimarea, intuiam că statul comunist dezvolta o politică furibundă de spălare a creierelor şi eram sigur de caracterul criminal al personajului N. Ceauşescu. În general, ştiam că ceva profund tragic se întîmplă ţării mele. Dar, totuşi, mai citeam cronicile dlui Manolescu în *România literară*, mai frecventam Filarmonicile îngheţate, mai ascultam operă de bună calitate, mai găseam prin biblioteci publice sau particulare Camus, Eliade sau Goethe. Nu mai spun de marile revelaţii gen *Jurnalul de la Păltiniş* sau *Minima moralia*. Toate acestea existau, se întîmplau şi, de aceea, nu credeam că trăiesc chiar în Infern. După 1989 mi-am dat seama repede că eu, cel din interior, greşisem şi că ei, cei de departe, cei de la „Europa Liberă", avuseseră dreptate. Abia cînd s-a făcut lumină am putut vedea dezastrul total produs în timpul întunericului. Este şi acesta un caz în care perspectiva pe care ţi-o dă distanţa, şi nu cea pe care ţi-o dă apropierea, este cea corectă.

Sigur că astăzi totul este fundamental schimbat în bine faţă de acei ani. Şi, sigur, nu îmi asum în nici un fel o misiune de genul celei avute de gazetarii „Europei Libere". Spun, numai, că putem trage foloase importante din exerciţiul distanţei. Şi asta este ceea ce încerc să fac de acum înainte. Cel puţin pentru un timp.

Sever VOINESCU

SATUL GLOBAL

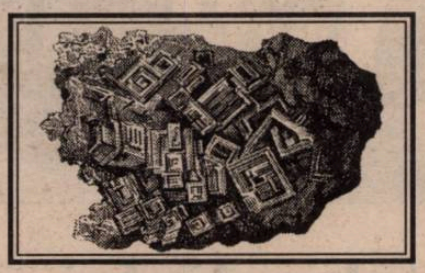

Bill Gates, ultimul monopolist

Acum douăzeci şi cinci de ani apărea cel dintîi *personal computer*, iar un student de la Harvard, William H. Gates, împreună cu colegul său Paul Allen, realizau BASIC, primul program pentru un computer personal. La vremea aceea, Altair (căci aşa se numea primul PC) era utilizat doar de o mînă de pasionaţi, iar cu limbajele de programare de atunci – o recunosc chiar specialiştii – „nu se putea face cine ştie ce". Dar cei doi tineri au intuit că viitorul e al computerelor şi că din realizarea programelor se poate face o afacere. Astfel că în noiembrie 1975 este folosită pentru prima dată denumirea de „Micro-soft" (chiar aşa, cu cratimă), pentru a desemna parteneriatul dintre cei doi tineri (plus un al treilea, Ric Weiland), care au obţinut, din invenţia lor, un venit de 16.005 dolari. Aşa începe povestea de succes a celei mai valoroase companii din lume (Microsoft Corporation este evaluată astăzi la peste 400 de miliarde de dolari) şi a celui mai bogat om de pe planetă, Bill Gates; atît de bogat şi atît de meticulos în construirea cu eficienţă a acestei bogăţii, încît gurile rele au lansat vorba că „dacă îi cad din buzunar 500 de dolari, nu se apleacă să-i ridice, deoarece consideră că ar fi o activitate ineficientă din punct de vedere economic". Dincolo de povestea companiei şi a fondatorului ei, între timp, calculatorul a trecut de la faza de *hobby* la aceea de unealtă indispensabilă, iar sistemul de operare Windows, prezent în 90% dintre computerele existente în lume, a devenit unul dintre simbolurile cele mai răspîndite ale capitalismului american, alăturîndu-se „vechilor" Coca-Cola şi McDonald's.

Numai că aniversarea sfertului de veac este tulburată, după cum se ştie, de un proces intentat companiei Microsoft pentru „abuz de poziţie dominantă pe piaţă", cu alte cuvinte, pentru practici monopoliste: acuzaţia principală este că, introducînd în sistemul de operare Windows programul Internet Explorer, compania i-a împiedicat pe utilizatori să folosească, dacă vor, alte programe pentru accesul la Internet, ale altor producători (în primul rînd Netscape Communicator, principalul concurent). Or, *beneficiul consumatorului* este criteriul fundamental al doctrinei antitrust americane. Procesul a început în mai 1998, iar pe 28 aprilie a. c. judecătorul federal Thomas Penfield Jackson a pronunţat o sentinţa favorabilă reclamanţilor – Guvernul SUA şi 19 state americane. Sentinţa se întinde pe 17 pagini şi conţine, în detaliu, nu doar descrierea şi argumentarea modului în care Microsoft a încălcat legea antitrust, dar şi propunerile pentru a remedia această stare de lucruri. Nici una dintre soluţiile pe care le are la îndemînă judecătorul Jackson nu este complet satisfăcătoare: de la obligarea companiei să facă publice datele tehnice de care companiile concurente au nevoie pentru a-şi „croi" programele după chipul şi asemănarea sistemului Windows, pînă la împărţirea lui Microsoft Corporation în două sau mai multe firme separate, astfel încît monopolul să fie spart, orice soluţie prezintă diverse riscuri. Refuzînd ideea divizării (şi considerînd, de altfel, că întregul proces e absurd şi îndreptat împotriva „dreptului la inovaţie"), Bill Gates a propus un alt plan, acceptînd să ofere anumite date tehnice şi să-şi modifice anumite practici pe piaţă. Pe 24 mai se aşteaptă să înceapă noi audieri, iar Mr. Gates este oricum hotărît să facă recurs. „E inutil să-i sugeraţi o regulă de conduită; lăsaţi-l să facă ce vrea, oricum nu-i puteţi sta împotrivă", se pare că le-ar fi zis părinţilor un psiholog care l-a consultat pe copilul precoce Bill în 1968, la vîrsta de 12 ani.

„Lumea e în aşteptare", vorba poetului. Analiştii de la bursă, specialiştii în computere şi simplii cetăţeni încearcă să-şi imagineze care vor fi consecinţele acestui proces. O sentinţă de divizare a unei companii n-a mai fost dată de justiţia americană din 1911, cînd Standard Oil a fost pedepsită în acest fel pentru practici monopoliste. Era pe vremea capitalismului industrial, cînd petrolul stătea în centrul dezvoltării şi al progresului. Dacă ar decide, acum, divizarea companiei Microsoft, judecătorul Jackson n-ar face decît să sublinieze, o dată în plus, revoluţia tehnologică la care Bill Gates a contribuit din plin.

Mircea VASILESCU

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

economie

Suferinţele creşterii plus

Am fi avut nevoie, în acest an, de o creştere economică de plus 10 la sută. Ţinta s-a dovedit a fi însă de neatins. Ne-a fost clar, încă de la începutul anului, că nu avem de ce să rîvnim la o creştere de plus 10 la sută fiindcă n-o vom avea. Aşa că am coborît ştacheta la plus 1,3 la sută nu doar prognoza, ci şi ţinta. Acum ştim exact că plus 1,3 la sută e puţin. Probabil că, după ce se va trage linie, la sfîrşitul anului, vom înregistra o creştere mult mai mare, reflectată într-un PIB de plus 3 la sută.

Un PIB mai mare cu 3 la sută va fi fără îndoială o sursă de mari probleme. Mai ales că anul 2000 urmează după trei ani ce s-au încheiat cu valoare adăugată negativă.

De unde plecăm? De la suferinţele creşterii minus, desigur. Suferinţele cele mai mari le-a îndurat bugetul de stat. S-a ajuns deja la cronicizarea unei boli grave: pentru că economia produce bani puţini, se restrîng fără încetare cheltuielile pentru spitale, pentru şcoli, pentru ordinea publică ori pentru investiţiile în infrastructură.

Bugetul se construieşte pe trei piloni: PIB, inflaţie şi curs de schimb. Cu un PIB mai mic, în realitate faţă de prognoză, se ajunge inevitabil la o reducere a încasărilor bugetare din impozitele pe profit şi din taxa pe valoarea adăugată. Diferenţa ar putea fi acoperită numai din venituri suplimentare obţinute prin creşterea fiscalităţii. Dar multe întreprinderi, îndeosebi din industrie, îşi întorc buzunarele pe dos, ca să vadă şi Ministerul Finanţelor că sînt goale. Cu ce să plătească? Aflate de ani de zile la reanimare, aceste înteprinderi aşteaptă acum o relaxare a fiscalităţii.

Mai greu e pentru întreprinderile statului, care s-au obişnuit să întindă mîna la buget. Aşa au supravieţuit ani în şir. Bugetul a sărăcit însă atît de mult, încît rareori a mai putut să răspundă afirmativ la astfel de solicitări. Monopolurile de stat, în principal, văzînd că bugetul a încetat să mai fie o vacă de muls, au întors foaia. Bugetul le dă, însă nu cît cer. Aşa că diferenţa şi-o „încasează" singure, prin neplata deliberată a contribuţiilor. Toate guvernele s-au lovit de aceste cetăţi industriale ţîfnoase, ai căror salariaţi se pot înfierbînta repede şi bloca şosele, căi ferate, procese de producţie.

Normal ar fi ca statul, proprietarul acestor întreprinderi, să le someze: ori se adaptează concurenţei şi competitivităţii, ori dispar prin falimentare. Nu se întîmplă însă aşa decît în cazuri excepţionale. Statul-proprietar e confuz: nici nu le dă destui bani întreprinderilor cu pierderi, să-şi acopere ineficienţa, nici nu aruncă aceste întreprinderi în apele adînci ale pieţei şi ale concurenţei, să înveţe să înoate.

Iată însă că acum, în anul 2000, ieşim din epoca descreşterii. Începe urcuşul: nu doar al producţiei industriale, ci şi al tuturor producţiilor. Se mizează pe un Produs Intern Brut (PIB) cu plus în anul 2000, după trei ani unul după altul, marcaţi cu semnul minus.

Dar României nu-i trebuie, acum, un PIB cu plus şi atît... Îi trebuie un PIB care să exprime plusuri cantitative bazate pe o nouă calitate. Soluţia este grăbirea restructurării.

Ce putem face? Va fi nevoie, întîi şi întîi, de o altă ecuaţie economică, în care venitul să fie legat de competiţia muncii. Cazanul comun, menţinut încă în industria de stat, şi-a epuizat şi bruma de resurse ce dădea cîndva iluzia protecţiei sociale. Securitatea socială nu este posibilă fără protejarea economiei, îndeosebi prin expansiunea concurenţei.

În acelaşi timp, va fi nevoie de un efort intensiv ca să obţinem, în economie, profit la nivelul resurselor pe care le consumăm! Cu alte cuvinte, înainte de a ne zbate să atragem noi resurse, inclusiv financiare, să folosim mai bine ceea ce deja avem. Să obţinem mai mult profit din cheltuielile pe care le angajăm în activităţi productive. Numai aşa vom avea mai mulţi bani pentru investiţii şi pentru consum.

Dar fără restructurări în economia reală, unde se află cheia problemei, s-ar menţine mai departe indiferenţa faţă de competitivitate: o boală nepermis de mult lungită. Plus „încăpăţînarea" de-a continua să se pună accent – inclusiv în producţia de export – pe cantitate.

Fără astfel de salturi, în primul rînd calitative, nici un fel de alchimie nu ne salvează. Iar elixirul creşterii economice, atît de mult visat, nu ne va oferi şi elixirul bunăstării.

Adrian VASILESCU

povești suprapuse

Șmecherie pe hîrtie

(adică Pohod na Deauville)

Această cea de-a o suta poveste, în lipsa Şeherezadei, începe aşa: în luna mai a anului 1993, şase studenţi ai Facultăţii de Istorie din Bucureşti plecau, cu un tren matinal, direct spre Franţa! Pentru vreo cinci dintre ei, era prima ieşire din ţară, ieşire etern şi cu fascinaţie visată. Iar cînd prima ieşire ţi se deschide direct către Paris, – nu ştiu cum să explic mai bine – simţi cum un vînt divin te înalţă din subţioară, simţi că eşti născut din filfiit de aripi de înger. Au fost, pe drum, ceva Pragă, ceva Germanie... – dar ce mai contau etapele cînd Franţa te aştepta cu *charme* de madmoazelă? Ce mai contau?

Şi, totuşi, nu Parisul era ţinta studenţilor noştri, ci oraşul Tours, pe valea Loirei, oraş în a cărui universitate avea loc un congres internaţional de istorie cu o temă la care mare parte dintre *estici*, de regulă, se fac albaştri: *„Ce înseamnă a fi* european *de-a lungul istoriei"*. Nu era cazul studenţilor români, rămaşi – de la un capăt la altul al periplului – definiţia vie a bujorilor în obrăjori.

Ajunşi la Tours, studenţii şi-au permis plăcerile obişnuite în astfel de situaţii: plimbări prin oraş, gîtuite strigăte admirative, mici lamentaţii pe teme naţionale şi nevinovate polemici cu tinerii istorici ai unei anume ţări vecine; deci, nimic senzaţional. Că veni vorba despre junii vecini: ei erau vreo două duzini, trimişi din banii publici ai republicii lor. Banii românilor, strînşi cu chiu şi mai ales cu vai, erau parte de la fundaţia unui estic cu nume americanizat, (mică) parte de la Universitate, parte de prin buzunarele propriilor familii. Să fi suferit românii că la fel de tinerii lor colegi şi co-polemişti îşi permiteau, seara, vinuri la preţul astronomic de 40 de franci sticla? Aş! Studentul român merge la Paris să respire cultură, să inspire tutun adus de acasă şi nu să dea banii pe vin; drept care eroii noştri nu şi-au permis, toţi, mai mult de vreo trei cartoane de bere, cumpărate din băcănii la un preţ de genul *6 sticle = 9 franci* – nişte beri bunicele dar căldicele, ale căror sticle semănau frapant cu sticlele noastre de Carmol. Dar nu berea conta în această afacere, cît ocazia de a o bea la poalele Catedralei Saint-Gatien, privind la trecători şi trecătoare, sau pe malul înverzit al Loirei, privind la pescarii de plăcere.

Au făcut aceşti studenţi o figură bună la congres? Desigur. S-au plictisit ei? Nicidecum. Cum să se plictisească atunci cînd Orléans-ul Ioanei D'Arc e la trei paşi iar orăşelul plin de lalele Blois e la doi, tocmai bune de vizitat în pauzele congresului – călătorii ce fructificau biletele de tren *inter-rail* pe care studenţii le poartă în buzunare, bilete cu care puteau să călătorească oriunde în Franţa, cu trenuri *ordinare*, fără a plăti un franc (franci cu care oricum sînt pe sponci)? Cum să se plictisească dacă într-un parc oarecare, rugînd un francez care-şi plimba canişul să le facă o poză *de grup*, s-a întîmplat ca omul să fi fost operat, *odată*, de un medic român, drept care le-a făcut studenţilor nu o poză, ci vreo şapte – de parcă ar fi fost aparatul lui şi nu aparatele studenţilor – chinezeşti, cumpărate la Bucureşti şi folosite, iată, în mijlocul *hexagonului*.

Cum să se plictisească, în fine, cînd ştiau că la terminarea congresului, în drum spre casă, îi mai aşteaptă încă o dată Parisul? Paris în care au mai rămas cîteva zile, dînd ocoale grădinii Tuilleries, dînd tîrcoale cheilor Senei şi privind cu jind la tarabele buchiniştilor. Cîteva zile, dar nu şi nopţi, pentru că neavînd bani (am mai spus-o), noaptea şi-o petreceau pe trenul Paris-Strasbourg şi retur, tren în care mai apucau să doarmă şi să se spele.

Şi aşa se face că, încă la Paris fiind, unul dintre studenţi a avut într-o zi o idee: *Eu m-aş cam duce spre Deauville*, a spus el.

* * *

În acest moment al depănării celei de-a o suta poveşti, povestitorul văzu ivindu-se zorii şi, sfios, tăcu. Pînă săptămîna viitoare.

Adrian CIOROIANU

presa despre...

Nucleul dur

S-au sărbătorit, pe 9 mai 2000, 50 de ani de la declaraţia lui Robert Schumann care anunţa crearea unei „federaţii europene indispensabile pentru menţinerea păcii". În mod concret, şase ţări europene înfiinţau Comunitatea oţelului şi a cărbunelui. Economic, dar şi instituţional, ideea unităţii europene s-a concretizat de atunci printr-o structură complexă, resimţită ca birocratică şi netransparentă de mulţi dintre membrii ei. Pacea a fost menţinută, dar federaţia nu a apărut. Accesul ţărilor foste comuniste la structurile Uniunii nu se poate realiza printr-o simplă operaţie de adăugare. Este evident că îndeplinirea tuturor criteriilor va dura, iar ţările în tranziţie sînt grăbite, ele au mare nevoie de suflul şi garanţiile Uniunii. Ideea „geometriei variabile" emisă încă din 1996 nu mai este considerată o aberaţie. Ar urma să se constituie un „nucleu dur", alcătuit din ţările cu bune standarde economice şi politice, celelalte membre ale Uniunii urmînd să ajungă la aceste standarde prin acorduri de „cooperare consolidată".

Sancţiunile aplicate Austriei în semn de refuz faţă de coaliţia ei guvernamentală pun problema unei Europe politice. Ce se va întîmpla dacă şi în Italia, alegerile – anticipate sau nu – vor aduce la putere o coaliţie asemănătoare?

În faţa acestor perspective, presa franceză reproşează conducătorilor ţării timiditatea şi absenţa imaginaţiei: „Cum să combaţi melancolia europeană provocată de imobilism, rutină şi reticenţe? Desigur nu prin prudenţa, declarată, fără noimă, virtute. Desigur, nu doar prin rezolvarea de la o zi la alta a dosarelor curente. Pînă la un punct, această atitudine e inevitabilă şi poate conţine o dimensiune pedagogică. Dar cum să uiţi în ziua aniversării celor 50 de ani de la declaraţia de întemeiere a construcţiei europene de către Robert Schumann, că pentru a se dezvolta Europa trebuie să se hrănească cu idei îndrăzneţe. Cînd au fost exprimate pentru prima oară, au părut întotdeauna nerealiste, chiar utopice. Dar ele au încolţit şi de-a lungul anilor au devenit evidenţe. Numai aşa a putut fi depăşită pretinsa imposibilă coexistenţă franco-germană pe acelaşi continent. Numai aşa s-au impus Piaţa comună, uniunea agricolă, Piaţa unică, moneda euro, ideea unei apărări comune şi cea a unei politici externe comune. La ora cînd mondializarea presează, Franţa suferă din cauza absenţei perspectivei, a ideilor cu care trebuie să ne familiarizăm: pacea este considerată un avantaj dobîndit, piaţa unică – un cocon ameninţat de extindere, libera circulaţie şi relativa abundenţă – nişte drepturi, apărarea comună – o cheltuială inutilă. Din cauză că nu există un proiect ambiţios, apt să depăşească egoismele naţionale, progresele se negociază sau se clatină motivate de realism. Un realism în spatele căruia Lionel Jospin s-a refugiat în discursul său de la Adunarea Naţională. Ca şi cum, după ce a evocat eventualitatea unui mic pas înainte, ar fi fost necesar să promită că toate vor rămîne aşa cum sînt. La fel ca Jacques Chirac, cu cîteva zile mai devreme, prim-ministrul nu a prestat decît un serviciu european minimal, evitînd cu grijă să traseze piste pentru viitor: deci nici un cuvînt despre Constituţia europeană, nici un cuvînt despre plutonul fruntaş, nici un cuvînt împotriva actualului sistem de transmitere a preşedinţiei care dezorganizează construcţia europeană odată la şase luni, nimic curajos. Nu aşa se poate lecui melancolia. *(Libération* – 10 mai, „Serviciu minimal", Jacques Amalric).

În schimb, ministrul de Externe al Germaniei s-a lansat cu capul înainte şi a rostit cuvîntul fatal, federaţie, ştiind că pentru „mulţi britanici acest cuvînt este ca o cîrpă roşie agitată în faţa taurului". Joschka Fischer propune, „în calitate de european convins şi de deputat german", constituirea unei Federaţii europene dotată cu o constituţie, cu un guvern, cu un parlament bicameral şi cu un preşedinte ales prin sufragiu universal. Discursul ministrului german a relansat dezbaterea despre viitorul Uniunii, dar presa franceză crede că Germania îşi redefineşte propriul rol în construcţia europeană: „Timp de zece ani, Germania a considerat extinderea spre Est o datorie morală: Polonia, Ungaria, Cehoslovacia şi revoluţiile lor paşnice au permis *in fine* reunificarea germană. Acum se descoperă că prin implicaţiile ei concrete, construcţia europeană nu poate fi redusă la o zonă de liber-schimb lărgit, nu se poate opri la euro, cum s-a putut crede în ultimele luni". *(Le Monde*, 13 mai)

Dacă Parlamentul, Preşedintele, Constituţia sînt obiective pe termen lung, „nucleul dur" – cele cîteva ţări pregătite să fie mai egale decît celelalte – este realizabil imediat.

După ce vor fi primite în Uniunea Europeană, ţările din centrul şi Estul Europei vor avea de trecut pragul unor noi criterii şi condiţii. Pe măsură ce te apropii de el, ţelul se depărtează. **(M. B.)**

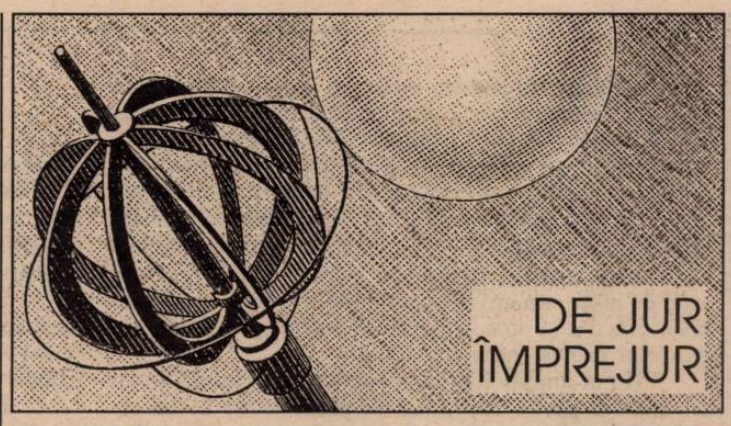

Viaţa de partid

Victoria lui Ken Livingstone în alegerile pentru postul de primar al Londrei a fost considerată, în primul rînd, o înfrîngere a prim-ministrului Marii Britanii şi a şefului Partidului laburist, Tony Blair. Incompatibilitatea dintre cei doi nu este doar doctrinară ci şi personală. Blair, elegantul şi dinamicul teoretician al înnoirii social-democrate consideră că Livingstone reprezintă tot ceea ce a ţinut Partidul laburist departe de putere timp de 18 ani: inadecvarea la noile realităţi create de capitalismul post-industrial, populismul, patosul, în cazul lui Livingstone dublat de umor, al luptei împotriva privatizărilor. Blair a făcut tot posibilul pentru a-l înlătura pe Livingstone din competiţie, şi, probabil, încăpăţînarea dovedită în această împrejurare, manevrele lipsite de eleganţă folosite în procedura de desemnare a candidatului, autoritarismul de tipul „fac ce vreau", au contribuit mult la elanul (e adevărat, în condiţiile unei slabe prezenţe la vot) victoriei lui Livingstone. În loc să-şi savureze victoria împotriva aparatului şi a arogantului său conducător, Livingstone a declarat că se consideră, în continuare, membru al Partidului laburist şi va conlucra cu guvernul şi cu membrii săi, pentru a îmbunătăţi condiţiile de locuit şi de transport din Londra. Nu a fost însă doar un conflict între persoane. S-ar părea că succesele, reale, ale guvernului Blair nu contează prea mult pentru o parte însemnată dintre membrii şi simpatizanţii partidul său, că există un puternic curent fidel valorilor tradiţionale ale stîngii, gata să se exprime la primul pas greşit al guvernării. Nu este doar în interesul noului primar să rămînă în partidul fără de care nu-şi va putea pune în practică politica, dar este şi în interesul partidului să nu se despartă de o parte a bazei sale de masă. Oricît de jignit ar fi Livingstone şi oricît de supărat ar fi Blair, dacă îi interesează puterea, ei trebuie să rămînă împreună.

În Statele Unite, după un răgaz relativ îndelungat de la anunţarea rezultatelor alegerilor primare, candidatul care a pierdut învestitura republicană, John McCain, a declarat că-l va susţine pe învingător, pe George W. Bush jr. A fost mai important interesul de partid, cîştigarea în perspectivă a alegerilor, decît deosebirile – importante – între platformele foştilor rivali. Bush a fost într-o mai mare măsură candidatul celor care consideră că măreţia Americii se va împlini prin individualismului agresiv al celor mai răzbătători cetăţeni ai ei, în timp ce McCain a reuşit să capteze şi favorurile celor preocupaţi de prevenirea eşecurilor colective şi individuale. Democraţii dezamăgiţi de Clinton l-au preferat pe McCain lui Gore. McCain a fost, probabil, tentat să renunţe la ceea ce oricum pierduse – susţinerea Partidului republican – şi să se prezinte ca independent în alegeri. În Statele Unite e greu să te dispensezi de aparatul de partid, aşa că dacă tot trebuia să ia un medicament, McCain „a preferat să-l ia imediat" şi a repetat de cîteva ori „Îl susţin pe Bush", exact aşa cum un elev ghinionist este pus să scrie de sute de ori propoziţia prin care îşi recunoaşte greşeala. Nu e interesat să candideze, alături de Bush, pentru funcţia de vicepreşedinte. Este evident că solidaritatea de partid a învins sentimentele personale, dar consilierii lui Bush vor trebui să ţină seama de dorinţele segmentului de electorat care l-a susţinut pe McCain. Republicanii nu-şi pot instala candidatul la Casa Albă dacă nu îi conving şi pe unii democraţi că vor fi susţinute şi proiectele lor de viitor. Campaniile electorale sînt cîştigate de reprezentanţii propriilor militanţi radicali cu acces spre nehotărîţi şi spre cei dezamăgiţi de adversar.

În Germania, Uniuneą creştin-democrată, partid care a stat peste 16 ani la putere, sub care s-a realizat unificarea ţării, s-a despărţit de conducătorul său, cînd acuzaţiile de corupţie s-au dovedit a fi reale. Într-un moment cînd social-democraţii lui Schröder îşi pierdeau elanul care i-a adus la putere, era esenţial ca opoziţia să-şi păstreze structurile înainte ca acuzaţiile unei justiţii independente să distrugă partidul, cum s-a întîmplat în Italia. Şi pentru că Angela Merckel a fost prima care a anunţat „sfîrşitul erei Kohl", ea a şi ocupat postul de la conducerea partidului.

Atît de diferite, aceste situaţii explică unele evenimente din viaţa unor partide puternice din ţări unde alegerile se fac pentru a-l alege pe cel mai bun, nu pe cel mai puţin rău. Funcţionarea democraţiei depinde – nu doar în perioada alegerilor – de felul cum structurile de partid reuşesc să propulseze în prim-plan personalităţi capabile să polarizeze interesele, nu doar simpatia electoratului, să promită avantaje nu doar pentru clienţii politici. Partidele care vor să cîştige nu se scindează de cîte ori conducătorul lor este sfidat sau pus în dificultate de către un rival. Rivalul nu este un om jignit, ci reprezentantul unui segment de populaţie, decisiv, poate pentru procentele finale.

În această dinamică a echilibrului între oameni şi politici, între interese şi idealuri se structurează sistemul partidelor politice, singura pavăză reală a democraţiei împotriva unanimităţii generate şi impuse de partidul unic.

Magdalena BOIANGIU

Argument

La începutul acestui an le-am propus colegilor de la *Dilema* o temă gîndită prin noiembrie trecut şi care avea (cel puţin) un pretext personal. Fusesem şi eu, ca cei mai mulţi din generaţia mea, plecată din ţară o bună parte din deceniul acesta de tranziţie. Mă întorsesem acasă din motive care, între timp, mi-au devenit neclare. Dacă ar fi să încerc o rememorare, acestea trebuie să fi fost legate în primul rînd de nişte oameni care erau aici şi nu puteau fi dincolo, precum şi de o – mai mult intuită – egalizare a şanselor profesionale aici şi acolo.

Nu m-am plictisit de moarte în ţara lui Stiller şi nu mi s-a părut deprimantă, precum lui Llosa or-donarea „cumpătată" a valorilor în viaţa universitară, sau exhaustivitatea şi eficienţa bibliotecilor de acolo. Nu m-a nemulţumit obligaţia de a-mi finanţa singură studiile, cîtă vreme şansele îmi erau egale cu ale oricărui elveţian scăpătat.

Singurul lucru pe care îl pierdusem din vedere a fost acela, prea bine ştiut, că cel ce se întoarce nu mai e cel care a plecat, mai ales dacă efortul de adaptare dincolo a fost veritabil, oarecum vital.

Există în acest număr întoarceri fortuite urmate de exiluri veritabile, întoarceri îndelung chibzuite urmate de plecări definitive, întoarceri dintr-o (şi într-o) altă lume şi o singură întoarcere de pe lună. În orice revenire există şi nostalgie şi pragmatism, doar că nostalgia poate fi una bine controlată, iar pragmatismul unul veritabil, existenţial.

Acest număr se adresează tuturor celor plecaţi care nu se vor mai întoarce niciodată, celor ce nu au fost – în fapt – niciodată plecaţi, precum şi acelora care, întorcîndu-se, au dus pînă la capăt experienţa îndrăznită de primii şi refuzată de ceilalţi. **(S. S.)**

Mihai ŞORA
scriitor

Pendularea

Deşi obnubilat, la acea vreme, de ideea utopică a unei societăţi juste edificate metodic, de sus în jos, rămînerea mea în România în toamna lui '48 n-a fost totuşi rezultatul unui proiect de întoarcere definitivă în ţara de baştină, ci doar rezultatul nefericit al dorinţei mele de a-mi revedea pentru scurtă vreme părinţii, după zece ani petrecuţi în Franţa (ani în care fuseseră incluşi şi aceia ai războiului). Am venit aşadar pentru o scurtă vizită şi m-am trezit blocat de o cortină care, fără ca eu să-mi fi dat seama, căzuse implacabil în spatele meu din chiar clipa în care am apucat să pun piciorul pe solul patriei. Atunci a început pentru mine exilul – şi, din fericire, tot atunci a început, sub loviturile neiertătoare ale realităţii, şi (auto)demistificarea.

Povestea asta am mai spus-o de cîteva ori, ca să spulber nedumeririle celor care mă întrebau cum de m-am întors în ţară taman atunci cînd toată „lumea bună" o părăsea. Dacă o repet şi acum (pe scurt), este pentru a răspunde preocupărilor acestui număr al *Dilemei,* consacrat întoarcerii unora dintre cei plecaţi în străinătate pentru perfectarea formaţiei lor profesionale – şi, din păcate, a condiţiei de „exilaţi în propria lor ţară" care li se rezervă o dată întorşi acasă, după obţinerea, uneori cu strălucire, a titlului de doctor în unul sau altul dintre domeniile în care ducem atîta lipsă de specialişti adevăraţi. (Am şi un exemplu în acest sens: Sorin Antohi, una din minţile cele mai strălucite ale generaţiei sale, şi fără îndoială şi dintre cele mai bine mobilate, s-a întors în ţară şi, neputînd răzbate spre o situaţie universitară pe măsura posibilităţilor lui, s-a re-întors în străinătatea de unde venise şi unde inserţia lui optimă în structurile intelectuale ale societăţii s-a putut efectua fără obstacole venind, ca la noi, din direcţiile cele mai neaşteptate.)

Ce vroiam să spun cu exemplul de adineaori? Ceva ce nu le-a trecut prin minte (sau le-o fi trecut? şi l-au dat cu dosul palmei la o parte?) celor de la cîrma ţării – şi anume că nu ajunge să-ţi trimiţi tinerii printre străini, să înveţe acolo carte sau să-şi însuşească abilităţi ce se vor dovedi (o dată întorşi acasă) folositoare întregii societăţi; mai e nevoie şi să le creezi condiţiile care să le permită, după întoarcere, să acceadă la statutul socio-profesional (şi salarial, desigur) în vederea căruia se pregătiseră în ţările situate mai spre Soare-Apune. Altfel, de ce s-ar mai întoarce (mai ales după ce s-au aclimatizat acolo)? Ca să vegeteze aici, pierzîndu-şi încetul cu încetul şi cunoştinţele/abilităţile însuşite acolo?

Se-nţelege de la sine că asemenea condiţii nu pot fi create de azi pe mîine. Pentru ca ele să existe *acum,* ar fi fost nevoie – *dar în urmă cu zece ani* – de un limpede proiect de viitor pentru o Românie cu adevărat *post*-comunistă, elaborat de o echipă – pe care n-am avut-o! – decisă să schimbe radical direcţia de înaintare a României, investind cu precădere în resursele umane, în funcţie de cîteva priorităţi bine stabilite: învăţămînt, sănătate, cultură, nu aşa cum s-a făcut şi se face încă: în menţinerea cu orice preţ a unor industrii cu tehnologii depăşite şi fără desfacere asigurată. Japonia e un exemplu limpede de rentabilitate a unei atare orientări a investiţiilor, iar Germania – cu toată industria literalmente *spulberată* de aviaţia aliată! – un alt exemplu elocvent de industrializare performantă plecînd de la un teren zero şi depăşind destul de repede ca rentabilitate industria franceză, tehnologic învechită, pe care anglo-americanii se „sfiiseră" s-o bombardeze în timpul războiului.

Dar, oricum am lua-o, azi sîntem acolo unde am ajuns după zece ani de orbecăială vinovată. Să-i ademenim să se întoarcă acasă pe tinerii noştri plecaţi să-şi desăvîrşească formaţia în străinătate –, n-avem cu ce! (De altfel, dacă întoarcerea asta ar echivala – din lipsă de mijloace financiare – cu o ruptură faţă de ambientul acela favorabil în care şi-au perfectat calificarea, destul de repede s-ar descalifica în năclăiala intelectuală care i-ar invada o dată întorşi acasă.) Singura soluţie convenabilă ar fi aceea a pendulării – organizate – între universităţile străine unde-şi vor fi găsit un loc de exercitare a competenţelor dobîndite şi universităţile româneşti ai căror studenţi ar putea beneficia de aceste competenţe. Şederile acestea parţiale în România nu i-ar speria, nici chiar în condiţiile actuale, iar contactul neîntrerupt cu mediile universitare din ţările în care şi-au întregit formaţia le-ar permite chiar să şi-o desăvîrşească în timp.

Evident, pentru asigurarea acestei pendulări ar fi nevoie de acorduri culturale inter-state şi de convenţii inter-universităţi, în cadrul unei politici culturale de ansamblu, gîndită pe termen lung. O avem?

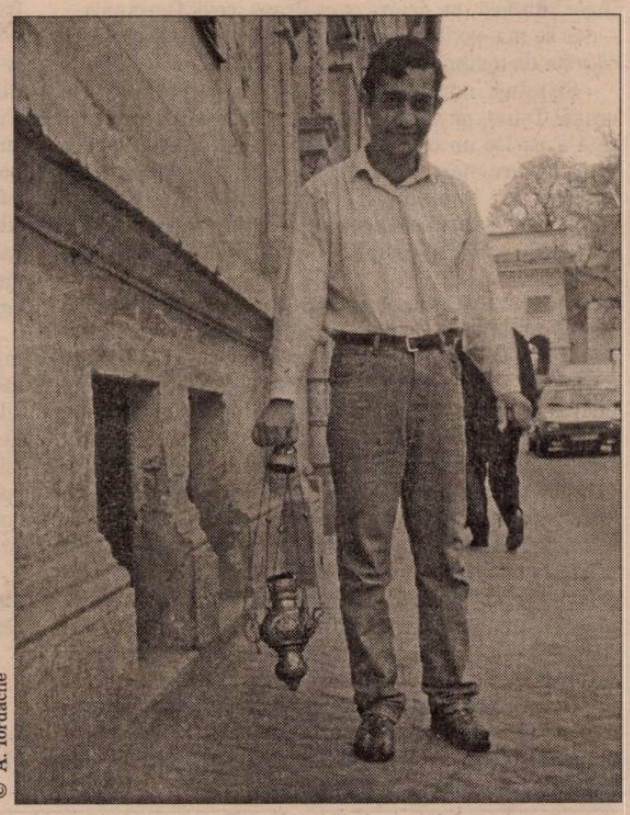

© A. Iordache

Vasile MORAR
profesor universitar, Facultatea de Filozofie

Întoarcerea saşilor plecaţi

Fiecare cuvînt are, pe lîngă semnificaţia-i generală şi un sens particular pe care-l resimţim în chip acut într-un context în care sîntem implicaţi, cu voie sau fără de voie. Sintagma „întoarcerea celor plecaţi", în ceea ce mă priveşte, are mai degrabă un sens, o conotaţie din cea de-a doua categorie. Am realizat, nu fără surprindere, că în două situaţii identice am avut aceeaşi reacţie. Astfel, acum cîtva timp cînd o excelentă asistentă de la Litere, specializată în postmodernism, m-a întrebat dacă nu vreau să scriu ceva despre „întoarcerea zăpezilor de altădată" i-am răspuns fără ezitare de parcă m-aş fi gîndit de nenumărate ori la această întrebare, că voi scrie (am şi făcut-o între timp) despre „unde sînt saşii de altădată". Acum, cînd în rubrica de teme ale *Dilemei* a apărut „întoarcerea celor plecaţi", primul gînd a fost tot la *saşi*. Pot să spun şi care a fost ideea de bază, după ce-am lăsat imaginaţia să zboare nestingherită: *ce-ar fi dacă saşii s-ar întoarce* (pentru că de plecat e sigur, totuşi, cei mai mulţi au plecat). În fapt, sintagma „întoarcerea celor plecaţi" cuprinde, în acest anume caz, punerea laolaltă a ceva *cert* „ei au plecat" cu ceva *ipotetic* „dacă s-ar întoarce"... Nimeni nu-i atît de naiv să nu ştie că este mai „tare" judecata de constatare „ei au plecat în majoritate", decît judecata de apreciere încărcată cu dorinţa „ce-ar fi totuşi dacă ar veni înapoi"... Şi totuşi, în pofida acestei evidenţe nu-mi pot întru totul suprima părerea de rău că acest fapt al plecării saşilor s-a petrecut şi, ori de cîte ori mă întorc de unde am plecat – dintr-o comună din Ardeal unde români şi saşi şi unguri „s-au înţeles" timp de veacuri – simt o strîngere de inimă. Un cinic deplin ar putea replica „asta-i istoria"... „nu trebuie să te implici emoţional"... „nu merită să-ţi pese". Mărturisesc că nu pot fi nici indiferent şi nici cinic, dar nu pot fi, poate tocmai de aceea, deznădăjduit cu totul în această privinţă. Să uit că părinţii noştri au fost prieteni, la fel şi bunicii noştri; să uit că străbunicii s-au ajutat la greu, nu pot, după cum n-am puterea să şterg din minte amintiri ce mi-au fost transmise prin memoria colectivă legate de deportarea lor şi de întrajutorarea ce-a urmat între comunitatea românească şi cea săsească, redusă la copii şi oameni în vîrstă. Oricum, memoria a funcţionat fidel şi la unii şi la alţii şi-mi place să cred că virtutea loialităţii a fost o constantă recognoscibilă a comunităţilor în cauză. În acest sens, de asemenea, mi-e dor cînd trec prin *golul* lăsat de ei, mi-e dor de etica datoriei lor, după cum resimt cu tristeţe diminuarea în comportamentul celor rămaşi a reflexului lui *musai*, a absenţei în purtarea zilnică a unei consistenţe şi a unei certitudini.

În fapt, mi-e teamă că dominantă este acum nu *realitatea comună*, ci amintirea comună a unor fapte iremediabil trecute. Şi totuşi, întoarcerea lor, a saşilor, a celor plecaţi are o semnificaţie. Prima este cea din gînd fiindcă oricînd putem visa şi imagina cum ar fi arătat multe evenimente dacă saşii n-ar fi plecat sau dacă ei s-ar întoarce. A doua semnificaţie este una care pleacă tot de la gînd, mai precis de la judecata prospectivă. Astfel, ştim că timpurile postmoderne şi accelerările acestora cer progres, solicită privirea orientată spre viitor, cer raţionalitate în conduită şi străduinţă în profesie. Toate acestea însă pot coexista şi cu întoarcerea în trecut pentru a trăi în viitor într-o comunitate europeană lărgită care are nevoie şi de rădăcinile etosului sasului şi de sursele sufleteşti ale românului şi de tradiţiile comportamentale ale ungurului. În fond, întoarcerea se poate face în multe feluri şi oricine îşi dă seama că acum se pot încerca unele variante fără consecinţele de altădată. Iar ceea ce contează este credinţa reînnodată într-o *istorie comună lărgită*, într-o geografie spirituală între timp purificată cathartic de unele reziduuri din memoria colectivă. În fapt, în viclenia ei, istoria a făcut posibilă o nouă formă de reîntoarcere, una înţelepţită prin tragedii şi suferinţe: reîntoarcerea la respect şi la preţuirea celuilalt, reîntoarcerea la „însoţire" într-un destin de data aceasta lărgit, deschis.

Ecuaţia istorică şi raţională este, în chip simplificat, aceasta: între reîntoarcerea românilor în Europa şi întoarcerea saşilor în România există o relaţie puternică de determinare şi ea ţine de posibila coincidenţă dintre instituţiile societăţii deschise şi substanţe în formare a *moralei deschise* a, pînă nu demult, închisei comunităţi europene. Rămîne doar ca *memoria bună* să fie mai tare decît *amintirea rea*. Iar, în rest, bunul-simţ şi morala elementară vor face tot ceea ce ştiau prea bine saşii şi românii împreună: să se înţeleagă pur şi simplu unii pe alţii.

Viorel MOŢOC
jurnalist

Impozitul pe plecatul global

„... şi asta mă nelinişteşte/ de parcă aş auzi/ numele meu rostit la telefon/ de o voce necunoscută/ şi se iscă o stare de spirit, comparabilă/ doar/ cu dorinţa de a te îndrăgosti de o femeie/ care nu rămîne definitiv/ care nu pleacă definitiv"
(Franz Hodjak –
Ţigări umede şi dor de ducă)

Draga mea,

iertată fie-mi indecenţa de a-ţi scrie prin intermediul unei reviste, făcînd astfel publice nişte lucruri ce ar fi meritat să fie spuse, poate mai bine, doar în corespondenţa şi discuţiile dintre noi doi sau, şi mai corect spus, dintre mine şi tine. Desele tale absenţe, lungile mele aşteptări, smucitele noastre întîlniri, inevitabil urmate de alte plecări şi despărţiri, iată, m-au făcut să rumeg cîteva gînduri confuze, pe care încerc să le ordonez acum, în acest articol despre întoarcere, un text ce s-ar fi putut intitula – livresc şi (auto)ironic – „Iresponsabila plecare". Spuneai cîndva că sînt un personaj cehovian. Un ins cu aer melancolic şi înzestrat cu destul umor, un cinic dispus să se înduioşeze adeseori, un anarhist care trăieşte ca un mic-burghez, un idealist care nu-şi face iluzii că utopiile în care crede pot exista în cîmpul realităţii, mereu sceptic, niciodată resemnat. D-ăştia ca mine – Slavă Domnului! – mai găseşti prin părţile noastre de lume. În schimb, e greu de crezut să-i mai găseşti vii prin locurile unde Cehov a murit, Dostoievski nu se simte prea bine, iar cei doi Caragiale, tatăl şi fiul – s-avem rezon – nici nu s-au născut vreodată. Acest soi de personaje, în rîndul cărora cu onor mă prenumăr, sînt, cu farmecul lor desuet, nişte simpatice insulițe ce se încăpăţînează să ignore tumultul celui de-al Patrulea Val care, cu forţa lui de miliarde de megabiţi, s-a întins chiar pînă în îndepărtata şi estica noastră ogradă. Dar nu despre mine vreau să scriu, crede-mă. Nu simt nevoia să mă justific. Mă folosesc de mine doar ca pretext exemplificator. Sînt unul dintre aceia, ştii, care n-au lipsit mult timp din ţară. Cînd am făcut-o, ca turist sau ca gazetar, a fost doar pentru cîteva zile. Sper că sînt sincer atunci cînd afirm că nu spaimele culturale sau fricile existenţiale m-au împiedicat să-mi abandonez cehoviana condiţie de om în carapace, precum şi eroica postură de locuitor în Bucureşti. Dincolo de cultură, mentalitate sau psihologie, motivul rămînerii mele ţine strict de biografie. Nu intru aici în detalii. Tot ce vreau să-ţi spun este că, neplecînd (aşadar, neavînd de unde să mă întorc), ştiu foarte bine ce înseamnă întoarcerea, eu, rămasul. Am plecat şi m-am întors de zeci şi zeci de ori, o dată cu toţi prietenii şi prietenele mele care s-au dus în Occident şi au revenit în România şi din nou au plecat, iar şi iar. Am plătit grele impozite sufleteşti cu fiecare despărţire; am stat – puşi cap la cap – ani întregi prin străinătăţuri, la Freiburg sau Paris, la Fribourg sau Londra, la Limoges sau Geneva, la Tübingen sau New York, la Haga sau Detroit; m-am bucurat şi m-am melancolizat de fiecare dată cînd voi (adică, eu) vă întorceaţi. Iar eu, cel care rămîneam întotdeauna, încercam să vă conving pe voi, cei care plecaţi mereu, că da, sigur, e cam nasol, însă... Şi tot de fiecare dată voi îmi dădeaţi dreptate, nu, nu din complezenţă, şi evadaţi pentru încă o vreme din această realitate informă căreia îi lipseşte doar conţinutul şi pe care uneori, în momentele noastre de disperare sau tandreţe, preferăm s-o numim, impropriu şi neutru, România. Da, ştiu, mă repet: am mai scris asta cîndva. Nu mai ştiu dacă ţi-am spus altceva. Ei bine, acum cîteva săptămîni am trecut pe la V., în Elefterie. Cînd am ieşit (era noapte) m-a trăsnit în nări o aromă inconfundabilă. Mirosea liliacul de te-nnebunea! Doar în Bucureşti şi doar pe anumite străzi mai pute liliacul în aşa hal. Cam ăsta ar fi – pe lîngă altele o mie – unul din motivele pentru care merită să te întorci. În rest – cu societatea, cu instituţiile, cu cariera, cu *uelbiingu'* – nu mai insist. N-am prea multe argumente. Argumente raţionale, vreau să zic. Şi pe asta ţi-am mai zis-o: dragostea (faţă de o ţară, ca şi faţă de o femeie) este cel mai patologic, alienant şi iraţional moment din existenţa fiinţei umane – iată concluzia desprinsă de un grup de savanţi francezi, după îndelungate cercetări multi-pluri-disciplinare. De fapt, ştii care-i faza cea mai naşpa cu noi toţi în momentul de faţă? N-avem cum să mai plecăm definitiv, n-avem cum să ne mai întoarcem definitiv. Aşa că te aştept. Hai, pa!

Tudor I. OPREA, Göteborg
Şerban COSTA, Frankfurt

Diaspora română nu există

Au trecut optzeci şi unu de ani de la Marea Unire zece ani de la Revoluţia din Decembrie, şi totuşi constatăm că diaspora română nu există. De ce? Aici trebuie să deosebim *exilul* – cei care au plecat voluntar sau au fost exilaţi din motive politice – de *diasporă* – cei care au ales expatrierea din motive predominant economice. Organizaţiile româneşti existente peste hotare au, cel mai adesea, un caracter politic. Cultural, se poate vorbi de o diasporă românească la Paris, aceasta începînd a fi conturată şi la New York/Los Angeles. Din punct de vedere ştiinţific însă, o organizaţie a românilor expatriaţi nu există!

Putem presupune că diaspora română este în formare. Acest fenomen îşi are originile în faptul că deocamdată, nu există suficient de mulţi oameni de ştiinţă de origine română care, din ţările unde se află, să contribuie în mod matur, cu regularitate, la formarea tinerei generaţii din România. Prin această stare de fapt, un potenţial beneficiu de importanţă strategică pentru viitorul României continuă să fie ignorat. În ţările din sud-estul Asiei (India, China, Japonia), formarea ştiinţifică în Occident este mai mult norma decît excepţia. Tinerii doctoranzi sau cercetători postdoctorali din Asia de sud-est sînt mult mai numeroşi în centrele de cercetare din Occident care sînt conduse de oameni de ştiinţă originari din aceeaşi ţară! Acest lucru este cunoscut şi acceptat datorită absenţei barierelor culturale, nefiind nicidecum considerat ca o manifestare a favoritismului. Organizarea diasporei româneşti, pe orice continent, pe planul activităţii ştiinţifice şi de cercetare, poate deveni o modalitate de educare şi formare a tinerei generaţii.

În plan social, consecinţele exodului sînt dezastruoase.

Proverbul „cine nu are bătrîni, să-şi cumpere", care se referă la sensul, mai rar utilizat, de *înţelept* al cuvîntului bătrîn, trebuie adaptat timpurilor moderne: *Cine are tineri capabili, să nu-i vîndă!!!* Folosim, aici, vînzarea în sensul, de asemenea mai puţin utilizat, al trădării. Pentru că, fie că e vorba de trădarea idealurilor revoluţiei din Decembrie, fie că este vorba de trădarea promisiunilor făcute înainte de alegeri, clasa politică trecută, la fel ca şi cea actuală, a trădat şi continuă să trădeze, idealurile tinerei generaţii. Şi-atunci, celor care au rămas dezamăgiţi imediat după ianuarie 1990, sau după prima, a doua sau a nuştiu-cîta mineriadă, nu le-a mai rămas decît soluţia exilului. Este bine ştiut că, între moartea individului şi moartea statului, orice stat alege prima soluţie. Pare însă cel puţin ciudat că, la ora actuală, statul român alege o a treia soluţie: sinuciderea. Nu ca stat, ci ca popor. Cum puteţi, domnilor politicieni de toate culorile, să priviţi cu atîta indiferenţă cum tineretul alege, în masă, drumul bejeniei?

Pledoarie pentru Alma mater

Dar, de fapt, asta nu e treaba guvernului! Nu statul, ci *universităţile* trebuie să ţină evidenţa celor plecaţi, să menţină contactul cu foştii studenţi de-a lungul timpului. *Alma mater* are datoria şi onoarea de a-i invita pe foştii studenţi înapoi, cu precădere pe cei performanţi. Printr-o politică susţinută, şi aplicată riguros, le pot fi oferite poziţii de predare sau de cercetare, cu caracter temporar sau permanent, aceştia pot fi invitaţi să participe la conferinţe, la manifestări cu caracter aniversar etc. Evident, ocuparea posturilor trebuie efectuată prin concurs, dar atunci posturile vacante ar trebui publicate pe Internet! Pe scurt, *Alma mater* poate iniţia şi menţine mai multe forme de contact pozitiv cu studenţii expatriaţi de-a lungul timpului. Un alt proverb spune că omul sfinţeşte locul. În ştiinţă, această expresie are o interpretare riguroasă. Cei care „sfinţesc locul" sînt de regulă vizionarii, persoanele-cheie care au dovedit o mare capacitate de muncă creatoare, dublată adesea de talent organizatoric. Prin identificarea unor asemenea persoane-cheie, universităţile pot (re)construi unităţi de cercetare competitive în Europa şi chiar în lume. O parte dintre expatriaţi vor considera serios repatrierea, în condiţii favorabile. O asemenea repatriere ar aduce beneficii de ambele părţi (*win-win situation*).

Care sînt, însă, aceste „condiţii favorabile"?

În primul rînd, trebuie pornită revitalizarea factorului uman. Prin modificarea climatului în care (nu) se munceşte, şi prin (re)educarea personalului implicat în cercetare, poate fi restructurată progresiv atît categoria de cercetători ştiinţifici, cît şi cea a cadrelor de predare din învăţămîntul universitar. Printr-o politică consecventă de încurajare a tinerelor talente, respectiv prin oferirea de burse şi/sau posturi pentru cei performanţi, tinerii pot fi încurajaţi să se repatrieze, după o anumită perioadă. Este de la sine înţeles că cei care au obţinut, de la statul român, burse de studii sau de cercetare în Occident, vor avea o propensiune mai mare spre repatriere, comparativ cu cei care au luptat pe cont propriu pentru a obţine posturi de cercetare în Occident. Starea de fapt este gravă: „olimpicii" noştri, cei care de-a lungul anilor au cîştigat olimpiadele internaţionale de fizică şi chimie sînt anonimi, dar pot fi găsiţi cu frecvenţă semnificativ crescută în unităţi de cercetare din... Occident. Chiar anul acesta, am avut trei medaliaţi la Olimpiada Internaţională de Chimie din Thailanda! Doi dintre ei sînt cu burse de studii în Statele Unite. Bursele, însă, sînt date de universităţile americane, şi nicidecum de cele româneşti. Aşadar, iniţiativa în acest sens este cu totul absentă, iar pe termen lung această absenţă devine mai degrabă un act suicidar.

O altă condiţie favorabilă ar fi iniţierea unor programe de *visiting professor* care să atragă români expatriaţi, sau chiar cetăţeni străini, să vină să predea cursuri în România. Este o soluţie la fel de importantă ca şi trimiterea performerilor la studii în Occident. Dar, pe lîngă factorul uman, trebuie revitalizat şi factorul material. Se impune o informatizare *reală*, nu doar „parţială" sau „temporară" a universităţilor, spitalelor, şi în general a instituţiilor de interes public. *Informatizarea* este astăzi mai mult decît o necesitate: este cheia modernizării întregii infrastructuri a unităţilor de lucru din ştiinţă şi tehnologie. De la biblioteci şi cursuri de informatică pînă la baze de date în chimie, medicină, biologie moleculară şi astronomie, peste tot este nevoie de calculatoare. Nu are rost să amintim ce impact puternic are asupra tinerei generaţii accesul la calculator la o vîrstă fragedă. Din această perspectivă, caligrafia pare într-adevăr o materie pe cale de dispariţie... Mai mult, o revitalizare în plan material impune, din partea guvernului, o alocare *reală* (nu pe hîrtie) de mijloace financiare adecvate pentru salarizare şi investiţii, cu accent pe cercetarea finanţată de industrie. Neplata salariilor, fenomen care pustieşte unităţile de învăţămînt din România, intră în aceeaşi categorie de trădare ca şi trădarea tinerei generaţii. Acum 50 de ani, comuniştii au înfometat intelectualii în închisori. Astăzi, clasa politică reuşeşte aceeaşi performanţă în stare de libertate.

Decalogul celor întorşi acasă

1. Nu relataţi în exces călătoria şi peripeţiile voastre în „străinătate". Cu rare excepţii, nimeni nu vă va da crezare .

2. În disputele inevitabile pe care le aveţi cu cei din jurul vostru, cedaţi. Altfel veţi fi acuzaţi de faptul că aţi devenit îngîmfaţi.

3. Pentru bucureşteni: dacă locuiţi într-un cartier mărginaş şi reveniţi tîrziu seara acasă de la bibliotecă/ serviciu/ party nu uitaţi să aveţi în permanenţă cîteva felii de pîine în buzunar. Astfel riscaţi să vă „rupă" cîinii comunitari.

4. Ţineţi un jurnal.

5. Pentru cei care obişnuiau să poarte rucsac: renunţaţi din prudenţă! Jungla urbană din Amsterdam nu se compară cu jungla bucureşteană! În plus, numai cel căruia nu i-au fost furate actele nu ştie ce înseamnă să-ţi faci o nouă carte de identitate în România. Mai ales vara...

6. Nu suferiţi degeaba! Profesional vorbind, nimeni nu vă va întreba ce aţi învăţat *efectiv* să faceţi în Occident.

7. Spuneţi rudelor şi prietenilor apropiaţi că merele de „acolo" nu au gust şi că fetele (băieţii, după caz) sînt blonde şi urîte, nu se pot compara cu „ale noastre". Acest lucru vă va uşura considerabil reintegrarea socială.

8. Încercaţi să vă faceţi un cerc de prieteni din categoria celor care au fost plecaţi „dincolo" şi s-au întors din convingere. Face bine la tonus, dar evitaţi ca întîlnirile voastre să semene cu cele ale membrilor asociaţiei „Alcoolicii anonimi"...

9. În cazul în care v-aţi molipsit de „political correctness" şi de „discriminare pozitivă", nu afişaţi prea evident această atitudine în public şi în ceea ce faceţi. Românii nu sînt încă pregătiţi pentru aşa ceva.

10. Înainte de a vi se termina bursa (bursele) şi de a vă reîntoarce în ţară, faceţi tot posibilul să vă lăsaţi o portiţă de întoarcere. Nu se ştie niciodată.

Paul IANCA
fost bursier la Geneva

Liviu PAPADIMA
lector univ. dr., Facultatea de Litere, Bucureşti

Navetism cu variaţiuni

Mersul în străinătate ne face sfătoşi. Şederea peste hotare ne face meditativi. E o dovadă în plus că *a merge* şi *a şedea* sînt lucruri deosebite.

Mă simt totuşi tentat să mă abat de la regulă. Avem o puzderie de reflecţii despre *cum e cînd...*, despre măcinările noastre lăuntrice pricinuite de vreun sejur mai lung „afară" şi despre vertijul insului agăţat între două lumi. Ducem însă lipsă de puţină epică – mică sau mare – a desţărării, de niscaiva istorii fără morală neapărată. *Şederea,* orice ar zice maeştrii naratologi, poate fi şi ea povestită.

Mă număr, prin capriciile sorţii, între cei care, atunci cînd vine vorba despre călătorii peste graniţă, alunecă vrînd-nevrînd în tonurile înţelepţeşti ale povestirilor din armată sau de la cutremure. Prin 1987 am fost desemnat, la propunerea lui Adrian Marino, pentru o bursă „Herder" de două semestre în Austria. Am primit aprobarea de plecare peste vreun an şi jumătate, cînd şi uitasem – mai bine zis, reuşisem să-mi scot complet din cap – că ar fi existat aşa ceva. Peripeţii, cu duiumul: sosirea la Universitatea din Viena pe nepusă masă – o convorbire telefonică „afară" era ea însăşi o aventură – , cu o viză de două săptămîni, pe la sfîrşitul anului universitar, bîntuind bezmetic pe Ringstrasse cu două valize în mîini, un petec de hîrtie cu o adresă şi cincizeci de dolari cumpăraţi la negru în buzunar; surîsul încurcat al Rectorului cînd, ascultîndu-mi explicaţiile de ce nu putusem ajunge altminteri să-mi iau bursa în primire, s-a simţit dator să mă întrebe dacă mîncasem ceva de la intrarea în Austria încoace – eram cel puţin tot atît de sfrijit ca şi azi –, încăpăţînarea de a-mi economisi banii ca să pot continua bursa în primul semestru al anului universitar următor, revenirea în Bucureşti, cu inima strînsă, apoi iarăşi, în toamnă, întîrzierea vizei, a doua „spălare de creier", spălată la rîndul ei, prin decembrie, de ispitele îndoite cu ameninţări ale Securităţii, cele două întîlniri greţoase cu „tovarăşul Ion", o a treia ştergere din memorie pentru ca apoi, în vreo două săptămîni, să mi se dea drumul din nou – fusese doar o nadă sau mi se oferea acum preţul tăcerii în legătură cu încercarea nereuşită de racolare? L-am plătit, din nefericire, nespunînd decît celor din familie despre presiunile făcute asupra mea... Plecările „de atunci" sînt însă o poveste lungă şi mă-ntreb cine mai are chef acum de amintiri „din vremea lui Caragea". Singurul lucru pe care nu mă abţin totuşi să nu-l pun pe hîrtie e că la descinderea în Austria luasem cu mine o venerabilă barbă, apărută în iarna lui '84-'85, cînd am adus-o pe fie-mea Ana, abia născută, în apartamentul nostru în care nu mai era nici gaz pentru încălzire, nici măcar, la un moment dat, curent electric. La Viena am constatat că, dacă barba îmi ţinea de cald, ăsta nu era neapărat un avantaj. A trebuit însă s-o păstrez pînă la întoarcere, de teamă că altminteri fie-mea nu are să mă mai recunoască.

S-au dus „plecările de altădată" şi nu ştiu cine ar putea fi atît de neghiob să le mai cînte eroismele de mizerie. Mi se pare astăzi o experienţă de neînţeles pentru cel ce n-a trăit-o. Cum să cuprinzi cu mintea dubla spaimă a „înapoierii", scrîşnirea terorizantă între două lumi între care e o răfuială ce ţi-e complet străină dar care intră în cele mai adînci fibre ale gîndului tău: ce fac? mă întorc? rămîn? dacă rămîn, îmi voi mai putea revedea familia, prietenii? dacă mă întorc, voi mai putea reveni, măcar ca să închei ce-am început?

Prin 1990, constatînd că participasem îndeajuns la viaţa politică a ţării noapte de noapte, pînă în zori, la furtunoasele şedinţe televizate ale C.P.U.N.-ului, le-am scris profesorilor de la Institutul de Limbi Romanice din Viena cu care lucrasem pe timpul bursei. S-au bucurat să mă ştie teafăr – şi ei se uitaseră la televizor – şi m-au invitat să predau trei ani literatura română la Viena.

Am pendulat de nu ştiu cîte ori între Viena şi Bucureşti. Am ajuns în felul ăsta să-i înţeleg mai bine pe paşoptiştii pe care-i explic cu sîrg la Universitate şi care, aşijderea, navetau non-stop între traiul bucolic şi angaralele propăşirii, între moşie şi metropolă. Singura deosebire, nu mică, e că în trei ani eu nu am ajuns să-mi dau seama care e care.

A venit la un moment dat să ţină o conferinţă la Viena un lingvist din Olanda, pe care îl citisem, cît apucasem pe la noi, rînd cu rînd. L-am rugat să ne vedem, adunasem destule să-l întreb. În ziua cu pricina ne-am întîlnit pe stradă, mergînd amîndoi spre locul convenit. Am intrat în vorbă. S-a oprit pe drum în faţa unei vitrine, cerîndu-şi scuze: ar fi vrut să intre puţin în magazin. În ziua precedentă îl prinsese ploaia venind de la aeroport spre oraş şi-şi udase pantofii, aşa că i-ar fi trebuit unii noi. Tema conferinţei era incitantă – lingvistica discursului rasist – şi nu ştiu nici azi dacă dezamăgirea pe care am încercat-o se datora doar supradozei de *political correctness* sau şi şireturilor vorbitorului.

Pentru mine, navetismul internaţional a însemnat întîi de toate, oricît de trivial ar părea, teroarea obiectelor. Nu pot să uit plecarea finală cînd rodul a *n* cărăuşii şi achiziţii loco a trebuit împachetat în genţi pe care mergeam să le cumpăr din cinci în cinci ore – mai trebuie una! – şi dus la tren într-un Volkswagen Pasat al unei prietene jurnaliste şi într-un Mercedes al unui student-amic-taximetrist, bucşite ambele pînă în tavan: haine şi iarăşi haine, cărţi, xeroxuri, caiete cu notiţe, globuri de brad, halatul de baie, papucii şi cosmeticalele soţiei, casa Barbie, manualele, blocurile de desen, bricolajele de la lucru manual şi un dinozaur imens de pluş, cîştigat în Prater, ale fie-mii, un aparat de radio cu tranzistori, de la paza de coastă americană, primit cadou, un set computer-imprimantă-xerox, „ajutoare Vest" pline de gentileţe şi de folos şi, deasupra, inevitabilele liste de inventar. Peisajul unei cabine de tren asaltate de valize, genţi şi cutii îţi aminteşte mai bine ca orice că ai o stare nativă pe care o plimbi cu tine de colo-colo surîzînd vinovat. Mai bine chiar decît *Fremdenpolizei* – singurul loc din Austria, din cîte am putut să-mi dau seama, unde nu există numere de aşteptare, şi n-ai decît să te propteşti zdravăn în canatul uşii, în speranţa că aşa n-o să ţi-o ia alţii înainte.

© a.l.ş.

Mai sînt însă şi căi ocolite de „regresare" – după cum îmi scria o studentă care ţinea morţiş să se exprime în româneşte – la vatră. Într-una din veri urma să merg la un Congres al Academiei Româno-Americane, în colaborare cu Academia din România şi cu cea din Moldova, la Chişinău. N-am apucat nici măcar să ne sunăm prietenii şi, a doua zi după ce venisem de la Viena, eram din nou, eu şi soţia, în Gara de Nord. Congresul, conceput într-o zdravănă tradiţie sovietică, cu sute de participanţi şi aproape tot atîtea secţiuni, de la fizica moleculară la hermeneutica literară, se numea *Moldova între Est şi Vest*, ceea ce ne-a făcut să ne întrebăm din capul locului: Estul, înţelegem noi unde-ar fi, dar care e atunci Vestul? Am fost cazaţi, grosul participanţilor, în nişte cămine studenţeşti golite pe timpul vacanţei – n-am să le descriu, orice-ar fi! Era o singură baie pe palier, cu uşa încuiată. După două zile de cercetări diplomate am aflat că cheia era la o familie – soţ şi soţie şi un copil de cîteva luni – care, cu pile la Minister, obţinuse rezidenţă permanentă într-una din încăperile căminului. În camera de baie – o cadă şi un cazan de cupru.

Am vrut să schimbăm nişte bani şi a trebuit să ajungem în cele din urmă, după ore de hălăduială în căutarea unui oficiu de schimb şi după sfatul unui funcţionar înţelegător de la filiala O.N.T., la bazar. Nu pot să spun ce se petrece în capul unui om care, ajuns să scape de ideea, din calea-afară de stînjenitoare pentru cine are de trăit mai multă vreme în Occident, că leul ar fi şi el o monedă (ca oricare alta), cînd, la primul individ acostat, te trezeşti îmrejmuit de vreo zece care au prins cuvîntul din zbor: aveţi lei? Iar cînd ţi se îndeasă în mînă bancnote care nu seamănă unele cu altele, pentru că unele sînt *ruble*, scrise cu alfabet chirilic, iar altele *cupoane*, scrise cu caractere latine, şi ţi se lămureşte că sînt totuna... Aveam acum bani, aveam şi probleme: urma să-i cheltuim. La magazinele de lux era taxă de vizitare. Am plătit-o, dar nu ne-a prea ajutat. Noroc că am descoperit, traversînd parcul central în drum spre Congres, stabilimentul numit *La Guguţă*, unde se vindeau sandviciuri cu icre de Manciuria. De trei ori pe zi nostalgici – la ducere, la pauza de prînz şi la plecare – ne îndreptam neabătut către plenul concluziilor.

Morala? Pelicanul sau babiţa. Nu ştiu cum o mai fi acum prin Chişinău. Ştiu doar că, întorşi acasă, urmînd să dăm obolul dărilor de seamă anuale către amici despre şederea la Viena, nu mai aveam ce povesti. Viena? Care Vienă? Plictiseală...

Între timp mă pregătesc, pare-se, de o nouă navetă.

Claudiu CONSTANTINESCU
redactor, Editura Fundaţiei Culturale Române

Prietenii ştiu de ce

Apucasem să termin Literele, să am o slujbă unde mă ocupam de cărţi într-un mod care îmi plăcea, şi mai pusesem şi un pariu personal care, la rîndul lui, pentru a nu rămîne fără conţinut, mă obliga să fiu cît mai ascultător şi mai cititor cu limba română. Alte boli nu mai aveam, afară doar de cea a generaţiei mele, adică lipsa locuinţei şi salariul insuficient pentru a mă lăsa să stau liniştit cu chirie. Altminteri însă, prin cîteva reflexe sentimentalo-(post)studenţeşti, situaţia reuşea din cînd în cînd să pară încă suportabilă.

Vreau să spun că atunci cînd am plecat la o universitate elveţiană, pentru un an de documentare în literatura lor de expresie franceză, nu îmi făceam nici un gînd că nu m-aş întoarce. Era un fel de paranteză – binevenită, firească, dar pe care, chiar prelungind-o, cum s-a şi întîmplat, de la un an la ceva mai mulţi, ştiam că am s-o închei tot dincoace de Curtici. Mă interesau acolo numai cîteva lucruri livreşti, vreo două-trei lumeşti şi, bineînţeles, obligativitatea (de fapt, o şansă anapoda) de a te autoîntreţine la studii muncind ceva mărunt, dar imens pentru ţară. Aşa am devenit realist. Sau pragmatic. Sau lucid. Locuiam între o frizerie de cîini şi o firmă de pompe funebre („Murith"), şi mă bucuram că pot profita de pregătirea mea filologică inclusiv pentru a face pe muncitorul într-o fabrică de ciocolată şi a-mi cumpăra o casă acasă. Am fost un muncitor bun. Cînd totul s-a terminat, am luat trenul şi, trecînd prin Curtici, m-am întors la inconştientul nostru colectiv. Aici unde aveam să-l citesc pe Mircea Cărtărescu întrebîndu-se exasperat cît de bine trebuie să scrii ca să-ţi poţi cumpăra o casă. Aici unde, cum spunea cineva, majoritatea slujbelor sînt un fel de grevă japoneză a foamei.

Să pedalez pe ideea că, în 2000, realitatea românească oferă mai tuturor amicilor mei exact motivele din '95 pentru „a pleca" definitiv şi a face din întoarcere o excepţie, bazată, dacă nu pe inconştienţă sau neputinţă, atunci pe vreun proiect demiurgic sau pe vreo reformulare patriotică tot mai greu de aşazat în cuvinte cuminţi? Cred că ar însemna să ies binişor din tema mea pentru... acasă.

Eu mă întorceam oricum, atît de *oricum* încît *cum* era „viaţa" de aici nu mai conta decît ca o curiozitate, sau ca o grijă pentru cei de care mi se făcuse între timp dor. Ceva cam ca la „revederile" de liceu.

Există însă o oarecare tristeţe în toată povestea asta. În ce mă priveşte, întoarcerea a fost un mod de testare a unui pariu existenţial. Acolo am ales să fiu un marginal într-o lume normală, ceea ce, pentru un interval de timp finit, cum a fost, mi s-a părut destul de „artistic". Aici mă regăsesc marginal pentru că, profesional, a devenit cumva normal, iar rima asta mă îngrijorează. Acolo mi-am testat temeiurile ca în matematici, prin *reducere la absurd*, adică încercînd şi o îndepărtare de ele. Aici temeiurile mele tind să fie *împinse la absurd*. Parcă îţi cam piere cheful să mai fii raţional. Sau realist. Sau lucid. Şi parcă îţi vine să nu te mai raportezi la realitate decît după o logică simbolică, oarecum ascunsă, asemeni personajului lui Kundera care se lega de tema cărţii sale traversîndu-i paginile cu un inel ascuns în gură. Pînă la urmă, întoarcerea mă face să înţeleg că şi eu şi toate de aici s-au schimbat cu 360°. E o sintagmă pe care am descoperit-o mai demult, în joacă, şi care mi se părea simpatic de absurdă. Acum, ea acoperă o realitate, lucru destul de periculos pentru aceasta din urmă.

Surprinzător este că în încăperea unde mi-am regăsit biroul de redactor, cineva păstrase la vedere ilustrata pe care i-o trimisesem cîndva, de „acolo". Am recitit-o, cu strania senzaţie că mă salutasem şi pe mine, de undeva, din trecut, şi – mai mult decît atît – că bătînd drumul de întoarcere nu făcusem decît să îmi ajung cuvintele din urmă. O fi un semn că încă nu am minţit. Şi că poate merită, totuşi, să şi încerc să promit ceva.

Întoarceri mari şi mici

Cătălin este student în anul trei la filosofie – jurnalistică. El este din provincie. O dată la două săptămîni merge acasă. Cu personalul, naşul – 5000, călătorii săraci, unii împuţiţi, îşi pupă părinţii, iese în oraş, îşi pupă prietena, doarme o noapte acasă, doarme o noapte cu prietena, se termină week-end-ul, îşi încarcă genţile cu oale, borcane, cutii cu mîncare (de la ciorbă la prăjituri), se urcă în accelerat, 10.000 la naş, ajunge în Bucureşti. Trec două săptămîni. Cătălin îşi face bagajele cu oale, borcane, cutii goale. Ia personalul, naşul, călătorii, părinţii, prietena, o noapte, două nopţi, mîncarea, acceleratul, naşul, Bucureşti: „Da, mă, ce e greu de înţeles? De două ori pe lună, de 12 ori pe an. De 3 ani. Mai am unu' şi scap – termin facultatea. De fapt nici eu nu mai ştiu cînd mă duc şi cînd mă întorc".

Oana este angajata unei firme de telefonie mobilă. Ea se trezeşte în fiecare dimineaţă la ora 6, are timp să se fardeze, să se machieze, bea o cafea mică, fumează o ţigară, urcă în 336, merge grăbită pe jos, răspunde la telefon pînă la ora 16.00 – bună ziua domnule, avem o ofertă, da, nu, avem acest serviciu inclus, îmi pare rău domnule, mulţumim – ia un 336, ajunge acasă, e obosită, se culcă. Trec cîteva ore. E 6, se fardează, cafeaua, ţigara, 336, grabită, amabilă, 336, acasă: „Lucrez aici de doi ani. Am colegi drăguţi, cîteodată ieşim împreună în oraş. Munca nu e grea, dar eu cînd ajung la birou abia aştept să plec acasă; lunea e cea mai grea zi... ştii după week-end"...

Maria este o mamă-gospodină. Ea lucrează la o fabrică de confecţii. Se duce de dimineaţă la serviciu dacă e în schimbul de dimineaţă, după-amiază dacă e în schimbul de după-amiază, face piaţa *din mers*, vine acasă, găteşte, spală, vorbeşte cu cele două fetiţe ale ei: „Acasă mă întorc să-mi fac datoria de mamă, de soţie, mă mai uit la televizor, vorbesc cu vecina asta de lîngă mine... vremurile sînt cum sînt... altceva ce?" Etc.

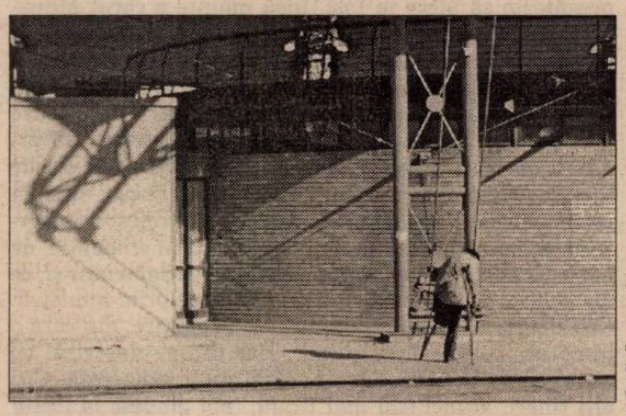

© S. Ivanoschi

Un „Jack in the box", un resort care se strînge şi apoi se destinde printr-un mecanism, într-o mişcare perpetuă, implacabilă. Casa unde se revine poate fi un punct zero, de referinţă, pe o axă. Un zero în care s-ar înghesui noician somnul, frica, foamea, erosul, logosul.

Pe Vlad Petreanu îl cunoaşteţi poate. Prezintă ştirile de noapte la o televiziune. Întoarcerea lui a fost din America unde şi-a consumat o bursă de cîteva luni: „Am plecat cu gîndul să învăţ acolo ceva practic şi să mă întorc aici să folosesc în presa românească ceea ce am învăţat. Am fost un spion oficial". A locuit la un broker, apoi la un tip de condiţie medie, care avea doi cîini şi o pisică şi la un pensionar, într-o casă vagon. Alte dimensiuni – timpul se scurgea mai repede pentru că totul are un ritm accelerat, spaţiul – ordonat şi menţinut astfel prin reguli exigente pînă la rigiditate, confortul – devenit familiar în cîteva zile, oameni care „încercau să-şi creeze tradiţii prin excese". Exista o întoarcere permanentă acasă printr-un „la noi e aşa, la ei e aşa". Revenirea în România s-a făcut cu o mulţime de idei întîmpinate cu „Bă, aici nu e America, las-o mai moale". Şi-atunci a fost dezamăgit că i s-a reproşat entuziasmul; a mai strigat puţin pînă a înţeles că este într-o cameră antifonată, a redescoperit logica binară în care dacă acolo era ca aici – *vezi dom'le că şi la ei...* sau dacă nu *eh! America-i America!...* i-a fost dor de limba română, de oamenii simpli care ştiu să rîdă la un banc cu Bulă, de fetele care încă n-au început să glumească la modul: „Pe mine nu mă hărţuieşte sexual nimeni?" A povestit atîtor prieteni ce-a văzut, încît povestirea şi-a găsit o formă optimă, a fost standardizată şi de la un moment încolo a devenit un tonomat: venea întrebarea-fisă, era evocat episodul respectiv. Totuşi a avut unde să revină: o ţară, prieteni, familie... Foarte frumos.

Zana Farqini unde ar putea să se întoarcă? El este kurd. Se simte liber în România, dar ar vrea să se întoarcă într-un Kurdistan liber. El şi România: îmi spune povestea cu pasărea şi colivia de aur. Nu îmi poate vorbi despre o întoarcere acasă – a plecat în urmă cu opt ani din ţara natală; visează o întoarcere care să înceapă cu o inspiraţie adîncă de aer al copilăriei (închide ochii, respiră demonstrativ). Amintirea oamenilor, a locurilor unde a trăit? „Nu am la ce să mă gîndesc. Satul meu probabil a fost ars demult, prietenii mei... cîţi au mai rămas"... Se precipită: „Ţara nostru... Nu avem timp noi o viaţă personală. Adică eu caut pe o femeie care căsătoresc şi după aia caut serviciu, salariu şi dimineaţa plec şi seara vin acasă, fac şi copil. Aşa dori orice om, da' nu kurd. Kurzii nu au dreptul pentru asta... nu are ţara, nu are buletinul la buzunarul lui... are buletinul alta ţară – Turcia, Iran, Germania, România. La noi omul care nu are ţara, poate face familia, cum gîndim noi? Eu gîndesc la dragoste, dar nu femeie, eu la ţară gîndesc".

Şi astfel întoarcerea acasă se transformă într-un *ţel*, într-o revenire glorioasă. Confetti din paginile cărţii de istorie. În acest caz se poate începe şi cu o explicaţie a domnului Brucan despre ce înseamnă morala politică (specială) şi morala obişnuită (adică ordinară). Din aceste lucruri, dintr-un punct din cosmos, peste cîteva mii de ani, n-o să se mai vadă decît un brusture. De aceea cred că ar trebui iniţiată o conferinţă mondială cu toţi (a) plecaţii şi toţi (ne) veniţii cărora să li se spună: „Era fascinant – dădeam drumul din mînă pixului şi pixul nu rămînea în aer – cădea jos! Turnam apă din sticlă în pahar şi apa rămînea acolo, pe fundul paharului, fără să se ridice în aer! Aveam o durere viscerală, îmi simţeam toate organele şi toată greutatea de 70 de kilograme apăsîndu-mi muşchii", aşa cum mi-a spus şi mie domnul Dumitru Prunariu, nume insinuant, *homo planetarius*.

Cătălin MANOLE

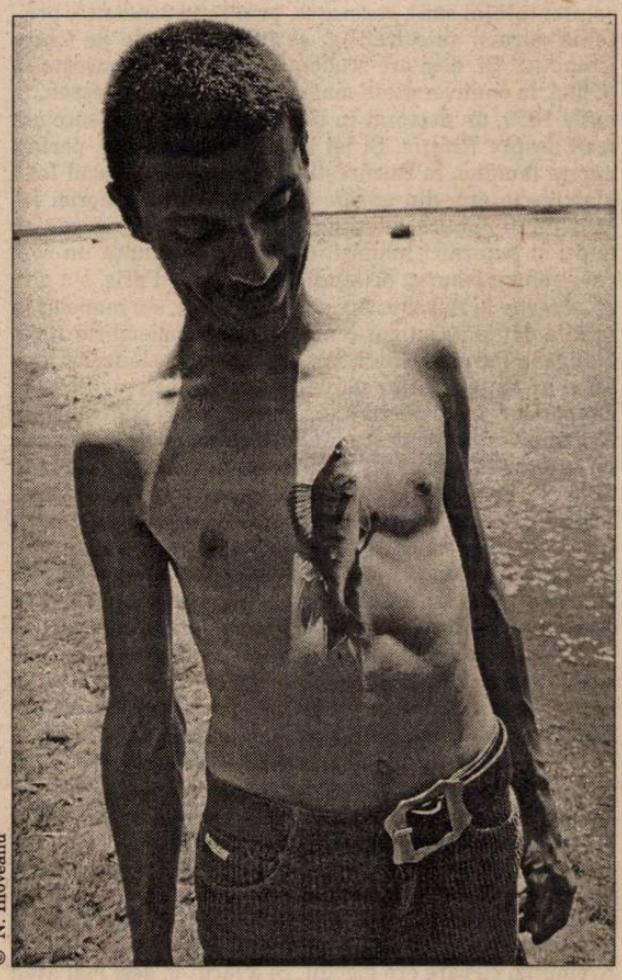

© N. Ilfoveanu

aduse cu poşta

Sindromul „Titanic"

În filmul „Umberto D." al lui Vittorio De Sica, poate cel mai trist din tot curentul neo-realist italian, există o scenă formidabilă. Eroul filmului, un bătrîn pensionar amărît şi singuratic, avînd ca unic prieten un căţeluş, hoinărind pe stradă, zăreşte o figură cunoscută la fereastra unui autobuz oprit într-o staţie. Era un vechi prieten pe care nu-l mai văzuse de zeci de ani. Profitînd de faptul că autobuzul îşi prelungea şederea în staţie, cei doi, bucuroşi de revedere, încep să discute, depănîndu-şi amintirile comune. Dar, la un moment dat, epuizîndu-şi toate subiectele de conversaţie, între ei se aşterne o tăcere penibilă, iar bătrînii se privesc lung, lung, nemaigăsind ce să-şi spună, pe feţele lor citindu-se neputinţa şi efortul de a relua firul conversaţiei. Cu toată şederea prelungită a autobuzului în staţie, cei doi nu mai reuşesc să comunice şi pînă la urmă autobuzul pleacă mai departe lăsînd în urmă regretul bietului pensionar care îşi pierduse un interlocutor.

M-am gîndit mult la această scenă atunci cînd, revenind în ţară după o absenţă de mai bine de 30 de ani, m-am întîlnit cu cel mai bun prieten al meu cu care am copilărit în acel cartier de la periferia Bucureştiului. În toţi acei ani cînd am fost departe de ţară, îmi tot aminteam de acest prieten şi de clipele petrecute împreună. Imediat după ce m-am întors, am aşteptat cu emoţie revederea cu el. Ştiam cîte ceva despre el de la alţi amici care-mi mai scriau din cînd în cînd, el necorespondînd niciodată cu mine, deşi eu îi scrisesem de cîteva ori.

De aceea, am aşteptat cu nerăbdare întîlnirea cu el, încercînd să mi-l imaginez cam cum ar arăta acum după mai bine de 30 de ani. Am aflat numărul lui de telefon de la un alt amic şi l-am sunat. La auzul numelui meu, nu mi s-a părut excesiv de surprins, ceea ce m-a cam intrigat, dar mi-am zis că auzul m-a înşelat. Ne-am descris amîndoi semnalmentele pentru a ne putea recunoaşte. Am stabilit să ne întîlnim în ziua următoare la ora 12, într-un mic local propus de el.

A doua zi, nerăbdător şi emoţionat, am ajuns pe la vreo 12 fără un sfert, am ocupat o masă încercînd să fac faţă cu calm marii întîlniri. La 12 punct şi-a făcut apariţia. Era aproape neschimbat, după toţi aceşti ani. Înalt, subţire, cu ochelari (asta era ceva nou pentru mine), uşor încărunţit, remarcînd cu o oarecare invidie că-şi păstrase aproape intactă podoaba capilară. M-a recunoscut, a venit direct spre mine, m-am ridicat, uşor stîngaci, ne-am dat o acoladă ca la acordarea Legiunii de Onoare şi ne-am aşezat.

Am comandat două halbe şi iată-ne faţă în faţă după 30 de ani. Au urmat frazele de rigoare, conformiste şi banale. Apoi am început să-mi povestesc viaţa de cînd am plecat din ţară pînă m-am întors. După aceea a urmat el la cuvînt. A vorbit repede, cu fraze scurte de parcă voia să scape de o obligaţie. Discuţia a continuat cu întrebări despre amicii comuni, ce mai face ăla, dar de cutare ce mai ştii, ai mai auzit ceva de ştii tu cine, şi după ce am terminat lista am tăcut amîndoi.

A urmat o eternitate de tăcere. Am sorbit amîndoi din berea care deja se cam încălzise. Am băut-o în grabă terminînd ultimile picături. Am propus să mai comandăm una, dar prietenul meu după ce şi-a consultat ceasul mi-a spus cu un ton jenat că e puţin grăbit, are o treabă urgentă şi că „sigur ne vom revedea". Epuizaserăm toate subiectele. Acest hiatus de 30 de ani a lăsat urme adînci. Tot ce ne-a legat în adolescenţa şi tinereţea noastră nu mai putea fi un liant pentru a ne reuni. Am rămas cel puţin cu nişte amintiri plăcute ale unor tineri idealişti naivi. Poate ar fi fost mai bine să nu ne fi întîlnit, rămînînd fiecare cu amintirile de-atunci. Ne-am cerut reciproc numerele de telefon promiţînd că ne vom mai întîlni în cel mai scurt timp. Au trecut de atunci trei ani şi întîlnirea n-a mai avut loc.

După ce am ieşit amîndoi din local, fiecare apucînd-o într-o altă direcţie, am reflectat îndelung la această stranie întîlnire. Am venit încărcat de emoţie, de aşteptare, de nerăbdare şi am plecat golit pe dinăuntru, lipsit de vlagă. Mă simţeam uşor descumpănit, cu un soi de ciudă, ca un copil căruia i s-a refuzat felia de tort promisă. Şi atunci mi-am amintit de scena din film, povestită la început.

Şi vorbind de amintiri şi dezamăgiri, cel mai concludent, după părarea mea, este cazul „Titanicului" care s-a scufundat în 1912, peste 1500 de oameni pierzîndu-şi viaţa. Vasul a stat în adîncurile oceanului cîteva decenii, rămînînd în amintirea tuturor ca o legendă tragică. Acum cîţiva ani, o societatea americană a propus un plan pentru a aduce la suprafaţă epava. Şi ca să-i convingă pe potenţialii interesaţi de ce mijloace perfecţionate dispune, a difuzat o serie de fotografii submarine care reprezentau epava şi diferite obiecte aparţinînd „Titanicului". Dar s-au găsit oameni conştienţi care au obiectat că acest lucru ar putea fi considerat ca o profanare a memoriei celor pieriţi în naufragiu. Şi astfel proiectul a fost abandonat.

Dar să revenim la tema noastră. Mai întotdeauna reîntoarcerea acasă este însoţită de dezamăgiri, şi cu cît absenţa este mai îndelungată, cu atît deziluziile sînt mai mari. Şi cine a spus că „nostalgia nu mai e ce a fost" ştia ceva în sensul ăsta. Uneori e mai bine să-ţi cultivi amintirile, să le laşi acolo unde sînt şi să nu le confunzi cu realitatea prezentului. Această punere în balanţă între trecutul idealizat şi prezentul concret te poate traumatiza şi da naştere la ceea ce eu aş numi „sindromul «Titanic»".

Adar DARIAN
Bucureşti

Z. ORNEA

Întoarcerea de la studii a lui T. Maiorescu

Perioada studenţiei lui Titu Maiorescu n-a fost una lineară şi calmă. Mai întîi, în 1858, după strălucite studii la Colegiul Theresianum din Viena, ajunge student în Litere (ceea ce însemna şi filosofia) la Berlin. Era precipitat şi i se părea că profesorii berlinezi nu-i spun nimic nou, el care, cu un an înainte, la Theresianum, elaborase, pentru a-l ajuta pe un coleg, un breviar de logică (aşa numita „Logica lui Lohner"). Citea mult, filosofie şi beletristică, învaţă limbi străine (franceza o ştia, acum se înfrunta cu engleza), frecventa asiduu muzeele, dădea lecţii particulare şi urma, alături de Litere, cursurile Facultăţii de Drept (cam împotriva voinţei tatălui său), cucereşte, prin corespondenţă, prietenia surorii sale Emilia, se îndrăgosteşte de Clara Kremnitz. Şi, deşi era student în anul întîi, reuşeşte să obţină, la o universitate mai obscură, cea din Giessen, în iunie 1859, un doctorat în filosofie, redactînd o succintă teză despre *Relaţie*. Şi îşi anunţa, triumfător, performanţa familiei, la Bucureşti. Tatăl său, cărturarul Ioan Maiorescu, era, din aprilie 1859, director al Eforiei Instrucţiunii Publice, adunîndu-şi, datorită intransigenţei, mulţi şi puternici inamici. Cum Eforia anunţă un concurs pentru o bursă de studii în Litere la Paris, s-a gîndit, fireşte, la fiul său. Acesta, în vacanţă, s-a înapoiat în ţară, a dat şi a cîştigat concursul şi, în noiembrie 1859, ajunge la Paris. Se înscrie (cam împotriva clauzelor bursei şi a voinţei tatălui său) nu numai la Litere, dar şi la Drept. Dar, încurcat cum era cu dragostea pentru Clara Kremnitz, şi-a făcut studenţia (frecventarea cursurilor nu erau obligatorii) stînd mai mult la Berlin, repezindu-se la Paris pentru examene, cel care îl ajuta fiind Theodor Rosetti (cumnatul domnitorului Al. I. Cuza), cu care se împrietenise şi care îi făcea diferite servicii, inclusiv împrumut de cărţi. În 1860 obţine echivalarea studiilor în Litere cu diploma de doctorat de la Giessen (trecînd şi anumite examene de echivalare) fiind declarat absolvent al Facultăţii de Litere de la Sorbona. Paralel îşi lua examenele celui de al doilea an la Facultatea de Drept. Publică, în 1861, la Berlin, pe a sa cheltuială, la Brockhaus broşura *Consideraţii filosofice pe înţelesul tuturor*. Lucrurile s-au mai poticnit la examenele Facultăţii de Drept. Ar fi voit chiar să obţină de-a dreptul titlul de doctor în Litere, redactînd o teză, utilizînd amintita broşură publicată la Berlin, care i-a fost respinsă. Acest proiect va eşua, abia izbutind, repetînd un examen, să-şi ia licenţă în Drept în octombrie 1860. Era decis să se întoarcă în ţară pentru ca, după obţinerea unei catedre la Bucureşti, – repede – să se căsătorească cu Clara Kremnitz, cu care era logodit. Şi a făcut-o, deşi mai avea bursă pe doi ani de zile.

Uimitor e că ştia ce voia să devină, reîntors în ţară. Ştia dinainte că se va înapoia în ţară, tîrziu, în noiembrie, cînd concursurile pentru catedră se vor fi încheiat. Dar era decis să izbîndească. I-o şi comunicase, epistolar, tatălui său, de la Paris: „Ţi-o spun înainte, tată, ca nu cumva să te înşeli despre mine... Profesor de drept nu o să devin, mă ţin de filosofie şi, dacă e de lipsă, de limba latină sau de istorie veche – pe acestea le cunosc acum bine. Filosofia dreptului fireşte că aş propune-o, nu fiindcă este juristică, ci fiindcă e filosofie. Jurisprudenţa pozitivă îmi va fi numai bună pentru advocatură, şi poate mai tîrziu pentru Cameră. A fi profesor de drept curat nici nu m-am gîndit, nici nu voi primi... Să fie cît de bine remunerate aceste profesure – eu nu le pot primi; voi primi două în litere, dacă mi se vor da; dacă nu, mă va despăgubi advocatura întreit". Repet, e uimitor acest program de activitate viitoare, pe care, zbătîndu-se, îl va realiza întocmai, după depăşirea unor nebănuite obstacole.

Ajuns la Bucureşti (în noiembrie 1861), se va lovi de o conjuraţie a inamicilor tatălui său, negăsind slujbă. În autobiografia sa din 1910, eroul nostru făcea următoarea menţiune: „Avem sentimentul că un viitor biograf va trebui să se oprească aci şi să pregătească povestirea primilor ani ai carierei de care vorbim, printr-o largă paranteză filosofică asupra invidiei, ipocriziei, nepăsării, calomniei şi altor manifestări întristătoare ale sufletului omenesc. Va fi un rar capitol de etică, nu *in abstracto*, ci proiectată peste situaţii reale, înălţate uneori pînă aproape de interesul unei drame". Cred că Maiorescu exagerează mult (a fost şi opinia lui G. Călinescu) „drama" începutului său de carieră. De îndată ce a ajuns la Bucureşti s-a prezentat la Eforia Şcolilor. Fusese bursierul ei – şi deşi s-a întors mai devreme decît o prescria termenul bursei – avea datoria să comunice rezultatele obţinute. A aflat că sînt vacante patru catedre de drept. A solicitat catedra de drept roman. Eforia îi respinge cererea, pretextînd că nu e indicat să se facă astfel de numiri la mijlocul anului. Începuse, deci, prin a fi şomer. A organizat, repede, un ciclu de conferinţe (la o săptămînă după ce a descins în Bucureşti) în sala Facultăţii de Drept a noii clădiri a Academiei Sf. Sava. Despre ciclul de conferinţe s-a scris şi s-a vorbit. Sperase că acest ciclu de conferinţe va îmbuna Eforia, acordîndu-i catedra solicitată la începutul semestrului al doilea. Eforia a rămas la decizia ei. Or, el avea nevoie urgentă de un post pentru a se căsători cu Clara şi a o aduce în ţară. Iar el aştepta de o lună de zile un post corespunzător, care nu i se acorda. I se părea că poate distinge aici o insultă – gravă! – adusă competenţei sale ştiinţifice şi intelectuale în general şi lui, în particular, ca expresie profesională a acestei competenţe. Renunţase de acum – cu cîtă strîngere de inimă! – la exigenţele dinainte (numai o catedră de filosofia dreptului), acceptînd-o – dar şi asta i se refuza – chiar şi pe cea de drept roman. A fost nevoit – indiscutabil umilinţă! – să-şi coboare pretenţiile. Era gata să primească – nesperată degradare! – o funcţiune modestă în magistratură. Îi scria despre asta prietenului său Th. Rosetti. Curînd îi va fi dat să constate că nici această numire nu o poate căpăta. În consecinţă, îi scria întrebător lui Rosetti aflat în capitala Moldovei „dacă la voi la Iaşi n-ar fi disponibil încă înainte de Paşti un post pentru mine (de preferinţă profesorat, juridic sau filosofic)". Şi adăuga: „Mă ruşinez să alerg după posturi, ca un băieţaş care este surprins de iubita sa platonică în timp ce face pipi." Înţelesese, în sfîrşit, că duşmănia Eforiei (de unde tatăl său fusese dat afară printr-o cabală de calomnii) nu era deloc o şicană oarecare, ci un baraj sistematic greu de depăşit. Pentru că Eforia era un organism instituţional dependent de un minister care se ocupa, deopotrivă, de instrucţiunea publică şi de justiţie. Astfel încît raza de acţiune a Eforiei se extindea asupra tuturor funcţiunilor publice pentru care se abilitase Maiorescu la universităţile de la Berlin şi Paris. Membrii Eforiei, toţi inamici ranchiunoşi ai tatălui său, îi blocau accesul la orice funcţiune publică. S-a gîndit să apeleze, *in extremis*, la prietenul Th. Rosetti care, cumnatul domnitorului, putea interveni la Cuza pentru a învinge cerbicia Eforiei. Îl tot invita epistolar, pe Rosetti, să vină la Bucureşti. Dar acesta, delăsător cum îi era felul, nu înţelegea să înfrunte asprimile iernii pentru a ajunge la Bucureşti. În consecinţă, s-a decis să plece el la Iaşi, vestindu-l pe prietenul său: „O schimbare trebuie să se producă în situaţia mea chiar acum, Dumnezeu ştie că nu datorită mie direct, în schimb însă direct cu o necesitate invincibilă. În acest sens pregăteşte-te pentru sosirea mea". Nici acest proiect presant nu l-a putut realiza imediat pentru că îi lipseau banii de deplasare, depinzînd total de bugetul, pe sponci, al tatălui său. O promisiune de a fi numit procuror nu s-a realizat nici ea încît, la 27 martie 1861, lua diligenţa pentru Iaşi. A cunoscut, aici, pe unii dintre viitorii fondatori ai Junimii (pe Vasile Pogor, de pildă), iar Rosetti se va dovedi un prieten leal. L-a împrumutat cu bani şi i-a promis intervenţii eficiente pe lîngă Cuza. Maiorescu a revenit, cu o scrisoare, în aprilie din Bucureşti, cerînd, din nou, rugător, un post nu în învăţămînt, ci în magistratură: „Consilier la Curtea de apel mi se pare mult pentru mine, fir-ar să fie de modestie. Dar măcar candidat, altfel nu pot trăi. Ceva mai prejos decît asta imposibil. Toate acestea, în Bucureşti. În cel mai rău caz la Iaşi. E caraghios cît de des revin asupra acestei chestiuni. Trebuie s-o fac, atîta timp cît mai am încă putere. Dacă o mai ţin aşa, existenţa mea devine sumbră...". Şi mărturisea, umilit, că el, Rosetti, îi este ultima speranţă. „Tu nu prezinţi importanţă pentru mine ca prieten, ci ca rudă a unui vîrf al statului şi, de aceea, ai putere împotriva pungaşilor statului". De abia la mijlocul lui mai Rosetti i-a comunicat că va fi primit în audienţă de Cuza. Domnitorul l-a primit cu consideraţie pentru ştiinţa postulantului, cerîndu-i o petiţie în care să precizeze studiile efectuate. La 2 iunie 1862 (avea 22 de ani) a venit numirea de candidat (supleant) la Tribunalul Ilfov, cu o leafă mulţumitoare. În iunie a plecat la Berlin, s-a căsătorit cu Clara şi s-a înapoiat la Bucureşti. În octombrie 1862, Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice l-a numit director al gimnaziului din Iaşi, decret semnat de domnitor în noiembrie. Maiorescu se pregăteşte să plece la Iaşi. Însă înainte a cerut Ministerului să i se încredinţeze – cum i se promisese oral – şi catedra de istorie universală la Universitatea din Iaşi. A primit şi această numire (deci numire şi nu prin concurs). Visul i se împlinea. Ce-i drept, cu o umilitoare întîrziere de un an. Totuşi se împlinea. Catedra universitară devenea o realitate, trecînd lesne la catedra de filosofie, fiind, peste un an, la 23 de ani, decan, şi la 24 rector. Începea strălucita sa carieră de profesor universitar şi, paralel, cum îşi propusese încă în studenţie, de bănoasă avocatură şi, cea oficioasă, de parlamentar şi, ca om politic, de ministru şi, finalmente, de prim-ministru. Ce-i drept, după un jignitor an de aşteptare, din care o jumătate parcursă ca şomer. Dar drama descrisă, cu atîta, obidă în 1910, apare astăzi mult exagerată. Cîţi alţi tineri, atunci sau mai tîrziu, (mă gîndesc la fostul său student C. Rădulescu-Motru, care, de la doctorat, pînă la catedra obţinută prin concurs abia în 1906, adăstînd vreo opt ani) au avut de aşteptat pînă la dobîndirea unei catedre atîţia ani! Şi unii – ca D. Drăghicescu, şi el fost student al lui Maiorescu dar antipatizat de profesor – au fost ţinuţi departe cu totul de învăţămînt (deşi dăduse concurs şi avusese un strălucit doctorat în filosofie de la Sorbona)!

Dar, încă o dată, Titu Maiorescu, cu studiile încheiate, nici că s-a gîndit să nu se întoarcă în ţară pentru a-şi ocupa locul în învăţămîntul universitar. Ba chiar, s-a văzut, a făcut tot ceea ce a putut (şi a putut!) pentru a restrînge perioada studiilor (deşi avea o bursă!), întorcîndu-se, mai repede, în ţară.

---

interstiţii

Paradisul pierdut

Imediat după dispariţia lui Ion Gheorghe Maurer, la o emisiune TV unde totul este prezentat ca fiind „senzaţional", am urmărit o convorbire cu Jean Maurer, fiul fostului lider comunist. Aşa cum era de aşteptat, invitatul n-a contenit cu laudele la adresa meritelor şi a calităţilor umane ale părintelui său. A fost, probabil, convingător, deoarece animatorul emisiunii l-a întrebat dacă, nici mai mult nici mai puţin, puterea actuală s-a gîndit cumva să-i organizeze dispărutului... funeralii naţionale.

Ce ne-a spus, de fapt, Jean Maurer? Că tatăl său a fost un comunist autentic şi devotat; că nu el e vinovat de „greşelile" comise sub Gheorghiu-Dej şi Ceauşescu, a căror mînă dreaptă a fost ani de zile; că, spre deosebire de alţii, nu s-a abătut de la principiile marxism-leninismului (adică, pentru a relua o vorbă celebră, „nu a întinat idealurile socialismului"); că l-a propus pe Nicolae Ceauşescu la conducerea partidului întrucît acesta era „iubitor de carte" şi, cînd citea, „făcea conspecte"; că Nicu Ceauşescu a fost în realitate „exilat" la Sibiu, pentru că locul său – pentru cariera politică ce i se pregătea (şi pe care o merita) – era la Bucureşti; că, precum atîţia alţii, Ion Gheorghe Maurer a fost surprins de „schimbarea dementă" (citez exact) din decembrie '89. Şi aşa mai departe, conturînd, tuşă după tuşă, un tablou aproape idilic al României comuniste.

Astfel de consideraţii nu se explică doar prin sentimente filiale. Fostul secretar al lui Gheorghiu-Dej, Paul Sfetcu, dă dovadă, în memoriile sale, de un devotament nealterat de trecerea anilor. De unde – şi afirmaţia că, în 1965, România era un stat independent din punct de vedere politic şi economic, afirmaţie care înseamnă, cum observă Vladimir Tismăneanu într-un articol din *22*, „să nu ai măcar o elementară noţiune despre ideea de suveranitate a poporului şi să confunzi o colonie penitenciară cu o republică democratică". Dacă Paul Sfetcu era un figurant, Gheorghe Gaston Marin a fost distribuit (pînă la schimbarea regizorului) într-unul din rolurile principale. Ei bine, şi el a declarat, cu fermă convingere, că perioada anilor '50-'60 a fost cea mai fastă, cea mai dinamică şi mai benefică perioadă din istoria economică a României. În legătură cu acest punct există şi alte opinii. S-ar părea că încă şi mai extraordinar a fost *boom*-ul economic românesc din anii '70-'80. Este părerea ziaristului Constantin Coroiu (v. *Adevărul literar şi artistic*, 9 mai a.c.), care îşi aminteşte de epoca de aur prin asociaţie de idei: printre formele fără fond pe care le-am adoptat, arată domnia-sa, este şi scandaloasa sărbătoare a Sf. Valentin": aşadar, „ni se impun, în mod subtil, profitîndu-se mai ales de ignoranţa unui tineret debusolat, şi sfinţii, nu doar modelele de privatizare şi de macrostabilizare care au făcut dintr-o ţară bogată, cu o industrie şi o agricultură invidiate, înainte de 1990, de cei din jur, aşa cum afirmă un economist de talie mondială, o colonie".

„La Palme d'Or" revine însă inenarabilului personaj Mitică Dragomir, atît de specific autohtonă combinaţie între Securitate, Mafie, golănie, afaceri, presă şi fotbal. Într-o (salutară) izbucnire de scîrbă provocată de trucajele din fotbalul românesc, Gheorghe Hagi l-a comparat pe Mitică Dragomir cu Tudor Postelnicu (ceea ce dovedeşte, înainte de orice, că ilustrul fotbalist are memorie). Spusa lui Hagi a fost luată de Mitică Dragomir drept un compliment: mă onorează comparaţia cu Postelnicu, a replicat directorul publicaţiei *Atac la persoană*, pentru că Postelnicu a reuşit să ţină o ţară întreagă în frîu.

Dumnezeule, ce-o să ne facem cînd, după Europene, Hagi se va retrage?

Alexandru CĂLINESCU

Gustave THIBON

UN PESIMISM TONIC

Om de cultură şi de credinţă, catolicul Gustave Thibon le-a trăit pe amîndouă cu o reflexivitate plină de vervă, sfidînd programatic poncifele religioase. Posesor al unei ferme în sudul Franţei, conferenţiar cu un public important în ţara sa şi peste hotare, el a publicat începînd din anii '40 peste 10 volume asupra condiţiei omului relìgios în lumea contemporană. Prieten al Simonei Weil, a fost coautor al unei cărţi despre destinul ei spiritual (Simone Weil telle que nous l'avons connue, *1952). Mi s-a părut interesant să selectez aici cîteva pasaje din cartea sa* L'ignorance étoilée, *Fayard, 1976 (titlul preia o expresie a lui Victor Hugo), culegere de scurte meditaţii ale unui pesimist plin de vigoare şi vitalitate („ai un pesimism tonic" îi spunea un prieten), care îşi foloseşte scepticismul pentru a decapa datele credinţei sale de convenţionalism şi rutină. A propos de prima lui temă (dreptul la fericire), Pascal Bruckner,* ex-soixante-huitard, *a publicat de curînd volumul* L'euphorie perpétuelle. Essai sur le devoir de bonheur, *Grasset, în care investighează servituţile unei societăţi obligate la performanţa fericirii. (**A. M.**)*

© A. Iordache

Fericirea permanentă

Optimistul (filosofia optimistă) nu renunţă la urmărirea unui bine absolut pe care îl concepe însă ca împlinire a unor speranţe terestre, socotit a fi posibil la acest nivel. Faimosul „drept la fericire" cu care ni se tot îmbuiază urechile e produsul specific al acestei mentalităţi. Ceea ce conduce la o dublă carenţă: mai puţină bucurie atunci cînd evenimentele ne sînt favorabile (a-şi căpăta dreptul cuvenit n-a ameţit pe nimeni vreodată de bucurie, iar orice revendicare satisfăcută poartă în pîntece noi pretenţii) şi mai multă amărăciune atunci cînd ele ne sînt potrivnice: omul se simte victima unei nedreptăţi, resimte acel „complex de frustrare" atît de bine analizat de psihologia modernă, care nu e altceva decît sentimentul de a fi lipsit de un bine ce ţi se pare datorat. Pesimistul, în ceea ce îl priveşte, ştie că Dumnezeu şi natura nu îi datorează nimic. Drept urmare, primeşte ca pe nişte daruri neaşteptate şi nesperate cele mai mărunte favoruri ale destinului (conştiinţa fragilităţii bucuriilor noastre e ca un fel de strălucire a veşniciei în timp), iar cînd împrejurările îl lovesc se resemnează, fără a-i învinui pe zei de nedreptate, să suporte rele pe care le ştie drept inerente condiţiei umane. El primeşte cu atît mai mult cu cît aşteaptă mai puţin, iar viaţa îi e în ansamblu mai echilibrată şi mai fericită decît a celor siguri de contul lor în banca destinului, expuşi tocmai de aceea la faliment.

La fel se întîmplă lucrurile în domeniul social şi politic. Pesimistul nu visează la o Cetate ideală: ştie că în orice fel de organizare socială, neghina va fi întotdeauna inseparabilă de grîu, iar convingerea aceasta îl face extrem de reticent faţă de toate încercările de tulburare a ordinii stabilite. Nu preferă, după celebrul cuvînt al lui Goethe, nedreptatea dezordinii; înclină mai degrabă să tolereze o nedreptate mai mică, preţ al ordinii, din spaima de nedreptatea maximă, rod al dezordinii. Ceea ce nu implică imobilism, nici aderare pasivă la tiranii, ci atentă, răbdătoare căutare a unui bun echilibru între ceea ce e dezirabil şi ceea e e posibil. Pesimistul îşi modelează comportarea după rugăciunea Înţeleptului care cerea zeilor trei daruri: să îmbunătăţească ceea ce e ameliorabil, să îndure ceea ce nu e astfel, şi, în sfîrşit, supremă favoare: să poată distinge între cele două.

Din acest relativism superior – unde conştiinţa imperfecţiunilor sociale nu conduce la neîncetata şi dizolvanta punere în chestiune a fundamentelor – îşi extrage principiile unei politici stabile şi de lungă durată, singura care îngăduie apariţia şi creşterea unei civilizaţii autentice. Cetatea terestră e ca un copac ce trebuie neîncetat curăţat şi tuns. În afara unor împrejurări extreme, nu e nimic de cîştigat din smulgerea lui fiindcă, după ce rădăcinile i-au fost dislocate, iar vitalitatea compromisă, el trebuie replantat pe acelaşi teren ingrat şi nesănătos: condiţia umană. Această politica a răului minim e uşor de taxat drept mediocritate. Ea a fost urmată totuşi de spiritele cele mai înalte care, dincolo de puritatea principiilor, au ştiut să vadă veninul consecinţelor. Marc Aureliu era un mediocru atunci cînd, după douăzeci de ani de guvernare şi o întreagă viaţă de virtute, scria: „Nu mai visa la Republica lui Platon"? Ori Pascal, cu apologul celor patru lachei? Ori Schopenhauer declarînd că regii ar trebui să-şi înceapă scrisorile „noi, din două rele cel mai mic" în loc de „noi, prin graţia lui Dumnezeu"? O formulă, de altfel, nu o exclude pe cealaltă pentru că autoritatea vine, ca şi omul, de la Dumnezeu şi, ca şi omul, e imperfectă...

Aşa cum construieşte un individ nemulţumit, optimismul construieşte un cetăţean revoltat. Cel ce crede în desăvîrşire – ori cel puţin în perfectibilitatea indefinită a naturii umane – acceptă cu inima uşoară riscul revoluţionar: nu se îndoieşte nici o clipă că dreptatea va decurge în mod automat din dezordine. Şi zguduie Cetatea reală încercînd să introducă cu forţa în ea paradisul visurilor sale. Am văzut în mai '68 două sloganuri afişate pe zidurile Sorbonei: „luaţi-vă dorinţele drept realităţi" şi „decretez fericirea permanentă". Generozitate fără luciditate la cei oneşti, alibi pentru instinctele de revoltă şi de opresiune la virtualii tirani, rezultatele sînt aceleaşi: agitarea şi agravarea relelor pe care pretind să le vindece. Toţi marii revoluţionari ai lumii moderne, Robespierre, Hitler, Stalin au avut delirul optimismului: toţi ne-au făgăduit o lume nouă, regenerată. Urmările ne sînt cunoscute. Céline a rezumat procesul: „Toţi asasinii văd viaţa în roz, asta face parte din meserie". Zorii „cu degete trandafirii" ce vor răsări mîine – mereu mîine, adică niciodată – absolvă crepusculul sîngeros al zilei de faţă. Muzicile războiului sînt muzici tonice, crăpînd de forţă şi de speranţă: crimele colective nu sînt niciodată comise în tonurile marşurilor funebre...

Care e calea pentru cel ce vrea să rămînă fidel înţelepciunii omeneşti şi speranţei creştine? În ce mă priveşte, refuz în aceeaşi măsură materialismul societăţii de consum şi falsa mistică a revoluţiei. Primul oferă bunuri tangibile, a căror posesiune duce imediat la saţietate şi plictis; al doilea propune un ideal irealizabil şi distrugător. Cînd vezi ceea ce doresc să salveze conservatorii – bună starea, confortul, liniştea exterioară, pentru ca nimic să nu tulbure lichefierea interioară, evaziunea factice, cultura intensivă a unor false nevoi care secătuieşte domeniul necesităţilor veritabile, această aparenţă de libertate care lasă individul în bătaia tuturor gusturilor sale – cînd vezi toate acestea, te simţi revoluţionar. Dar dacă te gîndeşti la tot ceea ce revoluţia riscă să distrugă (toate comorile trecutului, toate marcajele impregnate în timp ale veşniciei, amestecate cu falsele valori ale prezentului şi lichidate împreună cu ele, cum s-a întîmplat în revoluţia culturală chineză) atunci devii conservator. Două fundături care ne îndreaptă fără cruţare spre calea superioară ce domină „rătăcirea contrariilor".

Un episcop inteligent şi pios – curajos pe deasupra – îmi spunea recent că Biserica Catolică nu ar putea rămîne fidelă vocaţiei sale divine decît acceptînd riscul de a deveni minoritară. Adică grupînd în jurul său minoritatea celor ce refuză să ragă împreună cu măgarii şi să urle împreună cu lupii... Un creştin trăieşte totuşi în lume. Într-o lume făcută de Dumnezeu – pe care omul o reface prin geniul său şi o distruge prin păcat. Izolarea nu poate fi decît relativă. Pînă şi călugărul contemplativ ori sihastrul cel mai solitar au nevoie de un minimum de mediu social în care vocaţia lor să se nască şi să se dezvolte. Autorii spirituali au comparat viaţa terestră cu un loc al exilului, cu o cale, cu „o noapte ce trebuie petrecută într-un han mizer" (Sf. Tereza de Avila). Locul exilului trebuie totuşi să fie locuibil, drumul practicabil, iar hanul să nu fie un sălaş de asasini ori de otrăvitori. Ceea ce impune amenajarea Cetăţii terestre în funcţie de destinul etern al omului; seminţei divine trebuie să-i fie oferit un teren de comportamente şi de instituţii în care să poată încolţi. Sarcină dificilă care poate cere concesii în faţa puterilor şi idolilor veacului. Concesii care nu trebuie să să transforme în binecuvîntări. E într-adevăr dificil să compui cu lumea fără a te lăsa descompus de ea... A decongestiona, a decolectiviza – îmi vine să spun a demineraliza, căci trăim sub semnul şi sub regimul mecanicului – ceea ce rămîne din civilizaţia noastră.

Ignoranţa înstelată

Două soiuri de fiinţe pe care nu le pot suporta: cei care nu-l caută pe Dumnezeu şi cei care îşi închipuie că l-au găsit.

* * *

Îndoială vie şi credinţă moartă. O soluţie, pentru a fi cu adevărat asimilată, cere în primul rînd o anume capacitate de a pune şi de a resimţi personal problema pe care ea o rezolvă. Slăbiciunea educaţiei religioase constă în aceea că ea oferă soluţiile cu mult înainte ca problemele să se fi maturat în spirite şi în inimi. Ceea ce te duce cu gîndul la căsătoriile politice între principi copii, care trebuiau să aştepte ani lungi pentru a-şi consuma uniunea. Dar între Dumnezeu şi sufletul „credincioşilor" există de atîtea ori căsătorii proclamate oficial şi niciodată consumate!

* * *

Totul e purificat cînd trece prin Dumnezeu. Dar totul se corupe sub eticheta divină lipită de atîţia „credincioşi" pe pasiunile lor terestre. Dacă Dumnezeu nu e lumină ce transfigurează, el devine masca sub care ne putem deghiza...

* * *

Definiţia viciului: un păcat comis fără plăcere. Formula ar trebui extinsă prin distingerea a două soiuri de vicii: păcate comise fără plăcere şi virtuţi practicate fără iubire.

* * *

Credinţă. Orice credinţă vie şi profundă e înconjurată de un imens halo de scepticism. Te face să te îndoieşti cu deosebire de toate formulele ce au ambiţia să o definească.

* * *

Cînd vezi îngustimea, indiscreţia şi suficienţa celor mai mulţi dintre convertiţi, nu le poţi dori decît să se convertească de la convertirea lor – să revină la scepticism prin aprofundarea credinţei.

* * *

„Vocile mele nu m-au înşelat" strigă Jeanne d'Arc pe rug. Interioritate, subiectivitate a vocaţiei. Vocile *mele*: un cuvînt care nu e rostit decît pentru mine şi care nu mă poate înşela pentru că, ascultîndu-l, răspund dorinţei lui Dumnezeu referitoare la sufletul meu. Totul se petrece în mine: vocile *mele* şi răspunsul *meu* care, după ce mi-au umplut viaţa, o distrug; fidelitatea se încheie cu martirajul... Toate acestea sînt admirabil de limpezi pentru cel care le resimte; ceea ce nu văd prea bine sînt criteriile după care această siguranţă interioară poate primi o valoare obiectivă, modul în care altcineva poate spune: vocile *ei* nu *m*-au înşelat, pe mine care nu le-am auzit, pe mine cărora nu le erau adresate. Succesul joacă desigur un rol important (după eclipsa de la Compiègne şi Rouen, misiunea Jeannei a izbîndit: englezii au părăsit Franţa), dar trebuie ţinut seama şi de ecoul interior, de reacţiile în lanţ ale credinţei: vocea profetului ori a celui inspirat devine, pentru cei ce sînt demni să-l asculte, chemarea propriului lor geniu, strigătul singurătăţii lor, în sfîrşit revelat ei înşeşi...

* * *

Marc Aureliu. Reflecţie asupra atracţiei universale şi a iubirii (IX, 9). Cu cît fiinţele sînt mai înalte, cu atît sînt mai capabile să iubească de la distanţă: „Între fiinţele mai desăvîrşite încă, precum aştrii, există un mod de unitate în ciuda separării". A depăşi separarea, a găsi prezenţa în absenţă, iată semnele superiorităţii în iubire. Cu Dumnezeu distanţa e infinită, iar absenţa absolută – ceea ce echivalează de altfel cu interioritatea pură. În sensul acesta Alain putea spune că „sfîntul e un om care se lipseşte de Dumnezeu". De Dumnezeul jandarm, de Dumnezeul contabil, de Dumnezeul lacrimogen ori mînios – de toţi aceşti dumnezei ce sînt mai puţin decît un om pentru că reprezintă, dilatat în mod arbitrar pînă la dimensiunea absolutului, un singur aspect al omului.

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

glosar de tranziţie

Copiii străzii

Nu se ştie cîţi sînt. Nu se ştie nici cine sînt. Se ştie doar că nu auzisem de ei înainte de 1989 şi, îndeosebi, că întruchipează cea mai dezolantă contraperformanţă a tranziţiei. Pînă a apuca să-i respingă societatea îi resping chiar cei care le-au dat naştere. Pe măsură ce scade numărul copiilor care se nasc, creşte numărul acelora care sînt lăsaţi de izbelişte.

La ambele extremităţi ale piramidei demografice mişcarea naturală a populaţiei se încetineşte, dar nu în acelaşi ritm: apariţia nou-născuţilor este şi mai lentă decît dispariţia bătrînilor. Ponderea copiilor este deficitară, a pensionarilor excedentară. Disjuncţia aminteşte de timpurile cînd şoimii patriei erau prididiti de şoimii pieţei. Societatea are nevoie de copii, nu însă şi majoritatea membrilor ei aflaţi la vîrsta potrivită pentru a îndeplini porunca biblică. Părinţii prezumtivi nu vor să-i nască, iar părinţii efectivi, tot mai adeseori nu vor, sau nu pot, să-i crească. Din aceste discrepanţe se formează tristele cohorte ale copiilor care invadează străzile în căutarea unui adăpost.

În epoca de aur populaţia infantilă nu includea categoria „copiii străzii", ci pe cea botezată a "ceauşeilor". Natalitatea silnică preceda actuala libertate a sterilităţii. Explozia demografică a propulsat mortalitatea infantilă la o altitudine ameţitoare. Numeroşii nou-născuţi handicapaţi ori abandonaţi nu se revărsau pe străzile oraşelor, ci erau claustraţi în aşezări de coşmar pe care stăpînirea, iniţiatoarea lor, le ţinea tăinuite.

Războiul dictaturii staliniste împotriva copiilor a avut şi supravieţuitori. Cronologic vorbind, unii dintre aceşti foşti copii ai recluziunii s-ar putea găsi printre părinţii care se descotorosesc astăzi de propriile lor progenituri. Tranziţia nu a pus capăt războiului împotriva copiilor, ci îl continuă cu alte mijloace. Ea trece de la cruzimea disimulată la cruzimea transparentă – suficient de transparentă pentru a-i convinge pe occidentali că România este centrul continental al sadismului anti-infantil.

În jurul termenului de copii ai străzii se roteşte o amplă constelaţie semantică: aurolaci, pedofilie, SIDA, comerţ cu copii, cerşetorie infantilă, extraşcolaritatea, centre de reeducare, adopţii clandestine, anticoncepţionale, infracţionalitatea juvenilă – dar şi UNICEF, Salvaţi copiii, şi, îndeosebi, Uniunea Europeană.

Nepăsarea faţă de soarta copiilor tranziţiei are un dublu caracter: de stat şi privat. În pragul noului mileniu România s-a dotat cu al şaselea primministru; aleşii poporului, înfruntînd cu bărbăţie corul obiecţiilor, au hotărît totuşi mărirea propriilor lor salarii; campanii electorale, declarate şi nedeclarate, se desfăşoară cu o impetuozitate pe care preţurile de cost nu o pot intimida; din eterna Românie se desprinde eterna dîră a unor greşeli contabile comise cu perfectă inocenţă; directorii regiilor autonome se văd ameninţaţi cu o reducere a veniturilor de la 40 la 20 de milioane pe lună; nu în lei, ci în dolari sînt calculate sumele cu care sponsorii echipelor de fotbal operează în materie de transferuri şi de „meciuri strategice"; tot cu dolari – numere cu o lungă trenă de zerouri – sînt răsplătite numai proiectele unor plănuite edificii faraonice.

Şi cu toate aceste, România pare pe punctul de a întreprinde în sfîrşit ceva şi pentru copiii străzii – nu de ruşine, nu din milă, nu dintr-un sentiment de vinovăţie, ci pentru că aşa sună somaţia Uniunii Europene. Şi astfel, copiii străzii ar putea deschide drumul României spre Europa.

Pavel CÂMPEANU

bazar

Bărbăteşti

După *Unicul* (un singur număr, supliment *Unica), Masculin* (apariţie meteorică) şi *Playboy,* a apărut, în sfîrşit, o nouă revistă pentru bărbaţi. Se numeşte chiar *For Him Magazine (FHM),* Revista sexului tare (editată de VNU-Hearst România SRL, redactor-şef Istvan Lorincz). Chiar din paginile ei aflăm cui se adresează: bărbatului „obsedat de maşini rapide, sport, petreceri, băuturi fine, scule de marcă, umor şi forme apetisante". Dacă, în cazul femeilor, stereotipurile erau demult conturate, bărbatul abia debutează în etichetări şi standardizări. Revistele pentru femei cultivă tonul sfătos (femeilor le place mult să analizeze, să despice firul în patru, să împărtăşească), amestecat cu cel poetic (în special cînd sînt descrise produsele cosmetice ale visurilor noastre); revistele pentru bărbaţi se simt datoare să se înscrie în convenţia opusă, machistă: „liniile directoare" sînt duritatea şi teribilismul. Revistele adresate unui sex sau celuilalt vor să poarte mărcile impuse de bunul (?) -simţ comun. În cazul lui *FHM,* duritatea şi teribilismele se convertesc în portrete (al unui condamnat la moarte, al lui Stephen King, Artan, Denise Richards, Delia, Alicia Silverstone), fapte diverse, prezentări promoţionale, sfaturi şi chestionare sexuale. Aproape toate acestea pot fi găsite şi în publicaţiile adresate doamnelor, cu excepţia,mai mult sau mai puţin, a faptului divers. Alegerea lor şi tonul cu care sînt prezentate diferă, însă, vizibil. La capitolul fapte diverse ne sînt oferite, de pildă, peruci pentru „zona intimă a prietenei tale", din monofibră, păr uman sau păr de burtă de iac; acestea sînt asociate cu un cîine electronic, care poate fi găsit chiar la noi în ţară, ştiri despre arme de închiriat şi preţurile la ucigaşii plătiţi din lumea largă; alte ştiri despre morţi stupide, printre care cea a unui american ce s-a înecat cu o imitaţie de penis, despre surori siameze ce se pot tîrî cu viteză senzaţională, despre graşi imenşi cu poza alăturată. Teribilismul sus-amintit se transformă, pe alocuri în grotesc; bărbăţia cu care sînt învestiţi potenţialii cititori devine supărătoare prin exces. Ai senzaţia că, pentru măcar o parte din bărbaţii receptori, e mai mult decît au nevoie ca să se simtă normal şi confortabil. Tonul voit colocvial, chiar şi în cazul informaţiilor interesante, cum sînt cele despre viitor, întreţine aceeaşi senzaţie de exces. Raportaţi la sexul opus şi slab, bărbaţii luaţi în considerare de revistă se situează în ipostază, evident, de cuceritori. Chiar şi accesoriile care li se recomandă trebuie să aibă în vedere acest lucru: „Nici o fată care iubeşte spiritul de aventură şi muzica anilor 70 nu-ţi va rezista dacă îi aprinzi ţigara cu un *Riders* scos nonşalant din buzunarul de la blugi" (bricheta Tokay); telefonul *Nokia* 8210 este recomandat bărbaţilor care pleacă în week-end prin „delegaţii", pentru că sună diferit în funcţie de persoana care apelează, soţia, amanta şi patronul putînd fi, astfel, uşor diferenţiaţi. Sfaturile sexuale care li se dau bărbaţilor interesaţi se referă la sexul ocazional, subiect aproape tabu în cazul revistelor pentru femei; cititorilor li se dau tot soiul de indicaţii utile, de la „oferă-i nişte gustări reci şi ceva de băut" pînă la „nu-i îndesa scula pe gît" şi nu-i da, la sfîrşit, numărul de telefon.

Exemplele de exces şi vulgaritate ar putea continua (reclama la *Absolut Vodka* din paginile revistei are drept slogan „Bea-ţi minţile cu *FHM!"*). Revista are o grafică dinamică, şi multe subiecte interesante (prezentări de meserii ciudate, un soi de proză scurtă descriind aventuri, cronici de film, carte, muzică, alegerea unor vedete valoroase pentru interviuri) şi este, cu certitudine, o noutate. Poate, cu timpul, va găsi tonul mai potrivit.

Iaromira POPOVICI

O mizerie de scenariu despre Babu Ursu

Zilele trecute – în epoca aceasta care acceptă ca adjectivul „odios" să fie el însuşi un superlativ fără grade de comparaţie: mai odios, foarte odios – mi-a căzut sub ochi un text deosebit de odios. Poate greşesc – „par délicatesse" – dar nu mă pot apropia de mîrşăvia aceea fără să-mi amintesc şi să pun pe hîrtie o intimitate: ultimele poezii care au intrat, prin decupare din reviste literare, în colecţia mea de tăieturi au fost ale celui care semnează acest text, dl Cristian Bădiliţă, necunoscut, pînă azi, mie. Erau dintr-o pagină, a şasea, a „României literare" (nr. 43/1998), făcînd parte dintr-un ciclu frapant prin expresivitatea unui zbucium convingător, orgolios şi demn în faţa Domnului. Două dintre ele le-am pus în colecţia mea de ştiri, novitale şi novele în trei fraze şi patru secunde pe care o ţin de jumate de secol în care poemele din reviste se împerechează, fără jenă, cu telegramele Reuter, Rador şi chiar Havas, cele blestemate de Eminescu. Una era o comunicare către Atotputernicul, anunţîndu-l că „m-am apucat să scriu o carte despre Sfîrşitul lumii", Sfîrşit pe care poetul îl auzea cum se apropie, greoi ca un urs, de uşa lui, tuşind şi învîrtind cheia în broască; a doua, mai scurtă, intitulată „Ultima", avea această strofă finală care m-a urmărit o bună bucată de vreme: „Domnilor, vreţi să vedeţi cum arată / Pe bune, paradisul? Luaţi un topor şi spargeţi-mi ţeasta! / Altceva nu mai am a vă spune".

Recunosc că nu m-am grăbit să execut indicaţia – prea îmi plăcuse poemul; ca de obicei, am lăsat ca viaţa să-şi facă datoria, iar mie plăcerea de a verifica poeţii care-mi zic ceva, mai ales pe cei care pot fi atît de decişi – „altceva nu mai am a vă spune!". Mă număr printre naivii cărora cînd le place (verb grav pentru mine) un poet îl cred pe cuvînt, chiar dacă e un ludic, un ironic. Dl Bădiliţă nu prea părea un jucăuş... În sfîrşit, aflu acum dintr-un recent articol al dlui M. Mihăieş („România literară" 17/2000) că dl Bădiliţă mai are şi altceva a ne spune...

Mărturisindu-se stupefiat, dl Mircea Mihăieş citează în întregime o însemnare din Jurnalul dlui Bădiliţă cuprins în „Tentaţia mizantropiei" (Ed. Polirom – 2000) în care autorul relatează o convorbire avută cu dl Paul Barbăneagră, la Paris, în anul 1997. N-am nici un îndemn să reproduc şi eu – în toată desfăşurarea ei – acea pagină din Jurnal care, rezumînd viziunea dlui Barbăneagră, face din Babu Ursu un fanatic comunist, un tartor cumplit, niciodată dezis de crimele comuniste, ba chiar un securist, unul „aflat multă vreme în fruntea lor", tocmai de aceea ucis atît de sălbatic „de-ai lui", fiindcă – şi aici catadicsesc să citez, din relatarea dlui Bădiliţă – Babu Ursu, „după ce a profitat cît a avut chef de regim, a început să joace (evident, cu convingere) pe dizidentul..." Ca unul care l-am cunoscut pe Babu mult mai bine decît dl Barbăneagră, socotesc că o asemenea viziune nu merită nici măcar o scurtă şi seacă interjecţie pamfletară. Şi ea ar fi prea curată faţă de cîtă mizerie e cuprinsă în acest amestec de minciună şi prostie în toată amploarea lor sălbatică.

Încît ecönomisindu-mi energia indignării – aleg, ţinîndu-mi bine respiraţia în faţa putorii, o singură frază din demonstraţia pusă pe hîrtie de dl Bădiliţă cu o lejeritate stilistică ce nu dă semn că s-ar îndoi de ea: „...după ce a profitat cît a avut chef de regim..." Întreb cu tot calmul: „Domnilor, aţi înnebunit?" „Babu al nostru" – cum l-a numit odată H.-R. Patapievici şi căruia i-am explicat ce nuanţă ar trebui să intervină în această tandreţe politică şi intelectuală dintre biografiile lor – „Babu al meu" nu a profitat niciodată de regimul pe care, cîndva, în tinereţe, a făcut totul (Doamne, iartă-mi măcar expresia hazotragică...) ca să-l aducă din utopie pe pămînt; fanatic o vreme, dar şi idealist permanent în sensul cel mai bun şi trist al cuvîntului, el nu a avut niciodată „chef să profite" şi nici regimul acela, odată întruchipat, nu i-a oferit altceva decît argumentele pentru un dezgust tot mai violent, exasperat pînă la imprudenţă, nu mai mic, poate, decît al dlui Barbăneagră, dar mai substanţial şi mai dramatic. În orice caz, nu dl Barbăneagră – obsedat la Paris de teroarea la care-l supunea stînga franceză – e cel în care să ne încredinţăm că ar pricepe adevărul despre Babu care, ca să zic aşa, n-a ajuns sub „comuniştii şi securiştii lui" nici măcar consilier la Ministerul Culturii. Eram amîndoi mîndri că nu ni s-a conferit vreodată vreun Ordin al Republicii, vreo Stea din partea unei Puteri asupra căreia, ca oameni de stînga, nu mai avem dubii ideologice, ci salubre controverse privitoare la felul cum să ne păstrăm cît de cît de curaţi. Terorizat la Paris de alde Althusser şi elevii lui, dl Barbăneagră nu a trăit la Bucureşti vara „anchetei libere" – de pînă la arestarea propriu-zisă – la care a fost supus Babu nu de sartrieni ci de poliţia naţional-socialistă şi nu la Domnia sa a venit Babu după un interogatoriu, în Rahova, să-i comunice că e hotărît să se sinucidă. Vara aceea kafkiană nu e nici de nasul, nici pentru imaginaţia dlui Barbăneagră. În schimb, simultan cu mizeria sa umană, scenariul emanat de Domnia sa – „Babu securistul" – răspunde celor mai înalte şi inteligente proiecte ale asasinilor. Asta visează şi ei – un Babu compromis pe viaţă sau, la fel de corect, post-mortem.

Cu dl Bădiliţă, lucrurile sînt însă ceva mai complicate. Fiindcă a scris cîteva poezii bune, versuri de-ale lor sînt pe urmele lui, hotărîte să-l chinuie pentru grava eroare de a nu se fi îndoit de scenariul dlui Barbăneagră, complicitînd chiar cu el prin ironie nepotrivită şi sarcasm facil. Nu Sfîrşitul lumii îi bate la uşă, ci această strofă premonitorie de o naturaleţe admirabilă: „Doamne, pentru ce m-am apucat / să scriu chestiile astea? / Nu era mai bine dacă rămîneam în continuare / la subiectele clasice pentru păsări şi extratereştri!? / Acum pe unde, pe unde-mi voi scoate, / Doamne, cămaşa!?".

Radu COSAŞU

A apărut ultimul volum al **Caietelor** lui Cioran

scrisoare din New Orleans

Distrează-te, pînă cînd nu-ţi ia babacu' jucăria

Se întîmplă uneori de mai trece şi cîte o cămilă prin urechile acului, şi tot aşa se mai strecoară şi cîte un poet să le vorbească celor de la Microsoft. Ei, bine, nu numai că le-am vorbit microsoftiştilor, dar am făcut-o chiar în ziua în care guvernul îşi anunţa intenţia de a sparge compania în două. Nu mă aşteptam să aflu creaturi dărîmate şi năpăstuite, dîndu-şi obştescul sfîrşit pe pajiştile bine manicurate, dar la ceva nelinişte tot trăgeam nădejde.

N-a fost să fie. Printre somon, sparanghel cu sos Bechamel şi salate de spanac, în cantina lor de trei stele, tovarăşii mei de masă au declarat, toţi ca unul, că „nivelul neliniştii este zero". Explicaţiile variau, dar softiştii erau convinşi că nimeni nu-şi va pierde slujba şi că împărţirea pachetului de acţiuni îi va face încă şi mai bogaţi. Vedeau bătălia dintre patronul lor şi guvern ca pe un concurs de „cine scuipă mai departe" între nişte birocraţi înceţi la minte şi geniul, cam din topor, al tehnologiilor de vîrf. Costumele cenuşii care vor să predea jeansilor niscai bune maniere. Tare i-a mai plăcut presei această confruntare, pentru că era simplă şi la mintea oricărui nătîntoc, fără habar de chestiuni tehnice. Printre cei din jurul meu, întrebarea zilei era: „Unde te duci? La Windows sau la Office?". Dar era pusă mai degrabă de formă, cam ca: „Ce bei? Starbucks sau ceai de plante?". Şi à propos, în Seattle, cafelei i se zice „Starbucks", toată lumea îi zice aşa, chiar şi stewardesele de la United Airlines. De fapt, tribul somonului natur era însufleţit de un soi de veselie, ca şi cum aerul curat şi înviorător din Seattle ar fi funcţionat ca un antidot la fumul culiselor birocratice de la Washington.

Greu era să nu li te alături. Muntele Rainier, cu creasta acoperită de zăpezi, vizibilă prin geamurile cît tot peretele, se îmbăţoşa către un cer de un albastru optimist care, cu numai cinci minute înainte, prăvălea în jos valuri de ploaie. Sediul Microsoft de la Redmond, Washington, arată şi se comportă ca un mic, dar prosper campus universitar. Clădirile, construite la proporţii omeneşti, odihnesc între straturi de flori bine îngrijite. Autobuze discrete îi transportă pe angajaţi, majoritatea tineri, de la o clădire la alta, întărind impresia de comunitate universitară. În fiecare autobuz se găsesc coşuleţe cu bomboane, menite, ca şi Starbucks-urile din fiecare birou, să dea noi şi noi impulsuri nivelului de energie, deja stratosferic. Nimeni nu merge, toţi saltă, ceea ce, dat fiind că vîrsta medie a angajaţilor este de 26 de ani, pare foarte la locul său. Dacă aceasta este fiara care ameninţă avansarea Americii pe calea inovaţiei tehnologice, nici arhitectura, nici populaţia cu aer studenţesc nu trădează pericol, ameninţare şi întuneric. Nu sînt foişoare, armate la vedere sau uniforme.

În clădirea 112, grupul de cercetare virtuală este băgat pînă peste cap într-o serie de proiecte, precum „platforma pentru lumi virtuale", care te ajută să te plimbi între lumile virtuale aşa cum te duci din sufragerie la baie. Un softist tinerel punea la punct o lume de vis, în care muzicienii se pot reuni oricînd pentru un *jam session*. Într-o altă clădire, „Casa Viitorului" era doar o idee mai puţin înspăimîntătoare decît o locuinţă obişnuită din „Stepford Wives", acea invenţie cinematografică în care gospodine-robot îşi cresc odraslele-robot în Stepford Village. „Casa Viitorului" îţi ia temperatura, îţi pune papucii în prag, îţi încălzeşte mîncarea, îţi deschide televizorul, îţi monitorizează semnalele vitale, îţi distruge duşmanii (virtual) şi-ţi spune poveşti la culcare. Din fericire, cînd am intrat eu în ea, „Casa Viitorului" era, în cea mai mare parte, off-line şi nici baie nu avea. Am acceptat un fursec Martha Stewart (femeia-industrie, cotată la bursă tot cam cît Pepsi, propulsată de puterea prăjiturilor) şi-am şters-o dracului de acolo.

Mi-a fost greu să iau toate astea în serios. Lumile „virtuale" păreau nostime, iar „Casa Viitorului" aducea mai degrabă a coşmar regizat în Hong Kong. Guvernul crede că, pînă la urmă, toată America o să lucreze în lumi virtuale şi o să locuiască în case Stepford. S-ar putea să aibă dreptate şi, dacă are, n-ar vrea ca această lume să poarte numele Microsoft. Dar ce, cafeaua nu se numeşte „Starbucks"? Şi băuturile răcoritoare nu se cheamă „Coke" sau „Pepsi?" Şi copierea nu poartă numele de „Xerox"? Ce are guvernul cu numele?

Centrul de Conferinţe unde venea să se prezinte poetul era împodobit cu opere de artă contemporană. Publicul relaxat şi-a luat o halcă bunicică din ziua de lucru ca să-l audă tunînd şi fulgerînd împotriva pericolelor bogăţiei excesive şi a superficialităţii noilor bogătani. Jumătate din cei din sală veneau din ţări străine, inclusiv din România mea. Microsoft este mai multicultural decît centrul Los Angeles-ului. După această diatribă, publicul, plăcut bătut la fund, mi-a solicitat cărţile într-un florilegiu de accente.

În seara aceea, la cină, conversaţia a fost mai nuanţată. Un fizician strălucit a opinat că Bill Gates ar fi trebuit să îmbrăţişeze planurile guvernului de a-i divide compania. Aşa cum, în Tai Chi, te foloseşti de puterea adversarului pentru a-l învinge. Gates ar fi trebuit să se ofere să spargă compania nu în două, ci în şase. O astfel de iniţiativă ar fi menţinut mingea în terenul lui Microsoft. Asta nu avea cum să se întîmple, interveni un înalt oficial al companiei, pentru că Gates mai degrabă luptă decît cedează. E o problemă de personalitate, tipică pentru un ctitor, care nu poate suferi să vadă cum vine altcineva şi îi distruge opera. Înainte de a-şi băga guvernul nasul, spuse unul din apropiaţii săi, Bill Gates habar nu avea cît de mare îi era compania. Acum vreo cîţiva ani, credea că va ajunge la vreo zece mii de angajaţi. Acum are douăzeci şi patru de mii.

Există o problemă culturală care le pune în umbră pe cele economice şi tehnologice. Cultura organizaţională a Microsoft este tupeistă, arogantă şi juvenilă. Printre iniţiaţi, Microsoft este numit Borg. „N-are rost să vă opuneţi." Compania absoarbe culturi mai mici şi mai slabe dintr-un exces de energie. Toţi străinii care lucrează aici devin Microsoft înainte de a deveni cetăţeni americani. Doare la început, dar apoi mîndria de a deveni Borg înăbuşă mai toate sentimentele şi nostalgiile. Dacă guvernul n-ar fi fost plămădit din testosteron, ar fi putut privi Microsoft cu oarece înţelepciune. Compania a împins înainte economia Statelor Unite, dacă nu cu graţie, măcar cu snagă. Să-i iei acum cheile de la maşină este doar arţag părintesc. Dacă guvernului i-ar fi păsat într-adevăr de monopolurile cu puterea de a face rău, s-ar fi luat de cele şase conglomerate de media americane. Companii precum AOL-Warner, Brothers sau Disney nu sînt simple motoare economice: sînt controlori de opinie. Înfrînarea ingeniozităţii, care pare a fi principala acuză adusă împotriva Microsoft, ar fi putut fi, mult mai cu rost, pusă pe seama magnaţilor presei.

Andrei CODRESCU

www.codrescu.com

(traducere de Ioana AVĂDANI)

(Rubrică difuzată la *National Public Radio* şi publicată în *The Realist, Gambit Weekly, The Baltimore Sun* şi *Funny Tonus)*

din fanfare funerare

Voyeurism fără voie

Mare minunăţie cînd ţi-a fost dat să descoperi întîia dată ce va să fie taina împreunării bărbatului cu femeia. Fapta cu pricina ţi s-a revelat din întîmplare, pe marginea Mureşului, dincolo de un pîlc de sălcii, la marginea căii ferate, mai bine zis dincolo de terasamentul care urca spre podul dezafectat al căii ferate Radna-Timişoara, unicul în curbă din Europa Centrală şi de Est. Şi cum spun, de pe marginea dinspre rîu a terasamentului ai căzut pradă inocentă unui voyeurism fără voie, deoarece te-ai împiedecat de o caraghioasă încleştare în iarbă a unui bărbat cu o femeie. De atunci înainte te-ai mai întîlnit ocazional cu doamna aceea posesiv posedată lîngă sălcii şi care, vei descoperi mai apoi, era funcţionară la CEC. Prezenţa ei amabil-mincinoasă în lumea largă ţi s-a părut, de atunci înainte, expresia palpabilă a unei existenţe întîmplîndu-se prin două moduri de fiinţare perfect disjuncte. Mai trebuie spus că revelaţia cu pricina s-a petrecut pe cînd erai în clasa a treia, cel mult a patra elementară; nici o vină nu ţi se poate imputa pentru ceea ce s-a întîmplat, întrucît te aflai în căutarea frunzelor de măcriş, un soi de frunzuliţe acrişoare foarte apreciate pentru gustul care-l dădeau ciorbei de miel. Aşadar, pe de o parte, Iepuraşul, moş Crăciun ori moş Niculae, de cealaltă povestea aceea cu picioarele albe ale doamnei răsărite deodată din iarba în care căutai tu măcrişul menit să dea gust ciorbei pascale. Poate că de aceea, nu multă vreme după întîmplarea cu pricina, în chiar toamna anului aceluia, la vremea sărbătorii popular denumite „Sîntă Maria Mică" sau „Sîntă Maria Mare", în vremea pelerinajelor catolice de la mănăstirea franciscană Maria Radna, ridicată după revoluţie la rang de basilica, ai început să te uiţi altfel la banii mulţi, la monedele de trei şi de cinci lei care sclipeau dincolo de grilajul de fier forjat al monumentului aceluia cu Fecioara împodobită cu o coroniţă pe creştet şi cu o mulţime de trandafiri din plastic şi tăbliţe de marmură pe care mulţi îşi exprimau (multicultural şi plurilingvistic) recunoştinţa pentru miracole, pentru binefacere, pentru fericiri rîvnite şi dobîndite.

Astăzi pricepi că acel cuplu vicios, despuiat nefiresc acolo pe marginea terasamentului, ţi-a strecurat în suflet tentaţia diavolească a păcatului care te cutreiera pe cînd stăteai tu alături de alaiul cu babele nemţoaice şi bulgăroaicele catolice din Vinga, în cîntările fanfarelor, printre praporii diocezei îndrumate spre Domnul de monseniorul Sebastian Kräuter din Domul episcopal din Timişoara; stăteai, aşadar, nu departe de forfota lor cucernică şi plănuiai cum anume ai putea, cu un băţ, să sustragi monedele risipite pe podelele de ciment de pietatea lor întreţinută de cîntări mormăite din cărţulii cu marginile filelor roşii.

Aşa şi azi, unii se îndeletnicesc cu cele bune şi pioase, se învrednicesc să nu întîrzie de la serviciu: aici ar fi de arătat cum se înghesuie ei în mijloacele de transport şi cum Parlamentul ţării este mai întotdeauna gol, cum cutare investitor plăteşte fix un milion de lei pentru nişte neica nimeni care lucrează subansamble la caroserii din fibră de sticlă şi, întrucît mediul e foarte toxic, degrabă fac silicoză şi alte boli înrudite. Pentru o clipită te încearcă un soi de simţire de tribun al unei lumi (naive şi proaste) a frustraţilor, aparţinînd cutărui ins care, la vreme de seară, iese în balcon cu maieul bine bombat peste burtă şi priveşte între rondourile de jos împodobite cu minunatele anvelope umplute cu pămînt şi cu flori pipernicite denumite brutal şi puţin poetic „ochiul boului".

Daniel VIGHI

Scoala de Varã
2 -11 julie 2000 Bucuresti
"RomaniaSecoluluiXXI"

Tema editiei intâi
Romania 2020:
Premise, Provocari
Tendinte
Politico - Economice

Conditii de participare		
Studenti, masteranzi **Orice universitate** din tara de stat sau particulara	Lb. Engleza, Esti **LIDER** in mediul tau Max **25** ani	Recrutarea se va face pe baza 1.**CV** 2. **ESEU** pe tema " Romania Secolului XXI - abordare politico-economica (max.1000 cuvinte) 3. **INTERVIU**

Trimite CV+ESEU (4copii) pana la **31 MAI 2000**

INVITATI care **au confirmat** participarea			**Se asteapta** confirmari	
Bogdan Baltazar	Emil **Ghizari**	Petre **Roman**	Mugur **Isarescu**	H.-R. Patapievici
Marko Bela	Ion **Iliescu**	Ilie **Serbanescu**	James **Rosapepe**	C.T. **Popescu**
Florin **Bilbiie**	Valentin Lazea	S. **Stanciugelu**	C.B. **Stolnici**	Adrian **Sarbu**
Paul **Bran**	D. **Mantescu**	Valeriu **Stoica**	M.Gheordunescu	Vlad **Soare**
Emil Constantinescu	Th. **Melescanu**	Theodor **Stolojan**	Catalin **Harnagea**	S.RoscaStanescu
Florin **Coseraru**	Remus **Opris**	Mihai Sora	D. A. **Lazarescu**	Gelu **Tofan**
Ion **Cristoiu**	Dan **Pascariu**	Monica **Tatoiu**	Gabriel **Liiceanu**	
Lucian **Croitoru**	Dinu **Patriciu**	Cornel **Tarhoaca**	Al. **Paleologu**	
Nicolae **Dardac**	Dan **Pavel**	M.R. **Ungureanu**		
Daniel **Daianu**	C.**Pârvulescu**	Dan **Voiculescu**		
Claudiu **Doltu**	Cristian **Popa**	Varujan **Vosganian**		

SEMINARII, DEZBATERI, CONFERINTE, WORKSHOPuri, STUDY-CASEuri

Adresa VIP Caderea Bastiliei 6, 0500, Romana, ASE Bucuresti
E-mail: SCOALAdeVARA@yahoo.com
Telefon : 092736631,092593925,092543319,013144582,093271669
Fax : 3144582 WEB
WWW.EJOBS.RO/SCOALAdeVARA
*** Transportul, cazarea si masa sunt asigurate de organizatori**

VOLUNTARI PT. IDEI SI PROIECTE

ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

Imperiul hîrtiilor

Nu inundaţie şi nu cutremur. Nu război... Nu. Cataclismul a venit din cu totul altă parte. Locurile de depozitare pentru acte şi hîrtii n-au mai fost suficiente. Instituţiile de stat au fost primele afectate. Funcţionarii au fost nevoiţi să lucreze printre vrafuri tot mai înalte. S-a recurs atunci, la spaţiile din şcoli. Pînă s-au umplut. Elevii au fost trimişi în vacanţă. Apoi au fost depozitate în parcuri. N-a durat prea mult pînă cînd şi acestea au fost complet acoperite. Fiindcă viteza de generare a hîrtiilor creştea exponenţial. În locurile virane autorităţile n-au fost de acord să lase documente de-o asemenea importanţă. Nu puteau fi păzite. S-au folosit scările blocurilor. S-au făcut poteci înguste pentru locatarii tot mai slabi. Aleile şi spaţiile verzi din jurul blocurilor n-au mai fost nici ele îndeajuns de încăpătoare. Atunci s-a oprit circulaţia maşinilor. Numai cele care transportau acte mai puteau circula. S-au pus dosare pe trotuare şi pe carosabil. Întîi pe arterele mai mici, apoi pe bulevarde. Oamenii guvernului au început să păzească străzile din jurul sediului şi zonele rezidenţiale de lux, pentru a nu fi şi acestea invadate de acte. N-au avut prea mult succes. În cele din urmă, preşedinţia a acceptat ca în curtea palatului să fie depozitate ştampilele. S-a format un deal enorm şi foarte instabil. Xeroxurile uzate, tot mai multe la număr, au fost aruncate în lacuri. Ecologiştii au făcut scandal. Nimeni nu i-a luat în seamă. Ei au constatat însă ca şi pădurile dispar pe măsura ce hîrtiile se înmulţesc. Au anunţat organismele europene. Funcţionarii de la Bruxelles nu s-au arătat însă sensibili la aceste probleme. Şi, la urma urmelor, ce puteau face? Nici nu aveau cum să vină pentru a vedea starea de lucruri la faţa locului. Mirosul de toner prost din aer ar fi otrăvit pe oricine nu ar fi fost obişnuit cu aşa ceva. Localnicii erau antrenaţi. Funcţionarii români priveau întreaga situaţie de la înălţime. Se căţăraseră pe maldările de hîrtii adunate în şi peste instituţiile lor. Cele mai înalte. Şedeau acolo sus pe dosare, pe formulare, pe chitanţe şi facturi. Tot mai graşi şi mai fericiţi. Cu bandulierele lor pline de ştampile. Cu pixuri şi creioane după urechi.

La un moment dat s-a lansat zvonul că unii, cu mai vechi state de serviciu, au început chiar să mănînce hîrtii. În prima fază nimeni n-a crezut că e adevărat. O fi fost vreun caz sau două... Cine ştie, nişte nebuni. Şi apoi..., zvonurile circulau din gură în gură, nu te puteai baza pe ele. Ziarele deşi apăreau nu mai puteau fi găsite printre atîtea miliarde de pagini care acopereau totul. Pe măsură ce timpul trecea însă, de jos din locurile pe unde cetăţenii obişnuiţi se mai puteau strecura (şi în general numai de-a latul) au început să se audă, tot mai des, ronţăituri venite din vîrfurile mormanelor de hîrtii. Ronţăituri copioase, urmate de sinistre eructaţii. Tot mai mulţi funcţionari, se pare, s-au pervertit la acest obicei. Şi atunci a apărut o raza de lumină. Speranţa că aceştia îşi vor înghiţi propriul imperiu. Şi vor plezni. (**A. M.**)

Lungul drum al maşinii către noapte

„Păi, băi nenică, că dacă n-ar fi ăştia cu tot sistemul lor, noi n-am face nici o treabă. Ia gîndeşte-te, simplu, nu? Ai actu' de vînzare-cumpărare, te duci la fisc, îţi iei timbre. Bun. P-ormă plăteşti impozitu' şi asigurarea maşinii, adică e normal, aşa trebe să fie. Şi la CEC e normal să te duci, taxă pentru talon nou, taxă pentru numerele maşinii... Aşa. Da' după asta vine beleaua. Că la RAR, dacă nu eşti băiat finuţ să te ştii cu ăia de pe-acolo sau să te ştii aşa- ăsta-i banu', dă-mi cartea de identitate, se pot lega de orice, nenică, de absolut orice. Nu cu noxele sau cu frînele, da' cu cea mai mică piesuliţă, cu burdufu' de planetară, cu o bucşă. Îţi zice: asta nu merge, e chestie de siguranţă, dacă nu ştiu ce se-ntîmplă, un accident, o belea mare, şi uite a aşa n-ai luat RARu'. Asta-i chestia cu care-l prinzi pe om, îi iei de pe cap toată treaba asta de birocraţie şi-i rezolvi actele. La cîţi nervi îţi faci şi cît timp îţi mănîncă dacă nu ştii care-i treaba... Şi mai e şi la poliţie, să-ţi dea talonu' şi numerele. Aici te iau cu dosaru' cu şină, cu toate nenorocirile astea, dacă eşti mai slab cu nervii, te bagă ăştia în spital garantat."

Nea Gheorghe nici nu cere o taxă prea mare. Vrea bani pentru toate cît are de plătit pe la ghişee, iar pentru munca lui ia între două şi cinci sute de mii, n-are un tarif fix, că se mai uită şi el la faţa clientului şi-şi măsoară timpul pierdut. Oricum merită, în cîteva zile, hai să zicem o săptămînă, poţi să mergi cu maşina ta. Şi nici nu te îmbolnăveşti.

„Io cum stau pe-acolo mai toată ziua, îi văd pe oameni cum reacţionează. Unii tac ca peştii, dau din cap aşa mecanic şi zic da, da, ăştia sigur nu mai înţeleg ce li se întîmplă, că li s-a pus ceaţă pe creier. Te tîmpeşte chestia asta, zău. Alţii se enervează, transpiră şi mormăie între ei acolo şi gata. Mai sînt şi ăia cu pitici pe creier, e şi normal, nu? L-am văzut pe unu' care-şi adusese de-afară un Mercedes E Classe ca nou, n-avea nici un an, la vreo paişpe mii de kilometri, şi n-au vrut, nenică, să-i dea RARu', că adică maşina lui ar avea o bubă tehnică. A început ăsta să zbiere şi să înjure de toate mamele şi toţi dracii, că tocmai trecuse înainte un hîrb de Moskvich, vuia, nene, toată hala de ţipetele lui, se opriseră toţi din treabă şi se uitau la el ca la urs, a apărut pînă şi ingineru'-şef de la birouri. N-au avut ce face, era măgăria prea pe faţă, i-au mai făcut o dată toate testele şi-a ieşit maşina perfect. Nu, nene, nu merge aşa la ăştia, nu-i ungi bine să le meargă la inimă, degeaba ţi-ai luat super-maşină, că rămîne în garaj."

Şi începi să-ţi imaginezi un spaţiu închis şi întunecos, foiala neîntreruptă de pe un picior pe altul, transpiraţia, oamenii mulţi din jurul tău transpirînd şi ei, murmurul continuu, nevoia acută de extraveral, îndobitocirea. Apoi acreala funcţionarului, capul tău plecat, alt ghişeu, alţi oameni, alţi funcţionari, şi tot aşa, totul învîrtindu-se, ziua deşirîndu-se la nesfîrşit, coşmarescă, imensă, vie. Undeva în faţa fiscului, a poliţiei, a cecului, a rarului sau a casei de asigurări trebuie să existe un copac. Nu se poate ca în frunzişul lui să nu cînte o pasăre. N-ai să o vezi şi n-ai s-o auzi niciodată. Sleit de puteri, nici nu mai ştii cînd ai ajuns acasă. Adormi: „Nu mai ai timp nici să dormi, tot la ăştia te gîndeşti, cred că visezi numai maşini care zboară, dacă mai poţi după o zi ca asta să mai visezi ceva. Nu, nenică, banu' rezolvă toată şmecheria. Bagi banu' ca lumea şi poţi să ai cumpărată şi maşină de treij' de ani că se rezolvă. N-ai frîne pe spate, dă băiatu' de la RAR maşina înapoi, cu roţile din faţă puse iară pe bancu' de probă şi-ţi scoate hîrtiuţa în regulă, că ai frîne bune şi gata, s-a rezolvat. Şi nici aşa, io zic că nu se merită să stai la toate alea, mii de timbre, de chitanţe, de ţi-am zis, te ia cu ameţeală."

Nu foarte multă lume apelează la serviciile lui nea Gheorghe. „S-au obişnuit. I-a vaccinat comunismu' împotriva cozilor, le-a intrat în sînge. Aşa cred unii că-i normal, ce să mai, faci şi sport să te duci de colo încoace." Nea Gheorghe rîde. E genul de om care rîde mai ales la propriile glume şi ţine neapărat să le repete, pentru a fi sigur că le-ai înţeles cu adevărat. „Da, nenică, adormi şi tu noaptea, că te-au obosit ăştia ca pe hoţii de cai şi numai maşini care zboară vezi, mii de maşini care zboară şi care nu şi-au luat RARu', hă, hă."

Şi rîzi şi tu – hă, hă – te gîndeşti la birocraţie ca la un balaur căruia îi tai un cap şi-i apar cinci, te gîndeşti cum o să vină noaptea şi cam ce o să visezi atunci.

Matei FLORIAN

Pledoarie pentru melcificare

– cum să nu-ţi cumperi o casă –

Dacă nu ai o casă este grav. Dar în cazul în care ai una şi doreşti să o vinzi, situaţia nu este cu mult mai favorabilă. Vînzarea (cumpărarea) unei case este o aventură, o probă de viaţă în care îţi sînt puse la încercare voinţa, răbdarea, agerimea şi nu în ultimă instanţă rezistenţa fizică. Birocraţia românească, aşa cum se ştie, este un labirint şi dacă nu ai un fir al Ariadnei conducător – aceasta însemnînd măcar cîteva relaţii, cîţiva oameni ***ai tăi*** – există riscul de a te trezi în rolul domnului K., sau al unui alpinist începător ce are de parcurs un traseu 6B (pentru care trebuie să fii măcar jumătate de Ticu Lăcătuşu).

Expediţia poate începe la Cadastru, pentru că în primul rînd este nevoie de schiţa casei cu planul de amplasament la scara 1:500 (zona, strada etc.). Această schiţă trebuie integrată într-un dosar alături de aprecierile unui expert care garantează autenticitatea documentelor-topos, evaluare şi alţi parametrii cunoscuţi doar de ei. Un asemenea dosar se realizează mai uşor pentru apartament, mai greu pentru casă (...sau vilă). Cadastrul este una din etapele cele mai lungi ale vînzării/cumpărării. Să depui cererea de schiţă nu durează decît cîteva ore, însă primeşti *harta* după două-trei săptămîni de căutări ale funcţionarilor în pivniţa instituţiei printre rafturi pînă-n tavan şi dosare vechi, mucegăite, unele chiar distruse. Cu mica hartă şi fişa imobilului (teren, construcţie, proprietar, vecini) cuantificate de expert *(zis cadastrist)*, care îşi face treaba mai repede cu cît este plătit mai bine şi pe care statul te obligă să-l consulţi – alcătuieşti un dosar ce se depune la Oficiul de Cadastru, Geodezie şi Cartografie Bucureşti. Este momentul să îţi mai iei o vacanţă şi să aştepţi aproximativ o lună pentru a primi o ştampilă pe care am văzut-o şi nu este cu nimic deosebită de altele – dreptunghiulară. După ce ai primit miraculoasa ştampilă, urmează Circa Financiară, de unde trebuie obţinut un Certificat Fiscal. Cu puţin noroc, acesta se obţine într-o zi. Cu Certificatul Fiscal şi dosarul de la Cadastru se merge la Judecătorie. Aici trebuie să primeşti un „certificat de sarcini" prin care se dovedeşte că imobilul nu a fost ipotecat sau vîndut. Această etapă se mai numeşte şi „intabulare" şi nu înseamnă decît o *înregistrare într-un registru*. Pentru ea însă, te aşezi la coadă acum şi îţi vine rîndul peste 4-5 zile. De aceea, totul se face organizat, cu numere de ordine, care demonstrează, de exemplu, că eşti al 67-lea la rînd. Dacă pierzi numărul sau îţi trece rîndul, legea nescrisă a cozii te obligă să o iei de la capăt. E cald, oamenii transpiră, fisîie sticle de apă minerală, se discută emisiuni TV, atitudini politice, reţete de cruditâţi care „după o lună îţi fac pielea mai catifelată, doamnă", se completează integrame. Unii stau la coadă doar pentru ei, unii ţin – contra cost – rîndul şi altora, alţii stau la coadă special doar pentru a cîştiga un ban de la cei care nu au timp pentru aşa ceva: „Eu oricum sînt pensionar şi m-a rugat un vecin care-i cu marfă, merge mult prin ţară, să depun şi eu dosarul ăsta...că nu degeaba. Nu ne-am înţeles la preţ...dar cît să-i cer? O să-mi dea el...Doar sîntem vecini...Oameni sîntem."

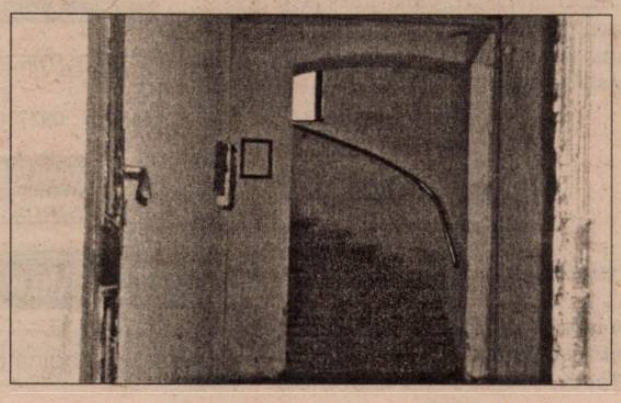

© A. Iordache

O doamnă în vîrstă care respiră greu şi povesteşte într-una bolile pe care le-a avut îşi dă seama că e momentul să protesteze: „Eu mi-am slujit toată viaţa această ţară. Am fost inginer agronomă, aici, în apropierea Bucureştiului. La anii mei, ţara asta, şi mai ales statul, ar putea să facă pentru mine atîta: să nu mă mai ţină zile-ntregi în picioare, aici, ca pe vite. M-am judecat pentru casă trei ani, nu vă zic, şi cu asta ce-am tras...da' nu cred să mai apuc să o şi vînd, să fac ceva cu banii. O să mor pe-aici că, uite, am şi varice." Şi iarăşi începea discuţia despre boli.

Cine trece de judecătorie a trecut de jumătatea încercării: urmează notarul, unde se plăteşte taxa şi se face actul de vînzare-cumpărare. Actul trebuie intabulat din nou la judecătorie, pe noul nume. Durează iarăşi, în funcţie de sector, de la trei săptămîni la o lună şi jumătate, timp necesar funcţionarilor să modifice numele propietarului în evidenţa oficială. La Circa Financiară apoi, pentru a se „trece pe rol" apartamentul, adică să se înregistreze şi aici noul propietar pentru a nu veni impozitul pe numele celui care tocmai a vîndut. Dacă impozitul este plătit într-o oră, totul este rezolvat, în caz contrar se plăteşte la CEC impozitul şi se înregistrează chitanţa la aceeaşi Circă Financiară.

Şi dacă nu aveţi timbru fiscal la îndemînă, nu trebuie să mergeţi prea departe: sînt oameni care se ocupă de lucrul ăsta. Un timbru de 10.000 îl cumperi cu 20.000, dar nu mai mergi pînă la cel mai apropiat Oficiu Poştal.

Melcificarea poate fi o soluţie pentru evitarea birocraţiei şi, în plus, ar fi în ton cu postmodernitatea – te simţi acasă oriunde, oriunde poate fi acasă. Fără să-ţi plăteşti (singur) întreţinerea.

Cătălin MANOLE

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

cunosc...

„Trei păduchi“, bodegă la Piaţa 1848

„Noi am descoperit-o acum, cum s-a deschis. Au pus firma şi-au dat-o jos, c-o da la televizor. Sînt trei patroni care au fost mai golani, n-au prea avut. Au început de la puţin şi-au ajuns poate la mai mult. Aici ne place băutura, pe Cavafi se deoache. Aici n-o botează. Bem Goldena de Odobeşti sau Muscat. Preţuri pe buzunarul omului. Unde e mai ieftin e botezate tot. Românul, dacă aici e 3500 sticla şi-n partea asta e 3000, asta e cu apă. Lasă mai ieftin ca să bea de-acolo, plus că dacă vrei să bei ceva curat, vii la „Trei păduchi“. Adică, de fapt, acolo unde e mai ieftin şi pune apă te ajunge mult mai mult decît este aici. Noi venim zilnic, că lucrăm pe aici, pe aproape. Noi ne cunoaştem, sînt oameni din cartier, care lucrează şi în timpul programului au timp. Vin şi pensionari. Intră şi femei. Intră şi curve... am rugat-o să-mi zică şi mie două vorbe şi m-a întrebat: n-am zece mii? Sînt ieftine ele. Felul discuţiilor? Ca între bărbaţi. Şi politică, uite am luat ziarul ăsta cu SIDA. E cam rău în lume. La politică se ceartă ei, iar noi ne stingem necazul. Românul zice că dacă mănîncă, mănîncă, dar era mai bine pe timpul lui Ceauşescu, că luam trei pîini şi mă duceam în Cocorul şi-mi luam 50 de bani la pîine şi-mi luam 150 de lei pe zi. Acum iau 20-30.000 pe zi, ce fac cu ei? Beau şi se duce banul. Cred că o să fie mai rău. La bine nu ne aşteptăm. Eu sînt vînzător. Şi eu tot vînzător. Eu sînt muncitor la Romgaz. Mai bine nu o putem duce. Ştiţi care e treaba... peştele se împute de la cap, dar se curăţă de la cod. Asta-i concepţia. Noi cum lucrăm în comerţ, asta e concepţia, dacă nu cade, mai pică, dacă nu cade, pică... e mai liber, nenică, dar nu să ducem o viaţă bună, dar să-i vedeţi pe bătrînii ăştia cum se vaietă... dom' colonel, ia vino încoa!“

Eugen ISTODOR

roluri

Egolatria şoumenului

Showman-ul este, la mama lui, acasă la el adică, o persoană care arată, înfăţişează, prezintă... La noi, însă, în ţara noastră şi în televiziunea noastră, şoumenul, mai ales în varianta lui vorbăreaţă, care s-ar putea intitula – evident, prin combinaţii angliciste – tocşoumen, este o persoană care **se** arată (pe sine), **se** înfăţişează (pe sine), **se** prezintă (pe sine), este, cu alte cuvinte, o fiinţă egolatră, narcisiacă, îndrăgostită de propria imagine (vizuală şi sonoră), prea puţin interesată de restul lumii, inclusiv de invitaţii **săi** la talk-show. El este, sau se străduieşte să fie, cît mai *showy* (bătător la ochi, strident, ţipător), arborează, sau se străduieşte să arboreze, un fel de *showing-off* (poză, ostentaţie), fie că ni se arată cu costum şi cravată, cu costum fără cravată, cu bretele şi cravată sau, eventual, numai cu bretele. Narcisismul îl împiedică să-l lase pe celălalt să răspundă la întrebările pe care i le-a pus, iar dacă împricinatul apucă să răspundă, trebuie de îndată ironizat, contrat, contrazis, zeflemisit, întors din drum, scotocindu-i-se biografia, bibliografia, antecedentele, astfel încît telespectatorul să afle numai ceea ce vrea tocşoumenul să afle. Egolatria şoumenului îl împiedică pe acesta să pară, Doamne fereşte, mai puţin inteligent decît interlocutorul, iar dacă interlocutorul este, din întîmplare, mai inteligent – ceea ce se întîmplă destul de des –, trebuie să i se taie din nas, întrucît din inteligenţă e mai greu să i se taie. Cînd presimte că invitatul său ar putea să-l surclaseze prin dovezi şi argumente, fiind mai deştept decît, să zicem, un lider sindical din Valea Jiului, tocşoumenul îşi aduce întăriri, adică pe un alt tocşoumen egolatru, care îi ridică la plasă şi, astfel, unde-s doi puterea creşte, chiar dacă duo-ul tot mai greşeşte...

Săptămîna trecută, un astfel de vorbitor seral la un post de televiziune n-a găsit altceva mai interesant de comunicat ascultătorilor din ambele părţi ale ecranului decît un fel de *curriculum vitae* al său, scris nu de mînă proprie, ci de o mînă străină, acuzată de a-l fi comis fiind procuratura (!). Important este că vorbitorul s-a aflat **şi** mai în centrul atenţiei telespectatorilor şi al propriei admiraţii. Sincer vorbind, portretul făcut tocşoumenului în cauză era flatant, altfel spus, mult prea idilic. Narcisismul i-a jucat ziaristului o farsă, căci un astfel de portret edulcorant nu trebuia respins cu indignare: cine ştie cînd şi unde i s-ar mai fi ivit un prilej atît de minunat de a fi pus în *showing-off*, care va să zică, în fason, adicătelea în imagine.

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

NECAZURI CU AMPRENTELE GRAFOLOGICE ALE UNUI STRUŢ FĂRĂ PERSONALITATE AFECTAT DE O DECIZIE A ARBITRULUI APOCALIPSEI

● Una dintre cele mai simpatice fraze apărute în presa română în ultima vreme îi aparţine premierului Mugur Isărescu. Într-un interviu realizat de Cristian Tudor Popescu pentru *Adevărul* din 9 mai a.c., la întrebarea dacă va candida la preşedinţie, prim-ministrul răspunde că nu şi că se va apuca de agricultură: „Am 700 de pomi, şi am necazuri cu cireşii...“. Dacă un premier înconjurat de inflaţie, restructurarea regiilor de stat, certuri în coaliţia de guvernămînt, întîrzieri în adoptarea legilor şi altele asemenea consideră, măcar pentru o secundă, că „are necazuri cu cireşii“ şi declară asta într-un ziar, fără teamă de consecinţe, atunci înseamnă că România se poate îndrepta spre condiţia unui stat normal. (**M. V.**)

● O descoperire senzaţională, demnă de momentele de glorie ale *Dosarelor X,* ar duce la concluzia că toţi românii aveau amprente grafologice în fişierele Securităţii *(România liberă,* 16 mai a.c.). Un motiv în plus pentru fanii şi profanii cazului Costea: unii, cu siguranţă, vor fi obligaţi să-şi aducă aminte foarte clar unde, cînd şi sub ce anume *au dat cu subsemnatul.* (**A. C.**)

● Cu toţii am fost puţin enervaţi la un moment dat cînd minusculul Jerry face ce face şi îl învinge pe Tom. Iată că a apărut un nou antagonism fără surprize care îi enervează pe consumatorii de Cartoon Network. Un amic mă roagă să fac următorul anunţ, foarte serios: „cei care nu mai rezistă să vadă cum inteligentul, complexul, rafinatul Willy coiotul este ridiculizat de un struţ fără personalitate sînt invitaţi să contribuie la realizarea unui *site* pe Internet în care Willy să-l prindă pe nemernic. Salvaţi-l pe Willy. Pentru cunoscători: Bip-bip.“ (**C. G.**)

● Adrian Costea, întrebat de un corespondent PRO TV la Paris dacă e afectat de şifonarea propriei imagini, răspunde ca un politician în campanie electorală: „Sînt afectat, dar nu îngrijorat (...) oamenii au în general un bun simţ... s-a făcut o curăţenie *involuntară* (s.n.) în clasa politică. Aceasta va trece printr-un duş, printr-o sală de baie.“ Acum să vedem a vă face clasa politică în acea sală de baie... (**S. S.**)

● În crichet s-a produs o revoluţie. În 1851, reverendul James Pycroft a declarat că un eventual regulament scris ar fi „not cricket“. Oamenilor bine educaţi nu trebuie să le interzici în scris să discute decizia arbitrului, să susţină că un adversar este în afara jocului, dacă ştiu bine că nu e aşa, să-l împiedice să se concentreze prin vorbe urîte. De cînd şi acest joc a devenit competiţie, proastele obiceiuri s-au răspîndit şi a fost elaborat, totuşi, un regulament scris care va intra în vigoare în octombrie. A căzut una din ultimele fortăreţe ale comportării naturale decente. Comportamentul „not cricket“ a devenit o componentă necontestată a globalizării. (**M. B.**)

● Uuf! – s-a dezvăluit şi al treilea secret de la Fatima, cel pe care o lume întreagă îl bănuia că va preciza data şi desfăşurarea Apocalipsei finale. Aş! Surse oficioase ale Vaticanului susţin că e vorba de anunţul, încă din 1917, atentatului care-l va avea ca ţintă, în 1981, pe Papa Ioan Paul al II-lea. N-a răsuflat bine omenirea, fericită ca a ratat încă o Apocalipsă, că în aceeaşi zi de 13 mai, în Olanda, sărea în aer un orăşel din cauza exploziei unui depozit pentru stocarea artificiilor. Un amator a filmat „pe viu“ nebunia. Era Apocalipsa pe cîteva sute de metri pătraţi. Brusc realistă, lumea nu a luat-o chiar aşa... E dovada cea mai proaspătă că totul e o problemă de vocabular. (**R. C.**)

BĂIAT ÎNTÎLNEŞTE AMINTIRI ŞI ZÎMBETE PROASPETE DE 30 DE KG

● Pînă şi-ntr-un closet din Palatul Festivalurilor din Cannes s-a găsit cineva să facă reclamă filmului său; ea (reclama – un sticker lipit pe uşă, îl vezi dacă te aşezi lung pe „tron“) zice aşa: „Băiat întîlneşte fată; băiat pierde fată; băiat pierde minţile.“ Concluzia: „Băiat întîlneşte film“. Optimist, nu? (N-am văzut filmul...) (**a. l. ş.**)

● În editura Albatros a apărut recent volumul „Amintiri, mărturii, opinii“, semnat de profesorul Dan Setlacec. Spicuim două episoade evocatoare pentru ceea ce am numi spiritul de corp şi raporturile cu profesia: „Nu mai ţin minte în ce an, poate 1956-1957, colegii de la facultatea din Tîrgu-Mureş – în mod particular profesorii Z. Papai şi T. Moroş – s-au decis să abordeze această chirurgie (cardiovasculară, n.n.) şi pentru primele două cazuri – stenoze mitrale – l-au invitat şi pe profesorul Hortolomei, care m-a luat cu el împreună cu anestezistul dr. Litarczek. Ambele operaţii au decurs şi evoluat bine (...); după două zile – bolnavele erau bine – a avut loc o cină la restaurantul din piaţa centrală a oraşului. După ce profesorii au plecat, am rămas, să zicem aşa – „la o vorbă“ – generaţia tînără, români şi maghiari. Nu am simţit nici o diferenţă de opinii cu substrat etnic. Nici nu s-a pus problema. Ne-am simţit toţi foarte bine. Aşa de bine încît, pe la şase dimineaţa, am ieşit cu toţii în piaţă – cred că eram vreo 10-15 şi am jucat Hora Unirii. La aceeaşi oră locuitorii se duceau spre slujbe, sigur erau şi români şi maghiari – şi se opreau amuzaţi în faţa acestui spectacol. Prin prisma celor de atunci şi prin prisma altor legături profesionale pe care le-am avut cu medicii maghiari, care au fost fără reproş, astăzi nu înţeleg multe“. Al doilea episod se referă la profesorul N. Hortolomei, veneratul său maestru: „Profesorul era atît de identificat cu chirurgia încît, în ultimii ani, (...) şi-a exprimat mereu dorinţa de a fi *înmormîntat cu calotă şi halat alb de spital* (s.n.), dorinţă care i-a fost îndeplinită. Credeţi că mulţi au sesizat acest simbol“?. (**T. C.**)

● Dintr-un articol promoţional publicat în ziarul *Metrobus* aflăm că Victor Surdu, candidatul PSDR la Primăria Generală a Capitalei, a făcut o vizită electorală la „Spitalul Clinic pentru Copii Victor Gomoiu“, unde „Micuţii pacienţi l-au întîmpinat cu zîmbete şi l-au bombardat cu întrebări despre... doamna Angela Similea“. Din două, una: ori fraza citată e o minciună (avînd doar simplul rol de a-i aminti alegătorului al cui soţ este Victor Surdu), ori este adevărată, dar candidatul la primărie a vizitat, fără să-şi dea seama, un aşezămînt de bătrîni. Se mai întîmplă. (**C. P.-B.**)

● Conform neinspiratului slogan publicitar al firmei Arctic, cel mai bun depozit pentru amintirile noastre este... frigiderul. „Păstrează amintirile proaspete“ ar fi făcut furori acum 10 ani şi ceva, părînd un banc din categoria celor cu Bulă. (**C. M.**)

● Doi liftieri ai Senatului – aflăm din *Libertatea* – cultivă legume pe clădirea fostului CC. Cele mai apreciate de cei doi sînt jardinierele făcute din literele fostelor sloganuri. Nu sîntem surprinşi cînd aflăm ce se cultivă în astfel de răsadniţe: roşii (anul trecut recolta a fost de 30 de kg). Cu siguranţă, orice legumă ar pune cei doi, tot roşii ar ieşi. (**C. P.-B.**)

CEAI, VIN, TABAC

● Campania electorală a ajuns să funcţioneze după regulile economiei de piaţă: a apărut ceaiul electoral, cu caricaturi ale candidaţilor (semnate *Popa's Academy)* şi sloganuri alăturate (semnate Marcel Tolcea). Dintre ele, menţionăm: „Ce-ai votat asta bei“: (Emil Constantinescu); „Muşeţelul meu e un nou mandat: iar la Cotroceni, primul om din stat“. Aşteptăm cu interes cănile, farfuriile, medalioanele şi păpuşile cu aceleaşi chipuri. (**I. P.**)

● Cel de Sus a pogorît din ceruri pe pămînt şi a nimerit la Călăraşi (nebănuite sînt căile Domnului), într-un butoi cu vin. Altminteri nu-mi pot explica existenţa unei băuturi care se cheamă „DIVIN CĂLĂRAŞI“. (**D. S.**)

● Iar după ce ai dat pe gît două-trei păhărele de divin, poţi încheia extazul trăgînd cîteva fumuri dintr-o ţigară „MARO de luxe“. (**D. S.**)

maro de luxe
natural tobaccoes flavor
Directiva Consiliului CE 89/622/CEE:
Tutunul dăunează grav sănătatii

„Sensul întoarcerii nu este dat de revenirea în sens fizic, ci de participare sau non-participare“

*Asociaţia „Tinerii pentru o acţiune civică“ (ATAC) a luat fiinţă la sfîrşitul anului trecut, din iniţiativa unor tineri intelectuali, majoritatea întorşi în România după studii serioase şi „din convingere“. Proiectele pe care şi le-au propus, sprijinite financiar şi de o serie de instituţii româneşti, cuprind: organizarea unui Forum al tinerilor români cu studii în străinătate, universitari şi cercetători, înfiinţarea la Bucureşti a unei Şcoli Normale Superioare, după modelul franţuzesc, crearea unui sistem naţional de granturi, organizarea unor cicluri de conferinţe pe teme politice şi civice, precum şi a unor seminarii internaţionale. Forumul va avea loc la Bucureşti şi Sinaia în perioada 29 iunie - 4 iulie 2000, la secţiunea politică participînd mai multe organizaţii care se ocupă de românii din afara graniţelor. Cei interesaţi pot afla detalii din pagina web (www.atac.ro) a asociaţiei şi îşi mai pot trimite confirmările pînă la 25 mai la atac@dnt.ro. Şcoala Normală Superioară va cuprinde într-o primă fază doar discipline ştiinţifice, urmînd să se extindă peste doi ani şi în domeniul umanistic. Intrarea ei în funcţiune este proiectată pentru sfîrşitul acestui an. În fine, ATAC îşi propune – iniţiativa îi aparţine lui Liviu Giosan, doctorand la New York State University – lansarea unei reviste electronice a tinerilor cercetători români, numită Ad Astra. Discuţia pe care am avut-o cu trei dintre iniţiatorii şi coordonatorii acestor proiecte, doi matematicieni – **Nicuşor Dan şi Sergiu Moroianu** şi un informatician – **Liviu Dinu**, despre întoarcerea celor plecaţi în ultimii ani, este relevantă pentru o anumită schimbare de optică, faţă de începutul anilor '90, în cel puţin trei sensuri: mutarea accentului dinspre aşteptare spre participare, de la un fatalism istorico-geografic la un optimism ce-şi asumă critic şi pragmatic globalizarea (oricum inevitabilă) şi de la afirmarea ritoasă a excelenţei şcolii româneşti la „normalizarea“ ei. (**S. S.**)*

De obicei, tinerii care rămîn în străinătate acum urmează un scenariu de tipul: bursă – ofertă (căutarea) unei slujbe – integrare. De ce s-ar întoarce cineva care a parcurs toate etapele acestui scenariu?

N.D.: Eu cred că trebuie să facem o distincţie. Există trei categorii: cei care pleacă hotărîţi să rămînă sînt cei deranjaţi de situaţia din România, care au probleme aici, care s-au săturat efectiv de această societate. Apoi sînt cei care pleacă provizoriu, care stau şi aşteaptă vremuri mai bune. În fine, sînt oamenii plecaţi cu gîndul că se vor întoarce şi se întorc. Scenariul de care vorbeaţi se aplică doar pentru prima categorie şi poate ar trebui specificat că este valabil mai ales pentru cei plecaţi după 1989.

S.M.: Mie mi se pare mai curînd că scenariul acesta cuprinde ceea ce trebuie să faci pentru a te realiza profesional, indiferent dacă vrei să te întorci sau nu, dacă trăieşti în România sau în străinătate. După revoluţie au căzut tot felul de bariere, nu te mai opreşte nimeni astăzi să te întorci, iar interior eu nu văd nici un blocaj, în nici o etapă a carierei personale.

Să vorbim puţin despre experienţa voastră personală. Ce a însemnat întoarcerea în ţară, după toate încercările, după urmarea sau respingerea scenariului? Este întoarcerea (sau plecarea) o experienţă alienantă?

S.M.: Cred că este un punct de vedere care desconsideră fiinţa umană. De ce ar trebui să fim traumatizaţi de un eveniment pe care, la urma urmelor, îl controlăm? Putem foarte bine să fim ceea ce sîntem în orice loc din lume. Sîntem cetăţeni ai lumii, în particular sîntem români, asta nu înseamnă că nu putem trăi la Paris, la Moscova sau la Tokio.

N.D.: Aş vrea să mă întorc la distincţia pe care am făcut-o, la cele trei categorii. Oamenii care au o traumă cînd se întorc sînt cei care au vrut să plece pentru totdeauna şi n-au reuşit. Practic, eu nu m-am întors, pentru că nu am plecat niciodată. Profesorul meu îmi spunea cînd eram la Paris: „Tu te mişti aici printre noi, dar cu gîndul eşti în România ta“. Era un reproş, dar m-am bucurat fantastic să-l aud.

Vi se pare, deci, că problema întoarcerii e diferită după 1990?

L.D.: Sigur, pînă în revoluţie, întoarcerea era condiţionată de căderea comunismului, această cădere făcea posibilă întoarcerea. Acum a căzut această barieră, dar mai sînt, probabil, alte cauze specifice tranziţiei pe care România o traversează. Cineva care a trăit mai mult sau mai puţin timp într-o societate normală, democrată, care s-a obişnuit cu concurenţa, competiţia, transparenţa, calitatea, libera circulaţie a informaţiei, cu un mediu profesional stimulativ, vine în ţară şi, după o primă perioadă, în care de obicei este încîntat de căldura şi bucuria cu care este primit, doreşte să se apuce de lucru. Aici constată că atributele menţionate mai sus nu sînt la standardele cu care era obişnuit, şi de aici apar tot felul de inconveniente.

După cît timp întoarcerea este practic imposibilă?

L.D.: Cred că întoarcerea mai este posibilă atîta timp cît îţi mai aduci aminte de copilărie, de casă, de curtea părintească. În momentul cînd uiţi asta, şi se întîmplă probabil la a doua generaţie, atunci cred că întoarcerea ar putea deveni imposibilă.

N.D.: Ştiu că există oameni care au plecat cu gîndul că plecarea e definitivă, comunismul va dura cel puţin cît viaţa lor. Ei s-au educat să uite România, pentru că despărţirea era prea dureroasă, iar acum le e greu să facă drumul înapoi. Dar aş vrea să mai spun ceva despre categoria celor care stau în aşteptare, mulţi prieteni de-ai mei. Sînt mai multe lucruri care-i fac pe oameni să nu se întoarcă încă: unul este mediul profesional: sînt oameni care au studiat în discipline pe care nu le găsesc în România, oameni din generaţia noastră, care se consideră acum nepregătiţi să vină aici şi să-şi facă meseria pe cont propriu. Şi atunci aşteaptă încă măcar cinci ani.

L.D.: Cred că e vorba despre disciplinele integrative, care sînt la graniţă...

N.D.: Nu, chiar în matematică; am un prieten, matematician, care a intrat într-un domeniu pe care nimeni nu-l practică în România, şi care consideră că nu e momentul să se întoarcă încă în ţară, din acest motiv. Apoi sînt oameni care sînt ţinuţi acolo de probleme personale, sentimentale, de obicei partenerul acceptă greu să vină în România, care este în mass-media occidentale doar o ţară de lumea a treia. De fapt, la un moment dat trebuie să faci o alegere, să stabileşti dacă prioritară este viaţa ta sentimentală, sau viaţa ta profesională. Cei care aleg profesionalul ştiu că este mult mai confortabil să lucrezi în disciplina ta acolo decît aici. Eu am ales sensibilul pentru că, am mai spus-o, trăiesc în România o complicitate sentimentală pe care n-o trăiesc în altă parte şi fără de care nu mă simt întreg.

S.M.: Nu sînt de acord. Cu puţine excepţii, cum ar fi cercetarea ştiinţifică, un român din Occident poate obţine în România acelaşi nivel de trai, dacă nu chiar acelaşi salariu ca şi acolo; cu cît a devenit mai competent, cu atît e mai căutat. Companiile străine aduc expatriaţi occidentali să conducă filialele lor cu salarii uriaşe, pentru că pe plan local nu găsesc competenţele necesare.

L.D.: E adevărat, însă dincolo există o lege a pieţei nescrisă care reglementează cel puţin minimul; pentru programare, de exemplu, în USA acesta este de 48.000 de dolari pe an.

Vi se pare posibilă o nouă plecare „definitivă“ după o întoarcere ratată?

S.M.: Eu personal am plecat o dată din România în Franţa, unde am obţinut o diplomă de studii aprofundate, apoi am plecat din Franţa în America unde mi-am făcut doctoratul, după care am plecat din America în România. Iată-mă la a treia plecare. Cred că este posibil să pleci de cîte ori vrei. E posibil orice. Şi nu prea înţeleg unde ar putea fi barierele psihologice.

L.D.: Într-adevăr, poţi să pleci de cîte ori vrei, însă trebuie să ai un loc unde să te poţi întoarce, un loc psihologic măcar, unul sentimental dar şi o casă.

Este întotdeauna o chestiune de timp: cu cît rămîi mai mult, cu atît e mai greu să revii?

N.D.: Eu nu m-am integrat niciodată, dincolo. Eram la Paris, la École Normale, eram respectat, era OK. Veneau însă momente cînd ei nu rîdeau la glumele mele şi eu nu rîdeam la glumele lor... Nu, n-avea nici un haz.

L.D.: După fiecare călătorie veneam mult mai curios, puneam mult mai multe întrebări despre orice, iar lucrurile sînt la fiecare întoarcere mult mai transparente. Libera circulaţie ar fi chiar un semn de normalitate. Din acel moment nu ar mai fi important să stai tot timpul aici, esenţial e să ştii că poţi pleca şi te poţi întoarce oricînd. Abia atunci nu s-ar mai pune problema întoarcerii ca alienare.

S.M.: E şi o chestiune practică. O persoană care a stat în Occident suficient de mult timp ca să obţină încă un paşaport ar trebui să fie nebună ca să renunţe la acest paşaport care-i asigură libera trecere. O asemenea persoană poate spune vreodată că s-a întors, chiar dacă locuieşte fizic în România? Cred că noţiunea de graniţă şi-a schimbat sensul, nu mai contează atît de mult unde locuieşti fizic, ci cum gîndeşti şi în ce direcţie acţionezi. Cred că cineva care trăieşte în America şi face ceva pentru România este mai întors decît cineva care trăieşte în România cu gîndul de a emigra şi nu reuşeşte.

L.D.: Da, şi eu ştiu un român care locuieşte în Coreea de Sud, e prezentator de televiziune, îi merge foarte bine, e cetaţean de onoare al oraşului Seul, căsătorit cu o coreancă; copilul învaţă doar engleza şi româna. A vrut să-şi reînnoiască paşaportul în ţară şi a reuşit foarte greu să primească încă o dată viza.

S.M.: Anumite dotări de vîrf sînt imposibil de obţinut în România. În general însă, profesional, te poţi realiza ca în orice altă ţară. Mai ales Internetul schimbă radical situaţia. Eu am acces la IMAR la aceleaşi informaţii ca şi la MIT, schimb 3-4 mesaje zilnic cu colaboratorul meu din Germania, consult articole sau doar citesc *Washington Post*. Şi repet, pentru cei competenţi mutarea în România poate fi o avansare profesională.

L.D.: Informaticienii care au un salariu bun nu mai cerceteză atît de mult. Şi nu sînt singurii de altfel. Noica spunea că mulţi din tinerii români rămîn la stadiul de posibil. Oricum, trebuie spus că bibliotecile noastre nu au nici 10% din cărţile pe care le poţi găsi dincolo. Iar pentru mine, care lucrez mult în discipline de graniţă, Internetul nu e de mare ajutor, poţi obţine cel mult titluri după care începe o căutare fără sfîrşit, la colegi, la prieteni. Şi pentru asta, se pierde timp, foarte mult timp. E mai greu să te realizezi profesional în România, dacă eşti realizat deja, vii fără probleme înapoi.

N.D.: Trebuie spus că dacă vrei să faci cercetare fundamentală, fie că faci ştiinţă, fie că faci litere, trebuie să cîştigi bani din altă parte. Şi ca să faci asta, trebuie să pierzi jumătate din timp.

S.M.: Eu cred că cine nu se poate realiza în România din cauza mediului trebuie să plece. Din păcate sînt foarte mulţi care blamează mediul, cînd de fapt problema e lăuntrică. E „transferul“ definit de Freud: cînd e o problemă în tine, o transferi asupra mediului.

L.D.: Sînt cei care cred că orice rezolvare a problemelor vine din afară. Dacă ar apărea peştişorul fermecat, atunci chiar că s-ar rezolva totul.

N.D.: E vorba şi de educaţie. Noi, chiar generaţia noastră, am fost crescuţi în aşteptarea cuiva care o să ne dea de lucru la terminarea facultăţii şi puţini au reuşit să depăşească această mentalitate, să aibă iniţiative şi să reuşească. Ceilalţi se plîng şi aşteaptă încă pe cineva să vină să le dea de lucru.

Ce v-a determinat să începeţi proiectele de care mi-aţi vorbit: Forumul tinerilor plecaţi, revista, banca de date?

L.D.: Toate proiectele de care am vorbit au fost de la început iniţiative individuale care au prins contur şi au căpătat forţă în momentul în care am făcut această asociaţie. Am încercat încă din 1997 să convingem pe unul, pe altul că proiectele sînt bune, merită văzute măcar. Dar de unii singuri n-am avut nici o şansă. Cu toate acestea, există o sumă de proiecte, cum a fost şi revista, concepută de Liviu Giosan, care au putut prinde contur doar după ce a existat cadrul instituţional. Din acea clipă lumea a vrut să vorbească cu noi, s-a arătat interesată de noi. Şi aş mai vrea să spun ceva. Eu cred în această generaţie, şi mai cred că a ajuns la o maturitate care-i permite să se implice puternic în cetate. Ideal ar fi ca şi societatea să fie capabilă să absoarbă acest potenţial.

N.D.: Mie lumea îmi spunea încă din 1992, cînd am plecat la École Normale: „Trebuie să vă întoarceţi şi să faceţi la Bucureşti o Şcoală Normală“. Însă prima dată cînd s-a vorbit concret de proiectul acesta a fost atunci cînd a venit Emil Constantinescu la Paris, în ianuarie 1997. Din iarna lui 1997 pînă în iarna lui 2000 nimeni n-a avut curajul să scrie un buget. Apoi am început să căutăm oameni, dar a fost greu, pentru că nu există în România o autoritate ştiinţifică, în sensul că valorile sînt foarte amestecate.

S.M.: Am început prin a înfiinţa o fundaţie, care conţine nucleul viitorului consiliu ştiinţific, profesori universitari din matematică, fizică, informatică şi chimie; există o pagină web temporară pe pagina ATAC. În general avem pentru toate proiectele feedback pozitiv.

L.D.: Nu crede nimeni că aceste proiecte vor determina pe cineva să ia primul avion şi să se întoarcă, să ne facem brusc 28 de milioane, dar cred că acestea realizează premisele, comunicarea şi dialogul fără de care nici nu s-ar putea pune problema întoarcerii. Şi, desigur, toate aceste proiecte vor permite celor plecaţi să se exprime, să intre în contact, să *participe*. Cred că sensul întoarcerii nu este dat de revenirea în sens fizic, ci de participare sau non-participare. Participare înseamnă că îţi pasă.

a consemnat Simona SORA

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: dilema@fcr.algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Simona SORA
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Olga MACHIN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

Anul VIII
nr. 380
26 mai - 1 iunie 2000
16 pagini 3000 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

MODELE DE SUCCES

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

În acest număr:

Cornel ATANASIU, Oana CHELARU-MURĂRUŞ,
Daniel CIUMĂGEANU, Mircea COŞEA, Radu Pavel GHEO,
Dan C. MIHĂILESCU, Cristian PREDA, Romina SURUGIU, Eugen VASILIU

– interviu cu Paul STAHL, directorul Institutului de Studii Sud-Est Europene –

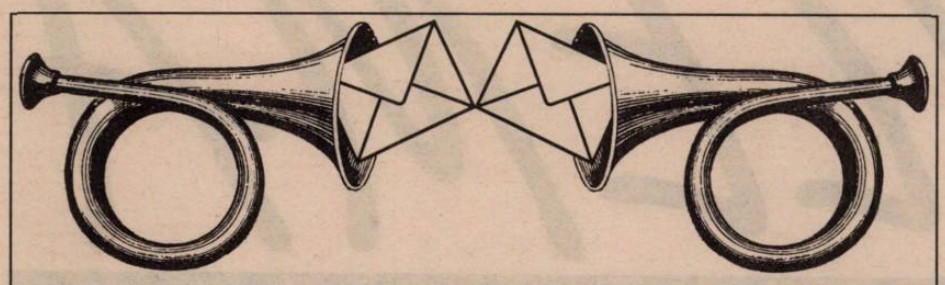

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Fără te(a)mă

Euroviziune şi viziuni locale

Am avut curiozitatea să urmăresc de curînd, parţial, concursul muzical al Euroviziunii. De fapt, mai degrabă am fost interesat de felul în care se dau notele; altfel, festivalul pare încă unul în care europenii cîntă pentru părinţii lor, înainte de a merge la un dancing cu muzică americană.

Un astfel de festival este unul în care apar nume de ţări. Unde apar acestea, apar, evident, şi orgoliile naţionale. Fireşte că fiecare naţiune aşteaptă succesul reprezentantului său.

Nu insist asupra punctajului (cu iz de „blat tovărăşesc“) obţinut de trupa noastră (care are şi piese mai bune decît cea cu care a concurat). M-a pus pe gînduri însă insistenţa cu care prezentatorul TVR apela la românii din străinătate pentru a suna în favoarea trupei noastre la televoting.

E normal ca spectatorii unui meci de fotbal să încurajeze echipa lor favorită. Însă, cînd este vorba de muzică, este acelaşi lucru? Nu e oare mai normal să votez pentru cîntăreţul care îmi place?

Valoarea artei este dată de capacitatea acesteia de a circula şi de a se impune „consumatorului“ de oriunde. Foloseşte la ceva un laureat pe care nu-l ascultă, citeşte sau priveşte nimeni?

Cred că traducerile din Baudelaire şi Dostoievski aparţin mai mult literaturii române decît un Agîrbiceanu pe care nu-l mai citesc decît elevii pedepsiţi de dascălii lor, cred că Beethoven şi trupa Beatles aparţin mai mult muzicii româneşti decît cîntăreţele leşinate, urmaşe degenerate ale şansonetiştilor din '50 pe care le-am moştenit din vechiul regim şi care nu au beneficiat încă – regretabilă eroare – de salariile compensatorii.

Aceasta este însă deja o problemă de orientare culturală. Şcoala românească, în lipsa unor reformatori veritabili, perpetuează ideile generaţiei care l-a organizat: paşoptiştii. Programa şcolară din România cultivă pe toate căile un naţionalism fără sens.

Elevul nostru nu are nici un fel de deschidere universală: el studiază literatura, istoria şi geografia ţării în care trăieşte, ca şi cum s-ar găsi pe o planetă separată. I se servesc anonimi de un oarecare talent pe post de modele de scriere, pigmei, pe post de eroi istorici. Acest învăţămînt a fost construit ca o replică la cel în limba greacă sau franceză. Programa paşoptiştilor era polemică. Din multe motive această structură a rămas la fel, chiar dacă ameninţarea acestor culturi a pierit de mult.

Nu avem motive să ne mirăm de succesul naţionaliştilor; nici de vehemenţa cu care minorităţile refuză acest tip de învăţămînt, care îi pune într-o poziţie de paria (cum se poate simţi un maghiar în ziua cînd află la şcoală că maghiarii i-au tăiat capul eroului tuturor românilor? De parcă istoria n-ar fi plină de astfel de fapte.).

Nu avem motive să ne mirăm, mai grav, de reticenţa românului obişnuit, care nu are „lecturi individuale“, faţă de cultura oficială. Literatura română are cîţiva poeţi şi treipatru prozatori. Rezultă că manualele, pline de autori români, conţin o mare cantitate de maculatură. (Nu rezultă deloc – rezultă doar că dumeavoastră vă plac doar cîţiva poeţi ori prozatori, măcar dacă i-aţi fi numit – *n. red.)* Pe care elevul o primeşte ca exemplu de literatură bună, care să-l facă să descopere bucuriile lecturii. Va descoperi mai degrabă voluptatea duplicităţii, va avea un discurs admirativ, pentru profesor, şi altul pentru el.

Avem manuale alternative. Dar mă tem că ne trebuie, mai întîi, o programă alternativă, care să formeze cetăţeni, iar nu soldaţi. Care să-i înveţe pe elevi să voteze pentru melodia care le place, nu pentru trupa românească din concurs.

Mihai BĂDICI
Bucureşti

N. red.: Plăcîndu-ne vehemenţa sincerităţilor dumneavoastră, vă propunem şi noi o alternativă: ce-ar fi să fiţi mai puţin categoric în anumite probleme complicate cum sînt cele ale literaturii, ale învăţămîntului...? De ce nu l-aţi folosi mai des pe „poate că...“, „după părerea mea...“? Anticonformismul constă azi în a fi moderat. Vă aşteptăm, chiar dacă nu sînteţi dispus, să ne urmaţi sugestia.

30 aprilie 2000, orele 19,00

O caracteristică esenţială a omului din perioada actuală este setea de informaţie. De aceea, jurnalele de ştiri sînt indispensabile omului modern. A fi la curent cu noutăţile politice şi economice nu mai este un lux, ci o necesitate.

Pentru omul mediu din România principala sursă de informaţii o reprezintă jurnalele posturilor TV cu acoperire naţională. Printre acestea se numără, în mod evident, şi jurnalul principal de la PRO TV difuzat zilnic începînd cu orele 19.00.

În data de 30 aprilie 2000, ca mulţi alţi concetăţeni de-ai mei, am urmărit acest jurnal în speranţa că voi afla ce evenimente politice şi economice au mai avut loc în lume. Speranţa avea să-mi fie înşelată cît de curînd.

Jurnalul invocat a fost de fapt un pseudo-jurnal ce a conţinut (cu excepţia ştirilor sportive şi a buletinului meteo) doar pseudo-ştiri. În loc de a prezenta principalele evenimente politice şi economice care au avut loc pe planetă în ziua respectivă, jurnalul invocat a arătat telespectatorilor timp de 45 de minute cum se sărbătoreşte Paştele.

Chiar nu există în cadrul redacţiei de ştiri de la PRO TV (redacţie care pretinde a fi una profesionistă) o persoană capabilă să facă diferenţa dintre un jurnal de ştiri şi o emisiune cu profil religios? Aşa cum mi se pare firesc ca la o emisiune cu profil religios să fie abordate în ziua de Paşte subiecte legate de această zi, mi se pare, de asemenea, la fel de firesc ca, indiferent ce sărbătoare ar fi, un jurnal să se axeze pe principalele ştiri politice şi economice. Cine a vrut să afle cu ajutorul jurnalului invocat principalele ştiri politice şi economice a fost satisfăcut în proporţie de 0%!!!

Fac parte dintre puţinii oameni din România care urmăresc nu numai jurnalele posturilor de radio şi televiziune româneşti, ci şi jurnalele unor posturi străine. Am urmărit în data de 23 aprilie 2000 (ziua Paştelui catolic – catolicismul fiind religia majoritară în Franţa) jurnalele posturilor TV5 şi RFI (acestea din urmă între orele 20.00-22.30). Pot să vă spun că jurnalele RFI care durează zece minute fiecare au alocat în medie un minut discursului ţinut de Papa la Vatican, opt minute ştirilor politice şi economice interne şi internaţionale şi un minut ştirilor sportive. Exprimat în procente însemna 50% – ştiri politice şi economice internaţionale; 30% – ştiri politice şi economice interne; 10% – ştiri legate de Paşte; 10% – ştiri sportive.

De asemenea, jurnalul difuzat de TV5 la orele 19.30 a conţinut (exprimat în procente): 40% – ştiri politice şi economice internaţionale; 30% – ştiri politice şi economice interne; 20% – ştiri legate de Paşte; 10% – sport + meteo.

Comparativ, jurnalul difuzat de PRO TV în data de 30 aprilie 2000 orele 19.00 a conţinut: 0% – ştiri politice şi economice internaţionale; 5% – ştiri politice şi economice interne; 75% – ştiri legate de Paşte; 10% – ştiri mondene; 10% – sport + meteo.

Urmărind acest jurnal am retrăit senzaţia de izolare faţă de lume pe care o aveam cînd mă uitam la jurnalele ceauşiste.

Dacă acest jurnal ar fi fost un caz singular datorat numai lipsei de profesionalism din redacţia de ştiri de la PRO TV nu aş mai fi scris aceste rînduri. Din nefericire, cauzele faptului că PRO TV a difuzat un asemenea jurnal sînt mult mai profunde. Printre aceste cauze se numără provincialismul societăţii româneşti, inexistenţa unei separări clare între laic şi religios, tentaţia Bisericii Ortodoxe Române majoritare şi a altor biserici minoritare de a acapara cît mai multe sfere ale societăţii şi nu în ultimul rînd faptul că în România secularizarea mentalităţilor nu s-a produs încă.

Bogdan STĂNOIU
Bucureşti

Cu ochii-n 3,14

Vorba proverbului

Prezentatoarea emisiunii *Impact* de la Prima TV, comentînd unul dintre reportajele prezentate, trage următoarea concluzie *ştiinţifico-folclorică*: „vorba proverbului: nimic nu se pierde, nimic nu se cîştigă, totul se transformă!“... De unde etnologii pot trage concluzia că legea conservării masei aparţine înţelepciunii populare şi, în consecinţă, pot începe cercetările privind snoava cu uraniul radioactiv şi defectul de masă şi zicala „$E=mc^2$“.

Dragoş RADU-BUCURENCI
Bd. Gh. Şincai 6, bl. 2, sc. 2, ap. 41,
Bucureşti

Scoala de Varã
2 -11 iulie 2000 Bucuresti
"RomaniaSecoluluiXXI"

Tema editiei intâi
Romania 2020:
Premise,Provocari
Tendinte
Politico - Economice

Conditii de participare		
Studenti,masteranzi Orice **universitate** din tara de stat sau particulara	Lb. Engleza Esti **LIDER** in mediul tau Max **25** ani	Recrutarea se va face pe baza 1.**CV** 2. **ESEU** pe tema " Romania Secolului XXI - abordare politico-economica (max.1000 cuvinte) 3. **INTERVIU**
Trimite CV+ESEU (4copii) pana la **31 MAI 2000**		

INVITATI care **au confirmat** participarea			**Se asteapta** confirmari	
Bogdan Baltazar	Emil **Ghizari**	Petre **Roman**	Mugur **Isarescu**	H.-R. Patapievici
Marko Bela	Ion **Iliescu**	Ilie **Serbanescu**	James **Rosapepe**	C.T. **Popescu**
Florin **Bilbiie**	Valentin **Lazea**	S. **Stanciugelu**	C.B. **Stolnici**	Adrian **Sarbu**
Paul **Bran**	D. **Mantescu**	Valeriu **Stoica**	M.Gheordunescu	Vlad **Soare**
Emil Constantinescu	Th. **Melescanu**	Theodor **Stolojan**	Catalin **Harnagea**	S.RoscaStanescu
Florin **Coseraru**	Remus **Opris**	Mihai Sora	D. A. **Lazarescu**	Gelu **Tofan**
Ion **Cristoiu**	Dan **Pascariu**	Monica **Tatoiu**	Gabriel **Liiceanu**	
Lucian **Croitoru**	Dinu **Patriciu**	Cornel **Tarhoaca**	Al. **Paleologu**	
Nicolae **Dardac**	Dan **Pavel**	M.R. **Ungureanu**		
Daniel **Daianu**	C.**Pârvulescu**	Dan **Voiculescu**		
Claudiu **Doltu**	Cristian **Popa**	Varujan **Vosganian**		

SEMINARII, DEZBATERI, CONFERINTE, WORKSHOPuri, STUDY-CASEuri

Adresa VIP Caderea Bastiliei 6, 0500, Romana, ASE Bucuresti
E-mail: SCOALAdeVARA@yahoo.com
Telefon : 092736631,092593925,092543319,013144582,093271669
Fax : 3144582 WEB
WWW.EJOBS.RO/SCOALAdeVARA
* Transportul, cazarea si masa sunt asigurate de organizatori

VOLUNTARI PT. IDEI SI PROIECTE

ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE

radio deltarfi 93.5 fm
Ascultă ce mică e lumea!

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Fani, suporteri, militanţi**
- **Iluziile şi deziluziile democraţiei**
- **Discursul patriotic**

Antipolitica: o fundătură

Începe să aibă iarăşi trecere *antipolitica*.

Reflexul imediat constă în apariţia unor grupuri de iniţiativă ce susţin aducerea sau venirea pe scena politică a unui non-politician, fostul premier „tehnocrat“ Stolojan. Opţiune bazată nu atît pe competenţa lui aşa-zicînd tehnică, să presupunem că mare şi în afara oricărui dubiu, cît pe o *incompetenţă* incontestabilă percepută însă ca o calitate: fostul premier e (sau ar fi) *în afara politicii*. Asta este (sau ar fi) însuşirea lui cea mai preţioasă, cea care îl recomandă pentru un rol politic important: nu e politician. Argumentul că ar fi şi un bun administrator, invocat uneori, nu are decît valoarea unei proteze. Esenţialul este că *nu face politică!* În consecinţă, este tocmai bun pentru... politică.

Nu e o judecată absurdă, însă. Ea provine dintr-un dezgust de politică şi de politicieni pe care apropierea alegerilor şi kitsch-ul electoral nu fac decît să-l intensifice.

Dezgustul de politică şi de politicieni poate fi, desigur, înţeles. Nu este de altfel un fenomen specific românesc şi nici nu are neapărat legătură cu fatalităţile papagaliceşte invocate ale „tranziţiei“ ori ale „tinerelor democraţii“. Semnul cel mai lipsit de echivoc al dezgustului de politică şi de politicieni e neparticiparea la vot. Fiindcă dezinteresul traduce un sentiment de neputinţă şi de neîncredere, formele clasice ale dezgustului de politică. De aceea şi există un drept la dezgust: este un drept exclusiv al celui sau al celor care se află în afara mecanismelor şi a vieţii politice. Oamenii politici nu au acest drept, dintr-un motiv foarte simplu: în cazul lor, declaraţia de dezgust echivalează sau trebuie să echivaleze cu abandonul. Un politician care se declară public dezgustat de politică şi totuşi nu se retrage, nu demisionează, nu iese din ceea ce pretinde că l-ar dezgusta, nu e decît un impostor, şi în materie de politică, şi în materie de dezgust. Şi, încă, un impostor de proastă calitate, fiindcă există şi impostori geniali.

Dar nu politica şi politicienii dezgustă, ci un anumit fel de politică şi un anumit gen de politicieni. Politica nu este în chip obligatoriu imorală, după cum nici politicienii nu sînt neapărat nişte şmecheri cu gură mare, nişte creaturi ticăloase ori ticăloşite, deşi se poate întîmpla ca în anumite epoci politica să fie îmbibată de imoralitate, iar *clasa* (de fapt, *lumea)* politică să fie compusă în cea mai mare parte din figuri patibulare.

Remediul, în asemenea împrejurări, nu este însă *antipolitica*: ar fi ca şi cum, pentru a se corija excesele şi abuzul de libertate a presei, s-ar pleda pentru introducerea cenzurii.

Soluţia constă în schimbarea modului dominant de a se face politică şi, inevitabil, în schimbarea politicienilor. *Antipolitica* este o fundătură: în definitiv, de ce un administrator şi nu un general, de ce un contabil şi nu un militar, de vreme ce principala lui îndatorire ar fi să facă ordine?!

Mircea IORGULESCU

Temperamente de casă şi masă

De cînd cu reclamele la telefonia mobilă, am aflat şi noi, românii, cît de importantă este comunicarea. Politica nu face excepţie.

Procesul galopant de profesionalizare a vieţii politice selectează indivizii cei mai capabili să comunice. După secole de gîndire filosofică, după ce s-au sedimentat concluziile vieţii politice şi s-au ierarhizat calităţile omului politic – competenţa, raţiunea, devotamentul, vitejia, spiritul de sacrificiu – în epoca mass-media totul s-a rezumat la o singură calitate: comunicabilitatea.

Votăm nu ceea ce este, ci ce ni se pare şi ni se spune că este. E drept sau nedrept, corect sau nu, asta este.

Campania pentru alegerile din Bucureşti ne arată că au şanse doar candidaţii apţi să comunice. Principalele partide s-au orientat către acei pretendenţi care dau bine pe ecran, vorbesc frumos şi nu fac nimic fără să cheme presa. Epoca în care inexpresivul Crin Halaicu l-a învins datorită votului politic pe mai carismaticul Cazimir Ionescu pare a fi depăşită. Concurenţa, de acelaşi tip, dintre Viorel Lis şi Sorin Oprescu a provocat emoţii Convenţiei Democratice şi doar redutabilul ei aparat de campanie a asigurat diferenţa care a contat. Luaţi pe rînd, toţi actualii favoriţi ştiu să-şi gestioneze bine imaginea.

Primarul gospodar îşi face vara tren şi iarna role

Călin Cătălin Chiriţă, ales în entuziasmul schimbării din 1996 primar al sectorului 1, s-a deosebit de celebrul său omolog, Luţu, de la sectorul 4, prin felurite manifestări publice bine mediatizate. Astfel a ieşit din anonimatul relativ al funcţiei deţinute. A creat şi s-a folosit de evenimente: a organizat concursuri de patine cu rotile şi un festival de cartier în Rahova şi a ajuns chiar moderator de emisiune, la televiziunea Europa-Nova. Domnul Chiriţă a fost mereu în faţă, a dat din coate să-l vadă oamenii. Ceea ce nu este un lucru tocmai rău: programul său de informare a cetăţenilor prin afişarea hotărîrilor Primăriei la colţ de stradă e o iniţiativă simpatică şi democratică. Un asemenea efort nu putea rămîne neobservat de liderii partidului şi cariera lui politică a cunoscut un curs ascendent, actualul candidat fiind promovat în forul conducător după plecarea lui Radu Vasile.

Un alt primar de sector obişnuit cu vîlva este şi George Pădure. Obiect al uneia dintre primele mari campanii publicitare (sloganul „Gepa – un pic mai bine pentru dumneavoastră“ va intra în istoria publicităţii autohtone), domnul Pădure şi-a transformat faima căpătată în capital politic şi a ajuns primar independent. În funcţie s-a remarcat mai ales prin acţiuni năstruşnice, aparent spontane, dar numai cu presa alături, ceea ce denotă o anume premeditare. Astfel, primarul Pădure ba dădea cu mătura enervat că măturătorii profesionişti nu îşi fac meseria, ba se căţăra pe Arcul de Triumf pentru a înlocui bietul tricolor care fîlfîia obosit acolo. Bineînţeles că farmecul ar fi pierit în absenţa reporterilor în trecere, cu treabă, prin zonă. Acest talent de a atrage atenţia l-a recomandat şi Partidului Naţional Liberal în criză de oameni cunoscuţi şi mediatizaţi.

La Partidul Democrat, situaţia este mai interesantă. George Nistor este un om cu experienţă în Primărie, cu un mesaj electoral bazat pe combinaţii de cuvinte de genul „resurse financiare“ şi alte asemenea enigme fără haz pentru campanie. George Nistor este un necunoscut, un om neatractiv, în vîrstă şi cu un discurs dezlînat. În ultimul moment, PD l-a promovat candidat pe controversatul Traian Băsescu, adică unul dintre politicienii cu o imagine publică percutantă, cu o evoluţie constantă. El a demisionat cînd asupra lui planau suspiciuni în legătură cu vînzarea flotei şi, cu mult tam-tam mediatic la vremea respectivă, fostul căpitan de navă a fost singurul parlamentar care s-a lepădat de imunitate şi s-a pus la dispoziţia justiţiei. Un gest care nu i-a adus nici un prejudiciu şi l-a propulsat rapid în prim-plan. Apoi: deşi a impus contribuabililor o nouă taxă, plăcuţele cu „aici sînt banii dumneavoastră“ i-au adus şi notorietate şi popularitate, arătînd că şi luînd poţi fi cineva. Obişnuinţa de a comunica tot ce face la minister l-a menţinut permanent în centrul atenţiei. Mai ştie cineva ce s-a întîmplat cu hotelul pe care ministrul Transporturilor l-a pus la dispoziţia copiilor străzii? Un eşec pe care orice asistent social l-ar fi putut prezice, dar o altă reuşită acţiune de imagine. Traian Băsescu se pricepe să speculeze o stare de spirit, el nu este nici frumos, nici gentil, ba chiar bădăran uneori, aşa cum scrie în cărţi că sînt lupii de mare. Pe acelaşi calapod este construită şi strategia de imagine pentru campanie: Băsescu vine, vine, vine, calcă totul în picioare, ca un tren şi bagă spaima în funcţionarii de la Primărie. Dacă iniţial, PD nu avea nici o şansă pentru Bucureşti, simpla anunţare a candidaturii lui Băsescu a relansat competiţia. Băsescu este un adversar.

Tot pe un om capabil să comunice mizează şi PDSR pentru a cuceri mult dorita Primărie a Bucureştiului. O privire atentă asupra campaniei lui Sorin Oprescu arată străduinţa de a-i pune în valoare aceste calităţi. Strategia a dat rezultate: în sondaje, el stă mai bine decît partidul.

Un alt temperament credibil cînd promite masă, casă şi ordine este şi candidatul Uniunii Forţelor de Dreapta, Varujan Vosganian, singurul atu al partidului la aceste locale. Cu un discurs impecabil, coborît tot mai mult dinspre elitismul iniţial spre un populism mai eficient, Varujan Vosganian este primul din şirul candidaţilor minori; el dă impresia că, în timp ce se adresează tuturor, vorbeşte cu fiecare în parte.

Se ştie cine o să piardă. Mergînd pe clişeul „George Nistor“, adică un tehnician fără valenţe de politician, PUNR, practic, nu contează. Surprinzător că Vadim Tudor, alt om care se simte bine în faţa şi în fruntea maselor, a scos acum la iveală un profesor de economie, un fel de Mugur Isărescu peremist, mai puţin priceput la cuvinte şi mai puţin lustruit.

Actuala campanie anunţă mutaţii majore în politica noastră. Se presupune că în viitor vom fi cuceriţi numai de oameni născuţi pentru a ne spune ce vrem să auzim. Viitorul sună bine.

Cristian GHINEA

Anexă la fabula identitară

Exagerezi, monşer, cu sarmaua matale! – m-a admonestat un amic zilele trecute, à propos de pilula din numărul anterior. Încerc aşadar să-l conving – pe el şi poate şi pe alţii – că identitatea îşi schimbă sarmaua, dar năravul ba!

Sarajevo, *Caffé Imperial*. Meniul prezintă, la alegere, trei feluri de cafele: ***turska kahva***, după standard bosniac, ***kafa sa ukuhanim secerom***, adevărata cafea sîrbească, cu zahărul fiert în apă înainte de a pune cafeaua (ceea ce în Turcia se consideră a fi secretul cafelei turceşti) şi ***espresso kava***, după standardul occidental croat: trei comunităţi, trei cafele şi un război...

Amicul meu, croat, vorbeşte cu un amic al lui, sîrb, în limba lor. Îi provoc şi îi întreb în ce limbă îşi vorbesc. Zîmbesc şi unul dintre ei îmi povesteşte despre o conferinţă a unui faimos lingvist croat, demonstrînd particularităţile limbii croate. Ideea de bază era următoarea: e adevărat că vocabularul şi gramatica sînt identice în sîrbă şi croată, dar limba nu se reduce la gramatică. Ea este un fenomen cultural, participă şi se împărtăşeşte din cultură. Or, cultura croaţilor, secular occidentală, este una total diferită de aceea oriental-ortodoxă a sîrbilor. Deci şi limbile lor sînt diferite. Dacă împing concluzia mai departe, înseamnă că asist la un dialog al surdului cu mutul – ceea ce nu pare însă a fi cazul. *Mutatis mutandis*, urmînd această logică, şi noi ar trebui să ne uităm miraţi la un basarabean şi să dăm din umeri cînd ne vorbeşte în limba lui moldovenească...

Aceasta îmi aduce aminte de o altă poveste. Pe la mijlocul secolului XIX, la Cairo s-a alcătuit un mare comitet însărcinat cu organizarea unui muzeu ce urma să adăpostească imensul patrimoniu cultural al Egiptului. După ani şi ani de zile, au rezultat... patru muzee, despărţind moştenirea culturală egipteană în cea greco-romană, cea creştină, cea islamică etc. Fiecare cu patrimoniul său, cu muzeul său, cu identitatea sa.

Memoria Sarajevo-ului oferă şi o altă morală acestor poveşti identitare. Pe la începutul războiului, un sîrb supărat a scris mare pe pereţii Poştei: *Acesta este pămînt sîrbesc!* Un rival, la fel de supărat, a şters lozinca şovinistă şi a scris la fel de mare: *Acesta este pămînt bosniac!* Probabil că lucrurile ar mai fi continuat tot aşa dacă nu ar fi trecut altcineva, care a privit nedumerit cele două inscripţii şi a scris alături: *Aceasta este o Poştă!*

Aşa şi cu sarmaua, amice. Nimeni nu spune că aceasta s-ar fi aflat vreodată la originea unui război. Ca revendicare simbolică, ea a însoţit însă războaie balcanice mici şi mari, ceea ce face ca să poţi „citi o societate într-o farfurie“, după cum le place să spună antropologilor care se ocupă cu alimentaţia. Iar ceea ce poţi citi în aceste cazuri este că, uneori, oamenii o iau razna şi pur şi simplu nu mai văd că o sarma este o sarma, o cafea, o cafea şi o poştă, o poştă...

Vintilă MIHĂILESCU

statul de drept

Risipiri periculoase

Există, în societatea românească, o preocupare exagerată pentru politică. Nu spun că nu trebuie să ne preocupe politica, spun doar că ne preocupă prea mult. Şi, e logic, dacă dedici în exces nervi, timp, energie, intelect şi imaginaţie unui domeniu, neglijezi cu necesitate altul/altele. Cred că domeniul de la care „sustragem" nervii, timpul, energia, intelectul şi imaginaţia noastră pentru a ne investi eroic în politică este dreptul său, mai exact, temeiul legal al democraţiei noastre.

Urmărind presa, ascultînd oamenii, discutînd prin săli de seminarii ori prin tramvaie, îţi poţi da repede seama că aspectele juridice ale vieţii noastre sociale interesează într-o singură privinţă: arestările şi condamnările infractorilor şi, în general, ale infractorilor care comit fapte penale deosebite. Nu există alte subiecte cu conotaţii juridice în mintea românului decît marile devalizări de bănci, pedofiliile (cu atenţie specială pentru cele comise de cetăţeni occidentali) sau crimele comise în blocurile mizere de la periferie. Departe de mine intenţia de a minimaliza importanţa dreptului penal. Am scris de multe ori despre reformele produse sau aşteptate în sistemul nostru penal şi pot, în plus, mărturisi şi o preferinţă personală specială pentru dreptul penal. Dar a epuiza viaţa juridică a societăţii româneşti în discuţii despre anii de închisoare pe care îi va primi sau îi merită un infractor (fie el şi dintre cei „cu gulere albe") este o greşeală care, peste timp, ne va putea costa.

Să dau un exemplu. În Statele Unite nu s-au stins bine ecourile dezbaterii publice a cazului Elian Gonzales. Acest caz, înainte de a fi privit sub aspect politic, a ridicat o problemă majoră: între dreptul părintelui de a-şi creşte propriul copil şi obligaţia de a oferi oricărui copil şansa unei dezvoltări normale într-o societate democratică şi liberă ce trebuie să alegem? Cu alte cuvinte, cu părinţii în „iad" sau singur în „rai" – ce este mai bine pentru un copil? Asemenea dezbateri naţionale, care pun mereu în discuţie fundamentele unor proceduri existente şi care provoacă mereu sistemul de valori consfinţit juridic, sînt manifestările normale ale unei societăţi vii, căreia îi pasă de propria soartă. Cînd asemenea dezbateri fundamentale vor antrena întreaga societate românească, vom putea fi liniştiţi – răul se va depărta de noi.

Mă grăbesc să adaug că o dezbatere publică – măsură a vigorii unei societăţi, nu înseamnă scandal şi zgomot asurzitor deşi, de multe ori, este însoţită de manifestări colaterale colorate şi sonore. Dacă dincolo de agitaţiune vom găsi o întrebare fundamentală, înseamnă că sîntem maturi şi responsabili. Dacă dincolo de gesticulaţia obositoare şi asurzitoare este numai neputinţă şi derută, sîntem în pericol.

Îmi amintesc un eseu excelent al dlui Andrei Pleşu apărut într-o *Dilemă* de acum cîţiva ani. Nu mai reţin exact titlul, dar îmi amintesc foarte bine ideea de bază: românii îşi răspîndesc afectul într-un mod straniu şi, în final, contraproductiv. Românii iubesc şi urăsc politicieni. Nu se mai iubesc iubite, soţii, mame sau copii, se iubesc lideri politici, partide şi tovarăşi de drum. Nu se mai antipatizează duşmanii personali sau adversarii profesionali, ci se urăşte opoziţia/puterea, după caz, se urăşte contracandidatul şi prietenii acestuia. Această investire anapoda a afectului nostru nu e unica investiţie prost plasată. La fel se întîmplă cu resursele noastre intelectuale. Nu ne gîndim la legătura dintre temeiurile constituţionale ale actualei ordini sociale şi tipul de organizare de care avem nevoie, nu urmărim atent procesul legislativ şi nu chemăm legiuitorii la dezbaterea publică a intenţiilor lor şi discutăm public regulile după care funcţionează sistemul judiciar. Noi ne investim cu totul în procentele sondajelor de opinie (care ne enervează pînă la durerea de ficat sau ne aruncă în sublima beatitudine), în interpretarea declaraţiilor incoerente ale cutărui candidat la nu ştiu ce demnitate şi ne uităm cu răsuflarea tăiată la emisiunile dlui Tucă. Avem încă, la 10 ani de la căderea regimului comunist, serioase dificultăţi în a ne înţelege priorităţile. Prin urmare, avem încă serioase probleme în dozarea forţelor şi aşa sleite. Statul de drept nu există şi nu poate exista dacă nu ne preocupă în cel mai înalt grad. Statul de drept este realitate numai dacă îl invoci şi îl evoci mereu. Politica, în sensul disputelor electorale între partide şi candidaţi, este infinit mai puţin importantă decît problemele statului de drept şi, într-o democraţie sănătoasă, substanţa disputei politice este chiar problematica statului de drept şi foarte puţin în plus.

Sever VOINESCU

SATUL GLOBAL

Ziare serioase?

Despre limbajul utilizat în ziare şi la unele emisiuni de televiziune s-a scris de multe ori, iar în ultima vreme, Consiliul Naţional al Audiovizualului a luat atitudine, între altele, tocmai împotriva vulgarităţii unor programe. În domeniul presei scrise, obiectul criticilor l-au constituit mai totdeauna publicaţiile de scandal, de la *Atac la persoană* la feluritele generaţii de *Infractori* şi *Infractoare* şi altele de acelaşi tip. Că asemenea publicaţii folosesc un limbaj calificat în mod curent (şi eufemistic) drept „suburban" nu mai e nici o îndoială. Pe asta se şi întemeiază succesul lor în rîndurile unui public cu şcoală puţină, uşor de sedus cu gogoşi şi „dezvăluiri". Tot aşa, *România Mare* ţinteşte un public cu porniri agresive şi resentimentare, care îşi imaginează minorităţile şi străinii ca duşmani şi se defulează admirînd „curajul" celor care pornesc războaie patriotice şi naţionale pe hîrtie.

Mi-au atras atenţia însă, în ultima vreme, cîteva cuvinte ori sintagme care, fără să fie de „tăria" unor expresii pe care le găsim în foile citate mai sus, ilustrează în esenţă acelaşi fenomen: urîţirea limbii române scrise şi degradarea discursului public. Cîteva exemple, culese la întîmplare din unele cotidiene (sublinierile îmi aparţin): „unii poliţişti *sunt pe tiră* cu bandiţii"; „acţiuni *fuşeriste* de tip Luna" (*Adevărul*, 25 aprilie); „aperiştii şi pedeseriştii *au pus botul* pe milioane de dolari din banul public" (*Adevărul*, 13 mai); „au fost *şifonate* mai multe zeci de milioane de dolari" (*Ziua*, 15 mai); „în partid, de această *panama* n-au ştiut prea mulţi"; „panoul d-lui Chiriţă *a încasat-o «peste bot»*" (*România liberă*, 15 mai); „pantalonarul grec de la Euroform *ţepuise* deja România de 23,1 miliarde lei" (*Adevărul*, 20 mai); „fraţii Gavazzi au reuşit astfel *aburirea* tuturor factorilor de decizie" (*Adevărul*, 22 mai); „zgura *dărilor în gît*" (*Ziua*, 23 mai); „transporturi speciale *într-o veselie*"; „dl ministru al Justiţiei *o ţine ca gaia maţu*'" (*Azi*, 23 mai). Exemplele ar putea continua: ziariştii români au o voluptate specială în folosirea unor termeni preluaţi din „limbajele profesionale" ale lumii interlope ori din cartierele periferice. Asemenea termeni au devenit atît de frecvenţi încît aproape că nu mai trezesc nici o reacţie: riscăm ca enervarea noastră să devină, cu timpul, tot mai mică, şi să acceptăm ca pe o fatalitate lăfăirea, în pagini de ziar, a *ţepelor*, *şmenurilor*, *ştifturilor* şi a altor asemenea resurse de expresivitate *lumpen*.

A se observa însă că exemplele sînt luate din ziare cu pretenţii; mai mult, precizez că ele sînt citate nu din cine ştie ce ştiri de pe pagina de „infracţiuni", ci din *editoriale*, din *titluri* şi *subtitluri* – adică din acele texte care dau identitate unui ziar şi care în toate redacţiile din lume se fac cu ştirea/sub supravegherea conducerii ziarului. Aşadar, cei care umplu talk-show-urile şi telejurnalele ca analişti politici, experţi în orice, apărători ai democraţiei, combatanţi pentru afirmarea „valorilor naţionale" şi – inevitabil – puncte de referinţă pentru marele public, girează, în publicaţiile pe care le conduc, stricarea zilnică a limbii române, pierderea bunei cuviinţe în folosirea cuvintelor, invazia lăbărţată a vulgarităţii într-o zonă a discursului public care ar trebui să rămînă (tocmai pentru că e public!) în sfera decenţei. Fenomenul (pentru că e deja un fenomen) e cu atît mai grav cu cît nu mai e vorba de gazetuţe de scandal, ci de ziare cu pretenţii de seriozitate, care nu încetează să se proclame „formatoare de opinie". Iresponsabilitatea şi incultura unor ziarişti, un anume spirit de cîrciumă veselă, falsa impresie că preluînd limbajul „poporului" vor comunica mai uşor cu cititorii (=vor avea tiraje mai mari), pierderea, după cinci decenii de comunism, a etichetei şi a convenţiilor sociale – iată doar cîteva explicaţii ale acestei degradări a limbajului presei.

Stiu, aceste însemnări pot părea ale unui spirit rigid sau „purist". Nici vorbă. Argoul şi jargoanele de tot felul există şi vor exista, pot fi (şi trebuie să fie) un excelent subiect de studiu pentru lingvişti ori pentru sociologi, ca şi o resursă de expresivitate în operele literare. Dar n-au ce căuta în ziare cu pretenţii de seriozitate şi sub condeiul publicistic al unor gazetari care s-au trezit, se pare, pe nepregătite, „lideri de opinie".

Mircea VASILESCU

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

economie

Poate fi atenuat şocul datoriei publice?

Sub aspectul datoriei publice, interne şi externe, România îmbracă forme specifice. Din acest motiv, nu este recomandabil ca realităţile româneşti în această materie să fie analizate potrivit criteriilor vest-europene. Fiindcă s-ar ajunge la concluzii greşite.

În 2000, datoria publică a României, internă şi externă, nu reprezintă mai mult de 34-36 la sută din PIB. În schimb, plafonul maxim pe care Uniunea Europeană îl stabileşte pentru acest indicator este de 60 la sută din PIB. Ce concluzie se poate desprinde? Că România, la acest capitol, n-ar fi în faţa unui semnal de alarmă.

Adevărul e însă altul. Fiindcă, în România, pericolul nu este ponderea în PIB a datoriei publice. Pericolul este dificultatea de a finanţa această datorie.

De unde apar dificultăţile? În primul rînd, din trecut.

De zece ani, societatea românească se luptă cu lipsa de eficienţă în economie. De fapt, se luptă de o jumătate de secol cu această boală, dar tranziţia a agravat-o. Acum plătim amenda. O plătim, în primul rînd, prin restrîngerea procesului investiţional. Din cauză că întîrzie relansarea investiţiilor, nu se nasc noi locuri de muncă în sectoarele rentabile, cu deosebire în servicii, care să pună în funcţiune pompele de bani şi să absoarbă forţa de muncă disponibilizată din întreprinderile nerentabile.

Dar nenumăratele dificultăţi îşi au rădăcinile în prezent. România a rămas în urma principalilor săi parteneri în raport cu gradul liberalizării economice; subvenţiile de la stat au continuat să curgă, chiar dacă mai mult mascate şi mai puţin făţişe; iar sistemul stimulentelor s-a dovedit a fi lent în deschiderea către concurenţă; bursa nu reuşeşte încă să dea ora exactă în economie. Din toate aceste motive – şi din multe altele – economia românească nu reuşeşte să susţină bugetul şi să asigure creşterea puterii de cumpărare a monedei naţionale.

Costurile unitare ale forţei de muncă, impulsionate de creşterile salariale în sectorul public, sînt acum mai ridicate decît nivelul productivităţii şi al eficienţei.

Deficitul sectorului public a crescut alarmant, muşcînd zdravăn din produsul intern brut. Împrumutul de stat intern cuprinde aproape întreaga măsură a acestui deficit. Împrumutul total de stat, ce include şi datoria externă, a crescut şi el fără să lase prea multe urme pozitive în economia românească.

Toate aceste realităţi au agravat situaţia datoriei publice. În anul 2000, numai dobînzile reprezintă 6 la sută din PIB. Mai mult decît i s-a alocat învăţămîntului.

Deşi au existat constrîngeri externe foarte dure în 1999, s-a reuşit plata exemplară a serviciului datoriei externe, concomitent cu menţinerea credibilităţii de cont curent a monedei naţionale. În 2000, greul plăţilor în contul serviciului datoriei externe a trecut deja.

În momentele cele mai grele şi în lipsa unei finanţări externe oficiale, România nu s-a abătut de la calea stabilită: plata pînă la ultimul dolar a datoriei externe. Efectele benefice ale acestei realizări sînt regăsite în sectorul bancar, ale cărui rezerve valutare nu au fost afectate. Dar şi prin păstrarea libertăţii de acces a importurilor în conformitate cu prevederile acordurilor internaţionale ale României.

Soluţia? Trecerea la finanţarea externă a datoriei publice interne.

Totodată, este nevoie de o nouă politică privind datoria externă, cu excluderea ciclurilor de îndatorare urmate de cicluri de rambursare.

Adrian VASILESCU

povești suprapuse

Plaja din Deauville și cei trei crai ai stîngii de la Răsărit

Ci într-a o sută una poveste, tot în lipsa Şeherezadei, povestitorul urmă aventura studenţilor ajunşi în '93 în Franţa, dintre care unul dorea – în numărul trecut – să ajungă la Deauville.

Cine ştie ce-l mîna pe el tocmai acolo, în nordul Franţei, pe malul *Canalului?* Poate că legenda locului îi dădea ghes, pentru că – ei, da – staţiunea aceasta are o poveste aparte. Cel de-al cărui nume s-a legat de la început destinul aşezării a fost ducele Charles de Morny, frate după mamă al lui Louis Napoleon Bonaparte (viitorul împărat Napoleon al III-lea), mult mai cunoscut drept complotist pe la mijlocul secolului trecut şi serios om de afaceri mai apoi, în primul deceniu al celui de-*al Doilea Imperiu*. Prin 1860, cu cîţiva ani înainte de propria-i moarte relativ timpurie, de Morny a pariat pe o ambiţie: el a înfiinţat staţiunea Deauville, nebănuind – în ciuda tuturor speranţelor şi clarviziunilor sale – succesul de care se va bucura şi nici puterea de magnet a plajei de acolo pentru cine vrei şi cine nu vrei.

(Îl sperie gîndul pe povestitor la cîtă retorică zace în povestea aceasta, şi cîtă demagogie pe care încearcă să o reprime.)

Mai apoi, după construirea şoselei *Paris – Normandie* şi după apariţia aeroportului *chic* de lîngă Deauville, staţiunea a devenit efectiv celebră. Nu numai că acolo poţi bea cel mai curat *calvados* cu putinţă, dar, în egală măsură, cazinoul şi hipodromul te aşteaptă în tot sezonul. Şi mai există, peste toate, plaja! O plajă cum nu mai este alta în toată Franţa, deşi, – slavă Domnului şi slavă Mînecii, Atlanticului şi Mediteranei – *hexagonul* tocmai de plaje nu duce lipsă. Dar cea de la Deauville este unică şi inimitabilă; cîntată de Joe Dassin şi de Serge Gainsbourg, pictată, fotografiată şi visată precum nicicare alta, plaja de la Deauville te subjugă vara, te fascinează toamna, te face înţelept în iarnă şi te întinereşte miraculos în primăvară. Şi mai ales te atrage într-un inexplicabil mod. Ai vrea să-i reziști, dar nu poţi; ai vrea să-l refuzi pe cel ce te invită acolo (precum, bunăoară, domnul A. Costea), dar limba-ţi nu poate spune *nu*.

Ci povestitorul nu va mai lungi povestea cu studenţi, pentru că oricum nici unul dintre aceştia nu a ajuns pe plajă, din motive care nu mai contează; doar nu veţi fi crezut vreo clipă că, pentru a vedea valul spărgîndu-se pe plajă la Deauville, este suficient să fii student obişnuit şi *civil* (n-am găsit altă rimă!). Dar au ajuns acolo nişte flăcăi tomnateci dintre cei care contează în sondaje, dintre acei purtători de drapel ai stîngii „egalitariste", inşi dedulciţi la un trai pe vătrai demn de aristocraţia feudală siciliană, pe lîngă care şi un duce – de Morny *y compris* – ar părea mai *proletar* şi mai de-al nostru. Ce-au făcut cei trei crai ai stîngii de la Răsărit pe plajă nu importă; unul a ajuns acolo pentru că, pur şi simplu, *din principiu* nu poate refuza nici o invitaţie în străinătate; altul a palmat tinereşte, se crede, nota de plată pentru două nopţi la hotelul *Normandy* (deja plătite de mărinimosul lor amfitrion) pentru a o mai deconta şi acasă, la Camera Deputaţilor. Cît despre al treilea... El era, de fapt, prietenul cel mai bun al acestui şarmant amfitrion, capabil (cu voie de la Bucureşti, de la stăpînire) să bage 4,7 milioane de dolari între coperţi de carte şi, *hocus-pocus*, să-i facă dispăruţi în numele schimbării în bine a imaginii României – 4,7 milioane de dolari cu care s-ar fi putut schimba în bine cel puţin imaginea de văduvă tristă a Bibliotecii Academiei de pe Calea Victoriei, bibliotecă etalon a ţării care, în anul 2000 al erei noastre, îşi deserveşte clienţii cu nişte mese de lucru de pe care reumatismul e garantat şi cu una (*une, one*) bucată aparat de fotocopiere.

Povestea se termină, iar Şeherezada tot n-a apărut. Mai bine. Cu o asemenea poveste, ea (măcar ea!) şi-ar fi pierdut capul sub paloş încă din prima seară, cu mult înainte ca ignobililor eroi ai poveştii sale să le fi încolţit în minte ideea unei oricînd onorabile demisii.

Adrian CIOROIANU

presa despre...

Probleme poloneze

Deşi a început negocierile cu Uniunea Europeană şi a fost admisă în NATO, Polonia e departe de a se simţi sigură atît în privinţa reformelor interne, cît şi a opţiunilor de politică externă. Revista *Business Central Europe* descrie, în numărul din mai, greutăţile prin care a trecut privatizarea oţelăriilor, suspiciunile apărute în procesul de privatizare a băncilor. Cu Rusia relaţiile sînt mai proaste ca niciodată: în luna mai, oficialităţile laice şi clericale participante la cea de a 60-a comemorare a masacrului de la Katyn (unde, în 1940, NKVD a ucis 20.000 de prizonieri, militari din armata poloneză) au vorbit despre reconciliere şi iertare. Dar „relaţiile cu Rusia se află la nivelul lor cel mai de jos: un presupus raport confidenţial al serviciilor secrete poloneze difuzat pe Internet avertiza că, după ce Polonia a fost admisă în NATO, spionii ruşi şi-au intensificat acţiunea în ţară; se motivează astfel expulzarea, în luna martie, de către guvernul polonez, a nouă diplomaţi ruşi, acuzaţi de spionaj. Dar raportul este o piedică în calea diplomaţilor polonezi şi a preşedintelui Alexander Kwasniewski, care încearcă să îmbunătăţească relaţiile cu Rusia. Relaţii înrăutăţite recent, nu doar din cauza scandalului de spionaj. În martie, demonstranţii de la manifestaţiile procecene au comis acte de vandalism la consulatul rus de la Poznan; în Rusia s-au desfăşurat demonstraţii anti-poloneze şi ambasadorul rus de la Varşovia a fost temporar rechemat".

Pe de altă parte, din partea Occidentului, Polonia receptează strîngeri de mînă şi încurajări, dar puţine garanţii concrete: „Primit cu mare pompă la Paris, preşedintele polonez Alexander Kwasniewski l-a putut auzi pe Jacques Chirac afirmînd că Franţa doreşte să imprime «o nouă dinamică» negocierilor pentru extinderea Uniunii Europene şi chiar că aşteaptă «cu nerăbdare» această extindere. În ceea ce-l priveşte, Lionel Jospin a anunţat că Polonia va fi consultată asupra reformei instituţiilor europene, o mai veche revendicare, respinsă sec anul trecut, cînd a vizitat Varşovia. Dar e greu de crezut că aceste asigurări vor risipi suspiciunile şi neliniştile poloneze. În ajunul vizitei la Paris, dl Kwasniewski a reproşat Uniunii Europene «imensul ei egoism, politica ei mioapă şi absenţa curajului politic, a puterii de decizie de care a dat dovadă pe vremuri planul Schuman» Acest discurs nu era adresat în mod particular Franţei, dar şi atitudinea Parisului provoacă nelinişte. Cotidianul de dreapta *Zycie,* în ediţia sa de miercuri 16 mai, vedea în Franţa «principala frînă a procesului de extindere». Mai moderat, cotidianul centrist *Rzeczpospolita* regreta că Franţa, spre deosebire de Germania, nu consideră extinderea spre Est un obiectiv esenţial. Dar, în urmă cu 15 zile, principalul ziar al ţării, *Gazeta,* a dat tonul, într-un scurt comentariu intitulat «E greu să iubeşti Franţa». Articolul e un talmeş-balmeş de reproşuri, descriind o stare de spirit: Franţa nu are ochi decît pentru Moscova, consideră că Polonia este calul troian al Statelor Unite, nu se comportă prietenește în negocierile pentru extindere şi nici investitorii săi nu prea sînt prezenţi... Acest ultim reproş poate să pară extrem de straniu: Franţa ocupă locul trei în lista investitorilor, după Germania şi Statele Unite.

Dar nu prea are importanţă dacă acest noian de reproşuri are sau nu un temei: este semnificativ pentru amărăciunea stării de spirit, exprimată mai prudent de responsabilii politici polonezi: Jan Kulakowski, responsabilul negocierilor cu Uniunea Europeană se mulţumeşte să regrete cu jumătate de gură că «Franţa nu este mai grăbită» în problema extinderii. Şi toată lumea din Polonia a observat că dintre toţi membrii Uniunii, francezii sînt cei mai puţin favorabili extinderii: 34%. Şi totuşi, există o consolare: cînd e vorba de Polonia, francezii sînt antepenultimii, înaintea lor fiind germanii şi austriecii". *(Le Monde*, 18 mai).

Din partea cealaltă şi Franţa poate observa că în Polonia procentul celor ce doresc aderarea la UE a scăzut îngrijorător. Din fericire, nu e vorba de un roman de dragoste, ci de adoptarea unor legi şi semnarea unor acte. **(M. B.)**

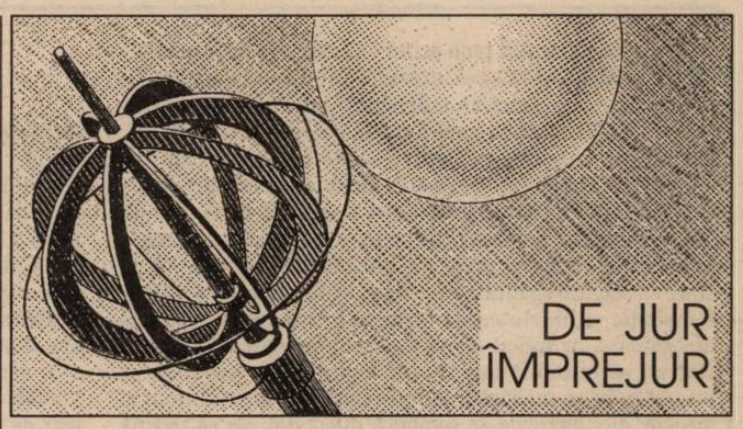

Paşii mărunţi

Cînd unul dintre fondatorii Europei unite, Jean Monnet, a optat pentru politica „paşilor mărunţi" a avut în vedere atît considerentele practicilor economice şi politice, cît şi dimensiunea psihologică a integrării europene. Pe un continent răvăşit de adversităţi şi puternic marcat de specificităţi, coordonarea unei evoluţii comune era dificil de realizat, pentru că, obiectiv, interesele naţionale nu puteau fi nivelate, dar şi acolo unde ele coincideau, diferenţele de formulare, de reprezentare erau tot atîtea obstacole pentru emiterea unui mesaj comun. Paradoxal, pe măsură ce se produce alinierea criteriilor economice, politica „paşilor mărunţi" îşi epuizează rezervele. Moneda comună euro îşi pierde din valoare, în timp ce economiile care au adoptat-o marchează ritmuri susţinute de creştere. Specialiştii susţin că disfuncţia s-a produs pentru că nu există o politică financiară comună şi prim-ministrul francez propune ca miniştrii de finanţe ai celor unsprezece ţări „euro" să constituie un „guvern economic" autorizat să ia deciziile necesare. Nu e clar ce raporturi ar exista între acest „guvern" şi structurile comunitare. Tratativele în vederea primirii noilor membrii reactivează tensiunile dintre cei vechi. Pînă acum ţările mici şi cele mari aveau, în mod egal, cîte un vot şi hotărîrile importante nu se luau decît în unanimitate. Un asemenea mecanism nu poate fi eficient dacă presupune consensul a 30 de membri. Şi faptul că, ipotetic, o ţară cum e ducatul de Luxemburg poate bloca o decizie adoptată de toate celelalte este de natură a nelinişti spiritele preocupate de eficienţă. S-au elaborat diverse proiecte prin care numărul voturilor să corespundă cu numărul locuitorilor, iar hotărîrile să fie adoptate prin diverse majorităţi proporţionale. Dacă se adoptă un asemenea sistem, rolul ţărilor mari va creşte în dauna celor mici, dar, se poate imagina o situaţie cînd solidarizarea tuturor ţărilor mici împotriva intereselor a una-două dintre cele mari poate avea cîştig de cauză. Dacă se adaugă la aceste perspective fluctuaţiile cuplului franco-german şi tentaţiile resimţite de ambele părţi de a încerca şi o idilă britanică, sînt de înţeles avertismentele celor ce se tem că drumul spre Europa unită va readuce în prezent tensiunile unui trecut pe care toată lumea îl vrea uitat. Paşii mici riscă să devină paşi pe loc.

Cînd, săptămîna trecută, Ioschka Fischer, ministrul de Externe al Germaniei, a rostit cuvîntul federalizare, perspectivă dezagreabilă, tocmai pentru că e percepută ca inevitabilă, el a relansat „maşina de idei" necesară unei Uniuni dinamice. Cui nu-i convine federaţia propusă de Fischer, cu elemente de centralizare slabe, trebuie să propună alte soluţii. Federală sau altcumva, Europa va trebui să se doteze cu un organ executiv eficient, astfel reglementat încît să ţină seama de dorinţa popoarelor de a-şi păstra cadrul naţional ca referinţă identitară. Sau poate e de preferat varianta britanică, conform căreia ceea ce acum e receptat ca o soluţie temporară să devină o formulă permanentă. „Nucleul dur", „centru de gravitaţie" – formulele prin care se acceptă realitatea diferenţelor dintre grupurile de ţări – impun acceptarea unor aranjamente speciale pe termen limitat. Britanicii, cei mai reticenţi dintre toţi membrii Uniunii, propun ca flexibilitatea şi instabilitatea să devină regulă: un multisistem în care grupuri de ţări se integrează şi cooperează felurit, în funcţie de opţiunile lor diferite.

„Trebuie să inventăm ca să evităm diluarea Uniunii", titra ziarul *Le Monde*. Dar, după cum se ştie, invenţiile sînt primite cu reţinere, dacă nu cu suspiciune. Dar de la reţinere pînă la insultă mai e un drum. Ministrul de Interne francez, Jean-Pierre Chévènement, considerat eurosceptic pentru că socialiştii francezi admit cu greu existenţa unor personalităţi antieuropene în rîndurile lor, a declarat, inflamat, că ideea lui Fischer nu este altceva decît o „sechelă a traumatismului creat de deraierea nazistă a Germaniei". O asemenea declaraţie din partea unui oficial are darul de a face să se creadă că în spatele vorbelor mari despre reconcilierea franco-germană sînt vechile spaime şi incompatibilităţi. Se creează impresia că pentru un francez, fie el şi ministru, un german, chiar dacă e ministru, nu poate avea intenţii curate cu privire la vecini, el visează doar la hegemonie şi supremaţie: prusacă, nazistă sau federală. Şi întrucît federalizarea este oricum un proiect de perspectivă, rămîne gustul amar al scuzelor grijuliu formulate, de după impulsurile spontane. Declaraţia lui Chévènement a fost un pas mărunt înapoi.

Magdalena BOIANGIU

Argument

Ce ne-au arătat pînă acum – în zece ani de tranziţie – modelele de succes, exemple de reuşită în materie de opţiune, iniţiativă individuală şi capacitate de afirmare? Întîi de toate că notorietatea, puterea şi bunăstarea, definitorii, în general, pentru ideea de succes, au fost obţinute de numeroase persoane, din diferite straturi ale societăţii, într-un timp relativ scurt şi în ritm alert. Privită din perspectiva acestor experienţe, societatea românească post-decembristă s-ar arăta a fi una mobilă, democratică, în stare să asigure egalitatea şanselor, să favorizeze spiritul de competiţie şi libertatea de acţiune. Într-o asemenea lume atrăgătoare, ar trebui să ne meargă bine aproape tuturor. Dar nu se întîmplă aşa: de ce? Poate că ar trebui să ne întrebăm în ce măsură succesele zilei de azi constituie şi modele; aici lucrurile se complică dilematic. Ca să devină „model", e nevoie ca o experienţă reuşită să ofere o oarecare transparenţă a căilor parcurse şi a mijloacelor folosite pentru ajungerea la ţintă, să devină credibilă prin durată şi să se bucure de consideraţie. Prestigiul succesului ţine şi de o anumită adecvare la persoană, să spunem aşa, de un grad de respect implicit. Or, sub acest aspect, puţine dintre reuşitele din ziua de azi îngemănează prestigiul cu notorietatea, puterea şi bunăstarea. Cînd aceste reuşite se produc, ele par fie ceva inexplicabil şi aleatoriu, ca o lovitură de teatru, fie ceva facil şi trecător – ca moda sau divertismentul – fie „străin" tipului nostru de viaţă – vezi reproşul „ni se impun tot felul de modele din Occident, numai fleacuri şi prostii". S-ar spune că, la noi, experienţa curajoasă a celor cîţiva studenţi americani, dintre care unul era Bill Gates, n-are cum să prindă. Din două motive, mai ales: deocamdată nu e de conceput să obţii succesul fără a avea neapărat pe cineva „în spate", iar odată ce te-ai afirmat ca om de acţiune şi izbîndă, dacă nu intri imediat şi în politică n-ai nici un viitor şi nici un haz. Modelul de reuşită individuală destul de des întîlnit acum nu s-a emancipat complet de „grup", de partid, de opţiunea politică manifestă – factori favorizanţi cu care succesul era asociat, în mod necesar, şi pe vremea comunismului. Munca, ideile personale, perseverenţa şi onestitatea – bune şi ele! – contează, desigur, dar grupul care te susţine rămîne încă foarte important pentru garantarea afirmării indiscutabile. Această „neemancipare" pune, uneori, reuşita chiar sub semnul dubiosului şi produce „modele de sfidare", avînd totuşi şi ele aura lor de atracţie. Cum altfel putem explica, de pildă, apariţiile unor generali în rezervă care declară senini, în presă sau la televizor, cum iubeau ei România în timpul comunismului, asuprindu-i pe români „în scop patriotic"? Inexplicabil adesea şi obţinut pe căi nu la îndemîna tuturor, succesul devine în ochii multora şi ceva cam ilegal. Punerea pe picioare a unei iniţiative pozitive întîmpină piedici, necesită o sumedenie de aprobări şi echilibristici umilitoare; dimpotrivă, Fane Spoitoru, care n-a fost prins nici în ziua de azi, fiindcă, spre a fi adus să-şi ispăşească pedeapsa, ajunge să constituie, în felul lui, un model de reuşită răsunătoare. Vorbind despre succes, mai apare un aspect care trebuie luat în calcul: ani de zile, în comunism, ni s-a spus că fiecare ins trebuie să se sacrifice de dragul colectivului şi că numai topirea lui în „masă" aduce binefaceri societăţii. Acum, s-ar spune că economia de piaţă şi societatea liberă pun interesul individual pe primul plan, asigurînd succesul persoanei apte să-l obţină. Dar interesul individual împlinit nu produce, deocamdată, locuri de muncă, bogăţie naţională, prosperitate şi siguranţă de viitor, după cum era de aşteptat.

A fost o vreme cînd americanii spuneau: „omul de succes este eroul/modelul meu". Am putea să ne întrebăm dacă astăzi acest model mai trebuie să exercite o asemenea funcţie – constrîngătoare, în fond, pentru afirmarea întregului nostru potenţial – fiindcă lumea în care trăim îşi caută şi alte valori capabile să o definească. **(T. C.)**

Eugen VASILIU
senator

Cum să devenim modele de succes. Cîteva reţete

Cuvîntul *model* presupune, orice sens i-am atribui, un succes incontestabil. Faptul de a fi imitat, invidiat şi chiar înjurat confirmă că ţi-ai conturat o imagine suficient de vizibilă pentru a încurca pe toată lumea: atît pe cei care trăiau liniştiţi fără modele şi care acum sînt obligaţi să aibă unul, cît şi pe cei care sperau să devină ei înşişi un model.

Aşadar, *model de succes* pare o expresie pleonastică şi totuşi nu este deloc aşa.

Modelul de succes există şi este kitsch-ul în raport cu modelul adevărat.

Aceasta este o definiţie simplă. Putem da şi una mai complexă: orice individ care ştie că nu are nici o importanţă ce face şi ce spune, dar care reuşeşte să-i facă pe ceilalţi să creadă că este foarte important *tot* ceea ce face şi *tot* ceea ce spune este un *model de succes*.

Ce rezultă din această definiţie?

În primul rînd rezultă limpede că pentru a fi un *model de succes* trebuie să ai o anume luciditate a impostorii. Dacă eşti nebun, dacă eşti posedat, dacă eşti convins de valoarea ta, ai stricat totul şi există chiar riscul să devii un model adevărat, pentru proşti, pentru nebuni, dar un model adevărat.

În al doilea rînd, trebue să ai abilitatea de a manipula oamenii normali, fixîndu-le ţinte false, formulîndu-le probleme false şi oferindu-le soluţii false. Această extraordinară uşurinţă de a adecva falsul la fals este şi ea o condiţie *sine qua non* pentru a deveni un *model de succes*.

Şi dacă ai devenit, trebuie să ştii cum să te menţii în acest punct.

Ei bine, un *model de succes* se menţine numai dacă succesul nu mănîncă din carnea modelului, ba chiar îl îmbracă, camuflîndu-i tot timpul structura găunoasă. Cum se face asta? Foarte simplu. Trebuie să stai mereu în lumină.

Lumina puternică face să strălucească orice material, iar strălucirea împiedică transparenţa.

Cîteva reţete se pot încerca pentru *modelele de succes*, în diferite domenii.

Un poet va fi un model de succes dacă va putea să ignore prăpastia dintre talentul şi caracterul său şi îşi va recita poemele ca şi cum i-ar fi dictate de Dumnezeu, adică la orice oră.

Un om de ştiinţă va fi un model de succes dacă va reuşi să explice că apa vie este o stare de agregare a materiei divine, pe care el a descoperit-o întîmplător cînd Dumnezeu se ştergea de transpiraţie.

Un om politic va fi un model de succes dacă va putea să-şi convingă concetăţenii că delirul său justiţiar este doar un preludiu la judecata de apoi, pe care Dumnezeu i l-a transferat într-un moment de suprasolicitare.

Un om de afaceri va fi un model de succes dacă va reuşi să transforme banii altora în banii lui, demonstrînd astfel că Dumnezeu îi iubeşte pe cei care cîştigă, atunci cînd pierd împreună cu alţii, mai mult decît pe cei care pierd, atunci cînd cîştigă împreună cu alţii.

De remarcat la aceste modele de modele că au totdeauna o legătură cu Dumnezeu, din care ele nu fac niciodată un secret.

Şi atunci, nu trebuie ţinut secret nici faptul că, în preajma unui model adevărat, orice *model de succes* devine o biată grămăjoară de nisip.

Irevocabil.

Radu Pavel GHEO
scriitor

Să fim serioşi...?

„... This above all, – to thine own self be true;
And it must follow, as the night the day,
Thou canst not then be false to any man..."
(William Shakespeare – *Hamlet, Prince of Denmark)*

Am citit undeva că, în timpul frumoşilor ani ai studenţiei, actualul secretar general al NATO, Javier Solana, ar fi participat la demonstraţiile organizate de tinerii din ţara sa împotriva pactului nord-atlantic. Dacă într-adevăr aşa stau lucrurile, atunci pot să meditez liniştit la universalismul grecoteiului de Caragiale, la care gîndul te duce aproape imediat. Oglindă răutăcios de fidelă, ilustrul şi incomodul nostru autor prezintă în schiţa *Tempora...* un adevărat model de succes naţional şi internaţional, adică pe „distinsul student în drept, eminentul tînăr Coriolan Drăgănescu", care odinioară conducea la statuia lui Mihai Bravul tinerimea universitară, dorind să-şi aducă prinosul marelui erou al naţionalităţii noastre şi ţinea discursuri despre „dreptul ce-l are poporul de a protesta contra guvernului banditesc". Despre bravul student „se crede că a fost lovit grav şi torturat în arest" de către poliţie. După ani, aceeaşi gazetă din care citează Caragiale scrie despre represiunea manifestaţiilor studenţeşti, sub conducerea „neruşinatului inspector poliţist, canaliei ordinare..., sălbaticului zbir şi călău antropofag, care răspunde la dezgustătorul nume de Coriolan Drăg...".

La o nouă lectură, umorul schiţei lui Caragiale m-a întristat enorm, din cauza adevărului enunţat cu cinism de scriitor: succesul social obligă la o renunţare de sine care nu e departe de alienare. Mi s-a părut că lumea sclipitoare a inşilor de succes ascunde din belşug renunţări minore, compromisuri mai mult sau mai puţin importante, visuri sfărîmate şi negate. Mi-am amintit de lumina jucăuşă care se aprindea în ochii nu ştiu cărui om politic american cînd pomenea de tinereţea lui în blugi jerpeliţi şi de ţigările cu marijuana fumate în campusurile hippiote din anii '60. Şi de zîmbetul jenat, deşi luminos, însoţitor al rememorării perioadelor de blat de care s-a bucurat în studenţie preşedintele Emil Constantinescu. Şi de nenumăraţii oameni importanţi, cu costum, cravată de mătase şi servietă neagră sau gri (chelia, burta şi barba sînt opţionale), care îşi povestesc cu autoironie jucată chefurile din studenţie, festele jucate profesorilor în liceu, revolta împotriva autorităţii de orice fel. Toate aceste abateri de la seriozitate – doar ea dăruitoare de încredere şi de prestanţă socială – se aşezau undeva într-un raft cu eticheta „Păcatele tinereţilor", unde intră istorii nepotrivite cu imaginea publică a omului de afaceri, a politicianului, a şefului de birou etc., dar care par mai vii decît viaţa oamenilor mari.

Dacă nu-i aşa, cum se face că, ori de cîte ori se iveşte prilejul rememorării „vîrstei de aur", pe chipul de deasupra cravatei de mătase răsare acel zîmbet adevărat, uşor copilăresc, care îmblînzeşte şi... umanizează (da, asta face!)? De unde atîta drag de nebuniile tinereţii? Calea cea mai simplă spre succes presupune încadrarea în normele sociale, înţelegerea şi acceptarea jocului politic (în sens etimologic), adică renunţarea la o parte din libertatea personală, la cîteva din visele proprii, chiar la propriile opinii, într-o măsură cu atît mai mare cu cît poziţia cucerită e mai înaltă. Nu ştiu cît de dulce e apoi povara gloriei, dar sînt convins că un diavol de duzină are grijă să i-o facă într-adevăr apăsătoare. Exagerînd, aşa cum şi intenţionez, aş spune că succesul supune individul la o zombificare acceptată. Văzînd cît de interşanjabile şi interşanjate sînt personalităţile vieţii publice, nu poţi să nu te întrebi unde a dispărut rebelul Jimmy sau Bill, cel cu pletele pînă la omoplaţi, care tîra după el o chitară dezacordată, sau negurosul Tudor, poetul misogin din timiditate, cel devorat de nimicnicia fiinţei umane. Un costum, un salariu decent, o poziţie în lumea bună şi un sertar cu amintiri neserioase.

Dar cel mai tare mă sperie gîndul că succesul obţinut cu preţul atîtor transformări nici măcar nu mai aparţine VIP-ului. Sau cel puţin nu lui Solana, Drăgănescu *et co.*, ci unor făpturi impersonalizate, create spre buna funcţionare a sistemului. Atunci sacrificarea tînărului rebel pe altarul succesului este inutilă. În clipele în care cred asta, nu pot privi decît cu milă figurile pline de sine ale lumii bune de aici şi de aiurea. Probabil că din sentimentul neconştientizat al acestui adevăr vin şi starea de permanentă agitaţie, şi ţîfna, agresivitatea, nemulţumirea nenumăratelor glorii ale zilei. Poate tot de aceea mă înseninez cînd ştiu că există un Alexandru Paleologu (de exemplu), cu nonşalanţa lui cuceritoare şi cu acea siguranţă rar întîlnită, a omului care nu şi-a refuzat bucuria de a trăi după propriile sale norme, egal cu sine însuşi, fără a-şi nega sau a se ruşina de tot ceea ce a fost vreodată. Presupun că în cazul lui sertarul cu „păcatele tinereţilor" i s-a revărsat peste întreaga existenţă. Aceeaşi bucurie mă cuprinde cînd îmi amintesc de un rocker din generaţia veche, pe care l-am cunoscut (prea puţin) în Timişoara. Cu barba vîlvoi, cu blugi (şi, uneori, cu doctorali ochelari de vedere!), chitaristul de la „Pro Musica" are – în ciuda ţinutei şi atitudinii neprotocolare – aceeaşi distincţie pe care bănuiesc că ţi-o dă totuşi o viaţă trăită cinstit faţă de tine însuţi. Cu accese de furie repede reprimate şi mult regretate, ironic pentru a nu fi prea duios, rocker-ul care ţinea acasă un pisoi chior, pripăşit de pe stradă, n-are nimic din ceea ce s-ar numi „strategie de succes". În afara succesului. Cu astfel de inşi Caragiale n-ar fi făcut mare brînză.

Cineva ne-a învăţat că viaţa e o luptă cu lumea, cu destinul şi cu duşmanii din jur, că peste tot ne pîndesc primejdii nebănuite, că e rău să te bucuri şi e bine să fii serios, că... Am crezut şi ne comportăm ca atare. V-aş propune un test: cum aţi judeca o femeie de 30-35 de ani, care aleargă pe stradă cu pletele în vînt, pe o pereche de role, laolată cu o turmă de adolescenţi „hip-hop"? I-aţi încredinţa conducerea unei companii, o funcţie de senator sau măcar (să zicem) de purtător de cuvînt în campania electorală? În aceeaşi ordine de idei, există o zicală răutăcioasă care spune că la bătrîneţe toate curvele se călugăresc. Mă întreb (a cîta oară?) dacă nu cumva, dincolo de bîrfele şi răutăţile aruncate asupra tinerilor imorali din ziua de azi, singurele momente cu adevărat fericite din viaţa acestor femei pocăite de vîrstă nu vor fi rămas chiar clipele în care îşi rememorează plăcerile interzise gustate în vremea păcătoasă a tinereţilor.

Sper totuşi că proverbul nu e întru totul adevărat. Ar fi tare păcat. Asta o scriu astăzi, ştergîndu-mi palmele transpirate de materialul aspru al blugilor. Mîine însă – cine ştie? – să nu vă miraţi dacă veţi citi ceva despre „eminentul tînăr" sau chiar despre „canalia ordinară, mişelul..., care răspunde la dezgustătorul nume de" Radu Pavel G...

Mircea COŞEA
profesor universitar doctor

Între nostalgie şi originalitate

O perioadă de transformări – cum este şi perioada tranziţiei – este o perioadă caracterizată prin tendinţa de a părăsi un model în favoarea altui model. Transformarea, sau în cazul nostru, tranziţia, presupune ca o condiţie esenţială *cunoaşterea şi acceptarea* noului model.

A fost respectată această condiţie de către tranziţia românească?

Din păcate, după părerea mea, răspunsul nu poate fi pe deplin afirmativ.

Noul model s-a numit „economie de piaţă", iar tranziţia a apărut a fi de la economia planificată la economia de piaţă. La nivel individual, modelul „omului de tip nou constructor şi beneficiar al economiei socialiste multilateral dezvoltate" a fost înlocuit cu modelul „liberului întreprinzător reprezentant al clasei mijlocii".

O astfel de abordare demonstrează, de fapt, *necunoaşterea* modelului pe care ne-am propus să-l urmăm. Economia de piaţă nu este un model, ci doar starea naturală de existenţă şi funcţionare a economiei. Economie de piaţă există şi în Afganistan şi în Statele Unite ale Americii, iar elemente ale economiei de piaţă au existat chiar şi în România înainte de 1989. Omul de tip nou, model la care dorim să renunţăm, n-a existat niciodată fiind doar o formulă ideatică a unui socialism utopic întîrziat. Noul model, liberul întreprinzător privat, este şi el o expresie utopică dar, de această dată, a unui liberalism întîrziat de tipul mîinii invizibile.

Lipsa de claritate în formularea modelului a creat o situaţie mai rar întîlnită în alte ţări aflate în tranziţie. România este singura ţară care a pendulat în perioada ultimilor zece ani între un model „nostalgic al economiei de piaţă" şi „un model original al economiei de piaţă". Modelul nostalgic era cel al economiei de piaţă interbelice, modelul original era cel al unei economii de piaţă care ar fi trebuit doar să *îndrepte* greşelile socialismului.

Rezultatul a fost apariţia unei economii şi a unei societăţi de tip centaur.

Jumătate economie şi societate reală, jumătate economie şi societate subterană.

Crearea unui puternic sector subteran şi instituţionalizarea mecanismului de funcţionare a sistemului de dependenţă dintre real şi subteran a deteriorat fundamental, după părerea mea, perceperea modelului de succes în România postrevoluţionară.

În primul rînd, a fost deteriorată perceperea relaţiei dintre modelul la nivel naţional şi modelul la nivel individual. S-a creat convingerea că nu există o relaţie de dependenţă directă între succesul modelului naţional şi succesul modelului individual, deoarece într-o Românie caracterizată prin permanente şi grave insuccese au apărut modele individuale de succes. Cu cît nerealizările economiei erau mai evidente cu atît mai evidente erau realizările unor individualităţi.

În al doilea rînd, a fost deteriorată chiar perceperea conceptului de model de succes. Conceptul de „model de succes" a fost înlocuit cu conceptul de „succes al unor modele".

Fără îndoială, un model devine model de succes atunci cînd este acreditat de rezultatele sale, dar nu poate fi model, pur şi simplu, dacă nu are vocaţia transformării sale într-o direcţie clară şi posibil de urmat de către alţii. Cu alte cuvinte, modelul, pe lîngă rezultate, trebuie să ofere şi un grad înalt de acceptabilitate socială, cel puţin din două puncte de vedere: în primul rînd, metodele şi practicile de aplicare a modelului să nu aibă caracter antisocial; în al doilea rînd, să contribuie la crearea unui ideal de mentalitate şi comportament specifice etapei şi tendinţei generale de evoluţie în plan intern şi internaţional. Numai în aceste condiţii cred că un model poate deveni model de succes. Identificarea succesului doar cu unele elemente de statut material şi social a condus însă la enormitatea conform căreia un astfel de succes ar putea fi şi un model de succes.

Succesele materiale şi ascensiunea socială a unor individualităţi în perioada ultimilor zece ani pot fi, la limită, considerate şi modele, dar nu sînt în totalitatea lor, din punctul meu de vedere, modele de succes. Nu toate aceste succese pot fi acceptate ca direcţii formatoare de mentalităţi şi comportamente acceptate în plan social sau chiar moral. Fără a învinui pe nimeni, trebuie spus că instabilitatea legislativă şi caracterul clientelar al partidelor politice aflate la guvernare au fost elemente extrem de favorizante unor succese materiale ale unor individualităţi. Economia subterană a contribuit şi ea substanţial la obţinerea unor astfel de succese.

Într-o lume încă insuficient structurată pe principiile valorii şi încă insuficient racordată la valorile internaţionale, astfel de „succese" pot deveni modele pentru mulţi dintre concetăţenii noştri. Succesul material este astăzi cel mai dorit succes, surclasînd succesele pe care individul le poate avea în orice alt domeniu al existenţei sale. Într-o lume săracă şi frustrată banii rămîn criteriul fundamental al succesului.

Pericolul transformării în modele a unor individualităţi care au reuşit „să se descurce" într-o perioadă tulbure nu a trecut încă.

Şansa evitării unui astfel de pericol există. Începerea negocierilor cu UE înseamnă şi începerea procesului de clarificare a modelului economiei şi societăţii româneşti. Pentru prima oară în cei zece ani nu mai tranzităm spre economia de piaţă, ci spre economia de piaţă specifică Uniunii Europene. Clarificarea modelului general va conduce şi la clarificarea modelului individual. În mod sigur, succesul acelor care vor obţine realizări materiale şi sociale într-o economie şi societate bine structurată pe principiile valorilor unei adevărate economii de piaţă, pe o legislaţie coerentă şi pe o puternică dezvoltare şi manifestare a forţei societăţii civile va putea fi considerat şi model de succes.

Dan C. MIHĂILESCU
critic şi istoric literar

Tunuri, bingo şi apărătorii sărăciei

A vorbi despre alergia la succesul celuilalt în ţara care a inventat conceptul de „caprovecinită" e tot una cu a (mai) striga într-o peşteră arhiplină. Într-o geografie mentală pentru care concurenţa („are oi mai multe/Mîndre şi cornute") se rezolvă irepresibil prin reciprocă eliminare, iar comanditarul unei lucrări – auzind că Meşterul angajat (Manole, mă-nţelegi) se poate întrece pe sine – binevoieşte să-l pună pe veci la popreală, va să zică a vorbi de funie în casa spînzuratului.

Cîtă vreme instituţiile sînt moft, biserica şi poliţia ţin pasul cu corupţia generalizată şi legea o face pretutindeni Mandea, este limpede că, în mintea Majoritarului, succesul, reuşita în viaţă derivă exclusiv din escrocherie sau din bafta chioară. „Nu să egzistă" să te realizezi altfel la noi decît prin tunuri sau bingo, din „pleaşcă", prostie sau trişerie, o dată cu moştenirea picată la ţanc, ori cu învîrtelile, şobolănelile, ponturile de partid, avocăţeşti, ministeriale, eurobugetivore ş.a.m.d., prin care, o dată mai mult, se afirmă sacrul principiu: „că de la partidul întreg atîrnă binele ţării şi de la binele ţării atîrnă binele nostru".

Puţini, prea puţini sînt cei care identifică valoarea individuală şi tenacitatea constructivă cu succesul. Răbdarea de a croi perspective, calculul investiţional pe termen lung, credinţa în beneficiile supraputerilor financiare ale generaţiilor în cuprinsul aceleiaşi familii, gustul pentru riscul asumat şi schimbările dinamice, talentul nativ dar bine educat şi orientat către solidaritate, eficienţă, dezvoltare graduală – toate acestea (ca, de altfel, cultul muncii, modestia slujirii comunitare, naturaleţea economisirii, simţul civic etc.) sînt privite cu un oacheş, omniscient dispreţ: gogoşi, vrăjeli, sanchi, mie-mi spui?!?

Faţă de ingeniozitatea, individualismul bine cultivat şi calmul acumulativ care fac succesul protestant şi faţă de virtuţile disciplinei eficiente, care compun arhitectura instituţională a succesului catolic, reuşita ortodoxă nu rezidă în *a face* si *a avea*, ci în *a fi*, pur şi simplu: „merge şi-aşa, las-o dracu"! De aici, probabil, din plăcerea leneşei contopiri întru sobornicitate, a pulsaţiei colectivist-vindicative, a refuzului de a te imagina altceva decît simplu soldat pierdut în masa obedienţei păguboase, de aici, zic, această neîncredere aproape generală în *normalitatea* si *legalitatea* drumului către succes. Cu excepţia vedetelor din sport, modă şi muzici, unde vezi reuşită, invariabil presupui fărădelegea. Sigur, din punctul de vedere al standingului opulent expus (şi impus) de noua clasă de îmbogăţiţi ai tranziţiei, cu merţanele, paraii, viloaiele, piscinele, conturile şi cazinourile sale, omul nostru are dreptate să-l echivaleze pe „a se ajunge" cu „a fura din banii publici", ca şi noţiunea de privatizare cu hoţia can codru. Dar convingerea asta s-a instalat ca otrava în mentalul colectiv, astfel încît, de la coroniţa primită la serbarea de la grădiniţă şi pînă la marii caizi ai Cupolei, totul e suspicionat de lucrătură. Nu neg, poate că-n toate reuşitele e un ce şopîrlistic, după cum complexul din *Cameristele* lui Jean Genet e unul etern şi universal. Dar a-ţi ucide cu bună ştiinţă... buna credinţă şi, mai ales, credinţa în propriile puteri, asta-i o mare tristeţe.

În plus, interesant ar fi de discutat relaţia dintre acceptarea unanimă (şi admirativă) a succesului datorat calităţilor *fizice* (sportivi, cîntăreţi etc.) *versus* dubitaţia adversativă în faţa reuşitei generate de elemente *abstracte*, de conjuncturi, de talentul speculativ al insului. Ca şi acceptarea succesului celuilalt în funcţie de vîrstă, reflex al vetustocraţiei ceauşiste: într-un fel *îl înghiţi* pe reuşitul de 50 de ani şi în alt fel *te încrunţi* în faţa aplombului eficient al unui proaspăt absolvent de facultate. Ş.a.m.d.

În fine, la convingerea că succesul e una cu bafta sau fărădelegea, se adaugă (reflex al mentalului ţigănesc) admiraţia pentru pungaş, paralel cu dispreţul faţă de cinste. Dacă pentru categoria Viorel Cataramă, Viorel Lis and Co. verdictele sînt laudative, sincer şi aproape tandru invidioase („e dat în paşte de şmecher ţiganu", „şi-a luat amantă tînără", „le-a tras-o la toţi", „mare ţepar!" etc.), în schimb, pentru cutare amărît, ajuns *cinstit* „la o situaţie", se utilizează lehamitea dubitativă: „eah! Cine ştie de unde-a mai ciupit şi ăsta! Poţi să ştii cine-l plăteşte? L-or prinde şi pe el într-o zi!".

Pe scurt, la credinţa în conspiraţia mondială antiromânească, s-a adăugat credinţa în omniconspiraţia internă. De-acuma, sîntem beton: odată despuiaţi de orice iluzie, nu ne mai poate amăgi nimeni şi nimic. Rămînem cum ne-am înţeles: apărători ai sărăciei mai mult sau mai puţin oneste.

Oana CHELARU-MURĂRUŞ
lector dr., Facultatea de Litere,
Universitatea Bucureşti

„Etichete" lingvistice

Dacă într-o posibilă şi inevitabil aproximativă ierarhie a frecvenţei cuvintelor preferate într-o anumită epocă substantivele şi verbele acoperă zona referinţei stabile, adjectivele, în schimb, ţin în mai mare măsură de opţiunea stilistică individuală. Cu excepţia cazului în care avem de-a face cu determinări generice sau categoriale (de exemplu, *digital, supersonic, mediatic, curricular, stereo* etc.), adjectivele nou intrate în limba română sau reactualizate în ultimul deceniu rămîn deseori un indicator foarte sensibil al modului în care vorbitorii se raportează subiectiv la realităţile cu care iau contact.

Mare parte a adjectivelor „la modă" în ultima vreme sînt de provenienţă neologică şi au fie o etimologie multiplă, latino-romanică şi englezească, fie provin direct din limba engleză. Aşa cum în secolul trecut adjectivele prăfuite ale epocii fanariote formate cu sufixul *-icesc* făceau loc celor de origine latino-romanică terminate în *-ic* şi *-al (matematicesc / matematic, mineralicesc / mineral* etc.), astăzi sîntem invadaţi de o serie de adjective neologice în *-al*, care dublează deseori adjective mai vechi din limbă, determinînd în unele cazuri şi diferenţieri semantice sau stilistice. Alături de *acţional, atitudinal, informaţional*, pe care, după părerea Mioarei Avram, trebuie să le considerăm ca fiind anglicisme certe, stau multe alte adjective neologice cu posibilă etimologie multiplă, precum: *concurenţial, educaţional, comunicaţional, ocupaţional* (în sintagma *„standarde ocupaţionale"*, de exemplu), *operaţional, promoţional, managerial, formal, informal* ş.a. Dintre acestea, *informaţional, educaţional, comunicaţional, operaţional* dublează adjectivele mai vechi ca: *informativ, educativ, comunicativ, operativ*, de care se deosebesc semantic prin indicarea sferei globale de cuprindere a referinţei respective (sfera informaţiei, a educaţiei, a comunicării etc.). O menţiune specială merită resemantizarea relativ recentă a adjectivelor *formal*, mai vechi în limbă, respectiv *informal*, sub presiunea limbii engleze, primul căpătînd înţelesul de „ceremonios, solemn, conform cu convenienţele", iar cel de al doilea de „neoficial, neprotocolar". O pereche de adjective diferenţiate numai contextual sînt *civic* şi *civil*, sintagma „societate civilă" (neînregistrată în DEX, 1975), cu corespondent în franceză şi engleză, fiind pusă în circulaţie la noi numai în ultimul deceniu.

Înnoirea vocabularului îmbracă azi şi forme abuzive ori preţioase. În genere, adjectivele vechi sau compromise de uzul limbii de lemn sînt evitate cu precauţie şi deseori cu ostentaţie. *Bun, destoinic, de ispravă* cedează locul lui *select, competent, performant, de top*; *trecător* devine *tranzient, modern* e înlocuit cu *up-to-date, anvagardist / neconvenţional* cu *underground* („literatură underground"), *repetitiv* cu *redundant* şi *iterativ*, iar *previzibil* cu *predictabil*.

Influenţa covîrşitoare a limbii engleze este evidentă în exemplele de mai sus, ca şi în mulţimea adjectivelor invariabile foarte „la modă" în limbajul colocvial, în bună măsură şi datorită corpului lor fonic redus: *superlong, sexy, porno, disco, afro, beat, country, hippy, instant, live, nonstop, shocking* etc.

Nevoia de primenire a exprimării este evidentă, iar excesele nu trebuie să ne alarmeze, fiindcă limba, ca instituţie socială, îşi va elimina balastul printr-un fenomen firesc de evoluţie organică. Cît despre cei care împing exprimarea spre sfera ridicolă a jargonului „englezit" (era să zic „anglicizat"), sînt liberi să o facă. De ce n-am avea şi noi, în eterna tranziţie postrevoluţionară, Chiriţele noastre, *for free?*

Romina SURUGIU
jurnalist

Mărgele de sticlă colorată

Alături de telenovele, revistele pentru femei prezintă modelele de viaţă din cele mai atractive, indiferent că este vorba de tînăra generaţie sau de femeile trecute de vîrsta a doua. Prezentatoare de emisiuni de televiziune, cîntăreţe, actriţe, manechine şi, nu în ultimul rînd, *business-women*, VIP-urile feminine reprezintă, fiecare în felul său, dar în cadrul general al unui tipar uşor recognoscibil, exemple de succes pentru suratele mai mult sau mai puţin lipsite de şansă.

Se impune însă o observaţie: dacă televiziunea propune şi susţine o vedetă, aceasta nu poate fi sigură de respectivul statut decît atunci cînd şi-l vede confirmat în paginile revistelor pentru femei, impunînd cu fiecare număr standarde noi pentru cititoare şi staruri. Acesta ar trebui să constituie un motiv suficient pentru o reevaluare a potenţialului persuasiv al publicaţiilor în cauză.

Concept umplut de înţeles în România abia în ultimii zece ani, V(ery) I(mportant) P(erson) a devenit sinonim cu bunăstarea occidentală. Revistele colorate (de colorat?!), pătrunse pe piaţă în ultimii ani, au fost cele care au creat şi re-creează continuu acest concept, aducînd în prim-plan vedetele indigene şi poveştile lor despre succes. Care ar fi portretul unei persoane publice autohtone, care este reţeta femeii de succes? Citind articolele din reviste deduci că, în general, calitatea de VIP îi este conferită/acordată unei femei în funcţie de ceea ce este şi nu de ceea ce face; adică de apartenenţa la o familie cunoscută în mediile politice sau de afaceri post (ante)-decembriste. Femeile de succes sînt, în primul rînd, soţia, fiica, sora, amanta sau mama unui bărbat impozant, de răsunet în lumea bogată a Bucureştiului (întotdeauna protipendada este din Capitală).

Persoane de sex feminin sînt prezentate în textele din reviste şi în legendele fotografiilor în funcţie de gradul de rudenie, deseori lipsind complet informaţiile despre viaţa lor profesională. Fiica unui ministru, soţia unui preşedinte de bancă sau iubita/amanta unui lider sindical devin modele de succes, în condiţiile în care doar destinul a fost cel care a contribuit la afirmarea lor în viaţa publică. Femeile de succes îşi prezintă casele, diplomele universitare sau garderoba cu aceeaşi naturaleţe cu care pozează frumos lîngă ei, „domnii şi stăpînii“ lor.

Cel mai des utilizat gen jurnalistic este anglo-americanul „feature“, care se axează pe prezentarea unei personalităţi. Reportajul este bine asezonat cu fotografii ale persoanei în diferite ipostaze, alese în funcţie de ideea pe care publicaţia doreşte să o transmită: dacă domnişoara este semi-analfabetă, atunci ea sigur va avea în spate o serie de cărţi la modă (vezi colecţiile de romane sud-americane, semnate de Márquez şi Llosa); dacă doamna este urîtă, atunci „va rupe gura tîrgului“ cu veşmintele sale creaţie *couture*.

Succesul trebuie să fie zdrobitor, după modelul-hibrid al visului american care s-a aclimatizat uşor pe pămînt românesc; roadele sale sînt însă pline de venin, substanţa de bază avînd o puternică nuanţă resentimentară, ca în versurile de cartier „duşmanii mor/ cînd noi ne simţim mai bine“. Pe scurt, succesul tău nu poate fi gustat/trăit decît în condiţiile în care alţii eşuează. Iar măsura succesului propriu este dată de abundenţa de obiecte/realizări asumate – la fel precum copii care îi privesc cu respect pe aceia dintre ei care au colecţionat mai multe fotografii cu jucători de fotbal celebri. Dacă realizările sînt palide sau nu rezistă unei (potenţiale) inspecţii mai îndeaproape, legitimarea se poate face fie doar şi numai prin asumarea unui hobby la modă sau prin auto-recunoaşterea unei ciudăţenii, cum ar fi un tatuaj într-un loc discret sau o aventură amoroasă cu o personalitate a momentului. Şi cum oamenii cu bani sînt totuşi puţini, legitimarea prin recunoaşterea implicării într-un scandal amoros este cea mai la îndemînă. Poate şi de aceea, starurile indigene nu pierd ocazia de a furniza ziariştilor, mai mult sau mai puţin mascat, explicaţii şi puncte de vedere personale despre scandalurile sau conflictele de notorietate.

Vorbele de duh ale vedetelor, adevărate izvoare de înţelepciune pentru cititoarele semidocte, nu lipsesc nici ele din paginile revistelor, iată cîteva mostre: „important este să transformi înfrîngerile în lecţii de viaţă“, „cred că te îmbogăţeşti indiferent de rezultat, din orice experienţă“, „felul în care te îmbraci este primul paşaport pentru lumea exterioară; spune aproape totul despre ceea ce eşti“ sau, de ce nu, „aşa cum te lasă Dumnezeu, aşa este cel mai bine“.

Casa ocupă un loc important în economia articolelor. Locuinţa reprezintă în ochii cititoarelor cartea de vizită a persoanei vizate. De aceea, i se acordă o atenţie specială, mai ales dacă intră în scenă şi principalul ingredient: snobismul. Interioarele sînt mereu „pline de strălucire“, vesele, colorate în nuanţe la modă, aparatura electrocasnică este de ultimă generaţie; gresia şi faianţa au fost importate şi se asortează cu veiozele concepute de un designer specializat. Avînd în vedere dificultatea cu care se construieşte sau achiziţionează o casă, această imagine a spaţiului personal al vedetei constituie ea însăşi o aspiraţie pentru sute şi mii de cititoare, care conştientizează o dată în plus distanţa ce le separă de cei „celebri şi bogaţi“. În interiorul propriei locuinţe, vedetele se descalţă şi se lasă surprinse în posturi/atitudini casnice – mîngîind pisica, hrănind cîinele, citind copilului o poveste, înainte de culcare sau răsfoind o dată cu cititoarele de dincolo de fotografie o revistă pentru femei. Noapte bună copii!

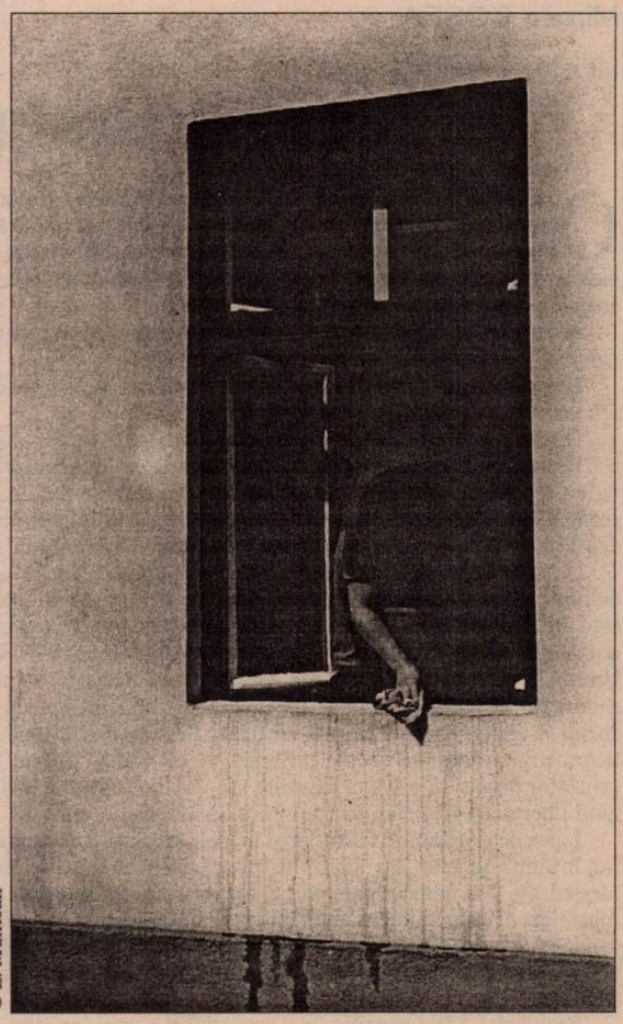

© L. Muntean

Daniel CIUMĂGEANU
medic

Clişeu cu trei domnişoare

Mă reîntorc de la un prieten seara tîrziu. Îi onorasem invitaţia la clătite flambate şi i-am cunoscut o parte din noua garnitură de amici. Şi la prima lectură a invitaţilor îmi dau seama că voi avea subiect de relatare – căci în faţa mea sînt trei tinere de *succes*, aşa cum căutam şi nu găsisem prin sertarele minţii cu vreo două-trei zile în urmă. Şi nu găsisem nu neapărat datorită absenţei unor astfel de persoane în viaţa mea, ci din lipsa lor de prototipicalitate. Şi iată-mă acum cu trei prototipuri – am avut noroc, ce mai.

Cele trei candidate stau, plesnind de sănătate, în aşteptarea graţioasă şi agresivă totodată a *momentului*. Pentru că succesul lor, acela pe care vreau să-l înhaţ eu pentru a-l transpune ordonat în cuvinte, e o însuşire dependentă de calitatea auditoriului. În sine, cele trei interlocutoare, multiplicate parcă pentru confirmarea imaginii-tip, s-ar putea să fie nişte fete OK, după cum altfel mi le-a prezentat în avans gazda. Împreună însă, vorbind despre *bronzul de pe ţiţi*, despre *am băut două beri după-amiază şi de-abia acum încep să mă trezesc, mamă ce pilită am fost*, ascultînd *Doors* la volum maxim, întrecîndu-se în a spune glumele cele mai *hard-core* posibile, scumpele mele domnişoare se stimulează reciproc în reprezentarea neîngrădită a macrameului lor existenţial.

Am nevoie de show-ul lor: mă impregnez cu replici, cu priviri şi cu gesturi, pentru că această sarabandă gălăgioasă aduce cu sine imaginea unei noi feminităţi, a unui nou clişeu de feminitate. Mă imaginez la masă într-un restaurant de lux, încercînd să descifrez pe furate reţeta unui sofisticat meniu. Identificarea ingredientelor succesului lor porneşte de la suprafeţe – de la pielea lor, încă tînără şi elastică, afişată cu ostentaţie. Este o piele de succes, pe care cele trei graţii şi-o pun la mezat prin comparaţie, pe care şi-o bronzează şi alifiază, pe care şi-o verifică reciproc de asperităţi, pliuri şi accidente, vînînd neregularităţile şi rateurile adversarelor (şi nu există, totuşi, prietene mai *bune* şi mai *sincere* decît ele) pentru un concurs fără premii, dar tocmai din această cauză solicitînd mai multe confirmări.

Vin apoi alte cîteva detalii – vestimentaţia şi stilul. Sîntem într-un cadru informal, de prieteni, aşa că ne vom îmbrăca lejer şi vom face gesturi lejere (oricît de multă energie ar implica asta). Una dintre ele anunţă interlocutorii că n-au la ce să se holbeze, *pentru că am dres de baie pe mine*. Ţinuta ei mini este izbăvită, legitimată nu într-ale seducţiei, ci într-ale prieteniei, e seara tîrziu şi parcă tot la plajă am fi, *ce naiba, n-aţi mai văzut gagică în slip?* O a doua anunţă că se cojeşte pe piept de la soare (şi toată lumea ajunge fără voie cu privirea pironită în decolteul ei), în timp ce a treia deplînge colăceii de grăsime (drăgălaşi şi infimi, de altfel) de pe burtă. Nimic nu este aici spre a fi ascuns, această desfăşurare de strategii ale sincerităţii absolute este cheia succesului nostru, par a spune ele printre rînduri.

Şi conversaţia este de succes. Primul şi cel mai evident sistem de semnalizare este rîsul. Dacă aş spune că este forţat, aş păcătui printr-un exces de subiectivitate. Căci ele *într-adevăr* se simt bine, se stimulează în a da replici ingenioase sau şocante, monopolizînd printr-un hohot general întreaga atmosferă a serii. Să rîzi este o dovadă de curaj, par a spune, subiectul hăhăielii în primul rînd sîntem noi, cele care nu avem complexe, care ne putem spune *băi, proasto* fără să clipim, *nu fi curvă* este un însemn al alintului dintre noi, iar înjurătura aceea pe care de obicei numai bărbaţii ar fi îndrituiţi s-o folosească dovedeşte capacitatea noastră de a depăşi limitele propriei noastre feminităţi.

Temeiul siguranţei lor este banul. În faţa casei aşteaptă o maşină străină, care mă va duce şi pe mine într-un bun sfîrşit acasă. Vagile aluzii la cunoştinţe comune – la care discuţia ajunge iremediabil într-un interludiu în care hohotele se mai potolesc, purtînd atunci eticheta de discuţie serioasă – se învîrte în jurul unor personaje care îşi fac intrarea în scenă prin cărţile de vizită ale cheltuielilor şi *fazelor mişto* care le-au făcut în barul x sau y, unde dacă comanzi trei coctailuri şi-o sticlă de vin ai epuizat salariul minim pe economie. O relatare apoi, care are tenta unui act de eroism, pe care una dintre interlocutoare o intitulează *s-a-ntîlnit hoţul cu prostul – eu eram hoţul*, despre o complicată datorie de cîteva sute de mărci şi inevitabila ei recuperare.

La plecare le-am cerut să mă ducă acasă. Eram copleşit şi uşor stînjenit de desfăşurarea lor de forţe, de incapacitatea mea de a face faţă unor astfel de discuţii. Sub influenţa aburului etilic general, am reuşit să le strecor cîteva complimente şi să storc cîteva replici care să pară (cel puţin în ochii mei) inteligente. La cîteva am obţinut chiar premiul unor chicoteli. În maşină (mi s-a cedat scaunul din faţă, eram doar singurul bărbat), mă gîndeam la succesul lor – nu era vorba despre seducţie, aş fi simţit-o prin canale analogice, nici despre lejeritate, ar fi rîs mai puţin şi mai puţin zgomotos, sînt convins. Cred că mai degrabă era vorba despre dorinţa nestăvilită de a ieşi din paradigma de fete OK, săritoare şi grijulii, cu iubiţi stabili şi cu o existenţă ternă.

Poate din acest efort de a depăşi o condiţie vine şi senzaţia de viteză şi de artificialitate. Pentru că succesul este legat de existenţa unui scop şi nu neapărat de existenţa unui sens. A avea bani sau a fi un personaj dezinhibat poate să se constituie într-un scop al existenţei, a cărui îndeplinire este recompensată (prin criterii de obicei externe) cu apelativul de succes. A avea o viaţă cu sens transcende succesul şi se poate dispensa de el. O asemenea viaţă favorizează criterii mai degrabă intrinseci, care nu au nevoie de o nesfîrşită confirmare şi legitimare. Feminitatea tinerelor mele domnişoare, care în curînd nu vor mai fi atît de tinere, este una la care ele însele se raportează ambivalent: nesătule în a cuceri noi şi noi teritorii, feminitatea originară devine un balast ruşinos care este arareori invocat în acest lăstăriş de intenţii multiple. Se naşte astfel o *nouă feminitate*, de succes, şi despre asta am vrut să vă povestesc. Despre o feminitate cu scop, dar fără sens.

Cristian PREDA
lector dr., Facultatea de Ştiinţe Politice şi Administrative, Universitatea Bucureşti

Şapte mandate

Chiar cînd mă pregăteam să explic cît de greu este să vorbeşti în trei pagini dactilo despre modele de succes în politică, am primit un nesperat ajutor de la... agenţia Mediafax, pe care îmi face, de altfel, plăcere să o laud aici pentru calitatea ştirilor transmise. Reproduc aici una dintre depeşele acestei agenţii din 16 mai anul curent:

„SANTO-DOMINGO – Aproximativ 4,2 milioane de alegători dominicani sînt chemaţi, marţi, să-şi aleagă viitorul preşedinte pentru următorii patru ani, la primul tur al alegerilor prezidenţiale la care se va prezenta, în ciuda vîrstei înaintate (94 de ani) fostul preşedinte, conservatorul Joaquin Balaguer, informează AFP.

Candidat al Partidului Reformator Social Creştin (PRSC), dominînd timp de decenii viaţa politică dominicană, de şapte ori ales în fruntea statului, în prezent, Joaquin Balaguer nu este creditat decît cu 26-28% din intenţiile de vot. Însă tot el ar putea decide soarta alegerilor, dacă se va ajunge în turul doi, cum s-a întîmplat la alegerile din 1996.

Dacă nu va obţine mai mult de 50% din voturi încă din primul tur de scrutin, contracandidatul social-democrat Hipolito Mejia (59 de ani), din partea Partidului Revoluţionar Dominican (PRD), ce este creditat cu circa 46%, va trebui să facă faţă la 30 iunie unei alianţe între Balaguer şi centristul Danilo Medina (49 de ani).

Avîndu-l ca mentor pe Leonel Fernandez, preşedintele în exerciţiu, candidatul Danilo Medina reprezintă Partidul Eliberării Dominicane (PLD, aflat la putere) ce este creditat cu 24-26% din voturi.

Acest scrutin prezidenţial este cel de al zecelea în acest stat, de la asasinarea pe 30 mai 1961, a dictatorului Rafael Trujillo, ce a condus ţara timp de 30 de ani. Circa 24.000 de poliţişti şi militari vor supraveghea scrutinul ce se va desfăşura în prezenţa mai multor observatori externi, dintre care reprezentanţi ai Organizaţiei Statelor Americane (OEA) şi ai Centrului Carter, condus de fostul preşedinte american. Potrivit legislaţiei electorale dominicane, femeile vor vota în cursul dimineţii, de la ora 08,30 (12,30 GMT), iar bărbaţii după-amiază de la ora 14,00 (18,00 GMT). Scrutinul se va încheia la orele 18,00 (22,00 GMT), iar rezultatele oficiale vor fi date publicităţii marţi spre miezul nopţii ora locala (miercuri 04,00 GMT), informează Consiliul Electoral Central."

Vei fi mirat, cititorule, să vezi o ştire de presă citată într-o discuţie despre modele politice! Dar nu sînt oare ştirile una dintre sursele cele mai importante ale educaţiei noastre politice? Cetăţeanul unei democraţii învaţă azi mult mai mult despre politică din gazete decît din tratate. Experienţa celorlalţi e interiorizată după ce e mediată de aceste instanţe. Ei bine, cine acceptă acest lucru va fi de acord şi cu următoarea idee: modelele politice sînt greu de definit, greu de standardizat. Altfel spus: fiecare înţelege cam ceea ce vrea din experienţa politică a celuilalt. E greu de imaginat cam ce idei se pot naşte într-un public atît de divers cum e cel românesc după lectura ştirii despre alegerile din Republica Dominicană. Mi-am îngăduit totuşi să imaginez cîteva dintre ele, mai ales că presa noastră a trecut cu vederea cestiunea dominicană.

Sînt aproape sigur, de pildă, că pasionaţii lecturilor politice (destul de rari, ce-i drept) se vor întreba ce relaţie există între numele partidelor şi definirea orientărilor acestora: într-adevăr, în Republica Dominicană, candidatul conservator reprezintă partidul reformei (care e, în plus, şi social şi creştin), în vreme ce candidatul de orientare social-democrată e susţinut de „partidul revoluţionar". Această problemă nu le va interesa probabil deloc pe feministe, care vor observa, în schimb, că organizarea scrutinului poartă amprenta discriminării, cîtă vreme bărbaţii au la dispoziţie cîteva ore de reflecţie în plus faţă de femei, chemate, ele, dis-de-dimineaţă la urne. Ce să mai spunem despre celelalte lecturi? Adversarii senectuţii politice vor strîmba din nas, zicînd că e inadmisibil ca la 94 de ani să mai joci un rol atît de important precum cel jucat de Balaguer, în vreme ce constituţionaliştii se vor întreba ce sistem i-a îngăduit acestui personaj să deţină deja 7 mandate, după ce ţara traversase o dictatură de 30 de ani. Invers, amicii senectuţii vor consemna mulţumiţi că nu doar bravii români contează pe înţelepciunea bătrînilor, iar adversarii mandatelor vor avea în exemplul dominican un argument pentru a căuta noi energii în susţinerea candidaţilor dornici de eternizare. Nu îi putem uita pe activiştii civici: atenţia lor se va concentra probabil asupra observatorilor străini, fie asupra jocurilor politico-mediatice care au dat sondajelor de opinie un rol atît de mare înainte de scrutin. Mă opresc aici cu exemplele, fără a putea aproxima ce s-ar putea naşte în mintea politicienilor sau gazetarilor noştri plecînd de la modelul dominican. Nu reuşesc să văd ce ar spune ei, în context, despre dictatură, despre candidaturi ori despre sondaje...

Un singur lucru aş vrea să mai adaug: la fel ca şi banala ştire de presă citată mai sus, şi teoriile politice servesc drept model într-un chip foarte arbitrar. Interpretările lor sînt atît de diverse, încît vocile care le susţin par a vorbi despre realităţi diferite. Spre deosebire de teorii, experienţa directă are o altă soartă şi o altă valoare. Dar, fiind personală, ea nu e ridicată la rangul de model decît foarte rar. Cel mai celebru exemplu de acest fel e al unui francez, care, după ce a crezut că a descoperit libertatea în Anglia timpului său, a formulat un principiu care serveşte de trei secole drept model politic: numele francezului e Montesquieu, iar principiul se numeşte separaţia puterilor. Unii spun că n-ar fi vorba de un model, ci de un ideal. S-ar putea să aibă dreptate.

P.S. Cititorul inteligent a bănuit, desigur, că Balaguer-şapte mandate a fost un colaborator apropiat al fostului dictator. E adevărat.

P.S. 2 Mejia a cîştigat de data aceasta din primul tur.

Cornel ATANASIU
eseist

Arhetipul încercării

Lumea actuală pare ivită în cultul şi clădită pe obsesia succesului. Punctele ei de reper, modelele invidiate şi imitate sînt VIP-urile, persoanele care au reuşit, *au dat lovitura* şi ţin prim-planul vieţii publice şi publicitare: vedetele de tot felul, de la talk-show-men la politicieni, de la actriţe la escroci, de la afacerişti la top-modele, de la profeţi la fotbalişti, de la prinţese la Naste din Berceni. Şi nu isprava-n sine, reuşita sau voctoria par a fi adevăratele însemne ale succesului, cît popularitatea, faima, notorietatea, mulţimea fanilor şi a admiratorilor. Succesul lipsit de publicitate, de vîlvă şi ecou, de spectaculozitatea care epatează este sinonim cu eşecul. Iar insuccesul este privit fără milă, ca ratare, viciu, ruşine. N-ai succes, nu exişti, eşti un nimeni, înjosit şi dezonorat de propriul anonimat.

În afara monştrilor sacri, mentalitatea ahtiată de succes naşte însă şi comportamente aberante. Cum nu toată lumea poate culege zilnic aplauze la scenă deschisă, cum nu pentru orice victorie se organizează triumfuri şi nu toate izbînzile sînt premiate, frustrarea tuturor învingătorilor negratificaţi pe măsură trebuie cumva compensată. Unii mai prompţi compensează singuri printr-un comportament perpetuu bizar, dîndu-se isteric în spectacol. Alţii aleg să trăiască succesul prin delegaţie, luînd parte la gloria celebrităţilor prin izbucniri de entuziasm şi ură colective. Mass-media hrăneşte gustul public cu succese fabricate în serie, cu abundenţa produselor ce fac rabat valorii pentru a o reduce la vizibilitate.

Confuzia totală care se creează astfel este surprinsă cu precizie de Cehov în schiţa *Bucurie*. Arhivarul Mitea Kuldarov dă buzna în miez de noapte peste familia adormită ca s-o vestească triumfător *că a fost dat la gazetă*, că toată Rusia va şti că există Dmitri Kuldarov, celebru prin faptul că... „aflîndu-se în stare de ebrietate, a alunecat şi a căzut sub calul birjarului Ivan Drotov..." Triumful ridicol, pe care Mitea ţine să-l trîmbiţeze din casă în casă, n-ar putea fi diminuat nici măcar de faptul că Rusia a aflat simultan şi de ilustrul cal al birjarului Ivan Drotov. Cu puţină bunăvoinţă, vom recunoaşte în inocenţa lui Kuldarov strămoşul mîniei criminale a adolescenţilor americani, care ucid doar de dragul de a fi văzuţi la televizor de o Americă întreagă. Presupunem că valorii anumitor succese merită şi poate chiar e bine să i se facă publicitate, iată însă că succesul publicitar se poate elibera de orice corvoadă axiologică şi, emancipat, îşi poate aroga menirea de a anihila teroarea anonimatului şi de a măguli orgoliile puerile şi pripite, care nu mai au răbdarea succesului autentic, matur.

O minimă schimbare de perspectivă, alegerea altui criteriu al reuşitei decît imaginea publicitară şi înscrierea numelui în cartea recordurilor, a altui gen de confruntare şi mai ales a altui partener ce trebuie înfruntat, poate admite alternative la mentalitatea grevată succesului. Cine se confruntă, aşa cum ar trebui să facă orice individ matur din punct de vedere existenţial, cu propriul destin, nu mai pune atîta preţ pe regimul frivol al succesului, ci mizează pe unul mai potrivit acestei grave ispite, acela al *încercării*.

Încercarea nu face parte din procedurile garantate ale reuşitei, din recuzita tehnicilor atestate şi recomandate de felurite ghiduri şi manuale ale succesului. Ea este doar o tentativă prin definiţie indecisă. Mobilul ei nu este ambiţia biruinţei, ci întreţinerea unui anume tonus vital al neresemnării, care îndrăzneşte mereu doar pentru că *încercarea moarte n-are*. Insuccesul, întîmplător, scontat sau de-a dreptul fatal, nu o dezarmează, pentru că, în registrul ei, succesul nu epuizează rosturile unei întreprinderi.

A întreprinde implică din capul locului o oarecare nesiguranţă, un risc asumat, o îndrăzneală, dar şi o mizã ispititoare, care merită iniţiativa şi angajarea, efortul şi osteneala, străduinţa şi răbdarea. Regimul

© C. Manole

încercării vede în orice întreprindere un prilej pentru exersarea iniţiativei şi probarea, cel mai adesea mo-destă şi anonimă, a tenacităţii, asiduităţii şi insistenţei. Practic, acest regim este propice întreţinerii şi instrumentării spiritului de acţiune, iar existenţial cultivării gustului pentru aventura autentică a vieţii fiecăruia.

Reuşita încercării, de cu totul altă natură decît aceea a succesului, trebuie căutată nu atît în atingerea sigură a obiectivului vizat, în cîştigarea competiţiei, în cununa de lauri obţinută, cît în experienţa dobîndită, în vrednicia dovedită, în isprava faptei îndrăznite. Şi mai ales în încrederea ce le aureolează. Cel ce acţionează încercînd, fără obsesia succesului, se confruntă cu circumstanţele adverse, pe care trebuie să le suporte, să le îndure, să le rabde, iar reuşita sa este aceea de a se dovedi robust, de *a le face faţă* pentru a rămîne în continuare în joc: disponibil şi deschis spre acţiune. Încercări sînt însă şi probele la care ne supune soarta: necazuri şi suferinţe, primejdii şi dificultăţi pe care trebuie să le înfruntăm – să le învingem sau doar să le răbdăm. Şi nu spectaculos sau glorios, ci cu modestia şi dîrzenia celui *încercat*, trecut prin ele – păţit şi călit. Neîngenuncheat şi neresemnat.

Spre deosebire de omul de succes, un om *încercat* nu este însă unul probat şi atestat, certificat publicitar, cît unul *dispus* să facă faţă regimului dur al încercărilor, un om care, chiar fără să aibă reuşite notorii, rămîne mereu *vrednic de soarta sa*. Pentru că el nu se lasă nici amăgit, nici descurajat de sclifoseala persecutorie a ratării, nepunînd preţ pe succesul frivol, care, deşi te scoate din anonimat, nu-ţi aduce nici demnitatea autentică, nici puterea sufletească de a consimţi la propriul destin. Pentru că el a dobîndit gustul crud al vieţii – aspru, dar mereu proaspăt, ingrat şi infinit delicat.

Regimul încercării nu face glorii, nu întreţine popularităţi, nu construieşte cariere, poate da însă rost unei vieţi cu reazem interior, susţinută de armătura exigenţelor. El convine celui ce e dispus să se afle pe sine construindu-şi identitatea, căci încercînd el experimentează în posibil pentru a decupa realul său, pentru a-şi descoperi hotare. El nu are virtuţi pe care ţine să le dovedească, ci îşi încearcă doar puterile pentru a vedea dacă ele fac faţă celor ce îi sînt sortite. Căci, în registrul încercării, a practica virtutea nu este o isprăvă exhibiţionistă, ci o permanentă exersare, o căutare de sine prin mereu alte proiecte cutezătoare, cu şanse niciodată sigure.

Poate că încercarea este prototipul succesului, înainte ca el să fie obsedat de sine, cînd valoarea ţinea mai mult de consistenţă decît de strălucire, cînd o oarecare sfială adaptativă îl mai ferea de zelul ce-l caricaturizează iremediabil.

Z. ORNEA

Maiorescu – un model de succes

Scriu şi azi despre Titu Maiorescu pentru că niciunde în spaţiul fenomenului românesc nu găsim o personalitate mai demnă de a fi considerată drept un model al succesului. Aş adăuga chiar al succesului eclatant. Şi unde duce succesul eclatant al unei existenţe dacă nu spre configurarea unui model al succesului posibil şi necesar? Nu vreau să spun că totul în viaţa lui Titu Maiorescu este un suiş continuu, că n-a înregistrat căderi şi drame profund dureroase şi, deci, insuccese. De n-ar exista acestea din urmă personalitatea sa ar fi supraumană. Şi – s-o mai notez? – nu e aşa. Dar marile izbînzi, în toate domeniile, (literar, cultural, ideologic, politic), care l-au propulsat în spiritul public românesc ca o personalitate de primă (neobişnuită) mărime de prin anii şaizeci ai secolului al XIX-lea pînă chiar astăzi îi conferă acea aură care a conturat fizionomia unui model al succesului extraordinar. Şi mă grăbesc să adaug că liniile existenţei sale de victorios al sorţii le-a desenat, cu o uimitoare exactitate, încă la 19 ani, pe vremea studenţiei, într-o scrisoare către tatăl său. Ştia, deci, ceea ce voia să fie şi să devină încă înainte de a se reîntoarce în ţară de la studii. Ceea ce n-a intuit, pentru că nu era prezicător, a fost întemeierea Junimii. E asta o „scăpare" esenţială pentru că marile sale înfăptuiri sînt indisolubil legate de Junimea şi de prestigiul acesteia. Dar, nu e inutilă precizarea, cine altul decît chiar Titu Maiorescu este cel din a cărei voinţă fermă şi uriaşă s-a născut Junimea? Ajuns la Iaşi în toamna lui 1863, ca director al Gimnaziului şi profesor universitar, a luat contact cu tinerimea cultă şi cu vederi nonpaşoptiste şi, cu ajutorul lor dar sub conducerea sa (în calitate de conferenţiar al unui ciclu de prelecţiuni publice mult audiate şi stimate), întemeiază, în martie sau aprilie 1864, societatea cultural-literară Junimea. E adevărat, dintre membri fondatori, nu el i-a găsit numele ci cam anodinul magistrat Th. Rosetti (prietenul lui Maiorescu de la Paris). Dar factorul ei propulsor, înainte de toate prin apetenţa pentru literatură şi clarviziunea cultural-ideologică, a fost negreşit (cine ar putea-o nega?) Titu Maiorescu. A ştiut, prin tactul şi cunoştinţele sale profunde, să creeze dintr-o societate eteroclită (profesori, magistraţi, funcţionari, chiar ofiţeri) un organism coerent care a îndeplinit, imediat după înfiinţare, un rol de prin ordin în viaţa literar-cultural-ideologică a ţării. Şi a pornit de la fundamente, publicînd, în 1866, sub formă de broşură, studiul său despre *Scrierea limbii române,* care a aşezat temeliile scrierii limbii (de abia în 1860 apăruse decretul pentru trecerea la alfabetul latin), eliminînd haosul ce domnea în acest domeniu. Putem spune, fără a greşi, că şi azi scriem aşa cum a postulat Maiorescu în 1866, cu modificările aduse, tot prin aportul său, în deceniile următoare. Cu temeliile limbii scrise aşezate, s-a înălţat, imediat, spre literatură. Se ştie originea (şedinţele Junimii pentru alcătuirea unei antologii a poeziei româneşti) studiului din 1867 (anul cînd începe să apară şi revista Junimii, *Convorbiri literare) O cercetare critică asupra poeziei române la 1867* (primele sale capitole fuseseră citite la Junimea încă din 1866). Pronunţa aici solide dar elementare principii de estetică. O şi spune în studiu: „Pentru noi a fost prima necesitate: a marca în mod demonstrativ linia de separare între poezie şi celelalte genuri literare pentru ca cel puţin pe această cale să se lăţească în juna generaţie un simţământ mai just despre primele elemente ale artei poetice". Punea, aşadar şi aici temelii, despărţind apele, arătînd, cu exemple, deosebirea dintre poezie şi nonpoezie. Că a exagerat în evaluarea unor poeţi pe nedrept total desconsideraţi, e adevărat. Dar, în 1867 şi mai tîrziu, era imperios necesar un breviar estetic care să evidenţieze ceea ce este poezia spre deosebire de contrariul ei. Şi meritul istoric îi revine, negreşit, lui Titu Maiorescu. Acest studiu, laolaltă cu cel din 1871 *Direcţia nouă în poezia şi proza românească,* au creat condiţia primordială pentru apariţia marilor, extraordinarelor valori estetice reprezentate de opera marilor clasici (Eminescu, Caragiale, Creangă şi Slavici), toţi membri ai triumfătoarei Junimi. Cu toată polemica iscată în epocă de studiile din 1867 şi 1871, Maiorescu îşi îndeplinise, cu strălucire, rolul de legislator în estetica şi literatura română, chiar într-o perioadă cînd un asemenea act era absolut necesar. Şi Maiorescu era, atunci, un tînăr de 27 de ani (studiul din 1867) şi de 31 de ani (studiul *Direcţia nouă...),* asumîndu-şi, la această vîrstă, după aprecierea lui Şerban Cioculescu din 1941, rolul de îndrumător într-un moment de haos cultural.

Nu se stinsese bine scandalul creat de studiul *O cercetare critică* şi Maiorescu publică, în 1868, studiul *Contra şcoalei Bărnuţiu.* Şi, în acelaşi an, studiul, rămas epocal, *În contra direcţiei de azi în cultura română.* Aici, în aceste studii de ideologie culturală, dovedea anacronismul principiilor formulate, la Iaşi, de dascălul ardelean Simion Bărnuţiu care stăteau la fundamentele ideologice ale unui organism politic precum „Fracţiunea liberă şi independentă" din capitala Moldovei. În studiul *În contra direcţiei de astăzi în cultura română* se ridica, azi se ştie, de la estetică şi literatură la cultura românească în ansamblul ei, instala cultura română modernă pe temeliile fortificate ale ştiinţei şi adevărului. După ce arăta rolul pernicios şi neadevărat al unor lucrări apreciate pînă atunci drept fundamentale, tînărul cugetător Maiorescu (avea 28 de ani) arăta decis: „Ce este rău pentru alte popoare este rău şi pentru noi, şi frumoase şi adevărate nu pot să fie decît acele scrieri române care ar fi frumoase şi adevărate pentru orice popor cult". Nu există, avertiza el, „un naţionalism al ştiinţei, capabil de a face din eroare adevăr, dacă numai eroarea provine de la un autor român". Criteriile universale în lumea ştiinţei trebuie aplicate, riguros, şi la noi. Altfel ştiinţa şi cultura românească nu vor putea evolua. Împotriva acestei falsificări a climatului cultural-ştiinţific se impunea o clară atitudine militantă. „Căci fără cultură poate încă trăi un popor cu nădejdea că la momentul firesc al dezvoltării sale se va ivi şi această formă binefăcătoare a vieţei omeneşti; dar cu o cultură falsă nu poate trăi un popor, şi dacă stăruieşte în ea, atunci dă un exemplu mai mult pentru legea veche a istoriei: căci în lupta între civilizarea adevărată şi între o naţiune rezistentă se nimiceşte naţiunea, dar niciodată adevărul". Şi, cum se ştie, tot în acest studiu din 1868 a formulat şi celebra teorie a formelor fără fond pe care s-ar fi înălţat eronat cultura română modernă românească, teorie care a făcut o extraordinară carieră în istoria spiritului public românesc. S-au adoptat, socotea cugetătorul, prea repede forme ale civilizaţiei occidentale, creîndu-se legislaţie, şcoli, universităţi, instituţii cultural-ştiinţifice şi de artă. Dar toate vieţuiesc formal, fără fondul lor propriu, fiind, de aceea, iluzii fără adevăr, stafii fără trup. Totul ar trebui reformat din temelii. Nu se pretindea, ce-i drept, reîntoarcerea la structurile antemoderne. Dar întreg rechizitoriul a fost nutrit de o incontestabil viziune moderat conservatoare, pe care analiştii nu s-au sfiit s-o califice ca atare. Maiorescu cădea într-o exagerare cu semnul schimbat. Formele civilizaţiei importate – fenomen necesar la începuturi şi practicat de toate ţările europene intrate mai tîrziu în circuitul civilizaţiei – nu erau atît de profund viciate, iar instituţiile adoptate (împrumutate) din Apus contribuiau la educarea poporului care se obişnuia, astfel, să trăiască în spiritul lor. Dar toate aceste disocieri sînt a posteriori. Atunci, în 1868, opiniile maioresciene, înnoitoare, au stîrnit o furtună în spiritul public, oferindu-i o oglindă din care contemplatul nu apărea în lumini tocmai convenabile. Aceste opinii, ca şi cele din 1867, erau pe buzele tuturora, steaua lui Titu Maiorescu urcînd la înălţimi, de unde, pînă la moarte (1917), n-a coborît defel. S-a instalat, de pe la începuturi, pe postamentele succesului şi n-a coborît de acolo nicicînd. Şi, astăzi, cînd judecăm evoluţia fenomenului românesc, ajungem inevitabil la Titu Maiorescu, ca la un punct de referinţă cu care, după caz, ne asociem sau de care ne disociem. Dar rolul său în punerea fundamentelor nu e de nimeni ignorat ca, repet, moment crucial de refrinţă. Iar funcţiunea sa de profesor universitar pînă în 1910, a contribuit enorm la consolidarea personalităţii de imens prestigiu, model de personalitate.

Restul aurei extraordinarei sale personalităţi, ca model de succes incontestabil, l-a făcut activitatea politică. Acceptînd să intre în politica activă în 1871 (la 31 de ani), deputat în 1874 (la 34 de ani), ministru în 1876 (la 36 de ani), Maiorescu, cu darurile sale de strălucit orator, s-a impus şi pe acest plan. Chiar dacă a admis ca fruntaşul grupării politice junimiste („Juna dreaptă" i se spunea) să fie Petre P. Carp, şi-a luat, mult mai tîrziu, revanşa, devenind, în 1912-1913, prim-ministru (cu care ocazie a condus Conferinţa de pace de la Bucureşti, din 1913, în urma războaielor balcanice) şi chiar, scurtă vreme, şeful Partidului Conservator. Dar, cred, prestigiul său uriaş nu i-a venit de la politică ci din curajoasele sale studii din tinereţe care, toate, au contribuit imens la făurirea, în conştiinţa publică, a unei fără egal, în epocă, personalităţi hotărîtoare în devenirea României moderne. E, aici, fără îndoială, modelul de succes, în România, al unei personalităţi chemate de destin, în vremuri aurorale, să despartă apele.

---

interstiţii

Exerciţii de stil

În urmă cu ani, în plină fervoare structuralistă, Michel-Antoine Burnier şi Patrick Rambaud publicau o delicioasă carte intitulată *Le Roland Barthes sans peine* (cum ar veni, *Învăţaţi rolandbartha fără profesor).* În 1997, cei doi au recidivat cu *Le journalisme sans peine.* E tot un „manual", conţinînd douăzeci de lecţii, o anexă cu modele de articole şi un dicţionar graţie căruia 1249 clişee uzuale sînt traduse din limba franceză în „limba mediatică". Chiar dacă multe din exemple şi din trimiteri la actualitate sînt greu accesibile cititorului român, cartea include o serie întreagă de observaţii perfect valabile, cred, şi în spaţiul mediatic românesc.

Burnier şi Rambaud pleacă de la cîteva constatări elementare. „Cel mai mare duşman al ziaristului, scriu ei, nu este alcoolul ce îi ruinează ficatul, nu este redactorul-şef ce îl obligă să petreacă nopţi albe, nu e nici administratorul care îi purică notele de cheltuieli, nici guvernul care îl cenzurează, nici capitalistul care îi cumpără ziarul ca să-i schimbe profilul, nu, *cel mai mare duşman al ziaristului este informaţia*". De ce? Pentru că informaţia prezintă multiple inconveniente: trebuie să o cauţi, trebuie să o găseşti, să o verifici, să faci toate astea în cît mai scurt timp şi apoi să o trimiţi cititorului. Or, informaţia e rară, e adesea periculoasă, pare nu o dată (sau chiar este) neverosimilă, riscă să decepţioneze publicul sau, dimpotrivă, să-l şocheze, să-l îngrozească. De aici – prima mare lege mediatică: informaţia trebuie temperată, ascunsă, mascată, înecată, iar mijlocul cel mai eficient pentru a atinge acest scop este *multiplicarea clişeelor.*

Cîteva exemple la îndemînă ne vor ajuta să înţelegem despre ce e vorba. Un ziarist care se respectă nu spune niciodată „Japonia" ci: *ţara soarelui răsare,* nu „Paris" ci: *oraşul lumină,* nu „Doamna Thatcher" ci: *doamna de fier,* nu „cinema" ci: *a şaptea artă,* nu „medic" ci : *omul în alb,* nu „absurd" ci: *kafkian* etc., etc. Din lista clişeelor autohtone n-ar putea lipsi, bineînţeles, Braşov = *oraşul de la poalele Tîmpei,* Sadoveanu = *Ceahlăul prozei româneşti* ş.a.m.d., la care putem adăuga unele construcţii recente, utilizabile în caz de forţă majoră: nu se spune „corupţie" ci: *diversiune electorală,* nu „fraudă" ci: *intoxicare a opiniei publice,* nu „neagră" ci: *albă* şi vice-versa.

Să mergem mai departe. Un om politic cu o personalitate mai complexă este, inevitabil, un *Janus,* slăbiciunile lui sînt *călcîiul lui Ahile,* el poate *renaşte din cenuşă precum pasărea Phoenix* chiar dacă *stă cu sabia lui Damocles deasupra capului* etc. Nu evitaţi clişeele, dimpotrivă, cultivaţi-le, ne sfătuiesc Burnier şi Rambaud: ele umflă textul, astupă găurile, au capacitatea de a se înmulţi prin sciziparitate. Reluaţi, apoi, metafore vechi, vlăguite, nota arhaică aduce întotdeauna culoare şi îi face pe lectori să vă admire cultura. Citaţi din memorie fraze sau versuri notorii, de preferinţă din manualele şcolare. Puneţi cît mai multe cuvinte între ghilimele, frazele capătă astfel un fel de (citez formula folosită de cei doi) *eczemă fluorescentă;* în plus, veţi crea ambiguitate, veţi părea subtili şi veţi menaja toate susceptibilităţile. Dacă scriu: «Ionescu e un „prost"» – ghilimelele îmi lasă posibilitatea să pretind că am citat pe cineva sau că am vrut să spun exact contrariul, ori că m-am referit la opinia comună, a proştilor fără ghilimele etc. Spargeţi textul, mai recomandă Burnier şi Rambaud, cît mai abrupt şi mai neaşteptat, prin virgule, prin alineate, prin puncte de suspensie.

Să luăm o frază simplă: *Ionescu şi Popescu au făcut să dispară 50.000 de dolari.* Aplicînd creator indicaţiile manualului, putem imagina următoarele variaţiuni.

Ionescu şi... Popescu au făcut să dispară 50.000 de dolari.

Ionescu şi Popescu au făcut să... dispară 50.000 de dolari.

Ionescu şi Popescu au făcut să dispară .. 50.000 de dolari.

Ionescu şi Popescu au făcut să dispară 50.000 de... dolari.

Ionescu şi Popescu au făcut „să dispară" 50.000 de dolari.

Presa românească de astăzi e încă departe de asemenea virtuozităţi. Cînd se va ajunge la ele, se va vedea că o astfel de strategie textuală e menită să dea cititorului senzaţia că e la fel de subtil, la fel (vorba celor de la *Caţavencu)* de inteligent ca ziaristul. Şi că o ştire nu e niciodată o (simplă) ştire, deoarece în spatele ei se află, indubitabil, ceva, cineva, altcineva...

Alexandru CĂLINESCU

Anca MANOLESCU

RISCURILE RELIGIOZITĂŢII ULTRAMODERNE

Credinţe fără credinţă

Ultimul număr (109, ianuarie-martie 2000) al revistei *Archives de sciences sociales des religions,* editată de CNRS, se ocupă de formele religioase caracteristice ultramodernităţii (ceea ce alţii numesc postmodernitate). Fiind vorba despre abordări sociologice, sînt înregistrate aici tendinţele „macro" de descompunere, recompunere şi revalorizare a religiosului; accentul e pus pe mutaţiile globale care, dincolo de specificitatea fiecărei religii, dincolo de *calitatea* formelor de spiritualitate luate în seamă, par să conteze în redesenarea peisajului. Resimţi adesea un soi de stînjeneală în faţa aspectului „brut" specific acestui tip de analize. Ele pun fără rezerve la grămadă tradiţii de anvergură transcendentă, îndelung sedimentate, îndelung rafinate, precum creştinismul, budismul, hinduismul şi cele mai recente, mai pestriţe, mai confuze inovaţii ale aşa-numitelor noi mişcări religioase (Scientologie, New Age, nebuloasa ezoterico-mistică). Exigenţa generalităţii produce „platitudine": ai în faţă o imagine aplatizată a religiosului, o suprafaţă egalitară şi egalizantă, compusă din fenomene aşezate pe acelaşi plan de lucru, fără atenţie pentru profunzimea solului spiritual din care provin, fără interes pentru sensul pe care îl poartă cu ele. Ai, în schimb, beneficiul de a sesiza *curentele de massă*, schemele după care se mişcă astăzi trăirea religioasă medie.

Una dintre tendinţele ei cele mai notabile – ivită în modernitate şi accentuată în ultramodernitate – ar fi „recentrarea pe lume şi pe om", „mundanizarea" aspiraţiilor religioase. Yves Lambert (CNRS – Groupe de sociologie des religions et de la laïcité) care prefaţează volumul şi face o analiză globală după contribuţiile celorlalţi autori, dedicate Franţei, Statelor Unite, Olandei şi Japoniei, menţionează un episod expresiv în această privinţă. Transcendenţa, destinul supra-mundan al persoanei, condiţia ei în eternitate par să nu mai constituie o preocupare pentru omul contemporan. „La pregătirea unei anchete asupra pluralismului moral şi religios în Europa", relatează Y. Lambert, „una din întrebări, referitoare la noţiunea creştină tradiţională de «mîntuire», a trebuit ştearsă de pe listă pentru că, în faza de pretestare a chestionarului, ea nu a fost înţeleasă de o treime dintre cei intervievaţi. Conform anchetelor privitoare la valorile europenilor (1990), doar 22% îşi afirmă credinţa în infern (mai puţin de jumătate dintre catolicii practicanţi o fac), dar 41% păstrează totuşi paradisul, adică partea frumoasă a lucrurilor." Sigur că dezinteresul faţă de infern e în mare parte o reacţie (firească) faţă de abuzul folosirii lui. Din Evul Mediu tîrziu, prin Renaştere şi pînă în sec. al XVII-lea, iadul a constituit unul din mijloacele de persuasiune cele mai puternice (şi mai spectaculoase) ale Bisericii pentru disciplinarea vieţii religioase. Berdiaev asocia acest uz şi abuz cu ceea ce el numea „sadismul creştin" – şi nu numai creştin –, cu anumite tendinţe religioase de „a înţelege viaţa umană ca pe un proces judiciar" (*Cunoaşterea de sine. Exerciţiu de autobiografie filozofică).* Jean Delumeau *(Păcatul şi frica)* vorbeşte despre „un discurs al fricii" care a contribuit la „descreştinizarea" Occidentului. Curioasa asimetrie infern – paradis înregistrată de anchetele actuale arată că nu e vorba totuşi doar de o simplă reacţie; ea dovedeşte o deresponsabilizare a credincioşilor, înclinaţia lor de a aştepta de la religie confort, un confort – fizic şi psihic – indefinit perpetuat. În genere, religia nu mai e solicitată drept cale spre un dincolo absolut, ci ca mijloc de dezvoltare, de armonizare, de securizare, de bună stare terestre; categoriile înseşi ale religiei sînt concepute preponderent după model terestru, după criteriile unei eficacităţi în imediat. „Credinţa e o sărbătoare, sărbătoarea vieţii" proclamă Mişcarea eucharistică a Tinerilor creştini. Chiar „tematica papei Ioan-Paul al II-lea", observă Y. Lambert, „nu e centrată pe salvarea în lumea de dincolo, despre care – cu excepţia învierii – el practic nu vorbeşte, ci pe construirea unei «civilizaţii a iubirii»". La limita tendinţelor „mundanizante", ce plasează religiosul în sfera umanismului, a fericirii, a accesibilului, se poate cita programul „teleevangheliştilor" care proclamă o „evanghelie a prosperităţii". Într-o emisiune zilnică pe Euronews, pastorul Roberts propunea, de pildă, în 1998, o dezbatere în jurul cărţii sale: *God's Formula for Succes and Prosperity.*

„Apropierea divinului şi umanului" – altă sintagmă care încearcă să caracterizeze religiozitatea ultramodernă – nu mai înseamnă depăşire de sine a omului, prelucrarea lui sub influenţa divinului pentru a-i deveni „asemenea" (ceea ce constituie programul oricărei religii). Nu mai înseamnă nici intimitate, fuziune a omului cu Dumnezeu în secretul inimilor, cum urmăreşte efortul contemplativ. Înseamnă pur şi simplu ca divinul, înţeles oricît de larg, de confuz şi difuz, să ia chipul omului terestru şi al nevoilor sale urgente, să se plieze pe modelul impus de el, să coboare pînă la măsura omului şi să rămînă acolo, la dispoziţia lui.

Or, în aceste condiţii, credinţa – luată în sensul ei consistent, tare – riscă să devină superfluă, lipsită de atracţie, ininteligibilă. Pentru că, în sensul ei consistent, tare, credinţa îl pune pe om într-o situaţie eminamente *inconfortabilă*, îl plasează într-o acută tensiune între imediat şi transcendent, îi cere să funcţioneze zilnic în perspectiva eternităţii, să se întemeieze pe tot ce poate fi mai inevident pentru simţul comun. În locul cultului (ultra)modern pentru accesibil, ea îi propune o disciplină de modelare – trupească, psihică, intelectuală, spirituală – pe inaccesibil. Un inaccesibil care, mai mult, se oferă întîlnirii şi participării.

O certitudine în expansiune

Pornind de la un pasaj din *Epistola I către Corinteni* (13, 9-12), credinţa a fost interpretată îndeosebi ca postura cea mai potrivită condiţiei noastre actuale, terestre (condiţie finită, fragmentară, perisabilă, slabă) faţă în faţă cu realitatea transcendentă. „Pentru că în parte cunoaştem... dar cînd va veni ceea ce este desăvîrşit, atunci ceea ce este în parte se va desfiinţa. Căci vedem acum ca prin oglindă, în ghicitură (în simbol, în enigmă), iar atunci faţă către faţă; acum cunosc în parte, dar atunci voi cunoaşte pe deplin". Credinţa e deci facultatea noastră specifică de cunoaştere a divinului; e atitudinea de cunoaştere adecvată unui subiect momentan carent, grevat de limitări, incapabil de deplinătate, dar apt de progres, de transformare spirituală. Credinţa e o atitudine prin excelenţă dinamică; ea poate *presimţi* adevărurile ultime, le poate *depista* şi *porni* pe urmele lor, rîvnind la deplinătatea cunoaşterii lor, la certitudinea – post-mundană – a unei cunoaşteri non-mediate, întregi, „faţă către faţă". „Nu caut să înţeleg pentru a ajunge să cred", spune sf. Anselm în *Proslogion*. „Ci cred pentru a înţelege; şi cred că dacă n-aş crede, n-aş înţelege... Fie ca ce ştiu despre Tine aici să crească atît cît să ajungă la împlinire dincolo" (trad. Andrei Pleşu, *Jurnalul de la Tescani).* Acelaşi contrast, aceeaşi aşteptare, acelaşi avînt îi orientează pe cei doi către o stare unde credinţa se transformă în *revelatio* integrală, în certitudine trăită.

Există însă texte în care credinţa – cunoaştere nedeplină dar îndreptată cu ardoare spre deplinătate – nu-şi mai datorează nedeplinătatea partenerului uman şi carenţelor sale, ce se vor resorbi în lumina ultimă. Nedeplinătatea proprie acestei forme de cunoaştere, faptul că ea trebuie să înainteze necontenit, să-şi depăşească mereu achiziţiile nu sînt puse pe seama „subiectului", ci a „obiectului" ei. Omul nu poate aspira la comprehensiunea veritabilă (la „cuprinderea") ţintei sale nu din pricina situaţiei lui pasagere şi vindecabile, ci pentru că e vorba despre o ţintă în sine infinită, inepuizabilă. O ţintă care, de aceea, nu încetează să-i solicite „credinţa", oricît de intimă ar fi uniunea dintre divin şi uman. Pentru mistica întunericului – al cărei autor esenţial e, în Orientul creştin, Grigore de Nyssa – tenebra divină, lăuntrul Lui de mister dens, e un domeniu parcurs prin neîncetate depăşiri şi inepuizabil în parcurgerea sa:

„Dar mintea înaintînd... cu cît se apropie mai mult de contemplaţie, cu atît vede mai mult invizibilitatea firii dumnezeieşti. De aceea... înaintează mereu spre cele dinăuntru pînă ce, străbătînd prin efort noetic la ceea ce e de nevăzut şi de neînţeles, acolo vede pe Dumnezeu. Adevărata cunoaştere a Celui căutat constă în a înţelege că El transcende orice cunoaştere, fiind înconjurat în toate părţile de necuprinsul Lui (de incomprehensibilitatea Lui), ca de întuneric" *(Viaţa lui Moise).* Asociind căutarea nocturnă din *Cîntarea Cîntărilor* momentului de pe Sinai, Grigore afirmă: „Ajungînd în întunericul acesta, sufletul află că e tot aşa de departe de a fi urcat spre desăvîrşire, precum sînt cei ce nu au atins decît începutul". S-ar spune că, în acest caz, credinţa rămîne modul cel mai adecvat de a ataca incomprehensibilitatea (de-necuprinsul) divinului, pentru că numai ea, credinţa, constă într-o mobilizare nesfîrşită. Rezultatul ei e resimţit drept mereu insuficient şi tocmai această nedesăvîrşire potenţează căutarea. „E vorba despre întuneric" – spune J. Daniélou *(Platonisme et théologie mystique. Essai sur la doctrine spirituelle de S. Grégoire de Nysse*, Paris, 1944) – „nu atît pentru că situează un domeniu inaccesibil cunoaşterii obişnuite, ci fiindcă experienţa lui e mereu infimă în raport cu obiectul însuşi... În această stare, sufletul nu sesizează (nu cuprinde) pe măsura căutării sale. Dumnezeu îi rămîne încă întuneric. Grigore subliniază aici caracterul niciodată încheiat al cunoaşterii lui Dumnezeu, ce nu ajunge să fie niciodată cuprindere (comprehensiune). Sufletul trebuie să persevereze într-o perpetuă căutare, pentru că, dacă acum Dumnezeu i se comunică – şi aici rezidă diferenţa radicală faţă de întunericul inferior, – El continuă totuşi să depăşească infinit «cuprinderile» sufletului". J. Daniélou invocă drept sprijin încă un extras, admirabil, din *Comentar la Cîntarea Cîntărilor* al aceluiaşi Grigore de Nyssa: „Dacă Mă primeşti şi Mă sălăşluieşti în tine, vei avea drept cîştig roua de care e încărcat capul meu şi picăturile nopţii ce-mi curg din plete... Pentru că nu e cu putinţă ca cel aflat în sanctuarele invizibile să primească un torent şi o ploaie de gnoză. Ci să se bucure dacă Adevărul îi va umezi duhul cu sensuri subtile şi umbrite... Fiecare din aceste picături ale nopţii dumnezeieşti este infimă în raport cu imensitatea Întunericului".

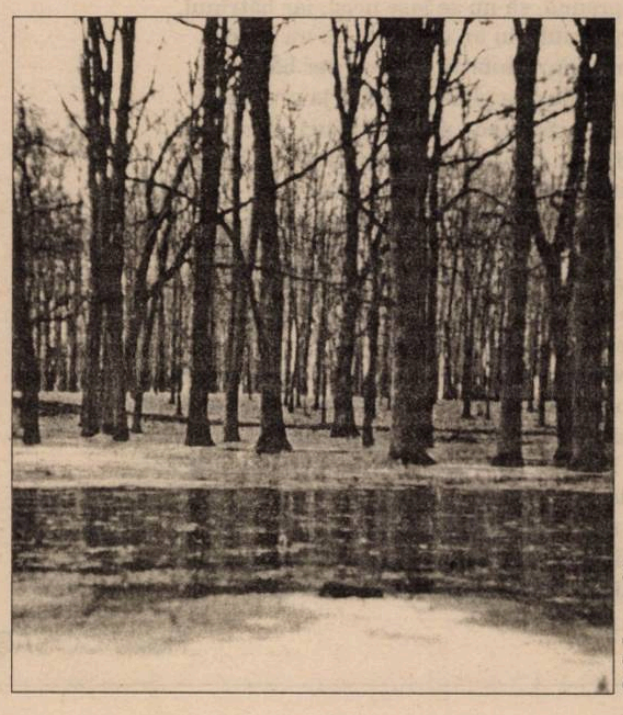

© S. Ivanoschi

Credinţa revine aici la conştiinţa din ce în ce mai acută că „spaţiul" Tenebrei nu poate fi integral parcurs, cuprins, epuizat. Credinţa e acea incapacitate incitantă, călăuzitoare, ce utilizează lipsa de comună măsură între picătura deja absorbită şi oceanul gnozei divine drept energie şi tehnică a înaintării.

„Un cer potrivit cu părerile lor"

Sigur că ceea ce descrie Grigore de Nyssa e o experienţă excepţională, destul de străină, poate, credinciosului comun. Dar ea ne vorbeşte despre o calitate esenţială a credinţei: anume capacitatea ei de a se modela pe atributele cele mai radicale ale lui Dumnezeu (ilimitare, eternitate), de a pune pe om într-o anume adecvare cu aceste atribute. Contrariul credinţei nu ar fi, în acest caz, nici necredinţa (neaderarea la doctrina unei religii), nici reaua credinţă (aderarea la „erezie"). Contrariul credinţei ar fi postura omului care îşi închipuie divinul după categoriile proprii, cele mai respectabile, extrapolate în veşnicie. Asemenea oameni descrie Emanuel Swedenborg în debutul viziunilor sale din cartea *Despre înţelepciunea iubirii conjugale.* O sumă de înţelepţi adunaţi din toate colţurile pămîntului sînt poftiţi de un înger să arate cum îşi închipuie ei starea de fericire angelică. Unii cred că ea constă în posibilitatea de a obţine o ştiinţă desăvîrşită, prin discuţii şi sfaturi etern prelungite în cer. Alţii optează pentru neîncetate celebrări ale divinului în compania patriarhilor. O altă ceată vorbeşte despre grădina paradisiacă şi frumuseţile ei. După ce toţi îşi expun opiniile, îngerul decide: „să le alcătuim aşadar un cer potrivit cu părerile lor". Swedenborg insistă – poate prea didactic – asupra plictisului deznădăjduit, asupra senzaţiei de capcană, de închisoare pe care toţi aceşti oameni o au după ce petrec cîteva zile în „cerul potrivit cu părerile lor". „Sîntem aici abia de trei zile şi cu greu mai putem înţelege ce ni se spune, pînă într-atît ne-am dezgustat de monotonia acestor nesfîrşite conversaţii. Cea mai mare nenorocire este însă că poarta încăperii în care ne aflăm nu se mai deschide după voinţa noastră şi că această idee apăsătoare ne chinuie mereu, ţinîndu-ne neîncetat în faţa ochilor durata suferinţelor noastre şi veşnicia plictiselii care ne aşteaptă." Parabola – transparentă – ne arată ce poate deveni experienţa divinului atunci cînd e concepută după criteriile, oricît de elevate, ale accesibilului şi mundanului: o enormă plictiseală. E un risc destul de comun astăzi. Opusul credinţei – cel puţin în condiţiile lumii moderne şi ultramoderne, cînd instituţiile ecleziale nu mai au nici amploarea, nici caraterul autoritarist de altădată –, opusul credinţei nu mai e nici necredinţa, nici reaua credinţă; e plictisul.

glosar de tranziţie

Pro domo

Sub raport sociologic, prezenta rubrică reprezintă o încercare de a colecta particulele primare din care pare a se configura un posibil limbaj al tranziţiei. Mişcarea acestor particule poate fi descrisă din două perspective: cea a transformării şi cea a desincronizării. Prima perspectivă prospectează modul în care o populaţie poliglotă devine monoglotă. Dictatura stalinistă ne punea în situaţia de a folosi concomitent trei limbi: cea publică, impusă dintr-un centru unic, limba de lemn; cea privată, rebelă şi conspiratorială, la fel ca însăşi existenţa individului privat; şi cea aluzivă care, utilizînd vocabularul limbii de lemn, strecura ceva din ereziile limbii private în sfera publică – şopîrlele.

Desincronizarea decurge din felul cum această transformare a limbii se articulează cu ambianţa ei socială. Limba menită să zugrăvească schimbarea societăţii se schimbă sensibil mai repede decît societatea pe care o zugrăveşte. Tranziţiei îi este mai la îndemînă să vorbească despre imperativul schimbării decît să înfăptuiască schimbările imperios necesare.

Aflat în vara lui 1989 la Varşovia, unde sub nasul Kremlinului şi fără tradiţionala apariţie a tancurilor sale, se constituia primul guvern Est-European impus de forţele anti-comuniste, Timothy Garton Ash făcea o remarcă aparent marginală: de la o zi la alta întreaga ţară se prefăcuse într-un Hyde Park de dimensiuni naţionale. După decenii de oprelişti, întîia libertate pe care şi-o luau polonezii era aceea de a rosti în gura mare cuvintele vreme de decenii neîngăduite. Aşa cum s-a putut constata ulterior, izbucnirea acestei frenezii a vorbirii nu reprezenta o ciudăţenie a polonezilor, ci o caracteristică a tranziţiilor spre post-stalinism. În decembrie 1989, România a dat acestei irepresibile nevoi forma primului talk-show audio-vizual necenzurat.

Angajarea tuturor în această bruscă socializare a unei oratorii compensatorii reprezenta modul în care populaţia conferea substanţă primei libertăţi pe care o aducea tranziţia: libertatea cuvîntului. Saltul istoric din mutism în logoree nu a însemnat naşterea instantanee a unui nou limbaj, ci punerea temeliei pe care noul limbaj se va edifica treptat. Bruscheţea rupturii şi longevitatea obligaţiei de a folosi limba de lemn au avut acest efect imprevizibil: tranziţia înfăptuieşte libertatea cuvîntului convertind-o în pălăvrăgeală. Această rectificare nu se produce printr-o transfigurare de moment, ci printr-o metamorfoză de durată. Anii trec, pălăvrăgeala nu.

Asumată în exces, libertatea cuvîntului nu dispare, ci riscă să alunece în derizoriu. Pendulînd între aceste ipostaze, pălăvrăgeala nu vehiculează propoziţii în mod necesar eronate, ci ia pur şi simplu forma unei oralităţi diluate. Degenerînd în pălăvrăgeală de masă, libertatea cuvîntului devine un obstacol al acţiunii de masă.

Tranziţia reformează limbajul mult mai rapid decît economia. Verbozitatea nu stimulează claritatea. Diluarea oralităţii afectează sensul cuvintelor. De regulă, termenii pe care îi consacră tranziţia sînt mai curînd nebuloşi decît transparenţi. Inventaţi, reciclaţi, ori aduşi din import fără vreun control vamal, aceşti termeni ameninţă să înlocuiască limba de lemn printr-un limbaj de gelatină.

Pavel CÂMPEANU

bazar

Puţine dorinţe împlinite

Iniţiativele şi înnoirile sînt un semn al normalizării şi stabilităţii. Mai ales cînd se petrec în domeniul serviciilor. Şi cu atît mai mult atunci cînd serviciile vizate depăşesc sfera utilitarului. Scriam, mai demult, despre primele magazine ce vînd produse nu de strictă utilitate, precum gadget-urile, cadourile, decoraţiunile interioare, despre barurile şi localurile cu o concepţie unitară, cu o idee; despre noile tipuri de servicii, precum organizatorii de petreceri, distribuitorii de diverse ori cei ce livrează pizza la domiciliu. Lucruri mici, marginale, dar semnificative tocmai prin apartenenţa lor la sfera facultativului, prin lipsa constrîngerii în opţiunea pentru oricare dintre ele. Lista de pete de culoare în cenuşiul de la sine înţeles (deja) poate fi, din fericire, continuată. Ele îţi îndeplinesc, încet şi cu măsură, cîte una din dorinţele,

Alte povestiri din aceeaşi pădure vieneză

Fiindcă aud de dimineaţă, la Muzzik, un moment
muzical de Schubert cu care am trăit multe
dimineţi şi mulţi ani l-am cîntat binişor,
ca acum, auzindu-l, să plîng ca şi cum
mi-aş fi lăsat acolo viaţa, mă duc la arhivele
mele să caut şi să transcriu o poezie din anii
aceia în care nu ştiam ce-i amorul, un copil
supus amîndurora, dar Hitler venise la putere
şi Freud era ars în piaţă împreună cu Thomas
Mann şi Zweig, ceea ce-l făcuse pe psihiatrul
care socotea humorul ca un semn sigur de
sănătate mintală să spună că nemernicii
îl onorează prin înalta companie în care-i ard
scrierile,
după cum, cînd hitleriştii îi devastaseră casa
din Viena, furîndu-i şi 6000 de şilingi, avusese
şi puterea să mediteze că nici o consultaţie
nu-i fusese plătită cu o asemenea sumă,
exact, iată poezia:
„Cînd naziştii au început să-i hăituiască pe comunişti,
am tăcut căci nu eram comunist;
cînd naziştii au început să-i aresteze pe social-democraţi,
n-am spus nimic căci eu nu eram social-democrat;
cînd a venit şi rîndul catolicilor,
n-am protestat căci nu am fost niciodată catolic;
cînd au venit în sfîrşit la mine,
nu mai era nimeni ca să protesteze".
După care mă concentrez în teleserialul „Dinastia Strauss",
Johann Strauss care ar fi trebuit să treacă pe la Freud,
ca nevrotic, om foarte temător de moarte, de călătorii,
de femei, cum se descoperă azi cu uimire, ca şi cum
valsul ar fi putut apare din altceva decît dintr-o
neagră angoasă şi o însorită dispreţuire a spaimei,
simt plăcerea unui vals în care să-ţi pot şopti
(orice piruetă a ajuns o mişcare politică...)
că în acel an 1938, cu hitleriştii pe străzile,
în parcurile şi pădurile Vienei,
Ana, faţa lui, îi propune lui Freud să se sinucidă,
împreună, să nu se lase ucişi, iar bătrînul,
în ultimul său an de viaţă, cu un cancer
la maxilar, „iubitul meu cancer bătrîn",
cum îl numea el, degajînd deja un miros
fetid, îi răspunde mai mult surîzător decît
indignat: „Cum să ne sinucidem, de ce?,
pentru ce?, cînd ei tocmai asta vor?" – şi continuă
lectura la „Pielea de şagri" a lui Balzac, ultima
sa carte, închid pirueta, închid parantezele,
poate că e cazul să nu mă las „debordat
emoţional", precum ne-a sfătuit pe toţi europenii
preşedintele actual al Austriei;
„Evitaţi o debordare emoţională a problemelor",
atunci cînd a comentat ultimele evenimente din
pădurea vieneză, acolo unde, cîndva, într-un film
cu Fernand Gravey în rolul lui Johann Strauss,
valsul se năştea din combinarea unui pitpalac
cu sunetele copitelor unui cal pe caldarîmul şoselei.
Vai de cei care n-au Cinematecă personală,
Vai de cei care ignoră filmele vechi!

Radu COSAŞU

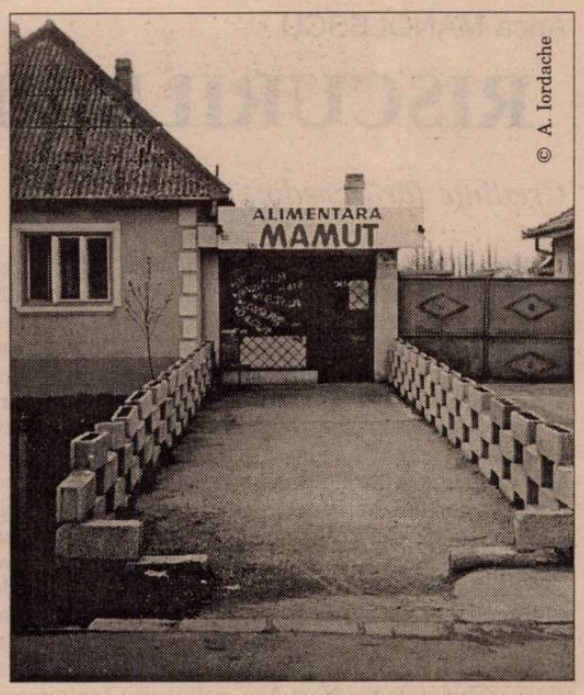

superficiale, dar omeneşti, puse deoparte de multă vreme. Cinematografele particulare, de pildă. Mulţi ni le-am dorit imediat după '89, exasperaţi de bişniţarii de la intrare, care te obligau să iei bilete cu suprapreţ, de hîrtiile şi seminţele din sală, de scaunele rupte, de lipsa unui bufet decent ori de publicul rău-crescut. Încet-încet, au apărut (ce-i drept nu imediat după '89) primele cinematografe private, alternative mai civilizate şi convenabile decît corespondentele lor de stat: Studio Martin, Glendale Studio, Lira. Denumirile lor sună promiţător, dar, de fapt, nu sînt decît bătrînele, şi, altfel, părăsitele cinematografe de cartier, în care cu greu se strîngeau cinci spectatori ca să ruleze filmul şi serveau drept adăpost îndrăgostiţilor săraci ori găştilor zgomotoase de cartier. Renovate, şi dotate cu ecrane şi sisteme de sonorizare mult îmbunătăţite, mult mai curate şi cu bufete decente, vechile cinematografe sînt cu totul altele. La aceasta contribuie şi calitatea filmelor aduse, care sînt, pe cît posibil, noi, ori de succes, precum şi orele mai îndrăzneţe la care sînt programate: la Lira poţi vedea un film la 22,15, iar la Glendale Studio (Cotroceni) chiar la 12 noaptea. Orele înaintate, peste programul cîndva obligatoriu, îţi dau senzaţia, întotdeauna plăcută, de libertate şi transcendere a limitei. Publicul se mulează pe noile facilităţi: arată, şi el, mai civilizat. Sentimentul de schimbare a mentalităţii ţi-l dă şi posibilitatea opţiunii: De Luxe Cinema Center Lira (aceasta fiind denumirea oficială) are trei săli, şi la fiecare dintre ele rulează, la ore diferite, două-trei filme. De asemenea, şi localizarea cinematografelor este semnificativă: ele nu se află în plin centru, sau, cel puţin, nu pe Bulevard (Magheru), devenit, în ultimul timp, locul consacrat al cinefililor (fiind şi, în acelaşi timp, ultimul bastion al cinematografelor cît de cît frecventabile, care nu miroseau îngrozitor şi nu se prăbuşeau cu tine). Marginea a reuşit, deocamdată în mică măsură, să devină centru printr-un minim efort de decenţă, lărgind geografia culturală şi hedonistă a cinefililor.

Iaromira POPOVICI

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

Yasunari Kawabata în colecţia
Cartea de pe noptieră.
De acelaşi autor au apărut
Vuietul muntelui • Frumuseţe şi întristare

scrisoare din New Orleans

În hol la *Four Seasons*, Seattle

Postaţi-vă în holul unui hotel bun, cu un ziar în mînă, şi studiaţi fauna. Dacă pînă la sfîrşitul zilei nu strîngeţi destul material pentru un roman, mulţumiţi-vă cu meseria pe care o aveţi acum. *The Four Seasons* din Seattle este „cel mai": cel mai bun hotel, cea mai bună faună, cea mai mare distracţie în America, cele mai bune servicii, cel mai cel. Personalul merge ca uns, uşile se deschid doar cînd te gîndeşti la ele, fumul de trabuc este cubanez, banii sînt din tehnologiile de vîrf, limbile vorbite sînt felurite. Femei cu splendide rochii de seară şi bărbaţi în fracuri perfect ajustate plutesc în sus, spre mezanin, laolaltă cu fotomodele în haine de firmă şi actori în jeanşi sau în piele italienească. Toată lumea are fix 28 de ani. Ţoalele elegante le vin ca turnate, se vede cu ochiul liber că toţi trag de fiare, fac alpinism, se bronzează pe malul lacului şi se ung pe corp cu tot felul de loţiuni din ierburi. Pînă şi pistruii lor sclipesc precum lămpile de veghe în faţa caselor de milioane. Bărbaţii merg drept, cu bărbia împinsă înainte, ca nişte acţiuni în creştere.

Pe alocuri, vechea gardă se răstigneşte prin fotolii, tot întrebîndu-se unde a greşit. Un domn corpolent se agaţă de amanta sa, o fostă stewardesă cu care are o legătură de peste 17 ani. Colţurile gurii ei trag în jos, ochii îi sînt festonaţi de anii petrecuţi plîngînd la telefon. El e pe drojdie, ajuns la sapă de lemn, toată averea şi-a investit-o în acţiuni industriale, copiii nici nu-i mai vorbesc. Au o rezervare făcută la Salonul Georgian, pentru o friptură de 47 de dolari şi un miel înnobilat cu sos de roşii, de 37 de dolari, se vor îmbăta cui cu Dom Perignon, după care restaurantul îi va refuza bărbatului cartea de credit şi el va trebui să telegrafieze băncii din Bahamas, ca să-i trimită ceva cash. Se vor întinde apoi pe cearşafurile de in frumos întinse (noapte de noapte) şi pe pernele joase şi se vor deda unei penibile tentative de a face amor. Dimineaţa, ea va fi fost plecat, cu doar un bileţel lăsat în dreptul capului lui chelios: „Basta!". Cam pe la 11 a.m., după o baie prelungă, el îşi va lua din cîrligul de alamă de pe uşa băii superbul halat tricotat, va pune mîna pe pistolul Beretta şi îşi va zbura creierii. N-ar fi singurul care să elibereze atît de definitiv această cameră. O mult-grăitoare pată ruginie pe tavan sugerează alte asemenea plecări. E de bine. Banca din Bahamas nu a răspuns şi o funcţionară a hotelului se îndreaptă spre scări pentru a discuta această situaţie. Floare la ureche, nu mai e nimic de discutat.

În vremea aceasta, plutind pe un efluvium de parfum franţuzesc, două fetişcane ameţitoare, pe la vreo 15 ani, urcă pe scara maiestuoasă, studiind stridia lumii, pe care o vor duce la buze cu o veselă cruzime. În urma lor, vulgar ca o tonetă de hot-dogs, se bălăbăne Ben Stein de la MTV şi al său „I-ai banii lui Ben Stein", în picioare cu tenişi cu propria-i marcă. Echipa de filmare e nu departe în urmă, în fruntea căreia se află un prezentator, ras la sînge, ca o oglindă stomatologică. Un grup de ruşi, îmbrăcaţi de la JJ Crew, cu pahare de Starbucks în mîini, clocotesc de joie-de-money. Au ajuns. Ah, Seattle, cetatea de vis a Chipului Etern!

Am pîndit prin holuri de hoteluri de la Bucureşti la Bangkok, dar nimic nu întrece hotelurile din Vestul american de azi. De la Denver la Seattle, vechile hanuri de lux, refăcute din temelii, dau adăpost unui rîu de proaspeţi, plini de snagă, împătimiţi ai goanei după aur. Poţi mirosi banul, în tutun şi parfumuri, în frivolitatea cu care este aruncat în dreapta şi-n stînga. Dacă există vreo problemă, este că nu ai destule modalităţi de a-l cheltui. Cerşetorii din faţa hotelului nici nu intră în discuţie. Nu cer decît un dolar şi, în lumea de azi, cine mai are un dolar? Nu există decît teancuri de sute şi astea se cer a fi exfoliate cu încetineală. Şi doar nu poţi să faci asta în faţa unui cerşetor puturos, căci te poţi căptuşi cu cine ştie ce virus olfactiv.

Andrei CODRESCU

www.codrescu.com

(traducere de Ioana AVĂDANI)

(Rubrică difuzată la *National Public Radio* şi publicată în *The Realist, Gambit Weekly, The Baltimore Sun* şi *Funny Tonus)*

din fanfare funerare

E vremea să vedem aievea

Băieţi de băieţi sînt ai noştri politicieni pedeserişti în momentul cînd fac şi dreg pe la fruntariile ţării, pe la vamă, cu tone de afişe, fotografii, calendare şi altele asemenea. Nu pot prevedea ce anume se va întîmpla, în ritmul în care se derulează dezvăluirile pe Filiera franceză, pînă în momentul în care o să apară rîndurile de faţă. Un lucru va rămîne totuşi să înfrunte timpul: apetitul remarcabil al fostei puteri de a încălca legea. Acest adevăr îmi pare greu de învăluit în ceaţa diversiunilor. Interesant îmi pare de aflat cum anume va sancţiona apetitul cu pricina electoratul; dacă, spre exemplu, nimic nu-l va clinti din sondajele de opinie care oferă viitorul tuturor pe tavă din nou celor care cred că vor fi ce au fost şi mai mult decît atît, atunci eu unul simt nevoia firesc cetăţenească să spun, verde-n faţă, că se va legitima ilegalitatea şi furtul. Pricep prea bine că prezumţia de nevinovăţie trebuie să funcţioneze, îi urez funcţionare fără cusur, numai că, vorba lui Creangă, pîrdalnica de imaginaţie nu-mi dă pace, mă îmboldeşte să văd cam cum ar fi să fie cînd toate se vor aranja după opţiunile electorale din sondaje, cum anume vom fi diriguiţi de Hrebenciuc, de Fruntelată, de Ion Cristoiu, tare mă îmboldeşte pîrdalnica de imaginaţie creatoare şi parcă-l aud, ca din depărtări ceţoase, pe viitorul preşedinte Ion Iliescu jurînd cu sincere, şi grave, şi definitive inflexiuni vocale pe Constituţie să respecte legile ţării în faţa unui Parlament în care majoritatea va fi chivernisită politic de gîndirea aplicată a domnilor Hrebenciuc, Fruntelată şi (desigur) Ion Cristoiu. N-am amintiri prea plăcute din istoria ultimilor patru ani ai mileniului al doilea de pe meleagurile eternei şi fascinantei noastre Românii. Cu toate astea nu-mi pot reprima un val de adîncă exaltare la gîndul că vin iarăşi la diriguire, în bandă organizată, ştim noi cine. Ei, bată-vă să vă bată, nepoţii moşului, cum de bine se potrivesc toate. Ia priviţi voi, ghiduşilor, la marii miliardari de carton ai României cum ne privesc ei blînd de pe micile ecrane şi cu sclipiri intelectuale în ochişorii lor personali, vorba vecinului Macek; unii dintre dumnealor sînt bolnavi, alţii au imunităţi greu de depăşit, pentru cei mai mulţi dintre ei lucrează prin tribunale părintele Constituţiei, Antonie Iorgovan, întotdeauna vorbăreţ şi împovărat de erudiţie. Toţi aşteaptă. Bivolaru aşteaptă, Miron Cosma e în aşteptare, Chiţac aşteaptă în închisoare, Stănculescu în Anglia. Aveţi puţină răbdarea, domnilor, nu mai e mult de aşteptat. Cîteva luni şi, la vreme de toamnă bacoviană, aşteptarea dumneavoastră va lua sfîrşit. Si ce-ar mai fi de văzut cu ochii minţii? Păi, freamătul de bucurie abia ascuns al cancelariilor europene şi al biroului oval din Casa Albă cînd le va fi dat să audă, pe canalele mass-media, că, în urma alegerilor, membrii Filierei franceze (convocaţi, desigur, pe nedrept şi din considerente electorale la comisia rogatorie franceză) au ajuns la putere în România. Să nu uităm să amintim jalea (şi ea) cu greu ascunsă a lui Miloşevici cînd îi va fi dat să audă că prietenii devotaţi ai NATO şi ai Casei Albe, cum sînt cei din PDSR, vor ajunge să le zădărnicească Axa pe care şi-o doresc de atîta amar de vreme.

A! Era să uit, e de imaginat năvala investitorilor după ce, în sfîrşit, ţara va scăpa de dom' profesor, de ţapu, vorba unui mare patron din Timişoara pe nedrept judecat pentru contrabandă cu motorină în timpul embargoului; vă aduceţi aminte de aceea diversiune a actualei puteri cum că aşa şi pe dincolo cu o conductă subterană de la Solventul la Combinatul Cutare din Pancevo. Ce vor afla marile companii după alegeri? E simplu de imaginat! Înainte de toate vor afla că, în România, s-a creat un mediu investiţional sănătos, că afacerile pot prospera în voie, că barierele vamale se vor fluidiza în funcţie de importanţa strategică a importurilor pentru industriile de stat, şi ele de importanţă naţională, care vor fi conduse, autentic social-democrat, de sindicate şi de reprezentanţi ai oamenilor muncii.

Şi pentru că tot sîntem noi în plină campanie electorală, e vremea să vedem aievea cum vor sta managerii de la Hyundai, ori de la alte mari companii multinaţionale la rînd pentru a fi primiţi în audienţă la domnul Hrebenciuc, viitorul garant al unei politici economice aşezate, în sfîrşit, pe baze sănătoase.

Daniel VIGHI

Protocol de gradul zero sau De ce oare? – protest scris la mare supărare –

Cine: un grup de studenţi amărîţi (la propriu) la Istoria şi Teoria Artei.

Ce: deschiderea Galeriei de Artă Europeană a Muzeului Naţional de Artă al României (MNAR).

Unde: acelaşi MNAR (aripa Kretzulescu).

În ce scop: ca să ia parte la un eveniment – mult aşteptat de către unii, cu o reală semnificaţie culturală şi afectivă pentru cunoscători/super-monden sau char o obligaţie pentru alţii (face bine la imaginea publică).

Cînd: nu importă, dar, ca să fim corecţi, 6 mai 2000, ora 18.00.

Cum: un mic story care merită povestit şi făcut public, măcar pentru eliberarea de frustrări a celor care au „trăit clipa", dacă nu pentru a semnala că EXISTĂM şi noi, viitorii istorici şi/sau critici de artă, potenţiali colaboratori/agajaţi ai MNAR, că meritărm puţintel respect din partea breslei (nu ne specializăm chiar în Căi Ferate, Drumuri şi Poduri sau Metalurgie), că nu sîntem sute, ci zece pe an, din care jumătate vor (e)migra spre alte zări mai primitoare...; *enfin*, acum ne (dis)place să credem că (l)-am votat degeaba în 1996.

Rezumat la indicativ prezent: Cu mare bucurie în suflet la gîndul că vor fi părtaşi la un(o) veritabil(ă) moment cultural/sărbătoare a spiritului, aşteptat(ă) cu emoţie şi empatie, cîţiva studenţi naivi se îndreaptă încrezători spre intrarea Ştirbey a fostului Palat Regal. Şi ce dacă! N-au decît să se îndrepte încotro vor, n-au decît să se mire de luxoasele maşini de protocol cu numere de VIP-uri şi CD. Deşi la intrare sînt cîţiva tineri dezumflaţi din aceeaşi breaslă artistică, cei cîţiva, de acum curajoşi, se duc spre intrare: un pas spre interior şi, un domn „bine", cu barbă şi figură cool, îi întreabă sigur de sine: „Aveţi invitaţie?"; puţin deconcertaţi, tinerii răspund la unison: „Nu..."; cu simţibilă plăcere, Cerberul aruncă cuvintele magice „Dacă nu aveţi invitaţie, nu puteţi intra!"; ei, şi mai dezorientaţi: „Dar sîntem studenţi la Istoria artei!", replica la secundă: „Nu puteţi intra! Este protocol de gradul zero!", mai bine ne-ar fi urat „Să fiţi iubiţi!". Era mai puţin jignitor. Punct. Ei persistă în greşeală: „Dar e absurd! N-am putea să luăm legătura cu unul din profesorii noştri aflaţi înăuntru?"; el, cu aceeaşi superioritate: „Nu înţelegeţi că nu se poate?". Realitatea este că studenţii ăştia nu (prea) înţeleg. Nici acum. Mai bine şi-ar fi pus nişte epoleţi cu „gradul zero". Poate aşa îi băga şi pe ei în seamă cineva. Micul story nu s-a terminat însă. Undeva, pe scări, Mihai Oroveanu îi explică jenat unei doamne: „Ştiţi, accesul este limitat...". Omuleţii-SPP încep să se agite. Pac, un covor roşu este aruncat pe trepte; băieţii înalţi vorbesc la celulare; dintr-o super maşină coboară speranţa noastră, a tuturor, Milică (acum, preşedintele Constantinescu); între timp, Pino (acum, ministrul Caramitru), atent dublat de „ei", înaintează, păşind hotărît pe covorul roşu; joncţiunea se petrece la baza treptelor; pupături, strîngeri de mînă; se reia traseul roşu; nu cumva să păşească pe piatră; pătrund în muzeu, uşile se închid instantaneu. Pac, covorul dispare. Chiar dacă ar fi vrut să-l abordeze pe preşedinte, ca să-l roage să le faciliteze accesul în MNAR, studenţii la Istoria artei tot n-ar fi putut să-l oprească din traiectoria fulminantă; era înconjurat de oameni mult prea importanţi. Gata. Au rămas cu un gust amar şi cu eticheta de studenţi amărîţi (şi la propriu) la Istoria şi Teoria artei. Ce dacă n-au luat parte la un eveniment pe care-l aşteptau cu sufletul deschis? Ce dacă s-au dus acasă şi s-au uitat la „Men strike back" (pe VH1)? Guvernanţii să fie fericiţi! Show-ul a avut şi epilog: o doamnă vîrstnică, cu baston şi sacoşe, fără invitaţie, dar cu aer nobil, vrea să intre; evident, este „protocol de gradul zero", şi mai mult, domnul Cerber îi replică violent „N-aveţi pic de respect! Nu înţelegeţi că nu se poate?". „Dar de ce este anunţat în toate publicaţiile culturale ca eveniment public?", se întreabă doamna. Uite aşa!

Morala: Dacă e protocol, să fie de gradul zero!

În numele unui grup de studenţi (amărîţi) la ITA, Universitatea de Arte din Bucureşti, (con)semnează

Mirela DUCULESCU

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

sindromuri

Sindromul ieşirii din timp

Eric Berne, părintele „analizei transacţionale“, face o afirmaţie care – în situaţia de azi a României – merită a deveni temă de meditaţie. El crede că problema eternă a fiinţei umane este *structurarea satisfăcătoare a timpului* petrecut în stare de veghe şi că acordarea reciprocă de sprijin în găsirea de soluţii satisfăcătoare este cea dintîi funcţie a vieţii sociale.

În raport cu această subliniere a importanţei excepţionale a timpului, conceptualizat ca resursă ce poate fi structurată şi utilizată în modalităţi mai mult sau mai puţin eficiente sau creative, este evidentă *existenţa unor deosebiri marcate* între culturile occidentale şi cultura românească de azi.

În întreprinderile automatizate ale ţărilor dezvoltate, circulaţia pe lîngă posturile de lucru ale unor specialişti dotaţi cu cronometre şi tabele de timpi constituie o scenă obişnuită. Dimpotrivă, în întreprinderile româneşti nu numai că asemenea scene sînt foarte rar întîlnite, dar orice tentativă în acest sens ar declanşa proteste, cereri de demisie a conducerii sau molestarea personalului de specialitate de către „oamenii muncii“.

În ţările dezvoltate, în legătură cu toate activităţile cotidiene imaginabile, începînd cu cumpărăturile în magazine (unde preţurile de pe cutii sau pachete sînt citite de scanere plasate la punctele de plată) şi continuînd cu plata facturilor pentru căldură sau electricitate, înscrierea sau radierea unui autoturism, plata impozitelor, obţinerea unei copii ale permisului de conducere auto, obţinerea unui paşaport sau a unei autorizaţii oarecare, expedierea unei scrisori – sînt utilizate proceduri al căror obiectiv este *economisirea timpului cetăţeanului*. Dimpotrivă, în România lucrurile par a fi special proiectate pentru a *maximiza consumul de timp* şi a sili cetăţenii să se învoiască în repetate rînduri de la lucru pentru soluţionarea de o manieră legală a unor probleme personale, fie acestea importante sau mărunte. Probleme pentru a căror rezolvare – în ţările dezvoltate – cetăţeanul se adresează în scris autorităţilor competente şi primeşte de la acestea documentele solicitate sau confirmarea efectuării unor operaţiuni, presupun – în cazul României – vizitarea şi „ungerea“ unui fără de sfîrşit număr de instituţii şi funcţionari, ore şi zile pierdute la cozi. Mai mult decît atît, autorităţile „abilitate“ *inventează periodic motive de risipire organizată şi generalizată a timpului*, schimbînd formatul paşapoartelor, buletinelor de identitate, permiselor de conducere, cărţilor de identitate ale autoturismelor, formularelor necesare plăţii datoriilor către stat etc.

În ţările occidentale este observabilă o drămuire scrupuloasă a fiecărui minut la *toate nivelurile aparatului de stat şi organismelor politice*. Fiecare ministru, director de departament, şef de serviciu – ca să nu ne referim la primul-ministru şi la preşedinte – ştie cu precizie ce va face la ora cutare de astăzi în şase luni şi, în consecinţă, poate decide dacă mai poate strecura în agenda de lucru încă o activitate, în ce dată şi la ce oră. Întîlnirile de lucru sînt planificate riguros, bine pregătite dinainte (începînd cu tematica discuţiilor şi terminînd cu mapele pentru participanţi şi însemnele cu numele acestora), iar participanţii sînt gata să înceapă exact la ora fixată şi să finalizeze discuţiile în intervalul alocat. Nerespectarea acestor rigori stîrneşte o contrarietate cu atît mai vie cu cît la uşa sălii de şedinţe în care o întîlnire se prelungeşte peste timpul stabilit, aşteaptă grupul care urmează. Examinînd situaţia din România, constatăm că întregului sistem social cît şi partenerilor de dialog internaţional le sînt frecvent furnizate, *de la nivelul cel mai înalt, modele de utilizare ineficientă* a timpului: de exemplu, aflăm din mass-media că nimeni altcineva decît chiar guvernul ţării îşi făcuse într-o vreme un obicei din a nu reuşi să înceapă o şedinţă la ora fixată, din a discuta timp de 18 ore fără a ajunge la nici o concluzie, din a amîna decizii importante pentru următoarea şedinţă, care mai apoi este chiar ea amînată. Mai aflăm că însuşi primul-ministru nu era sigur seara dacă va pleca a doua zi într-o vizită în Statele Unite, că nu a reuşit să se înscrie în timpul alocat pentru diferite întîlniri cu demnitari ai ţării vizitate, că a ratat din acest motiv un număr de întîlniri deja stabilite şi confirmate.

Încă un aspect deosebit de semnificativ în legătură cu care pot fi găsite bogate informaţii în mass-media, este cel al *modului în care îşi utilizează timpul liber personalităţile publice*. În timp ce în ţările dezvoltate acestea fac jogging, fac cumpărături de Crăciun pentru membrii familiei, merg la operă, concerte simfonice, vizitează galerii de artă şi se implică în opere de binefacere, în cazul României, personalităţile publice fie îşi întreţin impresia că sînt indispensabile vieţii naţiunii prin faptul că evită să părăsească locul de muncă, fie se angrenează în vînători sau chefuri care, după cum aflăm tot din presă, îi pot conduce pînă la a împuşca porcul din coteţul paznicului de vînătoare, sau pînă la a figura pe post de vedete prăbuşite pe ringul de dans, în filme realizate de capii mafiilor locale.

În consecinţă, nu este surprinzător faptul că diferite organizaţii internaţionale amînă la nesfîrşit fie începerea discuţiilor privind aderarea României la acestea, fie negocierea unor noi acorduri, fie eliberarea unor noi tranşe din împrumuturi prevăzute în acorduri mai vechi. În fond, ele procedează astfel în virtutea constatării că pentru oficialităţile mioritice timpul nu are valoare, ba mai mult, *că timpul nu există*.

Petru LISIEVICI

Micii trepăduşi care aleargă

A-ţi găsi o slujbă în ziua de azi, nu-i o problemă prea simplă. Implică alergătură, transpiraţie, C.V.-uri abandonate prin sertare, diplome, adeverinţe, experienţă, nervi tari... O alternativă la care o mare parte a tinerilor debusolaţi a apelat o reprezintă marketingul direct. Pare o posibilitate aparent facilă de a face nişte bani: nu ţi se impune un program de lucru, responsabilităţile sînt limitate, nu există carte de muncă etc., cîştigi doar în funcţie de cît vinzi, adică în funcţie de cît de tare te agiţi. De multe ori, este o soluţie extremă, foarte atractivă şi frumos ambalată. Apar numeroase anunţuri de mică publicitate, cu texte ambigue: „Eşti energic? Eşti dinamic? Vrei să cîştigi 100 dolari pe săptămînă? Sună la...“. Şi alte propuneri incitante ce camuflează job-ul de agent de vînzări. Entuziasmul iniţial durează puţin, cîteva zile; urmează rutina şi, în cele din urmă, un soi de blazare şi de silă.

Majoritatea firmelor care practică marketingul direct oferă viitorilor agenţi cîteva ore de instructaj gratuit. Li se explică unde să comercializeze produsele, cum să vorbească şi cu cine, formule simple de a păcăli eventualii cumpărători şi sfaturi mobilizatoare: „Să nu vă lăsaţi dezamăgiţi de primul refuz. Trebuie să insistaţi, să convingeţi... să vă hăituiţi clientul! Pînă la urmă va ceda!“ După ce sînt educaţi cum se cuvine, proaspeţii agenţi primesc genţile cu marfă şi sînt trimişi pe teren. „Mă simt ca un mic trepăduş, a cărui datorie este să alerge“, ne spune unul dintre ei.

Produsele sînt diverse: de la cosmetice (firme de tipul Oriflame, Ruby Rose etc.) la ustensile domestice (seturi de cuţite „ultima tehnologie japoneză“, răzători „minune“, detergenţi, cîrpe şi bureţi de bucătărie), aparatură electrocasnică şi electronică (mixere, filtre de cafea, aspiratoare, casetofoane etc.), casete audio şi CD-uri şi, nu în ultimul rînd, telefoane mobile, deşi piaţa este suprasaturată.

Media de vîrstă a agenţilor de vînzări este foarte mică, aproximativ 25 de ani. Au libertatea de a-şi alege singuri mediile în care vor încerca să vîndă. În general merg prin blocuri „din uşă în uşă“ sau prin instituţii. Mulţi au depăşit deja un soi de sentiment de jenă şi lipsa de tupeu. S-au obişnuit cu posibilii clienţi mult prea ocupaţi şi prea stresaţi ca să le asculte pledoariile şi care îi trimit direct la plimbare, cu pensionarii care nu îndrăznesc să le deschidă uşa şi doar îi fixează nelămuriţi prin vizor. În majoritatea cazurilor, încep să convingă aproape papagaliceşte, prezentînd avantajele produselor. Apoi, dacă sesizează că omul cu care discută e interesat, iniţiază o comunicare afectivă. „Trebuie să pari uman, uneori aproape sentimental“, ne mărturiseşte Radu, 24 de ani, care practică această „meserie“ de 2 ani. De altfel, toţi afişează o amabilitate şi o politeţe ieşite din comun şi, în plus, zîmbete artificiale. „Deja am clienţii mei preferaţi. Cred că mă plac mai mult pe mine, decît marfa. Chiar dacă ştiu că nu cumpără, oricum trec de fiecare dată pe la ei, doar din plăcerea de a le prezenta ce am mai nou“, ne spune Dana, 23 de ani, absolventă de Politehnică. Prin instituţii, mulţi agenţi vînd şi în rate, fac liste, cu plăţile la salarii. Formula de introducere: „Bună ziua. Sînt de la firma X“, apoi o frază sforăitoare: „Am privilegiul să vă prezint ultima tehnologie în domeniul...“.

Agenţii cîştigă din comisioane (15-20% din costul produsului) însă există cazuri în care au un salariu fix. „Treaba asta e foarte obositoare. Implică şi joc actoricesc. Indiferent de starea ta de spirit, trebuie să dai impresia că tu chiar crezi în ceea ce faci, în marfa pe care o vinzi. Să convingi că tu ai fi primul care ai cumpăra-o pentru că într-adevăr e de calitate“, povesteşte Dragoş, 25 de ani. Unele firme pentru a mări interesul, promit reduceri cauzate de diverse sărbători legale, oferă bonusuri – mici cadouri de obicei inutile, nişte ştifturi. Însă clienţii au satisfacţia de a fi încheiat o afecere. De altfel, „arta agenţilor de vînzări constă şi în a-şi face clienţii să se simtă mai mult decît simpli cumpărători, să creadă că au devenit adevăraţi oameni de afaceri“, afirmă Vali, 30 de ani.

De ce şi-au ales această slujbă?

„De nevoie. Luni de zile am tot căutat altceva. Sînt absolvent de Actorie şi după ce m-am zbătut inutil ceva timp, am ajuns şi aici. Bine, mai am ocazia din cînd în cînd să-mi practic şi adevărata mea meserie. În rest, mai ciupesc de colo, de dincolo, ca toată lumea“ (Dan, 28 de ani) sau „N-aş putea face o pasiune pentru job-ul ăsta, însă dacă mă agit puţin, mai merge. Oricum sper să depăşesc curînd această perioadă pe care o consider epuizantă şi dificilă. Am ales să fiu agent pentru că trebuie să mă întreţin singur“ (Mihai, 22 de ani).

Majoritatea sînt conştienţi că „ţepuiesc“ cumpărătorii, marfa ridicîndu-se rareori la standardele înalte pe care ei le laudă, la prezentare. Un agent de telefoane mobile recunoaşte că nu şi-ar cumpăra niciodată un aparat la 300.000 de lei doar pe motiv că-i un chilipir. „Sînt antice, au numai dezavantaje. «Mînăria» e că preţul telefonului îţi ia ochii dar, pe de altă parte, eşti obligat să intri în reţea. Asta înseamnă costul abonamentului lunar, plus convorbiri şi astfel nu faci nici o economie...“ Însă nimic nu-l opreşte să nu prezinte „oferta secolului“ şi, de multe ori, chiar să convingă. „Pînă la urmă ajungi, din cauza lipsei de bani, la un soi de disperare, eşti în stare să faci aproape orice“, explică el.

Adina POPESCU

Agentul 007 – Imobiliar

În ziare, toate anunţurile pentru vînzare/cumpărare/închiriere de apartamente poartă sigla unei agenţii imobiliare sau specificaţia *particular*. Cei mai mulţi oameni preferă negocierea directă cu persoanele particulare şi evită agenţii imobiliari, în general din următoarele motive – cel mai sigur este să rezolvi singur problema, nu te simţi păcălit de agentul care te sună după două zile şi-ţi arată un aparatament pentru care ia un comision substanţial *fără să facă aproape nimic*. Aceasta poate şi din cauza lipsei de credibilitate a agenţiilor imobiliare care în România au apărut abia de cîţiva ani. Şi lucrurile nu se opresc aici, trăirile unui agent imobiliar fiind... complexe.

Săgeata galbenă pe care scrie „Agenţie imobiliară“ mă conduce la parterul unui bloc, la o uşă unde cu creioane colorate, puţin oligofren, este scris numele firmei – un nume de fată. Trec prin holul mic, de garsonieră, şi ajung în living. Privirea parcurge un birou negru, lung, în capăt un telefon roşu, clasic şi o doamnă grasă care se uită la el.

Spun „bună ziua“ şi spre mine se ridică doi ochi deformaţi de lentile groase. Pare a fi o doamnă prevăzătoare, într-o rochie de nylon cu model de leopard (dar în alb-negru pare mai degrabă un dalmaţian). Apare şi asociatul dumneaei. El merge pe teren. Nu ştiu cum îl cheamă, un tip cu mustaţă. Doamna cu nylon de leopard stă toată ziua la birou şi notează într-un caiet studenţesc cererile, ofertele; face conexiunile de rigoare, îl trimite pe domnul cu mustaţă pe teren, să fie intermediar, să ia comisionul: „Este foarte greu, îmi spune dumneaei, abia reuşim să plătim de la o lună la alta telefonul, întreţinerea, lumina... mai ales telefonul...“. Agenţia funcţionează de trei ani însă „în trei ani nu am reuşit să-mi cumpăr nici măcar o maşină“. Domnul cu mustaţă mă asigură că ei sînt o firmă serioasă: „Noi nu sîntem ca alţii care îmbată cîte un amărît şi îl obligă să semneze, să-şi dea casa pe-o nimica toată“.

Pentru agentul imobiliar o zi bună este aceea în care un client se hotărăşte să încheie afacerea. O zi proastă înseamnă să alergi *pe teren*, să vezi 10-12 case (cîteodată *terenul* cu un singur client poate dura şi o lună) şi cînd se hotărăşte asupra uneia dintre ele să încerce să evite agenţia, adică „să te sară“. Pentru astfel de situaţii nu există în România un cadru juridic în sprijinul agenţilor şi cu toate că în spatele unei vizionări de 5 minute se află 2-3 zile de căutări în baza de date a firmei, prin ziare, telefoane date – o replică de felul „Hai, dom'le, pleacă... doar nu vrei comision că m-ai adus pînă aici?!...“ nu poate fi parată în nici un mod. Se poate face un precontract, dar pornind de la el e destul de dificil să dai în judecată pe cineva pentru un comision de 100 de dolari... Chiar şi acest precontract mulţi îl ignoră sau se sperie pentru simplul fapt că trebuie să se legitimeze cu buletinul şi să semneze ceva.

Alina Chivu de la *Castel imobiliare* lucrează de 3 ani în domeniu şi consideră că „problema o reprezintă mulţimea de *agenţii de familie* – într-o garsonieră amărîtă cu un telefon, în care şi mama şi copilul sînt agenţi imobiliari şi care ne discreditează şi pe noi, ceilalţi. Asta e o muncă asemănătoare cu cea din publicitate, doar că noi lucrăm şi pe teren.“

Pentru a găsi clientului ceva pe plac i se cer cît mai multe detalii despre ce anume caută; urmează telefoane date la diferiţi oameni – pentru a scuti drumul pînă la ei şi pentru detalii despre ceea ce oferă – pînă la ce mobilă este în casă, marca aragazului, a frigiderului etc. Un agent cu experienţă începe să-şi dea seama cînd omul spune că mobila e nouă şi, de fapt, e veche, dar întreţinută zi de zi, cînd spune hotărît că nu lasă din preţ, dar totuşi se mai pot scădea 5-10 dolari. În plus, o agenţie serioasă nu poate ţine cont de ziua săptămînii – clientul nu are timp de vizionare decît duminica – se merge duminica. Şi cu toate acestea, agentul se poate confrunta cu o binecunoscută tactică: „Te duci cu clientul acolo şi vorbeşte direct cu proprietarul, încearcă să te bage în seamă cît mai puţin... Te simţi rău... Încerci să intri în discuţie... Sînt situaţii în care clientul strecoară celuilalt un număr de telefon pentru a evita agenţia, comisionul. Şi dacă îl vezi... îi iei hîrtia şi eşti atent în continuare...“ Cîteodată *celălalt* poate fi un agent concurent, de la o altă firmă, care încearcă să-ţi fure pontul.

Atunci cînd afacerea este hotărîtă – munca agentului imobiliar nu se termină – el va avea grijă ca toate actele să fie puse la punct. Urmează *taxele* plătite prin reţeaua proprie de oameni care elimină birocraţia şi ceea ce un particular reuşeşte în jumătate de an, un agent cu experienţă şi relaţii face în cîteva zile: „Sînt oameni care pentru a renunţa la comision minim preferă să rezolve problemele pe cont propriu şi să facă prostii imense – să cumpere o casă naţionalizată sau una cu chirie la stat“, îmi spune Cristina Mînzală, şi ea agent imobiliar.

O întreb pe Alina dacă ea pregăteşte vînzarea sau închirierea unui apartament aşa cum se făcea în American Beauty. „Unele apartamente sînt ale noastre şi le amenajăm noi. Dar cînd te duci la nea Ilie acasă şi el iese în pijamale şi tu eşti cu clienţii... afacerile n-au cum să meargă. Mi-ar conveni să fie ca-n Occident, măcar cu cîteva ore înainte de sosirea clienţilor să plece de-acasă...“

Cătălin MANOLE

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

cunosc...

Terasa-bar *Traian*, „cel mai plăcut loc din Cartier“

Aşa ne-a venit nouă să-i spunem, ca reclamă. E plăcut că dăm bere la halbă, dăm mici şi eu sînt Ciprian barmanul şi încerc să fac o ambianţă ca să se comande, să se prepare şi să se plătească. Eu am plăcere să ofer consumatorilor băuturi ca ţuica, trascăul, vin superior de regiune, bere la halbă, un rom mic, un cognac românesc de calitate. Cel mai băut este trascăul fiindcă este ieftin şi se bea repede, peste cap. E o plăcere să vii la noi. La noi sînt trei-patru persoane mai tot timpul, dar gradul de ocupare este pe la patru, patru jumătate, atunci avem în jur de cincisprezece persoane. Eu cred că e de vină locul, aici fiind populaţie de culoare ţigănească, vrea să bea acasă, deşi noi scriem pe firmă că e loc plăcut aici. Patronul a făcut o tombolă ca să ajute la gradul de ocupare. Dacă dădeai comandă de treizeci pe săptămînă atunci cîştigai un rom sau un trascău gratis. Dar ţiganii... nu ne-au lăsat, a doua zi au venit mulţi, că ei beau de treizeci de mii şi să le dau gratisul. Eu, Ciprian, sînt obosit şi supărat că dimineaţa vin din Dămăroaia, aşez două mese în faţă, nu pun muşama, că vin muştele, şi ţiganii aduc muşte şi oameni nespălaţi că nu locuiesc la bloc. Şi vin ăia care beau de dimineaţa şi că vor pe datorie, dar eu nu le dau că nu plătesc. Vin meseriaşii de la construit, că pleacă pe la magazin după scule şi se opresc aici şi pe la prînz e linişte. Stau pe ladă şi mă uit pe stradă.

Şi ce vedeţi acolo?

Dar nu văd, că vara e verdeaţă.

Eugen ISTODOR

roluri

Cît şi cum vorbim

Pe cei care scriu mult şi inutil, care ne asaltează cu kilograme de manuscrise a căror valoare stă exclusiv în cantitatea de hîrtie şi de cerneală consumată – aşadar o valoare negativă –, ne-am obişnuit să-i numim *grafomani*. Nu avem încă un nume pentru aceia care, de cînd s-au inventat radioul şi televiziunea, vorbesc mult şi fără rost pe posturile naţionale, locale şi comerciale, consumînd curent electric şi timp, asta traducîndu-se în mărirea notelor de plată de la Conel şi micşorarea speranţei de viaţă a radio-ascultătorilor şi tele-spectatorilor. Nu numai banii şi femeile ne mănîncă, vorba cîntecului, zilele; o bună parte dintre angajaţii sau turiştii de pe canalele *media* ne mănîncă şi ei nu numai zilele, dar şi banii. Să le spunem *vorbăreţi*? Cuvîntul are şi conotaţii simpatice. Mai curînd, *logomani*. La orice oră din zi sau din noapte, aceştia sînt nu dispuşi, ci încîntaţi să reverse asupra noastră şuvoaie de fraze; cu cît au mai puţin de *spus*, cu atît au mai mult de *vorbit*. Cazul cuplului matinal de la Antena 1 a devenit faimos şi prin aceea că a ajuns să-şi parodieze propriul vid de substanţă, împrumutînd termeni din dicţionarul psihiatric pentru a se autodiagnostica. Ştiu, e greu de vorbit ore în şir *cînd nimic nu ai a spune*, dar nu văd ce vină au telespectatorii care urmăresc „dimineaţa devreme“ postul cu pricina, în afară de aceea de a manipula cu prea mare timiditate sau întîrziere obiectul numit telecomandă.

Important este însă nu numai *cît*, ci şi *cum* se vorbeşte la radio şi la televiziune.

Mulţi dintre contemporanii noştri sînt mai sensibili la ceea ce *se spune* decît la ceea ce *se scrie* – în manuale, tratate, reviste, cărţi de beletristică. Asta, împotriva desuetului dicton *verba volant, scripta manent*. Paradoxal, *verba manent*! Astfel, un număr mărişor de corespondenţi locali de la Radio România Actualităţi şi-au transformat într-un tic folosirea anapoda a adjectivului *sugestiv*, astfel că auzim din ce în ce mai des că pictorul cutare îşi intitulează tabloul, „în mod sugestiv“, să zicem, „Marea“, cutare a scris o poezie ,“sugestiv intitulată“, bunăoară, „Poem“, iar simpozionul cutare „se intitulează sugestiv“, de pildă, „Bolile stomacului“. Mă gîndesc ce fericire a fost pentru ei cînd, relatînd despre numeroasele manifestări locale prilejuite de „Anul Eminescu“, au putut rosti, la unison şi cu senzaţia noutăţii depline, „poetul nepereche“! De asemenea, aceşti harnici – o spun fără nici o umbră de ironie – corespondenţi ar trebui să intervină corectiv, nu neapărat polemic, cînd un „factor“ local afirmă într-un interviu că la nu ştiu ce reuniune „participă oameni de afaceri, lideri sindicali şi cetăţeni onesti ai oraşului“, sau, în cazul unui reporter tv, cînd un martor declară că au fost loviţi de o maşină „doi oameni şi o femeie“. Reporterii în cauză riscă să şi-i ridice în cap pe oamenii de afaceri, pe liderii sindicali şi pe reprezentantele mişcării feministe. Prin urmare, ce şi cum vorbim *noi* şi *invitaţii noştri!*

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

KAHNPACTABIL, FĂRĂ FORME PROTOCOLARE LEGALE

● Faptul că în competiţia oficială de la Cannes există un film francez cu titlul „Esther Kahn“ a dat naştere unui calambur destul de gustat pe Croazetă, dus de colo-colo sub formă de banc: „Cine mai e şi Esther Kahn asta!? – Cum, nu ştii? – Nu. – E fondatoarea festivalului de la Kahn!“ Rîdeţi, vă rog... (**a. l. ş.**)

● Dintr-un reportaj difuzat de TV5 am aflat că un cuvînt poate fi proprietatea unei mărci. În speţă, era vorba de marca EVIAN şi de cuvîntul *compactable*, adjectiv ce desemnează un recipient din plastic în care se îmbuteliază apă minerală şi pe care, după golire, consumatorul îl poate turti cu uşurinţă, reducîndu-i substanţial volumul, astfel încît colectarea unor asemenea recipiente în vederea reciclării să fie mult înlesnită. Un reprezentant al firmei producătoare a apei minerale EVIAN afirma că, întrucît cuvîntul *compactable* nu există în dicţionarele limbii franceze, iar firma în numele căreia vorbea a fost cea dintîi care l-a folosit pe etichetele produselor sale, concurenţa nu are dreptul legal de a face acelaşi lucru, în caz contrar urmînd să suporte consecinţele de rigoare. Ceva ca o presimţire m-a îndemnat să deschid „Dicţionarul de neologisme“ al limbii române (ediţia a III-a, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1978), unde, la pagina 235, am găsit, fără prea mare surprindere, cuvîntul *compactabil*. Şi nu mă pot împiedica să visez, cu un anume regret, la prioritatea mondială pe lîngă care am trecut senini acum aproape un sfert de veac. Era de ajuns ca marca BIBORŢENI, de pildă, să-şi îmbutelieze apa în recipiente din plastic... (**D. S.**)

● Reportaj din Timişoara, transmis nu demult pe TVR 2: familia Czine, scoasă dintr-o casă naţionalizată, a fost primită, temporar, într-o curte unde şi-a încropit adăpost într-o cocină părăsită, cîrpind-o cu folii de plastic şi cartoane. Vigilente, autorităţile locale au luat măsuri: oamenii care au oferit găzduire în curtea lor celor rămaşi pe drumuri au fost amendaţi cu 450.000 lei, iar familia Czine trebuie să plătească o amendă de 150.000 lei „pentru că locuieşte în cocina porcului *fără forme legale*“ (s.n.). Probabil fiind absent de la domiciliu, porcul nu şi-a dat acordul atunci cînd s-a pus problema „restrîngerii“. Dar care ar fi fost „formele legale“ necesare intrării oamenilor într-un asemenea spaţiu? (**T. C.**)

● Într-o scurtă convorbire, transmisă duminică seara la PRO TV, despre provincialism, izolaţionism şi „ispita inocenţei“, dl Emil Constantinescu îşi tutuia interlocutorii – Václav Havel şi Nicolae Manolescu – deşi aceştia i se adresau protocolar. Pesemne pentru destinderea atmosferei... (**S. S.**)

AICI SÎNT DETURNĂRILE DVS. DE VICTIME

● Deşi nu sînt neapărat un adept al personajului, nu mă pot abţine să aplaud campania electorală a lui Traian Băsescu (de fapt, aşa cum se obişnuieşte, de campania lui electorală e prea puţin responsabil el însuşi, cît agenţia de publicitate care i-o organizează – îmi pare rău că nu ştiu despre ce agenţie e vorba!). Pentru prima dată în arena luptei politice apare un alt tip de discurs: nu grav şi apocaliptic, aşa cum se întîmplă în mai toate cazurile – atunci cînd nu e pur şi simplu lemnos, ca prelungire a vechiului discurs de activist PCR –, ci ironic şi autoironic. Afişele cu poza „într-un ochi“, ardeiul iute, parafrazele după „Aici sînt banii dvs.“, „sondajele obiective“ semnate de Mihai Stănescu etc. sînt o bună contrapondere pentru afişele sumbre, cum sînt cele ale lui Vosganian sau Pădure. Şi, în orice caz, umorul campaniei lui Băsescu e de o mie de ori mai de preferat tonelor de umor involuntar produse de ceilalţi candidaţi. (**C. P.-B.**)

● „Deturnările de fonduri sunt din ce în ce mai frecvente în România. Aceste infracţiuni, datorită lacunelor legislative, au devenit adevărate tranzacţii financiare“ – scrie în *Ziua* din 22 mai. De fapt, e taman invers: tranzacţiile financiare (operaţiuni cît se poate de banale) se transformă, uneori, în deturnări de fonduri. Dar, pentru gazetarul român, nu totdeauna sensul cuvintelor e limpede ca bună *ziua*. (**M. V.**)

● Iritaţi de comparaţia dintre cazul Dreyfus şi afacerea Costea, Nicoleta Savin şi Dan Badea de la *Evenimentul Zilei* scriu (18 mai): „Aşadar onoratul domn Costea n-are în comun cu victima Dreyfus, invocată în interviul de la PRO TV, decît cetăţenia israeliană“. Victima Dreyfus nu putea să fie cetăţeanul unui stat înfiinţat la 13 ani după moartea sa; e mai degrabă de crezut că nu au nimic în comun. (**M. B.**)

SCRISOAREA UNUI OM OBSCUR DE LA FILIAŞI UNITED, PĂCĂLIT DE UN SENATOR STRADAL, CU VEDERE SPRE LINIA FERATĂ

● Am găsit ieri în cutia poştală o scrisoare de la... Sorin Oprescu, candidat la Primăria Capitalei. Scrisoarea începea aşa: „Distinse cetăţean, nu-ţi scriu ca să-ţi cerşesc votul...“, după care trecea la prezentarea pe scurt a platformei electorale. Printre altele, „Programul de siguranţă a cetăţeanului (delincvenţa stradală, cartierele de romi şi furturile)“. Incorectitudinea parantezei e agravată în finalul scrisorii: „voi limita intrarea în Bucureşti (pe criterii de venit, profesie şi referinţe comunitare)“. În curînd, dacă dl Oprescu va cîştiga alegerile, Bucureştii vor deveni un oraş locuit numai de bărbaţi albi, chirurgi cu venit mare şi referinţe comunitare excelente. (**C. M.**)

● Într-un obscur sat de munte, un individ umbla cu nişte materiale electorale sub braţ. Cam cu fereală. Am constatat că era vorba de un obscur partid *naţional*. Individul s-a apucat să lipească afişe la magazinul sătesc. Avea mustaţă şi o haină de piele de pe vremuri. Surpriza a venit cînd afişul s-a întins şi figura candidatului la primărie a putut fi văzută în întregime. Era chiar cel care lipea afişul. Un om cu nume la fel de obscur ca şi al satului şi al partidului pe care-l reprezenta. Obscur şi pentru propriii consăteni (cum aveam să aflu). Îşi făcea singur campania electorală. Democraţie. (**A. M.**)

● Acum două săptămîni, cînd scriam despre gara oraşului Filiaşi, nu bănuiam că adevăratul spectacol nu era în gară, ci în inima urbei: 417 locuitori ai Filiaşului candidează pentru posturile de consilieri ai primăriei, iar pentru biroul primarului se bat electoral alţi 18 *filieşeni* (v. *Adevărul*, 22 mai a.c.). Cum numărul cetăţenilor cu drept de vot este în jur de 14 mii, rezultă că Filiaşul are 1 candidat la fiecare 32 de votanţi. Să tot alegi! (**A. C.**)

● Ne facem o elementară datorie informîndu-ne cititorii că acel cetăţean bulgar Marin Zdravkov – despre a cărei cerere de a-şi schimba numele în Manchester United, echipa sa favorită, am relatat la timp – nu a încremenit în proiectul său şi a obţinut, printr-o decizie a unui tribunal din Sofia, ca din anul 2000 înainte lumea să-i zică Manchester United. Niciodată mai prejos de vecinii noştri de peste rîu, de ce ar fi imposibil ca să avem şi pe islazurile noastre, în curînd, un Rapid Ionescu, un Dinamo Popescu? (**R. C.**)

● Editura, pentru copii, *Om bogat, om sărac* îşi ia prea în serios titlurile publicate, confundînd realitatea cu ficţiunea. Volumul *Ursul păcălit de vulpe* îşi păcăleşte cititorii naivi la fel ca în poveste: sub coperta elocvent desenată se ascunde *Neghiniţă*, gîndul oamenilor şi aventurile lui. Nici urmă de urs sau vulpe. (**I. P.**)

● Florin Călinescu este un om viteaz, un curajos autentic. Se poate cineva îndoi de acest lucru, atunci cînd H.-R. Patapievici ridică mîna ca la şcoală pentru a opri iureşul atotştiutor, pentru a putea spune măcar ceva în emisiunea la care a fost invitat? Şi ce curajos a fost Florin Călinescu cu sfioasa Smaranda Dobrescu, i-a zis-o verde-n faţă. Sau ce mîndri am fost cînd acelaşi Florin Călinescu dădea lecţii ambasadorului Franţei. Un adevărat român. Şi ce reuşit a fost în emisiunea cu domnul senator poet preşedinte Corneliu Vadim Tudor. Vai, ce îndrăzneală a avut Florin Călinescu să rîdă la glumiţele senatorului, să ridice mîngea la plasă ideilor care zburdă în mintea preşedintelui. Pe scurt, după ce i-a arătat lui Patapievici că intelectual este ăla care vorbeşte mai mult (să vă intre la cap, bă), Florin Călinescu ne-a arătat acum că deştept nu este cel care vorbeşte mai puţin. Şi încă ceva, serios de data aceasta: CNA ar fi trebuit să se autosesizeze după declaraţiile explicit rasiste la adresa romilor ale celor doi tribuni. (**C. G.**)

● Pe lîngă filme, două lucruri încerc să nu ratez la Cannes: cronicile cotidiene ale lui Denis Parent – în *Le film français* – şi Nick Roddick – în *Moving Pictures*. Primul înţeapă tot ce mişcă sub palmieri cu seringa cu vitriol, în rubrica lui intitulată „Drapelul negru flutură pe Croazetă“ (de pildă producătorii; cînd se-ntîlnesc la Cannes, îşi spun chestii de genul: „Am o asistentă-bombă“, „E ultimul an cînd mai vin“, „Am vedere spre linia ferată“ sau „Ne vedem la Paris“). Din ultimul, iată două aforisme despre petreceri: „Încercaţi să evitaţi party-urile la care e prea multă lume sau prea puţină: cele din urmă sînt aşa dintr-un motiv foarte logic, fie pentru că nu e nimic de mîncat sau băut, fie pentru că eşti obligat, pînă să ajungi să mănînci & să bei, să asculţi o lungă prezentare urmată de o masă rotundă despre viitorul cinematografului baltic“; „Party-urile de la Cannes sînt puse la cale de oameni de 30 de ani care angajează oameni de 20 să distreze oameni de la 40 în sus...“ (**a. l. ş.**)

Opţiune, adaptare, acord

– convorbire cu prof. Paul STAHL, sociolog, directorul Institutului de Studii Sud-Est Europene –

Ca să trăim prost nu avem nevoie de nici un model. Cineva care duce astăzi la noi o viaţă mizeră nu se raportează la sărăcia din Africa sau din India ca la un exemplu de existenţă de care ar fi ispitit cumva, din cine ştie ce motiv. Modelul presupune o ţintă raţională şi implică ideea de succes, de prosperitate şi civilizaţie. Dar, totodată, ideea de supunere la nişte norme şi rigori necesare progresului. În general, cine aspiră să imite un exemplu de reuşită, nu-şi pune problema lipsei de originalitate; cînd României i s-a spus „Belgia Orientului", iar Bucureştilor „Micul Paris", ne-am simţit flataţi de comparaţie şi nicidecum stînjeniţi că vrem să copiem ceva. Fiindcă odată omologat, un model de succes te diferenţiază, şi îşi impune deci, propria sa originalitate. Dar cum devii original copiind experienţa altcuiva? În ce-ar consta secretul succesului: în opţiunea pentru un anumit model, în adaptarea lui, în găsirea acordului subtil între ceea ce eşti şi ce-ţi propui să ajungi? Am pus cîteva întrebări legate de această temă profesorului Paul Stahl, directorul Institutului de Studii Sud-Est Europene.

Factori de atracţie

Stimate domnule profesor, un model de succes presupune notorietate, putere, bunăstare, reuşita cuiva în plan social. Ce este necesar pentru impunerea lui?

Cînd ne referim la succes, putem vorbi de reuşita unei persoane sau a unei acţiuni, a unui eveniment cultural, spre exemplu; şi într-un caz şi în celălalt succesul depinde de ecoul pe care-l stîrneşte în societate. Există totdeauna o corespondenţă între ceea ce propune sau realizează cineva şi ce aşteaptă societatea de la el. Dar cu asta n-am rezolvat totul, pentru că în aceeaşi măsură în care corespondenţa cu un anumit grup îţi asigură succesul, îţi asigură, deopotrivă, şi insuccesul cu alte grupuri. Mă gîndesc la experienţa tinerilor noştri din secolul XIX, mai ales a celor din familiile de boieri, plecaţi la studii în Occident. Ei asimilează ştiinţa de carte de acolo, sînt atraşi de curentele politice de acolo, şi cînd se reîntorc în ţară, întîi „bonjuriştii" şi, mai tîrziu, alţi tineri români, tot legaţi de Occident, ideea lor e „să facem şi la noi ceea ce am văzut acolo, în ţările civilizate". Fenomenul s-a petrecut nu numai în România, ci şi în Bulgaria şi în spaţiul iugoslav. S-au adoptat atunci codurile de legi din Apus, s-au luat ca model dreptul roman, dreptul lui Napoleon, codul belgian, codul austriac, codul italian. Dar în toate aceste ţări care au preluat legislaţia europeană, existau forme de proprietate devălmaşă, ţăranii trăiau în alte forme de viaţă care erau foarte puţin sau chiar deloc cunoscute celor tineri şi dornici de progres.

În devălmăşie existau modele proprii de succes?

Existau, fără îndoială. Între o ideologie importată din Occident şi o mentalitate a oamenilor de aici s-a născut o opoziţie explicabilă, desigur, chiar dacă ideologia în chestiune a fost benefică: a marcat momentul 1848, în Ţările române, Independenţa, a dus la democraţie. Un model importat – şi care se potrivea cu ţara noastră numai într-o oarecare măsură la acea epocă – nu s-a impus cu uşurinţă ca unul de succes, deşi era bun.

Modelele de succes se bucură de autoritate chiar dacă nu sînt direct legate de putere: de ce?

Cer scuze pentru formula mai lejeră: autoritatea are succes în tot, pînă şi în dragoste. Bogăţia, prestigiul, puterea sînt factori mari de atracţie. Adesea aspiraţia spre modelele de reuşită, dorinţa de identificare imediată cu ele, merge spre ce-i mai uşor: te îmbraci aşa cum se îmbracă un om care a avut succes, ca să ai şi tu succes. Gabriel Tarde, un sociolog francez de la începutul secolului, preocupat şi de modă, a descris acest fenomen universal în cartea sa „Legile imitaţiei". Dar nici el, nici Neuman, care vorbea despre „bunuri culturale decăzute", referindu-se la felul cum modelele trec de la clasa superioară la nivelele de jos, nu lămuresc, după părerea mea, un aspect important al chestiunii. Atunci cînd te hotărăşti să imiţi ceva, sigur că o faci urmărind succesul, dar, deopotrivă, şi pentru că acel ceva pe care-l ai în vedere ţi se şi potriveşte puţin. Atunci nu se mai cheamă că l-ai copiat, ci l-ai adaptat. Aş aduce aici un exemplu: casele noastre care îşi iau ca model palatele domneşti sau mînăstirile cu foişoare. Ele se răspîndesc, apoi, la o serie de conace boiereşti şi, pe urmă, la unele case de ţărani. Putem urmări, în linii mari, acelaşi stil, dar care, de fiecare dată, este adaptat la condiţia socială şi materială a celui ce se hotărăşte să-l adopte.

Condiţia reuşitei în imitarea unui model de succes este adaptarea sau, mai bine zis, adecvarea?

Nu poţi să te fereşti de tot ceea ce este nou şi atrăgător, dar cînd primeşti ceva trebuie să ţi se potrivească.

Mobilitate, ritm, sincronism

Putem vorbi de sincronismul „modelelor de succes" în perioada interbelică? Aveam, în epocă, aceleaşi modele ca societatea franceză, de exemplu?

Aveam, dar nu toate erau de consistenţă. Lucru firesc, fiindcă şi atunci se imita destul de mult şi adeseori fără alegere cumpănită. Dar au existat şi oameni a căror gîndire s-a bazat pe realităţile de la noi – şi mă refer în primul rînd la şcoala sociologică a profesorului Dimitrie Gusti, al cărui elev sînt, ultima promoţie. În general, însă, şi în perioada interbelică lucrurile foarte noi, unele constituind modele de succes, erau adoptate dacă erau simplu de imitat.

Rapiditatea schimbărilor poate fi în principiu un semn bun, dar mobilitatea socială nu ne-a adus totdeauna binele. În anii '50, bunăoară „modelele de succes" respectau, programat, criteriile antiselecţiei: mulţi dintre directorii intreprinderilor abia se alfabetizau, preşedinţii gospodăriilor colective nu se recrutau dintre ţăranii harnici ş.a.m.d. Anii '80 au impus ca modele de succes tipii exclusiv obedienţi şi bănuitori. Credeţi că aceste modificări ale exemplelor de reuşită mai au trecere şi azi?

Există un succes al dezvoltării normale, după cum există şi un succes dictat de sus, de ordine precise. Acesta nu depinde de acceptarea sa spontană, ci de intervenţia autorităţii/puterii. Depinde de cei care îţi asigură postul, casa, îmbrăcămintea etc. Aceasta naşte o distincţie netă între succesul spontan şi cel dirijat.

Succesul dirijat ar fi specific sistemelor totalitare?

Da, dar şi în alte sisteme lucrurile se mai amestecă. Evident că în dictatură totul este dirijat; proporţional, acolo, partea dirijată a unui succes este preponderentă. Dar şi în societatea de azi, şi nu numai la noi, există anumite condiţionări. Dacă vrei să obţii bani din Occident propui anumite teme, dar nu orice temă, chiar dacă este interesantă, are parte de sprijin. În domeniul cercetării, teme de succes sînt acum cele referitoare la minorităţi şi la rasism, esenţiale pentru viaţa noastră şi pe care trebuie să le cunoaştem în diversitate şi să le studiem în profunzime. Ele au ecou. Dar mai există şi numeroase alte teme de cercetare în domeniul social care au nevoie presantă de bani şi nu-i obţin.

Plecarea din ţară, atît de tentată pentru tineri mai ales, garantează un „model de succes" pe alte meleaguri?

Cum ar putea oare să garanteze aşa ceva? Simpla plecare din ţară n-are cum să-ţi asigure în chip precumpănitor succesul. Dar nici aici răspunsul nu se poate da într-o singură direcţie. Lucrurile sînt amestecate. Care-i cel mai mare autor de teatru român, la finele secolului XX? Eugen Ionescu – plecat în Franţa. Cel mai mare muzician român? Enescu – plecat şi el, ca şi Dinu Lipatti sau Constantin Brăiloiu, ilustrul nostru muzeograf şi folclorist, atît de profund legat de Paris. În acelaşi timp, Dimitrie Gusti şi tatăl meu, H. H. Stahl, deşi li s-au oferit catedre universitare la New-York, au refuzat să plece. Nu-i greu să pleci: eu am fugit din România în 1969, dar nu m-am rupt niciodată de ţară. Am fost profesor la Sorbona, dar, după căderea regimului comunist, am considerat că locul meu este în România şi-am venit înapoi. Acum, cînd nu mai e vorba de emigraţie politică, iar elementele valoroase nu mai sînt nevoite să părăsească ţara fiindcă aici nu pot să-şi exprime valoarea, ar fi de aşteptat ca în societatea noastră să avem o varietate de „modele de succes". În ştiinţă, însă, e nevoie de bani mulţi şi dacă ţi se asigură condiţii în altă parte, te duci să-ţi valorifici talentul. Dar nu se ştie niciodată dinainte dacă vei avea neapărat succes.

Credeţi că modelele de succes selectate astăzi, la noi, sînt cele ale unei societăţi democratice?

E o întrebare capcană. Dacă observăm partidele politice – majoritatea merg spre democraţie şi aleg valorile lumii moderne, civilizate. Progresul României nici nu poate fi închipuit altfel. Dar tentaţia spre o extremă sau alta n-a dispărut. Ruperea violentă de comunism, în decembrie '89, a fost momentul nostru de succes, în opinia internaţională; atunci părea că ne vom reintegra în societatea democratică fără mari dificultăţi. Or, ce s-a întîmplat? Avem poziţie geostrategică bună, dar restul? Mă gîndesc la perioadele faste ale istoriei noastre epoca lui Carol I şi anii interbelici. Şcoala sociologică a lui Gusti se afla în plin avînt, cuvîntul de ordine era să cunoaştem în amănunt realitatea noastră şi să facem România Mare o ţară cum trebuie. „Modelele de succes" presupuneau, implicit, patriotismul. După primul război, e drept, au apărut şi extremismele, dar existau şi oameni care credeau responsabil şi realist în destinul României. Acelaşi imbold trebuie să ne anime şi pe noi, acum, cînd facem teorii despre viitorul României, cînd vrem să adaptăm ceea ce ni se potriveşte. Cred că, în momentul de faţă, modelele de succes de la noi suferă de incapacitatea de a alege tipul de reuşită adecvat: pericolul cel mare ar fi să se lepede complet de tradiţie ori să se bazeze numai pe ea, sau să imite orbeşte modelele venite dinafară.

Adecvarea

De ce credeţi că majoritatea „modelelor de succes" sînt privite astăzi cu ostilitate? De ce par dubioase şi sfidătoare semenele succesului: casele, maşinile, carierele?

Într-o ţară cu o sărăcie ca a noastră, dacă te uiţi la numărul de vile de lux care s-au ridicat peste tot, nu se poate să nu-ţi pui întrebarea – de unde banii? Dar asta se poate observa şi în Italia şi în Iugoslavia, unde abundă vilele luxoase în care oamenii nu locuiesc însă, ci îşi duc viaţa într-o căsuţă alăturată, modestă. Se poartă cu casele arătoase, pentru care au muncit din greu, cam cum se poartă ţiganii. Mai nou, şi romii bogaţi îşi ridică palate cu zeci de camere şi cu turnuleţe, deşi tot într-o odaie se înghesuie toată familia. Fenomenul acesta de masă e încă şi mai izbitor la ţară, unde se construiesc case ce nu corespund nici nevoilor nici posibilităţilor celor care le-au ridicat. Înainte, casa era legată direct, funcţional, de viaţa omului şi corespundea, în acelaşi timp, cu gîndurile, cu credinţele sale spirituale, cu un întreg univers. În mentalitatea veche românească, a ţăranului îndeosebi, ca să ai un destin complet trebuia să te căsătoreşti, să ai copii, să duci o viaţă cinstită, ca să fii sigur că ajungi în rai „pe lumea cealaltă", unde îţi regăseşti familia, satul, comunitatea cunoscută.

S-a modificat acest model în lumea noastră de azi?

Esenţial, nu. Să fii sănătos, să ai bani, să ai un serviciu (o sursă de venit) şi, de la un anumit nivel, să te cunoască lumea – astea par a fi cele mai de evocate.

Într-o societate bazată pe economia de piaţă, pe iniţiativa particulară şi, implicit, pe competiţie şi concurenţă – lucruri relativ noi pentru lumea românească în tranziţie, succesul individual, deşi necesar şi perfect posibil, pare totuşi ceva necurat.

N-ar trebui să fie. Există în momentul de faţă tehnici bine puse la punct pentru multe domenii de succes: în comerţ afli ce poţi să vinzi cu profit şi unde, în politică unde să spui cutare lucru şi cum, unde are succes cutare propunere şi la ce public merge un anumit tip de mesaj şi termeni etc. Toate acestea pot fi învăţate, nu să mergem doar pe principiul „lovituri de teatru" – care face din orice succes ceva sfidător şi dubios. Sfidare există şi în societăţile unde lumea, fără a fi bogată, are totuşi ce-i trebuie – dar parcă nu atît de evidentă ca la noi. Nu se poate să treci nepăsător, fericit de propria reuşită, pe lîngă bătrîni care cerşesc patetic, pe lîngă oameni care literalmente mor de foame, tot mai mulţi din nefericire.

Cred că moştenim din epoca anterioară, din comunism, şi o anumită viziune bizară despre succes. Mă refer aici la un obicei, văzut în special în provincie: oameni săraci, umili, care-şi construiesc cavouri impunătoare. Moda a apărut cam prin '70 cînd cimentul şi marmora erau materiale deficitare. Se fura masiv de la blocuri; casa putea să fie cum o fi, numai cavoul să arate superb. Trăieşti mizerabil ca să mori fastuos. Cum comentaţi?

Nu numai la noi, după cel de al doilea război mondial, dar mai ales după ce s-a instalat comunismul, în Bulgaria, în Iugoslavia, în România au luat amploare practicile legate de moarte. Aceste trei ţări au cunoscut o evoluţie paralelă: obiceiurile legate de naştere au dispărut, în parte, botezul era interzis sau prost privit în orice caz. Căsătoria a mers: s-a amestecat vechea tradiţie cu elementele noi, dar moartea s-a dezvoltat. Dacă am sta să amănunţim lucrurile, s-ar putea să existe şi explicaţii mai profunde. Dar cred că fenomenul a luat extindere poate şi fiindcă propaganda comunistă privitoare la înmormîntare a fost cea mai slabă. Întristător „model de succes" – totuşi! Spune ceva despre vremea prin care am trecut.

A consemnat Tita CHIPER

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: dilema@fcr.algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Tita CHIPER
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

Anul VIII
nr. 381
2-8 iunie 2000
16 pagini 3000 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Fani, suporteri, militanți

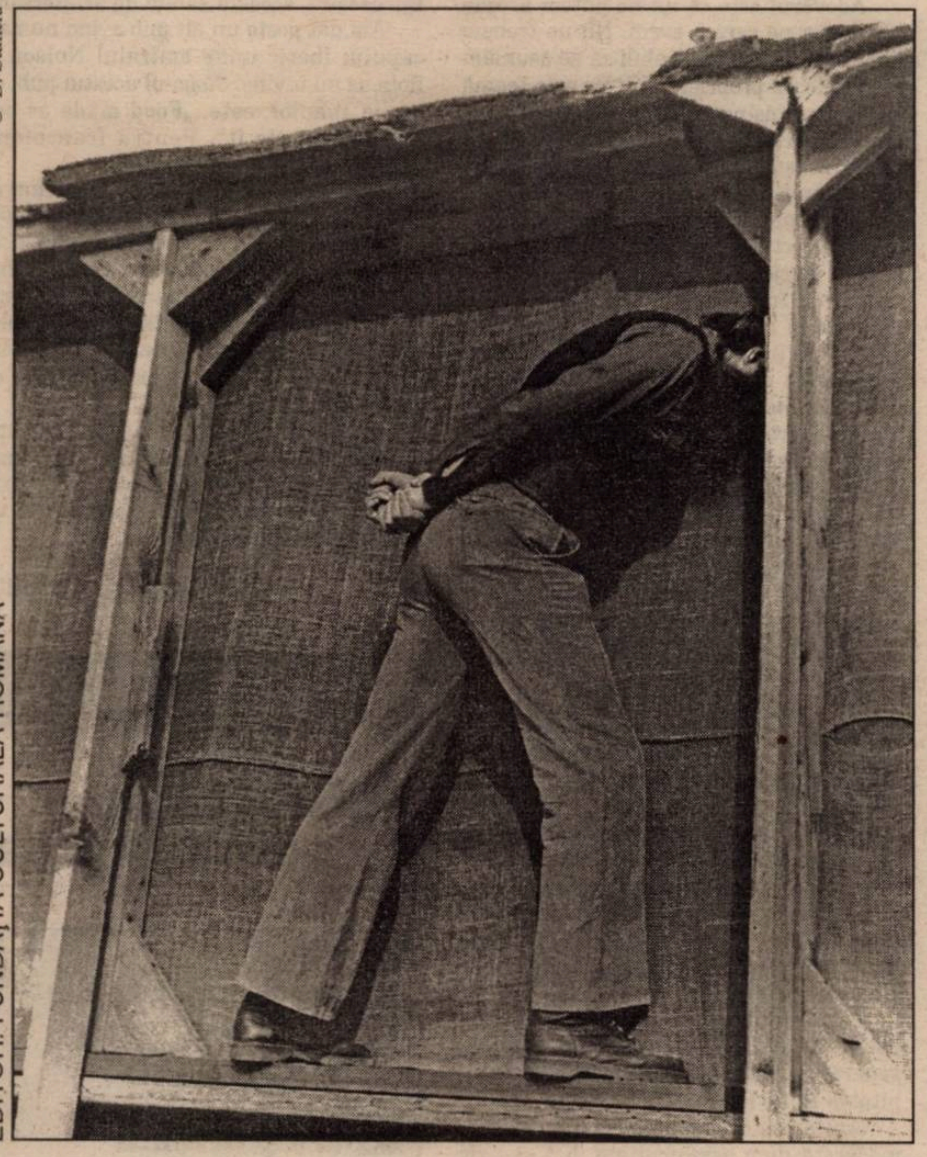

© D. Stanciu

EDITOR: FUNDAȚIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

„Fără doar și poate, e prea mult nord *în mine pentru ca să fiu vreodată omul deplinei adeziuni.“*

André BRETON

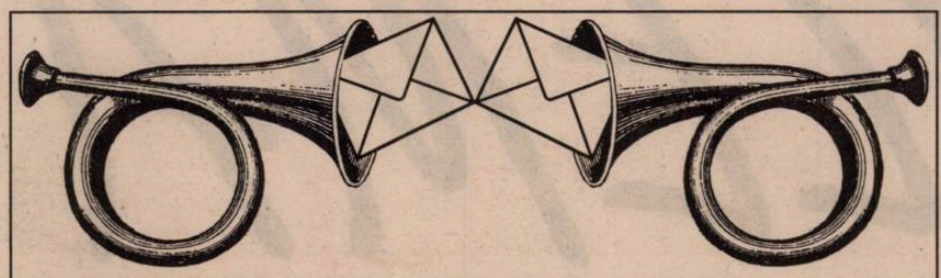

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 378: „*Piaţa Universităţii*“

Despre articolul lui A. Cioroianu

...dacă n-aţi fi, nu v-aş scrie...

Deşi eram tînăr-tînăr cînd am citit „Desculţ“ de Zaharia Stancu, o îndoială mă încerca aflînd că boierul îi obliga pe ţărani să-i culeagă via cu botniţe pe cap. Şi i-am spus tatei care, privindu-mă de parcă atunci m-ar fi văzut prima dată, a decretat: „mă, pe tine cititul te prosteşte – să le mai laşi dracului de cărţi“.

(Deşi, mai tîrziu, citisem că şi Marin Preda, om al locurilor apropiate, şi-a exprimat îndoiala, e-te, al dracului, cu botniţe; dilema rămîne...)

...Ultima *mea* dilemă se păstrează şi la peste 48 de ore după ce am citit articolul dlui Adrian Cioroianu din *Dilema* nr. 378. Aşa o fi? Am descoperit vinovaţii? Deşi, după titlu, parcă-parcă, se făcea o aluzie la o „occidentalizare“ în desfăşurare.

„Ei bine, mi se pare că (...) şi acei tineri ce mimau hăhăind obscenităţi *urbane* – şi cei asemeni lor, (...) – constituie o piedică mai mare, pe drumul occidentalizării ţării, decît rechinii (sau ştiucile) pe nume Bivolaru, Luţu sau oricare alţi prinţişori ai fraudei.“

Mi se pare mie sau nu vedem cadavrul din dulap?, căci „Bivolaru, Luţu sau oricare alţi prinţişori ai fraudei“ sînt deja bine în Occident. Doar n-am descoperit noi, românii, hoţia, frauda, scenele obscene, deturnarea de fonduri ori falimentarea băncilor – se practică şi la ei, acolo. „Eterna şi fascinanta Românie“, „cazul Costea“, par trase la indigo de la alţii, mai evoluaţi. Că la ei justiţia e altfel decît a noastră, nu e vina celor „coborîţi din tren“ ori a celor „5-6“. Sau e şi a lor. Dar, BUG Mafia, Vacanţa Mare... fac artă? şi ajută cu ceva pentru occidentalizarea României?

Întrebările mele nu sînt răutăţi – sînt dilemele mele. Mă consider nu un marginal, ci un înstrăinat de partea tuturor.

La greva din învăţămînt, cînd auzeam pe cîte unul „ce mai vor şi ăştia, să facă şcoală, nu să ceară bani“, parcă auzeam din nou „noi muncim, nu gîndim“. Apoi, am citit ce scria un artist plastic (pe care îl respect) în urma unor greve şi aducînd aminte clasei muncitoare să nu mai ceară salarii căci, pe timpuri, „se căca pe ea de frică“. Am citit opiniile emoţionale ale altui intelectual pe care-l respect şi care ar fi vrut, ca să fim la nivel occidental, ca nu toţi proştii să aibă drept de vot...

„Cei coborîţi din tren“ şi „cei 5-6“ nu i-au citit nici pe cei de mai sus şi nici articolul dlui Adrian Cioroianu, dar vor privi la tv, la... Vacanţa Mare de exemplu, ori la alţii sau, de ce nu?, la Tucăşou. Şi vor învăţa drumul spre occidentalizare.

Era o expresie (n-am mai auzit-o/citit-o) „avem conducătorii pe care-i meritäm“. Mi-e teamă să nu apară un glumeţ care să spună „şi intelectualii pe care ni i-am format“. Poate fi doar dilema mea.

...Parcă aud o voce de undeva „lasă, te-ai inflamat“. Posibil. „Şi n-ar trebui să te preocupe orice.“ Poate. „De ce nu îţi vezi tu de treaba ta?“ O fi. „Ce-ai tu în comun cu cei coborîţi din tren?“ Chiar nimic. „Ori cu cei 5-6?“ Pur şi simplu îi dispreţuiesc. „Şi atunci?“ Nu ştiu.

O derută totală, pe timpuri: „ce dracu de societate egală e asta?“ şi apoi: „ce democraţie, ce capitalism e ăsta?“.

Mă sperie cadavrul din dulap şi pisica moartă aruncată în curtea vecinului, descifrez tot mai greu desenul din covor şi dilemele mi se înmulţesc. A dracului viaţă, şi nici n-am avut bani de-o bere cînd am terminat *Dilema*.

Victor BALINTONI
Aleea Vişinilor, 4
Lugoj

Nr. 375: „*Hyde Park*“

„Normal romanian beauty“ – e o utopie?

Stimată redacţie,

Aş dori ca prin intermediul dumneavoastră să-i răspund domnului Alin Cristea, inventatorul utopiei „normal romanian beauty“, cel care mi-a adresat o scrisoare publicată în nr. 375, „Hyde Park“.

Vă citesc şi vă iubesc.

Adrian POPESCU
Dacia 84, bl. 21, sc. B, ap. 12, 2200
Braşov

Domnule Alin Cristea,

Mulţumindu-vă pentru aprecierile pe care mi le-aţi adresat şi pe care nu ştiu în ce măsură le merit, îmi permit să vă parafrazez şi să exclam la rîndul meu: „Ce frumoasă ar putea fi ţara mea!“. Dacă am putea avea un cuvînt de spus eu şi dumneavoastră şi toţi cei pentru care „normal romanian beauty“ – aşa cum minunat spuneţi – reprezintă sensul firesc de a trăi.

Din păcate, retraşi în scîrbă, privim cu neputinţă savantă din turnurile noastre de fildeş, cum viaţa ne este batjocorită de fel de fel de măscărici politici, de profitori şi parveniţi, pentru care „normal romanian beauty“ sînt cuvinte lipsite de conţinut, bune eventual pentru etichetat naivii incorijibili.

Din cînd în cînd, descoperim cu uimire că nu sîntem singuri, că mai există OAMENI cu care ne asemănăm. Ne mirăm şi ne bucurăm. Cercul în care ne mişcăm şi gîndim este însă necunoscut sau de neînţeles celor pentru care „normal romanian beauty“ înseamnă anormalitatea. Sîntem în siguranţă, nimeni nu ne bagă în seamă. Putem vorbi şi gîndi liniştiţi, nu vom fi deranjaţi...

Sînt disperat. Trăiesc printre muncitori de peste 25 de ani şi cred că am reuşit să-i cunosc destul de bine. Nu mă sperie incultura sau nivelul scăzut al educaţiei lor, dar mă înfior cînd îi aud pe foarte mulţi că la viitoarele alegeri vor vota pentru C.V. Tudor. Deznădăjduit, îmi vine să urlu: „Ce ţară-i asta, unde e normalitatea şi unde e frumuseţea?“. Şi poate că mă veţi condamna, dar cîteodată, descurajat, ruşinat dar sincer, spun şi eu ca Sabin Gherman: „M-am săturat de România“.

Aveţi dumneavoastră argumente care să-mi demonstreze că greşesc?

Cu deosebită stimă,

Adrian POPESCU

Fără te(a)mă

„Înainte eram orbi, acum sîntem copii“

La orice colţ de stradă, zilnic, auzi voci plîngăreţe şi jalnic nostalgice, regretînd vechiul regim, vremurile cînd „o duceam mai bine“, cînd aşteptam lipsiţi de griji să ne dea statul tot ce aveam nevoie, sau tot ce considera statul că avem nevoie. Şi ce zic ele?

Că pe atunci aveam un serviciu sigur, aveam concediu de odihnă la mare, aveam spectacole şi brigada artistică a întreprinderii, aveam defilare, şedinţe de partid şi întreceri în muncă, serbări cîmpeneşti, aveam casă, aveam şi bani, aveam... Sau, mai potrivit ar fi să înlocuim cuvîntul „aveam“ cu „ni se da“. Într-un cuvînt, eram fericiţi. Cineva „acolo sus“ veghea la liniştea noastră, avea grijă să nu cumva să credem că ne lipseşte ceva. Cum se ivea vreo nemulţumire, se zbătea pînă ce o alunga: anihila elementele perturbatoare care o provocaseră sau îţi spunea că e foarte rău ceea ce vrei şi nu îţi este necesar, sau că e dovadă de imperialism şi că „duşmanii clasei muncitoare“...

Iar acum? Acum nu ne mai permitem un concediu, un spectacol, avem, oricum, televizor. Nu mai avem iluzia fericirii, nu ne mai poartă nimeni de grijă, nu ne mai trimite să ne relaxăm la mare, nu mai avem brigadă, nu mai avem defilare şi nici nu mai sîntem duşi la adunat recolta rămasă pe cîmp, nu ne mai felicită nimeni că am depăşit *planul* şi nici nu mai sîntem *eroi* ai clasei muncitoare (de fapt, muncitorul român este o specie pe cale de dispariţie) sau fruntaşi la învăţătură, nu mai sîntem pionieri şi apoi utecişti ai patriei, nu-i mai pasă nimănui de noi, nu mai contăm, decît scriptic, din patru în patru ani.

Adevărul este că nu ne putem asuma libertatea pe care o avem. Nu ne trebuie libertate, sîntem incapabili să ne asumăm răspunderea propriei vieţi. Ne este teamă să fim noi înşine şi să fim liberi. E mult mai simplu să fii fericit (atît cît poate fi un om) cînd eşti sclav, mai ales că nici nu realizezi faptul acesta de a fi sclav şi eşti practic inconştient şi deci iresponsabil. De aici şi „efectul de turmă“ atît de bine exploatat de către unii (vezi cazul Caritas şi euforia Bingo TV). Cineva, acolo, se gîndeşte la noi, ne arată calea spre „fericire“, fericire care a devenit în prezent echivalentă cu „a avea bani“. Românii au devenit o *masă* dezorientată, vulnerabilă şi, deci, foarte uşor de manipulat. Dintr-un sclav aproape fericit, românul a devenit un om liber care nu ştie la ce-i foloseşte libertatea, nu are ce face cu ea, şi-o calcă în picioare şi o dă primului venit care-i promite o lume paradisiacă, dacă nu ca în trecut, cel puţin cu telenovele şi bani cîştigaţi la bingo sau mai ştiu eu unde. Practic, nu s-a schimbat nimic. Oamenii sînt la fel de ignoranţi ca şi în trecut.

La revoluţie s-a schimbat doar direcţia, oamenii sînt însă aceiaşi, stînd cuminţi pe locurile lor din trenul care-i duce acum spre o libertate nedorită în realitate. Sîntem aceiaşi sclavi – atunci fericiţi (repet, atît cît ne permite condiţia de om să fim fericiţi), acum în căutarea unui stăpîn care să ne ia viaţa în mîinile sale, să ne absolve de responsabilitate, care să împartă zîmbete îngăduitoare şi să ne pupe părinteşte fruntea, alungînd orice gînd care ar umbri-o.

Ăştia sîntem, un popor de sclavi, incapabili să ne depăşim condiţia. Poate doar generaţiile viitoare să aibă curajul şi demnitatea să fie libere.

Am prins o emisiune TV de cultură, moderată de o personalitate, hai să-i zic totuşi, din cultură, deşi este implicată şi în politică. Avea invitaţi pe cîţiva artişti din Serbia care o „rupeau“ binişor pe româneşte şi cunoşteau destul de bine cultura noastră. S-a vorbit despre „îngerul“ Nichita, despre Brâncuşi, despre „Luceafărul poeziei româneşti“, despre „Meşterul Manole“ ca elemente fundamentale şi piloane ale culturii româneşti. Atunci mi-am dat seama că nimic nu s-a schimbat. Sîntem sclavi ai aceloraşi stăpîni. Nici nu poate fi vorba de libertate. Acolo sus sînt destui care ne poartă de grijă şi ne bagă în ciocurile noastre deschise larg, de pui flămînzi, pe lîngă toate celelalte, şi o cultură automatistă, în sloganuri şi clişee expirate. Şi aşa înghiţim tot ce ne pică.

De aceea prind toate acţiunile şi emisiunile TV lacrimogene gen „Surprize...“ şi megaconcursurile cu premii de miliarde.

Ignoranţa este cuvîntul-cheie care caracterizează perfect starea de fapt a românilor, stare ce duce la un comportament sclavagist. Înainte eram orbi, acum sîntem copii.

Şi, ca să rămîn în acelaşi ton, am să folosesc în loc de concluzie un, hai să spun, clişeu: fiecare popor îşi are conducătorul pe care îl merită, sau atîta libertate cîtă poate duce.

Carmen PITULAN
un român la fel de liber ca toţi ceilalţi
Calea Victoriei, 101, Bucureşti

Rupte din viaţă

Afişe

● Tocmai am descoperit *slogo*-ul unui club: „Fii arhitectul propriei salate!“. Clubul se află vis-à-vis de o mănăstire din Bucureşti – această salată de arhitectură.

Am dat peste un alt pub avînd numele capului iberic unde amiralul Nelson şi flota sa au învins. *Slogo*-ul acestui pub, cu nume spaniol, este: „Food made as our mothers made it“. Pentru francofoni: „Mîncare ca la mama acasă“.

● Am citit un afiş alb pe roşu cum că „Mişcarea pentru eliberarea bărbaţilor“ lansează o revistă de profil şi proclamă 26 Aprilie – ziua internaţională a bărbatului. Şi uite-aşa mi-am adus aminte de propunerea unui amic menită să umple golul de sărbători dintre 1 iunie şi 4 iulie. Amicul decretase 1 iulie – Ziua Cablurilor de Înaltă Tensiune.

● Un afiş electoral de pe stîlp mă îndeamnă să votez cu inima. Raţional, cum mă ştiu, gîndesc automat că anul ăsta o să votez cu creierul. Nu-şi asumă nici un candidat această siglă?!

Lucian BOARIU

radio deltarfi 93.5 fm
Ascultă
ce mică e lumea!

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Iluzii şi deziluzii ale democraţiei**
- **Discursul patriotic**
- **Sondaje**

Etern şi fascinant

S-ar părea că „afacerea Costea“, la fel ca şi „afacerea «firul roşu»“ de altfel, nu ar fi provocat cine ştie ce pagube în sondaje figurilor politice şi partidelor vizate, în primul rînd lui Ion Iliescu şi PDSR, dar şi lui Teodor Meleşcanu şi ApR. Mai *complexă*, cu sfînta vorba a unui personaj din *Dallas*, cea dintîi „afacere“ îl privea de altfel şi pe Emil Constantinescu, al doilea preşedinte al României de după comunism lăsîndu-se fermecat şi el de viziunile obscurului iluminat parizian; dar nici lui nu i-a *cauzat* evocarea în public a desfătărilor atîtor ceasuri de tainice conversaţii cu hibridul personagiu, bizar amestec de Ostap Bender şi Pavel Coruţ.

Dacă vor fi fost au ba provocate, aranjate, înscenate numitele „afaceri“, nu se poate şti; cert este însă că presupunerea unui oarece cutremur electoral a existat, pentru unii însoţită de teamă, pentru alţii, omeneşte! (e vorba, însă, de „omenia“ politică), de speranţă, iar politicienii şi jurnaliştii care s-au întrebuinţat să-l anunţe, să-l combată, să-l prezică, să-l prevină au interpelat cu dăruire fie rolul pompierilor, fie rolul incendiatorilor, fie, cel mai adesea, şi unul şi altul, concomitent.

Şi iată că nimic sau aproape nimic nu pare să se fi clintit în sondaje. Ca şi cum nici n-ar fi fost! Nici Costea, nici firul... *etern şi fascinant*, nu?! Cîmp liber pentru meditaţiuni şi cogitaţii despre cît de anapoda e *firea românească*, nu?!

Nu.

Cele două „afaceri“ au fost, foarte probabil, resimţite mai mult ca dubioase *reglări de conturi* în interiorul unei lumi cu existenţă autonomă, lumea politică. Nu i-au convins, într-un fel sau în altul, decît pe cei care deja erau convinşi. Numărul celor care îl consideră pe Ion Iliescu o calamitate nu a crescut, după cum nu a crescut nici numărul celor care îl socotesc pe Teodor Meleşcanu un profitor abil sau al celor pentru care Emil Constantinescu este un actor părăsit de har; ponderea electorală a celor trei candidaţi a rămas aceeaşi. Cum în ambele afaceri au fost solicitate (poate şi implicate) instituţiile statului, nici acestea n-au devenit mai mult sau mai puţin credibile decît fuseseră mai înainte. Extraordinara participare a presei nu a dus decît la adîncirea sentimentului că este, în cea mai mare parte, o anexă a lumii politice.

Şi iată o curiozitate: deşi „afacerea Costea“ a debutat, în plan jurnalistic, prin semnalarea unui ziar parizian că un judecător de instrucţie francez cercetează firmele şi activitatea unui româno-israelian rezident în Franţa, bănuindu-l de spălare de bani, personajul nu a fost căutat de nici un jurnalist francez şi de nici un post de televiziune din Paris. El a fost, însă, dibuit şi intervievat de jurnalişti români, care s-au dat peste cap *să-l aibă*. Şi l-au avut.

O performanţă, bineînţeles. Mai greu e de spus a cui.

Mircea IORGULESCU

Un alt salvator

Un nou model de jucărie a fost lansat printre bărbaţii imaturi din ţarcul politicii româneşti. Un editorialist a lansat-o sub eticheta „domnul altcineva“, un candidat la preşedinţie care va strica jocurile din sondaje. Foarte puţini ştiu cum trebuie să fie acest domn „altfel“, dar foarte mulţi sînt entuziasmaţi de prorocita lui venire. Reacţie explicabilă, de vreme ce mass-media lansează felurite baloane de încercare, explicînd cît de obosiţi sînt actualii candidaţi, cît de mare este nevoia de un altul, cum îl aşteaptă populaţia cu ochii la cer.

Toată tevatura legată de „afacerea Costea“, a prejudiciat serios imaginea favoriţilor de pînă acum. S-a născut astfel suspiciunea unei încercări de compromitere a celor prezenţi în cursă, tocmai pentru a crea condiţii favorabile lansării acestui atît de aşteptat al patrulea magnific. Unele bănuieli se îndreaptă asupra lui Virgil Măgureanu. Fostul şef al SRI a ştiut să-şi creeze aura omului din spatele scenei care trage sforile, a omului capabil de multe, dar care mai aşteaptă, a atotştiutorului care, deocamdată, tace. Eşecul Partidului Naţional Român nu pare a afecta această aură. De cînd a lansat profeţia sa în stilul oracular caracteristic, „preşedinte va fi cel sprijinit de noi“, pluteşte în aer misterul ascuns în afirmaţia omului pentru care dosarele nu mai sînt un mister. Acum mulţi şi-au amintit de această profeţie în cerc şi aşteaptă de la Măgureanu numele celui de-al patrulea candidat.

Pe piaţă circulă deocamdată sonde exploratorii: Theodor Stolojan şi Mugur Isărescu, acesta din urmă fiind o copie aproape fidelă a primului. Ambii sînt economişti cu o bună reputaţie, ambii neimplicaţi politic, acceptaţi şi de puterea de pînă în 1996 şi de cea de acum, ambii au condus guverne de criză, doar cîteva luni înainte de alegeri, ambii au o imagine bună în rîndul populaţiei tocmai pentru că nu sînt legaţi de politică.

Tot acum, parcă din senin, diverşi cetăţeni din felurite colţuri ale ţării au început să-l roage tot mai insistent pe Theodor Stolojan să se implice în politică, ba chiar la fel de spontan au încropit şi nişte comitete de sprijin.

Deşi actualul prim-ministru a încercat să se menţină cît mai echidistant, se vorbeşte despre o apropierea acestuia de Partidul Naţional Liberal. Spre deosebire de colegii lor ţărănişti, mai fatalişti, liderii PNL nu par a se obişnui cu gîndul că vor ieşi de la guvernare. După ce au încercat o apropiere de ApR, acum conducerea partidului caută tot felul de soluţii pentru a-şi prelungi prezenţa la putere. Pentru un partid cu o situaţie internă atît de complicată, continuitatea la guvernare ar putea garanta unitatea. Departe de borcanul de dulceaţă, de farmecul puterii şi de gustul privilegiilor, diferitele aripi ale partidului, strunite din ce în ce mai greu de Valeriu Stoica, pot căpăta din nou autonomie de zbor. Liderul liberal nu este indiferent nici la popularitatea lui Theodor Stolojan declarînd că grupurile de iniţiativă ar trebui să se integreze în PNL. Sprijinind un astfel de candidat, liberalii pot negocia mai uşor continuitatea la guvernare.

Este posibilă şi lansarea unor necunoscuţi, dar aceştia ar avea nevoie încă de pe acum de o campanie susţinută pentru a le asigura notorietatea. La fel de posibilă este şi lansarea unor personalităţi din afara politicii, cu un prestigiu dobîndit în domenii departe de politică, după modelul lui Ilie Năstase la alegerile locale din 1996.

Cine ar mai fi interesat de un nou candidat care să schimbe scorul de pînă acum? Partide din arcul guvernamental, tot mai puţin convinse de capacitatea lui Emil Constantinescu de a cîştiga, elemente din PDSR care s-au săturat de eternitatea candidaturii lui Ion Iliescu. Este cert că actuala configuraţie a sondajelor determină o acumulare de tensiune în mediul politic, din cauza distanţei dintre Ion Iliescu şi ceilalţi. Teoria susţine că sistemul tinde spre echilibru, iar acesta se poate asigura prin scăderea şanselor fostului preşedinte şi prezentarea unui „iepure“ care să facă figuraţie pentru unul dintre ceilalţi. Deci sistemul e cauza şi tot de acolo va veni şi efectul.

Interesant este şi modul în care liderii de opinie, după întîlniri de seară cu persoane importante, crezînd că au în vîrful pixului soarta ţării, lansează aceste baloane, pentru a observa reacţiile celorlalţi.

Experienţa de pînă acum arată că un candidat nou, cu toată nepopularitatea actualilor politicieni, ar avea puţine şanse. Dincolo de vîlva din lumea politică şi mediatică, o asemenea lansare nu ar avea impactul scontat: la acest nivel, opţiunile populaţiei, se schimbă foarte greu, iar preferinţele se creează şi mai greu. Este posibil ca lansarea unui candidat popular să aducă mai mulţi oameni la urne. Creşterea numărului celor care votează ar scădea implicit procentele celui mai bine clasat: Ion Iliescu. Dar această creştere s-ar înregistra în rîndurile electoratului mai bine informat, în special printre locuitorii oraşelor, mai bine educaţi, mai interesaţi de evoluţia politică, şi nu este exclus ca şi Teodor Meleşcanu şi Emil Constantinescu să piardă voturi. Lansarea unei noi candidaturi şi diminuarea semnificativă a absenteismului ar putea înclina balanţa, ulterior, în favoarea celui cu care a negociat mai convenabil, beneficiind şi de sporul de legitimitate conferit de aura imaculată a celui nou-venit.

Se creează nevoia pentru un alt erou salvator, acum cînd mult-blamata „clasă politică“ este în criză, instituţiile statului s-au învăţat să supravieţuiască în criză, fondurile de investiţii intră în criză, băncile încep să nu se simtă prea bine, criza anuală a apei calde a fost declanşată. În mediul bacterian astfel creat, mitul salvatorului evoluează. Fiecare dintre aceste elemente poate declanşa valul care să-l aducă pe cel de-al patrulea candidat. Pînă atunci, dormim liniştiţi, altcineva lucrează pentru noi, ca şi FNI altădată.

Cristian GHINEA

Vigilenţa multiculturalistă

La noi, rasişti pot să fie, prin definiţie, doar albii – îmi explică un amic nordic, după ce îmi povestise peripeţiile unei colege pornite pe urmele unei statistici oficiale ce arăta că 75% din violurile comise în zona respectivă erau săvîrşite de o anumită minoritate etnică. Încercînd să înţeleagă de ce, s-a pomenit acuzată public de rasism. *O să ajungă şi la voi această vigilenţă multiculturalistă*! – mai profetizează amicul meu. Zîmbesc, gîndidu-mă că, într-un fel, a şi ajuns. Apoi îmi aduc aminte de propria mea poveste, acuzat tot public de a fi un rasist din filiaţia faimoasă a lui Antonescu şi Ceauşescu, avînd în plus perversitatea de a ascunde totul sub aparenţele discursului ştiinţific. Motivul? Modul în care vorbesc despre *ungureni* într-un articol publicat într-o revistă franceză de specialitate. Argumentaţia merită analizată puţintel nu pentru a mă justifica pe mine, ci pentru a pricepe o anumită retorică a demascării ce începe să facă ravagii în lumea bună internaţională şi, amplificată de provincialism, în cea naţională.

Mai întîi vine denumirea Celuilalt, care va fi suspectată din start de o intenţie de denigrare: în cazul de faţă, totul porneşte de la faptul că *ungureni* este considerat a fi denumirea peiorativă dată de români ungurilor – chiar dacă *ungurean* a desemnat totdeauna un păstor român venit prin părţile Valahiei din „ţara ungurească“ şi nu s-a referit niciodată la maghiari.

Urmează apoi scoaterea din context, pentru a da în întregime mînă liberă demascării. În articolul meu, porneam de la datele unei cercetări de antropologie cognitivă referitoare la *ungureni* şi *pămînteni* pentru a ajunge să vorbesc despre o dinamică generală a spiritului uman desemnată prin formula metaforică a unui joc universal între epistemologia „xenofobiei“ şi cea a „ospitalităţii“. Prin decontextualizare, a rezultat că românul Mihăilescu îi acuză pe unguri de xenofobie.

Argumentaţia se dezvoltă apoi prin invocarea antecedentelor: nu este prima dată cînd inculpatul păcătuieşte în acest fel! Antecedentul meu îl constituia Mioriţa, poezie care vehiculează în cultura română imaginea xenofobă a *ungureanului* (a se citi ungurului) trădător şi mîrşav, fapt speculat în scopuri naţionalist-propagandistice de Antonescu, Ceauşescu şi acum, iată, de mine.

Caricatural? Mie aşa mi se pare. Nu însă şi altora, care au făcut din acest gen de atitudine justiţiară un mod de viaţă. Şi nici celor cărora le e frică de aceşti justiţiari. „Apărarea diferenţei“ a devenit o problemă de „vigilenţă multiculturalistă“ (ce seamănă al naibii cu cea proletcultistă!), prerogativa exclusivistă a unui soi de poliţii politice privatizate, liberalizate şi mondializate, care nu trebuie să dea socoteală nimănui, dar care ştiu că orice „demascare“ va intra la socoteală. I se va pune la dosar şi va conta la C.V., la următorul congres şi mai ales la următoarea finanţare. Se creează astfel un spirit de corp al preoţilor acestor noi *forme fără fond*, preocupaţi de drepturile rromilor mult mai mult decît de problemele ţiganilor (am asistat, de pildă, la „condamnarea“ – şi suspendarea finanţării – unei excelente analize a situaţiei ţiganilor din Grecia deoarece raportul vorbea despre *Gypsies* şi nu despre *Rroma*). Nu pot aşadar să nu mă întreb: nu cumva această sfîntă cruciadă în numele diferenţei nu face, de fapt, decît să apere singura diferenţă care contează cu adevărat, aceea de elită a „cruciaţilor“, mascînd astfel o „sfîntă indiferenţă“ prin ritualul sacru al discursului despre diferenţă?

Vintilă MIHĂILESCU

statul de drept

Duşmanii statului de drept (I)

Statul de drept are mulţi duşmani. Fireşte, nu toţi sînt de acelaşi calibru, nu toţi sînt de acelaşi fel, nu toţi acţionează identic. Inamicii statului de drept sînt eficienţi sau benigni, vizibili sau greu detectabili, violenţi în manifestările lor ca o lozincă scrisă enorm pe zidul unei primării sau, dimpotrivă, muţi şi subversivi ca o ocultă. Fenomenologia duşmanilor statului de drept este infinită pentru că Răul are forme nesfîrşite de manifestare. Nu îmi fac iluzii că voi inventaria exhaustiv tot ceea ce, într-un fel sau altul, minează proiectul statului de drept. În orice caz, e bine ca măcar cîţiva dintre duşmanii statului de drept să fie ştiuţi, chiar dacă reprimarea lor nu e posibilă, şi e bine să înţelegem că statul de drept, care este suprema noastră protecţie în lumea reală, trebuie la rîndu-i protejat.

Nu mă voi referi aici la anumite ideologii sau la persoane, nu fac obiectul acestei analize, nici partide politice şi nici şcoli de gîndire. Pentru mine, duşmanii statului de drept nu sînt cîţiva filosofi sau ideologi, cum sînt duşmanii „societăţii deschise" pentru Popper. Nici măcar *ideile* care circulă mai mult sau mai puţin în legătură cu scrierile unora nu mi se par a fi cei mai periculoşi duşmani ai statului de drept. Ştiu bine că orice *idee* poate fi eficient combătută cu altă *idee,* că orice propagandă poate fi paralizată de altă propagandă şi că orice ideolog poate fi criticat pînă la anulare de altul. Există, însă, ceva mult mai profund, mult mai greu de anihilat şi mult mai greu de controlat. Există un inamic al statului de drept cu mult mai subtil şi cu mult mai eficace decît orice grevă a înfometaţilor sau manifestaţie a proştilor, există un duşman mult mai pervers decît o mineriadă şi mult mai periculos decît orice atentat anarhist. Există firea umană care cuprinde, într-un amalgam ameţitor, calităţi şi defecte, bune şi rele, mizerii şi purităţi. Astăzi vreau să spun cîte ceva despre *nesimţire,* ca duşman al statului de drept.

Trebuie ştiut de la bun început că nesimţitul nu poate fi un cîştig pentru statul de drept. El este, în cel mai bun caz, neutru, pentru că prima trăsătură a nesimţitului este *indiferenţa;* pe el nimic nu îl interesează în afara propriului confort. Dar acest tip de nesimţire cumva inocent este, totuşi, rar. De obicei, nesimţirea se aliază cu agresivitatea şi produce ceea ce se cheamă uzul „răutate". Nu doar că nesimţitul e dezinteresat de ceea ce se întîmplă în jurul lui; el este atît de interesat de propriu-i confort încît e gata să facă orice pentru asta. Nesimţitul este cel care simte că spaţiul în care-i este dat să se mişte este constrîngător şi că limitele sale sociale trebuie extinse la scară universală, chiar cu preţul anihilării spaţiului social natural în care se mişcă ceilalţi. Am spune că nesimţitul are o mare problemă: crede că lumea e a lui şi că ceilalţi trebuie împinşi mereu în afară. Nesimţitul este mereu în relaţii tensionate cu ceilalţi, nu poate suferi pe nimeni şi este, cel mai adesea, nesuferit. Nesimţitul este mereu deranjat şi deranjează continuu.

Din perspectiva statului de drept, nesimţirea, cu agresivitatea ei, este un inamic perfid şi eficient. Statul de drept presupune, printre altele, recunoaşterea şi respectarea alterităţii, mai ales în varianta ei juridică: drepturile celuilalt. Statul de drept are sens numai pentru oamenii care (I) admit că nu sînt singuri pe lume, (II) admit că ceilalţi au, la rîndul lor, drepturi şi privilegii şi (III) consideră că exercitarea drepturilor şi privilegiilor celorlalţi este cel puţin la fel de legitimă ca şi exercitarea propriilor libertăţi şi privilegii. Mai concret, statul de drept poate deveni realitate numai dacă materia umană care-i dă substanţă nu conţine doza letală de nesimţire. România ultimilor ani pare poluată iremediabil de nesimţire şi agresivitate. Iar nesimţirea, adică indiferenţa agresivă, se regăseşte pe toate palierele sociale şi, vai!, în toate structurile statului român. De la portar la senator, de la preşedintele de bancă la plutonierul din colţ, de la marele artist la şomerul devenit cerşetor, nesimţirea ne domină, ne ruinează sufletele, ne transformă în fiare; rezultatul dominaţiei nesimţirii este acea stare de *homo homini lupus* care pulverizează socialul civilizat şi face imposibil statul de drept.

M-am întrebat adesea care poate fi antidotul nesimţirii. Cred că numai cultura şi religia pot anihila nesimţirea. Numai cultura ne oferă adevărata viziune asupra dimensiunilor noastre şi numai religia este sursa înţelegerii corecte a lumii. Cum religia este o chestiune privată, intimă, care nu trebuie să domine socialul ci doar individualul, cred că statul de drept se poate proteja numai dacă este şi un stat cultural.

Sever VOINESCU

S A T U L

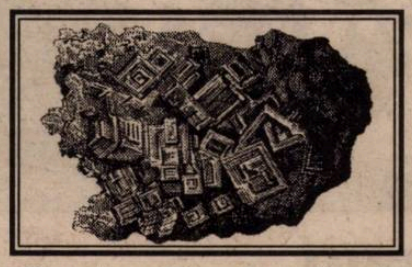

G L O B A L

Adio, presă!

Dacă îşi mai închipuie cineva că doar presa românească este în tranziţie (pentru că însăşi ţara trece printr-un asemenea proces), greşeşte. Toată presa scrisă din lume simte în ceafă suflarea ameninţătoare a noilor tehnologii şi, vrînd-nevrînd, se declară – în scris, în şoaptă, la colocvii naţionale şi internaţionale ori între amici, nu contează – *in transition, en transition* ş.a.m.d., în funcţie de meridian. Cu ani în urmă, cînd televiziunea îşi făcea loc cu perfidie în casele oamenilor, s-a crezut că ziarele vor muri sau, în orice caz, că nu vor suporta prea bine şocul TV. Cînd panica a trecut, s-a confirmat ceea ce cîţiva specialişti în mass-media spuseseră de la început: micul ecran prezintă actualitatea rapid, dă iluzia participării directe, dar ziarele aprofundează şi explică ceea ce se întîmplă. Fără să devină simple „prelungiri" ale telejurnalului, ziarele au ţinut cont de această nouă distribuire de roluri şi şi-au schimbat strategiile, adresîndu-se acum acelei părţi a publicului care cumpără ziarul pentru a înţelege mai bine evenimentul despre care aflase ceva cu o seară în urmă la televizor. Aparenta concurenţă s-a transformat în complementaritate şi toată lumea a trăit, o vreme, liniştită. În ultimii ani, ziariştii şi editorii de presă au din nou oarece dureri de cap, provocate de astă dată de explozia Internetului. Situaţiunea e acum ceva mai delicată, deoarece prin Internet se pot transmite de toate, chiar şi ziarul întreg, în format grafic, cu poze cu tot, ori programe radio şi TV. Porniţi să facă socoteli, analiştii au arătat (vezi *World Press Trends*, 1998, raport publicat de World Association of Newspapers) că, între anii 1993-1997 (adică exact perioada cînd Internetul a luat avînt şi a început să fie utilizat în proporţii de masă), în Uniunea Europeană vînzarea ziarelor a scăzut: cu 3,3% în Germania, cu 5,8% în Marea Britanie, cu 8% în Italia, ba chiar cu 8,5% în Suedia, ţară în care, altminteri, se citeşte mult. (O altă statistică, pe care am văzut-o de curînd în *La Stampa*, arată că, în Europa, cei care petrec cel mai mult timp navigînd pe Internet sînt tot suedezii, urmaţi de finlandezi – ah, Nordul cu clima lui rece şi cu nopţile lungi de iarnă...).

„Ce-i de făcut?" – s-au întrebat editorii de ziare, dînd piept cu revoluţia tehnologică, şi au trecut la fapte. Iniţial, s-au mulţumit să „dea" pe Internet conţinutul ziarului: în februarie 1996 erau prezente pe *web*-ul mondial 800 de ziare, la sfîrşitul aceluiaşi an – 2100, iar în 1999 numărul lor a depăşit 5000. Acum lupta cea mare se dă pentru transformarea conţinuturilor oferite în reţea: simplei prezenţe pe Internet a articolelor din ziarul „pe hîrtie" i se adaugă noi servicii interactive pentru cititori – participarea la forumuri, accesul la bazele de date ale ziarului (gratis sau pe bani), material multimedia, accesul la alte *site*-uri cu profil asemănător, concursuri, jocuri ori trimiterea prin e-mail, zilnic, a ştirilor din domeniile selecţionate de *utilizator* (căci nu ştiu dacă mai poate fi numit, pur şi simplu, *cititor).* Cealaltă manieră de a transforma conţinuturile o reprezintă portalurile – *site*-uri care, asemenea paginii întîi dintr-un ziar, oferă un acces ghidat către un spectru foarte larg de informaţii şi subiecte. Pentru a realiza aceste schimbări de conţinut, se face apel la ziarişti cu experienţă în presa scrisă, momiţi cu salarii uriaşe, cu *stock options* şi cu perspectiva unei cariere dinamice. „Vor deveni ziariştii noii milionari din mass-media?" – titra, pe 5 mai, *Redherring.com*, o revistă specializată în noile tehnologii, dînd exemple de jurnalişti americani cărora li s-au oferit salarii între 160.000 şi 300.000 de dolari pe an pentru a trăda presa scrisă în favoarea publicisticii *on-line*.

La noi, slavă Domnului, asemenea tentaţii nu există deocamdată, şi nici nu se întrevăd prea curînd, dat fiind că românii nu sînt încă mari consumatori de Internet. Cu

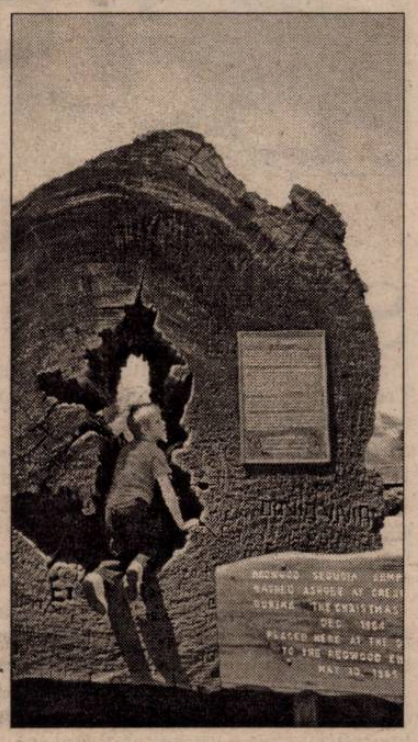

© a.l.ş.

toate acestea, fără să ne împingă tehnologia de la spate, din cînd în cînd, excedaţi de aplombul ziaristului român de tranziţie, ne vine şi nouă să spunem, cu sau fără computer pe masă: „adio, presă!"...

Mircea VASILESCU

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

© a.l.ş.

povești suprapuse

Şah la bănci

(sau despre camarila haosului)

În seara de sîmbătă, 9 martie 1940, la capătul unei zile de Babe cu mult soare, regele Carol al II-lea tocmai îşi trăgea sufletul la o partidă de poker, în apartamentul lui Ernest Urdăreanu (mareşalul Palatului), alături de cîţiva apropiaţi. O singură mare iubire avea regele – pe *Duduia* Lupescu –, o singură mare slăbiciune – pe fiul său – şi trei mari plăceri, pe post de *hobby* – cîte o vînătoare de sitari, cîte un film proiectat la orele serii şi cîte un poker, pentru limpezirea minţii. Iar în seara aceasta, regele-i avea aproape – printre alţii – pe Urdăreanu, pe ministrul Mihail Ghelmegeanu şi pe generalul Victor Dombrowski, pe *Duduia* şi pe maiestuoasa Natalia Malaxa, soţia industriaşului Nicolae Malaxa, venită alături de silfida ei fiică, Irinel (nu prea silfidă, după alţi ochi din epocă). Ca semn al faptului că norocul e orb – dar, deşi orb, trage cu ochiul –, Carol a cîştigat partida. Nici nu se răcise mîna cîştigătoare a regelui în momentul în care pică vesteatrăznet. Va nota mai tîrziu regele în jurnal: *Pe cînd jucam, a venit ştirea falşă, din fericire, că Malaxa s-ar fi sinucis. Face parte din propaganda de minciuni pe cari le răspîndesc, cu bani graşi, acoliţii lui Auşnit, spre a-i crea atmosferă.*

Adevărat este că Max Auschnitt, şi el mare magnat, se avea cu Malaxa precum se au, în zilele lor bune, cîinele şi pisica. Prin vara lui '39, prins cu cioara vopsită, Auschnitt demisionase forţat din mănosul consiliu de administraţie al uzinelor Reşiţa (Malaxa era aici unul dintre acţionari), iar în lunile următoare se trezise într-un proces de escrocherie şi fals, alegîndu-se cu vreo cîţiva ani de închisoare corecţională şi cu o amendă serioasă.

Jucau tare băieţii. Şi totuşi, candide vremi.

Sau cam aşa par, comparîndu-le cu escrocheria zvonistică de zilele trecute, cu valul de panică ce-a măturat ţara de la un capăt la altul, semn că celebra camarilă carlistă era *zero* faţă de camarila haosului care puse ţara pe jar cu un cinism în faţa căruia un om normal îşi face cruce, îşi scuipă în sîn şi iar îşi face cruce.

Ca în romanele pe care le cumperi pe peronul gării şi le laşi în tren la destinaţie, s-a întîmplat că parte dintre deponenţii unei solide bănci, de care depinde credibilitatea unora dintre cele mai importante instituţii ale statului, se trezesc cu telefoane de avertizare de la (ne)cunoscuţi (*dacă aveţi cont, faceţi bine şi...*), că grupuri de gălăgioşi fac atmosferă şi împrăştie panica în locuri publice, că *decodorul* de pe acoperişul CEC-ului dispare misterios şi izolează pentru un *week-end* instituţia de filialele din ţară...

Zeci de variante sumbre se dezvoltă din neant, ca pentru un popor care se hrăneşte din scenaristică şi nu din muncă. Romanele *political-fiction* ale lui Tom Clancy sînt apă de ploaie faţă de apocalipsa atît de reală a unui stat obligat să pună lacăte la uşile băncilor. Şi totuşi, bunul-simţ spune că acesta nu poate fi scenariu al luptei politice pentru putere – pentru că, în toată debandada, există o limită dincolo de care nu trece nici măcar *teroristul* nedescoperit din decembrie '89 (?). Ca şi cum cineva ar fi fost interesat ca scandalul Costea – întins, după unele opinii, spre Est şi spre Sud-Vest – să coboare de pe scenă făcînd loc dubiului suprem, ca şi cum cineva ar fi fost interesat ca îndelung aşteptatele acorduri cu FMI să întîrzie, ca şi cum cineva ar fi fost interesat ca opţiunea proeuropeană a ţării să se năclăiască în ceaţa indeciziei şi a ubicuităţii.

Cred că nu este de imaginat ca vreun partid de opoziţie de pe această planetă să poată fi atît de masochist şi, finalmente, sinucigaş încît să năruie totul numai de dragul de a-şi ruina adversarul – adversar care, oricum, nici c-ar fi tocmai în formă. Hotărît lucru: dacă ai nervii ţari, în România nu te poţi plictisi.

Altfel, învrăjbiţii Malaxa şi Auschnitt, printre atîtea monstruozităţi, ar fi mai degrabă nişte copii puşi pe şotii.

Adrian CIOROIANU

presa despre...

Liste negre

Corupţia este o realitate care evoluează în afara trăsăturilor specificului naţional. Guvernele africane şi corporaţiile economiilor asiatice, partidele din democraţiile euro-atlantice, statul mafiot din Rusia şi structurile democratice în formare din fosta „lume a doua" produc un repertoriu, lipsit de originalitate, dar extrem de profitabil al modalităţilor de a ocoli, de a încălca legea şi de a o sfida în folos propriu. Dimensiunea fenomenului produce o nevroză universală, provocată de neputinţa justiţiei de a-i face faţă. Peste tot în lume, circulă în libertate mai mulţi escroci dovediţi decît cei care stau la puşcărie, judecaţi şi pedepsiţi. Într-o măsură mai mare decît furtul, şochează locul ocupat de hoţi în societate.

Pe bună dreptate, opinia publică este indignată cînd necinstea este legitimată de aparatul politic, fie el dictatorial sau democratic. În Asia, revolta a căpătat o formă organizată de societatea civilă. Iniţiativa a pornit din Coreea de Sud, unde, înainte de ultimele alegeri, asociaţiile de cetăţeni au reuşit să-i împiedice pe unii politicieni corupţi să ajungă în parlament. Mai mult sau mai puţin legală, manevra a reuşit şi succesul ei îi asigură discipoli.

Asociaţiile japoneze urmează exemplul lansat de societatea civilă din Coreea de Sud: în preajma alegerilor se fac şi se popularizează liste cu politicienii corupţi, recomandîndu-se electoratului să nu-i mai voteze. Cu cîteva săptămîni înainte de scrutin, iniţiativa nelinişteşte clasa politică – scrie revista *Courrier International* (25-31 mai 2000). Pentru a-şi argumenta această afirmaţie, revista reproduce un articol din presa japoneză (*Aera* – ziar care apare la Tokyo): „Lista neagră pentru viitoarele alegeri legislative cuprinde deja 700 de nume, mulţi dintre purtătorii lor sînt căpetenii ale Partidului liberal-democrat, la putere. Este trecut pe ea şi numele unui fost prim-ministru, Yasuhiro Nakasone, «care nu prestează nici un fel de activitate în sînul Dietei şi deci nu există nici un motiv să fie eternul cap de listă al PLD, în scrutinul proporţional». Este pomenit şi numele actualului ministru al Finanţelor, Kuchi Miyazava, considerat responsabil pentru „balonarea" economiei.

Cu sprijinul avocaţilor şi al specialiştilor în probleme constituţionale, va fi pus pe picioare un comitet de selecţie însărcinat să prezinte o listă cu 50 de nume, străduindu-se să elimine victimele zvonurilor şi calomniilor. Pe 10 mai, a fost publicată o primă selecţie, iar după o lună va fi cunoscută lista definitivă. Înainte de fixarea oficială a datei scrutinului, va fi lansat un apel către electorat: să nu voteze primele 10 nume de pe această listă.

În regiunea Kyoto-Osaka a fost înfiinţată o mişcare cetăţenească militînd împotriva alegerii parlamentarilor incompetenţi: lista personalităţilor considerate inapte să candideze apare la jumătatea lunii mai. În acest caz, ca şi în cel precedent, este vorba de o manieră radicală de intervenţie în procesul electoral. Reacţiile politice nu s-au lăsat aşteptate. Pe 21 aprilie, la o şedinţă a liderilor PLD, s-au lansat critici susţinute împotriva hebdomadarului *Shukan Hoseki*, după ce acesta a publicat lista celor 50 de parlamentari care n-ar mai trebui realeşi. Secretarul general al partidului, Hiromu Nonaka, a ţinut o conferinţă de presă, încercînd să frîneze mişcarea: «Acum unele hebdomadare încearcă să împiedice realegerea unor parlamentari. Este absolut inadmisibil. În termenii legii electorale, aceste luări de poziţii nu pot fi interzise pînă nu se anunţă oficial data scrutinului, dar am putea adopta un text, prin care legea să pedepsească atentatul la onoarea persoanelor vizate».

Şeful Biroului Afacerilor Generale, Muneo Suzuki, unul dintre conducătorii partidului, însărcinat cu campania electorală, este şi el sceptic: «Nu este interzis să fie denunţaţi oamenii politici, dacă există informaţii corecte, dar cele folosite de mişcarea sud-coreeană şi de unele hebdomadare japoneze sînt adeseori arbitrare şi eronate. Ridiculizîndu-i sau stigmatizîndu-i pe politicieni, se obţine doar compromiterea politicii. Dacă unele persoane sînt convocate de justiţie, dacă asupra lor planează suspiciuni, ele pot fi criticate, dar nu trebuie judecate în mod arbitrar » (...)

În Coreea de Sud, din cei 86 de politicieni denunţaţi, 59 nu au fost realeşi: aproape 70%. Dar persistă teama că dacă mişcarea cetăţenească nu va fi bine orientată, vor ajunge la vîrf doar oamenii politici lipsiţi de personalitate fără ascendentul necesar abordării frontale a chestiunilor care divizează opinia publică. Nu este exclus ca unele asociaţii să încerce să manipuleze votul popular pentru a-i înlătura pe oamenii politici incomozi. Toate aceste pericole trebuie bine măsurate înainte de a continua mişcarea".

Este de presupus că într-un mediu corupt nici presa şi nici formele de organizare ale societăţii civile nu-şi pot păstra inocenţa. E un risc mai mic decît indiferenţa şi fatalismul. (**M. B.**)

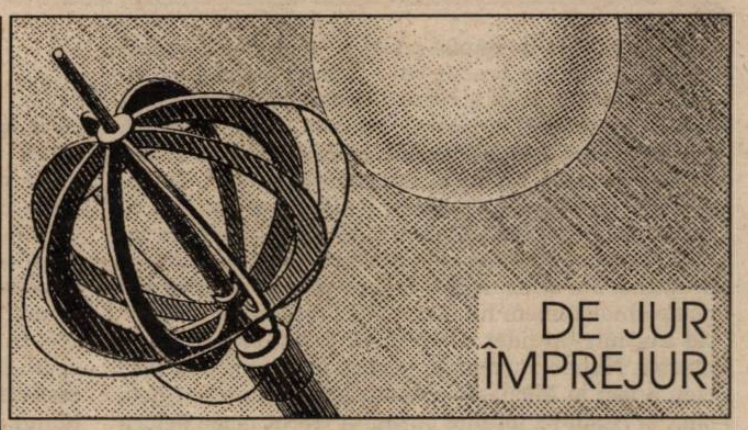

Hazul opoziţiei

Vizita la Moscova a unei delegaţii a opoziţiei sîrbe este probabil unul dintre acele gesturi disperate exprimînd exasperarea unei situaţii blocate. Reprezentanţii partidelor care se opun şefului statului lor, Miloşevici, s-au dus la Kremlin să le explice oficialilor ruşi de ce nu mai trebuie să-l susţină pe duşmanul lor şi de ce ar fi preferabil să-i sprijine pe ei. Au fost primiţi de şeful organizaţiilor de prietenie între cele două state şi popoare şi au obţinut o vagă declaraţie de desolidarizare faţă de brutalitatea suspendării postului de televiziune Studio B şi a radioului B2-92, ambele critice faţă de regim. Era greu de cerut mai mult din partea unei puteri, cînd ea însăşi ordonă raiduri de represalii împotriva presei. La suprafaţă – unitatea ortodoxă, în profunzime – interese economice oculte leagă autorităţile din cele două ţări. Şi, oricum, nu se putea obţine mai mult de la o mare putere a trecutului recent, care a transformat într-o problemă de onoare susţinerea regimului Miloşevici, împotriva tentativelor de destabilizare efectuate de Statele Unite, singura mare putere a prezentului.

Fragmentată şi decerebrată, opoziţia sîrbă a făcut în cîteva rînduri dovada capacităţii ei de a mobiliza masele şi de a coagula nemulţumirile şi de tot atîtea ori şi-a dovedit neputinţa de a finaliza prin acţiune politică potenţialul negării. Au jucat un rol important în această situaţie şi tensiunile dintre lideri, mulţi dintre ei foşti colaboratori ai lui Miloşevici, şi mesajul confuz, fără o atitudine precisă faţă de conflictele interetnice. În condiţiile izolării internaţionale şi ale dificultăţilor economice, violenţele din ultimele săptămîni, practicate spectaculos de Miloşevici, tind, probabil, să lichideze orice posibilă împotrivire internă.

După ce a luptat cu slovenii, croaţii, bosniecii şi kosovarii, a venit timpul ca regimul de la Belgrad să declanşeze ostilităţile împotriva propriului popor. Ţinta etapei actuale este organizaţia *Otpor*, iniţial o formă a protestului studenţesc, devenită mişcare populară, lipsită de infrastructuri, de ierarhii şi din această cauză greu de controlat, ba chiar şi de desfiinţat. Puterea îi declară fascişti şi adaugă la acest calificativ „bandă de studenţi rataţi, toxicomani, mercenari străini, marginali, teroriştii...". Hărţuiţi şi arestaţi, tinerii militanţi din *Otpor* nu sînt, deocamdată, foarte speriaţi de acţiunile represive sau de atacurile propagandistice ale puterii. Unul dintre cei 24 de purtători de cuvînt ai mişcării, Ivan Marovic, 24 ani, student în ultimul an la Facultatea de Mecanică, observă că „pe măsură ce se intensifică represiunea, creşte şi rezistenţa. Noi ne alimentăm din rezistenţa organizată de regim. În oraşele unde militanţii noştri au fost arestaţi, mişcarea s-a implantat mai puternic. S-a întîmplat ca şi pensionarii să-şi ofere ajutorul. În general, lucrurile se petrec aşa: într-un oraş de provincie, cîţiva băieţi lipesc afişe, distribuie manifeste, desenează graffiti ale organizaţiei noastre. Poliţia îi arestează şi după cîteva zile aflăm că în oraş s-a deschis un birou al organizaţiei noastre".

Aceste declaraţii precum şi alte date despre opoziţia din Iugoslavia restrînsă au fost publicate în ziarul *Vreme* de la Belgrad, ceea ce dovedeşte că presa nu este controlată aşa cum se obişnuieşte într-o dictatură. Statul autoritar al lui Miloşevici i-a lăsat opoziţiei un spaţiu de existenţă sever controlat, dar foarte vizibil şi, fără îndoială, flexibilitatea dovedită în acest domeniu, i-au asigurat sprijin intern în cele mai grele împrejurări. Opoziţia partidelor a polarizat temporar revolta, dar nu a fost niciodată o reală alternativă la guvernare şi vesela disperare a organizaţiei *Otpor* atrage prin caracterul ei anarhic, dar este de prevăzut că, în momentele într-adevăr critice, va fi şi poarta pe unde intră haosul.

Spre deosebire de popoarele din fostele ţări comuniste, sîrbii nu au pierdut memoria protestului: demonstraţiile de stradă, votul pentru opoziţie au fost permanenţe ale vieţii publice şi politice; vitalitatea regimului Miloşevici s-a exprimat tocmai prin capacitatea lui de a controla, de a mitui, folosind represiunea mai mult pentru a înspăimînta decît pentru a nimici.

S-ar putea ca atacurile împotriva presei să anunţe o nouă etapă în evoluţia puterii, Miloşevici dînd astfel ascultare radicalilor din propria tabără: soţia lui, Mira Marcovici, conducătoarea Partidului Iugoslav de Stînga şi ultranaţionalistul Vojislav Seselj cer de mult şi foarte strident înlăturarea „trădătorilor pro-occidentali". În Bosnia şi în Kosovo, Occidentul nu face dovada că poate asigura armonia interetnică şi că este capabil să organizeze climatul favorabil dezbaterii democratice.

După cum s-a constatat şi după alte incendii, pompierii – „căştile albastre" – pot stinge focul, dar nu este în puterea lor să repare stricăciunile sau să proiecteze construcţii rezistente la foc. Occidentul nu-i înţelege pe sîrbi, spun aproape toţi observatorii realităţilor din Balcani. Dar înţelegerea căutată la Moscova de delegaţia opoziţiei sîrbe s-ar putea să fie cu desăvîrşire opacă la hazul mişcării *Otpor*.

Magdalena BOIANGIU

Argument

Populaţia României a fost la începutul deceniului care a trecut ca o femeie îndrăgostită. Fiecare grup a crezut în omul iubit. Cei mai mulţi au scandat, au sperat, au visat. Apoi, o parte a populaţiei s-a pomenit bătută, pe urmă o parte şi mai mare s-a simţit înşelată. De curînd s-a aflat că mai toţi am fost furaţi. Oamenii politici s-au purtat ca nişte crai seducători şi cinici. Astăzi, chiar dacă au mai rămas simpatii şi simpatizanţi, focul cel mare al dragostei s-a stins. Aşa a fost în politică. Puţini sau poate chiar nimeni nu mai crede orbeşte într-un partid sau într-un lider. Cam la fel a fost se pare şi cu muzica. Nimeni nu mai face astăzi stadioane pline aşa cum a fost la Michael Jackson. Adepţii marilor guru sînt, la rîndu-le, tot mai puţini. A trecut moda pelerinajelor în locuri cu energie divină. Lumea s-a lămurit că în spatele fiecărui om adorat de mulţimi era, bine mersi, cîte o mare escrocherie. Cu cît mai impresionant succesul unui personaj, cu atît mai serioasă farsa. S-a aflat pe rînd că patronii unor jocuri de într-ajutorare au greşit socotelile cu înmulţirea banilor, că Michael Jackson a avut nişte treburi cu copii, că Ion Iliescu s-a încurcat cu escroci şi aşa mai departe. Şi marile fanatisme de după revoluţie s-au transformat în mari dezamăgiri. Puţin altfel stau lucrurile în sport. Numai că spre deosebire de alte domenii, acolo suporterii se puteau manifesta şi pe vremea comunismului. Violenţe pe stadioane existau şi atunci. Pasiunile s-au mai domolit imediat după revoluţie dar în ultimii ani au reînceput. Iubirea pentru o echipă are totuşi astăzi nevoie şi de stimulente materiale.

Dezamăgirile au adus ceva spirit critic dar şi demobilizare. Rari sînt aceia care să susţină o idee constant şi constructiv, fără iluzii deşarte şi fără profit imediat. Fanatismul a fost înlocuit aproape complet de pesimism. Şi de blazare. Revenind la ideea iniţială, femeia care este populaţia, descătuşată din centura de castitate a comunismului, s-a îndrăgostit. Iubire orbească şi imediată. Pentru primul venit, pentru cel mai rapid seducător. Trezită din marea pasiune, a constatat că de fapt e vorba de un porc. Şi atunci şi-a zis că toţi bărbaţii sînt porci. Inutil să le mai dai crezare. Dar despre amănuntele şi culisele acestei iubiri înşelate şi despre ce-a mai rămas din ea, puteţi afla din dosarul tematic al numărului prezent. (**A. M.**)

Dispariţia Marelui Marş

– scurt istoric –

După '90, a început în România o ploaie de fani. E drept că existau şi înainte, însă umblau deghizaţi. La Costineşti, dacă purtai un tricou negru pe stradă erai oprit de Miliţie şi luat la întrebări. Grupurile, privite cu suspiciune, constituiau o ameninţare. Întrunirile fără un scop precis erau interzise. Aşadar, frica permanentă, cenzura îi obligau pe fani să stea în banca lor, să nu se declare. În schimb, se promovau pseudofanii sistemului. Aceştia aveau tot dreptul să se exprime, să manifeste cu zîmbetul pe buze, să-şi cînte credinţa într-un idol impus, să nască din trupurile lor unite flori, porumbei albi, nume.

Libertatea nouă şi neaşteptată a trezit dorinţa refulată de exaltare. Fanii deghizaţi şi-au aruncat măştile, pseudofanii şi-au ars pancardele şi carnetele roşii, căutîndu-şi şi, mai mult ca niciodată, un crez. Apartenenţa la un grup, la o ideologie a devenit necesară pentru a-ţi da încredere şi forţă, pentru a-ţi demonstra că eşti, în sfîrşit, viu. Nevoia de a face ceva, de a-ţi găsi o busolă prin încolonarea în Marele Marş al lui Kundera a determinat mişcări, curente, conflicte.

Un domeniu vizat cu predilecţie de tineri: muzica. În primii ani după revoluţie, se formaseră două mari tabere: rockerii şi depecherii. Se urau reciproc. Rockerii aveau, în fine, voie să-şi lase plete, să-şi găurească urechile, să-şi sfîşie blugii. Îi sfidau pe depecheri cu pantalonii lor evazaţi şi cu dansul lor haotic. Primele concerte le aduceau rockerilor trăiri extreme, reprezentau spaţiul ideal unde „să dea din cap“ şi să se desfăşoare, să-şi strige „nebunia“, să încingă pogo-uri, manifestări specifice, demente. Era o mîndrie să ieşi de la un concert cu genunchii însîngeraţi. Rockerii „începători“ erau iniţiaţi de către cei „bătrîni“ care ascultaseră ani de zile, în surdină şi în intimitate, „Deep Purple“ şi „Led Zeppelin“ la pick-up. Apoi, mai existau şi raperii cu şepcile lor întoarse şi cu salopetele lor largi, imitîndu-i pe negrii din Vest. Şi punkerii cu sloganul: „Anarhie-cool!“, cu creste colorate şi cu lanţuri, ce se întîlneau pe treptele de la T.N.B. şi puneau la cale cum să bată tot ce prind, „mai ales ţiganii şi aurolacii“. Şi nostalgicii hippy care scoteau iile bunicelor de la naftalină şi se retrăgeau paşnici la 2 Mai sau la Vama Veche. Apăruseră zeci de fan-club-uri şi fiecare adera după placul inimii. Michael Jackson a stîrnit o isterie generală, un stadion întreg a trăit o stare de delir. Au ajuns faimoase lacrimile unei fane neconsolate: „A plecat Michael şi n-o să se mai întoarcă niciodată!“. Cei care nu se înregimentaseră încă în vreo mişcare îşi epuizau energia prin discoteci, încercînd să descopere stilul şi formaţia care să li se potrivească.

Adulţii îi priveau cu neîncredere şi cu reproş pe puştani, aşteptîndu-şi propria încolonare. Şi pentru că erau vremuri de răstrişte, mulţi au ales o cale civică – implicarea în politică. Partidele apăreau şi dispăreau în acelaşi ritm cu fan-cluburile. Mitingurile deveniseră cel mai sigur mod de defulare. La început exista o unitate în gîndire, o exaltare comună: „Jos comunismul!“. Apoi, a existat un fenomen: piaţa Universităţii. Minerii îşi exprimau la rîndul lor dorinţa de a milita. Iniţial, au fost tot două mari tabere, însă la un alt nivel. Românul, inventiv, scotea lozinci pe bandă rulantă: „Babalîcii fără dinţi vor să fie preşedinţi!“, „Nu vrem Kent, ţigări, valută, vrem ca Roman să ne...“ vs. „Ole, ole, Frontul ăsta ce mai e? PCR!“, „Cine-a stat cinci ani la ruşi/ Nu poate gîndi ca Bush!“ etc. Însă entuziasmul se pierde uşor, iar fanii înverşunaţi se transformă în simpli membri cotizanţi, migrează de la un partid la altul, sînt bulversaţi de schisme şi de diviziuni şi, în cele din urmă, renunţă. Manifestaţiile şi manifestanţii se răresc, se descoperă sentimentul inutilităţii. Politica e lăsată în pace, e vizionată la TV, fanii ajung doar simpli spectatori indiferenţi.

Românul a fost dintotdeauna pasionat de fotbal. Înainte, suporterii erau acceptaţi, însă ţinuţi în frîu. A sosit timpul să se dezlănţuie, să-şi afişeze cu mîndrie opţiunea. Cele două tabere luptă cu încăpăţînare: aceleaşi Steaua şi Dinamo, veşnicul derby. Apoi, şablonul se sparge. Vin din urmă suporterii Rapidului, cei mai originali şi mai înfocaţi. Se investesc bani, apar echipe noi. Farmecul jocului în sine dispare, nu rămîn decît adeziunea şi conflictul. Din nou, apele se liniştesc, oamenii îşi pierd interesul şi ajung la o conciliere: singurele meciuri care contează într-adevăr sînt cele ale echipei naţionale.

S-ar mai putea menţiona libertatea cultelor. Şi aici se nasc fani şi idoli. Bivolaru îşi adună adepţii în interminabile spirale energetice. Se mănîncă naturist, se bea urină. Se împart pe stradă pliante cu poze colorate şi cu texte învocîndu-l pe Iehova. Apar diverşi guru, diverse campanii puţin diferite de cele electorale, promiţînd mîntuirea sufletului. Sectele caută nume şi interpretări. Oamenii devin fanii sărbătorilor religioase, fanii postului, se merge „în gaşcă“ la biserică.

S-ar fi putut spune că sîntem o societate de fani, că avem vocaţie de militanţi. Însă brusc dorinţa de apartenenţă dispare, înghiţită de problemele zilnice, de nimicuri cotidiene. Puştanii se rad în cap, navighează pe Internet, se joacă în reţea şi consumă avizi tot ce se vinde, orice tip de muzică. Poate doar copiii să-şi mai găsească idoli în fetele de la „Andre“ sau în băieţii de la „Valahia“. Mai sînt şi flăcăii de cartier, însă aceştia reprezintă o subcultură sub influenţa mediului. Adulţii săturaţi de politică judecă obiectiv următoarele alegeri şi, pe principiul „toţi vor ciolanul“, refuză să mai voteze. Poate doar P.R.M.-ul să rămînă ultimul partid cu fani. Fotbalul este perceput doar ca spectacol. Iar sectele ademenesc uneori indivizi înclinaţi spre fanatism.

Să presupunem că într-adevăr au dispărut fanii? Să presupunem că nu mai atrage pe nimeni ideea Marelui Marş? E doar o perioadă de acalmie. Fanii există printre noi, în noi, dar, ca înainte de '90, umblă din nou deghizaţi.

Adina POPESCU

Valeriu NEGRU
jurnalist

Iubiri fierbinţi şi iubire de arginţi

Fanii, suporterii ca şi militanţii, incluşi toţi în tagma susţinătorilor, sînt adepţii, devoţii şi entuziaştii unei idei, unui fenomen, unei personalităţi. Deosebirile dintre ei ţin de măsura, natura şi gradul de organizare a entuziasmului. Fanii şi suporterii par a fi victimele unei admiraţii exaltate, incapabili de analiză şi definire. Pentru majoritatea, judecata de valoare pare înlocuită cu o convingere simplă, axiomatică şi betonată: *ai noştri sînt cei mai buni*, sau: *al nostru este singurul bun*, iar argumentul suprem al preferinţei este: *îmi place*. Puţini sînt cei care se raportează la criterii axiologice. Totuşi, delirul sălilor şi al stadioanelor înfierbîntate înseamnă o anume capacitate de selecţie şi de apreciere a valorii, care devine, inconştient, suportul paroxismului emoţional. Cei mulţi nu sînt neapărat şi totdeauna proşti. Înflăcăraţii urlători ştiu ei ceva, dar nu se prea pricep s-o spună. Iată, însă, că apar unii care pot să o facă, în stare să producă argumente şi demonstraţii, capabili de mai mult şi de mai bine. Sînt militanţii, care încearcă să introducă ordine şi sistemă în manifestările de devotament nedesluşit, de exaltare dezlînată ale pătimaşilor adoratori. Mergînd mai departe, ei realizează necesitatea coerenţei, nevoia de unificare a particulelor într-un întreg funcţional, riguros şi ordonat.

În lumea fanilor muzicii uşoare au apărut cluburi care gravitează în jurul unei vedete şi care, după ştiinţa mea, au rămas în aria agitatoricului romantic. Fan Clubul Mădălina Manole, de pildă, a fost iniţiat de un admirator ploieştean care şi-a oferit apartamentul drept sediu. Clubul este înscris în evidenţa Ministerului Culturii, este non-profit, membrii lui nu plătesc cotizaţii şi nu au activităţi lucrative în favoarea clubului. Fanii se întîlnesc, ascultă muzică, discută, îşi revarsă hiperentuziasmul la concertele vedetei, se străduiesc să amplifice mişcarea de simpatie pentru cîntăreaţa-idol. Activitatea lor propagandistică este, deocamdată, pasionată şi dezinteresată.

Activismul galeriilor sportive nu dovedeşte, însă, acelaşi platonism şi aceeaşi inocenţă. Vremea celebrului Tudorică trompetistul, suporterul Rapidului şi a bravilor săi confraţi, care îşi donau primele echipei, a trecut de mult. Militanţii ingenioşi au modernizat formula de organizare a galeriilor şi astăzi entuziasmul unora dintre suporteri se manifestă, în bună măsură, contra cost. Este nevoie de bani pentru deplasări, pentru steaguri, confetti, bombe fumigene etc., aşa încît cluburile îşi sponsorizează susţinătorii, care au învăţat şi ei că entuziasmul cam trebuie plătit. Spre cinstea lor, însă, microbiştii nu şi-au schimbat echipa cînd plata a întîrziat. Încă n-au devenit mercenari.

Viaţa partidelor politice este terenul de acţiune al combatanţilor specializaţi (ideologi, doctrinari, organizatori, manipulatori), adică al celor cu înzestrări şi apetit pentru militantism. Fiind o construcţie socială complexă, cu funcţii şi responsabilităţi majore, un partid nu poate exista fără bani. Legea recunoaşte acest lucru şi încearcă să stabilească o relaţie controlată între ban şi politic, relaţie totdeauna susceptibilă şi uneori vinovată de vicierea militantismului sănătos. Cum în politică organizarea entuziasmului costă mult mai mult decît în fotbal sau în rock, militanţii intră adesea în combinaţii financiare ilegale şi obscure. Scandalul Kohl este revelator în acest sens, dar se pare că este printre puţinele de potlogărie onorabilă. Banii nu au intrat în conturi personale, au fost cheltuiţi pentru nobila cauză europeană. La noi, scandalurile politico-financiare, care plouă în averse, nu au circumstanţe atenuante. Afacerile de contrabadă, falimentările de bănci, importurile păguboase, privatizările frauduloase sînt aranjamente ignobile, funcţionînd pe principiul *„îţi dau, îmi dai“*. Algoritmul şi împărţeala clientelară, sprijinindu-se pe temeiul devotamentului răsplătit, au generat şi ele un mercenariat bine ramificat în întindere şi adîncime.

De aceea, asistăm la o foială, la o penibilă fiţiială a unora, între doctrine şi partide, mereu în căutarea unui locşor mai cald. O posibilă nouă configuraţie a puterii a impulsionat plecarea recentă a unui val de pelerini, dezamăgiţi de propriile formaţiuni, spre orizonturi mai promiţătoare. Organizatorii entuziasmului pot fi, la nevoie, şi buni gestionari ai dezamăgirii. Totuşi, fidelităţile schimbătoare sau plurivoce, pe lîngă bani şi satisfacţii aduc uneori şi mari necazuri. Mă mir că domnul Costea a uitat acest lucru. De altfel, nu e singurul uituc.

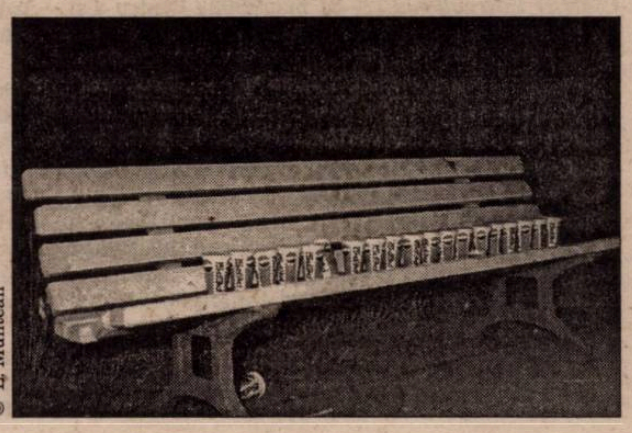

© L. Muntean

Andrei ŢĂRANU
asistent universitar, Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative

„Hai la lupta cea mare...“

Domnul Cohn-Bendit este astăzi parlamentar european la Strasbourg din partea Alianţei Ecologiste Europene, dar fiind la o aruncătură de băţ reuşeşte să îşi ţină şi cursurile de filosofie marxistă la Universitatea din Freiburg. Este evident îmbătrînit, deşi poartă în continuare blugi, nu neapărat din spirit de frondă, ci pentru că s-a şi îngrăşat puţin şi este obişnuit cu ei. Din revoluţionarul de la '68 n-a rămas decît vehemenţa cu care abordează orice subiect considerat politic. Pe mine cel puţin a reuşit să mă convingă repede de necesitatea acţiunii rapide privind lebedele de pe rîul Ille, rîu ce înconjoară Strasbourgul. De decenii, primăria capitalei europene acţionează total inuman, tăind muşchii de sub aripile lebedelor pentru a le obliga să rămînă tot anul pe rîu. Desigur, în schimb sînt foarte bine hrănite şi întreţinute. Acţiunea politică este scopul vieţii domnului Cohn-Bendit şi toţi ar trebui să îl urmeze în acţiunea sa dreaptă şi înnoitoare, pentru că, zice el, revoluţia (chiar şi cea începută în 1968) nu s-a terminat, doar că acum are cu totul alte fronturi, cel verde fiind doar unul dintre ele.

Pasiunea militantismului politic a domnului Cohn-Bendit este împărtăşită de mulţi tineri occidentali care se luptă pentru idealuri de egalitate, curăţenie, bunăstare, drepturi egale pentru emigranţi şi aşa mai departe. Ei construiesc acest militantism sub denumirea unei stîngi actuale, dezbărată de viziunile socialiste ale anilor '68 ridicîndu-se împotriva militantismului considerat de ei de dreapta bazat pe globalizare, anarhocapitalism şi piaţă necontrolată. O asemenea construcţie îţi dă senzaţia unei uriaşe confruntări politice ce determină masele la acţiune. De fapt, însă, lupta se dă mai degrabă pe poziţii intelectuale, pe citate, pe cîştiguri punctuale privind soarta lebedelor sau ale balenelor, pe impunerea unor legi europene ce doresc să prezerve un habitat ecologic sau să deschidă şi mai mult traficul de mărfuri între diverse ţări. Lupta nu se mai dă decît rar între grupurile rivale, căci pentru toţi duşmanul este statul. Pentru cei ce se consideră de stînga statul este rău pentru că nu micşorează tarele capitalismului şi pieţei privind protecţia şomerilor, femeilor şi copiilor, dar şi a animalelor. Pentru cei care se doresc de dreapta, statul a păstrat încă prea mult din epoca wellfarestate-ului, sufocînd prin birocraţie şi impozite libera iniţiativă.

Militanţi sînt de o parte şi de alta, fiecare predică o lume mai bună, mai normală şi mai sănătoasă. Fiecare încearcă să formeze grupuri de activişti cît mai structurate şi cu cît mai mare greutate în bătălia ideologică. Dar, recunosc toţi, militantismul politic nu mai este ce a fost odată. Astăzi, a fi militant este o chestiune am putea spune mai degrabă intelectuală, o formă necesară prin care tinerii trebuie să îşi trăiască tinereţea înainte de a intra în competiţia de pe piaţa de muncă. Nimeni nu te împiedică să militezi pentru ceva, de la anarhie la stat social sau de factură troţkistă. Îţi asumi o sumă de valori, împarţi pliante sau vinzi ziare în numele cauzei în perioada studenţiei, şi mai ales comunici cu ceilalţi membri ai grupului cu care împărtăşeşti valori şi idealuri comune. A fi militant înseamnă să te implici, să crezi că într-adevăr merită să te lupţi pentru ideile tale şi mai devreme sau mai tîrziu să le pui şi în practică devenind bunuri ale întregii societăţi. Militantul se adresează suporterilor săi, celor pe care îi îndrumă sau chiar celor pe care îi detestă, pentru că ideile sale sînt nobile şi vor trebui să schimbe lumea.

Din nefericire puţini dintre aceşti militanţi vor continua să se implice politic mai tîrziu. Intrarea în existenţa reală bazată pe competiţie dură le dă cu totul alt sens, mult mai terre-à-terre şi îi transformă pe foştii militanţi în suporteri votanţi, mulţi dintre ei dezamăgiţi de edulcorarea idealurilor lor din tinereţe. Pentru cei puţini care vor alege calea politică opţiunea va fi mult mai grea, unii acceptînd compromisul politic şi deci limitarea idealurilor la acţiuni posibile de a fi transformate în politici publice, iar alţii (o minoritate extrem de redusă) se vor scufunda în lupta ilegală şi deseori teroristă, care va minimaliza idealurile la supravieţuirea dură în condiţiile luptei clandestine.

© a.l.ş.

Această schematizare a creşterii şi descreşterii sentimentului militant în Occident, corespunde de fapt doar ultimelor trei decenii. Vîrsta de aur a militantismului politic rămîne perioada dintre sfîrşitul anilor '50 şi începutul anilor '70, epocă în care generaţia tînără şi-a promis revoluţia. Efervescenţa acestei epoci şi finalul derizoriu al mişcărilor de stradă a însemnat nu numai o transformare socială profundă, pe care o percepem tot mai bine astăzi, dar şi relativizarea pasiunilor ideologice. Este evident că epoca lui Che Guevara a trecut, iar Fidel Castro, idolul revoluţionarilor europeni, este considerat astăzi un tiran comunist pe care nu îl mai sprijină nimeni. Epoca respectivă era a maniheismelor politice – socialist versus fascist, tînăr contra bătrîn conservator şamd. Atunci totul părea a contribui la schimbarea revoluţionară – muzica, artele plastice, dansul şi literatura se coalizau pentru a denunţa răul social şi necesitatea schimbării fundamentale. Totul trebuia reevaluat, rejudecat şi în final supus transformării în acord cu noua viziune.

Acum spiritul militantismului pare a fi atins de un *mal de fin de siècle*. Mişcările politice par a se detaşa de artă şi religie pentru a-şi găsi noi scopuri, în special economice şi sociale. Dar, după credinţa mea nu este decît un răgaz acordat viitorului, căci militantismul nu are limite fiind proteic şi prolix. Schimbările care s-au petrecut în ultimul deceniu au lăsat viaţa efervescentă a ideilor politice oarecum în urmă, dar, pe undeva o nouă generaţie de vizionari ai viitorului se pregătesc să reinventeze lumea şi să o rejudece. Militantismul nu a murit doar aşteaptă ca dintre suporteri cîţiva să se ridice iar la luptă. Pentru cine, pentru ce, încă nu ştim ...

Radu CARP
asistent universitar, Facultatea de Ştiinţe Politice şi Administrative, Universitatea Bucureşti

Pentru un alt fel de activism politic

Bucureştiul este sub asediul campaniei electorale. Expresia „asediu“ este singura care poate descrie peisajul înconjurător. În curtea vecinilor tronează o maşină cu afişele partidului Noua Generaţie. Panourile cu Chiriţă ne îndeamnă la vot, din Piaţa Veteranilor pînă în faţa magazinului Unirea unde locatarii unui bloc preferă să se protejeze de căldură cu un imens banner electoral de pînză. Băsescu vine la primărie. Lîngă mine în autobuz se urcă un domn respectabil cu un tricou pe care scrie „votaţi Diaconu“. Afişele electorale par a se autoreproduce. Încă nu le-am văzut în parcurile publice însă, stimaţi candidaţi, timpul nu este pierdut.

Acest activism politic revărsat pare a fi semnul unui interes deosebit în jurul temelor de campanie electorală. Şi totuşi... nu mai poţi fi martorul involuntar al unor discuţii incandescente, aşa cum ne obişnuisem în campaniile anterioare. Se discuta despre orice altceva în spaţiul privat, acasă, la serviciu sau în metrou. Impresia generală este că partidele şi candidaţii propuşi încearcă cu orice preţ captarea atenţiei opiniei publice. Există o teamă de absenteism care, chiar dacă nu alimentează discursul electoral, este prezentă difuz în spatele oricărui afiş sau maşinuţe cu balonaşe. Experienţa alegerilor locale parţiale din 1998 nu se poate uita atît de uşor.

Dacă aceste alegeri se ramarcă prin ceva nou, este vorba tocmai despre această dispută difuză între persoane devotate unor partide şi cetăţeni care nu se arată prea entuziasmaţi în legătură cu propria lor prezenţă la vot. Este un joc de sumă zero, forţele celor două tabere par a fi sensibil egale.

Care ar fi soluţia destrămării acestui echilibru? Dacă partidele doresc să îşi atragă electoratul – şi este legitim să aibă un asemenea obiectiv – o pot face şi altfel. Dezinteresul faţă de politică poate fi transformat într-un interes faţă de acţiunile civice, inteligent construite (în nici un caz de genul recrutării la măturatul parcurilor publice). Este ştiut faptul că acest tip de implicare civică ce maschează militantismul politic obtuz a dat şi va da rezultate în campaniile electorale. În Statele Unite, deseori punctele de vedere ale partidelor politice sînt expuse prin intermediul unor asociaţii, aparent independente, dar care susţin o anumită orientare politică; alegătorul nu are altceva de făcut decît să suprapună un discurs al unui candidat cu un tip de orientare politică ce i se pare mai potrivită, iar ulterior acestei alegeri să se prezinte la vot. La alegerile din 1998 din Ungaria, FIDESZ a adoptat o strategie asemănătoare; unii comentatori consideră chiar că, în lipsa unei asemenea strategii, alegerile ar fi fost pierdute. De fiecare dată cînd o problemă sensibilă trebuia pusă în discuţie, anumiţi membri ai societăţii civile ofereau soluţii care puteau fi regăsite de către marea masă a indecişilor şi în programul partidului. Pentru a disimula strategia de captare a voturilor, partidele folosesc uneori şi vocea interpusă a societăţii civile. Desigur, acolo unde opţiunile politice sînt puternic polarizate (ceea ce nu este cazul la noi), o asemenea strategie este inutilă, căci se poate merge mai mult în direcţia promovării imaginii de natură strict politică fără a exista riscul creşterii dezinteresului din partea electoratului. Însă, în cazul în care atitudinile politice nu numai că nu sînt polarizate în jurul a 2-3 partide relevante, ci sînt mai degrabă opţiuni potenţiale, o strategie de genul celei descrise nu poate decît să mărească dezinteresul faţă de partide sau faţă de viaţa politică în general. În ce măsură însă ea poate să determine o creştere a interesului – aceasta este întrebarea la care se va răspunde cu ocazia alegerilor generale. Desigur, dacă va fi luată în calcul de către cei care astăzi ne zîmbesc mai mult sau mai puţin energic de pe marile afişe.

© F. Fără

V-aţi pus întrebarea de ce candidaţii unor partide sau partidele care îi susţin nu organizează un miting, o întîlnire publică a simpatizanţilor, aşa cum ne-au obişnuit în ultima vreme sindicatele?

aduse cu poşta

Militanţi în alb

De obicei, atunci cînd stau în primele rînduri ale manifestaţiilor, concertelor şi ale altor evenimente în care există riscul vătămării propriului corp, mă feresc, bineînţeles, să fac aprecieri şi să blamez sau să exagerez cu ovaţiile.

După ce au fost strînşi ca într-un pumn 40 de ani, masa fără nume a femeilor, bărbaţilor, copiilor şi bătrînilor a năvălit pe poarta curţii afară, ca un cîine scăpat din laţ din captivitate tot după vreo atîtea luni (şi nu ani, de data asta). Fanii (în majoritate, tineri şi copii), suporterii (unde în număr mare sunt prezenţi cei de vîrstă medie şi tinerii – mă refer la sensul de suporter sportiv, în speţă) şi militanţii (cei mai mulţi îndoctrinaţi de otrava, de microbul căruia îi dedică atîta timp), toţi sunt bolnavi de un amoc pe undeva explicabil.

Ce se întîmplă de atîţia ani cu fanii? Mă gîndesc îndeosebi la acei tineri care, dintr-o inerţie ciudată, comandată de mesajul agresiv al publicităţii mass-media, frecventează periodic concertele în aer liber, da, acele concerte unde sunt invitate, unde de fapt sunt pompate de către diverse interese de impresariat muzical, atîtea trupe de o inepţie rară.

Şi totuşi, iată că la ultimul concert de genul acesta de anvergură mare din Bucureşti, cel organizat de MCM Romania, atracţia principală şi cea mai aclamată trupă nu a fost nici de dance, nici de hip-hop şi, cum deja bănuiaţi, nici de rock (Doamne-păzeşte!). Cel mai mult a încîntat audienţa în acea noapte Vali Vijelie.

Fanul de muzică român cu media de vîrstă între 16-25 de ani este, într-un portret robot care ţine seama nu de substanţă cît de aparenţe şi cantitate, un hibrid obositor care ascultă Andre, Vali Vijelie şi tot, tot, tot ce se aruncă pe posturile de televiziune, în mod repetat zilnic. El nu se satură. Niciodată această piaţă nu va fi suprasaturată pentru că el este un individ-generic în continuă căutare. El urmează orice banner, jingle sau clip publicitar care îl somează mai mult sau mai puţin direct, el este prin excelenţă, dacă vreţi, publicul-ţintă al majorităţii canalelor de media în momentul actual, individul care are nevoie permanent de ceva ieftin şi de o saţietate înşelătoare. Muzica pe care o ascultă şi al cărei fan este, conglomeratul greoi de stiluri îngrămădite ca pe o tarabă cu kitsch-uri, doboară instantaneu pentru el toate barierele imposibil de însuşit ca principii ale democraţiei adevărate: respectul pentru preferinţele celuilalt şi respectul de sine (incomparabil mai important, dar imposibil de inoculat).

Fanii aceştia mulţi sunt în acelaşi timp şi suporteri iar cele două hobby-uri personale (adică plăcerea de a asculta muzică şi aceea de a susţine un club sportiv) nu sunt niciodată total separate, dorinţa lor de a le îmbina şi de a le etala ţipător fiind mult prea bine cunoscută.

Mai lipsesc militanţii. Tot ei sunt. Într-adevăr, poate că din punct de vedere politic, nu. Nimeni nu-i vede votînd pe băieţii de cartier şi pe fetele pe „tractoare". Militantismul pe care ei însă îl afişează ar putea fi foarte bine reprezentat de marşul neobosit spre alb, nu spre cel al purităţii ci spre cel odihnitor şi neutru al nulităţii eterne.

Sorin STOIAN
student
http://diesirae.webjump.com

Fanii lui D-zeu

Undeva pe Magheru: Ovidiu, cîteva întrebări, eu îi răspund, aud doar invitaţia din final – „Vino şi tu. Poate afli cîteva răspunsuri la problemele tale".

Trec mai departe, mă uit pe fluturaş: „Te invităm să afli planul lui Dumnezeu pentru tine". Pe verso un număr de telefon.

După o săptămînă descopăr fluturaşul. Îl sun pe Ovidiu – la timp pentru a-mi rezerva un loc duminică: „O să fie o chestie meseriaşă, la Hilton. Ne vedem acolo la două fără zece". Mă uit din nou pe fluturaş: „La început, Dumnezeu..." sub acest titlu – nori învolburaţi printre care se iveşte soarele.

Recunosc că mergeam spre salonul „Le Diplomate" al Hotelului Hilton şi-mi imaginam o nouă Guyana, dar nu cea a lui Papillon, ci aceea a lui Jim Jones, a Jonestown-ului şi a adepţilor săi. Aş fi putut fi un Leo Ryan... Eram în dreptul Atheneului, îmi treceau prin minte davidienii, Templul soarelui din Elveţia, cultul Hare Krishna, Biserica Unificării şi Sun Myung Moon, Copiii Domnului şi David Berg, Gregorian Bivolaru şi „izvorul de sănătate"... cînd o fată politicoasă îmi spune că ea este Erica şi mă invită în sala de conferinţă a hotelului. Îl întîlnesc pe Ovidiu care îmi rezervase un loc pe rîndul al doilea. Aproximativ 250 de oameni în sală. Ovidiu îmi povesteşte cîteva lucruri despre el. Pe primul scaun, în primul rînd, stă o tipă cu picioare senzaţionale şi sîni mai mult decît materni. Poartă o bluză atît de transparentă încît mă gîndesc că ea va fi dată drept exemplu negativ, va fi poate exorcizată.

Începe programul. Este vorba despre „Puterea unui om", probabil Isus. Se face urarea de bun venit. Oameni din Macedonia, Bulgaria, Anglia, România decenţi, îmbrăcaţi elegant. Se spune o rugăciune, neconvenţională, un fel de dorinţă unanimă... Se cîntă soul: „Isus, Isus, Tu îmi eşti Domn / Tată, Tată Tu mă cunoşti / Duh Sfînt, Duh Sfînt, Tu mă alini" cu refrenul Aleluia. Dorinţa lor este să trăim „după Biblie", să trăim pentru Adevăr, cu gîndul şi la viaţa de apoi nu doar la cea prezentă.

Urmează o casetă video proiectată, cu „veşti din Împărăţia lui Dumnezeu", un fel de jurnal, cu ştiri din lumea creştină. Doi soţi povestesc despre cum erau ei gata să divorţeze şi aveau doi copii. Ce vină aveau copilaşii? Stop cadru cu cei doi copii care se jucau. Zoom: privirea lor nevinovată. Acum toată familia este binemersi. Cine i-a ajutat? Biserica lui Isus. Doamna de lîngă mine lăcrimează. Tineri toxicomani salvaţi, oameni botezaţi, cupluri de vedete care s-au regăsit prin această biserică, orfelinatul de la Săftica şi copiii de acolo veseli, fericiţi, sute de filiale ale bisericii în toată lumea. „Dumnezeu a lucrat în vieţile lor".

După care „Împărtăşiri" – exemple vii ale minunilor făcute de Biserica lui Hristos, un cvartet din Bulgaria, copiii ajutaţi prin Hope Romania – o fetiţă de 15 ani îşi povesteşte viaţa – tatăl alcoolic, ea pleacă de-acasă, acum are o familie mare orfelinatul. Să ne purificăm sufletele, să ne eliberăm de vinovăţii, de îndoieli, de ruşine confesîndu-ne. Uniune spirituală. Cerinţa de puritate. Pur sau impur. Sînt lucruri care se desfăşoară în virtutea unor raţiuni superioare, greu de înţeles, chiar inaccesibile. Trebuie slujit Adevărul, nu putem fi decît mijlocitori, ucenici.

Un englez începe predica. Retorică desăvîrşită, schimbări bune de ton, de atitudine, la un moment dat totul se acutizează, oratorul trînteşte cu cartea de masă, gesticulează, se înroşeşte, vorbeşte despre copiii maltrataţi prin şcoli, o voce din sală îl întreabă dacă în America nu sînt bătuţi elevii prin şcoli, întrebarea este ignorată, oratorul se dezlănţuie, renunţă la microfon, dă exemple contraexemple, se pune în locul scepticului din sală şi răspunde nedumeririlor lui. Limbajul devine îngust, se rigidizează, rămîn doar cîteva noţiuni ce te conduc la alternativele bine-rău. Nu ştiu dacă doamna de lîngă mine şi-a simţit intimitatea ameninţată, dar probabil în interiorul ei întrebările se înmulţeau în încercarea de adaptare a gîndirii la noile reguli teatralizate de el. Doamna devine cu atît mai vulnerabilă cu cît cresc din acest conflict frustrările. *Soul free* – cîntece speciale. Încheiere: sîntem invitaţi luni, la Sala I.C. Brătianu. Pe hol îl cunosc pe Marius. Marius are un inel pe degetul mare şi eu practic nu suport asta nici la fete. Marius este însă îmbrăcat în costum şi este unul din cîntăreţi: „Vii luni?" Eu, eschivă clasică – „Nu prea am timp". El, autoritar, oarecum dojenitor: „Durează doar două ore... Dumnezeu a făcut atîtea pentru tine, poate aşteaptă şi el ceva în schimb... ai putea să-i acorzi două ore..." Îmi place chestia asta cu „să-i acorzi lui Dumnezeu două ore", plec fredonînd: „Mi-aş face-o mînă lungă / Pînă-n Rio să ajungă"...

Cătălin MANOLE

Să mori din dragoste de fotbal

Dacă memoria nu îmi joacă feste, prima dată cînd am plîns fără să îmi doresc să mă vadă cineva – deci fără să îmi doresc ceva în schimbul opririi lacrimilor – a fost cînd aveam nouă ani. După un 0-0 la Benfica Lisabona, Universitatea Craiova pierdea calificarea în finala Cupei UEFA. Ţin minte parcă şi acum golul din lovitură liberă a lui Balaci, imensa ratare a lui Cămătaru şi golul acela de 1-1, al unui portughez (nu îi mai ţin minte numele), dureros de liber în careul nostru – era şi careul meu, în definitiv. După meci, am ieşit afară, în curte, să nu mă vadă cineva, am luat o minge spartă şi, cu lacrimi în ochi, şutam în ea de la un gard la altul. Nu îi doresc nimănui să simtă durerea pe care o simţeam eu atunci.

Tot astfel, primul gînd la moarte pe care mi-l amintesc suna cam aşa: „ce am să mă fac cînd am să mor; voi mai putea oare să ştiu ce va face Craiova?". Iar gîndul era urmat de tot felul de scenarii. Ba că, acolo unde voi fi, va veni în fiecare etapă un înger să-mi spună rezultatele, ba că voi pluti pe deasupra stadionului Central (actual Ion Oblemenco) şi voi vedea meciurile Universităţii (nu ştiu de ce, deşi toţi suporterii o numesc Ştiinţa, mie mi-a plăcut întotdeauna Universitatea).

Nu aveam mai mult de 10 ani şi eram îndrăgostit pînă peste cap de o echipă de fotbal. Darurile care mă făceau cel mai fericit pe vremea aceea erau fotografii cu echipa mea, reviste în care se scria despre ea, fanioane şi orice putea fi legat de Craiova. Tăiam fotografii cu jucătorii Universităţii cînd apăreau (poate mai ţineţi minte condiţiile) în ziarul „Sportul", număram cîţi craioveni sînt pe teren cînd juca naţionala. Eram chiar la faza cînd, în timpul unei meci, mă rugam să cîştige Craiova, fiind dispus să negociez cu Dumnezeu o notă mai mică la un examen.

Copilării, puteţi spune. Într-adevăr, nu mai colecţionez fotografii şi nici nu mai negociez cu Dumnezeu o victorie a Craiovei. Mai mult, de multe ori mă întreb de unde vine această iubire pentru o echipă în al cărei oraş nu am fost niciodată (a rămas unul dintre visele copilăriei mele, să văd un meci al Universităţii pe Central). Cu toate acestea, tremur şi azi în faţa televizorului cînd Craiova joacă un meci pentru evitarea retrogradării cu Braşovul, oraşul copilăriei mele. Sau cumpăr „Pro Sport" pentru a citi în primul rînd ce se mai întîmplă la echipă. Continuu să sufăr pentru un egal acasă sau să mă bucur, culmea imoralităţii, de un meci cîştigat, dar suspectat dė a fi fost aranjat.

În urmă cu vreo două săptămîni, cînd Lazio a cîştigat campionatul Italiei, un prieten, care îşi dorea foarte mult acest lucru, mi-a spus că nu a simţit nici o bucurie. A urmărit tot meciul la Rai Due (de fapt, desfăşurarea lui în studio, în emisiunea aceea în care nu se dau niciodata faze de la meciuri, dar se fac legături cu comentatorii de pe stadioane), a văzut oamenii aceia înnebuniţi care îşi rodeau unghiile şi aveau priviri disperate şi nu a mai putut să se bucure. I s-a părut stupid, fără sens să îţi pui atîta energie într-o echipă de fotbal. Mai ales atît timp cît toţi jucătorii sînt profesionişti şi nu fac altceva decît meseria lor. E ca şi cînd ai ţine cu o fabrică într-un imaginar campionat al productivităţii.

E, poate, ciudat să susţii cu atît patos o echipă. E ca şi cînd nu ai nimic în interior de care să te agăţi şi cauţi o susţinere exterioară: o echipă de fotbal, de hochei, de baschet. Sau un partid. Uneori, acestea nu sînt decît ocazii pentru a-ţi putea manifesta violenţa. Dar aceasta nu are nimic cu dragostea pentru o echipă, de fotbal sau de orice altceva. Probabil că manifestările violente ale unui suporter nu sînt decît cazuri de patologie.

Iubirea pentru o echipă, pentru fotbal, în definitiv, nu poate fi explicată. Că e copilărie, că e goliciune interioară, toate acestea nu sînt decît încercări mai mult sau mai puţin plauzibile de a explica un miracol. Căci ce e iubirea altceva decît un miracol?

Octavian GABOR

Maicăl

– dragostea sau fericirea –

„a plecat maicăl şi n-o să se mai întoarcă niciodată“

Ca o şopîrlă din alte vremuri, fosilă vie printre bibelouri cu Stan şi Bran şi balerine graţioase, printre fructe exotice de plastic şi carpete cu toreadori sau răpiri din serai, printre tablouri ireal de roz cu răsărit de soare deasupra vreunui lac cu copil pescar, muzica uşoară românească încă mai respiră. Vocea unui Adrian Daminescu sau Gabriel Dorobanţu, a Mirabelei Dauer sau a Mădălinei Manole se întrepătrunde tainic cu lucrurile acestea, cu esenţa lor fantastică şi derizorie. Se vede însă, din ce în ce mai rar, chipul pierdut în visări a vreunei fete la o fereastră de bloc de patru etaje, cu buzele fredonînd liniştit şi sfios „dacă pleci, ia-mă şi pe mine“. Vremurile cînd pentru un concert cu Gabi Cotabiţă fanele se urcau în tren din Bîrlad ca să ajungă în Bucureşti la Polivalentă să suspine şi să plîngă, au dispărut pe undeva prin zarea tinereţii. Destul de mută-i gura dulce a celor ce cîntau în acele vremuri. Timpul creşte în urma Angelei Similea, Corinei Chiriac sau Dan Spătaru. Fan Cluburile însă se mai ascund, pe undeva prin vreun fund de ţară, gata să-şi dea obştescul sfîrşit.

„Eu nu-l ştiam prea bine. Îl plăcea colega mea de bancă, Andreea, şi ea mi-a zis: ascultă-l, da' să-l asculţi cu atenţie, că are vocea aşa, ca de înger şi versurile sigur o să te impresioneze. Şi mi-a dat o casetă cu el şi-am ascultat aşa cum mi-a zis şi, nu ştiu, parcă mi s-a deschis sufletul atunci. Nu mi-e ruşine să vorbesc de asta, cred că în momentul acela am simţit pentru prima oară dragostea. De ce mă rog trebuie să-ţi fie ruşine de lucrurile frumoase? Nu sînt o fandosită sau o dezmăţată, pur şi simplu mi-am dat seama că nu există vreun sentiment mai curat decît sentimentul de iubire. Pînă şi libertatea păleşte în faţa dragostei.

Am fost la concertele lui şi-am plîns, nu mi-e ruşine s-o spun. Şi să nu vă gîndiţi la nimic rău, dar parcă pluteam, îmi simţeam sufletul ca o floare de mai. După concert mi-a dat autograful pe poza asta. Nu cred c-am mai fost vreodată aşa fericită ca atunci. Am dormit cu poza lui sub pernă o lună, mă înfiora să ştiu că scrisul e acolo doar pentru mine: <pentru Marinela, cu cele mai curate sentimente, Cătălin Crişan>.“

Şi o dată cu vaporul de-altădat', a naufragiat şi Aurelian Temişan de la muzica uşoară la hip-hop. Iar noi, precum acesta, vaporul sau Temişan, vom pluti în derivă pe valurile tandre şi unduitoare ale vocii lui Cătălin Crişan pînă cînd vom da, într-un tîrziu ce-i drept, de chiotele sprinţare şi gesturile nevinovat obscene ale lui Michael Jackson.

„Am eu impresia că lumea, adică oamenii de azi, l-au uitat pe Michael. Şi nu este drept. Nu-mi place să devin patetică, chiar sînt o persoană teribil de realistă, poate prea realistă îmi zic unii, nu-mi dau bine seama. Dacă am să mă examinez cu mare atenţie voi reuşi să mă văd aşa cum sînt, dar nu asta contează, nu despre mine-i vorba. Eu una, orice s-ar întîmpla, nu am să-l uit. Mi-a fost iubit, prieten, frate, ce să mai, am fost îndrăgostită. Poate încă sînt. Îl visam, îi scriam, era idealul mei de om, de fericire. E păcat să mă prefac acum că n-a fost nimic, ar fi o ruşine să mint doar pentru că am depăşit vîrsta aceea şi nu-l mai visez. Dar fericirea îţi cere atît de puţin... A fost de ajuns să-l văd la concert şi mi s-a tăiat respiraţia. Da, sînt unul din acei oameni care au leşinat cînd l-au văzut pe Michael. Nu pot să descriu ce-am simţit atunci, pentru că nu cred că există cuvinte pentru asta. Emoţia a fost prea puternică. Pur şi simplu, cînd l-am văzut atît de dumnezeiesc de aproape, am leşinat, asta e, nu am cum să-l uit cum a făcut atîta şi atîta lume.“ Iar colega mea (Camelia) oftează, ce-i drept, destul de realist. „Am înţeles şi înţeleg durerea la cei care plîng după el. El nu mai este om, a renunţat de mult la statutul ăsta, nu vreau să fiu înţeleasă greşit, dar el a devenit altceva...“ Camelia se opreşte, mai oftează o dată.

Pe undeva, pe un mal cu lumină şi verdeaţă, Michael Jackson, Cătălin Crişan, cei doi băieţi de la Talisman („singur, atît de singur/simt dureri pe care nu mai pot să le-ndur“), întreaga muzică uşoară românească cu tot cu bibelouri, carpete şi fructe de plastic s-a adunat şi ne face cu mîna. Şi plînşi şi fani şi visători privim cu iubire înspre ei, întindem mîna, oh, Doamne, atît de scurtă, şi scriem aici, într-un final, sfîrşit.

Matei FLORIAN

Clanuri

Fanatismele se nasc fără dureri. Atît cele grave cît şi cele mici şi benigne, specifice societăţii consumiste. Termenul de fanatism devine chiar impropriu atunci cînd este vorba despre implicarea emoţională în lucruri ca serialele de televiziune, top modelele sau starurile pop, echipele de fotbal sau jocurile pe calculator. Mai potrivit ar fi ceva în genul „fanism“, mai puţin agravant, mai superficial şi mai uşor de acceptat. Un fanatism soft, diluat, dar de masă.

„Fanismele“ evoluează foarte repede. De la generaţie la generaţie ele sînt cu totul altele. Ca şi produsele de larg consum care le generează, „fanismele“ tind să devină sau sînt deja globale. Fanii lui Santana sînt români, marocani sau chinezi fără ca cineva să găsească aici vreo incompatibilitate. Oricum, mediul cel mai propice pentru propagarea „fanismelor“ (dar parcă numai pentru asta?) este Internetul.

În cazul jocurilor pe calculator există o formă de organizare instituţională cu totul specifică, alta decît fan cluburile: clanurile. Fanii aceloraşi jocuri, înregimentaţi în clanuri rivale, îşi gestionează cu acribie adversităţile, contabilizînd victoriile şi înfrîngerile acumulate la fiecare întîlnire-concurs. Există reguli stricte şi complicate de ierarhie sau de acceptare în clanuri, mai ales în cele cu pretenţii. Şi toate au pretenţii şi un orgoliu de apărat. Fiecare clan are un regulament intern şi o siglă pe care membrii şi-o adăugă la sfîrşitul *nickname*-ului de reţea. Listele cu membrii clanului sînt în permanenţă aduse la zi, iar asumarea unei filiaţii false se pedepseşte. Un prieten care a intrat o dată pe un *chat* şi, inocent, şi-a scris la sfîrşitul numelui de reţea particula [ro] a fost imediat interceptat de membrii ai clanului şi avertizat să nu-şi mai asume identităţi care nu-i aparţin. În caz contar, modalităţile de represalii sînt nelimitate: de la vreun virus păstrat în „eprubete“ special pentru cazuri de acest gen, pînă la mult mai simple (şi foarte eficiente) programe-buclă care solicită din ce în ce mai mult modemul pînă ce acesta se arde şi un fum înecăcios începe să se ridice din calculatorul imprudentului.

© S. Ivanoschi

Neavizaţii pot avea tot felul de surprize atunci cînd joacă prin Internet. Spre exemplu, *BattleNet*-ul firmei *Blizzard* este locul unde se pot juca sau testa produsele celebrei firme. O dată intrat pe *BattleNet*, dacă într-un sfîrşit ai norocul să găseşti un partener dispus să joace cu tine (fiecare personaj are aici ataşat de nume şi un coeficient care reprezintă valoarea de jucător, coeficient calculat automat de un program al *BattleNet*-ului în funcţie de numărul de jocuri jucate, de numărul de victorii şi de înfrîngeri, de valoarea pe care o aveau adversarii, de durata jocurilor etc. etc. etc. Jucătorii buni nu acceptă să joace decît cu adversari care au un coeficient cel puţin decent şi care nu apar pe nici o listă a trişorilor cunoscuţi.) pot apărea surprize. Există o mulţime de mici programe de trişare (*hack*-uri) care oferă utilizatorilor avantaje imense.

În concursuri, *hack*-urile nu pot fi folosite, existînd „observatori“ pe orice hartă. Aici doar măiestria individuală sau valoarea echipei contează. Sutele de ore de joc, studiile făcute în modul *multiplayer* pentru a afla tot felul de lucruri, căutarea pe Internet a cît mai multor informaţii (de la date despre programatorii firmelor producătoare, pînă la modificările făcute în timpul testării variantelor beta premergătoare apariţiei pe piaţă a jocului), experienţa de concurs şi talentul (da, există aşa ceva!) îşi spun cuvîntul.

Coradi este o sală de calculatoare care se află undeva între Foişorul de Foc şi sediul PROTV. Aici se ţin în fiecare sîmbătă, începînd de la prînz, concursuri de *Starcraft*. Nivelul competiţiei este atît de ridicat încît cîştigarea unui concurs aici te propulsează în topul gamerilor respectaţi şi temuţi. Printre cei ce se înscriu la start sînt şi nume legendare: *Heide, Shaper, Eviscerator, Viper, Overlord, Shadow Master, Banana* sau *Doctor Nick*. E ca şi cum pe un maidan, printre băieţii cu genunchii juliţi s-ar amesteca un Hagi sau un Gică Popescu aflaţi în culmea gloriei.

An de an, cu ocazia CERF-ului se organizează un mare concurs de *Quake*. Am un prieten care crede că ştie să joace *Quake*. Şi mai am un prieten, *Stargazer*, care îl bate la zero. *Mason* îl bate la zero pe *Stargazer*, iar *Neo* sau *Emerald* îl bat la minus pe *Mason*. La concursul de la CERF au şanse de victorie doar cei ca *Neo* şi *Emerald*. Dacă vreţi să aflaţi mai multe, întrebaţi-i pe ei.

Cristian MUNTEANU

aduse cu poşta

Chibiţaţi, chibiţaţi, ceva tot rămîne!

Nu, nu – chibiţi! Nici fani, nici suporteri, nici militanţi. Acesta este termenul cel mai adecvat. Şi nu are nimic de-a face cu „chibuţ“. Ba dimpotrivă! Românul nu s-a născut poet, românul s-a născut chibiţ. Îi lasă pe alţii să facă, să transpire, să greşească, să intre în ofsaid. Cine nu munceşte, nu greşeşte. Peluza nu primeşte niciodată cartonaş roşu. Sigur, sînt extremistă. Nu văd infinitatea de nuanţe de gri dintre alb şi negru, cum zice tatăl meu, cel născut în '38. Nu, noi nu sîntem un popor de microbişti şi de telenoveliste – fiecare pune ce sufix doreşte, nu-i aşa? Da' ce sîntem, mă rog?

Poate că inabilitatea noastră funciară de a gîndi pe termen lung, pro-activ, cu „mintea românului a de pe urmă“ vine din aceea că inima e mai importantă decît capul. Ca să faci galerie trebuie să pui suflet, nu altceva. Aţi văzut afişele cu „Votează cu inima!“? Nu fac decît să spună pe şleau ceea ce-şi doreşte orice politician _ din 4 în 4 ani, un grup nici prea mare, nici prea mic de electori/suporteri/fani (mai puţin militanţi) atît de ahtiaţi după el încît să se simtă motivaţi să se deplaseze pînă la urna de votare. Atît. În rest, o mie de ani pace – citat scos din (context) „Terminus Paradis“.

Eu aici cred că e marea greşeală, cea fundamentală. Nu contează că Michael Jackson are/avea multiple fane în România, că Vama Veche sau Asia fac furori, nu contează nici măcar că muncim pe sponci şi fără tragere de inimă, nu asta contează. În alt context sociopolitic, românii au dovedit că pot munci de-adevăratelea, iar alţi cetăţeni, mai romi de felul lor, au arătat că ei se adaptează cu totul altfel în societăţile prospere. Repet – nu de aici ni se trage. Ci dinspre partea închinării. Ne închinăm periodic unor idoli din „clasa politică“, iar ei fără de noi nu ar fi nimic. Şi noi sîntem un nimic în faţa lor, atîta vreme cît nu deschidem Constituţia (bună-rea!) măcar o dată pe zi, ca Biblia, atîta vreme cît nu dăm tîrcoale măcar o oră-două în fiecare săptămînă cîte unui partid sau unei organizaţii civice şi – culmea! –, apolitice. Dacă facem exerciţiul acesta cîteva luni la rînd, cine ştie, pînă la urmă poate chiar le trecem pragul. Depăşim etapa „voyeurismului“. Dar atîta vreme cît nu vedem, lăsînd deoparte sticla televizorului, cum funcţionează mecanismul puterii chiar din interior, atîta vreme cît nu învăţăm la faţa locului cum se întocmesc şi se modifică proceduri, legi sau hotărîri ale Consiliului local, vom fi la cheremul celor care fac legea şi nu vom înceta să ne plîngem. Şi să chibiţăm, bineînţeles. De parcă politician te naşti, nu devii. Păi n-ai cum să devii dacă nu te interesează devenirea. Uneori am impresia că totul, chiar şi în mediile intelectuale, se reduce la „îmi place/nu îmi place“. Ţi-a plăcut ce a spus Liiceanu? Dar ţie ţi-a plăcut ce a spus Cioroianu? Aşa s-a întîmplat şi cu celebrul număr despre Eminescu, care a făcut *Dilema* şi mai celebră decît era. A iscat reacţii umorale. Printre fani, printre suporteri – chiar, dumneavoastră cum îi numiţi pe cei care cu obstinaţie militează pro *Dilema?*

Ştiţi ce mai lipseşte din înşiruire? Ceva ce, dacă nu lipseşte cu desăvîrşire, măcar este greu de găsit în România: cuvîntul „suportiv“, care e parcă ceva mai tandru-cuprinzător decît autohtonul „stimulativ“. E drept, am adăugat unui triptic de substantive un adjectiv, care pe deasupra mai este şi preluat din *Rongleza* aceea schimonosită, atît de „la modă“ acum. De la o vreme, parcă nici familia nu mai reprezintă mediul „suportiv“ de altădat', sistemul legislativ nu e nici acela „suportiv“ pe cît ar putea fi, iar mediul profesional este serios influenţat de condiţiile economice de restrişte şi de un cadru legal ce suferă cronic de inadecvare. Misia aceasta grea cade pe umerii prietenilor şi ai unor prea puţine publicaţii care chiar merită să fie citite. Ceea ce ne dă puteri să mergem mai departe.

Roxana IACOB

Z. ORNEA

Continuitatea idealurilor

Stabilit în 1875 în România, cel ce avea să devină în critica, teoria literară şi socială Const. Dobrogeanu-Gherea a găsit aici (la Iaşi şi Bucureşti) un mediu acomodat cu ideile socialiste. Acestea erau, la începuturi, un amestec nediferenţiat de anarhism şi umanitarism, fără culoare distinctă. Ceea ce era caracteristic printre cei care se socoteau socialişti români era provenienţa lor din mediile universitare şi chiar liceale. Elementele muncitoreşti, mai ales meşteşugarii, au venit, cîţi au venit, după aceea. Gherea este acela care a adus în micul cerc al social-democratismului românesc clarificarea doctrinară necesară, renunţînd el însuşi la narodnicismul rusesc din care provenea şi adoptînd ideologia aşa cum o reprezenta pe atunci Karl Kautsky în Germania sau, mai puţin, Jules Guesde în Franţa. Mai toţi fruntaşii mişcării socialiste din acea vreme au acceptat punctul de vedere clarificator propus de Gherea, îmbrăţişîndu-l. De pe la 1878 se poate vorbi de începutul organizării centralizate al mişcării social-democrate. Pînă la crearea, în 1893, a Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România (cu un program elaborat, în bună măsură, de Gherea) funcţionau două centre socialiste importante, la Iaşi şi la Bucureşti, în amîndouă rolul principal, dacă nu chiar esenţial, îndeplinindu-l presa. La Iaşi trăiau soţii Ion şi Sofia Nădejde care întreţineau o atmosferă intelectuală favorabilă idealurilor social-democrate. Aşa a apărut, în iulie 1881, firește la Iaşi, revista *Contemporanul* care a ştiut, datorită lui Ion Nădejde şi a fratelui său Gheorghe, să cucerească simpatiile tineretului studios faţă de noile teorii ştiinţifice la modă. În jurul revistei s-au adunat, încă în faza ei preparatoare, Theodor Speranţia (viitorul folclorist, vărul fraţilor Nădejde), Const. Mille, elev în cursul superior al liceului, viitor romancier şi director, zeci de ani, al ziarului *Adevărul* din Capitală. Revista (format carte) s-a impus din capul locului, tirajul ei urcînd, de la iniţialele 700 exemplare încă în primul ei an, la 3.000 exemplare, pentru a se fixa la cifra, pe atunci ameţitoare, de 4.500 exemplare. I. Nădejde, e drept, ascultase de sfatul lui Gherea privind fizionomia şi programul revistei proiectate, dar e meritul său extraordinar de a fi găsit modalitatea înfăptuirii acestui program. Pe lîngă popularizarea concepţiei ştiinţifice despre lume, a învins la revista socialiştilor ieşeni anticonformismul programatic, spiritul de perfectă consonanţă cu preocupările ştiinţifice moderne pe plan european, afirmarea evoluţionismului. Nume ilustre, stimate de tineretul studios, de publicul intelectual în genere, ca Darwin, Lamarque, Spencer, Haeckel, John Stuart Mill, Pasteur erau curent citate, li se reproduceau lucrările, care erau luate ca argumente de sprijin în afirmarea unor puncte de vedere noi şi înnoitoare. Rubrici şi articole seriale precum *Ce ştim despre lume, Despre darwinism, Este oare spiritul ceva deosebit de materie, Nepotriviri între evanghelişti* se bucurau de mare succes, pentru că luau în răspăr anacronismul oficializat şi propuneau modernitatea în înţelegerea fenomenelor naturale. Impresiona, de asemenea, acea extraordinară acţiune de ecarisaj etic întreprins de revistă (la vestita în epocă rubrică „Monstruozităţi ştiinţifice şi literare", redactată mai ales de Gh. Nădejde) în viaţa ştiinţifică şi culturală. În această rubrică, repede devenită celebră şi foarte temută, se denunţau, cu curaj bărbătesc, plagiatul, impostura şi anacronismul, strecurate cu morgă în manuale, cursuri universitare sau alte cărţi înghebate fără competenţă şi probitate. Demolarea sistematică a falşilor idoli, coborîrea de pe soclu a statuilor de mucava, denunţarea diletanţilor cu ifos au fost urmărite, în epocă, cu respiraţia tăiată. Liceenii, studenţii, profesorii, intelectualii în genere citeau *Contemporanul* cu interes şi i se raliau. În chiar primul ei an de apariţie (în septembrie 1881) revista junimistă *Convorbiri literare* a comentat favorabil publicaţia socialiştilor ieşeni, iar scriitori ca Delavrancea sau Duiliu Zamfirescu au scris şi ei admirativ despre rolul şi rostul *Contemporanului*. Şi chiar dacă din al IV-lea an (1885) ritmul de apariţie al revistei a fost împiedicat (întîrzieri, numere duble şi triple, apoi, spre sfîrşit, încălcări şi mai grave ale ritmicităţii), *Contemporanul* se menţine, consolidat, în atenţia opiniei publice. De adăugat ar fi că datorită lui Gherea, din 1882, social-democratismul doctrinar e afirmat cu claritate, chiar dacă încadrat registrului academic. În primăvara lui 1885 Nădejde porneşte o ofensivă larg polemică de pe o platformă doctrinar-ideologică socialistă bine concepută. Acum *Contemporanul* nu mai era singur. La Bucureşti apărea *Drepturile omului*, ziar de atitudine social-democrată, iar la Iaşi *Revista Socială*, publicaţie de doctrină social-democrată, unde Gherea a publicat, în 1884, studiul *Karl Marx şi economiştii noştri*. Să adaug că înainte, în februarie 1883, apare, la Paris, revista *Dacia viitoare*, redactată de un grup de studenţi români socializanţi (Vintilă C. A. Rosetti, Al. Bădărău, Const. Mille, Vasile Morţun, Ioan Tanoviceanu, M. Săulescu şi alţii). Dintre aceştia, numai Morţun va deveni membru al PSDMR, fiind, pînă în 1899, chiar unul dintre fruntaşii mişcării. *Dacia viitoare* se difuza şi în ţară, contribuind la fortificarea tinerei mişcări social-democrate. Era prima generaţie de intelectuali români social-democraţi a ceea ce Gherea, prin 1885-1886, numea „băieţii buni de la Paris" cei care i-au adus, de-a lungul anilor, atîtea satisfacţii şi bucurii dar, din 1899, şi iremediabile amărăciuni. Dar, atunci, în 1881-1890, prin apariţia *Contemporanului* şi a *Revistei sociale* (unde Gherea a publicat treisprezece studii într-o revistă de 36 de pagini, cu apariţie capricioasă), Const. Mille avea dreptate să numească Iaşiul „Meca socialismului". Şi, e necesar să se menţioneze, din iulie 1886, interesul *Contemporanului* a stat în teorie şi critică literară, la început prin eseul lui Gherea *Către dl Maiorescu*, polemică evident curajoasă şi temeinic argumentată împotriva chiar a corifeului Junimii. Efectul a fost instantaneu. Numele lui Gherea era pe buzele tuturor, îl pomeneau gazetarii în goană după material pentru rubrica culturală a ziarelor, iar cafeneaua literară în fierbere comenta faptul ca un răsunător eveniment. Pentru că studiul lui Gherea nu era o dispută oarecare, ci o dezbatere temeinică, cu bine dozată utilizare a esteticii şi filosofiei artei, propunînd un nou punct de vedere, consonant cu estetica şi critica modernă a timpului (Sainte-Beuve, Brandes, Hennequin, Guyan, Brunnetière, Taine). Maiorescu şi convorbiriştii au fost nu numai intrigaţi dar şi vizibil jenaţi. Şi acest studiu inaugura o polemică directă cu orientarea maioresciană, urmat, cum se ştie, de alte studii *(Decepţionismul în literatura română, Eminescu, Critica criticei, Direcţia „Contemporanului"*, devenit în volum *Tendenţionismul şi tezismul în artă, Ceva despre clasicism şi romantism)*, adunate, apoi, în 1890, în primul volum din *Studii critice* urmat, în 1892, de al doilea volum, în sumarul cărora a adăugat şi inedite (studii despre Caragiale, Coşbuc, Vlahuţă) primul volum fiind recenzat, cu elogii, de tînărul N. Iorga în ziarul *Lupta* al lui Gh. Panu („Cartea lui Gherea e un juvaier pentru literatura noastră aşa de săracă şi fără viaţă"). A venit, apoi, mai ales după apariţia revistei lui Gherea, *Literatură şi ştiinţă* (1893), reacţia tinerilor junimişti (P.P. Negulescu, M. Dragomirescu, S. Mehedinţi, Al. Philippide sau Gh. Bogdan-Dincă), constituind ceea ce, atunci, s-a numit polemica Gherea-Maiorescu.

Paralel, Gherea a organizat bine, la Bucureşti, Cercul de studii sociale, publicînd ziare. Bucureştenii, inclusiv Gherea, vor sfîrşi, prin a accepta propunerea lui Ion Nădejde ca mişcarea socială-democrată românească să urmeze, strict, calea legală în acţiunile ei. În ianuarie 1888, V. Morţun se alege deputat din partea social-democraţilor români, urmat de Ion Nădejde. Cercuri socialiste apar şi în alte oraşe din ţară, încît în 1893, cum aminteam, se constituie PSDMR. Şi contingentul cel mai important de fani şi militanţi îl constituia tineretul studios. Totul a durat şase-şapte ani pentru că, din 1898, aceşti intelectuali (li se spunea generoşi) hotărăsc, în 1899, trecerea lor, în masă, în Partidul Naţional Liberal, Ionel Brătianu promiţîndu-le că, în acest cel mai puternic partid al ţării, idealurile lor reformatoare vor căpăta condiţii de înfăptuire. Ceea ce s-a şi întîmplat. Nu imediat după 1899 ci, cu tentativa în 1914, de-abia după primul război mondial, în 1918-1921. Gherea fusese dezolat în 1899, cînd a fost părăsit de aderenţii săi intelectuali, nevroza accentuîndu-i-se grav. Poate n-avea dreptate. Pentru că s-a petrecut un fapt uimitor. Acei tineri studioşi care erau, din 1880 încoace, fanii şi militanţii social-democraţiei române au rămas, chiar cei ce se înscriseseră la liberali, fideli idealurilor înaintate din anii juneţei. Şi aceştia constituiau, în epocă, tot ceea ce avea tineretul studios mai distins. Au fost fani sau militanţi ai social-democraţiei dr. Ion Cantacuzino, Emil Racoviţă, viitorul academician (ca şi precedenţii doi) D. Voinov, dr. N. Leon, G. Ibrăileanu, C. Stere, N. Chinezu, Const. Kiriţescu (viitorul secretar general perpetuu al Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice şi autor al celebrei cărţi *Războiul nostru de reîntregire)*, Const. Mille, Const. Graur, N. Iorga, dr. Ion Slătineanu (viitorul socru al lui Tudor Vianu şi o somitate în specialitatea sa), folcloristul Artur Gorovei, Vasile Morţun, fraţii Al. şi Ion Radovici, fraţii Bacalbaşa, criticul literar Izabela Sadoveanu, dr. N. Lupu, gazetarul Ion Teodorescu şi încă mulţi, foarte mulţi alţii. Numele unora dintre aceştia spun azi puţin sau deloc generaţiei mai tinere, deşi în epocă au avut greutatea lor apreciată. Idealurile lor din tinereţe, fie că au fost numai fani sau şi militanţi efectivi, nu s-au pierdut. Din substanţa lor s-a păstrat democratismul şi aspiraţia spre justiţie socială, care a durat pînă tîrziu, spre sfîrşitul perioadei interbelice. Putem spune, fără a greşi defel, că, în spiritul public şi presa interbelică, grupul de la *Viaţa Românească* şi de la *Adevărul* (inclusiv, desigur, *Cuvîntul liber)*, cu democratismul, antifascismul şi orientarea, în general, de stînga, îşi trăgea sevele din punctele vitale ale idealurilor social-democrate din tinereţea lor inocentă de demult. Nimic nu s-a pierdut. Totul s-a revitalizat, la altă scară şi la alte dimensiuni. Dar continuitatea s-a păstrat uimitor şi binefăcător, iar despre idealurile tinereţii vorbeau mereu cu nostalgie reculeasă.

---

interstiţii

Bourdieu

Cine e *fan* al lui Revel nu poate să fie şi *fan* al lui Bourdieu. Un articol elogios al Monicăi Lovinescu despre *La grande parade*, noua carte a lui Revel *(România literară*, nr. 18), l-a determinat pe Mihai Dinu Gheorghiu să facă o serie de precizări – „pentru informarea cititorului român" – în *Observatorul cultural* (nr. 12). Cititorul care sînt rămîne însă, chiar şi după lectura acestor precizări, cu cîteva nedumeriri.

1) „Pierre Bourdieu, cel mai cunoscut sociolog francez contemporan şi cel mai tradus autor francez în viaţă" – scrie Mihai Dinu Gheorghiu. Nici un dubiu în ce priveşte celebritatea sociologului, dar ce vrea să însemne „cel mai tradus autor francez în viaţă"? Care e accepţia dată aici cuvîntului „autor"? În ce mă priveşte, ştiu doar că Bourdieu apărea, spre exemplu, în *Social Science Citation Index* din 1995, drept autorul cel mai *citat* în domeniul ştiinţelor sociale. Sînt alte statistici mai recente? Dacă sînt, atunci ele îl contrazic în mod fericit pe însuşi Bourdieu care, nu mai departe de toamna anului trecut, afirma că „în domeniul editării de carte, pe care l-am studiat îndeaproape, strategiile editorilor şi mai ales ale şefilor marilor concerne sînt orientate fără echivoc înspre succesul comercial".

2) „Pierre Bourdieu (...) a fost asistentul lui Raymond Aron, căruia i-a succedat la conducere la Centre de Sociologie Européenne şi la catedra de sociologie de la Collège de France". Informaţia dată de Mihai Dinu Gheorghiu este exactă numai că ea poate induce cititorului român o falsă imagine despre relaţia dintre Raymond Aron şi Pierre Bourdieu. Or, în *Memoriile* sale din 1983, Raymond Aron făcea cîteva (rapide) referiri la Bourdieu, dintre care citez două (folosesc ediţia din Presses Pocket, 1985): „Dificile, în schimb, au fost relaţiile mele cu asistenţii în timpul seminariilor (...). Astfel Pierre Bourdieu, care era asistentul meu la începutul anilor '60, nu vorbea practic niciodată atunci cînd asista la seminariile mele" (p. 478-479); „Hotărît să-mi îndeplinesc în totalitate obligaţiile mele de sociolog, am creat, în cadrul celei de a VI-a secţiuni (de la Ecole Pratique des Hautes Etudes, *n.m.*, Al. C.), un centru de cercetări, numit *Centrul european de sociologie istorică*. Pierre Bourdieu a fost secretarul general şi animatorul lui, în fapt directorul efectiv pînă la ruptura provocată de evenimentele din 1968 (...). În acea vreme, el promitea tot ceea ce a realizat, (să fie) unul din «cei mari» ai generaţiei sale; nu anunţa ceea ce a devenit, un şef de sectă, sigur de sine şi dominator, expert în intrigi universitare, necruţător cu cei care puteau să-i facă umbră. Din punct de vedere uman, aşteptam altceva de la el" (p. 483-484).

3) „Stima de care se bucură opera sociologică a lui Pierre Bourdieu li se impune chiar şi celor care nu îi împărtăşesc ideile. Autorii de pamflete incapabili să respecte regula jocului ştiinţific sînt fie discreditaţi (precum Jeanine Verdès-Leroux), fie pur şi simplu ignoraţi (precum Jean-François Revel)". Acest punct al intervenţiei lui Mihai Dinu Gheorghiu este, cu siguranţă, cel mai discutabil. Tezele lui Bourdieu au fost criticate şi contestate atît de către unii sociologi cît şi de intelectuali cu altă formaţie. A invoca argumentul *scientificităţii* înseamnă a-i elimina pe toţi cei care, politologi sau sociologi, filosofi, economişti sau jurnalişti, nu intră în cadrele unui anumit tip de demers şi unui anumit tip de discurs. Şi mai e ceva. Nu văd de ce textele din *Sur la télévision* şi mai ales din *Contre-feux* ar trebui considerate ca ţinînd de categoria scrierilor cu caracter ştiinţific. Pamflete, interviuri, replici, intervenţii la diferite manifestări politice ori culturale, aceste texte reprezintă luări de poziţie publice şi autorul lor se expune în egală măsură ca toţi acei „maîtres-parleurs" pe care el însuşi îi denunţă atît de vehement *(à propos* de traduceri şi de regula jocului ştiinţific, să observ în paranteză că versiunea românească din *Contre-feux – Contraofensive* – traduce „taux" prin „taxă", încît „rata şomajului" devine „taxă de şomaj").

În ultimii ani cel puţin, mai mulţi intelectuali (inclusiv sociologi) au constatat că dialogul cu Bourdieu a devenit imposibil. Ideea că autori precum Revel sînt „pur şi simplu ignoraţi" nu face decît să confirme acest lucru.

Alexandru CĂLINESCU

DE LA „PRIVIREA STRĂINĂ“ LA „PRIVIREA INTERIOARĂ“

– Ioana ANDREESCU în dialog cu Jean CUISENIER –

Discipol şi colaborator al lui Claude Lévi-Strauss, care l-a invitat să conducă Muzeul Naţional de Arte şi Tradiţii Populare din Paris şi Centrul de Etnologie Franceză – după ce la C.N.R.S., în preajma lui Raymond Aron, coordonase un program de cercetări mediteraneene –, profesorul Jean Cuisenier a fost unul dintre cei mai tenaci cercetători ai sud-estului european. La invitaţia prietenului şi colegului său, profesorul Mihai Pop, el va întreprinde, începînd din 1972, repetate anchete de teren în România. Dintre lucrările sale: Économie et Parenté, leurs affinités de structure dans le domaine turc et dans le domaine arabe, *Mouton, 1975;* Ethnologie de la France *(în colab. cu M. Segalen), 1986;* Ethnologie de l'Europe, *1990;* La Maison rustique: logique sociale et composition architecturale, *1991;* Le Feu vivant: la parenté et ses rituels dans les Carpathes, *1995;* Les Noces de Marko: le rite et le mythe en pays bulgare, *1998, toate apărute la P.U.F. Anul acesta el a publicat la editura Plon un important volum (570 p.) în care face* un récit d'ethnologue et de l'ethnologue, *îşi narează experienţa de teren şi de viaţă parcursă în România. L-a invitat să vorbească despre această carte şi despre această experienţă Ioana Andreescu, etnolog francez de origine română, autoare, printre altele, a volumelor* Mourir à l'ombre des Carpathes, *1986 şi* Où sont les vampires?, *1997, ambele la Payot. Jean Cuisenier conduce de asemenea revista* Ethnologie française *ce apare din 1971 şi unde în ultimii ani a dedicat cîte un număr Italiei, României, Rusiei. (A.M.)*

Ioana Andreescu: Impresionat, ca străin şi ca francez, „de diversitatea formelor de organizare socială din satele româneşti, fascinat de vigoarea şi de frumuseţea unei culturi tradiţionale vii încă“, ne-aţi oferit prin *Focul viu* o lucrare ce urma liniile de interpretare ale antropologiei structurale şi ale semioticii. Perseverînd în acelaşi „foc“, aţi publicat recent o substanţială *Memorie a Carpaţilor (Mémoire des Carpathes. La Roumanie millénaire: un regard intérieur*, Paris, Plon, 2000) în prestigioasa colecţie *Terre humaine*, fondată şi condusă de Jean Malaurie. În acest ultim volum, operaţia de interpretare a etnologului apare legată de istoria însăşi a investigaţiei în teren. Practicaţi – o spuneţi în text – „ceea ce s-ar putea numi o antropologie reflexivă şi o hermeneutică“. Care ar fi, pe scurt, istoria acestei *Memorii a Carpaţilor*?

Jean Cuisenier: În repetatele mele călătorii în România ce se întind de-a lungul a aproape 30 de ani, în cursul cercetărilor de teren din Maramureş, Oltenia şi Bucovina mi-am impus mereu, din raţiuni metodologice, o anume distanţă faţă de oameni şi evenimente. O distanţă necesară pentru a observa cu mai multă precizie ceea ce îmi propusesem: forme de organizare socială, structuri de rudenie, coduri comportamentale, norme şi valori. Pornind la investigarea în profunzime a unui teren prea bine cunoscut colegilor români, dar neglijat, dacă nu ignorat de marea majoritate a străinilor, aveam o acută conştiinţă a diferenţelor ce distingeau perspectivele noastre. Ei, universitari, savanţi şi cercetători români, erau experţi în cunoaşterea propriei culturi. Eu, universitar şi cercetător, cu experienţa observării unor culturi străine de cea proprie, eram expus riscurilor curente în acest gen de situaţii: să preiau fără rezerve informaţiile interlocutorilor mei din teren, să consider remarcabil ceea ce pentru ei era banal, să fiu uimit de spectacolul vieţii cotidiene ce făcea întrucîtva parte din viaţa lor. Mă apăram fără îndoială de aceste pericole apelînd la precauţii curente în asemenea tip de anchete: compararea informaţiilor, critica unora prin intermediul celorlalte, observaţii repetate cu variaţii ce urmau scheme bine puse la punct, revenirea pe acelaşi teren în perioade şi în împrejurări diferite. În plus, controalele de tot soiul, exercitate de autorităţile politice în anii '70, impuneau străinului o atitudine rezervată. Am relatat în *Focul viu* cum şi pentru ce a trebuit să renunţ totuşi – din 1979 pînă în 1989 – la revenirea în satele româneşti, dat fiind că nu am mai acceptat măsurile de constrîngere impuse de regimul politic al vremii pentru controlul străinilor. Or, în *Mémoire des Carpathes* am vrut să merg mai departe: am vrut să prezint cititorului demersul circumspect al străinului care caută să înţeleagă o cultură diferită de a sa, ceea ce-l determină să întreprindă o reflecţie asupra propriei culturi. Efortul său poate incita publicul să-l urmeze: anume să poarte asupra culturii în care a crescut o privire îmbogăţită de perspectiva străinului.

Un exemplu: în prima mea şedere la Dobriţa (Gorj), în 1974, am observat că o parte a populaţiei era pasionată de cultura viei. Mi-am înmulţit de aceea observaţiile şi discuţiile pe această temă pentru a încerca să înţeleg cum se organizau, în mintea gazdelor mele, motivaţiile acestei alegeri. Era vorba de motive pragmatice: să-şi producă propriul vin pentru a scuti cheluielile? Era vorba despre o nevoie ce ţinea de sociabilitate: să aibă la dispoziţie băutura necesară consumaţiilor festive? Cultura viei se lega oare de raţiuni simbolice, de utilizarea liturgică a vinului? Ne aflam pe atunci, atît eu cît gazdele mele, într-o situaţie determinată de regimul politic al epocii, care valoriza munca în cooperativă în detrimentul muncii familiale pe terenurile proprii. Nu puteam schiţa o interpretare care să pună accentul pe motivaţiile pragmatice mai degrabă decît pe investirile simbolice fără a trece, în ochii unora dintre interlocutorii mei, drept cineva care împărtăşeşte ideologia şi valorile regimului. Dacă aş fi conturat o interpretare diferită, insistînd de pildă pe nevoia de sociabilitate, aş fi riscat să par că, implicit, fac o critică a regimului, insinuînd incapacitatea lui de a formula noi moduri de exersare a sociabilităţii. Iată deci că, pentru a progresa în anchetă, trebuia să iau poziţie eu însumi la fiecare convorbire şi cu fiecare interlocutor. Iată că munca de culegere a datelor face corp în definitiv cu episoadele şederii cercetătorului în teren, mai mult, cu desfăşurarea existenţei sale. E ceea ce am vrut să arăt în ultima mea carte.

I. A.: Aţi lucrat şi aţi publicat rezultate ale anchetelor în teritoriul arab, ca şi turc. Aţi călătorit în toată Europa de sud-est unde, la fel, aţi făcut cercetare de teren şi aţi produs interpretări ale fenomenelor observate. V-aţi preocupat îndelung de domeniul francez. Presa franceză menţionează totuşi că România e cea care constituie pentru dumneavoastră o pasiune. Admiraţia pe care i-o purtaţi s-a manifestat încă de mult. Cum explicaţi această pasiune în condiţiile în care obiectul ei este, pentru o anumită presă internaţională, „o naţiune ne-iubită“?

J. C.: Mihai Pop, pe atunci Preşedinte al Societăţii Internaţionale de etnografie, m-a îndemnat în 1972 să vin şi să lucrez pe teren românesc. Tot el m-a făcut să-i iubesc ţara. La acea vreme nu cunoscusem România decît cu prilejul seminariilor ori colocviilor internaţionale. Mihai Pop a ştiut să mă introducă în Maramureş, apoi în Oltenia şi Bucovina, să mă facă să trăiesc viaţa de zi cu zi, să locuiesc la familii prietene, să particip la muncile şi sărbătorile lor. Conduceam pe atunci la Paris Muzeul Naţional, dedicat studiului artelor şi tradiţiilor populare din Franţa. Colecţiile sale sînt compuse mai cu seamă din obiecte de sec. XVIII-XIX şi, mai rar, de la începutul sec. XX: obiecte casnice ce nu se mai folosesc astăzi, vechi unelte agricole, produse ale vechiului artizanat, costume regionale, stampe, pe scurt obiecte caracterizînd o stare trecută de artă şi civilizaţie, piese arheologice mai degrabă decît martori ai unei culturi actuale. Or, ce mi se oferea să observ pe viu în România? Lucruri pe care, în Franţa, le consideram drept veritabile monumente istorice: interioare domestice, ateliere de meşteri similare cu cele pe care, la Muzeul din Paris, le expuneam îndărătul vitrinelor. Costume de lucru purtate zilnic şi costume de sărbătoare purtate în fiece duminică asemănătoare cu cele pe care mă pregăteam să le prezint la Galeriile Naţionale de la Grand Palais! Ca etnolog, am fost pur şi simplu uluit, tulburat de această posibilitate: eram poftit să particip la viaţa unor sate clocotind de activitate, să urc împreună cu ciobanii şi turmele în păşunile alpine, să urmăresc hora în zi de duminică, să urmez alaiurile de nuntă, să iau parte la doliul familiilor, să le aud bocetele de înmormîntare, iar în Oltenia să ascult cu reculegere „Zorii“ şi „Cîntecul bradului“. România mă făcea să înţeleg cu inima ceea ce, în Franţa, mă străduiam să pricep cu intelectul. România îmi trimitea un mesaj: vechile noastre civilizaţii europene mînuiesc cu o artă desăvîrşită puterile semnelor, iar arta aceasta e încă vie, foarte vie, ea se perpetuează, se transformă şi se adaptează, e capabilă să anime şi animă într-adevăr societăţi întregi – pînă şi în cele mai vitrege condiţii, precum cele ale regimurilor comuniste din Europa centrală.

I. A.: În *Le Nouvel Observateur* din 10 mai 2000, Dominique Fernandez, autor al *Rapsodiei române*, îşi intitulează cronica la cartea Dvs. „Sub soarele Carpaţilor“. El declară că „România, victimă a dezinformării şi a relei credinţe a mediilor, care nu o menţionează decît în legătură cu scandalurile şi crimele ce se petrec acolo, are mare nevoie de un vizitator ca acesta. J. Cuisenier vorbeşte cu de-amănuntul despre frumuseţile fizice şi morale ale ţării, subliniază spiritul milenar al unui popor care, părăsit după al doilea război mondial de către Occident, a rezistat, nu chiar aşa de rău – trebuie să o recunoaştem – la patruzeci de ani de dictatură“. Aţi vrea să ne precizaţi în ce constă contribuţia Dvs.?

J. C.: Dacă am contribuit şi contribui la redresarea imaginii României în exterior, o fac graţie acordurilor încheiate de multă vreme între Academia de Ştiinţe a României şi Centrul Naţional al Cercetării Ştiinţifice din Franţa, relaţii ce s-au prelungit apoi prin colaborarea cu Muzeul Ţăranului Român şi cu Ministerul român al Culturii. Port o infinită recunoştinţă lui Mihai Pop, marele şi mai vîrstnicul meu coleg, iniţiatorul meu, apoi Georgetei Stoica, care mi-a fost îndelung timp interlocutoare. Am o datorie cu totul specială faţă de Irina Nicolau, care m-a asistat cu atîta competenţă în primele mele terenuri din România, înainte de a deveni la rîndul ei un conducător de studii şi un organizator cu nenumărate resurse. Toţi cei ce m-au asistat ori m-au consiliat au devenit şi ei cercetători de competenţă: Şerban Anghelescu, Paul Drogeanu, Corina Iosif, Anca Manolescu, Costion Nicolescu; în *Focul viu*, am relatat în detaliu contribuţia fiecăruia. La îndemnul şi sub îndrumarea lui Horia Bernea, cei de la Muzeul Ţăranului au fost în stare să creeze „Martor“, o publicaţie anuală exemplară, pe care au izbutit să o facă cunoscută în afara ţării. Ei sînt cei care, alături de alţi cîţiva şi susţinuţi de Vintilă Mihăilescu şi Sanda Larionescu, livrează străinătăţii – prin intermediul meu – mesajul înaltei lor culturi. Printre cei care au contribuit la redresarea imaginii României în lume, mă voi feri să uit pe toţi aceia, numeroşi, care au lucrat cu concursul Universităţilor, al Institutelor şi al Ministerelor române şi franceze în cadrul schimburilor şi al acţiunilor în colaborare, întreprinse în ambele sensuri. Şi cum să nu citäm, iarăşi, pe acei români stabiliţi în Franţa care sînt socotiţi de aici înainte printre marii scriitori de limbă franceză: Anna de Noailles şi prinţesa Bibescu, Panait Istrati şi Tristan Tzara, Cioran şi Ionescu, în filiaţia cărora vă situaţi, Ioana Andreescu, prin romanele şi eseurile dumneavoastră.

I. A.: *Mémoire des Carpathes* se deschide cu un capitol intitulat „Privirea străină“. Periplul se încheie şi se desăvîrşeşte la capitolul 33, căruia îi daţi un nume semnificativ: „Privirea interioară“. Aţi fost „poftit la splendorile Carpaţilor“, spuneţi, „ca la un festin al spiritului. Străinul e invitat să cunoască şi să aprecieze direct unele din operele cele mai desăvîrşite ale culturilor europene vechi: rafinamentul liniilor şi somptuozitatea culorilor din picturile murale ale Bucovinei, satele din lemn ale Maramureşului şi înaltele lor biserici, marele ritual de înmormîntare din Oltenia şi cîntările fără vîrstă ce sînt intonate acolo, exultanţa tinerilor la hora de duminică“. De cîte ori oamenii locului, tari în certitudinile lor, v-au pus la încercare propriile convingeri? „Obiect pentru privirea exterioară, ei îndeamnă pe oaspetele străin să-şi învioreze memoria, să pună asupra lui însuşi o privire interioară“. S-ar zice că demersul dumneavoastră echivalează cu un parcurs iniţiatic, cu un traseu presărat de capcane (obstacolele puse de birocaţia lui Ceauşescu în calea proiectelor dumneavoastră), pe care reuşiţi să le depăşiţi graţie persoanelor ce vă asistă („ajutoarele milostive“ din poveşti); fără ele, trebuie s-o recunoaştem, nu aţi fi avut acces în această „ţară a minunilor“!

J. C.: Iată o frumoasă lectură! Ca şi eroii basmelor, trec într-adevăr prin multe încercări! Începînd cu cea a limbii. Şi fără a uita pe cele ale vieţii de zi cu zi: mîncarea, dormitul, condiţiile sanitare, clima. Dar, aşa cum spuneţi şi cum o relatez de-a lungul cărţii, cele mai dificile momente s-au datorat controlului birocratic şi poliţienesc. Şi, ca în atîtea alte poveşti minunate, am trecut prin decepţii, prin desfermecări chiar, în faţa pădurilor superbe devastate de o exploatare brutală şi distrugătoare, în faţa mănăstirilor pustiite de călugări printr-o politică atee stupidă, în faţa unor ritualuri ancestrale denaturate prin transformarea lor în spectacole, în faţa oraşelor cu o puzderie de piaţete rase pentru a face loc unor imobile concentraţionare. Dar ce încurajare, ce emoţie de asemenea la vederea mănăstirilor care prind din nou viaţă, a ritalurilor ce se perpetuează şi se transformă în chiar inima oraşelor, a relaţiilor sociale care se destind, eliberate de orice control poliţienesc.

I. A.: Alte, noi pericole, nu ameninţă oare această cultură română pe care o iubim: consumismul, de pildă, şi mondializarea?

J. C.: Ca şi Franţa, ca şi celelalte ţări ale Europei centrale, România e ameninţată de pericolele la care vă refereaţi, precum şi de altele ce se datorează istoriei sale politice recente. Însă sociabilitatea şi activitatea rituală au aici capacităţi de adaptare uluitoare. Am arătat de pildă cum, la Suceviţa, jocul ritual al Irozilor permitea localnicilor, vecini ai mănăstirii, să critice regimul politic prin asimilarea implicită a lui Ceauşescu cu Irod din tradiţie. Am constatat, ca şi dumneavoastră, că fixarea în scris a pieselor rituale transmise oral, precum „Cîntecul Zorilor“ sau „Cîntecul Bradului“, nu le-a împiedicat nicidecum să continue să funcţioneze în oralitate, să fie intonate la ritualurile de înmormîntare de către oficiante calificate, după variante locale atestate şi controlate de comunitatea în cauză, inclusiv de preoţi, ce respectă şi ei o tradiţie pe care o socotesc imemorială. Ca şi ritualurile nupţiale, ca şi sărbătorile bucuriei, ritualurile funerare evoluează: ceea ce mă frapează e faptul că nu încetează să manifeste o impresionantă seninătate, o siguranţă de sine lipsită de orice spaimă în faţa tărîmului de dincolo. Iar „dincolo“ nu înseamnă oare pentru contemporanii noştri o altă tonalitate a viitorului?

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

glosar de tranziţie

Ţigareta 2

Asemeni unor politicieni de pe Capitoliu, expresia îmbină două clase de semne – alfabetice şi numerice. Ciudăţenia vine din faptul că ea nu desemnează obiectul în chestiune, ci un matrapazlîc de anvergură urzit în jurul lui, căruia mass-media i-a dat această exotică poreclă.

Ţigareta 2 a fost un caz de contrabadă, aşa cum se petrec atîtea chiar şi la frontiere mult mai straşnic păzite; atunci de unde fascinaţia pe care a exercitat-o la timpul său asupra opiniei noastre publice? Imensul ei răsunet asigură acestei afaceri un loc proeminent în opulenta istorie infracţională a tranziţiei *made in Romania*. Răsunetul matrapazlîcului este inseparabil de poziţiile unora dintre organizatorii săi în ierarhiile administraţiei publice şi de realităţile cultural-sanitare pe fondul cărora a fost comis.

Ca în oricare operaţie de acest gen, autorii se împart, după datină, în contrabandişti reperaţi şi contrabandişti care, nefiind reperaţi, nu au cum să fie contrabandişti. Prin forţa împrejurărilor mai bine cunoscută decît a doua, prima dintre aceste categorii cuprindea persoane cu slujbe mai mult decît onorabile. Este drept că printre ele nu se găseau echivalenţi ai omului care a reunificat Germania, ori ai fostului prim-ministru sud-coreean care şi-a dat demisia cerîndu-şi iertare pentru săvîrşirea unor lamentabile găinării etc., etc., etc. Se găseau în schimb un general, un comandant de aeroport central, comandantul adjunct al corpului de elită însărcinat să-i ocrotească pe cei mai de seamă aleşi ai naţiunii şi aşa mai departe.

La calibrul actorilor s-a adăugat scenariul trepidant al episoadelor. Vama nu a fost păcălită, ori cumpărată, ci pur şi simplu evitată. Muntele de ţigări nu a fost adus cu trenul, cu Tir-urile, ori cu pachebotul, ci cu avionul, pe principalul aeroport al curselor interne, care i-a asigurat toate condiţiile de aterizare discretă, într-o zonă protocolară. Cel puţin o parte din preţioasa încărcătură pare să fi făcut o haltă într-o reşedinţă prezindenţială. Iar cînd treaba a prins să scîrţîie, unul dintre principalii protagonişti a dispărut fără urmă, devenind pentru un timp cel mai căutat şi cel mai mediatizat cetăţean al României. Spre deosebire de serialele prefabricate, tip „Evadatul", opinia publică era pusă în faţa unui serial trăit, a cărui desfăşurare imprevizibilă nu avea cum să nu o pasioneze.

Deasupra acestor peripeţii pluteşte o întrebare tulburătoare: de ce într-o zodie cînd la modă sînt drogurile şi armele, în România contrabanda se concentrează asupra ţigărilor? Răspunsul îl dau nenumăratele panouri publicitare care, izgonite de pe alte meleaguri, îi povăţuiesc la noi pe trecători ce ţigări americane să fumeze, amintindu-le într-un post-scriptum plin de sfială şi ce poate să-i aştepte dacă se vor conforma. Contrabanda de ţigări prosperă în umbra Carpaţilor întrucît spre deosebire de alte neamuri, mai sperioase, milioane de români continuă să înfrunte cu bravura bine cunoscută perfida ameninţare a cancerului pulmonar. Mai presus de toate rămîne însă patriotismul şi astfel hidra contrabandei va fi răpusă de recent înfiinţata societate „Tutunul Românesc".

Autorităţile occidentale iau măsuri tot mai drastice pentru stîrpirea fumatului. Treaba lor! Căci milioane de cetăţeni ai României continuă să forţeze trecerea din spaţiul mioritic în spaţiul Shengen cu chiştoacele în colţul gurii.

Pavel CÂMPEANU

Inima lui Willo

Astăzi, doamnelor, domnişoarelor şi domnilor, îmi voi permite să vă bat la cap – conştient că în plină campanie electorală poate apărea ca o diversiune, dar nu-mi pasă – cu următoarea problemă:

Avea Willo o inimă de pasăre sau de reptilă?

Există, în bibliografia inimii, basmul fraţilor Grimm: „Inimă de piatră." Există povestirea „Inima lui Danko", scrisă de Maxim Gorki, în care eroul îşi călăuzeşte semenii în bezna unei păduri. Inima lui Willo nu ţine de vreun basm. Ea vine spre noi dintr-o vreme cînd nu existau poveşti, metafore, probleme, nici oameni deci – vremea dinozaurilor sau, mai nuanţat, a thescelozaurilor din aceeaşi clasă numită pentru uzul raţiunii: a „reptilelor uriaşe" care au trăit cu jdemii de milioane de ani înainte ca primul romancier să fi folosit pentru orice erou aflat într-o mare încordare expresia fără de moarte: „inima îi bătea cu putere". Willo a trăit în urmă cu aproximativ 66 de milioane de ani, dacă luăm ca punct de reper dimineaţa asta în care deschid „Le Monde", pagina 25, unde la rubrica „Azi" e cules pe toate cele 6 coloane acest titlu: „Willo dinozaurul avea sînge cald şi inimă de pasăre".

„Şi care-i problema?" poate întreba oricine are la bază cunoştinţele acumulate la „Chestiunea zilei".

Încă puţintică biblografie – pardon de expresie.

Willo (lung de vreo 4 metri cap-coadă, 300 kg greutate...) a fost descoperit în Dakota de Sud, în 1993, de către Michael Hammer, un colecţionar eminent de fosile; el a numit comoara aceea superbă de oase, aşa, Willo, în cinstea soţiei de origine norvegiană a proprietarului ranchului unde se făcuseră fericitele săpături. Profesionist în cel mai înalt grad, Hammer a observat imediat în ce stare perfectă era conservată cutia toracică şi nu s-a atins de oasele lui Willo; el a încredinţat frumuseţea de schelet unui doctor din Oregon pentru a o radiografia – minune: filmul descoperea – printre oase – urmele unor organe! Problema depăşindu-l, Hammer vinde scheletul – după o negociere „la sînge", în jurul a 350.000 de dolari – Muzeului de ştiinţe naturale din Raleigh; Willo intră în cercetarea Laboratorului de imagerie biomedicală a Universităţii din Carolina de Nord, condus de un Sherlock Holmes, de un Maigret (sau ce detectivi vreţi că tot nu se compară) al paleontologiei, Dale Russel. Willo e studiat timp îndelungat de un scanner sofisticat, fotografiile sînt trimise la un ordinator care le developează – superb, afirmă specialiştii cei mai reci – în trei dimensiuni. Nebunie, deloc tristă, deloc goală: în masa fosilizată din pieptul lui Willo se descoperă „umbra unei inimi de o frumoasă dimensiune şi a unei aorte care o alimenta".

Cu toată gravitatea de care omul e azi capabil, trebuie spus că aceasta e o descoperire extraordinară – rar, foarte rar, ţesuturile unor organe moi ale unor animale încremenite de milioane de ani au putut fi cercetate de savanţi. Cu aceeaşi gravitate pe care măcar în paleontologie e bine s-o păstrăm, trebuie să ne pătrundem şi de acest adevăr, fie el discutabil: Willo avea o inimă cu o singură aortă şi patru încăperi, cu o separare completă a sîngelui oxigenat în plămîni de sîngele neoxigenat venit din restul corpului. Cu toată simplitatea la care mai avem acces, trebuie să înţelegem că Willo avea o inimă similară cu a mamiferelor şi păsărilor, total deosebită de aceea a reptilelor şi crocodililor moderni la care cele două tipuri de sînge sînt mai mult sau mai puţin amestecate, afectîndu-le profund oxigenarea, metabolismul, digestia; de unde ipoteza conform căreia Willo şi ai lui nu au păstrat caracterul ancestral comun tuturor dinozaurilor şi că sistemul lor cardiovascular a evoluat în ultimele aproximativ 150 de milioane de ani „găsind o linie mediană între mamiferele cu sînge cald şi reptilele cu sînge rece". Cu acea obiectivitate pe care nici un scanner sofisticat nu o poate aboli, trebuie să avem în vedere că există paleontologi care refuză această ipoteză, iar alţii merg pînă la a se îndoi de existenţa inimii lui Willo.

„Şi care e problema?" – aud din nou.

Problema – diversiune sau nu – e aceea că atunci cînd aud sau citesc despre evoluţii în milioane de ani ale vieţii pe pămînt,

cînd mă gîndesc că păsările s-au născut din „teribilele şopîrle"

cînd mă întîlnesc cu simplul cuvînt: „aproximativ" în numărarea trilioanelor de ani care mă despart de bing-bangul primordial,

inima mea, ajunsă în stadiul de cord, se face groaznic de aproximativ, încîntător de aproximativ, dureros de aproximativ, amuzant de aproximativ,

cît un purice – „pulex irritans" în limba ştiinţei, despre care se ştie că ar fi apărut în era terţiară şi ar fi ajuns din America în Asia prin strîmtoarea Behring şi de acolo în Europa, ba chiar pe trompa unui elefant căruia, privindu-l drept în ochi, i-ar fi spus: „Vai, ce mare eşti!" „Da' tu de ce eşti atît de mic?" l-ar fi întrebat rămăşiţa de mamut. „Fiindcă am avut scarlatină în copilărie..."

Radu COSAŞU

bazar

Roluri promoţionale

Promoţia îşi schimbă mijloacele persuasive pe zi ce trece. Mai întîi, a devenit o prezenţă firească pe ecranele şi în conştiinţele noastre. La început s-a mărginit la clipuri simpatice şi sloganuri memorabile: „Titan Ice, altă viaţă", „Adidas Tortion: dacă vrei, poţi", „Pepsi la litru-Nea Nicu?" etc. În acea preistorie a consumului, produsul însuşi era o noutate, de care oamenii se bucurau sincer şi care le completa un soi de iniţiere în „tainele" unui alt tip de societate. Reclama ce le întrerupea filmul sau actualităţile nu supăra pe nimeni, ci era savurată ca semn al unei lumi diferite. Treptat, reclamele s-au tot înmulţit şi oamenii s-au săturat. Au apărut alte tipuri de promoţie, în care se oferea tot mai mult, iar consumatorul devenea parte tot mai activă. El nu mai trebuia doar să consume respectivul produs, ci să-l valorifice ca pe un obiect de cult, capabil să influenţeze destinul deţinătorului: cumpărătorul trebuia să-i păstreze capacul ori eticheta şi să le trimită la concursuri cu cîştiguri zdravene. Produsul în sine şi sloganul publicitar intrau, aparent, în umbră. Conta lumea palpitantă şi plină de posibilităţi care se crea în jurul acestuia. Liniile 89.89... au consacrat participarea telespectatorului la epopeea produsului, măcar prin apelul telefonic şi, implicit, aparent neînsemnata contribuţie materială. „Produsul" şi-a schimbat şi el accepţia: nu a rămas doar ceva palpabil, un obiect, ci a devenit şi un serviciu, matrimonial, de pildă, sau profetic – de ghicire a viitorului. Recompensele oferite pentru utilizarea unui anumit produs s-au schimbat şi ele: nu doar bani, televizoare şi chiar apartamente, ci roluri şi identităţi de-o zi. Postul Acasă oferă, la unul din concursurile sale, „o zi de vis": la salonul de înfrumuseţare, la restaurant, în compania unei vedete a postului şi în paginile revistei *Acasă magazin*. Ai, astfel, posibilitatea să treci de cealaltă parte a ecranului, şi să devii, pentru scurt timp, personaj de telenovelă. Revista *Avantaje* face aproximativ acelaşi lucru cu Garderoba de trei milioane, pe care o oferă drept premiu cititoarei celei mai convigătoare în scrisoarea trimisă revistei. Cîştigătoarea devine astfel model şi este pozată în cîteva pagini ale revistei. Mihaela Tatu, realizatoarea emisiunii *Viaţa bate filmul*, difuzată la PRO TV), şi-a structurat promo-ul pe o variaţiune a acestei idei: ea afirmă că nu se potriveşte tiparului de fotomodel (lansat tot de postul Acasă, prin serialul *Fotomodele 60-90-60*), deci de vedetă de film, dar ştie să tundă, să machieze şi îi place la nebunie să gătească; deci se aseamănă presupuselor telespectatoare, care sînt, de asemenea, şi vedete ale emisiunii. *Viaţa bate filmul* invită, în general, oameni obişnuiţi (adică necunoscuţi, anterior, opiniei publice şi nemediatizaţi) care devin vedete prin poveştile lor, de multe ori, de supravieţuire în situaţii-limită. Mihaela Tatu îşi propune să se identifice cu acest tip de personaj. Consumatorul, altădată pasiv, de emisiuni TV, devine el însuşi produs pentru alţi telespectatori. Sistemul cererii şi ofertei devine ciclic, iar categoriile producător-consumator îşi pierd graniţele fixe, derivînd într-un amestec cu varii procentaje. Omul „de pe stradă" se transformă într-un alt personaj creat după toate regulile promoţiei, un rol productiv.

Iaromira POPOVICI

Virgil Ierunca: pagini memorialistice despre exilul românesc de la Paris

scrisoare din New Orleans

Noaptea Albă, o instituţie americană: Recitindu-l pe Kerouac

Asta treaz, de bunăvoie, toată noaptea este un act căruia încă mă mai dedau la răstimpuri, dar cele două zile de care am nevoie ca să-mi revin mă fac să cred că nu prea merită. A sta de veghe noaptea întreagă este un sacru rit de trecere al adolescenţilor şi o dovadă de civism pentru boemi, dar carnea îşi are ceasornicul ei. De trei generaţii, Noaptea Albă a fost instituţionalizată de cultura juvenilă şi s-a răspîndit în cultura generală prin veşnicele îndemnuri ale publicităţii către adolescenţa eternă. America a trecut de la somnoroşii ani cincizeci, cînd numai răufăcătorii şi o mînă de drogaţi mai erau treji după jurnalul de la ora 11, la o insomnie iluminată de neon, certificată cultural şi împuternicită comercial.

Scriind despre micul grup de scriitori care se întîlneau la Columbia University prin 1943, mai tîrziu etichetaţi drept „Beats", Hal Chase spunea: „Cheia întregii afaceri era plictisul". Dintotdeauna boemei i-a revenit schimbul de noapte. Cineva trebuie să stea de veghe pentru că demonii care bîntuie lumea să nu ne omoare pe toţi în somn. Pentru beatnici era o chestiune de „conştiinciozitate", termen elegant pentru „a sta treaz", slujba misticilor şi a artiştilor de la facerea lumii încoace.

Totuşi, membrii troicii „beat" originale, Allan Ginsberg, Jack Kerouac şi William Burroughs, au avut unele influenţe diferite asupra generaţiilor viitoare. Recitind „On the Road", m-a izbit atît frumuseţea prozei lui Kerouac, cît şi enorma şi candida sa credinţă în America. Nu apare nicăieri critica aspră la adresa burgheziei şi a politichiei conservatoare care a făcut din Ginsberg mentorul următoarelor două generaţii de rebeli americani. Aşa cum nu poţi întîlni nici experimentul la rece sau paranoia lui William Burroughs, care le-a servit drept model ciber-distopicilor din anii optzeci şi începutul anilor nouăzeci. Ce găseşti, în schimb, este un imn adus unei nopţi noi şi fremătătoare, plină de jazz, sex şi vitalitate fără margini. Desigur, imnul se cîntă deasupra unui deal de melancolie şi frici adolescentine, de unde şi credibilitatea lui. În America de azi, depolitizată şi infantilizată de jucării tehnice, încîntata noapte albă a lui Kerouac a depăşit insomnia furioasă, anarhică, turmentată a lui Ginsberg şi aleargă umăr la umăr cu tehno-apocalipsa lui Burroughs.

Kerouac era încîntat deopotrivă şi de natura fizică a Americii, şi de ingenuitatea americanilor ei. Cînta podurile suspendate din San Francisco, cheiurile pline vîrf de marfă din Seattle, hogeacurile vagabonzilor din Denver, Oceanul Pacific, Cascadele şi Sierra. Noaptea americană era un adevărat carnaval şi America se trezea încet la potenţialul ei sărbătoresc. America lui Kerouac era America lui Whitman, o sută de ani mai tîrziu. Cultura carnavalului nocturn a lui Kerouac de-abia se năştea la finele anilor '50, atunci cînd a fost scris „On the Road". De atunci încoace, oraş după oraş a refuzat noaptea. Dar există şi diferenţe. Fraternitatea orelor mici din America lui Kerouac nu făcea discriminări de vîrstă şi avere. Pileala era din cea mai ieftină, mai mult vin din buturugă şi whiskey, iar drogurile erau amfetamine, haşiş şi, cînd picau, ceva derivaţi de morfină. Băutura şi drogurile erau menite să dezăgăzuiască apele taclalei şi să facă sexul posibil.

În New Orleans, locul de baştină al carnavalului, multe localuri nu închid niciodată. Erau deschise în '50, deschise sînt şi acum. Dar puţine i-ar mai primi azi pe sfinţii vagabonzi ai lui Kerouac. Noaptea trecută, stînd eu treaz pînă în zori, am văzut tineri care fumau ca existenţialiştii, dansau ca diavolii, arătau ca hipioţii şi beau ca beatnicii. Nu se opreau pentru o voroavă, nu ieşeau pe aleea din spate pentru droguri. Droguri sintetice pe care le purtau deja în ei făceau inutilă orice conversaţie. Se mai opreau din cînd în cînd numai pentru a răcni în celulare. Pe ecranele televizoarelor din bar baleiau cotaţiile la deschidere de la bursele de peste mări, care-şi începuseră ziua de lucru. Un scriitor de la un săptămînal local, cam pe la 20 şi ceva, scrută mulţimea cu o căutătură obosită şi spuse: „Sînt prea bătrîn pentru dippies ăştia". Dippies. Digital Hippies. Bun venit acasă, Jack.

Andrei CODRESCU

www.codrescu.com

(traducere de Ioana AVĂDANI)

(Rubrică difuzată la *National Public Radio* şi publicată în *The Realist, Gambit Weekly, The Baltimore Sun* şi *Funny Tonus)*

din fanfare funerare

La fitness

Mult aş vrea să hotărăsc exact în ce constă lumea de azi şi să mă conving, în cunoştinţă de cauză, că adică dacă e bine (sau e prăpăstios) să fii postmodern sau, baremi; modern. Sau bine e să nu fi nici una, nici alta şi să te prezinţi mai degrabă ca un vrednic tradiţionalist sau, dacă nu aşa, atunci cu hotărîre să reneg toate acestea, altfel să privesc şi spre stînga cea pururea tînără să tropăi, postmodern să mă ilustrez, adeptul fragmentarismului celui alunecos să mă revelez public. La întrebarea tradiţionalistă a meşterului zidar Petrea din Maramureş (care tocmai munca la negru la subsemnatul execută, iară coregionalii săi îi spun P'ea): „Placu-ţi, dumitale, dom' prefesăr, la fitness", eu răspund: „Placu-mi, P'ea, întrucît postmodern mă simt, cu lumea în rînd voiesc să mă port şi multe să ştiu, la toate vajnic răspuns să am, de prea puţine să mă îndoiesc, dragă P'ea". Aşa mă spovedesc eu lui P'ea, şi tuturor celor care vor să creadă le spun că asta-i lumea în care trăim şi eu cu multă şi îndurerată şi complexată relaţie cu ea mă întreţin, cu ochiul trag la fetele cum goale se arată şi dansează, între două premii, la Bingote, la TV, şi nu aş putea zice că nu mă încearcă ispita. Asta nicidecum n-aş putea spune. Pe urmă, în chiar vremea în care mă holbez la fetişcanele golane, la Bingote cum dansează cu trupurile cele despuiate, îmi vin în minte vorbele lui Dumitraşcu vodă Cantemir, cum mă admonestează cu următoarele meşteşugite rostiri din gîlceava lumii cu înţelepciunea. Ascultaţi cum de frumos le spune: „Mai cu de-adins însă, aceasta în toată vremea şi peste tot ceasul din minte şi din chitiială să nu-ţi iasă, adecă: «Născutu-m-am, muri-voiu, muri-voiu şi iarăşi înviia-voiu, înviia-voiu şi la ştraşnica şi driapta dumnădzăiască giudecată a ieşi îmi iaste»". Cu coada ochiului trag la fetişcanele de la Bingote şi vinovăţia mă încearcă, mai ales că din Isaiia îmi şuşoteşte Cantemir-vodă: „Orînduiaşte", zice beiul de Moldova, „casa ta că vei să mori, şi nu vii fi viu". „Asta cam aşa-i", zic, şi dau nătîng din cap cum că sînt încredinţat de adevărul acela, şi pe cînd dau eu nătîng din cap cu gîndul la certitudinea principelui moldav, în chiar acel moment trece pe lîngă mine, prin mijlocul străzii, un Opel Frontera cu geamurile fumurii pe jumătate deschise. O clipă uliţa se umple de cîntarea fetelor de la A.S.I.A.; în ritmuri bine simţite solistele cer unui june patron să le ia cu el prin America sau, baremi, prin Asia.

„Nu mai am nimic de adăugat la gherela dintre vechi şi nou", îmi şoptesc în barbă, melancolizat de cîntarea fetelor, de aţîţătoarea lor înfăţişare, de preafrumoasele lor coapse şi şolduri pe care le văd la un televizor agăţat de zid, în braseria din Gara de Nord, în timp ce sorb dintr-o bere Bragadiru. Renunţ, aşadar, refac cu grijă sintaxa, dau cu îndreptarul peste mortarul atîtor şi atîtor tentaţii, dezbateri, polemici, bibliografii, interese şi mă simt foarte motivat, îmi suflec mînecile hotărît să nu (mai) spun, să nu mă (mai)arăt, să nu mă (mai)avînt cu aplicaţie şi cu măsură, cu inteligenţă şi cu tot ceea ce mai trebuie. Cum e treaba cu gherela dintre vechi şi noi (modern/postmodern, azi/ieri, extrema de pe stînga, cealaltă de pe dreapta etc. şi etc) nu mai voiesc să ştiu, cu interes la TV privesc: taman acu, pe uliţele din LA, baban se fugăresc nişte maşini cu personaje negative şi cu personaje pozitive. Pe urmă, cînd cursa sfîrşeşte indistinct într-un bar, mă apucă deodată grija că rămîn de căruţă şi că, nespunînd eu nimic referitor la problemele fundamentale ale ţării, uitat fi-voi „Orînduiaşte", zice beiul de Moldova, „casa ta că vei să mori". „Asta cam aşa-i", zic, puţintel intimidat, în timp ce, pe micul ecran, din nou se aud scrîşnetele năpraznice ale pneurilor de la maşini.

Daniel VIGHI

Cannes 2000: tentaţii şi tendinţe

Deschis pe 10 mai cu *Vatel* de Roland Joffe, Festivalul de la Cannes avea să se încheie pe 21 cu *Stardom* de Denys Arcand. Primul se petrece în veacul al XVII-lea, a costat 35 milioane dolari şi cel mai costisitor star francez, Gérard Depardieu, joacă rolul unui bucătar/intendent care se sinucide pentru că a ratat un festin în onoarea lui Ludovic al XIV-lea; cel de-al doilea se petrece la sfîrşitul acestui secol şi este povestea destinului meteoric al unui top-model jucat de o tînără necunoscută. Ca-ntotdeauna, „coperţile" acestei ediţii (a 53-a) au fost alese de acelaşi Gilles Jacob, delegatul general al festivalului, a cărui succesiune părea asigurată şi care acum este mai incertă ca oricînd... Cert e că, voit sau nu, Cannes 2000 a intrat pe orbită şi a ieşit cu două filme care vorbesc volume despre tentaţiile curente ale celui mai mare festival de film din lume: grandilocvenţa şi derizoriul. Excesul şi caricatura lui. „Scuturat" pînă la fibra sa cinefilă, Cannesul rămîne, în continuare, locul ideal pentru a şti cum merge lumea filmului. El preferă să se ascundă însă sub straturi de fard, paiete şi pompă de carnaval, cu fotbaliştii şi top-modelele maeştri de ceremonie...

Anul acesta, tendinţa dominantă a fost filmul de epocă: secolul XIII, în *Chunhyang* al coreeanului Im Kwon Taek, Ludovic al XIV-lea (prezent nu doar în *Vatel*, ci şi în alt film la fel de insipid: *Saint-Cyr* de Patricia Mazuy), inevitabilul secol al XIX-lea, în *Gohatto* de Nagisa Oshima şi *Esther Kahn* de Arnaud Desplechin, începutul acestui secol, în *The Golden Bowl* de James Ivory şi *Les destinées sentimentales* de Olivier Assayas, anii '30 în *O Brother, Where Art Thou?* al fraţilor Coen, războiul în *Guizi Lai Le* al chinezului Jiang Wen, anii '60 în *In the Mood for Love* al lui Wong Kar-wai şi *Dancer in the Dark* al lui Lars Von Trier, anii „psihedelici" – în *Honest* al lui Dave Stewart...

Probabil că niciodată nu au fost văzute la Cannes atîtea filme în costume. Sfîrşitul mileniului ca bal mascat? O ediţie incontestabil mai bună decît precedenta şi un palmares care, dacă a provocat mînia de rutină a unora şi plescăitul morocănos al altora, este totuşi departe de scandalul anului trecut – Cannes 2000 a fost un succes. Şi probabil că, indiferent cine va lua locul lui Gilles Jacob la conducerea festivalului, tentaţiile vor rămîne, tendinţele se vor schimba. Cannesul pare să fie singurul lucru de pe lumea asta în care ceea ce ţine de Modă este etern, iar Cinematograful e trecător.

Deplasare sponsorizată de PricewaterhouseCoopers

Alex. Leo ŞERBAN

imaginarul publicitar

Şcoala superioară de detergenţi

Se pare că atunci cînd vine vorba de detergenţi, nu ne putem abţine să nu fim intelectuali. E o constatare tîrzie, la care am ajuns după aproape doi ani de meditaţii exasperate asupra logo-urilor publicitare promovate de firmele *Omo* şi *Rex*. Nu este prima oară cînd aduc în discuţie subiectul, dar ar putea fi prima dată cînd admit că *brain washing*-ul (a se citi *modul isteţ de a spăla* sau *îmi folosesc inteligenţa*...) este, în fond, o chestie profundă. Multă vreme m-am întrebat, nu fără iritare, de unde acest *leit-motiv* rizibil şi pretenţios. Într-un final epuizant, am alăturat noţiunea de inteligenţă, ca reprezentare socială, publicului-ţintă (gospodine obosite, între două vîrste, cu un *background* casnic impresionant şi tinerele *career women*, cu setul lor nou-nouţ de idei despre asta). Şi am obţinut o uimire sincer tulbure în cazul celor din prima categorie şi un omagiu adus vanităţii în cazul al doilea. Spălatul rufelor împreună cu restul corvezilor gospodăreşti intrau, pînă nu de mult, în atribuţia exclusivă a femeii. Ea a fost reprezentată constant ca un animal de bucătărie, cu aptitudini mentale şi spirituale incerte ori greu demonstrabile. Aşa încît, generaţii eterne de mame şi bunici şi-au exersat neuronii la cratiţă, aplecate deasupra ligheanului cu rufe sau în alte ipostaze, deloc intelectuale, condamnate sisific la „munca de jos". Ca acum să-şi dea seama, precum personajul lui Molière, că fac muncă intelectuală fără să ştie. Modul inteligent de a flata femeile...

În fine, aşteptăm cu sufletul la gură detalii despre epopeea „identificării petelor de către moleculele inteligente", din reclama de la *Omo*. Şi dacă acestea tot au fost inventate, iar maşina de spălat cu bule există, trebuie că fabricarea celei cu bule inteligente e floare la ureche. Pe cînd mătura supraconştientă?

Alice POPESCU

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

underground

Înmulţirea banilor

26 mai

An de an, geniul alchimic al românului a fost preocupat să găsească un elixir de viaţă lungă pentru a-şi salva banii de la îmbătrînire. Experiment pus în practică de economişti şi şarlatani, de oameni de bine şi politicieni, înmulţirea banilor face, de-acum, parte din inventarul nostru subliminal.

Banii mai mulţi înseamnă şi mai tineri, mai eficienţi. Or, inflaţia lucrează ca apa de ploaie – subţiază economiile şi salariile, banii din bancă şi argintăria de la mătuşa. În *penchant*-ul alchimic al românului nu se putea să nu se amestece şi puţină mistică, aşa cum se întîmplă şi cu alte fapte şi fenomene din viaţa de zi cu zi, în care se pun cu toţii sub semnul crucii. Unul dintre profeţii înmulţirii banilor, care şi-a deschis chiar un laborator, la nivel naţional, cu blîndul accept al oficialităţilor, pretindea chiar că a fost iluminat de Dumnezeu. Astfel a ajuns la formula de înmulţire a banilor depuşi. Eşecul trebuie pus tot pe seama lui Dumnezeu, iar profetul lui, disculpat. Altul, cu privire dementă de cercetător al abisului, a afirmat că a descoperit o formulă (mistică, desigur) prin care banii vor deveni peste noapte mai mulţi. Umbrela lui este cerul înstelat al raţiunii. *Nu mă bazez pe cine ştie ce magie, ci pe matematică pură.*

Era o vreme de dincolo de orizont cînd, ca-n Cărţile profetice, nu există încrucişare de drumuri unde să nu stea un inspirat al finanţelor cu un coş în faţă, din care să scoată, cu pumnii, bani făcuţi din praf. Ei roteau toiagul peste rugii de mărăcini şi aceştia se umpleau de mană. Nimicul transformat în bani dădea speranţă că în materia universală se ascundea şi ceva organic, omenesc. Aşa cum în compost se ascunde un principiu al creşterii răsadurilor.

Banul din nimic are şi el o carieră mitică în mentalitatea românească, nu degeaba se spune că nici un om de afaceri român nu-ţi va spune cum a făcut primul milion. Primul motor al afacerilor din România se află undeva în infernul interlop. Visul românesc al creaţiei din nimic conţine un *ce* incestuos.

Nici politicienii nu s-au lăsat mai prejos şi, în programele lor electorale, au vorbit despre creşteri economice ca-n poveşti, într-o zi, cît într-un an. Toţi gospodarii ne-au arătat buricele degetelor din care emana energia cosmică în stare să dezrădăcineze răul, să întinerească ţesuturile, să menţină funcţiile vitale ale economiilor dumneavoastră. Şi mai mult decît atît. Aproape că nu există promisiune care să nu vorbească, de-a dreptul sau pe ocolite, despre înmulţirea banilor. Această minune a liturgiilor moderne compensează din plin o frustrare adînc resimţită de toţi consumatorii de hapuri finanţiste – conversia energiei în bani se face cu multe şi profunde pierderi, recompensa financiară pentru îmbătrînirea fizică este ridicolă. Portofelul este un fel de stimulator cardiac, a cărui baterie este tot mai uzată şi mai săracă în energie.

Tehnologia înmulţirii banilor ne umple vieţile. Căci, la un calcul sumar, aleşii laboratoarelor de multiplicare financiară *(cu o investiţie de nimic te faci om)* sînt tot mai mulţi. E drept, statisticile spun altceva, însă în imaginar sistemul este eficient. El dă o speranţă de viaţă (să ne plasăm la nivelul aspiraţiilor, şi nu la cel al contabilităţii) înzecită. Cotizanţi la fondurile de investiţii, participanţi la Bingo, jucători înverşunaţi (cu scheme), la Loto, cu toţii împărtăşesc marele vis al tinereţii fără bătrîneţe şi banului fără de moarte. Această speranţă vindecă de pudoare, de resentimente şi prejudecăţi. Dezbrăcarea de principii intră şi ea în jocul alchimic al elixirului de viaţă lungă.

Înmulţirea banilor, minune cotidiană, dă satisfacţie aspiraţiei către miracol, ieşirii din abis, în colivia aurită a nemuririi, într-o ţară în care combustibilul multora este frica de viaţă.

Sorin ŞERB

Pledoarie pentru bunicuţe

Ultimele decenii ale mileniului cunosc un fenomen demografic particular, ale cărui cauze rămîn încă incomplet relevate: „feminizarea" îmbătrînirii. O dată cu creşterea spectaculoasă a speranţei de viaţă în ultimii 50 de ani, la nivelul populaţiei geriatrice se constată un dezechilibru evident în funcţie de sex, femeile constituind două treimi din totalul vîrstnicilor. Diferenţa se adînceşte cu înaintarea în viaţă: dacă la 60 de ani proporţia este de 70 de bărbaţi la 100 de femei, după 80 de ani procentul bărbaţilor supravieţuitori scade la 44. În contextul îmbătrînirii întregii populaţii, fenomen demografic ce va duce la o creştere cu 131% a numărului octogenarilor în următorii 25 de ani, proporţia femeilor capătă importanţă. Dacă ne raportăm la cifrele încurajatoare ale ratei anuale de creştere a populaţiei peste 65 de ani – 2,5% şi a populaţiei generale – 1,7%, afirmaţia unor sociologi cu privire la un viitor feminino-geriatric al omenirii devine o previziune justificată.

O primă cauză a dezechilibrului numeric legat de sex al vîrstnicilor este supramortalitatea masculină, fenomen care se manifestă de la cele mai fragede vîrste, fiind compensat iniţial de plusul de nou-născuţi masculini hărăzit omenirii. Avantajul numeric la naştere se reduce însă constant cu creşterea vîrstei, pierzîndu-se definitiv la 30-35 de ani cînd intervine un salt al mortalităţii masculine ale cărui cauze nu sînt pe deplin elucidate. Fumatul, alcoolul, profesiile periculoase au fost pe nedrept considerate cauze ale mortalităţii crescute la bărbaţi. Astfel, deşi aceşti factori de risc au fost în mare măsură înglobaţi în modul de viaţă feminin, ei n-au reuşit să modifice cifra globală a mortalităţii femeilor, ci doar morbiditatea şi cauzele de deces; nici creşterea semnificativă a numărului fumătoarelor de pe glob, nici al misterioaselor „Nikite" sau luptătoare în diversele armate de eliberare nu au crescut cifra totală a deceselor feminine. Concret, speranţa de viaţă a femeilor în lume este în medie cu 4 ani mai ridicată decît cea a bărbaţilor, diferenţa fiind maximă în ţările dezvoltate: peste 8 ani în Europa şi America de Nord, previziunile lăsînd să se întrevadă posibilitatea adîncirii decalajului existent la ora actuală. Statusul economic nu este singurul factor determinant, acestuia adăugîndu-i-se factori de ordin social, cultural, religios. Spre exemplu în Japonia, ţara în care se înregistrează cea mai ridicată durată medie de viaţă, supravieţuirea feminină este de 83,3 ani, în timp ce bărbaţii japonezi trăiesc 76,9 ani. În unele ţări sărace şi grevate de o tradiţională discriminare a femeilor, diferenţa este nesemnificativă (India, Uganda), existînd chiar regiuni în care numărul bărbaţilor este superior (Bangladesh).

În cadrul celei de-a treia ediţii a Colocviilor Spitalului de Geriatrie şi Bolnavi Cronici „Sf. Luca" din Bucureşti, s-a desfăşurat o masă rotundă pe tema sănătăţii femeii în vîrstă, reunind medici, jurnalişti, membri ai diferitelor organizaţii nonguvernamentale. O primă concluzie a discuţiilor ce au avut loc a fost necesitatea tratării separate a problematicii medicale a femeii vîrstnice a cărei morbiditate prezintă aspecte particulare. Spre exemplu, femeile cad de patru ori mai frecvent şi mai grav decît bărbaţii în vîrstă: cauză majoră de morbiditate şi deces, căderea (în casă, pe stradă) reprezintă al treilea motiv de spitalizare la bătrîne, după bolile de inimă şi cerebrovasculare, cauzele fiind speranţa de viaţă mai mare şi importanţa majoră a osteoporozei. Aspectele psihiatrice ale morbidităţii vîrstnicei constituie de multă vreme obiect al polemicilor medicale. La ora actuală, dacă se recunoaşte o predispoziţie a depresiei la femeia vîrstnică, mai ales a unor forme reactive, contextuale (legate de aspecte sociale de devalorizare, inutilitate, pauperizare), ideea predispoziţiei legată de sex a demenţei senile este contestată, frecvenţa mai mare cu care ea apare la femei fiind legată de longevitatea acestora.

S-a pus întrebarea care sînt atuurile femeii în vîrstă care o fac să-şi dezmintă tocmai calitatea de „vas slab", invocată din timpuri biblice. S-ar părea că un factor protector ar fi tocmai că ea se adresează serviciilor medicale de patru ori mai mult decît bărbaţilor, şi astfel se realizează o prevenţie mai bună, maladiile grave, neoplasmele, fiind mai precoce diagnosticate la femei. Şi nu printr-o deosebită grijă a personalului medical, ci tocmai datorită mult criticatei preocupări feminine pentru propria persoană, „meteahnă" care la vîrsta a treia adaugă esteticii exterioare şi atenţia exagerată la simptomele interioare. De multe ori, acuzele femeilor vîrstnice sînt privite cu circumspecţie, un junghi caracterizat drept sfîşietor dovedindu-se a fi generat de o banală spondiloză. Şi totuşi, tocmai această insistenţă care adesea agasează medicul, este benefică: din sute de junghiuri benigne, unul poate fi din cauza unei tumori.

Din punct de vedere social, în pofida rezistenţei fizice dovedite, vîrsta a treia transformă populaţia feminină într-o categorie defavorizată, frecvent supusă abuzurilor şi discriminărilor. În fapt, deşi majoritară, ea este tratată ca o minoritate. În cadrul clasificării Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii a grupurilor supuse la riscuri speciale în domeniul medical, al calităţii vieţii şi al nerespectării drepturilor omului, cel mai expus este grupul femeilor în vîrstă, văduvele şi celibatarele.

Singurătatea femeii vîrstnice, lipsită de mijloace materiale, trăind uneori doar dintr-o pensie de urmaş la care se adaugă ajutorul social, se suprapune unei permanente ameninţări din partea persoanelor care ar trebui, de fapt, să o ajute. După unele statistici, 86% din abuzurile contra persoanelor vîrstnice sînt opera rudelor apropiate care locuiesc cu persoana respectivă. Directorul spitalului „ Sf. Luca", prof. dr. Constantin Bogdan, a avut în îngrijire numeroase cazuri de bătrîne extorcate de propriii fii sau nepoţi. Privarea de libertate, de hrană, violenţa fizică sînt metode curente utilizate de tinerii nerăbdători de a intra în posesia unei moşteniri adesea derizorii. Fenomen răspîndit în toate ţările, abuzul contra vîrstnicului cunoaşte diverse forme, de la excluderea socială, însingurarea în propria familie, nerespectarea demnităţii şi libertăţilor sale la forme de abuz psihologic, adesea nerecunoscut de cei care îl exercită, şi care îl consideră comportamentul normal faţă de un bătrîn: lipsa de atenţie şi desconsiderarea acestuia în cadrul conversaţiilor, intoleranţa, exacerbarea punitivă a unor deficienţe fiziologice proprii procesului de îmbătrînire (merge prea încet, vorbeşte prea tare etc.), lipsa de comunicare sau ignorarea acestuia ca persoană aptă de dialog, culminînd cu abuzul fizic, lovirea, îmbrîncirea, maltratarea. Evident, femeile vîrstnice sînt cea mai uşoară pradă a escrocilor, cel mai frecvent cu ajutorul anunţurilor date la mica publicitate: fatidicul cuplu de tineri căsătoriţi ce se angajează la îngrijirea unei bunicuţe contra cedării locuinţei. De multe ori aceasta este declarată iresponsabilă, cu complicitatea medicului şi a notarului, astfel încît în numai cîteva luni o regăsim într-un pat de cămin-spital, fără alt domiciliu şi fără speranţă.

Statistici la nivel mondial, studii costisitoare, experţi şi specialişti răspîndiţi pe glob reactualizează pentru o lume amnezică şi anesteziată un precept biblic afirmat cu tărie – necesitatea protecţiei văduvei. Nimic nou sub soare, s-ar putea spune dacă ne aducem aminte de insistenţa cu care Scripturile recomandau grija activă faţă de văduvă, echivalent al celei mai oropsite categorii sociale, alături de orfani. Mileniul trei îşi arată faţa plină de contradicţii, oferindu-i femeii vîrstnice un plus de ani fără însă a-i hărăzi şi o valorizare corespunzătoare. Chiar organizaţiile feministe reclamă drepturi numai pentru femeia activă, mamă – soţie, ignorînd cu desăvîrşire devenirea femeii după încheierea perioadei de exercitare a profesiei. Se ştie că vîrsta de pensionare obligatorie este mai scăzută la femei, deşi speranţa de viaţă a acestora la 60 de ani este, în ţările cu nivel înalt de îmbătrînire, de 20 şi chiar 25 de ani. Acest timp ar putea fi hărăzit, desigur la cerere, unei senectuţi active, care să ferească o majoritate a populaţiei de o condamnare nedreaptă la inutilitate. După cum spune doctorul Constantin Bogdan, „femeia în vîrstă este supusă la două tipuri de discriminări: sexismul (obiect al instanţelor feministe) şi agismul (discriminarea vîrstnicului, independentă de sex)".

© S. Ivanoschi

Un portret robot al locatarului obişnuit al instituţiilor pentru vîrstnici ar arăta astfel: o persoană de sex feminin, peste 80 de ani, văduvă. Deşi în ţările dezvoltate există un sistem bine organizat de asigurare a unei îngrijiri pe termen lung sub forma reţelelor de servicii instituţionale, tendinţa actuală este de a dezinstituţionaliza persoanele vîrstnice prin dezvoltarea structurilor alternative comunitare, precum şi de a încuraja şi sprijini menţinerea vîrstnicului în familie. În opinia doctorului Constantin Bogdan, resursele femeii în vîrstă sînt importante şi merită să fie valorificate, atît la nivelul familiei (de remarcat faptul că în Statele Unite, 3,9 milioane de copii sînt întreţinuţi de bunici), cît şi în roluri reorientate corespunzătoare vîrstei în domenii ca educaţia, activitatea politică, socială, de îngrijire comunitară. Rămîne de văzut în ce măsură exemplele vest-europene şi nord-americane de grupări asociative ale femeilor în vîrstă vor fi urmate şi la noi. O astfel de activitate ar putea contribui la modificarea opticii generale care desconsideră pe nedrept o categorie semnificativă de populaţie, nu doar numeric ci şi ca potenţial creator.

Larisa IONESCU-CĂLINEŞTI

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

cunosc...

Cîrciuma 3: „Omul bun", în gura Pieţei Matache

Sînteţi femeie. Faceţi mici. Cum de v-aţi specializat?

Altceva ce să fac? E o muncă. Lucrez de mulţi ani în domeniu, cam de şapte-opt ani... Poate asta mi-a dat Dumnezeu. Eu ştiu? Mai ales că am ajuns aici din întîmplare. Trecînd prin Piaţă, am vorbit cu patronul şi mi-a zis să vin. Am venit.

De ce-i zice crîşmei „Omul bun"?

Dar mi se pare că e „Viena". „Viena" îi zice. „Omul bun" i-a zis că la noi şi micii sînt un pic mai ieftini şi, probabil, felul cum serveşte, eu ştiu...

Mîncaţi micii făcuţi de dvs.?

Cîteodată, cînd am eu o poftă.

Cînd, adică?

Cînd am eu o poftă e cînd se face iarna şi vara. La început, că mă simt eu bine, vai de sufletul meu! Dar să ştiţi, eu nu descreditez omul. Eu, şi pentru mine, şi pentru alţii îi prăjesc foarte bine.

Şi cum simţiţi că sînt pătrunşi?

Să nu fie roşu la capete... Dacă micul nu este roşu la capete, e că e pătruns.

Ce e micul?

Unii oameni mănîncă de foame, unii oameni mănîncă de poftă, că-i văd pe ăia care mănîncă de foame. Cam aşa. Unii mănîncă de foame şi unii de poftă. Cui îi place, în general, carne la grătar, pentru cineva e plăcut. Micul e distracţie şi carne. Ieşi la distracţie, iei o carne, vai de sufletul meu! Dar de ce nu vorbiţi cu şefu'? Dumnealui e şeful!

Vă salut! Am văzut firma „Omul bun" şi încerc să aflu cum v-a venit ideea acestei denumiri.

„Omul bun" e făcut în '91 şi de atunci aşa a rămas. De atunci au fost 9 patroni. Ştiţi, am luat „Omul bun" că se dă şi casa şi-mi convine fiindcă e ieftin, e cît o tarabă în Militari.

Şi nu v-aţi gîndit să faceţi ca numele să devină renume?

Sincer, aici se cunoaşte „La Pomul lăudat", aşa ştia taică-meu de treizeci de ani, că e teiul ăsta aici.

Aţi cumpărat-o. De ce?

Comerţ, e Matache, e Gara... oameni confort III. Cea mai joasă speţă. Toată lumea ştie, bodegă, oameni confort III. Supravieţuim... aveam un angajat, am şase, părerea mea ca patron e că merge.

Cum de v-aţi încumetat?

Dar ce, nu-s tot oameni? Trebuie să-mi fie frică?

Dumnealui e confort III?

E, vorbiţi cu el...

Nu vă supăraţi, ce luaţi?

O sutică, spre casă... Preţ accesibil, mai ales ce beau eu înainte de masă, coniac „Arad".

De ce-l beţi?

E mai gustos pentru mine, nu-i dulce, nu-i nimic. Îl iau cu apă.

Cum vă numiţi?

Mitică Jereanu.

Eugen ISTODOR

roluri

Democraţia care tulbură apele

Regimurile comuniste au fost păstrătoare de echilibre sociale relativ stabile. Toţi oamenii sînt, pînă la un punct, egali în drepturi şi obligaţii, toţi sînt, pînă la un punct, egali în nevoi şi salarii, toţi sînt, pînă la un punct, egali în păreri. De fapt, numai în expresia publică a acestora, părerile ar fi diferite, dacă nu chiar opuse. S-a ajuns astfel la unul dintre cele mai specifice glume care circulau, mai mult sau mai puţin subteran, în comunism: *am o părere, dar nu sînt de acord cu ea.* Instaurarea democraţiei a ameliorat cumva schizofrenia din sfera de expresie a opiniei. În cei zece ani de la abolirea sistemului comunist din România, cel mai mare cîştig obţinut a fost libertatea de opinie, ceea ce întoarce pe dos unul dintre principiile materialismului dialectic, cum că mai întîi s-ar modifica baza şi mai apoi suprastructura. Prin urmare, cel puţin părerile sînt libere, absolut libere. Paradoxal, acest lucru produce un dezechilibru, o tulburare a apelor. Mult mai simplu este să te descurci cu o unanimitate decît cu o diversitate, mult mai uşor este să accepţi o părere decît mai multe, sau prea multe, păreri.

Nu ştiu dacă PRO TV a procedat bine sau rău consacrînd o rubrică specială exprimării opiniilor din public *(PRO TV te ascultă ce vezi,* – titlu altminteri eliptic şi absurd, în genul sloganurilor publicitare de tipul *urmează-ţi setea),* dar părerile care se adună aici se bat atît de tare cap în cap, încît, dacă n-ar fi pînă la urmă nişte abstracţiuni, totul s-ar solda cu capete sparte. Nu ştiu ce intenţii au cei de la postul de televiziune respectiv, dar mie personal, ca observator de la distanţă, îmi place acest exerciţiu de democraţie. Cineva laudă înfiinţarea lui *PRO TV Internaţional,* ca un semn de atenţie faţă de românii din străinătate, altcineva protestează, în numele populaţiei româneşti din interiorul graniţelor, deposedată de nişte telenovele, unii o laudă cu asupra de măsură pe Mihaela Rădulescu, alţii o înjură (în sensul critic al cuvîntului), plebea vrea Bingo şi Vacanţa Mare, elita le refuză cu dispreţ şi scîrbă, unul moare de dragul lui Florin Călinescu, altul îl trage aprig de urechi, cineva consideră că e prea puţin sport, altcineva că dimpotrivă. Şi aşa mai departe... Părerile diametral opuse îl pot deruta pe directorul de programe, dar îl şi pot pune pe gînduri. Totul e ca acesta să ţină linia de echilibru între democraţia (absolută) şi profitul (relativ).

Oricum, parcă e mai bine acum decît atunci cînd existau mii de păreri dar se exprima public una singură. Cu care, fireşte, mai nimeni nu era de acord.

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

ROMÂNIA NU ESTE (ÎNCĂ) O FEMEIE CUMSECADE PE ACELAŞI PANOU CU CINSTEA

● Titluri în ziarele din 23 mai: „România este o bombă ecologică" *(Cotidianul);* „«România nu este (încă) o bombă ecologică», declară ministrul Mediului" *(Adevărul);* „«România este departe de a fi o bombă ecologică», declară ministrul Mediului" *(România liberă).* Concluzia e clară şi după preferinţe: presa românească e bună; presa românească nu e (încă) bună; presa românească este departe de a fi bună. **(M. V.)**

● „Din fericire, doica mea era, pare-se, o femeie cumsecade (...). Dar iubea aşa cum iubesc toţi oamenii săraci: cînd au timp" (Sarah Bernhardt, „Dubla mea viaţă"). În acelaşi volum de memorii al celebrei actriţe franceze – cîteva observaţii asupra psihologiei de grup: „am reflectat de multe ori asupra faptului că unii oameni buni, inteligenţi, îngăduitori devin inferiori cînd se află în grup. Sentimentul iresponsabilităţii personale trezeşte instincte rele. *Teama de ridicol* (s.n.) îi perverteşte şi pe cei buni". **(T. C.)**

● Un candidat la fotoliul de primar general făgăduieşte locuitorilor Capitalei „ordine şi bani". Un altul promite că va lupta „împotriva dezordinei şi sărăciei". Mesajul mi se pare identic, deşi vine din partea a două formaţii politice avînd fiecare soluţii proprii de redresare a Bucureştilor. Am propune unificarea lui pe acelaşi panou, precizînd, totodată, numele autorilor aşa cum s-a procedat, pe vremuri, cu „ipoteza Kant-Laplace". **(T. C.)**

● „E vremea să înceteze fabricarea de arme cu care sînt ucişi oamenii!" – aşa grăit-a Mihail Timofeevici Kalaşnikov, împlinind 81 de ani şi mărturisind agenţiei France Presse că, micuţ fiind, avea de gînd să se facă poet. Bătrînul n-ar trebui totuşi să se întristeze peste măsură: sub ochii lui, şi chiar mulţumită lui, sentimentele cele mai paşnice – cinstea, politeţea, bunătatea etc. – plus inteligenţa şi însăşi poezia au devenit arme! **(R. C.)**

ROMÂNIA NU ESTE (ÎNCĂ) O SUPĂ DE SPANAC SPECULATIVĂ SAU O PASĂRE PHOENIX DEZBRĂCATĂ PÎNĂ LA BRÎU

● Dacă eşti în sudul Portugaliei, în Algarve, şi vrei să trimiţi un e-mail, mai bine renunţă: nu sînt decît vreo trei Interneturi pe tot litoralul, iar două dintre ele nu funcţionează. Poţi avea surpriza, în schimb, să asculţi, într-un restaurant de pe plajă – „Estrela do Mar" – un album de prin '80-'81 al lui Bob Seger, şi să te topeşti de plăcere... Sau, în „Coma Logo" – un colţ de patru pe doi în gara din Barreiro, unde se mănîncă „la tejghea", în picioare, cele mai bune supe de spanac şi fripturi cu cartofi prăjiţi din lume –, te trezeşti fredonînd, nu, nu vreun fado (brr!), ci „I Will Survive" al Gloriei Gaynor şi (vă vine să credeţi?) Grace Jones cu „La vie en rose"... **(a. l. ş.)**

● Precum şomerii care şi-au pierdut locurile de muncă, sute şi mii de milionari şi miliardari care şi-au pierdut banii în fonduri speculative ies în stradă, asediază băncile, se bat cu poliţia şi scandează cu mînie sindicală: hoţii! hoţii! Se preconizează un marş al acestor milionari săraciţi peste noapte – o Milionariadă care ar porni din Piaţa Universităţii, de unde altundeva? Nu s-a numărat deocamdată dacă depunătorii nu sînt la fel de mulţi ca şomerii. Fascinantă Românie – parcă aşa se zice... **(R. C.)**

● *Evenimentul zilei* a avut o iniţiativă inedită şi de la începutul campaniei electorale a înfiinţat rubrica „clinciul zilei" în care adresează candidaţilor la Primăria Bucureştiului diverse întrebări nonconformiste. La întrebarea: „care sînt actorii şi cîntăreţii români preferaţi de dumneavoastră", George Pădure răspunde scorţos cu o listă lungă şi încheie la fel: „Şi tinerii interpreţi sînt foarte buni: Loredana Groza, Laurenţiu Cazan, Pasărea Colibri, Phoenix, Iris şi Holograf". Se ridică mai multe întrebări: ce înţelege domnul Pădure prin „tineri" şi care este marja de eroare a sondajului? Dacă „Phoenix" şi „Iris" intră la „tineri", atunci ce ne facem cu „Andre"? Ce înţelege stimabilul prin versurile „Moşule, ce tînăr eşti..."? **(C. G.)**

● Luni dimineaţa, la PRO TV, un student descrie punctul culminant al unei petreceri, cînd el, dorind să rămînă decent, s-a dezbrăcat doar pînă la brîu, dar prietena lui n-a acceptat jumătăţile de măsură şi a rămas în „costumul lui Adam". **(M. B.)**

© S. Ivanoschi

ROMÂNIA NU ESTE (ÎNCĂ) UN BALON RESPECTABIL, CU SEMNUL $ LA CAPĂTUL FIRULUI, DAR, DACĂ DOREŞTE SĂ SLĂBEASCĂ, ARE ŞANSE

● Sîmbăta trecută, la Cîmpulung (Argeş), mare campanie mare a ApR-ului, cu Meleşcanu şi protipendada locală: grătare, baloane, bere, floricele şi o mare scenă pe care se cînta sub privirile melancolice ale staff-ului aperist: „Amintirile... mă răscolesc". **(S. S.)**

● Pe posturile de televiziune, inteligenţa se poate măsura şi în detergent. La emisiunea *Viaţa bate filmul,* de la PRO TV (realizator Mihaela Tatu), cea mai inteligentă întrebare se premiază cu un Rex de 5 kg. Într-una din ediţiile precedente, de pildă, un respectabil domn cu barbă, la costum, a fost fericitul cîştigător-spălător. **(I. P.)**

● Panourile electorale – bucuria *graffiti*-enilor *(taggers).* Sorin Oprescu, parcă mai mult decît ceilalţi, a devenit, graţie artiştilor străzii, omul cu o mie de feţe: cu mustăţi şi ochelari, cu barbă, cu zăbrele de puşcărie pe faţă, cu semnul $ în loc de pupile etc. **(C. M.)**

● Pe canalele de televiziune autohtone există o droaie de emisiuni în care se poartă, prin telefon, dialoguri cu diverşi telespectatori dornici să-şi audă vocea pe ecran. Într-o după-amiază, am nimerit din greşeală peste o asemenea chestie, tocmai cînd gazda emisiunii, o fostă cîntăreaţă, îi spunea invitatei sale din platou: „O clipă, vă rog, ţineţi-vă vorba, avem o telespectatoare pe fir...". După care, cu un zîmbet radios pe chip, s-a adresat musafirului de la capătul firului: „Bună ziua! Bine aţi sunat!". **(D. S.)**

● Pe un *Matiz* parcat lîngă hotelul Dorobanţi era lipit un autocolant mare, cît toată capota, cu vorbele acelea pe care le vedem şi pe insignele unor oameni harnici în a împărţi fluturaşi prin centru (ce par că fac parte dintr-o sectă): „Doriţi să slăbiţi acum? Întrebaţi-mă cum!". *Matiz*-ul chiar că este cel mai nimerit să fie întrebat cum. Exemplul personal – cea mai bună reclamă! **(C. P.-B.)**

● Un tînăr cu bucuria băutului a rămas şomer. S-a gîndit cum să-şi găsească o slujbă. Soluţia cea mai bună: şi-a depus candidatura la primărie. Fiind vorba de o comună mică, de un tînăr drăguţ şi de o populaţie obişnuită cu băutura, omul chiar are şanse. **(A. M.)**

WOODSTOCK LA ROMÂNI

Vineri seara cu Raţă

Vineri seara şi vreo treizeci de oameni au urcat în tramvaiul cinci. Şi, dacă vineri seara se va furişa prin cotloane în falduri de căldură stătută, miros de tei şi întunecare, cei treizeci, transpiraţi, zbierînd şi tineri, îşi vor scuipa vorbele şi seminţele unul înspre altul şi se vor agăţa cu nădejde de barele tramvaiului cinci. Despre acesta nu ne mai rămîne să spunem decît că era bătrîn şi mergea înspre Aero-Băneasa. Încet.

„Bă, Tartore, să moară mamiţica mea, dacă n-are bere, m-am cărat. Nu stau, ce kilu' meu! Poa' să fie Cătălina şi fără chiloţi, dacă nu beau o bere, tot degeaba!“ „Hai bă, ce eşti cîrnat, cum dracu' să n-aibă bere?!“

„Luci, Luci... uită-te repede cum stau pantalonii pe asta! Păpuşa, vezi că ţi se rup blugii la spate!“ „Hai, mă iei şi pe mine în braţe? Fata! hai că-s bolnav rău. Am apendicită.“ Chirăieli. „Măriusică, lasă, mă, fetele-n pace, nu vezi că s-au supărat?“ „Fetele, v-aţi supărat? Hai că el e băiat bun, nu mai face... Mai faci, mă? Zi-le la fete dacă mai faci! Hă, hă, hă...“

Şi aerul se amestecă cu tăcerea îndărătnică a fetelor, cu discuţii despre Paraziţi, cu noapte, înjurături şi plictiseală. Lumea coboară la fabrica de glucoză, se revarsă printre maşini bară-n bară şi claxoane, urcă strada în pantă spre baza Keoke. „Seminţe, băieţi! Mari şi bune, băieţi! De bostan, băieţi!“

„Ciochistule, dacă iese cu trozneală, tu dai primu'!“

„Ăla? Te-a minţit, fraiere! Ăla n-a fost la pîrnae, ce, nu-l ştiu eu? Şase luni de box, dacă a făcut... E varză, mă, e varză...“

De pe un cîmp cu lături şi gunoaie se ridică un miros greu de cocină de porci. „Ce pute, băi, frate! Care nu s-a mai spălat, să-mi scot furtunu' să-i fac o baie?“ Un bărzăune de vorbe porcoase, de veselie deocheată se amestecă cu înaintarea lentă, cu călcatul pe pantofi, cu duhoarea. Doar poliţiştii şi vînzătorii de brăţări fosforescente au rămas în loc să privească. „Puştiule, tai-o de aici pînă nu mă supăr! Arată buletinu' că ai optişpe ani şi te las să treci.“ Lumea, majoră, intră înăuntru. Dincolo de poartă şi bodiguarzi, cîntă Cătălina. Că de ce trebuie să ştie „tovarăşii“ mîndrului ei, că ea cu respectivul or să facă sex diseară. Refrenul se tot repetă, pe scenă, în lumini şi camere de filmat mişcătoare, dansează doi negri. Cătălina nu-i chiar dezbrăcată, în plus, se vinde şi bere. E frumos, e noapte, lumea n-are nici o treabă, e vineri. Keoke pare o grădină vrăjită. Odată intrat, ca prin farmec, agresivitatea, înjurăturile, putoarea se estompează, dispar. Rămîn, însă, lacul, luminile, rockeri şi hip-hoperi bînd bere în iarbă, muzica, toate astea împreună. Ai senzaţia că aşa trebuie să fie şi-n Occident, că Paraziţii sînt simpatici. „Deci, asta e o melodie care o să facă parte de pe ultimul nostru album. E super-beton, o să-i facem şi-un clip.“ Apoi fanii din faţa scenei cer un bis şi se mai cîntă o dată chestia cu alcoolu' este viaţa şi viaţa e alcool, intră „La Familia“, ovaţii şi pentru ei, înjură un pic şi pleacă, apoi „Il-Egal pleacă şi ei. Se dansează, nu prea se mai fac diferenţe între cartiere, totul e ca basul să spargă boxele, să te hîţîni, să ridici din mîini nu mai sus de umăr.

„Raţăăă! Frateee!! Aici sîntem, bă!!“ Şi Raţă, vesel, transpirat, cu berea-n mînă, cu un mers bizar asemănător cu al păsării din poreclă, îşi face loc în faţă. „Ura, băăă!!! A venit Raţă!!!“

Şi să lăsăm totul aşa, cu bucurie, cu Raţă venind, crăcănat şi cu bere, şi să mai spunem doar că înserarea s-a retras de mult, împreună cu tramvaiul cinci, la depoul Colentina.

Matei FLORIAN

Strigă cît te ţine clanţa

Tramvaiul 5 este plin. Doar cu tineri. Băieţi aranjaţi, fete cu fuste scurte sau pantaloni mulaţi şi bluze decoltate. Mult parfum. Cu toate acestea, aglomeraţia face să predomine mirosul de transpiraţie. O femeie de vreo 60 de ani, cu aspect de călugăriţă, dar îmbrăcată civil, este printre puţinii oameni care se desprind de atmosfera generală. Pare agasată. Stă cu capul plecat şi cu degetele la frunte. Într-un final, scoate o carte de rugăciuni, ca acelea primite pe stradă de la evanghelişti.

La baza Keoke, tramvaiul se goleşte. Parcă e zi de meci. Grupuri, grupuri coboară din tramvai şi se îndreaptă spre bază. Lipsesc seminţele şi fularele. În plus, sînt foarte multe fete, lucru neobişnuit pentru o partidă de fotbal. Şi mai e o diferenţă: nimeni nu ştie cine „joacă“. „Vedem noi acolo“.

Înăuntru, muzică, bere, mici. Pe scenă, unul dintre prezentatori anunţă „surprizele“ serii: *K1* – mulţimea: „ieeeee!“ –, *Capitaaaaal* – mulţimea: „ieeeee!“ –, *Şuie paparude* – acelaşi „ieeeee!“ –, *3rei Sud-Est* – cel mai lung „ieeeee!“. Urmează o formaţie formată din două fete, una roşcată, alta blondă, şi un băiat ce are pe frunte o pereche de ochelari de soare. El sare permanent de pe un picior pe altul şi repetă obstinant aceleaşi versuri: „Spune-mi tu ce gîndeşti“. Apoi „aştept să mă atingi/ Cu trupul tău fierbinte“.

Mulţimea cîntă împreună cu ei. Fetele s-au urcat pe umerii băieţilor şi dansează. „Aţi fost absolut supeeerbi!“. „Ieeeee!“, vine răspunsul. „Vă iubesc!“ Din nou „ieeeee!“.

Acest „ieeeee!“ ritmează viaţa în sîmbăta Propagandei PRO FM de la Keoke. După cinci, zece minute de stat acolo, poţi prezice aproape fără greşeală momentele de exclamaţie: la orice pronunţare a numelui unei formaţii, la orice „vă iubim!“ general – de parcă ai putea iubi nediferenţiat o mulţime – sau la orice vers (o sumedenie) care conţine un „e“ prelungit. Singurele momente diferite apar atunci cînd formaţiile strigă: „S-auzim băieţii!“, iar aceştia răspund cu un „ooooo!“ confuz.

Corina a venit aici cu prietenul ei. „Dansăm, ne simţim bine, bem şi noi o bere şi plecăm“. Pe scenă a apărut o noua formaţie – trei băieţi –, cu un nume ciudat, ceva de genul „Vadim“, repetat cu obstinaţie în timpul melodiei, de parcă ar fi campanie electorală. Corina şi Mihai se mişcă în ritmul muzicii. Stau mai la o parte, nu intră în mulţimea strînsă în faţa scenei. „Nu sînt fan al unei formaţii anume“, revine ea. „Pur şi simplu îmi place să dansez“.

Pare a fi, de altfel, atitudinea generală. Cei mai mulţi vin aici să stea la iarbă verde – ziua chiar fac plajă, întinşi pe o pătură –, să se relaxeze. Sau să întîlnească un partener de o noapte.

Foarte rar vezi pe cineva singur pe iarba din apropierea „tribunei“. În acest caz, are un pahar de plastic cu bere în mînă şi priviri de vînător. Restul sînt în formaţii de la doi indivizi în sus. Mîngîieri, discuţii, sărutări, mişcări în ritmurile muzicii. Sau mici bîrfeli. Cristina şi Sorin stau deoparte, îmbrăţişaţi.

El pare foarte relaxat. Ea are pantaloni şi este încălţată peste ciorapi cu sandale cu talpă de plută. Are ceva cu „puştoaicele astea care nici nu ştiu să se îmbrace. Au nişte picioare aiurea şi vin cu fustă pînă în fund. Nu zic, nici eu nu sînt mare, dar nici 15 ani nu am“. Are 18.

Chiar dacă pare a fi un spectacol la un meci de fotbal, mai este încă o mare diferenţă. Dacă acolo oamenii suferă sau se bucură împreună, aici par singuri. Fie că dansează, fie că stă pe umerii cuiva, fie că strigă în grup un „ieeeee!“ general, fiecare o face pe cont propriu. Într-un fel, parcă ăsta este şi motivul principal al adunării: să-mi strig maxima singurătate în cea mai mare mulţime.

Cum intonează ritmat cei de la PRO FM: „Propagandaaaa!... Strigă cît te ţine clanţa!“.

Octavian GABOR

© L. Zupcu

Spirt în AB4

O stradă în panta cu lături pe margine duce la baza Keoke. Case şi curţi cu bolţi de viţă. Bănuieşti că îndărătul gardurilor e România profundă. Cum altfel... Cu festivalul „Propaganda ProFM“ însă, strada e plină de tineri. Tricouri negre. Fulgere roşii pe piept şi pe spate. Capete de mort. Pantaloni negri. Priviri sticloase, catarame de oţel. Motoare. E seara rock-ului. România de import. Împătimiţii sînt însă destul de puţini. Mulţi *miştocari*. Vin să bea o bere, să agaţe cîte o fată. Să comenteze. „Uite-o pe p... aia“. „Du-te bă, nu vezi ce tîrtiţă are?“.

Intrarea-i liberă. Lumini colorate, fum. Zeci de boxe, enorme, industriale. Macarale de design pe margini. Başii gîdilă la plămîni. Steguleţe pe care scrie „Durex“. Probabil, campania anti-SIDA. Din elicopter se aruncă fluturaşi. Mutra jovială a lui Băsescu se roteşte prin aer în sute de exemplare. Altă campanie. Nimeni nu-i dă vreo atenţie. Dar nici formaţiile nu se sufocă de iubire. Nu leşină nimeni. Cîţiva din primul rînd strigă şi-şi unduiesc mîinile. Forţat. Aşa, ca la televizor. De chi-chi. Unii dorm pe jos după *o burtă de bere*. Din păpurişul de pe marginea lacului mai iese cîte un om cu undiţe. Sau..., un individ burtos cu pantalonii suflecaţi pînă la genunchi, mergînd puţin oblic. Tuşeşte gros şi-şi suflă nasul. Trece pe lîngă scenă fără să arunce o privire. Lumi paralele. De fapt, eu însumi mă simt aiurea. Vin de la un botez. Am pantaloni de stofă şi cămaşă. Am avut măcar bunul-simţ să-mi scot cravata. Să nu fiu papagal pînă la capăt. Oricum asta nu interesează pe nimeni. Puteam să fiu şi-n frac. Fiecare cu problemele şi complexele proprii. Mi-aduc aminte de *Blow up*-ul lui Antonioni. Nu ştiu ce s-ar întîmpla aici dacă vreun chitarist şi-ar rupe instrumentul şi l-ar arunca în mulţime. În mod cert însă, individul cu pantalonii suflecaţi s-ar împiedica de el blestemînd. Unul din pescari se pişă în lac. (Un rocker ar face asta mai degrabă în lift.) Nu ştie că alături sînt WC-uri moderne, portabile. Buda lui e lacul. Şi spirtu-i este tatăl. Iată legătura dintre lumi: alcoolul. Alcool la botez, alcool la rockeri, alcool şi-n lac.

La masa de după botez nu s-a discutat chiar ca-n *Balanţa:* popa cu primaru'. Nici aici nu-i chiar *Blow up*. Băieţii ăştia nu-s destul de alienaţi. Oricîtă bere ar bea, nu iese mişto-ul din ei. S-ar aşeza, poate, la aceeaşi masă cu pescarul şi cu primarul. Şi cu popa. Ar vorbi despre export-import.

Andrei MANOLESCU

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: dilema@fcr.algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Andrei MANOLESCU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Olga MACHIN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

Anul VIII
nr. 382
9-15 iunie 2000
16 pagini 3000 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Iluzii și deziluzii ale democrației

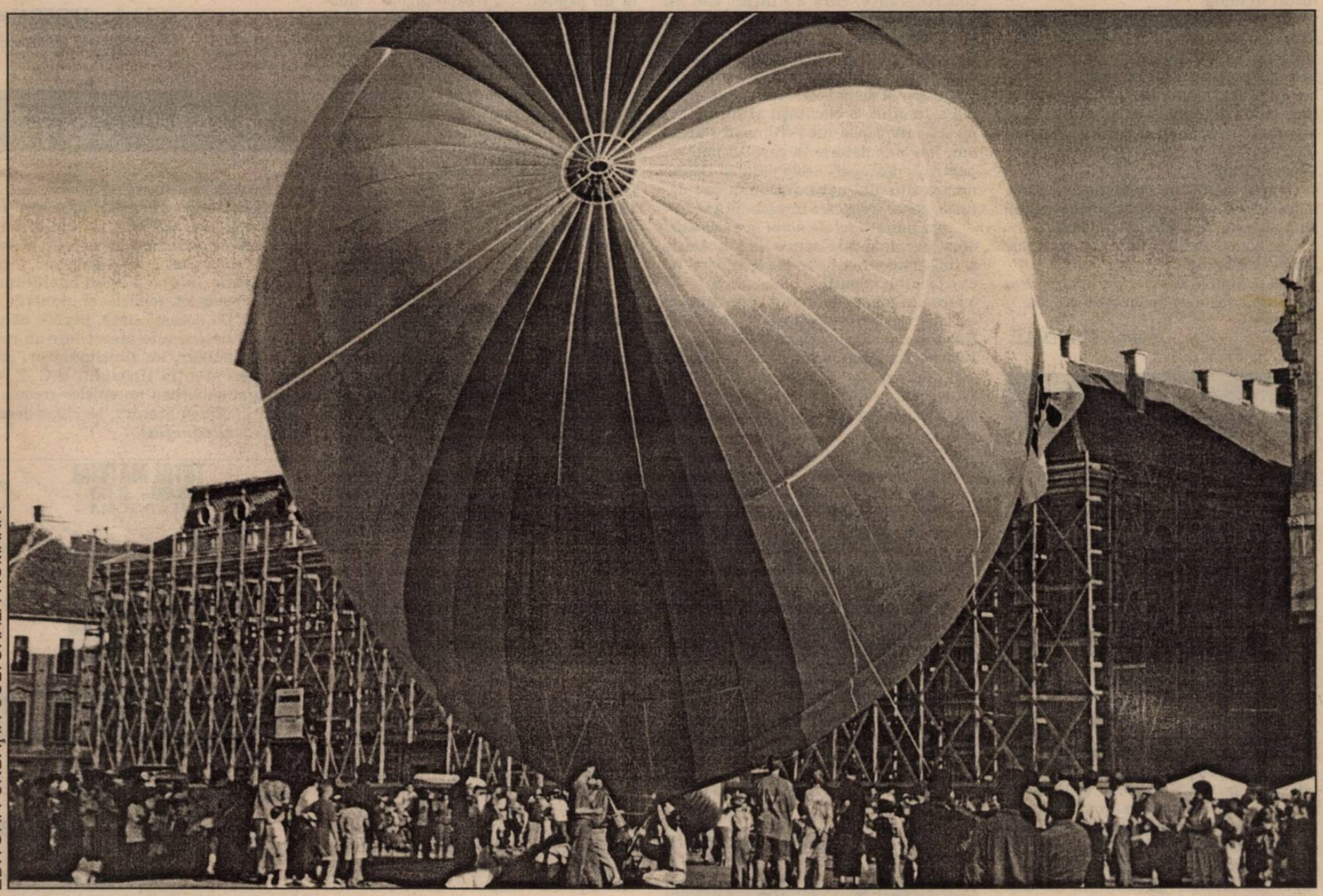

© S. Ivanoschi

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

În acest număr:

Raluca ALEXANDRESCU, Daniel BARBU, Florin DUMITRESCU, Mihai GRECEA, Ion Bogdan LEFTER, Gheorghe ONUȚ, Cristian PREDA

– interviu cu Stelian TĂNASE –

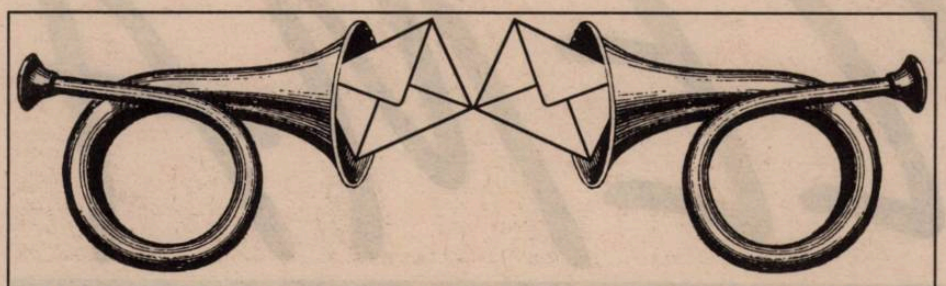

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 378: „*Piaţa Universităţii*“

Taică-meu şi unchiul meu...

Încerc să vă prezint receptarea fenomenului PIAŢA UNIVERSITĂŢII de către cei apropiaţi mie şi colegilor de muncă. Fiind AMC-ist la o fabrică mare din Brăila am putut avea un mare număr de subiecţi.

Erau receptate şi difuzate zvonurile binecunoscute pe care n-are rost să le amintesc. Cînd vedeau imagini, reacţia principală a bărbaţilor era înjurătura, urmată des de dorinţa ca cei din Piaţă să fie împuşcaţi. Tatăl meu ar fi fost unul din lunetiştii voluntari. Fratele mai mare al mamei (ţăran din inima Bărăganului) a fost oprit cu greu să nu plece la Bucureşti în noaptea de 14 iunie. Motivul: în 1954, fiind militar, a lucrat în mină.

Pe vremea Pieţei, soră-mea învăţa la filologie, un văr la matematică şi o verişoară la mecanică fină. Prin noiembrie '90, soră-mea întîrzia să primească bursa. Tatăl meu revoltat, văzînd că fiica lui nu avea nici o soluţie de grăbire a bursei, îi recomandă hotărît oarecum indirect: „de ce nu ieşiţi, mă, în Piaţa Universităţii?“.

După 13-15, din cunoştinţele mele, manifestările de protest ale studenţimii au avut doar revendicări materiale.

Probleme de morală, de cultură s-ar părea că nu sînt.

Va schimba această generaţie ceva din România ce de-acum pare eternă?

Ştefan MARDALE

Nr. 380: „*Modele de succes*“

Antimodelul ca model

(...) Privit constructiv, termenul de model este cel mai adesea o asociere de sensuri situate în zona pozitivului, acceptabilului. Dar cine îşi propune o tratare exhaustivă a acestui construct nu poate neglija realitatea a ceea ce Camus numeşte „idolul de noroi“, rod al unei inversări etice şi schelet pentru unii de construcţie a modelului sau poate a antimodelului, depinde de universul de discurs în care ne exprimăm.

L-am întîlnit în viaţa de zi cu zi printre intelectualii trişti şi zbuciumaţi ai zilelor noastre, după ce l-am cunoscut în lumea cărţilor prin eroii lui Dostoievski, Sartre, Kafka sau Céline. Nu am ştiut cum să asimilez acest personaj, fie el real sau livresc, pentru că, bine educată, am fost învăţată să evaluez fiinţele şi experienţele printr-o continuă raportare la cele două principii, binele şi răul. Mi-am făurit o tabără a binelui în care existam liniştită şi cuminte, ferindu-mă de ceea ce evaluam ca rău. Am fost astfel mult timp o bună creştină, o cuminte fiică, o corectă studentă. Un bun cetăţean. Acceptat, necriticat, liniştit şi la locul lui.

La un moment dat, au început să apară în viaţa mea personajele despre care tocmai am povestit, atît într-un plan real, cît şi pe măsură ce-mi extindeam universul cunoaşterii, într-un plan livresc. La început am fost tentată să le evaluez ca rele, conform sistemului de referinţă pe care educaţia mi-l înrădăcinase adînc în fiinţă.

M-a pus pe gînduri însă Gruşenka din „Fraţii Karamazov“: „sîntem şi răi şi buni, de-a valma, cînd buni, cînd răi“.

Sistemul meu de referinţă a început să se zdruncine. Şi cum de evaluări aveam nevoie ca să-mi ordonez în continuare viaţa, m-am bazat pe cuvintele lui Steinhardt, care zicea că judecarea faptelor şi a oamenilor trebuie să se facă după criteriul unic al apropierii sau depărtării de Dumnezeu. Din momentul acela am ştiut: doar raportînd aceste personaje la Dumnezeu le pot asimila.

„Mefistotel vrea să te oprească din fugă“, avertiza Mircea Eliade, pentru a ne demonstra că depărtarea de Dumnezeu apare atunci cînd depui armele. Lupta, oricum ar fi ea, pasiune în afirmare sau negaţie, te menţine într-o relaţie cu Dumnezeu.

Gîndind aşa, am început să fac loc în lumea mea interioară acestor personaje controversate, care au intuit sau au înţeles lucid mecanismele reale, adînci, ale dezumanizării şi suferinţei umane şi nu mai puteau să-şi exprime cuminte, calm, blînd, echilibrat, relaţia lor cu divinul. Astfel de eroi nu trăiesc într-o lume a luminii, a clarităţii şi liniştii, ci pleacă, asemenea lui Ferdinand Bardamu, într-o „călătorie la capătul nopţii“, pentru a descoperi acolo ceea ce Céline numea în stilul naturalismului ce-l definea, „şmecheria care înspăimîntă atîta“.

Am numit *idol de noroi* şi *antimodel* acest personaj care opune liniştii sterile şi conservatoare o nelinişte creatoare, fie că o face din neputinţă omenească, fie că o face din teama de a nu plagia drumul celorlalţi printr-o repetare mitică. Ivan Karamazov, Stavroghin, Raskolnikov, Kirilov, Bardamu şi alţii asemenea lor sînt mai aproape de Dumnezeu printr-o reinventare a lui decît cei care în mod static şi non-emoţional respectă un ritual.(...)

Prin poemul „Marele Inchizitor“, Dostoievski mi-a oferit soluţia ieşirii din dilemă: Iisus sărută tăcut buzele chinuite ale Marelui Inchizitor, care prin cuvinte îl renegase.

În numele acestui sărut sînt de acord cu existenţa antimodelului ca model, iar dacă privesc succesul în sensul lui *moral* şi nu social îl recunosc în comuniunea om-Dumnezeu şi îndrăznesc să afirm mai mult decît atît, că *antimodelul poate ascunde un model de succes*.

Închei tot cu ajutorul lui Camus, care după ce ne-a semnalat existenţa „idolilor de noroi“ a continuat: „... dar noi trebuie să căutăm calea de mijloc care duce către chipurile omului“.

Maria-Gisela ANA
psiholog
Fundaţia „Stavropoleos“

Nr. 377: „*(In)fidelitatea*“

Răspuns la „Sînt prea vast pentru a fi fidel“

Ascultînd Fat Boy Slim şi totodată citind articolul dlui Liviu Pleşoianu m-a pufnit un rîs nebun. Nu sînt adeptul polemicilor distrugătoare şi a despicării firului (textului) în patru, deşi articolul cu pricina o merită cu prisosinţă. Iertat să-mi fie tupeul, i-aş da un sfat domnului Liviu Pleşoianu: să-şi lase trupul să colinde pe stradă, el să stea la balconul unui bloc şi să se uite la propria făptură cum se manifestă; dar să nu se uite oricum, ci cu colţul din dreapta sus al sprîncenei uşor ridicat sau cu una din extremităţile gurii prelungită într-un zîmbet candid.

Nu pot spune că nu trec prin aceleaşi probleme existenţiale prin care trece autorul articolului respectiv, dar le percep într-un mod total diferit.

Stau şi eu cîteodată şi mă gîndesc: „Doamne, ce bărbat minunat aş putea fi!? Văd un cuplu: ea se apropie de idealurile mele feminine, în perversul din mine se realizează o sinapsă, un fulger electrostatic: cum poate să stea cu el cînd eu sînt numai la doi metri de ea gata să fiu descoperit ca cel mai bestial mascul, dar totul durează cît ai spune «Build it up, tear it down» (o melodie a formaţiei amintite).

Atotputernicule! Nimeni nu mă înţelege, lăsînd la o parte faptul că vocabularul meu nu este din cele mai meşteşugite, zîmbetul meseriaş învăţat de la un prieten – aproape gigolo – dezvăluie o faţă tîmpă, iar cînd mă uit (de la un timp) la cîntar îmi sar ochii din orbite: l-am întrecut pe taică-miu – wow! Totuşi, dacă mi-ar pătrunde în suflet, ar descoperi (ele) ceva mult peste rîurile de miere şi lapte visate de semiţi, idealuri înalte şi pe deasupra un bărbat fidel, material nu mai spun: maşină tare şi casă la munte. Şi nimic. Nu-mi găsesc jumătatea care să mă înţeleagă, să simtă la fel, să respire în acelaşi ritm. Să citească Milan Kundera şi Hesse, să cutreierăm munţii ţării, într-un cuvînt să formăm unicul: androginul, yin şi yang, cum doriţi.“

Mă uit în stînga, dreapta: sînt pe aceeaşi bancă din parc (unde mă retrag din lumea asta care se tot adînceşte în profan), stau cu ochii blocaţi în plopii de pe partea cealaltă a aleii şi în zarea albastră, iar un gînd îmi gîdilă unicul neuron rămas de veghe: există un loc unde îmi voi realiza visul potrivit melodiei „Fat Boy Slim is fucking in heaven“. În consecinţă, voi continua să îi ajut pe nevoiaşii din faţa magazinului Unic, nu voi răspunde niciodată părinţilor, îi voi respecta pe oamenii care mă înconjoară şi printre altele voi fi fidel prietenei mele.

Iar dacă domnul Pleşoianu este atît de vast şi are atît timp liber, ambele probleme se pot rezolva într-una din bibliotecile publice ale Capitalei.

Vă mulţumesc şi scuzaţi deranjul.

mano negra

P.S.: Dacă este cineva interesat unde se mai găseşte acea minunată băutură pe nume braga: Vă mai aduceţi aminte de încăperea răcoroasă şi umedă de la parterul unei case din Buşteni? Da, imediat după pasarela ce leagă cele două sectoare ale Fabricii de Hîrtie. Niciodată nu ratam să intrăm şi să ne desfătăm cu bragă şi alviţă de la doamna aceea în vîrstă pe care mama o cunoştea de cînd era mică şi stătea la vechea noastră gazdă din Buşteni.

De cîţiva ani buni, doamna respectivă a vîndut brăgăria unor „privatizaţi“ care au modernizat-o într-o pizzerie.

Înainte de Crăciun, mergînd prin Severin, aproape de piaţa mare din centru, am regăsit băutura miraculoasă a copilăriei. La o tejghea mică, parcă aceeaşi femeie din Buşteni îţi oferea o bragă şi o nuga chiar şi pe frigul care era afară. Amintirile nu m-au înşelat, gustul rămăsese neschimbat, iar la preţul de 4.000 lei litrul mai că te podidea plînsul. Tare mi-e teamă că atunci cînd o să revin în Severin, n-am s-o mai regăsesc.

Rupte din viaţă

Balcanism?

Ca provincial, bătălia electorală pentru Capitală nu mă preocupă. Aceleaşi promisiuni: vom face, vom drege... afişe lipite pe te miri unde (inclusiv pe prea rarele coşuri de gunoi care ecologizează de zor CETATEA). Un pic mai multă ordine decît în Constanţa (Deh!! Micul PARIS).

Balcanism? Îmi amintesc nostalgic campania la Locale din Constantinopole-Istanbul, cînd nu alegătorii, ci afişele candidaţilor erau trase pe sfoară (la propriu) deasupra străzilor. Stîlpi curaţi, pereţi aşijderea, străzi spălate cu detergent şi golite de gunoaie în fiecare noapte... dar noi ne îndreptăm în linişte spre Vest. [...]

Cristian MIREŞANU
Constanţa

Notă

În *Adevărul literar şi artistic* din 30 mai a.c., Daniel Cristea-Enache scrie că, în activitatea sa de cronicar literar, va fi atent de acum înainte „şi la jegul moral“ al cîte unui Cezar Paul-Bădescu. După cum se ştie, *Dilema* a evitat întotdeauna falsele polemici, replicile şi „punerile la punct“. De această dată, pentru că un coleg al nostru este atacat într-un mod atît de vulgar, ne simţim datori să-i atragem atenţia tînărului D.C.-E. că limbajul suburban nu e deloc recomandabil în critica literară, ba chiar descalificant. ***(Redacţia)***

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Cum vorbim despre patrie**
- **Sondaje de opinie**
- **Scrisul şi cititul**

De Paşti şi ultimul strănut

Mă înşel, desigur, este prea neverosimil, dar am impresia că scrisoarea dlui Bogdan Stănoiu, publicată în *Dilema* nr. 380 (26 mai – 1 iunie) este fără precedent în publicistica română de după '89. Chiar nefiind o premieră, rămîne totuşi un eveniment. Din cel puţin trei motive.

Să rezum însă, mai întîi, această scrisoare, intitulată, nu ştiu dacă de autorul ei sau de redacţia revistei, *30 aprilie 2000, orele 19,00*. Ce s-a întîmplat la *30 aprilie 2000, orele 19,00?!* Mai nimic, adică aproape totul: autorul scrisorii s-a uitat la *Jurnalul de actualităţi* al unuia dintre posturile de televiziune cu cea mai mare audienţă naţională. S-a uitat şi a constatat, acum îl citez pe dl Bogdan Stănoiu, că *Jurnalul* „a conţinut: 0% – ştiri politice şi economice internaţionale; 5% – ştiri politice şi economice interne; 75% – ştiri legate de Paşte; 10% – ştiri mondene; 10% – sport+meteo". Şi ce-i cu asta?! – se poate replica –, la 30 aprilie a fost Paştele ortodox, iar cea mai mare parte a populaţiei româneşti este de religie creştin ortodoxă.

Da, dar dl Bogdan Stănoiu s-a uitat la jurnale televizate şi a ascultat buletine de ştiri la radio şi în ziua de 23 aprilie, cînd a fost Paştele catolic – s-a uitat la TV5 şi a ascultat RFI, două posturi franţuzeşti. Şi iată ce a constatat, tot aşa, contabiliceşte, în procente, dl Stănoiu: 1) la TV5 – „40% – ştiri politice şi economice internaţionale; 30% – ştiri politice şi economice interne; 20% – ştiri legate de Paşte; 10% – sport+meteo"; 2) la RFI – „50% – ştiri politice şi economice internaţionale; 30% – ştiri politice şi economice interne; 10% – ştiri legate de Paşte; 10% – ştiri sportive".

Drept care dl Stănoiu, în mod evident nici adept al corectitudinii politice, nici iubitor de vorbă (= scriere) lungă, notează sec: „urmărind acest jurnal (*românesc – nota mea, M.I.*), am retrăit senzaţia de izolare faţă de lume pe care o aveam cînd mă uitam la jurnalele ceauşiste".

Bineînţeles că „senzaţia" dlui Stănoiu poate fi socotită măcar excesivă, de nu de-a dreptul nejustificată: s-a uitat la un post de televiziune privat, iar pînă în '89 televiziuni private nu existau; s-au transmis ştiri despre ziua de Paşti, cu popi, slujbe, rugăciuni, soboare, cruci, icoane, lumînări, nu despre întrecerea socialistă şi noi realizări ori despre manifestările omagiale în cinstea PCR şi a secretarului său general; s-a uitat la TV5 şi a ascultat RFI în toată libertatea, nu a avut de ales, eventual, între TVR si televiziunea bulgară etc., etc. Nu-i aşa că dl Stănoiu exagerează?! Cel puţin exagerează...

Înclin să cred că nu exagerează. De aceea şi socotesc un eveniment scrisoarea trimisă *Dilemei*. De trei ori un eveniment.

1. Pentru că este o acţiune, o iniţiativă cu adevărat civică. Şi asta în condiţiile în care „civic" a devenit, printr-o nocivă deturnare de sens, un pseudonim pentru „politic". Dl Stănoiu chiar este un autentic reprezentant al *societăţii civile*, spre deosebire de cei care, făcînd politică, preferă acest camuflaj ce discreditează (a discreditat) ideea de civism. Nu cred însă că dl Stănoiu are dreptate cînd susţine că ar fi unul „dintre puţinii oameni din România care urmăresc nu numai jurnalele posturilor de radio şi televiziune româneşti, ci şi jurnalele unor posturi străine". Am temeiuri să cred că sînt mulţi, foarte mulţi, cei care, la fel ca şi dl Stănoiu, compară ceea ce le oferă televiziunile şi radiourile româneşti cu ceea ce găsesc la televiziunile şi radiourile străine. Sînt puţini doar cei care se exprimă public, însă, aşa cum a făcut dl Stănoiu prin scrisoarea trimisă *Dilemei*.

2. Cu toate că statisticile dlui Stănoiu se referă la o singură zi şi la o singură instituţie (PRO TV), observaţiile lui sînt valabile pentru majoritatea posturilor de televiziune şi de radio din România, inclusiv pentru presa scrisă. Nu numai de Paşti sau de Crăciun, dar şi de zilele diverşilor sfinţi mai importanţi se ţin, la *jurnalele de actualităţi*, un fel de nesărate, nesărate dar lungi, lecţii de religie, nu de puţine ori în acelaşi stil mălăieţ în care se ţineau *predicile de partid*.

3. Deşi *Europa, integrare, europenizare, occidentalizare, globalizare, mondializare* sînt termeni care fac parte din echipamentul logoreic de serviciu al majorităţii politicienilor şi jurnaliştilor, interesul lor *real* pentru ce se petrece în Europa şi în lume este minim. Sub pretextul, desigur, că „publicul" nu e interesat! Trec peste amănuntul, dacă amănunt e!, că „interesul" se şi creează; dar se pot face tot felul de statistici în genul celor schiţate de dl Stănoiu – care este proporţia intern-extern pe primele pagini ale cotidianelor româneşti, dacă există sau nu cronici şi cronicari ai vieţii politice europene (scot din discuţie corespondenţele şi relatările despre „prezenţele" româneşti), dacă există sau nu rubrici şi jurnalişti specializaţi în prezentarea şi analiza „tranziţiei" din alte ţări foste comuniste etc., etc. Şi această întrebare: de ce „ultimul strănut" al unui politician român este sau trebuie să fie mai important decît, de exemplu, discuţiile despre Kosovo sau despre proiectul de federaţie europeană al lui Joschka Fischer?!

...Şi chiar dacă dl Stănoiu are dreptate – deşi, încă o dată, sînt convins că nu are –, iar cei care, asemenea lui, se simt apăsaţi de provincialism şi de izolare, nu sînt decît vreo cîteva zeci de mii, tot ar merita încercat.

Mircea IORGULESCU

Maşina de fabricat simboluri

Temerile cele mai mari ale cetăţeanului tranziţiei, ce se văd din sondaje, ţin de criză: avalanşa preţurilor, un război în zonă, infracţionalitatea. Numai teama de boală, ce ocupă şi ea un loc fruntaş, ni-l mai arată ca pe o fiinţă normală, cu frică de Dumnezeu şi de moarte.

Scăderea dramatică a actualei puteri în sondaje, anormal de mare mai ales în cazul CDR şi al preşedintelui Emil Constantinescu, este pusă de sociologi tot pe seama urmărilor unor crize resimţite acut de cetăţeni: criza dolarului pe vremea cabinetului Ciorbea, războiul mult prea apropiat din Kosovo, mineriada. Crizele sînt ceva normal pentru orice societate, dar parcă animalul hărţuit al tranziţiei nu găseşte nici un punct de sprijin şi îl caută cu disperare. Atunci cînd sentimentul haosului cuprinde o întreagă societate, se înalţă simboluri garante, se concentrează speranţe în locuri comune, individul social are nevoie de o frontieră între haos şi ordine. „Omul este un animal simbolic" şi acest lucru se vede cel mai bine în situaţii de criză.

Atunci cînd minerii veneau spre Capitală, cînd metastaza haosului se apropia de centrul sistemului, în disperare de cauză, statul a apelat la o ultimă resursă simbolică: armata. Două tancuri la capătul unui pod care s-au văzut la televizor constituiau pentru societatea civilă care defila cu garoafe în mîini în Piaţa Revoluţiei ultima frontieră între noi şi haos. S-a aplicat atunci mitul ultimei frontiere, atît de uzitat în filmele americane cu poliţişti. Chiar dacă nu armata a rezolvat criza reală, cîmpul simbolic s-a reaşezat în funcţie de cele două tancuri. Marginea prăpastiei era dincolo de ele, dincolo de noi.

De ce această lungă introducere? Pentru că în mod neaşteptat, zilele trecute am mai valorizat un simbol, am mai delimitat o frontieră a haosului. După ce a căzut Banca Internaţională a Religiilor, a urmat Fondul Naţional de Investiţii. De ajuns pentru a apărea un nou sentiment de haos care s-a propagat instantaneu prin televiziune: „investitorii" (cum pompos li s-a spus) asaltau clădirile, violenţa tulbura din nou. Criza părea instaurată şi era cu atît mai înfricoşătoare cu cît duşmanul nu era vizibil şi era de neînţeles. Lumea atît de încurcată a finanţelor este mediul perfect pentru imaginarea unui monstru pe care nu îl înţelegi. Atacul nefericit asupra Băncii Comerciale Române a adus în prim-plan acest nou simbol. „BCR" a devenit sinonim cu ordinea, „BCR înseamnă România" a titrat un cotidian. Spaţiul simbolic s-a reaşezat, ultima frontieră a redevenit palpabilă, universul nostru s-a redus la un punct ce trebuia apărat. Fără să ştim de ce, toţi aveam nevoie ca BCR să reziste, toţi am început să credem cu tărie în BCR, oameni care habar n-aveam de situaţia reală şi habar n-aveam de finanţe eram absolut convinşi că BCR nu se va prăbuşi. Dacă BCR nu exista, ea trebuia inventată.

S-a înregistrat timp de o zi o unanimitate pe care numai o criză ne-o putea aduce. Presa (lăudabil de responsabilă) şi toţi politicienii au făcut gesturi spectaculoase de susţinere a băncii care a devenit un stîlp al unei noi ordini de care aveam nevoie, haosul a fost limitat la investitorii de la FNI care au continuat să protesteze, noi ceilalţi puteam dormi liniştiţi, BCR lucra pentru noi.

În fond, Banca Comercială este cea mai mare bancă, acesta a fost un argument, dar altădată cea mai mare bancă era Bancorex, cea care a căzut în haos. Simpla comparaţie, justă de altfel, ne-a dat atunci fiori. Pe Traian Băsescu l-a luat gura pe dinainte şi a spus-o cu voce tare. Un potop de critici s-a revărsat asupra sa, era un adevăr de care nu aveam nevoie. În schimb, aveam nevoie ca primministrul Mugur Isărescu să apară la televizor şi să ne asigure că BCR există şi rezistă.

Un şerif texan, două tancuri sau trei iniţiale. Uneori este de ajuns pentru a ne reîmpăca cu realitatea, pentru a ne familiariza universul şi îmblînzi haosul.

Alegerile anonimilor şi anonimatul alegerilor

Ceea ce ştim pînă acum, luni, 5 iunie, despre alegerile locale, sînt cîteva rezultate preliminare nu foarte surprinzătoare şi un procent de prezenţă la vot descurajator de mic pentru fanaticii societăţii civile. Analişti, ziarişti şi chiar politicieni nu au scăpat prilejul de a blama din nou clasa politică ce ar fi produs o scîrbă electoratului care a protestat şi nu s-a prezentat la urne. Parcă ne proiectăm totuşi frustrările şi dorinţele noastre asupra electoratului căruia nu prea îi pasă. Poate ajungem să regretăm cele optzeci de procente care votau în 1990.

Dar dacă nu este aşa, dacă sistemul politic românesc se maturizează şi se creează un corp politic minoritar interesat de vot, de alegeri, campanii şi politică? Pentru că oamenii nu s-au născut nici egali, nici liberi, nici deştepţi, nici dornici de a vota. E numai o ipoteză.

Cristian GHINEA

Păreri de specialist

„Acolo unde sfîrşesc exploatările miniere şi dispare orice urmă de cărbune, începe lumea momîrlanilor, oameni liberi care au refuzat timpul istoric, preferînd atemporalitatea mitică de pe piscurile munţilor. (...) Nu şi-au amestecat nici o picătură de sînge cu veneticii, împuţinîndu-se treptat şi trăind la fel ca strămoşii lor (...). Trăiesc după legile de acum mii de ani, într-o comunitate închisă, păstrată de dinaintea creştinismului, în care întrepătrunderea cu lumea de dincolo, a morţilor, înfricoşează, dar nu miră pe nimeni." Aşa începe un documentar despre „vînătorii de strigoi" din Valea Jiului, apărut nu de mult în *Evenimentul zilei*.

Nu trebuie să fii etnograf pentru a şti că „o comunitate închisă, păstrată de dinaintea creştinismului" nu a existat şi nu poate exista nicăieri şi cu atît mai puţin în plină şi veche zonă industrială. Autoarea îşi legitimează însă delirul interpretativ exact prin recursul la etnografie, mai exact la interviuri şi anchetă de teren, furnizînd astfel şi informaţii, în sine, interesante. Natura acestui demers mă sperie astfel mult mai mult decît exagerarea spectaculară a unor informaţii.

Mă sperie deoarece îl regăsesc tot mai mult şi în tot mai multe contexte. Zilele acestea, de pildă. Concurenţii la examenul de admitere într-o faimoasă instituţie de învăţămînt superior occidentală şi-au prezentat, fără excepţie, proiectele ca bazate pe metode sociologice, fără să fi avut însă o pregătire sociologică, ci doar „lecturi" în domeniu. *Aţi putea să ne spuneţi ce metodă de analiză aţi folosit?* – întreabă un profesor. Răspunsul vine simplu: *am luat principalele ziare româneşti şi-am analizat articolele care mă interesau. – Bine, bine, dar cum?* – vrea să ştie profesorul. *Adică?* – se miră candidata. Şi discuţia se opreşte aici.

Ceea ce este exasperant – răbufneşte în cele din urmă un profesor francez, după o serie de alte cazuri similare – *nu este că ar fi slabi, ci că nu au nici cea mai mică idee de exigenţă ştiinţifică!* Păi cam asta e ceea ce văd în jurul lor, mă gîndesc eu în sinea mea. Şi-mi aduc aminte de numeroasele situaţii în care profesori inventează cursuri pe care nu le-au ţinut niciodată sau îl ţin cu nonşalanţă, din motive de „normă", pe cel al unui coleg plecat. De cărţile cu pretenţii scrise pe baza unor „lecturi" în domeniu şi a unui „teren" de genul celui al reporterului de la *Evenimentul zilei*. Mai mă gîndesc şi la faptul că mi se întîmplă să mă sune de la vreo televiziune pentru a avea „punctul de vedere al sociologului" în nu ştiu ce privinţă. *Îmi pare rău, dar nu am lucrat în acest domeniu* – dau eu să răspund. *Ei, da' nu se poate să nu aveţi o părere de specialist!* – mi se replică, uşor iritat.

Zilele trecute, un englez ce stă de multă vreme în România făcea următorul comentariu: *la noi, dacă cineva ar fi specialist în relaţiile româno-engleze în secolul XVII, să zicem, ar putea fi sigur că, la momentul dat, va fi invitat ca expert la televiziune. Aici, cel care ştie „doar atît" poate fi sigur că nu va fi invitat niciodată, nicăieri!*

Păi atunci, ziceţi şi Dumneavoastră, nu e mai bine să ai „păreri de specialist" în orice?

Vintilă MIHĂILESCU

statul de drept

Duşmanii statului de drept (II)

Un alt duşman al statului de drept este *minciuna*. Arhitectura intimă a statului de drept se bazează pe *încredere*. Încrederea este, poate, instituţia fundamentală a unui stat de drept, este ceea ce dă coerenţă şi eficienţă statului de drept, este „temeiul" raporturilor dintre cetăţeni şi autoritate în contextul statului de drept.

Din orice unghi privim realitatea statului de drept, vom găsi *încredere*. Economia statului de drept nu poate fi decît una de tip capitalist; capitalismul, în coordonatele sale cele mai concrete (creditul, contractul ş.a.m.d.), nu este de conceput în lipsa încrederii. Democraţia, adică spaţiul politic al statului de drept, presupune, la rîndul ei, încredere. Sistemul electoral bazat pe votul egal, liber şi universal – temeiul democraţiei – pleacă de la *încrederea* în capacitatea electoratului de a decide pentru sine. În fine, sistemul judiciar al statului de drept pare astfel construit încît să protejeze relaţia de încredere care se regăseşte pe toate palierele realităţii statului de drept. Astfel, orice acţiune care subminează *încrederea* este reprimată imediat şi drastic. De la fraudă fiscală la înşelăciune, de la mărturia mincinoasă la calomnie, tot ce umbreşte *încrederea* este imediat sancţionat. Efectul distructiv pe care minciuna, în toate formele ei de manifestare, îl are asupra statului de drept este teribil. Minciuna acţionează, pur şi simplu, ca factor stupefiant asupra mecanismelor dinamice şi eficiente din interiorul statului de drept.

Oriunde în social se adăposteşte, minciuna este duşmanul neîmpăcat al spiritului statului de drept. Una dintre marile greşeli care se fac cînd se abordează problema veritătii este aceea de a considera unele minciuni mai „mici", mai inofensive, mai blînde decît altele. La o primă vedere, constatarea e corectă. Fără îndoială, una este să înşeli încrederea a milioane de oameni luîndu-le ultimele economii în schimbul unor iluzorii cîştiguri cosmice şi alta e să declari controlorului din tren că eşti student, cînd, de fapt, nu eşti. Legea distinge între aceste două fapte prin prescrierea unui tratament diferit; la fel şi magistratul va reacţiona diferit în faţa celor două cazuri de minciună. Dar, în absolut, ambele gesturi au aceeaşi finalitate: subminarea încrederii prin folosirea ei abuzivă şi nelegitimă.

Cu adevărat alarmantă în România este nu doar domnia evidentă a minciunii, ci efectul principal al acestei domnii: uşurinţa cu care românii mint şi lejeritatea cu care tratează o minciună descoperită ca atare. Minciuna face parte dintre lucrurile normale în România; încrederea a decăzut de la rangul de virtute la cel de prostie. Este „deştept" acela care nu ştie ce e încrederea şi este „fraier" acela care pleacă de la prezumţia de încredere în relaţiile cu ceilalţi. Doar într-un singur caz sîntem nemulţumiţi şi lipsa de încredere ne deranjează: cînd statul, prin autorităţile sale, ne tratează ca pe nişte potenţiali infractori. Neîncrederea statului în cetăţean se vede limpede: de la felul în care este organizat controlul fiscal la „procedurile" practicate de magistraţi în procesele penale, şi se mai pot găsi zeci de exemple care arată toate acelaşi lucru: statul român este cel puţin precaut, dacă nu direct suspicios cu cetăţeanul român. Firesţe, statul are motivele sale să se poarte astfel cu propriii cetăţeni. La fel, experienţele private în relaţia cu statul nu sînt chiar cele mai fericite; cetăţenii înşişi sînt suspicioşi în privinţa autorităţilor. Această atmosferă naţională sufocă pur şi simplu orice iniţiativă de consolidare a statului de drept.

Minciuna ca normalitate – iată cea mai înspăimîntătoare şi cea mai periculoasă dintre realităţile româneşti. Politicienii mint; e normal, se spune, ei sînt mereu în campanie electorală. Ziarele mint – e normal, se spune, trebuie să se vîndă. Capitaliştii autohtoni mint – e normal, se spune, fiscalitatea e atît de mare şi de complicată încît doar minţind mai poţi face o afacere. Aceasta este gîndirea comună în România şi, pînă cînd mentalul colectiv nu va judeca minciuna ca pe cel mai crud atentat la echilibrul social, nu sînt şanse să se îndrepte ceva. Cînd politicianul mincinos va ieşi definitiv din arenă pentru că a fost prins minţind, cînd ziarul mincinos se va închide pentru că va avea de plătit de două ori valoarea sa unui calomniat, cînd capitalistul mincinos va fi ţinta oprobriului public, atunci România va putea respira în atmosfera statului de drept. Pînă atunci, trebuie să pregătim instituţiile care vor induce „atmosfera". Şi să aşteptăm...

Sever VOINESCU

SATUL GLOBAL

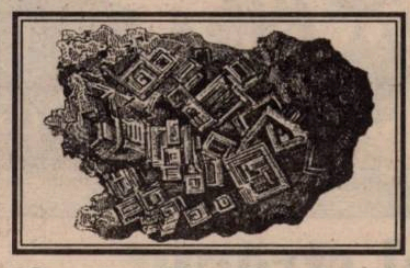

Nelinişti în reţea

Am stat trei luni în străinătate şi, vrînd să aflu „ce mai e pe-acasă", am citit ziarele româneşti pe Internet. E – pînă la urmă – frustrant. Faptul că presa românească e prezentă în reţea, şi încă de cîţiva ani buni, este întru totul lăudabil. Dacă deschizi, de pildă, site-ul www.ziare.com, găseşti laolaltă legături cu aproape tot ce înseamnă mass-media românească (ziare, reviste, agenţii de ştiri, posturi de radio şi TV, din ţară ori din diaspora), ceea ce îţi creează sentimentul reconfortant că se poate. Senzaţia de oarecare frustrare are diferite cauze: unele ţin de modificarea generală a practicilor de lectură la trecerea de pe hîrtie pe ecran, altele provin din defectele presei româneşti, vizibile şi în varianta electronică.

Practici de lectură

Internetul distruge tabietul. Nu mai mergi la chioşc să cumperi ziarul, nu-i mai simţi foşnetul, nu-ţi mai arunci ochii peste titluri chiar în timp ce mergi spre casă, pregătindu-ţi astfel ceremonia lecturii. Cititul ziarului nu mai e însoţit de habitudinile „mic burgheze" (o cafea, o bere, o ţigară, un comentariu cu „Efimiţa"), nici nu mai umple pauzele dintre activităţile cotidiene (mersul cu tramvaiul sau cu metroul ori pauza de masă la serviciu, cînd ziarul contribuie la trecerea timpului într-un mod plăcut). Pe Internet citeşti ziarul mai ales *utilitar*, ca să afli ce se mai întîmplă, ca să găseşti o anumită informaţie, iar în faţa monitorului te simţi ca la lucru, n-ai deloc senzaţia tihnei. Apoi, dispar predeterminările lecturii, care au un rol atît de important în ediţia pe hîrtie: diferenţierea textelor prin aşezare în pagină, prin mărimea caracterelor ori prin numărul de coloane. Pe ecran apar, în general, nişte titluri şi subtitluri destul de puţin diferenţiate între ele, „clichezi" şi citeşti fiecare articol, la rînd. Cititul pe diagonală, saltul de la un text la altul ori răsfoitul nu sînt posibile. Pe de altă parte, Internetul oferă mult mai repede şi mai confortabil alte opţiuni: poţi avea acces la numerele anterioare ale ziarului fără a mai fi nevoit să depozitezi în casă colecţii întregi, poţi căuta articole cu un subiect înrudit ori poţi trece imediat pe *site*-urile altor publicaţii. Dacă lectura pe ecran ţi se pare obositoare, poţi imprima pe hîrtie textele dorite, dar în acest caz iarăşi se schimbă ceva: pe foi A4, textele se îndepărtează cu totul de forma iniţială, seamănă cu nişte procese-verbale ori cu nişte rapoarte; obişnuinţa cu foaia mare de ziar, contrariată o dată de forma şi de caracteristicile monitorului, se vede acum anulată de-a dreptul de formatul şi de dimensiunile „colii ministeriale", care în memoria noastră se leagă de alte tipuri de texte şi de utilizări. E adevărat, Internetul s-a perfecţionat şi este posibilă reproducerea, pe ecran, a paginilor de ziar în format grafic: le poţi vedea, în ansamblu, aşa cum arată în realitate, dar ca să le citeşti trebuie să derulezi textele colţ cu colţ, ceea ce e de-a dreptul incomod.

Pene sprintene pe web

Cotidienele româneşti sînt toate prezente pe Internet, mai bine sau mai rău, în funcţie de dorinţa şi de capacitatea fiecărui editor şi a fiecărei redacţii de a oferi şi o variantă electronică. *Adevărul*, de pildă, cotidianul cu cel mai mare tiraj, publică pe Internet doar editorialul şi alte 4-5 articole, de obicei cele care reflectă poziţia ziarului. În plus, pot fi vizualizate prima şi ultima pagină, şi pe acelaşi *site* se află *Adevărul literar şi artistic* şi *Adevărul economic*. „Motorul de căutare" (adică programul care permite găsirea unor texte din numere anterioare) e vechi şi greoi, cu explicaţii date într-un limbaj tehnicist. E destul de puţin pentru un ziar cu pretenţiile şi cu poziţia pe piaţă a *Adevărului*. Şi nici soluţia grafică nu e prea reuşită. *Evenimentul zilei* pune în reţea tot conţinutul ziarului, într-o organizare simplă şi uşor accesibilă, cu acces la arhive, cu un *chat* şi cu o variantă prescurtată (editorialul şi principalele ştiri) în limba engleză. *Ziua* oferă, de asemenea, toate textele, grupate pe categorii bine delimitate (prima pagină, politic, social, dezvăluiri), cu acces rapid. Nu stă rău nici *Cotidianul*, prezent de asemenea integral, dar cu o oarecare confuzie în definirea categoriilor/rubricilor: există „eveniment", „investigaţii" şi „dezvăluiri" care conţin cam acelaşi tip de articole. *Cronica română* şi *Curierul naţional*, în schimb, oferă doar o parte din conţinutul ziarului. Pagina de deschidere a *României libere* vrea să semene ceva mai mult cu suratele ei de pe alte meleaguri: are şi date despre vreme, şi o întrebare la care cititorii sînt invitaţi să răspundă, şi *chat* – încearcă, adică, să exploateze resursele de interactivitate ale reţelei. Dar subpaginile cu sumarul secţiunilor (politic, economic, social, cultură, fapt divers) sînt doar înşiruiri de titluri din care nu se înţelege mare lucru. Şi *România liberă* are versiune în limba engleză. *Naţional* tocmai şi-a revizuit de puţin timp pagina de Internet, încercînd de asemenea să amplifice dimensiunea interactivă; reproduce toate comentariile, dar foarte puţine ştiri. *Curentul* are prezenţa cea mai „luxoasă": toate paginile pot fi văzute în format .pdf (adică „fotografiate"), ceea ce nici unele ziare mari din lume nu oferă; textele sînt grupate pe categorii, există şi variantă engleză, dar şi aici subpaginile de sumar înşiră titlurile (multe dintre ele metaforice şi „abstracte") fără nişte subtitluri rezumative, care să indice pe scurt despre ce e vorba în şirea respectivă.

Cîteva dintre defectele „pe hîrtie" ale presei româneşti trec însă şi în varianta electronică. În primul rînd, sistemul titlurilor şi subtitlurilor care apar în paginile de sumar nu oferă decît cel mult confuzie. Pe Internet, mai mult decît pe hîrtie, este necesară adoptarea unei maniere explicative şi rezumative de a intitula, ceea ce se întîmplă doar în *Evenimentul* şi în *Ziua* (şi e loc de mai bine şi în cazul lor). Altminteri, după ce citeşti un titlu de tipul *Lovitură de teatru în partidul X*, faci clic, aştepţi, şi apoi constaţi că era vorba de o ceartă într-o filială locală şi că lovitura se reduce la nişte „daraveri de clopotniţă". Mai mulţi români care locuiesc în străinătate şi citesc ziarele pe Internet mi-au spus că, luîndu-se după unele titluri senzaţionalist-spăimoase, s-au apucat să-şi sune, în miez de noapte, rudele din ţară să întrebe ce se întîmplă. Nu se întîmpla, evident, nimic, era doar pana sprintenă a gazetarului român.

Defectul cel mare este însă că, la fel ca în varianta pe hîrtie, ca să pricepi ce se petrece de fapt în România, trebuie să citeşti mai multe ziare, să cumpăneşti tonul, stilul, vorbele, să pui o surdină ici, un accent colo, să te strecori printre atitudini combatante şi filtre ideologice, iar în final să faci o medie ponderată. Or, problema e cu atît mai complicată cu cît segmentul de public cel mai important al ediţiilor pe Internet sînt românii din străinătate. Existenţa Internetului i-a salvat de la izolarea de ţară şi a făcut inutilă editarea de publicaţii speciale pentru diaspora. Dar dacă noi, în ţară, avem surse alternative de informare (posturile de radio şi TV) prin care să „controlăm" credibilitatea ziarelor şi să le mai domolim zburdălnicia, dacă avem datele contextuale pentru a înţelege substanţa şi semnificaţia unei ştiri sau a unei declaraţii politice, românul de afară, lipsit de aceste date, se poate împletici în redactarea confuză, în titlurile şchioape, în paraponul ideologic al cîte unui editorialist care sare direct în comentariu (literar?), uitînd să precizeze la ce eveniment se referă. Semănătoare de nelinişti „pe intern", forţînd adesea hîrtia să suporte vrute şi nevrute, gazetele româneşti îşi transportă ceva din specificul lor şi „la extern", pe *web*.

Mircea VASILESCU.

© F. Bobu

BARBURISME

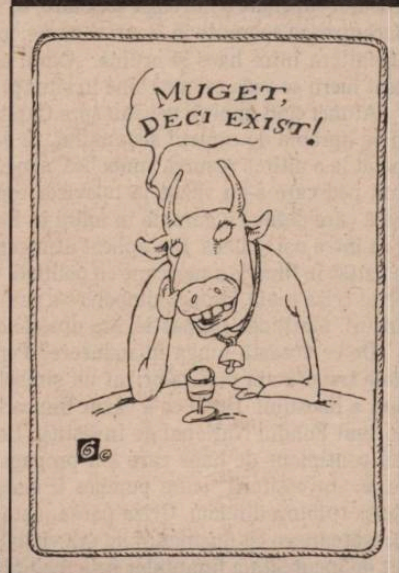

Desen de Ion BARBU

povești suprapuse

Corcoduşa (geo)politică

Se întîmplă ca în România, pentru al doilea an consecutiv, prunii să fie cam săraci în fructe, din motive care merg de la îngheţul tîrziu (de prin martie) pînă la geopolitică (mi-au spus nişte cunoscători într-ale pomiculturii balcanice: *„asta ni se trage de la Kosovo!“*). Şi tocmai cînd eram mai temător că, din vina combinată a dnei Allbright şi a dlui Miloşevici, nu vom mai bea ţuică anul acesta, o rază de speranţă mi-a venit alaltăieri de la un ţăran din Floreşti – Prahova care, arătîndu-mi un corcoduş fălos ce ne făcea umbră, mi-a spus: *„ui' la ăsta; şi dac-ar cade bomba şi focul pe el, tot ar fi plin de boabe!“*

În vacanţele copilăriei, lăsîndu-mă în grija bunicilor *rurali*, ai mei îmi spuneau să mănînc caise, mere, pere şi struguri, că-s pline de vitamine; nu prea mă omoram cu *această* vitaminizare. Nimeni nu mi-a spus vreodată să mănînc corcoduşe, motiv pentru care le savuram de la micul dejun la cină, de cînd erau mici cît unghia şi acre-amărui precum eşecul suprem şi pînă cînd dădeau în pîrg. Peste drum de noi stătea *tuşa* Tola, ale cărei confesiuni culinare mă intrigau. În cîte-o zi de august, o auzeam spunîndu-i cu nonşalanţă bunică-mii: *„pusei de-o ciorbă de curcuduşe“* – şi un năvalnic sentiment de solidaritate mă inunda pe dată. Stima mea faţă de ţăranul român generic a plecat şi de aici, din această zeamă pe care, crezînd-o sofisticată, multă vreme nici nu mi-am putut-o imagina.

Abia azi pricep: corcoduşa este un fruct a cărui importanţă derivă din principiile de bază ale securităţii naţionale. În lipsa borşului preparat de basarabencele cu ochi albaştri, răgăţeanca oacheşă din Sud îşi acreşte oala cu fiertură de corcoduşe. Nedorind să atentăm la statalitatea Republicii Moldova, este de bănuit că vom deveni mai atenţi cu corcodușii noştri, de care nici un *diktat* şi nici un *ribbentropmolotov* nu ne va putea separa vreodată. La fel, nu are rost să ne periclităm prietenia cu sîrbii de dragul prunei – pentru că ce este corcodușul dacă nu un excelent substitut de prun, prodigios prin prolificitate? Şi nu-i ţuica de corcoduşe o alternativă la ţuica de prune? Decît cu ţuica de prună în Tratatul de la Varşovia, mai bine cu ţuica de corcoduşe în NATO.

Duminica trecută, în drum spre votare, am dat cu ochii de un corcoduş, în curtea unei şcoli de cartier. Era numai frunză. Iniţial am crezut că fructele au fost curăţate de copii. Aiurea! Corcoduşele erau în secţie! Sub formă de nume de candidaţi, pe liste erau vreo patru-cinci prune (unele cam viermănoase) şi în rest numai corcoduşe, aşteptînd ştampila. Pentru că dacă *omul politic* este o prună de soi, atunci *politicianul* este un fel de corcoduşă politică – pare nevolnic, ai impresia că nu e bun de nimic, te doare dantura ascultîndu-l, şi totuşi fără el nu se poate mişca mecanismul democraţiei. La cîtă acreală politică mişună prin ţară, normal ar fi să avem şi un preşedinte-corcoduşă – unul mai copt, adică mai roşu.

E ciudat: n-am văzut pe nimeni, niciunde, niciodată sădind un corcoduş; ori corcoduşi sînt peste tot în ţară, din curtea tuşei Tola pînă în curtea Academiei şi prin toate punctele cardinale ale referinţelor noastre comune.

Adrian CIOROIANU

presa despre...

Bani şi voturi

În Statele Unite, influenţa oamenilor cu bani, interesaţi de legi favorabile afacerilor prospere, se exercită prin grupuri de presiune – *lobby* – legal constituite: ele trebuie să acţioneze la vedere, înregistrînd originea şi destinaţia donaţiilor. În aprigele dezbateri generate de adoptarea clauzei naţiunii celei mai favorizate pe baze permanente pentru China, de exemplu, atitudinile politicienilor au fost motivate de interesele sindicatelor (împotrivă) şi ale oamenilor de afaceri (pentru).

Alegerile din noiembrie dau minorităţilor de toate felurile ocazia să facă propagandă pentru interesele lor specifice. Alegerile sînt cîştigate de cel care obţine o majoritate prin polarizarea intereselor mai multor grupuri minoritare. Există însă unele grupuri, cum este cel denumit Latino (11,7% din populaţie), al emigranţilor din ţările Americii Latine, percepute ca un întreg, dar interesele lor comune sînt greu de definit. Revista *The Economist* (27 mai) analizează manevrele lui Bush jr. şi Al Gore pentru a obţine loialitatea acestor alegători. „În relaţia cu grupurile de interese, partidele le dau ceea ce cer, în schimbul banilor şi voturilor. Problema cu Latinos este că nu au un set de cerinţe coerent“. I-ar putea satisface şi uni liberalizarea politicilor de imigrare.

Revista *Newsweek* descrie cum funcţionează concret, în acest caz, procesul de luare a deciziei şi finanţarea lui: „Furios, Trent Lott a atacat direct. La începutul lunii, liderul majorităţii din Senat i-a convocat pe lobiştii din industria înaltelor tehnologii şi le-a spus-o de-a dreptul. Era mînios din cauză că senatorul republican de Michigan, Spencer Abraham, colegul său, considerat a fi unul dintre cei mai vulnerabili candidaţi din viitoarele alegeri, a devenit ţinta unei violente campanii de defăimare. Lott, spun participanţii, dorea ca lobiştii să dea bani pentru o contra-campanie la fel de puternică. Lobiştii au înţeles despre ce e vorba: ştiau că vor avea nevoie de ajutorul lui Lott pentru ca să treacă prin Senat o lege favorabilă lor. «Cred că, scria unul dintre ei în aceeaşi zi, într-un e-mail, cei aflaţi în cameră se vor ocupa de asta».

În atmosfera agresivă de la Washington, apelul lui Lott nu era fără precedent. (Purtătorul de cuvînt al senatorului a declarat că scopul şedinţei nu a fost «exercitarea presiunii asupra cuiva»). Numai că în loc să li se spună ca banii să fie trimişi pe adresa campaniei lui Abraham sau pe cea a Partidului Republican, Lott le-a dat numărul de telefon şi adresa de mail a unei obscure organizaţii, despre care puţini auziseră – *Americanii în luptă pentru siguranţa locurilor de muncă*. Operînd într-un mic birou, fără firmă, din nordul Virginiei, grupul este înregistrat ca „asociaţie comercială“ pentru promovarea „problemelor economice şi de afaceri“. Dar nu are căsuţă poştală sau site pe Web şi afişează o agendă politică vagă. Grupul – condus de doi activişti, veterani ai Partidului Republican – face parte din ceea ce se cheamă *PAC secret*, o nouă categorie de operaţii politice agresive, acţionînd în secret. Folosind, în mod intenţionat, denumiri vagi de tipul *Favorizarea dezbaterii* sau *Coaliţia pentru protecţia americanilor*, aceste grupuri se folosesc de fisurile din legislaţia campaniilor electorale şi a impozitelor pentru a colecta milioane de dolari de la persoane şi corporaţii în scopuri deschis partizane, fără a declara de unde vin banii. Aproximativ două duzini funcţionează în prezent şi în fiecare săptămînă apar altele. (...) Secretul i-a înfuriat dintotdeauna pe unii Democraţi, iar unele organizaţii ale societăţii civile afirmă că operaţiile anonime sînt expresia colapsului definitiv al încercării de a limita influenţa intereselor speciale prin reforma legală a finanţării campaniei electorale. Alegătorii care văd întîmplător la TV un clip agresiv, elaborat de unul din aceste grupuri, nu au cum să ştie cine a plătit pentru el şi ce favoruri politice se aşteaptă în schimb. (...) Grupurile sînt foarte atente să nu încalce două reguli: ca şi partidele politice, nu au voie să folosească expresiile „votaţi pentru“ sau „votaţi împotrivă“ şi nu au voie să-şi coordoneze activităţile cu politicienii, beneficiari ai clipurilor lor. Dar se apropie periculos de linia interzisă, cum s-a întîmplat cu eforturile lui Trent Lott de a-l ajuta pe colegul său Spencer Abraham. Conservator de la conducerea subcomitetului pentru imigraţie, Abraham a militat pentru admiterea anuală a unui număr mai mare de imigranţi calificaţi: companiile interesate de tehnologiile de vîrf sînt foarte interesate de afluxul de cadre calificate. Dar Abraham este atacat de *Federaţia pentru reforma imigraţiei în America*, un grup opus violent relaxării legislaţiei. Într-un clip televizat, produs de *Federaţie*, Abraham a fost înfăţişat alături de teroristul internaţional, Osama bin Laden. Anunţul sugera că senatorul de Michigan „încearcă să uşureze accesul în ţară al teroriştilor“.

Pragmatică şi în materie de morală, legislaţia Statelor Unite reglementează acolo unde nu poate interzice. **(M. B.)**

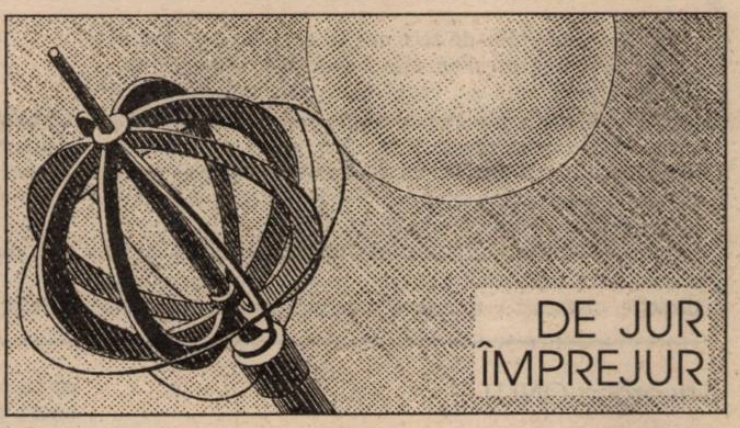

Al treilea mandat

Supranumit Chinochet, combinaţie dintre El Chino (la o asemenea distanţă de Extremul Orient orice japonez poate fi considerat chinez) şi Pinochet, fostul dictator chilian, preşedintele Republicii Peru, Fujimori este dependent de putere, aşa cum alţii sînt dependenţi de droguri sau de alcool. „Ce-aş face, dacă n-aş mai fi Preşedinte? Nu-mi dau seama cum aş putea trăi altfel. Mă fascinează exerciţiul puterii. Nu aş avea atîtea provocări de înfruntat. Şi mie îmi plac provocările. Simt cum pulsează adrenalina“, mărturisea el între cele două tururi de scrutin. Dacă filozofii recomandă ca de putere să se apropie doar cei care nu o iubesc, realitatea demonstrează că obţin puterea doar cei care o vor cu tot dinadinsul. În aceeaşi serie a mărturisirilor, Fujimori povestea cum, încă din clasele primare, şi-a adăugat propriul nume pe lista preşedinţilor din manualul de istorie. Această ambiţie enormă a fost inertă pînă în 1989, cînd Fujimori, pe atunci preşedinte al asociaţiei rectorilor, dorind să-şi pună candidatura pentru un loc în parlament, face turul partidelor, de dreapta sau de stînga, pentru a fi înscris pe o listă, dar nimeni nu-l cunoaşte şi nu i se dă atenţie. Îşi întemeiază propriul partid, lipsit de program sau de viziune şi, cu lozinca „Muncă, cinste, tehnologie“, în 1990, cîştigă sprijinul maselor pentru un prim mandat. S-a prezentat drept candidat al săracilor, al analfabeţilor, al indienilor şi metişilor şi întrucît în Peru preşedintele este responsabil pentru gestiunea a 40% din bugetul statului el a şi folosit aceste resurse pentru proiecte care au atenuat mizeria, cu preţul creşterii datoriei externe, a şomajului şi a economiei informale. Cu ajutorul unei justiţii expeditive şi a unor metode mai mult decît discutabile a izbutit să anihileze acţiunea uneia dintre cele mai sîngeroase organizaţii de gherilă, „Calea luminoasă“, şi l-a arestat pe liderul ei, Abimaël Guzman.

Judecate după rezultate, mandatele anterioare ale lui Fujimori îi îndreptăţesc pretenţiile: „Am inventat o ţară şi nu mi-am găsit încă urmaşi demni să mă poată înlocui, candidaţii opoziţiei îmi vor distruge opera“. Nu i se pot contesta calităţile de inventator: în 1992, neavînd majoritatea în Congres, a efectuat ceea ce s-a numit un *autoputsch*: a suspendat parlamentul, asumîndu-şi controlul serviciilor publice şi al puterii judiciare. Tot atunci s-a fixat şi termenul mandatului prezidenţial, ceea ce i-a permis lui Fujimori să considere că numărătoarea începe din 1996. Conform noii Constituţii, el e la al doilea mandat, numărat pe degete, e al treilea. Succesele lui şi-au epuizat însă resursele şi candidatul opoziţiei, Alejandro Toledo, a luptat cu Fujimori pe terenul acestuia. De origine amerindiană, dintr-o familie foarte săracă, Toledo şi-a făcut studiile şi a devenit cineva prin propriul efort; identificarea cu aspiraţiile şi nevoile oamenilor umili, săraci, săraciţi i-a adus aproape jumătate din voturi, la primul tur al alegerilor. Tot aproape jumătate a obţinut şi candidatul în funcţie. Este cel mai potrivit raport de forţe pentru acuzaţia de fraudă, acuzaţii credibile într-o ţară unde regimul politic nu se bazează pe echilibrul şi pe controlul mecanismelor, ci pe voinţa unui conducător cu o popularitate fluctuantă.

Semnalînd nereguli în campanie, precum şi defecţiuni în programele electronice pentru calcularea rezultatului final, Toledo a cerut amînarea celui de al doilea tur, declarînd că alegerile „nu au fost nici libere, nici corecte“. Fujimori nu a acceptat propunerea, punînd-o pe seama spaimei de a pierde. „În absenţa garanţiilor cu privire la caracterul corect şi la transparenţa unei consultaţii democratice“, Toledo s-a retras de la al doilea tur, încercînd astfel să-l pună pe rivalul său într-o situaţie cu desăvîrşire ilegală. Observatorii străini s-au retras cu trei zile înainte de data celui de al doilea tur de scrutin. Manevră prea subtilă şi oricum ineficientă pentru a învinge un conducător care se consideră singura sursă şi singurul depozitar al legalităţii. Fujimori a cîştigat turul doi: într-un prim impuls, Statele Unite au contestat rezultatul alegerilor, dar Consiliul permanent al Organizaţiei Statelor Americane a refuzat să preia propunerea şi să recurgă la sancţiuni. Principiul non-intervenţiei în afacerile interne a prevalat pe un continent deosebit de sensibil la tentaţiile hegemonice ale marelui vecin din Nord. Legale sau nu, alegerile sînt o problemă a peruanilor. Fujimori nu face mult caz de opţiunile străinătăţii, el a învins în campaniile sale anterioare contracandidaţi cu mare prestigiu internaţional: pe romancierul Mario Vargas Llosa şi pe fostul secretar general al ONU, Javier Perez de Cuellar.

De astă dată, cei care nu l-au vrut pe Fujimori au căpătat perspectiva de a deveni o majoritate şi, deşi contestatul preşedinte a promis conciliere şi mai multă democraţie, mitingurile de protest se ţin lanţ. Întrebat cum o să poată guverna dacă timp de cinci ani vor continua manifestaţiile, Fujimori a răspuns că „Peru era o ţară foarte liniştită“. „De ce folosiţi imperfectul?“ a întrebat reporterul. „Mă rog, aproape liniştită“. A venit rîndul opoziţiei să simtă cum pulsează adrenalina.

Magdalena BOIANGIU

Argument

Acum mai bine de zece ani ne-am despărţit brutal de comunism şi am ales democraţia. O democraţie stranie, cum am văzut mai tîrziu, originală, din care nimeni nu a înţeles mai nimic, dar care ne-a oferit şansa unei a doua revoluţii în 1996, în faţa urnelor de vot. Am rupt-o hotărîţi şi cu democraţia originală şi au urmat cei patru ani în care doar conducătorii ar fi trebuit să se sacrifice. Ştim cu toţii că nu a fost aşa. În tangoul pe care îl dansăm, după un pas înainte urmează unul înapoi, orice nouă cale e un vot de blam pentru vechea direcţie, orice act e o negare a actului precedent, orice speranţă se dovedeşte a fi o iluzie. Pentru poporul sărăcit, democraţia din România pare a fi un şir de dezamăgiri, iar politicienii un grup de iluzionişti. Prea puţini mai cred azi în ei, căci cu toţii îi recunoaştem după joben. Şi după iepurii albi pe care îi scot din jobene o dată la patru ani, ni-i arată şi apoi îi fac să dispară. Campaniile electorale au devenit teste de naivitate pentru o populaţie care refuză de fapt să mai creadă într-un joc democratic foarte apreciat la nivelul discursului, dar în realitate cam fără tradiţie. În fond, de ultima perioadă de libertate din istoria ţării noastre ne despart trei dictaturi: cea carlistă, cea antonesciană şi cea comunistă.

Mai rău este că acum mai bine de zece ani ne-am luat raţia de libertate în urma unei serii de evenimente despre care nici azi nu am aflat mare lucru. Adevărul despre revoluţie a fost în toată această vreme iluzia celor care şi-au refuzat certificatul de erou. Marea iluzie care are toate şansele să devină la fel de eternă şi de fascinantă ca şi România. **(C. M.)**

Gheorghe ONUŢ
sociolog

Atîrna-m-aş şi n-am cui

Deşi îmi displace să vorbesc (şi să scriu) pe nas, voi începe cu distincţia dintre economia de piaţă şi democraţie. Dezbaterea curentă le separă cu convingere şi consacră ideea că pe cînd economia de piaţă poate face pereche şi cu regimuri politice autoritare, inclusiv dictatoriale, nici un regim democratic nu poate exista fără economie de piaţă. În această distincţie, neo-miracolul social-democrat (Blair, Schröder...) opune un nu pieptos „societăţii de piaţă", adică lăsării mecanismelor reglatoare ale societăţii pe seama „mîinii invizibile" a pieţei. La mai bine de zece ani de la Revoluţie acceptăm destul de unanim că democraţia ne-a ieşit cît de cît, la economia de piaţă stăm prost. Cred că ar trebui să tratăm ca adevărată exact propoziţia opusă.

M-a îngrijorat încă de la început viziunea, totdeauna tacită, nici o singură dată declarată explicit, care întemeiază, pentru toate „fostele ţări", revenirea de la comunism la capitalism. Profit de ocazie pentru a-mi exprima încă o dată dezamăgirea faţă de modul în care noi, cei din „fostele ţări", am ratat oportunitatea istorică a lui 1989 de a ieşi într-un experimentalism democratic deliberat, inteligent şi creativ, acceptînd cu umilinţă experimentul fără agent responsabil al întoarcerii la capitalism.

Viziunea revenirii la capitalism are în esenţă două premise:

1. realitatea se desfiinţează şi se înfiinţează prin acte normative;

2. ca să reapară, capitaliştii trebuie lăsaţi mai slobod, măcar pînă îşi fac acel prim milion de dolari despre care e bine să nu întrebi.

Această viziune a fost investită pe un teren societal deja existent, cu o dinamică spontană proprie, cu un conveer finit şi concret de cupluri real – posibil – real. Sociologic vorbind, sînt o mulţime de lucruri importante, poate chiar esenţiale, de constatat, ba multe sînt deja constatate. Din fericire avem la dispoziţie standardele de funcţionalitate ale unui sistem democratic, nu trebuie să le creăm *ad-hoc*. De pildă, pe baza lor a fost sesizat de multă vreme că, faţă de aceste standarde, ceea ce avem noi ca societate civilă echivalează cu a utiliza un stîlp de telegraf pe post de brad de Crăciun. Sau că ne lipseşte elita managerială – de business, politică şi socială (în sensul lui Drucker). Sau că criteriile de omologare a succesului personal sînt anomice. Sau, mai ales, că dispozitivul dezbaterii şi comunicării publice este defect, ne lipsesc etaje întregi. Care sînt marile teme din dezbaterea intelectuală a ultimilor ani? Care dintre ele au devenit probleme publice?

Problema e că acest gen de probleme nu ajunge niciodată pe vreo agendă rezolutivă, ci se cronicizează în efecte din ce în ce mai insidioase. Cine sesizează/descoperă/inventează problemele? Cine decide care dintre ele să intre pe agenda primăriei, consiliului local, guvernului, parlamentului, preşedinţiei? Sigur că sînt iritat şi încă suficient de mult ca să uit că nu e deloc de bon ton să fii nemulţumit că nu eşti băgat în seamă. Adevărul este însă că sînt mult mai mult îngrijorat, chiar dacă îmi pare rău că nu pot obţine un minimum decent de detaşare post-modernă.

Şi cum nu aş fi îngrijorat, atîta timp cît din viziunea implicită care fundamentează reforma a rezultat ceva ce nu pare să fericească pe cineva în mod special. Fiecare dintre cetăţenii României de azi acumulează masiv incertitudine, la care, simplific, reacţionăm cam aşa:

– majoritatea cu o placiditate plîngăcioasă şi nostalgică;

– o minoritate mai mărişoară se complace în ritualuri convenabile şi o doare în cot;

– o minoritate mai mică acţionează inovator, făcînd cu ochiul la limita anomiei.

Datele de cercetare ne mai arată că tuturor şi mai ales celor sub 32 de ani ne este deosebit de antipatic să ne planificăm activitatea, să ne stabilim obiective şi să acţionăm sistematic pentru atingerea lor. Atîtea cîte sînt, proiectele generaţiei tinere sînt mai degrabă suzete evazioniste. Sînt foarte puţini studenţii şi proaspeţii absolvenţi de facultate care să aibă un proiect de carieră. În schimb îşi reprezintă viitorul personal sub formă de cai verzi pe pereţi.

Neîncrederea în ceilalţi e o problemă teribilă, ea afectînd două treimi din populaţia adultă în general şi semnificativ mai mult generaţia tînără. Acesta este un efect structural al „cantonării comuniste" şi transmiterii ei intergeneraţionale. Societatea comunistă a născut generaţii întregi de persoane neatente la ce le face aproapele şi fără nici o strategie de gestiune a relaţiilor bazate pe interes. Nedotaţi cu o cultură adecvată a interacţiunilor de interese (cine să ne-o fi dat?), percepem un celălalt ostil, cu o conduită completamente impredictibilă în afara ecuaţiei „toţi vor să mă tragă în piept". Pentru a ne apăra, ne refugiem în strategia preventivă „mai bine îi trag eu pe toţi primul în piept" (în teoria jocurilor această strategie poartă numele ALL D, i.e. *all defects)*. Sîntem în plin proces de generalizare a acestei strategii paranoide, cel mai afectat fiind mediul de business, în care ideea de „cîştig eu, cîştigi şi tu" este deja tratată ca o naivitate, bună însă pentru fraierit proştii.

Ba mă îngrijorează chiar fapte ştiinţific (încă) incerte, cum ar fi nevoia de violenţă „împotriva ăstora", a studenţilor, pe care o semnalează o mică temă de casă pe care am dat-o unor studenţi sau propoziţia „mi-e teamă să nu mă convingă vreunul dintre ei să-l votez" care a apărut ca enunţul cel mai savurat într-un exerciţiu de *focus-group*, tot pe studenţi, apropo de alegerile prezidenţiale.

Acceptînd că acestea pot fi semnificate ca ininteligibile, discutabile sau neimportante, adaug ceva ce ar trebui să fie îngrijorător pentru o mulţime de oameni foarte practici şi bine plasaţi, şi anume evoluţia structurii sociale. A început dezomogenizarea, în sensul că o cincime din populaţie a ieşit din categoria „maselor largi" şi se diversifică în mici, multe (vreo opt) şi diverse subcategorii de venit, consum cultural, probabil interese, sigur intenţie de vot şi comportament electoral. Rămîn în continuare patru cincimi, care formează trei subcategorii, uriaşe ca volum şi foarte slab diferenţiate între ele. Mai pe românește, acum şi în următorii ani, partidele care se doresc de centru, centru dreapta şi dreapta au la dispoziţie clară o cincime din electorat, cincime neomogenă, formată din subcategorii diverse. Celelalte au patru cincimi, relativ omogene.

Rămîne în continuare ca foarte problematică clasa mijlocie, care nu se prea naşte, ci dimpotrivă. Iar nenăscîndu-se, ne împinge spre o structură socială de tip sud-american, polarizîndu-ne între un minuscul şi cam lumpen *high-life* şi o uriaşă masă proletarizată. Şi asta într-o societate asupra căreia s-a exercitat un efort îndelungat şi sistematic de inculcare egalitară, greu de combătut nu numai ca efort organizat, ci şi în plan ideologic. Nu ar trebui să ne întrebăm unde a dispărut clasa muncitoare, cea care domina structura societăţii acum zece-cinsprezece ani? Nu ar trebui să ne întrebăm care sînt mecanismele sociale care ascund inegalitatea sau o fac acceptabilă şi cît de eficace sînt şi se vor menţine ele?

Dacă am convoca modelul Wallerstein, ar decurge în mod necesar că democraţia noastră nu poate fi şi nu va putea fi decît una cu bavuri, cu din ce în ce mai multe bavuri. Dar putem accepta că democraţia modernă nu este puterea poporului, ci o tentativă de proporţii istorice, iniţial iluministă, nobilă în intenţii, decorativă, deci naivă, de generalizare a valorilor aristocraţiei „la nivelul maselor". (Şi îi sînt recunoscător lui Caius Dobrescu pentru a fi introdus această temă în dezbaterea publică de la noi. Mă rog, de a fi încercat să o introducă.) De unde decurge că democraţia este un lung proces de inculcare, difuziune, educaţie, exercitare. Un proces în principiu neterminabil, chiar dacă ne bucurăm în fiecare moment de rezultatele lui. El nu este însă în nici un caz un proces spontan. Ci unul de construit. Pentru că economia de piaţă „iese" din democraţie, nu invers. Avem exact atîta prosperitate cîtă democraţie funcţională avem.

Ion Bogdan LEFTER
critic şi istoric literar

Un film derulat cu viteză mare

Democraţia alimentează – într-adevăr – multe iluzii şi poate produce destule deziluzii. Regulă simplă: cu cît sînt mai mari cele dintîi, cu atît vor fi ultimele mai dramatice.

Cît despre tînăra noastră democraţie: toate, absolut toate evoluţiile importante de pe scena publică românească a primului deceniu de postcomunism, entuziasmele şi dezamăgirile, tensiunile şi confruntările, şocurile şi oscilaţiile, solidarizările şi despărţirile, rezultatele alegerilor succesive, evoluţiile politice, culturale, psihologice şi de mentalităţi, totul se poate analiza privind dinspre raporturile între ceea ce oamenii şi-au închipuit atunci cînd comunismul a căzut, ceea ce au sperat, ceea ce au visat şi ce s-a întîmplat cu adevărat.

La început a fost o imensă fericire. Puţini credeau la sfîrşitul anilor '80 că regimul comunist al lui Ceauşescu va putea fi oprit. Semnele de sfîrşit de ciclu istoric se îndeseau în ţările din jurul nostru, însă în România dictatura părea de neclintit. Represiunea continua să fie dură, frica – dominatoare, frustrările – imense. Speranţele erau palide de tot. Încît revolta populară din decembrie şi prăbuşirea totalitarismului roşu, cu totul neaşteptate, deşi dorite intens de către o întreagă populaţie, la unison, au creat o euforie explicabilă doar ca împlinire a unei iluzii în care nici n-ai avut curajul să crezi.

S-a creat astfel un orizont de aşteptare aşa-zicînd „maximalist": dacă răul absolut a dispărut, exorcizat odată cu executarea lui Ceauşescu, înseamnă că binele absolut urmează. N-a urmat. Logic, nici nu putea să urmeze. Refacerea ţesuturilor sociale, reconstrucţia instituţională a unei întregi comunităţi naţionale, reformarea radicală a economiei, elaborarea unui nou sistem legislativ, regenerarea pieţei libere şi celelalte iau timp. În domenii atît de complicate, evoluţiile nu pot fi instantanee, ci graduale. Nu se pot face salturi bruşte, ci – în cazul optim – curbele de creştere pot fi energice, fermascendente. Iar dacă pe parcurs mai şi apar probleme, erori, întîrzieri, abateri de la parcursul cîştigător, atunci dezamăgirile vor fi în consecinţă. La iluzii maxime – deziluzii maxime.

Aşa au ajuns mulţi dintre compatrioţii noştri să se scufunde pe parcursul deceniului într-o eroare de interpretare. Limpede ca lumina zilei, privind lucrurile şi în ansamblu, şi în detalii, realitatea concretă, practică este aceea a unor progrese apreciabile. Faţă de situaţia de la startul din 1990, cînd ţara era ruinată, o bună parte a economiei era „un morman de fiare vechi", infrastructurile era învechite şi macerate etc. etc., România anului 2000 e un mic miracol. Dacă vrei să-l vezi, dacă eşti dispus să-l recunoşti. Altfel, păcatele acestor ani au fost mari, politica a mers mai prost decît s-ar fi putut, în multe locuri sar în ochi simptomele mizeriei, infrastructurile sînt încă departe de standardele tehnologice atinse prin alte părţi (deşi paşi importanţi înainte s-au făcut: centrale digitale, telefonie mobilă, televiziune prin cablu, noduri de reţea pentru acces în Internet, ceva şosele reabilitate, ceva lucrări în subteranele localităţilor noastre etc. etc.). Am mai avut ocazia s-o spun: decisiv e termenul de comparaţie pe care-l folosim. Cine raportează ce este acum la ce am visat cu toţii că va fi odată ce comunismul a dispărut e dezamăgit. În schimb, cei care cîntăresc ce este şi ce a fost nu pot să nu admită evidenţa, şi anume – pe scurt – treptata noastră apropiere de nivelul general-european de dezvoltare şi integrarea României „în Europa", cu tot cu dificultăţile şi decalajele noastre încă nerecuperate.

Explicaţia generală – aşa-zicînd filozofică – a acestor decalaje grave între iluziile de confort şi bunăstare ale românilor şi deziluziile provocate de realitatea postcomunistă vine din natura însăşi a democraţiei, care nu e o proiecţie „maximalistă", spontană şi morală, nu apare dintr-o dată şi nu distribuie dreptate tuturor, ci e o elaborare graduală, un fenomen în desfăşurare, un proces concret, pragmatic, care încurajează competitivitatea şi produce şi decalaje. Construcţia instituţională a societăţii liberale postmoderne presupune treptata punere în funcţiune a unor mecanisme complexe, a unor angrenaje supersofisticate, testate în alte părţi în timp, de-a lungul celei de-a doua jumătăţi a secolului XX. Pentru recuperarea decalajului, filmul e derulat în Europa Est-Centrală cu viteză mare şi cu derapajele inevitabile. Comice pentru cine le priveşte dinafară, căci se aseamănă cu păţaniile personajelor de la începuturile bufe ale cinematografului, cînd mişcările erau şi ele repezite, sacadate, mai iuţi decît în viaţă, atari evenimente de parcurs sînt neplăcute, enervante ori chiar dramatice pentru cei din interior, obligaţi să trăiască pe propria piele neajunsurile firavelor democraţii postcomuniste şi să plătească un preţ adeseori pipărat în contul unui destin istoric nenorocit, pentru care nu sînt ei de vină.

După care se poate face inventarul copios al iluziilor şi deziluziilor mai mari sau mai mici ale ultimilor zece ani. Justificate unele, mai puţin altele, omeneşti cu toatele. Oamenii au – în tot cazul – deplină libertate să viseze. La urma urmei, nu e nefiresc să existe şi concetăţeni pe care să-i ducă gîndul prea departe şi apoi să sufere pentru asta. Va trebui– nu-i aşa? – să-i înţelegem pe toţi, inclusiv pe tragicii perdanţi ai „tranziţiei" noastre de la un tip de societate la altul, inclusiv pe bieţii şi triştii – sau revoltaţii – deziluzionaţi. Mai devreme sau mai tîrziu, le va veni şi lor vremea să înţeleagă pe ce lume trăiesc, pe ce lume au trăit...

Daniel BARBU

profesor universitar, Facultatea de Ştiinţe Politice şi Administrative, Universitatea Bucureşti

Iluzia tranziţiei

Probabil că principala iluzie colectivă a erei post-comuniste priveşte chiar modul în care procesul de democratizare a fost definit în termeni de tranziţie. Ca şi cum societatea românească, după descompunerea regimului totalitar, ar fi fost chemată, în mod natural, să adopte democraţia reprezentativă de stil occidental. Termenul tranziţie se bizuie tocmai pe încrederea în vocaţia oricărei societăţi umane de a atinge anumiţi parametri de libertate şi de coresponsabilitate potrivit exemplului istoric oferit de statele aflate pe cele două maluri ale Atlanticului de Nord. Ar fi suficient, în scopul actualizării unei asemenea vocaţii, ca elita guvernamentală să ducă acele politici capabile să pună în mişcare şi să consolideze procedurile democratice.

Un asemenea model nu are decît valoarea unei prezumţii şi s-a dovedit a fi un mare autor de deziluzii, căci el se bizuie pe ipoteza potrivit căreia orice societate umană poate deveni democratică dacă anumite condiţii de tip procedural şi politic se găsesc întrunite. Democraţia incompletă şi ezitantă nu ar fi, într-o astfel de perspectivă, decît o pildă de anormalitate, un accident ivit într-un mod supărător pe parcursul procesului de tranziţie.

În faţa unei asemenea prezumţii ar putea fi formulată, cu tot atîtea temeiuri logice, istorice şi statistice, o altă ipoteză. Democraţia reprezentativă este o formă de guvernare cu totul excepţională. Societăţile în care majoritatea populaţiei este exlusă în termeni reali de la participarea politică ar merita, într-o asemenea lumină, să fie considerate ca fiind mai degrabă „normale". Într-un asemenea caz, guvernele „de tranziţie" spre democraţie nu ar mai avea sarcina de a produce normalitatea, ci de a reproduce accidentul.

În societăţile occidentale, procesul de democratizare – înţeles ca o extindere a domeniului de exerciţiu al procedurilor democratice dinspre participarea politică înspre redistribuirea cît mai echitabilă a bunurilor sociale – este legitimat de însăşi logica democraţiei formale, dacă nu chiar de exigenţele democraţiei substanţiale. Societăţile democratice sînt oarecum condamnate să devină din ce în ce mai democratice din simplul, dar hotărîtorul motiv că ele sînt deja democratice. Cercul legitimării este în cazul lor vicios. În schimb, în Estul şi Centrul Europei, democraţia nu este produsul unei alegeri colective, ci rezultatul – sperat, dar neaşteptat – al unei înfrîngeri. Astăzi, ţările central şi est-europene sînt democratice tocmai pentru că nu erau în urmă cu numai zece ani. Truismul unei asemenea afirmaţii este doar aparent. Căci, în 1989-1990, democraţia s-a născut din contrariul său, din totalitarism. Cu acest titlu, cercul legitimării democratice este mai degrabă virtuos. Ceea ce nu înseamnă că procesul de legitimare ca atare este democratic. În Europa de mijloc şi răsăriteană nu aveam de-a face cu o legitimare democratică a democraţiei. Cu excepţia României, unde şi-a pus în scenă o dispariţie de tip revoluţionar, totalitarismul şi-a pregătit decesul istoric sub forma unei retrageri negociate cu parteneri sociali şi politici pe care i-a identificat el însuşi, atunci cînd nu a fost nevoit să-i improvizeze sau să-i inventeze de-a dreptul. Cele mai multe partide comuniste central şi est-europene s-au aflat aşadar într-o situaţie oarecum similară cu cea a împăraţilor romani care îşi alegeau şi îşi desemnau succesorii la tron prin procedeul adopţiei legale.

Actorii politici legatari ai totalitarismului au avut de împlinit un mandat, acela de a democratiza viaţa politică a statelor din fostul spaţiu de dominaţie sovietică. Acest mandat nu a fost însă unul popular, ci s-a născut ca rod al unui compromis politic iniţiat, organizat şi dirijat de elitele comuniste. Nicăieri comunismul nu a căzut în urma unui referendum, ori a unei consultări electorale. Aranjamentele succesorale s-au petrecut la vîrf, în cadrul unor „mese rotunde" în care nici una dintre părţi nu se bucura de reprezentativitate democratică.

În România, rostul revoluţiei a fost acela de a şterge trecutul dintr-o singură mişcare istorică. Cu alte cuvinte, structurile statului comunist şi vechile elite nu mai trebuiau preschimbate şi înlocuite pentru că s-a presupus că ele au suferit o dispariţie subită şi definitivă. Comunismul nu s-a transformat în opusul său, democraţia, ci a ieşit pur şi simplu din scenă. Revoluţia română n-ar fi în sens strict decît o „non-revoluţie" violentă, căci nu a dispus nici de o contra-elită revoluţionară, nici de o teorie revoluţionară, nici de o organizare revoluţionară şi nici de un proiect revoluţionar. Ca şi celelalte forme de demitere a totalitarismului central şi est-european, revoluţia română nu a fost produsul unor agenţi şi al unei agende revoluţionare, ci şi-a produs ea însăşi agenţii şi agenda. Teoria „vidului de putere" a îngăduit puterii să supravieţuiască şi să dureze în alte forme şi la alte nivele. Ea a avut, în plus, avantajul de a nu încredinţa nimănui mijloacele de control politic şi juridic necesare pentru o nouă selecţie socială a elitelor. Vechea „clasă dominantă" nu a fost parte a unei negocieri, ci chiar arbitru al schimbării. În fapt, nu a existat decît un vid de autoritate instituţională, nu unul de putere socială: macro-schimbarea politică a fost însoţită de o micro-continuitate individuală. Majoritatea membrilor elitei comuniste a trecut în tranziţie cu titlu individual, dar cu întreg patrimoniul său de resurse, relaţii şi reţele.

După 1989, societatea românească a regăsit vechiul făgaş al anomiei şi al lipsei de responsabilitate pentru deciziile publice din care fusese scoasă cu forţa de către totalitarism. De aceea, democraţia se „naţionalizează" atît de greu. Căci democraţia este, înainte de toate, un set de reguli şi proceduri menite să realizeze o participare cît mai largă a tuturor cetăţenilor la luarea deciziilor care-i privesc pe toţi cetăţenii. Oricît de paradoxal şi pervers ar putea să pară, comunismul atinsese deja acest obiectiv şi a căzut tocmai pentru că izbutise să o facă. Democraţia nu funcţionează încă în România pentru că românii au interpretat căderea sistemului totalitar ca o prăbuşire a funcţiei politice ca atare. Iluzia comună a tranziţiei româneşti ar putea fi de aceea rezumată în felul următor: democraţia nu este un set de proceduri prin care cetăţenii exercită puterea în temeiul unei suveranităţi indivizibile, ci doar o bună practică de guvernare. Ar fi nevoie deci de mai puţină politică şi de mai multă, mai competentă şi mai eficientă administraţie, par să gîndească astăzi tot mai mulţi români. Democraţia presupune însă exact contrariul: din ce în ce mai multă politică şi tot mai puţină administraţie.

Raluca ALEXANDRESCU

jurnalist

Democraţia cu instrucţiuni de folosire

Ce se poate spune despre iluziile şi deziluziile democraţiei într-o ţară unde s-a vorbit cu atîta emfază şi insistenţă despre caracterul ei original, care ar fi trebuit să scuze şi să justifice inovaţiile, experimentele şi abuzurile comise asupra democraţiei? Cum este posibil, pînă la urmă, ca democraţia să ne „dezamăgească" atît de mult încît să se lase violentată şi siluită? Cele mai frecvente reacţii – iritate, deziluzionate, obosite sau supărate – se concretizează în sentinţe aspre şi ireductibile aplicate democraţiei înseşi, nu celor care o pervertesc, folosindu-se de punctele ei slabe. Se cristalizează astfel o sumă de deziluzii ce presupun în mod logic în spatele lor o altă mulţime de iluzii înşelate. Or, democraţia prin ea însăşi – la nivel teoretic – nu a fost niciodată o fabrică de iluzii. Confecţionarea de modele ideale este apanajul ideologiilor opuse principiilor statului de drept şi ale economiei de piaţă. Dacă democraţiei i se poate imputa ceva, este tocmai acea uşurinţă cu care se oferă lecturii la mai multe nivele de înţelegere. Aşadar, se poate vorbi mai degrabă de *capcane* ale teoriei democratice, în care, căzînd, nimeni nu este capabil să recunoască propriii paşi greşiţi: vina aparţine automat ei, democraţiei, şi iluziilor insuflate de ea.

Să spunem aşadar că democraţia nu confecţionează vise şi, ca atare, nu poate nici să înşele aşteptările celor ce, vrăjiţi, s-ar lăsa înşelaţi. Aceeaşi democraţie a putut însă, la un moment dat, să dezamăgească, prin „cedările" sale în faţa regimurilor sau ideologiilor care au vrut să o confişte sau prin simplul fapt că, uneori, s-a dovedit a fi prea slabă şi a cedat în faţa propriilor ei defecte de construcţie, necorectate la timp. Discuţia despre democraţie ar trebui să pornească, în acest context, de la reflecţia asupra defectelor sau pericolelor conţinute de chiar nucleul ei teoretic. Democraţia a fost adesea un steag sub care mulţi au dorit la un moment dat să defileze, cu justificări dintre cele mai diverse. Însă din punct de vedere teoretic, chiar dacă „defectele de construcţie" nu au fost îndreptate, în reflecţia asupra teoriei democratice au existat multe voci care au indicat aceste defecte şi au avertizat asupra riscurilor, ca şi asupra confuziilor terminologice, uşor de exploatat.

Există exemple pentru fiecare. Dacă ne referim la riscurile conţinute de nucleul democratic însuşi, e suficient să-l citäm pe autorul celui mai modern şi încă actual ABC al democraţiei, Toqueville, care vorbeşte în anul 1833 despre *tirania majorităţii*. Altfel spus, despre riscul ca democraţia să cadă victimă intoleranţei, dispreţului faţă de opinia minorităţilor şi faţă de dreptul la diferenţă. Reversul medaliei, mai greu de anticipat, este o paradoxală, dar posibilă tiranie a minorităţii. A găsi justa măsură ţine, în mare parte, de soliditatea construcţiei sistemului democratic. Încrederea oarbă în invincibilitatea sistemului va duce cu siguranţă la deziluzii majore. Nu democraţia în sine trebuie însă învinovăţită.

Confuziile terminologice, care duc adesea la situaţii greu de stăpînit, rezultă uneori din proasta traducere a unor sintagme. Se creează de pildă falsa idee că *free gouvernement*, aşa cum a fost conceptual definit de teoreticienii englezi, nu se regăseşte în acelaşi mod în franceză sau în română. Un amplu comentariu pe această temă, de unde am extras exemplul, face Bertrand de Jouvenel, autor al unui impresionant istoric al statului de drept şi al instituţiilor sale. El remarcă geniul limbii engleze şi intolerabilele lipsuri ale francezei, incapabile să traducă în mod corect *free gouvernement* sau *representative gouvernement*. Primul nu se poate traduce cu *guvernare liberă*, pentru că sintagma conduce imediat la interpretări arbitrare, opuse termenului menţionat în engleză. Guvernările nu trebuie să fie *ele însele* libere, ci cetăţeanul, pentru ca prin delegarea drepturilor şi libertăţilor lui şi guvernarea să poată fi, la rîndul ei, liberă. S-a văzut destul de limpede (în afacerea „firului roşu" sau în cazul Costea) ce poate să însemne o guvernare liberă să facă orice, fără un control minim din partea *reprezentatului*. Cît despre a doua sintagmă, ea se poate traduce literal, dar nu trebuie să însemne că reprezentarea cetăţeanului este făcută *prin* guvernare, ci *la* guvernare. Iată un fragment din acelaşi Bertrand de Jouvenel care poate constitui răspunsul la toate iluziile, deziluziile sau mai bine spus neînţelegerile democraţiei, la noi sau aiurea: „Nu există libertate politică atunci cînd lipsesc, din faţa conducătorilor, reprezentanţii care ridică obiecţiile supuşilor în faţa guvernanţilor şi care îi obligă pe aceştia să ţină cont de voinţele cetăţenilor. Dar este periculos să crezi în iluzia că se face un important pas înainte în opoziţia guvernaţilor, punîndu-le lor la dispoziţie guvernarea; căci confuzia rolurilor de guvernat şi de reprezentant are consecinţe grave; întîi, guvernarea se diluează în reprezentare şi există prea multă slăbiciune; apoi absoarbe reprezentarea şi se concentrează prea multă forţă."

O altă componentă caracteristică democraţiei supusă pericolului pervertirii este individualismul. Tot Toqueville observă că, prin evoluţia legăturilor sociale specifice democraţiei, se naşte, în climatul egalităţii condiţiilor, individualismul, diferit de egoismul strămoşilor. O amuzantă exemplificare a confuziei care se mai face însă între cei doi termeni atît de diferiţi şi de delimitaţi conceptual este atitudinea unui tînăr filozof francez care şi-a lansat de curînd o carte tradusă în româneşte. În conferinţa distinsului profesor (predă filozofia pentru clasele de a XII-a) şi-a făcut loc o impresionantă şi ditirambică pledoarie împotriva liberalismului care ar fi monstruos de egoist, dar şi în favoarea „individualismului de stînga". I s-a obiectat că a pleda în favoarea individualismului „de stînga" (care o fi acela?) şi a da în acelaşi timp cu piciorul liberalismului care l-a creat din punct de vedere conceptual sînt atitudini contradictorii. Dar filozoful nu s-a fistîcit cîtuşi de puţin. Poate pentru că nici nu reflectase vreodată la problema ce-i fusese ridicată. Personajul era, în augusta-i suficienţă, extrem de convins de soliditatea teoriilor lui, care porneau, iată, de la o confuzie terminologică. Democraţia nu era de vină. Sau poate da?

Cum se mai disting deviaţiile democraţiei de abuzurile comise asupra ei dacă, nerespectînd „instrucţiunile de folosire", se poate ajunge, pe nesimţite, la ordini contrare? Tirania majorităţii (sau a minorităţii), guvernarea care, fără garanţii şi instituţii solide, începe să se reprezinte pe sine şi nu pe reprezentaţii de drept sînt tot atîtea capcane şi nu iluzii/ deziluzii, ca şi creşterea treptată a rolului statului sau tendinţele pronunţate ale individului însuşi de a revendica un model paternalist al instituţiilor. Modul de raportare a cetăţeanului la stat şi rolul pe care ar trebui să-l joace acesta din urmă, în viziunea unei bune părţi a societăţii româneşti este un alt exemplu de modul pernicios cum poate acţiona, la un moment dat, proasta interpretare (intenţionată sau involuntară) sau pur şi simplu neînţelegerea unor principii democratice fundamentale. Concepţia românească despre democraţie este într-adevăr originală, după cum spunea, la începutul anilor '90, săpîndu-i groapa, actualul preşedinte al PDSR.

La începutul secolului trecut, democraţia apărea ca angrenată într-un proces fără întoarcere. Se vorbea şi mai ales se scria despre „la marche irrésistible de la démocratie". Mai apoi, ea a fost întoarsă din drum, rapid şi brutal, de multe ori. Aceasta a fost una din iluziile democraţiilor antebelice: caracterul lor invincibil. Discuţia despre irezistibilitatea sistemului democratic a reînceput după 1989, cînd revenirea ţărilor de după Cortina de Fier la statul de drept şi la economia de piaţă a confirmat dacă nu invincibilitatea, măcar rezistenţa în timp a anumitor principii. Rezistenţă confirmată şi de felul în care a reuşit să subziste nenumăratelor atacuri (mai cu seamă sub centură) de după 1990. Democraţia nu deziluzionează, ci poate îngrijora prin propria-i fragilitate. Deşi se vorbeşte de mult timp – şi pe bună dreptate – de puterea celor slabi şi de forţa celor blînzi...

CREATORII DE ILUZII

Mihai GRECEA
copywriter

Din culise

Este greu de acceptat împrejurarea că, în primul tur de scrutin pentru alegerile locale din acest an, la urne s-au prezentat atît de puţini alegători. Analiştii vieţii politice româneşti s-au întrecut în a căuta motive: oferta de candidaţi a partidelor înscrise în cursa electorală a fost neinteresantă; sau lehamitea generalizată în faţa unei clase politice persistînd într-o fojgăială a intereselor personale mai mici sau mai mari care secătuieşte de vlagă o ţară lipsită de proiecte coerente şi durabile. Apoi absenteismul a fost pus pe seama recentelor scandaluri care au zdruncinat lumea financiar-bancară românească: BIR, FNI, BCR. Toate acestea sînt posibile cauze ale unui fenomen care descrie nivelul îngrijorător de scăzut al conştiinţei civice în rîndurile românilor.

Dacă majoritatea comentatorilor au analizat oferta electorală din perspectiva conţinutului acesteia – persoane, programe electorale, realizări, dosare etc. – puţini au fost cei care au privit forma sub care mesajele electorale au ajuns la electorat. Mulţi dintre candidaţii la fotoliile de primari nu au avut la baza campaniei electorale strategii de comunicare eficiente care să inducă dorinţa de a vota.

În acest an nu a fost nevoie de studii foarte pretenţioase pentru a se afla problemele cetăţenilor în relaţia cu primăria. De aceea şi programele electorale au oferit, în linii mari, trecînd peste proiectele fantasmagorice, soluţii asemănătoare. Aspectul doctrinar al programelor electorale transpare pe alocuri în mesajele candidaţilor. Însă sub presiunea dificultăţilor cu care are de a face populaţia, mesajele electorale au mixat, în linii mari, două tipuri de discurs: unul autoritar – Traian Băsescu, George Pădure – şi unul populist (cel al principalilor favoriţi la începutul cursei electorale: PDSR şi CDR, care, nu-i aşa?, nu-şi puteau permite să facă pe durii). În situaţii de acest tip, în care partidul şi programul electoral nu poate convinge suficient şi nu evidenţiază candidatul în ochii alegătorilor, strategii electorali substituie ideile cu persoane – scot în faţă figura candidatului, fizicul său. Candidatul este „vîndut", astfel, ca un produs. Comunicarea se exercită în domeniul iraţionalului. La o analiză a situaţiei din Bucureşti, observăm că majoritatea posterelor şi *banner*-elor stradale au accentuat chipul candidatului (pînă la *gross-plan* – Traian Băsescu) în detrimentul siglei partidului. Dacă pînă acum votul în Bucureşti era unul politic, anul acesta candidatul a contat mai mult.

În ziua alegerilor, posturile de televiziune au transmis frecvent comunicate de la *staff*-urile de campanie ale principalilor candidaţi la fotoliile de primari. Am văzut cu toţii oameni veseli, *vip*-uri politice pornite la vînat de camere TV, personaje misterioase plimbînd hîrtii în penumbra birourilor. Şi multă lume şi-a pus întrebări despre ce se ascunde în spatele unei campanii electorale, mai ales că, în acest an, o parte dintre candidaţi au apelat la serviciile unor profesionişti din industria publicităţii pentru construirea unor iluzii ale candidatului ideal.

O campanie electorală realizată profesionist implică mai mulţi factori. Cel mai important este, deşi nu s-ar crede, însuşi candidatul. Nici o consiliere, oricît de profesionistă, nu poate suplini deficienţele unui candidat. Cel mult poate retuşa cîte ceva. Mai devreme sau mai tîrziu, cei slabi se dau de gol.

Un alt parametru care trebuie atent analizat încă de la începutul elaborării campaniei este situaţia mediului politic – flexibilitatea electoratului din diverse categorii de public ţintă la nou, bariere în calea intenţiei de vot pentru un anumit partid/candidat etc. Pentru descoperirea lor se folosesc cercetări de tip calitativ – *focus group*-uri – completate cu date statistice.

O bună cunoaştere a stării politice a momentului este obligatorie. Şi tot obligatorie este şi mobilizarea tuturor resurselor organizaţiilor politice, a activiştilor şi a susţinătorilor candidaţilor pentru atragerea cît mai multor resurse financiare.

Ulterior este pusă la punct o strategie generală de campanie.

Urmează apoi stabilirea unui plan de campanie. Se face o segmentare a electoratului pe criterii demografice şi psihosociale, se stabileşte un calendar al evenimentelor, o ordine a priorităţilor şi se inventariază mijloacele prin care poate fi executată campania.

După ce sînt identificaţi în rîndul electoratului alegătorii fideli, liderii de opinie care pot fi folosiţi (notabilităţile, vedetele, experţii), masa votanţilor (ezitanţi, neinteresaţi în mod special de politică), alegătorii „critici" (indecişi, dar uşor de convins cu argumente raţionale), se face un inventar al principalelor teme electorale care sînt grupate pe diferitele categorii de electorat. Se caută sau se construiesc argumente pentru toate aceste teme, se găsesc răspunsuri la toate întrebările incomode posibile, şi se hotărăşte care va fi poziţionarea candidatului în raport cu ceilalţi participanţi la cursa electorală (care aspecte ale imaginii sale pot fi scoase în faţă şi care nu).

Ulterior, se dezvoltă planul de campanie, pe baza resurselor financiare existente, şi se completează o agendă cu evenimente, *meeting*-uri cu simpatizanţii (au rolul de a menţine un tonus bun în rîndul echipei electorale), se concep şi se tipăresc afişe, se filmează clipuri, se elaborează campanii de trimitere prin poştă a unor scrisori personalizate către electorat etc..

În mare, regulile fundamentale care stau la baza elaborării unei campanii electorale sînt cele surprinse şi de Jean-Marie Domenach în *Propaganda politică*. În primul rînd, temele electorale trebuie să fie repetate sub forme diferite pentru a evita rutina şi a atinge un public ţintă cît mai larg. Apoi, trebuie respectată o regulă a *simplificării*. Mesajul trebuie să fie esenţializat şi exprimat într-o formă cît mai accesibilă majorităţii alegătorilor. Omul politic trebuie să aibă permanent în minte figura nedumerită a unei posibile duduci de la Vaslui care „nu pricepe".

Invazia de afişe din oraşe nu face decît să respecte, de fapt, o a treia regulă a comunicării politice: cea *a unanimităţii şi a contagiunii* – opiniile se consolidează sub presiunea grupurilor de care aparţin subiecţii. Opinia publică – latentă, lipsită de riscuri, garantînd acceptabilitatea socială – poate fi schimbată de către comunicatorii politici prin mass-media, prin materiale tipărite care să populeze universul în care activează electoratul şi prin publicarea periodică a sondajelor de opinie.

O ultimă regulă este aceea a *transfuziei*. Mecanismele de rezistenţă ale electoratului în faţa ofertei electorale sînt scoase din funcţiune prin exploatarea miturilor, a prejudecăţilor, a credinţelor şi a obsesiilor electoratului. Electoratul este făcut să creadă că noile idei pe care le primeşte derivă ca o consecinţă logică a părerilor sale preexistente. Este cazul campaniei lui Sorin Oprescu. Presupoziţia de la care se conturează majoritatea mesajelor sale electorale – cel puţin în prima perioadă a campaniei – este că dacă e un doctor bun, un binefăcător, atunci va fi şi un primar foarte bun. Sau cazul lui Traian Băsescu – a folosit sloganul „Primarul care nu te lasă în drum!" exploatînd imaginea sa pozitivă din perioada petrecută la Ministerul Transporturilor.

Există două posibilităţi de a demara o campanie publicitară electorală. O variantă e cea în care imaginea candidatului împînzeşte încă de la început oraşul prin afişe care nu transmit nici un mesaj clar. O altă variantă – adoptată de Traian Băsescu – este aceea a aţîţării interesului electoratului *(teasing campaign)* prin materiale publicitare enigmatice, cu întrebări bine ţintite către votanţi, chestiuni care le focalizează atenţia asupra unor probleme reale ale oraşului. „Revelarea" identităţii candidatului şi a soluţiilor/răspunsurilor la întrebările puse nu trebuie să întîrzie foarte mult, existînd riscul unei dispersări a atenţiei votanţilor.

O dată ce candidatul apare în public, el trebuie să-şi asume un rol. Se poate vorbi de o tipologie a acestor roluri. Candidaţii la alegerile de pe 4 iunie s-au încadrat în ea: *eroul* – Traian Băsescu, energic, agresiv, locvace, cu aureola unui om de succes; *părintele* – Sorin Oprescu, binefăcătorul bolnavilor şi pensionarilor, avînd o componentă afectivă clară în discursul său; *omul obişnuit* – Călin Cătălin Chiriţă, a pozat în ipostaza de om de lume, care „nu are timp de fotografii"; *liderul şarmant* – Varujan Vosganian, cu o agresivitate bine temperată şi o anumită eleganţă a discursului etc.

Cît priveşte sloganurile electorale la aceste alegeri, am întîlnit, cu mici excepţii, fraze penibile de genul „Votaţi Elvila", „Votezi şi cîştigi la Tombolă", „Promit să rezolv şi problema celor «3C»" sau am constatat lipsa totală a unui slogan, în cazul multora dintre candidaţi. Elaborarea unui slogan electoral nu este o operaţiune simplă. El trebuie să fie o frază scurtă (6-8 silabe), credibilă, care să concentreze esenţa mesajului electoral, să funcţioneze independent de celelalte elemente ale campaniei, să fie uşor de memorat, să aibă o sonoritate şi un ritm plăcute.

Un alt aspect interesant în ultima campanie a fost fotografia electorală. Majoritatea candidaţilor au fost fotografiaţi frontal, într-o postură autoritară, chiar agresivă în cazul lui Băsescu sau al lui Lis. Stranie a fost tăierea longitudinală nejustificată a fotografiei candidatului CDR pe unele dintre *billboard*-urile stradale şi reclamele din presă.

Pentru alegătorul român şi, mai ales, pentru cel bucureştean, politicienii nu s-au prezentat suficient de bine pe 4 iunie. Iar felul în care au montat „iluziile" în postere nu a fost suficient de seducător. Se pare că electoratul a preferat „să vadă" alegerile la televizor.

Florin DUMITRESCU
lingvist

Alegeţi *nu!*

Îl ţineţi minte pe nenea Spirache, candidatul din *Titanic Vals*, marele erou al antifrazei, al persuasiunii pidosnice, al voturilor smulse împotriva propriei voinţe? Ei bine, aşa ceva e posibil numai la teatru: să cîştigi alegerile cu un discurs de tipul „nu mă votaţi"... Că pînă la urmă electorii ar fi apreciat la nenea Spirache modestia, onestitatea, noblеţea caracterului – asta justifică întorsătura comediei, dar nu şi verosimilitatea acţiunii.

La drept vorbind, înaintea alegerilor de acum patru ani pentru Primăria bucureşteană puteau fi văzute, trainic lipite pe stîlpi, afişele – mai evident antifrastice – ale unui nene anonim, candidat al vreunui obscur partid-taxi, al cărui slogan, scris mare, la baza portretului A4, zicea chiar aşa: „Nu mă votaţi!"... Deasupra, poza visătoare a nenişorului, iar peste aceasta, scrise mai mărunt, condiţionalele care completau bizarul imperativ negativ: „Dacă vreţi dezordine în administraţie; dacă vreţi corupţie, incompetenţă, mizerie etc." (citat aproximativ). Logica se întregea odată parcurs întregul text: dacă vreţi toate aceste nenorociri pentru oraşul vostru, nu mă votaţi. Ingenios, nu? Într-o vreme în care sloganele electorale începeau toate cu „votaţi" şi „alegeţi", un îndemn pe contra avea de ce să te facă atent. Ăsta-i nebun? Îţi venea să întrebi, ca-n *Titanic Vals*. Răspunsul venea la sfîrşit, după ce, mînat de curiozitate, prindeai întregul mesaj al noului Spirache: doar dacă îţi vrei răul, nu mă vota! Sensul implicit ar fi fost o negare a deja existentei negaţii: votează-mă numai dacă-ţi vrei binele. Dar, vai! ingeniozitatea a fost încă o dată înfrîntă de tumultul *Realpolitik*-ului şi Spirachele nouăzecist n-a fost ales...

Viaţa bate filmul şi în domeniul comunicării politice. Cine le zice oamenilor să nu-l voteze – nu va fi votat. Iar cine-l ia pe „nu" în braţe va rămîne cu „nu" în urne, va primi adică un non-răspuns de la un electorat non-prezent la vot.

E ceea ce s-a întîmplat în alegerile de anul ăsta. Chiar dacă s-au ferit de cabotinismul de a-l rejuca pe Spirache, în speranţa de a-i realiza ipotetica victorie, ispita lui „nu" pare să fi chinuit din greu clasa politică românească. Majoritatea candidaţilor primari au fost extrem de abili în a spune nu ce fac, ci ce nu fac. Conform sloganelor, de multe ori palimpsestice (în tradiţia *staff*-urilor veleitare de pe la noi, inapte să comunice idei simple, dar gata oricînd să se auto-bruieze), candidaţii par să fie toţi programaţi pe negativ: ba nu fac promisiuni („feşcăite" – Daneliuc), ba nu au timp de poze (Chiriţă), ba nu au timp de discursuri (tot Chiriţă), ba nu te lasă în drum (Băsescu), ba pur şi simplu nu vorbesc („vorbe, nu fapte" – Erbaşu) etc.; mai mult chiar, dacă nici ei nu, nici alegătorii nu: n-au nevoie de alt primar (au deja unul – Lis); nu mai vor să fie minţiţi (UFD) etc. La Pădure negativismul se exprimă puţin altfel: el este „împotriva corupţiei". Oricum, a fost destul de deruţant pentru cititorul grăbit al celor *3 C*-uri înfăţişate pe panouri („casă-curăţenie-corupţie") să-şi dea seama că unul din ele ar fi de fapt un *non-C*... Ba chiar şi sobrul Oprescu a încercat o variantă „contra" a campaniei de panotaj-afişaj, de altfel destul de unitară şi de pozitivă („Sorin Oprescu pentru Primar General"), atunci cînd a lansat o sub-campanie cu efecte grafico-semantice „liscusite", care-i fructifica abil numele: cică „sorin OPRESCu HAOSUL"... Se pare că *spin doctor*-ii „domnului doctor" au avut un moment de descumpănire în faţa atîtor gesticulări din mînuţe-ochişori-sprîncenuţe ale principalilor contracandidaţi, unul ca un Mickey Mouse centrifugat spre marginea panourilor galben-Disneyland, altul ca un Popeye hîtru care sparge zidul cu arătătorul, pentru ca apoi să-şi arate pieptul bombat... Şi dacă alegătorul român s-a modificat genetic într-atît încît să-nghită mesaje inacceptabile oriunde-n altă parte-n lume? Mai mult sau mai puţin voit, mesajul subconştient al scalpării sau ecartelării lui Chiriţă, precum şi al demolării băsesciene de ziduri, este tot unul negativ (imagini deşirante, „anormale", care unui Hugo Friedrich i-ar fi întărit teoria despre poetica disonanţei).

Ceva-ceva au intuit directorii de campanie şi compania. Numai că ei n-au interpretat îndeajuns datele sondajelor. Într-adevăr, alegătorul este profund dezamăgit; într-adevăr, votul de acum doi ani a fost unul dat împotriva cuiva, împotriva a ceva; într-adevăr, se cerea o delimitare faţă de faptele nelegiuite şi discursurile ipocrite de pînă acum. Numai că s-au oprit la jumătatea drumului. După delimitare, după negare, după cauterizare, s-ar fi cerut şi altceva; ceva care să-i sune omului cît de cît plauzibil; ceva care să-i mai zvînte speranţele; să-l determine să mai facă un drum pînă la secţia de votare. Să vii însă şi să-i spui „nu" sub toate formele, din toate gurile şi pe toate tonalităţile – iată o cauză posibilă a nu-ului etic cu care a răspuns românul cu drept de vot, hotărînd să nu uzeze de acest drept. Nu îl aleg pe Spirache, pe nici un Spirache dintre toţi cîţi se scălîmbăie la mine de pe ziduri şi garduri – pare să replice, în mod implicit, prin absenteism, cetăţeanul major şi vaccinat. Nu aleg. Sau, mai bine zis, aleg *nu!*

(DEZ)ILUZII DE CAMPANIE

Cristian PREDA
lector universitar, Facultatea de Ştiinţe Politice şi Administrative, Universitatea Bucureşti

Capitala electorală

Anul acesta, s-au înscris în cursa pentru Primăria Bucureştiului 36 de candidaţi. A fost o mobilizare pe care trebuie s-o calificăm drept impresionantă, mai ales dacă ţinem seama de frecvenţa discursurilor antipolitice pe care ne este dat să le auzim între campanii. Cu toate acestea, e suficient să privim lista candidaţilor şi a partidelor care i-au susţinut, pentru a descoperi mai multe iluzii ale acestor bravi cetăţeni, ca şi deziluziile aferente, care aparţin, însă, în egală măsură candidaţilor şi celor chemaţi să-i voteze.

E vorba, mai întîi, despre iluzia pe care am putea-o rezuma cu ajutorul formulei: „doar singuri putem reuşi". Într-adevăr, politicieni reuniţi ani de-a rîndul sub stindardul „doar împreună putem reuşi" au candidat acum pe liste proprii. Nu e vorba aici doar despre decizia PNL de a participa separat de CDR şi de a susţine un candidat care, pînă anul trecut, se făcea cu postura de independent. Comportamentul „separaţionist" a fost mult mai extins. Dintre cei 36 de candidaţi de anul acesta, nu mai puţin de 7 erau efectiv împreună, în CDR, cu patru ani în urmă. Acum, din diverse motive (dizidenţe faţă de fostele partide, ambiţii personale, excluderi etc.), ei au mers singuri: Cătălin Chiriţă a candidat din partea PNŢCD, Varujan Vosganian a fost susţinut de UFD, Viorel Lis de Partidul Noua Generaţie, Iulian Creţu a dobîndit suportul PUNR, Viorel Cataramă a optat pentru Partidul Particularilor, Marcian Bleahu s-a prezentat şi el din partea Federaţiei Ecologiste din România, iar Mircea Daneliuc a devenit candidatul ANCD.

Revenind la opţiunea liberalilor, se poate spune că, mizînd pe Pădure, ei au încercat să răspundă... unei deziluzii: candidatul PNL, singurul neafiliat politic care a fost ales în 1996 ca primar de sector, a pierdut apoi la alegerile parţiale din 1998, tot ca independent, cursa pentru Primăria generală. Deziluzia personală provocată de independenţă pare să fi fost reconvertită acum în iluzia de partid a victoriei pur liberale, adică obţinute în afara CDR. Că este vorba de o iluzie, nu e greu de demonstrat: într-adevăr, Pădure nu a putut intra în turul doi; dar chiar dacă acest lucru s-ar fi produs, el nu ar fi putut să fie ales fără sprijinul partenerilor ţărănişti ai PNL, ca şi ai altor foşti aliaţi.

Deziluzia lui Pădure nu e singura care a fost convertită politic. Actualul primar Lis s-a aflat în aceeaşi situaţie. Dar în alt mod. Pierzînd sprijinul PNŢCD, care i-a reproşat deschis administrarea defectuoasă a Bucureştiului, Lis a ales un partid minuscul, făcînd de fapt un dublu pariu: el a încercat nu doar să fie reales, ci şi să facă vizibil un partid necunoscut. Această voinţă de a scoate la lumină partide care nu există decît în alegeri se întîlneşte şi la alţi competitori: Partidul Liber Republican Socialist Democratic, Partidul Socialist Muncitoresc Român, Partidul Convenţia Ecologistă din România, Partidul Liberal Creştin, Partidul Vieţii Româneşti, Partidul Alternativa Verde Ecologiştii, Partidul Pentru Patrie, Partidul Liberal Monarhist din România, Partidul Foştilor Necomunişti şi Deţinuţi Politici, Partidul Liberal Democrat Român au căutat să se facă ştiute, fără a se iluziona probabil în privinţa cîştigării scrutinului. Lipsa iluziilor a caracterizat însă şi cîteva partide deja bine cunoscute, care au avut şi ele propuneri pentru primari: Partidul Socialist, Partidul Naţional Român, Partidul Umanist din România, Partidul Naţional Liberal-Cîmpeanu, Partidul Moldovenilor din România. De fapt, ţinta acestora a fost obţinerea cîtorva locuri de consilieri, şi nu ocuparea fotoliului de Primar general. Scopul trebuia atins indirect.

Înrudită cu dorinţa de a căpăta notorietate, dar şi cu aceea de a atinge pe căi ocolite un obiectiv, este şi folosirea alegerilor locale ca trambulină pentru parlamentare de către partidele cotate pînă acum în sondaje în apropierea pragului de 5%: în această categorie intră Uniunea Forţelor de Dreapta şi Partidul Democrat. Scrutinul ne-a arătat că Vosganian şi Băsescu au avut succes în întreprinderea lor de a spori cota partidelor: rămîne însă ca perioada imediat următoare scrutinului să ne arate dacă opţiunile pentru UFD şi PD se vor putea stabiliza la un nivel care să nu creeze temeri electorale la toamnă, în lupta pentru Parlament.

Există, deocamdată, şi o deziluzie certă a campaniei bucureştene. E vorba despre candidatul propus de ApR, Mihai Erbaşu. Acesta pare a fi „tras în jos" propriul partid cu circa 10-12 procente (dacă luăm drept referinţă cota afişată de sondajele naţionale din ultima vreme). Cel puţin un partid considerat important a calculat greşit. Iar aici nu celebrul Costea a fost de vină...

Provincia în fierbere

Dorinţa provocată de o fantasmă este domolită de altă fantasmă: integrarea europeană nu are nimic de-a face cu ruralitatea majoră a ţării; democraţia occidentală (?) este întîmpinată cu un Vadim anacronic în România. Prostul îţi dă în cap şi rîde.

Politicianul poate fi un magician care îşi întinde plasele, îşi pune năzile, momelile şi capcanele lui fantastice, ca să prindă un vînat foarte preţios: alegătorul. Se înţelege că dimensiunile şi calitatea vînatului sînt variabile. Ca să poată acţiona astfel trebuie să deţină ştiinţa mrejelor şi a momelilor pe care să le întindă pentru a obţine efectul dorit. O adevărată seducţie necesită o cunoaştere perfectă a subiectului ce va fi sedus şi a dorinţelor sale; este o operaţiune dificilă. Nu mai este necesar să nuanţăm între prinţul-aventurier machiavelic şi magicianul-psiholog al lui Bruno atunci cînd într-o campanie electorală seducţia şi iluzia perfectă se realizează cu fetele de la ASIA şi Romică Ţociu. Politicianul trebuie să fie sedus de către *demos?* Şi-a asumat deja acest „trebuie"?

* * *

În faţa PNR-ului oamenii se fîţîiau de pe un picior pe altul, priveau îngrijoraţi în josul bulevardului. O doamnă: „E încă la Antena 1. S-ar putea să vină." Domnul de lîngă ea fumează: „Mm". Îl abordez pe acest domn de vreo 50 de ani, cu pantaloni aproape evazaţi şi pantofi din piele cu împletitură – îi fac semn spre posterul în care Măgureanu păseşte uşor: „el e cu... dosarele?" Mă priveşte nedumerit şi în cele din urmă îmi răspunde în şoaptă, puţin aplecat spre mine: „Păi, a fost şeful securităţii, dom'le. El a fost director la SRI..." Eu, serios: „Şi ne dă şi nouă pe-aici ceva dosare?" „Ehe... n-ajungem noi la alea..." Apare *staff*-ul filialei PNR-Slobozia. Domnul Măgureanu n-a mai venit. „A plecat titanul", spune acelaşi domn de lîngă mine. Oamenii se relaxează, începe un fel de şedinţă. Participanţii se laudă reciproc, apare o sticlă de vodcă selectă, se entuziasmează, nu se pupă nimeni, dar ştiu că victoria e aproape. Candidatul la primăria Feteştiului face notă discordantă: „Eu nu ştiu ce să zic de contracandidaţii mei... nu mă mai descurc... îmi îmbată 100-200 de alegători pe zi. Cum să procedez?". Deşi omul pare destul de panicat, ceilalţi o dau în glumă. Nu oricine poate glumi cu lucrurile serioase. „Doamna preşedintă, dar de ce nu luaţi loc?" „Ca să vă văd mai bine pe toţi" răspunde doamna continuînd un lung toast. „Urcaţi-vă pe masă!" Rîsete. Domnul de lîngă mine, care aduce scaunele, spune pentru el: „E... ca să se urce pe masă îi trebuie muzică turcească". Alte voci: „A fost foarte bine"; „Deosebit"; „Profesorul... ce om... toţi îi spuneau profesorul"; „Deosebit"; „Stăteau toţi smirnă şi-l ascultau". Acelaşi candidat din Feteşti: „Mi-au cerut 100 de dolari pentru 5 spoturi la radio! Nu le-am dat. Am improvizat ceva cu megafoane (spune megafoane prin ziarul făcut sul). Plec. Un alt eveniment mă aşteptă în Slobozia: vizita domnului Tăriceanu. În faţa PNL tineri şi tinere împărţeau fluturaşi, baloane, calendare cu sigla partidului. Candidatul pentru primăria Sloboziei, membri permanenţi, Tăriceanu erau afară, stăteau de vorbă între ei şi cu trecătorii. Lume veselă, amabilităţi, iz occidental. Urmează deplasarea într-un sat din apropiere pentru susţinerea candidatului PNL la primărie. La Ciulniţa (aşa se numeşte comuna) Tăriceanu & Co. este aşteptat după datină: în faţa disco-barului Makarena atmosferă incendiară, doi lăutari jerpeliţi cîntă entuziaşti: „Nu mai vreau la şcoală / Sînt o domnişoară / Ne iubim pe nisipul fierbinte / Nu mai sînt o fată cuminte." Lîngă ei doi ospătari pregătesc grătarul şi micii. Trei-patru privitori, mai mult miraţi decît curioşi, îmi explică: „Cum îl cheamă, bă, p-ăla?"; „Vetu Ionel. Vine aicia. Candidează ca primar."

Pe terasa Makarena cîţiva oameni obosiţi de bere, un frigider cu poza lui Vetu. Frigiderul este legat cu lanţ. Oamenii: „Dacă ar ieşi Vadim ăsta... da' nu iese... Mergem tot pă PDSR, că-n '96 tot mai aveam ceva.

© L. Zupcu

Acum – nimic", îmi spune Gelu, cu burta revărsată peste curea. „Eu am zis, intervine vecinul său, că îmi fac şi eu cu ţărăniştii o vilă, că-mi iau maşină... nici drumuri asfaltate n-avem. Numai promisiuni."

La bar se pregătesc gustările. Sucurile sînt gratis, berea la fel. Apare Citroën-ul negru, coloana *oficială*. Din sat s-au strîns 20-30 de inşi. Unii strigă neconvingător „Trăiască". Se aplaudă. Discursul de primire îl ţine (spontan) unul dintre oamenii de la terasă. Incoerent, spre final salvat de aplauze. Vrea să-l îmbrăţişeze pe domnul Tăriceanu, dar este oprit de cîţiva consăteni – momentul ar fi fost prea melo şi hainele prea împuţite. Vetu, candidatul la primăria Ciulniţei, vorbeşte la microfon: „Bună seara şi vreau să vă mulţumesc în mod deosebit că ne-aţi onorat cu vizita în această seară. Vă rog să-mi permiteţi să prezint un oaspete deosebit pe care îl avem în rîndul nostru, pe domnul deputat, vicepreşedinte al PNL – aplauze, un *Bravooo!* prelung – ...de fapt senator, un om care nu necesită prezentare din partea mea pentru că nu am cuvinte prin care să-l descriu pe dînsul." Oficiali din Slobozia vorbesc oamenilor despre ce va face pentru ei Vetu. Aplaud în contra timp cu discursul. Publicul mă urmează. Îmi place. Repet figura de 2-3 ori. Succes deplin. Sînt mulţumiţi şi încerc să-i fac să scandeze „Ve-tu! Ve-tu!". Chiar pînă aici nu se merge, ratez. Vetu revine la microfon. Sînt strigaţi eventualii consilieri. După fiecare nume voci din public: „Merită! Merită!". Demos-cratos. Vetu, emoţionat: „Vă rog să mă credeţi că-mi este mult mai uşor să trec la fapte decît să vorbesc. Îmi făcusem iniţial un *speach* după care să vorbesc, dar cred că este mai bine să lăsăm faptele să vorbească." Un sătean se împleticea prin public bolborosind ceva. Avea cămaşa ruptă la spate întocmai ca unul dintre inadaptaţii lui John Huston ieşit din rodeo. Oamenii de la oraş încercau să salveze situaţia purtîndu-se anormal de firesc, ceea ce-i făcea şi mai trucaţi şi mai falşi. Domnul Tăriceanu arborase o mină meditativă acceptînd toate acestea ca o fatalitate. Discursul dînsului a fost scurt, înăbuşit în fumul micilor. Nici un Don Juan politic, nici o sirenă politică. Oricum, cine a fost acum sedus va fi apoi trecut pe o listă, luat în evidenţă într-un catastif, pentru că plăcerea listei, calculul ţin de vocabularul seducerii, fie că este de o parte sau de alta a microfonului. A urmat imnul PNL – înăuntru, *Lino, Leano* – afară. Bere, mici, discuţii. Oamenii nu-şi puneau speranţe în viitorii aleşi – „e o chestiune de noroc". Unii îl lăudau cu gura plină pe Vetu, alţii ziceau că nici n-ar fi din sat. Crăiţă Gheorghe, 33 de ani: „un om deosebit. Noi nu prea îl cunoaştem". „O să facă treabă mai bună decît vechiul primar?" „Sigur. Foarte sigur." Dragomir Valentin, 31 de ani, ţinîndu-şi fetiţa în braţe: „Dar... încerc totuşi să... argumentele care le-a avut dumnealui să fie cîtuşi de cît... Aşa." Dintre toţi oamenii întruniţi la Makarena, domnul Dragomir mi s-a părut cel mai firesc.

Cătălin MANOLE

Z. ORNEA

Între democraţie şi dictatură

De la revoluţia franceză, care a proclamat drepturile omului şi ale cetăţeanului, democraţia, ca organizare politică a societăţii, a devenit o realitate în mai toate ţările europene (cu excepţia Rusiei, unde autocraţia ţaristă a fost răsturnată, printr-o revoluţie, abia în 1917, înlocuită, însă, printr-o altă formă de autocraţie, denumită dictatura proletariatului). În majoritatea imensă a ţărilor europene (şi în SUA sau în domenioanele britanice – nu şi în cele asiatice – a triumfat organizarea democratică a organismului de stat. Indiferent dacă erau monarhice sau republicane, aceste ţări erau structurate prin pluripartidism, în care, prin alegeri periodice, căpăta drept de guvernare partidul care a obţinut cele mai multe sufragii. Constituţii democratice au fost elaborate, despărţirea puterilor în stat (legislativ, executiv şi judecătoresc) era asigurată, ca şi libertatea deplină a expresiei, iar legile erau proclamate numai de puterea legiuitoare. Funcţiona şi o anumită autonomie locală administrativă, indicele democraţiei unei ţări depinzînd şi de gradul de înfăptuire a acestei cerinţe a democraţiei. Astea, toate, nu erau iluzii ci stări de fapt.

La noi, în Vechiul Regat, principiile organizării democraţiei s-au înfăptuit la 1866, cînd, odată cu aducerea pe tron a principelui (din 1881 rege) Carol I a fost promulgată şi o Constituţie, adoptată după cea mai înaintată din Europa vremii, cea belgiană. Principiile fundamentale ale regimului politic democratic (pluripartidismul, separarea puterilor în stat, libertatea expresiei prin presă şi întruniri publice) deveniseră o deplină realitate. Din păcate, în Constituţia din 1866 era prevăzută o prerogativă a dinastiei. Şi anume că domnitorul (din 1881 regele) numea şi demitea miniştrii. Potrivit acestei prerogative constituţionale, domnitorul (regele) numea, cam o dată la patru ani (dar, uneori, şi mult mai mult, cum s-a întîmplat cu guvernul liberal I. C. Brătianu care a guvernat ţara din 1876 pînă la 1888), încredinţa formarea guvernului unui şef de partid. Acesta alcătuia lista guvernului (la începuturi formată numai din şapte miniştri), domnitorul (regele o aproba, miniştrii depuneau jurămîntul şi începea guvernarea. Primul act al noului guvern, dacă obţinea şi decretul de dizolvare al vechiului Parlament (la noi bicameral de la începuturi pînă astăzi) era să organizeze noi alegeri pentru desemnarea unui nou parlament. Datorită centralismului excesiv, guvernul care organiza alegerile, prin trucări scandaloase, le şi cîştiga invariabl. Din această cauză democratismul era, la noi, profund viciat, Parlamentul nefiind expresia alegerilor ci alegerile (şi, deci, Parlamentul) erau expresia voinţei guvernului, care avea grijă să iasă din urne aleşii care să-i asigure majorităţile necesare pentru a putea guverna. Din păcate, această prerogativă a fost păstrată şi în Constituţia din 1923. Şi, cercetînd atent fizionomia celor zece consultări electorale din interbelic, am demonstrat că numai două sau trei nu au trucat grosolan rezultatele. Această realitate de fapt a transformat, la noi, democraţia într-o iluzie şi chiar într-o amară deziluzie. Starea aceasta de fapt era aspru criticată de mai toate partidele (şi gazetarii independenţi). Dar cînd li se încredinţa formarea guvernului şi, în consecinţă, organizarea alegerilor procedau asemenea predecesorului (predecesorilor), utilizînd gama ştiută a procedeelor pentru a-şi adjudeca rezultatele. Mă grăbesc să adaug că dincolo de modalitatea falsificatoare a alegerii Parlamentului, celelalte principii ale democraţiei (separarea puterilor în stat, pluripartidismul, libertatea expresiei) funcţionau efectiv. Opoziţia avea libertatea de a critica proiectele de legi propuse de guvern, modalitatea de a guverna, presa opoziţiei de partid şi cea independentă îşi exercita dreptul de a-şi exprima punctele de vedere critice, încît regretatul istoric Vlad Georgescu avusese dreptate să afirme, într-o carte remarcabilă despre *Istoria Românilor*, că, la noi, democraţia nu era perfectă ci numai perfectibilă. Dar tocmai această perfectibilitate în perspectivă a creat acea mai sus amintită deziluzie în democraţie, căreia i se vedeau numai carenţele dar nu şi înfăptuirile. Se vorbea curent, în termeni critici de o mare asprime, de politicianism (nu de sistemul politic totuşi democratic), care era înfierat drept o cangrenă a structurilor politice româneşti. În consecinţă, s-au creat organizaţii politice care, făcînd multă larmă în jurul carenţelor democraţiei, propuneau nu asanarea lor ci, pur şi simplu, abrogarea sistemului democratismului. În locul acestuia, socotit putrid şi de nefolosit, se predica instituirea totalitarismului, mai ales, de extremă dreaptă. Între cele două războaie mondiale, organizaţii politice cum a fost, de pildă, mişcarea legionară aveau ca model Italia fascistă şi Germania hitleristă (mai înainte de 1933 ideologia partidului hitlerist), proclamînd totalitarismul dictatorial ca mijloc de salvare de la deziluziile şi eşecul democratismului. Sigur că asta nu era o soluţie. Dar mişcarea legionară o predica drept panaceu atoate eliberator. Şi, din păcate, s-au găsit tineri din interbelic (mişcarea legionară era covîrşitor o grupare a tinerilor), unii chiar excepţional dotaţi intelectual, care s-au lăsat cuceriţi de aceste sloganuri, adoptînd principiile dictaturilor totalitare. Reprezentau aceste organisme politice majoritatea populaţiei? Nu, fireşte. Punctul cel mai de sus al acestor partizani a fost atins la alegerile parlamentare din decembrie 1937 cînd guvernul liberal care le-a organizat n-a putut cuceri majoritatea necesară de 40% pentru a le cîştiga, ci numai 35,92 %; a fost, aceasta, prima înfrîngere la alegeri din toată istoria politică modernă a României a unui guvern care a obţinut 15,58% din sufragii. Şi dacă alăturăm acestui procent cel de 9,15% cucerit de celălalt partid totalitar, Partidul Naţional Creştin al lui O. Goga şi A. C. Cuza, rezultă un procent de 24,73%. Deci majoritatea imensă a electoratului românesc a optat chiar atunci, în decembrie 1937, pentru democraţie. Aceasta în pofida declaraţiei lui C. Z. Codreanu, care, în preajma alegerilor, a afirmat într-un interviu: „Eu sînt contra marilor democraţii ale Occidentului, eu sînt contra Înţelegerii Balcanice şi n-am nici un ataşament pentru Societatea Naţiunilor, în care nu cred. Eu sînt pentru o politică externă a României alături de Roma şi Berlin... În 48 de ore după biruinţa mişcării legionare, România va avea o alianţă cu Roma şi cu Berlinul". Această apropiere de fascism şi nazism însemna şi adoptarea, ca model de organizare politică, a dictaturii totalitare. Şi forţele de extremă dreaptă (cu deosebire legionarismul, cu al său partid „Totul pentru Ţară") n-ar fi obţinut nici acest procent în alegeri dacă Iuliu Maniu, preşedintele PNŢ, n-ar fi legitimat mişcarea legionară prin încheierea cu ea a unui pact de neagresiune electorală. Aşadar, chiar în acest cel mai de sus moment al mişcărilor politice de extrema dreaptă, care îl reprezintă alegerile din decembrie 1937, majoritatea deplină a electoratului s-a exprimat în favoarea partidelor democratice şi, prin aceasta, implicit, în favoarea democraţiei. Atunci, regele Carol al II-lea, care a dorit şi a pregătit această înfrîngere în alegeri a guvernului liberal condus de Gh. Tătărescu ce a organizat alegerile, şi-a decretat – după un interstiţiu Goga-Cuza la guvernare de 44 de zile – regimul lui de autoritate care a marcat începutul dictaturii în România încheiat tocmai odată cu prăbuşirea dictaturii comuniste din decembrie 1989.

© C. Bumbuţ

După aproape 60 de ani de regim dictatorial, care a lăsat sechele adînci în conştiinţa publică, România trăieşte, din nou, organizarea statală democratică. Şi aceasta s-a instaurat pe deplin, fără prerogativa amintită stipulată în Constituţiile din 1866 şi 1923. Alegerile sînt cu adevărat libere şi guvernele (puterea executivă) sînt cele decise de electorat. Dar fenomene negative precum corupţia neruşinată a unor oameni politici şi cinismul, adesea, al comportării lor în climatul determinat de nevoia irepresibilă a măsurilor reformatoare care să asigure trecerea, pe plan economic, de la centralismul excesiv din deceniile dictaturii comuniste la privatizare – au creat, prea repede totuşi, o stare de deziluzie faţă de organizarea politică a democraţiei. De cîte ori (de multe ori!) se aud invocîndu-se dezideratele principiilor ordinii şi ale măsurilor de mînă forte, realizezi, instantaneu, că e negată democraţia şi se apelează nostalgic la dictatură. O nenorocire mai mare e greu de imaginat. Cu toate carenţele ei, oricînd şi oricît, sînt de preferat libertăţile democraţiei decît dictatura despotismului. Parafrazînd o apreciere ştiută a lui Winston Churchill, democraţia are multe carenţe, dar e cel mai bun regim politic imaginat, de-a lungul istoriei, de omenire. De aceea, e de dorit să nu se instaleze deziluzia democraţiei ci, dimpotrivă, să se fortifice conştiinţa publică, prin ferma cumpănire în cabina de vot şi deplina exercitare a libertăţii de expresie a mass-media. Democraţia e continuu preferabilă dictaturii, pe care generaţiile mai vîrstnice au cunoscut-o în toate ravagiile ei sufocante.

---

interstiţii

Fişe de „dicţionar"

În eseul despre Caragiale pe care l-am publicat în 1976 mă amuzam alcătuind un „Dicţionar de idei primite" ce trimitea, evident, la acela al lui Flaubert. Frazele decupate din textele lui Caragiale erau fie locuri comune fie mostre de discurs „orientat", în care se poate observa presiunea ideologicului şi a politicului. Se adăugau replici sau formule celebre, „caragialisme" intrate în vorbirea noastră curentă. Reluînd deunăzi acele pagini, am extras cîteva „definiţii" şi am adăugat altele, din fişe mai vechi. Ceea ce urmează e, aşadar, un colaj dintr-un colaj.

BUGETAR: *„Pînă cînd, orice tînăr, cum iese de la ţîţa mamei, să treacă la ţîţa şcoalei, şi pe urmă, de la ţîţa şcoalei, la ţîţa bugetului?"*

CONSTITUŢIONAL: *„Într-o ţară eminamente constituţională, apa trece, moftangiii rămîn".*

COTROCENI: *„Un cuib de cucuvaie mai lipseşte sub streaşina de la turla bătrînei biserici, pentru ca să desăvîrşească armonia acestor locuri de cobe".*

CRIZĂ: *„Este o criză, care, ascultă-mă pe mine, că dv. nu ştiţi, mă-nţelegi, statul cum a devenit acuma, au după cum văz ce se petrece, că nu sînt prost, înţeleg şi eu atîta lucru, fiindcă nu mai merge cu sistema asta, care, cînd te gîndeşti, te-apucă groaza, monşer, groaza".*

CURĂŢENIE: *„nu-i vorbă, Iaşii sînt un tîrg tare curat; dar orişicît, cineva, cît de curat să fie, tot nu strică să se şi spele din cînd în cînd; măcar dacă nu se spală singur, să se lase spălat...".*

EDUCAŢIE: *„...cîtă prăpastie este între educaţiunea spiritului şi educaţiunea inimii, şi cum neglijînd pe aceasta cea din urmă nu poţi, cu toată învăţătura, produce decît monştri sociali".*

GAZETĂ: *„...pîinea cotidiană a opiniei publice".*

GAZETAR: *„Brutarul inteligenţei".*

IDEAL: *„...românul să se nască bursier, să trăiască funcţionar şi să moară pensionar...".*

INTELECTUALI: 1) *„Iată un soi preţios de cetăţeni, de lipsa căruia patria noastră nu se poate plînge" 2) „azi, mai mult ca totdeauna, la noi mai mult ca oriundem intelectualii sînt, am putea spune, inspiratorii, diriguitorii opiniei publice...".*

LIBERALI: *„...Uite, d-aia îmi plac mie liberalii... oameni cilibii! Cînd e vorba de delicateţe, nu se mai încape politică".*

LITERATURĂ: *„Literatura este o artă care nu trebuie învăţată; cine ştie cum din litere se fac silabe şi din acestea cuvinte, este destul de preparat pentru a face literatură. Ai învăţat alfabetul, poţi fi literat. Altminteri, nici nu s-ar explica progresul şi bogăţia de producere a acestei nobile arte la noi".*

NEPOT: *„...la naşterea fiecărui român, părinţii ar trebui să se roage lui Dumnezeu: «Fereşte, Doamne, pe acest copil al nostru să n-ajungă vreun unchi al lui la putere!»".*

OPINIE: *„Opiniile sînt libere, dar nu şi obligatorii".*

PATRIOTISM: *„Preferaţi săpunul român caşcavalului străin".*

POLITICĂ: *„În politică, un om fără principiile noastre e un om pierdut; el se poate regăsi cînd ni le îmbrăţişează".*

PUBLICIST: *„... asta este datoria dv. de publicişti imparţiali, dacă sînteţi adevărat la înălţimea misiunii dv. atît de frumoase; căci, să nu uitaţi, v-a dat Dumnezeu o pană care este o armă; prin urmare, trebuie să aveţi un ideal pentru ţara care altminteri se prăpădeşte...".*

REFORMĂ: *„Reforma trece, năravurile rămîn".*

SCRISOARE ANONIMĂ: *„Scrisoarea anonimă este unul din semnele caracteristice ale societăţii româneşti. Românul începe să scrie şi să primească scrisori anonime din cea mai crudă vîrstă".*

SCRIITOR: *„Pentru un român care ştie citi, cel mai greu lucru e să nu scrie".*

SPECIFIC NAŢIONAL: *„Care român nu a publicat ceva? Cine n-a criticat tot?"*

ZIARIST: *„Bravo, domnule Caracudi! Aşa da, dă-i înainte! D-ta ai apucături americane; vei avea un frumos viitor ca ziarist român".*

Reiau invitaţia făcută odinioară cititorului de a completa şi continua acest „dicţionar". Prin excelenţă deschis, el îngăduie o lectură, cum se spune astăzi (cît ar fi iubit Caragiale acest cuvînt), „interactivă".

Alexandru CĂLINESCU

Simone WEIL

FRUMUSEŢEA LUMII

Iubirea pentru ordinea lumii decurge dintr-o renunţare, imagine a renunţării creatoare a lui Dumnezeu. El face să existe universul prin consimţămîntul Său de a nu comanda în cuprinsul acestuia, cu toate că are puterea de a o face. În locul său, Dumnezeu lasă să guverneze pe de o parte necesitatea mecanică, asociată materiei, inclusiv materiei psihice a sufletului, iar pe de altă parte autonomia – esenţială pentru persoana gînditoare...

Aşa cum Dumnezeu, fiind în afara universului, îi este în acelaşi timp centru, tot astfel fiecare om e situat în mod imaginar în centrul lumii. Iluzia perspectivei îl aşează în centrul spaţiului; o iluzie similară falsifică în el sensul timpului; o altă iluzie de acelaşi tip dispune în jurul său ierarhia valorilor. E o iluzie ce se extinde chiar asupra sentimentului existenţei din pricina legăturii intime, pentru noi, între percepţia valorilor şi percepţia fiinţei; o fiinţă ni se pare din ce în ce mai puţin densă pe măsură ce e mai îndepărtată de noi.

A renunţa la această situaţie centrală imaginară, a renunţa nu numai cu inteligenţa, dar şi cu partea imaginativă a sufletului înseamnă a te trezi la real, la veşnic, înseamnă a vedea lumina adevărată, a auzi tăcerea adevărată. Are loc atunci o transformare ce operează la rădăcina însăşi a sensibilităţii noastre, în modul imediat de a primi impresiile sensibile şi impresiile psihologice. A te goli de falsa divinitate, a te nega pe tine însuţi, a renunţa să fii, în imaginaţie, centrul lumii, a discerne toate punctele lumii drept centre cu aceeaşi îndreptăţire şi adevăratul centru drept situat în afara lumii, toate acestea înseamnă să consimţi la guvernarea necesităţii mecanice în domeniul materiei şi la libera alegere în centrul fiecărui suflet. Consimţirea acesta e iubire. Faţa ei îndreptată spre persoanele gînditoare e iubire faţă de aproape; faţa îndreptată către materie e iubire pentru ordinea lumii, ori, ceea ce înseamnă acelaşi lucru, iubire pentru frumuseţea lumii.

În Antichitate, iubirea pentru frumuseţea lumii ocupa un loc de seamă în gîndurile oamenilor şi învăluia întreaga viaţă într-o minunată poezie. Aşa au stat lucrurile la toate popoarele, în China, India, Grecia. Stoicismul grec, de care creştinismul prim era foarte apropiat, mai ales prin gîndirea sfîntului Ioan, era aproape exclusiv iubire pentru frumuseţea lumii. Cît despre Israel, anumite locuri din cartea lui Iov, din Isaia, din cărţile sapienţiale, cuprind o incomparabilă expresie a frumuseţii lumii.

Exemplul sfîntului Francisc arată ce loc poate ocupa frumuseţea lumii într-o gîndire creştină. Nu numai poemul său e poezie desăvîrşită; viaţa lui întreagă a fost poezie desăvîrşită în act, în acţiune. Alegerea amplasamentelor pentru recluziunile lui solitare ori pentru întemeierea mănăstirilor, de pildă, constituia în sine poezie de cea mai înaltă frumuseţe pusă în act. Rătăcirea, sărăcia erau, la el, poezie; s-a despuiat de veşminte pentru a fi în contact nemijlocit cu frumuseţea lumii...

Frumuseţea lumii nu e un atribut intrinsec al materiei. E un raport între lume şi sensibilitatea noastră, acea sensibilitate care ţine de structura corpului şi a sufletului nostru...

Frumuseţea lumii e colaborare a Înţelepciunii divine la creaţie. „Zeus a săvîrşit toate lucrurile" spune un vers orfic, „iar Bacchus le-a desăvîrşit". Desăvîrşirea înseamnă crearea frumuseţii. Dumnezeu a creat universul, iar Fiul său a creat pentru noi frumuseţea acestui univers. Frumuseţea lumii e surîsul de tandreţe al lui Christos ce ni se adresează prin intermediul materiei. El, Christos, e cel realmente prezent în frumuseţea universală. Iubirea de această frumuseţe decurge din Dumnezeu coborît în sufletul nostru şi se îndreaptă către Dumnezeu prezent în univers. Numai frumuseţea universală are această calitate. În afară de Dumnezeu doar universul întreg poate fi numit, în sensul deplin al termenului, frumos.

Frumuseţea e singura finalitate aici pe pămînt. Aşa cum a spus prea bine Kant, e o finalitate fără nici un fel de scop. Un lucru frumos nu conţine nici un alt fel de bine în afară de sine însuşi, în totalitatea sa, aşa cum ea ne apare. Ne îndreptăm spre el fără a şti ce să-i cerem. El ne oferă doar propria-i existenţă. Nu dorim altceva, avem ceea ce dorim, şi dorim totuşi în continuare. Dar nu ştim ce. Am voi să străbatem dincolo de fumuseţe, dar ea nu e decît suprafaţă. E ca o oglindă ce reflectă doar propria noastră dorinţă a binelui. E un sfinx, o enigmă, un mister ce ne irită în mod dureros. Am vrea să ne hrănim cu ea, dar frumuseţea e doar obiect al privirii, nu se iveşte decît la o anumită distanţă. Marea durere a vieţii umane e că a privi şi a mînca sînt operaţiuni diferite. Doar dincolo de cer, în tărîmul locuit de Dumnezeu, ele sînt una. Poate că viciile, depravările, crimele sînt, aproape întotdeauna sau chiar totdeauna, în esenţa lor încercări de a mînca frumuseţea, a mînca ceea ce trebuie doar să priveşti. Eva a început. Dacă ea a pierdut neamul omenesc mîncînd un fruct, atitudinea inversă – a privi un fruct fără a-l mînca – trebuie să fie atitudinea salvatoare. „Doi tovarăşi înaripaţi", spune o Upanişadă, „două păsări stau pe aceeaşi ramură a copacului. Una mănîncă din fructe, cealaltă le priveşte." Sînt cele două părţi ale sufletului nostru.

Tocmai fiindcă frumuseţea nu conţine nici o finalitate, ea constituie aici pe pămînt unica finalitate. Pentru că aici pe pămînt nu există finalităţi. Toate aceste lucruri pe care le luăm drept scopuri sînt doar mijloace. Iată un adevăr evident. Banii sînt un mijloc de a cumpăra, puterea un mijloc de a comanda. La fel stau lucrurile, mai mult ori mai puţin vizibil, cu tot ceea ce numim bunuri.

Frumuseţea singură nu e mijloc pentru altceva. Ea singură e bună în sine, fără însă ca noi să găsim în ea vreun bun. Ea pare să fie, în sine, o făgăduinţă, iar nu un bun. Dar nu se dă decît pe sine, nu dă niciodată un altceva.

* * *

Arta e o încercare de a transpune într-o cantitate finită de materie modelată de om o imagine a frumuseţii infinite, frumuseţea universului întreg. Dacă încercarea reuşeşte, această porţiune de materie nu trebuie să ascundă universul, ci, dimpotrivă, să reveleze în jurul ei realitatea universului. Operele de artă care nu sînt reflexe pure şi drepte ale frumuseţii lumii, care nu sînt breşe deschise către această frumuseţe nu pot fi numite propriu-zis frumoase; nu sînt opere de prim ordin; autorii lor pot avea mult talent, dar nu în mod autentic geniu. Orice artist veritabil a avut un contact real, direct, nemijlocit cu frumuseţea lumii, acel contact care echivalează cu un sacrament. Dumnezeu e cel ce inspiră orice operă de artă de prim ordin, oricît de profan ar fi subiectul ei; nu el le-a inspirat pe toate celelalte...

Ştiinţa are drept obiect studiul şi reconstruirea teoretică a ordinii lumii. Ordinea lumii în raport cu structura mentală, psihică şi corporală a omului... Reconstruim noi înşine ordinea lumii în imagine, pornind de la date limitate, numărabile, riguros definite. Între aceşti termeni abstracţi, cei cu care putem noi lucra, stabilim legături prin conceperea unor raporturi. Putem astfel contempla într-o imagine – imagine a cărei existenţă atîrnă de actul atenţiei noastre – putem contempla necesitatea, substanţa însăşi a universului, care nu ne devine însă manifestă ca atare decît prin intermediul loviturilor ei.

Contemplaţia nu e posibilă fără o oarecare iubire. A contempla această imagine a ordinii lumii constituie un anume contact cu frumuseţea lumii. Frumuseţea lumii înseamnă ordine a lumii iubită.

(extrase din vol. Attente de Dieu, *Fayard, 1966, cap. „Formes de l'Amour implicite de Dieu")*

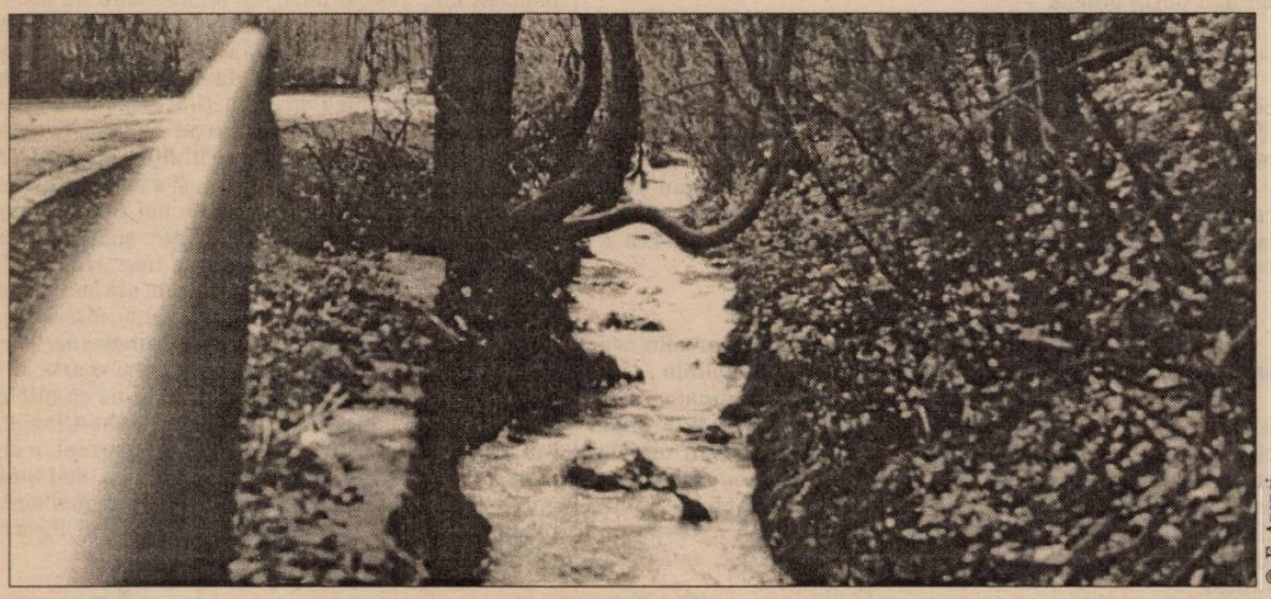

© F. Apopei

REVISTA *ARCHAEUS* – O ÎNTREPRINDERE TEMEINICĂ

În 1997, trei tineri deja eruditi au înfiinţat *Archaeus*, publicaţie dedicată studiilor de istoria religiilor, editată de Asociaţia *Archaeus* cu sprijinul Fundaţiei pentru o Societate deschisă. În cele patru fascicole apărute pînă acum, Andrei Timotin, Eugen Ciurtin şi Bogdan Tătaru-Cazaban îşi publică foarte solidele, meticuloasele, larg documentatele cercetări. Ele acoperă, în mod remarcabil, spaţii şi probleme surprinzător de diverse: de la tradiţia vedică şi budistă („Note asupra integrării morţii în vedism şi buddhism" – E. Ciurtin, an III, 1999, fasc. 2), la „Cartografii ale oportunităţii" (E. Ciurtin) şi „Problema demonologiei" (A. Timotin) în Antichitatea greacă (an I, 1997, fasc. 1), la structura simbolică a labirintului în Evul Mediu occidental (Bogdan Tătaru-Cazaban, „Exilul medieval al labirintului. Ipoteze hermeneutice", an. I, fasc. 1) şi pînă la „Tradiţia epică sud-est europeană" (A. Ciurtin, an II, 1999, fasc. 2). Li se adaugă contribuţia mentorului lor, profesorul Dan Sluşanschi, din acelaşi număr *(„Gathas. Yasna* 29 şi 45. Traducere din avestică cu un comentariu curent"). Nu putem cita, evident, decît o parte din titluri – suficientă însă pentru a dovedi anvergura tematică şi geografică a cercetărilor. Ea ţine de programul însuşi al revistei. „Avînd în vedere multitudinea recentelor preocupări" legate de faptul religios, spun autorii în „Praemonitio ad lectorem" (an I, fasc. 1), „primatul istoriei religiilor se cuvine întreţinut prin intermediul unui discurs în care nu s-ar neglija integralitatea acestui fapt".

Cu admirabilă hărnicie, cu aplicaţie şi discernămînt, autorii apelează de fiecare dată la o vastă şi la zi bibliografie pentru a trasa configuraţia unei teme, înrudirile, aluviunile, metamorfozele ei de sens; în plus, cercetarea aceasta e fondată riguros pe indicarea textelor sursă, a răspîndirii şi a filiaţiilor lor. Asistăm la o întreprindere unde precauţia şi seriozitatea cu care savantul îşi inventariază izvoarele se îmbină cu efortul de a „mişca din loc" problema, avansînd cu sobrietate noi ipoteze de lucru sau oferind sistematizări care schimbă lumina asupra subiectului. Chiar punerea în pagină suscită respectul, *Archaeus* egalînd în această privinţă cele mai respectabile reviste de specialitate din domeniu: înalte subsoluri acumulează note sinuos elaborate şi profuziunea referinţelor bibliografice. Poate că există momente cînd, după o lungă şi anevoioasă demonstraţie, cititorul s-ar aştepta la o formulare pregnantă a rezultatului ei, pentru ca – odată rostit cu conciziune şi expresivitate – el să constituie o achiziţie bine stabilită şi să poată relansa atenţia pentru următoarea etapă a interpretării. Poate că asemenea „borne" ar structura mai vizibil mulţimea informaţiilor, bogăţia detaliilor, meandrele şi nuanţele discursului, iar traseul lui s-ar degaja cu ceva mai multă limpezime.

La remarcabila producţie proprie, autorii adaugă o muncă nu mai puţin remarcabilă de recenzare a publicaţiilor celor mai proaspete din domeniu. Secţiunile „Bibliographica", „Note bibliografice" şi „Chronicum" – ce ocupă mai bine de un sfert din volumul fiecărui fascicul – dovedesc cu cîtă siguranţă şi-au însuşit ei disciplina, exigenţele şi responsabilităţile comportamentului ştiinţific. Mulţimea şi calitatea textelor prezentate aici dovedesc iarăşi faptul că *Archaeus* şi creatorii lui au devenit deja parteneri apreciaţi în mediul internaţional al disciplinei. Prezentările din „Bibliographica" ori micile studii din „Chronicum" – care pornesc de la un volum nou apărut pentru a trasa situaţia actuală a unei probleme – sînt texte în care competenţa şi echilibrul judecăţilor, buna orientare în domeniu dau greutate observaţiilor critice ori sugestiilor de adaus bibliografic.

În sfîrşit, o a treia componentă a revistei, „Miscellanea", include, printre altele, un melancolic şi minuţios documentat text despre un pionier, nesprijinit în epocă şi aproape uitat, al studiilor orientale din România – Constantin Georgian – şi o meditaţie privind valorificarea moştenirii lăsate de M. Eliade („Mircea Eliade: posteritatea *Tratatului de istorie a religiilor"),* datorate lui E. Ciurtin.

Seriozitate şi anvergură a informaţiei, un foarte bun orizont al interpretărilor şi răbdătoarea lor construcţie – iată ce caracterizează revista *Archaeus* şi pe autorii ei. **(A. M.)**

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

glosar de tranziţie

Paralele

La fel ca în atîtea altele, şi în cazul paralelelor, tranziţia nu a făcut altceva decît să adauge unui termen foarte vechi o semnificaţie nouă. Pentru a izbuti acest altoi ea a recurs la un transfer: claustrate în geometrie şi în gimnastică – mai ales feminină – paralelele s-au trezit pe nepusă masă proiectate la început în pedagogie şi apoi prin ricoşeu în politică, pentru a ateriza pînă la urmă în filozofie. Purtătorii acestor deplasări succesive au fost manualele şcolare pentru învăţămîntul preuniversitar.

Pe timpuri, nu aşa demult, şi în acest domeniu domnea cea mai deplină rînduială. Armonia generală, întrupată în monolinearitate, adică în linia partidului, excludea liniile paralele de pretutindeni, deci şi din manualele şcolare. Monopolul general al liniei juste pătrundea în toate sferele de activitate sub forma unor monopoluri specializate. Ca atare, toţi şcolarii patriei beneficiau pentru fiecare disciplină de un singur manual care, unic fiind, era bineînţeles şi cel mai bun. Prin manualul unic, editura unică îl ajuta pe profesorul unic să-l educe pe copilul unic, viitorul om nou unic al societăţii somate să se năpustească spre comunism în zbor.

Vremea manualelor unice pare iremediabil apusă, iar despre manualele paralele, înainte de a şti cît sînt de folositoare, ştim cu certitudine două lucruri: că apariţia lor a dezlănţuit o asurzitoare gîlceavă naţională şi că disciplinele lor predilecte nu au fost matematica ori chimia, ci istoria şi limba română. La prima vedere, disputa se angaja în jurul personajelor: în ce ordine sînt înfăţişate, cît spaţiu i se consacră fiecăruia, cărora li se prezintă poza şi cărora nu, ce superlative sînt mobilizate pentru descrierea lor.

Ostilităţile au fost deschise de profesori din respectivele [illegible]ipline, care nu compuseseră manuale, dar le [illegible] au mii de metehne celor compuse de colegii lor. Înalţi dregători ai ministerului de resort, inspectori, ba chiar şi elevi şi-au făcut auzit glasul. Avanscena a fost invadată de starurile mass-media îndeosebi de infatigabilii talk-show-işti a căror competenţă renascentistă, împodobită sau nu cu bretele, îi supunea pe nefericiţii autori unor interogatorii din care nu puteau fi siguri că vor scăpa vii şi nevătămaţi. Dat fiind dramatismul acestor confruntări, Parlamentul, dînd deoparte plicticoasele proiecte de legi asupra bugetului, ori asupra fondului silvic, ori asupra reformei sistemului sanitar, a transformat cu promptitudine gîlceava de tarabă în gîlceavă de tribună.

Fără să se piardă în mărunte calcule politicianiste, aleşii poporului au scos la iveală sîmburele filozofic al cestiunii, cei mai inflamabili dintre ei punînd vitejeşte degetul pe rană: manualele paralele, demonstrau ei cu emoţie, reprezintă un viclean atentat împotriva miturilor naţionale fundamentale. De unde întrebarea: ce fel de cetăţeni vor deveni copiii tranziţiei dacă li se răpesc miturile care i-au călăuzit pe predecesorii lor spre atîtea înfăptuiri glorioase?

Neputînd fi nici arse în pieţele publice, nici interzise, manualelor paralele nu le rămîne decît să fie respinse de prezumtivii lor beneficiari.

Pavel CÎMPEANU

bazar

Bunica

Bunicii au încetat, demult, să desemneze doar membrii mai în vîrstă ai familiei. Vîrsta a atras după sine o serie de conotaţii tot mai abstracte: venerabilitate, respectabilitate, duioşie, bunătate, înţelepciune, înţelegere, răbdare, nostalgie, poezie... Lista evident, dechisă, poate fi aplicată, printre mulţi alţii, bunicilor lui Teodoreanu ori Şt. O. Iosif, aparent morocănosului bunic al lui Heidi, ori al Micului lord, fragilei bunici a Scufiţei roşii... În lumea poveştilor promoţionale, Bunica a devenit o marcă de ulei. De fapt untdelemn, ca să sune mai arhaic şi mai familiar. Chipul propriu-zis al Bunicii apărea, la început, doar pe etichetă: cu coc alb, ochelari pe vîrful nasului, bluză albă cu guler de dantelă, broşă cu camee la gît, cercei rotunzi în urechi, jachetă roşie şi furculiţa cu o bucăţică în ea în mînă. Bunica ideală, gata să-şi ajute şi îngrijească nepoţii. Gata să le ofere Protecţia pe care o au drept slogan majoritatea produselor domestice şi cosmetice, de la detergenţi la deodorante şi paste de dinţi. De pe etichete, chipul Bunicii a ajuns, mărit, pe autobuze. Sloganul uleiului a şocat prin ineditul unui cuvînt controversat: Sărutmîna – salut larg folosit mai ales în epoca de dinainte de '89,în cele mai inadecvate situaţii; amestec de respect şi linguşeală facilă, de mahala. De pe autobuze, Bunica a avansat pe micile ecrane. Mai întîi în banala postură de clip publicitar de durată regulamentară. În rolul Bunicii – cunoscuta actriţă Monica Ghiuţă. Imaginile anterioare ale Monicăi Ghiuţă, asociate diverselor ei roluri, nu se suprapuneau cu cea a Bunicii cuminţi, sfătoase şi pricepute. O Bunică decentă, discretă, care prezintă, în fiecare zi, pe postul Acasă, o reţetă la care e folosit untdelemnul. Treptat, Monica Ghiuţă a reuşit să creeze un personaj credibil. Pentru contextul în care e prezentat (postul Acasă, adresat doamnelor în general şi gospodinelor în particular) şi prin pigmentarea reţetelor propriu-zise cu un soi de sfaturi, amestec de nonşalanţă şi locuri comune fără a cădea în vulgaritate; dar suficient de pe înţelesul gospodinelor filozoafe, care nu numai că gătesc, dar şi trag concluzii, cu o demnă de admirat putere de generalizare, din ceea ce fac, pentru a le putea împărtăşi neiniţiaţilor. Bunica spune, la un moment dat, „Vai şi amar de familia care nu are-n casă cartofi"; foarte des afirmă că „trebuie să ai un ritm", pentru că „o gospodină este veşnic mînată de timp". Bunica ţi se adresează direct,intim şi firesc, la persoana a doua singular: „Iată, ţi-ai făcut datoria de gospodină foarte inspirată, foarte harnică şi fără să-ţi distrugi energia". Bunica te învaţă să inovezi, să ai grijă de bucătărie dar şi de tine, şi e înduioşător de implicată în bucatele ei: pulpele de pui sînt, în gura ei, „pulpiţe", cozile de ceapă – „codiţe", ouăle trebuie „bine, bine, bine bătute", şunca se taie „cubuleţe". Totul e idilic, de la bluzele viu colorate ale bunicii, la perdeluţele roşii dantelate din geamul bucătăriei ei, la vasele de Iena set complet şi la tefloanele îngrijite. Bunica nu se murdăreşte, nu uită,nu-şi ceartă nepoţii. E proaspătă şi neobosită, făcîndu-ne să uităm de cealaltă variantă de Bunică, gen Baba-Cloanţa sau Soacra cu trei nurori. Şi, cel mai important, e un personaj, ce deschide calea spre un alt tip, mai bine gîndit şi mai perfid de promoţie. Încercări mai sînt, precum Cocolino, Mr.Snacky, ori Bucătarul Knorr; dar nici una atît de perseverentă.

Iaromira POPOVICI

Texte în vîrstă de 13 ani

Nu cred că mi se va lua în nume de rău, drept o lăudăroşenie, ca un păcat de neiertat, plăcerea cuminte de a aniversa, prin scris şi manuscris, cei 13 ani de cînd, exact la sfîrşit de mai şi iunie 1987, publicam în „Tribuna" clujeană aceste „cronici de 5 secunde". La iudeocreştini, 13 ani e o vîrstă importantă şi frumoasă în destinul unui om. Cărţile au destinul lor (mai ales după ce le moare autorul). Cronichetele unuia încă în viaţă, de ce nu? E mai decent ca să-ţi publici jurnalul intim pînă nu dispari? Cît timp nu-mi public jurnalul, viaţa mea e în jurnale şi reviste. Hai, puţin curaj, dacă tot nu sînt în stare să-mi dau acea importanţă care m-ar scuti de scrupule şi stîngăcii în justificare.

Altfel: Hai, puţin curaj cînd îţi citeşti şpalturile – dacă ai ajuns în faza superioară de şpalt –

cînd îţi citeşti dactilograma – ceea ce nici asta nu e puţin lucru –

sau doar cînd reciteşti, seara, ce ai scris dimineaţa – clipă nu mai puţin dificilă –

hai, ia-ţi atunci puţin curaj şi puneţi la pick-up „Jupiter" sau „Praga" sau „Haffner"

sau, dacă ţi-e teamă de ele, fie şi două sonatine de Schubert pentru pian şi vioară,

hai, cu puţin curaj, cu puţină milă, cu puţină impertinenţă, cu puţină iluzie, cu puţină spaimă,

vezi ce rămîne din pagina ta, dacă rezistă, să-ţi spun ceva ce nu trebuie să te fericească peste măsură: un rînd, un cuvînt, un gînd trebuie să reziste, nestrivit de grandoarea şi bunătatea lor.

Altfel...

Malraux: Ce să-ţi povestesc pentru început? Încerc din nou să te îmblînzesc. Malraux a trecut cu curaj prin spitale

Psihiatrul lui – păstrînd taina „mizerabilei grămăjoare de secrete" care-i trezea oroare pacientului său – dezvăluie clipa cînd scriitorul părăseşte spitalul, înconjurat de infirmierele entuziasmate de acest om care se ferise de amor în tot ce a scris, socotind drept cele mai importante romane ale lumii „Robinson Crusoe", „Moby Dick" şi „Don Quijote", în toate trei amorul neavînd nici un rol, sau doar unul parodic, ca la Cervantes,

în sfîrşit, nu asta e problema, ci că una dintre ele, omagiindu-i atitudinea, a avut curajul să-şi încheie ideea mărturisindu-i regretul de a nu-i fi priceput cărţile.

De ce nu surîzi? Malraux a surîs *très gentiment* şi i-a spus că va încerca, *la prochaine fois,* să se facă mai bine înţeles.

Cu cît eşti mai curajos şi inteligent, ştii că dintr-un spital trebuie să ieşi *très gentiment* faţă de tot ce înseamnă semenul tău şi data viitoare.

Vorbe la bac: Margareta Sterian scrie că Slavici „avea o rară politeţe faţă de viaţă".

Canetti notează fulgerător că Isac Babel nu cunoştea cinismul, acest fapt datorîndu-se „concepţiei sale istovitoare" – exact cum îţi spun – despre literatură.

Cu Paul Georgescu închei fiecare discuţie urîndu-ne, oricînd, „la mulţi ani" şi putere de exagerare conştientă.

Un bătrîn antifascist, trecînd prin nu ştiu cîte lagăre, mi-a spus că, în cazul lui, curiozitatea s-a dovedit mai puternică decît disperarea.

Doctorul du Boulbon al lui Proust încerca să demonstreze unei paciente ipohondrice că „nici un om nu poate avea toate ţicnelile".

Sper să le ţin minte şi să ţi le repet cînd ne vom înghesui ţinîndu-ne de mînă, la trecerea bacului peste Stix.

Mă gîndesc că împlinind 13 ani, „cronicile astea de 5 secunde" s-ar putea să dureze 5 minute într-o istorie a clipei şi a clipului.

Radu COSAŞU

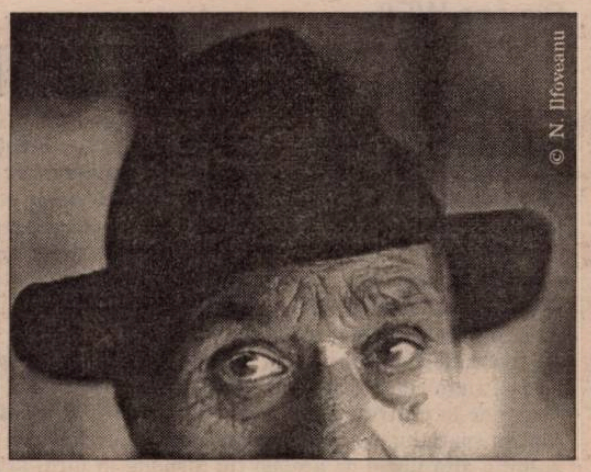

scrisoare din New Orleans

Potol

Să vă prezint nişte personaje. Pete Moss şi Ova Zumvalt, de fel din Minnesota şi, respectiv, New York, au venit în Louisiana pentru muzică. Asta se întîmpla în urmă cu vreo zece ani. Încă mai ies în oraş ca să asculte muzică, dar cel mai adesea merg la restaurante şi scriu cronici culinare pentru o revistuţă artizanală pe nume „Potol", pe care o publică, lună de lună, la Kinko's. Pete lucrează într-un birou de avocatură, făcînd nişte chestii pe care nici el nu le poate explica prea bine, căci nu e avocat şi ori de cîte ori crapă ceva în biroul acela, îl pun pe el şi să-l dreagă, şi să facă referatul despre stricăciuni. Ova a fost, preţ de şase luni, chelneriţă, apoi, pentru o săptămînă, modelul unui pictor, după care a început, fără nici o noimă, să se îngraşe. Acum urmează colegiul, ca să-şi ia diploma de profesoară. Îi plac copiii de nouă ani. Pete căpătase o mică moştenire, aproape consumată acum de multele mese la restaurant şi de revistuţă, dar nu au de gînd să plece nicăieri. Spune Pete: „Atîta timp cît va exista o bodegă nouă în care să poţi mînca, vom rămîne aici." Ova încuviinţează şi apoi se nelinişteşte de recolta de raci, în scădere, şi de secetă, care tare o uimeşte, căci mai tot statul zace sub ape. „Cum e posibil", se întreabă, „ca un stat colmatat de ape, care din avion arată ca nişte tăieţei plutind într-o strachină cu gumbo, să fie atît de secetos?" Bună întrebare. Citesc „Potol" în fiecare lună, căci îmi place limbajul ei. „Cînd străbaţi cu dinţii pané-ul învoalt al fileului de somn, cea mai dalbă frăgezime mozartiană îţi inundă gura". Cu o astfel de proză, unde în altă parte ar putea trăi?

Apoi mai este Pashmina Moonpie, cunoscută şi drept Carmina Burana, care la cei numai nouăsprezece ani ai ei a străbătut deja Statele Unite şi Europa, ca dansatoare exotică şi actriţă. Apare în producţii ale Madame Palmetto Amusement Company, un spectacol de varietăţi avangardist, şi mănîncă numai mîncare de-a moaca. Cel mai bun potol pe gratis îl capătă cînd e invitată la masă de către unul sau altul. Chestie care se întîmplă destul de des, aşa că nu numai că a colindat lumea, dar a şi mîncat în unele din cele mai bune restaurante. Cînd nu o invită nimeni, îşi face turul de „Happy Hours", pe care şi l-a organizat în aşa fel încît să-şi asigure un regim variat şi interesant. Poate compune un festin Happy Hour care să includă aperitive, salată, un fel principal şi desert, deşi coordonarea în timp a unui astfel de program poate fi destul de complexă. Uneori, în week-end, îşi face apariţia la praznicele vegetariene ale sectei Hare Krishna, care sînt gratis, e drept, dar la care trebuie să înghiţi şi muzica. Dacă este hămesită de-a dreptul şi nici unul din canalele obişnuite nu-i este la îndemînă, şterpeleşte vreun morcov sau vreo portocală de la A&P. Ambiţul ei este să nu aibă niciodată frigider şi nicicînd să nu gătească.

Anul trecut, Pashmina a dat lovitura. I-a întîlnit pe Pete şi Ova la un chef, iar aceştia au rugat-o să scrie pentru „Potol" contra haleală pe gratis. Aşa a devenit critic de restaurante şi i s-a oferit deja o slujbuliţă plătită (cît de cît, acolo) la un web-zine culinar. Reverendul Smooth este, cînd şi cînd, iubitul Pashminei, deşi, dacă e s-o spunem pe-a dreaptă, ea preferă fetele. Reverendul Smooth este un bucătar plin de tatuaje, care propovăduieşte în week-end-uri pe Canal Street. Pînă a-i cunoaşte pe Pashmina, Pete şi Ova, era un bucătar absolut banal. Dar acum este consumat de obsesia de a obţine cronici elogioase în „Potol". Bucătăreala lui a devenit atît de măiastră încît şi restaurantul absolut mediocru la care lucrează a început să capete un oarece renume. Cu toate acestea, cronicarii de la „Potol" sînt foarte zgîrciţi cu laudele. Odată, s-a certat la cuţite cu Pashmina pentru că ea folosise adjectivul „călîi" şi erau cît pe ce să se despartă de-a binelea.

Cei patru sînt mai tot timpul împreună, fiecare concentrat pe propriile-i obiective, dar uniţi în pasiunea lor comună. Cel mai frumos cvartet din statul nostru.

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
(traducere de Ioana AVĂDANI)

(Rubrică difuzată la *National Public Radio* şi publicată în *The Realist, Gambit Weekly, The Baltimore Sun* şi *Funny Tonus)*

din fanfare funerare

Poveşti cu tot felul de capre

În timp ce unii, destul de mulţi, (totuşi) muncesc, alţii nu muncesc. Aşa a fost întotdeauna şi niciodată nu va fi să fie altfel: unii au, domnilor, şi nu fac nimic ca să aibă, alţii se zbat cît e ziulica de mare şi tot nu au. Ehe, mulţi sînt dintre cei care se dedau în ţara noastră unor asemenea discuţii prin tramvai, pe tren: mai ales acolo veţi auzi anume oftaturi, secret animate de story-ul cu celebra capră a vecinului. E adevărat, pe de altă parte, că animalul cu pricina cutreiera (zic cunoscătorii) şi prin ograda domnului Temeşan, ori a doamnei Ioan Maria Vlas, preşedintele SOV Invest care ne-a părăsit precum *El fugitivo* – numele de blîndă melancolie al unui serial TV din copilăria mea, în care un domn fugea şi tot fugea, fără ca poliţia să-i poată dibui urma.

Să revenim la capră! O putem prea bine vedea cu ochii minţii cum trece pe uliţe cu pasul ei inconfundabil, uşor zănatic: aţi aflat, de bună seamă, că aceste animale au apucături dintre cele mai bizare. Bunăoară, în Ardealul copilăriei mele, adesea mi-a fost dat să aud cum se plîngea vecina bunicii mele cum că mortarul casei de la stradă îi este sistematic atacat de turma de capre care treceau spre imaş în fiecare dimineaţă; acestea obişnuiau, oameni buni, să se hrănească, imaginaţi-vă, dacă sînteţi în stare, cu mortarul doamnei Perianovics, nevasta sifonarului. Acu' despre capra cea bine întreţinută a domnilor înainte pomeniţi, care îşi duce traiul prin curţile cele bine pietruite cu dale în valoare de cel puţin 120 000 de lei metrul pătrat, ar fi multe de spus şi de analizat. Ea ar trebui să moară pe cale naturală, prin grija justiţiei.

În ce mă priveşte, mărturisesc că ştiu cîteva poveşti cu tot felul de capre; una dintre ele mi-a fost istorisită de un marinar bătrîn, care nu seamănă cu posacul căpitan Ahab din nemuritorul roman despre caşalotul Moby Dick, ci mai mult aducea el cu dom' căpitan Bilad, acela care i s-a arătat lui Ismael ca unul foarte strîns la pungă. Şi cum vă spun, marinarul respectiv mi-a povestit cum i-a fost dat să ajungă cu pescadorul într-un port din Mauritania şi acolo, în pustietatea potopită de caniculă a cheiului, i-a fost dat să vadă o capră, singură rătăcind şi hrănindu-se cu hîrtiile din preajma unei bene de gunoi. Surata aceea mauritaneză are ea similitudini cu altă capră, aceea din orăşelul cutare din fascinanta Românie care, într-una din zile, s-a urcat în podul grajdului lui tanti Erji, vecina lui moş Ion Spicu. A venit vecina şi s-a plîns uriaşului moş, om ca de doi metri, voinic şi atoateştiutor: e de povestit că, în chiar momentul cînd tanti Erji se îndrepta spre banca de la stradă – unde moşu îşi ducea veacul înconjurat de pruncii care eram noi în acele vremuri, şi tocmai ne povestea că americanii au păşit pe Lună – chiar atunci a venit Erji tanti şi a rostit următoarele vorbe de pomină: „vină, baci Ioane, şi dă jos capra din pod". Mari rîsete s-au petrecut pe seama behăitoarei fiinţe care, odată urcată pe scară, nicidecum n-a mai avut îndemînarea să revină pe pămînt. E de arătat (în treacăt) că americanii reuşiseră, nu cu multă vreme, să revină printre semeni; capra lui Erji neni, nu.

Povestea merge înainte în felul următor: moşu Ion, cu ţigara *Naţionale* lipită de buză a urcat în pod, capra în spate a luat, scările cele pudrate cu praf şi pînze de păianjen le-a coborît şi lumii celei pestriţe din ogradă au redat-o în larma de înţeles a raţelor, a curcanului, a cîinelui Rex care din lanţ mult se agita şi polua fonic întreg acest tablou idilic. Ar mai fi de povestit că, în chiar momentul în care capra vecinei fu redată lumii terestre, apăru, învăluit într-o tristeţe vagă, înţelept scuturîndu-şi bărbiţa ca aceea a lui Titu Maiorescu, soţul caprei, adică ţapul. Şi nici n-a apucat el să se fiţiie îndeajuns printre noi că Erji-neni cu un leaţ i-a şi croit una peste spate. Nedreptate, numele tău, iată, răsare unde nici că te aştepţi: tăcerea cu care animalul şi-a îndurat cele de îndurat ne-a ilustrat pe loc cealaltă povestea, aceea a ţapului ispăşitor.

Daniel VIGHI

eveniment

Bookarest

Tîrgul de carte *Bookarest* este, indiscutabil, unul dintre cele mai importante evenimente culturale de la noi, care – s-a spus – poate sta alături de manifestările similare din Occident. Desigur, în cazul tîrgurilor occidentale e vorba de mai mulţi bani şi de-o parte şi de alta: şi în cazul organizatorilor/editorilor, pe de o parte, şi al publicului, pe de alta. Şi diferenţa aceasta este fundamentală – se vede, de altfel, şi cu ochiul liber. Dincolo de acest aspect, însă, Tîrgul de carte *Bookarest* a devenit de-a lungul timpului, aşa cum sînt şi omoloagele sale vestice, o serioasă instituţie culturală, în stare să impună o tradiţie. Fundaţia *Artexpo*, principalul organizator al tîrgului, are marele merit că a continuat această întreprindere, în ciuda faptului că, din punct de vedere financiar, este o proastă afacere.

La a opta ediţie, Tîrgul de carte *Bookarest* a devenit, iată, o manifestare culturală matură. Aceasta s-a putut observa şi din felul cum au înţeles editorii să participe la ea, realizînd, în cele din urmă, că un asemenea eveniment nu este (doar) un simplu pretext pentru a oferi publicului o librărie ceva mai completă. Lăudabil este faptul că, pe lîngă oferta propriu-zisă de carte, unii participanţi s-au prezentat cu standuri personalizate, cu un design plăcut (aşa cum au fost, de exemplu, standurile editurilor ALL sau Albatros), au ştiut să creeze evenimente culturale din lansările de carte şi din întîlnirea autorilor cu publicul (un astfel de eveniment a fost, indiscutabil, prezenţa lui Gellu Naum, venit cu ocazia lansării volumului *Copacul-animal urmat de Avantajul vertebrelor* – Editura Dacia), într-un cuvînt, au ambalat cartea pe care voiau s-o vîndă într-un spectacol cultural de bună calitate. La toate acestea s-a adăugat o serie de alte evenimente – cum a fost participarea editurilor din Marea Britanie ca invitate speciale anul acesta, gala Premiilor ASPRO, sau premiile AER – care au completat lista de momente de maxim interes cultural. Ca să nu mai vorbim că evenimente culturale erau înseşi apariţiile unor cărţi de excepţie – şi au fost destule şi din acestea. Numai că, în acest ultim caz, pentru a te bucura de evenimentul cultural, aveai nevoie şi de (ceva mai mulţi) bani. Şi, astfel stînd lucrurile, bucuriile promise se transformau mai degrabă în momente de frustrare. Frustrare îndulcită doar de speranţa că lucrurile pot fi reparate peste cîţiva ani, cînd preţul cărţilor de anul acesta va deveni, în fine, accesibil. **(C. P.-B.)**

trecerea prin reviste

Omul care aduce furtuna

Excepţional inteviul cu Gellu Naum din primele două numere ale *Ziarului de duminică* (salutăm, cu această ocazie, apariţia noii reviste care, avînd în vedere prestigioasele nume din caseta redacţională – Nicolae Manolescu, Bogdan Ghiu sau Ioan Es. Pop –, dar şi ceea ce şi-a propus încă de la primul număr, are toate şansele să devină un reper al publicisticii culturale). Iată o mostră edificatoare: „La vîrsta de patru ani am învăţat să citesc şi tot la patru ani am avut prima unire sexuală cu o fată. Nu mă laud cu acest lucru. Aveam nişte puteri serioase încă de la vîrsta aceea şi băieţii de pe stradă simţeau acest lucru şi mă ascultau. De pildă, îe plăcea nouă mult ideea de furtună. După primul război, subsemnatul inventase chiar şi un joc. Ne întîlneam la un colţ de stradă şi porneam de acolo urlînd «Vine furtuna, vine furtuna!». Şi, într-adevăr, în cîteva minute se adunau norii. Ştiam prea bine că în mine exista o legătură strînsă între cuvintele pe care le rosteam şi puterile de care am pomenit. Ceilalţi copii se speriau, începeau să plîngă, dar eu le spuneam: «Nu plîngeţi! N-o să înceapă ploaia pînă cînd nu ajungeţi acasă». Rămîneam acolo pînă cînd plecau toţi şi atunci o porneam şi eu. Nu mă grăbeam, dar în momentul în care închideam uşa după mine, începea şi ploaia: cu tunete, cu fulgere... Credeam sincer că eu provoc toate astea. Şi astăzi cred." (Nu prea întîlneşti astfel de lucruri în plicticoasele interviuri care abundă în presa noastră culturală!) Cele spuse de Gellu Naum în fragmentul de mai sus pot fi citite literal (şi nu ne îndoim că lucrurile se întîmplau chiar aşa), dar şi metaforic. Cuvintele poetului au provocat, într-adevăr, o adevărată furtună în literatura română. **(C. P.-B.)**

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

sindromuri

Sindromul colectivului

Folclorul organizaţional concentrează în formulări scurte şi penetrante atît cele mai reprezentative elemente de „înţelepciune a vieţii“ în contextul în care circula, cît şi cele mai persistente iluzii.

„Dacă vrei ca o treabă să nu fie făcută, înfiinţează un colectiv“ reprezintă unul din numeroasele componente ale folclorului organizaţional autohton, de care mi-am amintit parcurgînd documentul denumit „strategie de dezvoltare durabilă“, publicat anul trecut sub egida Guvernului României. La realizarea poliloghiei şi-au adus contribuţia, după cum putem observa din pagina de gardă, cîteva duzini de oameni politici, cîteva duzini de oameni de unanim recunoscută valoare intelectuală şi cîteva duzini de fii şi nepoţi ai acestora.

Cît de valoros este documentul se poate observa din subtitlul său: „Să producem mai mult cu mai puţine resurse“. Formularea este uluitoare din cel puţin două motive: mai întîi, fiindcă sugerează inventarea unui nou concept (dezvoltare durabilă) şi a unei întregi literaturi ştiinţifice şi culturi asociate lui, în condiţiile în care acesta se suprapune perfect peste unul deja în circulaţie – „eficienţă“; în al doilea rînd, fiindcă subtitlul nu doar că nu are nici o legătură cu titlul pe care încearcă să îl clarifice pentru cei mai puţin familiarizaţi cu problematica, ci fiindcă este *complet incompatibil* cu acesta.

De exemplu, modelul dezvoltării durabile presupune ca deseori să fie produse mai puţine, sau să nu fie produse deloc, substanţe sau bunuri de consum cu impact negativ asupra mediului (poluare sau deteriorarea stratului de ozon).

Nu mai puţin, modelul dezvoltării durabile presupune ca ţările „Nordului“ industrializat să reducă producţia şi consumul de resurse, pentru a permite creşterea acestora în ţările „Sudului“ în curs de dezvoltare.

În fine, modelul dezvoltării durabile presupune că uneori este preferabil consumul unui volum *mai mare de resurse regenerabile* pentru realizarea unui produs, decît a unui volum mai mic (... „mai puţine resurse“) de resurse neregenerabile.

Toate cele de mai sus ţin de ABC-ul conceptului de dezvoltare durabilă, adus în atenţia comunităţii internaţionale prin publicarea în 1987 a raportului *Our Common Future*, cunoscut de asemenea ca Raportul Brundtland, după numele premierului norvegian Gro Harlem Brundtland, care prezida lucrările comitetului sub egida căruia a fost realizat. Raportul a definit durabilitatea ca pe o rearanjare a resurselor tehnologice, ştiinţifice, de mediu, economice şi sociale de o asemenea manieră încît sistemul eterogen rezultat să poate fi menţinut într-o stare de echilibru.

Este de conceput ca un grup numeros de oameni de valoare să redacteze un document oficial de aproape o sută de pagini fără a avea nici cea mai mică idee despre ce scriu? În România, se pare că da.

Mai mult decît atît, se poate spune că lipsa abilităţilor de a comunica, a coopera şi a lua conducerea în situaţii de grup face ca cel mai adesea un „colectiv“, în cazul în care reuşeşte să ducă la capăt o misiune care i-a fost încredinţată sau pe care şi-a asumat-o, să procedeze astfel încît să ne amintească, într-o manieră originală, de una din remarcile lui Winston Churchill despre piloţii RAF: „Niciodată un număr mai mare de oameni de valoare nu a produs un rezultat atît de dezamăgitor“.

Petru LISIEVICI

DIN POFTELE STRĂZII

Strada bucureşteană, în majoritatea zonelor oraşului, e un amalgam de ispite facile şi oameni în mişcare gata să le cadă pradă. Foarte vizibile sînt cele culinare: s-au înmulţit, din nou, micile covrigării, patiserii, gogoşerii, berării... Un covrig, o gogoaşă sau un mic „la varice“ îmbină plăcerea mîncatului în oraş, în inima lucrurilor, cu satisfacţia unei cheltuieli minime. (I. P.)

Porumbelul cald

Vine o vreme cînd îţi dai seama că jumătate din instrucţiunile de bună creştere care te însoţesc prin viaţă sînt făcute să îţi adoarmă prietenii de plictiseală sau să te pregătească perfect pentru o lume care nu mai există. Şi atunci, molfăitul unui covrig pe stradă poate fi dovada indubitabilă că cel puţin tu exişti. E un act simbolic (şi corect din punct de vedere politic) de aderare la idealurile societăţii de consum sau pur şi simplu de astîmpărare a foamei.

Popcornul, hot-dogul, pizza şi piesele de rezistenţă ale fast-food-ului (cum ar fi hamburgerii, cheeseburgerii ori plăcintele McDonald's) au în comun criteriul atenţiei distributive şi al vitezei de manipulare. Se pot consuma la fel de bine pe stradă, la birou sau în faţa televizorului, ceea ce le încadrează într-o categorie nouă, complet ruptă de tîrgul tradiţional, unde determinantă era absenţa spaţiului consacrat mesei. Această categorie, pe care aş numi-o postindustrială, se ordonează după o nouă absenţă, a timpului, şi cultivă simultaneitatea. Mănînci în timp ce citeşti, în timp ce asculţi, în timp ce te uiţi, în timp ce faci altceva şi, uneori, chiar în timp ce vorbeşti. Sau mănînci în vreme ce stai în picioare la o masă, nu pentru că n-ai avea spaţiu, ci pentru că n-ai timp. Dacă, însă, mănînci pe stradă şi o faci de plăcere, atunci fie te situezi în afara sistemului şi a condiţionărilor lui, fie eşti un produs perfect al acestuia. În orice caz, mănînci pe stradă. Şi dintr-o dată ai revelaţia că nu tu ai inventat chestia asta, că a existat înaintea ta şi s-a organizat în propriile instituţii, în propriul comerţ de sine stătător, cu gogoşeriile, plăcintăriile, cu buticurile şi grătarele sale în aer liber, cu fum gros şi arome grele de ritual profan în care tu oficiezi ceva, habar n-ai ce.

„În vechime şi în societăţile primitive şi tradiţionale – ne explică dna Irina Nicolau, etnolog la Muzeul Ţăranului Român – mîncatul împreună avea funcţia de a reface grupul, atît în cotidian, cît şi în sărbătoare. În sărbătoare, cu atît mai mult cu cît se miza pe alimentul ritual, foarte încărcat simbolic. Fireşte, oamenii mîncau şi în afara meselor, dar în mod natural (de exemplu, vedeau mure, le culegeau şi le mîncau pe loc). E vorba aici de un aliment al hazardului.

O dată cu apariţia oraşului, modelele ţărăneşti se perpetuează, dar, în acelaşi timp, se creează şi altele noi. Specific oraşului este locuitorul pasager, străinul, pentru care se construiesc hanuri. Străinul, împreună cu sărăntocii oraşului sînt cei care mănîncă pe stradă şi ei sînt destinatarii celor dintîi produse de alimentaţie stradală.

Pentru primul model cultural, a mînca înseamnă a sta la masă, pentru că tipul acesta de consum, care are rolul de a reuni, reclamă un model special. Chiar şi nomazii puneau pe jos un şervet pentru a lua masa. Mîncatul ajunge un act de cultură şi este asociat unui mobilier. Însă cel de-al doilea model cultural – mîncatul pe stradă – devine o ispită şi pentru orăşeanul sedentar, în special pentru copii şi pentru pofticioşi. Ei îl adoptă şi prima reacţie a aristocraţiei şi a burgheziei înalte este aceea de respingere. Unul dintre motive ar fi stilul vestimentar elegant (mănuşi şi alte accesorii) care pur şi simplu nu permite mîncatul pe stradă.

Alimentaţia de tîrg – cu turtă dulce, bomboane, porumb fiert («porumbelul cald» care «arde, frige, n-are gură ca să strige»), cu castane calde pe jar, cu bragă, limonadă, halviţe, halvale, acadele, plăcinte, covrigi, salep – se află la originea a ceea ce mîncăm noi astăzi, pe stradă. Adică un fel de aliment stereotipat, superambalat şi insuficient de ispititor. Un mic bastard.“

Nu ştiu de ce, mîncatul pe stradă e şi vesel şi trist. Probabil că a mînca e fie un act de deplină singurătate, fie de grup. Şi asta din cauza sentimentului irepresibil de vinovăţie pentru faptul că merdeneaua din care înfuleci cu poftă în mijlocul unor străini pasageri nu poate fi împărţită. Apoi mai e clefăitul onomatopeic murmurat în loc de salut cunoscuţilor pe care se întîmplă să-i întîlneşti şi masticaţia însăşi (estetică sau nu), dar sigur instinctuală. Mîncatul ca ritual înseamnă într-adevăr, un act de comuniune menit să apropie oamenii, dar masticaţia singură e un gest intim, deloc social – îmi zic hotărît şi mă duc acasă.

Alice POPESCU

Zece mititei arşi

Să fi tot fost o zi dintr-aceea cu vîntul încremenit în loc, cu asfaltul expirînd ceva fierbinte şi înăbuşitor, cu pisici pîndind vrăbii prin locuri umbroase. Şi ziua aceasta, o dată existînd, se va umple într-o părticică a ei cu tarabe şi pieţari, cu lume şi sticle de bere, cu mici sfîrîind pe grătar şi mici pe cartoane. Omul dă micul prin muştar, îl duce la gură, muşcă, mestecă, se opreşte, priveşte mirat şi zice: „cum adică, dom'le? De foame, de ce dracu' să mănînc?“. Priveşte înspre mine cu mînie. Micul muşcat este dat iar prin muştar, îndelung şi fără grabă, gura se deschide, micul dispare. Ceilalţi trei de pe carton au aceeaşi soartă. Ca o amintire a ceea ce a fost, o pată mică şi galbenă de muştar se încăpăţînează să rămînă în mustaţa mîncătorului de mici. Cartonul cade pe asfalt.

Şi minutele trec, cinci, şi un alt om, cu plase şi fără mustaţă, scoate zece mii de lei şi primeşte trei mititei. Cu muştar, cu pîine, pe carton. „Lasă-mă, omule-n pace! N-am chef d-astea. Nu mai poate nimeni să mănînce liniştit că tăbărîţi pe el şi-i vă uitaţi în gură! Păi ce hal de treabă-i asta?“ Micii au fost mîncaţi, cartonul cade pe un maldăr de cartoane, omul îşi aprinde o ţigară.

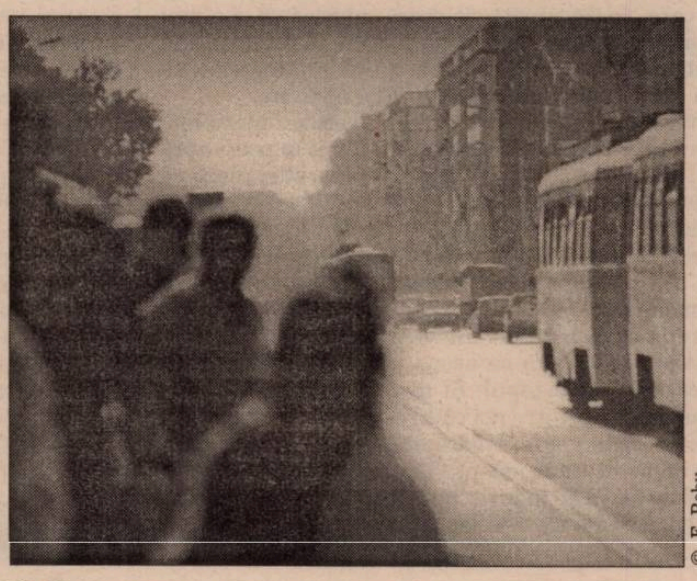

© F. Bobu

Şi iar, timpul trece, bătrînul îşi cumpără o bere, îşi ia şi doi mititei. „Mie îmi place aici în piaţă. Vezi lumea, îţi iei o bere, îţi iei un mic... Acasă tot n-am ce face. Io nu-s ca ăştia grăbiţi să plec cu micu-n mînă pe stradă. N-ai plăcere aşa. Micii se mănîncă cel mai bine în piaţă, îi fac buni ăştia, îţi iei o d-asta, mai îţi iei una, mai te uiţi... Aşa-i frumos.“

De la taraba cu casete s-a pornit să zbiere muzica. Suzana şi Roxana i-au furat artistului o chestie. El le pîrăşte pe fete mamei. Şi zice că nu se mai joacă. „I-auzi ce zice ăsta, bre, nea Titi... Suzana şi Roxana...“ Fredonează, mestecă, pare fericit. Nea Titi zîmbeşte şi el plin de înţelesuri. Pe cartonaş, îngrămădiţi unul într-altul, pe două etaje, odihnesc zece mititei. Puţin cam arşi, negri. Nea Titi, îndestulat, gîlgîind din bere, zice: „mănînc c-aşa-mi place. Da' mănînc şi că-s grăbit. Ce s-o mai întorc, e alta chestia, adică, cum să zic, e o treabă şi asta, să stai în picioare să dai micu' prin muştar şi să iei o gură de bere. Parcă te mai linişteşti şi se duce mai bine în tine. Nu zic, dacă aş avea bani de restaurant aş sta p-acolo, da' aş mînca altceva – o ciorbică, o fripturică... Micu' nu merge aşa, cu şervet la gît, cu cuţit şi furculiţă. Are şi el o treabă a lui, nu ştiu, românească, un grătar, la iarbă verde, în piaţă, cu oamenii...“ „Aşa e... Io de exemplu, nu mănînc acu' că-s grăbit. Că dacă eram grăbit, băgam micii-n gură în cinci secunde, dădeam gata berea din trei gîturi şi gata, mă căram, adică nu, plecam. Da' aşa, uite, mă văd cu nea Titi, mai luăm o bere, mai vorbim de una de alta, ne bucurăm şi noi că e cald, ca tot omu'.“ Au chef de vorbă. Comparaţia între mititel şi gogoaşă nu-şi are nici un sens. „Nu-i tot aia. Ce e o gogoaşă?! O cocă cu zahăr acolo, poţi s-o mănînci şi cînd alergi. Micu' cere bere, berea cere vorbă, ehe...“

Ca doi înţelepţi, bucurîndu-se de căldura clocită, nea Titi şi prietenul său rămîn să vorbească, să rîdă, să filozofeze. Bătrînul a plecat. În piaţă ninge liniştit. Cu funigei.

Matei FLORIAN

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

cunosc...

Cîrciuma 4: „Drojderia Vărsător“, din strada Viesparilor

Locuiesc pe aici, dar nu mai e. A rămas doar firma şi în curte un cîine.

Şi cum face cîinele?

E lup, ca cîinele. Ham-ham.

Cîinele e al proprietarului?

Parcă. Eu ştiu că se plimba un cîine printre noi, dar nu ştiu dacă o fi frate, sau fiu.

Şi ce beaţi cînd trecea cîinele?

Eu? Lichior. Eftin.

Sînteţi om, nu trebuie să vă respectaţi?

Ba da, dar, uite, să nu se ştie, că nevasta nu vreau să afle... trei-patru mii nu se simt. Nu mă lasă.

Dar n-aţi scos-o şi pe ea la Drojderie?

Aş putea să vă spun că nu am fost.

Şi sînteţi fericit?

La Drojderie eram. Era zodia mea, dar n-a avut noroc.

Eugen ISTODOR

roluri

Cînd moderatorul tace mîlc

Există într-adevăr situaţii în care moderatorul, identificabil de cele mai multe ori cu aşa-zisul showman, cel mai guraliv, limbut, logoman dintre cei ce se perindă pe la posturile noastre de televiziune, este redus la tăcere, cu alte cuvinte, tace chitic, mîlc, rămîne cu gura căscată, interzis, perplex, siderat, cu ochii-n soare, sau cum i-o mai fi zicînd tăcerii aceleia de – Doamne păzeşte! – mormînt. Asta se petrece de obicei cînd, din comandamente superioare, din plictiseală ori comoditate, respectivul îşi aranjează invitarea a cel puţin doi inşi, diametral opuşi ca idei, păreri şi interese, care, pe parcursul disputei, se încing, se inflamează, uită de unde au pornit şi unde se află, se acuză reciproc, cu sau fără argumente, se sfîşie reciproc, îşi toarnă unul altuia lături în cap, stropind, fireşte, în toate părţile, calcă pe cadavre, inclusiv pe cadavrul în devenire al moderatorului, astfel încît acestuia din urmă nu-i rămîne decît să rîdă nervos ori să pastreze un zîmbet împietrit pe parcursul întregii emisiuni, reacţionînd ca un automat doar la anunţarea momentelor de publicitate.

Ceva de acest gen i s-a întîmplat într-una din seri domnului Dan Diaconescu la Tele 7abc, cînd, inspirat sau dimpotrivă, i-a invitat în aceeaşi emisiune pe domnii Traian Băsescu şi George Pădure, ambii, candidaţi la postul de primar general al Bucureştiului, ambii, reprezentanţi ai unor partide aflate în coaliţia de la guvernare. Deloc proşti şi deloc nepregătiţi, impulsivi, sanguini şi ahtiaţi de putere, cei doi l-au redus la deplină tăcere pe verbiosul moderator, pe care l-au lăsat într-o stare de încremenire, probabil satisfăcută şi, în orice caz, surîzătoare, ei aruncîndu-şi mingea – care devenea din ce în ce mai grea – dintr-un teren în altul, învinuindu-se reciproc de abuzuri, ilegalităţi, turpitudini, rapt, trădare, delaţiune, minciună, corupţie şi impostură, în hiperbole aproape rabelaisiene, în aşa fel încît, dacă ar fi să-i credem, ar trebui să se regăsească amîndoi nu într-un studio de televiziune, ci într-o celulă de puşcărie. Dan Diaconescu, vorbitorul cu cel mai mare număr de cuvinte pe secundă din toate televiziunile româneşti, părea, pe lîngă ei, un dulce copil, în curs de acomodare cu limbajul articulat. Explicaţia nu a întîrziat să se ivească: cei doi candidaţi la primăria unui oraş de cîmpie fuseseră marinari, unul căpitan de vas, celălalt ospătar pe un vapor, aşadar voiajori în serviciu comandat pe mările şi oceanele lumii. Doi bătrîni (vorba vine!) lupi de mare, acuzîndu-se unul pe altul de piraterie. Şi, între ei, un moderator mut ca un peşte. Tragicomică poveste!

Dumitru SOLOMON

CINE FACE PĂPUŞILE VÎLCENE CU OCHI ALUNECOŞI? AGERA MAMĂ A CONŞTIINŢEI COMUNITARE

● Sub o firmă portabilă, de carton, „Împletituri intelectuale – preţuri derizorii“, în Piaţa Dorobanţi se vînd papuci de papură, coşuri de nuiele, păpuşi din foi de porumb. Discuţie client-negustor: „Şi păpuşile cine le face?“ „Nevastă-mea. Ea şi cu nepoatele.“ „Dar tot ea e mai talentată, nu-i aşa?“ „S-au *talentat* (s.n.) şi ele, că sînt fete de la ţară, nu ca zăpăcitele astea din Bucureşti“. (**T. C.**)

● Aflăm de la Radio Actualităţi (emisiunea matinală din 5 iunie) că instrumentiştii Filarmonicii din Rîmnicu-Vîlcea au intrat în grevă japoneză, fiindcă municipalitatea, deşi le-a promis, nu le-a acordat cele două sute de milioane necesare pentru continuarea activităţii. După cîte se pare, această sumă va fi cheltuită de autorităţile locale pentru procurarea de noi ani-

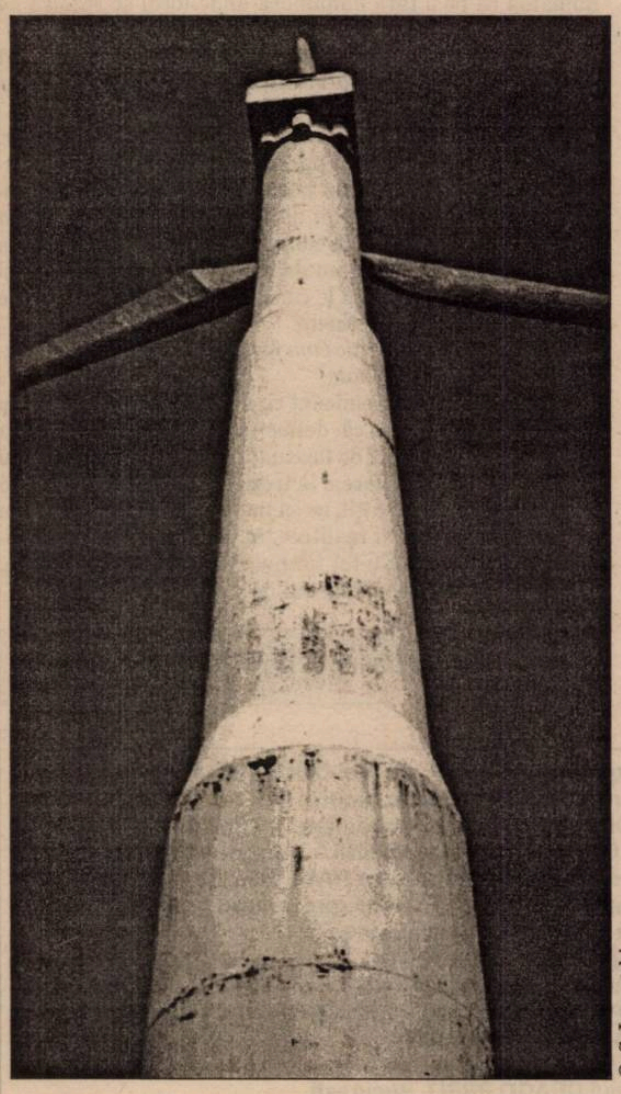

© S. Ivanoschi

Cu ochii-n 3,14

male pentru Grădina Zoologică. Dar dacă i-ar declara pe muzicienii vîlceni vietăţi pe cale de dispariţie, n-ar rezolva, dintr-un foc, cele două cheltuieli? (**T. C.**)

● O nouă filă în istoria *advertising*-ului românesc: trecînd prin Orăştie, am văzut un camion pe care era desenată o butelie de aragaz „antropomorfizată“ – graficianul îi desenase o fustiţă albă cu buline roşii, ochi alunecoşi şi buze senzuale. Şi zicea butelia-femeie: „Prinde-mă, sînt sigură şi sigilată...“. Românul s-a născut poet, dar vrea să devină *copywriter*. (**M. V.**)

● Din povestirile unei eleve de clasa a VII-a: „că eu atunci lipsisem de la şcoală vreo trei zile, fiindcă am fost bolnavă şi i-am dat telefon unei colege să-mi spună lecţiile din urmă. Şi, deodată, cînd colega mea îmi dicta temele, a intrat pe fir mama ei şi mi-a spus că astăzi orice informaţie se plăteşte. Şi mi-a închis telefonul“. Hazul povestirii creşte în clipa cînd aflăm că agera mamă, atît de bine orientată în economia de piaţă, provine dintr-o familie de foşti ştabi care pînă acum zece ani ne-au împuiat capul cu etica omului nou şi ajutorul tovărăşesc. (**T. C.**)

● Emoţionantă întoarcerea d-lui Adrian Copilu' Minune direct din Australia şi special pentru alegerile de duminica trecută. O fi fost vreo clauză de contract, o fi fost expirarea vizei, o fi vorba de conştiinţă comunitară... Ce mai contează? Important este că artistul s-a ales cu un cvasi-poster pe prima pagină *(Ev. zilei,* 5 iunie a.c.), pentru care oricare dintre candidaţi (la fel de copilăroşi şi de minunaţi) ar fi plătit serios. (**A. C.**)

ZVONURI DE CARTON ŞI VOTURI RĂCORITOARE

● „Localităţi puternic atacate de zvonuri“ – aşa s-a exprimat, în plină criză, preşedintele Băncii Comerciale Române, dînd zvonului dimensiunea calamităţilor naturale – secetă, grindină, filoxeră, inundaţii, invazii de lăcuste, ţînţari, gîndaci de Colorado. În România, pînă şi un preşedinte de bancă se poate exprima în metafore memorabile. Popor dotat, harnic şi talentat. (**R. C.**)

● Nu ştiu cîţi din oamenii care trăiesc în cutiile de carton din faţa Primăriei Capitalei au fost la vot în primul tur. Nu ştiu nici cîţi se vor duce să voteze în turul doi. Ce ar avea de ales? Băsescu probabil o să repare trotuarul pe care ei dorm de atîta timp, iar Oprescu o să îi interneze în spital la iarnă, cînd o să dea îngheţul. Cum ar putea acei oameni să-şi facă iluzii? (**C. M.**)

● La patru luni după ce în Austria s-a instalat un guvern cu o componentă extremistă de dreapta, scandalul, ca şi revolta, s-a normalizat. În pragul vacanţei, manifestaţiile de joi nu mai adună decît cîteva sute de protestatari, boicotul oamenilor de artă a devenit mult mai nuanţat. O prezenţă la Salzburg poate fi o răscruce într-o carieră, în timp ce participarea anonimilor la boicot îi menţine în anonimat. Pentru a călători liniştiţi prin Europa, „simplii“ cetăţeni ai Austriei îşi pot cumpăra prin Internet o copertă pentru paşaport pe care scrie: „Nu am votat pentru guvernul nostru“. (**M. B.**)

● Duminică, 4 iunie, aproape de miezul nopţii, la secţia de votare de la Liceul „Tonitza“ un urlet în noapte: „Vreau să votez!“. O maşină de Poliţie a rezolvat rapid problema. (**S. S.**)

● „Administratorul SC «Asiadonna Impex» SRL a achiziţionat, la data de 18 septembrie 1998, un număr de 65.359 acţiuni la purtător emise de SC «Industrial Import-Export» SA, la valoarea de 5000 lei pe acţiune (...) pe care le-a vîndut, în aceeaşi zi, Băncii Agricole la valoarea de 765.000 lei pe acţiune. Ambele operaţiuni nu au fost trecute în evidenţele contabile ale societăţii“ *(Naţional,* 3/4 iunie). O socoteală simplă ne arată că, în final, cîştigul său dintr-o singură zi s-a cifrat cam la vreo 50 de miliarde lei. Dacă am avea o colecţie de ziare de-acum doi ani, am putea să aflăm ce ştiri senzaţionale publica de prima pagină presa din acea zi. Probabil ne spunea că nişte aurolaci au jefuit un chioşc de răcoritoare, că la Cucuieţi o bătrînă s-a visat mireasă, iar Gigi din Pantelimon l-a bătut pe Nicu din Ferentari cu ouă clocite. Altfel, cum am putea fi bine informaţi? (**T. C.**)

AM PUS ŞTAMPILA (DACĂ NU ŞTIAŢI ŞI CHIAR DACĂ NU MAI ÎNŢELEGEŢI NIMIC) PE CEI MAI MULŢI

● Stînd de vorbă cu o ţărancă bătrînă, o babă cu basma, am întrebat-o cu cine a votat. „Ai, ai, ai – mi-a răspuns – păi, cu cine să votez, am pus ştampila pe toţi acolo, să nu se supere nici unul. Să fie toţi mulţumiţi.“ (**A. M.**)

● Dacă nu ştiaţi, aflaţi de la mine (cum am aflat şi eu, zilele trecute, uitîndu-mă la o emisiune de ştiri pe M6, din gura unui poliţist francez) că pot exista drumuri *accidentogene*. (**D. S.**)

● Aglomeraţie mare în metrou. Călători plictisiţi şi obosiţi. Intră în vagon un bătrînel îmbrăcat ponosit şi cu o grămadă de coşuri împletite, cu un aer nefiresc, parcă venit din altă lume. Stă liniştit în picioare, atent să nu deranjeze. Deodată, o doamnă în vîrstă se ridică de pe scaun şi, cu gesturi şi ticuri de veche profesoară, începe un dialog absurd: „Vai, ce interesante sînt! Dumneavoastră le faceţi?“ „Da.“ „Vai, ce mă bucur că se păstrează tradiţia. Dar de unde luaţi nuielele?“ pune doamna alte întrebări despre meşteşug, în timp ce omul se miră de entuziasmul orăşencei. „Şi aveţi pe cineva care vă continuă meşteşugul?“ „Nu.“ „Vai, ce păcat.“ Omul chiar că nu mai înţelege nimic. Ciudaţi bucureştenii ăştia, mai bine cumpărau un coş. (**C. G.**)

● Un nou obstacol în calea obţinerii vizelor, de data aceasta care ni se datorează: haitele de cîini comunitari tolerate pe lîngă consulate. Se poate face şi un top: cei mai răi – la consulatul Greciei; cei mai mulţi – la consulatul Germaniei etc. (**C. P.-B.**)

Drepturile realităţii

– convorbire cu Stelian TĂNASE –

Cum ne imaginam noi libertatea şi democraţia în decembrie '89? Libertatea cerea jertfa supremă „vom muri şi vom fi liberi", dar, în acelaşi timp, reprezentarea ei folosea şi repere modeste „de Crăciun ne-am luat raţia de libertate", raţia însemnînd, totuşi, doar o porţie de ceva, necesară pentru un timp determinat şi fixată după o anumită normă. Una din primele urgenţe după cîştigarea libertăţii era pedepsirea dictatorului. Printre soluţiile avansate de mulţime, a fost şi aceea de a-l obliga să locuiască la bloc, trăind exact ca orice român obişnuit: dîrdîind de frig, înfometat, fără apă caldă şi primind lumină numai cîteva ore pe zi. Într-un asemenea bloc de exterminare urma să locuiască probabil numai el, fiindcă, după căderea dictaturii, atari condiţii de viaţă nu mai erau de conceput. Tot în acele zile de decembrie s-au cerut alegeri libere şi democratice. După mai bine de un deceniu, o parte din cetăţenii cu drept de vot au boicotat alegerile locale, protestînd fiindcă au fost păgubiţi de F.N.I. În Capitală au pichetat sediul guvernului şi au străbătut apoi oraşul pînă la Cotroceni, cu un popas în Piaţa Universităţii – unde s-au confruntat cu forţele de ordine. În acest spaţiu familiar mai tuturor manifestaţiilor postdecembriste de protest, în ultimii zece ani au răsunat lozinci diferite: de la „păcat, păcat, de sîngele vărsat", „vrem să muncim, nu să cerşim" ş.a. pînă la recentul strigăt „nu votaţi cu hoţii", „statul mafiot". Deşi toată lumea e încredinţată că democraţia va salva România, formula aceasta optimistă şi uşor de scandat a rămas numai un slogan de presă sau de discurs parlamentar: de ce?

Vremea idealului, vremea cotidianului

Stimate domnule Stelian Tănase, cîte din idealurile din decembrie '89 credeţi că s-au dovedit a fi iluzii?

Revoluţia română a fost o explozie spontană a unor mulţimi înfometate şi exasperate de dictatură. O revoluţie are idealuri cînd este preparată de grupuri clandestine, de insurgenţi, de ideologi şi intră apoi în media, în cercuri de discuţii, în cluburi; aşa s-a desfăşurat scenariul revoluţiei franceze, şi, parţial, al celei engleze, în mod sigur aşa s-au petrecut lucrurile în cazul revoluţiei americane şi al revoluţiei ruse, din februarie 1917. La noi nu cred că am putea vorbi despre idealuri elaborate, de grupuri insurgente sau de nişte lideri de conştiinţă care „să mîne masele-n luptă". Să ne gîndim, de exemplu, la mişcarea disidentă din Polonia, mai ales la „Solidaritatea", care a propus idealuri, programe, valori. La noi a fost o izbucnire spontană, repet, în ultimele zile ale dominoului care cuprinsese atunci Europa Centrală şi de Est. Aş spune că noi am început să ne gîndim la „idealuri" după ce a căzut Ceauşescu.

Şi ce idealuri am nutrit atunci?

Mai curînd cred că am avut iluzii. De exemplu, eu în '90 eram sigur că în doi ani România va ajunge o ţară calmă, democratică şi stabilă, cu o economie în stare să ne ofere prosperitate în 4-5 ani. Cînd mă auzeau dînd termene atît de lungi, colegii şi prietenii mei mă considerau foarte pesimist. Editorialele pe care le semnam atunci în *22* sau articolele din *România liberă* păreau foarte „negre" şi bizare în raport cu entuziasmul celor din jurul meu. Pînă la sfîrşitul anului, ziceau ei, vin alegerile, noi cîştigăm, Iliescu dispare de pe scena politică, occidentul o să ne ofere ajutoare substanţiale, economia va începe să meargă şi lucrurile se vor aranja. Ne-am iluzionat cu toţii, ne-am înşelat cu toţii. Dezastrul lăsat de Ceauşescu a fost mult mai mare decît ne-am imaginat. Fiecare ştia ce se întîmplă pe parcela lui şi bănuia că acei din afara coşmarului său o duc mai bine.

Exact: nu sînt bani în cultură fiindcă se bagă în industrie, uzinele ar merge dar susţin agricultura, agricultura produce, dar totul se duce la export ş.a.m.d.

Propaganda lui Ceauşescu a făcut să pătrundă în mintea oamenilor idei foarte toxice: să ne fie permanent frică, ideea că nu putem face nimic, că sîntem la mîna puterii, a activistului, a funcţionarului, a miliţianului, că sîntem săraci şi toată lumea conspiră împotriva noastră, că ruşii şi americanii ne vor răul etc. Toată această mîzgă pe care o mai avem şi acuma pe creier a fost produsul diabolicei maşinării propagandistice – probabil singura care funcţiona foarte bine. Nu Securitatea a mers perfect, dovadă că Nicolae Ceauşescu a căzut, perfect a mers propaganda care şi-a îndeplinit misiunea pînă la capăt. Omul nou a existat şi există încă în milioane de exemplare. Am avut, în ultimii doi-trei ani, revelaţia existenţei sale durabile cînd am văzut şi actuala putere guvernînd cu foarte multe sechele ale vechilor guvernări, pe de o parte, şi, pe de altă parte, şi rezistenţa populaţiei care se opune la schimbări. Asta i-a făcut pe unii să spună că la noi revoluţia n-ar fi izbucnit dacă am fi avut un pic de salam în plus şi cîteva grade mai mult la calorifer. Eu asta n-o cred. Ceauşescu s-ar fi prăbuşit oricum, comunismul se prăbuşea oricum, faptul era inevitabil. Revoluţia din România, ca şi în celelalte state ale Europei a apărut atunci cînd toate posibilităţile de salvare ale comunismului se epuizaseră. Comunismul a încercat toate variantele, toate scenariile posibile ca să scape. N-a scăpat. Dar numărul generaţiilor sacrificate este copleşitor. Iar marea problemă e ce se întîmplă apoi, după căderea comunismului, cînd avem ruinele sub ochi.

Raporturile noastre cu democraţia

Am fost îndeobşte convinşi că democraţia o să rezolve totul şi se va instaura cu oarecare uşurinţă. Lucrurile nu stau cum ne-am imaginat. Credeţi că asta se întîmplă din cauză că democraţia noastră s-a vrut de la început una „originală"?

Nicăieri în lume democraţia nu se instalează simplu şi nu e acceptată uşor. Fiindcă ea este percepută mai ales ca un haos, iar oamenii nu suportă haosul, sînt puternic atraşi de lucrurile care se aliniază, de situaţiile previzibile. Dar costurile unei societăţi absolut disciplinate sînt uriaşe: sărăcie, frică, teroare. Aşa că oamenii acceptă haosul, pentru că preţuiesc, totuşi, libertatea, şi prind gustul curajului şi al prosperităţii. Devenind liberi, mobili, se agită, fiecare urmăreşte mai binele, nemaiavînd o slujbă fixă asigurată, trebuie să caute altă sursă de venit etc. Această perpetuă căutare a unei slujbe, a unei case, a unui loc mai bun, acest risc de a lua mereu decizii, produce tensiune şi nesiguranţă. Dar lumea vrea să fie sigură. Şi cînd ai o relaţie cu o femeie vrei să fii absolut sigur de ea şi ea de tine. Îţi cumperi o casă, vrei să ştii cît durează. Ai copii, vrei să fii sigur de viitorul lor: că nu ajung şomeri, că nu se îmbolnăvesc ş.a.m.d. Aşa că închipuiţi-vă ce se întîmplă, după 50 de ani, într-o societate care, deşi falimentară, obositoare, stresantă, era totuşi ordonată, în felul ei. Intrai într-un serviciu şi stăteai 30 de ani acolo, căpătai „vechime" – ceva care oferea siguranţă. Sînt milioane de oameni care, într-un birou sau într-o hală industrială, şi-au **imaginat** că muncesc. Dar, de fapt, într-atîţia ani de trudă, n-au avut cum să înveţe că munca este un efort prelungit pentru a-ţi asigura – sub presiunea asta democratică a haosului – existenţa, supravieţuirea, locul în lume. Această siguranţă faţă de haos se obţine printr-un efort prelungit, pentru care noi nu mai aveam educaţia necesară. În lumea în care am trăit atîtea decenii instinctele noastre au fost tocite, fiindcă aceea nu era o lume reală, unde valorile să se aşeze firesc. Cîteodată mă gîndesc că dacă aş lansa un manifest electoral – că tot nu candidez nicăieri! – aş pune acolo o replică a lui Ostap Bender: „a venit timpul să ne apucăm de un mod de viaţă burghez, adică de muncă".

Fiindcă aţi pomenit de manifeste electorale, v-aş întreba: consideraţi că la noi campaniile electorale au constituit un test de verificare a iluziilor pe care ni le-am făcut despre democraţie?

Mai degrabă le-aş considera nişte lecţii foarte bune pentru societatea românească. Noi privim scandalurile politice de azi cu o anumită mîhnire, cu iritare, cu exasperare chiar, dar, în felul lor, ele sînt o şcoală necesară. Toate împrejurările neplăcute în care corupţia iese la suprafaţă, prostia unor politicieni apare cu deplină evidenţă, managementul defectuos al unor instituţii iese la iveală – iar lucrurile astea se dezbat public – constituie, de fapt, nişte prilejuri foarte potrivite pentru crearea unei experienţe publice, pentru însuşirea unei culturi politice democratice, absolut necesare.

Ne întîlnim cu binele ieşit din rău, cum se spune?

Ne întîlnim cu o realitate căreia trebuie să-i facem faţă. Toate aceste mizerii dezvăluite de mass-media au şi un aspect pozitiv, iar pentru omul cel mai simplu reprezintă o şcoală, ca să înţeleagă cum se mişcă democraţia. Eu nu cred, spre exemplu, că în România democraţia va fi lineară, bazată pe un progres lent. Drumul democraţiei româneşti va fi mai degrabă unul în zigzag, nu continuitatea îl va caracteriza, mai degrabă fracturile. Nu exclud ca, la un moment dat, să apară şi un „salvator al naţiei", care să vrea să introducă un regim autoritar. Luînd în calcul, însă, elementele previzibile de pe scena politică acum nu ne putem aştepta la aşa ceva, deşi încercări vor fi. Ce s-a întîmplat cu FNI şi cu BCR reprezintă un atentat grav la instituţiile statului, fragile cum sînt. Nu-i neapărat nevoie de mineri şi de bîte sau de blocarea drumurilor ca să destabilizezi situaţia: se poate dărîma o ţară atacînd moneda, vezi cazul republicii de la Weimar, ucisă de inflaţie. Tipurile de sfidări, tipurile de provocări şi de agresiuni la care putem fi/vom fi supuşi sînt foarte diferite de cele cunoscute pînă acum.

Necesitatea sau fatalitatea trezirii

Domnule Stelian Tănase, care credeţi că ar fi iluziile de care ne-am vindecat în aceşti zece ani?

Nu ştiu dacă ne-am vindecat, dar cred că sîntem pe cale de vindecare. Cel puţin două iluzii-clişeu nu mai funcţionează automat. Iluzia egalitară nu mai are credit. După revoluţie oamenii au văzut că s-au creat mari inegalităţi. Vecinul cu care jucai table şi-a luat un Mercedes; succesul altuia e greu de suportat. Dar, tot după revoluţie, s-au creat şi şanse ca fiecare om să trăiască mai bine, mai liber, dacă este apt să o facă. Nu mai trăim într-o societate piramidală: fiecare poate arăta ce-i în stare să întreprindă şi să devină. O a doua iluzie ce nu mai are mare trecere este cea privitoare la existenţa obligatorie a conglomeratelor, a păturilor, a categoriilor. Acuma fiecare se simte tot mai puţin legat de context, de reţele, familiile au o putere mult mai mică, nu constrîngătoare ca înainte, instituţiile la fel: poţi să pleci cînd vrei, nu-i problemă, vechimea într-un loc nu mai e un atu: lumea, însă, e conservatoare deocamdată, nu se mişcă, nu profită de mobilitate.

Înainte, propaganda încerca să ne inducă ideea că liderul politic e un fel de superman. Nu credeţi că, în democraţie, el a devenit, prea repede, un personaj constestabil?

Noi punem în spatele politicienilor nişte raniţe care conţin speranţele noastre şi iluziile noastre de reuşită. Mulţi oameni din diaspora, de pildă, care l-au susţinut pe Emil Constantinescu, astăzi îl contestă şi-i face reproşuri. Ei şi-au imaginat că, o dată cu venirea lui la conducerea ţării, li se vor rezolva ca printr-o lovitură de baghetă toate problemele cu casele, recuperarea pămînturilor, moşteniri. Astea ţin de justiţie: or, ei credeau că Emil Constantinescu va da un ordin. Preşedintele putea să-i sprijine, dar nu putea rezolva lucrurile în modul în care visau ei. De fapt, mulţi dintre aceştia tot români au rămas, chit că trăiesc în străinătate de ani întregi; iar din SUA văd România ca pe o ţară bananieră unde totul se rezolvă de sus.

Cum aţi comenta întrebarea lui Vaclav Havel: „ce pot să fac dacă oamenii care au visat atîta s-au trezit?". Este ea întru totul aplicabilă şi nouă, acum?

Noi, acum, sîntem milioane de Alice în Ţara minunilor. Tot timpul ni se întîmplă miracole, întîlnim personaje extrem de pitoreşti, iar noua noastră stare este una de continuă iniţiere care nu ştim dacă va duce neapărat la un „happy end". Urmează să ne adaptăm la o lume în bună măsură impredictibilă, greu de anticipat, cu legi, norme, şi forme de relief pe care nu le cunoaştem, iar contactul cu ele ne provoacă uimire şi reţinere.

În vremuri de tranziţie cum privim trezirea: ca pe o necesitate sau ca pe o fatalitate?

Eu nu cred că oamenii sînt cu desăvîrşire treziţi în vreo epocă sau alta. Aş zice că, deliberat, refuză să se trezească şi fiecare cultivă un fel de fascinaţie, în jurul lui însuşi mai ales. Apelul pe care-l facem la trezire e, de fapt, ipocrit. Noi vrem să se trezească alţii, ca să ne vadă pe noi aşa cum am vrea să fim văzuţi. În realitate, în doze variabile, toţi cultivăm mistificarea. Cu tot timpul parcurs de la Revoluţie, procentul de automistificare şi de iluzii este uriaş.

Pagină realizată de Tita CHIPER

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: dilema@fcr.algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Cristian MUNTEANU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Olga MACHIN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

Anul VIII

nr. 383

16-22 iunie 2000

16 pagini 3000 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Cum vorbim despre patriotism

– vocea patriotului raționale –

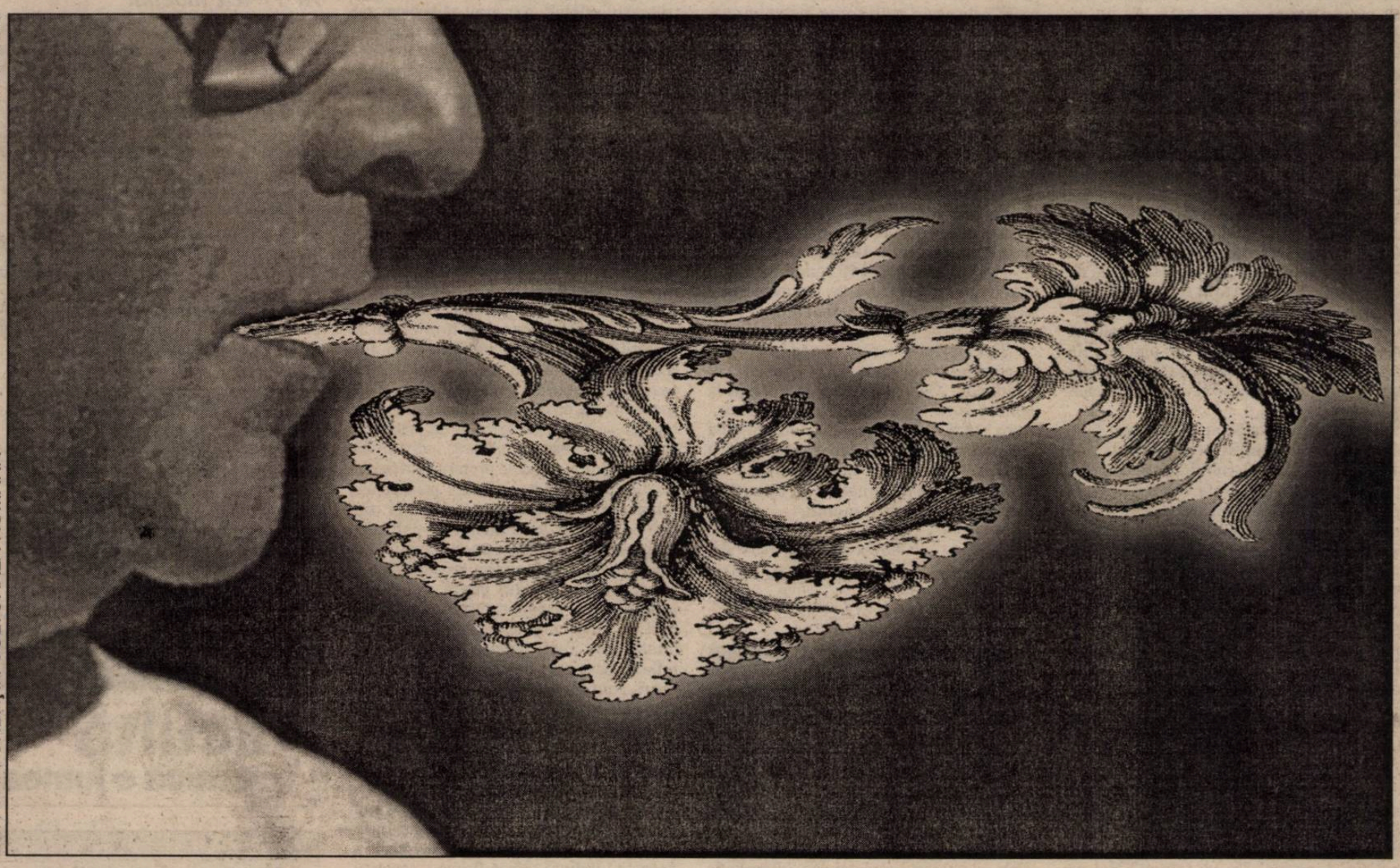

© D. Stanciu

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

În acest număr:

Florin ABRAHAM, Caius DOBRESCU, Mihai GĂLĂŢANU,
Lucian MÎNDRUŢĂ, Alexandru PALEOLOGU, Toader PALEOLOGU,
Simona POPESCU, Cristian PREDA, Răzvan RĂDULESCU

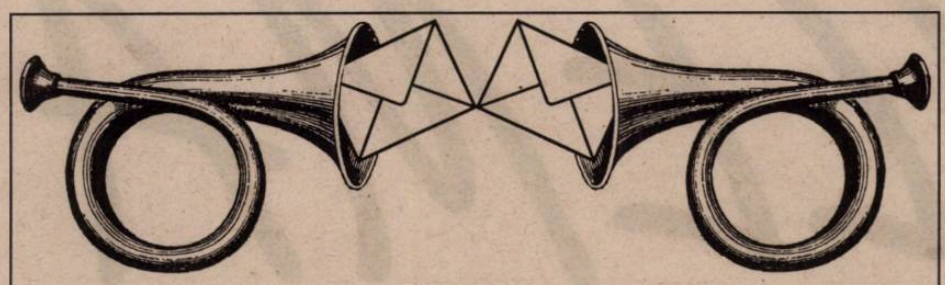

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 363: *„Democraţie locală“*

„Nu fug în Albania...“

Craiova văzută din car e cel mai frumos oraş din lume, susţinea Marin Sorescu. Nici din balconul meu n-arată prea rău. Parcă niciodată n-a fost o primăvară atît de frumoasă! Cred că nu peste multe zile îşi vor face apariţia (deasupra uzinei de locomotive şi a silozului cu iluzii de castel medieval) planoarele, pe cerul ăsta albastru, spre completare.

Vasile Bulucea a fost ales primar al Craiovei, în 1996, la un scor strîns. Poate nici nu ar fi cîştigat fără prezenţa cenaclului lui Adrian Păunescu, în Craioviţa Nouă (pata de culoare a oraşului nostru). După o seară de *mare cultură naţională* şi propagandă electorală, balanţa s-a înclinat înspre „tovarăşul“ Bulucea, reprezentant al PSM. Mărturisesc că am votat pentru contracandidatul actualului primar. Şi că s-a întîmplat să iau parte la concertul de sărbătorire a victoriei domniei sale, susţinut tot de cenaclul păunescian (n-am să roşesc acum pentru asta. Aş putea spune că voiam să ascult „Ulciorul“ lui Omar Khayyam, dar m-am prins în horă şi cu o mulţime de rromi care cîntau în gura mare *Doamne, ocroteşte-i pe români!)*. Încă de atunci, în sinea mea, i-am dorit primarului ales succes, căci alegerile fuseseră libere, aşa că în Albania nu am fugit, cum susţinea un reporter de televiziune că vor face mulţi craioveni.

În aceşti patru ani l-am văzut adesea pe primarul nostru, întotdeauna de la distanţă – fie la diferite manifestări, festivaluri organizate la noi, fie pe postul local de televiziune. Nu l-am văzut niciodată făcînd politică, în schimb mi-a părut un bun organizator, un om energic, mereu dispus să asculte şi să rezolve, dar şi „cel mai tare tip sexy care dansează *macarena*“ cum îl considera o liceeană intervievată cu nu mai ştiu ce prilej vesel.

Poate că lucrurile ar merge mai bine dacă şi la nivel central jocul politic ar ţine doar cît campania electorală, dacă oamenii politici nu s-ar mai certa seară de seară, pe ecranele televizoarelor. „Cultura îi uneşte pe oameni, politica îi separă“ – scria Eugène Ionesco. Eu nu zic să facem neapărat mai multă cultură (veţi spune că vreau prea mult), dar putem să facem mai mult sport. Sau turism. Plajă. Grădinărit. Să dansăm mai mult. Să ne jucăm. Să ne rugăm. Să ieşim la iarbă verde. La teatru. La jogging. Şi să facem politică doar aşa... o dată, la patru ani. Şi atunci, zîmbind.

Cornel Mihai UNGUREANU
Craiova

N. red.: Vorbiţi serios? Lăudaţi un primar pe care nu l-aţi votat...? Vreţi grădinărit şi dans toată ziua, iar politică doar din 4 în 4 ani...? Sînteţi incorect politic, domnule! Nu vă temeţi? Noi ne asumăm riscul de a vă publica şi de s-o întîmpla ceva, ne refugiem în operă, „la Operă unde nimeni nu ne descoperă“...

Nr. 365: *„A doua şansă“*

„Totul e cu putinţă...“!?

Odată cu sfîrşitul „regimului“, s-au dizolvat constrîngerile ideologice şi de ordin material ce determinau viaţa socială (din păcate, reuşeau să o determine şi pe cea individuală). Unii dintre români au reuşit să valorifice faptic oportunităţile create, atingînd (relativ) rapid standardul visat, de viaţă socială, culturală etc. Cei mai mulţi, însă, au avut doar şansa eliberării de sub semnul carenţelor de tot felul (începînd cu „ce se pune pe masă“). Mai cu seamă aceştia din urmă, care au rămas legaţi de aspectul de virtualitate al şansei, au gustat amărăciunea de a fi trădaţi / a trăda propriile aşteptări. Spectrul precarităţii bîntuie în continuare multe case sau instituţii, în timp ce situaţia care şi-au făcut-o cei „descurcăreţi“ ţine pentru ceilalţi de domeniul irealizabilului.

Dar iată că, în prea-generoasa ofertă a pieţei libere, se află astăzi, nici mai mult, nici mai puţin, decît aceeaşi şansă, aparent pierdută, de data asta sub forma bunului de (foarte) larg consum, purtînd eticheta Super Bingo PRO TV sau Tele Euro Bingo etc. Se *revelează*, se pare, un *dumnezeu* al Consumatorului care poate face ca *totul să fie cu putinţă* pentru cei ce îşi depun *credincioşi* modestul obol (cum altfel decît *cumpărînd* bilete de participare). *Transcendenţa* situaţiei celor „ajunşi“ este acum, prin *graţia* instanţei susamintite, accesibilă oricui, în virtutea simplei calităţi de consumator de televiziune. O transcendenţă perfect adecvată *mitului* posesiei care deţine un loc de cinste în imaginarul colectiv (şi particular).

Aceeaşi fascinaţie a lui *totul (ne) este cu putinţă* (nostalgie a libertăţii?) este speculată din plin şi în numeroasele clipuri publicitare construite pe structura: „Credeai că nu (mai) este posibil (să albeşti rufele, să cureţi petele cele mai dificile, să poţi vorbi de oriunde la telefon etc.)? – Noi facem să fie posibil (ţie îţi rămîne să fii un consumator fidel)!“. Să ne amintim şi de mesajul foarte explicit: „Dialog face *totul posibil!*“.

Sînt inevitabil tentat să văd în acestea un ecou falsificat (în cheie consumistă) al cuvintelor: „Cele ce sunt cu neputinţă la oameni sunt cu putinţă la Dumnezeu.“ *(Luca,* 18:27). Un ecou care, atunci cînd este sesizat, poate deveni iritant pentru ceea ce ar trebui să fie inteligenţa facultăţii noastre imaginative (în ultimă instanţă, o inteligenţă a inimii).

Radu SLOBODEANU
preparator, Facultatea de Fizică
Bucureşti

Nr. 381: *Articolul lui Carmen Pitulan, „Înainte eram orbi...“*

Şi libertatea se poate învăţa

Scrisoarea d-nei/d-rei Carmen Pitulan din *Dilema* nr. 381 (*„înainte eram orbi, acum suntem copii“*) a revelat o dilemă în care trăim cu toţii şi care explică, printre altele, şi succesul revistei dvs. (dincolo de calitatea articolelor şi a autorilor lor). Este vorba de două Românii care există în acelaşi timp, în acelaşi loc. Una dintre ele face subiectul scrisorii menţionate şi constituie sursa de inspiraţie a mass-media româneşti. Tocmai de aceea nu mă voi referi la această Românie care ne copleşeşte zi de zi, ne agresează şi ne face să ne gîndim tot mai mult la emigrare. Cauzele pe care autoarea le denunţă în scrisoarea d-sale nu numai că justifică această Românie nesuferită, dar exclud orice alternativă la aceasta. De aceea, consider că aceste cauze trebuie analizate cu atenţie împreună cu consecinţele lor logice, pentru a vedea dacă *cealaltă Românie* este o realitate paralelă sau o simplă utopie.

Ceea ce m-a determinat să-i replic d-nei/d-rei C. P. a fost faptul că aceasta a identificat aceeaşi cauză a stării de fapt din România ca şi mine (evident, este posibil să ne înşelăm amîndoi). Este vorba de *„frica de libertate“* (folosirea titlului celebrei cărţi a lui Erich Fromm nu este întîmplătoare). Împărtăşesc întru totul opinia autoarei că majorităţii românilor le este teamă să îşi asume libertatea cîştigată atît de dramatic în decembrie '89, dar circumstanţele anterioare justifică acest lucru. Absenţa libertăţii sub dictatura comunistă ne-a făcut pe toţi să o idealizăm ca pe orice fruct oprit. Astfel că nu aveam ochi decît pentru o faţă a sa: *eliminarea constrîngerilor*. Faptul că după '90 libertatea şi-a arătat brusc şi cealaltă faţă – *asumarea răspunderii individuale* – coroborat cu mediul paternalist-autoritar în care trăiserăm aproape o jumătate de veac, poate explica angoasa ce i-a cuprins pe mulţi dintre compatrioţii noştri. Situaţia acestora poate fi comparată cu cea a unui grup de copii duşi de mînă pînă la mijlocul străzii şi abandonaţi în plin trafic. Dacă mai adăugăm şi experienţele traumatizante avute apoi cu diverşi necunoscuţi care le-au promis că îi vor trece pe trotuarul celălalt, dar erau să îi bage sub roţile maşinilor, este de înţeles faptul că aceştia se uită tot mai des peste umăr la trotuarul desfundat şi împrejmuit cu sîrmă ghimpată de pe care fuseseră luaţi. Este adevărat că, odată cu destrămarea grupului, unii dintre copii au început să se descurce printre maşini, vînzînd ziare sau spălînd parbrize, foarte puţini reuşind chiar să ajungă pe trotuarul cu vitrine ispititoare. Însă cei mai mulţi au rămas izolaţi în mijlocul traficului, paralizaţi de spaimă, aşteptînd să fie luaţi de cineva de mînă pentru a fi duşi fie şi în ţarcul de unde plecaseră.

La nivel istoric, această situaţie nu este inedită. Orice creştere a nivelului libertăţii individuale în societate (mai ales cînd e obţinută brusc, prin revoluţie şi nu pe calea reformelor) provoacă astfel de angoase. Mulţi dintre cei eliberaţi pe neaşteptate se agaţă de orice şi de oricine le poate reduce responsibilitatea individuală. Acestea sînt perioadele propice pentru ideologiile paternaliste – fie ele politice sau religioase. De asemenea, acestea le conferă prozeliţilor lor o identitate palpabilă (naţională, profesională/socială sau religioasă) care să le asigure sentimentul de apartenenţă, pierdut odată cu deregimentarea din vechile structuri totalitare - partide unice, sindicate de masă, comunităţi-lagăr. Toate acestea sînt normale şi reflectă nevoia de solidaritate a oamenilor liberi. Numai că aceasta poate fi obţinută pe o cale mult mai benefică pentru societate decît reînregimentarea indivizilor în diferite structuri sectare sau partizane. Iar această cale – bine bătătorită în Occident – asigură în plus şi prosperitatea celor ce o urmează (cu condiţia să fie suficient de mulţi). Este vorba, cum aţi intuit probabil, despre **participarea civică**. Această tendinţă – încă firavă – constituie cealaltă faţă a României despre care pomeneam la început. Deşi este eclipsată de cealaltă Românie, ***România civică*** există şi ea este cauza pentru care mulţi români talentaţi nu au luat calea emigraţiei şi a întoarcerii unora (puţini, e drept) care şi-au făcut o situaţie materială de invidiat în Occident.

Despre această Românie aş fi dorit să îi vorbesc d-nei/d-rei C.P., fără să o contrazic în legătură cu realitatea descrisă de domnia-sa. Este adevărat că această Românie poate trece neobservată şi nu este la fel de spectaculoasă (datorită scandalurilor şi contrastelor amplificate de mass-media) ca şi cealaltă de care ne-am săturat cu toţii, dar ea există şi creşte de pe o zi pe alta.

(...) Această concluzie mi-a fost consolidată în cursul activităţii de evaluator de proiecte la Fondul Român de Dezvoltare Socială unde am constatat că toţi aplicanţii (fie comunităţi sărace, fie organizaţii neguvernamentale) sînt sprijiniţi de beneficiari, participarea acestora la conceperea şi derularea proiectelor fiind o condiţie *sine qua non* a tuturor finanţatorilor.

Iată, deci, că cealaltă Românie nu numai că este posibilă, dar există şi continuă să crească în tăcere, nemediatizată, iar libertatea, stimată d-nă/d-ră Pitulan, se poate învăţa, ca orice lucru bun pe lumea asta.

Nicolae CUŢĂ
B-dul Dacia, bl. 6, sc. 2, ap.19
Craiova

Despre *Dilema*

Al 11-lea îndemn

Vă mulţumesc pentru gestul de a publica „Decalogul“ meu în ultimul număr al revistei dvs. (Nr. 379: „...acum, la-ntors acasă“)

Abia acum mi-am dat seama că ar mai fi existat un „îndemn“, cel de al 11-lea, cu adevărată valoare terapeutică pentru cei întorşi acasă:

11) SCRIEŢI LA „DILEMA“!

Cu respect deosebit,

Mirel BĂNICĂ
Bucureşti

P.S.: Ştiaţi că revista dvs. reprezintă pentru unii dintre prietenii mei un ritual de vineri şi o formă de protest? Mută.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Sondaje de opinie**
- **Scrisul şi cititul**
- **Vieţi paralele**

La moartea unui „pretin“

A murit, de moarte bună, dictatorul sirian Hafez el-Assad, unul dintre cei mai buni foşti „pretini“ ai dictatorului român Nicolae Ceauşescu, mort, acesta, cu peste zece ani mai devreme, sub gloanţele unui pluton de execuţie, din ordinul unor foşti colaboratori apropiaţi. Dacă puterea izolează oricum, puterea absolută are ca revers singurătatea absolută.

Singurătatea, neîncrederea şi spaima. Nu e însă teama de vreo pedeapsă, omenească sau divină, fiindcă tirani pocăiţi nu există; dacă vreun dictator regretă vreodată ceva, regretă că nu a ucis ori nu a anihilat destul, că, totuşi, i-a scăpat ceva sau cineva; e frica de cei din jur, o frică devenită raţiune de a fi şi deopotrivă suportul unei implacabile logici de acţiune distructivă. Acel *extaz sordid*, ce i-ar însufleţi, după Cioran, pe însetaţii de putere, este mai degrabă un fel de beţie sumbră a nimicirii. De aceea, probabil, posteritatea dictatorilor, indiferent de natura sfîrşitului lor, nu este niciodată altfel decît zbuciumată, convulsivă, chiar sîngeroasă. Ca şi cum insuportabila duhoare a tiranilor în viaţă s-ar amplifica brusc şi macabru după dispariţia lor fizică, răspîndind pofta contagioasă şi criminală a distrugerii a tot şi a toate. O sămînţă ce rodeşte uneori cu zeci de ani întîrziere, fiindcă, poate, nu se înşeală cei care atribuie dispariţia imperiului sovietic lentei lucrări a otrăvurilor ieşite din cadavrul lui Stalin. Şi din cadavrele victimelor lui.

Nimic, aşadar, neaşteptat că regimul lui Hafez el-Assad, tiran consecvent doar în suspiciune şi ferocitate, ale cărui portrete şi statui acoperă întreg teritoriul sirian, a fost contestat de însuşi fratele dictatorului şi înainte chiar să fi început funeraliile decedatului dictator. Un frate aflat în exil de cincisprezece ani, dar care nu fusese îndepărtat pentru că ar fi fost un adept sau un practicant al democraţiei. Dimpotrivă.

Îngrijorarea comunităţii internaţionale pentru epoca post-Assad nu echivalează cîtuşi de puţin cu o recunoaştere indirectă a calităţilor şi a meritelor uneia dintre cele mai dure tiranii din a doua jumatate a secolului XX; traduce, de fapt, chiar fără o explicită exprimare, teama de efectele contaminării în masă cu viruşii dictatoriali. O maladie de care nici ţara fostului „pretin“ bucureştean al lui Hafez el-Assad nu a fost şi nu este ferită.

Mircea IORGULESCU

Surprize, surprize

Rezultatele alegerilor locale arată că vom avea o toamnă mai agitată decît ne arătau sondajele. De cîteva luni, PDSR se instalase confortabil peste pragul de 40%, singura necunoscută pentru alegerile generale era viitorul aliat la guvernare. Scorul din Bucureşti, unde Sorin Oprescu a confirmat sondajele, a purtat imaginaţia pedeseriştilor pe aripile triumfului. Dar după ce s-a terminat numărătoarea pe ţară, adunînd toate voturile pentru primari, consilii judeţene şi locale, vedem că PDSR a obţinut numai 25-26 la sută, mult sub cele patruzeci de procente din sondaje. Deşi în presă au apărut hărţi roşii ale României, din perpectiva aşteptărilor sale, se poate vorbi despre un surprinzător semi-eşec al PDSR.

O figură excelentă a făcut PD care, pe lîngă „locomotiva“ Traian Băsescu, şi-a mobilizat maşinăria politică şi a dublat din nou scorul pe care îl avea în sondaje, la fel ca în 1996.

O privire de ansamblu ne arată o fărîmiţare extremă a spectrului politic. Pe lîngă PDSR, se înşiră nu mai puţin de şase partide virtual parlamentare, aproximativ egale în marja de 6–10%, iar dacă UFD îşi menţine ritmul de creştere, este foarte posibil să treacă pragul de trei procente. În aceste condiţii, jocul alianţelor devine mult mai variat, s-ar putea să avem parte de surprize. Nu mai este atît de sigur că PDSR va ajunge la guvernare, aceste rezultate arată că ar avea nevoie de doi sau chiar trei aliaţi pentru o majoritate confortabilă în Parlament, ceea ce complică şi mai mult calculele.

Fără a exagera, se poate vorbi despre o restructurare a actualului sistem de partide. Din 1992 pînă acum politica românească a cunoscut un multipartidism relativ stabil care, practic, se comporta ca un sistem binar, în care cei doi poli erau constituiţi de PDSR şi CDR, fiecare dintre ele atrăgînd partidele apropiate ca orientare. La rîndul său, electoratul judeca în termeni binari, orientîndu-se antagonic în funcţie de PDSR şi CDR. Partidele care nu s-au supus acestei logici binare au avut de pierdut.

Acum, PDSR formează unicul pol politic. De cealaltă parte, alternativa care era CDR s-a prăbuşit. Sigla „CDR“ pe care au contat ţărăniştii nu a mai atras electoratul. Forţele centrifuge au cîştigat. Chiar dacă are mai puţin de un procent avans faţă de CDR, PNL a repurtat o victorie simbolică împotriva ţărăniştilor. La rîndul lor, PD şi ApR au devansat fostul colos care era CDR; procentele acestor două partide vor constitui principalul mecanism de reaşezare a spectrului politic.

Actuala destructurare va duce la o agitaţie nemaipomenită pe scena politică. Pînă în toamnă, partidele vor fi forţate să negocieze, să caute soluţii, pentru că instabilitatea perpetuă este de neconceput. Polul opus PDSR se va reface rapid pentru că aceasta este logica multipartidismului. Altfel, sistemul politic ar intra într-o criză profundă, iar marele risc este ca PDSR să devină un partid veşnic dominant care îşi va găsi mereu alţi aliaţi pentru a rămîne la guvernare. Spectrul unei democraţii care şchioapătă pluteşte deasupra României. Dar această perpectivă este puţin probabilă, PDSR nu mai are un procent confortabil, iar cei care au de pierdut sînt mult mai mulţi, tensiunea astfel acumulată în sistem s-ar putea întoarce la un moment dat chiar împotriva partidului dominant.

Oraşul interzis şi cezarismul de baltă

Aceeaşi logică binară ar putea aduce înfrîngerea lui Sorin Oprescu. N-ar fi exclus ca electoratul anti-pedeserist din Bucureşti să se mobilizeze mult mai puternic în al doilea tur şi să-l înfrîngă pe cel care a avut un procent aproape dublu faţă de cel al contracandidatului Traian Băsescu.

Pentru PDSR, Bucureştiul are o valoare de simbol, este oraşul interzis pe care nu l-a avut niciodată. Sorin Oprescu primar general ar readuce pe blazonul PDSR imaginea triumfului, uşor şifonată după cele doar douăzeci şi cinci de procente obţinute la nivel naţional.

Pentru a fi primar general, Traian Băsescu nu trebuie decît să beneficieze de voturile alegătorilor anti-pedeserişti de toate culorile: potenţialul său de creştere este imens. Victoria lui ar valida criza sistemului partinic, o victorie a candidatului unui partid mai mic într-un oraş în care votul politic între CDR şi PDSR are tradiţie.

Pe de altă parte, nu trebuie să uităm că PDSR are cele mai mari şanse că cîştige primăriile de sector, unde concurează cu CDR şi are un avantaj considerabil. Oricare ar fi rezultatul bătăliei pentru sectoare, primarul Traian Băsescu nu va avea de partea sa nici Consiliul general, nici primarii de sector, o situaţie cu care nici un alt primar al Bucureştiului de după 1989 nu s-a mai confruntat. Cunoscînd impulsivitatea şi deschiderea domnului Băsescu către comunicarea directă cu cetăţenii, în cazul unor conflicte previzibile cu subordonaţii săi la fel de aleşi ca şi el, este posibil să asistăm la manifestarea unui cezarism de Bucureşti în care liderul luptă cu eşaloanele inferioare şi face apel la cetăţeni.

Chiar dacă nu o să avem parte de un asemenea spectacol, oricum, ar fi un mandat cu peripeţii. Cu Băsescu nu poţi spune că te plictiseşti.

© L. Muntean

Cristian GHINEA

„Muncă şi viaţă“

Am fost invitat de curînd la o emisiune radio al cărei subiect gravita în jurul unei probleme formulate foarte tranşant: *echilibrul între viaţă şi muncă*. Formularea provenea de pe meleaguri occidentale şi avea o miză explicit militantă, de reechilibrare a acestui raport. După ilustrări „exotice“, din Suedia pînă în Japonia, a venit rîndul meu să comentez situaţia autohtonă: *Cum vede românul raportul dintre muncă şi viaţă?*

Trecînd peste formularea cu „Românul“, problema este una cît se poate de serioasă, la care cu mare plăcere aş vrea să aflu şi eu răspunsul. Pînă atunci, nu mă pot impiedica să cuget însă măcar puţin la „munca şi viaţa“ mea, care nu sînt decît un român printre alţii.

Mai întîi de toate, ca să vorbim de (re)echilibrarea muncii şi a vieţii, înseamnă că ele nu sînt doar distincte, ci şi concurente, cu mijloace şi scopuri opuse care, iată, trebuie împăcate într-un fel sau altul. Dar lucrurile nu au stat dintotdeauna şi nu stau pretutindeni astfel. Nu mai departe de gospodăria ţărănească de la noi, unde a funcţionat – şi într-o oarecare măsură mai funcţionează încă – un *ethos* al muncii greu de înţeles dacă o despărţim pe aceasta de ansamblul vieţii. Norma acestei vieţi era *rostul*, în care muncile şi sărbătorile se împleteau după „cele rînduite“, pentru a alcătui o „viaţă cu rost“. Si ca atare „nu avea rost“ nici să munceşti mai puţin, dar nici să munceşti mai mult, căci munca nu era atît un *mijloc* de trai, cît un *mod* de viaţă.

La despărţirea muncii de viaţă şi-au adus mulţi aportul, protestanţii fiind, de la Weber încoace, cei mai cunoscuţi contribuabili. Mijloc de trai, munca nu mai este creatoare de rost, ci producătoare de bunuri – cît mai multe şi care pot fi acumulate cît mai mult. Aşa stînd lucrurile, recuperarea vieţii se putea face pe două căi: fie a face din munca productivă însăşi menirea vieţii, în maniera „eticii protestante“, fie a te bucura de roadele muncii tale... după muncă. Aşa apare problema „omului muncii“ de pretutindeni: *şi eu cînd mai trăiesc?*

Nu ştiu alţi români cum sînt, dar eu cînd mă gîndesc la aceste probleme, îmi dau seama că am fost cam „ţăran“: mi-am găsit un *rost* în antropologie în aşa hal încît n-aş putea spune nici acum cînd munceam şi cînd trăiam. Drept care, precum gospodarul, *nu avea rost* să muncesc prea puţin, dar nici prea mult! Principala „performanţă“ a muncii mele era viaţa însăşi.

Lucrurile se schimbă însă cînd viaţa devine ea o performanţă şi se măsoară după nivelul acestei performanţe. Munca se rupe de viaţă şi, ca să aibă sens, se supune unor exigenţe de „maximizare a beneficiului“: te împlineşti prin produsele, cît mai „competitive“, ale acestei munci. De acum, ca să mai *fiu* antropolog, trebuie să *produc* antropologie.

Nu ştiu de partea cărei variante se află Binele. Ştiu însă, din proprie experienţă, că nu poţi să sugi, precum mielul blînd, la două oi. Or, dacă ar fi să încerc o generalizare pripită, cred că pe aici pe undeva s-ar înscrie „românul“ zilelor noastre: refuzul cam ţărănesc al unei munci „fără rost“, dublat de dorinţa oarecum capitalistă de „maximizare a beneficiilor“, ceva mai modestă la „oamenii de rînd“: *Nu vreau să mă fac ciocoi, da' nici să muncesc ca prostu'!* – zicea cineva.

Vintilă MIHĂILESCU

statul de drept

Duşmanii statului de drept (III)

Dacă prezenţa în cetate a celorlalţi doi duşmani ai statului de drept despre care am vorbit (nesimţirea şi minciuna) se leagă cumva şi de voinţă, în sensul că dacă vrei te poţi lepăda de nesimţire şi poţi spune numai adevărul, al treilea duşman, despre care vorbesc astăzi, este fatal. *Prostia* – acesta este inamicul la care mă voi referi acum, este cel puţin la fel de eficientă în minarea fundamentelor statului de drept ca şi nesimţirea sau minciuna. S-a scris mult despre prostie, s-au livrat definiţii spectaculoase şi seducătoare în ordine intelectuală, avem toţi o bogată experienţă în contactul cu prostia. De aceea, nu voi încerca să vorbesc despre prostie ca despre un concept (nu cred că sînt în stare să produc ceva nou pentru această abordare) şi nici ca despre un defect intelectual şi, în cele din urmă, sufletesc (alţii au făcut pe larg acest lucru). Mă interesează prostia ca piedică serioasă în dezvoltarea statului de drept. Şi, din această perspectivă, cred că trei sînt efectele patologice ale prostiei.

Primul este *inhibiţia*. Prostul, pus să aplice regulile specifice statului de drept, le blochează. Prostul, care este fundamental un inadecvat, găseşte probleme acolo unde nu sînt şi creează probleme acolo unde nu ar trebui să fie. Prezenţa prostului în structurile statului de drept este artificială şi indezirabilă; statul de drept este o construcţie flexibilă, coerentă logic, în care regula se armonizează cu excepţia şi în care totul curge aparent liber, dar fundamental direcţionat de principii. Prostul, fiinţă fără imaginaţie şi fără putinţă de a se referi la principii, nu poate „cupla“ cu un asemenea tip de realitate. Atunci, după bunul obicei al celui care nu înţelege, caută să transforme realitatea în ceva neinteligibil în genere. Şi face asta blocînd, sufocînd şi fracturînd ritmul firesc al sistemului statului de drept.

Alt efect al prostiei este *deturnarea* semnificaţiei unor reguli/instituţii. Incapabil să înţeleagă de ce trebuie să facă sau să nu facă ceva în contextul statului de drept, prostul are grijă să dea gesturilor sale semnificaţii stranii. El ia mereu lucrurile drept ceea ce nu sînt, el dă mereu explicaţii anapoda, el se aşteaptă mereu la alte efecte decît cele normale. Această „deprindere“ îl face să lucreze conform unor motivaţii interioare sau exterioare complet diferite de cele reale şi, în final, îl face să deturneze regula/instituţia de la scopul ei. De multe ori, această deturnare se finalizează în pervertirea regulilor/instituţiilor statului de drept şi ceea ce se vede este o aberaţie de genul unei structuri specifice statului de drept care promovează practici dictatoriale. Prostul, suveran şi senin, crede în continuare că aşa trebuie să fie şi, deşi lucrează împotriva statului de drept, crede că ajută nemijlocit la dezvoltarea acestuia.

În fine, *prostia* are întotdeauna panaş. Prostul trebuie să iasă în evidenţă, prostul trebuie să fie vizibil, prostul nu admite anonimatul. Din nou, efect negativ asupra statului de drept. Statul de drept este o construcţie a măsurii şi este posibil numai dacă fiecare îşi limitează efortul la domeniul în care lucrează. Excesele de competenţă, cauzate mereu de prostie şi de dorinţa de a ieşi din rînd, dăunează statului de drept pentru că se petrec mereu împotriva altei competenţe. Statul de drept presupune un efort de tip protestant în care lucrul asiduu este complementar modestiei şi cumpătării. Prostul este exact pe dos, dorinţa sa de a se afirma fiind mai presus de orice. Prostul crede că o mare carieră nu poate fi decît zgomotoasă şi că o muncă nu este terminată fără exhibarea transpiraţiei.

Sigur, prostia există peste tot. Totuşi, vedem bine, statul de drept este posibil. Ne punem, firesc, întrebarea de ce statul de drept, în unele părţi ale lumii, nu este suspendat în realitatea sa din cauza prostiei, aşa cum se întîmplă în alte locuri. Explicaţia poate fi şi aceea că, în societăţile care au urmat o dezvoltare normală, există mecanisme naturale care ţin prostia departe de punctele fierbinţi ale statului de drept. Cu alte cuvinte, datorită unor procedee perfect democratice, ca de pildă votul, se elimină posibilitatea prostului de a determina cursul evenimentelor. Prostului i se rezervă poziţii fără magnitudine şi locuri în care daunele produse de el sînt minime. Nu este ceva prestabilit şi, cu atît mai puţin nu există o politică deliberată împotriva prostiei. Există ceva natural, nedetectabil prin analize obişnuite, care face ca prostul să nu treacă grila pe care, dacă ar parcurge-o, ar ajunge „la putere“. Lipsa acestui mecanism natural, suprimat la noi de anii de comunism, este, probabil, iremediabilă pe termen scurt. Să vedem, totuşi, ce va fi.

Sever VOINESCU

SATUL GLOBAL

Cultura de toate zilele

Discursul despre cultură pendulează, la români, între solemnitate şi lamentaţie. De zece ani încoace, atitudinile dominante în legătură cu acest subiect sînt clamarea demnă a valorilor pe care, iată, politicianismul nesăbuit al tranziţiei le distruge, şi plînsul retoric („moare cultura“!) pe primul umăr ieşit în cale. Să privim, de pildă, spre spaţiul pe care îl rezervă culturii principalele noastre cotidiene – care, altminteri, găzduiesc adesea puncte de vedere ale unor intelectuali dezamăgiţi, pe bună dreptate, de slaba preocupare a guvernanţilor pentru soarta culturii. Unele cotidiene nu au deloc pagină culturală ori au cel mult cîteva rubrici pierdute în restul ziarului; altele pun pe aceeaşi pagină, sub o denumire de tipul „Cultură–spectacole“, programul TV, o poză-două şi cîteva ştiri. Una peste alta, urmărind consecvent numitele pagini culturale din cotidiene nu-ţi poţi face o idee despre ce se întîmplă semnificativ în actualitatea culturală, pentru că le lipsesc gustul, spiritul critic, simţul selecţiei şi al ierarhiei. Suplimentul *Litere, Arte & Idei* făcut cîndva la *Cotidianul* de Dan C. Mihăilescu rămîne o amintire îndepărtată şi, probabil, singura experienţă culturală notabilă din presa cotidiană de după 1989. La începuturile sale, şi *Curentul* a încercat să ofere un supliment cultural, adunînd în paginile sale condeie prestigioase, dar povestea n-a durat mult. Aşa încît nu ne rămîne decît să ne lamentăm puţin şi să recurgem, conform obiceiului de tranziţie, la comparaţia cu „vîrsta de aur“ (să ne amintim că în perioada interbelică ziarele aveau pagini culturale consistente, în care semnau constant marii scriitori şi critici ai momentului) ori la comparaţia cu „Occidentul“ (unde cotidienele oferă săptămînal un *Figaro littéraire*, un *Times Literary Supplement* etc., şi cel puţin – cel puţin! – o pagină culturală pe zi).

A-culturalitatea ziarelor româneşti e greu de explicat, pînă la urmă. Cred că este vorba de o strategie greşită a editorilor, care au luat în braţe cu prea multă comoditate prejudecata conform căreia „cultura nu vinde ziarul“. Depinde ce fel de ziar; la noi predomină modelul popular, cu bîrfe, crime, senzaţie, dezvăluiri etc., destinat aşadar consumului de masă şi adresat unui public mai puţin instruit. Editorii noştri de presă n-au destul curaj să acorde mai multă atenţie şi publicului cu un grad mai înalt de instrucţie, potenţial consumator de cultură.

În acest context, apariţia *Ziarului de duminică* poate oferi o relansare a competiţiei. Suplimentul cultural al *Ziarului financiar* e viu, scris simplu şi direct, are un „ecumenism“ care ar putea fi productiv (combină nume şi orientări diverse, pune alături articole pe teme de istorie sau de ştiinţă, cronici la cărţi docte şi interviuri cu muzicieni pop) şi, prin alianţa între finanţele private şi cultură, sugerează, încă o dată, că tradiţionala „subvenţie de la stat“ nu e singura soluţie pentru supravieţuirea culturii. Nu ştiu dacă editorii l-au cunoscut sau nu (şi nici n-are importanţă), dar există un „model“: în Italia, cotidianul financiar *Il Sole-24 Ore*, cu un tiraj de aproximativ o jumătate de milion de exemplare, editează suplimentul *Domenica*, cea mai bună publicaţie săptămînală de informaţie şi analiză culturală din peninsulă, cu o autoritate şi un prestigiu incontestabile. Dacă *Ziarul de duminică* va deveni, în timp, ceva asemănător, înseamnă că am mai făcut un pas spre normalitate. Deocamdată, sînt curios dacă celelalte ziare îşi vor reconsidera atitudinea faţă de paginile culturale. Demonul pesimist al tranziţiei îmi şopteşte că nu.

Mircea VASILESCU

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

economie

De trecut ne despărţim încet

Atît de mult aşteptata relansare economică a început deja. Dacă va fi însoţită şi de înjumătăţirea inflaţiei, atunci vom putea spune că într-adevăr lucrurile merg într-o direcţie bună.

Comparativ cu alte ţări, e mare şi o inflaţie de 27 la sută – ţintă pentru anul 2000. Comparativ cu noi, e mică. Fiindcă anul trecut inflaţia a fost de aproape 55 la sută.

Important este ca ţinta să fie atinsă. Altfel, inflaţia va continua să facă ravagii în societate, să ucidă procese de producţie şi să lovească atît de mult în stimulentele muncii, încît eficienţa să rămînă şi de aici înainte un simplu vis.

Pe scara influenţelor, ar urma o reducere şi mai drastică a consumului. Fapt ce ar perpetua şi scăderea producţiei.

Toate aceste necazuri vor fi însă evitate dacă vor fi stăvilite preţurile. Prin metode economice, fireşte. Pentru că prin metode administrative s-a tot încercat ani de zile să fie stopată creşterea preţurilor şi am văzut ce a ieşit: mai întîi inflaţie ascunsă, bazată pe acumulări de preţuri neadevărate; apoi inflaţie făţişă, ce s-a manifestat exploziv.

Pentru România, bine ar fi fost dacă trecerea la adevărul preţurilor ar fi început prin 1970, în plină industrializare. Întîrzierea liberalizării preţurilor a adus ţării pierderi uriaşe, pe care le suportăm şi acum. Preţurile adevărate ar fi ajutat la alegerea drumului cel bun. Am fi avut astăzi o industrie orientată în întregime cu faţa spre piaţă, care ar fi valorificat profitabil resursele naţionale.

Dacă o astfel de mişcare s-a dovedit imposibilă pînă în decembrie '89, din motivele ştiute, ea a devenit posibilă în ianuarie 1990. Dar a început abia în noiembrie '90, cînd inflaţiei i s-a dat drumul din cuşcă. Nici atunci n-ar fi fost prea tîrziu. Numai că mişcările preţurilor s-au derulat în contratimp cu dinamica economică. Cînd au urcat preţurile, inflaţia atingînd cote de 200-300 la sută, a scăzut drastic producţia. Aşa că, inflaţia n-a corectat dezvoltarea, ci a jucat rolul de aspirator; a adunat de pe piaţă banii pentru care nu exista ofertă. Cînd a început creşterea, din '93 pînă în '96, au fost puse „sub control“ multe dintre preţurile produselor de bază: la energie, la unele materii prime vitale, la multe produse alimentare. Din nou creşterea a primit semnale mincinoase şi a greşit drumul.

Trecerea la adevărul preţurilor, în '97, a fost o intervenţie chirurgicală necesară. Dar operaţia n-a fost radicală. Corecţiile de preţuri, îndeosebi la servicii, continuă şi în prezent.

În acelaşi timp, a întîrziat închegarea unui sistem integrat de pieţe libere, care să funcţioneze pe principiul vaselor comunicante. Un sistem în care pieţele să transmită mesaje de atenţionare economiei, mesaje de care unităţile din economia reală să ţină într-adevăr seamă.

O singură şansă mai avem: întoarcerea întregii economii cu faţa spre piaţă. Numai aşa vom putea cîştiga războiul cu inflaţia şi cu sărăcia. Dacă, bineînţeles, întreprinderile vor învăţa să-şi organizeze bine munca şi să se rezume numai la acele costuri pe care le recunosc pieţele.

E nevoie să fie bine gestionate ritmurile reformei. Prea adeseori însă ne lovim de legi şi concepţii „leneşe“, care se ambiţionează să elimine ceea ce nu ştiu să amelioreze. Şi de prea puţine ori avem parte de schimbări care să ajute la vindecarea vechilor răni fără să deschidă altele noi.

Visăm racordarea la economia de piaţă, dar sînt menţinute pe linia de plutire întreprinderi ce nu au ca suprem criteriu eficienţa economică. Şi care nu se supun legilor pieţei, ale riscului şi profitului. În astfel de întreprinderi, o decizie catastrofală nu provoacă faliment.

De fapt, nu-s puţine vocile care îndeamnă să se renunţe la reforma radicală a pieţelor de producţie, de consum, monetară, valutară şi de capital, să fie abandonat adevărul preţurilor şi să se pună capăt încurajării liberei iniţiative, în condiţii concurenţiale, pentru a ne reîntoarce la preţuri mincinoase, la inflaţie ascunsă, la comenzi de stat. Prin urmare, să recurgem la sacrificarea spitalelor, a şcolilor, a culturii, a economiei sănătoase de dragul întreprinderilor care se complac de ani de zile într-o dulce somnolenţă economică.

Ne guvernează încă legile obişnuinţei. Vechea spirală a istoriei continuă să se înşurubeze în viaţa noastră; şi astfel vedem cum „se împacă“ între ele lucruri de neîmpăcat. Pentru că nu pot sta împreună – şi să dea roade bune – centralismul şi piaţa liberă, concurenţa şi marile monopoluri de stat, dorinţa de a stimula munca şi egalitarismul salarial.

Obişnuinţa a făcut să fie încetinit ritmul reformei, de teama justiţiei sociale ce s-ar putea produce prin polarizarea bogăţiei. Preferînd dezordinea şi ineficienţa, care au indus o şi mai dură injustiţie: sărăcirea întregii populaţii. De zece ani, depănăm în bezna confuziei gînduri care ne obsedează, fără să găsim încă răspunsul la o întrebare chinuitoare: cînd vom intra în normalitate?

Adrian VASILESCU

povești suprapuse

Pe cînd aveam primăvară și fotbal romantic

Pentru aproape o lună, cît vor dura Europenele de fotbal, îngheaţă toate problemele naţiei. Nu trecuseră nici zece zile încheiate de cînd purtătorul legitim de pipă al redacţiei ne mustra că nu (mai) ştim să ne bucurăm de primăvară şi iată că vara era deja peste noi, printr-o comprimare a anotimpurilor de care chiar că nu e nimeni vinovat – nici puterea luată de friguri şi nici opoziţia aflată în călduri. Adevărul este că am avut o primăvară superbă – şi, dacă nu mă înşel, ea a picat anul acesta într-o joi şi a ţinut cam de la ora nouă dimineaţa pînă pe la patru, patru şi jumătate după-amiaza.

Pentru că de la ora cinci încolo începuse deja seceta verii.

De o săptămînă, soarele care ne arde nu mai este astrul secetos, ci-i un balon din piele albă, într-atît de rotund încît – s-a văzut – era cît pe-aci să-i batem pe nemţi (dar ne-am prins prea tîrziu). Pe uliţele satelor, pe care pînă mai ieri se ieşea cu odăjdii şi cu prapuri, cu preoţii în frunte, pentru aducerea ploii izbăvitoare, nu se mai aud decît vocile comentatorilor de la TVR. Pe bulevardele Capitalei, pe care pînă mai ieri *investitorii* la FNI îşi smulgeau părul din cap, acum defilează cu gesturi largi tineri cu craniul ras şi cu obrajii vopsiţi în trei culori. Vecinul meu, un june care de cînd a venit din armată este şomer – din cauza FMI-ului şi a Băncii Mondiale, crede el – şi care are nu un dinte, ci o întreagă dantură împotriva *globalizării*, priveşte toată ziua pe *Eurosport*, cuprins de magia conectării non-stop la *euroevenimentul* anului.

Dacă acum cincisprezece ani un puşti de elementară ar fi avut curaj să-i spună profesoarei de geografie că, într-un viitor oarecare, Iugoslavia va juca fotbal cu Slovenia, el ar fi intrat lejer în galeria de nătărăi a şcolii; imaginaţi-vă ce s-ar fi întîmplat cu puştiul în chestiune dacă, printr-o minune, ar mai fi şi plusat, spunînd că în timpul acestui meci Croaţia va sta pe tuşă, chibiţînd.

Au fost odată vremurile fotbalului *romantic*; vremuri care, pentru generaţia mea, nu sînt ale *Ripensiei* sau ale *Chinezului*, ci vremurile în care un meci Dinamo-Rapid făcea figură de puci politic, vremurile în care bătaia cruntă pe care Steaua o administra *Honvezilor* maghiari făcea, pentru unii, mai mult decît replica palidă pe care generalul-*istoric* Ilie Ceauşescu o dădea celebrei *Istorii a Transilvaniei* apărută la Budapesta prin '86.

Aveam un unchi care, dorind să-mi descrie şutul năpraznic al lui Ozon, mi-a spus, în clar, că s-a întîmplat într-un rînd ca acest fotbalist de legendă să joace împotriva unei echipe ruseşti care avea drept portar o maimuţă; şi cînd a tras o dată Ozon, mingea a omorît maimuţa şi, cu ea moartă cu tot, a intrat în plasă. Culmea e că, la cei şapte ani ai junioratului meu microbistic, îl credeam şi – semn al cruzimii infantile – îi tot ceream amănunte, pentru a-mi închipui mai bine scena.

Cînd îmi va fi dat să povestesc la rîndu-mi despre fotbalul romantic, eu îi voi descrie cîntecul de lebădă, adică anii în care Ilie Balaci îşi dădea bacalaureatul pe cînd era deja vedetă, anii în care Negrilă – fotbalist al *Craiovei maxima* – îşi cumpăra un Aro cu sprijinul primului-secretar pe judeţ, ani în care Filarmonica din Craiova trăia de pe urma *video*-ului lui Costică Ştefănescu – aparat cu care instituţia de cultură, strîmtorată precum se bănuieşte, organiza „spectacole" de film, seară de seară, pentru punerea în practică a *autofinanţării* socialiste. Era oare aşa sau doar aşa se povestea în urbe – ce mai contează? Azi, cînd un fotbalist român ce joacă afară primeşte ca primă, la un singur meci, bani cît pentru un apartament de trei camere în Drumul Taberei, astfel de poveşti par la fel de fantastice precum şutul lui Ozon ce-a omorît maimuţa ruşilor.

Povestea ce urmează este, în schimb, absolut adevărată, o poveste din pubertatea frumoasă şi bezmetică a fotbalului nostru. Un secol parcă a trecut de atunci; era chiar în primăvara în care Kaiserslautern pleca fruntea la Craiova şi...

(sfîrşitul primei reprize)

Adrian CIOROIANU

presa despre...

Pedeapsa cu moartea

În Statele Unite, laboratoarele de criminalistică au ajuns să poată identifica, pornind de la o mostră minusculă (100-200 celule), autorul unei crime sau al unui viol. Acolo unde probele s-au păstrat, s-au redeschis vechi procese şi unii dintre cei care-şi aşteptau rîndul în celula condamnaţilor la moarte au fost găsiţi nevinovaţi. Dar nu întotdeauna şi nu peste tot s-au păstrat probele şi poliţia nu doreşte ca performanţele ei să fie anulate de nişte buletine de analiză. Aşa că pune beţe în roate amatorilor. În statul Illinois, redactorii unei publicaţii specializate, *The Chicago Lawyer*, au dovedit nevinovăţia a patru condamnaţi la moarte şi au obţinut eliberarea lor. Studenţii la jurnalism de la *Northwestern University* au luat cercetările pe contul lor (la propriu: au cheltuit bani pentru a face dreptate unor oameni pe care nu-i cunoşteau) şi au obţinut revizuirea a 30 de cazuri de condamnare la moarte din toată ţara. Ca urmare, guvernatorul din Illinois, republicanul Ryan, a declarat un moratoriu al execuţiilor şi a instituit o comisie pentru verificarea temeinică a sentinţelor. „Eu cred că există cazuri unde pedeapsa cu moartea este indicată. Dar trebuie să fim siguri că ea se aplică pe merit. Orice guvernator care deţine puterea de a o aplica trece prin aceleaşi spaime ca şi mine", a declarat pentru revista *Newsweek* guvernatorul statului Illinois. Revista şi-a consacrat dosarul (numărul din 12 iunie) analizei acestei feţe a societăţii americane. Faţă deosebită pentru că în majoritatea ţărilor democratice pedeapsa cu moartea nu se practică. În Europa occidentală au loc demonstraţii şi se scriu multe manifeste cerînd abolirea ei şi în SUA.

În condiţiile în care rata criminalităţii a scăzut, sondajul realizat de revistă a arătat că 73% dintre americanii întrebaţi sînt partizanii pedepsei cu moartea, însă doar 38% cred că sentinţele ar trebui executate. Iată cîteva argumente din analiza acestui simptom important pentru pragul de violenţă al oricărei societăţii. Primul argument american este rasa: acuzaţia de rasism instituţionalizat se bazează pe cifre, deoarece 98% dintre procurori sînt albi şi, conform organizaţiilor pentru apărarea populaţiilor de culoare, acuzarea cere pedeapsa cu moartea pentru un criminal de culoare cînd victima e albă şi e mult mai puţin riguroasă dacă victima este de culoare. Dar odată ajunşi în celula condamnaţilor la moarte, albii sînt mai des executaţi decît negrii pentru că, în faţa perspectivei de a fi acuzaţi de rasism, autorităţile se situează pe o poziţie defensivă. Riscul erorii judiciare este de asemeni prezent, cînd „poliţia şi acuzarea sînt presate de comunitate să rezolve un caz celebru de crimă, cînd nu se fac probe ADN şi martorii oculari nu sînt de încredere, cînd crima este deosebit de atroce şi cînd este obiectul atenţiei intensive a presei înainte de proces, cînd avocaţii apărării au resurse limitate".

Pe de altă parte, efectul exemplar, spaima indusă de pedeapsă în cugetele potenţialilor criminali nu se verifică statistic. Durata impusă de contestaţii şi de apeluri sporeşte populaţia din celulele condamnaţilor şi prelungeşte anii de aşteptare. Nu întotdeauna acest lung răgaz este folosit pentru colectarea probelor suplimentare şi aflarea adevărului. Autorul dosarului din *Newsweek*, Jonathan Alter, propune revizuirea standardelor de vinovăţie şi atrage atenţia asupra faptului că, din punctul de vederea al costurilor, pedeapsa cu moartea nu este avantajoasă pentru contribuabil, deoarece preţul proceselor în care se pronunţă pedeapsa capitală este de patru ori mai mare, decît dacă se pronunţă pedeapsa cu închisoarea pe viaţă. „Fie că sîntem pentru sau sîntem împotriva pedepsei cu moartea, e greu de argumentat că nu ar fi necesară o nouă analiză. Încă din primele zile ale Americii, cînd Benjamin Franklin s-a străduit să stabilească gradele de vinovăţie pentru crimă, în ţara asta a existat dorinţa de a impune prerogativele judiciarului. Dacă pedeapsa cu moartea va fi menţinută, atunci, spun oamenii, să fim al naibii de siguri că este aplicată corect. Testul ADN va fi de folos. Şi alte teste. Dar dacă se va dovedi că nu poate fi aplicată corect, atunci trebuie să ne întrebăm dacă merită să o mai păstrăm". **(M.B.)**

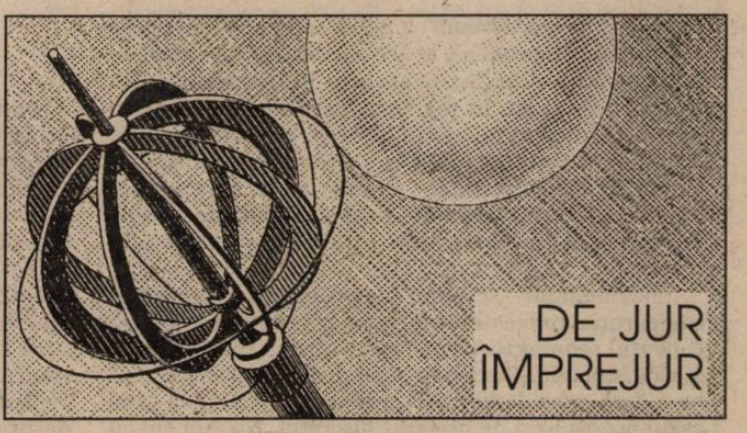

Strategii

Astăzi, la Moscova, e greu să mai spui un cuvînt bun în favoarea Statelor Unite sau a politicilor americane. Antiamericanismul a progresat rapid în media, în lumea politică şi ştiinţifică. Teoria complotului american, altădată propagată doar de cercurile comuniste, şi-a găsit o susţinere populară.

Sentimentul general al politicienilor, ca şi al populaţiei, este că, în ultimii zece ani, Washingtonul s-a folosit de slăbiciunile economice ale Rusiei, de orgoliile lui Elţîn, de lăcomia grupurilor din jurul puterii, pentru a reduce potenţialul principalului său adversar. „Ruşii au început să creadă că adevăratul obiectiv al politicilor americane ar fi ruinarea economiei lor şi chiar distrugerea Rusiei", constată experţii ruşi din Consiliul de politici externe şi apărare – rezervor de idei pentru Kremlin şi pentru ministerul de Externe rus – într-un studiu publicat de fundaţia americană Carnegie. „Elitele, în majoritatea lor, consideră că politica americană faţă de CSI, în zona Mării Caspice şi în Caucaz, a fost în mod fundamental antirusească. Rusia nu mai este o superputere: ea a pierdut influenţa globală şi multe din mijloacele ei de acţiune în Europa, în Orientul Apropiat şi Mijlociu".

Prăbuşirea financiară din 1998, intervenţia NATO în Kosovo, marile scandaluri de corupţie şi de deturnare a creditelor, programele de ajutor pentru dezarmare finanţate de Statele Unite, simultan cu acţiunile pentru extinderea NATO pînă la frontierele ruseşti, protestele faţă de războiul din Cecenia sînt percepute – toate – ca dovezi ale complotului american pentru hegemonia mondială. Acceptarea fără obiecţii a reţetelor occidentale în materie de reforme i-a compromis pe politicienii liberali, pe seama cărora este pusă şi decăderea şi slăbirea catastrofală a instituţiilor.

În recentul discurs ţinut în faţa Dumei, preşedintele Clinton a încercat să le explice deputaţilor, care-l ascultau cu un evident sentiment de lehamite, că pentru America interesele Rusiei sînt foarte importante şi că nu se va recurge la dictat. Nu s-a protestat zgomotos, dar aplauzele au fost de complezenţă.

Noile planuri strategice de apărare americane contrazic aceste promisiuni. Armele nucleare din arsenalul unor state cu o conduită imprevizibilă, cum ar fi Irakul sau Coreea de Nord, i-au determinat pe experţii americani să revină la planul umbrelei de apărare (Războiul Stelelor), din anii de glorie ai preşedintelui Reagan. Ca şi atunci, proiectul influenţează echilibrul puterilor nucleare după semnarea tratatelor de neproliferare. Americanii vor să construiască un sistem prin care o încărcătura nucleară care se îndreaptă spre teritoriul lor să poată fi detectată şi anihilată încă în timpul zborului. Strategii suspicioşi observă că în acest fel Statele Unite îşi rezervă posibilitatea tehnică a primei lovituri nucleare în eventualitatea că un preşedinte american va declara, cu temei sau fără, că Rusia este un stat cu o comportare imprevizibilă. Extrem de costisitor şi cu o eficienţă contestată chiar de unii specialişti americani, proiectul poate da un puternic impuls campaniei electorale dusă de vicepreşedintele democrat Al Gore, situîndu-l convingător pe terenul dezbaterii pentru securitatea naţională.

În întîlnirile cu preşedintele american, Elţîn oferea spectacolul efuziunilor prieteneşti. Putin este personificarea sobrietăţii şi a demnităţii: pentru Rusia planul este inacceptabil. Preşedintele rus şi argumentele Moscovei sînt susţinute şi de liderii europeni, pentru că imensul efort financiar preconizat de americani ar putea să ducă la decuplarea apărării teritoriului american de cel al Europei Occidentale. Chiar dacă motivele sînt diferite, reacţiile europene şi ruseşti împotriva planurilor Pentagonului sînt asemănătoare: este absurd să se cheltuiască atîţia bani pentru sisteme de apărare incerte în vederea parării unor ameninţări ipotetice, riscînd sporirea ameninţărilor existente. Putin spune că dispozitivele de interceptare ale rachetelor trimise din Coreea sau Irak ar trebui plasate pe teritoriul rusesc, şi deci proiectul ar trebui realizat în cooperare. E puţin probabil că cineva va lua în serios ipoteza acestui transfer de tehnologie, dar propunerea lui Putin are calitatea de a pune în evidenţă preocuparea obsedantă a Americii pentru propria securitate şi neglijenţa faţă de interesele aliaţilor. Dacă Statele Unite preferă să cheltuiască pentru a se apăra de iniţiativele statelor teroriste în loc să obţină neutralizarea lor, toată lumea e îndreptăţită să-şi regîndească modalităţile de apărare: China şi-a anunţat intenţia de a aloca 9,7 miliarde de dolari pentru un program de modernizare a forţelor nucleare; Japonia vrea şi ea să-şi reexamineze planurile de apărare. Iniţiativa americană dă un impuls tuturor statelor să-şi regîndească strategiile de alocare a resurselor pentru înarmare şi politica alianţelor. Este de presupus că Rusia va cîştiga cel mai mult de pe urma acestei situaţii. Şi ce nu va obţine prin persuasiune, va dobîndi prin forţă. Chiar dacă nu mai e o superputere, este încă o putere.

„Fără sabie, tratatele sînt doar cuvinte" susţineau militarii pe vremea cînd armele asigurau apărarea individuală. Armele s-au modificat. Cuvintele au rămas aceleaşi.

Magdalena BOIANGIU

Argument

Ideea de „patriotism“ a ajuns astăzi să fie pentru mulţi compromisă, şi aceasta cu atît mai mult cu cît ea pare confiscată exclusiv de discursul politicienilor demagogi. În realitate, patriotismul e incompatibil cu discursul. Este ceva atît de intim, încît arătat cu degetul în public îşi pierde instantaneu consistenţa, autenticitatea. Devine pură mascaradă, lăudăroşenie şi, în cele din urmă, monedă de schimb în obţinerea unor avantaje – materiale sau de altă natură.

Patriotismul – se spune – e ceva sfînt. Într-adevăr, comparaţia dintre devotamentul faţă de patrie şi sentimentul religios nu pare forţată, patria fiind ceva abstract, inefabil, şi bazîndu-se în plus pe o tradiţie, deci pe o doză considerabilă de mitologie. Numai că şi în cazul acesta ar fi de preferat discreţia. Nici un om cu adevărat credincios nu va spune despre sine că este astfel. În momentul în care te baţi cu pumnul în piept în privinţa unei forme de credinţă (că e patriotism sau sentiment religios) nu faci altceva decît dovada lipsei de sinceritate, a bravadei, a imposturii. Sau a trăirii superficiale.

Pe de altă parte, ce plăcut este atunci cînd patriotismul se transformă, dintr-un sentiment cvasi-religios, în ceva mult mai practic – ceva care, în loc să invoce trecutul glorios, ar face apel, de exemplu, la sentimente civice sau la moralitate. Să încercăm să vedem, pe lîngă datoria faţă de voievozii neamului, şi datoria pe care o avem faţă de cel de lîngă noi. E adevărat, este mai greu – fiindcă strămoşii sînt departe şi, de fapt, datoria faţă de ei nu ne costă nimic, doar efortul de a ţine un discurs *bine simţit* – dar poate că astfel patria însăşi ar avea mai mult de cîştigat.

Lăsînd rapelurile didactice la o parte, trebuie să admitem că există, totuşi, şi discursuri decente despre patriotism (aşa cum, de altfel, există şi unele despre credinţă). Sînt, însă, foarte rare. Este, într-adevăr, foarte greu să vorbeşti despre patriotism fără să cazi în ridicol. Incompatibilitatea dintre sentimentul patriotic şi discurs poate fi rezolvată, dar pentru aceasta se cere o maximă sinceritate.

Se poate vorbi despre patriotism altfel decît demagogic? Este provocarea la care au răspuns colaboratorii noştri. **(C. P.-B.)**

Cristian PREDA

lector dr., Facultatea de Ştiinţe Politice şi Administrative, Universitatea Bucureşti

Încercare de definiţie

Întrebarea inventată de *Dilema* – cum vorbim despre patrie? – e nu atît foarte grea, cît foarte vicleană. Ea conţine mai multe capcane. Trec peste cele facile, pentru a le expune pe cele mai „grave“.

În primul rînd, întrebarea sugerează că „a vorbi despre patrie“ e un lucru însemnat. Patria nu este însă definită de vorbe, ci de atitudini. Putem, desigur, vorbi despre patrie: o şi facem adeseori. Dar aceste vorbe se pierd în vînt, exceptînd cazurile în care un mare talent literar găseşte acele formule memorabile, demne de a face parte dintr-o tradiţie de gîndire. De fapt, în acest fel, formulele respective devin ele însele atitudini. Cînd e vorba despre patrie, totul e atitudine.

În al doilea rînd, întrebarea sugerează că „patria“ e un subiect precis şi transparent. Or, nu e aşa. Există cel puţin şase alţi termeni cu care patria e foarte adesea confundată: neam, naţiune, ţară, stat, societate, popor. Discursurile publice, manualele de ştiinţe umane, Constituţia sînt toate vinovate pentru asemenea confuzii majore. Termenii ar trebui lămuriţi. Să încercăm.

Neamul e termenul consacrat de perspectiva etnică: consistenţa neamului e dată de sînge. Exclusivistă şi iraţională, mai degrabă ofensivă într-o atmosferă generală (europeană) defensivă, definiţia etnică susţine un discurs apologetic al neamului, care îşi dobîndeşte forţa şi permanenţa din fragilitatea sîngelui.

Naţiunea – ea însăşi asimilată uneori neamului – e totuşi un cuvînt prin excelenţă ambiguu. Iniţial, el a fost definit pur politic: naţiunea a fost corpul democraţiei, a fost locul în care, cu expresia lui Pierre Manent, principiul consimţămîntului şi-a găsit sălaş. De două secole încoace, naţiunile, nu cetăţile, sînt democratice. În vremea din urmă, termenul a suportat însă o schimbare fundamentală: el a devenit azi expresia însăşi a dezangajării politice. Controversele încetează de îndată ce naţiunea intră în joc. Nimeni nu îndrăzneşte să declare că e adversarul naţiunii, toţi sînt – în principiu – amicii ei. Necunoscută, naţiunea trebuie să rămînă intangibilă.

Ţara implică un punct de vedere geografic. Teritoriul şi populaţia sînt datele ei fundamentale. Expresii consacrate – precum „apărarea“ sau „dezvoltarea ţării“ – ilustrează destul de bine „natura“ geografică a acestei entităţi. Istoricii noştri folosesc frecvent acest topos, dar mai degrabă într-un mod superficial: ei nu au dezvoltat, de pildă, un studiu amănunţit al geografiei umane, ci au preferat să descrie cu lux de amănunte evoluţia provinciilor româneşti numite „ţări“.

Statul e un cuvînt încărcat, cel puţin în parte, de tradiţia occidentală din care provine. În istoria intelectuală a politicii occidentale, statul e un instrument sau un dispozitiv instituţional. Din nefericire, la noi, caracterul abstract al statului e negat de cei care gîndesc tradiţia istorică sub semnul imanenţei, în vreme ce concreteţea statului (altfel spus: actualitatea sa) e pusă frecvent sub semnul întrebării de către adversarii puterii instalate în fiecare perioadă recentă. Un mare progres în ordine intelectuală, dar şi practică, va fi făcut atunci cînd statul va fi înţeles ca un dispozitiv care protejează societatea.

De ce societatea, şi nu poporul? Pentru că poporul e simpla sumă, e reunirea indivizilor, în vreme ce societatea e rezultanta acţiunilor individuale. Poporul e o agregare cvasi-biologică; societatea – o asociere care dobîndeşte coerenţă, precum în lumea economică, în măsura în care acţiunea individuală răspunde unor nevoi ale semenilor. Nevoia trebuie să fie protejată, nu simpla vieţuire biologică.

Aşa cum sugeram mai sus, toţi cei şase termeni descrişi sumar mai sus sînt prinşi în istorii comune, substituiţi unii altora sau manipulaţi de-a dreptul. Astfel, se întîmplă ca statul să fie criticat cu pasiunea celui care îşi detestă sîngele, ţara să fie iubită cu răceala cu care te aşezi în faţa birourilor oficiale, iar poporul să fie sedus de inşi cu o pasiune antisocială demnă de descrierile clasice ale stării naturale. Ce mai poate fi patria în acest peisaj dezolant? Are ea vreo şansă de a căpăta un înţeles? Sau e sortită să fie confundată cu fiecare dintre termenii enumeraţi şi cu toţi deopotrivă?

Cred că patria poate folosi unei viziuni politice care nu a găsit deocamdată credit printre contemporanii noştri. Ea poate fi numele comunităţii cetăţenilor. Patria ar trebui să descrie ceea ce avem în comun. Adică răspunsurile la întrebările şi la neliniştile noastre. Pentru a ajunge aici, e nevoie să formulăm aceste întrebări şi aceste nelinişti. Dacă unele se vor dovedi a fi comune, dacă ele ne vor angaja ca subiecţi politici, atunci patria va fi definită de atitudinile noastre fundamentale. Aceste atitudini configurează spaţiul dreptăţii şi al nedreptăţii. Ele devin astfel cadrul în care se pot desfăşura disputele şi controversele.

Pe scurt, patria e răspunsul la problema politică fundamentală: ce avem în comun? Iată o întrebare care nu poate primi răspuns în gazetă, ci în piaţa publică.

Din dicţionare adunate...

PATRIOTISMU amore *de patria: se imitamu si se avemu patriotismulu straboniloru; patriotismulu e una detoria a patriotului (Dictionariulu limbei romane* de A. T. Laurianu si J. C. Massimu, Bucuresci 1876)

PATRIOTISM, s.n. dragoste şi devotament faţă de patrie şi de popor; faptul de a fi gata de luptă şi de jertfă pentru interesele patriei. (DLRM, Editura Academiei RPR, 1958)

PATRIOTISM (< fr.) s.n. Sentiment de dragoste faţă de patrie şi de popor, statornicit în decursul istoriei, avînd în diferite epoci un conţinut diferit. **P.** apare odată cu formarea popoarelor, dar capătă o mare însemnătate în perioada transformării lor în naţiuni şi a constituirii statelor naţionale. Element al conştiinţei şi psihologiei sociale, **p.** acţionează ca o puternică forţă motrice ideală, moral-politică în lupta şi munca pentru progresul patriei. ● *P. socialist* = ataşamentul şi dragostea oamenilor muncii faţă de patrie, generat de orînduirea socialistă; se manifestă în atitudinea nouă faţă de muncă şi de avutul obştesc, faţă de limbă, cultură, tradiţii şi în hotărîrea de a lupta pentru apărarea libertăţii, independenţei patriei socialiste şi a cuceririlor revoluţionare ale oamenilor muncii şi pentru prietenie cu toate popoarele lumii. *(Mic dicţionar enciclopedic*, ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978)

PATRIOTISM, s.n. Sentiment de dragoste şi devotament faţă de patrie şi de popor, statornicit în decursul istoriei. Din fr. **patriotisme**. *(Dicţionarul explicativ al limbii române*, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1984 şi ediţia a doua, Editura Univers Enciclopedic, 1998))

Florin ABRAHAM

doctorand în istorie, Universitatea „Babeş-Bolyai“, Cluj

Feriţi-vă de „patrioţi“!

– despre cei care iubesc ţara în abstract, dar o fură în concret –

România. Anul 2000. Sfîrşitul primului deceniu al erei post-revoluţionare. Sărăcie cvasigenerală. Scandaluri politice şi financiare. Electorat debusolat. Dar, alegeri locale care aproape s-au terminat şi alegeri generale în amurg de mileniu. Miza acestora este imensă, în condiţiile în care implicarea în politică s-a dovedit a fi una din cele mai importante căi de îmbogăţire, sau de prezervare a privilegiilor.

În această atmosferă de criză generală, demagogia se lăfăie în spaţiul public. „Patriotismul“ a devenit unul dintre pilonii centrali ai populismului. O încercare de lămurire a geometriei acestuia poate fi utilă în acest context.

În forma sa modernă, patriotismul este cea mai înaltă *solidaritate* prin care elitele politice, intelectuale şi militare s-au legitimat în procesul construcţiei naţiunilor. Patriotismul în cazul românesc a fost asociat, iniţial, ideii de construcţie statală unificată. Motorul ideologic al acestui proces, conceptul de naţiune, a fost definit după modelul romantismului german, în termeni de *limbă, tradiţii, istorie* comune. Acestui model iniţial i s-a suprapus ideea de construcţie statală *centralizată*. Urmînd acest traseu, patriotismul a devenit exclusivist, etnocentric, fiind capturat de naţionalişti. Din proiect politic, patriotismul a devenit o noţiune metafizică.

În România, tocmai datorită acestei fizionomii a patriotismului, proiectele politice alternative sînt greu de realizat. De exemplu, descentralizarea este privită, încă, *a priori*, drept ceva negativ. Chiar şi cei care împărtăşesc astfel de idei trebuie să se disculpe, iar asupra gesturilor lor planează permanent suspiciuni, o atmosferă apăsătoare este în jurul acestor proiecte.

În sistemele politice moderne s-a creat relaţia funcţională „patriotism“=> „legitimitate“=> „putere“. Relaţia este în sine corectă, dar ea se bazează pe o ambiguitate, definirea patriotismului. Problema cea mai dificilă este aceea de a decela criteriile şi condiţiile minimale pentru a putea operaţionaliza cu „patriotismul“. O propunere rezonabilă este aceea de a utiliza noţiuni alternative, dar pe care patriotismul, în concepţia noastră, le presupune. Astfel, nu eşti „patriot“ pentru că îţi afirmi o sumă de presupuse calităţi: „iubitor de neam şi ţară“, „înţelept“ etc., ci pentru că o serie de fapte confirmă acele potenţialităţi meritocratice. În lipsa acţiunii pentru prosperitatea individului, pentru prestigiul său şi al comunităţii, patriotismul este demagogie. Or, ne-am săturat de cei care iubesc „ţara“ în abstract, dar o fură în concret. Abundenţa autodenominării drept „patriot“ este cel mai sigur indiciu al populismului şi al inconsistenţei politice a candidatului.

În România se vehiculează tot mai mult teorii asupra consensului politic, în contextul procesului de integrare europeană, care sînt îndrăgite într-o anumită parte a spectrului politic. Aparent, întreg spectrul politic este consensual în această direcţie. Principalul *defect* al acestei teorii, în varianta sa românească, este că permite camuflarea duşmanilor şi diseminează răspunderea guvernanţilor. Această teorie este folosită ca un paravan pentru *acţiuni* care cu foarte multă greutate pot fi convergente cu procesul *real* al integrării europene. Tocmai din această parte a spectrului politic se recrutează „superpatrioţii“: aceştia se declară pro-europeni, sînt pentru soluţii autoritare şi împărtăşesc teoriile conspiraţioniste. Aceştia au tendinţa de a impune un discurs hegemonic, acaparator al patriotismului. În faţa acestei situaţii, mass-media şi liderii de opinie au datoria de a lua public o atitudine critică. Cîţi vor avea curaj acum, cînd ştim rezultatele alegerilor locale?

Caius DOBRESCU
scriitor

Sacrée fidélité

– Constituţia are cuvîntul –

Pe lîngă art. 30, alineatul (7) din capitolul „Drepturi şi libertăţi fundamentale“, privind restrîngerea libertăţii de exprimare, care sună aşa: „Sînt interzise de lege defăimarea ţării şi a naţiunii /.../“, Constituţia României mai reglementează relaţia emoţională a cetăţenilor cu locul în care îşi desfăşoară existenţa şi prin art. 50, alineatul (1), care deschide capitolul „Îndatoririle fundamentale“: „Fidelitatea faţă de ţară este sacră“. Trebuie să recunosc deschis că singurul lucru care ar fi reuşit să mă surprindă mai tare ar fi fost un articol reglementînd „obligaţia cetăţenilor de a-şi reprezenta spaţiul metafizic al etnogenezei lor sub forma unei succesiuni de dealuri şi văi“. Problema mea este legată de sensurile care se pot (sau nu se pot) atribui celor doi termeni: „fidelitate“ şi „sacralitate“.

Nu ştiu care este rolul „fidelităţii“ în vocabularul juridic, dar înclin să cred că nu este foarte diferit de cel care i se atribuie în vorbirea comună: acela de a caracteriza stabilitatea afectivă şi angajamentul moral reciproc în interiorul unui cuplu familial. Evident, acesta nu este unicul înţeles al termenului, dar este, îmi asum răspunderea pentru această afirmaţie, cel mai răspîndit. Atît de răspîndit, încît mă îndreptăţeşte să cred că la art. 50, alineatul (1) din Constituţie s-a ajuns printr-o judecată, urmată de un experiment mental şi de un raţionament, în felul următor: 1) **judecată:** relaţia dintre doi parteneri de viaţă de sex opus este, în general, în România, sancţionată religios, ceea ce ne îndreptăţeşte să o considerăm sacră; 2) **experimentul mental:** se înlocuieşte unul dintre parteneri cu întregul complex de concepte şi reprezentări care se ascunde sub denominaţia „ţara“ şi se constată dacă relaţia funcţionează în continuare, la aceiaşi parametri afectivi; mda, au conchis Părinţii Fondatori, se pare că funcţionează; 3) **raţionamentul:** dacă natura şi calitatea unei relaţii de cuplu, considerate prin consens sacre, nu se alterează prin înlocuirea unuia dintre parteneri cu o altă entitate, atunci şi relaţia cu această nouă entitate trebuie să fie considerată prin consens sacră.

Am acceptat în cele de mai sus că membrii Constituantei ar fi luat „sacrul“ într-o accepţiune consensuală şi formală: ceea ce este sancţionat de instituţiile publice responsabile cu asigurarea sacralităţii (recte: bisericile/cultele autorizate de lege). Dar nu avem nici o dovadă că este aşa. La urma urmei, trăim, ne place, nu ne place, într-o societate secularizată şi plurală, în care *nu există consens* asupra semnificaţiei sau sferei „sacrului“. Ceea ce mă tulbură în enunţul constituţional în chestiune nu este o anumită accepţiune a „sacrului“, cu care m-aş simţi inconfortabil, ci însăşi incertitudinea completă legată de sensul în care a fost folosit termenul în Legea Fundamentală. Ce-o fi fost în capul d-lui Antonie Iorgovan sau, să spunem, al d-lui Gheorghe Dumitraşcu, în momentul cînd decideau că „Fidelitatea faţă de ţară este sacră“? Aveau ei în minte genul de sacralitate conservat în „Pluguşor“? Se revendică oare sacralitatea lor de la un Creator personal? Sau este vorba despre un sacru intelectualizat, în maniera raţionaliştilor deişti?

Desigur, Constituţia României atestă existenţa divinităţii (vezi art. 82, pct. (2) – jurămîntul Preşedintelui Republicii, terminat cu: „aşa să-mi ajute Dumnezeu“). Dar putem fi noi siguri că sacralitatea fidelităţii faţă de ţară se revendică de la Creator? N-am putea înţelege la fel de bine că d-nii Iorgovan şi Dumitraşcu ne recomandă să înlocuim pe Tatăl Ceresc, ca obiect al devoţiunii noastre supreme, cu o entitate sacralizată numită „ţara“? De unde să luăm certitudinea că nu este vorba despre o incitaţie subliminală la practicarea unui cult al Pămîntului-Mamă?

S-ar putea foarte bine ca „naratorul“ Constituţiei să fi vrut pur şi simplu să ne dea un reper, un punct de stabilitate morală, în condiţiile în care, se ştie bine, în zilele noastre viaţa este tot mai mult o simplă plută pe valuri... Printr-o formulă a cărei scurtime şi cadenţă sugerează atingerea adevărurilor esenţiale ni se comunică, pur şi simplu, că există, ca să spunem aşa, puncte cardinale în haos... Calea pe care am mers, încercînd să dăm interpretări şi să proiectăm sensuri preexistente asupra cuvintelor din care este compus enunţul reprezintă o stearpă rătăcire. Deoarece face abstracţie de caracterul originar, auroral al Constituţiei: ea reprezintă un discurs *fondator*, un discurs care se face pe sine. Ce sensuri să preexiste Constituţiei? Ea este aceea care insuflă sens lumii...

E drept, în marea de enunţuri prescriptive din care este compus pactul nostru fundamental, în art. 50, alineatul (1) pare să se audă, brusc, o melancolică notă reflexiv-descriptivă. Poate chiar *confesivă*. Ascultaţi încă o dată: „Fidelitatea faţă de ţară este sacră“. Dar chiar dacă-i simţim pe d-nii Antonie Iorgovan şi Gheorghe Dumitraşcu ezitînd undeva în fricativele f-uri, ei îşi regăsesc vigoarea autogeneratoare în semioclusivele ţ-uri şi ating plinătatea pîrguită a certitudinii absolute în clustura consonantică „cr“ (sugerînd, nu-i aşa, un harbuz răscopt crrrăpînd de sevă).

Forţa *ilocuţionară* a limbajului este tocmai această ieşire a lui direct din negrul neant, proaspăt, acoperit de rouă, de o forţă irezistibilă (inclusiv în sensul de fermecătoare...). Aşa încît, de ce altceva să te agăţi, cînd este să defineşti „patriotismul“, decît de vraja atotîntemeietoare a Constituţiei, preluînd de pe buzele unor Tărăcilă, Dumitraşcu, Văcaru, ale atîtor şi atîtor alţi Părinţi Fondatori, adevărul tulburător dar netulburat, prim şi ultim, cum că el este tocmai „sacra fidelitate faţă de ţară“?...

Lucian MÎNDRUŢĂ
jurnalist

Şi dragostea de ţară se sfîrşeşte cu căsătoria

La noi, patriotismul nu e o calitate. Nici măcar o opţiune. În spaţiul rarefiat al celor care decid sau comentează deciziile, patriotismul e ca salopeta strungarului. O cere protecţia muncii. Locurile comune care compun acest patriotism obligat s-au încălzit mai bine de 200 de ani la sînul multor generaţii de compatrioţi cu intenţii bune: sîntem daco-romani. Sîntem aici de 2000 de ani. Eminescu e cel mai mare poet al românilor (ca şi cum poeţii au nevoie acolo, sus, de şefi!). Sîntem un popor harnic şi primitor. Prin Mioriţa, *am descoperit metafizica, şi prin Ştefan Cel Mare am stat de gardă la uşa Europei.*

Şi dacă toate acestea nu sînt adevărate? S-ar prăbuşi România, sau ar face primul pas în a se împăca cu ea însăşi? De fapt, România eternă (să mă ierte producătorii de albume), aceea a atitudinii oficial-patriotice, nu mai are de mult nici o legătură cu România reală. Ne-am construit o ţară pe hîrtie şi în imaginarul colectiv. Ştim că trăim într-o ţară bogată, cu oameni minunaţi şi harnici, şi mai ştim că ne trezim (tîrziu) în fiecare dimineaţă într-una săracă şi plină de lichele. Boala e descrisă în manuale. Iar prognoza, cum spun medicii, e rezervată.

În strămoşi ne e speranţa

Să o luăm pe rînd: toate cărţile noastre de istorie (şi mii de istorici serioşi) se dau peste cap să demonstreze că poporul român s-a format aici şi aici a rămas. E un efort naţional sublim, comparabil cu acela al construirii Canalului. Şi, la fel ca şi Canalul, numai noi ştim la ce foloseşte. Multe din cărţile istoricilor străini (surprinzător, ne-unguri) plasează, pe teritoriile noastre, în epocile în care noi ne vedem tot pe noi, alte popoare. Cînd cumani, cînd pecenegi, cînd slavi. Teoria moştenită din zorii naţionalismului românesc a dus la situaţii simpatice: cultura Dridu (ceva oale şi ulcele), pe care noi o folosim ca probă a continuităţii noastre, e socotită de restul lumii (inclusiv de vecinii noştri bulgari) o cultură slavă.

De fapt, nici măcar nu contează dacă noi avem dreptate sau nu. Grav este că noi nu ne putem înşela. Că acest subiect nu poate fi discutat decît în sensul în care crezi. Există o Inchiziţie a Continuităţii care a lichidat de fiecare dată în faşă orice părere contrară. Nu se poate renunţa la Decebal şi Traian – avem prea multe străzi, statui, cetăţeni, miniştri cu numele acestea. *Trebuie să fim rude.*

Mai aproape de noi, Mareşalul Antonescu e din nou în mare vogă. Acest distins domn a trimis oştile române la Stalingrad. Lasă la o parte că n-aveau ce să caute acolo. Dar aceleaşi oşti, aflate sub comanda lui supremă şi plasate în flancul dispozitivului german, au cedat presiunii sovietice. Au pierdut bătălia, cu alte cuvinte. E o interpretare tendenţioasă, spune patriotul, care crede că istoria trebuie să fie doar suma faptelor bune şi măreţe ale unui neam.

De fapt, oficial, ce războaie au pierdut românii? Număraţi-le: nici unul. Doar Ştefan cel Mare are una-două înfrîngeri, care nu fac decît să-i scoată în evidenţă zecile de victorii. Faptul că i-a atacat şi pe creştini atunci cînd i-a venit bine nu pare să ne spună nimic despre caracterul respectivului. A domnit mult, se spune cu mîndrie. Nu e de mirare că, astăzi, politicienii cred că două mandate sînt prea puţine.

Mai amuzant e cînd domnitorii de ieri se luptă cu problemele de azi. Vlad Ţepeş e chemat frecvent să pună ordine în ţară, ca şi cînd ar fi fost vreun mare legiuitor. Să fim sceptici: spaima hoţilor din vremea lui, despre care vorbeşte legenda, nu poate fi decît rodul temporar al vreunei operaţiuni „Luna“, în varianta ei penetrantă.

Piticul sovietic e cel mai mare

Henri Coandă a făcut primul avion cu reacţie din lume, spun cărţile noastre de istorie. Toate trec cu uşurinţă peste amănuntul că avionul lui a luat foc la prima probă şi s-a distrus. Traian Vuia a făcut şi el un avion, prezentat ca „primul avion care s-a ridicat de la sol prin mijloace proprii“. Era adică dotat cu o mare invenţie românească: avea roţi. Cinstit vorbind, avionul lui Vuia n-a zburat niciodată, doar a făcut cîteva salturi. Cu toate acestea, cei doi trebuie prezentaţi copiilor ca pe românii care i-au învăţat să zboare pe occidentali. Buna măsură ne-ar cere să-i salutăm. Patriotul naţionale vrea să le facem un templu. În schimb, Malaxa, un cetăţean care a făcut bani – şi o fabrică în funcţiune şi astăzi – rămîne un tip suspect.

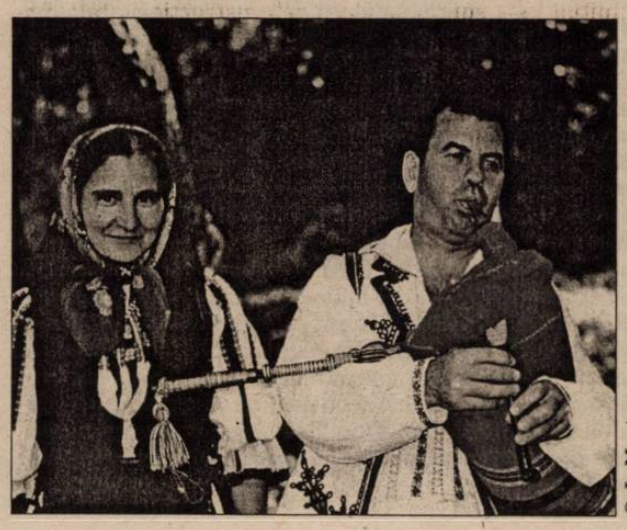

© L. Muntean

Dar cea mai enervantă chestie e cea cu jertfa supremă. Strămoşii şi-au dat-o, şi noi trebuie să fim gata oricînd. Sînt formulele săpate în capul generaţiei mele, care a mers la şcoală în anii '70 şi '80. Credeam că am scăpat de ea. Şi iată: „Cum acţionăm ca să păstrăm memoria străbunilor? Prin jerfte de sînge“. Întrebarea şi răspunsul, oricît de hilare ar părea, pot fi găsite într-unul din manualele de citire de clasa a doua. Jertfa de muncă ar fi un concept prea radical.

Să-ţi iubeşti ţara (nu neapărat a noastră) înseamnă printre altele să accepţi setul de valori al statului naţional, apărut cu vreo 2-300 de ani în urmă. Ideea dispariţiei statului, mult dragă marxiştilor înainte să pună mîna pe el, are o derivaţie interesantă şi mai puţin exploatată: ideea dispariţiei ţării. În fond, de ce ar fi ţara veşnică? Poate pentru că noi nu putem trăi la nesfîrşit?

Patriotismul oficial are însă o funcţie la care nu se poate renunţa deocamdată. Ideea că avem ce meritäm şi mîncăm cît am muncit e contraproductivă în orice campanie electorală. Politicienii de o anumită factură au nevoie de un public dresat să mîrîie la străini, să latre către frontierele arătate cu degetul şi să aştepte sosirea hranei (pe care o merită în virtutea pedigree-ului). Pavlov nu poate fi atacat cu dosare şi dezvăluiri.

Unde e patria?

Împotriva înţelepciunii cinice a romanilor, românii, urmaşii lor cu îmbunătăţiri dacice, au decis că patria e mai degrabă acolo unde e rău. Patriotismul nostru cere mai cu seamă să înţelegem decît să schimbăm. Ţara nu e o chestie să-ţi placă. Ţara trebuie slujită. Salvgardată, dacă preferaţi.

De ce nu pot fi acest fel de patriot? Pentru că nu-mi place murdăria şi pentru că am ajuns să cred, după administraţii succesive (şi o nemiloasă introspecţie), că de fapt poporul nostru e cam murdar şi delăsător. Pentru că mi-am văzut compatrioţii bătuţi în cap cu bîtele de alţi compatrioţi. Pentru că ştiu cîte minciuni sau invenţii sînt în cărţile noastre de istorie. Pentru că nu-mi place să mi se spună textul acela cu „pîinea pe care o mănînci, România ţi-o dă“, cînd, de fapt, pîinea pe care o mănînc mi-am cumpărat-o cu banii mei din magazinul unui turc.

Şi mai e un motiv pentru care nu pot fi patriot (după canoanele curente): sînt alţii pe care nu-i pot suferi.

După atîta denigrare, s-ar cuveni o *mea culpa*. Dar nu. Poate că ar trebui să ne căutăm alte modele. Iar dacă pur şi simplu nu sînt, să ne întrebăm cinstit: ce-am făcut în ultimii 2000 de ani? E vremea să ne apucăm de treabă.

PATRIOTISMUL CA

Răzvan RĂDULESCU
scriitor

De ce-aş pleca? De ce aş mai rămîne?

Ce sens ar avea să mă apuc acum să ţin o mică teorie despre ce e patriostismul? Nefiindu-mi foarte limpede ce este patria, nu pot glosa nimic pe marginea derivatelor ei. Şi ca să ridic orice suspiciune în privinţa articolului de faţă, să adaug că n-am de gînd să mă pun de-a curmezişul temei, veştejind ideea de patriotism sau susţinînd că aşa ceva nu există. Este o afacere prea personală ca să apelez la un aşa truc subţire. De o bună bucată de vreme, mi se învîrte prin cap ideea plecării în străinătate. Am fost de cîteva ori în Franţa şi în Germania şi mi-au plăcut locurile, oamenii, mîncărurile, felul de viaţă de acolo. E posibil să nu fi văzut decît partea agreabilă a lucrurilor. Aşa că dezavantajele unei vieţi în exil (ah, cît de mult îmi place acest cuvînt, cum îmi împrumută el instantaneu o condiţie superioară, uşor îndurerată, uşor melancolică, aproape poetică), dezavantajele, aşadar, n-am putut decît să mi le imaginez. Probabil că, la puţin timp după ce m-aş instala acolo, dorul de prieteni, de părinţi şi rude m-ar copleşi. Zic şi eu. În măsura în care se spune că patria este o geografie palpabilă a memoriei şi afectelor, voi tînji după patrie. Adolescenţa mi se va părea intangibilă, iar copilăria mea fericită, de a cărei amintire mă agăţ de cîte ori sînt mîhnit sau deprimat, se va fi sfîşiat ca o stofă putredă. Voi rămîne condamnat să trăiesc între oameni care nu gîndesc ca mine decît în linii grosiere, voi fi obligat să mă exprim într-o limbă care îmi va fi străină şi insuficientă – cît despre scris în altă limbă decît limba asta de acuma nici vorbă nu poate să fie. Pe de altă parte, se spune nu fără dreptate, că lucrurile pe care nu le vezi – ci doar le imaginezi – au mai puţină forţă decît cele cu care dai nas în nas. Din acest motiv, nu trebuie să crezi foarte tare în ele. Căci nu ai cum să ştii cu adevărat dacă acolo e rău. Poate m-aş adapta. Poate aş reuşi chiar să scriu, transformînd sărăcia vetustă a francezei mele de Universitate, de exemplu, în virtute literară. Între a pleca şi a nu pleca, sufletul meu pendulează. Iar dacă mă bizui pe cele care se văd cu ochiul liber, mai degrabă ar fi să plec. Am sentimentul că trăiesc într-un spaţiu populat cu oameni necivilizaţi. Faptul că sunt îmbrăcaţi cu geci, şepci sau parpalace mi se pare ilicit în raport cu esenţa lor de oameni ai grotelor. Nu cred că poţi face o ierarhie a oamenilor cu valoare culturală, dar poţi deosebi un om valoros de o mediocritate. De aceea mi-e inconfortabil să trăiesc într-o ţară în care Eugen Simion este preşedintele Academiei, iar Răzvan Theodorescu, Tudor Gheorghe sau Marin Traian („Un zîmbet pe 16 milimetri") hotărăsc ce vedem şi ce nu vedem la televizor. Mă mai întorc pe dos următoarele: coteriile literare şi felul în care scriitorii se premiază între ei (eu însumi am luat un premiu al Uniunii şi tare mi-e teamă că n-a fost pe bune); semnalele vitale tot mai slabe pe care le dă viaţa culturală din provincie; semnalele vitale tot mai slabe pe care le dă viaţa culturală din Bucureşti; incapacitatea oamenilor de a discuta onest; gîndul că trebuie să aleg între Oprescu şi Băsescu şi chiar acela că ar fi trebuit să aleg între Oprescu şi Chiriţă; faptul că aici toată lumea se pricepe la orice, inclusiv la conţinutul manualelor alternative, şi că reala competenţă a cuiva poate fi aneantizată de astfel de atoateştiutori; uşurinţa stupefiantă cu care oamenii, dacă se strîng în grupuri mai mari de trei, devin masă de manevră; uşurinţa cu care se folosesc de cuvinte pentru care nu au reprezentare (patrie, patriotism, naţiune etc.). Aşa că, poate ar fi mai bine să plec. Mai ales cînd mă gîndesc la următorii patru ani şi la cine va veni la guvernare, simt cum orizontul meu aici se îngustează. Părinţii mei, de exemplu, nu înţeleg de ce se îngustează. Dimpotrivă, se bucură la gîndul că PDSR, printre alte binefaceri pe care le pregăteşte, va reintroduce practica recursului în anulare (adevărul e că ai mei se află în proces cu casa şi, evident, nu vor să o piardă). Le spun că asta e o samavolnicie şi că în momentul în care o hotărîre definitivă a Curţii Supreme poate fi anulată printr-un act semnat de un procuror, puterile în Stat se numără cu una mai puţin. Paranteză. Nu mă preocupă politica în mod special. Citesc ziarele rar, mă uit la ştiri dacă mă nimeresc pe lîngă un televizor deschis. Mi se întîmplă doar cînd şi cînd să am discuţii cu prietenii pe acest subiect. Urmăresc fără pasiune campaniile electorale, iar la sfîrşitul lor mă duc la vot, chiar dacă nici unul din candidaţi nu mă reprezintă. Introduc în acest caz în urnă un buletin invalidabil, astfel încît numărarea votului meu să reducă procentul eventualului cîştigător, oricum nedorit. Bănuiesc că nu e nimic de condamnat în relativul meu dezinteres pentru politică. În teorie, sistemul pe care îl susţin, prezentîndu-mă fără greş la vot, ar trebui să tolereze indivizi de soiul meu, iar atitudinea mea înţeleaptă, de un înalt civism, ar trebui aplaudată. Dar nu o aplaudă nimeni, iar acesta este un motiv în plus să nu mai pierd vremea pe aici. Închid paranteza. Sigur că discuţia cu părinţii mei s-a încheiat prost. Ne-am certat şi, înainte de a pleca, la supărare, le-am spus: să ştiţi că dacă iese PDSR-ul, mă gîndesc fără glumă să plec în străinătate şi să mă întorc doar în mometul în care majoritatea cu drept de vot a acestei ţări se va fi deşteptat sau va fi murit pur şi simplu. Tatăl meu, care a luat în serios cele spuse de mine, a comentat amar: dacă pleci, înseamnă că nu eşti patriot. De aceea am scris, la începutul acestui articol, că problema patriotismului este, pentru mine, una personală. Neştiind ce este patriotismul, am luat ca măsură a lui poziţia mea (fizică) faţă de graniţele acestui teritoriu: să mă aflu în afara, sau înăuntrul lor. Mi-aş dori foarte tare să fiu patriot. În definitiv, dacă de rămînerea mea în ţară depinde, nici nu mi-ar fi prea greu: toate lucrurile de care sînt legat, toţi oamenii care îmi sînt dragi, toate locurile la care visez cîteodată noaptea sînt aici. Limba în care scriu este româna şi mă ia cu rău din stomac numai la gîndul că aş putea să-mi petrec restul vieţii încercînd să scriu în franceză şi făcînd din frustrarea de a nu scrie în română subiectul ficţiunilor mele franţuzeşti. Nu-mi place deloc lingoarea pe care o văd pe chipurile multora din diasporă (par loviţi de o nefericire fundamentală) şi nici faptul că îşi ocupă o mare parte din timpul lor liber cu exerciţii de românitate (cum altfel să-i zic?). Însă toate acestea le ştiu de mult, şi le puteam spune fără să trebuiască să-mi fac vreun examen de conştiinţă. Ca să rămîn, mi-ar trebui un motiv serios, de exemplu demiterea lui Tudor Gheorghe din CNA, sau dezintegrarea instantanee într-un turneu, la focul de tabără, a cenaclului „Totuşi iubirea", sau închiderea pe timp de o lună pentru renovare a Televiziunii Române, sau transformarea liderului PRM în nouăzeci şi două de kilograme de Chappy sau orice altă minune care să-mi dea, fie şi infinitezimal, satisfacţie. Altminteri, voi fi sfîşiat mereu între dorinţa de a divorţa de ţara aceasta şi neputinţa de a o face, prins într-o relaţie bolnăvicioasă cu ea – ca acele iubiri ale adolescenţilor, în care cuvintele şi gesturile tulbură alchimic umorile din organism. Pentru că mi-e limpede că n-am să plec.

Din tată-n fiu

Alexandru PALEOLOGU
scriitor

„O încordare a muşchilor fesieri"

Cuvîntul „patriotism" îmi inspiră, de regulă, un anumit scepticism. Îmi aduc aminte că în şcoala primară, mai ales, dar şi în primele clase de liceu, eram extraordinar de ireceptiv la pedagogia patriotică. Mi se vorbea de vitejia soldatului român, de Mihai Viteazul la Călugăreni, de faptul că voievozii români i-au bătut pe turci de nenumărate ori groaznic – de mă miram cum de mai sînt turci şi în ziua de astăzi. Mi s-a părut, deci, că e vorba de ceva nesincer. La lecturile din Caragiale m-a frapat, încă din acea vreme, exactitatea formulărilor comice şi rizibile pe teme patriotice (vezi *Rrromânii verzi* ş.cl. plus discursurile din *Scrisoarea pierdută* sau *Conu Leonida...*). Mult mai tîrziu mi-am dat seama că I. L. Caragiale nu era un anti-patriot, ci un anti-retorician – fiindcă patriotul oferă un material retoric inepuizabil şi foarte uşor de parodiat. Într-o paranteză fie spus, nu cred că poate fi socotit patriot un român care consideră că I. L. Caragiale ar fi defăimat sau ar fi ridiculizat patriotismul, fiindcă cea mai profund naţională operă literară românească este a lui Caragiale. Nu am devenit mai sensibil pe coarda patriotismului nici cînd auzeam, în acea perioadă, oameni onești (pe care nu-i bănuiam de ipocrizie) care vorbeau de patriotism şi de acţiunile militare din primul război mondial. De exemplu, tatăl meu, care a fost foarte grav rănit în 1916, vorbea despre experienţa lui în mod pitoresc şi amuzant – m-am învăţat atunci să recepţionez autenticul din trăirea patriotică pe o linie mai mult amuzantă, fără patetism. Apoi am constatat că există patriotism independent de ideea de naţie sau de stat, de pildă patriotismul local. Şi am văzut cît de puternice, de autentic virulente şi mobilizatoare sînt manifestările de patriotism local. Cît de tare se supără oamenii din anumite judeţe sau regiuni ale ţării dacă se fac ironii la adresa respectivelor regiuni! Mi-am dat seama că şi eu participam la această formă de patriotism local, numai că la mine era unul ca să zic aşa scindat (tatăl meu era valah din Bucureşti şi mama moldoveancă). Se mai făceau şi bancuri ale unora despre ceilalţi, dar, cum erau între rude, aceste bancuri rămîneau, evident, neagresive. Dar, în general, patriotismul este generator de brutalităţi. Întotdeauna am perceput sensul cuvîntului „patriotic" ca pe ceva excesiv. E adevărat că, din povestiri, înţelegeam că există acţiuni ale unor oameni determinate de un patriotism foarte onorabil şi foarte elegant. Însă lucrurile acestea mi-erau destul de neclare, pentru că le aflam doar din poveşti... Ei, omul îmbătrîneşte – şi ajunge să facă el însuşi cunoştinţă şi cu experienţe care să implice patriotismul. Totuşi, am bănuit întotdeauna de nesinceritate manifestările declarativ-patriotice. Constat că în ziua de astăzi patriotismul este o carieră, nu un sentiment. Acest lucru e foarte vizibil şi foarte uşor de denunţat: e destul să apeşi cu un ac subţire pe cîteva puncte ale acelor demonstraţii ca să le ruinezi totala lor dezvoltare şi să se dezvăluie imediat impostura şi vacuitatea de sentimente. Profesia de patriot îmi repugnă, mi se pare o escrocherie mai mare decît cele bancare cu care sînt pline ziarele acuma – de altfel, cele două sînt înrudite. Patriotismul este un sentiment discret şi puternic; cu cît e mai puternic, cu atît e mai discret. Se declară foarte rar şi numai atunci cînd evenimentele o impun. De pildă, sînt momente cînd se poate proclama în piaţa publică „Patria e în pericol!". Se poate întîmpla acest lucru, dar se simte cînd este real şi nu există dubiu. Am început să simt garanţia de sinceritate şi de eleganţă în legătură cu patriotismul abia după instalarea comunismului la noi. Cei care au organizat în acea perioadă rezistenţa armată anticomunistă din diferite zone muntoase ale ţării dădeau dovadă, într-adevăr, de un patriotism autentic, admirabil şi demn de o veşnică gratitudine. Şi atunci m-am împăcat cu ideea de patriotism... Dar, revin, ştiu în continuare că această mobilizare de curaj nu este discursivă – cu cît este mai discursivă, cu atît e mai inoperantă – şi că declaraţiile patriotice sînt convingătoare numai atunci cînd sînt sobre şi grave. Patriotismul autentic are, de altfel, şi o latură oarecum fizică. Simţi ceva în corpul tău care se încordează în momentele cînd patriotismul este în mod legitim invocat. Îmi place foarte mult, în acest sens, un pasaj din *Forsyte Saga* de Galsworthy, în care Soames, mergînd la Londra pentru tranzacţii cu valori de artă, s-a nimerit să se întîlnească cu cortegiul funerar al Reginei Victoria. S-a alăturat cortegiului şi a început să meargă în ritmul muzicii funerare. Şi spune autorul: „Şi a simţit acea încordare a muşchilor fesieri, ce este o manifestare fiziologică a unui sentiment profund" – care nu era altul decît patriotismul. Eu cred că aceasta e senzaţia corporală pe care o are cineva într-un moment grav, de apel la patriotism.

Toader PALEOLOGU
doctorand în filozofie politică la École des Hautes Études en Sciences Sociales

Patriotism român-francez

Despre patriotism aş vrea să vorbesc din perspectiva unei experienţe personale, care vine din faptul că multă vreme am stat în Franţa şi sînt cetăţean al statului francez. Mă simt, prin urmare, angajat în două tipuri de patriotism: unul românesc şi unul franţuzesc. Patriotismul pe care-l am în calitate de cetăţean francez, ca funcţionar al statului francez chiar, este unul foarte cerebral, care ţine de importanţa culturii franceze. Adesea m-am aflat în alte ţări în calitate de reprezentant al Franţei – eram *francezul* care venea să predea franceză studenţilor de la Boston College, de exemplu. Deci aveam o responsabilitate ca francez şi eram purtătorul unei (după cum se exprima generalul de Gaulle) „certaine idée de la France". Patriotismul francez pe care-l am ţine de această anumită idee despre Franţa, despre rolul Franţei în lume, de cultura şi istoria Franţei, de un anumit stil de a gîndi tipic franţuzesc de care-ţi dai seama cînd gîndeşti în limba franceză. Desigur, faptul că am integrat toate acestea nu exclude deloc ataşamentul meu mult mai afectuos, mai visceral, pentru România. Şi aici aş mai adăuga o observaţie care ţine de patriotismul faţă de o ţară care nu poate revendica un rol atît de măreţ în lume precum Franţa. Mă gîndesc, bineînţeles, la România. Nietzsche, în *Dincolo de bine şi de rău*, în secţiunea consacrată patriilor şi popoarelor, spune că e mult mai greu să te detaşezi de o ţară mică şi, eventual, nefericită, decît de una mare. Deci cu cît o ţară este mai mică, cu atît eşti mai ataşat de ea. Dubla mea experieţă de care am vrut să vorbesc este, în fond, complementară: mă simt deopotrivă român şi francez – român prin ceea ce sînt şi francez printr-o anumită adeziune intelectuală. Această adeziune este mult mai rece, din care cauză nici nu mă simt implicat în pasiunile certurilor franco-franceze, în pasiunile lor politice. În cazul politicii româneşti, lucrurile nu stau deloc aşa, pentru că aici mă simt angajat, într-un fel genealogic, relaţia e pasională, aici ştiu foarte bine de ce parte a baricadei stau. Este evident că, pentru mine, patria politică e România.

a consemnat Cezar PAUL-BĂDESCU

EXPERIENŢĂ PERSONALĂ

Simona POPESCU
scriitoare

Ce frică! Ce ruşine!

(aş fi vrut atunci să fiu un fel de Popeye Marinarul...)

Mărturisesc cu inocenţă, nu ştiu ce e asta: sentiment patriotic. Să fie, oare, emoţia ciudată care aproape că face să-ţi dea lacrimile atunci cînd România cîştigă un meci important la fotbal? Deteşti fotbalul, nu înţelegi nimic din el, te miri că oamenii îşi pot pierde vremea cu aşa ceva, dar, cînd vin campionatele mondiale, stai şi te uiţi şi n-ai în cap decît România. Să fie, oare, legat de senzaţia că-ţi bate inima în gît atunci cînd auzi imnul naţional şi vezi o fătucă tricoloră pe podiumul de premiere, încremenită în poziţie de drepţi, puţin caraghioasă? Să fi fost atunci, pe 21 decembrie, cînd umblam pe străzi fără să-mi pese că putea să mi se întîmple ceva rău? Să fi fost pe 22, cînd îi iubeam pe toţi cei din jurul meu, aşa cum se întîmplă la marile sărbători, aşa cum se întîmplă, probabil, la Carnavalul de la Rio de Janeiro? Asta e: ca să existe sentimentul patriotismului e nevoie de sărbătoare, de mari sărbători, adevărate, una aşa... ca-n Rio de Janeiro.

Nu ştiu ce-i aia patriotism, deşi cred că generaţia mea a fost cel mai tare îmbuibată cu lecţii patriotice. Ce nu înţelegeam cînd eram elevă era de ce trebuie să pierdem zilnic 10 minute din orele de şcoală ca să cîntăm imnul naţional. Şi nu înţelegeam de ce, din patriotism, eram duşi toamnă de toamnă la cules de cartofi şi de morcovi pe cîmp. Nu mă plîng de asta, era, într-un fel, o distracţie, atîta timp cît era cald, dar veneau repede ploile şi frigul. În viaţa mea nu mi-a fost aşa frig ca atunci, în jurul grămezii uriaşe de morcovi pe care trebuia s-o sortăm pînă la capăt. Nu mai aveam chef de glume, de rîs, ne îngheţau mîinile pe morcovii brumaţi, profii stăteau în jurul focului, ne lăsau să coacem cartofi, înghiţeam cartofi fierbinţi cu coajă cu tot, ca să ne mai încălzim. Cel mai crunt era însă cînd ne duceau la cartofi. Trebuia să alergăm după tractor ca bezmeticii, să-i strîngem repede, că iar venea huruind, pe alt rînd, şi nu apucam să ne facem norma. Şi-atunci, băgam în sac ce puteam cu o mînă (cu cealaltă tîram sacul) şi, din cînd în cînd, împingeam cu bocancul cartofii înapoi în pămînt. Eram nepatrioţi, n-aveam încotro. Doar aşa puteam face norma, doar aşa erau mulţumiţi de noi.

Toată copilăria mea am scris cu plăcere pentru orele de compunere. Îmi plăcea, adică, să scriu despre cei din clasă, aşa erau totdeauna atenţi şi aşteptau de fiecare dată să-mi vină mie rîndul, ca să audă despre ei. Singura dată cînd am luat un premiu pentru o compunere a fost doar atunci cînd ni s-a cerut să scriem despre „patria noastră". Nu împlinisem încă 9 ani şi habar n-aveam ce-i asta „patria mea", de fapt nu ştiam ce trebuie să scriu, cum trebuie să simţi, cum să scriu ce simt, *ce nu simt*. Nu ştiam, aşadar, ce să scriu despre România. De unde s-o apuc. Tare m-am chinuit, foaia rămînea albă şi atunci, de disperare, am copiat compunerea unei fete mai mari. Cuvînt cu cuvînt. Am furat şi-am cîştigat premiul întîi pe ţară la „Tinere Condeie". Şi mi-a fost atît de ruşine şi de frică. Furasem, carevasăzică. Cum ajunsese compunerea mea pentru clasă la un asemenea concurs naiba ştia. Cum să mai spun că am furat? Mi-era aşa de frică şi de ruşine! Asta îmi adusese patriotismul meu de furtişag: laurii şi frica şi ruşinea.

Pe la 12 ani au venit de la Televiziune ca să spunem nişte chestii despre pionieri şi patrie. Mi-au dat şi mie să învăţ ceva pe de rost. Am tocit acasă cuminte frazele de pe bileţel şi, a doua zi, am uitat tot. Eram îmbrăcată într-un halat alb apretat, stăteam în faţa unui pahar Berzelius şi nu ştiam ce să zic. M-a apucat răul şi pîntecăraia. De frică. M-am făcut de ruşine. M-au lăsat în pace. Asta îmi adusese patriotismul de împrumut. Răul, ruşinea şi frica.

Prima mea întîlnire cu un tovarăş de la Partid a fost pe la 9 ani. Era la un Forum pentru pionieri. Ce mari erau toţi ceilalţi, ce se mai distrau pe-acolo, ce mai dansau, ce mai ştiau să se strîngă la careu, ce mai salutau ei steagul, ce mai raportau pe-acolo! Mă luam şi eu după ei. Ce frumoşi erau! Fetele din cameră făceau glume cu o profă care se dezbrăca în faţa noastră fără jenă. Avea nişte sîni foarte mari şi părul roşu. Citea ce scriau fetele peste zi. Cică scriau poezii. Eu credeam că poezii scriu doar poeţii. Ei, ce mişto dansau ei seara şi ce serios mai vorbeau la şedinţele de peste zi despre patrie şi popor şi pionieri. Numai eu, mică şi pricăjită, cu un trening roşu pe mine în care îmi era groaznic de frig! Mică şi mută. Şi ce frică şi ce ruşine cînd a venit un nene de la Partid spre mine şi a spus că vai ce fetiţă morocănoasă şi încruntată. Şi toţi au rîs. Vai, ce ruşine şi ce frică! Şi apoi, nu înţelegeam de ce ne alergau zi de zi prin pădure. Ce legătură era între patrie şi orientarea în natură (acolo, în natură, îmi curgea sînge pe nas), de ce trebuia să facem concurs în numele patriei?

La 11 ani am avut a doua întîlnire cu un nene de la Partid. Trebuia să-mi fac ierbar şi mi-am dorit mult o panseluţă. Un ierbar fără panseluţă nu era ierbar pe bune. Am intrat într-un rond de flori şi am rupt o panseluţă mov, de catifea. Şi-a oprit o maşină lîngă mine, a venit un nene care m-a luat de urechi, nu ştiu ce mi-o fi spus, că fur din avutul obştesc, rup florile poporului. Am crezut că o să mă ducă la miliţie. M-a dus la mama la serviciu. Era un nene de la Partid, ştiam eu. De ce se lega el tocmai de mine? Pentru o floare? Dar probabil că avea dreptate, aşa încep să se manifeste duşmanii poporului. Şi ce ruşine, ce frică!

La 15 ani o profă mi-a cerut o poezie despre tinereţe. Nu mai scrisesem decît vreo două-trei poezii înainte (vorba vine „poezii", nişte mizerii). Nu prea ştiam ce să scriu. Nu mă interesa subiectul. Nu simţeam nimic pentru asta, pentru tinereţe. Am ascultat ceva pe la radio, ce spuneau unii pe-acolo că ar fi tinereţea, bla bla bla. Mi-am văzut poezia publicată într-o gazetă. Avea în plus un vers despre un „cîrmaci" care nu-mi aparţinea. Ce ruşine mi-a fost! Ce ruşine şi frică pînă tîrziu. Pînă azi. O poezie patriotică.

La 16 ani am intrat într-o clasă întunecată împreună cu alţii, ca să fim făcuţi utecişti. Nu trebuia decît să răspundem la nişte întrebări din statut. Erau acolo în prezidiu o fată de care-mi plăcea şi un prof foarte simpatic. Cînd au început să mă chestioneze, parcă nu mai erau ei. N-am răspuns la nimic ca lumea. Eram pe dinafară. Totuşi, m-au făcut utecistă. Nu meritam. Nu-mi ştiam îndatoririle patriotice din carneţelul alb. Nu le ştiam.

În primul meu an de stagiu, ca profesoară, trebuia să le dau elevilor la compunere tema „patria mea". Şi-n loc de asta, i-am pus să scrie despre plictiseală. A venit o mamă profesoară şi a făcut scandal că mă ţin de prostii şi nu de programă. Al doilea an le-am dat temă la alegere: „patria mea" şi „visul". Toţi au ales să-şi povestească visele. Copiii ăia, hotărît lucru, nu erau patrioţi. Nu erau nici cei mai mari, de la clasa a zecea, care au rîs la lecţia cu Goga, cînd i-am pus să citească cu glas tare poezii.

După '90 am plecat prima dată din ţară. Atunci am simţit pentru prima dată ce înseamnă să fii român. Adică eram doar româncă, nimic altceva. Ce ruşine! Ce frică! Pînă şi românii de acolo, diasporenii, ne priveau de sus, de la înălţimea patriotismului lor legitim, pe noi, nelegitimii, care votaserăm cu comuniştii. Degeaba le explicam că sînt doar o victimă a majorităţii derutate, că întorcîndu-mă acolo îmi va fi mult mai greu decît le-ar fi lor. Degeaba. Eram un român nenorocit, nu mai aveam nici o şansă, trăiam degeaba, România nu avea viitor. Nici eu. Cu ce drept îmi luau ei mie toate şansele mele de individ? Cred că atunci am vrut să am o putere mare şi să salvez România de babele astea care-i cîntau prohodul. Ce-aş mai fi vrut să fiu Popeye Marinarul şi s-o schimb la faţă într-o clipă! Ce-aş fi vrut să fiu un fotbalist şi să cîştig un meci, să fi fost o sportivă, să fac frumos numărul de la sol, să mă învîrt pe bare, să fac tumbe pe bîrnă şi să cîştige România.

Stăteam într-un tren curat, occidental, aveam paşaport românesc şi mi-era frică. Dacă e ceva în neordine, dacă o să mă dea jos pur şi simplu pentru că sînt româncă? Conductorul lor a trecut pe lîngă mine şi chiar mi-a zîmbit. Mulţi oameni mi-au zîmbit acolo. De la ei am învăţat să-mi placă să zîmbesc oamenilor. Nu ştiau că sînt româncă. Dar mi-au zîmbit şi mai tîrziu, cînd ştiau.

La începutul anilor '90 era moda urii de sine în ţara mea. Mă uit acum la chestia asta cum mă uit la moda anilor '80, să zicem: haine cu umeri uriaşi de burete, ţoale aiurea, deformînd corpul. Moda urii de sine, deformîndu-ne, urîţindu-ne la fel de mult ca şi costumul naţional al laudei de sine, ca şi opincile brad-brînză-berzei patrihotice. Mă luasem după modă, şi ce mă mai uram! Pentru că nu puteam să urăsc un popor, o patrie (noţiuni prea vagi), mă uram din suflet pe mine şi mă uitam la sadicii păstori naţionali cu vinovăţia umilă cu care se uitau toţi cei din turma elitei, aşa cum turma ne-elitei căsca gura la patrihoţi. În 1998 i-am spus unui distins domn care scrisese o carte pe tema românismului că toată chestia asta nu mai e la modă, că nu mai interesează, din fericire, pe nimeni. Studenţii mei nu mai aveau complexe. Călătoriseră prin ţări străine, abia acolo şi-au dat seama că sînt normali, că sînt oameni ca toţi oamenii.

„Te laud şi te cînt, patria mea", spunea un poet cîndva. N-am avut niciodată chef nici să laud şi nici să cînt o noţiune. Poate mai degrabă aş fi spus alături de un poet contemporan de la Timişoara (care-l pastişează asumat pe Allen Ginsberg): „Cînd te vei dezmetici oare România? Cînd îţi vei lepăda oare boarfele proletcultiste? [...]/Cînd voi putea oare intra în pagina ziarului/ cu ADEVĂRUL MEU şi cu propriul meu farmec personal? [...] Maşinăria ta mă depăşeşte./ Mă faci să mă doresc în afara timpului. Poate că/ sunt în afara timpului." Scriind despre o carte a mea, un cronicar îmi făcea, subtil, un reproş (cel puţin aşa am înţeles): „romanul nu prea spune mare lucru despre naţionalitatea autorului [...] el putînd fi cu acelaşi succes francez, englez sau american, nu contează". Aş fi putut răspunde: „Cînd voi putea oare intra în paginile ziarului/ cu ADEVĂRUL MEU şi cu propriul meu farmec personal?"

„Poezii patriotice" şi-a numit cartea unul din prietenii mei. „Şi patria pe care numai obosit / Creierul nostru nu o dă la o parte.", zicea el acolo. Un altul, ajuns în Germania, la un tîrg de carte, a declarat ceva de felul: „România sînt eu". În ţară, afirmaţia lui a fost privită ca semn de mare aroganţă şi penalizată ca atare. N-am mai avea, poate, parte de complexe, de ură de sine, de tristele patriotisme şi tristele lecţii de virtute în contra vulgatei române de azi, dacă ne-am responsabiliza pînă acolo încît să avem curajul (susţinut de forţă personală, de forţa propriei noastre individualităţi) să spunem fiecare: România sînt eu.

Mihai GĂLĂŢANU
scriitor

Homosexual, negru, handicapat, caut patrie de închiriat cu ora

În România, să vorbeşti despre Patrie altfel decît elogios e ca şi cum ai fi, ca într-un banc celebru, homosexual, negru şi handicapat – sau evreu-ungur-nonagenar-afazic-încăpăţînat. Eu am păţit-o pe propria piele. Toţi politicienii (eventual parlamentari) demagogi îţi vor sări la jugulară. Te vor discredita, desfiinţa, ucide politic, social – iar dacă ar putea te-ar castra, pentru mai multă siguranţă. Să nu ai progenituri care să privească adevărul în faţă. Într-un pasaj memorabil, care a făcut epocă şi pe ultima copertă a unei ediţii mai vechi din *Portretul artistului în tinereţe,* Joyce spune: „N-am să mai slujesc ceva în care nu mai cred, fie că se cheamă căminul meu, patria mea sau biserica mea". Românii nu suportă atîta luciditate. Pentru români, Patria rămîne etern „mama bătrînă cu brîul de lînă". Nu poate fi nici măcar o singură clipă iubita, căreia, atunci cînd ţi se face silă de apucăturile ei (mai mult ori mai puţin balcanice), să-i arzi o palmă. Sau fie numai să-i spui verde în faţă cît de jos a decăzut. Din cauza asta am ajuns atît de incapabili să ne redresăm: realitatea ne e străină, o înflorim cu veşnica minciună tandră. Ne afundăm tot mai mult, dar patria trebuie, oricum, lăudată. Paradoxal, ceea ce pare uneori patriotic nu e deloc aşa. Cu mult mai plină de patriotism este biciuirea/flagelarea propriei Patrii, atunci cînd ea pune, pentru cîţiva zeci de dolari, curul la bătaie la Stambul (şi nu numai). Atunci cînd corupţia înghite pe nemestecate bănci, destine, fonduri mutuale, albume, fire roşii şi mai pestriţe. Parlamentarii români, ca şi unele formaţiuni politice (mai cu seamă cele demagogice de stînga, sforăitor patriotarde), sub reflexul unei dictaturi nu tocmai îndepărtate, nu tolerează pamfletul – decît dacă a devenit istorie. Cel de actualitate le tulbură somnul lor doctrinar. Ei nu cred că noţiunea de Patrie trebuie examinată şi reconsiderată de fiecare generaţie, pentru ca să fie, în final, asumată. La fel se întîmplă cu tot ce e totem al tribului nostru: Eminescu, victoria de la Călugăreni, sfinţenia lumească a lui Ştefan cel Mare şi Aprig, sirena lui Roaită (tabuul sindicalist şi stîngist) etc. Nu contează că Rimbaud nu are, în *Une saison en enfer,* cuvinte prea măgulitoare despre strămoşii săi gali. N-au citit nici *Spania nevertebrată,* nici Ortega y Gasset. N-au glandă pentru Louis-Ferdinand Céline. Valorile tradiţionale nu mai trebuie, pentru somnoroasa şi inerta noastră clasă politică, puse în discuţie. Ei înghit tradiţia fără să refuleze vreodată. Despre raportul între tradiţie şi modernitate (vezi T.S. Eliott) nici nu poate fi vorba. Ei sînt gata mereu să îţi arunce în faţă un soi de întrebare mută, implicită: cine eşti tu să ne vorbeşti despre Patrie? Cu ce drept pui în discuţie secole de istorie? Pentru ei Patrie înseamnă: Putna, Voroneţul, Avram Iancu, marote şi truisme. Clişee. În nici un caz, doamne fereşte, droguri, sinucideri, crime, demagogie, ploconeli în faţa organismelor financiare internaţionale, mizeria abruptă de fiecare zi. Va veni, probabil, o bună zi în care se va deschide, cu forţa, şi ochiul dureros, care plînge.

Z. ORNEA

Patriotism şi xenofobie

Ernest Gellner a impus ideea că naţiunea n-a apărut înainte de faza industrială şi, incontestabil, avea dreptate. Naţiunile se constituie în secolul al XIX-lea, cel puţin la noi (în altă parte poate ceva mai înainte) tot, fireşte, în funcţie de momentul industrialismului. E, desigur, o întrebare dacă la noi (şi în celelalte ţări est-europene), unde, în al XIX-lea secol, peste 90% din populaţie locuia la sate, neavînd mai nimic cu etapa industrializării, se poate, totuşi, vorbi de o naţiune. Se poate vorbi de pe la jumătatea secolului, chiar dacă efortul industrial era încă minimal. Aici a acţionat legea sincronismului, atît de apărată după primul război mondial de Lovinescu, sau cea a imitaţiei de care vorbise Gabriel Tarde. Se ştie că tot procesul înnoirii ţării noastre s-a făcut datorită acestui proces sociologic necesar, factorul motor, ca model propus, fiind civilizaţia occidentală. Totul, de la economie la ţinuta vestimentară, moravuri, instituţii civilizatorii s-a făcut prin apel la modelul Europei de Apus. Şi aşa a progresat, extraordinar, organismul românesc. Mai tîrziu, la începutul veacului şi, apoi, în interbelic, li s-au adus mari şi acuzatoare reproşuri paşoptiştilor care şi-au asumat această misiune civilizatorie, motivîndu-se că, în acest fel, s-a alterat specificitatea naţională. Şi aceşti acuzatori doctrinari continuau să apere tradiţiile specifice, ridicîndu-se, tardiv şi retrograd, împotriva oricărui act care ne sincroniza cu Apusul industrial şi modern în toate.

Întrebarea e dacă sentimentul patriotic (în discurs şi simţire) e o consecinţă a apariţiei naţiunilor. Cred că nu integral. Ce avînt patriotic, nu e inutil să ne întrebăm, îi îndemna la luptă pe oştenii ţărani (nu lefegiii) de pe vremea, să spunem, a lui Ştefan cel Mare? E probabil că, în lipsa sentimentului naţional, îi ridica la luptă convingerea că trebuie să se sacrifice pentru a nu cădea în robia turcească şi nevoia de a-şi apăra valorile credinţei creştine de cotropirea păgînismului. Dar nu acelaşi lucru se poate spune atunci cînd erau puşi să se înfrunte în luptă moldovenii cu muntenii (ca, de pildă, în secolul al XVII-lea, pe vremea domniilor lui Matei Basarab şi Vasile Lupu) împărtăşind aceeaşi credinţă religioasă şi vorbind aceeaşi limbă. Cu siguranţă că nu avîntul patriotic l-a îndemnat pe Mihai Viteazul, la începutul veacului al XVII-lea, să unească, sub sceptrul său, cele trei ţări române. Acest sentiment a fost invocat, mult mai tîrziu, de romanticii paşoptişti, Nicolae Bălcescu începînd să elaboreze, probabil din 1849, studiul (rămas neterminat) *Românii supt Mihai Voievod Viteazul*. Dar gestul voievodului a fost utilizat, de atunci încoace, ca unul simbolic în dezideratul românilor spre unitatea naţională. De aceea N. Iorga, la sfîrşitul veacului al XIX-lea a publicat, în *Revista Română*, a lui Hasdeu, un studiu în care Mihai era prezentat drept un condotier, pentru ca, la începutul veacului XX, cînd marele istoric devenise ideologul unui curent de idei naţional, să publice o carte în care voievodul muntean să fie elogiat drept antemergătorul idealului naţional. Să convenim, deci, că patriotismul (sau o varietate a sa) s-a manifestat şi în perioada preindustrială. Dar atunci cînd romantismul secolului al XIX-lea a militat, cu ardoare, pentru făurirea conştiinţei naţionale, patriotismul (ca discurs şi simţămînt) a devenit o realitate mai mult decît sentimentală. Aceasta este faza pozitivă şi progresistă a naţionalismului şi, prin consecinţă, a patriotismului. Acest sentiment, transformat în luptă politică activă, a fost negreşit util şi progresist, năruind moravurile şi obiceiurile orientale, îndătinate la tombaterele boiereşti care considerau că specifice româneşti erau cutumele Răsăritului (cu deosebire turceşti, de la vestimentaţie pînă la rînduielile economice). Tot avîntul patriotic al paşoptiştilor şi al unioniştilor a contribuit la fortificarea conştiinţei naţionale şi la crearea ţării ca stat în 1859. Şi e de admirat gestul patrioţilor unionişti (foşti paşoptişti) moldoveni cînd au acceptat dubla alegere, ca domn al ambelor principate româneşti, a lui Alex. Ioan Cuza, chiar cu preţul mutării capitalei ţării unificate în Bucureşti, Iaşiul şi Moldova întreagă devenind o provincie. Iar muntenii au acceptat să-l aleagă domn pe cel propus – prin alegere – de moldoveni, în capul ţării instalîndu-se, deci, un moldovean, cam în răspăr cu voinţa puterilor europene. A fost, atunci, în epoca unionistă, fără îndoială, o perioadă de mare avînt naţional şi, deci, patriotic. Este meritul liberalilor munteni (foşti paşoptişti şi unionişti) de a fi continuat să propulseze acest sentiment patriotic, în frunte cu excepţionalele personalităţi I.C. Brătianu şi C.A. Rosetti. E drept, uneori (ca să nu spun adesea) acest sentiment şi tip de discurs, bine conservate, au alunecat pe povîrnişul demagogiei, ironizate acid, cum se ştie, de Caragiale, Eminescu şi, de fapt, de întreg junimismul. Dar această degringoladă e inevitabilă cînd devine politică de stat, utilizată pentru clădirea statului român modern şi cucerirea independenţei, act înfăptuit la 1877. Şi este, aici, rolul extraordinar al PNL (creat, ca partid, în 1875) că în lunga sa guvernare din 1876 la 1888 (cea mai îndelungată guvernare din toată istoria modernă a României) a pus fundamentele modernizării ţării. Dimpotrivă, se poate constata la liberalii moldoveni, grupaţi atunci în „Fracţiunea liberă şi independentă", că discursul naţional s-a convertit în naţionalism retrograd, făcîndu-i multe zile amare lui I.C. Brătianu, premierul guvernului liberal. Toată pornirea junimismului împotriva liberalismului avea, de fapt, ca ţintă pe retrogrzii fracţionişti ieşeni, care transformaseră retorica patriotică în contrariul ei, cu naţionalismul calp şi demagogic, anacronic în toate înfăţişările sale. Cînd Maiorescu a publicat, în 1868, eseurile celebre *În contra şcoalei Bărnuţiu* şi chiar *În contra direcţiei de astăzi în cultura română*, repet, avea, ca ţintă adversară, mai ales curentul de idei pe care îl propuneau anacronicii fracţionişti ieşeni. Ei transformaseră românismul, ca formulă de patriotism exclusivist, în ideal deasupra adevărului şi ştiinţei „Viţiul radical în ele şi, prin urmare, în direcţia de astăzi a culturei noastre este *neadevărul*, pentru a nu întrebuinţa un cuvînt mai colorat, neadevăr în aspirări, neadevăr în politică, neadevăr în poezie, neadevăr pînă la gramatică, neadevăr în toate formele de manifestare a spiritului public". Şi atrăgea atenţia asupra unui fenomen pernicios cu totul, „orbirea de a nu vedea că zidirea naţionalităţii române nu se poate aşeza pe un fundament în mijlocul căruia zace neadevărul". Sigur că avertismentul de istorică însemnătate al lui Maiorescu atrăgea atenţia asupra fenomenului profund păgubitor că sentimentul patriotic nu trebuie să-şi depăşească albia firească, neadmiţînd procedeul de a proslăvi falsul numai dacă foloseşte românului şi ţării sale. Caragiale a urmat calea propusă de Maiorescu şi a ridiculizat, pe vecie, rrromânismul, acei trei de *r* fiind simbolul aversiunii

© M. Chirilov

sale faţă de exagerările stupide ale patriotismului şi ale naţionalismului. Dar încă din tulpina junimismului se iveşte xenofobia ca exagerare a patriotismului curat. Exemplu mereu de invocat, în acest sens, e, desigur, publicistica lui Eminescu (sau o parte din ea) de la *Timpul*. Aceasta, uitată în presa vremii sale, a devenit necesară şi, deci, utilizată prin publicarea, la începutul veacului XX, de sămănătorism, un curent de idei retrograd care a transformat naţionalul în naţionalism, patriotismul în şovinism exaltat. De atunci încoace, alte curente de idei, mai ales în interbelic, au procedat aidoma. Nichifor Crainic, fondatorul gîndirismului normativ, a şi declarat prin 1928: *„Sămănătorul* s-a oprit la jumătatea drumului. Noi continuăm". La fel au procedat Nae Ionescu, cu toată direcţia de idei creată prin cursurile sale de metafizică şi logică, şi, de prin 1927, legionarismul. În aceste cazuri, de tristă amintire, patriotismul a căpătat înfăţişarea agresivă de şovinism xenofob, blamîndu-se (dar pe ce ton!) toţi aceia, în frunte cu paşoptiştii, care promovau necesitatea sincronizării structurilor româneşti cu cele ale Occidentului european. Toate acestea, sub paravanul apărării specificului naţional care s-ar primejdui sau chiar pierde în contact cu civilizaţia europeană occidentală. Era aceasta, nu e inutilă întrebarea, o ipostază a patriotismului curat şi limpede? Întrebarea e retorică. Dimpotrivă, patrioţi cu adevărat au fost acei care propovăduiau necesitatea sociologică a sincronizării, Lovinescu, Zeletin, personalităţi politice liberale sau naţional ţărăniste: Şi nu e, desigur, o întîmplare că toate aceste personalităţi respingeau curentele de idei şi politice care transformau discursul aşa-zicînd patriotic în şovinism xenofob şi antidemocratism fundamentalist. De acest tip de pseudopatriotism avem a ne disocia şi astăzi, pentru că, asemenea verbinei, a renăscut întunecînd prin contaminare inocenţi cu deosebire tineri.

Nu trebuie uitată din această discuţie ideea de azi a globalizării şi a consecinţelor acesteia pentru patriotismul sincer şi curat. Altfel zicînd, globalizarea, ca fenomen politic (numai?), se pare inevitabil, care va aplatiza (dacă nu va anihila cu totul) simbolurile şi motivaţiile naţionale, patriotismul va mai fi posibil şi necesar? Aceasta, s-o spun, e o chestiune de viitor (de durată lungă). Deocamdată globalizarea nu ne apasă defel, încît patriotismul, exprimat mai ales sub forma identităţii culturale, funcţionează, fiind şi necesar şi util. Dar, fireşte, un patriotism curat, afirmat cu modestie firească, fără exacerbări patriotarde şi naţionalism şovin intolerant, care cultiva, vorba lui Maiorescu, în limitele adevărului valorile naţionale şi înainte de toate, cred, pe cele cultural-spirituale.

---

interstiţii

O chestiune de onoare

Matilda mi-a intrat în familie la mijlocul anilor '80. Era o cockeriţă blîndă şi afectuoasă, cuminte, ascultătoare şi devotată. Educaţia ei a decurs firesc şi fără probleme. Am folosit, bineînţeles, procedeul clasic, recomandat în manualele de bună creştere canină: mimarea bătăii cu ziarul împăturit. Am adăugat, asumîndu-mi răspunderea pentru această iniţiativă pedagogică, o metodă mai puţin ortodoxă: cînd făcea o poznă, îi aruncam, uitîndu-mă urît la ea, un singur cuvînt, şuierat printre dinţi: „Ceauşescu!". Spre hazul prietenilor, care începuseră să ceară „bisuri", Matilda – cu coada între picioare şi cu burta lipită de podea – se ducea să se ascundă sub masă. A păstrat un timp, după 1989, reflexul, deşi urmărise, ca toată lumea, procesul lui Ceauşescu la televizor.

Matilda, aşadar, simţea numele Conducătorului drept o ocară şi o ameninţare. A rămas consecventă şi n-am auzit-o, după aceea, lătrînd cum că „era mai bine înainte". Numai că, trecînd anii, s-a blazat şi n-a mai reacţionat cînd pronunţam, ca s-o testez, numele funest. A intrat, ca să zic aşa, în rînd cu oamenii.

Mi-am amintit de toate astea primind, de la un prieten din Franţa, o tăietură dintr-un ziar. E vorba de o publicaţie regională, *Le Courrier picard*, ce relatează un fapt care a tulburat viaţa orăşelului Méru, aflat la vreo şaptezeci de kilometri la nord de Paris. Iată, pe scurt, ce s-a întîmplat în tîrguşorul picard.

Cînd urma să se voteze, în consiliul municipal, bugetul, s-a iscat un conflict între adjunctul primarului, însărcinat cu finanţele, dl. Francis Laigre, şi primar, dl. Yves Leblanc. Cîteva săptămîni mai tîrziu, Francis Laigre a publicat în foaia locală, „L'Hebdo de Méru", un articol în care îi compara pe Yves Leblanc şi pe soţia acestuia, Frédérique (ea însăşi consilieră municipală), cu... Nicolae şi Elena Ceauşescu. După apariţia textului, primarul l-a dat în judecată, pentru insultă şi calomnie, pe adjunctul său. Cazul a ajuns la tribunal şi, după dezbateri pasionate şi o matură reflecţie, judecătorul a considerat că articolul lui Francis Laigre avea, într-adevăr, un caracter defăimător şi că asemuirea cu soţii Ceauşescu reprezenta o insultă gravă. Sentinţa a fost severă: Francis Laigre a fost condamnat să plătească o amendă de 5.000 de franci, apoi cîte 5.000 de franci doamnei şi, respectiv, domnului Leblanc, în fine, încă 4.000 de franci cheltuieli de judecată. Total – 19.000 de franci, cam cît o Dacie model îmbunătăţit.

Mi-e greu să imaginez un astfel de proces în România de astăzi. Mai întîi, pentru că francezii par mai sensibili decît noi la amintirea geniului Carpaţilor. Apoi, fiindcă s-ar putea ca asemănarea cu Ceauşescu să fie percepută nu ca o insultă, ci ca un compliment. În fine, deoarece schimbul de amabilităţi dintre primarul din Méru şi adjunctul său e apă chioară faţă de ce iese din gura bărbaţilor noştri politici, care n-au inhibiţii nici în faţa microfonului, nici în faţa foii de hîrtie.

Dar, mai ales, să nu uităm că, peste noi, pluteşte, protector, spiritul lui Caragiale. Şi că, de regulă, o chestiune de onoare precum aceea dezbătută la tribunalul din urbea picardă se rezolvă ca în finalul din *Justiţie*:

„Leanca: Da, dom' judecător, cu onoarea mea, săru' mîna, nereperată, cum rămîne?

Prevenitul (maliţios): Las'că ţi-o repereză dom' Mitică!"

Alexandru CĂLINESCU

Anca MANOLESCU

GENDER: O CATEGORIE DESTINATĂ DEPĂŞIRII

Am scris textul acesta din slăbiciune pentru Italia. Din dorinţa de a mai gusta ceva din uriaşa ei acumulare de artă trăită, atît de intim şi de liber trăită împreună cu istoria şi cu peisajul. S-a spus că frumuseţea va salva lumea. În Italia, sentenţa devine verosimilă.

Din pricina acestei slăbiciuni m-am apropiat de o temă care nu mi-e nici familiară, nici plăcută. O şcoală de vară, organizată de departamentul de studii sociale al Universităţii din Florenţa, îşi propune anul acesta tema: „Gender Relation, Citizenship and Religion(s)", unde mi s-a cerut un text despre icoană şi construcţia genurilor în ortodoxie, din care am extras aici cîteva notaţii. Tema nu mi-e plăcută din cauza aburului feminist ce o înconjoară. Pentru conştiinţa comună la care particip, teoriile feministe sînt înregistrate mai ales prin excesele şi radicalismele lor, cu rezultate uneori ridicole, precum „desexualizarea lui Dumnezeu" şi intervenţia aferentă în textul sacru: „He/She". Dar exemplul e poate prea facil. Teoriile feministe nu au doar laturi atît de tranşante, iar problematica lor a putut determina remarcabile revizuiri culturale şi sociale. În debutul cărţii sale, Gîndul umbrei. Abordări feministe în filozofia contemporană *(1995), Mihaela Miroiu nota disconfortul pe care îl resimt atît autorul cît şi cititorul cînd e vorba despre un asemenea subiect. Cînd perspectiva feministă se aplică religiosului, stînjeneala e datorată deseori inadecvării faţă de materia tratată. Feministica vine în faţa unor doctrine şi practici religioase ce-şi au logica lor internă, multietajată ca sensuri şi opţiuni simbolice, cu o grilă cumva exterioară, cu un set de criterii ivite într-o atmosferă modernă, laică, egalitaristă. Pericolul e ca, oricît de bine intenţionată şi de generoasă, critica să-şi dezagrege obiectul, să-i rateze substanţa. E preferabil ca tema genurilor în domeniul religios să nu devină un soi de verificare a listei de standarde feministe. Mai profitabilă ar fi, cred, o lectură interioară, investigarea modului cum, într-o tradiţie, au fost puse accentele – simbolic şi spiritual – asupra genurilor.*

Autori ortodocşi sau autorităţi ecleziastice recunosc că societatea laică e astăzi mult mai atentă la egalitatea – în demnitate şi drepturi – a persoanelor de cele două genuri decît Biserica, inerţială în atitudinea ei curentă. „Deşi Biserica poartă mesajul eliberării", spune Paul Evdokimov în La femme et le salut du monde, *1978, „alţii sînt cei care eliberează... Lumea e mai rapidă decît creştinătatea". Există oare încercări actuale consistente de interpretare a textului sacru şi a tradiţiei răsăritene, interpretări prin care e redescoperit ori regîndit statutul spiritual al genurilor? Vom nota cîteva nume de gînditori ruşi: P. Evdokimov, cu* Taina (sacramentul) iubirii *(1982) şi cu volumul mai sus citat, apoi N. Berdiaev, cu notaţiile lui ardente şi revoluţionare despre iubirea non-burgheză din* Sensul creaţiei, *ori S. Bulgakov, cu interpretările teologice legate de Theotohos-Sophia şi de relaţia între feminitate şi Sfîntul Duh. Dar, înainte de ei, din ce perspectivă sînt considerate genurile încă de la începuturile tradiţiei răsăritene?*

Lecţia privirii

Există o anecdotă legată de Efrem Sirul (sec. IV), marele poet liturgic şi diacon al Edessei, în Asia Mică: o anecdotă în care femininul şi masculinul se găsesc într-o curioasă, simbolică confruntare. Obligat să iasă pe străzile cetăţii după o îndelungată recluziune, venerabilul personaj e privit cu insistenţă de o femeie din mulţime. Cu prea multă îndrăzneală, i se pare lui. De aceea o interpelează abrupt, mustrător: „Ce te uiţi aşa la mine femeie?" La care ea răspunde: „Dar la cine vrei să mă uit? Nu din tine sînt luată? Dar tu de ce te uiţi la mine şi nu te uiţi în pămînt? Nu din pămînt eşti luat?"

O anecdotă aşadar, iar nu un discurs teoretic, asupra *originii*, temă atît de familiară, de esenţială pentru omul Antichităţii, chiar a celei tîrzii. O întîmplare semnificantă ce va traversa veacurile, ca una din paradigmele comportamentului şi ţelurilor creştine. Astăzi încă, ea face parte din depozitul de *exempla* la care recurg monahii, preoţii ori fidelii motivaţi pentru a explicita un model ce ar trebui să-i orienteze. O anecdotă ce pune în discuţie problema originii, a autorităţii, a genurilor. Nu e oare, mai cu seamă în societatea vremii, dar şi pînă astăzi în mediile religioase răsăritene, autoritatea preponderent masculină şi preponderent monastică? Nu e Efrem, în particular, un exemplu de performanţă spirituală, iar pe deasupra, prin *Imnele* sale, un maestru al cuvîntului inspirat, pe a cărui limbă creşte via foarte roditoare a Logosului, cum o spun *Apoftegmele?* Desigur! Dar, aşa cum se cuvine anecdotei spirituale, ea răstoarnă perspectiva, suspendă ierarhiile şi certitudinile instituite. Şi, pentru a oferi un spaţiu adecvat apariţiei sensului, utilizează o regie a tensiunii şi contrastului. Singular, prestigios, în lumină, se află bărbatul, ascetul, poetul sacru. Femeia din faţa lui e, în schimb, o anonimă, un chip oarecare din mulţime. Dar, în economia anecdotei, „stăpîna discursului", interpreta, posesorul de sens e, evident, ea: femeia anonimă.

Ea e cea care răstoarnă perspectiva, rostind lecţia privirii şi lecţia originii. Ea îi reaminteşte fără îndoială bărbatului, într-o primă lectură, umilinţa – legată de *humus* – o virtute capitală, împlinită prin situarea în cele mai de jos, prin anonimatul pe care chiar ea îl întruchipează. Dar, prin asta îi aminteşte, mai cu seamă, comuna perisabilitate a genurilor. Provizoratul sub care stă separarea lor. Faptul că această fragmentare e destinată să treacă. Pentru că pămîntul spre care îl îndeamnă să privească are întipărit în el, conform textului Genezei, un model androgin. „După chipul Său, după chipul lui Dumnezeu l-a făcut pe om: a făcut bărbat şi femeie". În origine, omul e fiinţă întreagă, androgină, în adecvare cu Autorul ei. O adecvare pe care trebuie să o recupereze; de care, mai mult, depinde evenimentul ultim ce face trecerea în trans-istorie. P. Evdokimov citează un agrafon cuprins în *A doua scrisoare* a lui Clement Romanul (sec. I), unde se spune: „Împărăţia va veni cînd cei doi vor fi una şi cînd masculinul nu va mai fi acelaşi faţă de feminin". Ceea ce se asociază strîns cu Matei 22, 30: „În Împărăţie, nici nu se însoară, nici nu se mărită, ci sînt ca îngerii". Iată aşadar cele două modele care domină, cu intensităţi diferite, idealul creştin: androginul şi îngerul, similare, dar nu identice, fiindcă prima include în destinul ei istoria unei fracturi.

În comunităţile primelor veacuri, cînd Împărăţia era aşteptată ca o iminenţă, problema genurilor putea să apară drept virtual depăşită; nu mai constituia o chestiune ce trebuia regîndită şi legiferată „în lumea aceasta", căci ea era pe cale să treacă. Creştinii veacurilor următoare vor constata însă că „lumea" nu trece. Începînd din veacul al IV-lea, „Biserica" şi „lumea" vor trebui să găsească moduri de coexistenţă şi de compromis pe termen lung. Împărăţia populată de îngeri şi de androgini nu va mai fi o realitate presimţită clipă de clipă, experimentată de întreaga comunitate.

Femei bărbate

Monahul, eremitul retras într-o pustie relativ apropiată de oraş ori sat, va fi personajul care de aici înainte îşi va urmări exclusiv vocaţia trans-mundană şi o va întrupa în ochii comunităţii. Numele lui – *monakhos* – vorbeşte despre o fiinţă ce tinde spre unificare. Efortul său va fi desigur să armonizeze interior calităţi de tip masculin şi feminin: fermitatea în asceză cu plasticitatea inimii, îndrăzneala (acea *parrhesia* specifică dialogului intens cu divinul) cu ascultarea şi smerenia, forţa cu mila, discernămîntul cu uitarea de sine. Totuşi, ceea ce va prevala ca metaforă explicită în uriaşul discurs monastic – unul dintre cele mai importante discursuri ale tradiţiei, dacă nu cel mai important – ceea ce va prevala nu va fi totuşi imaginea androginului, ci a îngerului. Călugărul duce viaţă de înger în trup – iată sentinţa definitorie care străbate veacurile. Problematica genurilor e, astfel, încă o dată scurtcircuitată. Sau rezolvată conformist.

Irénée Hausherr, în studiul său asupra paternităţii spirituale, ilustrează convingător egalitatea pe care autorii creştini ai primului mileniu o pun între aptitudinile şi realizările spirituale ale femeilor şi bărbaţilor. Însă, aşa cum observă chiar el, termenii în care e rostită excelenţa feminină sînt aproape întotdeauna masculini. Iată-l pe Procopie din Gaza: „Fiecare dintre noi se numeşte femeie din clipa cînd cade din starea de nepătimire şi se lasă prins în lanţurile patimilor şi viciilor spre care înclină firea... Dacă, dimpotrivă, se fereşte de vicii şi se sileşte să urce pe calea virtuţii, se socoteşte drept bărbat". Nu avem de a face cu un discurs despre androgin, în care calităţile celor două genuri colaborează, ci – s-ar putea spune – cu o agravare a fracturii, de vreme ce femininul e pus să simbolizeze exclusiv condiţia decăzută, iar masculinul redresarea ei. În cadrul acestei simbolici, „sexul slab" îşi vede distribuită povara cea mai grea. S-ar zice că, pentru o anume tendinţă monahală rigoristă, Împărăţia va fi populată doar cu îngeri şi bărbaţi ori femei bărbate.

Pe de altă parte, însă, femininul primeşte, în chiar originile tradiţei, un imens prestigiu spiritual, ce va fi exaltat, amplificat de-a lungul veacurilor. Nu simbolizează Fecioara, în momentul Bunei Vestiri, umanitatea însăşi, o umanitate capabilă să consimtă la întruparea Logosului? Ca interlocutor – liber şi activ – al divinului, umanitatea e feminină; feminină pentru a-l putea primi, pentru a-l putea întrupa. Aşa cum feminin e sufletul în unirea secretă cu Cel iubit, în rugăciune şi contemplaţie. Cînd, în *Evanghelii*, Christos îşi lasă întrezărită condiţia veritabilă, interlocutorii ori martorii ei sînt mai ales femei: samarineanca la fîntîna lui Iacob ori femeile la mormînt, Maria Magdalena mai ales, care îi devansează pe apostoli în întîlnirea aurorală cu cel ce a trecut dincolo de moarte. Ne-am putea apropape întreba ce rol mai are componenta masculină din om în confruntarea ultimă cu divinul. Însă literatura ascetică răsăriteană a dat cu mult mai multă atenţie etapelor ce premerg această confruntare, „luptelor" cu viciile şi demonii, ceea ce a făcut să prevaleze un simbolism atletic, militar, masculin.

Dar, pe lîngă monahi, creştinul comun – care trăieşte în lume – intră şi el periodic într-un spaţiu trans-mundan. În biserică, în actul liturgic mai ales, el participă împreună cu sfinţii şi îngerii la ascensiunea către Împărăţie. Icoanele ce califică locul sînt înţelese ca prezenţe efective, ca actanţi liturgici. Or, în icoanele sfinţilor, în aceşti „colegi de liturghie", credincioşii pot contempla chipuri deificate, chipuri de femei şi bărbaţi care au depăşit animozitatea, fractura, diferenţa calitativă dintre feminin şi masculin, chipuri în care „masculinul nu mai e acelaşi faţă de feminin". Discursul mut al acestor imagini nu mai vorbeşte despre condiţia generică, despre natura umană – decăzută ori în curs de redresare. El vorbeşte despre *persoană. Eikôn, kharaktêr, prosôpon* sînt termenii care desemnează chipul cel mai adînc al omului, amprenta prototipului divin impregnată în inimă. Cînd interlocutoarea lui Efrem Sirul îl îndeamnă să privească spre pămînt, am putea spune, aşadar, că ea îl îndeamnă să privească spre locul în care e imprimat modelul androgin al omului: fie lutul originar al creaţiei, fie grundul inimii, între care, de altfel, doctrina icoanei stabileşte o strînsă analogie.

Cuplul în Răsărit şi în Apus

Cînd, în *Istoria vieţii private*, Peter Brown vorbeşte despre concepţia asupra trupului şi cuplului conjugal în Antichitatea tîrzie, el crede că poate indica o notabilă diferenţă între Apusul şi Răsăritul creştin. În Răsărit, observă el, valorizarea sexualităţii se face în funcţie de idealul ascetic, de „vechea şi arzătoarea dorinţă iudeo-creştină: inima plină de simplitate". Credinciosul are o alternativă clară, acceptată cu naturaleţe. „În morala creştină orientală", spune P. Brown, „faptele sexuale nu sînt prezentate de clerici ca fiind prea misterioase. Oamenii trăiesc cu ele în căsnicie şi «în lume», ori renunţă la ele pentru a se pătrunde de «mirosul dulce al pustiului»..." Repartiţia netă între „lume" şi „pustie", între un cod laic şi o vocaţie monahală explică probabil pentru ce problema genurilor nu a fost pusă în chestiune, trăită dramatic, novator în Răsăritul creştin. De o parte: transcenderea ei, pe linie angelică. De cealaltă parte: raporturi relativ austere, stăpînite de regulile cuviinţei publice şi de interdicţii în perioada posturilor, dar socotite ca ţinînd de fire şi necesare pentru perpetuarea neamului. În Apus, situaţia e mult mai încordată, căci sexualitatea e privită drept marca impregnată chiar în trup a căderii. De la Augustin înainte, Apusul alege să vadă în omul paradisiac nu androginul, înrudit cu îngerul, aşa cum o făcuseră răsăritenii, ci cuplul sexuat. Căderea are loc în interiorul lui, iar viaţa cotidiană a fiecărui cuplu particular înseamnă experimentarea ei dureroasă, imediată. Nici chiar renunţarea, celibatul nu pot aboli această servitute a naturii decăzute; o pot doar disciplina. Fractura genurilor pare Apusului de netrecut pentru puterile umane; numai harul poate vindeca rana concupiscenţei.

Numeroşi cercetători ai faptului religios au identificat diferenţa între Apusul şi Răsăritul creştin ca o diferenţă între „ruptură" şi „continuitate". În Apus, antiteză între har şi libertate, despicare a armoniei dintre Dumnezeu şi om, trup şi suflet, bărbat şi femeie. În Răsărit, un raport paradoxal de continuitate, de complementaritate. „Teologii răsăriteni", spune Jaroslav Pelikan în studiul dedicat Fecioarei Maria, „se roagă de parcă totul ar depinde de harul divin, dar se poartă de parcă totul ar depinde de faptele omului". Pentru a arăta cum e resimţit principiul continuităţii, el citează un pasaj dintr-o scrisoare a sf. Vasile cel Mare: „aşa cum sămînţa care creşte e mai întîi mică şi apoi devine din ce în ce mai mare, păstrîndu-şi însă identitatea, neschimbîndu-se în esenţă, dar perfecţionîndu-se treptat în timpul creşterii, cred că la fel s-a întîmplat şi în cazul meu cu aceeaşi doctrină pe parcursul mai multor etape de dezvoltare. Ceea ce deţin acum nu a înlocuit ceea ce am avut la început". Modelul acesta, să-i spunem organic, nu se aplică numai evoluţiei doctrinare a autorului în cauză, sau, deseori, tradiţiei ortodoxe în ansamblul ei. El se aplică mai ales destinului uman. Nici paradisul originar nu s-a pierdut ireversibil, căci, iată, oamenii pustiei se pot repatria în el. Nici peisajul lumii nu e blestemat, căci, odată cu omul, el va fi transfigurat la sfîrşitul vremilor. Nici condiţia umană nu a pierdut „ceea ce a avut la început", căci – răsăritenii o vor repeta mereu – omul e apt de *theosis*, de îndumnezeire.

Continuitatea aceasta paradoxală are avantajele şi inconvenientele ei. Simbolica masculinului şi a femininului primeşte o excepţională anvergură mistică şi eschatologică, dar lasă cuplul imediat într-o posomorîtă platitudine: învăţătura curentă a Bisericii, spune Evdokimov, „favorizează procreaţia, dar mutilează iubirea". Faţă de modelul mereu exaltat al îngerului şi al fecioriei, tema androginului rămîne întrucîtva subterană – subînţeleasă de icoană, menţionată de ritualul nupţial – dar nevalorificată explicit. Însă ea e o sămînţă – pentru a relua imaginea lui Vasile cel Mare – ce poate fi descoperită, animată, fructificată: aşa cum a făcut-o Evdokimov, în termeni mai aleşi religioşi, ori Berdiaev, în termenii unei filozofii vii, vizionare. Pentru cel din urmă mai cu seamă, fiecare membru al cuplului e o personalitate ce îşi realizează rotunjimea în întîlnirea cu celălalt: „iubirea este calea prin care fiecare descoperă în sine însuşi omul androgin", de care depinde transfigurarea lumii.

glosar de tranziţie

Spălarea banilor

Din vremi îndepărtate, termenul de spălare a acumulat o mare pluralitate de sensuri. Pe multe dintre acestea vechiul regim le-a păstrat, actualizîndu-le însă semnificaţiile. Aşa de pildă, „spălarea rufelor în familie" s-a îmbogăţit cu două accepţii noi, una aluzivă, indicînd luarea pe ascuns, la vîrf, a deciziilor de interes pentru întreaga populaţie, cealaltă literală, subliniind acapararea tuturor puterilor de către familia cîrmuitoare; sau „spălarea pe mîini", strategie preluată fără şovăială de regimul ateist direct din Sfintele Scripturi, după modelul lui Pilat din Pont şi care, separînd decizia de responsabilitate, proteja aura de infailibitate de care un lider mesianic nu se poate lipsi; sau „spălarea creierelor", încredinţată unui departament specializat numit metaforic „de propagandă". Ca şi în ablaţiunile rituale, scopul spălării creierelor nu era înlăturarea murdăriei, ci purificarea, inerentă opintitei produceri a omului nou. Strădaniilor puterii de a spăla creierele îi răspundea visul unei bune părţi din populaţie de a spăla putina.

Cel mai ilustrativ caz al acestei asimilări rectificatoare este poate cel legat de originea termenului: spălare ca deprindere higienică. În tranziţie, la fel ca şi în epoca de aur, aceleaşi dificultăţi tehnice stînjenesc, ori chiar împiedică, păstrarea acestei deprinderi. Fiecare nouă epidemie ne aduce cu sine şi noi îndemnuri medicale de a ne spăla pe mîini cu cea mai mare regularitate. Aci se iveşte însă un dezacord ireconciliabil între poveţele medicilor şi performanţele robinetelor. Încăpăţînîndu-se să nu curgă, acestea trec dintr-un rol funcţional în unul ornamental. Uneori ostilitatea robinetelor faţă de spălare ia şi alte forme: mugete ameninţătoare însoţesc dejecţia intermitentă a unui lichid vîscos care taie orice avînt higienic. Şi, în sfîrşit, cînd vine apa, glacialitatea ei invariabilă nu ne oferă din duş decît nostalgia lui. Din tulpina spălatului se desprind şi spălăturile: stomacale, intestinale, ori nu cu mult mai atractiva „spălare de păcate" (atunci cînd nu avem încotro).

Totuşi, tranziţia aduce în acest capitol şi unele inovaţii, cum ar fi declinul profesiei de spălătoreasă, ori timida apariţie a maşinii de spălat, o ustensilă binefăcătoare, dar suferind de două incurabile handicapuri genetice: pentru a-şi face treaba ea pretinde atît apă, cît şi curent electric. Mai presus de celelalte inovaţii se postează însă spălarea banilor. Inimaginabilă înainte de 1989, această îndeletnicire conferă spălatului identitatea mai mult decît onorabilă a unui nou mecanism economic. Ea îşi aduce astfel obolul la înfăptuirea reformei economice, căci reforma economiei se realizează tocmai prin implantarea unor noi mecanisme economice.

Principalul merit al acestui mecanism nu este însă noutatea lui, ci funcţia unificatoare pe care o îndeplineşte. Căci el sudează cele două mari sectoare ale economiei, prin natura lor separate, combinînd nepotolita vitalitate a economiei subterane cu sfioasa legalitate a economiei de suprafaţă. Materia primă a operaţiei de spălare o reprezintă banii murdari. Prin spălare murdăria iniţială a banilor nu este înlăturată, ci disimulată. În economia tranziţiei au astfel putere circulatorie patru categorii de bani: bani curaţi, bani murdari, bani murdari cu aparenţă de bani curaţi şi bani falşi. Indiferent cărei categorii i-ar aparţine, toţi aceştia sînt bani devaluaţi – şi tocmai omogenizarea prin devaluare îi reţine între graniţele aceleiaşi economii.

Salutar pentru o infimă minoritate, efectul spălării banilor este dezolant pentru cei mulţi, care redescoperă zilnic amarul adevăr al economiei de tranziţie: cu cît avem mai multe categorii de bani, cu atît mai puţini bani avem.

Pavel CÂMPEANU

bazar

Sinaia-Cumpătu. Întoarcerea

Am crezut că în Sinaia nu se va mai schimba nimic. Chiar dacă pare locul unde nu se întîmplă niciodată nimic, schimbările există, într-un plan ce, pentru mulţi, este lipsit de însemnătate. Orice schimbare, chiar în sensul accentuării haosului şi a prea plinului pitoresc, e, totuşi, binevenită, mai ales pentru ochiul avid al călătorului. Magazinul universal, din centrul oraşului, mare şi gol, dar un soi de obiectiv turistic tradiţional (în care te plimbi şi mai cumperi suveniruri ieftine, însă poţi avea şi norocul unui obiect de îmbrăcăminte-chilipir şi de bună calitate) este ameninţat cu desfiinţarea. Băieţaşii străzii, ce altădată cerşeau, acum vînd, în stil interbelic,

Plînsul de viaţă lungă

Vestea care mi-a sărit în ochi şi m-a lovit în creştet – rătăcită, cum era, printre ştirile cu literă mică, nedemne de a sta pe-a întîia – a fost aceea privitoare la Benjamin Harrison Holcomb, cel descoperit într-un azil de bătrîni din Carnegie (Oklahoma) de către reprezentanţii lui Guiness Book, cartea cărţilor în materie de minuni laice. Benjamin-ul acesta, la vîrsta sa de 110 ani, ar bate actualul record masculin de supravieţuire al englezului Harry Halford cu un an şi 11 luni. Trei dintre cei cinci copii ai săi îl îngrijesc şi-l veghează acolo – două fete: Lucille în vîrstă de 85 de ani, Leona, cu un an mai mică şi mezinul, John, aflat la „80 în cap". Ceea ce m-a şocat a fost această dezvăluire a Leonei: secretul longevităţii lui BHH constă în faptul că el şi-a dat întotdeauna frîu liber emoţiilor, fără să încerce să se ascundă de ceilalţi atunci cînd îi venea, de exemplu, să plîngă. E de crezut? La ora aceasta cînd emotivitatea este grav compromisă – a-i spune cuiva că judecă sau reacţionează emoţional echivalează cu a-l declara prost! – ipoteza Leonei e de un nonconformism atît de violent încît numai instinctul de conservare mă face să nu-l numesc revoluţionar precum merită. Iar plînsul, ce să mai vorbim despre plîns?

Melodramatic pînă la Dumnezeu şi pînă în măduva oaselor, specialist în bocete sfîşietoare, românul aşa-zis profund are lacrima facilă, uscată repede printr-un sarcasm devastator care poate ajunge, cu geniul scatologic al limbii române, la postcioraniana expresie în bagatelizarea emoţiilor: „mi-a dat c...l lacrimi!" Nu ştiu cîte neamuri cunosc această veselă atrocitate verbală – dezvoltare logică a străvechii, dar probabil prea decentei caracterizări: „un pişicios" pentru cel care dă prea repede „apă la şoareci". Modernă sau postmodernă, formula stănesciană „rîsu'-plînsul" nu s-a observat că fusese de mult amendată printr-un verdict de o mare duritate şi densitate poetică: „Rîs-plîns, baligă de mînz". Îl ştiu din copilărie, ca pe un vers straniu, dar pe măsură ce mă maturizez, muzica lui se confundă cu un adevăr care-mi bagatelizează estetica, etica, teoria şi practica ironiei, viaţa în Oximoronul meu. „Rîs-plîns, baligă de mînz" e poate la fel de tare, dar şi mai concis, mai mozartian, decît un Cioran în zi foarte neagră, atunci cînd uita că el stabilise superioritatea decepţiei asupra disperării în găsirea unui adevăr.

Am încercat să ocolesc acest nihilism – de o seducţie garantată prin invocarea mînzului, fiinţa cea mai dragă mie dintre necuvîntătoare – încredinţîndu-mă unei idei venite de la o altă competenţă în materie, şi ce materie! – Henri Miller. În celebrul său „Viraj la 80" – unde ni se explică parşiv şi mai puţin locvace cum de a ajuns să prindă vîrsta asta – păcătosul înaintează soluţia curiozităţii. Ea l-ar fi adus la starea asta – se presupune mulţumitoare – în care zilnic îşi cumpără ziarele, le citeşte atent, în parc, pe o bancă, fără să-i scape însă clipa cînd prin faţa sa trece o tînără care unduieşte admirabil, el petrecînd-o cu privirea, lăsînd pentru „funduleţul ei" toate ştirile lumii. Curiozitatea – nici rîs, nici plîns – mi-a apărut ca o a treia cale, pentru o dată posibilă, între aceste două politici. N-am renunţat la ea şi nu voi renunţa, oricît de presantă devine mulţimea cunoscuţilor care mi se jură că „nu mai citesc nici un ziar...", toate dezgustîndu-i. Fără curiozitatea cu care devorez ştirile mici, bine înghesuite, gata să se sufoce între tratatele de largă respiraţie umanitară, nu l-aş fi descoperit pe Holcomb despre care, peste cîteva zile, aveam să aflu noi amănunte: n-a băut şi n-a fumat niciodată, îşi începea ziua cu un mic dejun copios, şi-a găsit fericirea abia la a treia căsătorie, a lucrat toată viaţa la cîmp, a crescut vite, a fost alăptat pînă la 5 ani, dar la şcoală a fost dat de la 4 – şi peste toate, această frază la care însuşi Flaubert cred că ar fi fost atent: „El consideră că a atins această vîrstă matusalemică pentru că (acest „pentru că" e enorm! – *n.mea)* a pus suflet şi a suferit pentru orice copil sau animal care era lovit, plîngînd de fiecare dată de mila fiinţei respective". Ideea e şi mai puternică decît răspunsul memorabil al clovnului care plîngea după spectacol, pe o bordură de trotuar, explicînd curioşilor că, de fapt, se odihneşte.

Perspectiva unei omeniri care ar da cep lacrimilor convinsă că astfel va trăi mai mult este – ce mai tura-vura – paralizantă şi cel puţin mie, unuia, de mult „denunţat" de Iosif Sava, pe post, că plîng la „Traviata", îmi dă un oarecare avînt în cazna supravieţuirii, acum cînd se deplînge într-un editorial că „impactul emoţional a ajuns mai mare decît cel financiar...".

Aux larmes, citoyens!

Radu COSAŞU

Valea Prahovei, noul ziar local, cu 5.000 de lei. Se ţin după tine pînă oriunde, doar să le cumperi un exemplar. Cert este că Ţara Minunilor începe cu cît te apropii mai mult de Cumpătu. De la al doilea pod încolo îţi apare în faţă un domn în vîrstă, dar încă verde, cu pălărie de pai stil personal. Dînsul conduce o trăsură. Turistică. De plăcere. Nu vrea, însă, să se complice cu relaţiile de piaţă. Rămîne incert. Dacă-l întrebi unde poate fi găsit, spune că nu are un loc fix. Nu iese decît sîmbăta şi duminica. Te ia dacă ştie pînă unde vrei să mergi. În Cumpătu propriu-zis, dimineaţa e cald şi seara, frig. Mecanicul Gheorghiţă, pare-mi-se, e singurul care are cheia. Termocentralei. Dar el e tot timpul la una mică. Şi pentru el alternativele sînt doar două: ori să pornească termocentrala, ori s-o oprească. Nu concepe compromisul de a-i da drumul noaptea şi a o opri ziua. De aceea, la 30 de grade afară a reuşit să facă vreo 35 în casă. Pe urmă n-a mai fost de găsit. A intrat în concediu, deşi era tot acolo. Doar că nu mai era responsabil. Tot noi, în Cumpătu, sînt oile. Ele au venit în transhumanţă de la Comarnic, cu vreo trei capre, doi cîini cam slăbănogi şi un baci care lucrează, zice-se, pe undeva, pe la birouri. El e tînăr şi falnic, şi are vreo 300 de mioare şi căpriţe şi o mustaţă de *Miorita* şi *Baltagul*. La Comarnic nu l-au mai lăsat cu toate oile pe islaz, şi atunci, vreo 20 au venit la Cumpătu. Merg singure la păscut, doar cu cîinii, şi noaptea dorm tot aşa (stăpînul lor întorcîndu-se la Comarnic). Într-o zi, se simţea forfotă în curtea vilei. Erau oile şi caprele, care rodeau tot, liniştite. Cîinele roşu care stătea de obicei pe prag era depăşit de situaţie. O capră mai îndrăzneaţă se pregătea să intre înăuntru pentru a-şi apăra drepturile, cu voce tare. Într-un final gălăgios s-au îndreptat, tot singure, spre pădure. Acolo sînt grătarele şi soldaţii. Soldaţii şi-au marcat locul întîi cu o masă de lemn şi un foişor, apoi cu un umbrar meşteşugit, din crengi de brad, toate producţie proprie. În timpul zilei i-am prins în activităţi bărbăteşti: săpau la bustul gol şi-şi aruncau unul altuia o sticlă de plastic. Tot în Cumpătu de vară am văzut turişti: o doamnă de la Ambasada Austriei, singura căreia i s-a pus muzică lăutărească, în semn de preţuire; un grup de elevi cu diriginta suplă, blondă şi în negru, căreia un elev în pantaloni grozav de largi îi aprindea ţigara. În timp ce doar una dintre eleve a comandat o porţie de mititei, ceilalţi au fost atît de pătrunşi de eveniment, încît au început să facă bancuri nesărate cu mîncarea şi să facă un mişto invidios de fericita consumatoare.

Iaromira POPOVICI

regula jocului

● Dacă aveaţi păreri preconcepute despre Julia Roberts (eu, mărturisesc, aveam...), e timpul să vi le schimbaţi: actriţa cu cel mai bun onorariu de la Hollywood, ex-*Pretty Woman*, dovedeşte cu rolul din *Erin Brockovich* că poate ţine un film de peste două ore nu doar în perechea de sîni (superbi), nici în picioare (kilometrice), ci în tot restul! Regizat de Steven Soderbergh *(sex, lies & videotape, Pasiune periculoasă)* şi avîndu-l în distribuţie pe un mare actor britanic, Albert Finney, *Erin Brockovich* este inspirat de un fapt real – precizare importantă, altminteri aţi crede că este încă o poveste cusută cu aţa albă a scenariilor hollywoodiene; *adevărata* Erin B. apare cîteva secunde, în chip de chelneriţă într-un fast-food, pe ecusonul ei scriind „Julia"... **(a.l.ş.)**

scrisoare din New Orleans

Mormîntul unui dictator

Mormîntul lui Nicolae Ceauşescu din cimitirul Ghencea e o alcătuire ciudată. Crucea de piatră poartă deasupra numelui o stea roşie şi o icoană cu chipul lui Hristos dedesubtul lui. Chiar la rădăcina ei, o inscripţie te anunţă că monumentul a fost ridicat de Partidul Muncitoresc Român, o organizaţie pe vremuri atotputernică, cu Ceauşescu drept unic Dumnezeu care mai primea o mînă de ajutor de la ateii Marx şi Lenin.

Elena Ceauşescu odihneşte într-un mormînt cu mult mai modest, pe partea cealaltă a aleii, străjuit doar de o simplă cruce de lemn, cu numele aproape şters, de parcă ar fi fost îngropată aici de veacuri. O prietenă de-a mea, deloc iubitoare a cuplului Ceauşescu, crede că e păcat să nu fi fost îngropaţi împreună. „În fond, îmi spunea ea, şi-au împărţit şi viaţa, şi moartea."

Ceauşeştii au fost, într-adevăr, un cuplu inseparabil. Circula o poveste despre cum se certau ei pe marginea unei machete a unei clădiri măreţe pe care voiau s-o construiască. El voia cupolă. Ea? Dădea cupola la o parte. El o punea la loc. Într-un sfîrşit, ea lua cupola şi o băga în poşetă. Punct. Mormintele lor nu sînt nici măreţe şi nici încoronate de cupolă. Închisă în vreo poşetă uitată prin vreo magazie prăfuită sau, poate, scoasă la licitaţie la E-bay, ca multe din avuţiile lor, cupola aceea ar fi putut fi un monument funerar cum nu se poate mai potrivit.

La mormîntul tovarăşului Ceauşescu, o pereche de bătrînei se prinseseră într-o discuţie aprinsă, care deveni încă şi mai înflăcărată cînd mă apropiai. „Da, spunea bărbatul, el ştia ce e grija faţă de om. Pe vremea aia aveam apartament, acum nu am nimica." „Aşa e, continuă bătrîna, pe atunci, dacă te dădeau afară dintr-un serviciu, îţi dădeau imediat altul. Toată lumea avea serviciu." Băgînd de seamă că ascultam doar din politeţe, s-au retras curînd, osteniţi în hainele lor ponosite, uimiţi de răutatea unei lumi unde cel pe care îl credeau cîndva zeu zace acum într-un mormînt fără de cupolă.

Ca să ajung la Ghencea, am luat un taxi al cărui şofer s-a dovedit a fi un ghid furibund, purtînd şi el nostalgia lui Ceauşescu. „Acum nu mai există decît corupţie şi prostituţie", exclamă el cu amărăciune. Trecem prin faţa unei case unde vreo zece femei boite îşi expun nurii: „Care vă place? Pot să opresc şi să aştept". După ce refuz oferta, spune: „Numai un om cu mînă de fier ne mai poate salva!".

Chestiunea „mîinii de fier" creşte şi se înmulţeşte. Formaţia Taxi a scos pe piaţă un clip foarte popular, „Criogenia salvează România". De la „mîna de fier" la „criogenie", se pare că toţi caută o cale să salveze ţărişoara. Poate că, în loc să-i împuşte, mai bine îi congelau pe Ceauşeşti.

La intrarea în cimitirul Ghencea, coşciugarii te îmbie cu niscai copîrşeie arătoase, sculptate de mînă, la preţuri bunicele. Este şi un chioşc care vinde pîine caldă cu două mii, acolo. Şi florile sînt din belşug şi ieftine. Cam astea ar fi singurele lucruri pe care le poţi cumpăra la preţuri mici în România de azi. Orice altceva este scump, iar lefurile sînt minuscule. Cu toate acestea, cafenelele sînt pline de tineri îmbrăcaţi după ultima modă, cu celularele la brîu. Nu par că ar aştepta vreun mîntuitor. Nu se gîndesc decît la cum să se salveze singuri. Nici unul dintre ei, după cît îmi pot da eu seama, uitîndu-mă la pantofii lor cu tălpi înalte, la fustele mini şi la ochelarii de soare, nu a fost vreodată la Ghencea.

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
(traducere de Ioana AVĂDANI)

(Rubrică difuzată la *National Public Radio* şi publicată în *The Realist, Gambit Weekly, The Baltimore Sun* şi *Funny Tonus)*

din fanfare funerare

Puzzle suprarealist

Pe dealul cel mare din spatele mănăstirii franciscane Maria-Radna, astăzi ridicată de papă la rang de *basilica,* nu erau cine ştie cît de mulţi jnepeni, mai mult se ofereau privirii turistice ruguri de mure sălbatice prin şanţuri lutoase împodobite cu pietricele albe şi strălucitoare. Mult mă holbez la pietricelele respective şi, deodată, Epifania vremurilor primei juventuţi se întîmplă: eram mititei, domnilor, prunci eram cînd descoperisem minunata lume a radiotelefoniei pe la Casa Pionierilor, de acolo am aflat cuvântul magic *galenă* care avu pentru noi strălucirea misterioasă, menită să-ţi tulbure simţurile, la fel ca poveştile cutărei babe care ne povestea despre cum anume vecinul cutărică vine acasă, la soţioara lui, sub formă de strigoi. Trecuserăm noi în lumea nouă a comunicării, părăsit-am noi comunicările în direct ale unor vorbiri arhetipale şi milenare. E vremea să dai seama, îmi spun, despre alte felurite povestiri concret întîmplate, să renunţi la descrierea fascinantă a dealurilor acelora cu aspect medieval, cu stejari şi pajişti presărate cu biluţele negru-lucioase ale căcărezelor de capre şi de oi, la plăcerile exotismului kakanez pe meleagurile mănăstirii cu pricina şi să vezi cum, dimineaţă de dimineaţă, merge vecinul Nicolae, zis Nicu, la autobaza numărul doi, şi cum suduie acolo specific şi, deodată, pe cînd îl asculţi în dimineaţa de iunie vorbind gros prin curte, deodată te luminezi, pricepi cum e să treacă istoria toată cîtă a trecut; foarte simplu trece istoria cu nea Nicu mergînd dumnealui la autobaza numărul doi şi pentru ca să înţelegi asta nu e nevoie de multă filozofie; de fapt istoria e o baltă ca aceea a lui Şoani-baci din spatele grajdurilor IAS-ului din Neudorf în care te repezi, dai fuga, tropoteşti pe malul cu lutul uscat, crăpat în diferite feluri şi forme, şi repejor te repezi în apă, chiui de plăcere în chiar clipa cînd te învăluie unda cea răcoroasă. Asta e istoria: dimineaţă de dimineaţă merge vecinul Nicolae, zis Nicu, la autobaza numărul doi. Îţi aminteşti de toate astea după treizeci de ani şi-ţi pare că datează din vremurile cînd Mehmed-Han Gaziul l-a chemat la Poartă pe cutare bei necredincios de prin Kara-Bogdan şi mult l-a muştruluit. Adevărul cel simplu ne spune că şi atunci, cîndva, ca şi astăzi, cutare babă de prin cutare orăşel (sangeac) din Ardeal tăia urzici pentru bobocii de raţă, aşa cum ţi-a fost dat să vezi mai ieri, pe cînd stăteai tu la tanti-baba Ierina pe un scăunel denumit, cu îndepărtate sonorităţi germanice sau maghiare, *hocărli*, aşa-i zicea tanti-baba Ierina acelui scăunel pe care te-ai aşezat pe cînd tocmai a venit la matale potaia pe nume Azor şi cu ochii ei în ochii tăi a privit şi tu, pe loc te-ai cutremurat metafizic şi ţi-ai spus că şi pe Mehmed-Han Gaziul l-o fi privit la fel în ochi vreun cîine, că şi pe vremea lui or fi existat aşa ceva, adică potăi de-astea precum Azor a lui tanti-baba Ierina la care te uiţi tu aşezat pe *hocărli.* Pe urmă istoria a mers înainte şi baba din timpul lui Mehmed a învăţat ruseşte pe vremea lui Stalin că ştia sîrbeşte de la cel dintîi soţ al ei pe nume Laza din Podgoria Aradului care a murit de tebece, o boală la modă. Şi pentru că o rupea binişor pe limba lui Puşkin se întreţinea cu doamnele ofiţerese şi subofiţerese de dincolo de Prut şi drept urmare a dobîndit dreptul să-şi facă aprovizionarea la alimentara lor bine întreţinută.

Morala fabulei! Acu problema e, spune cu accente moldave în rostire politologul Alina Mungiu-Pippidi, că s-ar putea să scadă de tot interesul pentru politică, atît de tare să scadă încît să se lase plasele de păianjeni peste cabinele de vot, peste broşuri, peste afişe, peste alte cele specifice; adică sedii de partide cufundate în mirosul lor de plombagină, de imprimante încălzite de prea multe folosinţe, de prea multe, şi complicate, comunicate către ţară, către regiuni, către oraşe, şi orăşele, şi cătune, cum ar fi satul Pătîrş în care intrat-am acu doi ani cu Viorel Marineasa pe post de truditori apostolici, adică inşi din aceştia care circulă pe jos, cu bagaje, rucsac în spate, cort, transpiraţii abundente la vreme de început de septembrie pe o căldură foarte mare, puţintel tristă.

Daniel VIGHI

imaginarul publicitar

Diferenţa care impune

Să fie o uşoară ironie faptul că protagoniştii reclamei Băncii Turco-Române sînt (pardon de expresie) nişte animale? E drept, nişte animale simpatice: căţeluşi sau pisicuţe care se îngrămădesc la strachina cu lapte cu ceva mai multă graţie decît dovedim noi în situaţii nici pe departe la fel de presante. Ne-am aştepta ca disputa să sfîrşească dramatic, împărţind adversarii în învingători şi învinşi dar, slavă Domnului, nu-i o scenă cu oameni! Unul dintre „luptători" renunţă şi recompensa nu întîrzie să apară: o porţie întreagă, numai pentru el, la doar cîţiva paşi distanţă. Morala: *Dacă ceea ce ţi se oferă nu te mulţumeşte, trebuie să iei atitudine... O atitudine diferită.* Lucru interesant, însăşi relaţia de comunicare pe care Banca Turco-Română o stabileşte cu potenţialii clienţi este una fondată pe diferenţă. O relaţie complementară, în care autoritatea asupra subiectului este distribuită inegal între „interlocutori", ca în cazul celei părinte-copil. Acest lucru măreşte eficienţa reclamei, satisfăcînd nevoia de siguranţă a publicului. Cum principala problemă în sistemul bancar românesc este instabilitatea, depunătorul trebuie asigurat şi reasigurat – întocmai precum un copil – că banii nu îi sînt în pericol. Ceea ce face reclama interesantă, însă, este tocmai subtilitatea ei. Clientul nu primeşte asigurări directe, ci doar invitaţia de a se identifica (în calitate de destinatar al mesajului publicitar) cu puii de animal, plasîndu-se, astfel, în postura copilului. Abia în acest punct el devine receptiv la autoritate, asupra căreia proiectează încrederea şi sentimentul ocrotirii pe care autoritatea parentală i le inspira în copilărie. Dar – şi aici intervine frumuseţea actului publicitar, rară şi greu de surprins, încă, la noi – în cel mai sensibil moment al manipulării sale, telespectatorul este sfătuit să crească mare şi să ia, în sfîrşit, atitudine.

Mi se pare lăudabil faptul că mentalitatea socială devine (chiar şi accidental) o preocupare a advertisingului românesc şi altfel decît din raţiuni de piaţă. Păcat, însă, că un asemenea demers trece neobservat prin analogie cu o altă reclamă reuşită care, pînă nu demult, promova un fond de investiţii astăzi falimentar. Evenimentul FNI pune în evidenţă un aspect mai puţin sesizabil al relaţiei publicitate-obiect. El pare să demonstreze că aceasta nu este univocă, de vreme ce, în ultimele zile, din ce în ce mai multe remarci ironice s-au îndreptat nu numai împotriva instituţiei în cauză, ci şi a sloganului publicitar care o recomanda. În ultimă instanţă, şi produsul poate face publicitate reclamei.

Alice POPESCU

trecerea prin reviste

Octogon

Revista de arhitectură *Octogon* este – ca şi revista de artă contemporană *Balkon* de la Cluj – o mostră de profesionalism şi un „obiect" estetic gîndit pentru un public mult mai larg decît cel interesat direct.

Concepută sub semnul eclectismului „binevoitor, moale", *Octogon* se vrea de la începuturile sale un manifest (şi un compendiu) postmodern, pentru care vremea catedralelor a trecut şi pentru care reconstrucţia şi reevaluarea integratoare sînt instrumente prime.

De remarcat în acest prim număr pe anul 2000 interviul cu celebrul Jean Nouvel, cel care a conceput Institutul Lumii Arabe din Paris în 1987 şi Palatul Congreselor din Tours în 1991, cunoscut prin amestecul de avangardă şi tradiţionalism. Deleuzian în concepţie, Nouvel îşi defineşte o interesantă opoziţie faţă de un alt mare arhitect contemporan, olandezul Rem Koolhaas, acesta din urmă nietzscheean: „Pentru el, dezvoltarea unui oraş este automată şi generală. Nu acordă nici o atenţie mediului. Eu cred exact invers: ...Meritul unei arhitecturi moderne este acela că poate dezvălui o frumuseţe ascunsă, îmbogăţind-o cu o perspectivă poetică, dînd lucrurilor o valoare mai mare."

Dincolo de filozoficale (care surprind, orişicît, într-o revistă de arhitectură) să nu uităm profilul Constantin Ciurea (şi cu el un profil al noului Bucureşti), şi interviul cu Silviana Annichiarico, curatorul colecţiei permanente a Trienalei de la Milano. Interviul este realizat de Cristina Ciser, autoarea unui articol – numit *Îngerii oraşului* – despre zona de contact dintre cultura publicitară şi arhitectură, interesant şi foarte bine scris.

Simona SORA

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

underground

La Judecata de Acum

Undeva, la cîţiva km de Iaşi, şi-a ridicat sălaşul un trib care trăieşte în plin matriarhat. Pentru a evita mizeria lumii, oamenii de aici locuiesc într-o comunitate închisă, condusă de principiile creştine, sînt extrem de credincioşi şi exclusivişti. Singurele cărţi sînt cîteva biblii şi publicaţii religioase. Şefa clanului este bunica familiei. Casele sînt din chirpici, copiii nu au certificat de naştere, căsătoriile se fac şi se desfac cum vrea Dumnezeu. Cele cîteva case ale comunităţii sînt construite circular, în jurul casei matriarhale. Nu prea există garduri pentru că nu există nici simţul proprietăţii, deci, ar spune unii, nu există nici surse ale inegalităţii. Localnicii nu au decît cai şi cîini şi se hrănesc cu varză, cartofi sălbatici, fasole, urzici sau rădăcini. Se tem că, într-o bună zi, vor veni să le aducă electricitate, găini şi vaci. Să-i civilizeze. „Avem poruncă de la Dumnezeu să ne înmulţim cît de mult putem şi să ne ferim de cele rele", adică de Satana de dincolo de dealuri, acesta este crezul localnicilor. Dincolo de dealuri este oraşul.

Tot mai mulţi oameni îşi caută refugiu din calea realităţii infernale şi caută case după dealuri, punînd perdele geologice în calea răului şi temporalităţii. Unul se retrage, cu tot cu familie, pe un petec de pămînt ieşit din apele Mureşului şi păstrează, ca legătură cu lumea, o bărcuţă folosită cu zgîrcenie, altul se închide într-o casă pe vîrful muntelui, aşteptînd alinierea planetelor sau sfîrşitul mileniului.

Românii sînt credincioşi. Ei cred în proporţii de masă în Judecata de Apoi, viaţă de după moarte, rai şi puterea rugăciunii. Mai cred în horoscop, ghicit şi telepatie. În noroc, în profeţi şi în icoanele apărute pe scoarţa copacilor. Nu cred în instituţiile statului, în Parlament, politicieni şi judecători. Dispuşi să creadă în Judecata de Apoi, s-o aştepte pe creasta muntelui sau în pustie, Judecata de Acum li se pare imposibilă, greoaie, inexactă. Realitatea, cu ale ei, îi descumpăneşte. Arcanele instituţionale îi năucesc. Nici judecata corecţională şi nici cea electorală nu li se par eficiente. Nu participă la alegeri pentru că sînt inutile şi, oricum, pe parcurs, votul lor va fi dizolvat de voinţa politică, de algoritm, de laşităţi, de corupţie... Se va pierde printre moţiuni, alianţe şi discursuri. Infernul cotidian este relativizat de retorică, mizeria – glorificată, sacrificiul – dispreţuit. Iar, ca *bonus*, primesc speranţe care nu ţin de foame. Speranţa sperie ordinea lumii. Boala de graniţă – frica de prezent, de implicare, de responsabilităţi aruncă dincolo de dealuri infernul cu toate ale sale.

Inspectoratele de poliţie consideră, în unanimitate, că adevăratul număr al infracţiunilor nu va fi niciodată cunoscut. Totalitatea infracţiunilor de pe parcursul unei zi ar da de furcă Judecăţii de Acum pînă la sfîrşitul veacurilor. Din timiditate sau plictiseală, din lene sau sentimentul inutilităţii, mulţi renunţă să mai depună plîngeri. Judecăţile-de-Acum sînt costisitoare, durează, magistraţii sînt corupţi, mita e mare, tribunalul e departe, la judecată te duci, nu vine ea la tine acasă.

Viaţa de zi cu zi se întemeiază pe absenţa judecăţii de acum. Poţi, adică, să-ţi faci dreptate şi nu să ţi-o facă alţii. Uneori este, însă, inutil, dacă nu trăim în prezent, dacă realitatea este doar o înşelătorie a minţii, un divertisment.

Şi uite-aşa, pe ici-pe colo, omul de rînd, copleşit de griji şi impozite, jansenizează sau nirvanizează, în aşteptarea unei măriri de pensie sau a nopţii, cînd poate visa şi la altceva.

Sorin ŞERB

Lacrimi şi fotbalişti

Da, am şi eu ceva în comun cu Cioran. De fapt, nu numai eu, ci toţi tovarăşii mei de bătut maidanul. Băieţii mai mari – Uve, Cearli, Ţao, Mierliţă – şi noi, toţi ăştilanţii, cam de aceeaşi vîrstă, apăruţi ca decreteii după ploaie: Ţomi, adică subsemnatul, Saftone, Udi, Merlin, Abibi, Garincea. Unii – cu porecla lor, alţii – doar cu numele şi renumele de fotbalişti: Luci, Gabi, Cristi, Florin, Florentin, Claudiu, Dan, Lulu, Neluş, Romică, Adi, Gelu, Miţă şi iar Gabi şi Cristi şi poate c-ar mai fi şi alţii pe care-i rog să mă ierte că le-am uitat numele, din graba condeiului şi lenea memoriei. Ajungea să ne întîlnim doar cîţiva, pe bancă sau la bătătorul de covoare, mai trebuia să apară careva cu mingea, şi imediat o puneam de-o miuţă în spatele blocului. Cînd ne adunam mai mulţi, mergeam la Bisericuţă. Sau la Grădiniţă. Era, în fond, unul şi acelaşi lucru: o curte enormă, între case, ceva mai sus de blocurile noastre. Pentru noi, locul era nemaipomenit. Lîngă zidurile părăginite ale unui vechi schit de cartier şi clădirea dezafectată a unei foste grădiniţe de copii, se întindea un fel de pajişte pe care noi am amenajat-o ca, bineînţeles, teren de fotbal. Aici am jucat partide memorabile, disputate pînă la capătul puterilor, pînă nu mai vedeam mingea din cauza întunericului sau pînă ne chemau părinţii, cu scandal, acasă. Într-o vară au venit nişte arheologi. Au deschis un şantier în jurul bisericuţei. Unii din prietenii mei s-au angajat la săpat sau dat cu măturica. Devenit impracticabil pentru fotbal, locul nostru de joacă scotea la iveală potcoave de cai morţi, cuie, multe cioburi, vagi resturi de textile şi pielărie, urme de construcţie. Care va fi fost rezultatul prospecţiunilor – habar n-am. Pe la începutul toamnei arheologii au plecat. Noi ne-am reluat partidele de fotbal. Într-o bună zi, ducîndu-ne după o minge scăpată în bălăriile crescute pe buza şanţurilor, am dat peste un craniu uman. O tigvă ciobită şi aproape înnegrită, pe care am cercetat-o cu ceva interes, o vreme. După care, plictisindu-ne, am aruncat-o la loc în tufele de lîngă zidul vechi al monastirii. Din cînd în cînd ne mai aduceam aminte sau ea ne ieşea pur şi simplu în cale, căci – am uitat să vă zic – căpătasem obiceiul să-i tragem şuturi sau să facem pase cu dînsa. Despre un episod asemănător – petrecut, spune-se, la Răşinari – povesteşte şi Emil Cioran. Or, strict în acest sens, pot zice că eu şi amicii mei avem ceva în comun cu cel care a scris „Lacrimi şi sfinţi". Astăzi, mărturisesc: în clipa cînd încercam să strecor tigva printre picioarele adversarului nu mă bîntuiau nelinişti metafizice sau îndoieli hamletiene. Conştiinţa păcatului îmi era la fel de străină ca şi ideea de sfinţenie. Aşa eram toţi. Credeam doar în Chimia Rîmnicu Vîlcea şi vedeam transcendenţa numai ca pe o formă de a fi mai aproape de idolii noştri – idolii gazonului. Acum, apucînd eu să cresc, realizez că lucrurile sînt ceva mai complicate. Constat că oamenii mari, deşi gîndesc şi se poartă cam la fel, sînt totuşi altfel decît noi, copiii. Socot că doar dumnealor, ca să se simtă mai în siguranţă, l-au adus pe Dumnezeu în fotbalul românesc. Astfel ajunse Părintele Argatu, om sfînt, să fie sfetnicul de taină al ex-selecţionerului Anghel Iordănescu, precum Daniil Sihastrul pe lîngă Ştefan cel Mare. Aşa se hotărîră dinamoviştii să-şi sfinţească tricourile înaintea finalei cu U. Craiova. Şi tot astfel, înainte de EURO 2000, lotul naţional merse în pelerinaj la Patriarhie, unde primi binecuvîntarea Preafericitului, cel care astfel agrăi: „Şi preoţii, la fel ca fotbaliştii, intră în joc cu un veşmînt, ceea ce înseamnă că sînt multe asemănări între noi". Încep să caut, aşadar, diferenţa dintre noi, micii fotbalişti care n-am trecut de curtea şcolii şi de „Înger, îngeraşul meu", şi ei, marile vedete care ating performanţa numai după îndelungat răstimp de rugăciune, post şi penitenţă. Sînt tentat să cred – da, să cred! – că ei, spre deosebire de noi, sînt aleşii. Prin ei, încercăm şi noi să ne apropiem de idealul unei purităţi pierdute odată cu alungarea din paradisul unui maidan unde nu existau nici prapori nici sfinţi. Toate astea s-au născut mai tîrziu. Şi de atunci orice pici decăzut în starea de microbist se gîndeşte la fotbal ca la iubita din copilărie: îşi dă seama că nu mai e fecioară, dar n-ar vrea s-o ştie curvă. Or, pentru aşa ceva merită să te rogi. La Dumnezeu.

Viorel MOŢOC

© S. Ivanoschi

Hagi e o statuie

Jucător nepereche, Luceafăr al fotbalului românesc, Hagi e un Eminescu în viaţă. Botezătoare de stadion cu al său nume, fremătătoare la fiecare dribling sau pasă, societatea noastră l-a urcat pe piedestal. La propriu. La Constanţa. Imens şi genial, Hagi este un simbol, este ultimul mare războinic al istoriei noastre, un brav descendent din alte statui precum cele ale lui Ştefan cel Mare de la Suceava sau Mihai Viteazul de la Universitate.

Şi lăsînd, pentru moment, toate astea la o parte, vom vorbi despre trista nevoie de eroi şi de miracole în această epocă părăginită a exploziei tehnice, în care, capitolul XXXIV, eroii şi miracolele s-au sălăşluit în jocurile pe calculator. Şi cum că, într-o ţară ca a noastră în care „viaţa e frumos, da' greu" (un băutor de votcă, într-un bar), e musai să ai şi tu ceva să te fericeşti, o bucurie, o bătaie trasă Argentinei, o ceva. O ceva să te scoată-n stradă de frenezie şi nu de ură, să te facă, înfăşurat în steag, să strigi, să rîzi, să dansezi, să bei. Şi atunci Hagi şi ăilalţi zece pe care, evident, îi şi întrece, devin uriaşi, devin mitici, devin zei. Hagi se transformă în singura alternativă viabilă la preşedinţie, Hagi devine vrăjitor, minune, rege, bau-bau' porţii adverse, geniul din Carpaţi, Maradona din Carpaţi, orice chestie măreaţă din Carpaţi sau de la mare, din Balcani, din Europa, din lume, Hagi devine totul, ocolesc cu chiu cu vai blasfemia, Hagi se ridică totuşi în slava cerurilor, trecînd mingea de nenumărate ori printre picioarele lui Tony Adams în drumul lui spre acolo. Încărcat de atîtea epitete duioase devine intangibil. Orice cuvînt împotriva lui este considerat un act de lezmaiestate, o dovadă evidentă de trădare a naţiunii şi a neamului.

Revenirea la naţională în meciul cu Ungaria (se putea?) a declanşat o isterie fără seamăn. Întreaga Românie s-a mobilizat exemplar şi i-am înfrînt pe mîrşavii oaspeţi, altminteri o naţională de fotbal slabă, cu doi la zero. Hagi a fost magnific, „şi-a bătut jos de ei", „le-a-ncurcat picioarele", „i-a umilit". Apoi, caz rarisim, a provocat destituirea selecţionerului Piţurcă. Nu mai contează de ce, contează doar că în faţa eroului naţional nici un antrenor român n-are vreun cuvînt de spus. „Ce să-i zică lu' Hagi, ce să-l mai înveţe? Ăsta ştie tot, trebe doar lăsat în pace să-şi facă jocu' lui şi de unu' singur îi bate pe toţi." Şi actualul selecţioner, Emerich Jenei, e de aceeaşi părere. De fapt toţi sîntem de aceeaşi părere. Adică, să nu le fie la băieţi prea cald în Belgia şi-n Olanda, că-n rest dacă avem puţină baftă, ajungem să jucăm finala. Că, dacă simte tăticu' de Hagi o fază, îţi ia mingea din careul nostru, îi driblează pe toţi şi intră cu ea-n poartă.

Apoi poarta se deschide spre eternitate şi Hagi deja statuie, încremeneşte încă o dată. Colosal, mirific, enorm, fabulos, fantastic, gigant, formidabil, uluitor, infinit, imens, teribil, unic, nepămîntean, nemaicunoscut, nemaipomenit, nemaiauzit, ne mai uităm şi noi la televizor, vedem ce se întîmplă şi, dacă ne mai vin şi alte cuvinte, mai scriem. Goluri să le dăm, să cîştigăm, băi nene, să vadă toată Europa cine-s cei mai tari, adică noi, ăştia... Hai cu băieţii, hai cu România, şi să mor, dacă îi batem pă portugheji în al doilea meci, dansez lambada-n stradă pînă m-apucă dimineaţa.

Matei FLORIAN

© C. Bumbuţ

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

cunosc...

Cîrciuma 5: *Bomboana şi fiii,* vis-à-vis de Cimitirul Bisericii Evanghelice, pe Giurgiului

Ia cinci periuţi la zece mii, ia, maicăăăă!

Iau, dacă-mi spui povestea Bomboanei...

Păi, e inventar, maică, că s-au lovitără ţiganii pentru Bomboană, da' cu sînge lovitără. Se lovitără de scaune, că făcură ţiganii bani şi puseră scaune. Se bătură pe Bomboană, că e nevasta lui Miuţă, dar care ea ave bani, nu el, că el o fura de acasă. Şi el o fura, da' Bomboana iubeşte pe alt, cu mustaţă, cu maşină d-aia de ştab, neagră. Şi se bătură ţiganii în seară, că dădură cu scaune de băgară Bomboana la spital. Că nu e ieşită ea, e inventar. Dar Miuţă a bătut-o şi a trimis femeie a doua zi, că aia nu se ştia de trăieşte şi femeia a spălat sîngele şi a dat foc în spate la Bomboana la ce era acolo. Dar era bine la Bomboana, că era ţuica mică şi eftină şi mai dădea pomană Bomboana o cheflă şi un mic.

Era frumoasă Bomboana?

Mumoasă, grasă şi scundulie şi-i plăcea ei taraf seara şi veneau cu toţi omeni din cartier şi se ridica pămîntul peste picioare de dans.

Dar e pustiu locul, de ce vindeţi în faţă la Bomboana?

Păi, acilia se ştie, că tot la Bomboana se ştie, da, că noi ştim şi noi.

Eugen ISTODOR

P.S.: Dragi cititori, dacă ştiţi cîrciumi şi poveşti de-ale lor, scrieţi-mi. E atît de simplu.

roluri

Siropul de toate zilele

De ce ne place siropul? De ce ne dăm în vînt după telenovele, după *Surprize-surprize*, după *Iartă-mă* şi alte emisiuni care, dacă încă nu se cheamă, se vor chema ori s-ar putea chema, cu inflexiuni dostoievskiene sau leniniste, *Scuză-mă*, *Loveşte-mă*, *Îmi pun cenuşă-n cap*, *Mă căiesc*, *Îmi fac autocritica*, *Suferim împreună*, *Merit să plîng după tine* etc.? De ce a pătruns în noi microbul Bingo? Trecem prin momente grele. O ducem din ce în ce mai rău. De zece ani tot începem reforma şi nu ne îndurăm s-o continuăm. Pierdem puţinii bani, pe care i-am agonisit cu mari sacrificii, la Caritas, la SAFI, la Gerald, la Sabina Product, la Bancorex, la Bancoop, la FNI, (Fondul – vezi bine – *Naţional* de Investiţii), iar dacă nu-i pierdem, ni-i fură din casă, din buzunar, în autobuz, în tramvai, în metrou, îi prăpădim pe taxe, impozite directe şi indirecte, falimente, Conel, Gaze, Romtelecom, afişe electorale, poze de candidaţi, prezicători, predicatori, ghicitori, iar ce ne rămîne îi dăm copilului pentru o chiflă cu salam, la şcoală, pentru un costum de la *second hand* şi pentru, bineînţeles, abonamentul TV. Evident, banii noştri nu s-au volatilizat, nu s-au dus în neant... Ei au contribuit la capitalizarea unor directori de bănci şi de Fonduri, a unor creditori neperformanţi din punctul de vedere al băncilor, dar performanţi din propriul *lor* punct de vedere, a unor directori de regii sau companii monopoliste, a unor politicieni trecuţi, prezenţi şi viitori. Nu numai că ne plîngem de milă, dar a început să ne şi placă postura. Curg lacrimi din belşug la cozile de la FNI şi de la pîine, în grupurile de disponibilizaţi şi în cele de pensionari. Oamenii îşi plîng unul altuia pe umăr. Cum naiba să nu ne placă atunci tele-siropul, autocompătimirea, cum să nu ne cultivăm cu grijă glandele lacrimale, cum să nu stropim din belşug cu produsul acestora ecranele televizoarelor? E clar de ce jucăm la Bingo, de ce ne uităm pierduţi la show-urile care însoţesc tragerile, de ce rîdem (fireşte, cu lacrimi) la Ţociu şi Palade sau la Vacanţa Mare. Ca să uităm. Ca să nu trebuiască să facem ceva. Ca să ne putem cere iertare.

Ne întîlnim, presupun, săptămîna viitoare, la emisiunea *Dă-mi, te rog, un pumn în gură*.

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

NAŢIA SE UITĂ LA MECIURI DECONECTATĂ, NEAVÎND NIMIC IMPORTANT SĂ NE COMUNICE

● Discursul patriotic se înalţă ca o boare din sufletul mîndru şi din mintea înfierbîntată a naţiei, pluteşte o vreme pe cerul roşu, galben şi albastru al patriei, apoi coboară lin într-o piaţă, pe taraba unui precupeţ, unde proclamă răspicat şi tandru: „roşii de cîmp românesc". (**D. S.**)

● În numărul din 5 iunie al săptămînalului parizian *Les inrockuptibles,* regizorul italian Tinto Brass – autorul unicei superproducţii porno din istoria cinematografului, „infamul" *Caligula* – povesteşte subiectul ultimului său film, *Transgressing:* „Se petrece în zilele noastre, între Veneţia şi Londra şi e vorba despre minciuna unei soţii, tratată în mod foarte simpatic. Eu cred că minciunile femeilor sînt indispensabile reuşitei unui cuplu, fără ele ar fi trist. Trebuie să fii isteţ. Cînd îţi dai seama că nevasta te minte, înseamnă că ai acces la libidoul ei, la plăcerile sale cele mai ascunse. De aici, excitaţia!" Întrebat despre proiecte, Brass continuă: „Dac-aş avea mai mulţi bani şi mai mult timp, aş vrea să fac un porno de calitate. Am un proiect foarte frumos, inspirat de-un titlu dintr-un ziar franţuzesc în timpul Cupei de fotbal, „Les filles s'en foot"; articolul arăta că, potrivit unui sondaj, 30% dintre parizience profitau de faptul că soţii lor se uită la meciuri pentru a-i înşela..." (**a. l. ş.**)

● Pentru fostul şef al poliţiei secrete est-germane, Erich Mielke, nu s-a putut găsi, nici după căderea Zidului, un articol de lege pe baza căruia să poată fi judecate faptele sale din timpul cînd şi-a exercitat funcţia. Aşa că, în 1993, a fost condamnat la şase ani puşcărie pentru că, în 1931, a omorît doi poliţişti. Se spune că birocratul patologic care vroia să ştie „totul despre toţi", „stăpînul spaimei", a fost impresionat cum dosarul său s-a putut păstra după 60 de ani de război, pace, dictatură. Condiţia lui s-a dovedit mai fragilă: în celulă, el discuta cu agenţii săi printr-un telefon roşu deconectat. Mulţi au crezut că mima senilitatea pentru ca să evite alte procese. Şi senil ţinea minte că are nevoie de un telefon roşu. (**M. B.**)

● À propos de formidabila rată de audienţă a „Chestiunii zilei" cu copilaşii aceia decretaţi geniali care ştiau, la 2-3 ani, să citească şi alte minuni – circulă prin Capitală una şi mai bună: un băieţel nu a vorbit nimic pînă la vreo 8 ani, înnebunindu-şi, firește, părinţii; într-o bună dimineaţă, mergînd prin piaţă cu maică-sa, deodată a glăsuit şi i-a cerut mămichii compot de ananas; mama, gata să leşine, nu alta, îl scutură tare: „de ce ai tăcut pînă acum, de ce ne-ai chinuit?". Copilul, calm: „N-am avut nimic important să vă comunic". (**R. C.**)

© L. Muntean

DINCOLO DE CUVINTE, UN POPOR POLITIC (LUAT DE ALFA) EVOLUEAZĂ DE LA HAOS LA REZULTATE, BĂ!

● De ceva vreme, Romtelecom duce o campanie publicitară interesantă, sub sloganul „Dincolo de cuvinte sînt oamenii", propunîndu-şi să schimbe imaginea de mamut birocratic şi rece. Oamenii care sînt dincolo de cuvinte (nu e vorba de sereişti) sînt cei care formează compania, oameni normali, cu griji şi bucurii, un fel de Romtelecom cu faţă umană. Numai că atunci cînd am vrut să plătesc factura, funcţionara nu aflase de campania publicitară şi tot a ţipat la mine. De unde se vede că dincolo de ghişee se află tot oameni. (**C. G.**)

● Fotoreporterul *Jurnalului de Teleorman* adresează – în numărul special dedicat Partidului Umanist – o „rugă pentru ultimul votant": „Suntem un popor politic / Vin la el şi mă înclin, / Nu dau gîndul de pe urmă / Nici chiar pe-un pahar de vin...". Dar pe-o sticlă întreagă? (**S. S.**)

● O nouă înjurătură, pe care o putem auzi la finalul unui spot radiofonic ce face reclamă la *Alfa Taxi:* „Lua-te-ar alfa să te ia!" Ascultătorul este trimis, cu alte cuvinte, la origini (ale alfabetului, desigur) – pentru a face şi noi o glumă care să consoneze cu stupizenia reclamei. (**C. P.-B.**)

● Evoluţia de la haos la ordine, de la nimic la ceva şi puterea iniţiativei private pot fi urmărite pur şi simplu privind pe geam: în zona Matei Basarab-Traian, în spatele blocurilor noi, exista un loc viran plin cu gunoaie. Treptat, spaţiul a fost curăţat de gunoaie, în locul cărora a răsărit o grădină a visurilor oricui: cu gazon, foişor, balansoar şi garaj. Acum se pun florile şi copacii. (**I. P.**)

● Serialul urşilor panda care nu vor să copuleze continuă: revista *Time* scrie că, după ce s-a epuizat varianta Viagra, cercetătorii chinezi au ajuns să recurgă la măsuri disperate pentru a stimula libidoul letargic al animalelor – de pildă, filmele porno! După ce au filmat un cuplu mai energic care făcea sex, cercetătorii au arătat scena respectivă comunităţii de panda, dar fără vreun rezultat concludent... „Nu sînt convins că urşilor le place să se uite la filme", a declarat Yu Jianqiu, vice-directorul Centrului de cercetări din Chengdu; „s-ar putea ca ei să nu fie ca oamenii". Soluţia filmuleţului porno a fost găsită după ce altă iniţiativă dăduse greş: echipa de cercetători crease un model-păpuşă de femelă pentru a atrage masculii tineri. „Nici nu s-au uitat la ea", regretă dl Jianqiu. *Time* e de părere că ultima şansă pentru a-i face pe panda să treacă la treabă e o casetă (audio) cu Barry White – cîntăreţul de pe coloana sonoră a serialului *Ally McBeal*. (**a. l. ş.**)

● În timpul melodiei lui Boy George, recomandat de DJ ca „un artist poponar": „Cine-i Hare Krishna ăsta?" „E mă-ta Hari, bă!" – una din multele vulgarităţi cu care e împănată emisiunea matinală de la *Activ FM*. (**C. P.-B.**)

CA ÎNTR-UN BANC CLASIC, UN CIOBAN DIN SIBIU PRINTRE POZE ÎNTRUCÎTVA CUNOSCUTE ŞI IMAGINI MIŞCĂTOARE

● În orele premergătoare meciului cu Germania, arbitrul danez Kim Milton Nielsen băgase deja ceva panică şi indecizie în presa română. Citîndu-l pe Adi Ilie, *Adevărul* spunea că Milton „acordă faulturi prea uşor"; citîndu-l tot pe Adi Ilie, *Ev. zilei* scria că „arbitrul Nielsen nu dă prea uşor faulturile" (v. ediţiile din 12 iunie). Ca într-un banc clasic, pînă la urmă nu s-a dat, ci s-a luat, şi nu au fost faulturi, ci cartonaşe, nu pentru ei, ci pentru noi şi nu unul, ci două pentru aceeaşi fază. (**A. C.**)

● În 1988, „la Arad urma să se ţină o licitaţie pentru un Mercedes '90, confiscat de la un contrabandist italian (...) În afară de Hagi, la licitaţie s-au mai înscris un cioban din Sibiu şi un acordeonist din Bucureşti. Acordeonistul a renunţat repede, dar ciobanul se ţinea tare. La *800.000 lei* (s.n.), ciobanul voia să meargă mai departe (...)" (Grigore Cartianu, „Hagi", editura Fundaţiei Pro Sport, 2000). Informaţia ar merita luată în seamă de cei ce se întreabă de unde au apărut, după '89, atîţia necunoscuţi plini de parale: totdeauna brînza a fost pe bani. (**T. C.**)

● În cartea recent apărută despre Hagi, scrisă de Grigore Cartianu, printre alte poze colorate, una îi surprinde împreună pe Gică Hagi şi Gică Popescu. Textul de sub fotografie explică: „Gică Hagi şi Gică Popescu – doi cumnaţi galactici". (**A. M.**)

● Aflăm din *Adevărul* (9 iunie) cîteva amănunte despre expoziţia recentă „Kitsch ce-i mai frumos?". Titlul ei ne place, mai ales fiindcă ne sună întrucîtva cunoscut, de prin 1994, cînd un număr al *Dilemei* – 82 – se chema „Kitsch ce-i prostul gust?". (**T. C.**)

● Pe afişul unei premiere cinematografice văzut într-o staţie de metrou, o alăturare de texte (nevinovată în intenţie, presupun) a dat naştere acestei imagini mişcătoare a eroinei filmului *Erin Brockovich,* interpretată de Julia Roberts: „A ridicat în picioare un oraş mic şi a îngenuncheat din 9 iunie la cinema Studio şi Cotroceni". (**D. S.**)

Patriotismul este cînd...

Ce reprezintă patriotismul pentru copiii noştri? În răspunsurile pe care le dau cei mai mulţi, găsim prea puţină ingenuitate, aşa cum poate ne-am fi aşteptat, cît reflexe ale limbajului de lemn din manualele şcolare sau ale discursurilor pe care cei mici le aud prin casă, la părinţii lor. Nu ar trebui să ne surprindă că situaţia este aceasta, din moment ce unii (autori de manuale, dascăli, părinţi) înţeleg să transforme educaţia într-o formă de manipulare ideologică. Desigur, manipularea se face în virtutea unor idealuri nobile. Sau cel puţin ce crede fiecare că sînt idealuri nobile – în unele cazuri, aşa cum se va vedea, acestea sînt terenul propice pentru apariţia unor gînduri nu la fel de nobile, cum ar fi, de exemplu, cele rasiste.

Nu înseamnă, însă, că, în discursul copiilor despre patriotism, nu putem întîlni şi lucruri admirabile, nepervertite (încă – de observat că cele mai interesante răspunsuri sînt ale celor de la clasele foarte mici). Printre aceste lucruri admirabile se numără şi definirea patriotismului ca atitudine civică. În acest sens, semnificative sînt răspunsurile date de cei care învaţă în sistemul alternativ „Step by step".

Am apelat, pentru realizarea acestui grupaj, ca şi alte dăţi, la elevii Şcolii Generale nr. 23 „Sfîntul Silvestru" din Bucureşti. Mulţumim doamnei directoare Monica Petrescu, care ne-a ajutat şi de data aceasta cu cea mai mare solicitudine. ***(C. P.-B.)***

● E aşa frumoasă ţara mea de glorii, ţara mea de dor, ca un înger păzitor, ce o iubes ca pe Dumnezeu, şi sunt mândră că sunt românca. Iubita mea ţară cât de mult ai suferit că otomani au vrut să te răpească. Eu m-am născut aici. Dacă aş fii un preşedinte aş pune chiar şi covor pe stradă. Eroii care au luptat pentru ţara noastră care au murit cu sângele de nemuritorii şi acum au rămas amintirea lor. *(Bratiloveanu Marilena,* clasa a IV-a)

● Patriotism înseamnă să îţi dai viaţa pentru ţara în care tu te-ai născut, s-o aperi de duşmanii poporului tău. Să mori pentru ţara ta natală, să-ţi aperi rudele, familia şi prietenii tăi, cei mai buni. Să fi un erou, eroul poporului tău în care tu te-ai născut şi unde ţi-ai petrecut copilăria. Să lupţi împotriva oamenilor de altă *„rasă"* care vor să îţi fure *patria* ce-ţi aparţine numai ţie, împreună cu poporul din care faci parte. *(Lepădatu Ioana Svetlana,* clasa a V-a)

● Eu îmi iubesc ţara pentru bogăţiile sale şi pentru că m-am născut în ea. Eroii s-au luptat cu braţele-narmate şi arma de tărie murind pentru ţară şi popor. Sângele lor curat încă mai udă pământul însetat. Cei ce s-au luptat au murit şi în Rai s-au pomenit. Eroii ce s-au luptat România de astăzi au câştigat, care trăieşte în pace împreună cu micii săi patrioţi. *(Marinescu Constantin Cristina,* clasa a IV-a)

● Ţara noastră este o ţară care este frumoasă şi bogată. Este cea mai frumoasă de pe lume. Eu mă bucur că sunt românca. Nu o să plec niciodată din ţara mea. Eu ţara îmi iubesc şi o ţin în inimă. Că de ţara sar distruge, şi mie inima îmi va sta pe loc şi voi muri. Pentru că ieu trăiesc şi nimeni nuţi porunceşte ce să faci în ţara ta. Tu munceşti pentru ea şi ea te lasă, trotuarul să il calci. Ea arată ca un buchet de trandafiri roşii ca sângele meu. Te iubesc la disperare încât inima mă doare. La revedere ţara mea şi, nu uita, pentru tine eu trăiesc. *(Arduru Georgiana,* clasa a IV-a)

● „Patriotul" este omul care nu îşi iubeşte ţara şi pe care o fură. „Patriotul" este un hoţ care jefuieşte ţara în loc să o respecte. Unii oameni sunt milionari iar alţii n-au nici ce mânca, din cauză că cineva îi fură. *(Mihăilă Elena Nicoleta,* clasa a IV-a)

● Eu îmi iubesc patria. Este locul unde am crescut şi încă cresc. Este locul unde locuiesc şi trăiesc. Patria o iubeşti şi o cinsteşti. Niciodată să încerci să faci lucruri împotriva patriei tale, deoarece vei fi pedepsit. Eu am o patrie şi sunt mândru pentru ce a făcut pentru oamenii ei din satele pe care apele le-au inundat. Asta m-a făcut mândru de patria mea şi de oamenii ei. Asta este numai un lucru de care sunt mândru, dar mai sunt multe altele. Cum este să nu ai patrie? *(Grigore-Paul Petrescu,* clasa a III-a)

● Eu cred că România este o ţară frumoasă. Îmi place mai mult în alte ţări deoarece este mai curat, mai luxos. România este o ţară destul de mare şi de frumoasă, dar este prea multă mizerie şi este prea săracă. Eu îmi iubesc ţara dar nu sunt patriotă. Patriotism însemnă când cineva îşi iubeşte ţara. Şi luptă pentru ea. Are nişte sentimente puternice pentru ţara sa. *(Sultan Andreea Cristina,* clasa a V-a)

● Tot omul îşi iubeşte patria. Noi (sau cel puţin eu) ne dorim o patrie liberă curată şi frumoasă. Ţara este primul şi ultimul cuvânt rostit. Aici ne naştem, creştem, savurăm plăcerile vieţii şi murim împăcaţi. În ţara mea se află toate amintirile frumoase, prima dragoste şi primul sărut. Ţara mea are poeţi de seamă şi sculptori vestiţi, râurile sunt reci şi curate ca purul cristal iar munţii cei înalţi parcă mângâie cerul. Îmi iubesc patria şi îi doresc viaţă veşnică şi fericire.

Ţara mea

Ţara mea are râuri albastre / Marea cea mare, plină de vis. / Şi ea mai are, ocne de sare / Iară prăpastii parcă-s abis. // Îmi iubesc ţara / Vântul şi marea / Norii albaştri / Veşnic sihaştri. *(Cucu Iulia,* clasa a IV-a)

● Să fii patriot înseamnă să fii „patrihoţ". Toţi vrem să fim „patrihoţi" dar cei care au miliarde de dolari luaţi de la noi, plătitorii de taxe, pot fii „patrihoţi".

„Patrihoţii", de exemplu: Oprescu, zice că o să îţi facă şi o să îţi dreagă dacă îl votezi, dar când este ales stă în vila de trei etaje uitându-se la TITANIC! Ei merg pe stradă cu Mercedesu-rile lor dându-se cei mai mari. Asta înseamnă să fii „patrihoţ", adică patriot. *(Anca Neculoiu,* clasa a IV-a)

● Eu înţeleg prin patrie că ea este ţara în care sa născut strămoşi noştri şi pe care o iubim. Eu înţeleg prin patriotism că este sentimentele de dragoste pentru patriotism. *(Dăescu Mariana,* clasa a V-a)

● Eu îmi iubesc ţara şi mă pot numi un mic patriot, dar nu mi-aş da viaţa pentru ea. Patriotismul poate fi o prostie. E prea mult spus că îţi iubeşti ţara, încât să mori pentru ea. Acest act nu l-aşi numi act eroic, ci tocmai, l-aşi numi un act prostesc. Eu cred că patriotismul te poate omorâ şi asta face din el o prostie. Înseamnă că ar trebui să facem război dacă ar fi fost numai patrioţi şi s-ar fi aflat ce vorbesc fiecare de ţara altuia. *(Gheorghe Răzvan,* clasa a V-a)

● Patriotul trebuie să îşi iubească ţara. Cum: trebuie să o îngrijească, să o cureţe, şi să o spele. Aşa trebuie să iubească omul ţara. *(Tudoran George,* clasa I)

● Eu ţin mult la ţara mea pentru că aici mam născut şi vreau să plec în Italia. Tată-l meu vrea să mă trimeată în Italia la verişoara lui. Eu aşi dori foarte mult să plec în Italia. Acesta este gândul meu pe care vreau să mil dezvolt în viaţă. Sunt foarte bucuros că plec. Dar ţin şi la ţara mea foarte mult că aici mam născut. *(Tălpan Andrei,* clasa a V-a)

● Eu iubesc ţara pentru că când voi fi mare vreau să inventez un aparat care să aducă ploaia, zăpada şi căldura. Şi mai vreau să fiu preşedinte şi să câştig mulţi bani. Şi dacă voi ajunge să fiu preşedinte îi voi ajuta pe cei săraci. *(Catargiu Bogdan,* clasa I)

● Eu aş dori pentru patria mea să fac elicoptere, nave spaţiale şi leizere şi mulţi soldaţi. *(Alexandru,* clasa a II-a)

● A fi patriot e un lucru minunat. Trebuie să-ţi iubeşti ţara şi să fi mândru de ea. Poate că aceasta nu e foarte curată dar asta nu e vina ţării. România e o ţară nici foarte mică nici foarte mare. Are asemănarea unui buchet de flori pus într-o vază numită Marea Neagră. România are un trecut glorios. Eu sunt românca şi sunt mândră de ţara mea. Dacă aş putea, aş ajutao să devină puţin mai curată şi le-aş da amendă celor care mai aruncă gunoaie pe stradă. Oricum acestea nu se compară cu frumuseţile ţării: mândrele biserici, râurile limpezi şi reci, etc. *(Popovici Cristina,* clasa a V-a)

● Eu îmi iubesc părinţii, fraţii, bunicii, dar nu ţara pentru că: nu este curat pe străzi, casele mai sunt puţin şi se dărâm, şi nu vine nimeni să le repare, preţurile au crescut, şi leafa a scăzut. Şi oamenii ăştia care zi-c să-i votăm, spun numai minciuni şi nu merit votaţi nici măcar unul. Eu dacă aş fi Regina Ţării, aş spune să se dea leafa 3.000.500, aş spune: să se construiască încă o dată casele, să fie curat peste tot, şi să fie toţi ţiganii omorâţi. *(nesemnat)*

● Patriotul este omul care îşi iubeşte casa. Patriotul este omul care îşi iubeşte toate animalele domestice. *(Radu Ileana,* clasa I)

● Pentru mine patriotismul este ca o iubire imensă. Eu mi-aş dori ca în România să reapară un preşedinte patriotist şi să înlăture din România toţi proşti şi tot hoţii. Patriotismul pentru mine este ca o iubire pură care nu neapărat prin război poate fi demonstrat. Liniştea şi pacea este mult mai importantă decât o linişte mincinoasă. În inima mea există o altfel de Românie total diferită de România pe care cu toţii o cunoaştem. Noi am avansat foarte mult din clipa în care strămoşii noştri dacii şi romanii au format familii de români. Eu cred că românii care au hotărât să plece din ţara natală nu sunt patrioţi adevăraţi. *(Nedeluş Maria-Cristina,* clasa a IV-a)

● Eu îmi iubesc foarte mult ţara mea sunt foarte mult fructifer. Îmi drăgesc ţara mea aşa cum este. Eu iubesc foarte mult ţara mea Vietnam. Vietnam are foarte mulţi locuitori, Vietnam este foarte frumos. Ţara mea este cea mai frumos din lume acolo m-am născut şi mi-am petrecut o mare parte a copilăriei. Îmi iubesc ţara fincă niciun loc nu este mai frumos ca Vietnam. *(Nguyen Thi Ngoc Mai,* clasa a IV-a)

● Ce înseamnă să fii patriot?

Să respecţi ordinea publică. Să nu arunci gunoaie pe stradă. Să-ţi respecţi limba română. Să vorbeşti corect româneşte. Să-ţi iubeşti ţara. Să respecţi legile. Să ocroteşti ţara.

Eu aş vrea ca în ţara noastră să fie afişate toate regulile care trebuie respectate. Deasemenea trebuie să fie afişată în special regula de a nu arunca gunoaie pe stradă, şi să se dea acte de identitate la toţi romii, cerşetorii şi copiii străzii. *(Ilinca Drăgoi,* clasa I Step by step)

● Eu aş vrea să mă fac police să îi amendez pe oamenii care nu sunt civilizaţi şi să le dau amendă de 9000$ şi să stea la închisoare 20.000 de ani. *(Raceala Dragoş Andrei,* clasa I Step by step)

● Mie nu îmi place ţara mea pentru că nu este frumoasă, că e murdară şi nu este ordonată. *(Alexandra,* clasa I Step by step)

● Ţara noastră e frumoasă, dar murdară. Trebuie să nu mai aruncăm pe stradă şi să schimbăm primaru pentru că minte tot ce spune dar eu îmi iubesc ţara şi aşa. *(Ioana Orşa,* clasa I Step by step)

● Eu imi iubesc ţara, îmi iubesc familia. Ţara e frumoasă. Eu iubesc ţara România sunt oamenii buni drăguţi cu copiii şi nimeni nu e rău cu nimeni şi copiii nu se ceartă câini sunt cuminţi şi nu aleargă pisicile în România nu sunt şoareci şi şobolani şi de asta îmi iubesc ţara România acolo e cel mai frumos loc. *(Ileana,* clasa a II-a)

● Pentru a fi un bun patriot acum şi pentru a salva ţara trebuie să facem o revoluţie pentru a schimba guvernul. Dacă aş fi cum a fost Tudor Vladimirescu aş face revoluţie. Cred că şi minerii mi se vor alătura. Şi mi se vor alătura şi cei care nu au servicii şi cei care nu au case şi mor de foame. Toţi cei care sunt acum la guvernarea ţării nu au făcut nimic decât s-au îmbogăţit pe urma oamenilor care muncesc. Ei sunt destul de bătrâni pentru a conduce o ţară. M-am îndepărtat prea mult de subiect dar cred că ar trebui să afle şi cei de la guvernare că şi un copil poate şti asemenea lucruri. Şi eu nu le ştiu de la părinţi dar văd pe stradă atâţi copii şi oameni bătrâni care mor de foame şi nu au case. *(Postelnicu Elena Raluca,* clasa a IV-a)

● Eu îmi iubesc ţara. Când văd oameni săraci le dau câte trei mii de lei îmi iubesc părinţii încerc să-i ajut câteodată mama mă trimite să-i duc unei femei sărace mâncare. *(Mihai Rebeca,* clasa a II-a)

● A fi patriot înseamnă dragoste de ţară. Iubirea de ţară înseamnă o căldură foarte mare. Eu îmi iubesc ţara ca orice român. Ea înseamnă pentru mine o căldură imensă. *(Peneoaşu Mihaela Daniela,* clasa a II-a)

● Patriotismul înseamnă pentru mine să-ţi iubeşti ţara, să o aperi şi să te mândreşti cu ea. Eu, dacă s-ar întâmpla ceva cu ţara mea şi m-ar lua prizonieră, nu aş sufla nici o vorbă. *(Baratu M.,* clasa a II-a)

● Eu dacă sunt zece ani plecat în Germania, mie o să-mi fie dragoste de Patria mea. Că în ţara mea este mizerie. Dar dacă se alege un primar de curăţenia, dar să nu mintă.

Şi aşa poat va fi
Patriotismu curat. *(Calotă Mihai,* clasa a II-a)

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: dilema@fcr.algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Cezar PAUL-BĂDESCU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Olga MACHIN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

● Anul VIII ● Nr. 383 ● 16 - 22 iunie 2000 ●

Anul VIII
nr. 384
23-29 iunie 2000
16 pagini 3000 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Sondajele de opinie

(Oglindă-oglinjoară, cine are cel mai frumos procent din ţară?)

© V. Dorolţi

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

În acest număr:

Horia ALEXANDRESCU, Péter BÁNYAI, Silviu BRUCAN, Vasile Sebastian DÎNCU, Petru IONESCU, Sebastian LĂZĂROIU, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ

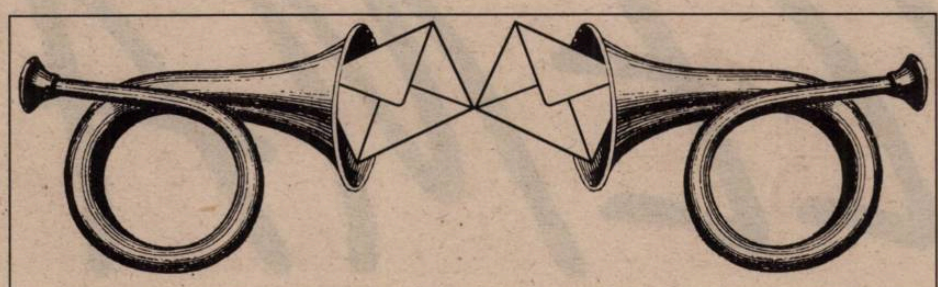

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 349: *„Ei, evreii“*

După opt luni

Joi 8 iunie a.c., Muzeul Militar Naţional a organizat simpozionul „In Memoriam – Eroii României“.

Răspunzînd invitaţiei domnului colonel Ilie Skipor, directorul Muzeului Militar Naţional, am prezentat cu această ocazie comunicarea „Evreii în războaiele de formare a Statului Naţional Unitar Român“.

Datele prezentate de mine la Simpozionul sus-amintit se încadrează în tematica nr. 349/1999 al revistei *Dilema* „Ei, evreii“. Rememorarea datelor la care mă refer duce la o mai bună înţelegere a istoriei noastre comune, inclusiv de cititorii *Dilemei*. De aceea, vă semnalez unele din faptele de istorie cuprinse în comunicarea mea.

Evreii au participat la prima unire a Ţărilor Române realizată în 1600 de Mihai Viteazul. Evenimentul este atestat de Cronologia istoricului austriac Augustus Hierononimus Ortelius la pag. 280 a ediţiei din 1665.

La 30 august 1877, după ce căpitanul Valter Mărăcineanu cade la datorie, sublocotenentul Mauriciu Brociner îşi conduce ostaşii la cucerirea celor două redute de la Griviţa.

Circa 1.000 de evrei luptă, în rîndurile armatei române, în războiul de independenţă. Trei ofiţeri evrei, Brociner, Edreich şi Iaslovici, vor urca în ierarhia armatei române pînă la gradul de colonel.

Citez în continuare cifre şi fapte din participarea populaţiei evreieşti alături de populaţia majoritară românească în primul război mondial:

La o populaţie românească de 7.457.371 locuitori români au fost mobilizaţi 745.731 oameni, adică 10%. La 230.000 locuitori evrei au fost mobilizaţi 23.000 oameni, adică 10%.

Şi-au jertfit viaţa 37.853 români, adică 5,7% din numărul mobilizaţilor. Din rîndul mobilizatorilor evrei au făcut sacrificiul suprem 935, adică 4,06%.

Din rîndul mobilizaţilor români au fost răniţi 37.663 combatanţi, adică 5,05%, iar din rîndul mobilizatorilor evrei au fost răniţi 740 luptători, adică.3,21%.

68.629 mobilizaţi români au fost decoraţi, adică 9,2%. Din rîndul mobilizaţilor evrei 825 au fost decoraţi, respectiv 3,6%.

Am semnalat la Muzeul Militar Naţional că am dat publicităţii în acest an documente care atestă că la 23 iunie 1941, dr. Filderman s-a prezentat la Comandamentul de Căpetenie al Armatei Române de la Piatra Neamţ spre a cere reintegrarea în armată a 100.000 de ostaşi şi ofiţeri spre a lupta în Basarabia şi Bucovina de Nord.

V-am semnalat cele de mai sus pentru a sublinia legătura din „Ei... evreii“ şi ţară.

Teodor WEXLER
Vicepreşedinte
al Fundaţiei „W. Filderman“

Nr. 382: *„Iluzii şi deziluzii ale democraţiei“*

Caii galopează, galopează...

În orice film western care se respectă există o scenă clasică: un indian pieleroşie călare, la un moment dat se opreşte, descalecă, îngenunchează, pleacă urechea în ţărînă şi ascultă vibraţia solului ca să-şi dea seama dacă din depărtări se aude zgomotul cailor duşmanilor. Această vibraţie însemna pentru el apropierea unui pericol iminent. Nu ştiu de ce, dar în ultimul timp această scenă, care mi-a rămas întipărită încă din copilărie, îmi revine în minte tot mai des.

România se găseşte acum într-unul din cele mai grele momente din istoria ei şi aşa zbuciumată. Cu toţii ştim asta, vorbim despre asta, criticăm cît putem, cînd putem şi unde putem că „aşa nu mai merge“ – dar exact ca în gluma cu timpul probabil – nimeni nu face nimic în privinţa asta.

Nu e cazul să facem o analiză a istoriei şi nu voi fi deosebit de original dacă voi spune că rădăcina răului trebuie căutată în faptul că în trecutul României nu a existat niciodată o adevărată tradiţie democratică. Chiar înainte de instaurarea dictaturii carliste din 1938, nu se poate vorbi de o reală democraţie. Au existat într-adevăr partide, au existat alegeri, a existat un Parlament, a existat chiar şi o presă mai mult sau mai puţin liberă, dar era un soi de hibrid care nu semăna deloc cu celelalte regimuri cu adevărat democratice din Europa. Era o combinaţie balcanică-orientală-sud-americană cu puţin iz de operetă vieneză, care nu avea şi nu putea să aibă nici o contingenţă cu democraţia. La aceasta se mai adăuga şi implicarea Palatului în facerea şi desfacerea diferitelor guverne clientelare.

Întrebarea întrebărilor este: După 1989 oare era necesară instaurarea rapidă a unei democraţii parlamentare de tip occidental după 60 de ani de dictatură carlistă, antonesciană şi comunistă? Un regim democratic parlamentar nu se impune de sus. El trebuie să fie o dorinţă firească a cetăţenilor unei ţări care simt prin toate fibrele lor că au nevoie de acest regim, precum unui însetat îi lipseşte apa.

Dar cum se poate impune peste noapte un asemenea regim unor oameni care habar n-aveau ce „mîncare de peşte“ este democraţia? Dacă în 1989 s-ar fi renunţat la instaurarea unui regim parlamentar peste capul oamenilor, şi s-ar fi instalat un guvern provizoriu de tehnocraţi care să gestioneze problemele acute ale ţării şi să încerce s-o scoată din haos, probabil că efectele benefice ale unui asemenea act le-am fi simţit pînă astăzi. Impunerea democraţiei parlamentare în România anului 1989 s-a făcut într-un moment nepotrivit, într-un loc nepotrivit şi pentru oameni nepotriviţi. Şi de-abia după ce o serie de obiective primordiale ar fi fost rezolvate, atunci şi numai atunci ar fi trebuit să ne gîndim şi la democraţie. Trebuiau înfiinţate partide noi, dar nu pe scheletul celor vechi, ci potrivite noilor structuri şi aspiraţii. Trebuiau...

Ce a urmat se ştie. Anarhia a luat locul democraţiei. Degeaba politicienii noştri flutură sus şi tare stindardul democraţiei, bătîndu-se cu pumnul în piept şi repetînd papagaliceşte: „noi aparţinem familiei popoarelor democrate“, „noi sîntem o insulă de stabilitate într-un ocean de tulburări“ şi alte bla-bla-bla.

Şi ce să mai vorbim despre sondajele de opinie? Procentul celor care contestă avantajele democraţiei (partide, presă liberă, drepturile omului) creşte tot mai mult. Majoritatea cetăţenilor privesc Parlamentul ca un circ, partidele ca nişte caricaturi proaste, iar politicienii ca nişte paiaţe, ceea ce, din păcate, dau apă la moară extremiştilor de tot soiul. De vină este şi clasa noastră politică a cărui nivel se situează sub acel al Mării Moarte. Iar tot mai multe glasuri cer „un om tare“ cu o „mînă forte“ care „să facă ordine“ şi care ne va salva (vezi Vlad Ţepeş).

Dacă ne gîndim la toate noile state create după cel de-al doilea război mondial, în special cele din Africa şi Asia, popoarele lor, aşa-zise „primitive“, au început cu regimuri neparlamentare, iar numai după consolidarea lor politico-economică, au simţit nevoie unei democraţii, cu partide, cu alegeri libere, cu un Parlament. Aşadar, impulsul a venit de jos şi aşa trebuie să fie.

În schimb, la noi, oamenii s-au săturat de democraţie pînă peste cap, s-au săturat de o democraţie pe care au primit-o fără voia lor, fără să li se explice nimic şi acum nu ştiu să se descurce cu ea. Şi asta inspiră o mare îngrijorare. A venit, poate, timpul ca oamenii noştri politici, fie ai Puterii, fie ai Opoziţiei, trecînd peste toate animozităţile, să se gîndească cu cea mai mare seriozitate ce au de gînd să facă şi încotro să se îndrepte. Timpul nu lucrează în favoarea noastră. Şi atunci, domnilor politicieni, ceea ce vă mai rămîne de făcut este să opriţi maşinile cu girofar, să coborîţi, să îngenuncheaţi, să puneţi urechea jos şi să ascultaţi cu atenţie tropăitul cailor.

Adar DARIAN
Bucureşti

Rupte din viaţă

Nu beţi apă din Dunăre!

Fascinant străluceau luminile pe malul celălalt al Dunării pe vremurile cînd eram şoim al Patriei.

Sute, mii de steluţe multicolore pe care le-am admirat nostalgic în noaptea greşit numită dintre milenii. Sute, mii de lumînări s-au aprins atunci în apartamentele din oraşul meu natal, în casele din satele vecine, pentru înmormîntarea zeilor Internetului şi Informaticii care nici nu apucaseră să se pogoare pe acest mal al Dunării.

E, dar noi n-avem nevoie de electricitate, implicit de televiziune prin cablu, nici în nopţile de Revelion, nici în alte nopţi sau zile. Avem destulă distracţie pe viu, chiar aici pe străzi, ne sprijinim coatele de marginile balcoanelor şi ne uităm cum trec cu zgomote de sirene, cu lumini năucitor-rotitoare maşinile trupelor antitero, conduse de bărbaţi viteji cu cagule, care au venit să-i aresteze pe alţi bărbaţi răi, vinovaţi de a fi traficat peste graniţă şi înapoi nu ştiu cîte maşini furate, al căror şef este fiul...

Aventuri, scandaluri, şouri, muzici, popor, mici şi bere, cîntă Vali Vijelie şi Sorinel Puştiul în campania electorală a unui viitor primar, sonorizare proastă. Plecasem de acasă fiindcă mă săturasem să mi se tot restarteze calculatorul de la penele de curent de numai o secundă (cică e sabotajul Renelului vizavi de concert), tot sabotaj o fi fost şi de Revelion, mda, dar la adresa cui?

Astăzi iar m-am distrat de minune. Se aude prin pereţi un cîntec hîrîit, o voce de femeie, un refren nostim, „ce păsărica mea“, variantă a masculinului şi nediminutivatului – hai că ar fi haios şi aici un diminutiv! – organ copulator. Şi brusc începe să cînte afară un marş funerar, trece orchestra, lume tristă, sînt uşor impresionabilă, dar îmi vine să rîd (mare păcat!), deasupra decedatului este ţinută o umbrelă veselă, de plajă, pe care scrie „Delta“. Marşul funerar este acoperit de „Of, of, of, mor toţi ţiganii / Că eu mă distrez...“, urlat de la un balcon vecin.

E teribil de cald, cică aici „vînturile calde de tip tropical favorizează un climat deşertic“, noroc că avem apă rece tot anul, avem şi apă caldă din noiembrie pînă în martie, cineva de sus se gîndeşte că e sănătos să ne răcorim trupurile vara şi să ni le încălzim iarna. Oricum e cald rău, convoiul funerar se plimbă printre blocuri – umor macabru involuntar – mi-aduc aminte, inexact, cîteva versuri ale lui Bacovia: „sînt cîţiva morţi în oraş, iubito... încet cadavrele se descompun“.

Sigur o să plouă diseară, să plouă mult, să se spele nepăsarea şi prostia, o să iasă soarele peste un oraş cochet, european, ia te uită!, au dispărut blocurile-ghetou de pe Tineretului... Pardon, am adormit pe balcon, la soare.

Andra TATU
strada Decebal, bl. 63/2D, Giurgiu

P.S. Feteşti, Feteşti, domnule Cătălin Manole, dar culorile locale de aici sînt deosebit de violente, poate din patriotism local (!?), poate de frică să nu fiu prea ironică, am omis multe. Cred că ar trebui un ochi mai obiectiv.

Îmi pare rău de dispariţia suplimentului, dar tot mai sper, n-o să mă supăr dacă măriţi puţin preţul. În rest să auzim de mult mai bine!

Măicuţe şi vlăjgani

8 iunie 2000. Piaţa Universităţii. Se comemorează nu ştiu ce (Înălţarea?). Are loc o slujbă. Stau pe treptele din faţa T.B.N. Din gura pasajului apare un grup de măicuţe. Se fofilează şi se reped înspre cei cu slujba. Scandări: „jos cu Teoctist, că e comunist“. Din grupul de comemoranţi se desprind vreo doi vlăjgani şi le împing. Sînt brutali: o îmbrînceală, două... În spatele meu, un banner: „Încă una şi cîştigi“.

Alexandru Robert ZANFIR
student, Focşani

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- Scrisul & cititul
- Europa şi europenii
- Nord şi Sud

Persistenţa obstrucţiei

Bucureşti rămîne în mîinile dreptei: sub acest titlu, simplu, clar şi categoric, a anunţat cotidianul francez *Libération*, în ediţia de marţi, 20 iunie, că „Traian Băsescu a cîştigat primăria capitalei române". Este adevărat, articolul din *Libé* fost compus, cum se şi menţionează, onest, după depeşele Agenţiei France Presse, nu e contribuţia de la Bucureşti a vreunui corespondent indigen, care compilează şi el, cît şi cum îl duce mintea, după ziarele locale şi declaraţiile politicienilor băştinaşi de care se simte apropiat, fiindcă în regulă generală jurnalistul româno-străin trăieşte cu frenezie în regim de combatant, se desfăşoară ca luptător, ia parte, susţine, aderă, se implică, sacrificîndu-şi independenţa în incandescenţa atitudinii. Independenţa şi, odată cu ea, credibilitatea, dar asta e o altă poveste, povestea jurnalismului ca auxiliar al politicii; poveste sau patologie, în fine, să trecem.

E nostim, bineînţeles, că *Libé*, cotidian de stînga, pare să ignore apartenenţa Partidului Democrat la Internaţionala Socialistă, ceea ce, orişicît!, era un indiciu suficient de situare politică, deşi n-ar fi cu totul neaşteptat ca naivitatea ori superficialitatea ziarului parizian să fie luată drept o nouă dovadă, un nou argument (şi, încă, unul cu autoritate occidentală) al perimării ecuaţiei dreapta-stînga. Dar trecerea lui Traian Băsescu în lotul dreptei, şi odată cu el a PD, este făcută de *Libération* pe baza participării la coaliţia de guvernare formată după alegerile din 1996, coaliţie ce a fost insistent prezentată Occidentului drept una de dreapta, dominant creştin-democrată, în vreme ce în interior a fost privilegiată componenta naţional-ţărănistă. Un fel de automobil cu mai multe rînduri de plăci de înmatriculare, de folosit iute şi după împrejurări, cu acea abilitate zăpăcitoare atribuită prin tradiţie originarilor din România, indiferent de etnie, spre exemplu una din legendele comunităţii evreieşti din Paris fiind că un provenit de la Dunăre intră după tine pe o uşă turnantă, dar iese întotdeauna, şi nu se ştie cum, înaintea ta (cf. Pierre Assouline, *La cliente*, Gallimard, 1998).

Nu mai este însă deloc nostim că victoria lui Traian Băsescu şi, vrînd-nevrînd, a Partidului Democrat, a fost de asemenea anexată (ori s-a încercat să fie anexată) de politicieni şi jurnalişti avînd în comun practicarea unei vehemente retorici anti-stînga. O retorică printre ale cărei ţinte Partidul Democrat s-a aflat în permanenţă, deşi nu a fost numai retorică: unii dintre cei care, acum, socotesc victoria lui Traian Băsescu şi o victorie *a lor*, prin procură, ceruseră public, în urmă cu doar cîteva săptămîni, scoaterea lui din Guvern şi aruncarea la gunoi (pentru că scoaterea din funcţii cu o aruncare la gunoi este asimilată...). Dacă ar avea umor, umor şi forţe, Partidul Democrat ar putea întocmi o voluminoasă „carte albă" a atacurilor suportate de patru ani încoace din partea *colegilor* de coaliţie şi a presei afiliate, atacuri al căror numitor comun constă în *demascarea* identităţii sale de stînga, o identitate socotită întruparea răului absolut. Nu însă neapărat din raţiuni ideologice: din raţiuni politicianiste. Pentru *blocarea accesului*. De zece ani încoace, pentru mare parte din lumea politică românească a face politică a fost sinonim cu a face obstrucţie.

Mircea IORGULESCU

Jurnal de campanie

– despre bătălia pentru minţile noastre –

Ritualul democratic al alegerilor este momentul în care puterea se reconfirmă, îşi afirmă legitimitatea. Chiar dacă unele chipuri se schimbă, structura politică a unei democraţii are nevoie de acest ritual al spălării păcatelor, puterea nu mai este simplă putere, ci devine voinţa poporului.

O dată la patru ani, puterea coboară printre noi, ne inundă prin televizoare. Televiziunea e spectacol, imaginea împinge politica spre simbolizare, iar simbol poate deveni aproape orice: cartier şi piaţă, armată şi biserică. Simboluri au fost fabricile, locatarii, pensionarii, copiii. Politicianul se filmează alături de aceste elemente şi vrea să ne transmită indirect cîte ceva. Programele au trecut pe locul doi, doar un procent de 19,4% dintre apariţiile din emisiunile de publicitate electorală au avut în conţinut elemente programatice.

Pentru a nu ne plictisi cu vizitele candidaţilor în piaţa *Sălăjan* sau la *Faur S.A.*, mă voi referi la cele mai spectaculoase elemente.

Deşi au existat interdicţii în acest sens, unii candidaţi tot nu s-au putut abţine să nu profite de potenţialul de încredere reprezentat de armată. Într-un clip care a fost difuzat de foarte multe ori, aparţinînd Uniunii Forţelor de Dreapta, pe lîngă alte elemente cu înaltă încărcătură simbolică, au fost inserate şi imagini cu soldaţi defilînd, peste care se suprapune sonor cuvîntul „ordine" făcînd parte dintr-o enumerare cuprinzînd principalele principii ale dreptei. Cam acesta este regimul armatei, ne arată cîte puţin şi ne promite mai mult. Un caz aparte şi singular în care armata ca element simbolic a fost folosită explicit este cel al candidatului PD la primăria Constanţei, Ioan Oscar Beneş. Fost colonel, acesta şi-a concentrat campania în special pe specularea trăsăturilor ofiţerului de carieră vehiculate în imaginarul popular: hotărîre, fermitate, cinste, loialitate, acţiune. Sloganul sub care a candidat este edificator: „un militar în slujba Constanţei".

Aceeaşi simbolistică implicită se regăseşte şi mai pregnant în cazul Bisericii. Cînd candidaţii caută să-şi asocieze elemente constitutive şi definitorii ale unei comunităţi, biserica este o oprire necesară: candidatul PDSR Sorin Oprescu vizitează cartierul Giuleşti, fabrica Tricodava şi se închină într-o biserică, iar acest gen de periplu este repetat de multe ori şi de alţi candidaţi. Mihail Erbaşu a considerat că nu se face să candidezi fără a-ţi sfinţi sediul de partid, iar Varujan Vosganian pare că doarme, dar de fapt meditează într-o postură pioasă în interiorul unei biserici. Ca să nu mai vorbim despre dragostea subită faţă de semeni pe care au încercat-o majoritatea candidaţilor taman în zilele de Paşte, care anul acesta a tulburat bunul mers al campaniei.

La rîndul său, tradiţia a fost un element de picanterie, ca în cazul valorificării sărbătorilor tradiţionale: un candidat al ApR din judeţul Giurgiu participă la „sărbătoarea bujorului", iar candidatul PDSR la primăria localităţii Dărmăneşti îşi lansează candidatura la o serbare cîmpenească. O formă specifică de valorificare a tradiţiei se regăseşte în cazul partidelor istorice. Candidaţii acestora au făcut apel la tradiţia partidului pentru a-şi legitima acţiunile, asumîndu-şi continuitatea istorică: în discursul de la lansarea candidaturii, Antonie Gîrboveanu, candidat CDR la Alba–Iulia, vorbeşte despre înaintaşii Maniu şi Coposu şi despre misiunea, bineînţeles tot istorică, de a le continua linia, grea corvoadă pe care partidul şi-o asumă. În cadrul tendinţei de a-şi consolida în ochii electoratului o identitate partinică proprie, PNL a realizat un clip care cuprindea şi imagini de arhivă de la începutul secolului pe care telespectatorul trebuia să le asocieze cu Unirea din 1918. Textul clipului este aproximativ următorul: liberalii au făcut Unirea, au făcut România Mare, liberalii vor integra România în Europa. „Pentru că ştii ce vrei", presupuneau liberalii prin slogan, lăsînd problema în suspensie.

Simbol al inocenţei, al infantilităţii nevinovate cu care orice vînzător de iluzii ar vrea să se identifice, mai ales într-un spaţiu public în care „politician" este tot mai mult un cuvînt peiorativ, copilul-simbol a fost o prezenţă reconfortantă pentru cineva care a urmărit şiruri întregi de clipuri plictisitoare. Într-un clip al UDMR cu doi adorabili micuţi urmaşi ai „biciului lui Dumnezeu", unul confundă trandafirul cu laleaua (semnul UDMR), iar celălalt, care dispunea de o cultură politică mai solidă, îl pune prompt la punct. Clipul lui Sorin Oprescu în care un copil, mai neaoş de această dată, cîntă la fluier, a apărut în 16 mai şi a dominat a doua parte a campaniei acestui candidat, aducînd o oarecare culoare într-o strategie dominată de un ton tern şi plictisitor.

Au fost şi cazuri în care s-au dus bătălii ascunse pe simboluri. Lumea medicală are un prestigiu profesional solid în România, o societate arhaică asociază încă medicul cu vraciul vrăjitor. Cea mai evidentă (şi aşteptată) încercare de a utiliza acest capital simbolic a fost realizată de medicul Sorin Oprescu. În unele dintre apariţiile sale el a folosit sloganul explicit: „votează doctorul", într-o alta forţează nota şi declară că va face ordine şi că „mă va ajuta bisturiul". Văzîndu-se deja în turul doi cu mînuitorul aprig al bisturiului, Cătălin Chiriţă s-a gîndit să-l atace pe propriul teren şi s-a axat cîteva zile pe problematica medicală. Astfel, el a donat o nouă cameră de gardă Spitalului Bagdasar, a donat medicamente la Policlinica Vitan (cu reţetă compensată!?), prilej cu care lansează promisiunea unor farmacii sociale, toate acestea regăsindu-se în clipuri bine mediatizate.

Sînt numai cîteva dintre ţintele bătăliei pentru simboluri care a devenit campania electorală modernă. Cucereşti simbolurile şi cîştigi bătălia. Şi îl poţi trimite pe doctor la spital, tu ai treabă la Primărie.

Cristian GHINEA

Şpriţ subţire de vară

O defecţiune la maşină m-a adus zilele trecute prin zona abatorului. Aşteptînd cîteva ore bune să se termine reparaţia, mă plimb la întîmplare pe străzile din jur, căutînd trotuarele cu umbră ca să mă adăpostesc cît de cît de arşiţă. Un vînt uşor, promiţător de nori, ridică praful şi face zmee bolnave din hîrtiile şi pungile de plastic de la colţurile străzilor. Un grup de copii face baie în Dîmboviţa, se aruncă în cap de pe podul pe care trec gospodine cu sarsanale, gălăgioşi şi fericiţi de parcă ar fi într-un frumos ştrand de duminică. Pe iarbă zace un acordeon cu o pereche de pantaloni împăturiţi cu grijă deasupra şi o pereche de pantofi alături. Străzile din stînga rîului par părăsite. În curţile fostelor antreprize, depozite sau garaje de întreprinderi s-a aşezat praful şi s-au înălţat grămezile de gunoaie. Puţine mai funcţionează. În unele şi-au făcut loc mici afaceri private, eşuate şi ele pe valurile de căldură. În întrîndul unui service fără clienţi, un mecanic murdar de ulei se bălăceşte într-un mic bazin gonflabil de copii: *la mare, la soare...* – îmi aruncă el rîzînd, după care dă să-mi explice: *asta-i marea noastră, că n-avem bani să mergem pe litoral!*

Ce cauţi, şefu'? – mă interpelează un altul, adăpostit de soare sub o umbrelă înfiptă în nişte lăzi de carton. Sînt străinul, străinul de cartier...

După o vreme, îmi recuperez maşina şi soţia şi mergem împreună în celălalt capăt al Bucureştilor, în Pajura, unde ne aşteaptă nişte prieteni. Mă învîrt o vreme pe aleile dintre blocuri pînă să-l nimeresc pe cel potrivit. Verdeaţă multă, linişte, întreruptă doar de cîinii care se reped să mă sfîşie cînd mă dau jos din maşină. *Te-au mirosit că nu eşti de aici, că altfel sînt foarte prietenoşi* – îmi explică amicul meu. De la o masă aşezată sub un umbrar, un grup de femei care îşi beau cafeaua ne priveşte şuşotind. Aşezat de partea cealaltă a căii ferate de Constanţa, cartierul are un aer patriarhal de sărăcie resemnată. *Oare o să mai zugrăvească vreodată cineva aceste blocuri?* – se întreabă soţia mea. *Puţin probabil...* – îi răspunde amicul meu, în cunoştinţă de cauză.

La întoarcere, o tăiem prin Băneasa. Au început să se aprindă luminile, dînd relief zidurilor de doi metri ce înconjoară vilele somptuoase. Peste unul dintre ziduri ne ajunge din urmă un plăcut miros de grătar.

Ne oprim apoi la Piaţa Gemeni, să ne aprovizionăm cu ţigări. Străzile sînt aproape pustii, iar magazinele au închis de mult. Găsim un non-stop de unde vin şi pleacă grupuri mici de oameni. Prin fereastra zăbrelită a magazinului, o junăîmbitoare împarte bere obişnuiţilor cartierului, care o beau în picioare sau aşezaţi pe cîte o ladă goală, bîrfind între ei sau făcîndu-i o curte de rutină vînzătoarei. *Ne întîlnim la Lola!* – zice unul, aruncînd pe gît ultimul strop de bere, după care pleacă. Îmi iau ţigările şi plec şi eu.

Ni s-a făcut şi nouă poftă să bem ceva, aşa că oprim în colţ, la cîrciuma noastră. *Nu v-am mai văzut de mult!* – ne zîmbeşte chelneriţa. *Păi cu căldura asta, ce să-i faci...* – răspundem noi a conversaţie. *Vă aduc imediat şpriţul dumneavoastră* – ne zîmbeşte fata şi se întoarce rapid cu o baterie aburită. Dăm peste cap cîte un pahar şi oftăm de plăcere: am ajuns în sfîrşit acasă, în cartierul nostru...

Vintilă MIHĂILESCU

statul de drept

Despre meritocraţie

Misiunea fundamentală a statului de drept este protejarea democraţiei. Concret, tot ceea ce conferă vieţii politice şi sociale caracteristici democratice, de la votul liber şi libertatea de exprimare pînă la egalitatea de şanse şi libertatea de circulaţie a persoanei, trebuie să fie protejat de statul de drept. Cum poate, însă, statul de drept să protejeze *spiritul* democraţiei? Şi, mai ales, cum poate statul de drept să protejeze *competiţia* democratică, competiţia care naşte *meritocraţia?* Care mijloace juridice sînt eficiente cînd vorbim despre protecţia unui „ce" inefabil ca *fair-play*-ul luptei pentru afirmare? O societate democratică este, fundamental, o societate care recunoaşte meritul înainte de orice.

Termen lansat în 1958 de Michael Young în cartea *„The Rise of Meritocracy", meritocraţie* desemnează un tip de guvernămînt în care puterea este deţinută de cei care se cred merituoşi. *Merit,* în esenţă, înseamnă inteligenţă plus efort, ambele calităţi fiind depistate şi antrenate într-un sistem de educaţie special construit. Este ca şi cum socialul pregăteşte anume unele persoane pentru a prelua, cîndva, guvernarea. Nu e nimic rău în asta, nu e nimic nedemocratic aici. Deşi este des criticată ca anti-democratică, datorită „elitismului" cu care are ceva în comun, teoria lui Young* nu este atît de nocivă şi nici atît de anti-democratică pe cît le pare unora. Chiar dacă se pot formula rezerve în ceea ce priveşte procedura de ocupare a poziţiilor în stat (pentru cele mai importante demnităţi, votul cetăţenilor sau al Parlamentului trebuie să rămînă decisiv), ideea găsirii şi cultivării viitorului grup din care vor fi desemnaţi mai tîrziu guvernanţii este benefică. În fond, democraţia, astăzi, nu poate însemna dominaţia prostimii şi a ignoranţei; mai mult, orice societate democratică avansată este preocupată în cel mai înalt grad de găsirea, cultivarea şi folosirea eficientă a merituoşilor. Toată lumea este astăzi convinsă că guvernarea trebuie exercitată de tipi eficienţi şi pricepuţi care secondează simpaticii politicieni. Meritocratismul, care nu vizează apariţia unei „clase" noi, ci care vorbeşte despre un statut propriu unor oameni educaţi special pentru a conduce o ţară, ar putea fi, la limită, filosofia de bază a politicii de resurse umane pentru funcţionarii publici superiori.

În România, cred că singurul „laborator" în care s-ar putea cultiva şi dezvolta meritocratismul ar fi partidele politice. Şcolile oferă o pregătire prea teoretică, iar familiile cu bună tradiţie politică sau administrativă nu există. În interiorul partidelor politice se pot naşte structurile care să pregătească şi să testeze viitorii guvernanţi. Partidele politice, puse mereu în competiţie între ele, au interesul de a arunca în lupta politică oameni cu bună întemeiere profesională, care să fi dovedit moralitate şi loialitate doctrinară. Pe de altă parte, electoratul alege din ce i se oferă, iar funcţiile ocupate prin decizii care presupun vot şi deliberare parlamentară sînt împărţite după ponderea partidului care susţine/propune un nume. Deci, în interiorul partidelor politice ar fi normal să vedem apărînd germenii meritocratismului.

Pasul următor ar veni natural: optînd de cîteva ori între merituoşi, electoratul nu va mai accepta altceva şi, pe măsură ce practica se va prelungi, probabilitatea unor accidente va scădea evident.

Meritocratismul este una din puţinele soluţii pentru România, iar meritocraţia democratică este, de fapt, forma modernă şi de succes a democraţiei contemporane. Capcana care se ascunde, însă, aici este teribilă: falsele competenţe. Căci merituos se poate socoti şi absolventul de vîrf al fostei Academii „Ştefan Gheorghiu", alături de alumnii români ai unei prestigioase universităţi americane, aşa cum colaboratori sinistri ai Securităţii trec astăzi drept victime ale represiunii comuniste. Cum evităm invazia falselor competenţe şi, deci, a falşilor merituoşi? Ce poate face statul de drept în aceste cazuri? Unde trebuie să acţioneze legea juridică şi unde legea morală? Iată întrebări la care societatea românească nu are, pînă acum, răspuns.

Sever VOINESCU

* Meritocratismul nu este în nici un caz o idee originală la jumătatea secolului XX. Specialiştii identifică în reformele lui Napoleon Bonaparte idei meritocratice şi cred că se pot găsi serioase rădăcini pentru meritocratism pînă în Grecia antică.

S A T U L

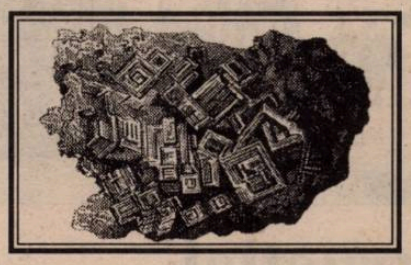

G L O B A L

Fotbal cu Miloşevici

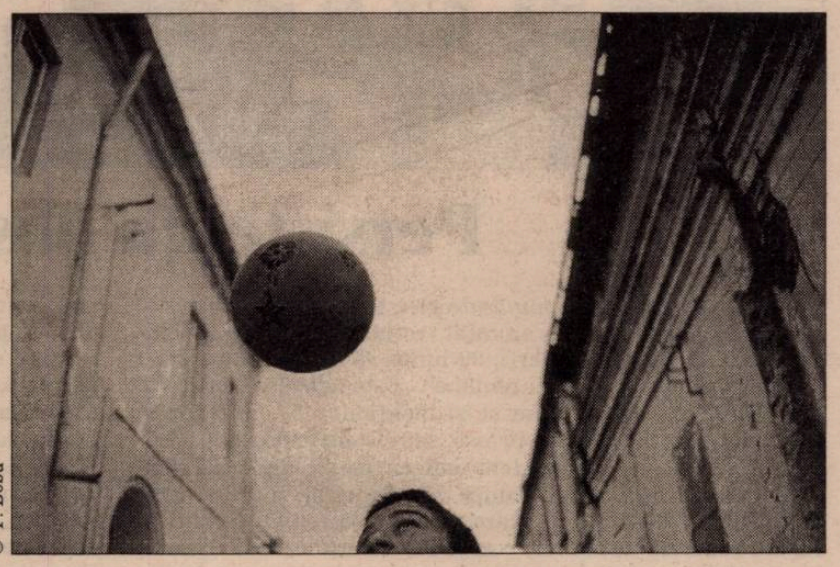

© F. Bobu

Una dintre cele mai consistente afaceri pentru mass-media o constituie marile competiţii sportive. Televiziunea şi industria publicităţii sînt cele care adesea „fac jocurile", pentru că pun pe masă sume mari de bani, provenite din drepturile de transmisie, din contracte de sponsorizare ori de reclamă, astfel încît nu sînt puţine vocile care le reproşează forurilor sportive internaţionale transformarea spectacolului sportiv în *business* şi, prin aceasta, pierderea spiritului de joc, afectarea esenţei în sine a sportivităţii. „S-a ajuns prea departe", spun sentimentalii, apărători oneşti ai ludicului şi ai gratuităţii. Privind panourile care asigură fundalul conferinţelor de presă de după meciurile de la Euro 2000, tinzi să le dai dreptate: se află acolo, încasetate şi aliniate frumos, o mulţime de nume mari ale capitalismului multinaţional, mărci de automobile, de băuturi sau de cărţi de credit, pe care suporterul trebuie să le pipăie vizual şi să fie convins că există şi că funcţionează. Presa scrisă nu stă nici ea degeaba, perioadele marilor competiţii (cum este acum Campionatul European de fotbal) pot aduce creşteri bunicele de tiraj, aşa încît ziarele trag suplimente sau pagini speciale, reporterii transmit frenetic de la faţa locului ce fac, ce spun şi cum se simt idolii tribunelor, „războinicii" pe care comunitatea i-a trimis să se confrunte cu „duşmanii". Orice detaliu e bun – pronosticuri, bîrfe, ticuri şi tabieturi ale jucătorilor etc. Dincolo de competiţia în sine, rumorile din jurul ei reprezintă o marfă care se vinde bine şi care sporesc sentimentul participativ al maselor. Programele de ştiri se îmbogăţesc, şi ele, cu subiecte noi: constatam, de pildă, sîmbăta trecută, cum Euronews şi-a început toate emisiunile informative cu imagini abundente de la ciocnirile suporterilor englezi cu poliţia belgiană, de parcă era vorba de vreo mineriadă de-a noastră. Spectacolul mediatic tinde, aşadar, să covîrşească spectacolul sportiv. Pe toate canalele de difuzare a informaţiei, mesajele se multiplică şi intensitatea lor creşte, transformînd evenimentul într-un delir de vorbe şi imagini şi stimulînd, în mase, puternice reacţii afective şi defulări colective: a se vedea, de pildă, ieşirile suporterilor români în Piaţa Universităţii (de-acum, ritualice), de unde televiziunea transmite zeci de minute în şir imagini comentate cînd pe un ton demn-patriotic, cînd cu inflexiuni lăcrămos-lirice.

Pentru că sîntem însă în tranziţie şi – chiar dacă între timp ne-am mai calmat – politizaţi pînă-n unghii, apar şi interpretări în cheie „serioasă" ale – cum să-i zic? – faptului fotbalistic. A devenit aproape un tic printre jucătorii români să-şi dedice victoriile „celor 23 de milioane de români de acasă", cărora au vrut „să le facă o bucurie". Ziariştii şi comentatorii plusează şi bat şaua ceva mai direct: „măcar de-atîta satisfacţie să aibă parte bieţii români, care îndură privaţiunile tranziţiei". În interminabilele talk-show-uri de după meciuri se ajunge chiar să se constate, la Euro 2000, o „conspiraţie" a ţărilor bogate împotriva celor sărace, altfel cum se poate explica faptul că arbitrii nu dau penalty-uri României, Turciei ori Iugoslaviei? Iar dacă talk-showul (mă rog, un fel de cenaclu cu fursecuri pe masă) e ţinut de un fost bard al fostului regim, se pot invoca oricînd Istoria şi Destinul, pentru că numai şi numai ele au făcut ca jucătorul iugoslav care le-a dat un gol „occidentalilor" să se numească (bravo lui!) tocmai Miloşevici. Bune de introdus în *sottisier*-ul tranziţiei, asemenea mesaje care parazitează spectacolul sportiv (chiar am uitat să îl privim ca *joc?)* dau seamă, încă o dată, de obsesiile şi de temerile noastre.

Dar să nu ne plîngem, vor trece şi europenele astea, vom avea din nou, pe toate posturile, lungi transmisii în direct de pe litoral (cu „fetiţele sînt goale" etc.), iar apoi va începe campania electorală. Bine că Euro 2000 n-a fost programat în septembrie-octombrie. Atunci să fi văzut „mesaje"!

Mircea VASILESCU

ŞCOALA DE VARĂ – „ROMÂNIA SECOLULUI XXI"

Iată lista participanţilor selectaţi:

Ailioaie Sebastian (Rei – ASE, Drept – Univ. Bucureşti, fondator Aser & Citx), **Armulescu Lorena** (Filos., Timişoara), **Asaftei Bogdan** (Filos., Bucureşti), **Florin Bîlbîie** (master Economics, Univ. Warwick), **Blag Radu** (Ing. Ec., Poli. Bucureşti), **Boico Pavel** (Sels – ASE & Drept – Univ. R. Moldova), **Bunea Rareş** (Studii Europene „Babeş-Bolyai", Cluj), **Buşilă Vlad** (Finanţe, ASE), **Căpitanu Victor** (Finanţe – ASE, Aiesec, olimpic Matematici), **Cătăneţ Dan** (Finanţe – ASE, Preş. Econosofia), **Cenuşa Maria** (Finanţe – ASE), **Codoban Mihai** (Filos. & Manag. – BB, Cluj), **Comărniceanu Ioana** (Finanţe – ASE, prima în an), **Croitoru Daniel** (Ec. Gen ASE), **Cuţov Adina** (Drept, Bucureşti), **Despoiu Lucian** (CoPreş. VIP, ASE), **Dinu Laurenţiu** (Ec. Gen., ASE), **Dîrna Luminiţa** (Economics & IT, Dartmouth – USA), **Dragomir Adrian** (Stomatologie, Cluj), **Drăghici Marius** (Filos. – Jurnalism, Spiru Haret, Bucureşti), **Drilea Dana** (Jurnalism, Timişoara), **Frâncu Cristian** (Comerţ, ASE), **Georgescu Bogdan** (Poli., Bucureşti), **Gherguş Adrian** (master, Filos., Iaşi), **Ghineţ Ionela** (Econ., „Al. I. Cuza" – Iaşi), **Hera Octavian** (Rei – ASE & FSP – Univ., fondator Aser & Citx), **Kertesz Sorin** (Harvard Kennedy School of Government), **Lăcătuş Adrian** (VicePreş., Aser), **Lăcustă Ionuţ** (Manag. – ASE), **Macovei Manolache Ioana** (Drept, „N. Titulescu", Bucureşti), **Mantescu Dorin** (HSBC, Londra), **Mareş Adelina** (SNSPA, Bucureşti), **Micu Mircea** (Finanţe – ASE), **Mihalcea Bogdan** (Cib. – ASE, CoPreş. SBC), **Nistor Horia** (CoPreş. VIP, Deputy Project Manager, Şcoala de Vară), **Olaru Ioan** (Economics master, CEU, Budapesta), **Olteanu Eliza** (FSP – Univ., Bucureşti), **Opriş Marius** (Economie & Studii Politice, Toulouse), **Poliţeanu Mihai** (Filos. – Univ. Bucureşti), **Popa Florentina** (Drept – Univ., Bucureşti), **Popescu Adina** (Rei – ASE), **Sădean Ileana** (Manag. – ASE), **Salomia Codruţa** (Economie – „Al. I. Cuza", Iaşi), **Seceleanu Mihai** (Fin. – ASE, CoPreş. SBC), **Surdea Bogdan** (Automatica, Univ. Tehnică, Cluj), **Tarţa Andrei** (Econ., Reading Univ., Anglia), **Vasile Adrian** (Cib. – ASE), **Vaşvari Florin** (Cib. & Conta), **Vîjîială Ovidiu** (master SNSPA, Preş. Polis), **Velicu Vlad** (Drept, Spiru Haret, Bucureşti), **Zipiş Emanuel** (Psihologie).

PROJECT MANAGER: **LIVIU DUMITRAŞCU,** Chairman Emeritus VIP

PARTENERI ŞCOALA DE VARĂ – „ROMÂNIA SECOLULUI XXI"

Roland Berger & Partners · Banca Română pentru Dezvoltare · Groupe Societe Generale · oriflame · Ziarul Financiar · Curentul · Academia Cataveneu · Dilema · Banca Nationala a Romaniei · Adevărul · Cotidianul · ASIBAN SA

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

povești suprapuse

A fost, la Craiova, un ceas al marilor victorii

(într-un fel, continuare din numărul trecut)

Atunci, în primăvara lui 1983, lucrurile s-au întîmplat așa: jucînd în Cupa UEFA, pe 2 martie, *Universitatea* pierduse acasă la F.C. Kaiserslautern cu 2 la 3, un scor remontabil de către o echipă precum a Craiovei din acea vreme – de unde și bancul precis contextualizat, unul dintre acele cîteva bancuri indeniabil măgulitoare pentru olteni *(nota bene:* era anul în care am învins Italia la București, Dino Zoff... șutul lui Bölöni..., vă amintiți): *De ce biletul unui meci al Universității este mai scump decît un bilet la un meci al națională?*, întreba cineva, la fix pentru a primi răspunsul: *Pentru că acolo joacă 11 craioveni, pe cînd la națională numai șapte.*

Ceva rezon era în bancul acesta, pentru că mie însumi mi-a fost dat să fac atunci pe ghidul, îndrumînd cîteva mașini spre stadion, niște ardeleni veniți cu trei-patru zile înainte de meci pentru a fi siguri că nu ratează marea victorie ce plutea în aerul primăvăratec. N-am spațiu să mai spun ce *Dacii* de Cluj vopsite în alb-albastru am văzut în acele zile (culmea sacrificiului pragmatic am aflat-o tot în acel an, cînd un prieten de familie bucureștean ne-a spus că în timpul meciului din aceeași cupă UEFA dintre *„U"* și *Girondins* Bordeaux a cumpărat nestingherit pui la pungă din niște magazine ale BIG-ului din Berceni care erau – minune! – depopulate).

Revin: și a venit returul, pe 16 martie. Meciul ca meciul (să fiu sincer, nu mai țin minte nimic), dar golul a fost de infarct! Trebuie să fi fost minutul optzeci și ceva cînd a băgat-o Negrilă și un *Goaaaaoo!* prelung a zguduit Craiova din temelii. La vreo cinci ani după, un vecin încă mai avea caseta audio a partidei, cu un zbierăt suprauman al crainicului radio de atunci, Sebi Domozină, fie-i țărîna ușoară.

Craiova era în semifinale și nebunia a început. O generație întreagă a ieșit pe străzi (în mare parte, generația decretului anti-avort din 1966 al lui Ceaușescu, cei care aveau să facă, peste șase ani, și revoluția) – studenți și liceeni, elevi de profesională, cetățeni decenți, lumpeni și gură-cască, într-o frățietate ușor tembelă cum numai o imensă bucurie poate naște. Se înserase deja cînd ne-am dus sub geamurile lui Costică Ștefănescu – locuia în plin centru, deasupra unei megalibrării (devenită azi sediu de bancă, dacă asta vă spune ceva). Parcă văd cum a ieșit soția sa la geam cu băiețelul în brațe, în uralele mulțimii, pentru ca într-un final să apară el însuși, căpitanul Ștefănescu. Am spus *căpitanul?* Greșit, pentru că în seara aceea el a fost un rege în plină republică. De la el, alaiul a plecat cu vuiet spre Calea București, spre locuința lui Ilie Balaci (am încă în minte figura disperată a unor studenți *greți* ce claxonau din toți bojocii mașinii lor, fie de bucurie, fie de groază la ideea insecurității propriilor parbrize). În seara de 22 decembrie '89, la Craiova a fost liniște față de ce a fost în oraș în seara de 16 martie '83.

Și cum mergeam noi spre Balaci, s-a întîmplat! Tocmai mă îmbrățișam, pe scările Universității, cu un individ excedat, răgușit și plin de sudoare cînd, din mulțime, printre vuiete, claxoane și țimbale, s-au auzit, într-o clipă efemeră, următoarele vorbe: *Bă frate, care pierduși un ceas electronic, ai?*

Mi-ar mai trebui un paragraf ca să rememorez ce însemna un ceas electronic în România, în primăvara lui '83.

Cu acest strigăt în minte, desfid azi toate acele lamentații neghioabe pe tema *românilor care fură* – spus la modul generic, general și nediferențiat*. Rămîne uimitor cît de puțin îi trebuie unui om pentru a fi fericit. Fie-i dată comunității o satisfacție oarecare, un motiv de bucurie real și atunci, precum floarea arghezian din smîrc, altruismul va ieși la suprafață cînd nu i-ai mai da nici o șansă.

Adrian CIOROIANU

---

* Nu mă refer, evident, la acei ipochimeni care au săltat, acum vreo cîteva luni, o șină din calea ferată Craiova-Severin, gest pentru care – spun într-o doară și vă rog să uitați repede – ar trebui bătuți la tălpi cu propriile lor mațe.

presa despre...

O dinastie republicană

La moartea unui șef de stat, obligațiile protocolare impun șefilor de stat rămași în viață exprimarea regretului și a compasiunii pentru națiunea îndoliată. „Omagiile aduse lui Hafez el-Assad în momentul morții sînt un ritual sau o dovadă de ipocrizie? – se întreabă Jean Daniel în *Le Nouvel Observateur* (15-21 iunie). Oare voința evidentă de a uita despotismul sîngeros și de a-i sublinia aspectele pozitive este sinceră? Paradoxal, la prima întrebare răspunsul este nu, iar la a doua – da. Israelianul Ehud Barak nu este ipocrit cînd spune că regretă, de la soldat la soldat, «fermitatea loială» a adversarului său la negocieri. Și, fără îndoială, Bill Clinton este sincer cînd spune că a păstrat «o bună amintire» întrevederilor cu președintele sirian. (...) Nu este pentru prima oară cînd la bilanțul unui om puternic nu se adună concluzii integral negative. Uitați-vă la Stalin. Uitați-vă la Tito. Sau chiar la Miloșevici! Opinia publică este schizofrenică. Despoții sînt urîți, dar în perspectiva haosului, a războiului civil și a prăbușirii societății forța unei domnii îndelungate, chiar dacă a fost nedreaptă, este fascinată".

„Încoronarea" unui președinte republican nu a surprins. De mult timp bolnav, președintele Siriei și-a pregătit urmașul. „Proiectul unei dinastii prezidențiale era la ordinea zilei încă de pe cînd trăia Hafez el-Assad, dar acesta din urmă vroia să pună la punct formele și să-l pregătească gradual pe fiul său pentru succesiune, asigurînd în același timp acceptarea sa în diferitele cercuri ale puterii. Decesul său a precipitat evenimentele și a disprețuit procedura, fie ea și artificială. Ținuți timp de 30 de ani departe de orice decizie care i-ar privi, sirienii au asistat ca spectatori la această trecere a ștafetei în cea mai bună tradiție a supunerii tribale sau regale. Ei vor fi chemați să aprobe printr-un referendum ascensiunea lui Bashar la președinție, după ce Parlamentul îl va vota în principiu la 25 iunie. Deși planificată de mult, această intrare în scenă, unică în felul ei, contrastează cu reputația atribuită viitorului președinte sirian, prezentat ca un om nou și deschis, doritor să-și modernizeze țara și să-i recondiționeze instituțiile. (...) Va fi, în orice caz, dificil pentru tînărul Bashar să urmeze unui tată care a guvernat timp de 30 de ani Siria ca un autocrat. Represiunea brutală a libertăților și sufocarea brutală a oricărei veleități de opoziție au fost tot timpul denunțate de organizațiile pentru apărarea drepturilor omului". *(Le Monde*, 13 iunie 2000)

„Alături de regele Abdullah al Iordaniei și de regele Mohamed al VI-lea al Marocului, ambii avînd bune relații cu Israelul, Bashar este ultimul venit într-o nouă generație de lideri arabi, cu prea puțină experiență, dar mai proaspăt, cu o concepție mai modernă despre lume. Va merge Bashar pe urmele lor? Unii cred că el nu va putea să aducă Siria în epoca informaticii fără să accepte să facă pace. Dar tatăl său nu dorea să facă pace decît în termenii lui. Bătrînul Assad poate fi pomenit pentru ceea ce nu a făcut: nu a cîștigat nici un război cu Israelul și nici nu a cîștigat admirația ca negociator de pace; el a pierdut teritoriu sirian (ca ministru al Apărării, în 1967) și nu l-a obținut înapoi. Dar, pentru mulți dintre admiratorii săi, aceste aparente eșecuri reflectă calitățile unui spirit, ale unui conducător iscusit și principial care nu a cedat niciodată în fața presiunilor Statelor Unite sau ale Israelului. Mulți arabi preferă perspectiva de durată asupra istoriei și s-ar părea că adevărata moștenire a lui Assad va fi pecetluită de succesorul său. Pînă la urmă, Bashar va dori să fie demn de cel mai evident succes al lui Assad: în lumea dură a politicii siriene, Assad cel bătrân a trăit mult și a murit de moarte naturală". *(Newsweek*, 19 iunie).

Comentatorul revistei *The Economist* (17 iunie) consideră că reformele interne ale lui Bashar (în cazul în care el intenționează într-adevăr să le facă) ar trebui susținute pe plan extern de Israel și Statele Unite prin concesii în cadrul procesului de pace. „Sirienii, de veghe la eventualele semne de slăbiiune ale lui Bashar, trebuie să fie convinși că, măcar treptat, Înălțimile Golan le vor reveni. (...) Succesul poate să însemne nu doar pacea între Israel și Siria ci și o renaștere a unei Sirii stabile, nu doar din cauza fricii". **(M.B.)**

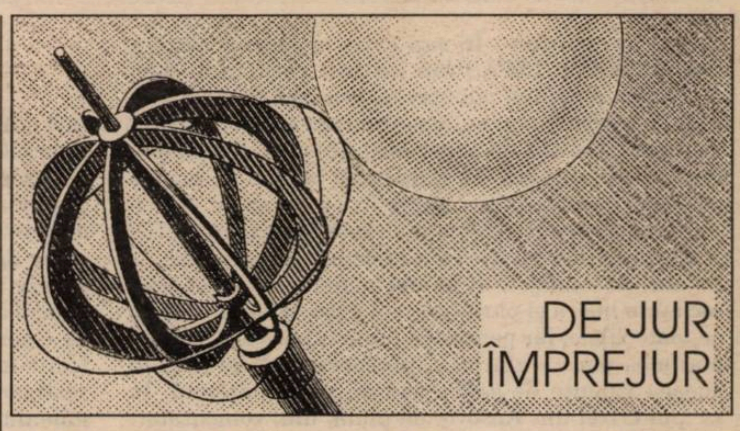

O strîngere de mînă

După reunificarea Vietnamului, devenit integral comunist, și a Germaniei, devenită integral capitalistă, Coreea a rămas singura țară despărțită în mod artificial de o graniță mutilantă, produs al unei faze calde din timpul războiului rece. Armistițiul din 1953, încheiat imediat după moartea lui Stalin, a înghețat și a prelungit frustrările tuturor părților implicate (alături de Coreea de Nord și de cea de Sud, în mod direct China, SUA și, indirect, aliații lor). Marile puteri au transformat războiul rece într-unul cald, s-au luptat, au înaintat, s-au retras, soldații au murit, populația civilă a suferit și a murit, dar nici una dintre armatele implicate n-a putut să extindă spațiul de dominație al ideologiei în numele căreia lupta.

Primejdia reluării ostilităților a fost principala justificare a perpetuării dictaturilor de ambele părți ale graniței de sîrmă ghimpată de la paralela 38. În anii '90, Coreea de Sud a acceptat prima presiunea realității în sensul deschiderii spre democrație. Ajuns la putere în momentul cel mai dramatic al crizei care a răvășit economiile altfel prospere ale țărilor din Sud-Estul Asiei, președintele Kim-Dae-jung a obținut acordul sindicatelor pentru a-și pune în practică politica antimonopolistă. Fost disident, condamnat de două ori la moarte, Kim din Sud însoțește schimbările economice de reforma vizibilă și sensibilă a puterii. Criza economică a fost expresia limitelor politicii de „mînă forte": dictatura nu asigură eradicarea corupției, ci doar o îndelungată lipsă de transparență în practica abuzurilor.

Între timp, viața și intențiile politice ale lui Kim din Nord au rămas marcate de mister. Ajuns la putere în 1994, fiul marelui dictator, autor al unei doctrine autarhice care a dus la completa închidere a țării, nu s-a putut despărți de umbra tatălui: aparițiile în public au fost sever drămuite și dedicate memoriei marelui înaintaș. Amenințarea cu declanșarea unui conflict nuclear este periodic negociată pentru ajutoare economice necesare supraviețuirii unui popor înfometat la propriu.

Președintele din Sud a început mai de mult să practice o politică bine supravegheată de deschidere spre enigmaticul vecin din Nord: a încurajat contactele economice, turismul, a oferit ajutoare pentru construirea de poduri, drumuri și unități industriale.

Întîlnirea la nivel înalt de la Phenian a fost urmarea firească a acestui proces de deschidere și, dincolo de strîngerea de mînă, s-a sperat că un contact direct va permite să se aprecieze gradul de sinceritate al angajării președintelui din Nord. Problema este dacă dictatorul din Nord va folosi ajutorul primit din Sud pentru a-și consolida puterea sau dacă îl va întrebuința pentru declanșarea unei reforme economice, fie ea și de tip chinez, fără a impieta formal asupra hegemoniei Partidului Comunist.

În perspectiva unificării, Sudul este vital interesat ca Nordul să ajungă la un nivel acceptabil de creștere economică. Diferențele dintre cele două state coreene sînt la ora actuală mult mai mari decît cele care deosebeau cele două Germanii, iar experiența europeană a dovedit cît de costisitoare, pe plan economic, dar și psihologic, poate fi o reunificare comandată doar de impulsuri emoționale.

Și China, și Rusia, și Japonia sînt interesate să forțeze ieșirea Coreei de Nord din bunker și au contribuit, pe față sau în culise, la realizarea istoricei întîlniri. După epuizarea efectelor vizibile ale spectacolului devenit insolit cu mari mulțimi îmbrăcate în costume naționale și agitînd flori de plastic, rămîn puține lucruri sigure: curtenitor și jovial, partenerul din Nord a promis în cadrul convorbirilor reglementarea comerțului și facilitarea contactelor familiale. E prea puțin pentru a permite un pronostic asupra lichidării reale a pericolului reprezentat de o țară săracă și excesiv de înarmată. Statele Unite au declarat că nu-și vor retrage trupele staționate în Sud. Studenții din Sud au declanșat manifestații violente, împotrivindu-se reluării exercițiilor militare americane. Sînt greu de înțeles de la mare distanță motivele acestor răzmeriță periodice. Ce fel de unificare doresc ei și cum va arăta statul care va rezulta? Statele Unite au anunțat apoi suspendarea unor sancțiuni în materie de comerț. Din această combinație reiese că atitudinea e încă prudentă. Președintele Rusiei, Putin, și-a anunțat vizita la Phenian. Kremlinul ar fi interesat în obținerea unor garanții cu care să poată contracara inițiativele strategice americane: arsenalul nuclear al Coreei de Nord este unul din principalele argumente ale Congresului american pentru finanțarea rachetelor anti-rachetă.

Evenimentul istoric a fost de fapt o simplă deschidere de cortină: a devenit permisă contemplarea unui tablou convențional cu flori de plastic, deocamdată fără nici o semnificație pentru aprovizionarea cu alimente și mișcarea rachetelor.

Magdalena BOIANGIU

Argument

Să ne amintim... În mai 1990, la primele alegeri, IRSOP şi INFAS (un institut german de sondare a opiniei publice) au realizat primele sondaje la ieşirea din urne, aşa-numitele *exit polls*. Şocul noutăţii a fost atît de mare, încît acuzaţia de manipulare a fost cea mai la îndemînă pentru a explica uriaşele procente care apăreau pe ecranele televizoarelor, în grafice frumos colorate, în favoarea FSN şi a lui Ion Iliescu. (Ce căuta neamţu-n România?...). De atunci, sondajele de opinie au devenit – ca în orice societate liberă şi pluralistă – o parte a vieţii noastre de toate zilele, iar pentru că românul pricepe repede, mai ales dacă e ziarist, „interpretarea" lor capătă adesea valenţe de *hobby* sau de sport naţional. În timpul crizei din Kosovo, de pildă, unii comentatori doreau ca politica externă a României să fie orientată după felul în care înţelegeau ei procentele de răspunsuri negative la întrebarea „sînteţi de acord cu intervenţia NATO în Iugoslavia?". Scenariile preşi post-electorale iau naştere tot pe baza „topurilor" de partide şi candidaţi pe care le publică ziarele, chiar dacă sondajele înseamnă mult mai mult, iar cifrele trebuie interpretate riguros, de către specialişti care ştiu să le extragă semnificaţia. Inventate de George Gallup şi aplicate sistematic în Statele Unite începînd din anii '30, tehnicile moderne de investigare a opiniei publice au ajuns, iată, la sfîrşit de mileniu, să-i enerveze ori să-i seducă şi pe români. Astfel dilema-i gata: sînt sondajele – atît de necesare pentru a lua pulsul opiniei publice la un moment dat – şi un mijloc de manipulare? Ştim noi – cetăţeni, ziarişti şi politicieni deopotrivă – să le „citim" cu adevărat? Încearcă să răspundă la aceste întrebări (şi la altele) sociologi şi jurnalişti, adică reprezentanţi ai celor două categorii profesionale prin care publicul are acces la cunoaşterea comportamentului politic, economic şi cultural al cetăţenilor României. Tema sondajelor pare a fi legată de politic, pentru că la noi cele mai difuzate sondaje sînt cele cu conţinut politic şi electoral. De fapt, înţelegerea mecanismelor de funcţionare a acestor metode de investigaţie şi plasarea lor corectă în societate şi în mass-media ţine de *cultură*, de capacitatea noastră de a învăţa regulile pluralismului şi ale libertăţii de expresie. **(M. V.)**

Sebastian LĂZĂROIU
sociolog

Inamicii sondajelor

Cîte sondaje de opinie, atîtea opinii despre sondaje. Ca orice produs nou post-decembrist, sondajul de opinie a strîns în jurul lui atît adepţi, cît şi contestatari, şi a devenit în scurt timp controversat, ba mai mult, ca şi economia de piaţă sau democraţia, a devenit "un rău necesar". Controversele sînt locul de întîlnire al extremelor. Căci cei ce sînt pentru sondaje le absolutizează şi le venerează, iar cei ce ce nu le agreează le demonizează, ajungînd chiar să ceară o exorcizare juridică a lor (am notat opiniile unor distinşi parlamentari despre interzicerea sondajelor). La intersecţie, iată, răul necesar.

Dar destinele sondajelor, democraţiei şi economiei de piaţă se întîlnesc nu doar pe tărîmul noutăţii, ci ele devin de la un moment dat inseparabile. Nu mai are rost să repet istoria sondajelor în perioada comunistă. Ele au fost inexistente, iar sociologia a dispărut ca disciplină academică. Cu alte cuvinte, ele au apărut în România anilor '90 ca şi cum nu ar fi existat vreodată, deşi *acolo* de unde au venit, ele aveau o istorie de 50 de ani şi erau aşezate pe acumulări ştiinţifice importante.

Sondajele şi democraţia

Din punct de vedere statistic, sondajele aduc într-un fel cu democraţia, doar de ar fi să ne gîndim că pentru a obţine un eşantion reprezentativ pentru o anumită populaţie se aplică principiul: fiecare individ trebuie să aibă o şansă egală cu a celorlalţi de a fi selectat în acel eşantion. Chiar dacă în final doar o mie de persoane vor fi alese, şi asta pentru că e dificil şi costisitor să îi întrebi pe toţi ce ar prefera, ce ar vota, cîtă încredere au etc., nu ar trebui de la început să îi excluzi pe unii şi să îi iei în considerare pe alţii. Reprezentativitatea aleşilor are aproape aceeaşi miză, dar în alt plan, atît pentru sondaje, cît şi pentru democraţie. Paradoxal, deşi este punctul cel mai vulnerabil al celor două, în România nimeni nu încearcă să răstoarne democraţia sau să atace sondajele pornind de la reprezentativitatea lor. Sondajele pot fi contrafăcute şi manipulatorii, la fel cum democraţia poate fi instrumentul unor indivizi lipsiţi de scrupule ce servesc interese de grup. Viciile tehnice ale reprezentativităţii sînt însă erorile cele mai frecvente pentru ambele cazuri: cel mai uşor de întrezărit, cel mai la îndemînă de contestat. Dar maleficul culiselor nu ne dă pace, instrumentul nu este bun sau rău, el este un instrument inventat parcă special pentru a controla şi pentru a manipula: este rău în sine. Dar asta o ştiu doar "iniţiaţii". Există sondaje bune şi sondaje proaste, aşa cum democraţia se aplică bine sau rău de la caz la caz, după cum o înţelege fiecare. Democraţia nu elimină în nici un fel fraudarea alegerilor sau coruperea alegătorilor, aşa cum teoria probabilităţilor nu oferă garanţia unor intervievatori perfecţi şi nici nu uşurează accesul la satele izolate, slab reprezentate în multe eşantioane.

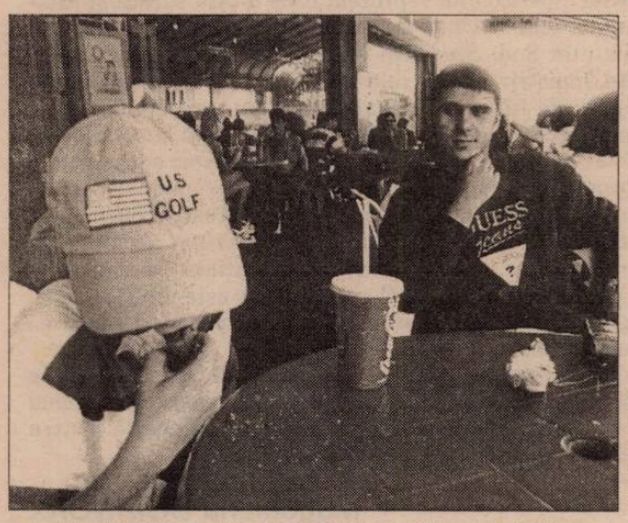

© V. Dorolţi

Sondajele mai au ceva în comun cu democraţia: ele oferă o imagine a întregii populaţii şi mă ajută pe mine, cel de la Satu Mare, să ştiu cum gîndesc ceilalţi români din Moldova sau Dobrogea, mă ajută pe mine, guvernantul, să iau decizii în funcţie de preferinţele guvernaţilor, să formulez proiecte şi direcţii bazîndu-mă pe aspiraţiile lor. Ce s-ar întîmpla dacă nu ar exista această sursă de informare? Probabil eu, cel de la Brăila, m-aş crede buricul pămîntului, mi-aş imagina că cel din Ialomiţa este total diferit de mine şi poate că merită dispreţuit din anumite puncte de vedere. Sau eu, guvernantul, mi-aş imagina că, fiind trimisul lui Dumnezeu pe pămînt, nu pot lua decît cele mai bune decizii pentru cei ce vor fi automat afectaţi de ele.

Unii inamici ai sondajelor spun că adesea ele influenţează opinia în situaţii în care ar fi cel mai puţin de dorit. De pildă, înainte de alegeri. Căci, identificînd direcţia majoritară, alegătorul oportunist şi fără simţul reprezentării va sări în barca celor mulţi. Greu de negat că aşa se întîmplă, doar că unele studii arată că sînt alegători plini de compasiune ce preferă să salveze o barcă mai mică. Şi nimeni nu ştie dacă cele două efecte se compensează şi cum are loc acest fenomen. Rămîne însă această suspiciune: la limită, compoziţia Parlamentului este produsul direct al sondajelor. Sondajele fac curăţenie printre partidele mici. Elimină minorităţile din peisajul reprezentat. Uniformizează curentele şi fac majoritatea contagioasă.

Strategii de contracararea a efectelor sondajelor: să prezinte rezultatele "adevărate"- sondajul a existat, dar rezultatele au fost publicate trunchiat pentru a favoriza pe X. Normal! X a plătit sondajul. Sondajele sînt contestate de cei dezavantajaţi şi aplaudate zgomotos de cei favorizaţi de jocul cotelor. Dar, surpriză: de curînd, liderul unui important partid, cu un procent zguduitor de mare, ne previne: aceste sondaje sînt false şi nu încearcă decît să ne adoarmă vigilenţa şi combativitatea, ele fac parte dintr-un scenariu mai complicat.

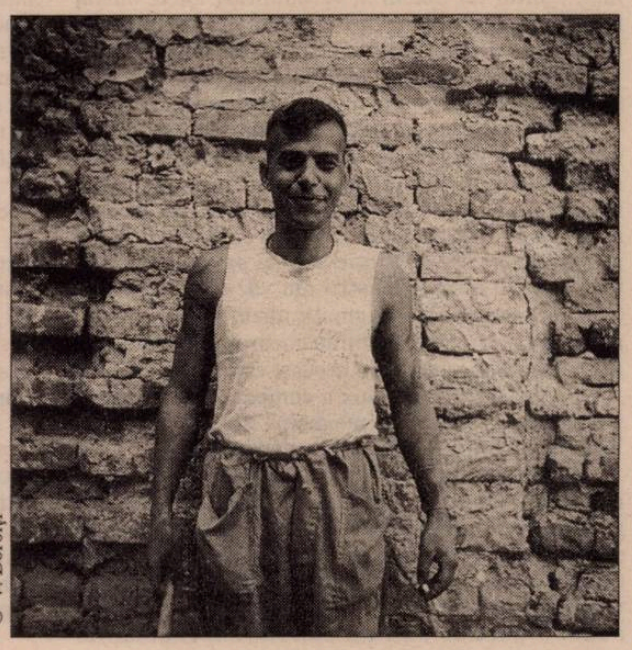
© V. Dorolţi

Inamicii din interior sînt impostori care vin parcă bucuroşi să întîmpine aceste teorii. Vînd şi modifică date, cer favoruri pentru un procent în plus. Cineva povesteşte: dacă tot vrea să plătească 100 de milioane pentru 10 procente, atunci să dea 1 miliard pentru 100%. Din fericire, se ascund în spatele unor nume mici, a unor sigle ciudate şi prea transparente pentru puţinul profesionalism. Sînt marginali şi dispar peste noapte. Fac *sondaje de casă* – bune pentru liniştea beneficiarului.

Sondajele şi economia de piaţă

Într-o economie de piaţă autentică trebuie să îmi cunosc bine concurenţii, să cunosc bine preferinţele cumpărătorului, pentru a vinde mai mult şi a mări profitul. Dacă trăiesc din vînzare de publicitate, cota de audienţă este direct proporţională cu banii încasaţi din publicitate. Dificil moment pentru ambele părţi. Sondajele de opinie nu pot trăi fără mijloacele de comunicare. Au nevoie de difuzare. Dacă public sondaje, înseamnă că eu, ca director de ziar sau post de televiziune, cred în sondaje. Dacă totuşi cred în sondaje, înseamnă că sînt valabile şi sondajele de audienţă. Dacă sondajele de audienţă arată o cotă de audienţă scăzută, atunci nu mai pot vinde publicitate. La urma urmei, de ce aş crede în sondaje?

Sondajele sînt realizate de firme care concurează la rîndul lor pe o piaţă. Aici intervine ruptura pe care o întîlnim şi *acolo:* între cercetarea academică şi cercetarea comercială. "Academicienii" îi dispreţuiesc pe "comerciali" pentru că nu au scopuri ştiinţifice mai înalte şi cîştigă mulţi bani de pe urma ştiinţei. E drept că, în spatele scenei, ajung şi la academicieni bani de la comerciali. Întrebarea cu adevărat importantă este însă unde apare mai curînd inovaţia: în sectorul cercetării academice sau în cercetarea comercială? Pe de o parte, cei care cîştigă bani de pe urma ştiinţei nu investesc suficient în perfecţionarea instrumentului. Pe de altă parte, cercetarea acdemică se desfăşoară greoi şi rigid, după rigorile copilăriei sondajelor. Inovaţia lipseşte, iar instrumentul împrumutat suferă încă de inadaptabilitate.

Piaţa sondajelor este oricum o plăcintă mică. De aici şi dificultatea de a instituţionaliza o solidaritate profesională autentică. E o distanţă mare de la complicităţile profesionale tacite la organizarea unui corp de specialişti. Capacitatea de reacţie este scăzută şi pentru că adeseori intervin jocurile pieţei: nu denigrez, dar am rezerve, mă abţin; găsesc justificări pentru eşecurile altuia, pentru că mîine ar putea fi rîndul meu. Iată doar cîteva tipuri de gîndire păguboasă. Aceştia sunt inamicii din interior.

Din fericire, e încă nevoie de sondaje.

Capitalul imaginar

Odată, nu de mult, un sociolog făcea sondaje. Din aceleaşi motive cu cele ale colegilor săi care făceau sondaje: asta se cumpără, asta vindem. La terminarea anchetei, a dat rezultatele unui jurnalist, care a publicat doar „topul" personalităţilor politice la momentul respectiv. Din aceleaşi motive cu ceilalţi jurnalişti care publicau rezultatele sondajelor: asta interesează publicul, asta le dăm.

La următorul sondaj, din curiozitate, amicul sociolog a vrut să introducă un nume fictiv pe lista „eligibililor", să vadă cum reacţionează publicul (mic truc folosit de altminteri, din raţiuni metodologice, de către făcătorii de sondaje). Şi pentru că pe moment nu-i venea nici un nume suficient de fictiv în minte, l-a trecut pe al său. Şi nu mică i-a fost surpriza cînd, la calcularea rezultatelor, a constatat că obţinuse 5,6% din sufragiile naţionale – performanţă cît se poate de meritorie în condiţiile în care preşedintele ţării nu stătea mult mai bine. Amicul meu devenise, iată, din cadru universitar cunoscut doar de colegi şi studenţi, o persoană publică preferată de un procent mic, dar totuşi substanţial, din populaţia ţării... care nu auzise în viaţa ei de amicu' sociolog.

După ce am glumit la o bere pe seama acestui „fenomen social", noaptea am avut un coşmar: amicul meu negociase cu opoziţia cele 5 procente ale sale şi obţinuse un post de conducere nu mai ştiu pe unde.

Sînt în sondaje, deci exist, (a)par, deci sînt... – am meditat eu dimineaţa la cafea, puţin abătut, gîndindu-mă la visul de peste noapte. Sau n-o fi fost vis?

Vintilă MIHĂILESCU

Silviu BRUCAN
politolog

Eşti în sondaje, exişti în politică

Sondajele de opinie au apărut în secolul XX în contextul eforturilor ştiinţelor sociale şi politice de a se apropia de acele metodologii care conferă ştiinţelor naturale autoritate şi exactitate. Conştienţi de stadiul nesatisfăcător al cunoaşterii comportamentului uman şi al mediului social – obiectul disciplinei lor – sociologii şi politologii au început să recurgă la metode empirice (vezi behaviorismul) şi la folosirea matematicii, ca garant al obiectivităţii constatărilor.

În politică, sondajele de opinie joacă un rol considerabil în general, în campaniile electorale în special. Ele dau indicaţii în privinţa raportului de forţe între partidele politice, a ierarhiei lor în judecata opiniei publice, precum şi a preocupărilor la scară naţională şi socială a cetăţenilor ţării. În acest fel, rezultatele sondajelor pot fi de folos partidelor politice şi liderilor lor pentru corectarea traiectoriei ofertei lor în conformitate cu cerinţele şi tendinţele electoratului. În România, au fost şi sînt şi acum cazuri în care partide sau lideri refuză cu încăpăţînare să ţină seama de sondaje, menţinînd sau adoptînd atitudini potrivnice acestora. În 1996, preşedintele Iliescu s-a cramponat cu îndîrjire de prestaţia guvernului Văcăroiu, deşi sondajele semnalau că 80% din români sînt nemulţumiţi de guvern; în prezent, preşedintele PNŢCD Ion Diaconescu respinge rezultatele sondajelor, poate şi din cauză că ele indică necesitatea unei schimbări în conducerea partidului. De regulă, desconsiderarea sondajelor se plăteşte scump la alegeri.

Într-o ţară ca România, unde oamenii abia învaţă regulile şi normele democraţiei şi mai greu pe cele ale statului de drept, *chestionarul* folosit în sondaje trebuie redactat cu mare grijă. Dintre toate revelaţiile sondajelor de opinie din 1999, cea care m-a intrigat cel mai tare a fost următoarea: 66-69% dintre români cred că *mergem într-o direcţie greşită*. Ceea ce m-a determinat să stărui asupra problemei este că şi în anul acesta, 2000, după ce România a fost acceptată în anticamera Uniunii Europene, cam acelaşi procentaj apreciază că mergem într-o direcţie greşită. Sînt convins că dacă subiecţilor li s-ar fi cerut să definească direcţia corectă, ei s-ar fi găsit în mare dificultate.

Marea surpriză vine, însă, cînd acelaşi barometru al opiniei publice îţi spune că 67-70% dintre români se pronunţă pentru integrarea în Uniunea Europeană, iar 65-70% exprimă aceeaşi dorinţă pentru NATO. Să nu ştie ei

În România, au fost şi sînt şi acum cazuri în care partide sau lideri refuză cu încăpăţînare să ţină seama de sondaje, menţinînd sau adoptînd atitudini potrivnice acestora. De regulă, desconsiderarea sondajelor se plăteşte scump la alegeri.

oare că ambele organizaţii au la poarta de intrare o tăbliţă: *Numai ţări capitaliste!* Din păcate, acest extraordinar *malentendu* îşi găseşte expresia şi în opţiunile electoratului român, care situează pe primul loc un partid politic ce se declară în favoarea intrării în UE şi NATO, dar ţine morţiş să păstreze pe cît posibil vechile structuri economice comuniste şi rolul omnipotent al statului. Atîta timp cît acest *malentendu* există, *România e în derivă*.

În literatura de specialitate se subliniază că la alcătuirea chestionarului trebuie să se ţină seama dacă subiecţii au cunoştinţe sau acces la informaţia necesară pentru a da un răspuns corect. Or, este evident că în acest caz grosul românilor nu deţine în acest moment cunoştinţele necesare cu privire la condiţia fundamentală a primirii în UE şi NATO şi nici nu au o idee clară de ceea ce înseamnă în prezent direcţia în care merge România. Deci chestionarul este buba. După părerea mea, ca să avem un răspuns corect, întrebarea ar trebui să cuprindă nu numai *direcţia*, ci şi *finalitatea* ei într-un viitor mai mult sau mai puţin apropiat. Aşa cum este acum chestionarul, subiecţii confundă „direcţia" cu starea lor materială, care se înrăutăţeşte de la an la an, şi de aceea socot că direcţia în care mergem este greşită.

O observaţie cu privire la *timing*, timpul în care se desfăşoară o anchetă. În cazul barometrului efectuat de Metro Media în luna mai, am constatat că ancheta de teren s-a desfăşurat între 4 şi 14 mai, adică timp de zece zile, iar publicarea rezultatelor sondajelor a avut loc la 31 mai, adică 17 zile după terminarea anchetei. Dacă asemenea spaţii largi de timp sînt permise la anchete sociale cu privire la sănătate, învăţămînt, sărăcie sau bugetul familiei, ele sînt contraindicate în toiul unei campanii electorale. În acest interval de 10 plus 17 zile s-au întîmplat multe evenimente care afectează climatul politic – de la scandalul cu „firul roşu" şi afacerea Adrian Costea la vizita lui Isărescu la Washington, cutremurul financiar FNI şi îmbulzeala de la BCR. Una spuneau românii despre încrederea în bănci la 4 mai şi cu totul alta în 31 mai – pentru a da un singur exemplu. Pe scurt, în anul electoral ancheta de teren trebuie efectuată mai rapid, iar rezultatul publicat în timpul cel mai scurt.

În sfîrşit, avem la dispoziţie şi rezultatele alegerilor locale, ceea ce ne permite comparaţia cu sondajele. Ce observaţii se impun avînd în vedere caracterul deosebit al celor două operaţiuni? Incontestabil, alegerile constituie o manifestare *directă* a corpului politic şi ca atare rezultatul lor este mai veridic decît eşantionul cel mai reprezentativ, dovadă că nu mai avem de-a face cu acea marjă de eroare pe care o menţionează cu precauţie toate sondajele. *Grosso modo*, ierarhia forţelor politice nu este diferită, cu o singură excepţie – ponderea şi locul Partidului Democrat. Dar există diferenţe semnificative la procentaj. Oricum, faptul că la cele trei categorii – primari, consilii locale şi consilii judeţene – procentajul la scară naţională al partidelor este cam acelaşi conferă sufragiilor o credibilitate maximă.

PDSR rămîne în top, dar procentul diferă sensibil: una era scorul de 47% din ultimul barometru şi alta este 28-29% la locale. Primul crease în conducerea PDSR o stare de euforie şi beatitudine, jucînd pe cartea unui guvern monocolor care dicta condiţiile aşa-zisului pol social-democrat. Acum Iliescu-Năstase vor trebui să negocieze şi, dat fiind handicapul ostilităţii Occidentului, nu de pe o poziţie de forţă. Marea surpriză a localelor este saltul PD: de la sondajul de 5% pe marginea retrogradării, hop la locul doi în ierarhia forţelor politice.

Corneliu Vadim Tudor, care umbla cu un sondaj personal în buzunarul de la vestă, special confecţionat pentru a întreţine mitul drumului spre Cotroceni, primeşte un duş rece al urnelor care-l situează pe ultimul loc şi, ca ironie a soartei, după UDMR!

Oricum, scenariile pentru coaliţiile de la toamnă au acum o bază mai solidă. Dar, în lunile ce urmează, sondajele de opinie îşi vor recupera locul preponderent în modul în care partidele şi liderii politici vor aprecia evoluţia electoratului.

Petru IONESCU
jurnalist

Între săpun şi funie

Cît şi cum folosesc sondajele de opinie partidelor politice – este o întrebare al cărei răspuns nu lămureşte nimic în România de tranziţie. La ea trebuie adăugate o serie de întrebări ajutătoare: Ale cui sondaje? Cine le face? De ce le face? Pentru cine le face? Într-un an electoral, sondajele devin în acelaşi timp arme de temut şi sperietori, chiar pentru acelaşi partid. La toate astea se mai adaugă profesionalismul – sau lipsa lui – celor care execută efectiv sondajul. Oamenii politici văd utilitatea, mai mult sau mai puţin ortodoxă, a sondajului, în funcţie de mărimea şi importanţa partidului pe care-l reprezintă. Astfel, liderul UFD, **Varujan Vosganian,** consideră că sondajele sînt folosite ca material de manipulare, ajungîndu-se în situaţia neverosimilă că au apărut sondaje şi la rubricile de publicitate din ziare. Vosganian e de părere că „în campania electorală nu ar trebui să se publice sondaje de opinie", domnia sa considerînd că sondajele din precampania electorală pentru alegerile locale l-au eliminat arbitrar dintre cei selecţionaţi pentru finalele de la posturile de televiziune. Liderul UFD vede utilitatea sondajelor doar în aceea că ajută la stabilirea strategiei de partid. Purtătorul de cuvînt al PDSR, **Ioan Mircea Paşcu,** e convins de utilitatea sondajelor, care reflectă nemulţumirile cetăţenilor faţă de guvernanţi, dar crede că – tocmai din acest motiv – multe dintre ele sînt manipulate de puterea politică a momentului.

Vicepreşedintele liberal **Paul Păcuraru** spune că sondajele au ajutat mult Partidul Naţional Liberal în luarea deciziei de a candida singur în alegerile locale şi chiar în ceea ce priveşte evaluarea situaţiei din Convenţia Democrată Română. „Dar sondajele nu trebuie confundate cu votul efectiv al electoratului, pentru că exprimă numai o intenţie de vot la un anumit moment politic şi social", precizează liderul liberal. Vicepreşedintele ţărănist **Vasile Lupu** consideră că „sondajele pot ajuta un partid dacă acesta se ajută singur" şi că, de asemenea, sondajele pot manipula forţele politice sau electoratul în măsura în care aceştia sînt factori manipulabili. În general, după cum se vede, politicienii evită să se refere prea tare la propriile partide în legătură cu rolul sondajelor de opinie, deoarece nimic nu pare clar pe scena politică românească în acest an electoral, nici măcar nu se poate şti care vor fi adversarii şi care aliaţii, dacă a venit sau nu timpul să apară noi personalităţi pe scena politică, cum ne-a mărturisit un important lider politic din cadrul actualei coaliţii de guvernare, care însă a ţinut să-şi păstreze anonimatul. Cel mai important „sondaj" de pînă acum al acestui an electoral, care a constat chiar în alegerile locale, confirmă în bună parte această opinie discretă, iar dacă alegerile generale din toamnă nu o vor infirma, rolul sondajelor în România de tranziţie se va rezuma doar la a fi subiect de bîrfă, de tras de sfori şi de umflat baloane de săpun. La porţile Orientului, nimeni nu se gîndeşte serios şi la funie, nici măcar pentru vecin.

Fişă de dicţionar

OPINIE PUBLICĂ – ansamblu de cunoştinţe, convingeri şi trăiri afective manifestate cu o intensitate relativ mare de membrii unui grup sau ai unei comunităţi faţă de un anumit domeniu de importanţă socială majoră. Forma de manifestare şi intensitatea orientării depind de gradul de cristalizare a opiniei individuale şi colective, de intensitatea motivaţiilor asociate, de disponibilitatea canalelor de comunicare sau de toleranţa socială faţă de posibilităţile de exprimare a opiniei. Exprimarea opiniei publice poate fi verbală (scrisă şi/sau orală), iconică (afişe, manifeste etc.) şi nonverbală (gesturi specifice, demonstraţii etc.). Nu se poate vorbi de opinie publică în general, ci numai cu referinţă la un domeniu de conţinut anume, care constituie obiectul său. Se pot identifica manifestări şi orientări ale opiniei publice faţă de: programe, personalităţi sau partide politice, dezarmarea nucleară, privatizarea întreprinderilor, poluarea fonică sau/şi chimică a unei localităţi, consumul unui produs alimentar nou etc. Obiectul opiniei publice poate lua forme foarte diverse, constînd în: probleme, iniţiative, idei, fapte sau evenimente sociale, economice, politice, culturale etc. de strictă actualitate şi în raport cu care se manifestă activ sau sînt implicate profund interesele oamenilor. De regulă, distribuţia intereselor este relativ neomogenă, motiv pentru care există controverse sau divergenţe de opinie în raport cu acelaşi obiect. În condiţii de preexistenţă a acordului general şi extins, ca în cazul unei legi, al unei valori sau al unui model tradiţional de comportare, nu se poate vorbi de opinie publică, întrucît consensul deja există. Cu cît obiectul opiniei publice este mai bine circumscris şi formulat în termeni mai generali, cu atît creşte posibilitatea consensului şi scade activismul opiniei publice. Obiectul opiniei publice trebuie să fie real, actual, concret şi să aibă implicaţii deosebite în planul realizării intereselor personale sau colective pentru a spori activismul şi intensitatea manifestărilor de opinie publică. Populaţia ale cărei interese sînt afectate de obiectul sau domeniul de conţinut al opiniei publice constituie *publicul*. Variaţiile domeniilor de conţinut se asociază cu variaţii ale publicului, pentru că fiecare domeniu al opiniei publice îşi are publicul său. O persoană poate să aparţină concomitent mai multor publicuri sau să nu facă parte din nici unul. O persoană face parte din public atunci cînd opinia sa este efectivă, adică se caracterizează prin: orientare specifică, intensitate mare a trăirilor afective şi militantism pentru realizarea unui obiectiv. Opinia este publică în măsura în care se ajunge la cuplarea sau agregarea orientărilor sau opiniilor efective ale unui număr suficient de mare de persoane. Opinia publică nu este suma opiniilor individuale şi nici o entitate supraindividuală, ci rezultă din *activizarea* atitudinilor şi intereselor, a cunoştinţelor şi convingerilor în relaţiile interpersonale în cadrul publicului. [...] Opinia publică poate să aibă anumite orientări în stadiul iniţial şi altele în perioade succesive de timp, fiind, de regulă, destul de fluctuantă. Totodată, opinia publică poate fi influenţată, formată sau schimbată prin oferirea de informaţii selectate şi direcţionate spre orientarea dorită şi prin multiplicarea canalelor de difuziune a informaţiei. Mai întîi se produc schimbări ale atitudinilor, respectiv ale bazei cognitive şi ale trăirilor afective, şi apoi se influenţează comportamentele sau acţiunile efective. Pentru a produce schimbări consonante cu orientarea dorită, este necesară cunoaşterea opiniei publice.

Dicţionar de sociologie (coordonatori: Cătălin Zamfir şi Lazăr Vlăsceanu), Bucureşti, Editura Babel, 1993.

Vasile Sebastian DÎNCU
sociolog

Sondajul, ziariştii şi... ardelenii

Cînd citeşti un sondaj, eşti obligat la o serie de tumbe logice. Trebuie să reuşeşti a depăşi gîndirea simplă, polară, logica lui da sau nu. Ca în gluma cu optimistul şi pesimistul. Jumătatea sticlei poate fi motiv de bucurie pentru optimist şi motiv de nefericire pentru pesimist. De cele mai multe ori în faţa unui sondaj ne putem "vedea" subiectivitatea cu ochii noştri. Cînd vedem că un procent de 20% este considerat insignifiant de un oponent al nostru, iar nouă ni se pare a fi gigantic pentru o anumită opţiune, asta se cheamă că este o situaţie în care operăm cu un fond prealabil al raţionamentului, fond care ne alterează raţionamentul sau evaluarea.

În vara lui 1999 am realizat un studiu de marketing media care a avut mare succes de presă şi o să încerc o serie de consideraţii privind „cariera" socială a sondajelor, sprijinindu-mă pe acest studiu de caz. Din start, interpretarea studiului de piaţă realizat de Metro Media în vara trecută, şi care a avut un succes imens, se datorează mai mult unor interpretări interesate sau impulsuri subiective, ţinînd de confirmarea unor tendinţe pe care le intuim, de completare a unui puzzle mintal, decît semnificaţiile informaţiei brute. Sigur că nu există o singură interpretare cînd este vorba de fapte de opinie. Opinia poate fi discutată, explicată, blamată, indexată, dar nu poate fi negată. Ea există, şi atunci cînd nu ne convine degeaba o negăm, degeaba îi contestăm pe sondatori sau chiar pe subiecţii care au emis respectiva judecată. De regulă nu ne putem explica cum s-a ajuns la o anumită opinie şi atunci reflexul este acela de a spune că sondajul nu este bun.

Există şi o altă tentaţie, la fel de periculoasă. *Mai ales jurnaliştii au tendinţa de absolutizare a datelor unui sondaj de opinie*. De cele mai multe ori, jurnaliştii nu văd nuanţele într-un sondaj de opinie, dau acestor date o consistenţă pe care nu o merită. Ei construiesc scenarii de evoluţie socială sau politică pornind de la un simplu eveniment de opinie. Se anticipează o întreagă schimbare istorică pornind de la o întrebare la care subiecţii au fost provocaţi să răspundă sau de la o atitudine care nu este centrală. Dacă la sondajul Metro Media invocat anterior 75% din ardelenii cititori de ziare cred că cei mai mulţi oameni corupţi se află în sectorul de stat, asta nu înseamnă că este şi adevărat acest lucru, nu înseamnă nici că statul ar trebui desfiinţat sau că românii vor o privatizare accelerată. Dacă majoritatea subiecţilor dintr-un eşantion are o anumită viziune despre realitate, nu înseamnă că ea reflectă adevărata stare de lucruri. În vremea Caritasului majoritatea populaţiei care participa la acest circuit (peste 4 milioane de oameni!) era convinsă că, dacă nu erau presa ori politicienii, jocul cu pricina ar fi continuat la infinit pînă toată lumea s-ar fi îmbogăţit. În faţa posibilului cîştig, orice urmă de raţiune era ocultată, orice aspect congruent cîştigului devenea superprobabil. Dacă 53% din ardelenii cititori de ziare consideră că „maghiarii din România nu sînt loiali statului român" sau 91% că „maghiarii au suficiente drepturi" nu trebuie să credem că Transilvania este un butoi de pulbere sau că românii şi maghiarii nu mai pot să comunice. Percepţia oamenilor poate să fie eronată, poate fi rezultatul unor situaţii care îşi pun amprenta asupra obiectivităţii lor. Dacă 61% din orăşenii ardeleni cititori de ziare cred că ar vota un primar maghiar dacă este un bun gospodar, nu trebuie să ne impacientăm că a dispărut patriotismul. Unii dintre ei poate au minţit (vrînd să pară europeni), alţii s-au minţit pe sine că nu sînt intoleranţi, unii chiar cred că ar vota, dar niciodată nu li se va părea că un maghiar este destul de bun gospodar. Dar, în primul rînd, asta n-ar fi o problemă care ar trebui să ne preocupe. Dacă unii cer o mai mare autonomie culturală sau administrativă, este pentru că vor să-şi gestioneze mai bine în folosul comunităţii sumele care pleacă la Bucureşti şi nu se mai întorc şi nu este vorba de vreo conspiraţie secesionistă.

Niciodată sondajele nu vor schimba lumea, chiar dacă pot fi folosite şi pentru manipulare.

Opinia publică este plină de contradicţii (de cele mai multe ori aparente) şi degeaba se bucură jurnaliştii cînd găsesc „greşeli" pe care le consideră sociologice. Dacă 26% din ardeleni sînt de părere că Gh. Funar apără interesele ardelenilor şi 70% că este un bun patriot, în timp ce doar 2% l-ar vota ca preşedinte, ne aflăm în faţa unei contradicţii aparente. Oricine poate trage concluzia că nu este de ajuns să te lupţi pentru drepturile românilor din Ardeal ca să ajungi preşedinte, trebuie să ai şi alte calităţi, poate oamenii cer şi rezultate, poate oamenii cred că doar un politician cu sprijin internaţional poate conduce ţara etc. Sînt şi contradicţii reale, dar contradicţia face parte din gîndirea cotidiană. Aduceţi-vă aminte de cîte ori ne surprindem pe noi înşine prin faptul că susţinem lucruri care sînt împotriva a ceea ce credem de obicei. Se pot susţine lucruri care nu sînt justificabile raţional, sau nu sînt verificabile. Să luăm şi cîteva propoziţii identitare:

- 83% din ardelenii cititori cred că ardelenii sînt cei mai muncitori dintre români;
- 31% că ardelenii sînt mai deştepţi decît alţi români;
- 61% că românii ardeleni sînt defavorizaţi de guvernanţi;
- 59% sînt de părere că moldovenii şi oltenii ar trebui să rămînă în zonele lor de baştină;
- 76% că ardelenii sînt cei mai buni gospodari dintre români;
- 43% că ungurii sînt mai gospodari decît românii;
- 75% din subiecţi cred că nu trebuie mutată capitala României.

Evident că orice identitate este autocentrică. Imaginea de sine se cristalizează prin comparaţie cu un *altul-oglindă,* care concentrează ceea ce nu vrem noi să fim. Tabloul înfăţişat de sondaj nu e unul idilic, cum există în manualele noastre de citire sau de istorie. Oamenii concreţi sînt prizonierii unor stereotipuri, a unor imagini sintetice care-i ajută să raţionalizeze existenţa. O parte din cele afirmate de ardeleni îşi au rădăcinile în ceea ce au auzit despre alte zone ale ţării sau din ceea ce au cunoscut ei în armată sau în delegaţii. Se vede că ardelenii au o identitate puternică, anumite particularităţi culturale care-i diferenţiază de fraţii lor. Poate că individualismul este mai accentuat în Ardeal, nivelul de trai mai ridicat şi imaginea de sine a ardelenilor puternic valorizată pozitiv. Dacă şi moldovenii sau oltenii s-ar crede la fel de deştepţi, harnici sau gospodari, n-ar fi nimic rău în asta. Imaginea pe care o proiectăm asupra noastră are toate şansele ca, în timp, să devină reală. Imaginea defavorabilă pe care românii din unele zone o au despre ei înşişi este una din frînele modernizării României. Decît să le spunem copiilor noştri că sîntem hoţi şi mincinoşi, mai bine să le cultivăm imaginea unei anumite excepţionalităţi. Unii dintre ei vor crede în ea şi poate vor reuşi s-o atingă. Dacă ardelenii au o atît de bună imagine de sine, acest lucru nu impietează asupra relaţiilor cu ceilalţi români sau cu străinii. Dacă vom avea ocazia să studiem identitatea moldovenilor sau a oltenilor, cu siguranţă vom descoperi elemente de excepţionalitate şi elemente de valorizare exagerată care, prin comparaţie, s-ar putea să-i jeneze pe românii din celelalte provincii. Moldovenii sînt şi se crede că sînt ospitalieri şi deosebit de afectivi sau pasionaţi. Ei au dat cei mai importanţi poeţi şi muzicieni români şi au tot dreptul să-şi construiască componenta pozitivă a identităţii. Oltenii se cred mai rapizi la minte decît ardelenii cei muncitori. Chiar cînd se confruntă identităţile regionale, nu trebuie să privim asta ca un atentat la identitatea naţională. Este vorba de o confruntare simbolică de identificare, nu este o confruntare conflictuală. Bancurile cu ardeleni, olteni şi moldoveni sînt cele mai interesante dovezi pentru o identitate românească vie şi trainică. Să ne reamintim de minunatele confruntări din armată sau din căminele studenţeşti cu armele acestor mostre de înţelepciune care sînt bancurile. Nimeni nu se supăra pentru bancurile bune în care se rîdea de originea sa geografică, dimpotrivă, solidaritatea şi prietenia se întăreau. Atunci de ce să nu li se accepte şi ardelenilor excepţionalitatea lor închipuită sau reală? De ce să ne bucure doar nefericirile altora, fie că sînt prieteni sau duşmani?

În România există o crasă incompetenţă a opiniei publice, a jurnaliştilor şi a politicienilor în interpretarea sondajelor de opinie. În plus, în mediul nostru, unde corupţia s-a generalizat, puţină lume crede că sondajele nu sînt aranjate. Politicienii cred în principiile cercetării selective doar atunci cînd rezultatele le convin. Cînd nu le convin, îi înjură pe cei care realizează sondajul care le aduce vestea proastă.

De multe ori sînt întrebat dacă cetăţenii trebuie să creadă în sondaje. Cetăţenii nu sînt obligaţi să creadă în sondaje, se pot îndoi de toate, chiar de organele lor de simţ. Este filosofic să negi cunoaşterea sau chiar realitatea. Indiferent ce cred unii, sondajele de opinie fotografiază peisaje mentalitare perisabile, dar furnizează imagini exacte. Munca pe care o facem noi este de o maximă specializare şi nu ne vom opri din cauză că indivizi nevrotici neagă realităţile care nu le convin. Fără să vrem, sondajele influenţează realitatea, fie că le negăm, fie că le aprobăm. Rezultatele noastre fac parte din controlul cognitiv obligatoriu pe care fiecare cetăţean trebuie să-l aibă asupra mediului social. Dacă vrem să ne mirăm mereu de ceea ce ni se întîmplă, atunci n-avem decît să ne îndoim, mai mult sau mai puţin cartezian, de presă, de educatori, de sondaje...

Dar sondajele nu trebuie privite cu mînie atunci cînd imaginea furnizată de ele nu este conformă cu imaginea noastră despre lume. Niciodată nu vor schimba lumea, chiar dacă pot fi folosite şi pentru manipulare. Zilnic vorbeşte presa în locul majorităţii tăcute. Prin sondaje ne apropiem mai mult de opinia majoritară decît prin construcţia ei jurnalistică, construcţie influenţată de interese de toate felurile.

Influenţa sondajelor sau influenţa modului lor de difuzare?

În prezent există un consens larg asupra faptului că nu atît sondajele ca atare, cît mai degrabă modul în care sînt ele prezentate în mass media exercită o influenţă asupra opiniei publice.

De multe ori mass media nu oferă oamenilor suficiente informaţii ca să evalueze corect un sondaj. Una dintre omisiunile cele mai grave este redarea exactă a modului în care a fost formulată întrebarea. Cînd nu se prezintă formularea întrebării, se creează impresia că procentele difuzate reprezintă în sine acel „lucru" pe care îl numim opinia publică. Fără structura exactă a întrebării, cititorii nu au posibilitatea să-şi dea seama că procentele ne spun doar cum s-a răspuns la o anumită întrebare despre o anumită problemă şi nu cum sau de ce s-a format opinia respectivă.

Chiar dacă un sondaj a explorat în profunzime o anumită problemă, practica curentă a presei este de a difuza numai rezultatele obţinute la cîteva întrebări-cheie. Difuzat în formă superficială, sondajul creează la public impresia unui plebiscit şi dobîndeşte o putere de clasificare sau normare a opiniei publice pe care nu o are în realitate. Mass media tinde să difuzeze sondajele într-o manieră care solicită publicului să se concentreze asupra unor procente. Aceste procente ne arată cum au răspuns oamenii la o întrebare, dar nu relevă şi semnificaţia răspunsurilor obţinute. În consecinţă, în ochii publicului, opinia publică apare ca un fel de „lucru" difuzat în mass media şi nu ca un proces care trebuie analizat.

Universitatea Bucureşti, Laboratorul universitar de analiză socială, *Sondajul de opinie. Caiet metodologic nr. 1*, Bucureşti, 1997, p. 43-44.

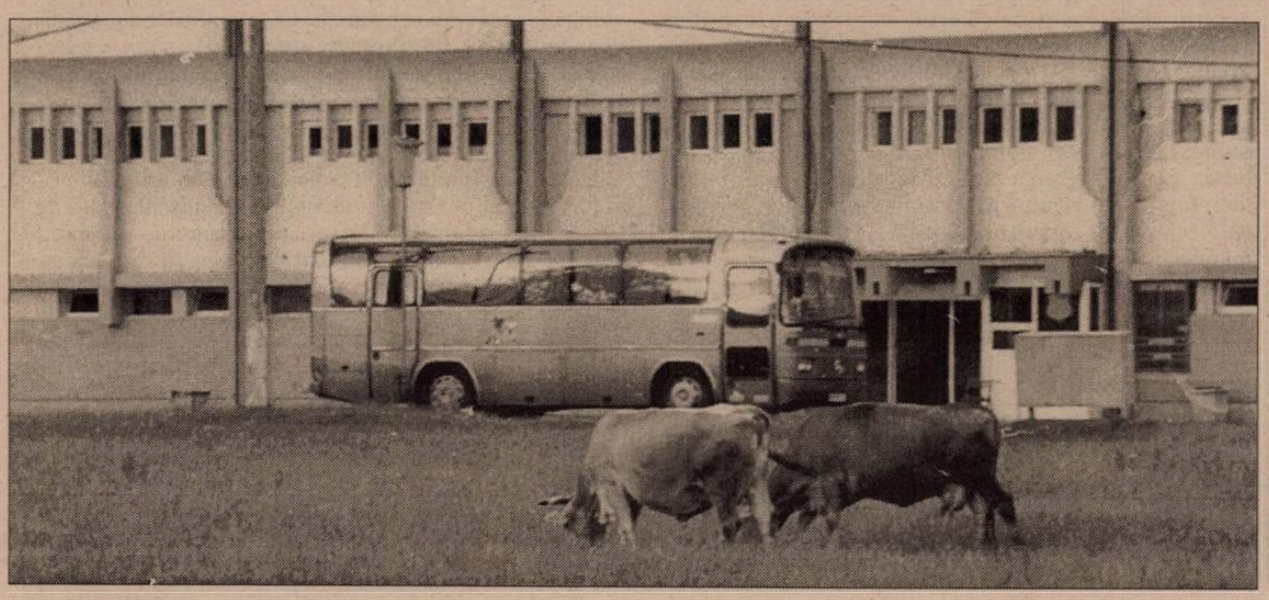

© V. Dorolţi

Lucian MÎNDRUŢĂ
jurnalist

Vocea poporului, puţin răguşită

„Cu cine votezi, maică?
Cu Iliescu votez, că el e preşedinte...“
(Vox populi din presa timpului, 1992)

Partidul care urcă în sondaje îşi angajează secretare în plus şi curăţă frumos spaţiul verde de la intrare. E vremea oaspeţilor. Unul cîte unul, îşi fac drum pe strada altădată pustie oameni de afaceri, jurnalişti, stele de cinema sau de epoleţi, admiratori fericiţi şi oameni care au nevoie de o casă. „Să trăiţi, şefu'“, e formula magică. Sau, în caz că omul e decis să meargă pînă la capătul contorsiunii, „Să trăiţi, dle ministru!“.

Aşa vremuri merită să trăieşti! Şi chiar să plăteşti pentru ele, ar spune cetăţenii răutăcioşi, care nu cred că sondajele de opinie sînt mereu un lucru curat.

I-a dat cu steagul în cap lu' una Leana

(Din relatarea unui martor privind bătaia între simpatizanţii ApR şi PDSR din comuna Mogoşoaia)

Toată viaţa lui, domnul Ionete a fost un om paşnic. A terminat liceul, s-a însurat şi a lucrat la sfatul popular pînă la pensie. A ascultat mai mereu de şefi. Să stai pe terasă la cazinoul din Eforie Sud, cu soţia şi-o bere: iată viziunea lui asupra unei vieţi boeme. Domnul Ionete n-a fost niciodată în vizită la vreun politician. Ei însă au fost de multe ori la domnul Ionete. Şi ce credeţi c-au făcut? Numai scandaluri, are să vă spună stăpînul casei. S-au certat pe dosare, s-au certat pe realizări, s-au certat pe dezastru şi s-au bătut pe difuzorul din televizor. Dl Ionete a votat în '90 şi '92. A votat şi în '96. Sondajele ne spun că anul acesta nu mai votează.

Peste tot în lume, campania negativă micşorează prezenţa la vot. Şi asta pentru că, după cîţiva ani de viaţă politică normală, e greu să mai împarţi lumea în alb şi negru. La dosarul tău, adversarul răspunde cu dosarul lui. După secoli de lupte energice, înţelepciunea americanului specialist în alegeri spune că o astfel de campanie duce inevitabil la duminici de vot petrecute la iarbă verde. La ei, hectare de studii arată cît rău face democraţiei participative bătălia verbală fără oprelişti din ultimele săptămîni de campanie. Şi totuşi, *negative campaigning* se foloseşte. Pentru că merge, spun cinicii. Şi totuşi...

În ultimele luni am văzut două scandaluri importante care, chiar dacă n-au fost asumate (ca promotor) de cineva, au jucat tocmai acest rol, al campaniei negative. E vorba de „firul roşu“ şi Costea. Venite într-un moment cînd PDSR-ul urca senin, ambele scandaluri au fost primite cu satisfacţie prost disimulată de liderii puterii. Probabil s-au gîndit că e cineva acolo sus care le face un cadou. Otrăvit, însă. Următoarele sondaje au arătat că ascensiunea PDSR e netulburată, ba chiar accelerată în cazul ţintei numărul unu, Ion Iliescu.

Cum se face? Ipoteza cea mai la îndemînă este că aceste atacuri au fost receptate mai ales de electoratul CDR. Ele au fost promovate de medii aparent apropiate de putere şi au fost combătute cu lansatoare de ceaţă în mediile cu simpatii PDSR. Ţinta lor a fost deci un electorat deja convins, şi singurul lucru pe care l-au putut aduce în plus (mai ales cazul Costea) a fost repulsia faţă de politică şi politicieni. Or, tocmai electoratul CDR este mai sensibil la acest sentiment eteric. Votanţii PDSR merg la vot prin ploaie şi secetă, grindină sau nămeţi.

Alegerile locale au tras linia, spun învinşii: peste 40 la sută din aproape 40 la sută înseamnă, hai să spunem, 20 la sută români rămaşi fideli soluţiei PDSR şi decişi să meargă pînă la secţia de votare pentru asta. Restul stau acasă, convinşi că acela care iese e încă unul decis să facă bani din gestionarea sărăciei naţionale. Dar cine i-a convins?

Pac cu sondajul...!

În Bucureşti, pînă în ultima clipă, liderii CDR au crezut că sondajele care îl prezentau pe Traian Băsescu în postura de *challenger* al lui Chiriţă sînt umflate. Nu mai are timp să urce, îşi spuneau ei cu o săptămînă înainte de alegeri, atunci cînd Băsescu ajunsese pe la 13, faţă de 22 cît avea Chiriţă. Pînă la urmă, s-a dovedit că punctele lui Chiriţă erau artificiale. Mulţi CDR-işti au construit după aceea scenarii. Unul dintre ele: „punctele candidatului nostru au fost umflate de adversari, ca să ne facă să ne complacem într-o campanie călduţă.“

De fapt, nici nu e nevoie să umbli la cifre. De exemplu, sondajul telefonic prezintă cea mai simplă cale de machiere a opţiunilor. De ce? Pentru că alegînd din cartea de telefon şi sunînd la om acasă sondezi de fapt *zona sedentară* a populaţiei, chiar dacă ai grijă să fie respectată proporţia „intelectuali – muncitori – alte categorii sociale...“

La ce foloseşte sondajul puţin... ajutat? La stabilirea, la oficializarea trendului. El este partea vizibilă a icebergului. O ipoteză îndrăzneaţă (a celor care scad în sondaje) spune că efortul subteran nu e mai puţin important şi este de fapt un sondaj pe invers: dacă partidul respectiv ştie pe cine să roage, în joc participă şi reţele serioase de cetăţeni cunoscuţi în fosta orînduire sub numele de „răspîndaci“. Ei preiau cuvintele cheie stabilite de experţi şi le răspîndesc în popor. E doar o bănuială a celor care pierd? „Poporul suveran trebuia să se deştepte odată şi odată“, spun mereu învingătorii.

Ce ne mai spun sondajele? Că se mai gîndesc la vot doar cei care mai cred în politică (cei mai mulţi antrenaţi în ani grei de conspecte după programul de construire a SSMD, dacă vă amintiţi). Sînt pensionarii, inginerii obosiţi din uzinele statului, intelectualii „angajaţi“. Restul ştiu prea bine că îşi pierd vremea: deriva naţională trebuie combătută cu busole şi nu cu steagurile pe care le oferă cei mai mulţi dintre candidaţi.

Horia ALEXANDRESCU
jurnalist

Sondajul şi etajul

– jocul de-a manipularea –

Pentru prima dată în ultimii zece ani, opinia publică şi mai ales scena politică românească au posibilitatea să constate că sondajele de opinie autohtone au devenit principalul mijloc de manipulare a electoratului. Multă vreme, exclusivitatea pe care o deţinuseră IRSOP-ul lui Datculescu şi IMAS-ul lui Teodorescu părea de neatacat, iar cifrele aşternute de ei pe hîrtie erau privite de români ca veritabile axiome. Treptat, însă, cetăţeanul a început să constate că procentele dintre alegeri nu se prea regăseau în rezultatele de la urne, aşa că difuzarea periodică a „barometrelor“ a cunoscut o scădere continuă a nivelului de interes. La alegerile din 1996, unul dintre cele mai orgolioase „institute“ autohtone de sondare a opiniei publice – de fapt, un srl în toată regula – s-a umplut de ruşine pe banii grei ai unui post de televiziune. Realizînd un sondaj chiar la ieşirea de la urne, a oferit – în direct şi la o oră de vîrf – un sondaj care dădea eroarea totală, adică prognoza rezultatele exact pe dos! Din păcate, pentru sociologii săi, această cacealma nu s-a soldat cu o retragere discretă din politic, cum s-a întîmplat cu IRSOP. Dimpotrivă, domnii s-au făcut că plouă şi şi-au văzut de treabă înainte. Ciolanul era prea mare ca să fie abandonat, iar „prestigiul“ firmei promitea nu oprobriul public, ci, dimpotrivă, şansa de a trece la practica sondajului-intoxicare, care se bucură astăzi de interesul majorităţii formaţiunilor politice. În fond, dacă s-a constatat că neruşinarea şi lipsa de profesionalism pot merge pînă acolo încît să dai rezultate pe dos chiar şi la ieşirea de la urne, ce mai contează manipularea periodică?! Zis şi făcut, aşa că proliferarea srl-urilor sociologice a devenit una dintre cele mai spectaculoase şi mai rentabile afaceri post-decembriste. Costurile unui asemenea „studiu“, realizat exact cum ordonă comanditarul, au ajuns să atingă niveluri copleşitoare. Dar, ce contează la un partid cu pretenţii, care are bani şi clientelă?! Parafrazînd o formulă din vremea lui Pamfil Şeicaru, putem afirma liniştiţi că astăzi, în România, e valabilă sintagma „sondajul şi etajul“! Deh, obrazul subţire cu cheltuială se ţine. Asta în ceea ce-i priveşte pe politicieni, pentru că, de partea cealaltă, la domnii sociologi, se poartă obrazul gros. Cu excepţiile de rigoare, bineînţeles. Şi încă un amănunt care ne întoarce la Pamfil Şeicaru: se practică lejer chiar şantajul şi sondajul. Devii clientul „casei“, poţi sta ceva mai bine în estimările „ştiinţifice“, dar dacă te codeşti, dacă refuzi sau dacă eşti un amărît de partid incapabil să pui ceva bani pe masă, te trezeşti sub... marja de eroare. Adică, scurt, poţi avea 3% sau nimic, că se permite oficial, drept care vă recomand să citiţi întotdeauna rezultatele partidelor „de mijloc“ cu plus sau minus 3%, în funcţie de afinităţile deja cunoscute ale srl-urilor sociologice. Nu de alta, dar, după examenul ilustrelor IRSOP şi IMAS, s-a trecut la faza în care partidele cu dare de mînă au început să investească şi în propriile „institute“ de sondare a opiniei publice. Metro Media Transilvania joacă pe stînga şi din principiu, dar şi în virtutea contractelor care au curs constant dinspre PDSR. În replică, mai spre centru, a apărut INSOMAR-ul, care a făcut în primul an cărţile pentru Meleşcanu et. comp., după care iată-l pe directorul fondator, distinsul exfesenist Vladimir Pasti, uns direct vicepreşedinte al ApR. Bun băiat, drept care a fost niţel demis din fruntea institutului, care s-a înscris ferm pe făgaşul normal, adică la dreapta, fidel pînă la lacrimi UFD-ului. Primul semnal concret – altfel o intoxicare de proporţii – trimiterea pe piaţă a unui sondaj preelectoral, care-l plasa pe Varujan Vosganian exact pe locul 3 în intenţiile de vot ale bucureştenilor. Ei bine, n-a fost 3, a fost 4, dar nu loc, ci procent, drept care INSOMAR s-ar cuveni să-şi facă bagajele şi să se întoarcă la sondarea săpunurilor, detergenţilor sau a altor bazaconii, cum a fost acel top al personajelor din basmele româneşti, în care Făt Frumos s-a situat pe primul loc, iar Zmeul pe al zecelea!?! Sondaje pentru tîmpiţi sau cel puţin aşa ne-or crede dumnealor, sociologii, deşi dezastrul prognozelor din alegerile locale i-ar obliga la retrageri de bun-simţ. Da' de unde, însă! Nu se retrage absolut nimeni, nu se cer scuze, nu se încearcă nici măcar o explicaţie de complezenţă. În fond, ce-ar trebui să spună: sîntem nişte manipulatori proşti?! N-or să recunoască niciodată sau cel puţin atîta timp cît cei care le comandă şi le plătesc regeşte „sondajele“ nu vor recunoaşte, la rîndul lor, că sînt nişte oameni politici la fel de... inteligenţi. Şi cum orice alte comentarii ar fi de prisos, vă oferim un grafic cu situaţia prognozelor pentru alegerile locale, comparate cu procentele obţinute în primul tur de scrutin. Asta ca să şi rîdeţi puţin.

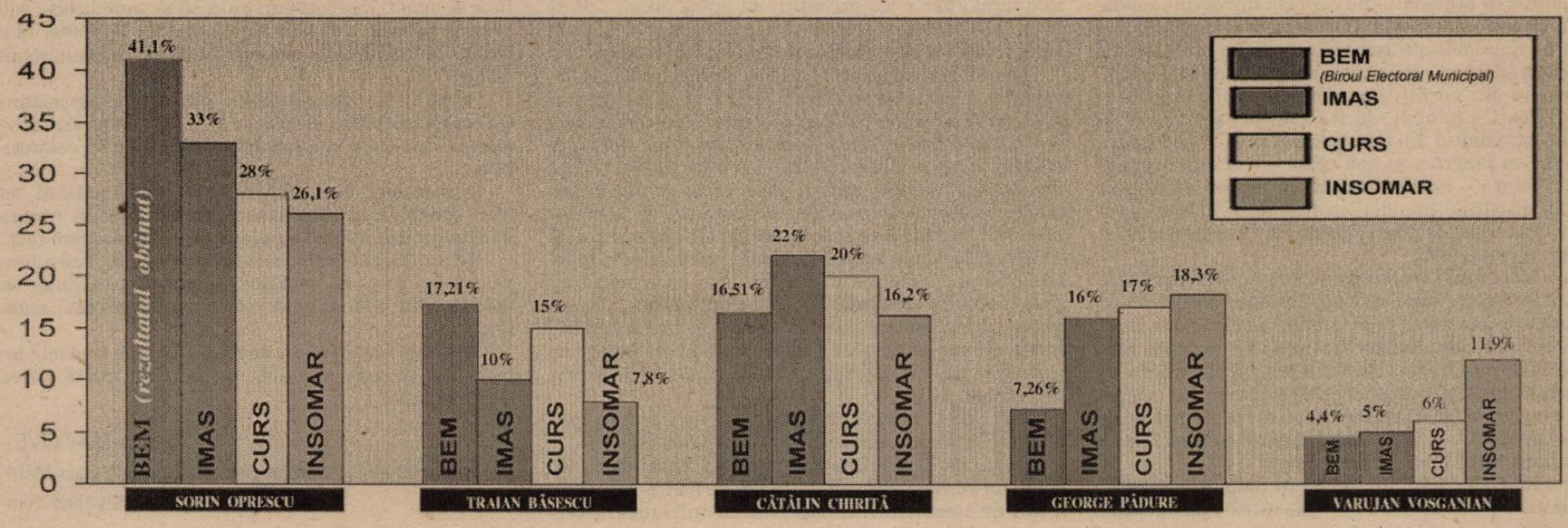

Z. ORNEA

Democraţia triumfătoare

Sondajele de opinie sînt, negreşit, o expresie a democraţiei moderne şi autentice. Ele sînt barometrul pentru cunoaşterea opţiunilor opiniei publice, în speţă a electoratului faţă de partidele de pe scena vieţii politice. În totalitarism, ne aducem aminte, sondajele erau nu atît interzise, cît efectiv inutile. Pentru că pluripartidismul fiind abrogat, nimeni decît unicul partid lăsat să funcţioneze nu putea fi ales (vorbă să fie!) la simulacrul numit, totuşi, alegeri. Sondajul de opinie (deşi încă neinventat) nu era, la noi, necesar şi posibil nici în perioada 1866-1938. Şi aceasta pentru că exista, în cele două Constituţii (cea din 1866 şi cea din 1923), prerogativa după care regele numeşte şi demite miniştrii. Prim-ministrul însărcinat cu formarea guvernului îl alcătuia, obţinea decretul de dizolvare a Parlamentului, stabilea data alegerilor şi, prin trucaje adesea scandaloase, le cîştiga aproape invariabil. Pînă în 1919 existau numai două partide, liberal şi conservator (regele Carol I nu accepta constituirea altora), încît, cu unele excepţii, o dată la patru ani, chema la guvernare, pe rînd, cîte unul dintre ele, fireşte, de obicei, pe cel ce se perpelise în opoziţie. La aceasta se adăuga, în această perioadă, faptul censului electoral (impozitul pe venit) care reducea, practic, electoratul la un procent minimal (nu trecea de 5%) din populaţie. Cum ar fi putut acţiona, în aceste condiţii date, un sondaj de opinie, chiar de ar fi fost inventat? Sigur, lucrurile s-au complicat după 1919. Harta politică a ţării se modifică total, apărînd noi partide politice, iar votul devine universal pentru bărbaţi (femeile n-aveau dreptul să se prezinte la urne). Dar şi acum, factorul constituţional (adică suveranul) nu asculta de voinţa populară, ci de preferinţele sale. Pînă la moartea sa, petrecută în 1927, regele Ferdinand avea încredere numai în PNL, condus de Ion I. C. Brătianu, şi-l tot chema la guvernare, cînd nu se putea direct, atunci prin interpus (cum a fost Partidul Poporului de sub preşedinţia generalului Al. Averescu), care a guvernat de două ori (1920-1921 şi 1926-1927 aceste perioade fiind considerate de toată lumea drept „paranteze liberale"). La urcarea pe tron, în 8 iunie 1930, a regelui Carol al II-lea, după ce a tolerat cîteva guverne naţional-ţărăniste şi unul N. Iorga, în noiembrie 1933 apelează la PNL şi, după asasinarea lui I. G. Duca de către un comando legionar, la sfîrşitul lui decembrie 1933 încredinţează conducerea guvernului lui Gh. Tătărescu, un disident liberal, care guvernează docil faţă de voinţa regală. Între timp era evident că guvernul Tătărescu nu e agreat de populaţie. Regele, după un simulacru de consultări cu şefii de partide, îi încredinţează, la 17 noiembrie 1937, tot lui Gh. Tătărescu formarea guvernului care, stupoare, pentru prima oară în istoria politică a ţării, pierde alegerile din decembrie 1937, neizbutind să recolteze cele 40% din voturi cîte îi erau necesare pentru ca – potrivit legii primei electorale din 1926 – să-şi alcătuiască, lejer, majoritatea parlamentară necesară. Despre această înfrîngere electorală s-au comentat multe de către analişti. Unii cred că regele a declarat alegeri libere cu totul (de aceea l-a numit ministru de Interne pe Richard Franasovici, membru al Camarilei Regale) ca să fie sigur că trucajul nu va fi practicat. Şi aceasta pentru că dorea, motivînd imposibilitatea alcătuirii unei majorităţi parlamentare, să-şi instaureze regimul autorităţii personale (dictatura regală). Alţi analişti susţin că înfrîngerea în alegeri a lui Gh. Tătărescu se datorează pactului de neagresiune electorală dintre Iuliu Maniu, preşedintele PNŢ, cu legionarii lui C. Z. Codreanu. Indiferent care dintre aceste două alternative e valabilă, rămîne faptul înfrîngerii la alegeri a guvernului liberal Gh. Tătărescu şi, prin consecinţă, după un interimat O.Goga de 44 de zile, regele Carol al II-lea îşi instaurează, din 10 februarie 1938, propria sa dictatură, desfiinţînd partidele politice şi, o vreme, chiar Parlamentul, creînd un singur partid, al său, Frontul Renaşterii Naţionale, apoi Partidul Naţiunii. Şi cu acest regim politic de mai laxă dictatură regele Carol al II-lea a condus ţara pînă la 6 septembrie 1940, cînd a fost silit să abdice, în ţară instaurîndu-se dictatura militară (la început, pînă la 23 ianuarie 1941, în formula statului naţional legionar) a lui Ion Antonescu. Democraţia fusese suspendată şi sondajele de opinie nelăsate să funcţioneze dacă, repet, formula lor ar fi fost, pe atunci, descoperită la noi. Apoi, după prăbuşirea regimului dictaturii antonesciene, a urmat, se ştie, dictatura de extremă stîngă, a comuniştilor, care au organizat, în toamna lui 1946, la cererea expresă a marilor puteri occidentale, o singură consultare electorală zisă liberă, de fapt, cea mai trucată din toată istoria contemporană a României, rezultatele fiind grosolan falsificate. Apoi, se ştie, toate consultările electorale care au avut loc în cele peste patru decenii aveau rezultatele dinainte stabilite, la procentajul invariabil de peste 99%.

Astfel încît, revenind de unde am plecat, sondajele de opinie organizate din 1990-1991 încoace sînt dovada cea mai concludentă că, în sfîrşit, democraţia e, la noi, o realitate înfăptuită. Sîntem, negreşit, retardaţi la capitolul reformă economică. Dar în planul politic, cel al democraţiei, am izbutit să ne situăm la nivelul celor mai avansate ţări democratice din lume. E, pentru România, o adevărată revoluţie în moravuri şi instituţii; generaţiile mai tinere nu prea izbutesc să-i perceapă dimensiunile. Procedeul sondajelor de opinie e încă privit cu suspiciune şi neîncredere. Îmi aduc aminte ce proteste a provocat sondajul de opinie realizat de IRSOP în 1992, la ieşirea alegătorilor de la urne. Suspiciunea a continuat, deşi, incontestabil, sondajul oferea indicii despre opţiunea electoratului. Sigur, referindu-mă la ultimele sondaje pentru alegerile parlamentare şi prezidenţiale, valoarea lor operaţională nu e deplin concludentă. Cu procentul de aproape 40% indecişi din subiecţii anchetaţi, mai nici o predicţie nu e valabilă. Oricînd surprizele pot fi înregistrate, toate venind de la acel înalt procentaj de indecişi. Se acuză, de către unii oameni politici sau analişti, pornindu-se de la acest înalt procentaj de indecişi, că democraţia, astăzi, e, la noi, în suferinţă. N-au dreptate nici unii, nici ceilalţi. Cred, dimpotrivă, că ne apropiem de un indice al normalităţii în democraţiile autentice, unde numărul de absenteişti e mare, adesea depăşind jumătate din procentul de alegători. Desigur, în acele democraţii mai vechi economia de piaţă funcţionează indiferent cine conduce ţara ca partid politic. Noi n-am realizat încă acest deziderat, partidul politic chemat de opţiunile electoratului la guvernare trebuind să înfăptuiască, prin reformă economică rapidă şi eficientă, tocmai această economie de piaţă. Desigur că această reformă economică, absolut necesară, naşte nemulţumiri prin inevitabilele disponibilizări produse. Mereu, cine guvernează şi îşi asumă înfăptuirea reformei e, fatalmente, perdant, pe lîngă faptul politologic bine precizat că, întotdeauna, guvernarea erodează şi starea de opoziţie e fortifiată. Schimbarea de guvern (de regim politic?) din noiembrie 1996, pronosticată de sondajele de opinie, s-a erodat între timp inevitabil. În primul rînd datorită, cred, misiunii înfăptuirii reformei în economie, la care se adaugă multele greşeli politice şi economice care anunţau neputinţa în decizii. Sondajele de opinie efectuate pe parcursul celor patru ani de guvernare semnalaseră, descrescător, neîncrederea electoratului virtual. E surprinzătoare bucuria cu care întîmpină rezultatele acestor din urmă sondaje de opinie PDSR. E evident că alegerile din toamna lui 2000 le vor fi favorabile. Dar nu văd nici un motiv de bucurie în această victorie. Acest partid va fi nevoit să continue, de unde au lăsat-o partidele din CDR şi PD plus UDMR, reforma economică. Nemulţumirile fatale ale populaţiei se vor abate asupra PDSR şi a partidelor aliate de la guvernare (ni se promite solemn că PRM nu va fi acceptat) şi viitoarele sondaje de opinie vor demonstra această inevitabilă stare de fapt. Să admitem că viitoarea guvernare va izbuti să evite prea multele erori politice ale guvernării de astăzi sau promisiunile electorale neacoperite. Dar inevitabilele responsabilităţi ale reformei economice, toate creatoare de grave nemulţumiri, se vor produce fatalmente. Acestea din urmă contează şi ele grevează, pînă la ultimele erodări, guvernarea. Iar perioada de tranziţie (spre, desigur, economia de piaţă) va dura, în vitregele noastre condiţii economice, încă multă vreme. Astfel încît aproape că nu mai contează deosebirile doctrinare, cu vechea dihotomie între stînga şi dreapta. Primează, deasupra tuturor diferenţierilor doctrinare, consecinţele aplicării reformei economice asupra electoratului. Cît timp durează (mult!) tranziţia, guvernele se vor succeda, o dată la patru ani, în funcţie de aplicarea reformei economice. Iar încercarea de a amîna reforma sau a o încetini (să spunem de un guvern dominat de PDSR) ar fi catastrofală, blocînd efectiv economia naţională pînă la colaps efectiv.

Orice ar fi şi cum ar fi, să aşteptăm, încrezători, sondajele de opinie ca expresie doveditoare că democraţia e, şi la noi, o realitate.

---

aduse cu poşta

Un deceniu de împliniri măreţe

Deformaţie profesională, pură curiozitate, tentaţia de a analiza *cazuistici* din prisma propriilor convingeri sau realizări, comunicarea cu ceilalţi într-un timp scurt, răspunzînd în masă la aceeaşi întrebare – asta am simţit atunci cînd ni s-a pus la toţi întrebarea: *cum au fost cei 10 ani de după terminarea liceului...* Am fost tentată să iau un creion şi să-mi notez răspunsurile celorlalţi – în procente –, explorînd astfel un teren pe care îl bănuiam lipsit de surprize...

Întrebările au fost: 1. *Sînteţi împliniţi social/familial? 2. Dar profesional?*

Specific că segmentul pe care s-a întreprins sondajul cuprindea în proporţii aproximativ egale bărbaţi şi femei de naţionalitate română, proveniţi din clasa de mijloc (cu mici excepţii) a unui oraş din sud-estul ţării. Proveneau din părinţi ingineri, profesori, muncitori (ne)calificaţi, contabili, doctori, uneori şomeri. Erau crescuţi pe asfaltul din faţa blocului şi de *după blocuri,* obişnuiţi cu program la apa caldă – o zi dimineaţa, a doua zi seara – momente cînd, cu părere de rău, se amînau discuţiile pseudofilosofice, acordîndu-se prioritate abluţiunii. Asta se şi urmărea – curăţenia fizică şi spălarea creierelor.

Pe atunci mulţi trăiam din speranţele pe care ni le puneam în viitor, ielele care ne bîntuiau fiind carierele strălucite, întemeierea unei familii sau cîştigul la Loto. Nu uitam, însă, de sîmbăta teatrală sau de slujba religioasă duminicală, apoi de vizitele amicale, alternînd cu partide de cărţi, prăjituri calde şi glume din belşug. Asta era *gaşca* pe care o cunoşteai ca pe propriile degete ale mîinii, şi-ţi lăsa sentimentul că nimic nu se va schimba atîta timp cît vei fi cu ei.

Prezenţa, după 10 ani, a fost în proporţie de 80%; ceilalţi erau plecaţi dintre noi – fie într-o lume pe care ne-o închipuim întotdeauna mai bună decît a noastră, fie într-o lume despre care avem certitudinea că este mai bună, dar e uneori dificil de ajuns acolo... peste graniţă. Cineva a propus să ne bucurăm în ambele cazuri; mi s-a părut o glumă sinistră, ca de liceu...

Rezultatele scrutinului au fost următoarele: La întrebarea 1, am aflat că 20% dintre colegi s-au căsătorit şi au copii. Ne-au vorbit despre fericirea personală doar doi: o fată frumoasă care se căsătorise cu un italian în etate şi avea o vilă superbă în nordul Italiei – fapt demonstrat de albumul cu poze adus, ca din întîmplare, în poşeta *ton-sur-ton* cu pantofii – şi un coleg proaspăt însurat care aştepta un copil de la soţia lui şi un Mercedes de la socri. Menţionez că răspunsul la întrebarea cu fericirea era facultativ, ca urmare nu putem decreta că numai doi colegi erau fericiţi, aşa că nu vă pripiţi. Restul a ocolit subiectul, considerîndu-l lipsit de importanţă sau neconcludent în raport cu prestigiul profesional sau faima, *cîştigate în detrimentul efemerei fericiri.*

Alţi 60% fuseseră căsătoriţi, erau proaspăt divorţaţi, rămăseseră chiar cu un copil de crescut...

Lecţia de democraţie am primit-o, însă, de la un cuplu de veşnic îndrăgostiţi, colegi de bancă în toţi cei 4 ani de liceu, care a aşteptat cu înfrigurare terminarea calvarului acelor ani pentru a se căsători, ca mai apoi să se despartă, un an mai tîrziu. Acum stăteau din nou în aceeaşi bancă, amuzîndu-se de inima scrijelită cîndva în lemnul pupitrului, care mai purta iniţialele numelor lor sub cuvîntul *forever,* şi peste care celelalte generaţii inscripţionaseră formule fizice, mărci de blue-jeans, numele lui Shakespeare pentru teza la limba română (probabil) sau conjugarea cîtorva verbe neregulate ale limbii engleze. Am surprins chiar nostalgie în ochii lor. Mişcător, nu?

Ceilalţi – 20% – erau singuri, cu legături proaspete, numeroase, adevărate colecţii de *victime,* sau cu vechi *state de plată,* încrengături gata să se autodizolve sub propria povară – dar care duc, înainte de toate, la o căsătorie fulminantă, urmată de un şi mai fulminant divorţ.

Social? Toţi aveau prieteni, cunoştinţe, susţinători (cei care intraseră în politică) – cel puţin aşa afirmaseră. Iar eu le-am acordat prezumţia de ... sinceritate.

Profesional? Mai mult de 90% erau împliniţi, cu bani, funcţii, acel viitor măreţ atît de rîvnit în vremea de mult apusă. Restul se pregătea să părăsească ţara.

Ne-am despărţit, făcîndu-ne promisiuni unii altora pentru prezenţa la următoarea întîlnire de după un nou deceniu. Şi-a anunţat participarea întregul eşantion.

Marja de eroare a fost de 2,6%... dar pe cine mai interesează această marjă de eroare cînd există atîtea erori pe lume?

Doina MACOVEI
redactor-şef al ziarului *Hermes Contact,* Baia Mare
madoina@yahoo.com

Andrei PLEŞU

POVARA ELECŢIUNII

Dincolo de împrejurări istorice crîncene, de dispute, amintiri înfricoşătoare, vinovăţii recunoscute sau respinse, destinul evreilor este, pentru orice conştiinţă vie, un mister. Adică o realitate pe care analiza raţională nu o poate epuiza şi care nu poate fi rezolvată în limitele etnicităţii: problema evreiască *nu* este o problemă a evreilor. Mai exact, ea este o problemă a evreilor abia în ultimul rînd.

În rîndul dintîi, problema este a lui Dumnezeu. Cel puţin aşa ne spun textele sacre. Nu ne este cunoscut un alt caz, în care Făcătorul lumii să asume o relaţie atît de intimă cu un popor anume. Nu există alt popor „ales" *(Deut.,* 10, 15; 14, 2): „Israel este fiul Meu, întîiul Meu născut" – sună mesajul lui Dumnezeu către Faraon *(Exod,* 4, 22). „Veţi fi ai Mei dintre toate popoarele" *(Exod,* 19, 5). Avem de-a face, prin urmare, cu un popor „deosebit de toate popoarele de pe faţă pămîntului" *(Exod,* 33, 16), un popor „pus de o parte" *(Levitic,* 20, 24 şi 20, 26, *Deut,.* 4, 20), distinct, care „nu face parte dintre neamuri" *(Num.,* 23, 9) şi este „binecuvîntat mai mult decît toate" *(Deut.,* 7, 14, *Gen.,* 49, 25). „Care este, în adevăr, – se întreabă Moise – neamul acela aşa de mare încît să fi avut pe dumnezeii lui aşa de aproape cum avem noi pe Domnul, Dumnezeul nostru?" *(Deut.,* 4, 7). Copiii lui Israel sînt singurii martori ai intervenţiei divine în istorie *(Deut.,* 4, 35), singurii calificaţi drept „neam sfînt" *(Exod,* 19_6, *Deut.,* 7_6), singurii despre care se spune explicit că sînt *iubiţi* de Dumnezeu *(Deut.,* 7, 8). Ca atare, ei sînt predestinaţi să devină stăpîni ai altor neamuri *(Num.,* 24, 17: „Un toiag de cîrmuire se ridică din Israel"; *Num.,* 24, 19: „Cel ce se naşte din Iacov domneşte ca stăpînitor"; *Deut.,* 15, 6: „tu vei stăpîni peste multe neamuri, dar ele nu vor stăpîni peste tine"). Tot ei vor da lumii pe Mesia, mîntuitorul ei. *(Deut.,* 18, 15; *Num.,* 24, 17: „O stea răsare din Iacov..."). Cu ei şi numai cu ei va face Dumnezeu un *legămînt*, de care *El* îşi va aminti neîncetat, chiar atunci cînd *ei* îl vor uita. Creatorul se complace, nu o dată, în contemplarea tandră, paternă, a virtuţilor poporului său: „Ce frumoase sînt corturile tale, Iacove! Locuinţele tale, Israele! Ele se întind ca nişte văi, ca nişte grădini lîngă un rîu, ca nişte copaci de aloe pe care i-a sădit Domnul, ca nişte cedri pe lîngă ape..." *(Num.,* 24, 5-6).

Dăruit cu asemenea unice privilegii, poporul lui Israel nu putea ocoli o sumedenie de încercări pe măsura lor. Cine e „ales" e condamnat, de regulă, să parcurgă tot spectrul alecţiunii, de la euforie pînă la teroare. La cît sublim, atîta dramă. *Aproprierea* de Dumnezeu nu e doar o şansă de credincioasă „alipire" *(Deut.,* 10, 20), ci şi un risc de confruntare. Israel se ceartă cu Protectorul lui la apele Meriba *(Num.,* 20, 13) şi se luptă pur şi simplu cu El, ca Iacov „pînă la revărsatul zorilor" *(Gen.,* 32, 24-32). E tulburător să ştii că Israel nu înseamnă altceva decît: „cel ce se luptă cu Dumnezeu!" *(Gen.,* 32, 28). „V-aţi tot răzvrătit împotriva Domnului de cînd vă cunosc!" – spune Moise, excedat, poporului său *(Deut.,* 9, 24). Nu doar răzvrătit, cîrtitor, neîncrezător în promisiunile divine, dar, mai ales, tenace în răzvrătirea sa, în ciuda tuturor semnelor şi avertismentelor – astfel apare, adesea, neamul israelit în paginile Thorei: „popor încăpăţînat" *(Exod,* 32, 9, *Deut.,* 9, 6), popor „pornit la rău" *(Exod,* 32, 22), un neam „care şi-a pierdut bunul simţ" *(Deut.,* 32, 28). Evreii sînt obiectul declarat al iubirii dumnezeieşti, dar sînt şi singurii în stare să-l „ispitească" pe Dumnezeu cu *ispita mîniei. (Deut.,* 6, 19, 9, 7; *Exod,* 17, 2-7). Există, în Vechiul Testament, pagini ample, înfricoşătoare, cuprinzînd pedepsele imaginate de Creator pentru neascultarea lui Israel: un fel de anticipare *in divinis* a Holocaustului *(Levitic,* 26, 14-22): „veţi pieri printre neamuri"; *(Deut.,* 4, 25-28; *Deut.,* 28, paragrafele 37, 59, 65, 67; 32, 15-43). Drama micii comunităţi plecate din Egipt pentru a traversa mereu nemulţumită, mereu speriată, deşertul *(Num.,* 17, 13: „Va trebuie, oare, să murim cu toţii?") şi drama lui Dumnezeu, veşnic contrariat de cei pe care i-a ales *(Num.,* 14, 11: „pînă cînd mă va nesocoti poporul acesta?") – culminează în pragul Ţării Făgăduite, străjuit de muntele Garizim, al binecuvîntării şi muntele Ebal, al blestemului *(Deut.,* 11, 26). Poporul lui Israel intră în teritoriul mîntuirii sale printr-un patetic „arc de triumf": de o parte extrema bunătate a zeului lor, de cealaltă extrema lui rigoare. Sub bolta acestui arc, Dumnezeu şi Israel stau, periculos, „faţă către faţă", ca termenii unei ecuaţii. Soluţia, fireşte, e în mîinile lui Dumnezeu.

Problema evreiască nu este însă numai o problemă a Matematicianului absolut; este şi una a umanităţii întregi. Primii comentatori creştini ai Pentateuhului atrag neîncetat atenţia asupra greşelii de a înregistra strict *litera* Scripturii. Evreii cărţilor lui Moise îşi joacă, desigur, în istoria sacră, propriul lor rol, dar ei joacă, în acelaşi timp, rolul neamului omenesc. Rapid spus, Egiptul e tărîmul proastelor noastre deprinderi, al ucigaşelor noastre păcate cotidiene, Canaanul e raiul mîntuirii, iar intervalul dintre ele e calea trudnică, presărată de căderi, speranţe, miracole şi primejdii, pe care mergem cu toţii, atunci cînd luăm hotărîrea de „a ne naşte a doua oară." Pe această cale sîntem, cu toţii, asemănători evreilor, *sîntem evrei*: aleşi de iubirea divină, nedemni de ea, cîrtitori, uitători, pedepsiţi fără milă *(Deut.,* 28, 59: „Domnul te va lovi în chip minunat..."); dar potenţial salvaţi. Un popor – poporul israelit – a fost ales pentru a întruchipa tribulaţiile fiinţei create sub ochiul năpraznic al Creatorului. Ca şi evreii, stăm între binecuvîntare şi blestem, între lacrima lui Dumnezeu şi sabia lui neiertătoare. Din această perspectivă, antisemitismul e un păcat gravisim, pentru că e, pur şi simplu, *ură de sine*. Privim mînioşi către propriul nostru simbol, boicotăm metafora propriului nostru destin. În Vechiul Testament, evreii sînt oglinda umanităţii. Antisemitul se crede îndreptăţit – prosteşte – să spargă oglinda şi să numească acest act sinucigaş – *soluţie*. Lectura literală e un mod de a sparge oglinda unui text şi putem spune, de aceea, că antisemitismul e, la un prim nivel, *un viciu de lectură*: incapacitatea de a te înălţa de la literă la duh, de la exterioritate la substanţă.

Pentru a corija un viciu de lectură, singurul tratament eficace e multiplicarea cărţilor bune. Şi sîntem datori evreilor în genere şi evreului din noi să luminăm, prin cărţi, religia cărţii, să însoţim evreitatea cu reflexia noastră perpetuă. Sîntem datori, aşa cum eşti dator faţă de cel împotriva căruia ai păcătuit. Nu în ultimul rînd, sîntem datori în calitatea noastră de creştini, pentru care porunca supremă e iubirea aproapelui. Şi sîntem datori faţă de cei în mijlocul cărora s-a rostit pentru prima dată această poruncă: „Să nu urăşti pe fratele tău în inima ta; să mustri pe aproapele tău, dar să nu te încarci cu un păcat din pricina lui. Să nu te răzbuni (...), să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi" *(Levitic,* 19, 17-18).

Augustin IOAN

LOCUL SACRU CA ARHIVĂ

(Două observaţii despre genealogie)

1. Instituirea, chiar minimală, a alterităţii este una dintre primele condiţii pentru spaţiul sacru. Biserica trebuie să fie diferită, oricînd de puţin, de casă şi de restul edificiilor. În acelaşi timp însă, ea trebuie să nu fie total diferită de lăcaşurile aceluiaşi cult, care o preced. Astfel, biserica trebuie recunoscută ca biserică, atît sincron (faţă de restul zidirii), cît şi diacron (în interiorul devenirii propriului tip de spaţiu). Această balanţă exclude două tipuri de excese: alteritatea radicală şi identitatea radicală. Bisericile-case, bisericile-hală nu sînt expresii potrivite pentru sacru (şi) din pricină că nu identifică locul/spaţiul respectiv ca diferit. Repetiţia fără diferenţă a lăcaşurilor existente este de asemenea proastă, întrucît nu este de natură să instituie nu nivel nou al arhivei (tradiţiei, în cazul de faţă), mulţumindu-se să repete, fără har, ceea ce există deja, în felul în care, după Borges, Pierre Menard dorea să devină, fără a putea reuşi vreodată, autorul lui Don Quijote. În absenţa diferenţei (care există însă oricum, fie şi doar prin înspaţierea în contexte, materiale şi la scări diferite a „replicilor"), arhiva devine tautologică, se curbează în sine (i.e. într-un strat al său privilegiat pentru motive de regulă exterioare regulei după care este constituită arhiva) şi începează să funcţioneze ca sol fertil pentru noile straturi, aşadar pentru virtuala arhivă.

A replica astăzi doar sub-stratul bizantin al arhitecturii ortodoxe de pe teritoriul României înseamnă a repudia în subtext pe toate celelalte care concură la instituirea diferenţelor de nuanţă sau chiar de rang între bisericile ortodoxe de pe teritoriul provinciilor istorice care compun statul român modern. Dimpotrivă, a limita influenţele asupra arhitecturii de cult ortodox doar la cele exercitate în interiorul graniţelor politice şi administrative actuale înseamnă a aplica arhivei un criteriu de reorganizare internă exterior acesteia şi la care ea răspunde distorsionat, sau este mută. Repliată în repetiţie fără diferenţă, arhitectura replicilor nu este fertilă nici în ce priveşte vădirea spaţiului sacru; în depunerea de straturi, el are nevoie de prospeţime în continuitate spre a rămîne pe teritoriul unei astfel de „arhive" care este locul unui lăcaş de cult.

2. Adeseori, pisaniile bisericilor urmăresc înapoi în timp arhiva locului aşezării lor – reală sau mitică/imaginară. Biserica prezentă va fi fost aşadar ridicată în locul alteia, dintr-un material (mai) perisabil poate şi/sau care a ars, a fost distrusă, sau s-a descompus din pricina unei abandonări silite ori a nemerniciei omului; or, precedenta o va fi înlocuit pe alta şi tot aşa, fără început. Începutul pare să se afle în timp mitic şi într-o geografie aleasă: va fi fost aici, poate, un „loc mîndru", ori poate locul unei revelaţii. Oricum, sedimentele pe acelaşi loc invocă sacrul. Uneori îl cheamă înapoi – printr-o nouă consacrare – după ce a fost alungat. Alteori această devoţiune faţă de loc are sensul şi intensitatea rugăciunii faţă de o icoană. Pelerinajul împărătesei Elena la Ierusalim şi în împrejurimi, spre a localiza şi a readuce la lumină straturi originare – ascunse - ale poveştii creştine, dă seama despre această natură duală – stabilitate şi pelerinaj/exod către sau dinspre el – a locului/spaţiului sacru. Toate aceste „genealogii", întrerupte de bruşte episoade potrivnice, care se stabilesc între straturile arhivei ne amintesc despre genealogiile nietzscheene revizitate de Foucault în *Nietzsche, Genealogy, History*. Acestea ne vorbesc nu atât despre individ/subiect ca instanţă, ci despre reţeaua de legături complexe şi de „condiţii istorice care conduc la producerea sinelui constitutiv"; genealogiile investighează „fundaţiile acelei lumi concrete, subiective, a individului şiţ condiţiile care îl fac pe acel individ cu putinţă", cum formulează Mark Rozahegy (în Perez-Gomez ed., 1999, 191). Analog, în cazul bisericii, arhiva locului pe care este ridicată şi genealogiile sale, pe care locul le găzduieşte, slăbesc interesul pentru instanţa prezentă şi o înscriu într-un proces de devenire la care toate instanţele trecute, modelul din tabloul votiv pe care ctitorul îl închină vreunui sfînt sau lui Dumnezeu însuşi, macheta daurită care slujeşte drept tabernacol, precum şi variantele de biserică rămase virtuale (spre pildă, proiectele pentru un concurs major de catedrală), coparticipă deodată la înscrierea în real. Pe un astfel de sit, biserica şade pe sedimente; acestea nu doar i-au „făcut loc" spre a putea să apară, dar o şi explică. Pe un astfel de sit, biserica de acum este „doar" parte a unui proces de devenire: prezenţă mîndră astăzi, în ea deja se vede următorul strat al arhivei care aşteaptă în profunzime.

Mă obsedează însă spusele patriarhului Iustin, care a îngăduit demolarea Mânăstirii Văcăreşti sub cuvânt că aceea oricum nu mai era de multă vreme loc sacru, ci închisoare[1]. Va mai fi vreodată reînnodată arhiva sacrului de pe acel loc? Mai este acest lucru cu putinţă[2]? Refacerea Mînăstirii Văcăreşti, ca o „ridicare împotrivă", ar fi putut – poate încă – rezolva atît această problemă. Măcar cu acest gest ne sînt încă datori întîi-stătătorii bisericii: doar recunoaşterea culpei şi ridicarea altor lăcaşuri nu stinge prezentul continuu al dramei[3].

În logica textului de faţă, este evidentă preferinţa pentru o reîntemeiere *pe* amplasamentul Mînăstirii Văcăreşti (a vechiului lăcaş ca atare sau a unei formule hibride de nou şi vechi) decît pentru negocierea amplasamentului Catedralei Neamului. În ultimul caz, necum să fie vorba măcar despre o simulare a identificării locului ca sacru. Pe situl demolării avem cel puţin arhiva locului, răvăşită cum este ea. Insistenţa, încăpăţânarea de a reconstrui pe un acelaşi loc (identificat cândva înapoi în timp ca sacru), fără a oferi nici o garanţie privind sacralizarea spaţiului rezultat, este oricum de preferat instituirii întîmplătoare[4] şi violente de locuri pentru biserici a căror raţiune de a fi este, în fond, exterioară scopurilor prime ale unui spaţiu sacru.

---

1. A se vedea pentru detalii şi pentru – întreagă – îngrozitoarea poveste cartea de spovedanie şi documente a d-lui Gheorghe Leahu: *Demolarea Mânăstirii Văcăreşti*. Cît despre modul în care spaţiul mînăstirii a funcţionat drept închisoare, avem mărturia lui Slavici din Închisorile mele, de asemenea accesibilă cititorilor într-o versiune publicată relativ recent.

2. După închisoare – destinaţie de care mînăstirile nu au fost străine de-a lungul istoriei, tocmai datorită naturii lor claustrate – a urmat nu reconsacrarea, ci ştergerea de pe faţa pămîntului şi rîmarea măruntaielor acelui loc (aşadar, probabil, inclusiv alungarea crucii îngropate sub altar, la început), cărora li s-a adăugat înlocuirea tărîmului consacrat cu o fundaţie de beton armat.

3. Locul acela – despre care am fi putut avea nu certitudinea, dar măcar speranţa că, prin căinţa celor vinovaţi şi truda smerită a generaţiei de acum, ar fi putut redeveni unul sacru - rămîne pustiu şi, în schimb, s-a consacrat – fără a avea certitudinea unui potenţial de a primi sacrul – un altul, deloc „mîndru" (Alberti), altundeva. În ciuda unor dispute sterile - pentru că exclusiv „profesionale" – de la începutul deceniului, organizate de UAR, nici oficialii monumentelor istorice, nici istoricii, nici ierarhii bisericii nu fac public vreun plan cu privire la Mînăstirea Văcăreşti. Oblic, intenţia Ministerului Culturii de a concesiona imensa fundaţie de beton care acoperă situl mînăstirii pentru a edifica un complex care să cuprindă şi o galerie de artă contemporană românească pare să ne sugereze o abandonare - ruşinasă! – a oricăror planuri în acest sens.

4. Nici una dintre bisericile pe care le-am proiectat nu au vreun amplasament ales altfel decît prin negocieri cu primăriile locale. În interiorul lor, glisarea sau girarea obiectului însuşi a fost frecventă, funcţie de opţiuni urbanistice sau puseuri ale comanditarilor. Aşa se face că, în cel puţin într-unul dintre cazuri (Urziceni), crucea sfinţită care ar fi trebuit să consacre locul altarului a rămas cu totul în afara lăcaşului finalizat!

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

glosar de tranziţie

Iniţiale

În puzderia de concursuri prin care mass-media interactivă se zbate să-şi incite audienţa se pun întrebări de tot soiul. O întrebare care pînă acum nu pare să fi fost pusă este: ce se înţelege prin CCRIB? Sau prin STGN – Mediaş? În paranteză fie zis, CCRIB înseamnă, evident, Camera de Comerţ a României şi a Municipiului Bucureşti – cinci litere în loc de nouă cuvinte – iar STGN – Mediaş, fără umbră de îndoială, Sucursala de Transport de Gaze Naturale (Mediaş, din cauza excesului de transparenţă nu ar putea intra în concurs).

Acestea sînt exemple de circulaţie confidenţială. Cu totul altfel stau însă lucrurile într-un caz faimos, cum ar fi cel al CONEL. Greu am găsi în România o persoană cu drept de vot, indiferent dacă sau în ce fel, şi-l exercită, care să nu fi auzit de CONEL. După cît se spune şi se scrie, ar fi vorba despre o regie care depune eforturi la fel de rodnice pentru sărăcirea populaţiei şi pentru chivernisirea şefilor şi şefuleţilor incluşi în generoasele ei state de plată. Nu ştim în schimb ce anume se ascunde, literal vorbind, îndărătul acestei sigle cu inflexiuni de tandră alintare. Realitatea se arată însă, ca de obicei, infinit mai puţin tandră: CONEL vrea să zică, nici mai mult, nici mai puţin, decît Compania Naţională de Electricitate, sigla amestecă iniţiale cu silabe.

Semnalul prescurtărilor l-a dat ivirea pe frontispiciul revoluţiei a celor trei litere premonitorii: FSN. Adevărul este că nici dictatura nu neglijase această tehnică de convertire a limbajului vorbit în limbaj stropşit. Pe timpul lui Moromete cîrciumile se numeau elegant Meate-Monopolul Tutunului şi al Alcoolului – stăreţia partidului CPEx şi ţara însăşi fusese poreclită RSR. Pe unele dintre aceste creaţii ale socialismului tranziţia le-a păstrat *tale-quale*: de exemplu, IMGB (adăugîndu-i însă şi „face ordine"); pe altele le-a preluat deteriorîndu-le iremediabil: BANCOREX; altora le-a menţinut forma, dar le-a modificat substanţial înţelesul: din săptămîna redusă de lucru a socialismului – una pe lună, 44 de ore în loc de 48, SRL-ul a devenit în tranziţie societate cu răspundere limitată, precursoare a societăţii fără răspundere. Tranziţia se bazează, totuşi, şi în acest domeniu, pe propria-i creativitate, impactul creaţiilor ei schimbîndu-se cu împrejurările. A fost o vreme a SAFI, a venit o alta cînd întreaga suflare a aflat ce este FNI, dar nu şi CNVM, deşi cooperarea celor două instituţii pare să se fi apropiat de simbioză.

Politica nu putea rămîne în afara acestui curent înnoitor. Părăsind PD-ul şi ApR-ul, FSN-ul s-a transfigurat în PDSR. Istoricul PNŢ s-a modernizat democratizîndu-se creştineşte: CD, o abundenţă de iniţiale care nu o asigură pe cea a voturilor. Pe lîngă PNLAT, UDMR, PUNR ş.a., a brăzdat fulgerător firmamentul politic chiar şi o formaţiune purtînd hilara denumire de PAC.

Ca mecanism al economisirii cuvintelor pasiunea iniţialelor pare dornică să compenseze logoreea de care suferă retorica publică. Acest fals laconism nu se realizează prin concizie, ci prin incizie. De la codificarea realităţii prin cuvinte am trecut la codificarea cuvintelor prin iniţiale. Codificarea codului semantic îngreunează considerabil decodarea iniţialelor de care ne izbim la tot pasul. Luîndu-şi denumiri neinteligibile, instituţiile economice şi politice nu-şi declină identitatea, ci îşi disimulează criza de identitate. Abuzul de iniţiale nu se rezumă să multiplice confuziile tranziţiei, ci totodată satisface nevoia ei de confuzie.

Pavel CÂMPEANU

bazar

Păpuşa Barbie

Marcy, personajul conformist şi ironizat din *Familia Bundy*, îşi evoca mereu păpuşile Barbie din copilărie. Despre eroinele din soap-uri, spectatoarele-specialiste spun că sînt „prea Barbie". Barbie, în calitatea ei primară de păpuşă, poate fi achiziţionată din magazinele bucureştene de jucării, cu haine, accesorii şi căsuţe la preţuri piperate. Există gumă Barbie, ouă cu surprize Barbie, cărţi cu Barbie şi revista *Barbie* (deja la a şasea apariţie). Pe scurt, mitul Barbie a pătruns şi pe piaţa românească. Nu ştiu ce cred fetiţele despre ea. Presupun, însă, că o apreciază, ba chiar o adoră. Ideologia ţesută în jurul personajului nu prea poate lăsa loc de altceva: Barbie nu e numai frumoasă, ci şi foarte bună. Bună în sens de altruistă, săritoare, veşnic preocupată de problemele celorlalţi. Şi, în acelaşi timp, pricepută la orice treabă casnică, dovedind o inteligenţă pragmatică. Specific feminină.

Pentru că păpuşa Barbie, cu întreaga mitologie creată în jurul ei, este specific feminină. Şi nu oricum feminină, ci roz. Totul în jurul lui Barbie este roz: nu numai tipul acesteia de *look*, şi de personalitate, ci şi gusturile ei: îi place îngheţata roz, adoră căpşunile, inimioarele; buzele ei sînt roz, numele ei este scris, de cele mai multe ori, cu roz, pe coperţile cărţilor despre ea. E rozul cu care se îmbracă bebeluşii-fetiţă, ca să-i deosebeşti de băieţeii bleu. E rozul fazei preliminare Barbarei Cartland, care se afişa în taioare şi pălării de această culoare. Barbie e, cu siguranţă, o jucărie sexualizată, adresată fetiţelor ce, deja, vor să ajungă fete. Jean Baudrillard (în *La société de consommation*, Editions Denoël, 1970) vorbeşte de păpuşa sexuată ca adresîndu-li-se copiilor, pornind de la fantasmele adulţilor. Corpul, după Baudrillard, devine substitut moral şi ideologic al sufletului. Frumuseţea şi erotismul sînt calităţi fundamentale, imperative, dar nu atît ale sufletului, ori ale chipului, cît ale siluetei. Trupul este văzut ca semn al prestigiului. Păpuşa Barbie se potriveşte tiparului „trup perfect"; calităţile morale sînt accesorii adecvate acestui concept. Ea acţionează conform coordonatelor de bază cu care a fost înzestrată: un trup sexy şi calităţi asortate. Acestea îi permit să-i organizeze surorii ei mai mici, Shelly, un picnic chiar în casă, cînd e ploaie afară; să o ducă pe aceeaşi surioară, împreună cu prietenul ei, în Parcul de distracţii şi să-i facă toate voile; să aibă grijă de cîinii prietenei sale plecate în concediu, şi, în sfîrşit să joace rolul de Prinţesă. De fapt, e rolul ei în general: o Prinţesă adaptată timpurilor şi sexualizată. În povestea din revista Barbie (numărul 6), Prinţesei nu îi e suficient să îl cucerească pe Prinţ ci, împreună, ei salvează copiii dintr-o şcoală pe care a căzut un copac. Abia apoi Prinţul şi Prinţesa se pot căsători. Altfel, Barbie le învaţă pe fetiţe să păstreze aparenţele delicate şi feminine: puzzle-ul din revistă este o Barbie „relaxîndu-se în cada plină cu spună şi arome"; jocul de creativitate constă în ornarea bluzei lui Barbie cu „mărgeluţe, flori, clame şi chiar paiete"; exerciţiul de observaţie este găsirea ochelarilor de soare într-un decor hawaiian: „nisip fin şi alb, apă turcoaz, plante exotice şi parfumul minunat al florilor".

Barbie e o jucărie adultă cu disponibilităţi pentru copii. Ea le inculcă acestora o serie de principii pozitive, umbrite, însă, de un altul mai pregnant: cel al invitaţiei şi al transferului de valori din lumea adulţilor spre cea a copiilor.

Iaromira POPOVICI

Zile de „Kaput" şi fîs

Instinctiv, fără multe socoteli, am pornit-o uşurel: în plină belotă, m-am trezit vorbind: „Am pierdut la FNI 3 milioane!". S-a lăsat o tăcere grea şi cel mai bătrîn dintre noi – oameni care ne ştim de cîteva obsedante decenii – a articulat: „Hai pe dracu'!" Licitaţia încremenise, dar n-am avut puterea să-i joc mai departe şi m-am dat brusc jignit: „Cum aţi putut să mă credeţi? De un' să am eu 3 milioane disponibile...?" Amicul meu mă linişti: „Ce-i aşa de necrezut? Ce-s 3 milioane? Azi totul e posibil..." Ca ficţionar înveterat, momentul, totuşi, mi-a plăcut: sînt oameni apropiaţi care nu ştiu cît am în buzunar! Discreţia e sora vitregă a transparenţei – ar zice Shakespeare.

Peste cîteva zile, la redacţie, într-o discuţie făr' de dileme despre FNI, iar m-am lansat, făcînd „pe de 9": „Vorbiţi aşa fiindcă n-aţi pierdut, ca mine, 27 de milioane!" Colegul meu de bancă – o, nu de bancă populară, ci în sensul şcolar al cuvîntului – rămase cu gura căscată şi cu o tristeţe clară în albastrul ochilor săi, îmi integră falimentul în viziunea sa consecvent suprarealistă. Cel mai proaspăt redactor – o doamnă tînără cu studii temeinice în Occident – rămase cu cafetiera încremenită peste ceaşcă. Secretarul nostru de redacţie – un licenţiat în Litere care e deschis spre cele mai năzdrăvane aventuri intelectuale – mă fixă apăsător. Nici de data asta n-am fost în stare să întind jocul, să dezvolt scena – exact ce-i imputa Sainte Beuve lui Balzac, că nu ştie să dezvolte o situaţie. Să fie o scădere a tonusului meu imaginativ? Să nu mai am chef de joacă? Să nu mai am elan în a-mi minciuni semenii? Să fie efectul moralinei în creştere de 10 ani încoace? Sau oroarea – mult prea serioasă! – de a mă da important, de a mă grandomania? Cîte întrebări, tot atîtea scrupule! Ca să-mi exprim scuzele faţă de ei, i-am făcut de copii şi i-am asemuit, fără vreo vehemenţă critică, cu puştimea, fetiţe şi băieţi, la care, de ani şi ani, am un succes sistematic cu „pipa care vorbeşte": de cîte ori vreau să mă fac simpatic vreunui copil, nu-l iau cu basme şi aiureli, ci îl întreb dacă ştie că am o pipă care vorbeşte; i-o pun la ureche şi mormăi în muştiucul ei: „Eu sînt pipa care vorbeşte... Mă auzi?" Copilaşul dă, vrăjit, din cap, că da. Cei trei mă ascultară ca pe un prost acceptat. Nu mai aveam nici un haz. Asta m-a îndîrjit.

Vreo cîteva zile bune, m-am jucat – în cele mai diverse medii – de-a falitul FNI; i-am spus-o pe şleau unui şofer care-mi ceruse prea mult pentru o cursă între Piaţa Victoriei şi Cercul Militar: „Dom'le, gîndeşte-te că am pierdut 60 de milioane cu FNI-ul..." Omul lăsă, pe dată, 10.000 din preţ; m-am dezvăluit florăresei mele din Piaţa 1 Mai – Mihalache la tîrguiala pentru nişte frezii splendide: „Nu-ţi dau mai mult, că n-am... m-a nenorocit FNI-ul..." Baba, ştirbă, tatuată groaznic de timp – cum ar fi zis un poet interbelic şi postbelit din care numai Tita Chiper ştie pagini întregi pe dinafară – mă chestionă blînd: „Da' cît ai pierdut...? Hai zi!, că eşti clientul meu..." „120 de milioane!" Îmi dădu buchetul la juma de preţ. Reacţii asemănătoare au avut faţă de mine şi de durerea mea un electrician şi un instalator, iar în domeniul suprastructurii un anticar cu care eram în tratative dure, de vreo două luni, asupra unei cărţi franceze despre monologul interior; alaltăieri, trecînd pe la el, m-am prefăcut că nu mai doresc cartea, m-am concentrat tăcut în foiletarea unui studiu american despre denazificarea Germaniei după război, el veni lîngă mine şi mă întrebă de ce sînt indispus; am fost iar transparent şi, în consecinţă, am cumpărat „Monologul interior" la preţul stabilit de mine; mai mult: îmi propuse să-mi pună deoparte celălalt volum pentru ziua cînd ni se vor da banii înapoi. „Nu! – m-am dat mîndru şi potent – îl cumpăr imediat, mă pasionează denazificarea... Cît costă?" Atunci avu loc un eveniment al zilei: ştiind că nu-i şic ca un intelectual să fie milos pe faţă, chiar în comerţul cu cartea, omul mi se justifică pentru gestul său printr-un calcul rece: „Îmi daţi cît vreţi... De doi ani, nimeni nu se uită la cartea asta... Denazificarea nu mai interesează."

Nu ştiu ce mutră am avut în aceste zile de „Kaput!", dar cel mai greu şi totodată mai pasionant a fost să găsesc tonul potrivit pentru fraza cheie şi suma ei. Era ca şi cum mă încordam la o proză în care totul ţine de ton. Să fie al naibii, nu l-am greşit niciodată; din clipa cînd enunţam pierderea banilor, melodrama se instala firesc şi producea imediat sentimentul credibilităţii, garantînd transparenţa nenorocirii. Un vertij caragialian – care nu mă părăseşte în feericele clipe ale imbecilităţii umane – mă făcea să plutesc, gata să-i anunţ Nababului (cum îl numea el pe Beethoven) că în sfîrşit trăiesc clipa cînd avem şi noi faliţii noştri strict naţionali.

Ar mai trebui să adaug că în aceste 7-8 zile n-am auzit replica aceea cu care eu însumi l-aş fi trimis la plimbare pe oricine mi s-ar fi jeluit că a fost jefuit de ticăloşii lu' madam Vlas: „Da' cînd milioanele vi se umflau cu dobînzi demente, de ce n-aţi ieşit la guvern şi la CEC să le mulţumiţi din inimă, ca partidului?".

Radu COSAŞU

regula jocului

● Două expoziţii de fotografie care nu trebuie ratate cu nici un chip: la Sălile Kretzulescu ale Muzeului Naţional de Artă, *Buricul / The Navel / Omphalos*, semnat Gheorghe Rasovszky – pînă în 27 iulie; iar la Institutul Francez din Bucureşti, *Oraşe invizibile* de Bogdan Konopka – pînă în 30 iunie (în august/septembrie, la Timişoara).(**a.l.ş.**)

Din colecţia Humanitas pentru vacanţă
Athénée Palace de R.G. WALDECK
în colecţia Spectacolul istoriei

scrisoare din New Orleans

Trece-o pe cardul de benzină

Vară e şi-i uşor să te tîngui. Americanii se văicăresc din cauza preţurilor la benzină de parcă benzina ar fi trecută în Carta Drepturilor Omului. Aşa cum se plîng drogomanii de cartelurile drogurilor. Atîta timp cît vom conduce nişte căpcăuni pe benzină şi vom vota împotriva transportului în comun, mogulii ţiţeiului vor cere cît le poate da piaţa. Desigur, europenii plătesc doi dolari pe galon, dar cîte ceva din banii ăia se duce la transportul public. Şi la asistenţa medicală gratuită. În ţara asta nu putem trăi fără maşini pentru că megacompaniile petroliere ne-au furat autobuzele şi, cînd ni se face rău în maşină, dăm drumul la gaze şi gata. Pe de altă parte, putem oricînd merge la doctor şi să trecem cheltuiala pe cardul de benzină.

Cea mai tare chestie a Americii sînt cărţile de credit. Pe carduri, rata dobînzii este atît de mare că şi Iisus se răsuceşte în mormînt. În Evul Mediu, preşedinţii companiilor de cărţi de credit ar fi fost arşi pe rug, pentru cămătărie. Partea bună este că, spre deosebire de benzină, nu vezi, nu auzi şi nu simţi mîna hrăpăreaţă care-ţi scobeşte buzunarul. Poţi să aduni datorii peste datorii, pe care să le plăteşti în rate luna viitoare, pînă la ziua de apoi. Evident, s-ar prea putea ca progeniturile tale să te scoată din mormînt şi să te spînzure de-un pom cînd vor afla ce le-ai lăsat drept moştenire, dar cui ce-i pasă? Sîntem în America noului mileniu. *Carpe diem,* iar lumea – ducă-se pe pustii!

În ultimul număr din *The Realist* este un poem frumos al lui David Zlasoff. Se numeşte „Bani şi Cărţi de credit" şi zice aşa: „să spunem că îţi cumperi ceva cu cartea de credit / pentru că nu ai bani. / şi cheltuieşti 300 de dolari. / aşa că rămîi dator băncii cu 300 de dolari. / dar dacă stai să te gîndeşti, aceştia sînt 300 de dolari pe care nimeni nu i-a avut. / tu nu ai avut niciodată banii ăştia. / nici banca nu i-a avut. / ei nu există. / nimeni nu a avut banii ăştia. / apoi banca ia banii pe care nimeni nu i-a avut / şi îi numeşte „posesiune". / acuma sînt o posesiune, / banca îţi poate lua dobînda / pe banii pe care nimeni nu i-a avut.. / în clipa de faţă suma de bani pe care nimeni nu i-a avut / este enormă.". Şi poetul continuă, încheind: „mai toţi banii mei sînt bani pe care alţi oameni i-au avut./ încerc să cîştig mai mulţi bani din cei pe care oamenii nu îi au./ acolo sînt bani căcălău."

The Realist, apropo, este editat de marele satiric Paul Crassner şi nu mai poate fi cumpărat cu toţi banii pe care nu-i aveţi pentru că acest număr (114) este penultima sa apariţie. Dar chiar şi atunci cînd l-aţi fi putut cumpăra, puţini erau cei care o făceau pentru că era prea obscur şi prea ieftin. Cele mai multe minunăţii, precum revistele literare, arta underground, performanţele poeţilor tineri sînt, în ochii majorităţii, prea obscure şi prea ieftine. Acuma, a fi obscur nu este un impediment prea mare, căci setea de „conţinut" a mediilor este, în zilele noastre, atît de nesăţioasă, încît şi cei mai bine ascunşi pustnici vor fi daţi în vileag. Dar „ieftin" este o barieră de netrecut. Dacă ceva costă prea puţin pentru a fi trecut pe cartea de credit, cei mai mulţi oameni nici nu cumpără. În plus, cei mai mulţi dintre noi preferă să aibă o garanţie solidă că, oricare ar fi obiectul pe care îl cumpără, acesta va dispărea cu repeziciune, fără a lăsa nici o urmă în mintea sau în conştiinţa noastră. Aşa că mai bine ne dăm rotunzi pe valuri de benzină ca să ne trambalăm pînă la Pocreaca şi să dăm o fuguţă pînă la Cucuieţi, decît să plătim cu bani gheaţă ceva care ne poate provoca o durere-n suflet sau un gînd în minte. Dacă tot îţi sapi singur groapa şi apoi ţi-o şi treci pe cardul de benzină, zîmbeşte. Măcar atîta poţi să faci.

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
(traducere de Ioana AVĂDANI)
(Rubrică difuzată la *National Public Radio* şi publicată în *The Realist, Gambit Weekly, The Baltimore Sun* şi *Funny Tonus)*

din fanfare funerare

Boneta de partid

„Ziceţi-mi Lomdepapie", ar putea spune Lomdepapie dacă nu ar şti, cum ştie orice om de cultură cît de cît om de cultură, că aşa începe marele Herman Melville nemuritorul roman despre caşalotul *in-folio* pe nume Moby Dick. Aşa şi noi, mult ne dăm interesul să fim altfel, adică să trecem în mod firesc, şi din aproape în aproape, dinspre cărţi spre realitatea fără cărţi, adică de la livresc la absenţa acestuia. În realitatea de zi cu zi, Lomdepapie se plimbă pe stradă, trece prin dreptul unei case din vremea anului 1912 şi se gîndeşte el cam cum anume ar fi să fie povestea asta cu trecerea timpului; „o mai fi careva în viaţă de atunci", se întreabă Lomdepapie pe cînd tocmai trece pe lîngă hardughia aceasta mirosind a ciorbă de varză amestecată cu mirosul ăstora de la echipele de dezinsecţie care se arată la poarta imobilelor cu un fel de vermorel, adică un aparat din acesta pentru stropit via, cu mîner lateral ...

Mă opresc din poveste izbit de reproşul care-mi răsare înainte în chiar procesul creaţiei, mi se arată un amic de prin Institutul Politehnic care-mi zice cum că regretă că scriu tot soiul de năzbîtii care nu folosesc nimănui, în loc să mă recuplez la ceea ce am fost şi să devin mai mult decît atîta: adică Proclamaţia, mitinguri, ochii să-i ţin mereu sus spre steaua fericirii colective, inima bărbată să-mi fie şi intens militantă. Nu ştiu ce să-i spun, înainte de toate ar fi de arătat că limba a început să mi se întărească, un gust fără gust mi se preumblă dinspre bolta palatină spre omuşor şi invers, mai apoi urmează lignificarea, mestec lemn, apoi placaj, pe urmă iarăşi grav mă uit la steaua fericirii colective şi dă-i cu pedesereul, şi cu cedereul, şi cu teteleul, şi cu pepeleul, grav trebuie să fiu, în tranşee să mă menţin, cu un bocanc ac şi cu altul pac îmi fierb degetele picioarelor, nu mă plictisesc nicidecum, bonetă am, chipiu am, pantalonii şi ei au pe margine o dunguliţă, la luptă mă prezint, în tranşee cu pieptul am stat printre şrapnele pereme, printre obuze de 30 mm fesene, din ambuscade pedesere am strigat către naţiune din Piaţa Unirii alături de Societatea Timişoara cînd cu luptele de la Stoeneşti; între timp moş Camenco Petrovici mult se agită (şi dumnealui) anticomunist şi, ca urmare, strînge bunuri personale anticomuniste în valoare de un miliard şi mai bine. Eu stau îmbrăcat regulamentar şi mă uit cu interes cum trece moş Camenco în cămeşuţă albă, la Jeep se urcă şi eu la el mă uit şi, din Proclamaţie, punctul opt (otto, eight, huit) mi se arată şi îmi face cu ochiul şmechereşte. „Măi, măi", îmi zic, şi pe vîrfuri trec pe lîngă investitorii FNI care direct în ureche îmi strigă anumite chiuituri cu hoţi şi alte daravere; „securitatea face şi desface în ţărişoara noastră", îmi spun şi mă păleşte o reverie: oare ce fel de bunuri personale o fi avînd dom' Camenco, ce bibelouri şi ce alte felurite bunuri personale o fi achiziţionat în cămeşuţa dumisale atît de albă? Pe cînd mă năpădesc reveriile, iacătă, colegul de ideal şi lupte de tranşee cum mă priveşte nedumerit, în ochii lui îmi pare că văd mijind întrebarea fundamentală, aia de care mă tem eu ce-l mai tare: „ai trădat sau nu, cu cine eşti, cu ăia sau cu noi", pare că mă întreabă, şi pe cînd el tace şi mă priveşte nedumerit, pe dată îmi răsare pe dinaintea ochilor Hrebenciuc la cămeşuţă albă, pe urmă degrabă mi se arată dom' Costea, şi el în cămeşuţă albă, trec vagoanele cisternă de la Jimbolia la Pancevo şi mie mult îmi sună în urechi cum strigă acarii, şi impiegaţii, şi ăia cu steguleţe galbene, cum execută manevrele, trosnesc vagoanele cisternă, pocnesc roţile pe la macazuri. Sfios îmi privesc nădragii cu dunguliţă, bocancii, boneta de partid, şi pe cînd stau aşa sfios şi încurcat iată că vine beţivanul ăla mahmur, tocmai s-a despărţit el de gaşca lui Farfuridi şi Brânzovenescu, şi-mi suflă în nări un damf de vodcă Rasputin, aşa că abia pot auzi cum îmi dă asigurări că, orice ar fi, totuşi coana Joiţica e damă bună, aşa-mi zice şi eu dau din cap cum că asta aşa-i, e adevărat, şi pe cînd spun treaba asta tocmai îmi ridic puţin chipiul mai spre creştetul capului ca să-mi şterg fruntea de tribun năpădită de sudoarea omenească.

Daniel VIGHI

La nord prin est-est

Majoritatea premiilor ultimei ediţii a Festivalului de la Cannes au plecat în Orient, în timp ce trei dintre cele mai importante au luat calea Scandinaviei. Cannes-ul 2000 a privit galben lumina venind de la Miazănoapte.

Dancer in the Dark al danezului Lars Von Trier, cu islandeza Björk în rolul principal (cea mai bună interpretare feminină), a fost incontestabil filmul-bombă al ediţiei 53. Deşi Von Trier e un „abonat" al Cannes-ului – toate filmele sale au fost prezentate aici şi multe au luat premii, cel mai important: Marele Premiu al juriului pentru *Breaking the Waves,* 1996 –, *Dancer in the Dark* nu a avut practic contracandidaţi la Palme d'Or. Tragedie muzicală folosind toate resursele melodramei, filmul duce la ultimele consecinţe gustul pentru extravaganţă provocatoare al lui Von Trier, făcînd din Selma (personajul interpretat de Björk) o Ioana d'Arc a lumpenului

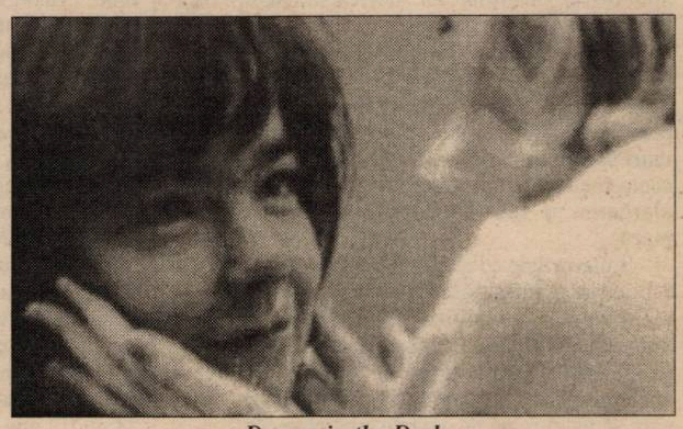

Dancer in the Dark

emigrant, care se luptă cu SUA pentru a-şi salva fiul şi moare atîrnată de ştreang. E o viziune în care naivităţile inerente se topesc în geniu vizual, iar clişeele cele mai călcate (viaţa mizeră, crima, procesul etc.) devin de nerecunoscut în urma efortului conjugat al muzicii islandezei şi al celor o sută de „ochi" video ai danezului. Un film care dinamitează Cinematograful din interior şi-i dă un nou suflu.

Cîntecele de la etajul doi al suedezului Roy Andersson merge pe o direcţie diferită (nihilistă, anti-religioasă *à la* Buñuel), dar ajunge finalmente într-un teritoriu apropiat. Este un cinema hrănit la şcoala publicităţii, pe care o transcende cu doxă cinefilică şi dementă ideologică. *Apocalipsa după Andersson* este rece, frigidă, în timp ce *Patimile după Von Trier* sînt incandescent-frenetice. Acelaşi imaginar de ruptură.

Songs from the Second Floor

Diavolii în prag al chinezului Jiang Wen a fost cel mai bun semn că cinematograful acestei ţări poate scăpa de academismul oficial cu care ne obişnuise. Un episod de la finele ultimului război („coabitarea" sino-japoneză) povestit cu vervă tragicomică şi un simţ al ritmului entuziasmant. Detaliu semnificativ: filmul a fost interzis în R.P. Chineză!

In the Mood for Love al hongkonghezului Wong Kar-wai a fost filmul cel mai frumos al festivalului. Nu doar prin calităţile sale plastice (WKw, maestrul imaginii-viteză, se întoarce aici la voluptăţile lentorii, deja savurate în *Days of Being Wild*), ci şi prin farmecul poveştii sale desuete: un El şi o Ea, vecini în Hong Kong-ul anilor '60, ezită să se iubească, deşi sînt îndrăgostiţi... O *Prinţesă de Clèves* cu ochii bridaţi, toată numai sugestie şi languroasă amînare, în care splendoarea cvasi-tactilă a cadrelor este singura apropiere fizică ce ni se dă de văzut.

Şi una, şi două al taivanezului Edward Yang, în fine, solidă, şi totodată sofisticată, saga familială, este genul de peliculă care confirmă valoarea unui cineast, indiferent de context.

Sînt cinci din cele 22 de filme incluse în competiţia oficială a Festivalului de la Cannes. Cu o excepţie *(Tabla* iraniencei Samira Makhmalbaf, unica recompensă de rutină dintr-un palmares echilibrat; cu calităţi certe, dar incapabile să susţină onoarea unui premiu, chiar şi *ex aequo,* este dovada definitivă că Iranul nu putea lipsi de la ceremonia finală de la Cannes...), titlurile de mai sus eclipsează „restul distribuţiei". Dacă un festival mai trăieşte la o lună, un an sau mai mult de cînd s-a-ncheiat, el o face nu doar prin amintirea filmelor văzute, ci şi prin *datoria de a le uita* pe toate celelalte: e păcat, dar nu se poate altfel.

Alex. Leo ŞERBAN

Deplasare sponsorizată de firma PricewaterhouseCoopers

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

sindromuri

Sindromul matematic

Să ne imaginăm pentru un moment că într-o ţară recent scăpată de sub jugul unei dictaturi istovitoare se poate răspîndi ideea delirantă că la sfîrşitul celor patru ani de liceu fiecare elev trebuie să fie capabil să alerge suta de metri în zece secunde şi că rezultatele obţinute la proba de viteză trebuie neapărat să figureze printre cele utilizate pentru selecţia în învăţămîntul superior.

Ne putem în continuare imagina consecinţele acceptării de către profesori, elevi şi părinţi a acestei absurdităţi.

Părinţii cu posibilităţi materiale mai întîi, iar apoi restul părinţilor vor încerca să asigure copiilor şanse suplimentare de succes în viaţă prin pregătire suplimentară, plătită, pentru alergarea pe suta de metri. Cu timpul, între părinţi va apărea o situaţie de competiţie şi de afirmare a poziţiei sociale prin cheltuirea unor sume cît mai mari pentru meditaţii. Unii părinţi vor merge pînă acolo încît vor începe să mediteze copiii pentru alergarea pe suta de metri încă din şcoala primară.

Profesorii de educaţie fizică şi sport vor căpăta o poziţie privilegiată, pe care vor căuta să o menţină şi să o justifice, pretinzînd că alergarea are multiple virtuţi, inclusiv pe aceea că „te învaţă să gîndeşti“ şi „te pregăteşte pentru viaţă“. Ei se vor organiza şi vor produce grupuri de presiune care să asigure pe de o parte creşterea continuă a ponderii disciplinei în planurile de învăţămînt, iar pe de altă parte creşterea dificultăţii solicitărilor la care sînt expuşi elevii. Vor încuraja participarea elevilor la fel de fel de „olimpiade“ la care să obţină premii, pe care le vor considera mult mai semnificative pentru „calitatea învăţămîntului“ decît cîştigarea premiilor Nobel.

Restul cadrelor didactice se vor considera discriminate şi vor acţiona de asemenea pentru a face inaccesibile majorităţii şcolarilor obiectivele şi conţinuturilor disciplinelor pe care le predau. Ei vor argumenta la unison importanţa învăţămîntului paralel şi vor participa la edificarea unei culturi a meditaţiilor, descriind chiar un „complex al elevului fără meditator“. Acesta, ne vor încredinţa cadrele didactice, se va simţi „deosebit“ sau „discriminat“ faţă de colegii săi care beneficiază de meditaţii. Se va întreba cu ce a greşit, de ce părinţii săi nu fac pentru el eforturile şi sacrificiile pe care le fac ceilalţi părinţi. Titularul unui asemenea complex va fi depresiv, ineficient şi dezavantajat în competiţia pentru accesul în ciclul superior de învăţămînt.

Ministerul care răspunde de destinele educaţiei naţionale se va lăsa şi el derutat de presiunea grupurilor de interese şi nu va întreprinde nimic pentru curmarea inegalităţii sociale şi chiar discriminării promovate de fenomenul învăţămîntului paralel. El va da de înţeles că face cadrelor didactice favoarea de a se preface (în beneficiul „calităţii învăţămîntului“) că nu observă cum aceştia îţi rotunjesc veniturile insuficiente prin veniturile nedeclarate provenite din meditaţii. În fine, funcţionarii ministeriali se vor implica activ şi cu bune foloase în producerea de ghiduri, culegeri de exerciţii şi alte materiale trebuitoare industriei respective.

Elevii şi părinţii vor fi la rîndul lor fascinaţi de acceptarea unanimă a inepţiei, drept pentru care, în cazul în care vor ieşi în stradă, nu o vor face pentru modificarea baremelor absurde pentru alergarea pe suta de metri, ci pentru modificarea numărului de discipline în cadrul examenului de bacalaureat.

În tot acest timp, obsesia pentru sprint va pune în umbră *acele domenii de conţinut şi activităţi care formează caractere* şi care, de exemplu, determină un grup de cetăţeni ai unui orăşel dintr-o ţară occidentală, aflaţi în concediul de odihnă din timpul verii, să se asocieze şi să vină în România pentru a renova un cămin de copii.

Abandonînd parabola şi revenind la realitate, putem constata cum, împinsă pînă la limitele în care *întreaga grupă de vîrstă* este torturată pentru a se obţine performanţe accesibile *pentru doar cîteva procente,* matematica se transformă dintr-un exerciţiu mental complex şi uneori generator de aplicaţii practice, într-o formă de dezordine mentală social acceptată, la rîndul ei generatoare de dezordine socială.

Petru LISIEVICI

TOŢI SÎNTEM TAŢI

„Jumări de ou“

Cînd devii prima oară tată eşti buimac. Deşi ai avut nouă luni la dispoziţie să te gîndeşti, nu pricepi totuşi cum se face că, aşa dintr-o dată, a apărut un suflet nou, foarte apropiat. Eşti întrebat dacă nu simţi o responsabilitate în plus. (Aiurea!). Femeile îţi dau tot felul de sfaturi. Prietenii îţi cer să le dai de băut. Unii te întreabă de ce nu eşti deja beat. Depăşeşti o mulţime de mărunţişuri care-ţi cad în sarcină. Şi te simţi vinovat că pe tine nu te-a durut nimic în timpul naşterii. Ţi-e milă de soţie. Vezi copilul cu emoţie şi curiozitate. E în braţele unei asistente pe care n-o cunoşti. De fapt nici pe el nu-l cunoşti. E o fiinţa curioasă, cum n-ai mai văzut niciodată. Şi cică ai fi tatăl lui. Ce înseamnă asta? Te hotărăşti să dai de băut. Bei şi tu. Speri că aşa vei înţelege mai bine. Prietenii te felicită cu mult zgomot. Eşti reţinut (prima atitudine diferită). Dar încă nu te simţi tată. Ar trebui să-ţi fie ruşine? Tu petreci ca-n timpul burlăciei în vreme ce nevasta şi copilul (**nevasta şi copilul!?**) stau într-un spital îngrozitor. Fiindcă ai aflat deja ce înseamnă o maternitate. Nu-i o instituţie diafană şi ocrotitoare, aşa cum poate îţi imaginai odată. E o măcelărie în care se produc miracole. Oamenii compensează metafizica naşterii cu multă fizică: trageri, împingeri, tăieri, cărucioare, stative, cleşti, ace şi furtune. Brutalitate profesională. Copii cu etichete. Nume scrise cu pixul direct pe boneta de pe capul micuţilor. Industrie. Există şi rebuturi... rateuri. Aproape în fiecare zi moare cîte un prunc. Mamele aud de pe culoare plînsete sfîşietoare. Morţi naturale sau neglijenţe? Cine poate şti? Totul e învăluit de un mecanism perfect de tăceri complicate. Simţi că în spatele fiecărui halat alb e ceva cît se poate de negru. Două feţe diametral opuse. Adică, una e să-ţi ofere copilul viu şi sănătos şi alta să nu ţi-l mai dea deloc. Ai intuit deja toate astea. Noroc că al tău e sănătos. Şi bei mai departe. Prietenii tăi, fără copii, nu ştiu la ce te gîndeşti. Cred probabil că la marea idee de a fi tată, de a avea un urmaş. Chiar de-ai vrea, nu ai timp de asemenea cugetări. Urmează o adevărată şcoală. Cum să-l schimbi. Cum să-i pregăteşti un biberon. Ce fel de biberon. Ce fel de tetină. Cum şi cînd să il dai. Ce fel de suzetă. Ce fel de pampers. Ce fel de ceai. Cînd trebuie să bea ceai. Cum trebuie să arate caca. Cum să-i strîngi buricul. Cum să-i faci baie. Cum să-i pui termometrul. Cum să-i pui picături în nas. Ce să faci dacă are colici (nimic). Cum să-l culci. Cum să-l îmbraci. De ce să-l fereşti. Cînd să-l plimbi. Ce înseamnă un căruţ bun. Ce înseamnă o jucărie bună (e aceea care se poate băga în gură şi care are suprafeţe bune de pipăit, care dezvoltă cică simţul tactil). Le înveţi pe toate, nu sînt chiar aşa de grele. Le vei exersa apoi de milioane de ori. Vei mai exersa şi „protocolul“ iniţial cu prietenii. Rude peste rude îţi vor călca pragul. Vei constata că e bine să ai tot timpul în casă şampanie şi pişcoturi. Şi ceva energie suplimentară să faci faţă. În orice caz, nimic nu mai e ca înainte. Nici măcar somnul. Nu mai poţi citi decît cel mult lucruri simple şi scurte. Nu mai poţi pleca în week-end. Nu te mai poţi întîlni cu prietenii. Nu mai poţi cheltui banii aiurea. Tu care erai liber ca pasărea cerului. Dar lucrurile astea nu mai au importanţă. Te bucuri cînd găseşti dimineaţa în pampers-ul copilaşului un caca „jumări de ou“, cum scrie la carte. Iar zîmbetul fără dinţişori te face praf.

Andrei MANOLESCU

© V. Dorolţi

Legi paterne

Concediul paternal poate fi o perioadă din viaţa unui bărbat, plină de clipe dintre cele mai nepreţuite, despre care se vorbeşte mai tîrziu cu duioşie şi cu pretenţia de a susţine că ele au pregătit viitorul. Cum se ajunge la astfel de clipe ne spunea legea 120 pe '97. Acolo, cu discreţia unui articol din 9, se spunea că „de prevederile prezentei legi poate beneficia oricare dintre părinţi“, legea respectivă fixînd în rigori, ca pe o insectă în bolduri, *concediul plătit pentru îngrijirea copiilor în vîrstă de pînă la 2 ani.*

În ultima zi a anului 1999, Parlamentul României aduce prinos subversivităţii şi votează Legea 210, cu privire la *concediul paternal.* Prin aceasta, orice tătic asigurat în cadrul sistemului asigurărilor sociale de stat are dreptul explicit la un concediu plătit de 5 zile lucrătoare. Se acordă (în mod firesc) în primele 8 săptămîni de la naşterea copilului. Concediul paternal se majorează cu 10 zile dacă tatăl a absolvit cursul de – atenţie la litera şi spiritul legii – *puericultură.* În cazul decesului mamei în timpul naşterii sau în perioada concediului de lăuzie, tatăl copilului beneficiază de restul concediului şi îndemnizaţia cuvenită mamei.

Organizaţiile feministe aşteaptă probabil legea cu privire la alăptarea copiilor de către taţi. Pentru că unde-i lege nu-i tocmeală.

Cătălin MANOLE

Suferinţele tînărului tată

Citeam deunăzi într-un cotidian că cercetătorii americani (ah, eternii cercetători americani – anonimi, eficienţi şi tocmai de aceea atît de iubiţi de presa noastră!) au stabilit că, în timpul graviditătii consoartei, bărbatul însuşi are simptome ale sarcinii: „producţia“ de testosteron scade cu 30%, se îngraşă, oboseşte mai repede, devine mai afectuos, mai *finuţ* etc. Nu ştiu dacă „cercetătorii americani“ sînt sau nu o invenţie a tabloidelor noastre, un fel de formulă standardizată care ascunde excesul de imaginaţie a jurnaliştilor dîmboviţeni, dar pot să certific, cu propria-mi experienţă, că cel puţin ştirea de mai sus este cît se poate de adevărată. E drept, n-am stat să-mi măsor testosteronul, dar kilogramele în plus erau vizibile de la o poştă (şi încă, din păcate, mai sînt). Şi nu numai atît. După ce s-a născut copilul, sînii au început să mi se întărească şi simţeam o nevoie irepresibilă să alăptez. Din păcate, nu am avut niciodată lapte – şi aceasta a fost principala cauză a unei stări de profundă melancolie, înrudită foarte mult cu depresia post-natală. Desigur, încercam din răsputeri să compensez acest neajuns anatomic şi să particip şi eu la creşterea şi îngrijirea sugarului. Îi făceam în fiecare seară băiţa, îi schimbam pampersul, stăteam ore întregi şi agitam zdrăngănele în jurul lui sau pocneam din degete ca la dansuri populare. Sau imitam piuitul puilor de găină. Copilul se uita cu interes la mine, mai tîrziu a început chiar să-mi zîmbească, dar niciodată n-am reuşit să stabilesc cu el relaţia aceea specială pe care o avea cu mama lui, în timp ce sugea. În paranteză fie spus, mama lui mai avea şi proasta inspiraţie să-mi sucească cuţitul în rană, vorbindu-mi despre ce mare plăcere şi ce senzaţie inedită reprezenta alăptatul. Cum era de aşteptat, în scurt timp copilul a început să se obişnuiască cu reprezentaţia mea scenică, iar pocnetele din degete, strîmbăturile şi fluierăturile mele au ajuns să-l plictisească. Momentul de criză a fost, însă, repede depăşit, deoarece au părut colicile şi am putut să devin iarăşi util. Îl plimbam ore întregi pe diagonala camerei, dus-întors, şi acest tratament, se pare, era singurul care-l făcea să plîngă mai puţin. Slavă Domnului că nu s-au inventat pastile cu adevărat eficiente împotriva colicilor şi astfel pot să fie şi taţii buni la ceva! Şi chestia cu plimbatul nu era singura. Citisem într-o carte că în asemenea cazuri copilul e bine să fie pus cu burtica pe corpul unuia dintre părinţi. Cum cea mai nimerită parte a corpului pentru o asemenea operaţiune era propria-mi burtă, copilul îşi găsea cu adevărat alinarea întins pe deluşorul mare, moale şi cald care-mi aparţinea. Burta mea era mai confortabilă şi mai performantă decît orice pernă electrică (o altă recomandare, pentru asemenea situaţii, în cărţile de specialitate). Astfel, mi-am găsit liniştea. Nu aveam sîni utilizabili, dar aveam burtă şi asta mă vindeca de orice angoasă. Eram un fel de ursuleţ de pluş pe care copilul dormea în pace; unul ceva mai complex, cu mai multe funcţiuni. Nu-mi mai încăpeam în piele de mîndrie. E ceva să fii un ursuleţ de pluş ultraperformant! Din păcate, nici starea aceasta idilică n-a durat prea mult, fiindcă, odată cu dispariţia colicilor, burta mea şi-a pierdut utilitatea. Şi, de altfel, copilul a primit şi un ursuleţ de pluş adevărat, căruia i s-a pus numele Grizzly pentru că era gri, şi de care s-a ataşat din prima clipă. Astăzi, poate dormi liniştit sau poate pleca departe de mine fără nici o problemă. În schimb, de Grizzly nu se poate despărţi nici în ruptul capului.

Cezar PAUL-BĂDESCU

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

cunosc...

Cîrciuma 6: *Snack bar Lunei,* de pe strada Semilunii, colţ cu Latină

Aveţi doi pitici beţi desenaţi pe frontispiciu...

Da, avem, ne-am gîndit că sîntem noi, Mihai şi George, noi avem bărbuţe şi între timp a mai venit şi Vlăduţ.

Vlăduţ?

Da, Vlăduţ, e vecin cu noi şi el nu are barbă, dar are cîine. N-avem bani să schimbăm firma, dar cînd o s-o schimbăm, o să-i punem cîinele ca barbă, ca să fie tot pitic. Noi am zis ca la snack-ul nostru să vină prietenii de pe străzile de aici, au venit şi alţii, dar n-am reuşit să avem un cîştig foarte mare. Tot noi am băut mai mult.

Şi e plăcut?

E, nu depinzi de nimeni şi, vedeţi, consumăm pe datorie, tot e ceva. Cît bem, bem şi aşteptăm să se adune bani, să-i împărţim şi să plătim datoriile. De asta, vedeţi, noi avem numai produse preferate. Adică: rom uşor de deschidere, un Cabernet de Vaslui, vărsat, venit la butoi, şi un whisky de duminică. Acum, cu vara, avem bere de Campionat de fotbal. Stăm la *Lunei* şi ne uităm la meciuri. Ambianţa e deosebită, că noi ştim fotbal. Mihai a fost fotbalist la pitici, eu am activat la baza „Voinicelul" de pe Titan.

Eugen ISTODOR

roluri

Interlocutorul metafizic

Mă dau în vînt după întîmpinările, interpelările, apostrofările şi polemicile pe care spectatorii temperamentoşi le angajează cu personajele de pe ecranul televizorului, fie ei miniştri, deputaţi, lideri sindicali sau eroi de telenovele, de parcă indivizii s-ar afla în faţa lor, i-ar auzi şi le-ar putea răspunde. Nu ştiu dacă această pornire donquijotescă, această luptă cu siluetele, cu inconsistentul, cu metafizicul de pe ecran coincide cu inventarea televiziunii sau cu inventarea dictaturii comuniste – la noi, cele două ieşiri din normal au fost oarecum contemporane –, dar mă tem că ea reprezintă, cu unele excepţii, singurul reflex al atitudinii critice faţă de regimul totalitar. Stăteai la televizor, ascultai discursurile fantasmagorice, megalomaniace ale *conducătorului iubit*, îl înjurai direct, îi strigai – dar nu tare, ca să nu te audă vecinii – „mincinosule", „boule", „tîmpitule" şi alte dulceţuri. Şi cam atît. Reflexul s-a păstrat, chiar dacă vechile personaje de pe ecran au dispărut şi în locul lor au apărut altele. Mai serile trecute, cînd, invitat la „Chestiunea zilei" de către Florin Călinescu, domnul (!?!) Paul Niculescu-Mizil încerca să ne convingă că el „a luat atitudine", că „a criticat" deciziile lui Ceauşescu, gesturi în urma cărora a fost de fiecare dată... promovat „în sus", nu mă îndoiesc că mulţi dintre cei rămaşi cu ticul apostrofării catodice i-au strigat cel puţin aşa: „Las-o jos, că măcăne!".

Dar să fim drepţi: nu cred că numai Ceauşescu şi colaboratorii lui apropiaţi beneficiau de interpelările surde (nu şi mute!) ale telespectatorilor. Acum se bucură de egală simpatie demnitari, ziarişti, crainici. O categorie specială o constituie fotbaliştii, cărora li se adresează (azi, ca şi ieri) îndrumări, critici şi înjurături, nu numai de pe banca tehnicienilor, nu numai din tribune, dar şi din apartamentele cu televizor. De cîte ori nu ne-a fost dat să auzim, în diferite grupuri familiale şi amicale care priveau cu oarece patimă meciurile de fotbal, voci întărîtate strigînd: „Pasează, dobitocule!", „Mai repede, mocăitule!", „Nu vezi că ai intrat în ofsaid, prostule?" şi cîte alte expresii duioase?! De cînd cu campionatul european de fotbal, arbitrii sînt întîmpinaţi şi ei cu apostrofări, fie de dincoace de ecran, fie din tribune, de către înşişi crainicii comentatori: „Ce faci, domnule Nielsen? Nu vezi că-i fault în careu?" (Fireşte, numai în careul nemţesc.) Apostrofările de dincoace de ecran nu prea sînt reproductibile, aşa că prefer să-mi imaginez desprinzîndu-se din corpul fizic al crainicului sportiv un dublu metafizic (ca în desenele animate) care încearcă să-l privească pe arbitru în albul ochilor lovindu-şi mustrător cu două degete obrazul...

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

DIMENSIUNILE PERSONALITĂŢII LUI NEA VASILE, UNA ŞI ACEEAŞI PERSOANĂ *(SIC)* CARE SE MULŢUMEŞTE CU 15 SECUNDE PE STRUNG

● Uneori, precum iepurele, poezia sare de unde nici nu te-aştepţi. De pildă, dintr-un volum în aparenţă arid şi adresîndu-se doar specialiştilor cum este „Manual de psihodiagnostic / Testul Rorschach" (Editura Trei, 2000). Pentru cine, eventual, nu ştie, testul Rorschach este „o metodă proiectivă de investigare a dimensiunilor personalităţii, prin interpretarea imaginilor fortuite prezentate în 10 planşe diferite". Iată ce au văzut cîţiva dintre subiecţi în respectivele planşe: „nebunia unui om de stat care nu face bomba", „aici sînteţi dvs. şi căpitanul Moser", „un schelet sub un văl uşor", „doi lei complet înfometaţi", „un omuleţ care este atras de roşu şi face un pas", „o femeie aplecată cu grijă", „perdele din prima perioadă a lui august", „ar fi oameni, dacă fundul n-ar fi detaşat de ei", „o regină care priveşte de departe ce face soţul ei în război", „două figuri fără cap care hoinăresc", „mai mult gazon de mişcat", „un teatru nou, cum se poate ridica liber în aer", „un dans în jurul draperiilor", „urşi de vite impecabile, cum se întîlnesc în marile lacuri oceanice", „un hangiu de fazani", „doi porci, adică ceea ce am fost şi eu", „un braţ întins ieşind din haos". (**D. S.**)

● În dimineaţa de după înfrîngerea României în meciul cu Portugalia, acest dialog în curtea de alături: „Să bage gol în ultimul minut... Asta sigur a fost aranjament! – Ei, nu cred, nea Vasile, la nivel aşa înalt...!?" Românul acceptă fatalitatea în toate, mai puţin în fotbal. (**a. l. ş.**)

● „Teo şi Mircea, în persoană, au anunţat chiar ieri că emisiunea lor va ajunge la capăt la 30 iunie." – ne spune *Libertatea*. Înţelegem că e vorba de una şi aceeaşi persoană, dar nu ne explicăm acordul verbului la plural. (**C. P.-B.**)

● Aflăm din *Adevărul* că „Sergiu Nicolaescu vrea să îl dirijeze *(sic)* pe Robert de *(sic)* Niro". Unde? În *Şi atunci a plouat mai tare,* noul său film, „o poveste dramatică care *(sic!)* seamănă cu *Moartea lui Ipu*. (...) Pentru ca filmul să aibă bătaie lungă, Sergiu Nicolaescu se gîndeşte ca, alături de Robert de Niro (corect: De Niro), distribuţia să cuprindă şi alte nume sonore." (Ne amintim că, pentru *Triunghiul morţii,* regizorul-parlamentar lansase numele lui Catherine Deneuve...) Din două, una: ori numitul „de Niro" este un necunoscut, şi atunci S.N. are toate motivele să caute „alte nume sonore" ca să dea greutate filmului, ori este cel pe care-l ştim, şi atunci va juca în viitorul film al lui S.N. aşa cum a jucat Catherine de Neuve *(sic)* în cel precedent... (**a. l. ş.**)

● „E prima oară cînd mă mulţumesc cu 15 secunde" spune, chipurile, o tînără care ne priveşte în ochi dintr-o reclamă a Cosmorom-ului. Aluzia sexuală este forma predilectă de subtilitate a copywriter-ului român – şi, se pare, mult prea ocupat cum e, unul din puţinele lucruri care-l fac fericit. (**C. P.-B.**)

● În *Evenimentul zilei* de sîmbătă, 17 iunie, un titlu pe pagina a doua: „Pe birou sau sub birou, sexul la serviciu complică viaţa". Bun, asta e valabil pentru cine are muncă de birou. Nu ni se spune însă ce se întîmplă pe strung, pe macara sau la munca cîmpului. (**M. V.**)

VOI ÎNCERCA SĂ *(SIC)* INSTAUREZ FARMECUL VREMURILOR FĂRĂ PRECEDENT, VINERI

● Întrebat despre simplificarea sistemului de taxe şi impozite, noul primar, votat de toată „lumea bună", a răspuns la *Chestiunea zilei* din seara victoriei paradoxal, cum se doreşte: „Voi încerca să instaurez un sistem prin care cetăţeanului să i se ia banii de acasă". Îi atragem atenţia dlui Băsescu că acest sistem e deja instaurat în România. (**S. S.**)

© S. Sacagiu

● Mai sînt cotloane, prin Bucureşti, unde încă pluteşte, discret, farmecul vremurilor rafinate de altădată. Într-o curte din zona Piaţa Amzei, scrie cu pixul (parafrazez): „Avem smoking-uri. De 2 feluri. 1.400.000 lei bucata." (**I. P.**)

● Ultima vorbă care trece prin Capitală, cu un succes crescînd: „Cine nu are precedent să-şi cumpere!". (**R. C.**)

● O dată pe lună sesiunea plenară a Parlamentului european (sediul permanent la Bruxelles) se ţine la Strasbourg. Capitala alsaciană nu le place parlamentarilor din diferite motive: unul dintre cele avuabile este absenţa legăturilor aeriene şi feroviare directe cu capitalele europene. Pe 14 iunie, resentimentul s-a materializat într-o decizie adoptată cu majoritate de voturi: începînd din ianuarie 2001, vinerea nu mai este o zi de lucru pentru parlamentari. „După vineri, va fi suprimată ziua de joi, apoi miercuri şi aşa toată săptămîna", afirmă bucuros un deputat olandez. Iată un domeniu în care parlamentarii români se vor alinia fără nici un efort la standardele europene. (**M. B.**)

FOSTUL CITITOR SE *(SIC)* REIA

● „Spovedania unui învins" se numeşte declaraţia – în intenţie amabilă – publicată de către dl Sorin Oprescu după turul de scrutin din 18 iunie. Ziarul *Naţional* (ediţia din 20 iunie) întregeşte oferta, ilustrînd *spovedania* cu o fotografie în care fostul candidat îşi trage şliţul cu un gest de învingător. (**A. C.**)

● Din scrisoarea unui cititor, publicată în *Adevărul* nr. 3118, aflăm ce subiect au primit anul acesta elevii de clasa a VIII-a la Concursul de limba şi literatura română, faza naţională: „ei au primit un text dintr-un ziar, despre o adolescentă care tîlhăreşte o vînzătoare dintr-un magazin punîndu-i cuţitul la «beregată» spre a face rost de bani pentru droguri. Pe această temă li s-a cerut elevilor – în vîrstă de 14 ani – să realizeze o compunere la persoana I, ca şi cum ar fi o «prietenă» a făptaşei." Poate că, în limbajul vremii noastre, prietena i-ar fi spus, admirativ, „marfă!" Sau – cine ştie? – ar fi dezaprobat-o zicîndu-i: „nu-i frumos". Ori ar fi comentat nostalgic gestul cu ştiutul vers „unde eşti, copilărie..." Fiindcă respectivul concurs de limba şi literatură română se numea „Mihai Eminescu". (**T. C.**)

● Vorbe care zboară, dar se aud: în 17 iunie, la Tele 7 abc, într-o emisiune de prînz, un domn de la Ministerul Justiţiei pomenea despre *„fostul* (s.n.) om de cultură Petre Ţuţea şi *foştii* (s.n.) filozofi Constantin Noica şi Constantin Pillat", pe care autorităţile post-decembriste i-au reabilitat, anulînd sentinţele nedrepte primite de aceştia în timpul comunismului. Urmează, probabil, încă o reabilitare, prin care să se anuleze şi cuvîntul „foşti" pus lîngă numele lor. Aşteptăm cu încredere: poate o da Dumnezeu. (**T. C.**)

● Se reia *Seinfeld*. Atît. (**C. G.**)

Péter BÁNYAI
jurnalist

Distanţa dintre întrebări şi răspunsuri

Se discută mult despre manipularea opiniei publice cu ajutorul sondajelor, atît de către politicieni, cît şi de analiştii politici. Este perfect adevărat, manipularea sistematică cu ajutorul sondajelor există pe scară largă. Aş face însă „o mică nuanţare" – autorii manipulării nu sînt, în 95 % dintre cazuri, cei care efectuează sondajele, ci cei care, din necunoştinţă sau cu intenţie, le „interpretează". Există şi sondaje greşit efectuate, altele conştient falsificate, dar rare, şi de obicei aparţin unor instituţii obscure.

Pasivitatea şi inerţia electoratului

Înainte de a vorbi concret despre interpretările tendenţioase, aş aminti cîteva caracteristici ale electoratului sistematic ignorate. Ignorate de către cei care, cu mirare sinceră, se tot întreabă: „Cum e posibil să-i simpatizeze pe cei despre care s-a aflat recent că... ?". O caracteristică este pasivitatea electoratului. Pentru cine a urmărit de-a lungul anilor curbele de variaţie a popularităţii principalelor partide şi a principalilor politicieni, este evident că societatea reacţionează lent sau deloc la aşa-zisele scandaluri gen „firul roşu", „Iliescu-KGB" şi chiar „afacerea Costea". Există un alt tip de eveniment, de exemplu încercarea de mineriadă din ianuarie 1999, ale cărei consecinţe s-au văzut imediat (scăderea bruscă a PRM). În ultimii zece ani au avut loc atîtea scandaluri (reale sau inventate), dezvăluiri, pseudo-dezvăluiri, încît publicul a devenit imun.

Un alt fenomen, de data asta nu specific românesc, este inerţia. Un trend de scădere (sau creştere) a popularităţii unei forţe politice ori a unei persoane continuă de obicei de la sine, deşi lent, chiar dacă nu apar motive noi pentru asta. Este tendinţa de a merge cu învingătorii (cu majoritatea), de a părăsi corabia ce pare a se scufunda.

Un mit: „marea majoritate a românilor doreşte integrarea"

Propoziţia de mai sus este o realitate mult exagerată şi greşit înţeleasă, extrapolată, care a stat la originea multor gafe ale actualei puteri: în loc de a grăbi reformele, s-a încercat păstrarea aşa-zisei „stabilităţi sociale", în aşteptarea integrării. Fapt e că un mare procentaj al românilor e de acord cu integrarea în UE şi în NATO. De aici s-a tras însă concluzia greşită că „integrarea este dorinţa cea mai fierbinte a românilor, grija lor nr. 1".

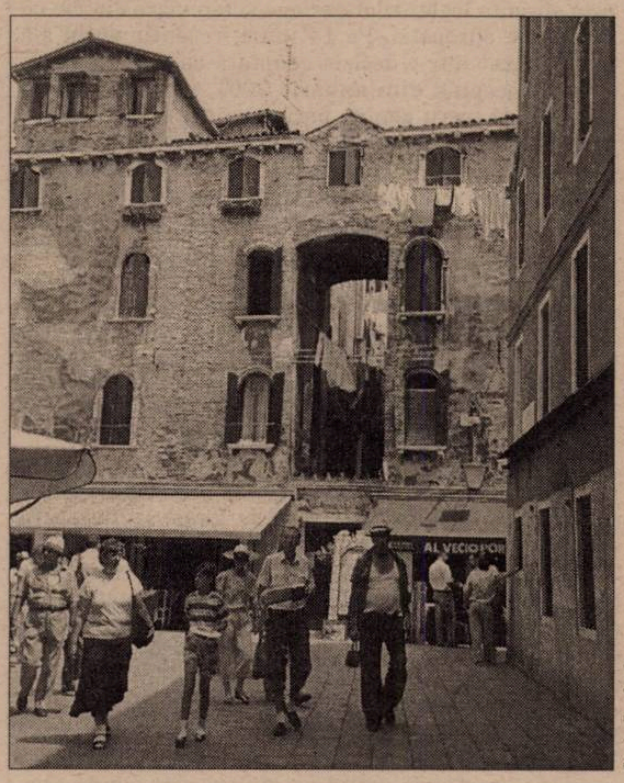

© A. Iordache

Să vedem sondajele şi să le citim corect. De cîte ori se pune întrebarea „vreţi integrare?", o mare majoritate răspunde „da". (Niciodată însă 95%, cum s-a vehiculat, neglijîndu-se răspunsurile neutre). Aproape toţi confundă faptul că un procentaj mare de oameni răspunde „da" cu faptul că tema întrebării este şi foarte importantă pentru aceşti oameni. Diferenţa e evidentă între faptul că eşti de acord cu ceva şi gradul de importanţă, de prioritate pe care îl acorzi acelui lucru. (Dacă s-ar fi pus bărbaţilor întrebarea „Aţi accepta o partidă de sex cu Kim Basinger?", tot vreo 95% ar fi răpuns „da". Ceea ce nu înseamnă că pentru majoritatea bărbaţilor români aceasta ar fi obsesia principală). Ce îşi doresc românii cel mai mult, ce îi îngrijorează cel mai mult? Se poate afla foarte uşor tot din sondaje, dar nu din genul de întrebări „sînteţi de acord sau nu cu...?". Întrebarea ar suna aşa: „Dintre următoarele probleme (economice, sociale, privatizare, sănătate, corupţie, şomaj, conflicte interetnice, integrare europeană, război) numiţi 3 care vă preocupă cel mai mult". Din răspunsuri, indiferent ce institut şi cînd a făcut sondajul, reiese clar că preocuparea dominantă şi priorităţile sînt cele legate de economie, nivel de trai, şomaj, corupţie, şi undeva la urmă de tot apar integrarea, politica externă, frica de unguri, de ruşi etc.

Greşeli, confuzii, contradicţii

Un exemplu tipic de manipulare: în *Azi* (12 iunie a.c.) apare un comentariu maliţios despre sondajul realizat de IMAS în legătură cu integrarea în NATO: „Rezultatele cercetării relevă că românii au rămas partizanii entuziaşti ai oricărei legitimări de către organizaţiile internaţionale, chit că nu prea au habar despre ce este vorba în propoziţie. Altfel n-avem cum să interpretăm faptul că 75,5% dintre români sînt categoric de acord cu integrarea în NATO, în timp ce 78% ştiu prea puţin care ar fi efectele acesteia". Iau sondajul, caut şi nu găsesc de unde ar reieşi că „78% ştiu prea puţin despre efecte". Apoi descopăr întrebarea: „Credeţi că oamenii obişnuiţi cunosc efectele aderării ţării noastre la NATO?". Printre răspunsuri apar şi „destul de puţin" – 34,5% şi „foarte puţin" – 43,5%. Suma este 78%, cifra din articol. E evident că nu s-a măsurat procentajul celor care cunosc în diverse grade efectele aderării (deşi s-ar fi putut), ci procentajul celor care presupun despre oamenii obişnuiţi că au cunoştinţe puţine despre consecinţe. Este un truc des utilizat. Şi în cazul alegerilor, alături de elasica întrebare: „Cu cine aţi vota?", deseori se pune şi întrebarea „Ce credeţi, cine (partid, candidat prezidenţial) va cîştiga alegerile?". Evident, în răspunsurile la această întrebare probabilii învingători au mult mai multe procente decît la prima întrebare. Unii comentatori amestecă însă în mod tendenţios cele două întrebări şi răspunsuri.

Alt exemplu. Ziarul aparent sobru *Curentul* (2 septembrie 1999) titra cu litere uriaşe: „Meleşcanu la vîrful simpatiei!". Articolaşul e scris cu litere minuscule, iar acei puţini care l-au citit au aflat că la această concluzie s-a ajuns în urma sondajului efectuat de un ziar din Botoşani printre propriii cititori. Cine n-a citit articolul rămîne cu ceea ce sugerează titlul – Meleşcanu şi-a mărit popularitatea.

Un caz simptomatic – sondajul realizat în iulie 1999 de Metro Media Transilvania. Rezultatele au fost prezentate în public, oricine a avut acces la caietelul conţinînd rezultatele şi metodologia. Aproape toate ziarele au dat fragmente din sondaj, au comentat, au dat titluri de senzaţie („Emil e în frunte în Transilvania!", „PDSR şi CDR aproape la egalitate în Ardeal!"). Dar aproape toate ziarele au omis (sau, în cel mai bun caz, au informat doar cu litere mici, într-un colţ ascuns al ziarului) esenţialul, ceea ce scria clar în primele rînduri ale prezentării sondajului: sondajul nu a fost efectuat pe un eşantion reprezentativ pentru locuitorii Transilvaniei, ci printre cititorii de ziare româneşti din cîteva oraşe din Transilvania. Aşadar, un sondaj despre opinia *cititorilor de ziare româneşti* din cîteva oraşe ardelene este prezentat de presă drept „Opţiunea Ardealului". Iată un studiu interesant (deoarece categoria studiată, orăşenii cititori de ziare, are o influenţă aparte, e un grup formator de opinie), transformat şi falsificat în mod trivial.

Mitul „nehotărîţilor"

Frază tipică: „Da, aşa zice acest sondaj, dar toate prognozele pot fi răsturnate în momentul în care nehotărîţii, jumătate din populaţie, se vor hotărî să meargă la vot". Această frază a fost atît de des repetată, încît mi-e teamă că au ajuns s-o creadă chiar şi cei care au inventat-o. Afirmaţia este însă complet greşită. Niciodată, în nici un sondaj nu au existat 50% „nehotărîţi". În cele mai pesimiste momente, erau 50% cei care nu doreau să voteze, împreună cu „nehotărîţii". Cei din urmă, maximum 30%.

Expresia „cînd se vor hotărî să voteze" presupune un eveniment, o evoluţie a situaţiei politice, a „atmosferei" care îi va motiva. Dar nici un sondaj nu are pretenţia să prevadă viitorul, mai ales în ipoteza dacă vor avea loc evoluţii semnificative ale peisajului politic, economic, social etc. Sondajul poate spune cu o anumită aproximaţie ce stare există în populaţie în momentul efectuării lui. Poate prevedea doar ce rezultat ar fi avut un vot în *acea* perioadă. Bineînţeles că se poate extrapola, se pot face presupuneri destul de serioase despre evoluţia echilibrului politic în diferite ipoteze, de genul: „Dacă nu se întîmplă mari surprize, rezultatul va fi cel prevăzut"; „Dacă nivelul de trai va mai coborî, partidul de la putere va mai scădea cu *n* procente" ş.a.m.d. Se presupune deci că va avea loc un eveniment, o evoluţie surpriză, care-i va face pe „nehotărîţi" să devină „hotărîţi". Dar dacă are loc aşa ceva, atunci nu doar „nehotărîţii" vor deveni „hotărîţi", ci şi „hotărîţii" îşi vor schimba opţiunile.

Dar dacă presupunem că alegerile simulate ar fi „avut loc" în perioada efectuării sondajului, atunci este perfect justificat logic ca voturile acestor „ezitanţi" să se răspîndească printre toate forţele politice, fără să producă răsturnări ale raporturilor de forţă. M-a preocupat mult acest lucru şi am încercat să-l şi demonstrez. Metoda este simplă, cere însă calcule lungi şi plictisitoare. Se face un portret-robot al „hotărîţilor" şi al „nehotărîţilor" şi se compară cele două categorii. Portretele-robot se fac pe baza răspunsurilor la alte întrebări (la care răspunde marea majoritate a celor chestionaţi), de genul: „Vreţi privatizare lentă, rapidă, deloc?"; „Vreţi integrare în UE şi în NATO?" şi altele asemănătoare. Cel mai semnificativ este răspunsul la întrebarea: „Cîtă încredere aveţi în Emil Constantinescu, Ion Iliescu, Petre Roman, Teodor Meleşcanu?" etc. În urma calculelor făcute pe 6 sondaje din 1999 am ajuns la concluzia că diferenţa portretelor-robot este minimală, deci „nehotărîţii" nu vor schimba balanţa forţelor politice, dacă se vor decide să voteze. Ce îi diferenţiază totuşi sistematic pe „nehotărîţi" de „hotărîţi"?

1. Încredere mai mică în Corneliu Vadim Tudor şi Gh. Funar la „nehotărîţi". Pot presupune, deci, că „mobilizarea" lor nu va duce la creşterea PRM, dimpotrivă.

2. La „nehotărîţi", sistematic, la fiecare politician apare un grad mai redus de „mare încredere".

3. Ceea ce este mai interesant şi oarecum surprinzător este faptul că printre „nehotărîţi" este mult mai rar răspunsul „nu am încredere deloc". Mai pe româneşte, ei urăsc mai puţin. Îmi permit să-i caracterizez aşa: sînt decepţionaţi, sceptici, dar nu sînt furioşi, au mai puţine resentimente, mai puţină pasiune, mai puţine prejudecăţi.

De ce mi se pare importantă această ultimă caracteristică? Pentru că exclude posibilitatea ca, printr-un truc politicianist demagogic, vreun partid (şi în special extremist) să reuşească să-i mobilizeze pe toţi sau măcar majoritatea lor. Mult mai uşor este de manipulat o masă furioasă decît una sceptică, dar necondusă de resentimente puternice ori de furii.

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: dilema@fcr.algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Mircea VASILESCU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Olga MACHIN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

Anul VIII

nr. 385

30 iunie - 6 iulie 2000

16 pagini 3000 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Scrisul & cititul

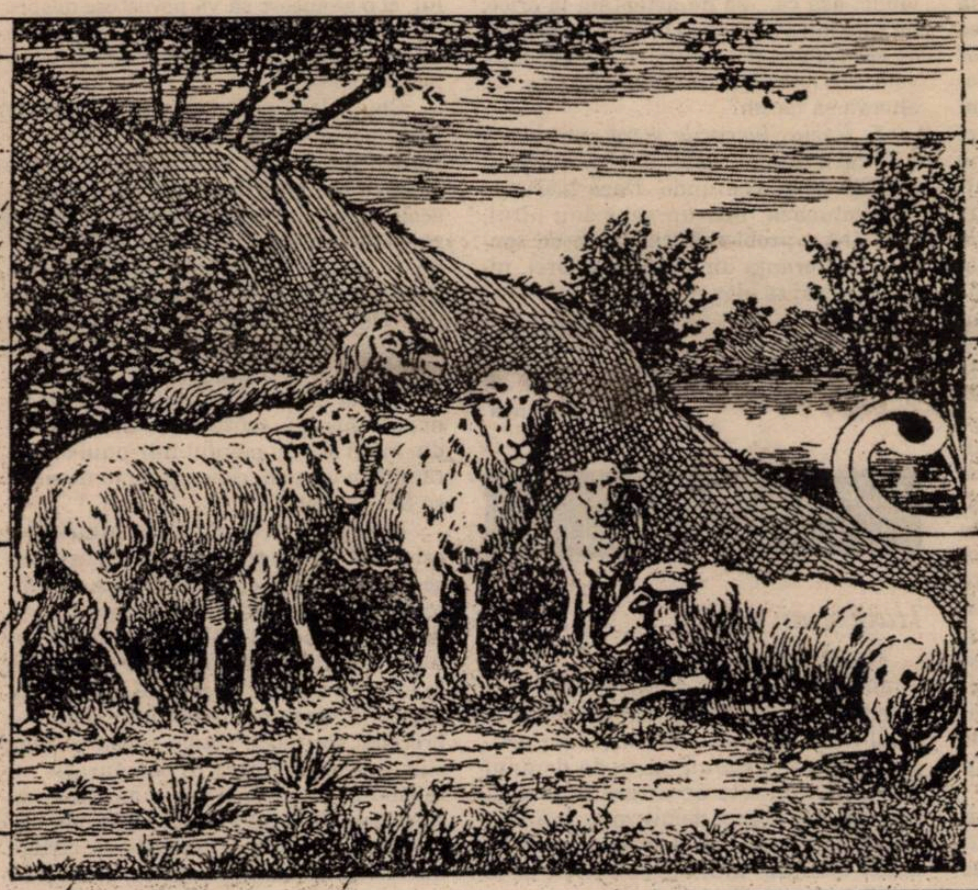

„A scrie nu e o îndeletnicire originară, cum este lucrul cîmpului sau strigarea de psalmi către cer. A scrie e o îndeletnicire derivată, posibilă numai într-un univers care și-a pierdut virginitatea. Scrisul apare – și încă în mod necesar – cînd omul pierde instinctul nemijlocirii, cînd tăcerile sale nu mai comunică nimic.“

Andrei PLEȘU

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

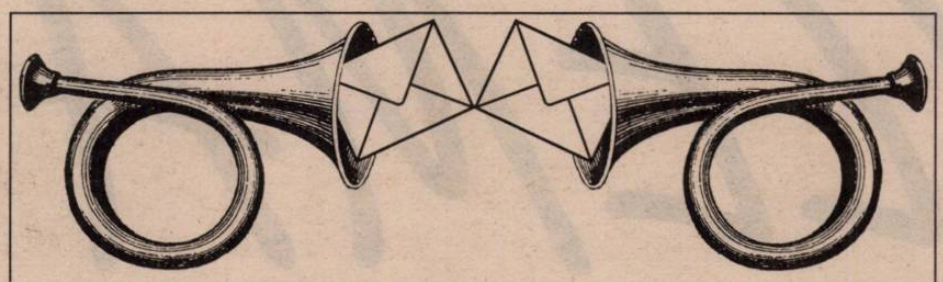

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 382: *„Iluzii şi deziluzii ale democraţiei“*

Dezvrăjirea democraţiei

Admiţînd că politica este un „rău necesar“, nu pun problema vreunei negări, ci doar a unor precauţii şi mai necesare. Din moment ce trăim cu iluzii, iar unele dintre ele sînt de natură politică (şi democratică), destul de periculoase, mi se pare că este bine să mai aruncăm din cînd în cînd o privire asupra lor, chiar dacă nu va reieşi din aceasta o schimbare de paradigmă. Încerc, prin urmare, să pun doar chestiuni de nuanţă.

1. Iluzia democraţiei. În locul unei definiţii riguroase a democraţiei, prefer ce-mi spune butada lui Winston Churchill: „democraţia este cel mai rău regim, cu excepţia tuturor celorlalte“. Optînd, deci, pentru democraţie, să înţelegem atenţionarea pe care o face Karl Popper în *Lecţia acestui secol* asupra cantonării în accepţiunea etimologică a termenului, că „democraţiile nu sînt forme de suveranitate populară, ci în primul rînd instituţii prevăzute să ne apere împotriva dictaturii“, sau Ralf Dahrendorf în *Reflecţii asupra revoluţiei din Europa,* introducînd o delimitare a vieţii democratice de demagogie populistă: „democraţia este o formă de guvernare, nu o baie de aburi a sentimentelor populare“. Dar vedeţi cît de mult a căzut în peiorativ cuvîntul la omul de rînd, care pune pe seama „democraţiei“ neajunsurile din viaţa publică şi personală. Acum, în alegeri, „turmentat“ din nou, cetăţeanul se întreabă „eu cu cine votez?“ (sau, dacă vreţi, „eu cu cine să mai votez?“) şi mă tem că are dreptate Jean-François Revel că „ne extragem opţiunile cele mai preţioase din nişte noiane de aproximaţie, de prejudecată sau de pasiune“ *(Cunoaşterea inutilă)* şi că, într-adevăr, nu este justificată ceea ce el numeşte „euforia democratică“ *(Revirimentul democraţiei).* Fără o înţelegere calmă a beneficiilor şi limitelor democraţiei, aceasta poate degenera în idiocraţie.

2. Iluzia „clasei politice“. Politicienii nu formează o clasă, chiar dacă îi reuneşte ocupaţia şi au comportamente specifice. În mod firesc, ei formează partide politice adversare, uneori grupuri de interese, deseori „găşti“ de interese, iar în realitate îi uneşte şi-i desparte parvenirea personală. Aşa încît mai potrivită mi se pare denumirea de „castă politică“. La noi, infantilismul, incompetenţa şi lipsa de vocaţie a prea multor componenţi ai „clasei politice“ pare să fi dezarticulat impardonabil (şi iremediabil?) societatea, transformînd-o într-o masă de necăjiţi deziluzionaţi şi dezorientaţi, retraşi într-o carapace plină însă de iluzii paseist-autoritariste despre „Big Brother“. Din cauza carenţelor de cultură şi morală în politică, despre societate, colectivitate, individ, moravuri, lege, „ministrul, profesorul, fizicianul ilustru şi romancierul obişnuiesc să aibă idei demne de un frizer de mahala“, cum acuză Jose Ortega y Gasset în *Revolta maselor.* Renunţînd pînă la capăt la accente edulcorante, s-ar zice că politicenii autohtoni, aflaţi în plină campanie electorală, au devenit nişte *angrosişti de iluzii.*

3. Iluzia bunelor intenţii. N-am nimic împotrivă, ba chiar o susţin şi, în măsura cunoştinţei mele, o şi profesez. Îmi dau, totodată, seama că aici lucrurile alunecă: „binele“ este un termen ambiguu, ceea ce e bun în optica mea, în optica altora, pentru propria persoană, pentru ceilalţi este extrem de relativ. (Ca să nu mai vorbim cu cîtă „simpatie“ privim cîteodată binele altora.) Parcă îmi amintesc de cineva care nutrea pentru noi „cele mai bune intenţii“ şi parcă am citit undeva că drumul spre iad este pavat cu ele. Aşadar, haideţi să postulăm şi să acceptăm bunele intenţii, dar să le supraveghem îndeaproape şi cu grijă!

4. Iluzia că oamenii se schimbă. Faceţi bine şi gustaţi umorul „Legilor lui Murphy“: „oamenii nu se schimbă, ei devin tot mai mult aceiaşi“. Luaţi ca exemplu orice figură de politician de la noi. (Mi-i şi închipui pe drăguţii de oameni politici zicînd în sinea lor, dar gîndind la ceilalţi: „combate bine!“.) Realitate, iluzie şi deziluzie sînt interşanjabile, aşa că... să ne aşteptăm la orice; ne vom mira şi ne vom bucura de noi sau de cei care se pot schimba în bine şi ne vom întrista de schimbaţii în rău. Ce altceva să facem?

5. Iluzia „lucrurile merg spre bine“. Aici întîmpinăm pericolul ca iluzia şi dorinţa să se confunde. Dacă lucrurile nu evoluează, într-un sens sau altul, nu-i nici o problemă, rămînem cu speranţa. Speranţa din cutia Pandorei, ultima, pricăjită, dar reală.

Ioan COSTEA
Str. Partizanilor, bl. I10, ap. 4
Şimleul Silvaniei

Nr. 383: Articolul „Hagi e o statuie“ de Matei Florian

Hagi e un artist

Dragă redacţie,

de puţine ori am simţit nevoia de a felicita pe cineva pentru un articol. Probabil că nu-mi prea stă în fire, dar articolul *Hagi e o statuie* scris de domnul Matei Florian este un articol tipic „à la *Dilema“,* un articol demitizant, ironic şi antinaţionalist. Cum de v-aţi permis un astfel de atac? Mai ales că în această seară jucăm cu Portugalia, marea noastră rivală în fotbalul latin concentrat în grupa A. Vă scriu aceste cuvinte pentru că, parţial, observaţiile dvs. le gîndeam şi eu. Plimbîndu-mă cu un prieten, discutam despre Hagi ca preşedinte, cînd vor veni investitorii din întreaga lume, cabinetul va fi format din „oamenii preşedintelui“, foşti activişti în Campionatele Spaniei, Italiei, Germaniei şi Turciei, plini de bani şi de relaţii. Chiar, de ce nu un „partid al fotbaliştilor stranieri“? Este evident că cei autohtoni n-au ce căuta, blatul atîrnîndu-le de coadă precum tinicheaua. Ei nu sînt demni pentru că nu sînt curaţi. Hagi este un artist.

Colateral: aţi observat, dragi cititori ai revistei *Dilema* şi cunoscători cît de cît ai fenomenului fotbalistic, influenţa pe care o au Hagi şi Gică Popescu în dezvoltarea simpatiilor naţionale? Acum trei ani de zile nu ne interesau turcii deloc, de Galata ne aduceam aminte numai în contextul marşului victorios al Stelei către finala Cupei Campionilor Europeni din 1989. De ceva timp sîntem *ahtiaţi* după turci. Istoria este un nimic, vasul de pescuit care îşi bate joc de grănicerii români nu contează, felul cum îi tratează autorităţile turce pe românii care merg să muncească la Stambul este puţin relevant. [...]

Ţinem cu turcii... De la Adrian Păunescu la comentatorul „imparţial, dar care are simpatii turce pentru că, ştiţi, de cînd cei doi Gică joacă...“ (Sorin Hobana). Îi înjurăm pe italieni văzînd peste tot marea conspiraţie împotriva Estului care este tot timpul furat.

Puteţi lua aceste cuvinte ca o completare la articolul dvs. fotbalistic.

Codruţ CONSTANTINESCU
Str. Griviţei 8
Cîmpina

Rupte din viaţă

O zi caniculară în Complex

De data aceasta nu o să vă plictisesc vorbind despre starea jalnică a tineretului, ci o să încerc să vă povestesc despre cum arată sfîrşitul unei zile caniculare în Complexul studenţesc Hasdeu (Cluj-Napoca).

Chiar dacă este deja ora 19, soarele încă mai are putere, aşa că mişcările studenţilor care trec pe alei sînt leneşe şi parcă nesigure. Pe sub copacii stufoşi, acolo unde umbra este mai deasă, se pot zări cîteva pături pe care stau alţi studenţi, unii chinuindu-se să înveţe din cursuri plicticoase, alţii discutînd aiurea. Un grup de fete, aparent pline de viaţă, se interesează despre secţia de votare destinată studenţilor, dar după ce toţi cei abordaţi au ridicat din umeri nepăsători, au scuturat deznădăjduite din mîini şi s-au pierdut într-unul dintre căminele cenuşii, care aşteaptă de mult să fie renovate.

Deasupra acestui decor atmosfera este alta. Sînt o mulţime de păsări care se întrec în a încînta audienţa cu cîntecul lor. Din cînd în cînd răzbat nişte versuri cu adevărat plăcute şi îmbietoare care îi fac pe mulţi să se gîndească la ultima excursie pe care au făcut-o sau măcar la săptămînile de „pace“ care au precedat sesiunea. Totuşi, aceste glasuri sînt puţine şi firave în comparaţie cu tărăboiul pe care îl fac o mulţime de ciori care, pe lîngă faptul că sînt mai numeroase, par şi mai hotărîte să cîştige duelul sonor (analogia care se poate face cu campania electorală este cît se poate de evidentă).

Atmosfera nu s-a schimbat prea tare pînă cînd s-a lăsat întunericul. Pe la ora 23 nu puteai vedea decît aceleaşi grupuleţe de studenţi care fie că veneau enervaţi de cozile interminabile de la xerox, fie că se îndreptau spre discoteci şi baruri sperînd ca măcar acolo să uite de monotonie, de stres şi de oboseală.

Dacă cineva şi-a închipuit că aceasta era o zi în care se ţineau alegeri, s-a înşelat. Aceasta era doar o zi obişnuită de duminică. Şi mîine vor cînta ciorile, iar copiatoarele vor deveni din nou atracţia principală a zonei.

Ciprian DIOŞAN
Facultatea de Ştiinţe Economice
Cluj-Napoca

La Cîmpulung, într-o căldură de iad

Orele 16.00, căldură de iad, amplificată de „efectul de seră“, în piaţa centrală a Cîmpulungului. Fructe, flori, legume, miere, fructe exotice, ceramică-kitsch, vîndută de nişte femei din Covasna. Îmbulzeală cu ritmuri încetinite de căldură. Şi brusc, scandalul. Un copil, de sex incert, urlă şi trînteşte cu roşii în chiuveta încastrată în beton. O gospodină în tricou portocaliu îşi salvează *in extremis* sacoşa şi fusta de pe traiectoria bombardamentului neaşteptat. Şi uitînd de caniculă, o ia la goană. Vînzătoare şi muşterii ies din apatie şi execută strategic un cerc în jurul copilului care urlă şi continuă să lanseze la întîmplare proiectile agricole. Apare, destul de nehotărît şi stînjenit, şi un reprezetant al forţelor de ordine. Oscilînd între patern şi enervare plictisită, încearcă să calmeze lucrurile. Plutind în sfere supuse cultei logici, copilul analizează situaţia, reluînd apoi bombardamentul, de data asta cu cartofii etalaţi generos de o altă tarabă. Plus urletele de animal rănit. De undeva, dintre mesele de piatră, apare un bărbat: „Vino cu tata“. Lucrurile par a reintra în normal. Fals. Tămbălăul se mută într-un alt colţ al pieţei. Fetiţa, cineva a reuşit s-o catalogheze, prezintă semnele clare ale unui dezechilibru nervos grav. Un handicap. Anormalul a intrat în viaţa noastră zilnică. Ce facem, fiecare dintre noi sau statul, pentru aceşti vinovat-nevinovaţi, asta-i altă poveste. Încet, apatia, indiferenţa şi căldura îşi reintră în drepturi. Cumpăr un borcan cu miere.

Adrian VASILE
str. Gen. Grigore Grecescu, bl. D14, sc. A, ap. 10, Cîmpulung de Argeş

Prazul și roșiile

Mă aflu de aproape un an de zile cu o bursă post-doctorat la un institut de cercetări din Germania.

În timpul verii a fost pe aici, pentru o perioadă mai scurtă, un băiat din ţară. Iată ce a scris imediat după întoarcerea acasă (să mă ierte că nu i-am cerut permisiunea pentru citat):

„... Cum trec de vamă, mă izbeşte un praf şi o mizerie de ziceam că n-am ajuns unde trebuie şi mă gîndeam ce am lăsat în urmă, şi am avut starea asta pînă acasă.

Măi fraţilor, dar acasă cînd am mîncat prima roşie adevărată (adică cu gustul ei de roşie făcută cum trebuie) mi-au trecut toate (sau aproape)...“

Dr. Tudor SAVOPOL
Max Plank Institut
Otto Hahn-Str. 11
Dortmund

radio delta rfi 93.5 fm
Ascultă
ce mică e lumea!

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Europa şi europenii**
- **A scrie, a citi**

Dialogul morţilor

Sculat azi din morţi, un român decedat în toamna lui '89 s-ar crede cu siguranţă într-un vis, într-atît i-ar fi de puţin familiară lumea în care s-a trezit; atît de puţin familiară, atît de stranie faţă de cea pe care o părăsise, atît de neverosimilă, încît, poate, s-ar crede chiar *pe altă lume*.

O asemenea supoziţie nu se poate însă nicidecum face pentru un decedat ulterior, de pe la începutul anilor '90. Revenit la viaţă, el ar avea, foarte probabil, cel mult sentimentul că a dormit ceva mai mult. Ar regăsi aceeaşi confruntare *fundamentală*, între o grupare acuzată de „neocomunism" şi una „anti-comunistă", ar regăsi aceleaşi *figuri totemice* în fruntea lor, ar regăsi aceleaşi articole şi chiar aceiaşi autori, rescriindu-şi la nesfîrşit mereu aceleaşi texte, neabătut de luptă, ar regăsi aceeaşi obsesie a blocării reciproce, frăţeşte însă împărtăşită de neobosiţii combatanţi, ar regăsi în circulaţie, la fel de proaspete (sau la fel de fade), la fel de inteligente (sau la fel de stupide), calificativele gen „perestroikist", „monarhist", „vîndut" (fie ruşilor, fie Occidentului, fie măcar ungurilor sau evreilor), ar regăsi, mai ales şi înainte de toate, credinţa în principiul politic după care *cu cît mai rău, cu atît mai bine*.

...La 5 februarie 1990, Ion Raţiu nota în jurnalul său zilnic: *„Un sfert de oră mai tîrziu vine şi Michael Leigh (Member of Cabinet, spune cartea lui de vizită). E mîna dreaptă a lui Andriessen, Înalt Comisar al Pieţei Comune pentru Europa Răsăriteană. Am stat de vorbă, intrînd direct în subiect şi am luat cina împreună. În total 2 ore şi jumătate. Har Domnului că am venit! Erau deja decişi să satisfacă toate cerinţele României pentru că avansează spre democraţie. Iliescu a cerut 3 lucruri:*

(a) Stabilirea de relaţii diplomatice între Uniunea Europeană şi România.

(b) Extension of „G.24" ca să se reactiveze acordul din 1980 care prevede sporirea importurilor României din Uniunea Europeană. Aici intră ajutorul pentru România.

(c) Instituirea unui comitet mixt Româno-European pentru îmbunatăţirea relaţiilor.

I-am explicat situaţia şi l-am convins că Iliescu nu urmăreşte democraţia în România, ci menţinerea puterii în mîna lui cu orice preţ.

Rezultatul obţinut de mine:

(a) Schimbul de ambasadori trebuie să aibă loc, Uniunea Europeană a cerut acest lucru de multă vreme. Acum nu poate să-i refuze cînd ei sunt de acord s-o facă. Mi-a promis că-mi va da numele ambasadorului indicat, chiar mâine. Eu i-am sugerat să insiste ca ambasadorul să fie un om al Opoziţiei. Cred că va fi greu.

(b) Să nu se acorde nici un ajutor înainte de alegeri. Dacă ar fi posibil să se distribuie ajutorul direct populaţiei, atunci da. Altfel nu, căci ar funcţiona ca argument electoral pentru Front". (Cf. Ion Raţiu, *În fine, acasă*, note zilnice, decembrie 1989-decembrie 1990, Editura Univers,1999, p.82-83).

...Schimbînd ce e de schimbat, nu prea mult!, parc-ar fi scris zece ani mai tîrziu.

Azi.

Mircea IORGULESCU

Partide cu răspundere limitată

– despre cum sînt gestionate eşecurile în politica românească –

Alegerile au trecut, seceta continuă, criza apei calde a trecut la fel de liniştit precum se instalase. Analiştii şi-au spus cuvîntul, a venit vremea bilanţurilor făcute de partide.

PNŢCD – colectivizarea răspunderii

Deşi altor partide li se pot găsi puncte pozitive – au pierdut acolo dar au cîştigat aici – este clar că ţărăniştii au suferit un eşec mare cît umbra partidului care era în 1996. Reacţia liderilor a fost promptă: au căutat vinovaţii la ceilalţi. Liberalii sînt de vină pentru că au dezertat şi au trădat cauza ţărănistă, democraţii care nu i-au lăsat să facă reformă şi cetăţenii care nu i-au înţeles.

După ce s-au gîndit mai bine au început să adune procentele: două de la liberali, două de la democraţi, două de la UDMR, două de la prefectură, unul de la şcoala de popi a lui Ciorbea, unul de la internatul de băieţi veseli al lui Radu Vasile, două de la liberali, două de la democraţi, uite, dom'le, cum coaliţia, dar mai ales ţărăniştii cîştigară alegerile. Şi tocmai cînd să înceapă fiesta, s-a răspîndit zvon prin ziare că un grup de nemulţumiţi cer schimbarea conducerii şi asumarea răspunderii pentru victorie.

Întotdeauna, aceste frămîntări printre ţărănişti au acelaşi scenariu: apare o scrisorică pe care revoltaţii o semnează şi o dau anonimă, pentru ca mai apoi, bine alimentate din interior, ziarele să-l găsească pe şeful revoluţionarilor printre vîrfurile partidului. De data aceasta a fost Dudu Ionescu. Ziarele au scris că se doreşte debarcarea preşedintelui Ion Diaconescu şi înlocuirea cu mai chipeşul ministru de Interne.

De ceva vreme, după eliminarea adversarilor ca Vasile şi Ciorbea, după ce Ulm Spineanu a fost trecut pe linia moartă a Senatului şi lui Ciumara i s-a găsit o jucărie guvernamentală care să-l ţină ocupat, la vîrful PNŢCD se instalase un dualism neprietenos între Remus Opriş şi Ioan Mureşan, cei doi au încheiat o pace temporară, fiecare sperînd să-şi întărească poziţia în partid pînă va începe lupta. În acest timp, Dudu Ionescu vegeta şi pîndea. Prilejul s-a ivit după eşecul în alegeri, numai că adversarii au avut grijă şi au realizat un truc minunat. Campania electorală a partidului a fost condusă de Ioan Mureşan. Nemulţumirile se refereau la rezultatele în alegeri. În schimb, ziarele cele bine informate au afirmat că se vrea debarcarea preşedintelui Diaconescu. Ţinta a fost schimbată de către adversari.

Vădit afectaţi de atacul la onoarea venerabilului Diaconescu, cei aflaţi în fruntea bucatelor au convocat conducerea lărgită a partidului, care, cu 46 de voturi „pentru" şi 16 „împotrivă" au reconfirmat spijinul şi afecţiunea pentru Ion Diaconescu, deşi nu el condusese campania electorală ci Ioan Mureşan, cel vizat de fapt. Şi aici intervine al doilea truc magistral: s-a instituit principiul răspunderii colective. Astfel încît răspunderea pentru ţărănişti a devenit ca pămîntul pentru comunişti: este a tuturor, adică a nimănui. Ar fi necesară o nouă lege „Lupu" sau „Dudu" pentru retrocedarea răspunderii abuziv asumate, pînă la limita de 5%.

ApR – se aud capete cum cad, tot pînă la 5%

După ce în campania electorală, Teodor Meleşcanu a fost omniprezent, el centra, el dădea cu capul, el comenta clipurile de televiziune ale partidului în tandem cu vocea de aur a TVR de pe vremea lui Ceauşescu, George Marinescu, preşedintele partidului s-a arătat tare supărat pe şefii filialelor care au obţinut mai puţin decît media pe ţară şi le-a cerut hotărît demisia, sub ameninţarea că oricum vor fi debarcaţi. Dar cum diplomatului nu-i şade bine în haine de Ţepeş, văzînd că rămîne cu partidul înjumătăţit, s-a gîndit mai bine şi după cîteva zile a anunţat noul prag sub care vor cădea capete: 5%.

Una peste alta, poate fi un impuls dat partidului tocmai acolo unde suferă mai mult: structura teritorială. Avînd un partid mai tînăr care a cules prin teritoriu fie oameni fără experienţă, fie pe cei plecaţi de pe la alte formaţiuni, aşezat comod în postură de lider incontestabil şi pe deasupra carismatic, Teodor Meleşcanu îşi permite să facă o curăţenie înainte de alegerile generale. Ceea ce partidele mai vechi şi bine înfipte în scaune nu îşi permit.

Dovedind un simţ al proprietăţii mai acut decît ţărăniştii, pedeseristul Sorin Oprescu şi-a retrocedat singur responsabilitatea şi a declarat că şi-o asumă personal şi integral. Oricum, după ce a pierdut de două ori alegerile la mai puţin de un procent, putem vorbi despre un sindrom „Sorin Oprescu": se tratează cu funcţia de ministru al Sănătăţii, din noiembrie încolo.

Cît despre PRM, nu s-a auzit nimic. Ca şi echipa naţională, a fost minunat pînă acolo unde l-au ţinut puterile.

Cristian GHINEA

Fotbal şi post-modernism

Fiecare mare victorie internaţională a unei echipe de fotbal de la noi a devenit şi o aniversare a revoluţiei din '89. După înfrîngerea Angliei, zeci de mii de bucureşteni, poate cam aceiaşi care nu se duseseră la vot cu cîteva zile mai înainte, au invadat străzile capitalei pentru a se simţi cu toţii români. Şi, oricît de evident de spontană le era bucuria, aceasta se aşeza ca de la sine în formele ritualului revoluţionar: ocuparea Pieţei Universităţii, steaguri găurite, basculante aducînd participanţi din periferie etc. Cineva lîngă mine începuse chiar să strige *ole, ole,* oprindu-se însă brusc cînd a realizat că următoarea frază nu se mai potrivea. Acelaşi ritual se repeta cam în toate celelalte oraşe ale ţării, cu intensităţi diferite, proporţionale parcă cu elanul revoluţionar iniţial (doar în republica de la Ploieşti, scurta defilare a unor bărbaţi goi a introdus o inovaţie neaşteptată...). „Spaţiul naţiunii", pe care nici ziua naţională, nici alegerile nu mai reuşesc să-l umple, era ocupat astfel de sport. Pe această scenă se jucau, în dialectul popular al fotbalului, dramele naţiunii, visele şi frustrările românilor ca români. Puteai să asişti astfel, de pildă, la reprezentarea aproape cutremurătoare a ambivalenţei populare faţă de Europa, care, iată, ne dădea cu tifla prin arbitrii ei, dar şi noi îi dădeam... cîte şi mai cîte, prin victoria noastră. Din acest punct de vedere, scurta scenetă cu Turcia şi România cîştigînd campionatul „ca să moară Europa de ciudă" spune mai multe despre „starea naţiunii" decît toate sondajele de opinie.

Post-modernismul ne-a adus la cunoştinţă eşecul „meta-naraţiunilor", al marilor poveşti legitimatoare, făcîndu-ne sceptici – dacă nu chiar alergici – la orice idee de *naraţiune* în general. Idealul naţional (şi sentimentul naţional corespunzător) este una dintre ele, iar „deconstrucţia" sa poate fi considerată practic încheiată în mediile universitare. Ceea ce nu i-a împiedicat însă pe români să pună în scenă această naraţiune cu prima ocazie potrivită. Căci ce altceva putea să-i facă pe toţi aceşti oameni să strige şi să se bucure **împreună** decît povestea numită naţiune?

Că este o poveste, este greu să ne mai îndoim. Pe de altă parte, nu pot să-mi reprim următorul experiment mental: după meciul cu Anglia (sau cel cu Italia, nu are importanţă din acest punct de vedere), ies în Piaţă şi le explic oamenilor: a) *oameni buni, acolo, pe terenul ăla, nu a fost „naţiunea română", ci 11 oameni plătiţi să facă treaba pe care au făcut-o* (ceea ce este adevărat); b) *şi oricum ăsta e un joc, o minge azvîrlită de colo-colo o oră jumate şi gata, s-a terminat jocul şi ne întoarcem la viaţa reală* (ceea ce iarăşi este adevărat). **Deci**: *nu aveţi nici un motiv să vă bucuraţi sau să vă întristaţi* (ceea ce însă încercaţi Dumneavoastră să le spuneţi suporterilor la următorul meci al tricolorilor!).

S-ar zice astfel că marea, cutremurătoarea forţă a naraţiunilor este tocmai aceea de a transforma premise „false" în concluzii „adevărate" şi că oricare ar fi aceste premise şi oricît de false ar fi ele, concluzia rămîne tot în picioare. Sau cum parafraza un coleg american titlul unei faimoase cărţi ce descria naţiunile ca fiind „comunităţi imaginate": „Comunităţi imaginare şi victime reale".

Încercînd să rămîn pe tuşă, nu pot decît să zic şi eu: *Na, raţiune, halal să-ţi fie!*

Vintilă MIHĂILESCU

statul de drept

Note

● Statul de drept este în deplin dezacord cu subiectivismul. *„The rule of **law** is contrasted to the rule of **men**“* – repetă mereu constituţionaliştii americani. Legea cetăţii este un produs obiectiv, în sens hegelian. Subiectivismul, înţeles tradiţional ca moft, capriciu sau slăbiciune vinovată, nu trebuie să conducă treburile publice. Sînt de acord cu acest principiu. Dar ceva din mine temperează vigoarea acordului meu. Iubesc prea mult oamenii şi omenescul ca să cred fără rezerve într-un principiu care condamnă iremediabil cea mai umană parte a omenescului: subiectivitatea.

De ce subiectivitatea este considerată mereu sursa eşecului, nu ştiu. Dar ştiu că statul de drept, adică formula social-juridică cea mai eficientă şi mai adecvată naturii umane, nu poate promova un spirit neuman. Poate de aceea, printre autorii anglofoni, cel mai mult îmi place acum Ronald Dworkin. Felul în care acest celebru autor american, acum în vîrstă de 69 de ani, a argumentat *raţionalitatea* dreptului şi rolul pe care protecţia drepturilor şi a libertăţilor persoanei trebuie să îl ocupe în arhitectura sistemului juridic al statului de drept, a produs un serios impact asupra vieţii juridice americane din ultimii ani. Şi impactul produs de scrierile sale, spun mulţi specialişti, este benefic. Fără a fi neapărat un *metafizic*, Dworkin înţelege profunzimea legăturii dintre morală, politică şi drept.

În România, am mai spus de atîtea ori, lipsesc autorii care să aibă asemenea abordări şi, din această cauză, lipseşte acest tip de abordare. Dimpotrivă, printre români circulă ideea după care se intră drept, politică şi morală nu există/nu trebuie să existe vreo legătură. Asta se cheamă pragmatism (!!!) şi este, pentru mulţi, echivalentul inteligenţei superioare. Pînă nu ieşim din această mentalitate, nu putem spera la mai mult.

● Îmi plac tot mai mult articolele dlui Mircea Mihăieş din *România literară*. Îl citesc de mult, cu regularitate săptămînală. Vocea domniei-sale este, cred, extrem de preţioasă României (cea mai puţin *literară)* de azi. Amarul şi dezamăgirea, pesimismul şi tristeţea textelor dlui Mihăieş au ceva viguros, superior în plan intelectual şi util în plan civic. Aici dl Mihăieş face diferenţa. Într-o lume în care e de ajuns să te smiorcăi şi să acuzi ca să treci drept inteligent, dl Mihăieş fixează adevăratul standard al inteligenţei: luciditatea.

● Ştiu că e prea îndrăzneţ, dar nu mă pot opri să nu remarc că în destinul echipei naţionale de fotbal se vede prea bine destinul nostru naţional. Felul în care Naţionala României a jucat la Euro 2000 reproduce, în spirit, felul în care România „joacă“ marile sale „meciuri“ de 10 ani încoace. În general, neputinţă şi inadecvare la miză. În unele momente, strălucire şi imaginaţie. Şi înainte şi după, declaraţii care dovedesc că reziduurile epocii trecute încă ne domină minţile. În rest, nimic. Doar ambiţiile noastre de a ne vedea altfel decît sîntem.

● Într-o mare librărie americană, răsfoiesc *A Dictionary of Political Thought* de Roger Scruton, lucrare britanică de sinteză a ideilor şi conceptelor politice, apărută în 1996 în a doua ediţie. Privirile îmi cad pe articolul destinat să explice termenul „balcanizare“ *(balkanization)*. Îl reproduc exact, fără comentarii: „Term coined by German socialists to describe the effect of late-nineteenth-century Czarist policy on the Balkan states bordering the Russian Empire, and later used to denote the divisive effects upon those states of the treaty of Brest-Litovsk (1918). Hence: division of a region into a number of small, autonomous states, often mutually hostile, in order to remove the possibility of a serious military threat from any of them. Since the collapse of Yugoslavia, the Balkan states have shown a remarkable ability to balkanize themselves“.

Sever VOINESCU

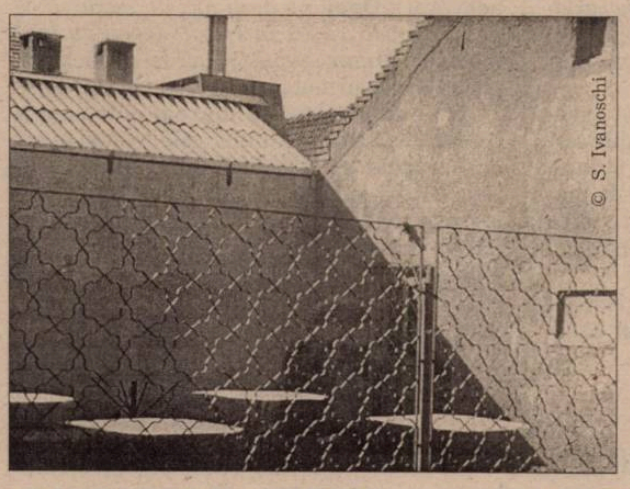

● Anul VIII ● Nr. 385 ● 30 iunie - 6 iulie 2000 ●

S A T U L G L O B A L

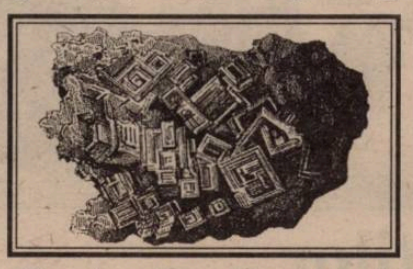

Românii şi cultura Europei

O dată la doi ani, Fundaţia Culturală Română organizează o reuniune a profesorilor care predau limba şi cultura română la universităţile din străinătate. Este, din cîte ştiu, singura instituţie din România care poartă sistematic acest tip de dialog cu româniştii din toată lumea. Mai mult decît atît, aceste reuniuni şi-au construit deja o tradiţie: anul acesta, în zilele de 22-24 iunie, a avut loc la Sinaia ediţia a treia (cu tema „Românii şi cultura Europei“), după Sibiu (1996) şi Braşov (1998). Pentru că tema „culturii româneşti în lume“ este pe buzele tuturor (pricepuţi şi nepricepuţi, binevoitori sau nu), cred că ar merita să zăbovim, preţ de cîteva articole, asupra acestor reuniuni.

Să lămurim, mai întîi, cine sînt „româniştii“. La diverse universităţi din toată lumea, se predau cursuri de limba şi cultura română ori de istoria României. La alte universităţi, cultura română este integrată în cursuri mai generale, de literatură comparată sau de istoria Europei Centrale şi de Est. Există, aşadar, catedre de „românistică“; destul de puţine dintre ele sînt ocupate de profesori de origine română. Cele mai multe au drept titulari profesori „de-ai locului“, americani, francezi, italieni, ucrainieni, finlandezi sau albanezi. Sînt, mai toţi, oameni care au fost de foarte multe ori în România, unii au studiat aici, aşa încît cînd vreo nouă cunoştinţă le spune, cu surprindere, că vorbesc perfect româneşte, zîmbesc înţelegători, pentru că nimic nu li se pare mai firesc decît să vorbească bine limba căreia i-au dedicat viaţa şi cariera. Cînd vin pentru cîteva zile în Bucureşti, urmează traseul „ritualic“: un tur al librăriilor, de unde pleacă, de obicei, cu kilograme de cărţi (sub privirile bucuroase, dar şi puţin perplexe ale librăreselor, care încasează într-o zi cît alţii într-o săptămînă), apoi vizite pe la instituţiile cu care au relaţii de lucru (Ministerul Educaţiei, Universitate, biblioteci etc.), cîteva zeci de telefoane pe la prieteni şi colegi români (urmate de întîlnirile de rigoare). Mulţi dintre ei au publicat, în ţările lor, traduceri din literatura română, studii, eseuri, colaborează permanent la ziare – adică sînt cei care „fac imaginea României“. Şi pot spune cu toată seninătatea că existenţa unei catedre de română la o universitate occidentală contează mult mai mult pentru ceea ce ne-am obişnuit să numim „imaginea României“ decît zeci de pagini de reclamă în reviste colorate de mare tiraj. Şi, bineînţeles, costă mult mai puţin, aproape nimic. Oameni modeşti şi idealişti, care şi-au construit (cu greu, de multe ori) o carieră universitară ocupîndu-se cu studiul culturii noastre, româniştii păstrează nealterată o pasiune care-i plasează în prima linie a celor care comunică, în lume, imaginea noastră.

Unii dintre ei sînt cunoscuţi în România, alţii nu. Instituţiile statului român le acordă, fiecăruia şi tuturor, mai multă sau mai puţină atenţie, în funcţie de solicitări şi împrejurări. Dar, din cîte ştiu, nu există nicăieri o bază de date adusă la zi care să cuprindă toate catedrele de studii româneşti din lume, cu informaţii despre profesori şi despre cursurile care se fac. Aşa încît ideea de a-i invita, periodic, la reuniuni care să trateze problemele „lor“ (şi am pus ghilimele pentru că mi se pare că trebuie să fie, cel puţin în aceeaşi măsură, şi problemele noastre), pusă în aplicare cît se poate de eficient de Fundaţia Culturală Română, este deja un pas foarte mare. Am constatat, de pildă, la cele trei ediţii desfăşurate pînă acum că unii nu se cunoşteau între ei (decît „din scris şi citit“) ori că activitatea unora nu era mai deloc cunoscută universitarilor din România. Din 1996 încoace, se poate spune că începe să se constituie o *reţea* a româniştilor din străinătate. Despre cît este de importantă o asemenea reţea şi cum poate ea să funcţioneze mai bine, în numărul viitor.

Mircea VASILESCU

BARBURISME

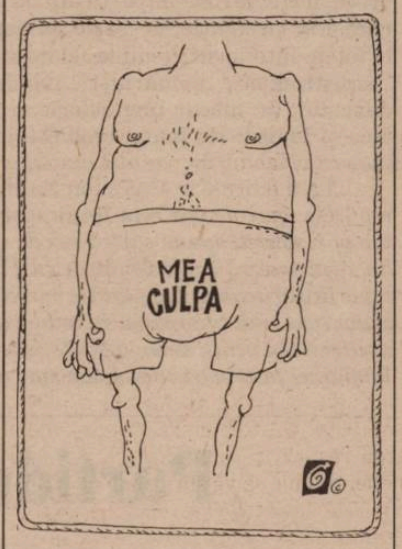

Desen de Ion BARBU

economie

Decisiv e „jocul pieţei“

De zece ani, depănăm în bezna confuziei un gînd care ne obsedează: cum să asigurăm securitatea socială? A fost, însă, ignorat continuu răspunsul cel mai firesc: prin securitate economică. Sistem greu de realizat într-o societate ca a noastră, dominată de o viziune idilică despre economie, muncă, reformă.

Nu-s deloc puţini cei ce-şi închipuie reforma ca pe un tren pe care îl aşteptăm în gară, să ne aducă bunăstare pentru toţi cetăţenii ţării, de la copii la bătrîni. În egală măsură. Un astfel de vis nu-i decît rodul unei imaginaţii de tip populist. O iluzie, ce nu are cum să capete contururi reale.

Reforma nu vine de nicăieri. Trebuie s-o înfăptuim aici, prin transformări care să încurajeze şi să stimuleze competiţia în muncă, libera iniţiativă, asumarea riscului. Şi să descurajeze chiulul, delăsarea, înşelăciunile.

Sigur, oamenii au nevoie de case confortabile în care să locuiască, de hrană îndestulătoare, de un standard de viaţă ridicat. Dar toate aceste lucruri, care să le confere securitate socială şi securitate economică, nu pot să cadă din cer. Ele trebuie să fie înfăptuite pe pămînt. Pentru asta, statul însuşi trebuie să-şi schimbe comportamentul faţă de cetăţenii lui. Să aibă grijă de ei într-un stil nou, propriu statului modern şi nu celui paternalist sau dictatorial, fără să-i sufoce, fără să-i dădăcească şi, mai cu seamă, fără să-i colectivizeze. Fiindcă nu-i nici drept, nici posibil să primească la fel cel ce are nevoie de protecţie socială şi cel care, prin munca, iniţiativa şi riscul lui, asigură banii necesari protecţiei sociale. Tot aşa cum nici întreprinzătorii nu pot primi la fel. Numai competiţia poate să decidă cît primeşte fiecare, prin „jocul“ pieţei.

Dacă noi n-am ajuns încă la bunăstarea visată, asta se întîmplă pentru că o bună parte din economie continuă să întoarcă spatele pieţei. Această ignoranţă o plătim scump. Munca şi-a pierdut stimulentele. Preţurile s-au rupt de valoarea adevărată a bunurilor şi serviciilor. Producţia şi consumul s-au dezechilibrat îngrijorător. Direcţia cea bună nu poate fi alta decît îndreptarea economiei cu faţa către piaţă. Cuplată cu educarea populaţiei într-un spirit nou: cel al economiei de piaţă. Fiindcă piaţa nu reprezintă doar un spaţiu în care se fac tranzacţii: de mărfuri, de bani, de valori. Piaţa înseamnă, întîi şi întîi, o cultură de mii de ani, în care s-au acumulat, strat peste strat, cunoştinţe, idei, experienţe, concepţii. Înseamnă un imens edificiu pe care l-au durat, în timp, civilizaţiile ce s-au perindat pe această planetă, însumînd legităţi naturale alături de obiceiuri, de norme juridice, de practici economice. Şi înseamnă, totodată, o mare arenă în care se desfăşoară cele mai importante „jocuri“ pe care le-a cunoscut istoria omenirii: competiţiile economice. La aşa ceva nu putem ajunge însă fără grăbirea reformelor.

Nu pot fi însă ignorate adevărurile cu care ne confruntăm. Inflaţia a ajuns un fel de înlocuitor de productivitate, eficienţă şi competitivitate. Marile întreprinderi de stat au stins motoarele competiţiei economice şi au aprins un singur bec – preţul: au umflat şi umflă preţurile, făcînd inflaţie. În consecinţă, a scăzut şi scade puterea de cumpărare. O cauză constituind-o şi deriva procesului investiţional. Numai relansarea investiţiilor ar fi o garanţie că se vor naşte noi locuri de muncă în sectoarele rentabile, cu deosebire în servicii, care să absoarbă măcar o parte din personalul ce va fi disponibilizat. Dar investiţiile scad, în loc să crească. Pe un alt plan, se menţine neputinţa multor agenţi economici de a realiza produse competitive, care să fie căutate pe piaţa internă sau la export.

Dacă se va investi mai mult, dacă vor fi create noi locuri de muncă şi dacă vor spori productivitatea şi competitivitatea muncii, obţinînd astfel mai multă eficienţă în economie, vom avea şi bani mai mulţi pentru protecţie socială. O protecţie activă, prin muncă eficientă. Salariile vor creşte, dividendele vor fi mai mari, afacerile mai bune. Ar fi un început de schimbare majoră.

Adrian VASILESCU

povești suprapuse

Nopți de Sînziene, cu ghicitoare și parapsihologi

Cel mai rentabil, în România de azi, este să fii ghicitoare. Nu *ghicitor*, pentru că atunci există riscul să fii confundat cu vreun politolog și, din nefericire, în privința acestora este o inflație care face dificilă o carieră serioasă în domeniu. Evident, și în privința ghicitoarelor există o aprigă concurență dar, cum se va vedea, toate datele converg spre o certă favorizare a lor în raport cu toți ceilalți prezicători de meserie. Nu trebuie să disperăm, evident, dar situația stă în felul următor: după date confidențiale care mi-au parvenit din străfundurile temerilor mele, neconfirmate de nimeni, nu este mic procentul românilor care au mai mare încredere în ghicitoare decît în politologi. N-o să piară democrația românească din cauza asta, sigur. (Doar că s-ar putea s-o lălăie agonic.)

Pentru că ce este ghicitoarea? Înainte de a fi un refugiu – ultimul – pentru sufletele ultrasensibile și cu *mansarda* ultravraiște, înainte de a fi o palmă pe obrazul grăsuț al *bisericii naționale* – incapabile, pesemne, să mai țină pasul cu cohortele de păcătoși ai nației –, ghicitoarea este o mare cucerire post-revoluționară. Încă nu aveam o presă liberă, încă nu aveam o televiziune liberă, încă nu aveam Constituție, societate civilă și nici manuale alternative în momentul în care ghicitoarele au dat la o parte lespedea grea a comunismului și au ieșit la lumină, cu ghiocul, sîngele de cocoș, globul de cristal, unghia de fecioară și restul de instrumente aferente.

E drept, există și alte păreri. Unul dintre iluștrii media-parapsihologi ai națiunii spunea într-o emisiune tv. că, după toate aparențele, Ceaușescu în persoană a avut la curtea sa o vrăjitoare țigancă pînă prin anii '80. Conducătorul o cunoscuse în ilegalitate, cînd stătuse ascuns într-o șatră (!), și după 1944 o luase pe lîngă el, astfel că ghicitoarea a ajuns să locuiască în Primăverii (Ion Țugui în dialog cu Aristide Buhoiu, *Tele 7 abc*, 9 nov. 1999). Nu trebuie să vă surprindă că dl Buhoiu, gazda respectivei emisiuni, a rămas *bouche bée* de emoție; trebuie să vă surprindă că, de patruzeci de ani, divizii de sovietologi și kremlinologi au scris istoria regimurilor comuniste fără să ia în seamă acest amănunt. Încă o dată, Occidentul nu vrea *să ne cunoască așa cum sîntem*.

La gloria ghicitoarelor își dă concursul majoritatea mijloacelor de comunicare în masă ale țării. O părea România un stat laic, dar în realitate ea este un stat *ghicitoresc*. Ziarele, cele mai serioase, au coloane întregi de reclamă, în care fotografia gen *fișă de penitenciar* a ghicitoarelor se află în aprigă competiție cu *oltencele fierbinți*. Ieși din București cu mașina, în orice direcție, și pe marginea șoselei vezi mai multe indicatoare spre ghicitoare decît reclame comerciale. Posturile de televiziune, cele mai naționale, le fac o reclamă nici măcar mascată, ce merge de la interviuri trimise de corespondenții locali (de ce oare am senzația că aceștia sînt năimiți financiar de vrăjitoare?) și pînă la consultarea ghicitoarelor înaintea competițiilor electorale sau a meciurilor cu miză ale naționalei de fotbal.

Trebuia să joace Hagi în meciul cu Italia? Nu-l întrebați pe Ienei, s-ar putea să nu știe; întrebați o ghicitoare – ea are sigur un răspuns.

Că, în aceste condiții, populația țării plutește în deriva celui mai penibil obscurantism – și chiar este încurajată în această direcție –, nu ne mai impresionează. Întrebată cum își explică acest pîrjol al pămîntului care ne va face, probabil, să triplăm importurile de făină ungurească, o măicuță cu părul de lînă din România profundă *opina* pentru un alt post de televiziune: *Nu știu, maică, ce-o fi, dar cred că ne bate Dumnezeu pentru păcate!* Pare mai firesc să dezmembrăm încă un cocoș negru la miez de noapte decît să ne întrebăm cine a dezmembrat la miez de zi și amărîtul de sistem de irigații al țării, atîta cît era el.

Adrian CIOROIANU

P.S.: Și, pentru a întări ideea că această temă este una serioasă, o ghicitoare mi-a spus că povestea viitoare va fi despre cel mai mare vrăjitor al istoriei moderne: o poveste demnă de vacanțe și caniculă, o poveste despre *transpirația lui Marx* (Karl, pentru prieteni).

presa despre...

Exportul de democrație

Thomas Carothers, vicepreședintele de studii de la *Carnegie Endowment for International Peace*, este autorul unei cărți citite, dar puțin citate în România, despre felul cum au fost risipiți banii contribuabilului american pentru construcția democratică din țările fost comuniste. Dar democrația nu este doar obsesia Europei Centrale și de Est: „La sfîrșitul anilor '90, SUA cheltuia aproximativ 700 de milioane de dolari anual pentru promovarea democrației în aproximativ 100 de țări" – scrie Carothers într-un recent articol publicat în revista *Issues of Democracy*. „Desigur, atașamentul Statelor Unite pentru promovarea democrației nu e absolut. Țara, la fel ca și alte țări, mai are încă interese economice și de apărare, uneori în conflict cu scopurile extinderii democrației. Dar, așa cum mulți oficiali americani au declarat în ultimul deceniu, această tendință apare acum mai rar decît în timpul războiului rece, cînd SUA – în mod necesar după părerea unora – a încheiat alianțe cu regimuri nedemocratice din motive de securitate, derivate din competiția cu Uniunea Sovietică. Strategia Statelor Unite de sprijin al democrației în epoca de după războiul rece a fost determinată de trei instincte interconectate: primul folosește democrația americană ca model sau tipar; al doilea vede în democratizare un proces de „construcție instituțională": țara în tranziție reproduce formele instituționale ale democrațiilor stabile; al treilea încearcă să transpună în viață presupunerea că democratizarea implică o succesiune de etape, naturală și ordonată. Pe măsură ce aceste ipoteze se confruntau cu realitățile tranziției politice, strategia a evoluat și s-a maturizat. Promotorii modelului american de democrație se bazează acum mai puțin pe modelul american. Ei aduc informații și idei din alte democrații stabile, din succesele relevante ale noilor democrații. Uneori ei încearcă să ajute societățile să dezvolte forme democratice adecvate propriei istorii și culturi. Promotorii democrației realizează din ce în ce mai intens că trebuie să țină seama de interesele profunde și de relațiile de putere în care sînt încrustate instituțiile. Schimbarea democratică nu trebuie înțeleasă ca o reproducere a unor repere instituționale, ci ca o împlinire a unui proces politic menit să genereze o cultură democratică".

În continuare, Thomas Carothers trece în revistă felul cum s-a modificat destinația ajutoarelor pe cele trei direcții principale: alegeri, instituțiile statului, societatea civilă. „În majoritatea țărilor în tranziție, partidele politice rămîn veriga cea mai slabă din lanțul democratizării".

Toată lumea – furnizorii și receptorii de idei și ajutoare – a înțeles că efectele – atîtea cîte vor fi – nu se vor putea calcula prea repede: „Trebuie să acceptăm că doar analiza calitativă profundă este singurul mod de înțelegere a evenimentelor politice și a efectelor lor, iar cele mai importante rezultate ale programelor de democratizare sînt psihologice, morale, subiective, indirecte și extinse în timp (...) Ajutorul pentru democrație se poticnește în faza de început. În multe cazuri, promotorii democrației nu au fost în stare să înțeleagă societățile în care funcționau, mulțumindu-se cu ideea că este suficientă cunoașterea teoriei democrației pentru a o pune în practică. Adeseori ei au încercat să devină agenții schimbării politice din societățile în tranziție tratîndu-i pe partenerii locali ca pe niște subordonați. Nenumărate proiecte au eșuat pentru că nu au fost însușite în țările cărora li se adresau. Vestea bună este că această stare de lucruri se schimbă, pentru că se înțelege mai bine importanța situației locale – a necesității de a lucra cu oficialitățile și organizațiile care cunosc mai bine condițiile de la fața locului. Destul de lent, promotorii democrației au renunțat totuși la convingerea că există doar un singur model democratic și la credința că promovarea democrației trebuie separată de tradiționalul ajutor economic. Cel mai des, ei au evitat colaborarea cu autoritățile locale de frica de a nu pierde controlul asupra ajutoarelor furnizate. Este necesar un alt fel de a gîndi: edificarea democrației nu este ceea ce «noi» facem pentru «ei», ci ceea ce fac oamenii din țările respective, uneori cu ajutorul nostru".

Uneori „noi" o ajutam pe bătrînică să treacă strada deși ea nu vroia. **(M. B.)**

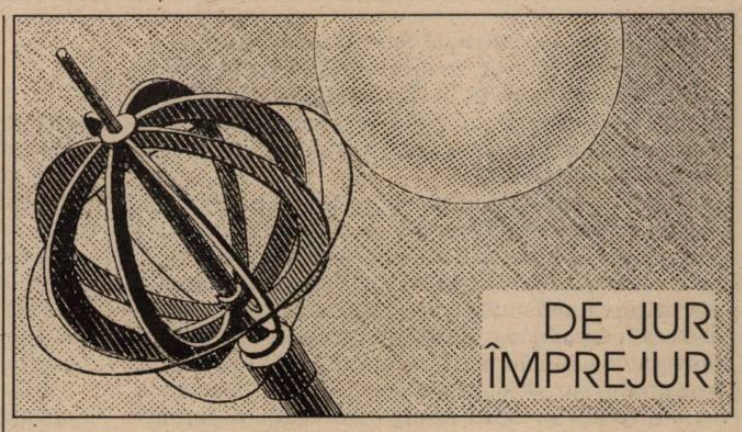

Statuia

La Moscova, vestea arestării lui Gussinski – unul dintre cei mai bogați oameni din Rusia, simbol al puterii date de bani și ai banilor obținuți în vecinătatea puterii – a fost pe cît de previzibilă, pe atît de neplăcută. Din primele zile de după instalare, noua putere rusă, reprezentată de Putin, s-a arătat decisă să-și folosească prerogativele. Spre deosebire de predecesorul său Elțîn, Putin a știut să-și asigure sprijinul puternicei fracțiuni comuniste din Duma, iar pentru hotărîrile importante nu mai consultă Parlamentul: nimeni, în țară sau în străinătate, nu pare a considera că procedează nedemocratic. În urmă cu o lună, a restabilit prin decret autoritatea centrală asupra celor 89 de regiuni și republici autonome, reorganizîndu-le în șapte superregiuni, în fruntea cărora a numit cinci generali, un diplomat și pe fostul prim-ministru, Serghei Kirienko. Ministerele de Interne și de Justiție și-au deschis birouri în noile unități administrative, astfel încît lupta împotriva corupției și a criminalității se duce de la centru. În același timp, Putin a trimis în Dumă un proiect de reorganizare a camerei superioare, Consiliul Federației, alcătuit din guvernatorii și președinții parlamentelor regionale. Noua lege, adoptată în primă lectură, îi scoate pe guvernatori din componența Consiliului. Autoritatea satrapilor locali este astfel îngrădită, limitînd puterea lor de face rău, dar și pe cea de a face bine. În orice caz, descentralizarea în scopul apropierii puterii de cerințele cetățeanului se amînă pe un termen nedeterminat.

Acesta este contextul în care s-a produs întîi descinderea la sediul companiei Media Most și apoi arestarea proprietarului ei Gussinski. Media Most posedă cotidianul *Sevodnia*, săptămînalul *Itogi*, canalul de televiziune NTV, un popular post de radio, toate caracterizate de observatorii din afară printr-o anume exigență intelectuală și deontologică, printr-o orientare aproximativ liberală și pro-occidentală. Toate au adoptat o atitudine critică față de puterea instalată la Kremlin. Arestarea și condamnarea proprietarului ar fi avut, pe de o parte, darul să arate că în materie de libertăți nimic nu e ireversibil, iar pe de altă parte, s-ar fi dat semnalul de începere a luptei împotriva „oligarhilor", a grupului celor care au extras enorme profituri de pe urma privatizărilor și a dezordinii legislative. Faptul că prima victimă era rivalul grupului de magnați cu influență la Kremlin ar fi trebuit să ușureze sarcina puterii. Dar actualii oligarhi au învățat lecția trecutului: ei știu cum rivalitățile dintre politicienii comuniști au hrănit aparatul de represiune al KGB. În seara arestării lui Gussinski, sub acuzația deturnării de fonduri publice, televiziunea patronului a reunit pe platou majoritatea personalităților lumii economice și financiare din Rusia. Protestul lor era fără echivoc, detenția lui Gussinski este un abuz. Spre surpriza generală, acestui protest i s-a alăturat și principalul rival al lui Gussinski, Boris Berezovski, omul creditat cu susținerea lui Elțîn și că a fost de acord cu inventarea lui Putin: „Toți cei care au făcut afaceri în Rusia, în ultimii zece ani, au încălcat legile în vigoare". Perspectiva de a-i aresta și condamna pe toți nu este deocamdată de actualitate. Încercarea de a-i diviza a fost ratată: Gussinski a părăsit pușcăria, dar acuzațiile nu au fost retrase. La vedere, lupta se dă între lege și infracțiune. De fapt, legea este apărată de foștii colegi ai lui Putin din KGB, intrați și ei în afaceri, doritori să facă puțină curățenie în materie de concurență.

Pentru observatorii din Vest, Putin este un mister. Pentru compatrioții săi, puțin dispuși să se înduioșeze cu privire la nerespectarea drepturilor omului în Cecenia, lucrurile sînt mai clare: „Occidentalii consideră KGB o oroare absolută: majoritatea rușilor – nu. Un timp, scurt, rușii cu simpatii democratice s-au revoltat împotriva serviciilor secrete. După eșecul loviturii din august 1991 împotriva președintelui Mihail Gorbaciov, statuia lui Dzerjinski a fost dislocată de pe soclul ei din fața sediului central al KGB de la Lubianka. La Moscova, eu am urmărit cu lacrimi în ochi cum mulțimea se străduia să dea jos masiva sculptură care-l înfățișa pe teroristul auster, întemeietorul serviciului" – scria John Lloyd, în *The New York Times*. „Dar mulțimea nu era atît de mare și majoritatea observatorilor nu-mi împărtășea emoția". Autorul constată că, după moartea lui Stalin, KGB-ul a căpătat imaginea unei corporații alcătuite din oameni civilizați, bine îmbrăcați, cunoscători de limbi străine, obligați prin natura serviciului să-i ajute, prin analizele lor, pe mai puțin civilizații conducători ai Rusiei. Printr-o îndemînatică mișcare de personal, Putin i-a transformat pe ofițerii spilcuiți din KGB-FSB în miniștri și împuterniciți ai autorității centrale. Pe culoarele puterii, foștii colegi ai președintelui înlocuiesc vechea echipă. Departe de a emite doar o pretenție simbolică, Asociația veteranilor din KGB cere ca statuia lui Dzerjinski să fie repusă pe soclu. Comunismul cu față umană, hulit de radicalii din toată lumea, va fi înlocuit de capitalismul impus sistematic de urmașii „cekistului de fier", cu sprijinul Dumei comuniste, admirați de partizanii radicali ai ordinii autoritare. Întîmplător sau nu, radicalii sînt aceiași. Despre democrație nu prea se mai vorbește.

Magdalena BOIANGIU

Argument

Printre apocalipsele anunţate ale ultimei jumătăţi de veac, mai este încă actuală aceea a dispariţiei cărţii în ciberspaţiu, cu toate implicaţiile ce decurg de aici pentru sensibilitatea scriitorului/cititorului sau pentru industria de editare/tipărire/difuzare.

Dar, după 40 de ani de la profeţia lui McLuhan, singurele cărţi editate *on-line* se datorează fie capriciului autorului, cel mai adesea refuzat de edituri, fie unor necesităţi practice cum ar fi aceea de a avea la dispoziţie cît mai multe ediţii academice sau lucrări de doctorat neconvertite. Altfel zis, germenii digitali n-au provocat boala, mai mult, au ajutat la imunizarea organismului paradoxal slăbit de un simplu instrument.

S-a spus – în multe feluri – că vocaţia naturală a cărţii este una „centrifugă", ea fiind făcută pentru a fi publicată, difuzată, lansată, recenzată şi, înainte de toate, citită. Pactul între scriitor şi cititor stă la baza celor două feţe ale aceleiaşi activităţi umane: scrisul şi cititul.

Istoriile lecturii se apropie, de obicei, de obiect mergînd dincolo de istoria literară tradiţională, încercînd atît o abordare socială a uzajelor cititului, cît şi o inventariere diacronă a constrîngerilor şi libertăţilor lectorilor.

Istoria scrisului se confundă cu aceea a literaturii. Scrisul creator de sens şi care reglementează uzajele la diferitele niveluri ale limbajului – adesea în răspăr, prin distorsionare – este, în primul rînd, cel al literaturii. Sau al poeziei, căci „...în chip poetic locuieşte omul...".

Cititul şi scrisul este titlul unei viitoare autobiografii spirituale a lui N. Manolescu, începută într-un articol din *Cărţile au suflet*. Am împrumutat acest titlu – dar *scripta volant*, zic profeţii noii ere a cărţii – pentru a reactualiza mai multe dileme legate de aşanumitul demon bicefal: a scrie – a nu scrie; a citi – a nu citi; a scrie/citi – a trăi; a scrie – a vorbi. Şi mai ales pentru a mai spune o dată că, deşi există viaţă în afara culturii verbale, ea merită – pentru unii – foarte puţin să fie trăită ca atare. **(S. S.)**

Mihaela ANGHELESCU IRIMIA
conferenţiar, Facultatea de Limbi Străine

Scripta manent

„...între vorbire şi făptuire scrierea..."

Saussureana observaţie a lui Kant, de la 1798, cum că semnele culturale, de pildă cele lingvistice, sînt arbitrare, în timp ce natura funcţionează în baza semnelor „naturale", ar putea explica *lipsa de încredere faţă de scris* pe care o acuză o seamă de gînditori, de la „tatăl" Socrate la obraznicul „fiu" Derrida, dispus să şteargă din memoria noastră însuşi statutul de întemeietor al maestrului. Ne amintim că în buclucaşa carte poştală găsită, pasămite, în Biblioteca Bodleiană, fatalistul Jacques *citeşte* un text *à rebours*: Platon îi dictează lui Socrate ceva ce rămîne un latent, hermetic mesaj. Reconsiderarea raportului *maestru-discipol* nu este, astfel, indiferentă discuţiei despre *scris* şi *citit*. Mai simplu: ce a fost mai întîi, *oul* sau *găina*?

Dar, să revenim la omul nostru de la Königsberg. Savantul conchide că, arbitrare, semnele lingvistice indică relaţii convenţionale. Motivate, semnele naturale (de pildă fumul, care – *natural* – nu poate exista fără foc) indică relaţii de contiguitate. Puţine, îndeobşte cele *mai naturale*, sînt semnele lingvistice cu o identică motivaţie. Indexicalele, de exemplu (aici, acela), desemnările personale (eu, tu), referinţele temporale (acum, atunci) ar putea concura cu pretenţia de a cuceri încrederea vorbitorului. *The rest is silence*. Tăcerea neîncrederii. La limită, mefienţa postmodernă în virtutea căreia se suspendă comunicarea de orice fel, atîta vreme cît între *spusă* şi *faptă* se întinde o distanţă parşivă. *Tra il dire e il fare c'è di mezzo il mare* – proverb italian care pare să depăşească simpla constatare a verbiajului la bunii latini.

Există, însă, între vorbire şi făptuire *scrierea*. Graţie ei am recuperat atîtea lucruri care nu mai sînt, am aflat despre cîte o stirpe care a dispărut şi cîte un obicei îngropat în uitare. Herodot le aducea grecilor la cunoştinţă ciudăţeniile unora, sciţii, barbari nedemni de slovele aşternute pe papirus. După secole, veneţianul Marco Polo şi arabul Ibn Batuta povesteau, în rînduri bine ticluite, despre nemaivăzuţii oameni din îndepărtatul Orient sau din neverosimila Africă. Jurnalul căpitanului Cook ajunge, la cumpăna raţionalismului cu sentimentalismul, o lectură palpitantă de neînlocuit. Din astfel de *însemnări* un Rousseau, un Schiller sau un Herder au încercat să compună o imagine a istoriei omenirii în *cuvinte*.

Din, probabil, aceeaşi neîncredere în dulcea limbă ce-o vorbim, ignorăm astăzi că însuşi cuvîntul *cuvînt* ne atrage atenţia asupra înţelegerii, a învoielii la care cădem *convenind*, adică întrunindu-ne. Antropologia lingvistică (ori etnolingvistica) defineşte limba ca un set de resurse simbolice constitutive ale texturii sociale, ca şi ale reprezentărilor individuale despre lumi reale sau posibile. Ne *întemeiem* în *vorbe*. Şi atunci, de ce hamletiza chiar Platon? *Words, words, words,* ar putea fi adagiul la *Phaedrus*.

În celebrul dialog despre *meşteşugul scrierii* Socrate dă glas neîncrederii sale în născocirea mai curînd perversă şi adversă atribuită legendarului zeu egiptean Toth. Părinte al matematicii, adică al gîndirii abstracte, Toth a însămînţat în oameni lenea şi uitarea numite, într-un cuvînt, *scriere*. Căci, argumentează Socrate, nu degeaba respinsese Thamus, riga egipteană, reţeta lui Toth, ci anume pentru că ea inducea lentoarea sufletelor, îndemnîndu-le la simpla agăţare de semnele exterioare. Înstrăinîndu-le, adică, de adevărata legătură cu zeii. Înstrăinîndu-le de adevăr. Simplu joc al aparenţelor, scrierea ar fi simplă simulare, necum intermediar al cunoaşterii. Dimpotrivă, cuvîntul *rostit* – „limba păsărilor" – ar fi genuina cale de dezvelire a adevărului.

Despre *vălul* aruncat asupra lumii în şi prin cuvinte s-a *scris* şi s-a *vorbit* pe măsura temerii de a ne uita, ca speţă, *rostul* de a fi. Poate cel mai convingător *grăieşte* coliziunea dintre cultura *scrisă* şi cea *orală*. Conchistadorii ajunşi în lumea indienilor transatlantici credeau, precum grecii odinioară, că sînt *barbari*, literal „incapabili de a vorbi", cei care nu sînt ca ei. Întîlniseră, în lumea aceea nouă pentru ei (sic) trei neamuri: incaşii, necunoscători ai scrisului, care îi socoteau zeii în sfîrşit pogorîţi printre ei, aztecii, mînuitori ai pictogramelor, care treptat încetează a mai vedea în vorbitorii unei limbi ascunse lor nişte fiinţe superioare, şi triburile maya, obişnuite cu o rudimentară scriere fonetică, care îi socotesc „străinii puternici". Un şef de trib inca, *se spune*, ar fi rămas *mut* în faţa unui papirus desfăşurat de un spaniol. Sub ochi i se arătau ba gazele, ba furnici, care îngrămădindu-se, care depărtîndu-se de şirul celorlalte. Suprapunerea naturii cu artificiul îi produsese o metafizică deconcertare.

Un călător prin ţara mexicanilor trecuţi la deprinderea scrierii de către neobositul grămătic Sahagún îi trimitea regelui din metropola iberică o înspăimîntată epistolă: a-i învăţa pe barbari să scrie şi să citească e totuna cu a-i lăsa să se apropie de satana! Or, dacă Socrate se temea de aceeaşi adormire instrumentalizată a sufletului, înţelegem furia heideggeriană a respingerii analiticii reducţioniste. *Spusa* să fie în acord cu *lumea*, *cuvîntul* cu *gîndul*, *litera* cu *spiritul* – sindromul Cratylos. Nu făcea Platon însuşi poetice etimologii, în căutarea potrivirii intime dintre *verba* şi *res*? Nu vitupera Nietzsche împotriva egiptismului cuvintelor moarte care sînt limbajul uscat precum frunzele dintr-un pom mort, dar cu care, culmea!, avem obrăznicia să vrem a comunica cotidian?

La 1492, anul descoperirii Lumii Noi, António Nebrija alcătuia prima gramatică a unei limbi europene moderne. *Scria*, în fond, *textul* unei noi proprietăţi. După propria mărturisire, limba a fost dintotdeauna tovarăşul de nădejde al imperiului. *Scripta manent*, spuneau imperialii noştri strămoşi, stăpîni peste o tehnologie a scrisului civilizator în cel mai larg sens al cuvîntului. De la ei ne-au rămas *scrise* nu numai legile încă ordonatoare ale mişcărilor noastre comunitare, ci drumurile, podurile, apeductele, pardoselele, băile, casele – *civitas*. Constrîngător, da, dar tocmai de aceea reglator, *cuvîntul scris* s-a înveşmîntat, în timp, cu straiele oficiantului din spaţiul sacru. Nu auzim, atît de des, „a scris la ziar" (echivalent cu „a spus la televizor")? Nu a căpătat cuvîntul scris, într-o încărcată istorie, aura de lege de necălcat – împerechere a culturii cu natura? *Scris acolo sus*, cuvîntul-cheie s-a impus prin alambicate devieri de la transparenţa picturală. Cu cît mai obscur, cu atît mai puternic. Există religii ale cuvîntului scris, cum există religii ale imaginii. Mai deunăzi, sătenii dintr-o aşezare lovită de secetă ieşiseră pe ogor cu preotul şi Sfînta Scriptură, să-l roage pe Dumnezeu să le aducă ploaia. Se pare că nu citiseră regulile care interzic devalizarea sistemului de irigaţii. Şi astfel, citind în stele, iară nu în scrisele omeneşti, au rămas muţi de uimire. Şi la fel de uscaţi sufleteşte, căci vorbele însoţite de bocete nu le-au fost de prea mare folos.

Şerban FOARŢĂ
scriitor

Scriptum est, non legitur

S-ar părea că scrisul şi cititul sînt două acte strict complementare, inseparabile adică, precum aversul şi reversul unei aceleiaşi medalii. Logic vorbind, nici nu pot fi altminteri; numai că, nesincronice cum sînt: ultimul fiindu-i, „deocamdată", consecutiv celui dintîi, se interpun, adesea, ani de zile (ba chiar, în epoca mesageriei extragalactice şi „oarbe", şi ani-lumină) între ele. (De altfel, orice scris e o „conservă", i. e. o. „bouteille à la mer".)

Cît despre noi, românofonii, care-l avem pe primul din latină, iar pe al doilea din slava veche (ca şi în cazul *pace and război* sau în acela al perechii genitale), decalajul celor două acte este unul multisecular – scrisul, de-a lungul unui ev întreg, fiindu-ne cu totul ilizibil; iar cînd învăţarăm să cetim, ceteam mai mult pisanii decît scripte! În fine, vicleniile istoriei, ca şi congenital, strabismul propriu...

Acum, dacă dilectul lector se întreabă de ce-l voi fi pus, mai la deal, pe *deocamdată* între ghilimele, răspunsul este: întrucît citez (din „le dernier des délicats", anume Borges): „Leer, por lo pronto (<deocamdată>, n.m.), es una actividad posterior a la de escribir: más resignada, más civil, más intelectual".

Într-adevăr, lectura presupune o benevolă, dulce abdicare (ca în *Liseuse* – a lui Renoir), o politeţe (radupetresciană), civilitate şi inteligenţă – pe lîngă care scrisul nostru ce „deocamdată" o precede, coercitiv şi indiscret, e, uneori, o laborioasă barbarie, ca o stigmatizare sau ca un tatuaj.

A scrie nu înseamnă, *in extremis*, decît a desena cuvinte, a căror noimă poţi s-o şi ignori. *Graecum est, non legitur*, de pildă, nu exclude mimetismul (cali)grafic. Tipografii culeg cărţi în limbi străine, de care, îndeobşte, n-au habar. Necunoscîndu-le, au, totuşi, avantajul că fac greşeli mult mai puţine decît în cazul propriei limbi – cînd ochiul patinează pe litere, în voie, sau devine, dimpotrivă, vigilent, emendînd din ignoranţă, scrieri bune...

„...lectura presupune o benevolă, dulce abdicare... pe lîngă care scrisul nostru ce deocamdată o precede... e, uneori, o laborioasă barbarie"

Să revenim, însă, la Borges şi la ironica-i formulă, anume „por lo pronto, posterior", adăugînd, în consecinţă, că: fără ca ulterioritatea ca atare a cititului faţă de scris să contenească, ea tinde să se tot reducă şi, asimptotic, să ajungă nulă; şi că un asemenea proces e unul de sorginte dublă:

a. caracterul strict utilitar al unui scris de speţă (v)e(r)dictuală (sau, dacă vreţi, performativă), convertibil imediat în act, „în carne" (cînd, ca la Kafka, se confundă, coincide, se suprapune cu lectura-i însăşi) şi care e ignobilul pariu al literaturii „angajate";

b. apariţia scriitorului de ziar(e), a *écrivant*-ului adică, ce-şi devansează propriii cititori cu, adesea, nici o nictemeră – şi, recentissim, a stufoasei corespondenţe prin *e-mail*, în care scrisul şi cititul devin aproape simultane.

Or, dacă în cazul *a* e vorba de un proces imemorial (şi de factură autoritară, ca tot ce e prescripţie sau proscripţie), în cestălalt, în cazul *b*, în care cauza sau cel puţin antecendentul sînt scurtcircuitate de consecventul lor, avem a face cu o subversiune (specifică acestei epoci) a oricărei *origo* sau *arhé*. (*Oriundus* nu se mai traduce prin „originar", ci prin... „oriunde"!)

Încît, an-arhici, însă inventivi, ne mai rămîne să găsim o „time machine", graţie căreia sciptura să devină ulterioară, în sfîrşit, lecturii (sau, cel puţin, interşanjabilă, cu ea, de-a lungul unei panglici möbusiene, vertiginoasă ca un *scenic railway* şi într-un spaţiu solipsistic şi, bineînţeles, virtual).

Ceea ce este apanajul, „por lo pronto", al scriitorului (nu „de vagoane") – care e singurul ce (se) citeşte mai înainte de a scrie.

E ceea ce scriam, pe vremuri, într-un poem din *Copyright* pe care, în versiune remaniată, îmi îngădui să-l transcriu mai jos:

„...visîndu-se citind o carte, pe care-o scrie-n lapsul însuşi, de timp, în care o citeşte, dacă nu chiar *după* aceea;// ea răspunzînd dorinţei lui de cititor pierdut în nu ştiu ce labirinturi vegetale, al cărui fiecare pas determină, -ntr-un fel, aleea// să-l poarte – anume unde vrea; pe cînd grăbeşte să se-ajungă, ca autor, pe sine însuşi, din urmă, şi, neizbutind, semnează *Zenon din Eleea*."

Nicolae MANOLESCU
critic şi istoric literar

Spune-mi ce citeşti, ce scrii, ca să-ţi spun cine eşti

Am avut dintotdeauna o fascinaţie pentru citit şi pentru scris.

Nimeni din familia mea nu-şi aminteşte cine şi cînd m-a învăţat literele. În orice caz, cînd eram în clasa întîi, le ştiam deja. Îmi place să cred că le-am deprins spontan, de la sine. Pe la cinci-şase ani, citeam orice „text" care-mi cădea sub ochi: afişe, reclame, titluri, fluturaşi electorali (în 1946!), lozinci etc. Nu neapărat ziare sau cărţi, la vîrsta aceea. Cititul a început a fi, probabil, un exerciţiu de silabisire menit a mă face să ghicesc cuvintele scrise. Un joc. Cred că asta mă şi amuza şi mă determina să continuu. Nu m-am plictisit niciodată să citesc. Fără scop precis, uneori, şi fără întrerupere. Şi astăzi citesc în autobuz ori în tren , iar dacă n-am ce, mă uit pe fereastră şi citesc inscripţiile de pe stîlpi sau de pe case. O treime din viaţă mi-am petrecut-o citind, altă treime, dormind şi ultima, ocupîndu-mă de toate celelalte lucruri cotidiene.

Scrisul l-am învăţat tot înainte de a merge la şcoală şi tot de unul singur. Am întrebat, bănuiesc, ce literă e asta sau aia şi m-am pus pe treabă. În clasa întîi, scriam binişor. Nu ştiam chiar toate literele. De pildă, aflînd cum se citesc grupurile de litere *che* şi *chi*, am avut o mare satisfacţie: le ghicisem cumva. N-a fost nici o problemă să-mi extind cunoştinţele la *ghe* şi *ghi*. M-au atras îndeosebi cele din urmă litere învăţate: *x* şi *y*. Am găsit într-un tabel pe Q şi m-am întrebat în ce cuvinte apare, nici unul nefiindu-mi familiar. Cît despre fratele mai mic, q, n-am ştiut de existenţa lui multă vreme. Scriam pe tăbliţe cu un fel de cretă mai dură decît cea obişnuită. De fiecare tăbliţă atîrna un bureţel pe care-l udam şi cu care ştergeam. Îmi făcea o imensă plăcere să simt cum lunecă pe tăbliţă creta şi mai ales să şterg ce scrisesem. Tăbliţa udă era mai închisă la culoare şi mai lucioasă, ceea ce îmi procura o senzaţie extrem de vie. Ştergeam cu grijă, de două sau de trei ori pînă cînd tăbliţa nu se mai albicea şi arăta ca o mătase neagră. În curînd, m-am extins la dulapul din camera noastră, a copiilor. Era un dulap de lemn maroniu şi poros. Scriam cu cretă pe una din laturi. Era tabla pe care îl învăţam pe fratele meu mai mic literele. Întrebat de cunoscuţi despre mine, spunea: „nenea, chie". Adică nenea, fratele mai mare, scrie. De cînd se ştie, nenea chie.

Cu creionul, cu stiloul, cu pixul. Creionul a reprezentat mereu scrisul neglijent, personal, de maculator şi, uneori, de jurnal intim (în măsura în care am ţinut unul). Scriind uşor, fără ştersături, creionul nu-mi folosea la cine ştie ce. N-am avut gume, ca alţi copii sau adulţi. Doar tăbliţa de azbest mă tenta la ştersături, îmi plăcea cum lucea după ce treceam peste ea cu buretele. Stiloul a fost instrumentul „oficial", serios, definitiv. Am colecţionat mărci de stilouri, încă din tinereţe, începînd cu stiloul anilor '60, Kaweko (aşa s-o fi scriind?) şi trecînd la Mont Blanc, Parker şi restul. Cu pixul m-am deprins mai greu. L-am suspectat ani buni de oarecare, cum să zic, nonşalanţă. N-am scris niciodată un capitol dintr-o carte cu pixul. Doar articole de ocazie, note, însemnări. Poate şi pentru că pixurile din primele generaţii aveau pastă proastă, care curgea şi se lăţea pe foaie. Am scăpat de prejudecată doar cînd mi-am cumpărat din străinătate pixuri excelente. Primul volum din *Istoria critică* are două variante manuscrise: una, cu pix albastru, a doua, care e o transcriere îngrijită, cu pix negru.

„Am scris mereu cu plăcere, cu senzualitate"

Dactilograma mi-a fost mereu nespus de antipatică. Dacă faza manuscrisă o simţeam *a mea*, faza dactilografiată o simţeam străină. Mă reîmpăcam cu pagina de tipar. Din acest motiv, n-am scris niciodată, direct, la maşină. Şi nu folosesc astăzi calculatorul. Stilul e mîna: aşa mi-am intitulat cîndva un eseu despre

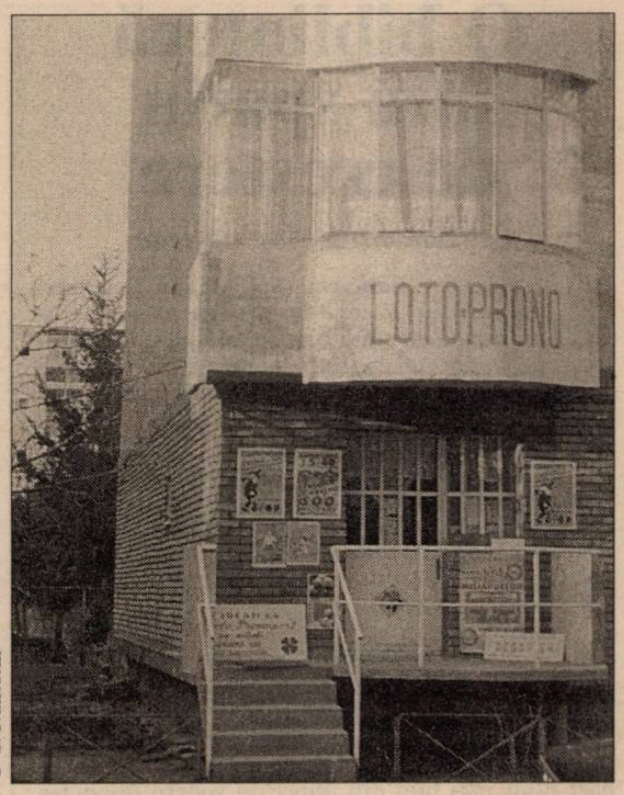

© S. Ivanoschi

Proust. Claviatura maşinii mă indispune. E vorba, desigur, şi de un alt ritm decît acela pe care îl imprimă pixul, dar e vorba mai ales de o înstrăinare a scrisului de corpul meu. Am scris mereu cu plăcere, cu senzualitate. Literele, cuvintele, rîndurile, pagina înnegrită de semne au părut a ieşi nemijlocit din corpul meu. Nu doar din cap, nu doar din mînă: din corpul întreg. Nu mă recunosc în pagina dactilografiată, nici în cea de computer. Îi bănuiesc pe cei care scriu la maşină de lipsa stilului personal. Scrisul lor seamănă. Al meu mă distinge. Nu mă refer la mine, vorbesc în general.

Ca şi cititul, scrisul trăieşte din diferenţă. Nu citim toţi aceeaşi carte, nu scriem toţi aceeaşi carte. Nici măcar nu citim, nu scriem de fiecare dată aceeaşi carte. Cititul şi scrisul sînt un act pur individual, ca o amprentă. Ne prelungim în ele fiinţa cea mai originală sau, poate, acea parte din fiinţa noastră care este unică şi irepetabilă. Spune-mi ce citeşti, ce scrii, ca să-ţi spun cine eşti.

Simona POPESCU
scriitoare

Citesc aşa cum scriu

Într-un fel, citesc aşa cum scriu. Cu viteze diferite, cu intensităţi diferite, cumva în „straturi". Mi-am format un întreg şi sofisticat mecanism de lectură care se autoreglează la anumite niveluri de atenţie, de implicare, intelectuală sau afectivă. Cînd îmi place foarte mult ce citesc, mă „panichez" (nu ştiu cum să spun mai bine). Mă opresc, închid cartea şi mă duc să văd o tîmpenie la televizor, apoi mă întorc liniştită înapoi. La fel se întîmplă cînd am senzaţia că am reuşit să prind în plasa cuvintelor volatilul stărilor, al lucrurilor. Citesc, cînd îmi place, ca şi cum ar fi scris de mine. Cînd scriu cu plăcere, recitesc ca şi cum ar fi scris de altul. Adevărata lectură, în ceea ce mă priveşte, este recitirea, după cum re-scrierea e felul meu de a scrie cu adevărat.

Cititul e o formă de adicţie (nu şi scrisul!). Cînd nu am o carte, pe stradă, de pildă, citesc nume de firme, bileţele sau afişe lipite pe stîlpi, reclame, etichete şi chiar bucăţi de hîrtie scrisă găsite pe jos. Cît despre cărţi, sînt unele pe care le citesc ca şi cum aş mînca cireşe – dacă n-ar fi sîmburii! Şi sînt cărţi care mi se lipesc de creieri, nu le mai văd – văd, adică, direct „gîndirea" celui care a scris. Cînd scriu, de la un anumit nivel de profunzime în sus (în jos!), nu mai văd cuvintele, trag cu mîinile, parcă, în timp ce scriu, din aerolitul gîndirii mele, pe care o *văd*. Cărţile pe care le iubesc le uit. Şi le reiau an de an, uneori mai des. Cred că e o reacţie paradoxală a creierului care are nevoie de ele ca de un întăritor (dar, de fapt, nu creierul meu are nevoie de ele, ci corpul, e o fericire corporală cînd le iau în braţe şi mă duc cu ele într-un cotlon).

Despre cum citeam în adolescenţă am scris deja multe pagini într-o carte. Mă întreb ce s-a schimbat de atunci. Poate faptul că îmi dau seama acum din două-trei fraze, din două-trei versuri, cu cine am de-a face. Îi citeam altădată cu un soi de sîrguinţă meschină (sic!) pe marii şi greii literaturii din toată lumea. Îi recitesc azi relaxat, la rînd cu debutanţii. Îi citesc, uneori, cu mult interes, prin reviste, pe autorii foarte tineri, de care n-am auzit niciodată şi care uneori nici nu sînt scriitori (scrisorile cititorilor, de pildă), dar scînteiază într-un articol, într-un eseu, într-o poezie, într-o epistolă, într-o frază. Incredibil peste ce lucruri frumoase pot să dau cîteodată. În adolescenţă nu mă interesau „necunoscuţii". Ce s-a mai schimbat de atunci? Nu mai trag eter (sau alte esenţe leşinătoare) pe nas în timp ce citesc. Nici nu mai mănînc ca o hămesită. N-am mai citit de mult într-o pădure, pe o pajişte, lîngă un grăsun de bondar bîzîitor, pe o plajă pustie, într-un copac, în autobuz, uitînd să cobor. Dar am citit, nu de mult, într-o cuşetă de vagon de dormit. Era noapte, pe fereastră vedeam trecînd luminiţe. Parcă eram într-o căsuţă ronronitoare în mijlocul cerului. Citeam o carte despre hazard şi era foarte, foarte bine.

„mîna... încearcă, bezmetică, să ţină pasul cu ceea ce i se dictează pe mai multe voci."

Cum scriu? În zeci de feluri. Dar, indiferent de „tehnologii", de condiţii, de stare, greu. Greu şi pentru că fac mereu pauze. Nu pentru că nu aş mai şti ce să scriu, nu pentru că nu aş şti ce urmează, nu pentru că nu aş avea răbdare. Numai un psiholog ar putea să-mi spună ce se întîmplă de-o zbughesc de pe scaun şi îmi fac de lucru cu altceva. Ca şi cum m-aş pedepsi pentru intensitatea pe care o simt. Ca şi cum n-aş merita-o.

Înainte să scriu „cu adevărat", fac notiţe ilizibile, umplu foaia aiurea, cu o senzaţie stranie care mă leagă de patinatoarea care eram în copilărie – ea făcea opturi pe gheaţă, într-o deplină seriozitate şi cu o inconştientă fericire. Spuneam într-o zi cuiva care îmi lua un interviu pentru radio că gîndirea mea e circulară, că mă deranjează, la interviuri, faptul că te obligă să gîndeşti liniar, în succesiune, pas cu pas, înainte. Nu poţi să... să mergi cu spatele, ca la patinoar, cînd faci opturi, nu poţi să te răzgîndeşti, să te bîlbîi, să taci puţin dacă ai chef. Or, eu, scriind, mă învîrt în jurul cîte unui „zbenghi" de pe hîrtie, mă uit la el pînă explodează în mintea mea, învîrt modulele de cuvinte aşa cum învîrţi cubul Rubic ca să-l „rezolvi". Şi tac. Şi merg cu spatele. Mă răzgîndesc. Şi tot aşa.

Nu aştept inspiraţia niciodată în faţa foi albe de hîrtie. Dacă ea există, vine cînd nu te aştepţi, în fulguraţii care scurtcircuitează lucruri pe care le gîndeşti zile la rînd fără o concentrare specială. Atunci, dacă nu mi-e lene, iau o bucăţică de hîrtie, produc o bolboroseală grafică pe care o îngrop între alte hîrtii, în ideea că eu de mîine sau de peste o lună sau de peste un an se va ocupa (că bine zic: „eu se va ocupa"!) cu descifrarea codului care conţine, precum o *black-box*, o întreagă situaţie, un întreg mesaj, de la care ar putea să pornească pagini întregi. Am zeci de astfel de hîrtiuţe. De la ele au plecat toate cărţile mele. Uneori mi se pare incredibil cînd mă uit la aceste „protocărţi". *Exuvii*, de pildă, era toată (toată!) în 30 de pagini. N-am făcut, ani de zile, decît să o las să se desfoaie (în zeci de feluri desfoirea!).

Cînd e vorba doar de cîte un articol sau un mic eseu, ca acum, e mult mai uşor. Stau aşa şi mă gîndesc, învîrtind şuviţe de păr, stînd cu mîna la gură ca o babă, uitîndu-mă la peretele din faţa mea sau la dezordinea de pe birou. Mă uit aşa şi parcă sînt la mare. Aud pescăruşii (nu e prima dată). Chiar, oare sînt pescăruşi în centrul Bucureştiului? Bun, deci stau la birou învîrtind şuviţe de păr. Ştiu cam ce vreau să scriu. Totul e o problemă de focalizare. Deodată, mîna goneşte pe hîrtie ca o secretară proastă, mănîncă litere, e dezordonată, nu duce frazele pînă la capăt, încearcă, bezmetică, să ţină pasul cu ceea ce i se dictează pe mai multe voci. O iau de la capăt la computer, las foaia deoparte, îmi mai arunc privirea peste ea din cînd în cînd. Abia acum se scrie, după „isterie".

Cel mai greu e cînd încerc să scriu despre alţii, despre cărţile surori cu ale mele. Caut structura celui despre care urmează să vorbesc. Nu despre cărţi scriu, ci despre oamenii care le fac. Cum să scrii în doar cîteva pagini ceea ce au gîndit ei în zeci şi sute de pagini, în ani întregi, într-o viaţă? Cum să faci ca să păstrezi cumva totul, doar printr-o reducere la scară?

Dar cînd scrii despre tine, cum să păstrezi totul printr-o reducere la scară? Cum?

O bibliotecă fără spaţiu de creştere

Cartea intră, dar nu iese

La parterul Bibliotecii Naţionale a României, primul lucru care îţi atrage atenţia este mulţimea de anunţuri. Toate tipărite la calculator, pe pagini A4, cu litere mai mari sau mai mici, în funcţie de spaţiu. Un fel de anunţo-manie, cum spune şi Victoria Stoian, redactor aici. Cele mai interesante anunţuri sînt la etajul doi. Primul, pe hol: „Staţionarea pe hol este strict interzisă", de parcă cei care intră aici nu au de făcut decît un singur lucru, să citească, fără să se poată bucura de o clădire de altfel frumoasă. Al doilea anunţ, pe uşa de la biroul secretarei directorului - „Actele se primesc la semnat de pe o zi pe alta".

Victoria Stoian este bibliotecară de treizeci de ani. La Biblioteca Naţională nu este decît de cîteva luni, cînd a venit pentru un salariu cu 400.000 mai mare, chiar dacă „a scăzut în grad". A fost şefă de promoţie la terminarea facultăţii şi a terminat cu 10, ceea ce ar fi putut-o ajuta, spune ea, să obţină un post mult mai bun din punct de vedere financiar. „Mi-a plăcut însă biblioteca pentru că este o teribilă sursă de informare, poţi să pipăi o carte, să-ţi rezolvi o ignoranţă". Pînă acum, a fost la Biblioteca Centrală Universitară (B.C.U.), una cu un public mult mai precis decît Naţionala. „Acolo, cererile de lectură sînt mai bine conturate şi te ajută atunci cînd faci selecţia de cărţi achiziţionate pentru bibliotecă. Aici, publicul este heterogen. Pensionari, studenţi, şomeri, ingineri... Aici vine pensionara şi îţi cere Sandra Brown şi trebuie să ai. Trebuie să iei de toate, pentru a nu dezavantaja vreo categorie de cititor".

Este, într-un fel, vocaţia exhaustivă a Bibliotecii Naţionale, spre deosebire, de exemplu, de B.C.U. sau Biblioteca Academiei, care sînt specializate, cum afirmă Dan Ercianu, directorul bibliotecii. Singura bibliotecă din ţară care are prin lege dreptul de depozit legal, Naţionala „este imaginea tuturor domeniilor de creaţie ale unei ţări". Ercianu spune însă că, la noi, nu există deloc o preocupare în acest sens, atît timp cît, de exemplu, la o mărime comparabilă cu cea a Bibliotecii Naţionale franceze, la acelaşi volum de colecţii, la noi bugetul este de 100 de ori mai mic. „Biblioteca Naţională este considerată doar o bibliotecă mai mare de cartier", în timp ce, spune Ercianu, ea ar trebui să fie „un mini-minister al Culturii". Prin Biblioteca Naţională, publicul ar trebui să aibă acces nu numai la carte, ci şi la diverse servicii de natură culturală.

Pînă să ajungă la aceste proiecte ambiţioase, directorul Naţionalei se confruntă însă cu probleme care împiedică funcţionarea normală de zi cu zi a bibliotecii. De exemplu, unul dintre nenumăratele afişe de la intrare spune sec: „În perioada 01.06.2000 - 05.07.2000, sala de ziare este închisă". Aceasta datorită lipsei de personal care să poată ţine locul celor plecaţi în concediu. Mai grav este însă că la biblioteca naţională nu se pot citi ziare mai vechi de trei ani. „Nu avem spaţiu de expunere", spune Victoria Stoian. „E o cenzură economică la fel de îngrozitoare, dacă nu mai îngrozitoare, ca aceea de dinainte de 1989. Atunci încă mai puteai obţine o aprobare, dar acum nu avem unde să expunem ziarele şi atunci le depozităm". Dan Ercianu este conştient că pentru un cititor nu contează explicaţia, atît timp cît el are nevoie de o anumită informaţie, dar spune că pînă la finalizarea noului sediu al bibliotecii, nu are ce face. „În momentul acesta, biblioteca nu mai are spaţiu de creştere. Carte intră mereu, de ieşit nu mai iese".

La un volum de nouă milioane de unităţi (cărţi, periodice, stampe, discuri, partituri etc.), Biblioteca Naţională se sufocă. Tocmai de aceea, „plîngerile raţionale ale cititorilor sînt generate de starea materială a bibliotecii". Multe cărţi, pentru a nu mai vorbi de ziarele mai vechi de trei ani, sînt depozitate în viitoarea clădire a bibliotecii, şantierul de lîngă Piaţa Unirii. „Acum cîtva timp", îşi aminteşte Dan Ercianu, „un prieten mi-a cerut Turgheniev. Or, în Biblioteca Naţională nu se găseşte Turgheniev pentru că, după revoluţie, au fost conduceri care au considerat că aici nu are ce căuta cartea rusă".

Finanţaţi integral de la bugetul de stat, fără să pretindă taxe de înscriere de la cititori - „oricum ar trebui să trimitem banii la buget, după care Guvernul îi împarte cum vrea", spune Ercianu. Oricîte idei ar fi, în lipsa libertăţii de acţiune, de a dispune liber de banii proprii, nimic nu are şanse de dezvoltare.

Octavian GABOR

Valeriu NEGRU
jurnalist

Vorbe în (văz)duh

– cine citește pentru noi și în locul nostru –

Într-un număr care se ocupă de *scriere* şi *scris*, de *citire* şi *citit*, de *lecţiune* şi *lectură*, îmi iau libertatea de a spune cîte ceva despre *vorbire* şi *mesajul vorbit*. Dacă admitem că orice formă de comunicare orală este emitere directă şi receptare a unui mesaj gîndit, trebuie să privim scrisul drept o transmitere codificată a acestuia, scrierea fiind, în aces caz, doar cifrul folosit. La capătul celălalt, citirea şi cititul nu sînt altceva decît utilizarea în simetrie, a cifrului cunoscut, respectiv, înţelegerea informaţiei. Pentru cei obişnuiţi cu lectura, cu scormonirea textelor, cu descoperirea multiplelor înţelesuri ale cuvîntului scris, s-ar părea că oralitatea este binecuvîntată cu lumină, simplitate, claritate şi totală lipsă de echivoc. Lucrurile nu stau deloc aşa. Dimpotrivă. În scris, o scurtă propoziţie interogativă, de pildă: *Ana are mere?*, nu ne tulbură prea tare. Ne întrebăm doar dacă Ana are mere şi nimic mai mult. Rostite însă şi apăsate într-un fel sau altul de accentul interogativ, aceste trei cuvinte ne pot arunca într-o întunecată nesiguranţă. Iată: *ANA* are mere? (chiar Ana, nu cumva altcineva?) sau Ana *ARE* mere? (le are cu adevărat ori ne păcăleşte?) şi: Ana are *MERE?* (putem fi siguri că sînt mere? Nu sînt oare pere, prune, grenade sau Dumnezeu mai ştie ce?). După cum se vede, ne-am îndepărtat mult de enunţul iniţial, iar Ana a devenit un personaj esenţialmente suspect, propus spre execrare, cu puţine şanse de a fi salvată.

Dacă trei cuvinte rostite plus un biet semn de punctuaţie ne pot împinge într-un asemenea hăţiş de incertitudini, să nu ne mire extraordinara forţă de înrîurire a talk-show-urilor, nici autoritatea de formatori de opinie a realizatorilor lor. Dintre aceştia, cîţiva folosesc cu predilecţie, tehnici de tipul Ana are mere, adică introducerea permanentă a suspiciunii asupra informaţiei avansate de interlocutor, mergînd pînă la denaturarea acesteia, totul în numele creşterii tensiunii dramatice a spectacolului şi a menţinerii interesului pentru dezbatere. Alţi moderatori se pricep să capteze atenţia printr-o avalanşă de informaţii disparate, îşi copleşesc partenerii şi publicul cu o limbuţie debordantă, însăilează ca Şeherazada poveste după poveste, sar „du coq a l'âne", foarte puţin grijulii cu construcţia logică a discursului. Aceştia ne trimit involuntar la un dialog platonician. *SOCRATE: „ La drept vorbind, Theaitetos un bărbat palavragiu riscă să devină grozav de plicticos". THEAITETOS: „Cum aşa, de ce spui asta?" SOCRATE: „... Cum altfel se spune cînd cineva tîrăşte argumentele încoace şi încolo, nefiind în stare să se încreadă în ele?..."* Moderatorii amintiţi pot fi plictisitori pentru un eventual Socrate, dar sînt fixaţi în admiraţia publicului lor, care în nici un caz nu constituie o adunare de filosofi.

Oferta posturilor de televiziune cuprinde şi alt fel de talk-show-uri. Cele numite culturale. (Nu ar trebui să fie toate culturale?) Am urmărit la PRO TV convorbirile dintre Alexandru Paleologu şi Octavian Paler, adevărate modele de îmbinare a artei de a conversa cu arta de-a controversa. Dialogurile, lipsite de trucuri gazetăreşti şi histrionice au avut creşteri fireşti guvernate de ştiinţa argumentării şi înălţării de raţionamente solide. Înfruntarea a fost calm-scînteietoare, amabil-bărbătească şi s-a încheiat fără învinşi şi învingători.

Nicolae Manolescu face un spectacol cumpănit, „Profesiunea mea cultura", în care se întîlnesc umorul şi inteligenţa (din zestrea personală a autorului), curiozitatea şi metoda (din bagajul criticului şi al profesorului), seducţia exersată şi militantismul în uşoară dilatare (din mapa sau sertarul omului de partid). Totul confirmă că „le show" ca şi „le style" „c'est l'homme".

Sub genericul „Punct şi de la capăt", emisiunile lui Cătălin Ţîrlea sînt de cele mai multe ori furtunoase. Acolo se întîmplă mereu ceva. Ţîrlea nu este un liniştit, pare un justiţiar în travesti, aşa încît nu e de mirare că a sfinţit locul cu un astfel de busuioc. În curtea lui se consumă bătăi interesante, care uneori dărîmă şi gardul. În 15 ianuarie şi în 15 iunie nu ar fi trebuit să o facă.

„Librăria pe roţi" este actuala emisiune a Danielei Zeca, desfăşurată în decorul librăriilor bucureştene. Daniela Zeca, pătrunzătoare, subtilă şi suavă, ne face cunoştinţă cu autori, cu cărţi şi ne ademeneşte, ca o sirenă discretă, spre delicii şi extazuri intelectuale necunoscute încă.

Ni se spune adesea că „verba volant", amintindu-ni-se caracterul efemer al cuvîntului rostit. Ceea ce este efemer nu este neapărat lipsit de importanţă sau valoare şi de aceea efortul de a găsi cuvîntul potrivit pentru urechea potrivită mi se pare demn de toată lauda.

aduse cu poșta

Eternitatea s-a născut la sat

Unul dintre momentele ce mi-a marcat puternic prima copilărie a fost acela în care tatăl meu, profesor de limba şi literatura română, mă chema să-l însoţesc la aşa-numitele cursuri de „completare a studiilor", desfăşurate într-un sat pierdut în Bărăganul românesc, aflat la aproximativ 15 km de micul oraş unde locuiam în acel timp. Numai drumul pe care îl aveam de străbătut pînă acolo mi se părea o teribilă aventură: o mică porţiune asfaltată, apoi macadam prăfos cale de 13 km.

Cursurile, gîndite „intensiv" de felul lor, aveau ca scop declarat lichidarea analfabetismului la sate. Ele se desfăşurau în două săli de clasă mici şi întunecoase ale unei şcoli care ar fi putut spune povestea răzmeriţei de la 1907. Dar îmi aduc aminte imaginea a 10-15 ţărani de vîrste foarte diferite, Feţi-Frumoşi ai unor vremuri acum apuse ce „condensau" 4 ani de şcoală într-unul singur, ca în poveşti. Cea mai mare parte dintre ei fuseseră obligaţi să vină acolo pentru a obţine rîvnitul certificat de absolvire a 8 clase primare, ce le-ar fi dat dreptul de a deveni membri PCR. Cei mai puţin vîrstnici, urmau să plece din sat pe baza acestei hîrtii cu puteri miraculoase, ce le-ar fi dat dreptul să acceadă la profesiunile de succes ale acelor timpuri, lăcătuş mecanic sau filatoare de bumbac după necesităţile Partidului şi voia fiecăruia.

Nu cred că voi putea uita vreodată mirosul pătrunzător al motorinei cu care erau impregnate duşumelele din scîndură de brad, în pofida opoziţiei sistematice a unicului pompier al satului, bufniţa împăiată cu un ochi de sticlă lipsă, fapt ce îi slăbea esenţial demnitatea şi, mai ales, imaginea unei machete înalte de un stat de om reprezentînd aparatul circulator sanguin. În timp ce în sala de clasă alăturată vocile şovăielnice ale ţăranilor povesteau aventurile lui Nică la scăldat, propriile lor întîmpări de fapt, această machetă exercita o fascinaţie absolută asupra mea atunci cînd „sîngele" (un alcool cu nuanţe roşiatice) era pus în mişcare prin mici conducte de plastic transparent de un mic motor electric ce se tînguia teribil în amurgul serilor de iarnă brusc prăvălite peste sat. Cred că în acele clipe nici măcar William Harvey, „părintele" acelei machete nu ar fi resimţit plăcerea şi emoţia descoperirii într-o manieră mai acută decît a mea.

Anii au trecut repede. Alcoolul din omul-machetă a fost furat într-o noapte, fiind bun de aprins focul, după cum mi-a spus mai zilele trecute bătrînul paznic al şcolii. Nici duşumelele nu mai miros a motorină, pentru că este scumpă, iar şcoala nu mai are bani să o cumpere. Neschimbate au rămas doar problemele legate de scris şi de citit.

Asistăm astfel, dacă mai era nevoie, la încă un „paradox românesc". Cu toate că numărul de studenţi a crescut de patru ori faţă de anul 1990, România avînd cel mai mare număr de studenţi din istoria sa, educaţia de bază în comunităţile rurale ale României rămîne deficitară. Mulţi dintre învăţătorii şi profesorii calificaţi au ieşit la pensie sau sînt pe punctul de a o face. În cele mai multe cazuri, locul lor este luat de tineri profesori necalificaţi, trecuţi prin experienţa „purificatoare" a cîte unui Liceu Agricol. O mărturie a celor spuse de mine ar putea fi adusă de ofiţeri ai armatei române, oameni ce lucrează în mod direct cu tineri recruţi proveniţi din mediul rural şi care sînt, unii dintre ei, incapabili să-şi citească scrisorile venite de acasă. Mulţi dintre aceştia au învăţat să scrie şi să citească „la ordin", reuşind astfel ca în 4 luni de armată să acumuleze ce nu au învăţat în 4 ani de şcoală primară.

Nimeni nu poate contesta eforturile ce se întreprind acum în cadrul reformei generale a învăţămîntului românesc pentru prevenirea abandonului şcolar şi îmbunătăţirea şcolarizării în mediul rural. Nu poate fi contestat efortul societăţii academice româneşti, în ansamblul său de focalizare a unor resurse (şi aşa sărace!) în dezvoltarea unor centre de performanţă de nivel european în cadrul învăţămîntului superior, legat esenţial de marile aglomerări urbane. Dar nu trebuie să uităm faptul că peste jumătate din populaţia acestei ţări trăieşte în mediul rural, iar modernitatea trebuie să pătrundă şi acolo, „forţînd" uneori acest lucru. Doar însuşirea noţiunilor de bază pentru scris şi citit, agrementate eventual cu piperul reuşitelor istorice româneşti de la Rovine nu mai sînt suficiente.

Puteţi zîmbi, dar visez la ziua în care un ţăran îşi va putea cumpăra seminţe de porumb selecţionate via Internet...

Altfel, analfabetismul şi abandonul şcolar vor continua să crească alarmant, înlesnite de sărăcie, de lipsa facilităţilor educaţionale, la umbra unor conservatoare comunităţi rurale care se închină la icoane pentru ploaie şi cîştiguri la Bingo. Egalitatea de şanse pentru toţi cetăţenii acestei ţări va fi doar o exprimare lipsită de temei, atîta timp cît accesul la scris şi citit va fi condiţionat de date geografice şi de binomul „urban/rural". Este nepermis, la urma urmei, ca o parte din inteligenţa acestui popor să se piardă, să ştie *doar* să scrie şi să citească numai pentru că s-au născut la sat.

Poate că astfel se va perpetua un anumit fel de „eternitate" care încă mai are suficient de mulţi adepţi astăzi. Numai că aceştia uită că este vorba de o eternitate condamnată la neputinţă şi moarte.

Paul IANCA
doctorand

TABIETURI DE SCRIS, TABIETURI DE LECTURĂ

S-au schimbat, o dată cu noile tehnologii, cele două acte ce definesc cultura verbală? Se scrie altfel în România din 1989 încoace? Se citesc altfel cărţile „interzise" pînă acum, invazia de memorialistică şi noile (vechi) post-modernisme?

*Am întrebat cîţiva scriitori cum (mai) scriu, cum (mai) citesc. Răspunsurile lor arată – încă o dată – cît de puţin se schimbă lucrurile esenţiale. (**S. S.**)*

Adriana BITTEL

De scris scriu cu creionul şi cu guma, singura evoluţie, singurul progres pe care l-am făcut din clasele primare e că acum scriu cu un creion de 0,5 şi nu mai trebuie să ascut creionul. Deşi sînt fascinată de calculator şi aş sta pe Internet toată viaţa mea, mi s-a creat un reflex, nu mai pot gîndi bine ca să scriu decît cu creionul în mînă şi cu guma alături ca să pot să şterge. Nu transcriu, scriu deodată pentru că, cel puţin pentru revistă, am foarte mult de scris; de aia am guma, ca să scriu curat.

Îmi place mult mai mult să citesc decît să scriu. Sînt dependentă de lectură şi cel mai mult îmi place să citesc în pat, pentru că eu, din firea mea, ar fi trebuit să fiu un om foarte leneş, dar conştiinciozitatea şi obligaţiile nu mă lasă... Dacă n-aş avea atîtea treburi, aş sta toată ziua în pat şi aş citi. Nu pot să-mi concep viaţa fără citit. Mi-a intrat atît de tare în obişnuinţă, încît şi cînd plec undeva trebuie neapărat să îmi iau cărţile cu mine. Şi, slavă domnului, am ce citi, asta este fericirea mea, faptul că citesc pentru slujbă, adică citesc şi scriu şi pentru asta mai primesc şi bani, deşi sînt lucrurile care îmi plac cel mai mult. Puţini bani, e drept, dar fac ce-mi place. Citesc oriunde şi în orice poziţie. Ideal ar fi să nu mă preseze nimic, să nu fie necesar să-mi întrerup lectura, de asta prefer să citesc noaptea cînd treburile sînt mai puţine. Am renunţat de o bună bucată de vreme la televizor şi am cîştigat un timp foarte bun de citit. Nu citesc mai multe cărţi deodată. Nu ştiu cum reuşesc unii aşa ceva. Încep o carte, o duc pînă la sfîrşit, poate să aibă 3.000 de pagini. Chiar dacă e proastă o duc pînă la sfîrşit ca să văd cît de proastă e.

Dumitru CHIOARU

Îmi scriu poeziile şi articolele cu pix sau chiar cu creion într-un caiet gen maculator, aşezat pe pat în poziţia în care şi citesc, cu genunchii în chip de măsuţă la nivelul ochilor. Am senzaţia că scriu pe corpul meu, că rîndurile se aştern sau se şterg pe ecranul propriei fiinţe. După ce s-a închegat într-o formă, ca sîngele cicatrizîndu-se, trece o vreme pînă curiozitatea mă împinge să-mi revăd gîndurile de pe ciornă. Dacă ajung la concluzia că n-am mîzgălit foile degeaba, urmează scrierea pe curat, stînd la birou, ca un şcolar care îşi caligrafiază lucrarea pe coli ministeriale. Abia la urmă le bat la maşina de scris sau le pun pe computer, care îmi permite reformularea, intercalarea, stocarea gîndurilor mele în memoria lui. Atunci am senzaţia tăierii cordonului ombilical de un text pe care, scoţîndu-l la imprimantă, îl trimit unei reviste spre publicare sau îl păstrez pentru o carte în lucru. Chiar dacă m-am „modernizat" cu ajutorul computerului, rămîn încă fidel foii albe pe care îmi fac disecţia gîndurilor, umplîndu-mă şi eliberîndu-mă, totodată, de voluptatea şi angoasa creaţiei. Scrisul este actul sacrificial al Narcisului din mine.

Citesc, cum precizam mai sus, în poziţia în care şi scriu, cu diferenţa că trag cartea mult mai aproape de ochelarii mei, iar genunchii se pot mişca în voie. Nu mai am însă pasiunea juvenilă a lecturii, în care mă uitam pe mine ceasuri întregi, redescoperindu-mă mai bogat. După ce am citit multă vreme ce-mi cădea în mînă, am început să-mi fac un plan de lectură şi să ţin un jurnal. Am eşuat în această încercare de a citi ordonat de cîteva ori. Între timp, am ajuns să citesc din mai multe cărţi la o lectură, în scopul de a-mi clarifica ideile pentru un curs/ o lucrare. Simt însă că am pierdut din gustul pentru lectură al „cititorului naiv", empatic. Consider că lectura este un eveniment nu numai de cunoaştere, ci un eveniment al fiinţei, doar atîta vreme cît păstrăm ceva din capacitatea de empatie a cititorului naiv în cititorul iniţiat. Detest lectura de rutină profesională şi, de asemenea, lectura înainte de culcare. „Petrecerea" cu cartea este una dintre cele mai plăcute şi utile ocupaţii ale omului, de care sper că „Galaxia Internet" nu ne va lipsi cu totul. Cred că „Galaxia Gutenberg" şi „Galaxia Internet" nu se exclud, ci se întrepătrund în orizontul oricărui bun cititor.

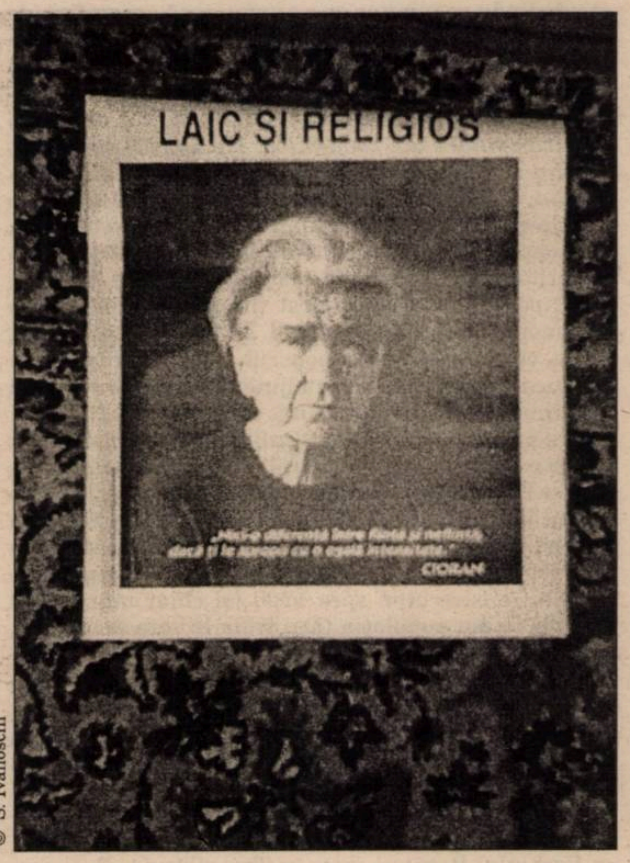

© S. Ivanoschi

© S. Ivanoschi

Andrei CODRESCU

În fiecare zi aştern ca un păianjen note din lectură şi din viaţă. La New Orleans viaţa se desfăşoară ca un roman.

Citesc totul, fără discriminare – ziare, reviste, cărţi, Internetul, manuscrise trimise revistei mele, „Exquisite Corpse", reclame, panouri pe drum, anunţuri în vitrine. În fiecare zi citesc *The New York Times,* ziarele din New Orleans şi Baton Rouge, ziarele româneşti şi *Le Monde* pe Internet şi trei sau patru cărţi în acelaşi timp.

Costache OLĂREANU

Oricît ar părea de compromis cuvîntul „inspiraţie", n-am scris niciodată şi nu scriu nici acum decît împins de la spate de palma răbdătoare a muzei mele, muză în care cred cu străşnicie. De aceea, n-aş fi putut fi un ziarist bun, pentru că ar fi trebuit să scriu la comandă. Pentru o tabletă de doar două pagini din *Adevărul literar şi artistic* mă chinui o săptămînă întreagă. Am însă şi tabieturi. Să spun doar cîteva:

– singurele zgomote pe care le admit sînt cele ale ploii de afară şi ale cîinilor din cartier;

– nu suport o scrumieră plină cu mai mult de două chiştoace;

– cel mai bine mă simt dacă am în faţă doar un zid gol sau un raft de cărţi, fără nici un fel de bibelouri pe el;

– cînd am probleme cu maşina mea de scris, care e elveţiană, o fac, fără nici o ezitare *Vacă!*;

– cele mai inspirate pagini din cariera mea le-am scris în adolescenţă, pe masa din bucătărie, asistat de servanta noastră de atunci, Floarea, care avea nişte pulpe de o albeaţă zeiască!

Nu mai suport romanele, oricît de bune ar fi ele. Poate pentru că mereu vroiam să concurez cu autorii lor. Frecventez însă cărţile de filozofie, istorie, sociologie, cele de memorii.

Şi aici, mai ales aici, la citit, am destule tabieturi:

– îmi încep ziua, ca tot omul constipat, la cabinet, unde revistele şi jurnalele sînt cele mai apreciate;

– pe lîngă lecturile curente, cu creionul în mînă, mai fac incursiuni pe rafturile bibliotecii, alegînd la întîmplare cîte o carte mai veche, dintre cele la care ţin: Swift, Creangă, Jules Renard, Lovinescu sau Călinescu, Caragiale, Flaubert, Plutarh;

– cel mai odihnitor e cititul culcat, chit că se spune despre el că e cititul leneşilor;

– mă recitesc deseori, procedînd astfel: deschid cîte o carte de-a mea la o pagină oarecare, închipuindu-mi că sînt un cititor apatic, plictisit şi... rău. Dacă rezultatul e o senzaţie de plăcere, sînt fericit, dacă e *viceversa* mă apucă toate pandaliile din lume;

– cîteodată îmi plac mai mult prefeţele, notele inframarginale şi devin visător la parcurgerea unei bibliografii bine făcute.

Liviu PAPADIMA

Pe cînd mă pregăteam pentru admiterea la facultate, meditatoarea de engleză mi-a spus un lucru pe care nu l-am uitat şi cred că nici n-am să-l uit. Mi-a spus că visul ei cel mai nemaipomenit era să poată sta un an întreg fără să citească nici o pagină, nici un rînd. Un an în care tot ce citise pînă atunci să aibă răgazul să se „aşeze". Am avut mult mai tîrziu prilejul să descopăr că visul profesoarei de engleză – pe care mi l-am însuşit pe dată (o admiram şi-mi era dragă), prematur şi fără speranţă – s-a întîmplat să se împlinească unor oameni care probabil nici nu-l visaseră, în condiţii pe care nu şi le-ar fi dorit, cu siguranţă, niciodată. Am întîlnit mărturisiri despre „fericirea" anilor din puşcăriile comuniste nu numai la Steinhardt – caz aparte –, ci şi la Constantin Noica, Barbu Brezianu, Alexandru Paleologu. Înclinaţia spre paradox a intelectualului? Pesemne. Pentru cei de la care ne-au venit asemenea mărturii, absenţa cărţilor pare să fi fost şi tortura şi „deliciul" închisorii. Cît mă priveşte, nu am deocamdată nici un proiect – iertată-mi fie gluma – de a intra la puşcărie. Îmi făceam într-o vreme planuri utopice să merg vreun an la pădure, la tăiat de copaci, ţapinar. Pun însă pariu că aş fi strecurat cîteva cărţi în raniţă – cititul printre arbori e o poză atît de ispititoare! De la un timp încoace însă visul molipsitor s-a cam preschimbat în reversul lui: îmi doresc un an în care să nu am nici o altă treabă decît să citesc: oricînd, oricum, oricît şi orice. În rest, sînt dintre cei care se duc la mare cu cortul şi intru în panică în ultimele cinci minute înainte de plecare pentru că nu mă hotărăsc ce cărţi să iau cu mine. Pînă la urmă iau vreo patru-cinci, pentru diferite ocazii – de vreme rea, de completat bibliografia la cutare lucrare, de zăpuşală, de plictis, de făcut impresie... Cu scrisul e mai simplu: nu prea mai *scriu*. M-am năravit la computer. Acum *editez* – compun, adică, texte la modul imaterial, infinit permutabil, cum te face să faci instrumentul ăsta. Nu am nostalgia peniţei. Mă apucă însă din cînd în cînd neliniştea inconsistenţei bătutului la clape. Fizic, e şi cu totul anapoda să-ţi comunici gîndurile izbind. Mai e apoi şi inconfortul privitului pe ecran, cu impresia intermitentă că textul tău se uită la tine. Din cauza computerului – violent şi narcisist, slugarnic şi rece – nu mai pot scrie scrisori (nici măcar cît înainte). Asta e o poveste ceva mai lungă, oricît de simplă.

Ioana PÂRVULESCU

Am scris pe hîrtie, pe zidul camerei mele din studenţie (versuri de Rimbaud), pe nisip, pe zăpadă (cu băţul de ski), pe tablă, pe tort (cu praf de ciocolată), pe asfalt, în palmă (ca să nu uit), pe o piatră de mormînt (cu vopsea neagră), pe borcanele şi cutiile din bucătăria de la Braşov, pe cărţi, pe ecran.

Am citit în taină şi în public. Acum, cînd cititul şi scrisul ocupă o bună parte din viaţa mea remarc un paradox. Nu scriu deloc cu creionul: citesc cu el.

Z. ORNEA

Demnitatea ştiinţei de carte

Scrisul şi cititul, adică alfabetizarea, chiar dacă sînt stadii inaugurale, prezintă, în fizionomia unui popor, o importanţă covîrşitoare. Sigur că există şi literatura populară, cînd creaţii de răsunet sînt anonime şi produse de neştiutori de carte. Ele circulă oral, se şlefuiesc şi se înnobilează pe această cale, răspîndindu-se uimitor pe o anume zonă geografică, de obicei naţională. De aici multitudinea de variante pentru acelaşi text. Dar, la noi, creaţia lirică populară va rămîne, probabil pentru totdeauna, aşa cum a prezentat-o în lume Vasile Alecsandri, în ediţia din 1866 *Poezii populare ale românilor*. Niciodată, probabil, *Mioriţa* sau *Meşterul Manole, Toma Alimoş* sau *Mihu Copilul,* nu vor suna altfel decît în forma măiastră sub care le-a trimis poetul în lume. Aici a intervenit forţa creatoare a talentului cultivat care, prin scris-citit, a conferit acestor nestemate valori de nepreţuit. I s-a imputat poetului că le-a alterat ţinuta lor originară de document etnografic. Nu cred. Şi chiar de ar fi aşa, repet, cît va mai exista poporul român şi creaţia sa artistică, totdeauna aceste bijuterii folclorice vor avea înfăţişarea sub care le-a trimis în lume (fără îndoială, cum s-a şi spus, „corese") Vasile Alecsandri. Dar valoarea extraordinară a tezaurului folcloric creat înainte de a se fi ajuns la demnitatea scris-cititului, adică a alfabetizării, nu trebuie să nască nostalgii după „vîrsta de aur". Progresul civilizaţiei şi al culturii începe de la cunoaşterea alfabetului. Din păcate, ţară eminamente agrară, în care pînă spre 1900 (şi chiar mai tîrziu) peste 90% din populaţia ţării trăia la sate şi era, vai, analfabetă în proporţii îngrijorătoare. Cu tot efortul investit al oamenilor politici (mă gîndesc la vestita lege a învăţămîntului din 1893 a lui Spiru Haret), procentele analfabetismului erau, la sate, alarmante. Degeaba erau exclamaţii ca acelea ale lui N. Iorga dintr-un eseu din 1905 publicat în *Sămănătorul* „Cărţi, cărţi pentru popor pe pagina căreia să cadă deopotrivă lacrima înaltei, bogatei doamne şi a sătencei", cînd, de fapt, săteanca Vechiului Regat şi chiar în Transilvania, Bucovina sau Basarabia era analfabetă şi nu ajungea la demnitatea lecturii, pentru a lăcrima pe o pagină de carte. Şi fără alfabetizare nu numai că nu se putea concepe progresul civilizatoriu al ţării, dar nu se putea introduce modernitatea în spiritul public. Cum putea delibera asupra treburilor cetăţii un analfabet? Încît, la noi, pînă în 1919, puţinătatea celor ce aveau drept de vot (nici 5% din totalul populaţiei) nu depindea numai de venitul cetăţeanului, ci şi de ştiinţa sa de carte. Cînd, în 1914, PNL, în frunte cu Ion I.C. Brătianu, a pregătit acel faimos program reformator (pentru proprietatea asupra pămîntului agrar şi a accesului la vot), raportorul reformelor în Camera Deputaţilor, nimeni altul decît C. Stere, a concedat, pînă la urmă, să se desfiinţeze cele trei Colegii electorale şi să se creeze un Colegiu Unic pentru – atenţie! – toţi ştiutorii de carte. Şi asta era, pentru vremea aceea, o adevărată revoluţie. Că această reformă a rămas baltă pentru că, din vara lui 1914, a început războiul devenit repede mondial şi a mutat centrul de interes al vieţii publice, este adevărat. Iar marile reforme din 1919-1921 au proclamat (pe lîngă pămînt dat ţăranilor) universalizarea dreptului la vot pentru toţi bărbaţii (femeile, chiar ştiutoare de carte, nu aveau drept de vot). Cu toate acestea, analfabetismul la sate (nu numai!) continua să fie o plagă grea, oricîte eforturi s-au depus (şi s-au depus!) pentru anihilarea ei. Puteau ajunge lucrători la oraş, într-o oarecare ramură industrială, mai ales ştiutorii de carte. Dar erau destui lucrători care nu ştiau, de fapt, carte. Albăstrimea satelor (învăţătorul, peotul, perceptorul, primarul, jandarmul etc.) continua să fie, şi în interbelic, o pătură privilegiată, întreţinînd vrajba de toate felurile. Ce să mai spunem, de rolul ei pînă la 1900 şi chiar pînă la primul război mondial! Sigur că se bătea multă monedă pe rolul educator al învăţătorului şi al preotului. Dar ce au putut realiza aceşti „luminători" era extrem de puţin faţă de cît era de făcut. Cît s-au zbătut autorităţile de stat şi organisme anume (ca, de pildă, în interbelic, Institutul Social Român condus de Dimitrie Gusti), progresele au fost, totuşi, aproape minimale. Nu uit să menţionez, totuşi, faptul extraordinar ca importanţă, că fiii de ţărani sau intelectuali ai satelor care, prin burse acordate, au izbutit să ia calea studiilor şi a cărţii (şi au fost mulţi!) s-au impus, de cele mai multe ori, drept spirite capabile, care s-au ilustrat în domeniile pentru care s-au pregătit. Se poate chiar spune că o bună parte din intelectualitatea oraşelor (dacă nu chiar majoritatea) provenea de la sat, fiind prima generaţie de intelectuali din familia lor. Ceea ce dovedeşte, printre altele, zestrea de însuşiri native ale ţăranilor, care, cultivaţi, zbucneau spectaculos la suprafaţă. Dar cît de mic era procentajul acestei pături „realizate" din ansamblul care continua să se afle în ignoranţa neştiinţei de carte! Oricum am întoarce lucrurile, oricum le-am motiva şi interpreta, rămîne un fapt. Şi anume că eradicarea analfabetismului s-a înfăptuit, la noi, în anii dictaturii comuniste. E un merit care nu poate fi negat sau ignorat, creîndu-se cămine culturale, cu biblioteci şi filme, în fiecare sat. Poate aşa se explică şi extraordinara creştere a tirajului cărţilor, care ajungeau, atunci, la cifre, azi, astronomice. Şi nu poate fi nesocotit faptul că 15-20% din tirajul unei cărţi de beletristică se distribuia prin reţeaua magazinelor săteşti ale Centrocopului. Interbelicii şi, mai înainte, un Ibrăileanu se plîngeau, cu îndreptăţire, că tirajele cărţilor erau prea mici, că nu se citeşte şi, deci, scriitorii nu pot trăi, profesionist, din creaţia lor. În anii dictaturii comuniste tirajele erau ameţitoare şi erau unii scriitori care trăiau, fără slujbe, numai din munca lor artistică. Nu uit, desigur, (cum aş putea?) că la realitatea acestor tiraje astronomice contribuia masiv faptul că, în acele triste decenii, nu exista presă, televiziune (decît două ore pe zi pe un singur post), sociologie, politologie, pînă şi istoriografia politică era busculată de cenzură. Astfel încît, tot omul care ajunsese la demnitatea scris-cititului îşi investea mai tot timpul liber în lectura cărţilor de beletristică, unde se mai strecurau, aluziv sau esopic, adevăruri despre realitatea dramatică a timpului. Pînă şi istoria era „învăţată", pe această cale, din romanele aşa-zicînd istorice.

Acum, de ce n-am recunoaşte-o?, tirajele cărţilor noastre (cele beletristice) s-au apropiat de normalitatea existentă în Europa de Apus. Se scrie, acum, incontestabil, mai puţin şi se citeşte, tot aşa, la cote minimale. Virtualii (sau posibilii) cititori, citesc multă presă şi îşi consumă timpul uitîndu-se, pînă la uitare de sine, la televizor. E bine asta? E rău? E, aş spune, normal, aliniindu-ne la realităţile ţărilor Occidentului sau al societăţii de consum. Am ajuns la consumism înainte ca realitatea sa economică să se instaleze la noi în toate drepturile. Dar, cine nu ştie?, la noi întotdeauna forma a premers fondului, ca să ne păstrăm în suprafeţele vestitei teorii maioresciene. Să sperăm că odată, cîndva, (nu prea tîrziu) societatea economiei de piaţă, adică fenomenul capitalismului, sub forma societăţii de consum, va deveni şi la noi o realitate înfăptuită. Va fi, atunci, mai bine sub raport cultural, care e forma cea mai dezvoltată a scris-cititului? Probabil că nu. Peste tot, în lumea civilizată de astăzi, se citeşte mai puţin, scriindu-se, cum altfel?, la fel de puţin. Fizionomia societăţii s-a schimbat fundamental. Şi aceasta nu poate fi evitată la noi. Cultura e peste tot în acută suferinţă. Şi la fel e şi la noi. Iar viitorul e şi mai negru din acest punct de vedere. Cine ştie dacă odată, cîndva, datorită civilizaţiei Internetului, se vor mai edita cărţi, iar oamenii vor citi altceva decît ce le va oferi Internetul? Iar televiziunea, în bună tovărăşie cu civilizaţia Internetului, va completa restul, făcînd cartea poate inutilă. Ca scriitor ce sînt mă înclin înaintea acestei realităţi, sperînd că, totuşi, cititul cărţilor nu va înceta. Dar cine ştie? Tot atît de grav e faptul că, se aude, că, la noi, analfabetismul a devenit, din nou, o realitate. Cu cît urcăm în civilizaţie (şi urcăm inevitabil) analfabetismul nu poate fi tolerat şi, sperăm, va dispărea. Dar, e o întrebare tulburătoare, ce facem cu această demnitate a ştiinţei de carte? Cum va fi folosită? Spre ce scopuri înalte sau mai de mică altitudine?

---

interstiţii

Proust şi lectura

Textul *Despre lectură* a fost publicat de Proust mai întîi în revista *La Renaissance latine,* reluat după un an (în 1906) ca prefaţă la traducerea din Ruskin, *Sésame et les lys,* şi tipărit din nou, cu finalul modificat, în *Pastiches et mélanges* (1919). Ideea cea mai interesantă a acestui text e formulată chiar în primul paragraf: amintirile despre lecturile noastre sînt legate nu atît de cărţile pe care le-am citit, cît de percepţia cadrului şi a impresiilor care au însoţit actul lecturii. Toate ipostazele lecturii pe care le descrie în continuare Proust sînt de fapt reconstituiri ale ambianţei, ale decorului, ale imaginilor, zgomotelor, senzaţiilor ce se imprimă în memoria noastră atît de profund încît, peste ani, dacă ni se întîmplă să frunzărim cărţile de odinioară, acestea devin un fel de calendare ale zilelor îngropate de timp.

Pentru Proust, lectura apare ca un act esenţialmente solitar; poate fi asemuită conversaţiei, dar prezintă imensul avantaj de a permite comunicarea cu altcineva fără aservirea la exigenţele mondenităţii. Un dialog în singurătate, aşadar, beneficiind de protecţia tăcerii, o tăcere pură întrucît lipsită de grimasele şi defectele vorbirii. Evocarea lecturilor copilăriei, temă prezentă deja în *Jean Santeuil* şi care va fi reluată în *La Recherche* (lectura, dimineaţa, în sufragerie, după-amiaza în cameră sau în parc, seara, după cină, în pat) abundă în detalii de o fermecătoare concreteţe: bătăile pendulei, zgomotul pompei de apă, cerul multicolor parcă reflectat de vitraliile bisericii întrezărită printre acoperişuri, sunetul auriu al clopotelor, lucirea bazinului din parc, ecoul vocilor care urcă dinspre aleea ce merge de-a lungul rîului, albul porţii care marchează capătul grădinii etc., etc. Tot aici – admirabilul elogiu al camerelor necunoscute, al camerelor străine din hotelurile de provincie, unde ai sentimentul că violezi intimitatea celor care au locuit acolo înaintea ta, că – trăgînd zăvorul – te închizi cu viaţa secretă a altora; aceste încăperi străine, unde „totul este creaţia şi limbajul unor vieţi profund diferite de a mea", sînt, spune Proust, spaţii ideale pentru stimularea imaginaţiei.

Abia după ce pune în evidenţă importanţa covîrşitoare a atmosferei şi a cadrului, Proust schiţează o tipologie a lecturii. Ar fi, mai întîi, lectura ca incitare: aşteptăm de la o carte nişte răspunsuri, în timp ce autorul ei nu face decît să ne stîrnească nişte dorinţe. Apoi, lectura ca terapie, ca „disciplină curativă" în depresia spirituală, cărţile jucînd un rol analog aceluia al psihoterapeuţilor. Lectura ca mijloc de explorare a eului profund, deschizînd uşi de care altfel n-am trece niciodată. Lectura-evaziune, facilitînd reveria şi depeizarea: „ne place îndeobşte să ieşim puţin din noi, să călătorim atunci cînd citim".

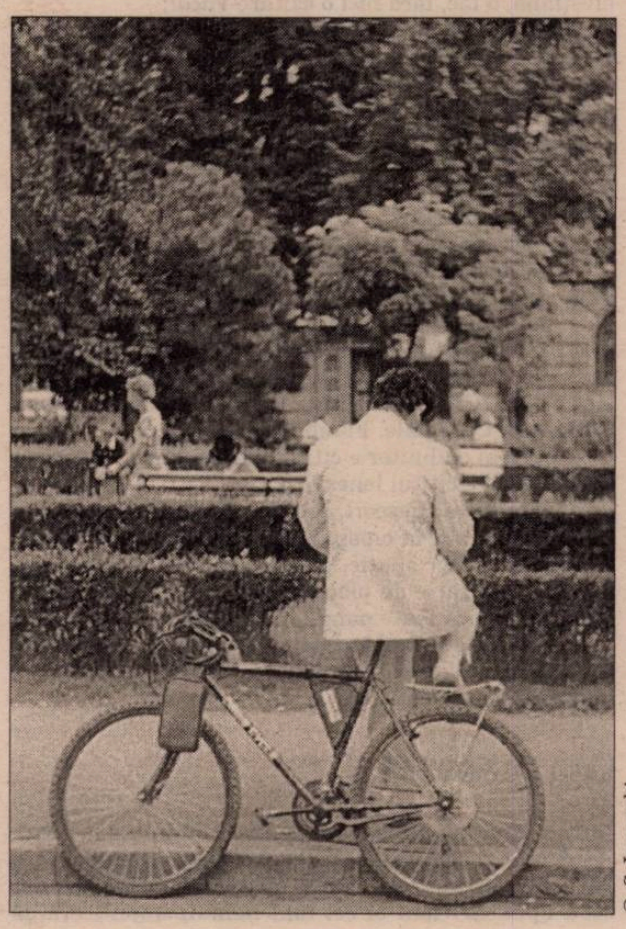

© S. Ivanoschi

Nu putea lipsi punerea în relaţie a actului lecturii cu actul scrisului, chiar dacă Proust atinge aici chestiunea doar în cîteva fraze. Ideea ar fi că starea de exaltare ce urmează anumitor lecturi poate avea o influenţă propice asupra propriei dispoziţii creatoare: Emerson care, aproape întotdeauna, citea cîteva pagini din Platon înainte să înceapă să scrie nu este cîtuşi de puţin, crede Proust, un caz izolat.

Esenţială rămîne însă, în ochii lui Proust, capacitatea lecturii de a servi drept revelator al gîndurilor, aspiraţiilor, obsesiilor şi fantasmelor noastre: „Nu există modalitate mai bună de a ajunge să conştientizăm ceea ce simţim noi înşine decît să încercăm a recrea în noi ceea ce a simţit un maestru". Frază căreia îi răspunde celebrul pasaj: „În realitate, fiecare cititor este, atunci cînd citeşte, cititorul propriei sale fiinţe. Opera scriitorului nu este decît un instrument optic pe care el îl oferă cititorului pentru ca să-i permită acestuia să discearnă ceea ce, fără cartea respectivă, n-ar fi putut să vadă în sine însuşi". Acesta este, la urma urmei, testul care *validează* lectura. Cu menţiunea că lectura nu este decît o etapă şi că ea, dacă ne introduce în viaţa spiritului, nu i se poate substitui acesteia. Păcatul „idolatriei", pe care Proust îl identifică la Ruskin şi îl va atribui cîtorva dintre personajele sale (Swann, Charles), este tocmai această incapacitate de a trăi altfel decît prin intermediari.

Alexandru CĂLINESCU

Teodor BACONSKY

NECESITATEA IMPROBABILĂ

S-ar spune că dispariţia ideologiilor tari a inhibat coagularea oricărui ideal comunitar. Ne aflăm sub imperiul gîndirii relativiste şi al individualismului de supravieţuire. Orice „model" e suspectat ca posibilă dictatură. Orice „mobilizare" provoacă reculuri circumspecte. Mă număr printre cei care nu uită că ideologiile tari – în cazul nostru, comunismul – *au impus* modelul lor de societate. O lovitură de stat condiţionată geopolitic a devenit premisa unei forţări a realităţii. Aproape nimeni nu a aderat din convingere: oamenii aveau de ales între adeziune şi represiune. Au aderat sau au fost reprimaţi.

De ce nu mai votează alegătorii?

Am încheiat un deceniu de la stoparea acelui oribil experiment. Urmările sale – anarhia libertară şi replierea egoistă – s-au reflectat în recentul absenteism de la alegerile locale. E drept că şi în democraţiile occidentale se votează mereu mai puţin. Ba sînt prea multe partide – cazul italian –, ba sînt numai două, care converg spre o improbabilă sinteză între socialism şi liberalism, precum în Marea Britanie. În plus – citim cu toţii ziarele – nu pare să mai existe vreun partid scutit de bănuiala, dacă nu chiar de proba corupţiei. Economia controlează politica. Banii fac legea. Iar politicienii se pliază pe acest context, lăsîndu-se cumpăraţi. Se produc, pe de altă parte, schimbări prea rapide. Suveranitatea statală se transferă – parţial – către instanţele federale supranaţionale. Noile tehnologii provoacă euforii bursiere, dar *the New Economy* se dovedeşte fragilă. Nu se ştie cine conduce jocul şi chiar cei care cred că au frînele sînt pîndiţi de pericole insidioase, de la terorismul nuclear tiermondist, pînă la noul spionaj industrial cu ramificaţii mafiote. Asemenea elemente erodează viaţa politică occidentală. Electoratele sînt sceptice, sindicatele pactizează oportunist, societatea civilă vădeşte o insalubră apatie. Cu toate acestea, statele Uniunii Europene nu au cunoscut niciodată – cu excepţia anumitor consultări referendare – un absenteism de aproape 70%, aşa cum s-a întîmplat, de curînd, la noi.

Nu propun aici o analiză inspirată de bilanţul feluritelor partide româneşti. Politologii şi politicienii sînt mai îndreptăţiţi decît mine să deseneze harta succeselor şi a greşelilor ultimei legislaturi. Mă interesează mai curînd să înţeleg de ce nu mai votează alegătorii. Cred că dincolo de fluctuaţiile strict electorale – şi de mult deplînsa „incultură democratică" a masselor – fenomenul are două cauze majore: criza valorilor morale şi absenţa unui proiect de societate. Să le privim îndeaproape.

Criza valorilor morale

Etica societăţii româneşti post-comuniste e harceaparcea. Reguli, norme şi practici introduse în comunism s-au reprodus, cu variante de camuflaj, în noua lume românească. Peste ele s-a depus stratul superficial al unor conduite simili-occidentale: forme fără fond economic, juridic şi mentalitar. Spoieli. A revenit de asemenea ceva din ancestralul filon creştin, desfigurat însă de memoria fanariotismelor premoderne ca şi de năravurile politicianismului interbelic. În fine, societatea a primit un influx din mirajul globalizării: amestec de birocraţie internaţională selectă şi de neodogmatism al corectitudinii politice. Poate că e anormal, dar e aproape inevitabil ca un atare *mixtum compositum* să nu poată fi gestionat nici de sus în jos – prin strategii de modelare comunitară – nici de jos în sus, prin degajarea unei spontane majorităţi morale. Adevărul e că nu există nici o sursă de consens. Sîntem cetăţeni ai României, dar nu şi compatrioţi. Trăim în aceeaşi ţară şi vorbim – în general – aceeaşi limbă, dar discordia şi neîncrederea învîng zilnic nevoia unui proiect comunitar credibil. Le pretindem celorlalţi ceea ce ne îngăduim noi înşine, ne bănuim de infailibilitate, acţionăm cu o neînduplecată morgă sectară. În asemenea condiţii psiho-sociale, piaţa ofertelor etice primeşte un tragicomic aspect interlop. Există grupuri care susţin că viaţa naţiunii trebuie reglată în acord cu morala creştină propovăduită de o Biserică ortodoxă statistic dominantă. Alţii nu sînt de acord: li se pare suficientă egalitatea indivizilor în faţa legilor şi patriotismul constituţional, ca temei al contractului social. Mulţi îşi unesc frustrarea şi resentimentul pledînd pentru un regim autoritar, deci şi pentru o morală puritană. Destui cer o relaxare a moravurilor pornind de la distincţia fermă dintre domeniul public şi cel privat. Pe de altă parte, îi găsim pe avocaţii ideii că e suficient să aplicăm standardele etice ale UE: a te integra înseamnă a te comporta la fel (deşi situaţia noastră e mult diferită). Autoritariştii sînt, după mine, nişte bieţi singuratici posedaţi de fantasme voievodale. Filo-ortodoxiştii sînt adeseori demagogi pentru care naţionalizarea Revelaţiei pare la fel de naturală ca şi încălcarea dezinvoltă a poruncilor creştine. La rîndul lor, pro-europenii preferă mîncarea reîncălzită, dacă nu cumva gata digerată: nu-şi fac, în genere, probleme de specific.

Cu nuanţe pe care orice tipologie le sacrifică, starea etică a naţiunii mi se pare a fi, *grosso modo*, cea abia descrisă. Există comoditatea etnicist-confesională, avangarda liberal-iluministă şi fanatismul xenofil. Fiecare dintre opţiunile amintite are partea sa de adevăr rezonabil. Sîntem creştini de tradiţie răsăriteană, nu musulmani sau shintoişti. Aparţinem modernităţii în pofida dezastrului dintre 1947-1990 şi a precedentelor retardări de origine otomană. La fel, sîntem dornici să ne integrăm în UE, chiar dacă impersonala maşinărie de la Bruxelles ne inspectează sever, amintindu-ne că oricine ia lecţii îşi asumă condiţia de ucenic necopt. Or, tocmai pentru că toţi au (mai multă sau mai puţină) dreptate, devine imperativă *formularea unui proiect de societate* capabil să armonizeze amintitele ingrediente atitudinale. Un asemenea proiect lipseşte, tocmai pentru că opinia publică îl confundă (l-ar confunda) cu o nouă gîndire unică, desigur inacceptabilă. Deocamdată, criza valorilor morale amînă – în cerc vicios – articularea numitului proiect de societate. Inexistenţa unei paradigme majoritar acceptate antrenează dezinteresul civil faţă de o adevărată arhitectură socio-culturală naţională, cu urmarea că nici nu facem, nici nu ştim ce ar trebui să facem.

Absenţa unui model de societate

Comunismul a avut efectul unei deflagraţii atomice. Totul pare intact, numai că, la prima pală de vînt, acelaşi tot se năruie într-un nor toxic. Am avut mereu impresia (sau am fost victimele) „continuităţii". Prea puţini dintre noi au realizat că ne revine, ca generaţie şi ca naţiune, datoria de a reclădi *ex nihilo* ansamblul vieţii noastre comune. Cel mai adesea, dezbaterea despre soarta României se reduce la confruntarea diferitelor opinii despre viteza optimă a reformei: politica paşilor mici se luptă cu aceea a urgenţei chirurgicale. Ne merge prost? Nu am făcut destulă reformă, ori am făcut-o prea brusc, veştejind prematur mîndreţea economiei dirijiste. Chiar şi polarizarea dreapta-stînga se reduce la problema ritmului, cu nota paradoxală a unor forţe de stînga tendenţial conservatoare şi a unor partide de dreapta mai curînd progresiste. În definitiv, întreaga dezbatere s-a mutat din planul logic al guvernării în acela al ajustărilor cronologice: e prea tîrziu, se cuvenea să facem toate acestea atunci, imediat, în 90. Sau: nu poţi schimba sistemul în 10 ani, mai avem de aşteptat şi s-ar cuveni să fim mulţumiţi dacă vom apuca să vedem cu ochii noştri o Românie integrată, prosperă, realmente democratică.

În fapt, totul e de refăcut şi – cu toată întîrzierea acumulată – avem încă timpul de a pune problema aşa. Nu e vorba, aici, despre vreun radicalism destabilizant, ci despre o perspectivă moral-filosofică diferită. Mi se pare că, indiferent de algebra scrutinului din noiembrie anul acesta, datoria elitei intelectuale româneşti este aceea de a produce o sinteză între elementele care, dezagregate şi contradictorii, definesc peisajul etic al României post-comuniste. Această operaţiune nu poate fi contabilizată în contul cutărui partid. Ea vizează clarificarea orizontului comunitar, adică al împreunăvieţuirii naţionale a fiecăruia dintre noi: aici, într-o Românie care trebuie văzută exact aşa cum este, şi acum, în anul (geopolitic) 2000.

O ţară unde nimic nu se leagă

Evident, nu-mi închipui vreun conciliu sapienţial chemat să emită voluminoase documente programatice. Pînă la a fi indigest, un atare demers ar indica o destul de caraghioasă pompă a exhaustivului. Mă gîndesc însă la necesitatea de a stabili cel mai mic numitor comun al valorilor în care (mai) credem *cu toţii*: proeuropeni, naţionalişti şi tradiţionalişti. Atîta timp cît cele trei grupuri de influenţă se vor duşmăni sau se vor ignora, vom periclita atît capacitatea de a codifica faimosul proiect social la care mă tot refer, cît şi facultatea de a modela politicile româneşti în varii domenii, de la instituţiile statului şi sistemul de educaţie, pînă la codul penal şi politica externă. Căutînd împreună o medie, cele trei grupuri au şansa de a evita propria radicalizare. Obiectivul victoriei unora împotriva altora este potenţial dezastruos. Citim sau auzim pledoarii pentru izolarea Bisericii Ortodoxe în beneficiul... drepturilor omului, cereri în favoarea unui nou mesianism etnocentric, dezbateri despre un vaporos postmodernism autohton, ditirambi liberalizanţi pe fond de etatism terminal... Fiecare – în funcţie de interesele imediate – exaltă propria cale împotriva tuturor celorlalte. Nu ni se propun ipoteze, ci panacee. Nu se dialoghează, se urlă, aşa cum nu se critică răul, ci se urăşte dreptatea celuilalt. Combinaţia noastră de fond latin şi ambient balcanic (adică slav) ne face prizonierii unei pasionalităţi cacofonice. Este acesta cel mai sigur mod de a rata esenţialul, lăsîndu-ne totodată fascinaţi de complexul propriei „fatalităţi": sîntem singura ţară unde nimic nu se leagă. La noi, preeminenţa binelui comun pare încă o visare la îndemîna celor naivi, iar progresul social se exprimă printr-un soi de dizgraţios pugilat darwinist.

Dacă vrem (totuşi) ca lumea să se reîntoarcă la urne, ştiind de ce votează, pe cine alege şi mai ales ce aşteaptă de la nişte candidaţi în sfîrşit plauzibili, se cuvine să încercăm declararea unui armistiţiu între cele trei ipostaze ale imaginarului românesc. După cum spuneam, fiecare exponent al celor trei direcţii de căpătîi deţine raţiunile sale, de care binele comun poate profita. Lipseşte însă recunoaşterea mutuală, flexibilitatea, eleganţa autolimitării: stareţi ortodocşi de acord cu vizita Papei, militanţi Helsinki dispuşi să salute vitalul rost comunitar al Bisericii, naţionalişti gata să admită că identitatea noastră se afirmă mai curînd printr-o deschidere inteligentă decît prin refugierea în pliurile unui trecut mitizat. S-ar putea da sute de exemple de acest fel tocmai pentru că, din păcate, există tot atîtea rupturi transversale, stări cronice de incomunicare şi adversităţi preconcepute. Chiar dacă s-ar produce, relansarea economică, diminuarea inflaţiei, conversia tehnologică şi consolidarea proprietăţii private nu vor garanta pacea socială atîta vreme cît pluralismul imaginarului democratic se va traduce prin nemiloasa luptă pentru putere simbolică a grupurilor despre care făceam amintire mai sus. Abia atunci cînd prin forum vor circula patrioţi fără isterii naţionaliste, europeni mîndri de românitatea lor şi credincioşi ieşiţi din cămaşa de forţă a nostalgiilor medievale vom asista la conturarea discretă a unei societăţi refăcute. Nu ştiu dacă aşa ceva e cu neputinţă. Dar ignoranţa mea nu mă împiedică să sper că necesitatea va învinge, treptat, improbabilul.

© S. Ivanoschi

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

glosar de tranziţie

Cîinii comunitari

Inovaţiile lexicale ale tranziţiei nu s-au impus toate în acelaşi ritm. Unele au apărut mai mult sau mai puţin simultan cu ea, altele după trecerea anilor. Dintre acestea din urmă face parte şi expresia „cîine comunitar“. Vremurile patriarhale vedeau în cîine cel mai credincios prieten al omului care nu părea să fie însă, la rîndul lui, cel mai credincios prieten al cîinelui. Unui prieten credincios nu îi dai porecle difanatorii ca javră, cotîrlă, jigodie ş.a.m.d. Trecerea din acest ingrat registru onomastic la suava expresie „cîine comunitar“ s-a datorat intersectării dintre un prelungit proces socio-natural şi un memorabil eveniment ecologico-monden.

Procesul ilustra neobosita propensiune a tranziţiei noastre spre bizarerii statistice: cu cît creştea numărul oamenilor care abia aveau ce pune în gură, creştea şi numărul cîinilor presupuşi a se hrăni cu rămăşiţele aruncate de aceştia. Cum însă blidurile grele nu produc rămăşiţe, iar patrupezii – spre deosebire de bipezi – nu se hrănesc cu presupuneri, s-a ajuns la un considerabil spor consubstanţial al celor două populaţii hămesite, cea umană şi cea canină. Cei dintîi îi numeau pe cei din urmă cîini de pripas şi, mai cu seamă, cîini vagabonzi.

Evenimentul care a înlocuit această terminologie improprie a apărut ca o reacţie la efectele procesului sus-pomenit. Descinsă pe ospitalierele maluri ale Dîmboviţei pentru a vedea cu ochii ei ce se petrece, megavedeta decolteului cinematografic din anii '60, convertită în protectoare internaţională a animalelor domestice, s-a bucurat de privilegiul nesperat al unei audienţe la părintele de pe atunci al Capitalei. Convorbirea dintre acea fostă fascinantă stea a Occidentului şi acel irezistibil Petronius al Balcanilor s-a soldat cu consacrarea noii denumiri reparatorii. Deveniţi comunitari, foştii cîini vagabonzi colindă acum într-o cu totul altă stare de spirit desfundatele uliţe ale aşezărilor de pe întinsul spaţiu carpato-danubian.

Noua denumire are, pe lîngă muzicalitate, şi unele remarcabile avantaje de substanţă. Ea certifică, pe de o parte, dreptul la existenţă al comunităţilor canine libere, precum şi, pe de alta, obligaţiile comunităţilor umane faţă de acestea. Cîinii nu sînt numiţi, precum cohabitanţii lor, copiii abandonaţi ai străzii, pe cînd copiii abandonaţi, deşi duc o viaţă de cîine, nu sînt numiţi comunitari.

Experimentul întîmpină, firește, şi unele dificultăţi. Astfel, soluţia comunitară nu merge în sensul privatizării atoate izbăvitoare; existenţa comunitară presupune asociere şi comunicare, drept care cîinii se asociază în grupări masive şi comunică între ei cu frenezie, de predilecţie noaptea; relaţiile lor cu comunităţile umane nu sînt întotdeauna cordiale, de unde înmulţirea solicitărilor de tratamente antirabice şi penuria crescîndă a respectivelor seruri.

În sfîrşit, proliferarea cîinilor comunitari nu cunoaşte piedici. Pentru stăvilirea ei nu se face apel la medievala profesie de hingher, ci la procedeele post-moderne ale sterilizării. Preţul exorbitant nu este singurul impediment al acestei proceduri. Nu arareori se pot vedea căţeluşe care, purtînd însemnul treceri prin operaţia sterilizării, îşi alăptează cu duioşie maternă puzderia puilor abia născuţi.

Chiar dacă ingeniosul primar care l-a inventat s-ar duce, cîinele comunitar, simbol al rupturii ireversibile cu trecutul, rămîne.

Pavel CÂMPEANU

bazar

Dimensiuni variabile

Moda şi standardele create de ea ne-au obişnuit cu un *look* feminin şi unul masculin. Mai mult decît simple imagini cotidiene, Femeia şi Bărbatul din paginile revistelor de modă au devenit idealuri la care să-ţi propui să ajungi. Femeile, în special, au recurs la un soi de permanentă sacrificare a trupului (Jean Baudrillard, *La société de consommation)* pentru a se suprapune, cît mai exact, Imaginii consacrate. Kilogramele în minus s-au împămîntenit ca unul dintre cele mai serioase semne ale feminităţii. La fel cum, în cazul bărbaţilor, înălţimea şi vigoarea sînt şabloanele masculinităţii. Într-un asemenea context, două articole din *Evenimentul zilei* (de vineri, 23 iunie a.c.) şi din *Evenimentul de weekend* (al aceleiaşi zile) devin demne de semnalat. Primul dintre ele, semnat Alexandra Rareş, se intitulează *Femeia slabă iese din ziare!*, cu supratitlul: *Revistele de modă interzic fotografiile cu modele Subţirele.* Cuvîntul „interzis“, atît de categoric, este cel care îţi atrage atenţia asupra articolului (mai curînd o simplă notiţă, reprodusă de prin presa străină) şi a posibilelor sale consecinţe. Consecinţe nu atît pe piaţa modei, cît în clişeele noastre de gîndire. Se poate întîmpla ca idealurile noastre (privind, evident, nu doar modul în care arătăm, ci un întreg stil de viaţă concentrat în jurul acestuia) să se modifice? Articolul afirmă: „În timpul unei reuniuni extraordinare, care a avut loc miercuri în capitala britanică, redactorii şefi ai celor mai influente reviste de modă au aprobat un cod voluntar de conduită pentru ca cititoarelor să le fie prezentat un alt model feminin.“ Sintagma „cod voluntar de conduită“ te duce cu gîndul la „comunicat de extremă urgenţă“, ori „de maximă importanţă pentru ţară“, ori hotărîre a Sfîntului Sinod. În fond, schimbarea de imagine (chiar la nivelul, încă, al posibilului) e importantă, şi cu consecinţe etice, într-o lume în care semnul şi reprezentarea influenţează, de multe ori, originalul. Faptul că trupului (substitut al sufletului, tot conform lui Baudrillard) i se va acorda (de către Instanţele supreme într-ale modei şi imaginii) o mai mare permisivitate, e semnul unei schimbări de mentalitate. Motivul acestei decizii îl aflăm tot din articolul în cauză: „Această reuniune, plasată sub egida guvernului britanic, a fost organizată din cauza numărului tot mai mare de femei care au probleme de sănătate ca urmare a regimurilor de slăbire pe care le ţin pentru a arăta ca manechinele“. Sănătatea, în special în cazul femeii, nu va mai fi, poate, astfel, doar un imperativ legat de statutul social (conform lui Baudrillard), ci chiar o preocupare reală pentru echilibrul, şi, de ce nu, fericirea spectatorilor de imagini.

Acelaşi joc al dimensiunilor, gen *Alice în Ţara Minunilor,* se oglindeşte şi într-un articol, din *Evenimentul de weekend.* Pozele adiacente textului, care, de astă dată, se întinde pe două pagini de revistă, înfăţişează un manechin, evident, înalt (Ionela Manea) alături de... un pitic. Piticul, aflăm chiar din titlu, este *Marcel Ungureanu, viitorul preşedinte al partidului piticilor.* Micul Marcel pozează după toate regulile „meseriei“: la bustul gol, la costum, sport, cu basma de pirat pe cap, cu ochelari de soare, apucînd cu dinţii şiretul de la bluza partenerei... Din text aflăm chiar că Marcel a făcut, printre altele, strip-tease la un club bucureştean, sex pentru bani cu femei înalte... dl Ungureanu vrea chiar să înfiinţeze partidul piticilor, care să lupte pentru drepturile acestora. Poza şi biografia minionului Marcel, prezentate, chiar precum o curiozitate, într-o revistă mondenă, reprezintă tot o posibilă schimbare de mentalitate. O posibilă acceptare a relativităţii şi variabilităţii măsurilor impuse de imaginarul colectiv, şi o mai mare toleranţă pentru diversitate.

Iaromira POPOVICI

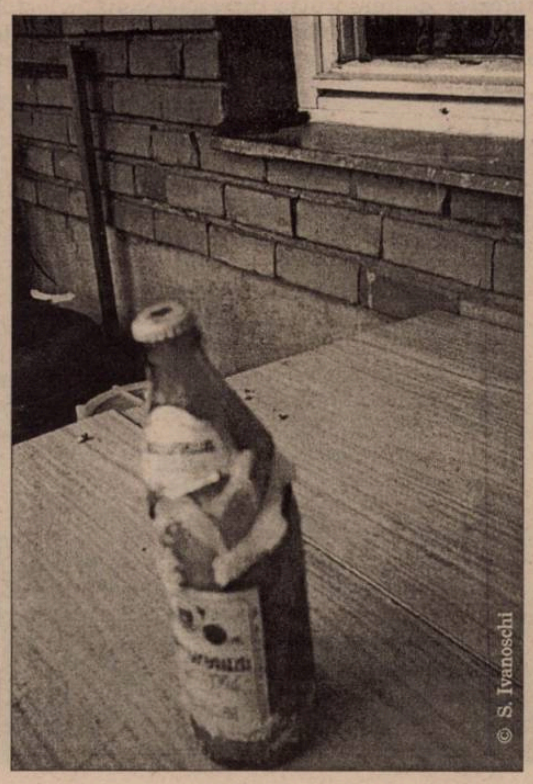

Hagi şi cultul personalităţii

Poate că *Dilema* n-ar greşi dacă ar consacra – nu imediat, problema e prea congestionată – un număr „Cazului Hagi“, fără să se înfricoşeze că astfel fotbalistul ar intra în galeria altor cazuri analizate în paginile ei, de cu totul altă natură şi celebritate. Minţile riguroase n-ar trebui să se scandalizeze. Pentru toţi cei care dispreţuiesc indignările la fel de facile şi repezi ca lacrimile şi băşcăliile, pe scurt: pentru cei inteligenţi, Hagi se impune ca un caz unic după 1989, depăşind prin proporţiile şi dimensiunile lui problemele, fie şi copleşitoare, ale Naţionalei de fotbal.

„Maradona din Carpaţi“ este primul român – om simplu, băiat plecat din sărăcie – care s-a bucurat şi se bucură de un cult spontan al persoanei sale pe măsura celui organizat cu ferocitate pentru Nicolae Ceauşescu, tiranul căzut. Ferieită pînă la inconştienţă de libertatea ei de expresie, o naţiune cu personalitate accentuată, altfel „moartă de foame“, „înspăimîntată de viitor“, dezgustată de politicieni, găseşte resursele de energie pentru a ieşi din casă, la orice oră de zi sau de noapte a unei victorii, ca să scandeze cu un nemărginit entuziasm (expresie den bătrîni!) numele lui Hagi, sugerîndu-l ca preşedinte al ţării pe vremea lui Iliescu, adică a stîngii la putere, încoronîndu-l ca Rege în regimul Constantinescu, care va să zică al dreptei; a devenit un stereotip al limbii slobode că Hagi e un mit, o legendă vie a României postceauşiste; e deja un şablon ca tot ziaristul autohton, ajuns peste hotare, să înregistreze satisfăcut că mai fiecare străin cu care vorbeşte despre România începe cu Hagi (de multe ori Hagi şi Ceauşescu!). Tot ce face Hagi – de la dribling pînă la afaceri – nu cunoaşte umbră, nu a stîrnit obiecţii, critici, nicicum pamflete într-o ţară unde pamfletul a ajuns precum surîsul în caracterizarea altor ţări. Chiar aceste rînduri nu-s deloc un protest, de altfel inutil, ci o înşiruire de evidenţe cu privire la starea naţiunii.

O astfel de evidenţă este şi aceea, fără de precedent, a cultului la care poate fi înălţat un fotbalist, azi, în România, şi nu numai. Legenda, „monumentul“ loveşte într-adevăr extraordinar o minge, fentează formidabil, marchează din unghiuri imposibile, e capabil „să schimbe singur soarta unui meci“ – expresia care, definitivîndu-i geniul în dribling şi în şut, i-l extinde pînă la garantarea tuturor calităţilor umane: bun la suflet, drept în hotărîri, curat în gînduri etc. Nici un om politic, nici un poet, nici un savant nu poate dobîndi aura aceasta de imunitate şi umanitate care iradiază dintr-un number 10 de incontestabilă valoare naţională şi mondială. Rege sau preşedinte, ambasador perpetuu, el e, în cele din urmă, şi „singura bucurie“ a unui neam amărît. Fenomenul nu e singular: Franţa campioană mondială – chipul lui Zidane se înalţă, sub reflectoare, pe tot Arcul de Triumf al Parisului, Stanley Mathews sau Alf Ramsey capătă titlul de „sir“, Roger Milla în Camerun e decretat erou naţional, Pele în Brazilia e simbol şi ministru, a se ridica statui fotbaliştilor nu mai e o exagerare, o extravaganţă; face parte din revolta maselor ca după mitul bucătăresei în conducerea statului revoluţionar, să se impună – ceva mai reformist – cel al goleadorului. Cu un accent în plus, ca de obicei, în România s-a înlocuit cultul tiranului cu cel al unui fotbalist care poate participa, în aceeaşi zi, la lansarea a două cărţi care-l cîntă. Tiranul n-ar fi admis aşa ceva, el punînd poliţia să supravegheze ce scandează mulţimea, cîtă era permisă, cînd o echipă românească adusese la Bucureşti Cupa Campionilor europeni; democratic vorbind, prefer – cu tot hazul lui dubios – cultul fotbalistului unic celui al partidului unic.

Numai că peste toată sociologia asta a balonului rotund au avut loc unele fenomene simple, omeneşti şi prea normale: după aproape două decenii de joc şi mai puţin de joacă la cele mai celebre echipe ale Europei, ducînd gloria României unde n-a parvenit nimeni în ultimul deceniu, de la Paris la Istanbul, de la Madrid la Barcelona, legenda vie îmbătrîneşte ca orice om. La 35 de ani, Hagi oboseşte mai repede, nu mai driblează ca pe vremuri (ce expresie!), dar încă poate conduce o echipă de turci la cucerirea unei cupe europene; răsuflă din greu, totuşi mai poate găsi o lovitură unică; dacă vrea să iasă din Naţională, o noapte întreagă lumea se roagă de el să n-o facă, să nu ne lase orfani; dacă reintră în arenă, „îi bate singur pe unguri“, dar după aceea cere un alt antrenor fiindcă cel în post declarase că se poate juca şi cîştiga şi fără Hagi, cum se dovedise la Porto; pleacă la Campionatul European visînd să ajungă în semifinală, iar după primele două meciuri e suspendat pentru cumul de penalizări; e tot mai nervos din cauza arbitrilor care l-ar vîna nemilos; nu joacă împotriva Angliei, dar echipa – descrisă înainte de meci ca „o barcă fără pînze printre piraţi“, în stilul metaforei obsedate de cîrmaci – face o partidă extraordinară şi îi elimină pe supuşii Majestăţii Sale; se aşteaptă să facă totul în meciul decisiv cu Italia, dar acolo omul clachează nervos, ca niciodată în cariera lui: îl loveşte involuntar dar dur pe un adversar – el care nu a lovit niciodată; protestează ca un mahalagiu la o decizie a arbitrului, fără să-i mai pese că va fi eliminat şi îşi va lăsa echipa în 10 oameni. Şi peste toate va da apă la moară tuturor celor care îi cer – tot democratic, prin presă – să nu mai joace în Naţională... După ce-şi prezintă scuzele, la cabină, italianului rupt pentru două luni, se întoarce tăcut acasă şi va adresa o scrisoare tuturor suporterilor, recunoscînd că anumiţi ziarişti „l-au făcut să plîngă“. Nu-i cel mai bun răspuns.

Hagi e primul român care, după căderea tiraniei, semnalează pe viu, fără multe teorii, în cel mai accesibil stil că nici un cult, al nici unei personalităţi, nu mai „ţine“ şi nu are spor; rămîne de văzut ce război civil va mai ţîşni şi din chestia asta.

Radu COSAŞU

scrisoare din New Orleans

Spioni, vară, George Bush Jr. şi spleen

Baudelaire, poet multplăcut junilor şi care şi-a împrumutat numele multor baruri, suferea de un anume soi de plictiseală numit „spleen“. Spleen-ul e destul de nasol şi iarna, dar vara atinge cele mai înalte culmi. Cînd te cuprinde spleen-ul, cu greu poţi face altceva decît să te laşi purtat, ţeapăn ca un buştean, de ale vieţii valuri. Întreaga ta fiinţă intră în grevă. E o întreagă trudă fie şi numai să te întorci şi să pui CD-ul cu „The Best of Mose Allison“, pentru efectele mîngîietoare ale unor atari sentimente: „Şi ce, nu e ca şi cum ai trăi? / Orice s-ar fi ales de adevărata viaţă?“.

E o întrebare bună într-o zi şi o epocă în care, la Los Alamos, două hard-discuri, nu mai mari ca nişte cărţi de joc, în care se descrie în amănunt cum poţi dezamorsa o bombă atomică, sînt pierdute şi regăsite în spatele unui copiator. Dar nu-i nimic rău în dezamorsarea bombelor atomice, de ce toată tevatura asta? Oricine ar trebui să ştie cum se face. Instrucţiunile astea ar trebui predate în şcoli. Să zicem că un coleg aduce cu el o bombă atomică. Nu ai sta mai liniştit dacă ai fi sigur că toţi din clasă ştiu ce fir trebuie să taie?

Şi mai e ceva. Nu sîntem cu toţii atît de deştepţi încît să ne şi descurcăm în instrucţiunile alea. Ştim cu siguranţă că George Bush Jr. nu este. La şcoală a avut numai note mediocre şi, în toţi anii ăia, nu a învăţat nimic altceva decît numele persoanelor care i-ar putea fi de folos în viitor. În mod evident, unele dintre aceste persoane sînt suficient de isteţe pentru a dezamorsa o bombă, dar ce te faci dacă sînt în vacanţă?

Şi pentru că tot vorbim de vacanţă, fizică şi mentală, acesta este momentul în care companiile aeriene încep să-i tortureze pe cetăţeni, aşa că tuturor ni se scurtează fitilul. Ce bombe? Noi toţi devenim dispozitive nucleare. Aeroporturile încep să aducă un pic cu azilurile de nebuni din secolul al XIX-lea, duduind de isterie. Situaţia nu este mai bună nici pe şosele, unde şoferii scoşi din ale lor se transformă în criminali maniaci în căutare de victime.

Aşa că cel mai bine ar fi ca vara să te pitulezi într-o cameră răcoroasă şi să te abandonezi spleen-ului. Ai de ales între furia scăpată din frîie şi spleen-ul deznădăjduit. Poţi ieşi în lume, pierzîndu-te printre dispozitive nucleare sau poţi sta acasă, privindu-ţi mintea cum se zgîrceşte, precum ţelina congelată. Turismul nu mai e ce-a fost, acum, că toată lumea poate să călătorească.

Turişti au existat dintotdeauna – Montaigne se plîngea de ei în secolul al XV-lea – dar ca în zilele noastre, niciodată. Azi oricine se face turist.

Pornim de la premisa greşită că turismul a devenit mai simplu, iar comunicarea – floare la ureche. De fapt, călătoriile au devenit un infern, iar comunicarea doar o amăgire. Oamenii pleacă din oraşele lor pentru a scăpa de turişti şi devin turişti în oraşele altora, din care au plecat toţi băştinaşii pentru a deveni turişti în oraşele lăsate pustii de cei dintîi. De dragul acestui schimb, oamenii se lasă umiliţi şi obidiţi. Lăsaţi spleen-ul să vină la mine!

Baudelaire însuşi a părăsit arareori Parisul. El ştia că e mai bine să te plictiseşti în casa ta decît să-ţi sară capsa în bătătura altuia.

Andrei CODRESCU

www.codrescu.com

(traducere de Ioana AVĂDANI)

(Rubrică difuzată la *National Public Radio* şi publicată în *Gambit Weekly*, *The Baltimore Sun* şi *Funny Tonus)*

din fanfare funerare

„Aha!“, am răspuns, luminat

Dacă te plimbi pe bulevardul Brâncoveanu se cheamă că nu te plimbi, nu ai vreme acolo de reverii, privirea nu-ţi poate aluneca indiferentă şi plictisită pe casele jupuite de mortar din cauze ILLT (imobile naţionalizate), nu e linişte pe sub teii cei bătrîni, trotuarele nu stau pleoştite în umbră, nu poţi să spui că acolo oameni puţini trec la intervale lungi; acolo nu poţi ritma viaţa eternă a cetăţii ca în uliţele pustii de prin cartierul Fabric sau Mehala; în pridvoarele ferestrelor celor bătrîne nu poţi admira perniţele acelea lungi umplute cu paie care apără odăile cele bătrîne de frigul iernii. Bulevardul respectiv a dobândit alte ritmuri, alte trepidaţii îl scutură, mulţimea se înghesuie prin tot soiul de odăi mărunţele, prin magazine pline de marfă la fel, haine şi tenişi, arabii toţi răsar din cort, şi ţiganii ceia graşi posesori de palate cu turnuleţe împodobite cu tablă de cupru, şi chinezii cei mulţi aşteaptă clienţii prin curţi denumite bazaruri, pe acolo tocmai sună şi răsună cîntări româno-iugoslave, altele de prin Brăiliţa, mai apoi penetrează în urechi cîntările unui fandosit de prin munţii Apuseni, care se repede în versuri contrafăcute să-şi tînguie iubirea şi patria lui personală, pe amîndouă le iubeşte el tare mult în fumul de mititei pe care-i suceşte cu meşteşug o fetiţă cu unghiile pe jumătate descojite de ojă, apucă mititeii cu degetele ei cele de fetişcană şi, pe urmă, repede cu ele într-o ceşcuţă de cafea plină ochi cu apă. Ehe, dragi cititori, de prin bazarurile astea orientalizarea venea, a venit, acolo zic din acordeoane membrii trupei fraţilor Peşte din Bolintin; unde eşti tu, Timişoară, cu burghteatărul tău cu tot! Unde-i ceea ce nu mai e, unde-i cartierul ăsta prea sobru şi prea tihnit căruia i se spunea pe vremuri Elisabetin – numele unei răposate arhiducese de la Beci –, unde-i toată gloria, unde-i tot ocoşagul cel nemţesc, unde-s? Nimic n-a mai rămas din vremurile acelea de temeinice şi gospodăreşti construcţii, din primăverile şi din toamnele acelea în care – ieri, ca şi azi, la orele de dimineaţă devreme croncăne popoarele cele multe de ciori în arţarii de pe malul Begheiului pe cînd moş împăratul cel decrepit taman se scoală la tărhaturile lui de la Schönbrunn şi merge la oliţa de noapte cea imperială, aşa cum l-a nemurit Joseph Roth – nimic n-a mai rămas din vremurile în care s-a fost croit aista bulivard către Gara cea Mare şi pusu-i-s-a, după Marea Unire numele de pie memorie al martirului voievod muntean, martirizat de străbunicii celor de la Galata: campeonii europeni de azi. Măi, măi ce de poveşti ni se arată ochilor noştri, ce de nebunii fecioreşti, ce de cîntări, ce de mititei, ce de fum de la grătarele cu mititei, ce de mulţime de la Moldova, ce de moroşeni veniţi la lucru pe la casele cele ţigăneşti, dar şi la cele occidentale de dincolo de Calea Martirilor, spre Giroc, pe loturile de pămînt ale cutăror proprietari care şi-au vîndut noilor îmbogăţiţi ceea ce le revenea din alte vremi urbane învesnicite în cărţi funciare. Măi, măi ce de nebunie a construcţiilor, ce de inovaţii, ce de materiale aduse de macaronari friulani, ce de fetiţe june pe post de vînzătoare care iute îţi dau indicaţii despre cutare gresie de interior şi de exterior, despre cutare kit şi glet, despre tiffel pentru zugrăvit, despre cutare instalaţii de baie, toate din Italia şi din Germania, despre alte felurite înlesniri, despre sisteme de izolaţii hidro şi termice de pus pe balcoane, pe acoperişurile cele plate ale cutăror garaje cu uşi din acelea pe care le deschizi cu telecomanda cînd vii acasă înţolit cu nădragii ceia negri, cu pantofiorii de patron în picioare, cu o cămaşă scrobită, cu un connex-viitorul-sună-bine la brîu, cu o crăvăţică la grumăzior. Şi cum spun, fetiţa te îndrumă ce să cumperi şi cît, şi tu te uiţi la formele ei cele armonios descoperite de fustiţa ceea scurtă şi-ţi mormăi în barbă frînturi din discursuri de pe la asociaţia culturală Vatra românească, te umpli de o uşoară, şi greu de evitat, invidie care degrabă poate să se parfumeze de niscaiva xenofobie la gîndul că seară de seară, şi macaronarii, şi arăbeţii, şi alţii asemenea le trudesc prin paturi pe frumuseţile acestea carpato-danubiano-pontice, şi adînc le penetrează, sărăcuţele, şi multe oftaturi smulg ei de la angajatele SRL-ului lor, în noapte, la vremea coitului celui internaţional, şi, pe urmă, ziua, le pun să vîndă prin bazar, la fum de mititei le pun, în cîntări româno-sârbe, pe ritmurile săltăreţe, dar şi duioase (şi cam bleguţe dinadins) ale formaţiei fraţilor Peşte din Ferentari, sloboziţi în aer din casete proptite cu meşteşug pe galantare împodobite cu abţibilduri Euro 2000. Mult mă uit eu cu compătimire la junele cele muncite şi ziua şi noaptea, şi mult mă minunez de cum se joacă istoria cu noi, de cum ne rîde dumneaei în nas; iată, fostului bulevard purtînd numele dreptcinstitorului şi marelui mucenic Constandin-vodă, îi zic acu' oamenii Fîşia. Cînd eu, în neştiinţa mea naivă, am întrebat ce anume şi care Fîşie, un autohton m-a privit nedumerit şi mi-a zis: „cum..., care Fîşie? Fîşia Gaza, nu şti că aşa-i spune acu' bulevardului Brâncoveanu?“ „Aha“, am răspuns, luminat, „va să zică Fîşia Gaza“, am repetat, mulţumit că nu rămîn pe de margine, că mă aflu şi eu în rînd cu prefacerile lumii noi.

Daniel VIGHI

imaginarul publicitar

Despre moralitate

Unul dintre lucrurile care fac publicitatea suportabilă este calitatea ei de a fi un eveniment anunţat. La radio sau la televizor, în afişajul stradal, în presa scrisă sau chiar în fluturaşele care ne sînt înmînate pe stradă, de către necunoscuţi zîmbitori, reclama este la ea acasă, previzibilă şi legitimă ca o nevastă. Îi consacrăm un anumit spaţiu şi, implicit, un anumit timp din existenţa noastră, cu bună ştiinţă. Dar între discursul publicitar şi cel al realităţii, există întotdeauna un hiatus, un punct de hotar ca acela care separă viaţa de ficţiune sau visul de starea de veghe. Este focul de avertisment care ne atrage atenţia că ordinea lucrurilor din lumea noastră urmează să fie eludată pentru cîteva momente şi reaşezată (după alte principii şi în scopuri comerciale) de către un subiect extern.

Prin urmare, mergi pe stradă cu siguranţa că deşi panourile imense rămase din campania electorală îl mai înfăţişează încă pe dl Sorin Oprescu drept soarta implacabilă a Bucureştiului – realitatea e, totuşi, alta. Dar te afli complet fără apărare în faţa domnului sau domnişoarei care te opresc politicos din traiectoria ta citadină pentru a-ţi solicita participarea, pentru doar un minut, la efectuarea unui sondaj. Ţi-este foarte cald şi foarte clar că, la 40 de grade Celsius, termometrele retardate ale oraşului nu îţi spun adevărul, dar ai buna credinţă de a-ţi închipui că domnul sau domnişoara mai sus-amintiţi sînt sinceri cel puţin la o asemenea temperatură. Aşa că, din fraternitate şi politeţe, spui *da*. Răspunzi conştiincios la toate întrebările despre domeniul profesional şi salariu, despre cît de mulţumit eşti de şef şi de tot, despre cît de mult munceşti şi aşa mai departe. Cînd crezi că interogatoriul a luat sfîrşit şi că ţi-ai făcut datoria, te pregăteşti să pleci, dar îţi dai seama brusc că întrebările au căpătat dintr-o dată altă nuanţă, că s-au transformat în propuneri şi că, de fapt, ţi se oferă o slujbă mai bună decît cea pe care o ai tu, una care te va ajuta să cîştigi de zece ori mai mult şi să fii de zece ori mai satisfăcut, lucrînd pentru compania Herbalife, adică stînd aşa, în stradă, şi oprind oameni necunoscuţi, în ploaie sau frig, sau la 40 de grade Celsius, ca să-i minţi puţin. Exact atît cît să le reaminteşti despre „realizarea“ lor profesională şi materială şi să-i faci să se simtă mizerabil, îndeajuns de nefericiţi – dar pînă la urmă cît de nefericiţi? – ca să accepte să ţi se alăture.

Se poate şi mai rău, e drept. Dacă ai o firmă proprie şi figurezi în nu ştiu ce evidenţe, rişti să devii „fericitul cîştigător al premiului nostru: o excursie în Tenerife“ (sau în clubul fraierilor care, exasperaţi de scrisorile şi telefoanele insistente, vor veni la o prezentare a caselor de vacanţă din Honolulu ale formei Y unde, fie li se bagă pe gît închirierea unui asemenea loc pentru o sumă exorbitantă, fie sînt expediaţi acasă cu coada între picioare şi fără premiu, drept pedeapsă că nu şi-au făcut temele şi nu au ajuns oameni de afaceri în toată firea). Acest truc funcţiona cu cîţiva ani în urmă şi poate mai funcţionează încă.

Totuşi, pînă unde pot merge agresivitatea şi infantilismul într-un asemenea tip de publicitate? Dar penibilul?

Alice POPESCU

Noi apariţii la Editura Trei

Sigmund Freud
Opere 3.
Psihologia inconştientului

N. Bacharan, D. Simonnet
Cum să explicăm iubirea copiilor noştri

Karl R. Popper
Filosofie socială şi filosofia ştiinţei

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

underground

Virusland

Tocmai cînd se numărau bolile de care europeanul nu mai suferă, în România au fost înregistrate cazuri de antrax. Boală a mizeriei şi a condiţiilor de viaţă neigienice, antraxul poate fi ucigător. Dar boala fusese, prin alte părţi, eradicată de ani buni şi nu se poate şti din ce lume paralelă şi pe ce căi misterioase ne-a parvenit. Ea se alătură altor boli arhivate cu grijă de epidemiologii occidentali şi menţinute în viaţă prin grija societăţii de post-tranziţie. Mesajele virale venite din preistoria virusologiei ţin mereu treaz un ochi vigilent către România. E un fel de a spune că sîntem, în fine, şi noi interesanţi sau că am intrat în orizontul de aşteptare al străinătăţii, cu altceva decît mineri sau copii ai străzii. Şi atunci, şi acum, a veni în România echivalează cu o vînătoare de rinoceri. Căci şi ei, rinocerii, erau infestaţi de un virus, al rinoceritei, binecunoscut peisajului nostru politic. Bolile exotice găsesc un climat prietenos la noi, iar rinocerii şi bizonii sînt, conform sondajelor, patrimoniu naţional.

O hartă a mizeriei fizice din România ar umple de triunghiuri negre harta gri a ţării. S-ar spune că, aşa cum pe vremuri, se ridicau la colţul străzilor troiţe sau cişmele, s-au înălţat, acum, mormane de gunoi. Doar fina balanţă a luptei microbiologice impune, în crunta luptă pentru existenţă, un virus sau o bacterie.

Românii, care au cel mai mare produs intern brut de boli cronice pe cap de locuitor din Europa, se zbat acum să se impună şi în competiţia bolilor acute. Au toate şansele, deşi războiul iugoslav ne-a făcut o concurenţă nemiloasă. Cert este că niciunde SIDA, meningita, holera sau chiar malaria nu răzbesc mai bine decît în România. Gripa trecută prin cortina de tifon a graniţelor capătă rezonanţe de orgă. Ea se multiplică şi-şi extrage energia din sedentarismul, sastiseala, milenarismul nostru. Aici bolile se împlinesc, îşi găsesc identitatea graţie reformelor care au deformat cu totul reţeaua spitalicească. De multe ori e suficient să te duci la spital pentru a te îmbolnăvi. De ce să te complici? Epidemiile – cum au fost gripa sau, acum cîţiva ani, holera – răzbesc oricum, materializînd un anumit sentiment al fatalităţii morbide, modul în care ne citim noi miturile fondatoare.

Acum cîteva săptămîni, într-unul dintre cele mai civilizate oraşe ale României s-a născut, din nimic, o psihoză, aceea a contaminării voluntare cu HIV. Boala, perversă, cu o declanşare lentă, polimorfă, i-a determinat pe unii să se transforme în agenţi patogeni ai terorii. În acelaşi oraş, imediat după declanşarea psihozei, a fost prins primul român care contamina voluntar şi conştient femeile cu SIDA. Arhiva contaminărilor voluntare este mai amplă. În ce cheie să citim declaraţiile autorităţilor că reţeaua de apă potabilă din marile oraşe este insalubră? Cum să interpretăm faptul că ni se spune că populaţia canină comunitară transportă zeci de boli? Sau că în gropile de gunoi ale oraşelor poţi descoperi un inventar aproape integral al viruşilor pe care savanţii nu-i mai pot cerceta, prin Occident, decît prin cărţile vechi de decenii? Un Paradis? Poate, pentru iubitorii de lucruri vechi şi rare.

Am cunoscut, acum cîţiva ani, un american care venise în România pentru a face o vizită la castelul Bran. El se dotase, printre altele, cu mult usturoi şi cu o cruce sfinţită cu apă din Iordan. Intenţiona să înnopteze la Bran şi-i era teamă de vampiri. Şi, pentru că cei care ne vizitează nu citesc numai Bram Stoker, ci şi presă, avea cîteva sprayuri paralizante pentru a se feri de tîlhari. Cînd l-am întrebat, însă, de ce poartă după el o mască de gaze, omul mi-a surîs jenat pentru ca, după un moment de ezitare, să-mi spună că urma să participe la un bal mascat. Intra în biletul excursiei şi, oricum, e mai prudent aşa...

Sorin ŞERB

Voinţa politică între Stan şi Bran

Îmi permit să spun nu că n-am trăit în vremurile *alea* şi din cauza asta sînt mai sărac cu o beznă, ci de fiecare dată cînd văd un film clasic acasă, la televizor, sînt mai sărac cu o noapte, cea a sălii de cinema înainte de proiecţie. Întunericul prietenos şi liniştitor înainte de a apărea pe ecran *oamenii frumoşi*... Dar chiar şi aşa pot fi taxat drept nostalgic, pentru că cine mai merge azi la cinematograf, dacă nu nostalgicii. Ştiţi cu toţii că au trecut vremurile cînd pentru „Liceenii rock'n'roll" se intra prin geamurile cinematografului, cînd pentru un film cu două serii în loc să plăteşti cu două fise de 3 lei, cumpărai la negru biletul cu o bancnotă de 10. Acum un cinematograf „23 August" a devenit „Galax", Mioriţa" a devenit „Europa" şi filmul în care un coregraf se trezeşte în fiecare dimineaţă cu Mozart şi îşi spune în oglindă „It's show time" pînă moare de inimă, cîntînd entuziast „By, by, I am gonna die!" abia mai strînge 5-6 inşi.

Logica binară acuză pe rînd starea sălilor de cinema sau a potenţialilor clienţi. Prima parte a problemei s-ar putea rezolva, au spus unele voci, prin privatizarea sălilor. Există săli de cinema particulare? Răspunsul simplu, pe care doamna Agneta Varnischi, şeful serviciului Tehnic-Patrimoniu din cadrul Româniafilm, mi l-a dat a fost: „Nu". Şi de-aici începe răspunsul complicat. Româniafilm deţine 411 active în toată ţara, dintre care 230 sînt cinematografe. Deşi aproximativ 100 sînt închiriate, doar 66 pot fi privatizate, restul fiind în litigiu sau cu datorii.

Se încearcă reorganizarea RADEF (Regiei Autonome a Distribuţiei şi Exploatării Filmelor) Româniafilm într-o Companie Naţională, în care toate drepturile ce ar decurge din calitatea de acţionar a Statului vor fi exercitate de Oficiul Naţional al Cinematografiei.

Credeaţi probabil că cinematografele mai arătoase din ţară (Constanţa, Braşov, Timişoara, Sf. Gheorghe) sînt particulare? Greşit. Doar în Bucureşti Complexul Lira şi Glendale (Cotroceni) au un uşor parfum de investitor particular, dar aceste săli au fost concesionate (pentru 10 ani) şi nu cumpărate. Săli precum cele de la Patria, Scala, cu sonorizare Dolby şi fotolii ergonomice aparţin de Româniafilm şi sînt întreţinute prin închirierea altor cinematografe din ţară, dezafectate din lipsă de clienţi şi transformate, majoritatea, în discoteci şi săli de... bingo.

La începutul anului s-a anunţat o privatizare, telefoanele au zbîrnîit din toată lumea, investitori din străinătate au dat năvală în speranţa unei afaceri. Dar nu a fost, nu avea cum să fie simplu. Trebuie mai întîi să închiriezi o sală cîţiva ani, să demonstrezi că poţi avea grijă de ea şi abia apoi o poţi cumpăra. Descurajant pentru investitori.

Rezultatul va fi oricum acelaşi – privatizarea, în plus, tergiversarea lucrurilor, prudenţa excesivă cu *bunul statului* va sfîrşi în vînzarea pe un, doi, trei dolari pentru că sălile se deteriorează. Pentru o astfel de privatizare e nevoie de transformarea RADEF în Companie Naţională.

Şi ceea ce e trist este că Pacino, Di Caprio, Van Damme, chiar Stan şi Bran ajung să depindă de *voinţa politică*.

Cătălin MANOLE

Sala bate filmul

Puţin înainte de revoluţie, între două autobuze, am fost la un cinematograf din Rucăr. Bineînţeles, unicul din localitate. Rula un film cu Sherlock Holmes. Mulţi copii în sală şi o gălăgie infernală înainte de stingerea luminii. După ce a început filmul am simţit o mişcare ciudată pe culoarul dintre rînduri. Un ins se plimba pe bicicletă. Făcea turul sălii pe întuneric. Mai tîrziu, doi puşti au aprins o brichetă dînd foc moţului căciulii celui din faţa lor. Spre groaza mea, în aplauzele sălii, căciula a luat foc cu o pălălaie de vreo treizeci de centimetri, în timp ce posesorul ei întorcea capul în stînga şi în dreapta (ca un cocoş) fără să înţeleagă ce se întîmplă. Aproape în ultima clipă a intervenit cineva stingînd focul. Era un om în haine de lucru şi cu mîini mari, cu care însă mai apoi i-a cîrpit o palmă peste ceafă tot celui cu fesul.

În diverse momente ale filmului, spectatorii aruncau în pînza ecranului cu beţe şi cu roşii borşite. De fapt erau ţintite perşonajele, cele negative şi cele pozitive deopotrivă. Personaje care, culmea, reacţionau prin diverse gesturi de apărare sau sunete. Erau sincronizări perfecte între aruncările din sală şi aceste reacţii care se produceau de fapt în film. Spectatorii se antrenaseră probabil, văzîndu-l de nenumărate ori. Spectacolul sălii mi s-a părut atunci cu mult mai interesant decît filmul propriu-zis.

La vreo doi ani după revoluţie am intrat într-o sală de cinematograf de pe bulevardul Kogălniceanu. Evident, nu mai ştiu care din ele. Una în care toaletele se aflau într-o parte a ecranului. Uşile acelor toalete erau vînturate întruna. Două fete ieşeau şi intrau mereu şi după ele... cîte un bărbat. Ce se petrecea acolo e acum uşor de bănuit. Atunci era destul de şocant. Dar din nou viaţa bătea filmul.

Mi-am adus aminte de atmosfera din Roma lui Fellini unde la un moment dat e un spectacol de revistă la care participă şi publicul din sală: aruncă pisici moarte pe scenă, îşi aprind ţigările de la lumînările actorilor, ţintesc cu bucăţi de pîine chelia unui individ din faţă... E drept, nu au fesuri pe cap, dar stau în maiouri albe. E o diferenţă de climă. (Şi nici chiar Fellini nu s-a gîndit să asocieze cinema-ul direct cu bordelul). Mai e şi o distanţă în timp de vreo cîteva zeci de ani. Bănuiesc că astăzi la Roma nu se mai întîmplă aşa ceva. La Bucureşti însă, da. Deşi la Mall urmează să se deschidă cîteva săli de cinematograf aşa cum sînt în America. Acolo unde costă doar intrarea într-un complex cu mai multe săli mici. Ultracurate, cu aer condiţionat şi tot tacîmul. În care rulează filme diferite cu ore de începere diferite astfel încît, oricînd intră, spectatorul are ce vedea. Cu un singur bilet poate pierde o zi întreagă fără să vadă de două ori acelaşi lucru. Bea Coca-Cola şi mănîncă pop corn. La Mall însă, tot sectorul de baruri şi jocuri e deja decăzut: public sălbatic, servicii la fel. Cum vor rezista cinematografele? Poate iarăşi vor cîştiga spectatorii şi filmul va fi învins.

Andrei MANOLESCU

Libertăţi de cinefil

Cinematograful, pe vremea cînd cablul încă nu îi luase, în mare măsură, locul, obişnuia să fie distracţia de duminică, sau din zilele de vacanţă. Erau filme care se asortau perfect cu îngheţata şi plimbarea de după, ori cu mîncatul seminţelor din miezul acţiunii. La Patria sau la Scala era „civilizat". Noţiunea de „civilizat", de atunci, însemna: nu-ţi treceau şobolanii peste picioare, ca pe Bulevard, erau hîrtii pe jos şi coji de seminţe, dar nu chiar ca să patinezi pe ele; nu mirosea îngrozitor, decît în primele rînduri, unde stăteau cerşetorii şi aurolacii; nu se striga în sală tot filmul, ci numai la scenele cu adevărat serioase, în care ori murea cineva, ori iubea la nebunie. Erau (şi mai sînt, încă) bişniţari care cumpărau biletele şi te convingeau să le cumperi cu suprapreţ, pe motiv că sînt „epuizate". Aceiaşi bişniţari ţi se băgau în faţă la coadă şi erau gata să te ia la bătaie dacă le atrăgeai atenţia. Doar cinematograful Studio, din aceeaşi serie centrală, şi-a păstrat o demnitate aproape adevărată: era şi este curat, cu un public mai puţin expansiv şi mai educat.

După '89, schimbările s-au lăsat aşteptate. Sigur, veneau mult mai multe filme (şi multe foarte bune), dar şi numărul spectatorilor scădea, acaparaţi fiind de televiziunea prin cablu. Treptat, au rămas doar adevăraţii cinefili, cei nu numai cu gustul filmelor, dar şi al ecranului mare, şi al atmosferei din sală. Seminţele au fost înlocuite de floricele, ce puteau (şi pot) fi achiziţionate din bufetele cinematografelor, împreună cu sucuri şi ciocolate. La Patria au apărut bodyguarzi. Într-o perioadă, aproape că te controlau în sacoşe ca nu cumva să intri în sală cu sucuri şi alimente. Acum, sînt mai multe coşuri şi femei care strîng gunoaiele. La toalete există săpun şi hîrtie igienică, în general.

Centrul a rămas, pentru cinefili, o tradiţie, dar periferia a-nflorit şi e pe cale să-l întrecă. Au apărut cîteva cinematografe altfel: preocupate, mai vizibil, de confortul şi opţiunile consumatorului de filme. Sînt cîteva (deocamdată puţine) cinematografe de cartier, concesionate unor firme private. Cei mai puţin avizaţi le spun „particulare", „private". Denumirile li se potrivesc, pentru că nici Studio Martin (fostul Volga), nici Glendale Studio (fostul Cotroceni), nici De Luxe Cinema Center Lira (evident, fostul Lira) nu mai sînt doar nişte hale impersonale. Spaţiul e mai intim şi, uneori, mai nonconformist, ba chiar aventuros (ca-n cazul Lirei, unde, pentru a ajunge la una dintre săli, trebuie să urci o scară întortocheată). Există, în schimb, aer condiţionat şi sisteme de sunet perfecţionate, care te fac să „intri" mai uşor în film. Poţi privi chiar de la o masă de bar, în timp ce bei un Martini. Eşti liber să optezi între mai multe filme, prezentate, în paralel, în mai multe săli, ca-n cazul Lirei. Biletele pot fi rezervate civilizat, la telefon. Dacă nu sînt mai mult de cinci spectatori, spectacolul, nici o grijă, se ţine. Gunoaiele sînt strînse constant, în sală fiind, normal, curat. Nici urmă de bişniţari. Filmele prezentate sînt, de multe ori, premiere (ca-n cazul lui Glendale Studio) ori reluări binevenite. La Lira există o sală destinată, la orele dimineţii, numai filmelor pentru copii – iniţiativă binevenită, pentru că, după desfiinţarea cinematografului Doina, nu mai există un loc asemănător. Senzaţia de libertate a publicului nu se datorează doar multelor posibile opţiuni, ci şi extinderii orelor de spectacol: poţi vedea filme la 9, la 10 noaptea, ba chiar şi la 12. Lira şi Studio Martin au şi program de discotecă, în aceeaşi incintă. Se conturează un nou tip de cinematograf, un soi de „centru de divertisment". Unii pot integra mersul la film în contextul plăcut de sîmbătă seara, care-ţi permite să amesteci senzaţii diverse. Alţii îşi pot păstra demnitatea de cinefil, văzînd pur şi simplu un film, într-un loc civilizat, şi ducîndu-se apoi acasă să mediteze asupra lui.

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

cunosc...

Cîrciuma 7: *BAC*, la sfîrşitul Pieţei Giurgiului, pe partea stîngă, cum vii dinspre oraş

Io sînt patronul, Marian Anişor, şi am înfiinţat societatea noastră în '92. În '94 am construit acest amplasament, care are toate avizele epidemiologice. Sîntem în regulă. Sînteţi de la Concurenţă?

Nu. Eu sînt cu reclama de pe crîşmă. Ce înseamnă?

Da!? Înseamnă ca şi desenele anexate. BAC, adică Băuturi, Alimente şi Carne. Acestea sînt necesităţi pentru cartierul nostru, acestea le-am adus aici pentru consumatori.

Şi cum le-aţi desenat?

Păi, am adus un maestru al picturii, om care a terminat o şcoală de artă. Şi el e autorizat... noi nu lucrăm cu neautorizaţi. Totul e în scripte. Îţi arăt! I-am zis ce vreau, la B a făcut nişte păhăruţe de lichior, cu picior, la A a făcut o brînză şi un pachet de făină şi la C a făcut nişte ciolane. Corect? E corect? Omul trece pe aici şi zice: De ce am nevoie? Am nevoie de X, găsesc la B, am nevoie de Y, găsesc la C sau la A. Corect? Pe scurt, BAC. La BAC găsesc.

V-aţi dat BAC-ul?

Da' de ce? Da' d-voastră sînteţi autorizat să puneţi întrebări despre firmele oamenilor? Ce şcoală aţi făcut?

Eugen ISTODOR

P. S. Ştiţi poveşti de cîrciumi? Scrieţi-le! E atît de simplu!

roluri

Arderea etapelor

Există conservatori şi liberali, tradiţionalişti şi avangardişti, antici şi moderni (acum şi postmoderni), reformişti şi revoluţionari. Au existat dintotdeauna şi vor exista întotdeauna. Numai că nu oricînd, în orice conjunctură, în orice etapă a civilizaţiei, au dreptate cei definiţi în cea de-a doua categorie. Se ştie cît rău a făcut Rusiei „marea revoluţie" din octombrie, precum şi cît rău a făcut celorlalte ţări care au gustat din utopia socialistă. Au pierdut zeci de ani (şi zeci de milioane de nevinovaţi) din evoluţia lor firească. Romantismul a făcut şi el o revoluţie, dar literatura de azi nu mai e romantică. La fel, suprarealismul, cubismul, dadaismul, dodecafonismul, noul roman, care, lăsînd opere importante şi urme indelebile în istoria artei şi literaturii, au fost doar etape, mode, bucle. Dacă societatea îşi alege forma cea mai bună pentru a supravieţui şi a progresa, arta îşi alege forma cea mai adecvată simţirii umane, într-un moment sau altul. Oricît de grăbiţi am fi să decretăm moartea realismului, a figurativului, a metodei stanislavskiene, a operei, a baletului clasic, ar trebui să înţelegem că lucrurile – mai ales în artă – evoluează prin *adecvare*, şi nu prin rupturi, explozii, catastrofe dirijate. Lumea primeşte şi non-realismul, şi non-figurativul, şi bobwilsonismul, şi dansul contemporan, aşa cum i-a primit şi pe Hugo, pe Picasso, pe Tristan Tzara, pe Robbe-Grillet, pe Pina Bausch, dar nu-i respinge pe Eschil, Shakespeare, Mozart, Beethoven, Michelangelo, Rembrandt, Verdi, Nureev.

Un lucru cît se poate de trist mi-a fost dat să trăiesc într-o casă de oameni cu carte, în care n-am reuşit să descopăr nici o bibliotecă. „Televizorul ne ajunge. Ne oferă tot ce vrem să ştim", mi s-a explicat. Asta se întîmpla în urmă cu ani. Acum, cînd Internetul tinde să ofere şi mai mult, ar fi normal să ne desprindem brusc şi definitiv de civilizaţia Gutenberg? Dincolo de ruptura care s-ar produce, există un întreg ritual al lecturii care nu poate să dispară dintr-o dată. Cunosc indivizi care, înainte de a citi o carte, o miros...

Dumitru SOLOMON

© S. Ivanoschi

Cu ochii-n 3,14

● Dl Sorin Oprescu s-a luminat şi şi-a mărturisit iluminarea public la *Chestiunea* zilei: dl Băsescu a cîştigat primăria Bucureştiului datorită voturilor primite în seara de 18 iunie, între orele 20 şi 21, de la muncitorii din transporturi, tocmai ieşiţi din schimb. „L-am votat ca să scăpăm de el" – i-ar mai fi zis domnului doctor votanţii, care de bună seamă fac naveta de la Braşov sau Timişoara, oricum n-au nici o legătură cu mizeria, nesiguranţa şi haitele de cîini din Capitală. (**S. S.**)

● Lucrul care l-a impresionat cel mai mult pe Pierre Manent, în recenta lui vizită în România, a fost, de bună seamă, nu cine ştie ce contact cultural, ci un fapt cît se poate de prozaic: filozoful a fost tîlhărit de nişte falşi poliţişti – i s-au furat şi banii, şi actele. Iată că nu e aşa de greu să intrăm în conştiinţa culturală europeană! (**C. P.-B.**)

● „Deviza noastră în această seară: Cine nu se distrează cu noi se distrează împotriva noastră..." – ne anunţă crainicul de la Radio România Actualităţi, după victoria echipei României împotriva naţionalei Angliei. Are cineva impresia că în momentele de euforie ne pierdem vigilenţa? (**C. P.-B.**)

TĂMÎIOASĂ, LASĂ-MĂ DRACU'N PACE, AŞTEPT SĂ-ŞI REPARE VECINUL DACIA DUPĂ COLŢ

● Cum se mai numesc vinurile româneşti: descopăr într-un supermarket, aliniată frumos între o „Frîncuţă" şi o „Tămîioasă", o sticlă de Merlot de Dealu Mare pe a cărei etichetă stă scris „Red Paradox". (**M. V.**)

● „Vartan, lasă-mă dracu'n pace!" i-a spus, în direct, Adrian Păunescu invitatului său în emisiune, Vartan Arachelian. Dacă dl Arachelian ar fi fost într-adevăr invitat şi nu picat cu paraşuta, normal ar fi fost să se ridice şi să plece. Dar aşa, între deprinderi clientelare şi irepresibile uşurătăţi ale fiinţei, emisiunea a curs mai departe. (**A. C.**)

● Un vecin şi-a cumpărat o Dacie nouă. A parcat-o în faţa blocului şi seara cineva a încercat s-o fure. A pornit-o, a parcurs cîţiva metri şi s-a oprit pentru că nu mai avea benzină. Vecinul a rîs şi nu a chemat Poliţia. Acum cîteva nopţi am auzit un zgomot puternic în parcare. Cineva a încercat să-i fure Dacia vecinului meu. A pornit maşina, a parcurs cîţiva metri şi s-a oprit în BMW-ul altui vecin de-al meu, parcat ceva mai încolo. Vecinul nu a mai rîs văzîndu-şi maşina făcută zob. De data asta a chemat Poliţia. Aştept ca vecinul să-şi repare Dacia doar din curiozitatea de a vedea următoarea tentativă de furt. (**C. M.**)

● Joia trecută, în răstimp de numai o jumătate de oră, trei cupluri dezorientate mi-au cerut ajutorul... Mai întîi un tînăr împreună cu mama sa, care, în faţă la „Izvorul Rece", m-a rugat să le spun unde este „strada Ştefan"; le-am răspuns că strada Sfîntul Ştefan e chiar în continuarea celei pe care se află. Traversez scuarul Pache şi, în dreptul străzii Olari, o femeie în vîrstă mă opreşte întrebîndu-mă dacă nu ştiu unde este Primăria sectorului 2; „după colţ", îi spun. În fine, pe strada Thomas Masaryk, un bărbat şi două femei de vîrstă mijlocie întreabă un tînăr (altul decît pe mine) unde este strada Dionisie Lupu; cum tînărul habar n-are, mă simt obligat să-i lămuresc. Eşantionul e reprezentativ, iar concluzia, clară: bucureştenii nu-şi cunosc oraşul. De cîteva luni, în Piaţa Lahovary a fost instalat un panou care presupun că a costat ceva; ei bine, ce credeţi că scrie pe el? Că oraşul e frumos... Pe ambele feţe! Nu era mai utilă o hartă a cartierului? Nu m-ar deranja să fiu un dicţionar ambulant al centrului Capitalei, dar măcar Primăria să facă bine să mă plătească: sînt mai ieftin decît un panou! (**a. l. ş.**)

UN PREMIU JALNIC ŞI, LA ÎNDEMÎNA ORICUI, UN GLAS

● Dacă, pînă una-alta, nu avem în ţară un premiu Nobel, avem, în schimb (spre consolare), un echivalent comestibil al acestuia: mezelurile Nobel. (**D. S.**)

● De ceva vreme, ţigările Pall Mall ne sînt prezentate de o reclamă ce se vrea ingenioasă. Profitînd de particula „all", creatorii au proclamat sus şi tare: „all my moment"; „all my nights" sau „all my friends". Dacă ne gîndim că este vorba de ţigări, totuşi, cam jalnică viaţa unui fumător de Pall Mall. Aş fi curios să văd cum s-ar aplica legea Pruteanu la acest joc de cuvinte. (**C. G.**)

● Ce ne va aduce luna iulie în materie de titluri-şoc? Lumea se aşteaptă la formule senzaţionale numai cînd e vorba de politică, afaceri sau fotbal, ignorînd alte domenii; din această cauză sînt trecute cu vederea perle gazetăreşti, de genul: „Orgasmul – un drept fundamental al omului" *(Naţional,* 18 mai) sau „Picioarele – bijuterii la îndemîna oricui" *(Madame Figaro,* nr. 3, iunie). Păcat. (**T. C.**)

● Un angajat al unui concern important a primit deunăzi un telefon celular. Cînd l-a deschis şi a verificat mesageria, a auzit un glas inconfundabil: „Aici Iosif Sava. Vă caut eu." (**a. l. ş.**)

CAPTAREA ANGOASELOR ÎN BOT LA IEŞIREA DIN SCHIMB, PRIN CONTACTE CULTURALE ÎMPOTRIVA NOASTRĂ

● A murit, după apariţia celei de a 172-a sale cărţi, Frédéric Dard, creatorul nemuritorului comisar San Antonio şi al unui stil în care cuvintele o duc într-o veselie aiuritoare. La înmormîntarea lui, monseniorul Pierre Mamie, fostul episcop de Fribourg, confesorul scriitorului, l-a descris ca pe „o fiinţă fragilă" care „capta angoasele celorlalţi aşa cum alţii, lipsiţi de o apărare imunitară, atrag gripa". Toţi cei care s-au amuzat cu San Antonio pe plajă, în gări şi în trenuri, ar trebui să rămînă, o clipă, pe gînduri – cea mai incomodă poziţie, cum o numea Dard. (**R. C.**)

● Trăiam cu impresia (ingenuă, precum se va vedea) că două persoane care se întîlnesc pe stradă nu au la îndemînă prea multe feluri de a se saluta. De la neutrul „bună ziua" pînă la caldul (sau, după caz, distantul) „hai noroc", plaja de opţiuni îmi părea a fi destul de îngustă. Dar aste deplorabile prejudecăţi mi-au fost zdruncinate din temelii cînd am auzit doi inşi (ambii trecuţi binişor spre a treia tinereţe) salutîndu-se aşa: „Te-n bot, Sandule!" „Te-n bot!". (**D. S.**)

© S. Ivanoschi

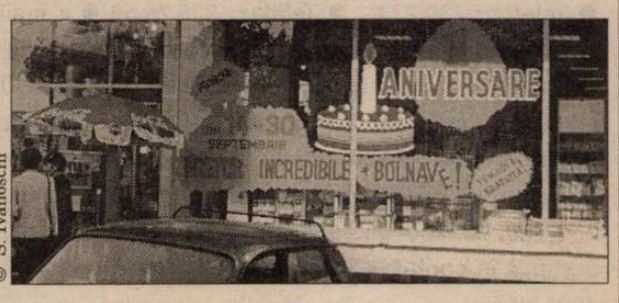

© S. Ivanoschi

Nu poţi fi cu adevărat liber dacă nu citeşti

– convorbire cu Ivan KATS –

Domnul Ivan Kats este unul dintre iniţiatorii şi coordonatorii fundaţiei americane OBOR, înfiinţată cu scopul de a asigura traducerea şi difuzarea – în ţări aflate pînă nu demult sub diferite regimuri dictatoriale – a unor cărţi de filozofie politică, sociologie, istorie, care n-au putut intra în circuitul general din aceste ţări nici după căderea dictaturilor, de această dată mai ales din motive pragmatice. Coordonator al programelor pentru Asia şi Maroc, a ajutat decisiv formarea unor sateliţi ai fundaţiei americane şi a mediat contactele acestora în lumea vestică.

L-am întîlnit pe dl Kats la Bucureşti, iar discuţia cu domnia sa mi s-a părut relevantă nu doar pentru sprijinul acordat dezideologizării în respectivele ţări, ci şi pentru situarea, în continuare, a acestor eforturi mai degrabă înlăuntrul „Galaxiei Gutenberg" decît în aceea digitală. Se pare că, totuşi, scripta manent.

Domnule Kats, de ce începe un american să editeze cărţi şi să le asigure difuzarea în celălalt capăt al lumii?

Există ţări încă oprimate, care nu au acces la cărţile esenţiale. O carte importantă, apărută în nemţeşte, este imediat tradusă în Statele Unite sau Franţa. Aceasta nu se întîmplă însă cu multe dintre ţările foste (sau actuale) comuniste, fie europene sau asiatice. Este un alt fel de opresiune, care se prelungeşte şi după căderea regimurilor dictatoriale. Sînt ţări care, din lipsa unor informaţii prompte, rămîn pe dinafară, nu participă la acea şansă unică de a fi *în actualitate*, sincrone cu celelalte ţări în cadrul culturii mondiale care se face continuu. De pildă, în China apar mai multe mii de titluri pe an, desigur Hemingway şi Faulkner au fost traduşi, dar o întreagă tradiţie de ştiinţe sociale, Max Weber sau Tocqueville, întreaga Şcoală a Analelor nu sînt traduse. Astfel, cărămizile de la temelia formaţiei unui tînăr chinez nu seamănă deloc cu cele puse la baza formaţiei noastre occidentale. Aceasta mă preocupă foarte tare, pentru că, la urma urmelor e vorba despre libertatea de gîndire. Nu poţi fi cu adevărat liber dacă nu citeşti

Credeţi că există asemănări cu ţările foste comuniste din estul Europei?

Desigur, dar aici a fost mult mai uşor de recuperat, mai ales la nivelul elitelor. Însă, într-o ţară precum Indonezia, care a trăit o dictatură în care viaţa culturală era strict dirijată de partidul unic, existau totuşi o sumă de intelectuali formaţi în Olanda, Franţa, sau în alte ţări occidentale care erau realmente frustraţi la întoarcere de lipsa cărţilor. Erau fericiţi să primească un Tocqueville, pe care îl dădeau din mînă în mînă şi care, hotărît, îi influenţa. Era acel samizdat... După căderea dictaturii am început să traducem acest gen de cărţi prin fundaţia noastră.

Cine erau oamenii de legătură, traducătorii?

Pentru Indonezia au fost doi dintre gînditorii indonezieni cei mai importanţi ai acestei epoci : Mochtav Lubis, un romancier şi Soedjatmoko, critic social, apropiat de *Truster Ford Foundation* şi ambasador al ţării sale la Washington. Cu ei am început să aducem şi să traducem cele mai importante cărţi politice şi sociale, care fuseseră interzise zeci de ani. Am făcut o compilaţie de texte alese chiar în indoneziană. Era un fel de învăţătură secretă prin care gîndirea democratică se apăra, texte care fuseseră îngropate atît de mult timp.

Care era structura practică a acestei întreprinderi, cine finanţa aceste proiecte?

Eram mai mulţi, o seamă de companii americane, care donau un procent din beneficii prin fundaţia OBOR; de asemenea, eu şi prietenii mei indonezieni am căutat alte donaţii, de pildă am solicitat un ajutor din partea reginei Olandei, am fost la *Ford Foundation*, unde am fost bine primiţi.

Cine alege titlurile, cine face programul editorial?

Eu sînt american, desigur nu prea ştiam ce cărţi lipsesc şi ar trebui publicate în Indonezia. De acest lucru se ocupau Lubis şi Soedjatmoko, intelectualii de care vorbeam şi care au înfiinţat la rîndul lor o fundaţie care gira aceste activităţi. Aveam adesea şi noi iniţiativa. De exemplu, am propus o compilaţie de articole care să alcătuiască o carte insolită cu titlul *Ce este un poliţist*. Ştiu că sună cam propagandistic, dar se pare că oamenii chiar aveau nevoie de aşa ceva ca să înţeleagă modificarea de statut a poliţistului în propria lor ţară şi rolul acestuia într-un stat democratic.

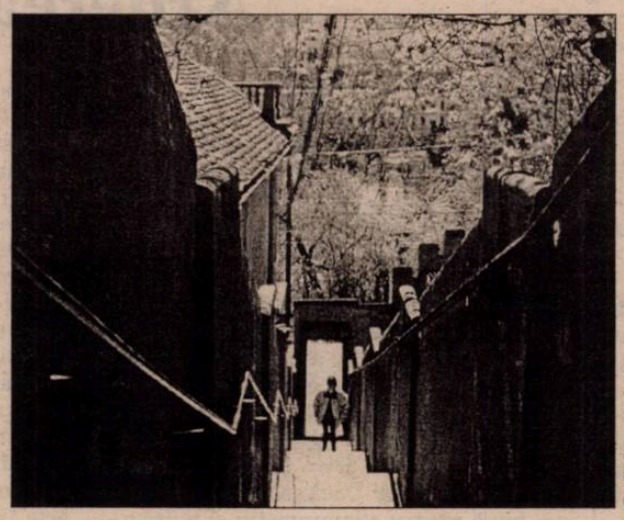

© S. Ivanoschi

Era o carte despre drepturile omului. Am preluat o serie de articole englezeşti, am vorbit cu poliţiştii de acolo şi i-am întrebat efectiv cum le-au fost prezentate anumite noţiuni de bază, legile şi obiceiurile. Apoi l-am căutat pe şeful poliţiei din Djakarta şi l-am rugat să facă o prefaţă pentru această compilaţie. Rezultatul a fost surprinzător, iar cartea s-a vîndut ca pîinea caldă. A fost un succes de librărie. Cărţile în franceză şi engleză pe care mi le-aţi oferit din partea Editurii Fundaţiei Culturale Române, cărţi excelente şi apărute în condiţii grafice extraordinare, nu pot fi găsite în librăriile româneşti sau străine. E păcat!

„Există o mulţime de instituţii europene care pot finanţa o editură serioasă, sau chiar una necunoscută cu un program editorial adecvat."

Aţi mai avut asemenea programe editoriale şi pentru alte ţări?

Desigur, însă există şi ţări care nu iubesc prea mult cărţile, de exemplu Pakistanul. Am creat o fundaţie acolo, prin care s-au publicat în jur de 100 de titluri asupra problemelor niciodată discutate la ei în ultimul deceniu. Fundaţia Rockefeller, unul dintre finanţatorii noştri, ne-a sugerat să facem ceva analog în lumea arabă. Şi ne-am dus în Maroc, deşi este foarte dificil să lucrezi în lumea aceasta, au alte obiceiuri, sensibilităţi. Am reuşit să tipărim o sumă de cărţi şi să controlăm difuzarea lor. Peste tot, să nu uit Thailanda, am creat fundaţii sau am ajutat la crearea unor fundaţii autohtone.

Se pare că v-a plăcut mai mult în Indonezia...

Da, pot spune acest lucru. Am cunoscut acolo nişte oameni complet devotaţi ideii de recuperare a decalajului faţă de Occident, măcar în domeniul traducerilor. V-am vorbit despre programele pentru Asia. Însă după căderea comunismului în Rusia, situaţia în această imensă ţară era mult mai rea. Iar dacă în Indonezia am tradus o carte celebră cum este *Gîndirea captivă*, cu prefaţa unui intelectual indonezian, ca şi multe alte cărţi importante, în ediţii integrale, am făcut şi o seamă de compilaţii, acele *readers sau textes choisis*, care ar fi şi în România extrem de utile pentru o privire de ansamblu asupra problemelor lumii contemporane. De pildă despre feminism, despre Şcoala Analelor, despre filozofia analitică contemporană şi o mulţime de alte probleme.

În România există o serie de traduceri esenţiale şi sistematice apărute la editura Humanitas *în ultimii zece ani. Iar la editura* Univers, *au început să apară în colecţia* A treia Europă *cărţi esenţiale ale gînditorilor politici din Europa centrală. De aceea, poate, acest gen de compilaţii ar putea doar înlocui temporar – cu condiţia să fie extrem de bine făcute de la alegerea textelor, prefaţă şi pînă la traducere – cărţile integrale. Ar fi instrumente cu bibliografii la zi pentru studenţi şi nu numai.*

Este incredibil cît de repede s-au aşezat lucrurile în România. Eu ştiu că românii, elita culturală au avut acces la biblioteci străine întotdeauna, dar lucrurile de care vă vorbesc ţin şi de un sens pragmatic al chestiunii. Sînt convins că acest gen de cărţi, existente peste tot în Occident şi care, desigur, nu se adresează elitelor s-ar vinde foarte bine. Toţi cei de care v-am vorbit şi-au făcut propriile fundaţii, la un nivel foarte înalt şi continuă să acopere goluri, deci există o cerere constantă şi sprijinită încă de Occident.

Vorbeaţi despre Rusia. Cum s-a desfăşurat proiectul dvs. acolo, n-aţi fost acuzaţi de intenţii de manipulare prin intermediul cărţilor?

În cazul Rusiei proiectul a fost mai atent elaborat. Un grup de consultanţi s-a reunit la Oxford; un rol foarte important l-au avut istoricul Timothy Garton Ash şi Ralph Bennendorf, directorul de la *Laws and Economics*. Erau oameni din cea mai rafinată elită intelectuală, care au construit un sistem de difuzare de carte, finanţat în mare parte de Soros. Lucrurile au continuat în Polonia şi Cehoslovacia, dar cum eu nu am participat, nu cunosc în detaliu aceste proiecte.

De ce nu aţi participat la proiectele din Estul Europei?

Eu sînt un grădinar, îmi plac lucrurile mărunte şi limpezi, îmi place să revin, să le perfecţionez şi să le urmăresc desfăşurarea. Acum îmi pare rău că nu am continuat în Rusia şi în Europa de Est. Dar vă pot învăţa pe dvs. cum să faceţi, vă pot spune care sînt pîrghiile, cum se obţin banii. Pentru grupul coordonat de T. Garton Ash şi Bennendorf, procedura a fost alta. S-au întîlnit într-un week-end şi au pus pe hîrtie toate marile cărţi de politologie, sociologie, de la Burke la sociologii germani, lucruri care ar fi trebuit să fie traduse în rusă şi n-au fost. Au făcut o listă de 500 de titluri. Din care au apărut o mare parte.

Să revenim la proiectele coordonate de dvs. în Asia. În afara intelectualilor de care vorbeaţi, cine mai făcea parte din proiect?

Vedeţi, existau instituţii autohtone care făceau acelaşi lucru, edituri şi fundaţii. Am început să colaborăm cu ele. Şi ne-am înfiinţat o editură proprie. Toate aceste proiecte au fost pornite cu dreptul şi au fost duse la bun sfîrşit pentru că aşa ne-am propus. Sînt sigur că şi în România există o mulţime de cărţi care ar mai trebui traduse, sau aduse în biblioteci, cu toată strădania de excepţie a editurilor de care vorbeaţi. Probabil banii sînt din ce în ce mai puţini. Dar trebuie mers înainte cu orice preţ. De ce să fie atît de greu de obţinut drepturi de autor? Există o mulţime de instituţii europene care pot finanţa o editură serioasă, sau chiar una necunoscută cu un program editorial adecvat. Evident, trebuie multă mobilitate şi implicare vitală. Ştiţi cum e, probabil din experienţă, atunci cînd pe copilul tău îl atacă un leu, nu stai să te întrebi dacă are rost să îţi schimbi meseria, te faci instantaneu vînător de lei.

Nu e aşa de simplu. Iar ca răspunsuri la proiectele de care vorbeaţi eu îmi imaginez, poate prea repede, două atitudini: una, cam snoabă a acelor intelectuali care vor ridica din umeri în faţa unei propuneri de „texte alese" şi s-ar întreba cui îi foloseşte, iar cealaltă, mai periculoasă, a acelor persoane care ar începe o asemenea colecţie de Que sais-je *oricum, cu orice texte, orice traducători, cum s-a mai întîmplat la noi cu edituri care au şi dispărut între timp.*

Există şi lucruri mai rele. Cunoaşteţi cele două atitudini clasice în faţa unei idei noi. Vii cu o idee. Primul lucru care ţi se spune este: nu se poate face. Iar cel de-al doilea (care, de obicei nu se spune): o vreau eu. Nimeni n-are exclusivitatea egocentrismului. Trebuie neapărat să obţineţi descrierea lucrurilor deja făcute şi aflate în derulare de către grupul de la Oxford, pentru Europa de Est.

Care este imaginea dvs. despre cultura română?

Ştiţi care e? Aceea a lui Mircea Eliade, într-o după-amiază de toamnă, la Chicago. Am trecut să-l văd, era deja bolnav, aproape nu mai vedea. Mi-a zis: „Ia scara şi ajută-mă să caut o carte." Eu am pus mîna pe o scară, erau două. „Nu aia, cea verde. Urcă-te pînă sus de tot" – a mai spus. „Sînt sus" – i-am răspuns. „Ce vezi" – m-a întrebat. „Cărţi..." – am zis. „Ei, cărţi, ce fel de cărţi, ce culoare au coperţile?" – a continuat. „Sînt roşii" – i-am răspuns istovit. „E bine, a spus zîmbind. Ia cel de-al patrulea volum şi deschide-l la capitolul despre nemurire."

a consemnat Simona SORA

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: dilema@fcr.algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Simona SORA
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Olga MACHIN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti